

8635,

శ్రీరస్తు.

మనుస్మృతి విషయానుక్రమణిక.

శ్రీరస్తు. విషయములు.

ప్రథమాధ్యాయము.

౧ కృత్యాది-ని

౨ విషయసంబంధప్రయోజనములు.

౩౧ జగదుత్పత్త్యాది ప్రకార నిరూపణము.

౪౦ ఏతచ్ఛాస్త్రోక్త విషయ సంగ్రహము.

—(*)ద్వితీయాధ్యాయము. (*)—

౫౦ జ్యోతిష్వర్తూది దేశనిర్ణయము.

౫౩ జాతకర్మాది కాలనిర్ణయము.

౫౫ ఉపనయనవిషయము.

౬౪ వేదాధ్యయనవిధానము.

౬౭ జపవిధానాది నిర్ణయము.

౭౪ శ్రాద్ధాధ్యక్షకాదశేంద్రియ వివేచనము. (ము.

౭౫ ఉపకాలాదినిర్ణయము.

౮౩ అనధ్యాయనిరోధరహిత వేదమంత్రనిర్ణయము.

౯౪ అధ్యాయానధ్యాయాది నిర్ణయము.

౯౬ అభివాదనాహాది నిర్ణయము.

పుటసంఖ్య. విషయములు.

౧౧ సమ్మననీయజన తారతమ్యనిర్ణయము.

౧౨ ఆచార్యోపాధ్యాయాది నిర్ణయము.

౧౪ జ్ఞానవృద్ధుడు. వయోవృద్ధునికి పూజ్యుడనైమొదలగునిర్ణయము.

౧౫ విపాదులకు జ్ఞానాదులచే శ్రేష్ఠ్యభేదనిర్ణయము.

౧౬ వేదాధ్యయన స్యావశేకత్వ ప్రతిపాదనము.

౧౭ బ్రహ్మచారి వ్రత నిర్ణయము.

౧౮ గురుసన్నిధియం దుండవలసిన క్రిమము.

౧౯ గురుపత్నీదులందుంచవలసిన భక్త్యాదిక్రమము.

౧౦౦ సూర్యోదయ సూర్యాస్తమయ కాలములందునిద్రానిషేధము.

౧౦౧ గురుమాతృపితృ మహత్త్వాది నిర్ణయము.

౧౦౨ కులసీనునివలన విద్యాభిగ్రహణక్రమము.

పుటసంఖ్య- విషయములు-

—(*)శ్లోకరూపాధ్యాయము. (*)—

౧౦౯ వేదవ్రతకాలాదినిర్ణయము.

౧౧౦ వివాహయోగ్యాయోగ్య స్త్రీనిర్ణయము.

౧౧౬ బ్రాహ్మద్యుప్తవివాహకర్తృమము.

౧౨౦ బ్రాహ్మదీ వివాహస్థిత గుణదోషవిచారము.

౧౨౩ స్త్రీలకృతుకాలనిర్ణయము.

౧౨౪ స్త్రీపురుష జననమేతు నిరూపణము.

౧౨౫ కన్యాశుల్కగ్రహణనిషేధము.

౧౨౬ స్త్రీసహ్యాచక్రము.

౧౨౭ దుర్వివాహాది జాతకుల మోక్షస్వరూప నిరూపణము.

౧౨౯ పంచసూనాదోషనిర్ణయము.

౧౩౦ పంచయజ్ఞప్రకరణము

౧౩౨ గృహస్థాశ్రమమునకు శ్రేష్ఠ్య నిరూపణము.

౧౩౩ బలిహరణక్రమము.

౧౩౬ భిక్షాప్రదానఫలనిర్ణయము.

౧౩౭ అతిథిలక్షణము.

,, అతిథిపూజకవశ్యకతవ్యవిధినిర్ణయమునకు శ్లోకరూపాధ్యాయము
లం శేషకూడదనుట.

౧౪౦ అతిథిభిక్షజన నిర్ణయము.

,, విప్రగృహమందు దక్షిణియాదుకుల భోజనక్రమము.

పుటసంఖ్య- విషయములు-

౧౪౩ వైత్యకప్రకరణము.

౧౪౪ వైత్యక భోజన యోగ్యయోగ్యనిర్ణయము.

౧౪౬ అవాతైరయారి వైత్యకాస్త్రప్రదాన నిషేధము.

౧౬౦ పక్షిగ్రహణ నిర్ణయము.

౧౬౩ పిత్తుగణాద్యుప్తతీ ప్రకార నిరూపణము.

౧౬౪ వైశ్యక్రియావిధానము.

—(*)శ్లోకరూపాధ్యాయము. (*)—

౧౭౦ ద్విజముఖ్యవృత్త్యాది నిర్ణయము.

౧౭౩ కృత్యకృత్యకార్యనిర్ణయము.

౨౦౪ సత్వైమిత్తికానధ్యాయనిర్ణయము.

౨౨౦ కర్తవ్యా కర్తవ్యకార్య శేషనిర్ణయము.

౨౪౦ భోజనయోగ్యాస్త్ర స్వరూప నిరూపణము.

౨౪౪ దానధర్మాదిఫలవిచారము.

—(*)పంచసూనాధ్యాయము.

౨౪౪ పృత్యుకరాభివ్యవస్థాదినిర్ణయము.

౨౬౯ అశౌచవిధి.

౨౮౬ వివిధద్రవ్యసంధిక్రమము.

౨౯౪ స్త్రీధర్మనిర్ణయము.

పుటసంఖ్య- విషయములు-

—(*) వస్తాభ్యాయము- (*)—

300 వానప్రస్థాశ్రమధర్మనిర్ణయము-

301 యత్యాశ్రమధర్మనిర్ణయము.

—(*) సప్తమాభ్యాయము. (*)—

302 రాజధర్మనిర్ణయము-

303 రాజసంభవప్రకారము, తద్దం
డప్రభావమును-

332 రాజకర్తవ్య నిత్యకార్య నిర్ణయము.

304 రాజవాసయోగ్యదుగళాస్థలాది
నిర్ణయము.

305 సమరాసాధ్యయోధవరస్వయా
పనిర్ణయము.

306 రాజులచే న్యవృద్ధి కై చేయవల
సినకార్యనిర్ణయము-

307 రాజ్యాంతరకాతగ్రామాధ్యక్షా
దినిర్ణయకమము-

308 కరగ్రహణాదినిర్ణయము.

309 రహస్యాలోచనశక్తమము-

310 సంధ్యాదిషాన్తుర్యార్హకాలా
దివివేచనము-

311 యుద్ధయాత్రాకాలాది నిర్ణయ

312 రాజభోజనాదిక్రమము- (ము-

—(*) అష్టమాభ్యాయము. (*)—

313 వ్యవహారవిత్తనికమము-

314 వ్యవహారోక్తాప్రాదేశపదనిర్ణయము-

పుటసంఖ్య- విషయములు-

315 వ్యవహారమును చూచుటకుపరి
డితులనియమించువిషయము-

316 వ్యవహారదశయందు జనమనో
భావగ్రహణక్రమము-

317 బాలాదిధనపాలనవిషయము.

318 ప్రణవస్వామికద్రవ్యాదివిషయ
ము-

319 భూనితీ ప్రసజ్జేపాదివిషయము.

320 చారపృతధనాదివిషయము-

321 ఋణాదానప్రకరణము-

322 సాత్త్వికప్రకరణము-

323 సాత్త్వికప్రశ్నవిధానక్రమము.

324 అసాత్త్వికార్థమందు కర్తవ్య
శపథక్రమము.

325 కొటసాత్త్వికదండనిర్ణయము.

326 అధర్మనందన దోషనిర్ణయము.

327 తామ్రరాప్యాదిప్రమాణ సం
జ్ఞలు.

328 ధనవృద్ధ్యాదివిషయము.

329 ప్రతిభూతిప్రకరణము- (యము-

330 మత్తాదికృతవ్యవహారాది విష

331 బలాఢారకృతాదివిషయము.

332 పరమాస్త్రనితీ ప్రసజ్జేపాదివిష
యము.

333 పరద్రవ్యవిక్రయాదివిషయము.

334 దశి-తాన్యకన్యాదానాది విష
యము.

పుటసంఖ్య విషయములు-

౪౩౪ యజ్ఞవృత్యుక్తిగంధాదినీతి-
యము.

౪౩౫ దత్తానందాదివిషయము.

౪౩౬ వేతనాదానవిషయము-

౪౩౭ సమయోపక్రమణవిషయము.

,, క్రయవిక్రయానుశయము.

౪౩౮ దోషయుక్తకన్యా ప్రదానాది
విషయము.

౪౩౯ సశుస్వామిపాతివివాదము.

౪౪౦ సేమావివాదప్రకరణము-

౪౪౧ వాక్యార్థవ్యవహారము.

౪౪౨ చండపాఠవ్యవహారము.

౪౪౩ స్నేహదండాదినీతియము.

౪౪౪ సాహసకడంబనిర్ణయము.

౪౪౫ పరస్మీసంగ్రహణాది విషయ
ము.

౪౪౬ ఋత్విశ్వాస్యపితౄతాదిత్యాగచం
దనిర్ణయము.

,, ఆశ్రమస్తవ్యజవివాదాదివిషయ
ము.

౪౪౭ రజకతంతుపానవిషయము.

౪౪౮ శులిగ్రహణాంశుక సంస్థాప
నాదివిషయము.

౪౪౯ నాయానన్యవహరినిర్ణయము.

౪౫౦ వైశ్యాదితాప్యవాణిజ్యాది
విషయము.

పుటసంఖ్య విషయములు-

—(*) నవమాధ్యాయము. (*)—

౪౫౧ స్త్రీపుంధర్మనిర్ణయము.

౪౫౨ సంతానధర్మనిర్ణయము.

౪౫౩ క్షేత్రబీజవిషయకవిచారము.

౪౫౪ కలియుగనిషిద్ధ దేవరాదిపుత్ర
త్వాదవిక్రమము.

౪౫౫ విధవానియోగాగత గ్రహణ
ప్రకారము.

౪౫౬ దత్తకన్యాపునరాననిషేధా
దివిషయము.

౪౫౭ భర్తృప్రసాపాదివిషయము.

౪౫౮ అధివేత్తవ్యాదినీతియము.

౪౫౯ కన్యాశుల్కగ్రహణ నిషేధాది
నిర్ణయము.

౪౬౦ దాయభాగనిర్ణయము.

౪౬౧ నానాస్త్రీకాలభార్యవిభాగని
ర్ణయము.

౪౬౨ ద్వాదశవిధపుత్రాదినీర్ణయము.

౪౬౩ అపుత్రపునరాధికారినిర్ణయము.

౪౬౪ మాతృగృహపితృగృహము.

౪౬౫ స్త్రీసంస్కరూపాదినీర్ణయము.

౪౬౬ స్త్రీపుత్రభరణ పితృగృహపితృ
ము.

,, క్షీణపతితాదినీర్ణయము.

౪౬౭ అవిభాజ్యధననిర్ణయము.

౪౬౮ ఆసేషీత విశ్వధనవిషయము.

పుటసంఖ్య- విషయములు-

౫౩౬ విభక్తసంస్కృత పునర్విభాగాది నిర్ణయము

౫౩౭ విభాగానంతరజగ్రహ్య భనా దినిర్ణయము.

౫౩౮ అవిభాజ్యవస్తునిర్ణయము.

౫౩౯ ద్యుతసమాహ్వయవిషయము

౫౪౦ దండచానాశక్తవిషయము.

,, నియుక్తకార్య సృధాకరణా దివిషయము. (ము.

౫౪౧ మహాపాతకిదండాది నిర్ణయ

౫౪౬ ప్రకాశప్రచ్ఛన్నతనూరాది ని రూపణము.

౫౫౦ తనూర తదుపకార్యగ్నుతటాక భేదకాదిదండనము.

౫౫౧ రాజ మార్గమం దమేధ్యోత్స జనదండము. (ము-

౫౫౨ మిథ్యాప్రచారచిత్తకాదిదండ

౫౫౪ రాజ్యాంగాదివిచేవనము-

౫౫౬ ప్రభువునకు కృతాదియుగసమ వరితత్వకథనము-

౫౫౭ స్వపునశ్చేదాది సమవరితత్వని ర్ణయము-

౫౫౯ బ్రాహ్మణప్రభావనిర్ణయము-

౫౬౨ వైశ్యశూద్రకర్మవిధి.

—(*) దశమార్థాయము-(*)—

౫౬౫ బ్రాహ్మణైకారాధ్యాపకత్వనిషే ధము-

పుటసంఖ్య- విషయములు-

౫౬౬ బ్రాహ్మణాదివర్ణకృమము-

౫౬౭ అన్యవర్ణస్త్రీబాతసంకరజాతి నామవృత్త్యాదినిర్ణయము-

౫౮౫ బ్రాహ్మణాది కర్మవృత్త్యాదిని ర్ణయము-

౫౮౭ బ్రాహ్మణాది క్షేయవస్త్యాది ని ర్ణయము-

౫౮౯ కనిష్ఠవర్ణజాని కుతర్కప్రవృత్తి నిషేధాది విషయము.

౫౯౦ స్వధర్మమందున్న బ్రాహ్మణ వృ త్త్యాదినిర్ణయము-

౫౯౧ తున్నివృత్తికై తుధితకృతాన ప్రర్కలకుదోషాధావకథనము.

౫౯౩ దశవిధజీవనమే త్యాదికథనము

౫౯౫ జీవనమునకై శూద్రకలతకవ్యద్వి జనేనాదిక్రమము-

—(*) ఏకాదశార్థాయము-(*)—

౫౯౮ ప్రాయశ్చిత్తప్రకరణము-

,, దానపాత్రాదినిర్ణయము-

౬౦౦ యజ్ఞ పూర్వకథా మూహారణ వ్యధవ్యాదినిర్ణయము-

౬౦౪ అనాపది ఆపదుక్తధర్మనిషే ధాదివిషయము- (యము.

౬౦౬ అల్పరక్షేణయజ్ఞ నిషేధాదివిష

౬౦౯ తత్తత్పాపవిశేషపాప్యహాన రూపవిప్రర్యయకథనము-

చైటసంఖ్య- విషయములు-

౬౧౧ మహాపాతకోపపాతకాది ని
ర్ణయము-

౬౧౫ అజ్ఞానప్రాప్తబ్రహ్మకాత్యాది
ప్రాయశ్చిత్తము-

౬౨౨ సురాపానప్రాయశ్చిత్తము-

౬౨౫ స్వర్ణస్తేయప్రాయశ్చిత్తము-

౬౨౭ గురుతల్పగమన ప్రాయశ్చిత్త
ము-

౬౨౮ గోహత్యాద్యపపాతక ప్రా
యశ్చిత్తము.

౬౩౦ బ్రహ్మచర్యాదివ్రతక్షతి ప్రాయ
శ్చిత్తము. (ము.

౬౩౧ త్రిమయాదివధప్రాయశ్చిత్తము

౬౩౩ మార్జాలాదివధప్రాయశ్చిత్తం

౬౩౫ ఫలప్రదపృథ్విశ్చేదనాదిప్రాయ
శ్చిత్తము.

౬౩౬ జ్ఞానాజ్ఞానకృతాభివ్యభిక్షాదా
దిప్రాయశ్చిత్తము. (యము-

౬౪౦ స్తేయదోషాపహరకవ్రతనిర్ణా

౬౪౨ అగమ్యాగమనప్రాయశ్చిత్తం.

౬౪౩ దుష్టస్త్రీదోషాపహరకవ్రత ని
ర్ణయము. (త్తము.

౬౪౫ పతితసంసర్గాదోష ప్రాయశ్చి
,, పతితవిషయము.

౬౪౭ ఆశోధితపాపాదివిషయము.

చైటసంఖ్య- విషయములు-

౬౪౮ గర్హితవృత్త్యాజిత ఛనాది
శుద్ధినిర్ణయము.

౬౪౯ శరణాగతత్యాగ వేదవిష్ణవాది
ప్రాయశ్చిత్తము.

౬౫౦ నిత్యకర్మాణక్రమణ ప్రాయ
శ్చిత్తము.

,, పుంకారత్వంకారతాదనాది
ప్రాయశ్చిత్తము.

౬౫౧ ఉక్తప్రాయశ్చిత్తాచరణాశక్తు
నికపాపాపనోదనోపాయములు

౬౬౦ రహస్యప్రాయశ్చిత్తము.

—* ద్వాదశాధ్యాయము. *

౬౬౫ మనోవాగ్దేహకర్మఫల నిర్వృ
త్తినిర్ణయము-

౬౭౦ సత్త్వాదిగుణలక్షణాదికథనము

౬౭౪ సాత్త్వికరాజసతామస ప్రా
ప్యగినిర్ణయము-

౬౭౬ కర్మవిశేషాద్యోనివిశేష కథ
నము.

౬౮౨ విప్రసేవనశ్రేయసకరకర్మా ని
ర్ణయము-

౬౮౫ వేదశాస్త్రఫలాదివిచారము-

౬౮౯ అనుక్తధర్మసంశయ నిర్ణయ
క్రమము-

౬౯౧ ఆత్మవిచారము.

మనుస్మృతివిషయానుక్రమణిక ముగిసెను-

శ్రీ రస్తు.

శ్రీ దుర్గాయై నమః.

ఆంధ్ర మన్వథః దీపిక.

కృత్యాది.

శ్రీనందాలయ మంగలేజమున భా సీల్లై యశోదాత్మసం తానంబై వ
సుదేవసంతతి ప్రవృద్ధంబౌటకు వ్యాజమై సానందంబుగ వింధ్యపై వెలయుదు
గాఁబామహాదేవి భా క్తానందక్షితిపాలమౌళికి నభీష్టౌళిక దయగూర్చుతఁ||
(సీ) అప్రతిమోజ్వల మంతమొప్పింపవిత్తులకట్టనాకమండలువు దనర । నొకటె
ముమ్మొనయింతయు గుణాధ్యయదికై వసంబయ్యె ననదీశులంబుగ్రాలససురుల
ఓంపగ నమరులబెంపనా శక్తియేయనకయి శక్తిమెరయ । నింతయు బ్రోవ
నాకేకచక్రంబన కరమునచక్రంబు మెరయుచుండ । నరులదంపగ నొంపగ నంప
ముసలవజ్రములునసిదగమాతృవగఁమనిశ । మాయురై శ్వర్య జయసంప దభయ
భోగ । విభవములబ్రోచు నానందవిఘనరూలను|| (సీ) ఏవెల్లరేవెల్ల సెనసివెన్నె
లగాచి యమృతంబునోషధు లందునించు । నేకరంబఖిలైక భీకరంబగుదమం బ
ణచిసాఫల్యంబు నత్తులకిడు । నేరశ్మిపజఁన్మృడైరసాత్మకతవషణంబున నాప్య
యనంబొనచుఁ । నేతేజముగుణత్రయీమయం బజ హరి హరతగావించు స
గాఁదికముల । నట్టిచిద్రూపతేజోమయాదిశక్తి । ద్విజవరోపాస్యమాన సావి
త్రికరుణానభిమతమచిచ్ఛగాఢత సహరహంబు । శ్రీమదానందగజపతి క్షితిపతు
లకు|| (సీ) అలగణేశ్వరిజడండ హస్తయగుచు । విఘ్నములడంచుగావుత వివిధ
మానిబృందబృందారకాద్యాది వందనీయ । శ్రీమదానందగజపతి క్షితిపకృతుల||
(సీ) మన్వతికశ్యవ మౌగ్ధలక్రతుభర ద్వాజ బృహస్పతిదత్తవిష్ణు । కాత్యాయన
వ్యాసగౌతమగాలవశాతాతపవసిష్ఠ శంఖలిఖిత । యజ్ఞపల్లవరాశరాంగిరో
దేవలకాబాలి నారదగోవిలభ్యుగు । కణ్వసనందనాగస్త్యసంపతకక వత్సకుత్స
పులస్త్య నామదేవ । పులిహయమధ్యగుమఖ్యుల పూర్వమసుల । స్మృత్యుపస్మృ

తికారుల సత్యధనులను ప్రభురాణ మహాపురాణోక్తిచతుగు । లనభజింతును ధ
 మశీలప్రదులను॥ (గీ) విబుధసంసేవ్యమానమావేదశాస్త్ర తత్వమునెరుంగక
 యెన్నవమతంబుకంటె । నన్యమత మెక్కడనియు భయమునెరుంగ । నట్టివారలచా
 ధింతునవలజనగ॥ (వ) అని యిష్టచేవతావందన పూర్వకంబుగా నఖిలస్మృ
 తిపురాణరచనా ధురంధరులగు మహామానిషరులం గొనియాడి తద్విరుద్ధోక్తి ప్ర
 వీణులగు బ్రాణులన్నిడరాడి ప్రాచీనార్వాచీనవిద్వదనుగ్రహంబున ధర్మతత్వజి
 జ్ఞానంజేసి యేదని యొక్కస్మృతిని యథామతిగా బరిశీలించి యొక్కగ్రంథరీ
 బానపఠంబులచియుండునంత॥ (సీ) చండప్రతాపశువ్య ద్విపజ్జీవనప్రతతులినా
 న్వయోద్భవతదైలుప । సర్వసర్వసహా చక్రధురంధరతత్వము నిజగజపతిత్వమును
 డెలుప । బాహుసీఖిఖిఖా భస్మీభవద్దష్టపటలిద్విశీషాసి పదతదైలుప । ననుపమ
 సింహసంహననతావై ఖరికాతకస్వరాప్పరాంతను డెలుప । నఖిలరాజస్యలో
 కజయంబనన్యమన్నెసుల్తాన్పిరుద మహామహిమదెలుప । నలరుశ్రీమతకల్పింగసిం
 హాసనాధిరాజ్యశుభశాలిశ్యానందరాజమాళి॥ (సీ) సంస్కృతాంధ్రాదిభాషా
 వటరకవితావిరచనావిలాసవ త్ప్రతిభదనర । నఖిలపురాణేతి హాసాగమస్మృ
 తి పద్ధతివివరణ ప్రాధిమ్యరయ । సంగీతసాహిత్య సరసనూతననూత్న కల్పనా
 చాతురీగరిమవెలయ । వేదవేదాంతాంగ విద్యావిశేషార్థ తత్పరిణయ సము
 త్సాహముప్ప । శమదమాజవసత్య శౌచతమాద । యానిరాలస్యతానునయా
 దిచైవ । సంపదబృలశేషుషీసంప్రయోగ । మహిమనొప్పనానందక్షిమావిధుం
 దు॥ (మ) ననుబ్రేమకగని యానతిచ్చిరిటు లానందంబమందంబుగా । ఘనమా
 రీతి మహాపురాణ వరమారగంజేయకౌముద్వయం । బునుమన్నాత్మపితృప్రమో
 దమునకై మున్మిత్రవాగ్ద్యపద్యనిబంధంబులుగా రచించితిరిల తత్తత్ప్రతుష్టరా
 జిలక॥ (గీ) అస్థింశతీముగ మామకాభిలషిత । గీతినొకగ్రంథమొనరించు ప్రీ
 తినుంటి । రదిమనుస్మృతివివరణమాంధ్రభాష । చేరచింపు డెల్లరును హాషిండున
 ట్లు॥ (వ) అని దయారసంబువెల్లివిరియ నానతిచ్చి మేధాతిథిగోవిందరా
 జకుల్లూకభట్ట నందన రామచంద్ర రాఘవేంద్రకృతవ్యాఖ్యానటర సహితంబు
 గా ముద్రితంబగు పుస్తకంబనుగ్రహహపూర్వకంబుగా దయచేసి తత్తద్వ్యాఖ్య
 ఖ్యాత్త్రిభిప్రాయంబుల సరసియథోక్తంబుగా సకల వైదిక తాకిక ధర్మంబుల
 నెల్లరకుం డెల్లంబుగా ద్రిలింగభాషచే రచింపు దీదియస్పదభిప్రాయంబని యా

జ్ఞాపించుటయు నేను నానందకందశితాంతరంగుండు శ్రీకృష్ణార్జునుల దివ్యాది
 భగవదుక్తిజ్ఞాపిత పరమేశ్వరతేజోవిశేషావతారస్వరూపులగు శ్రీమ నృహాప్రభు
 వులు సత్యసంకల్పులుగావున తదీయాజ్ఞయేనర్పంబు నెరవేర్చంగలదని నిర్భయం
 బుగా నంగీకరించి మేధాతిథిప్రముఖులవ్యాఖ్యానంబులందు సముజ్జ్వలంబై బహు
 శ్రుతిస్మృతిపురాణేతిహాసాగమవచనంబులచే మనూక్తిగూఢార్థంబులకు జేటప
 రచుచు విష్ణుష్టంబుగానుండుటంజేసి యాధునికులగువిద్వాంసులు దేనిముఖ్యంబుగా
 గ్రహించిరట్టికుల్లూకభట్టియంబు ప్రధానంబుగాగోని సంజహంబులు వివరించు
 నెడల నితరవ్యాఖ్యాతలయభిప్రాయంబులతోడం దత్తదుదాహృతశ్రుతిస్మృత్యా
 దులతాత్పర్యనిరూపణయత్నంబుగా నాంధ్రమన్వధకదీపికాఖ్యాయు వ్యాఖ్యయ
 థామతిగా రచించ నంగీకరించి కృతీశ్వరులగు నిమగ్నహంసమండలేశ్వరుల వం
 శావతారవణనంబుసంపూర్ణంబుగా మార్కండేయపురాణాది కృత్యాదులం
 దు వివరించియుండుటంజేసి గ్రంథముఖులక్షణంబుగా నిందు నెల్లవారలకుం జేట
 తెల్లంబుగా వచనరచనావిశేషంబున సంగ్రహరూపంబుగా తద్వంశానుచరితంబు
 దురితంబునడంచుగావుతయని యభివణికంచెద - మున్ను మహాప్రళయంతంబు
 నదికాల్లాదినిరూపణంబు జేయరాకుండ కేవలతమోమయంబగుచోసచ్చిదానం
 దాద్యుపనిషదుక్తలక్షణంబుల నప్రమేయంబగు చిన్మాత్రంబువలన నిర్వాచ్యమ
 హిమంజేసి ద్రిగుణాత్మికయగు చిచ్ఛక్తికనలేజోవిశేషంబుచే దమంబు నడంచుచు
 మహాలక్ష్మి యావిభవించి స్వకీయసత్వతమోగుణప్రదుభూత శక్తిద్వయం
 బుతో దానునుండుడ సృజించి సశ్వేతరక్తనీలాంగులగు మువ్వేలుపులును సృష్టి
 స్థితిలయంబులంజేయుచుండ నంత కొంతకాలంబునకు పద్మకల్పాంతంబున నారా
 యణుని నాభీకమలంబున ప్రకటితుండగునట్టి బ్రహ్మమానసపుత్రులలో మరీచికి క
 శ్యపుదావిభవించె నతనికిదితియందు వరంబునంజేసి వివస్వతుండు మాతాం
 దుండనబ్రభువెల్లె నతనికి వైవస్వతుండుబుట్టి మన్వంతరాధిపతియై యిత్యేవం గ
 నియె నతనికి సూగురుపుత్రులావిభవించి బహువ్యయకతకలైరందు కుక్షియ
 నురాజువంశంబున హరిశ్చంద్రసగరదీప భగీరథకకుత్స్థ స్రుఘ దశరథరామచంద్ర
 కుశాదులనన్యసామాన్యలొకోత్తర ప్రతాపతపోయజ్ఞ దాన ప్రకాశాలనాది కృ
 త్యంబుల నిత్యంబగు బ్రతిష్ఠనలరిరట్టిరాజవంశపరంపరమను నిమిత్తంబగు నయో
 ధ్యాపురంబు రాజధానిగా నేలుచుండి రంత నొకకాలంబున నేదేనికారణంబు

స నయోధ్యాయములును పుర సింహాసనాధీశ్వరులై దానతాత్రులు ననుప
 మానంబు గాధరాపరిపాలనంబుజేయుచు నొకరికాలంబున నయ్యుదయ పురాధీ
 శ్వరులలో విజయధూపతియును రాజేంద్రుండు జయయాత్ర సంగీకరించి సకల
 భూమండలాధీశ్వరుల నిజవిక్రమంబునంగలిచి తనవశంబుగాజేయుచు దక్షిణదేశం
 బుకేతెంచి యందు విజయనగరంబునుపురంబు తనపేరనిమిశంపంజేసి యెల్లవా
 రలకుం దెలియబడుటంజేసి బుద్ధవర్మయును నామాంతరంబున సుప్రసిద్ధుండైప్ర
 కాశించె తదనంతరంబు మాధవవర్మ తత్పురంబేలుచు యుద్ధయాత్రామార్గం
 బున కృష్ణాతీరంబునకేతెంచి యచ్చట బెజవాడ కనకదుర్గానుపాసించి తదనుగ్ర
 హంబున సువర్ణవశంబుగురిపించి స్వవంశ్యుల కవిచ్చిన్నరాజ్యాధిపత్యంబు గ
 లుగుఁట్లుగా వరంబులంగొనియె నతనికిమారుండు కుమారుండనుబోలె శక్తి
 సంపన్నుండగు దేవవర్మప్రభుత్వంబు సంగీకరించె నతనిభార్యయును మైలమాంబ
 యందు జిక్కిభీముండుదయించి ధూపరిపాలనంబునరై నతండు విడుగునడిదం
 బునసరికె నతనికి నమలరాజుకొమరుండయ్యె నతనికి తమ్మిరాజుబుట్టె నప్పీరునకు
 రాచి రాజావిభావించి మన్నెసుల్తానను బిరుదునరుదుగాబడసె నాజెట్టిబిరుదు
 నకు తమ్మిరాజుబాడమె నతండు గజపతిబిరుదాంకుండయ్యె నివ్విరోధిభంజకున
 కుతిష్ఠభూపాలుండు జనించె నాప్రతాపనిధికి కృష్ణభూపాలుండు జనించె నా
 రాజేంద్రునకు పెదజగన్నాథరాజుదయించె నాధరానేతకు కృష్ణభూపాలుండు
 సూనుండై పొట్నూరుదు గాఢీశంజయించి తద్రాజ్యంబు నాక్రమించె నతనినం
 దనుండన్నమరాజుకు మిలకోటబెట్టించి యందునివసించె నతనికపత్యంబై కృష్ణధ
 రాధీశ్వరుండు ధర్మమాగ్ధంబున బ్రజాపాలనంబునరై నతనికి చంద్రసూర్యు
 లుబోలె వేంకటరాజు నానందరాజుననుకుమారద్యయం బుత్పన్నులయ్యె నరే
 దు వేంకటరాజు వేంకటరాజపురమని తనపేరుబెట్టి కొత్తామగ్రహారంబునరై న
 తనికి సీతారామచంద్రుండును నానందరాజునకు విజయరామ భూమిందుగ్గిందును
 బిభృవిల్లిరందు సీతారామచంద్రుండు తనస్నానజలంబుచానంబుజేయించి కృష్ణ
 రోగంబుమాన్వించె నితండు తనతనయుడగు నానందమహారాజునుభాగ్యవృత్తుం
 డగు విజయరామధూపతికప్పగించె నతండు తనపేరనివిజయనగరంబు నిర్మింపజే
 సి దుర్గాంబుబెట్టించి బొచ్చిలిన్పపాలురంగాలుపురికినిచి యాయుధోపహతుండై
 హరించేరె నంతనానందరాజేంద్రుండు కాలిండుయ్య నేలనేలకృతాభిషేకుండైజ

స్వంబున నన్యరాజన్యులబిలుకుమార్చి కృష్ణానదీపర్యంతంబుభూమినాక్రమించి జయస్తంభంబులనాటించె నటపై నేతద్వంశ్యుండగు రామభద్రరాజునయందుజైన విజయరామగజపతిరాజు మహారాజై విజయనగరసింహాసనంబులకరించి వైష్ణవ ధర్మంబునవతింబించి మహాయోగిందుగ్రంథునంబోలె దూరదృష్టి దూరశ్రవణాదిమ హిమలంబ్రకటింపుచు నిజఘజప్రతాపంబునకు దనదైవమాత్రేయుండగు సీతారామరాశేందుని విక్రమంబుదోడుగా కటకమహానదీకృష్ణామధ్య భూమండలాధిపతులచే కప్పంబులుగొనుచు శ్రీమన్నారాయణగజపతిందులం బుత్రులుగాబడసి వైకుంఠంబునకుం జనియె నట భగవదవతారసదృశదాన తాత్రాది గుణగరిష్ఠుండగు నారాయణగజపతిరాజు మహారాజశ్రేష్ఠుండు పట్టాభిషిక్తుండై ప్రాచీనమహారాజకృతాగ్రహారంబులతో స్వకృతానేకాగ్రహారంబులుగలయ నగ్రహారసప్తశతంబరిపాలించుచు తనకు శ్రీవిజయరామ గజపతిరాజు మహారాజవరేణ్యులుత్పన్నులైనం బుత్రముఖధర్మనంబున పితృబుణవిముక్తిగాంచనయ్యెనని స్వరాజ్యంబు సర్వాధికారులకప్పగించి ధర్మపత్నీసహితంబుగా వారణాసికింజని యందు త్తరదేశాధీశ్వరులగు మహారాజులచే సర్వోత్కృష్టసత్కారంబులువడసి వయసరాయప్రముఖహూణాధికారుల మైత్రిస్వేలుంగు నిజప్రభావంబుజ్వలంబై దగమహాయోగిచందంబునం జిరకాలంబాక్షేత్రంబున వసియించి మణికణికయందధోదకంబుల దేహత్యాగంబొనర్చి బ్రహ్మానందంబునొందె ననంతరంబున స్వపరివారంబుతో శ్రీవిజయరామ గజపతిరాజు మహారాజవిడొజులు నిజరాజధానికేతెంచి విజయనగరసింహాసనాధీశ్వరులై ధర్మంబున బ్రజాపాలనంబుజేయుచు ధనంబును నుంబుగా సంపదంబొనర్చి సత్పాత్రంబుల వినియోగంబుగావించుచు సర్వజనహితధకంబులగు వ్యాఘ్రంబుల సప్తశతంబరిమాణి లోకహితంబాచరించి సాంగంబుగా చతుర్దేవశాస్త్ర కావ్య నాటకాలంకార స్ఫుటిప్రముఖ సంస్కృతవిద్యాపాఠశాలలను హూణభాషా పృథ్వికరంబుగా ననేకస్థలంబుల సూక్ష్మసుబాలికాపాఠశాలలను గల్పించి విద్యాభివృద్ధిగావించుచు సర్వాధికారులగు వయసరాయ ప్రభృతులతో నాగమన ప్రత్యాగమనాదులచే సత్కారంబులొందుచు విజయనీ మహాదేవీపుత్రు లేకేశంబున కేతెంచునప్పుడు తత్సమాగమవైభవం బనన్య సామాన్యంబుగా స్వామ్యున స్వతంత్రరాజన్యప్రాప్యంబు నాత్మనామాంకతంబు నత్యంత ప్రతిష్ఠావహంబునగు నొక బంగరుబిళ్ళ నలంకారంబుగి మిత్రులకానందం

యోధానిలగు... పురు
 బును... గానమూల్యఖడ్గనాళికాంగుళీయక స్వకుటుం
 బ ప్రతికృత్యాద్యనేక వస్త్రాపధాపూర్వకంబుగా త్రయోదశసంఖ్యాక శతశ్శీర్షధ్వ
 నిసహిత సర్వసభాప్రవేశరూపమర్యాదవాంది రూపాదార్యప్రతాపవిద్యా య
 శశ్చతుర్య త్తమాసత్యవిక్రమాదుల ననురూపులును వంశకలకలునగు పుత్రులంగ
 ని నిజరాజ్యంబు పూజ్యంబుగా చిరకాలంజేలిరి తదనంతరంబున తత్తనయులగు
 శ్రీమదానంద గజపతిరాజ మహారాజేంద్రులు సంధివిగ్రహాది రాజకార్యంబులు
 స్వకీయతేజోవిశేషమహిమచే నెరవేరుచుండ సకల విద్యాతత్వనిరూపణనిరుపమా
 నందరసానుభవోల్లాసంబున కాలంబున కమూల్యత్వంబుఘటించుచు బ్రతివసంతశ
 రదాగమంబుల నూత్నంబులగు గృతులనపికంచు విద్వద్వరులను నిరుపమానంబుల
 గు సన్మానంబులదనువుచు తదాశీర్వచనప్రభావంబున దినదినప్రవర్ధమాన రా
 జ్యలక్ష్మీనిర్వాహాఖర్వ ప్రతాపయశః పుత్రపౌత్రాయురారోగ్యసిద్ధి సమృద్ధలా
 చంద్రారంబుగావెలయ నలరుచుండి రమ్యహారాజరాజేంద్రుల కభ్యుదయ ప
 రంపరాభివృద్ధిగా నాయొనర్పంబూనిన యాంధ్రమన్వభక్ దీపికాఖ్యయగు వ్యా
 ఖ్యకు బాహ్రంభం బెట్టులనిన॥



శ్రీ గణేశాయనమః.

మనుస్మృతి * ప్రథమాధ్యాయము.

అంగ్రమన్వథాదీవికాసహితము.

శ్లో॥ స్వయంభువే నమస్కృత్య బ్రహ్మణైః మిత తేజసే । మను
ప్రణీతా స్వివిధా ధర్మాః స్వత్యైమి శాశ్వతాః॥

టీక. — అమితమైన తేజస్సుగలిగినట్టిన్ని తనంతట దానావిర్భవించిన బ్రహ్మ
కొరకు నమస్కరించి బ్రాహ్మణాది వర్ణములయొక్క నానావిధములైనట్టిన్ని
శాశ్వతములనగ కల్పంతరములనుంచి నడుచుచున్నట్టిన్ని మనువుచే జెప్పబడి
నధర్మములను జెప్పగలనని మంగళార్థమై ఈశ్లోకమును భృగుశిష్యుడుపఠిం
చెనని గోవిందరాజ సర్వజ్ఞ నారాయణరాఘవానందులు వ్యాఖ్యానమును జేసిరి.
కుల్లూకభట్టుమొదలగువారు - మనుమేకాగ్రమాసీనమనుశ్లోకము మొదటిమనుశబ్ద
ము మంగళకరమైనదని వ్యాఖ్యానమునుజేసిరి - ఈశ్లోకము వీరువ్రాయలేదు.

మూ॥ మనుమేకాగ్రమాసీన మభిగమ్య మహర్షయః । ప్రతిపూ
జ్య యథాన్యాయ మిదంపచన మబ్రువత్॥ ౧॥

టీక. — ఈమానవధర్మశాస్త్రమందు మనుమేకాగ్రమాసీనమనునదిమొదలు
కొని శ్రూయతామనుశ్లోకమువరకుగల నాలుగుశ్లోకములచే మహర్షులుగావించి
న ధర్మ విషయకమగు ప్రశ్నయందు పండితుల ప్రవృత్తికి నుపయోగించునట్టి
విషయసంబంధప్రయోజనములు వచింపబడియె - నందువిషయము-ధర్మము-ప్ర
త్యక్షమనమానోపమాన ప్రమాణములకుదూరమై - స్వగమోక్షాదులకు సా
ధనమగుధర్మము - శాస్త్రముచేతనే తెలియందగునదిగావున ధర్మముతోగూ
డ వచనసందర్భరూపమగు మానవశాస్త్రమునకు ప్రతిపాద్య ప్రతిపాదకరూ
పముసంబంధము - శాస్త్రముప్రతిపాదకము ధర్మముప్రతిపాద్యము - స్వగమో
క్షాదులు ధర్మాధీనములుగావున నదియే ప్రయోజనము- దీనియందైతే ప

సకానహితము.

చ నయోధ్యానిలయులు కుసుమర సింహ

త్వత్కృష్ణమగమాదేకామపుష్కరభాంబునం జెప్పబడియున్న దదియును ఋతుకాల మతిక్రమించకుండ భార్యనుబొందవలయుననియు స్వదారయందే నిరతుండుగా వలయునను నియమములుండుటచే నాకామంబును ధర్మమే యగుచున్నది - ఇటులనే యథాజ్ఞానవిషయంబునంగల దదియు నొకొక గింజనోష్ణనగాని ధాన్యపుపెన్నులుగాని యేరికొనుమను మొదలగు నియమములుండుటచే నిదియును ధర్మమే యగుచున్నది - మోక్షమున కుపాయముగా నిందుజెప్పబడిన యాత్మజ్ఞానంబునుధర్మమేకావున ధర్మవిషయత్వమున్ను మోక్షోపదేశకత్వమున్ను దీనికినిధర్మమే యోగ్యులగుశిష్టులు పరిగ్రహించుటవలనను వేదమందు బ్రశంసకే కలుటవలనను-వేదము మూలముగాగలవి గావున పౌరుషేయములైనప్పటికిని మనువాక్యములు ప్రమాణములు.

శ్రు॥ మనురైవయతిఁచి దవద త్రచ్చేవజం ॥ మనువుకొంచమైనసేమిజెప్పెనో యది యావధమని ఛాందోగ్యబ్రాహ్మణమందును. వేదార్థోపనిబంధ్యత్వా త్ప్రధాన్యంహి మనోస్సృతం । మన్వర్థ విపరీతాతు యస్మృతిస్సానశస్యతే । తావచ్ఛాస్త్రాణి శోభంతే తర్హివ్యాకరణానిచ । ధర్మార్థమోక్షోపదేశా మనుర్యావస్మద్యత్యతే ॥ వేదార్థమునుసంగ్రహించి చెప్పటవలన నీమనుస్మృతిస్మృతులలో ప్రధానము గావుననే మనుశాస్త్రార్థమునకు విపరీతముగ నుండిన స్మృతిబ్రీక ప్రమాణముగాదు ధర్మార్థకామమోక్షముల నుపదేశించు మనుశాస్త్రమునుజూచు వనుకనే తర్హివ్యాకరణాదిశాస్త్రంబులు శోభించునని బృహస్పతి స్మృతియందునుం జెప్పబడియె ॥ మరియు ॥ శ్లో ॥ పురాణం మానవోధర్మస్సాంగోవేద శ్చికిత్సితం । ఆజ్ఞాసిద్ధానిచత్వారి సహంతప్యాని హేతుభిః ॥ పురాణములు - మానవధర్మము - సాంగమగువేదము - చికిత్సాశాస్త్రంబు - నీనాలుగు నాజ్ఞాసిద్ధంబులు గావున హేతువాదములచే గొట్టదగవని మహాభారతమందు జెప్పబడియె నదియును విరోధిపాఠాదితర్కములచే నని దెలియవలయు మీమాంసాదితర్కం బనుకూలమేగావున నిది బ్రీవర్తింపజేయందగు నట్లు గావుననే శ్లో॥ అవకం ధర్మోపదేశంచ సమ్యక్శాస్త్రావిరోధినా । యస్తరేణాను సంధతై సధర్మం వేదనేతరః ॥ అవకమనగా వేదమును ధర్మశాస్త్రమును సర్వాస్త్రావిరోధియగు తర్కంబుచే నెవ్వండునుసంధించు నతంజే ధర్మంబెరింగినవాడె తరుం జెరుగదని ముందుజెప్పగలదు సకలవేదార్థ మనసంబువలన మనువయ్యెన

ను నిర్వచనంబున నగుమనుశబ్దమీ గ్రంథంబు మొదలనుండుట మంగళార్థమగుచు
న్నది పరమాత్ముండి సంసారస్థితికై సర్వజ్ఞుని సవైశ్వర్యాదిసంపన్నుండగుమ
నువై ప్రాదుర్భవించెంగావున నీమనునామంబు మంగళాతిశయద్యోతకంబై యొ
ప్పై గావుననే॥ శ్లో॥ “ఏనమేకేవదంత్యగ్నిం మనుమన్యేప్రజాపతిం॥” ఇతనిగొండ
రగ్నినిగానున్న కొందరుసృష్టికతయగు మనువునుగానున్న ముందుజెప్పగలరు
స్వస్థచిత్తుండును సుఖోపవిష్టుండునగు స్వామిభువమనువునుగూచి మహాఘో
లభిముఖముగాజని యతనిచే కుశలప్రశ్నాననదానాదులచే సతగిరించబడిన విష్ణు
ట నతనిని వారుబూజించి న్యాయముదప్పకుండ ననగా॥ శ్లో॥ “నాపుష్టః కస్యచి
ద్భూయాన్నచాన్యాయేనపుచ్ఛతః॥” అడగనివానికిని సన్యాయముగా నడిగినవా
నికిని ధర్మమునుజెప్పవలదనియుండుటచే బ్రతిభక్తిశ్రద్ధావినియాదులతో నీవత్య
మాణప్రకారమగు వచనమునుబడికిరి॥

౧॥

మూ॥ భగవంత్సర్వవర్తమానం యథావదను పూర్వకః । అంతే

రప్రభవానాంధ ధర్మావోవత్తుమహాసి॥ ౨॥

ఏమని యడిగినన ॥ ఓషడ్గుణైశ్వర్య సంపన్నుడా ఇది భగవన్నను సంబోధనక
థము పద్మగుములనగా వైశ్వర్యము పరాక్రమము యశస్సు సంపత్తియు జ్ఞాన
ము వైరాగ్యము నీయారు నెవనికి పూర్ణముగ గలుగునతడు భగవంతుడనబడు
ను గావున నట్లతని నభిముఖునిగాజేసికొని బాహ్యగుణ త్రియ వైశ్య కూద్రవణ
ములకును సంకరజాతులకు నెవనికేది ధర్మమోయన నాశ్రమధర్మంబులుగూడ న
దిక్రమంబుగ జాతకగ్ధంబు నాపిమ్మట నామకరణంబు నిట్లాధర్మముల నెల్ల మాకు
జెప్పుటకు నీవతగుదువు॥

౨॥

ప్రశ్న ప్రమూలము.

జిరాయుజాం జజానాంధ తథా సంస్వేదజోద్భిదాం ।

భూతగామిన్య సర్వన్య ప్రభవం ప్రళయంతథా ॥ ౧ ॥

ఆచారాంతైవ సర్వేషాం కార్యకార్య వినిర్ణయం ।

యథాకాలం యథాయోగం వత్తుమహాస్య శేషతః॥ ౨॥

ఈరెండుస్లోకములకును నందనుడును రామచంద్రుడునువాసి వ్యాఖ్యజేసిరి-కు

యోగ్యాభిలక్ష్యపథః = దివికానహితము.

ల్లాకభట్టు మొదలగువారు వ్రాయనేలేదు జరాయజూది చతుర్విధమగు భూత
జాతములన్నిటియొక్క సంభవప్రళయములనున్న అప్రకారముగా నెలందరియొక్క
యాచారములనున్న తత్తత్కాలమును యథాయోగముగ వచించుటకు తగు
దువు||

౨||

మూ|| త్వమేకోహ్యస్యసర్వస్య విధానస్య స్వయంభువః| అచిం

త్యస్యా ప్రమేయస్య కార్య తత్వాత్కవత్పభో|| ౩||

సకలధర్మములను జెప్పట కతండే యోగ్యుండెట్లయ్యెననిన ఓ ప్రభువా
యనగా- ధర్మాధర్మముల నేర్పరుపనమధుఁడా - ఏదికారణంబున నీవాకటరుండ
వే - యీప్రత్యక్షంబుగ వినబడుచున్నట్టియు స్త్రుత్యాదులచే నూహించదగినట్టి
యు పురుషులచే రచించబడక స్వయంవ్యక్తమయినట్టియు బహుశాఖలుగలిగి వే
ర్పేరుగ నుండుటవలన నితయని యూహింప శక్యముగానట్టియు - మీమాంసాది
న్యాయాపేక్షలేకుండం దెలియరాని నిరూపణము గలిగినట్టియు దేనిచే నగ్నిహూ
త్రాదికర్మములు విధించబడునో యదివిధానమనబడు- నదియ వేదంబట్టి వేదసం
బంధమగు కార్యమనగా జేయదగిన యగ్నిష్టోమాదికము- తత్వమనగా|| శు|| “స
త్యంజ్ఞానమనంతం బ్రహ్మ”యని కాలత్రయమందు నేకరీతిగ- బాధలేకుండునది-స్వ
యముగా బ్రకాశించునదియు- నన్నిచోటుల నెల్ల కాలమును పూర్ణముగ కొన
లేకనుండునది- బ్రహ్మంబని దెల్పు- సకలోపనిత తత్త్వమునున్ను- అనగా- వేదముదె
లుపనన్నిటిని నీవాకటవయెరుంగుదువదిగాన నీవమాకు ధర్మమును దెల్పుమనియు
మలడిగిరి- యీశ్లోకమందు- కార్యతత్వమనుచో- కర్మమీమాంసావాసనచే- శ్రుతి
యొక్క- కార్యమనెడి- తత్త్వమనగా వేదార్థమని మేధాతిథియను వ్యాఖ్యాతవ్రా
సె - నదికాదు - వేదములు బ్రహ్మవిషయ మయిన్ని ప్రమాణములుగా - సం
గీకరించుటవలెనని కుల్లాకభట్టు వ్రాసెను||

౩||

మూ|| సతైశ్చ సప్తధానమ్య గమితౌజామహత్కభిః| ప్రత్యువా

చాచ్యుతా సర్వాన్తహషీం చుచ్చాయతామితి|| ౪||

అమనువు . జ్ఞానమందును-తత్త్వమునుచెప్పడమందున పారమైనసామర్థ్య
ముగలవాఁడు గావుననే - మహాత్ములగునామహాఘోషులచే- నట్లుదాను భక్తియు

క్రమగనదుగబడినవాడై-యన్యహమృతంబుచరికిని సత్కరించి వినుండని-యన్య
మించివచ్చెను - ధర్మోపదేశంబు-సత్కారపూర్వకంబుగ- జేయందగునని-ఫ
లితార్థము-మనువు దా జెప్పినగ్రంథముట - నామనువుచేప్పెనని యన్యచ్రీతమ
గునట్లునుట యుక్తముగాదు - నేనుజెప్పెదనని యుండవలయునని శంకరాగా త
రుచుగా బ్రాచీనగ్రంథకథలజైలి- పరులుపదేశించునటుల కనబడుచున్నది- “క
మాణ్యపిజైమినిః ఫలాథకత్వా”దనిజైమియును-“తదుపర్యపిచాదరాయంస్సం
భవా”దను శారీరకమీమాంసయందువ్యాసులును- పరోపదిష్టముగానేజెప్పిరి- ఈ
లాగుగాకుండిన - మనూపదిష్టంబులగు ధర్మంబులనమ్మనువుగారి యనుజ్ఞగాని
తచ్చివ్యుడగు భృగుమహాముని - యీగ్రంథంబు రచించెనని జెప్పబడియున్నది॥
శ్లో॥ ఏతద్వీయం భృగుశ్శాస్త్రం శ్రావయిష్యత్యశేవతః ॥ ఈశాస్త్రము భృ
గువునిశ్లేషముగ-మీకువినిపింపగలడని యుడుటవలననున్న - మనువుచేప్పెననున
దియుక్తమే-మనువుచే నుపదేశింపబడిన ధర్మములగుటచే - మానవియనంపిత
యని చెప్పబడుచున్నది॥

౪॥

చూ॥ అసీదిదం త మోధూత మప్రజ్ఞాతమలక్షణం అపితరగ్య

మ విజ్ఞేయం ప్రసుప్తమివసర్వతః॥

౫॥

వినుండనియుపక్రమించిన యథామను జెప్పుచున్నాడు- అయ్యా- ము
నులు ధర్మంబడిగిన నదిజెప్పటయైచితము - కారణంబగు బ్రహ్మంబున నీను
బగుజగంబుయొక్క సృష్టినుపక్రమించుట యప్రమత్తంబి కమియని శంకరాగా ని
చ్చట మేధాతిథి-శాస్త్రముయొక్క పెద్దప్రయోజనమీనకలంబుచేతనే జెప్పబడు
ను-బ్రహ్మమొదలు స్థావరపర్యంతంబునగు - సంసారగతులు- ధర్మాధర్మనిమి
త్రములిందు జెప్పబడును॥ శ్లో॥ “తమసా బహుయాపేణ వేష్టితాః కమహేతు
వా” కమము హేతువుగాగల బహుప్రకారంబగుతమంబుచే - బద్ధులగుచు
న్నారనియును ॥ శ్లో॥ “ఏతాద్భప్త్యాస్య జీవన్య గతస్త్వీనైవ చేతసా । ధన్య
తోధర్మతలైచైవ ధర్మేదద్యా త్సదామనః॥” ఈజీవుని ధర్మాధర్మంబుల వ
లననగునీగతులను - తమమనంబుచే నరసి ధర్మంబునందు మనస్సునుంచవలయు
ననియు-నీగ్రంథంబుననే జెప్పంగలడు - నిరతిశయైశ్వర్య హేతువుధర్మంబు-తద్వి
ప్రతీతంబధర్మంబు-వాటిస్వరూపంబుడెలియుటకై - యీశాస్త్రంబు- మహాప్రయో

హాసకదపితానహితము.

జనంబధ్యయనంబు జేయఁదగునని యధ్యాయతాత్పర్యమును జెప్పెను - గోవింద రాజు యిదియేసమాధానమనిజెప్పెను - యివిబాగుండలేదని కుల్లూకభట్టుధర్మమునడిగినచో - ధర్మమాత్రముంజెప్పి-దానిఫలప్రశంసజేయుటయు సప్రస్తుతమే గావచ్చును- మునులుధర్మఫలమునడిగిన ద్వాదశాధ్యాయమందు జెప్పబడు ననియే- గాన-మునులు ధర్మమునడిగిన-జగతా-రణంబగు - బ్రహ్మస్వరూపంబు- నిరూపించుటయును ధర్మకథనమే గావున నదియప్రస్తుతంబుగాదు॥ శ్లో॥ “ధృతిఃక్షమాదమోఽస్తేయం శౌచమింద్రియ నిగ్రహః । ధీర్వద్యా సత్యమక్రోధో దశకంధర్మలక్షణం॥” ధైర్యము-సహనము-అంతరింద్రియనిగ్రహము - చార్యము లేకుండుట- శుచితత్వము-బహిరింద్రియనిగ్రహము - బుద్ధి-విద్య-సత్యము- క్రోధములేకుండుటయు- నివదియును ధర్మస్వరూపములనియుండుటచే - నిందువిద్యయనగా ధర్మజ్ఞానమదియు ధర్మమని జెప్పబడియె ॥ శ్లో॥ “అత్తజ్ఞానం తితిత్తచధర్మసానిధారణోన్మప॥” స్వస్వరూపజ్ఞానమున్ను- ద్వంద్వసహనమున్ను- సాధారణమగు ధర్మమని మహాభారతమునందునుంగలదు॥ శ్లో॥ “అయంతు పరమోధర్మో యథోగేనాత్మదశకేన॥” యోగముచే నాత్మదర్శనము పరమధర్మమని యాజ్ఞవల్క్యిలున్నుజెప్పిరి॥ సూ॥ “అథాతో బ్రహ్మజిజ్ఞాసా”యనుదాని యనంతరసూత్రము॥ సూ॥ “జన్తాద్యస్యయతః”యోగజముయొక్క- సృష్టిస్థితిలయములు దేనివలన నయ్యెనో యదిబ్రహ్మంబని వ్యాసులు జెప్పటవలన బ్రహ్మంబ జగతా-రణంబని॥ శ్రీ॥ “యతోవాశమాని ధూతానిజాయంతే- యేనజాతానిజీవంతి- యత్ప్రాయంత్యధి సంవిశంతి- తద్విజిజ్ఞాసస్వ-తద్భ్రష్మాతి” దేనివలన నీధూతములు పుట్టినచో దేనిచేజీవించుచున్నచో - దేనియందు బ్రవేశించిలయమైయున్నచో-దానిదెలియనిచ్చజేయుమదియే బ్రహ్మంబని-సృష్టిస్థితిలయమిహ్తోపాదానము - బ్రహ్మమనియు పపాదించుట యాత్మజ్ఞానరూపపరమధర్మము - దానిదెలియుటకై - ప్రథమాధ్యాయమునురచించి-సంసార-రాదిరూపంబగు ధర్మంబును. తదంగంబుగా ద్వితియాధ్యాయాదిక్రమంబునజెప్పగలదు - గావున విరోధమేమియులేదని జెప్పెను- మరియు ప్రశ్నోత్తర వాక్య సావరస్యంబున నీయర్థము తెల్లంబగు - నందరికిని బ్రత్యక్షముగ బ్రకాశించుటవలన నిదియనగా జగంబు దమంబున లయంబు నొందినదై - యనగా గుణవృత్తిచే దమంబునం ప్రకృతి దానియందు సూక్ష్మరూపంబున లీనమయ్యె నీయర్థమునకు॥ శ్రీ॥ “తమఅసీ త్తమసా గూఢము

౧౫॥ ముందుగ చీకటివలె జేసిని గనపడకుండ జేయుగోస - దమంబనంబ్రకృతియ
య్యె- దానిచే నిది కనపడకుండ- నదిగానం బ్రత్యక్షగోచరంబుగానిదై యొక చి
క్కుమైనలేనిదై- యూహించుటకై నశక్యంబై నదై - యప్పుడు శబ్దంబులేకుండుట
చే దెలియనశక్యంబై - యంతయు నిద్రితమగునట్లయ్యె - ననగా జగంబులేదనుటే
గాదు ॥ శ్రు॥ “తద్వేదంతపశ్యవాక్యతమాసీత్” విచారించగా నీజగంబాబ్రహ్మ
మై- అప్పుడు నామరూపవిభాగము లేకుండనుండెనని ॥ శ్రు॥ “సదేవసోష్యేదమగ్ర
ఆసీత్” ముందుగనిది- బ్రహ్మమే ఆయెనని ఛాందోగ్యోపనిషత్తు - యీజగంబప్పు
డు- బ్రహ్మరూపమై - స్వకార్యమందు సమర్థముగాకయుండెనని తాత్పర్యము.
ఘరణీధరుని వ్యాఖ్యానంబును నిట్లులనే యుండెను॥ ౫॥

మూ॥ తతస్త్వయం భూభగవానవ్యక్తో వ్యంజయన్నివ । మ
హాభూతాది వృత్తైః ప్రాదురాసీ త్తమోనుదః॥ ౬॥

ఆప్రళయావసానానంతరమందు - జీవులవలె కర్మాధీనుడుగాక తనంత
ట తానగు భగవంతుడనగా పరమాత్మ - బాహ్యేంద్రియాగోచరుడై పంచమహా
భూత మహదహంకారాదులను ముందుగ సూక్ష్మరూపముగానున్న- నట స్థూల
రూపముగానున్న బ్రకాశింపజేయుచు బ్రకృతిప్రేరకుడై యప్రతిహతమగు సృ
ష్టిసామర్థ్యముగలవాడై ప్రాదుర్భావించెను- యీశ్లోకమందు- దమోనుదః యను
దానికి ప్రళయమును ధ్వంసింపజేయుచున్నదని మేధాతిథి గోవిందరాజుల వ్యాఖ్యా
నము॥ ౬॥

మూ॥ యోసావతీంద్రియగ్రాహ్య సూక్ష్మోవ్యక్త స్సనాతనః । స
ర్వభూతమయోచింత్య స్సవీవ స్వయముద్భభా॥ ౭॥

అతీంద్రియగ్రాహ్యుడనగా - ఇంద్రియములనతిక్రమించినమనస్సుచేగ్ర
హించదగినవాడు॥ శ్లో॥ “నైవాసౌ చక్షుషోగ్రాహ్యానచశిష్టై రతీంద్రియైః । మ
నసాతు ప్రసన్నేన గృహ్యతే సూక్ష్మదర్శిభిః” నేత్రముచేగాని - తదితరేంద్రియ
ములచేగాని గ్రహించబడక- నిర్మలమగుమనస్సుచేతనే యతీంద్రియద్రవ్యలక్షణిబ్ర
హ్మము గ్రహించబడునని- వ్యాసులచే జెప్పబడెను - గావున మనోగ్రాహ్యుడును
బ్రహ్మిరించియముల కగోచరుడును నవయవరహితుడును నిత్యుండును సర్వభూ

తాత్పర్యమును గావున నాయంతయుని కొలవ శక్యముగానివాడు నే పరమాత్ముడే
ఓయితండె స్వయముగా మహాదాదికార్యరూపుడై పోదుర్బలించెను॥ ౭॥

మూ॥ సోభిధ్యాయ శరీరాత్స్నాన్ త్విస్మత్సూర్యవిధాః ప్రజాః ।

• అపవ ససజాదా తానుబీజ మపాస్యజతే॥ ౮॥

ఆపరమాత్ముడు నానావిధప్రజలనున్న సృజించ నిచ్చయించినవాడై ఆ
వ్యాకృతంబగు తనశరీరంబువలన నుదకంబు లుద్భవించెనని ధ్యానించి జలంబులనే
సృశించెను ధ్యానపూర్వకస్మష్టిని జెప్పి మనువుకు అచేతనయగు బ్రకృతిస్వతంత్ర
యై తాను జగద్రూపముగ బరిణమించునను మతము సమ్యతముగాదు మరియేమ
నిన అవ్యాకృతశక్త్యాశ్చకంబై బ్రహ్మమే జగత్కారణ మను వేదాంతసిద్ధాంతమే
యభిమతమని దోచుచున్నది యిటులనే ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో నుండుటవలనకా
రీరసూత్రకతయగు వ్యాసులవారిచే సిద్ధాంతము చేయబడెను అవ్యాకృతమేప్రకృ
తి యదేతచ్ఛరీరమని భగవద్భాషనరీయ వేదాంతదర్శనమందు గానంబడుచున్న
దనికుల్లూకభట్టు అజలములందు జగచ్చక్తిరూపముగ బీజము నారోపించెను॥ ౮॥

మూ॥ తదండమభవద్ధైమం సహస్రీంశునమప్రభం । తస్మిన్

జజ్ఞే స్వయంబ్రహ్మ సర్వలోకపితామహః॥ ౯॥

అబీజము పరమేశ్వరేచ్ఛ చే సువర్ణమువలె శుద్ధిగల్గె మూర్ఖునివలె నె
లుగుగలయండమాయెను యట్టి యండమందు హిరణ్యగభుకండు సకల లోకము
లకున్న బితామహుండై స్వయముగ బుట్టెను॥ ౯॥

మూ॥ అపోనారాఇతిప్రోక్తా అపోనై నరసూనవః । తౌ యద

స్వాయనంపూర్వం తేన నారాయణ స్స్మృతః॥ ౧౦॥

ఉదకములు నరుడనే బ్రహ్మవలన బుట్టినవి గావున నారములని చెప్పబ
డెను ఆనారము వీ పరమాత్మునకు నునికిపట్టగుటచే నతడు నారాయణుండని స్మృ
తులలో జెప్పబడియె గోవిందరాజు “అపోనారాఇతిప్రోక్తా” యని పఠించి నరా
యణుడై “అన్యేషామపి దృశ్యతే” యను శాస్త్రము వలన దీఘమురాగా నా
రాయణుడాయెనని వ్యాఖ్యానం బొనరించి కొందరాపోనారాయని పఠించి కు

ఘోరభట్టు మొదలగువారు వ్యాఖ్యానములను జేసెడిది.

౧౦॥

మూ॥ యత్తతా-రణమవ్యక్తం నిత్యం సచసదాత్మకమ్ । తద్వి
సృష్టస్సత్రుషో లోకేబ్రహ్మేతికీర్త్యతే॥ ౧౧॥

పుట్టువుగలవారి కెల్లను కారణమైనట్టియు బహిరింద్రియముల కగోచ
రమైనట్టియు ఉత్పత్తినాశరహితమైనట్టియు సత్సవ్యాభావదైవత్యత్వాదుల కగో
చకుడగుటచే నసత్సవ్యాభావమనె నుండుటయె స్వరూపముగాగల యే యాపర
మాత్ముండు గలదో యాపరమాత్మచే బుట్టించబడి యాపురుషుండు లోకములలో
బ్రహ్మయని జెప్పబడుచున్నాడు॥ ౧౧॥

మూ॥ తస్మిన్నండే సభగవా నుషిత్యాపరివత్సరమ్ । స్వయమే
వాత్సనోధ్యానా త్తదండమకరోద్విధా॥ ౧౨॥

ఆయండమందు భగవంతుడగు నాబ్రహ్మమందు జెప్పగల బ్రహ్మమాన
ముచే నొకసంవత్సరముండి తనంతట దాని యండము రెండుగా గావలయు నని
యాత్మగత ధ్యానమాత్రముచే నాయండము రెండు శకలములగు నట్లు గావించెను॥ ౧౨॥

మూ॥ తాభ్యాంసశకలాభ్యాంచ దివం భూమింశనిర్మమే । మధ్యే
వ్యోమదిశశ్చాష్టా వపాంస్థానంచశాశ్వతం ॥ ౧౩॥

టిక॥ ఆబ్రహ్మ ఆశకలములచేసనగా మీదిశకలముచే స్వర్గమునున్న కేదిశక
లముచే భూలోకమునున్న వాటిమధ్య నాకాశమునున్న నెనిమిది దిక్కులనున్న
సముద్రమనునట్టి జలస్థానమునున్న స్థీరముగా నిర్మించెను॥ ౧౩॥

శ్లో॥ “వైకారికం ప్రేక్షసంచ తథాభూతాదిమేవచ । ఏకమేవ త్రిధాభూతమ
హమిత్యేవ సంస్థితం .. ఇంద్రియాదౌ సమస్తానాం ప్రభవం ప్రళయంతథా ” ఈ
సాధానానికి మనకు యవరున్న వ్యాఖ్యచేయలేదు క-గ-ట గ్రంథములలో వాగ్వి
యోగమునని యచ్చవాడు వాగ్విసను.

మూ॥ ఉద్వపహోత్సవత్తైచ మనస్సదసదాత్మకం । మనసశ్చ
శ్చహంకార మభిమంతారమిశ్వరం॥ ౧౪॥

ఇంక మహత్తోవాది క్రమముగా సృష్టినిర్మాణమని కనపరచుచున్నాడు ఆటవ్వు పరమాత్మవలననే సద్రూపమయిన్ని ప్రత్యక్షముగానందున నసత్తగుటచే సదసద్రూపమగు మనస్సునుద్ధరించెను || శు || “ఏతస్మాక్తాయతే పాణో మనస్స ర్వేంద్రియాణిచ | ఖంవాయుజ్యోతిరాపశ్చ పృథ్వీవిశ్వస్యధారిణీ” ఈబ్రహ్మమువలన పాణిము మనస్సు అన్నియంద్రియములు ఆకాశము జ్యోతి జలములు విశ్వము నుద్ధరించినభూమిని పుట్టుచున్నవి మనస్సుకంటే పూర్వమహంకారతత్వమునున్న స్వకార్య కరణక్షముండగు నీశ్వరునిన్ని యుచ్చవింపజేసెను || ౧౪ ||

మూ॥ మహంతమేవ చాత్మానం సర్వాణి త్రిగుణానిచ | విషయాణాం గృహీత్మాణి శస్తైఃపంచేంద్రియాణిచ || ౧౫ ||

నామరూపవిభాగములేని చిచ్ఛక్తే ప్రవృత్తిగానదానితోగూడినపరమాత్మ ఆహంకారముకంటే మున్నుగమహత్తత్వము నుద్భవింపజేసెను యాసరికి చెప్పబడినవాటినిన్ని ముందుచెప్పగలవాటినిన్ని శబ్దస్పృశరూపసగంధములను గ్రహించే శ్రోత్రాదిపంచబుద్ధింద్రియములనున్న వాగాది పంచకమేకంద్రియములనున్న త్రిగుణయుక్తములగువాటినిన్నింటినిన్ని బుట్టించెను || ౧౫ ||

“శ్లో॥ అవిశేషా స్విశేషాంశ్చ ఉపాహంశ్చ పృథగ్విధాః ||” దీనికి వ్యాఖ్యానములేదు- క - గ - వు శ్లోకములోవున్నది

మూ॥ తేషాం త్వవయవాస్సుత్క్లృక్ వజ్రామప్యమితౌజసాం | సన్నివేశ్యాత్మమాత్రాసు సర్వభూతాని నిర్కమే || ౧౬ ||

అసంతములగు కార్యముల నిర్మాణములచే యెప్పుడున్నవి గావుననే ఆరైన యహంకారపంచతన్మాత్రలయొక్క సూక్ష్మవయవముల నయ్యారింటివికారములగు నింద్రియమహంపంచభూతములతో యెజించి యాపరమాత్ముడు సకల భూతములను నిర్మించెను అనగా సహంకారవికారములింద్రియములు పంచతన్మాత్రవికారములు స్థూలదేహములు వీటిసంఘాతములతో సహంకార తన్మాత్రావయవములకలిపి చేసెననితాత్పర్యము || ౧౬ ||

మూ॥ యస్మాత్కృతవయవా స్సుత్క్లృక్ ప్రస్థేమాన్యాక్రయంతివత్ | తస్మాద్భరీర మిత్యాహుః ప్రస్థ మూర్తిః ప్రసిద్ధిః || ౧౭ ||

ఏ కారణమువలన శరీరమున్ను తస్యంపాదకములగు తన్మాత్రాహంకారరూపములైన యారవయవములున్ను బ్రవృత్తియు క్షుడగు బ్రహ్మయొక్క యీచే పుబోయెడిశరీరములను మున్నుబలకబడిన ఇంద్రియములను కార్యత్వముచే నాత్ర యించినవోయదికారణము వలన నాబ్రహ్మయొక్క మూర్తివనగా నింద్రియముల తోనొప్పుచున్న మూర్తిగా పరిణమించిన స్వభావమును శరీరమని విద్వాంసులుశరీరస్థిర్వచనమునుజెప్పిరి॥ స్లో॥ “ప్రకృతేర్మహం స్తతోఽహంకార తస్మాద్గణశ్చ షోడశకః॥ తస్మాదపిషోడశకా త్వంచభ్యుపంచభూతాని ” ప్రకృతి వలన మహత్తత్వంబు దాని వలన సహంకారము దానివల్ల షోడశవికారముల గణము అనగా బంచతన్మాత్రలున్ను బదియింద్రియములున్ను మనస్సును వీటిలో బంచతన్మాత్రల వలన పంచమహాభూతములున్ను బుట్టెనని జెప్పబడియున్నది గాన మున్నుజెప్పబడినయుత్పత్తిక్రమము దృఢమైచేయ బడెను॥

౧౭॥

మూ॥ తదావిశంతిభూతాని మహంతినహకమఃఖిః । మనశ్చవ

యవై స్సూక్ష్మై స్సవః ఘాతకృత్యవ్యయమ్॥ ౧౮॥

టీక॥ పంచతన్మాత్రరూపుడైయున్న పరమాత్ముని యాకాశాది పంచమహాభూతములున్ను వాటివాటికమఃములతో గూడ నావేశించుచున్నవి యనగా పంచతన్మాత్రలనగా పంచమహాభూతములున్ను బుట్టెననుట కర్థములనగా ఆకాశమునకు నవకాశములిచ్చుట వాయువునకు నవయవవిన్యాసరూపము కర్మములగ్నికి పాకాదిరూపమున్ను పిండికరణమున్ను కర్మము జలమునకు నాద్రీకరణము భూమికి ధారణము మరియు సహంకారరూపమగు బ్రహ్మమున మనస్సావేశించెననగా సహంకారమువలన బహిరింద్రియాగోచరములును శుభాశుభసంకల్ప మనోజన్య సుఖదుఃఖాది రూపావయవములతో సకలఘాతోత్పత్తి నిమిత్తమున్ను నాశరహితమునయిన మనస్సు పుట్టెననుట॥

౧౮॥

మూ॥ తేషామిదంత సప్తానాం పురుషాణాం మహాజసాం ।

సూక్ష్మభ్యో మూఢా మాత్రాభ్య స్సంభవత్యవ్యయా
ద్వ్యయం॥ ౧౯॥

తాము చేసెడి కార్యములందు సామర్థ్యముగల పూర్వోక్తములైన మ
(౨)

హదహంకార పంచతన్మాత్రల యేడింటిసంబంధములగు సూక్ష్మములైననీశరీరము
లను బుట్టించెడి భాగములనుండి యశాశ్వతమగు నీజగత్తు శాశ్వతుడగు పరమా
త్మునివలన నాయెను ఈశ్లోకములో పురుషుడగు పరమాత్మునివలన పుట్టినవేగావు
న మహాదాదులేడున్ను పురుషశబ్దముచే జెప్పబడెను కార్యముట్ల నశక్యమేగావున
జగముశాశ్వతము దీనికారణ మింతకంటే శాశ్వతము సర్వకారణమగు బ్రహ్మము
నిత్యముగావున బ్రహ్మోపాసన మావశ్యకమని ఈయనవాదము॥ ౧౯॥

మూ॥ అద్యాద్యస్య గుణం త్వేషా మవాప్నోతి పరఃపరః॥ యో
యోయవతిథ సైషాం ససతావద్గుణస్సృతః॥...౨౦॥

పూర్వశ్లోకమందు జెప్పబడిన యాకాశాది భూతములలో పూర్వపూర్వభూ
తముల శబ్దాదిగుణములను మైమైభూతములు స్వీకరించును వీటిలో యేదేది యు
న్నదో అదియది యస్తేసి గుణములుగలదగునని మన్వాదులచే జెప్పబడెను అదెట్లు
న్న ముందు జెప్పగల భూతగుణములలో నాకాశమునకు శబ్దమొక్కటియే గుణ
ము వాయువునకు శబ్దమున్ను స్పృశయున్ను వహ్నికి శబ్దస్పృశరూపములున్న
పృథివికి శబ్దస్పృశరూపరసగంధములున్న గుణములాయెను॥ ౨౦॥

మూ॥ సద్వేషాంతు సనామాని కర్మాణిచ పృథక్పృథక్ । వేద
శబ్దేభ్యవీవాదౌ పృథక్సంస్థాశ్చనిమకామె॥ ౨౧॥

హిరణ్యగర్భుడగు నాపరమాత్ముడందరికిని వేరువేర గోవు అశ్వము నను మొ
దలగు నామంబులను బ్రావృణులకు నధ్యయనాదికము త్రియియలకు ప్రజాపాల
నము నిట్లవి మొదలగు కర్మములను నింక వేరువేరుగ కుమ్మరులకు ఘటనిమాణా
ము శంతువాయులకు బట్టలనేతయు మొదలగు లౌకికవ్యవస్థలును మొదలగు వేదశ
బ్దములచేతనే నిమింఁచెను వేదశబ్దములవలన నథకమునుదెలిసి కల్పాంతరకృత క
మఁసంసారానుసారముగ నొనఁచెను ॥ సూ ॥ “వేదపూర్వికైవ జగత్సృష్టి
ర్వ్యుత్పాదితా” వేదమూలముగానే జగత్తుయొక్క సృష్టిచెయ్యబడెనని వేదమీ
మాంసయందు వ్యాసులివారిచే జెప్పబడెను॥ ౨౧॥

మూ॥ కర్మాత్మనాంవ దేవానాం సోసృజ త్రాణినాంప్రభుః॥
సాధ్యనాంవగణంసూక్ష్మం యజ్ఞంచైవసనాతనం॥౨౨॥

అబ్రహ్మ పాశ్రామయొక్కయున్న కర్మస్వభావలగుచుండగాది దేవతలయొక్కయున్న సాధ్యులనే దేవయోనివిశేషులయొక్కయున్న అథాత్మ పాశ్రామయొక్కయున్న సూక్ష్మములగు గణములయొక్కయున్న సనాతనమగు అనగా కల్పంతరమందున్న ఉపాంబబద్ధటువంటి యజ్ఞ మనున్న సృజించెను॥ ౨౨॥

చూ॥ అగ్నివాయు రవిభృశ్చ త్రయం బ్రహ్మసనాతనం । దుహా

హ యజ్ఞ సిద్ధర్థక మృగ్యజు స్సామలక్షణమ్॥ ... ౨౩॥

సనాతనమును ఋగ్యజుస్సామ సంజ్ఞ కమైన వేదప్రయమును అగ్నివలనను వాయువువలనను సూర్యునివలనను బ్రహ్మ యజ్ఞ సిద్ధిహారకుగా నాకషింఁచెను బ్రహ్మ సర్వజ్ఞుండుగావున నాస్మృతిచే పూర్వకల్పాంతమునందు నేవేదములుండెనో వాటినేఁగినికొనెను ॥ శ్లో॥ “అగ్నేఋగ్యదోవాయోర్యజుర్వేద ఆదిత్యా త్సామవేద ఇతి” అగ్నివలన ఋగ్వేదమును వాయువువలన యజుర్వేదమును సూర్యునివలన సామవేదమునున్న అనే శ్రుత్యర్థకము మున్నున్నవాటికేనేపీతికే ననుట చెల్లును ఆకషింఁచెననగా దెచ్చి ప్రకాశింపజేసెనని తాత్పర్యము॥ ౨౩॥

చూ॥ కాలంకాల విభక్తిశ్చ నక్షత్రాణి గ్రహాంస్తథా । సరి

త స్సాగరాంతైలాం తస్మాని వివమాణిచ॥ ౨౪॥

పూర్వంబు మొదలగు జ్యోతిస్సులయొక్క క్రియాసముదాయరూపమగు కాలమును మునుమాసములు ఋతువులు ఆయనములు మొదలగు కాలావయవములనున్న కృత్తికాదినక్షత్రములనున్న సూర్యాదిగ్రహములనున్న నదులనున్న సముద్రములనున్న పర్వతములనున్న సమభూములనున్న మేరకపల్లములుగల భూములనున్న బ్రహ్మసృజించెనుయాక్రియాపదముతరువాతశ్లోకమునుంచి లేవడమైనది॥ ౨౪॥

చూ॥ తపోవాచం రతించైవ కామం చక్రోధమేవచ । సృష్టింసన

ఁజెనైతేమాం సృష్టుమిచ్ఛంతాః ప్రజాః॥ ౨౫॥

కృచ్ఛాచాంద్రాయతాది తపస్సునున్న వాకులనున్న మనస్సంతుష్టినిన్ని కోరికనున్న కోపమునున్న యీ రెండుశ్లోకములలోఁజెప్పినసృష్టిని యీచెప్పుగల చైవాదివజ్రలను సృజించనిచ్చయించుచున్న బ్రహ్మసృజించెను॥ ౨౫॥

హదహంకార పంచతన్మాత్రలు = దివికౌసహితము.

మూ॥ కర్మణాంబహువేకార్థం ధర్మాధర్మ్యావ్యవేచయత్ | ద్వి దైవ
రయోజయచ్చేమా స్సుఖదుఃఖాదిభిః ప్రజాః॥ ౨౬॥

ధర్మమనగా యజ్ఞాదికము చేయదగినది యధర్మము బ్రహ్మహత్యాదికము చేయరానిది యీ ధర్మాధర్మములను కర్మముల కృత్యాకృత్యవివేకముకొరకు సృజించెను మరియు ధర్మఫలముసుఖము నధర్మఫలముదుఃఖము నిట్లుధర్మాధర్మఫలరూపము లగు సుఖదుఃఖాదిద్వంద్వములతో సప్రజలనుగలిపెను అదికబ్బముచే కామక్రోధర్మాగ ద్వేషత్సత్విపాన శోక మోహాదికములు బ్రజలకుకలగజేసెను॥ ౨౬॥

మూ॥ అహోన్యమాత్రావినాశిన్యోదశాధానాంతుయాన్తసం
తాః తాభిస్సార్థమిదంసర్వం సంభవత్యనుపూర్వకః॥ ౨౭॥

పంచమహాభూతములయొక్క సూక్ష్మములగు పంచతన్మాత్రలున్న మహాభూతములుగా బరిణామించినవిగావున వినాశశీలములగునవి యేచిచ్చబడినవో వాటితోగూడ నీపూర్వోక్తము వత్సమాణమునగు నీనకలజగత్తున్న క్రమముగాననగా సూక్ష్మమువలన స్థూలమును స్థూలమువలన నతిస్థూలము నిట్లు సంభవించుచుండెను సర్వకర్తయగు బ్రహ్మయొక్క మానససృష్టికిన్ని తత్పనిరి పేక్షఅయినేమోయి నిమిట్లు మధ్యనున్నదింపజేసెను॥ ౨౭॥

మూ॥ యంతుకర్తజియస్కిన్ న్యయు జ్జప్రథమంప్రథమః | సతతే
వస్వయంభేదే సృజ్యమానః పునఃపునః॥ ౨౮॥

అబ్రహ్మ ముందుగా యేకాతిజంతువను యేకర్తమందు నియోగించెనో యా జాతిజంతువు మరలమరల సృజించబడుచున్నదై స్వకీయ పూర్వకర్త వాసనావశతచే యాకర్తమునే తనంతటదానొండె నదియెట్లనిన పులిజాతికి లేడినిదినుట స్వాభావికముగావున అజాతికల్లా నాకర్తము స్వయముగానే సంభవించును గానబ్రహ్మ తత్తత్ప్రాణులకర్తముల ననుసరించే యుత్తమాధమజాతులను సృజించెనుగాని వైషమ్యముచేగాదని కనపర్చబడియె అదిగావుననే “యథాకర్తతపోయోగా త్సృష్టంస్థావరజంగమ మితి” బ్రహ్మ తనయోగముచే ప్రాణులకర్తముల నతిక్రమించకుండ స్థావరజంగమప్రపంచమును సృజించెనని యిందులో ముందుజెప్పగలదు॥ ౨౮॥

మూ॥ హింసాగ్రహింసే మృదుక్రూరే ధర్మాధర్మవృతాన్
తేయద్యస్యసోదధాత్సగేత తస్యస్వయమావిశేత ॥౨౯॥

హింసాకర్తృము సింహాదులకు గజవధాదికము అహింసాకర్తృము లేడిమొదలగువాటికి దృఢాదిభక్షణముమృదుకర్తృము బ్రాహ్మణునకు డయాప్రధానముక్రూరకర్తృము క్షుత్రియాదులకు యుద్ధాదికము ధర్మమనగా బ్రహ్మచర్యగురుశుశ్రూషాదికము అధర్మమనగా వానికేమాంసమైధునసేవాదికము దేవతలకు తరుచుగా సత్యము మనుష్యులకుతరుచుగానసత్యము॥ శ్రు॥ “సత్యవాచోదేవా అన్యతవాచోమనుష్యాః” అని ఇవిస్మృత్యాదియందెవనికేదిబ్రహ్మసృజించెనో వానికిదిస్వయముగా నావేశించును॥ ౨౯॥

మూ॥ యథతులింగాన్యతవ స్వయమేవతు పర్యయే । స్వా
నిస్వాన్యభిపద్యంతే తథా కర్మాణిదేహీనః॥ ౩౦॥

ఇందుకుదృష్టాంతము- వసంతాదిఋతువులచిహ్నములనగా మావిడిచెట్లుపూయడము మొదలగునవి యేఋతువువచ్చినప్పుడు అఋతుచిహ్నములు వాటియంతటనవి యేలాగునావిర్భవించునో ప్రాణులకు హింసాదికర్తృములు పూర్వసుసారముగా నగుచుండును॥ ౩౦॥

మూ॥ లోకానాంతు వివృన్యథం ముఖబాహూరుపాదతః । బ్రా
హ్మణం క్షత్రియం వైశ్యం శూద్రంచ నిరవతేయతే ॥౩౧॥

భూమియందగు జనులవృద్ధికొరకు బ్రహ్మతనముఖమువలన బ్రాహ్మణులనున్న బాహువులవలన క్షత్రియులనున్న తొడలవలన వైశ్యులనున్న పాదములవలన శూద్రులనున్న స్పృజించెను ఇందుకు- “బ్రాహ్మణోస్యముఖమహసీ”దనుశ్రుతి॥ శ్లో॥ “అగ్నాప్రాప్తాహుతిస్సప్య గాదిత్యముపతిష్ఠతే । అదిత్యాజ్ఞాయతేవృష్టిః పృష్ఠైరన్నంతతః ప్రజాః॥” అనునట్లు బ్రాహ్మణాదులచేత కేల్పబడిన యాహుతిసూర్యునిబొందు నతనివలన వషణమగు నందువలన నన్నమున్నదానివలనబ్రజలున్నగలుగుదురని ముందుజెప్పబడును గాన వృద్ధికొరకనుటయుచితము॥ ౩౧॥

మూ॥ ద్విధాకృత్యాత్మనోదేహ మధేన పురుషోభవతే । అధే
ననారీతస్యాంస విరాజమస్యజత్పృథుః॥ ౩౨॥

హదహంకార పంచతన్మాత్రం - ఏకాగ్రహితము.

అస్థిప్త తనదేహమును రెండుభాగములుగా జేసి యందొకభాగముచేపురుషు
డాయెను రెండవభాగముచే స్త్రీయై యందువిరాట్టును బుట్టించెను॥ శ్రు॥ “త
తోవిరాడజాయత॥” దానివలన విరాట్టుపుట్టెనని॥ ౩౨॥

మూ॥ తపస్తప్తావ్య సృజద్యంత సస్వయం పురుషోవిరాట్ । తం
మాంవిత్తాస్య సర్వస్య స్రష్టారం ద్విజస త్తమాః॥ ౩౩॥

ఆవిరాట్టుతపస్సుజేసి యెవరిని నిమింఁచెనో యతనిని యీసర్వమునుసృజించే
నన్ను మనపును గానో బ్రాహ్మణో త్తములారా దెలసికొనుడు తనజన్మమి
త్యోవృత్తమని తా జెప్పినధర్మములయందు విశ్వాసముగలుగుటకై జెప్పినని కల్లు
కభట్టువ్రాసెను॥ ౩౩॥

మూ॥ అహం ప్రకాశ్విస్మయో మ్మ తపస్తప్తావ్య సుదుశ్చరం । పరీక్ష
ప్రజానామస్యజం మహర్షీ నాదితోదక॥ ౩౪॥

నేను బ్రజలనుసృజించ నిచ్చయించినవాడనై ముందుగా దుశ్చరమగు దపంబొ
నచిక్ష పదుగురుముఖులను బ్రకాపతులను వారిని సృజించితిని॥ ౩౪॥

మూ॥ మరీచిమత్య్గింగరసౌ ఫలస్త్యం ఫలహంక్రతుం । ప్రచే
తసంవసిష్ఠంచభృగుంనారదమేవచ॥ ౩౫॥

వారెవ్వరనిన మరీచి యితి యంగరస్సు ఫలస్త్యుడు ఫలహుడు క్రతుడు ప
చేతస్సు వసిష్ఠుడు భృగుడు నారదుడు యీపరిమందిన్ని సృజించెను॥ ౩౫॥

మూ॥ ఏతేమనూంస్తు సప్తాన్యనసృజన్భూరి తేజసః । దేవాన్దే
వనికాయాంశ్చ మహర్షీంశ్చ మితోజసః॥ ౩౬॥

మరీచిమొదలైన తేజశ్శాలురగు పదుగురున్న మిక్కిలితేజోవంతులగు మరి
యేడువరమనుపులను దేవతలనున్న దేవతలకుస్తానములగు స్వర్గాదులనున్న మ
హామూలనున్న సృజించిరి మనుశ్శబ్దమధికారవాచకము సర్గాదియందు బ్రజాస్య
జనమునందు సమర్థులనకు మనుషునుపేరు సెల్లును॥ ౩౬॥

మూ॥ యక్షరతుః పితౄణాంశ్చ గంధర్వాష్టరసోరగాః । నా

గాఢసర్వాః సుపర్వాంశ్చ పిశ్యాదాంచ పృథగ్గదాః॥

యతులు రాక్షసులు పిశాచములు గంధర్వులు నచ్చరులు నసురులను వాసుకి ప్రముఖ వాగులనందు నీటిపాము మొదలగు సర్పములను గరుడులను వేరువేర విత్స గణములనున్ను సృజించెను. 32॥

మూ॥ విద్యుతో శని మేఘాంశ్చ రోహితేంద్ర ధనూంపిచః ఉలా-

ః ిఘాత హేతూంశ్చ జ్యోతీంశ్యచ్చావచానిచ॥ 33॥

వా మెరువులనున్ను పిడుగులనున్ను మేఘములనున్ను కొరల్లనున్ను శక్రచాపము లనున్ను నిగతజ్వాలలనున్ను భూమ్యంతరిక్షములబుట్టినధ్వనినిన్ని ధూమకేతువు లనున్ను పెద్దచిన్నచుక్కలనున్ను॥ 34॥

మూ॥ కిన్నరా వ్యానరాస్యతస్య నివిధాంశ్చ విహంగమాః ।

పశూన్యగా న్ననుష్యాంశ్చ వ్యాళాంశ్చ భయతో దతః॥ 35॥

నరశరీరమున్ను గుర్రపుమోమున్నుగల దేవయోనివిశేషులగు కిన్నరులనున్ను కోతులనున్ను చేపలనున్ను నానావిధపక్షులనున్ను వెళ్లుమొదలగు మృగములను న్ను మనుష్యులనున్ను సింహవ్యాఘ్రాదులనున్ను కిందనుమీదను దంతములుగల య శ్వాదులనున్ను॥ 36॥

మూ॥ కృమికీట పతంగాంశ్చ యాకామక్షిక మతురణం । స

ర్వంచ దంశ మశకం స్థావరంచ పృథగ్విధం॥ 37॥

చిన్నపురుగులనున్ను పెద్ద పురుగులనున్ను మిడతలనున్ను చీరపేరులనున్ను యీగలనున్ను నల్లులనున్ను చిన్నదోమలనున్ను పెద్దదోమలనున్ను తరుగుల్లలతా భేదముగల వేరువేరగు స్థావరములనున్ను॥ 38॥

మూ॥ ఏవమేతై రిదంసర్వం మన్నియోగా న్నహత్కభిః॥ యథా

కమాతపోయోగా త్సృష్టంస్థావర జంగమం॥ 39॥

ఈప్రకారముగా మహాఘనులగు నామరీచ్యాదులచేత త త్తత్పాత్రులకమా

పాపకాసహితము.

సహంకారములను సరించి తపస్సుజేసిన స్థావరజంగమాత్మకమగు జగత్తు నానియోగము వలన సృజించబడెను॥ ౪౦॥

మూ॥ యేషాంతు యాద్యశంకమన్ భూతానా మిహ కీర్తితం ।

• త త్తథా వోఽభిధాన్యామి క్రమయోగంచ జన్మని॥ ౪౧॥

ఈ సంసారమందు నేభూతములకై తే నెటువంటికమము పూర్వాచార్యులు చే బ్రాహ్మణులకు నధ్యయనాదికము ఓషధులు ఫలపాకాంతములై ఫలప్రాప్తి కముల గనపర్చునని జెప్పబడెనో యట్టికమము నాప్రకారముగా మీకు జన్మ క్రమయోగమునున్న జెప్పగలను॥ ౪౨॥

మూ॥ పశవశ్చ మృగాంచైవ వ్యాళాంశ్చ భయతోదతః । ౪

త్రాంసివ పికాచాంశ్చ మనుష్యాశ్చ జరాయుజాః॥ ౪౩॥

జన్మాదిక్రమయోగమనగా దానిని వివరించు చున్నాడు గోమహిషాదులున్న మృగములున్న సింహాదులున్న గుర్రములు మొదలగు కిందిమీది పక్షుగలవిన్ని పి శాచములున్న మనుష్యులున్న మావివలన జన్మించినవి॥ ౪౩॥

మూ॥ అందఃపక్షిణస్సర్ప సక్రామత్యైశ్చకచ్చపాః । యాని

చైవ ప్రకారాణి స్థలజాన్యోదకానిచ॥ ౪౪॥

సర్పములు మొసళ్లులు చేపలు తాజేళ్లు ఇక సీప్రకారమగు స్థలజములు తొండలు బిల్లులు మొదలగునవిన్ని జలజములగు జలగలు మొదలగునవిన్ని గుడ్లవలన బుట్టు కగలవి॥ ౪౪॥

మూ॥ స్వేదజందంశమశకం యాకామక్షికమతుల్యమ్ । ఉష్ణ

శ్చ పశాయంతే యచ్ఛాన్య తిరించి దీదృశమ్॥ ౪౫॥

ఈగలు దోమలు పేలు నల్లులున్న సీప్రకారమయినవన్నిన్ని ఉక్తవలన బుట్టు ను గావున స్వేదజము లనబడుచున్నవి॥ ౪౫॥

మూ॥ ఉద్భిజ్ఞా స్థావరా స్సర్వే బీజకాండప్రరోహిణః । ఓషధ్యః

ఫలపాకాంతాః బహుభువ్వుఫలాపగాః॥ ౪౬॥

మనుస్మృతి ప్రథమోధ్యాయము.

29

గంజలవలనను కొమ్మలవలనను మెలిచేస్తావరములెల్లను భూమిని భేదించుక.
ని జన్మించునవి అందు బహుపుష్ప ఫలములను గూడినవియై పంటకావడమున
శించేవి యోషధు లనిపించుకుంటున్నవి॥

మూ॥ అపుష్పాః ఫలవంతో యే తే వనస్పతయ స్త్వస్మతాః । పు
ష్పిణః ఫలినశ్చైవ వృక్షా స్తూభయత స్త్వస్మతాః॥ ౪౭॥

పుష్పములు పూయక ఫలించునవి వనస్పతులనబడు నవిన్ని పుష్పించి ఫలించున
వి నాచస్పతులన్నిగాగా వృక్షములు రెండుప్రకారములు॥ ౪౭॥

మూ॥ గుచ్ఛగుల్మంతు వివిధం తదైవత్యణ జాతయః । బీజకాండరు
హజ్యేవ ప్రతానావల్యవీవచ॥ ౪౮॥

మొదటినుంచిన్ని తీవిలగాబుట్టేవి మల్లి కాదులు గుచ్ఛములను, దును వేరొక్క
తై పిలకలు పెట్టిపొదవలె బెరుగునది రెల్లు చెరుకు మొదలగునవి గల్కము లనగా
దును నేలను పాకిరి బలియు గరికి మొదలగునవి తృణజాతి తీగలుగా మొలచి చె
ట్లను పాకిరి కొనలకు కొనబుట్టి బలియు గుమ్మడి ఆనబ గుళూచి మొదలగునవి
లతలివియన్నియు బీజకాండరుహములే॥ ౪౮॥

మూ॥ తమసాబహురూపేణ వేష్టితాః కమహేతునా । అంత
స్సంజ్ఞాభవంత్యేతే సుఖదుఃఖసమన్వితాః॥ ౪౯॥

ఈ వృక్షముల ధర్మకమహము హేతువుచే దుఃఖము ఫలముగా గల యధికమ
గు తమోగుణముచే వ్యాప్తమునై నైకి తెలివి యొన్నట్లు కనపడకుండి యంత
స్సంజ్ఞగలవై కొంచమైన సత్యగుణమున్న కలవి గావున వషాడికముచే సుఖ
మును దుఃఖమును గలవై యగుచున్నవి॥ ౪౯॥

మూ॥ వీతదంతాస్తుగతయో బ్రహ్మద్యాస్సముదాహృతాః । శ్లో
రేఽస్మిన్భూతసంసారే నిత్యం సతతయాని॥ ౫౦॥

అనాదిగా తెంపులేని భయంకరమగు జననమరణ ప్రవాహము సంకతము న
డుచుచున్న సంసారమందు బ్రహ్మ మొదలుకొని యీశ్వరపర్యంతమున్నవిష్కంప
తములయొక్క జన్మములు కథితములాయెను॥

గ్రంథాంత

శ్రీమద్విభాదిపికాసహితము.

మూ॥ ఏవంసవంసస్సప్తేద్వదం మాంచాచింజ్యపరాక్రమః । ఆ

త్తస్యంతదకథేభూయః కాలంకాలేనపిడయః॥ ౫౧॥

సృష్ట్యనంతరమున ప్రళయమును జెప్పుచుండు ప్రకారముగా నచింత్యశక్తియగు బ్రహ్మ యీసమస్తమునున్న నన్నును సృజించి మరల సృష్టికాలమును బ్రళయకాలముచే పీడించుచు స్వస్వరూపమం దంతర్ధానము నొందె ననగా నాశరీరమును విడచెననుట ప్రాణుల కర్మకవశముచే సృష్టిలయము లిట్లు చేయుచుండును॥

౫౧॥

మూ॥ యథానదేవోజాగతిః తదేదంచేష్టతేజగత్ । యదాస్య

పితౄశాంతాత్మా తదానవంనిమీలతి॥ ౫౨॥

ఆబ్రహ్మ యెప్పుడు సృష్టిస్థితుల నిచ్చయించి జాగరూకుడై యుండునో యప్పుడిజగము శ్వాసోచ్ఛ్వాసాహారాది చేష్టలనొందునుయెప్పుడిజగము నుపసంహరించనిచ్చయించి శాంతాత్మకై సుప్తినొందునో యప్పుడు జగమాత్మ యందు లీనమగును॥

౫౨॥

మూ॥ తస్మిన్స్వపితిసుశ్లేతు కర్మాత్మానశ్శరీరిణః । స్వకర్మ

భ్యోనివతంతే మనశ్చక్షణానిమృచ్ఛతి॥ ౫౩॥

ఆప్రజాపతి మనశ్శరీరవ్యాపారములను విడచి యున్నవాడైనచో కర్మకారణ పాదితశరీరులగు ప్రాణులు శరీరగ్రహణాదికర్మముల వలన నివళింతురు వారి మనస్సులు సర్వేంద్రియములగూడ వృత్తిరహితములగును॥

౫౩॥

మూ॥ యగపత్రవిలీయంతే యదాతస్మి నృహత్సని తథాయం

నవభూతాత్మా సుఖంస్వపితి నివృత్తః॥ ౫౪॥

ఇంక మహాప్రళయమును జెప్పుచున్నాడు- వీకాలమందు నొక్కొక్కమారు సకల భూతములు నారమమాత్మయందు లీనమగుచున్నచో యప్పుడు సర్వభూతాత్మకు జాగ్రత్స్వప్న వ్యాపారములవలన నివళించినవాడై సుఖముగ సుషుప్తుడువలెనుండును నతండు నిత్యానందస్వరూపుడైనను జీవధర్మోపచారమని తెలియవలయును॥

౫౪॥

మూ॥ త మోయంత సమాశ్రిత్య చిరంతివృత్తీనోఽనవస్వం
కురుతేకర్మ తదో తాగ్రమతిమూఃకతః॥ ౫౫॥

ఇప్పుడు ప్రళయప్రసంగముచే జీవునియంత్రామణమును కెందుల్లోకములచేత
శిక్షించున్నాడు- ఈజీవుడు జ్ఞాననివృత్తినిొంది యింద్రియాదియుక్తుడై చిరకాల
ముంటున్నాడు ఎప్పుడు శాస్త్రోపాధ్యాయాదికముగు స్వీయముగు కర్మమును జేయు
కుంభనో యప్పుడు పూర్వదేహమువలన నుత్పన్నమించిపోవును లింగశరీరావచ్ఛి
న్నుడగు జీవుని యుద్గమనమువలన నటులజెప్పబడియె ॥ శ్లో॥ “తమతాగ్రమం
తంప్రాణోఽనూతాగ్రమతి । ప్రాణమనూతాగ్రమంతి సర్వప్రాణా అనుతాగ్ర
మంతి ప్రాణాయామింద్రియాణి” ఉత్పన్నమించుచున్న యాజీవాత్మనునుసరించి ప్రా
ణమున్ను దాని ననుసరించి మిగిలినప్రాణములున్ను వాటినినుసరించి యింద్రియ
ముల్కుడు ఉత్పన్నమించుచున్నవని బృహదారణ్యకోపనిషత్తు॥ ౫౫॥

మూ॥ యదాణుమాత్రికోఽధూత్వా బీజంస్థాస్సు చరిష్టువః సమా
విశంతిసంస్పృష్ట స్తదామూఃకం విముంచతః॥ ... ౫౬॥

అజీవుడెప్పుడోబయోపములగు మాత్రలనగా పుర్యష్టకముగలవాడై యనగా
ధూతములు నింద్రియములు మనస్సు బుద్ధి వాసనలు కర్మము ప్రాణములు నవిద్య
యు నీయెనిమిదియు పుర్యష్టకమనబడును వీటినిొంది స్థావరహేతువుగానీ జంగమ
హేతువుగాని యైన బీజమునధిష్ఠించుచున్నాడో యప్పుడు పుర్యష్టకయుక్తుడై క
ర్మానుసారముగ స్థూల జీహంతిరము నొందుచున్నాడు ॥ శ్లో॥ “ధూతేంద్రియమ
నోబుద్ధి వాసనాకర్మవాయవః । అవిద్యాచావృతపోక్షం పుర్యష్ట మృషీసత్తమైః”
ఈయెనిమిదిన్ని పుర్యష్టకమని పెద్దలచే జెప్పబడెనని సందడవచనము ॥ శ్లో॥ “పు
ర్యష్టకేనలింగేన ప్రాణాద్యసంయుజ్యతే । తేనబద్ధస్య వైబంధో మోక్షోముక్త
స్యతేనతు” పుర్యష్టకరూపముగు లింగశరీరముతో బంధముగలవాడు బద్ధుడు దా
నితో ముక్తిగలవాడు ముక్తుడని బ్రహ్మాండపురాణము॥ ... ౫౬॥

మూ॥ ఏవంసజాగ్రీ త్వస్పాభ్యా మిదం సర్వంచరాచరం సం
జీవయతిచాజసం ప్రమాదయతి చావ్యయః ... ॥౫౭॥

అవ్యయుండగు నాబ్రహ్మ తన జాగ్రీత్స్వములచే నీప్రకారముగ నీనకలమ

బ్రహ్మసూత్రము - దివ్యకావ్యము.

రాచరికగతును సంకతమును బ్రవించుచు చంపుచున్నాడు॥

౫౭॥

మూ॥ ఇదంశాస్త్రంతు కృత్వాసౌ మామేవస్వయమాదితః॥ విధి

వద్యాహుయామాస మరీచ్యాదీ౯ మహామునిః॥... ౫౮॥

ఈబ్రహ్మ యాశాస్త్రమును రచించి సృష్ట్యాదియందు తాను నాకు సాంగో సాంగముగ జెప్పెను నేను మరీచ్యాది మహామునులకు జెప్పితిని- ఓయాశాస్త్రము బ్రహ్మనే నిమిత్తంచటదెనుగదా మానవమని దీనికిం బ్రసిద్ధి రాకారణంబేమియని శంక రాగాశాస్త్రమన విధినిషేధము లవి బ్రహ్మమనుచుకనుపదేశించిన నతఁడీశాస్త్ర మును రచించెనని మేధాశిధి యాశాస్త్రము బ్రహ్మనిమిత్తమైనప్పటికిని మనువు మునులకుపదేశించుటవలన మానవమయ్యెను వేదమపౌరుషేయమయినప్పటికి కా తకములను సంజ్ఞ గలిగినట్టులని రామచంద్రాదులు కొందరు బ్రహ్మలక్షగ్రంథము నేని మనుచునకు జెప్పిన నతండుది సంగ్రహించి యాగ్రంథమును రచించిన మను స్మృతియనుటకు కారణమని కల్లూకభట్టున్న సమాధానమునుజెప్పిరి “శతసా హస్రీయం గ్రంథశ్చిన్ద రతిన్ద” అని నారదస్త్రుతి॥

౫౮॥

మూ॥ ఏతద్వీయం భృగుశ్శాస్త్రం శ్రావయిష్యత్యశేషతః॥ ఏత

ద్ధిమన్తోధిజగ సర్వమేషోఖిలంమునిః॥ ౫౯॥

ఈభృగుమహాముని నావలన సర్వమును సాంగముగ నభ్యయనమొనర్చె గావు న మీకితండు దీనిని శ్లేషముగ గరపునని మనువనియె॥

౫౯॥

మూ॥ తతస్తదాసతేనోక్తో మహాషిర్గునునాభ్యగుః॥ తానబ్రవీ

ద్యషీంత్సర్వా స్త్రీతాత్కా శూరయతామితి॥౬౦॥

ఆ మనువుచే నాభ్యగుమహాషిర్ యాప్రకారముగా వచింపబడినవాడై సం తక్షుననుకూలగుచు నటచై నా సమస్తమైన ఋషులకును వినుండనిచెప్పెను॥౬౦॥

మూ॥ స్వాయంభువస్యాస్య మనోషద్వంశ్యా మవవఃపతే॥ సృ

ష్టవంతఃప్రజాస్సాస్సాస్సా మహాత్మానోఽమృతాజనః॥౬౧॥

ఈ స్వాయంభువమనువుయొక్క వంశ్యులారుగురు మనువులు మహాత్ములును మహారేజులునునై తమతమ ప్రజలను సృజించిరి॥

౬౧॥

మూ॥ స్వారోచిషశ్చైత్రమశ్చ తామసోరైవతస్తథా । చాక్షు
వశ్చమహాతేజా వివస్వత్సుతపవచ॥ ౬౨॥

స్వారోచిషుడు నుత్తముడు తామసుడు రైవతుడు చాక్షుషుడు వైవస్వతు
డు నీయారుగురి పేరులు చెప్పబడెను॥ ౬౨॥

మూ॥ స్వాయంభువాద్యాస్త్యస్తైతే మనవో భూరితేజసః । స్వే
స్వేంత రేసర్వమిద ముత్పాద్యా పు శ్చరాచరమ్॥ ౬౩॥

అధికమగు తేజముగల స్వాయంభువుడు మొదలగు నేద్యురు మనువులు దమత
మ యధికారమందు నీనకలమైన చరాచరమును సృజించి పరిపాలించిరి॥ ౬౩॥

మూ॥ నిమేషాదశచాష్టాచ కాష్టాత్రిం శత్రుతాఃకలా । త్రింశ
త్రోలాముహూతంస్యాదహారాత్రంఋతావతః॥ ౬౪॥

నిమేషమనగా రెప్పపాటు యివిపడుననిమిదియైన నొకకాష్టయను కాలవిశే
షము ముప్పదికాష్టలుకల ముప్పదికలలు మహూతము ముప్పదిముహూతము
లొకయహారాత్రము॥ ౬౪॥

మూ॥ అహారాత్రేవిభజతే సూర్యోమానుషదైవికే । రాత్రి
స్వప్నాయభూతానాం చేష్టాయైకర్మణామహః॥ ౬౫॥

భూతములనిద్రకై రాత్రిన్ని కర్మానుష్ఠానముకై పగలున్నుగాగా మానుష
దైవికములగు రాత్రిపవళులను సూర్యుడు విభజించుచున్నాడు॥ ౬౫॥

మూ॥ పితౄరాత్ర్యహసీమాసః పరిభాగస్తుపక్షయోః । కర్మ
చేష్టాస్వహాకృష్ట శ్శుక్లస్వప్నాయశర్వరీ॥ ౬౬॥

మనుష్యుల మాసము పితృదేవతల కొక దినమగు నందు కృష్ట పక్షము వారికి
పవలున్ను శుక్ల పక్షమందు నిద్రకై రాత్రిన్ని॥ ౬౬॥

మూ॥ దైవేరాత్ర్యహసీవహం ప్రవిభాగస్తయోఃపునః । అహస్త
త్యోవగయనం రాత్రిస్సాన్యర్థక్షిణాయనమ్॥ ౬౭॥

మనుష్యుల సంవత్సరము దేవతల కొక దినమగు నందు త్రాయణము పగలు

దేవకమః లన్నియు సుత్తరాయణమందే చేయవలయును దక్షిణాయనమురాక
తి|| ౬౨||

మూ|| బ్రహ్మస్యతుక్షపాహస్య యత్ప్రమాణం సమాసతః । ఏ
కైకశోయుగానాంతు క్రమశః స్తస్మిబోధత|| ౬౩||

బ్రహ్మయోగక- యహారాత్రప్రమాణమునున్న ప్రత్యేకముగా యుగముల
యోగక- ప్రమాణమునున్న జెప్పెను వినుండు బ్రహ్మమానముచే నగు సహా-
రాత్రాదిజ్ఞానము పుణ్యసాధనము గావున నిచ్చట చెప్పట|| ౬౪||

మూ|| చత్వార్యహస్యహస్యాడి వహాణాంతుకృతంయుగం ।
తస్యతావద్భరీసంధ్యా సంధ్యాంశశ్చతథావిధః|| ౬౫||

దేవమానముచే నాలుగువేల సంవత్సరములు కృతయుగప్రమాణము దీనిసం-
ధ్య సన్నారవవహములు సంధ్యాంశమునకున్న నాలుగువందల వహములే య-
గుచున్నవి. యుగమునకు పూర్వసంధిసంధ్యయని యుత్తరసంధి సంధ్యాంశమని సం-
కేతము|| ౬౬|| “తత్ప్రమాణైశ్చతై స్సంధ్యా పూర్వాతస్యాధీయతే। సంధ్యాం
శకశ్చతత్తుల్యో యుగస్యానంతరోహియః । సంధ్యాసంధ్యాంశయోరంత ర్యఃకా
లోమనుస త్రమ। యుగాఖ్యస్యతువిజ్ఞేయః కృతత్రేతాదిసంజ్ఞికః||” యే యుగము
న కెన్నివేలో యన్నివందలవత్సరములు యుగపూర్వసంధియనిన్ని అన్నేవహము
లయుగాంతమందగు సంధ్యాంశమనిన్ని మధ్యకాలము యుగమనిన్ని తెలియదగున-
ని విష్ణుపురాణము “దివ్యైవహాసహస్రైస్తు కృతత్రేతాదిసంజ్ఞికమ్ । చతుర్యగం
ద్వాదశభి స్తద్విభాగంసిబోధమే||” కృతత్రేతాదియుగములు నాలుగున్న సంధ్యా
సంధ్యాంశములతోగూడ దేవమానముచేత పదిరెండువేల వహములగునని విష్ణు
పురాణముగావుననేతక- దివ్యవహములని తెలియందగు నని కుల్లూకభట్టు|| ౬౭||

మూ|| ఇతరేషుసంధ్యేషు ససంధ్యాంశేషుచత్రిషు । ఏకాపాయే
నవతకంతే సహస్యాణికతానిచ|| ౬౮||

మిగిలిన మూడుయుగములకున్న క్రమముగా నొక్కొక్క- వేయియుగము
నకున్న సంధ్యకు నూరున్న సంధ్యాంశమునకు నూరున్న చొప్పున తక్కువగా న-
గును అదియెట్లనిన దేతకు మూడువేలరీతిని సంధ్యకు మున్నూరు సంధ్యాంశమున

కు మున్నూరు ద్వాపరమునకు రెండువేలు దీనిసంఖ్యకు నిన్నూరు సంధ్యాంశము
నకు నిన్నూరు కలియుగమున కొకవేయి దీనిసంఖ్యకు నూరు సంధ్యాంశమునకు
నూరు॥ 20॥

మూ॥ యజ్ఞేత్సరిసంఖ్యత మాదావేవచతుర్యగం । ఏతద్ద్వాదశ .
శసాహస్రం జేవానాం యుగముచ్యతే॥ 21॥

మైన నాలుగుయుగములయొక్క సంఖ్యయేదిచెప్పబడెనో యీసంఖ్యదివ్యమా
నముచేత పదిరెండువేల వక్షముల పరిమితకాలము దివ్యయుగమని శ్లేష్మబడెను-
“ఏతద్ద్వాదశసాహస్రం” అన్నచోట చతుర్యగములు పదిరెండైతే దివ్యయుగమ
ని మేధాతిథివ్రాసెను గాని యిది భ్రమమని కుల్లూకభట్టువ్రాసెను॥ శ్లో॥ “కృత
తేతాద్వాదశపంచ కలిశ్చేతివచతుర్యగం । ప్రోచ్యంతేతత్సహస్రంతు బ్రహ్మణోది
వసోమునే॥” మానుషమానముచేనగు నాలుగుయుగములున్న వేయుమార్లుదిరిగి
తే బ్రహ్మకొకదివసమని విష్ణుపురాణవచనమువలన వాలుగుయుగములున్న దివ్యవ
క్షములు సంధ్యాసంధ్యాంశములతోనగును॥ 21॥

మూ॥ దైవికానాంయుగానాంతు సహస్రంపరిసంఖ్యయా । బ్రా
హ్మమేకమహాజ్ఞేయం తావతీరాత్రిరేవచ॥ 22॥

జేవమానముచేత వేయుయుగములయితే బ్రహ్మకొకపవలళను మరియునంతి
యకాలముచే రాత్రియగును॥ 22॥

మూ॥ తద్వైయగసహస్రాంతం బ్రాహ్మం పుణ్యమహర్విదుః ।
రాత్రించతావతీమేవ తేహూరాత్రవిదోజనాః॥ 23॥

వేయుమహాయుగములు కొనగాగలకాలము బ్రహ్మయొక్క పుణ్యమైనపవలని
న్ని యింతియే కాలము బ్రహ్మకొకరాత్రియనిన్ని దెలసినవారలేయహూరాత్రము
లను దెలసినవారని స్తుత్యర్థము॥ 23॥

మూ॥ తస్యసోహర్షికస్యాంతే ప్రసుప్తః ప్రతిబుద్ధ
శ్చస్మజతి మనస్సదసదాత్మకం॥ 24॥

అబ్రహ్మ నిదితుడై తనయహూరాత్రాంతమందు మేలొగనినవాడై సదసదా

త్వకమగు తనమనస్సును సృజించెను అనగా ధూలో=కాదిత్రయమును సృజించుటకు మనుస్సును నియోగించెనని తాత్పర్యము- మనుస్సును బుట్టించెననికాదు మనస్సృష్టిమహాప్రళయమందేగాని యిప్పుడదినశించదు దైనందినప్రళయమందీమూడు లోకములకే లయముగావున వాటిసృష్టికై నియోగించె ననవలెను॥ “మనస్సీసృష్టయాయుక్తం సగాయనిదధేపునః॥” సృష్టిజేయనిచ్చతోగూడియున్న మనస్సునుదిరుగసృష్టికై నియమించెనని పురాణ వచనము ఈలాగుగాకుంటే మనస్సనగా మహత్తత్వమనవలె నదియును మహాప్రళయానంతరసృష్టియైనదిని నీబ్రహ్మయాపరమాత్ముడేగాన నప్పటిసృష్టిక్రమమునిందు సూచించెనని చెప్పవచ్చునట్లుగావుననే॥ “ఇత్యేషాసృష్టిరాదితః॥” ఇదిఅదిసృష్టియని చెప్పబోయెడి గ్రంథమటులగాకున్న వ్యర్థమయినదిని కుల్లొకభట్టు॥ ౭౪॥

మూ॥ మనస్సృష్టిం వికురుతే చోద్యమానం సిస్సృతయా॥ ఆకాశంజాయతే తస్మా తస్యశబ్దంగుణంవిదుః॥ ౭౫॥

మనస్సనగా మహత్తత్వము పరమాత్మునియొక్క సృజించేయిచ్చచేత ప్రేరితమై సృష్టినిజేసె నదియెట్లునిన నహంకారపంచతన్మాత్రక్రమంబుననే ఆమహత్తత్వమాకాశమును సృజించెను దానిగుణము శబ్దమనియందురు॥ ౭౫॥

మూ॥ ఆకాశాత్తవికుర్వాణా త్వర్వగంధవహశ్శచిః॥ బలవాణజాయతేవాయు స్సవై స్సకేగుణోమతః॥ ౭౬॥

ఒకవికారమును బుట్టించెడి యాకాశమువలన శుచియు గంధమునువహించునట్టిన్ని బలముగలిగినట్టిన్ని వాయువుపుట్టెను. అదిస్పృశకమే గుణముగాగలిది॥ ౭౬॥

మూ॥ వాయోరపి వికుర్వాణా ద్వీరోచిష్టుతమోనుదం॥ జ్యోతిరత్వద్యతేభాస్వ తద్రూపగుణముచ్యతే॥ ౭౭॥

వాయువువలన దేజముగలిదియు ప్రకాశించునదియు చీకటినిబోగొట్టునదియునగు జ్యోతిస్సుబాడమే నదిరూపము గుణముగాగలిది॥ ౭౭॥

మూ॥ జ్యోతిషశ్చవికుర్వాణా దాపొరసగుణాస్తస్మృతాః॥ అద్భ్యగంధగుణాభూమి రిత్యేషాసృష్టిరాదితః॥ ౭౮॥

తేజస్సువలన రసముగుణముగాగల జలముద్భవించును అజలమౌవలన గుడ్డగుణయు క్తమగు భూమిజన్మించె నిది మహాప్రళయానంతరస్సృష్ట్యాదియందుగు భూతస్సృష్టి యాభూతములచేతనే యవాంతర ప్రళయానంతరమందును లోకత్రయ సృష్టణమగుచున్నది॥ ౨౦॥

మూ॥ యత్రాద్వైతాదశసాహస్ర ముదితంచైవికం యుగం । త

దేకసప్తతిగుణం మన్వంతరమితిచాచ్యతే॥ ౨౧॥

పూర్వమందు సంధ్యాసంధ్యాంశయు క్తములగు నాలుగు యుగములకు ౫౬ రెండువేల దివ్యవర్షములు దివ్యయుగప్రమాణమని యేదిజెప్పబడెనో యాదివ్యయుగములు డెబ్బదియొకటియైన నొకమన్వంతర కాలమగు నందొకమనువు సర్వాద్యధికారమగుచున్నదని యీమనుశాస్త్రమందు జెప్పబడెను॥ ౨౧॥

మూ॥ మన్వంతరాణ్య సంఖ్యాని సర్వస్సంహార ఏవచ । క్షీడిన్ని

వై తతుగీరుతే పరమేష్ఠీ పునఃపునః॥ ౨౨॥

మన్వంతరములు పదునాలుగు అయినప్పటికిని సృష్టిలయము లనంతమగుటవలన లేకలేని మన్వంతరములనున్న అటులే సృష్టిలయములనున్న యీబ్రహ్మఖీణి చేతనువలెను మరలమరల జేయుచున్నాడు॥ ౨౨॥

మూ॥ చతుష్చ త్సకలోధర్మః సత్త్యంచైవ కృతేయుగ । నా

ధర్మేణా ధమఃకశ్చ స్మనుష్యా స్తత్ప్రతివత్కతే॥ ౨౩॥

కృతయుగమునందు సమస్తధర్మములున్న సత్యమున్న నాలుగుపాదములు గలదై సంపూర్ణముగ బ్రవర్తించును సత్యము ధర్మమైనప్పటికిని వేరే చెప్పడము అదియు త్తనుధర్మమగుటవలన ధర్మమునకు ముఖ్యమగు పాదములు లేకుండ న చతుష్చచ్చబ్దము సంపూర్ణపరమని తాత్పర్యము లేదా॥ శ్లో ॥ “వృషోహి ఛగవాణధర్మః” యనిధర్మము వృషభరూపమని చెప్పటవలన తపస్సు జ్ఞానము యజ్ఞము దానము యీనాలుగున్న ఉత్తమములని మనువచనమువలన నివి నాల్గుపాదములుగా నిరూపించి ధర్మము సాంగోపాంగముగ వర్తించునని కుల్లూకభట్టుచెప్పెను శాస్త్రము సత్ప్రకమించి యధర్మముగ ధనాగమముగాని విద్యాగమముగాని మనుష్యులకు సత్యయుగమందు గాకయుండును॥ ౨౩॥

మూ॥ ఇతరే ష్వాగమా ధర్మః పాదశస్త్రవరోపితః । చౌ॥

కాన్యతమాయాధి ధర్మః శ్చైతేతి వేదసః॥ ౮౨॥

ఇతరములగు త్రేతాదియుగములందు అధర్మముచే ధనాజ్ఞానమువలన ధర్మముపాదము పాదము చొప్పున యనగా నాలవవంతులరిగిపోవును యిచ్చట నాగమమనగా వేదమని మేధాతిధి గోవిందరాజులువ్రాసిరి ధనాగమమని కుల్లా కథిష్టువ్రాసెను అదిన్ని చార్యము అన్యతము మాయ వీటిచేతను ధనాగమమగుట వలన త్రేతాదియుగములందు నాలవపాలు త్రరోత్తరాధిక్యముగ చార్యాదులువృద్ధిబొందును గాన నారీతినే ధర్మముతగ్గిపోవును॥ ౮౨॥

మూ॥ అరోగా స్సర్వసిద్ధాథా శ్చతుర్వక్ష శతాయుషః । కృ

త్రేతేతాదిషు హ్యేషా మాయుహ్క్రోసతి పాదశః॥౮౩॥

కృతయుగమందు రోగాదినిమిత్తమగు నధర్మములేకుండుటచే నప్పటిజనులు నిరోగులును సకలకార్యసిద్ధికలవారును నన్నూరుసంవత్సరములు ఆయుధాకాయముకలవారునగుచున్నారు త్రేతాయుగాదుల యందీజనులకు ధర్మముతరిగినట్టులే నాలవవంతుచొప్పున నాయుష్యమున్ను తరుగును అనగా త్రేతాయుగమందు జనులకాయుష్యము మున్నూరు సంవత్సరములు ద్వాపరమందిన్నూరు కలియుగమందునూరు నిట్టలగును “శతాయుఃపురుషః”యను వేదవాక్యమందగు శతశబ్దముబహుత్వపరముగాని యీశ్రుతికలియుగజనులకనిగాని గావచ్చును॥ ౮౩॥

మూ॥ వేదోక్తమాయుర్మత్యానా మాశిష్యైవ కర్మణాం ।

ఫలంశ్యనుయుగం లోక ప్రభావశ్చ శరీరిణాం॥ ౮౪॥

శతాయుః పురుషయను వేదవచనముచేనగు నాయుష్యమున్ను కావ్య కర్మలయొక్క ఫలవిషయప్రార్థనమున్ను బ్రాహ్మణాదులయొక్క శాపానుగ్రహన మథామగు ప్రభావమున్ను యీలోకమందు యుగానుసారముగ మనుష్యులకు ఫలించుచున్నవి॥ ౮౪॥

మూ॥ అన్యే కృతయుగేధర్మా స్త్రేతాయాం ద్వాపరేపరే ।

స్యేకలియుగ స్మృణాం యుగప్రోసానురూపతః॥ ౮౫॥

కృతయుగమందు ధర్మములువేరు త్రేతాయందు మరియొకలాటి ధర్మములు ద్వాపరమందును కలియుగమందును ధర్మములువేరువేర మనుష్యులకు యుగా నురూపముగ తగగతితో వర్తించును॥ ౮౫॥

మూ॥ తపః పరం కృతయుగ త్రేతాయాం జ్ఞానముచ్యతే ద్వా
పరే యజ్ఞ మేవాహు దానమేకం కతాయుగ॥ ౮౬॥

కృతయుగమందు తపంబును త్రేతాయుగమందాత్మజ్ఞానంబును ద్వాపరమం దు యజ్ఞంబును కలియుగమందు కేవలదానంబును ప్రధానములు తపముమొదల గునవి నాలుగు నన్నియుగములయందును జేయుదగినవే యైనను ఫలాతిశయంబు గలదని ప్రత్యేకం బిట్లుజెప్పబడియెను॥ ౮౬॥

మూ॥ సర్వస్యాస్యతు సర్వస్య గుప్త్యథేం సమహోద్యుతిః॥ ము
ఖబాహూ రుపజ్ఞానాం పృథక్-ర్హస్య కల్పయత్॥౮౭॥

సమర్థుడగు నాబ్రహ్మ యీసమ స్తస్మష్టయొక్క రక్షణముకొరకు తనముఖ మవలన బ్రాహ్మణులను బాహువులవలన శ్మత్రియులను వైశ్యుల నూరువుల వల నను శూద్రులనంఘ్రిలవలనను సృజించి వీరికివేరువేరకర్మములను గల్పించెను॥౮౭॥

మూ॥ అధ్యాపనంచాభ్యయనం యజనం యాజనంతథా॥ దానం
పృతిగ్రహంచైవ బ్రాహ్మణానామకల్పయత్॥ ౮౮॥

బ్రాహ్మణులకు వేదమునుచదవడము చెప్పడము యజ్ఞమును జేయడము శే యించడము దానమునివ్వడము బ్రతిగ్రహించడమీయారును బ్రహ్మగల్పించెను యి చ్చట నిసిసృష్టిక్రమములు జెప్పబడెను ముందు విధిరూపముగ జెప్పబడును॥ ౮౮॥

మూ॥ ప్రజానాం రక్షణం దాన మిజ్యాభ్యయన మేవచ॥ విషయే
వ్యప్రసక్తిశ్చ శ్మత్రియస్య సమాసతః॥ ౮౯॥

ప్రజాపరిపాలనమున్ను దానమున్ను యజ్ఞమున్ను వేదముచదవడమున్ను విష యములందనగా గీతనృత్యస్త్రీభోగాదులయందు సంగములేకుండుటయు నివిశ్మత్రి యులకు ధర్మములుగా సంక్షేపరూపముచే గల్పించెను॥ ౮౯॥

మూ॥ పశూనాం రక్షణం దాన మిజ్యాభ్యయనమేవచ | వణిక్ష్మ
ధంకునీదంచ వైశ్యస్య కృషిమేవచ॥ ౯౦॥

పశురక్షణము దానము యజ్ఞము నధ్యయనము క్రయవిక్రయములువడ్డిబేరము
కృషియ నవివైశ్యులకు గల్పించబడెను॥ ౯౦॥

మూ॥ ఏకమేవతు శూద్రస్య ప్రభుః కర్తృసమాదిశత్ | ఏతేషా
మేవవశానాం శుశ్రూషామనసూయయా॥ ౯౧॥

బ్రహ్మ శూద్రునకు అసూయలేకుండ బ్రాహ్మణాదివణిత్రయమువారికి బనిజే
యుటయొక్కటియే నిమిత్తమైనది॥ ౯౧॥

మూ॥ ఊర్ధ్వకానాభేషేధ్యతరః పురుషః పరికిరీతః | తస్మాన్మే
ధ్యతోమంత్రస్య ముఖము క్తంస్వయంభువా॥ ౯౨॥

సర్వముకంటే పురుషుడు శ్రేష్ఠుడు పురుషునకు నాభికంటే ప్రభాగము శ్రేష్ఠత
రము అందులో ముఖముమిక్కిలి శ్రేష్ఠమని బ్రహ్మచేసెప్పబడెను ౯౨॥

మూ॥ ఉత్తమాంగో దృవా జ్యైష్ఠ్యాద్రుహ్యైశ్చైవ ధారణాత్ |
సర్వస్యైవాస్యసర్వస్య ధర్మతో బ్రాహ్మణః ప్రభుః॥ ౯౩॥

ముఖము ఉత్తమోత్తమమని పైనిజెప్పడమెందుకనిన ముఖమందుజన్మమువలననున్న
త్రిమూర్తులకంటే ముందుగ బుట్టుటవలనను వేదమును ధరించుట వలనను యీజగ
మంతకును ధర్మానుశాసనమువలన బ్రాహ్మణుడు ప్రభువు॥ ౯౩॥

మూ॥ తంహి స్వయంభూస్సాదాస్యా త్తప స్తప్తావ్యశితో స
జత్ | హవ్యకవ్యాభివాసశ్చయ సర్వస్యాస్యచగుప్తయః॥ ౯౪॥

అబ్రాహ్మణుని బ్రహ్మతపంబొనర్చి తనముఖమువలన హవ్యకవ్యములను నడుపు
టమను ఈసకలజగత్తుయొక్క రక్షణముకొరకును ముందుగసృజించెను॥ ౯౪॥

మూ॥ యస్యాస్మేన సదాశ్చంతి హవ్యాని త్రిదివౌకసః | కవ్యాని
చైవపితరః కిం భూతమధికం తతః॥ ౯౫॥

ఏబ్రాహ్మణునియొక్కముఖముచేత హవ్యములను దేవతలును కవ్యములను పితృ

చేవతలు నెల్లిప్పుడును భక్షింతురో యాబ్రాహ్మణునికంటే సధికమగు ఘాతము
మరేదికలదు బ్రాహ్మణుడందరికంటే సధికుడనియథాము॥ ౯౫॥

మూ॥ ఘాతానాం ప్రాణిన శ్చైష్టాః ప్రాణినాం బుద్ధిజీవినః।

బుద్ధిమత్సునరాశ్చైష్టా సతేషుబ్రాహ్మణాస్తస్మిన్తాః॥౯౬॥ .

స్థావరజంగమఘాతములలో ప్రాణులు శ్రేష్ఠములు ప్రాణులలోబుద్ధిచే జీవిం
చునవి యనగా ననుకూలమైనస్థలములకు పోవడము ప్రతికూలమైన స్థలములను వి
డువడముగల పశ్వాదులు శ్రేష్ఠములు వాటికంటే మనుష్యులు శ్రేష్ఠులు మనుష్యుల
లో బ్రాహ్మణులు స్వగౌరవగౌరవికారయోగ్యులగుటవలన నుత్తములని చెప్ప
బడిరి॥ ౯౬॥

మూ॥ బ్రాహ్మణేమచ విద్వాంసో విద్యత్సుకృతబుద్ధయః। కృతబు

ద్ధిమ క తాతరః కత్థమ బ్రహ్మచేదినః॥ ౯౭॥

బ్రాహ్మణులలో విద్వాంసులు మహాఫలప్రదములగు నగ్నిష్టోమాది కర్తముల
జేయసధికారులగుటచే శ్రేష్ఠులు విద్వాంసులలో కృతబుద్ధులనగా స్వాధీనబుద్ధులు
నిదియుగాక ననాగతములగు కర్తములందు శృతబుద్ధులు అనగా వేదోక్తములగు
సంసారములు తమచే చేయందగిన వనుబుద్ధిగలవారు త్తములు వీరిలో సత్కర్త
కతలు హితములను గూర్చుటకు నహితములను బరిహరించుకొనుటకుం దగినవా
రగుటవలనయోగ్యులు వీరిలకంటెబ్రహ్మచేత్తలు ముక్తులుగాన నుత్కృష్టులు॥౯౭॥

మూ॥ ఉత్పత్తిరేవవిప్రస్య మూర్తిః ధర్మస్యశాశ్వతీ । సహిధ

మాధర్మనుత్పన్నోబ్రహ్మఘాయకల్పతే॥ ౯౮॥

బ్రాహ్మణునియొక్క జన్మమే నాశరహితమగు ధర్మముయొక్క మూర్తియేది
కారణముచే నతడు ధర్మమును జేయుటకేళుట్టినవాడై ధర్మానుగృహీతజ్ఞానము
చే మోక్షమునొందుటకుచున్నాడో॥ ౯౮॥

మూ॥ బ్రాహ్మణోజాయమానోహి పృథివ్యామధిజాయతే । ఈ

శ్వరస్సర్వఘాతానాం ధర్మకోశస్యగుప్తయే॥ ౯౯॥

సర్వఘాతములయొక్క ధర్మమను ధనరాశిని రక్షించుటకై ఘామియందు

జన్మించుచున్న బ్రాహ్మణుడై ఈశ్వరుడు జన్మించుచున్నాడు॥

౯౯॥

మూ॥ సర్వస్వం బ్రాహ్మణ్యేదం యతి-ంచజ్జగత్కీతం । శ్రే ౧

శ్రేణాభిజనేదం సర్వంచై బ్రాహ్మణోహాతి॥ ౧౦౦॥

భూమియందేమేమి ధనముకలవో యిదంతయు బ్రాహ్మణునకు స్వయమనిస్తుతికై జెప్పబడెను స్వయమువంటిదేయని తాత్పర్యము అటులగాకున్నను బ్రాహ్మణునకు చార్యము శిక్షాశాస్త్రమందు మనువేలజెప్పడు బ్రహ్మముఖమందు బుట్టుటవలనను శ్రేష్ఠత్వమువలనను నీసర్వమునుగ్రహించుటకు బ్రాహ్మణుండే యహృదగుచున్నాడు॥

౧౦౦॥

మూ॥ స్వమేవ బ్రాహ్మణోఘ కై స్వంచస్తై స్వందదాతివ । ఆన్య

శంస్యా ద్రాహ్మణస్య భంజతేహీత రేజనాః॥ ...౧౦౧॥

బ్రాహ్మణుడు పరునియన్న మేది తినునో పరువస్త్రమేది కట్టుకొనునో పరుని సొమ్మేది యొరునికిచ్చునో యది స్వీయమువలెనె యగుననిస్తుతికై జెప్పబడెను యాజగంబునగల పదార్థముల నితరులందరును బ్రాహ్మణునికారుణ్యముచే ననుభవించుచున్నారు॥

౧౦౧॥

మూ॥ తస్యకర్మ వివేకార్థం శేషాణా మనుపూర్వశః । స్వా

యంభువో మనుధీమా నిదం శాస్త్రమకల్మయత్॥౧౦౨॥

ఇప్పుడు శ్రేష్ఠులగు బ్రాహ్మణుల కర్మములనుచెప్పుట కుపక్రమించుచుండెను బ్రాహ్మణునియొక్కోయొన్ను త్కత్రియాదులయొక్కోయొన్ను కర్మములు దెలియుటకై సర్వవిషయక జ్ఞానముగల స్వామ్యంభువమనుషీ శాస్త్రమునుగల్పించెను॥౧౦౨॥

మూ॥ విదుషాబ్రాహ్మణేనేద మధ్యేతవ్యంప్రయత్నతః॥ శిష్యే

భ్యశ్చప్రవక్తవ్యం సమ్యగ్జ్ఞానేనకేనచిత్॥.....౧౦౩॥

శాస్త్రముయొక్కో యధ్యయనఫలమును దెలిసిన బ్రాహ్మణునిచే ప్రయత్నము వలన నిది యధ్యయనముజేయదగును శిష్యులకొరకు బ్రాహ్మణునిచేతనే జెప్పదగినది త్కత్రియాదులకు చదువుటకే యధికారముగలదు గాని చెప్పుటకధికారములేదు ॥ శ్లో ॥ “సిషేకాదిస్తశానాంతః” అనే శ్లోకముమొదలుకొనిన యథాముచే

క్షత్రియ వైశ్యులకున్న ముందు విధించగలదు అనువాదమాత్రమిదియని మేధావి
ధివ్రాసెను యదికాదని కుల్లూకభట్టు ముందధ్యయనవిధిశెప్పటలో మూడువణ్ణ
ములవారి కధ్యయనమున్ను బ్రాహ్మణులకధ్యయనమునను వ్యాఖ్యయందు ననువా
ద మనరాదుగదాయని వ్రాసెను॥ ౧౦౩॥

మూ॥ ఇదంశాస్త్ర మధీయానో బ్రాహ్మణశ్శంసితవ్రతః । మనో
వాగ్దహజైనికత్యం కర్మవోమై నకలిప్యతే॥ ... ౧౦౪॥

బ్రాహ్మణుడీశాస్త్రమును బఠించి వ్రతములను లెస్సగానాచరించి మనోవా
కూయకర్మములనగు దోషములతో లేపనమునొందడు॥ ౧౦౪॥

మూ॥ పునాతి పశ్చింశ్యాంశ్చ సప్తసప్తపరావరాణ్ । పృథీవీ
మహిమేమాం కృత్స్నామేకోపి సోహతి॥ ... ౧౦౫॥

ఈశాస్త్రము నధ్యయనముజేసినవాడు పశ్చిమముడుగాక వారిచేదూషితమ
గు పశ్చిలో దనతోనున్నవారినందరినిన్ని తనతండ్రిమొదలుకొని పైవా రేడుగురుని
న్ని తనపుత్రుడుమొదలు కిందివారి నేడుగురినిన్ని పవిత్రులనుగాజేయును సకలధర్మ
ములు నెరిగినవాడగుట నతడీ సర్వధూమినిన్ని యొకదుబ్బితగ్రహించుట కహుడ
గును॥ ౧౦౫॥

మూ॥ ఇదంస్వస్త్రియనం శ్రేష్ఠ మిదంబుద్ధి వివర్ధనం । ఇదంయ
శస్యమాయువ్య మిదం నిశ్రేయసంపరమ్॥ ... ౧౦౬॥

ఈశాస్త్రాధ్యయనము స్వస్త్రియన జపహోమాది బోధకమగుటచే నభీష్టా
ర్థములకవి నాశమునుగూర్చు నవియనగా నిష్పసిద్ధులకు లోపములేకుండ జేయున
ది ఇతర స్వస్త్రియనములకంటే శ్రేష్ఠము గావున శ్రేష్ఠమైనది విధినిషేధపరిజ్ఞా
నముగలిగించు నదిగాన బుద్ధిని వృద్ధినిొందించునదిన్ని దీని జదువుటచే విద్యాంసుడ
గు గావున కీర్తికరమగునది జెలసినయాచారముల నాచరించుటచే నాయుదాహ
యకరమగునది మోక్షోపాయమును జెబువుటచే ముక్తిప్రదమయినది యగుచు
న్నది॥ ౧౦౬॥

మూ॥ అస్మిన్ధర్మోభిలేనోక్తో గుణదోషాచ కర్మణామ్ । చతు

కోమపి వదానా మాచారశ్చైవ శాశ్వతః॥ ౧౦౭॥

ఈశాస్త్రమందు సకలమైనధర్మమున్ను జెప్పబడెను కర్మములయొక్క గుణ దోషములున్ను నాలుగువర్ణములయొక్క శాశ్వతమగు నాచారమున్ను జెప్పబడెను॥ ౧౦౭॥

మూ॥ ఆచారః పరమోధర్మ శ్శుశ్ర్యక్తస్సార్థతఃపవచః తస్మా దస్మిన్ సదాయుక్తో నిత్యంస్యాదాత్మహృద్విజః॥ ౧౦౮॥

శ్రుతిస్మృత్యుక్తమైన యాచారము పరమధర్మము గావున నాత్మహితేచ్ఛ గలద్విజుడు యత్నవంతుడై యాయాచారమందు సర్వదా నిష్కలవాడు గావలెను॥ ౧౦౮॥

మూ॥ ఆచారాద్విచ్యుతో విప్రో నవేద ఫలమశ్నుతే । ఆచారేణ తు సంయుక్త స్సంపూర్ణ ఫలభాగ్యవేత్॥ ౧౦౯॥

ఆచారభిప్రాయము విచ్రుడు వేదఫలమునొందడు ఆచారయుక్తుడగు నతడు సంపూర్ణముగ వేదఫలము నొందును॥ ౧౦౯॥

మూ॥ ఏవమాచారతోద్యమ్యై ధర్మస్యమునయోగతిమ్ । సర్వ స్యతపసోమూల మాచారంజగృహుఃపరమ్॥ ౧౧౦॥

ఈప్రకారముగా ఋషులు ధర్మప్రాప్తి యాచారము వలననే యనితెలిసి కృత్యచాంద్రాయణాది సకల తపస్సులకును మూలము గావున నుత్కృష్టమగునాచారమును గ్రహించిరి॥ ౧౧౦॥

మూ॥ జగతశ్చసమత్పత్తిం సంసారవిధిమేవచ । వ్రతచర్యోపచారంద స్నాతకస్యపరంవిధిమ్॥ ౧౧౧॥

ఇటుపయిని శిష్యులకు సుఖముగ దెలియుటకు వత్సమాణాథముల యనుక్రమణికను జెప్పమన్నాడు జగదుత్పత్తిప్రకారము జాతకమాది సంసారవిధి బ్రహ్మచర్య వ్రతప్రకారము గురుసేవావిధానము స్నాతకవిధానము॥ ౧౧౧॥

మూ॥ దారాధగమనంబైవ వివాహానాంవలక్షణమ్ । మహాయ

జ్ఞ విధానంచ శ్రాద్ధకర్తవ్యశాశ్వతమ్॥

౧౧౨॥

వివాహము బ్రాహ్మణ్యదివివాహాలతోగల ప్రశంస వైశ్వదేవ పంచమహాయజ్ఞ విధానము కల్పాంతరములనుంచి జనుగుటవలన సశాశ్వతమగు శ్రాద్ధ-త్వము॥౧౧౩॥

మూ॥ వృత్తీనాంలక్షణంచైవ స్నాతకస్నవృత్తానాం । భక్ష్యభా

త్యంతశ్చైవచంద్రవ్యాణాంశుద్ధిషేవచ॥

౧౧౩॥

జీవనోపాయములగు సంభవృత్త్యాదిలక్షణము గృహస్థునియొక్క నియమములు భక్ష్యభక్ష్యవిచారము జాతమృతాద్యాశ్చైవ నిణాయము సకలద్రవ్యములయొక్క శుద్ధిప్రకారము॥

౧౧౩॥

మూ॥ స్త్రీధర్మయోగంతాపస్యం మోక్షసన్న్యాసమేవచ । రా

జ్ఞశ్చధర్మమఖిలం కార్యాణాంచవినిణాయమ్॥

౧౧౪॥

స్త్రీలయొక్క ధర్మోపాయము వానప్రస్థాశ్రమ ధర్మము మోక్షోపాయము సన్న్యాసవిధి ఇది వస్తాధ్యాయపర్యంతానుక్రమణిక ఇట్లుపైని రాజధర్మము చూర్ధాభిషిక్తుల కిహంపరసాధనమగు సకలధర్మమున్ను ఋణాదానప్రమతి కార్యములందు వాదిప్రదివాదులపిండు గ్రంథములందగు యాథార్థ్యముయొక్క నిణాయము॥

౧౧౫॥

మూ॥ సాక్షిప్రశ్నవిధానంచ ధర్మంస్త్రీభుంసయోరపి । విభా

గధర్మంమూతంచ కంటకానాంవిశోధనమ్॥

౧౧౬॥

సాక్షులను విమర్శించే శ్రమమము భార్యభర్తల ధర్మము విభాగవిషయమగు ధర్మము మూతవిధి చోరాచిహ్నాలను బోగొట్టుట॥

౧౧౬॥

మూ॥ వైశ్యశూద్రోపచారంచ సంకీర్ణానాంచసంభవం । ఆప

ద్ధమేవచవర్ణానాం ప్రాయశ్చిత్తవిధింతథా॥

౧౧౭॥

వైశ్యులకును శూద్రులకును కర్మానుష్ఠానము సంకరజాతులయొక్కయు శ్పత్తి యన్నివర్ణముల వారికి నాపద్ధర్మ ప్రకారము ప్రాయశ్చిత్త విధానము॥

౧౧౭॥

మూ॥ సంసారగమనంచైవ త్రివిధంకర్మసంభవం । నిశ్చయ సు

కర్మణాంచగుణదోషపరీక్షణమ్॥

౧౧౭॥

స్వకర్మసంపాదితోత్తమ మన్యమాధమభేదత్రివిధదేహంతర ప్రాప్తివిషయ
ము మోక్ష హేతువగుటచే శ్రేయోరూపమగు నాత్మజ్ఞానము విహితసిద్ధికర్మ
ముల గుణదోషపరీక్ష॥

౧౧౮॥

మూ॥ దేశధర్మాజాతిధర్మా కులధర్మాంశ్చ శాశ్వతాః ।

పాపండుగధర్మాంశ్చ శాస్త్రేస్మిన్నుక్తవాన్మనుః॥ ౧౧౯॥

చేరే చేరే దేశములందును ధర్మములు బ్రాహ్మణాదిజాతుల ధర్మములు అ
నాదికుల ధర్మములు పాపండుగధర్మములు వేశ్యాదిగణధర్మములు నీశాస్త్ర
మందు మనువుజెప్పెను॥

౧౧౯॥

మూ॥ యథేదముక్తవాశాస్త్రం పురాపుష్టోమసుర్మయా । త

థేదంయూయమప్యద్య మత్సకాశాన్నిభోధత॥ ౧౨౦॥

ఇతిమానవేధమకాశాస్త్రే

భృగుప్రోక్తాయాం సంహితాయాం

ప్రథమాధ్యాయః.

నాచే నడుగబడినవాడై మనువు నాకేరీతిని జెప్పెనో దాని నన్యునాతిరీక్త
ముగ మీకు నేను జెప్పెద నావలన నెరిగకొనుదు॥

౧౨౦॥

ఇది శ్రీమన్మహామహాబిడౌజ శ్రీమదానంద గజపతిరాజ

మహారాజదయాపాత్ర భారద్వాజసగోత్ర

పవిత్రసుకవిజనవిధేయమండకామేశ్వర

నామధేయరచితాంధ్ర

మన్వర్థదీపికాఖ్యాయగు

వ్యాఖ్యాయందు

ప్రథమాధ్యాయము.



శుభము.

మనుస్మృతి * ద్వితీయాధ్యాయము.

అంధ్రమన్వర్థ దీపికాసహితము.

మూ॥ విద్వద్భి స్సేవితస్సస్థి నిత్యమర్జ్యేషరాగిభిః । హృదయే
నాభ్యనుజ్ఞాతో యోధర్మస్తం నిబోధత॥ ... ౧॥

ఉత్కృష్టమయిన పరమాత్మ జ్ఞానరూపధర్మమును దెలియుటకై జగత్కార-
ణబగు బ్రహ్మమును బ్రతిపాదించి యిప్పుడు బ్రహ్మజ్ఞానాంగభూతమగు సంసార-
రాదిరూపధర్మమును దెలుపనిచ్చయించుచు ముందుగ ధర్మసామాన్యలక్షణమును
జెప్పచున్నాడు. వేదవేత్తలును ధార్మికులును రాగర్జ్యేషశాస్త్రులగు వారిచే ని-
త్యముగ ననుష్ఠింపబడనట్టియు హృదయముచే నభిముఖముగ ననుసరించి దెలియ
బడినట్టి దేధర్మకామో దానినిజెప్పెద దెలియుండు- ఈశ్లోకమందు హృదయమున
కభిముఖముగాజేసి దెలియబడినదనుటచే ధర్మము శ్రేయస్సాధనమనియు వేదవే-
త్తలచే దెలియబడినదనెడు విశేషగూర్వారస్యమువలన దెలియబడనవేషము శ్రేయ-
స్సాధనజ్ఞానమందు కారణమైట్లనిన ఖడ్గధారిచే హతుడయ్యెననిన నాహననమం-
దు ఖడ్గమెవనిచేసెండె నతడు బ్రధానముగదా గావున వేదము ప్రమాణముగా
గలిగి శ్రేయస్సాధనమయినది ధర్మము ॥ స్త్ర్య॥ “అథాతో ధర్మం వ్యాఖ్యాన్య
మః శ్రుతిప్రమాణకోధమః” ఇత ధర్మం నగునెవ్వరియు ధర్మము వేదము
ప్రమాణముగాగలదని హరితుడు ॥ శ్లో॥ “ధర్మశ్రేయస్సముద్భిష్టం శ్రేయోఽప్య-
దయలక్షణం సతుపంచవిధః ప్రోక్తౌ వేదమూలస్సనాతనః । అన్యసమ్యగనుష్ఠానా
త్స్వగోమోక్షశ్చ జాయతే । ఉహూకేసుత్తైర్వ్యవహరణచభగాధిప” ధర్మ-
ము వేదమూలమని శ్రేయస్సాధనమని భవిష్యత్పురాణము ॥ సూ॥ “హేదనామక్ష-
ణాంకోధర్మః” శ్రేయస్సాధనము జ్యోతిష్టోమాదికము ప్రత్యయసాధనము శ్లే-
నాదికము ఈయధయవిధులచేతను లక్షణవలన బ్రాప్తమైనయధికము ధర్మము
అందు శ్రేయస్సాధనమై వేదమూలమగు జ్యోతిష్టోమాదికము ధర్మమని స్త్రీలుని

స్మృతులు మొదలగునవియును వేదమూలములుగా వున ధర్మవిషయమై ప్రమాణమగుచున్నవని కుల్లూకభట్టు- ఇందు గోవిందరాజు “హృదయేనాభ్యనుజ్ఞాతః” యనువా సంకేతరణముచే సంజేహించబడినదనివ్రాసెను గాని తనమతమందు వేదవేత్తలశ్చే ననుష్ఠింపబడిన సందేహరహితమైనది ధర్మమనిగదాధర్మలక్షణము- దీనిని దష్టాథకమగు గ్రామగమనాది సాధారణముగా గని యాధర్మలక్షణమును విచక్షణము క్రద్ధనొందరని కుల్లూకభట్టువ్రాసెను- మేధాతథి హృదయమును దేనియందు బ్రవేశింపజేతురోయనియు వేదాథః ములా భావనచే హృదయశబ్దమునకు హృదయమని యథఃమువ్రాసెను॥

౧॥

మూ॥ కామాత్మతా న ప్రశస్తా నచైవేహ స్త్యకామతా కామ్యో
హివేదాధికమః కర్మయోగత్వై దికః॥ ౨॥

పురుషునకు కామాశ్చయనగా ఫలాభిలాషలుగుట బంధమునకు హేతువుగావున ప్రశస్తముగాదు స్వగాఢి ఫలాభిలాషచే గన్గములుజేసిన నది పునఃజన్మమునకు కారణమగుచున్నది నిత్యవైమిత్తికకర్మములై తే నాత్మజ్ఞానమునకు సహకారులై మోక్షమునకుగచున్నది దీనిచే నిష్కామత్రమునిషేధించబడదు గావున నిత్యావలయంకను నకామతలేదు వేదస్వీకారమున్ను వై దికమగు కర్మయోగమున్ను కామ్యమేగదా॥

౧౧౧

౧౧౧

౨॥

మూ॥ సంకల్పమూలః కామోవై యజ్ఞాస్సంకల్పసంభవాః॥ వృ
తా నియమధర్మాత్ప సర్వసంకల్పజాస్త్వృతాః॥ ౩॥

వై క్లోకాథఃవిషయమై యుపసత్తిని చెప్పుచున్నాడు- ఈకర్తముచే సీఫలము సాధించబడుననే బుద్ధిగదాసంకల్పము తదనంతరమందిష్టసాధనముగా జెలియబడినదానియొచ్చుచున్నందుకు బ్రయత్నమొనరించు నిష్ఠియజ్ఞములు వ్రతములు చతుర్థాధ్యాయమందు జెప్పబడిన నియమరూపములగు ధర్మములు నింక నన్నితాస్త్రిథఃములును సంకల్పమువలనంబుట్టినవే యిచ్చలేకుండ నవియేవై సంబ్రవతిం. పవని కుల్లూకభట్టు- “వ్రతానియమధర్మాః” యని పదచ్ఛేదమునర్చి వ్రతములనగా చేయతగినకర్తములు యమధర్మములనగా జేయగూడని కర్తములనిగోవిం.

మూ॥ అకామస్య క్రియాకాచి ద్వ్యశ్యతేనేహకహికాచిత్ । య

ద్యధి కురుతే కించి తత్తతాహమస్య చేష్టితం॥ ౪॥

ఈలోకమందు భోజనము గమనము మొదలగు లోకిక ధర్మముగాని వైదిక కర్మములుగాని కోరికలేనివానికి యేకర్మమును యెచ్చటను బాడబడలేదు-ఏ యే కర్మమెంతమాత్రమైనం బురుషుడు సేయునో యదియెల్ల కామముచేష్టయే॥ ౪॥

మూ॥ తేషు సమ్యగ్వర్తకమానో గచ్ఛత్యవరలోకతాం । యథా

సంకల్పితాం శ్చేహ సర్వానాహమాంశ్సమశ్నుతే॥ ౫॥

ఇప్పుడు పూర్వోక్తమగు ఫలాభిలాషమును నియమించుచున్నాడు ఇచ్చటనిచ్చ నిషేధించబడలేదు మరేమంటే శాస్త్రోక్తములగు కర్మములయందు లెస్సగా బ్రవర్తించుచుని విధించుచున్నాడు బంధహేతువగు ఫలాభిలాషములేకుండ శాస్త్రీయ కర్మానుష్ఠానములందు లెస్సగ బ్రవర్తించిన వాడమరధర్మకమగు బ్రహ్మభావము నొందును ముక్తుడగుననియథాము-అట్లయిననతడు సర్వేశ్వరుడుగావున వానిచేసే వియేలాగుగోరబడునో వాటినన్నిటినట్లాందును॥ శ్రు ॥ “సయదా పితృలోకకా మోభవతి సంకల్పాచేవాస్య పితరస్సముత్తివంతి॥ అసిద్ధజెప్పుడు పితృలోకమున భిలపించునతనిపితరులు సంకల్పమాత్రముచే నచ్చటనేలేచి కనపడుదురని ఛాందోగ్యము॥

౫॥

మూ॥ వేదోభిలోధర్మమూలం స్మృతిశీలేవతద్విదాం । ఆచార

శ్చైవసాధూనా మాత్మనస్తుష్టిరేవచ॥ ౬॥

ఇప్పుడు ధర్మప్రమాణమును జెప్పుచున్నాడు, ఋగ్యజుస్సామా ధర్మణిక్షణ మగువేదము విద్యర్థకవాదమంత్రాత్మకమంతయు ధర్మవిషయమై ప్రమాణము అర్థకవాదములుగూడా విధితోనేకవాక్యత గలుగుటచే స్తుతిగా ధర్మమందు ప్రమాణములగుటవలన॥ సూ ॥ “స్తుత్యర్థేన విధీనాం విధినాత్వేకవాక్యత్వాత్” అని జైమినియున్ను పైనివ్రాసినట్లే విధులయొక్క హక్కుతై మంత్రార్థక వాదములకు గూడ విధితోనే క్యముగలుగుటచే ధర్మవిషయమై వేదమంతయు బ్రమాణమనెను కర్మకాలమందును వేదవేత్తలగు మన్వాదులయొక్క స్మృతియున్ను శీలమున్ను బ్రమాణములు వేదవేత్తలను విశేషముచే స్మృతులు వేదము మూలముగాగలవగు

టనే ధర్మమందు బ్రహ్మణములు వేదమును మేయస్సార్కమగుటచే ధర్మమందు బ్రహ్మణము ఏలాగు న్యాయసిద్ధమనుభవమునకు కరణశ్వరూపమగుచున్నదో మరియు శీలమనగా బ్రహ్మణ్యతాది రూపము॥ “బ్రహ్మణ్యతా వేదపితృభక్తతా సౌమ్యతా అపరొపతాపితా అనసూయతా మృదుతా అపారుష్యం మేత్రతా క్షియవాదిత్వం కృతజ్ఞతా శరణ్యతా కారుణ్యం ప్రశాంతిశ్చేతి త్రయోదశవిధం శీలం” బ్రహ్మజ్ఞాన సంపత్తి వేదమందును తలదండులందును భక్తి సాధుత్వము నితరుల కుపతాపమును బుట్టించకుండుట యొకని గుణముల నోర్వక దోషముల్లుగా నారోపించకుండుట మనస్సులో మార్దవము క్రియచే కాతీన్యము లేకుండుట స్నేహము క్రియముగ బలుకుట యుపకారమును మరువకుండుట రక్షకత్వము యొకరికష్టమును సహింపలేకుండుట శీలమని గోవిందరాజువ్రాసెను- కంబళవల-లా ద్యాచరణ రూపమగు నాచారమును సజ్జనులయొక్క మనస్సమాధానమున్నురెండుపక్షములు సమబలములుగా నున్నప్పుడు ధార్మికల మనస్తృప్తిధర్మమందు బ్రహ్మణ మగుచున్నది- “వైకల్పిక ఆత్మ తుష్టిః ప్రమాణం” వైకల్పికమన తుల్యబలవిరోధ మెటునుజనులమనస్తృప్తియగునోయది ప్రమాణమనిగగవ్యాసులు॥ ౬౧

మూ॥ యశశ్చిత్ర-స్యచిద్ధమో మనునాపరికీర్తితః । ససర్వో
భిహితోవేదే సర్వజ్ఞానమయోహిసః॥ ౭॥

వేదమూలములగు వేదేతరము లన్నియు బ్రహ్మణము లగుచుండ మనుస్మృతి విశేషించి వేదమూలమని చెప్పుచున్నాడు. బ్రాహ్మణాదులలో నెవ్వనికేది ధర్మమనిమనువుచే నెప్పబడెనో యాసర్వధర్మమున్ను వేదమందు చెప్పబడ్డదే అమనువు సర్వజ్ఞానమయిండుగదా మనువు సర్వజ్ఞుడై వుట్టి సంకీర్ణముగా బఠించబడిన వేదముయొక్క యర్థమును లెస్సగా దెలిసి లోకహితంబునకై యాస్మృతిని రచించెనని కల్లుకభట్టు-గోవిందరాజు తే సర్వజ్ఞానారబ్ధము వేదవిశేషముగా వ్రాసెను॥

మూ॥ సర్వంతుసమవేక్ష్యదం నిఖిలంజ్ఞానవత్సమా । శ్రుతిప్రా
మాణ్యతోవిద్యా స్వధర్మే నివిశేతనై॥ ౮॥

విద్యానుడు వేదార్థమును దెలియుటకు దగిన మీమాంసావ్యాకరణాదిజ్ఞానమనే నేత్రముచే వేదప్రామాణ్యము వలన చేయదగినయీసమస్తమునున్న దెలి

సి స్వధర్మమందు బ్రవేశింపవలయును॥

౮॥

మూ॥ శ్రుతిస్మృత్యుద్ధితంధర్మః మనుచిత్తహిమానవః । ఇహ
కీర్తిమవాప్నోతిప్రేత్యచానుత్తమం సుఖం॥ ౯॥

శ్రుతిస్మృతులచే శెప్పబడిన ధర్మమును మనుష్యుడుచేసి యీలోకమందప్ర
యత్నసిద్ధమగు కీర్తినిన్ని బరలోకమందు స్వర్గాపవర్గరూపఫలమగు నుత్తమ
సుఖమునున్న బొందును-స్వభావముగానున్న యథామును దెలియజేయుచు ధ
ర్మమాచరించుమని విధించెను॥ ౯॥

మూ॥ శ్రుతిస్తువేదోవిజ్ఞేయో ధర్మేశా స్త్రీంతువై స్మృతిః । తేన
ర్వాధేవ్యమిమాంస్యే తాభ్యాంధర్మోహినిర్పథా॥౧౦॥

శ్రుతిస్మృతులు ప్రసిద్ధములై నను వీటివిశేషమును జెప్పడమందు కనిన శ్రుతి
వలెనే స్మృతిన్ని ప్రతికూలతర్కముచే విచారించ దగదని శ్రుతిస్మృతులు సమ
గాహ్యములని దెలియుట క్లుప్తమైనదగుచున్నాడు- శ్రుతియనగా వేదము స్మృతియ
నగా మన్వాదికృతధర్మశాస్త్రము వీటిలోశెప్పబడిన వన్నియును మిమాంస
కు దగవనగా శంకించదగవు ఈశ్రుతిస్మృతుల వలననే గదా ధర్మము మిక్కి
లి ప్రకాశించెను॥ ౧౦॥

మూ॥ యోవమన్యేతేమూలే హేతుశాస్త్రాశ్రయార్థి వజః । స
సాధుభిరహిషాహర్యో నాస్తికోవేదనిండకః॥ ౧౧॥

వీధిజుడు ధర్మమూలములగు శ్రుతిస్మృతులను చార్వాకాదిమతసంబంధహే
తువాదశాస్త్రములను సంచరించి యవమానించునో యాధిజుడు నాస్తికుడు వే
దనిండకుడు గావున సజ్జనులచే బహిషాహర్యుడు గావలయును॥ ౧౧॥

మూ॥ వేదస్మృతిస్సదాచార స్వస్యచప్రియమాత్మనః । ఏత
చ్చతుర్విధంప్రామా స్యాత్థర్మస్యలక్షణం॥ ౧౨॥

ఇప్పుడు శీలమునకు సదాచారమంతర్భావమవుటచే వేదమూలత్వమేస్మృతిశీల
ములప్రమాణత్వమునకు హేతువుగాన నట్లుగనపరచుటకు ధర్మమునకు బ్రమాణ
మునాలుగుప్రకారములని చెప్పచున్నాడు- వేదము ధర్మమందుబ్రమాణమదియొక
చోబ్రత్యక్షముగనగు నొకచోస్మృతిచే నూహించబడుననితాత్పర్యముగానిపరిగణ

నముగాదు కనకనే శ్రుతిస్మృతులచే జెప్పబడినది ధర్మమని మైనిజెప్పబడియెను శిష్టా
చారమున్ను మనస్సుతుష్టిన్ని యీనాలుగున్న ధర్మమునకుబ్రమాణము॥ ౧౨॥

మూ॥ అథ=కామే వ్యసక్తానాం కర్మజ్ఞానం విధీయతే । ధర్మం
జీజ్ఞాసమానానాం ప్రమాణం పరమశ్రుతిః॥ ౧౩॥

అథ=కామములం దాసక్తులుగాని వారికే కమములయొక్క జ్ఞానమనగా ధ
ర్మజ్ఞానము విధించబడుచున్నది అథ=కామములం దాసక్తులై లోకవిడంబనముకొ
రకు కర్మములు జేయదలచువారి కీధర్మోపదేశము నిష్ఫలము ధర్మమును దెలిసి
కొననిచ్చయించుచున్నవారికి వేదముధర్మమందు బరమప్రమాణము శ్రుతిస్మృతుల
విరోధమగునప్పుడు స్మృత్యర్థమాదరించ దగదని తాత్పర్యము అదిగావుననే॥
శ్లో॥ “శ్రుతిస్మృతివిరోధేతు శ్రుతిరేవబలీయసీ । అవిరోధే సదాకార్యం స్మృ
తేనైవైదిక వత్సదా॥” శ్రుతిస్మృతులకు విరోధమైనప్పుడు శ్రుతికే మిక్కిలి బల
ము శ్రుతికి విరుద్ధముగాని స్మృతేధర్మము వైదికధర్మమువలె నెప్పుడును జేయద
గినది యనిజాబాలి॥ శ్లో॥ “శ్రుత్యాసహ విరోధేతు బాధ్యతే విషయంవినా॥” శ్రు
తికివిరుద్ధమగు స్మృత్యాదికము వ్యవస్థలేకుండైన బాధించబడుననిభవిష్యత్ పురాణ
ము॥నూ॥ “విరోధేత్వనశేషంస్మృ దసతిహ్యనుమానం॥” శ్రుతికి విరుద్ధమగుస్మృ
తియపేక్షించదగ దప్రమాణమాదరింపవలదు విరోధములేనప్పుడు వేద మూలము
ని యూహించవలెనని జై మిని॥ ౧౩॥

మూ॥ శ్రుతిద్వైధంతు యత్రస్యా త్తత్రధర్మా వుభౌస్మృతౌ ।
ఉభావపి హితౌ ధర్మా సమ్యగుక్తౌ మనీషిభిః॥ ౧౪॥

శ్రుతులకు విరోధ మన్యోన్యముగలిగి ధర్మమెచ్చటజెప్పబడె నచ్చట వారేం
జునుం బ్రమాణములేయని మన్వాదులుజెప్పిరి అనాదిగా బ్రాచీనులచేతనున్నవి
రుద్ధశ్రుత్యుక్తములురెండున్న ధర్మములేయని వికల్పముగా జ్ఞేపబడియె సమాన
న్యాయమువలన స్మృతులకు రెండింటికీ విరోధముగలుగునప్పుడును వికల్పమే య
గును “తుల్యబలవిరోధే వికల్పః॥” సమముగా బలముగలశ్రుతులకుగాని స్మృతు
లకుగాని విరోధముగలిగనను వికల్పమని గౌతమవచనము॥ ౧౪॥

మూ॥ ఉదితే నుదితేదైవ సమయాధ్యుషితే తథా । సర్వధాత
తేతేయజ్ఞ ఇతీయం నెదికీశుతిః॥ ౧౫॥

సూర్యోదయమైన బిష్ణుటనున్న సూర్యుడుదయించకుండ కిరణప్రసారమున
 లిగ నక్షత్రములు విరళములై నవేళ సమయాధ్యుషితమనబడు నిట్లు పరస్పరవిరు
 కాలములు వేదమందు వివరించుచుండనను యజ్ఞమనగా నగ్నిహోత్రహోమము
 కము వికల్పముగా బ్రవర్తించుచున్నది॥ శ్లో॥ “ఉదితేహోతవ్యం” అనువైదిక
 శ్లోతి॥

ఇకగడరామచంద్రుని వ్యాఖ్యానమందు విశేషము.

శ్లో॥ రాత్యాగ్రస్తు షోడశేభాగే గ్రహనక్షత్ర భూషితే । కాలంబానుదితం
 జ్ఞాత్వా హోమంకుర్యా ద్విచక్షణః॥ ౧ ॥ తథాచప్రాత స్సమయే సప్తేనక్షత్ర
 మండలే । రవిర్యావన్న దృశ్యేత సమయాధ్యుషితం చ తత్॥ ౨॥ రేఖామాత్రం
 దృశ్యేత రస్మిభిశ్చ సమన్వితః॥ ఉదితంతం విజానీయా త్తత్ర హేతుం ప్రకల్పయేత్॥

నక్షత్రములుండగా రాత్రియొక్క పదియారవభాగమునదిత హేతుకాలము
 ప్రాతఃకాలమందు నక్షత్రములుపోయి సూర్యుడుదయించ కున్నపుటికాలము స
 మయాధ్యుషితము రేఖామాత్రము రవికనపడి రశ్మిలువ్యాపించునేళ నది హేతు
 కాలమని కాయాయముబోధాయనాపస్తంబాశ్వలాయనాదులుచూసంతరవ
 న హోమముజేయుచున్నారు మాధ్యందిన వాజసనేయు లుదయమునకుమున్న
 గా హోమముజేయుచున్నారు మిగిలిన వ్యాఖ్యాతలేమి వ్రాయలేదు॥ ప్రక్షిప్త
 శ్లో॥ “శ్రుతింపశ్యంతిమునయ స్స్మరంతిచ యథాశ్రుతి తస్మాత్త్రికాలంచునయం
 ప్రమాణం ప్రధితంభువి॥ ధర్మవ్యతిక మోచ్యష్ట శ్చేష్ఠానాసాహసంతథా । తదస్య
 త్యుపయంజానా స్సీదంత్యవధర్మజాః॥ ఇవిప్రక్షిప్తములు॥

మూ॥ నిషేకాది స్మృతానాంతో మంత్రైశ్చస్యోదితోవిధిః । తస్య
 శాస్త్రైధికారోస్థిక్ ఛైయోనాన్యస్య కన్యచిత్॥... ౧౬॥

ఎవరికి గర్భాధానము మొదలుకొని యంత్యేష్టి పర్యంతము మంత్రములచే విధి
 యనుష్ఠానము వచింపబడెనో యట్టి ద్విజులకుమాత్ర ముమానవశాస్త్రముచదువు
 టకును వినుటకు వివరించుటకు నధికారముగలదు తదితరుడగు సూద్రునకధికార
 ములేదు సకలజాతులవారు నిందుజెప్పిన ధర్మమునవలంబించి జేయందగుగాని చ
 దువుటకును ధర్మము వివరించుటకును బ్రాహ్మణునికే యధికారముగలదని వ్యాఖ్యా

నముచేయబడెను॥

౧౬॥

మూ॥ సరస్వతీ దృషదృశ్యో దేవనద్యోర్యదంతరం తం దేవని
ర్మితం దేశం బ్రహ్మవశం ప్రవక్ష్యతే॥ ౧౭॥

ధర్మముయొక్క స్వరూపమును బ్రమాణమును బరిభాషనున్న జెప్పి యిప్పుడు
ధర్మానుష్ఠానయోగ్యదేశమును జెప్పుచున్నాడు-“సరస్వతీదృషదృశ్య” యను దేవనదు
లరెండింటి మధ్యభాగ మేదిగలదో యది దేవనిర్మితమగుదేశము బ్రహ్మవశమని
జెప్పుచున్నారు- “దేవనిర్మితదేవనద్యోః” యని దేవతబద్ధముగూర్చుటచే దేశమున
కును నదులకును యోగ్యతవచ్చెను॥ ౧౭॥

మూ॥ తస్మిన్ దేశేయ ఆచారః పారంపర్యక్రమాగతః వతాన్
నాం సాంతరాళానాం ససదాచార ఉచ్యతే॥ ... ౧౮॥

ఆదేశమందు నేయాచారము నవీనముగాక పారంపర్యక్రమాగతమై యుండే
నో బ్రాహ్మణాదివర్ణములకు సంకరజాతులకు నదియే సదాచారమని జెప్పబ
డియె॥ ౧౮॥

మూ॥ కురుక్షేత్రంచ మత్స్యగిశ్చ పాంచాలా హ్యగ్రసేనకాః ఏ
ష బ్రహ్మషిః దేశోవై బ్రహ్మవతాదనంతరః॥ ... ౧౯॥

కురుక్షేత్రమున్ను మత్స్యదేశములున్న కన్యాకుబ్జదేశములున్న మధురాది దే
శములున్న నీదేశములుగల ప్రదేశము బ్రహ్మఘోలు నివసించునది గావున బ్రహ్మ
వతాముకంటేనించుక తక్కువయినది॥ ౧౯॥

మూ॥ ఏతద్దేశ ప్రసూతస్య సకాశాదగ్రజన్మనః స్వంస్వం చరి
త్రం శిక్షేరన్ పృథివ్యాం సర్వమానవాః॥ ౨౦॥

కురుక్షేత్రాది దేశములం దగు బ్రాహ్మణునివలన భూమిపైనున్న యన్ని దేశ
ములమనుష్యులను దమతమ యాచారముల నభ్యసించవలెను॥ ౨౦॥

మూ॥ హిమవద్వింధ్యయో ర్మధ్యం యత్రాప్య నశనాదపి ప్ర
త్యగేవ ప్రయాగాచ్చ మధ్యదేశః ప్రకీర్తితః॥ ... ౨౧॥

ఋషిణమునకు వింధ్యపర్వతము నుత్తరమునకు హిమవంతముగల భూమిలో
సంస్కృతి యంతథావనమైన స్థలమునకు తూరుపుగానున్న ప్రయాగకు పశ్చిమ
ముగానున్న గల దేశము మధ్యదేశమనబడును॥ ౨౧॥

మూ॥ ఆసముద్రాత్తు వై పూర్వా దాసముద్రాత్తు పశ్చిమాణిః ।
తయోదేవాంతరంగియో రార్యావతః॥౨౨॥

పూర్వ పశ్చిమ సముద్రముల మధ్యనా హిమవద్వింధ్యచలముల ఋషిమదేశ
మార్యావతఃమని పెద్దలు చెలసికొనిరి సముద్రమధ్యద్వీపము లార్యావతాంత
గతములు గావనుట ఆర్యులందు మరలమరల జ్వలించి ప్రవతింతురు గావున
నీదేశ మార్యావతఃమనబడెను॥ ౨౨॥

మూ॥ కృష్ణసారస్తు చరతి మృగోయత్ర స్వభావతః । సజ్జయో
యజ్ఞీయోదేశో స్థైచ్చదేశ స్తవతఃపరః॥ ౨౩॥

కొమ్మలుగలయిరి యొకరిచే బెంచబడక స్వభావముగా నందు సంచరించు
నాదేశము యజ్ఞములుజేయ నహామైనది యంతకంటె బరమగునది స్థైచ్చదేశమ
యజ్ఞీయమని చెలియవలెను॥ ౨౩॥

మూ॥ ఏతాద్విజాతయో దేశౌ సంత్రయోరకా స్రయత్పతః॥ శూ
ద్రస్తుయస్మిక్ కస్మిన్వా నివసేద్వృత్తి కశితః॥... ౨౪॥

ఇతర దేశములందుండినను ద్విజులు ఈదేశములు యజ్ఞాహములు సశుష్టము
గు ధర్మము బ్రయోజనముగా గలవగుటవలన బ్రయత్నపూర్వకముగ నీజెప్పబడిన
దేశములవాత్రయింపవలయు బీవనమునకు లేక శూద్రుడుయేదేశమందుండిన నుం
డవచ్చును॥ ౨౪॥

మూ॥ ఏషాధర్మస్య వోయోని స్సమాసేన ప్రకీర్తితా సుభవ
శ్చైస్య సర్వస్య వణశర్మా స్పృహోధత॥ ౨౫॥

శు॥ “వేదోభిలోధమమూలయిత్యోరినా” సకల వేదమూలధర్మమునకు
మూలమనునది మొదలయి దాసచే ధర్మమునకు యోనియనగా జ్ఞప్తికారణమ

గుని మిగుల సంగ్రహముగా జెప్పబడియె- నిచ్చట గోవిందరాజు ధర్మశబ్దము పూర్వార్థభాగధర్మమందు వర్ణించుననియె- “విద్యార్థి స్సేవిత” యను శ్లోకమందు తత్కారణములగు నిష్కాదియందైనా నపూర్వార్థభాగధర్మమనునది వ్యాఖ్యానము శేసెను- యీ సకల జగత్తుయొక్క యుత్పత్తిని జెప్పబడె నికవర్ణధర్మములను వినుండనియె వర్ణధర్మశబ్దముచే వర్ణధర్మము నాశ్రమధర్మము వర్ణాశ్రమధర్మము గుణధర్మము నైమిత్తికధర్మము సుపలక్షణముగా జెప్పబడుచున్నది శ్లో॥ “వర్ణధర్మస్సృతస్తేవ అశ్రమాశ్రమతఃపరమ్ | వర్ణాశ్రమస్సృతీయస్తు గౌణోనైమిత్తిక స్తథా॥ వర్ణాత్పమేకమాశ్రిత్య యోధా వర్ణస్సంప్రవృత్తే | వర్ణధర్మస్సక్తస్త్యయథోపనయనంసృపయస్తాశ్రమం సమాశ్రిత్య అధికారఃప్రవృత్తే | సఖిల్వాశ్రితధర్మస్తు భిక్షాదంబాదికోయథా॥ వర్ణాత్పమాశ్రమత్వంబ యోధిక్పత్యప్రవృత్తే | సవర్ణాశ్రమధర్మస్తు మోక్షాంజీయా మేఖిలాయథా | యేగుణేనప్రవృత్తే త గుణధర్మస్సక్తవ్యతే॥ యథామూర్ధాభిష్ట క్తస్య బ్రాహ్మణ్యపాలనమ్ | నిమిత్తమేకమాశ్రిత్య యోధధర్మస్సంప్రవృత్తతే॥ నైమిత్తికస్సవిజ్ఞేయః ప్రాయశ్చిత్తవిధిర్యథా॥” వర్ణాత్పమును బట్టి జెప్పినది ఉపనయనాదికము వర్ణధర్మము అశ్రమత్వము నుద్దేశించినది దండదిధారణరూపమాశ్రమధర్మము వర్ణాత్పాశ్రమత్వము ననుసరించి పలకబడినది- మోక్షాంజీమేఖిలాదికము వర్ణాశ్రమధర్మము మూర్ధాభిష్ట క్తత్వాదిగుణమునుంచి యేర్పరిచిన ధర్మము గౌణధర్మము ప్రాయశ్చిత్తాది నిమిత్తముచే నిర్ణయించిన ధర్మము నైమిత్తికమని భవిష్యత్పురాణము॥

౨౫॥

మూ॥ వైదికైః కర్మభిః పుణ్యైః నిశేషే కాదిర్విజన్మనాం | కా

ర్యశ్శరీరసంసారః పాపనః ప్రేత్యచేహచ॥ ౨౬॥

వేదమూలములును శుభప్రదములును మంత్రయుక్త కర్మములచే ద్విజులకు నభావధారాది శరీరసంసారమును పరసాధనమును పాపహరమును గావునం జేయించగినది॥

౨౬॥

మూ॥ గాత్రైః హృదయైః శరీరైః చౌలమోక్షే నిబంధనైః |

బైజికంగాభిక్తం చైవోద్విజానామపమృజ్యతే॥ ౨౭॥

ఈ సంసారములు పాపత్రయకరములంటిరి పాపమెట్లు సంభవించుననినగ

భోశుద్ధికై జేసెడుగర్భాధానసంబంధములగు కర్మములచేతనున్న హేమములచేతనున్న నసగౌహేమశబ్దము కర్మముల కుపలక్షణము చిత్రబీజసంబంధదోషమును నశించిన మాతృగర్భావాసముచేతను వైన పాపములుకోధించ బడును॥ ౨౭॥

మూ॥ స్వాధ్యాయేనవత్రై హోమామై స్తై విశ్వేనేజ్యయాను
త్రైః । మహాయజ్ఞైశ్చయజ్ఞైశ్చ బ్రాహ్మీయంక్రియతే
తనుః॥ ౨౮॥

చేదాధ్యయనముచేతనున్న మధుమాంసవజ్ఞానాదినియమములచేతనున్న సాచుంపాతహోమముల చేతనున్న వేదవ్రతముచేతనున్న బ్రహ్మచర్యమందు దేవపిపితృతర్పణ రూపమగు నిజ్యచేతనున్న గృహస్థాశ్రమమందు పుత్రోత్పాదనము చేతనున్న దేవయజ్ఞాదిపంచషహాయజ్ఞములచేతనున్న అగ్నిష్టోమాదియజ్ఞములచేతనున్న బ్రహ్మప్రాప్తియోగ్యమగు సీశరీరమనగా శరీరావచ్ఛిన్నమగు నాత్మచెయ్యబడుచున్నది కర్మయుక్తమగు బ్రహ్మజ్ఞానముననే ముక్తుడగును గావున నెట్లు చెప్పటం॥ ౨౮॥

మూ॥ ప్రాచ్ఛాభివధానాత్పంసో జాతకమవిధీయతే।మంత్రవ
త్ప్రీతశంచాస్య పీఠ్యమధునపిషామ్॥ ౨౯॥

పురుషునకు నాభిచ్ఛేదనమునకు పూర్వమందు మంత్రయుక్తముగ బంగారముచే లేనియనేయిన్నిశిశువునకు బానముజేయించడముగలది జాతకమమది జేయవలయును॥ ౨౯॥

మూ॥ నామధే మందశమ్యాంతు ద్వాదశ్యాంవాస్యకారయేత్ ।
పుణ్యేతిథౌముహూర్తేవా నక్షత్రేవాగుడాన్వితే॥ ౩౦॥

జన్మదినము మొదలుకొని పదోదినమునగాని పదిరెండవ దినమునగాని తాను లేకుంకినను నామకరణము జేయించ వలయును॥ ౩౦॥ “అశౌచేతువ్యతిక్రాంతే నామకర్మవిధీయతే” పురుడు దాటిన బిడ్డుట నామకర్మము జేయవలయునని శంఖవచనము వలన బదోదినమతిక్రమించిన పదకొండవదినమున నని వ్యాఖ్యానము జే

యవలయును- అకాలమతిక్రమించినచో జ్యోతిశాస్త్రము వలన బ్రశస్తతిము
హూతకనక్షత్రములందు దప్పక జేయవలయును॥ 30॥

మూ॥ మంగళ్యంబ్రాహ్మణస్యస్యాత్ త్రియస్యబలాస్వితమ్॥ వై
శ్యస్యపుష్టిసంయుక్తం శూద్రస్యతుజుగ్మపితమ్॥ 31॥

బ్రాహ్మణులకు మంగళవాచకము త్రియులకు బలప్రధానము వైశ్యులకు పు
ష్టియుక్తము శూద్రులకు దాసాదిరూపమగు నామధేయమగుంచ వలయును॥ 31॥

మూ॥ శర్మవ ద్రాహ్మణస్యస్యా ద్రాక్షో రక్షాసమన్వితం । వై
శ్యస్య ధనసంయుక్తం శూద్రస్య పైవ్యసంయుతం॥ 32॥

ఇప్పు డుపపదనియమమును జెప్పచున్నాడు బ్రాహ్మణునకు శుభశర్మ త్రియ
శకు బలవర్త వైశ్యునకు వసుధూతి శూద్రునకు దీన దాస యీ ప్రకారమగునర్థ
ముగల నామములగుంచవలయును॥ 32॥

మూ॥ క్రీడాం సుఖోద్యమ క్రూరం విస్పష్టార్థం మనోహరం ।
మంగల్యం దీఘవర్ణాంత మాశీర్వాదాభిధానవత్॥ 33॥

క్రీలకు సుఖముగా బుట్టకదగిన యత్సరములు గలదియు అక్రూరమగు నర్థ
ముగలదియు స్పష్టముగ నర్థము దెలిసెడిది మనస్సుకు ప్రీతికరమగునది మంగళక
రమగునది దీఘవర్ణము కొనగుగలది ఆశీర్వాదార్థయుక్తమగునదియునగునా
మమును యశోదా యిటువంటిపేరు గుంచవలయును॥ 33॥

మూ॥ చతుర్థే మాసికతకవ్యం శిశోర్నిమగ్రిమణం గృహత్ ।
శ్శేన్మప్రాశనం మాసి యద్వేష్టం మంగళం కులై॥ 34॥

జన్మాది నాలవమాసమందు శిశువునకు సూర్యదర్శనము నిమిత్తము జన్మగృ
హమువల్ల నుండి బయలుదేరించవలెను ఆరవమాసమందు అన్నప్రాశనముజేయవ
లయు లేదా కులమందు యేదిఇష్టమై జరుగుచుండెనో యట్లు శర్మ మొదలైనయు
వనామములుకూడా నటులు జరిగించవచ్చును॥ శ్లో॥ “తత స్త్రుతీయే కతకవ్యం
మాసి సూర్యస్యదర్శనం॥” మూడవమాసమందు సూర్యదర్శనము జేయదగినద

ని యమవచనము ఇందువలన కూడా కులాచారము రీతి నన్ని సంసారములును జేయవచ్చును॥ 34॥

మూ॥ చూడాకర్మ ద్వితీతీతాం సర్వేషామేవ ధర్మతః । ప్రథమే

౨ జ్యేష్ఠీయేవా కర్తవ్యం శ్రుతిచోదనాత్ ॥ 3౫॥

ద్వితీయందరిని బ్రథమ వర్షమందు గాని మూడవవర్షమందుగాని స్వస్వకు లాచారప్రకారముగాని వేదవిధివలన చూడాకర్మ జేయవలయును॥ సూ॥ “తృతీయేవర్షే చూడాకరణం యథాకుల ధర్మంవా॥” మూడవవర్షమందైనను కుల ధర్మప్రకారముగానైన చూడాకర్మము జేయవలయునని అశ్వలాయన గృహ్యసూత్రము॥ 3౫॥

మూ॥ గర్భాష్టమేర్థి కుర్వీత బ్రాహ్మణస్యోపనాయనం । గర్భా

దేకాదశే రాజ్ఞో గర్భాత్తుద్వాద శేవిశః॥ 3౬॥

గర్భాష్టమమనగా నేడవ సంవత్సరమందు బ్రాహ్మణులకును గర్భైకాదశమనగా పదోసంవత్సరమందు క్షత్రియులకును గర్భాద్వాదశమనగా పదకొండవసంవత్సరమందు వైశ్యునకును యుపనయనముజేయవలయును॥ 3౬॥

మూ॥ బ్రహ్మవర్చసకామస్య కార్యం విప్రస్య పంచమే । రాజ్ఞోబ

లాథీనష్టమే వైశ్యస్యేహాథీనోష్టమే॥ 37॥

బ్రహ్మవర్చస్సును కోరే బ్రాహ్మణుకు పంచమాబ్దమందున్న బలమును కోరే రాజునకు షష్టాబ్దమందున్న కృష్ణాబ్దిని కోరే వైశ్యున కష్టమాబ్దమందున్న ఉపనయనము చేయవలయును॥ బ్రాహ్మణులకు కృమముగా గర్భపంచమ గర్భషష్ఠ గర్భాష్టమములయందని కుల్లూకభట్టు వ్యాఖ్యానముజేసెను బాల్యమొటచే బ్రహ్మవర్చస్సుమీదలైన కోరులను వటులకు సంధవమొటచే తక్షణనకులయందుపవరించవచ్చును॥ 37॥

మూ॥ ఆపోడశా ద్బ్రాహ్మణస్య సావిత్రినాతివత్కతే । ఆద్వావిం

శాన్త త్రయింశో రావతుర్వింశతేర్విశః॥ 3౮॥

బ్రాహ్మణ త్కత్రియ వైశ్యులకు జెప్పబడిన యెనిమిది పదకొండు పదిరెండు వ

త్సరములు క్రమముగా రెట్టించి షోడశవర్షపర్యంతము బ్రాహ్మణునకు నిరువది రెండువత్సరములపర్యంతము శ్మిత్రీయునకు నిరువదినాలుగువత్సరములపర్యంతము వైశ్యునకు నుపనయన గౌరవకాలమెక్కమిందను॥ ౩౮॥

అనగా నామధ్యకాలమందుపనయనము చెయ్యవచ్చునని కుల్లూకభట్టు యీ యాజ్ఞ మర్యాదార్థకమని కొందరు వ్రాసిరి॥ క్లో॥ “పతితాయస్య సావిత్రి దశవర్షాణి పంచద । బ్రాహ్మణస్య విశేషేణ తథా రాజస్యవై శ్యయోః॥ ప్రాయశ్చిత్తం భవేదేషాం ప్రోహవ వదతాం వరః । వివస్వతస్సుతశ్శ్రీమా న్యమో ధర్మార్థతత్వవిత్ । సశిఖం వపనం కృత్వా వ్రతం కుర్యాత్సమాహితః॥ హవిష్యం భోజయేదన్తం బ్రాహ్మణౌ సప్తపంచవా”॥ ౩౯॥

మూ॥ అత ఊర్ధ్వం త్రయోష్యేతే యథాకాల మనంసృతాః।

సావిత్రిపతితా వ్రాత్యా భవంత్యర్థవిగహితాః॥ ౩౯॥

బ్రాహ్మణాదులగు మూడు వర్ణములవారున్ను ఉక్తకాలమందుపనయనము గాకుండినపైని చెప్పబడిన గౌరవకాలమనగా పదియారు నిరువదిరెండు నిరువదినాలుగువత్సరముల పరిమితి కాల మతిక్రమించినమీద సావిత్రిపతితులు వ్రాత్యులుననబడి పెద్దలచే నిందితులగుదురు॥ ౩౯॥

మూ॥ నైతై రపూతైర్విధివ దాపద్యపిహి కహీచిత్ । బ్రాహ్మణ్యో నాంశ్చ సంబంధా నాచరే ద్బ్రాహ్మణస్సహ॥ ౪౦॥

అపవిత్రులై వ్రాత్యులగువారు ప్రాయశ్చిత్తముగూడ జేయకుండిరేని వారితో నాపదయందైనను వేదికయాజనాది సంబంధములనున్న యానసంబంధమున్న బ్రాహ్మణుడు జేయగూడదు॥ ౪౦॥

మూ॥ కాష్ఠకారవ బాస్తాని చమాణి బ్రహ్మచారిణః । వసీరన్నాను పూర్వేణ శాణక్షౌమావికానిచ॥ ౪౧॥

బ్రాహ్మణునకు కృష్ణజీనము శ్మిత్రీయునకు రురువర్ణము వైశ్యునకు ఛాగచ మ్మము నుత్తరీయములుగావలయును జనపనార బట్టయు పట్టుబట్టయును ధావ శిబట్టయు క్రమముగా మూడువర్ణముల బ్రహ్మచారు లివి బట్టగా ధరించవల

యేను||

౪౦||

మూ॥ మాంజీ త్రివృత్తమాశ్లేష్టా కార్యవిప్రస్య మేఘలాక్షత్ర
యస్యతు మార్వీజ్యా వై శ్యస్య శనితాంతవి|| ౪౧||

బ్రాహ్మణునకు ముప్పేటసమము గాపేసిన ముంజగడ్డిత్రాడున్ను త్మత్రియ సకు
సాగనారచే వింటినారితల పేసినత్రాడున్ను వై శ్యునకు జనపనార ముప్పరిత్రా
డున్ను మొలత్రాడుగావలెను|| ౪౨||

మూ॥ ముంజాలాభేతు కతవాన్య కుశాశ్శాశక బల్పజైః | త్రివృ
తా గ్రంథివైకేన త్రిభిఃపంచభిరేవవా|| ౪౩||

బ్రాహ్మణులకు ముగ్గురికిని ముంజదులుదొరకనియెప్పుడు క్రమముగా కు
శాశ్శాశకబల్పజనులచే నొకటి మూడునైదుచుట్లతో పేసిన ముడిగలత్రాడు కులా
చారప్రకారము మేఘలచేయవచ్చును|| ౪౩||

మూ॥ కార్పాస ముపవీతంస్యా ద్విప్రస్థో ధ్వవృతం త్రివృత్ |
శనిసూత్ర మయంరాజ్ఞో వైశ్యస్యావిక సాప్రకం|| ౪౪||

మూడుపోగు లొకటిగానెగఘరిపేసి యది మరల మూడుపోగు లొకటిగాది
గఘరిపేసి నదిబ్రాహ్మణునకు ప్రత్తినులు- త్మత్రియనకు జనపనార వై శ్యులకు ఆ
నికలోమములు వీటిచే నిమింఁచినది యజ్ఞోపవీతము|| శ్లో || “పాద్భ్యంతుత్రిగు
ణంకార్యం తంతుత్రయ మధోవృతం | త్రివృశంబోపవీతంస్యా త్వస్యైకోగ్రం
థిరవృతే || యజ్ఞోపవీతం కుర్వీత సూత్రాణి నవగంశవః||” తొమ్మిది పోగులుగ
లది యజ్ఞోపవీతమని దేవలవచనము|| ౪౪||

మూ॥ బ్రాహ్మణోబైల్వ పాలాశౌ త్మత్రియౌ వాటభాదిరౌ | పై
లవాదుంబరౌవైశ్యౌ దండానహంతి ధర్మతః|| ౪౫||

బ్రాహ్మణుడు బిల్వమైన పలాశమైనను త్మత్రియుడు వటదండమైన బండ క
రైనను వైశ్యుడు పీలుదండమైన నుదుంబరదండమైనను ధర్మఁధిచే భరించవలె
ను- యాశ్లోకములు బ్రాహ్మణులకు రెండేసి సముచ్చయముగ జెప్పటవలెన
ఁగింతువండములు భరించవలసిరాగా|| శ్లో || “శశాంఁశో బ్రాహ్మణస్య దండః శా

ర్యః॥” విభ్రానకు కేశాంతప్రమాణ దండమునిన్ని “ప్రతిగృహ్యేప్పి తందండం” ఇట్టే
మైన దండమును బట్టియనిన్ని విధులలో నేకవచనమును “తైల్యః పాలాశోవాదం
డః” మారెడుకరైగ్రన మోదుగకరైగ్రన దండముని వాసిష్ఠమందు వికల్పముగానుం
డుటవల్లననున్న వికల్పమునేతాత్పర్యమని కుల్లూకభట్టు వ్రాసెను॥ ౪౫॥

మూ॥ కేశాంతికో బ్రాహ్మణస్య దండఃకార్యః ప్రమాణతః । ల

లాట సమ్మితోరాజ్ఞ స్యాత్తు నాసాంతికోవిశః॥ ౪౬॥

బ్రాహ్మణాది మూఁడువర్ణములవటులుక్రమముగా కేశాంత లలాటాంత నా
సీకాంతప్రమాణములగు దండములను ధరింపవలయును॥ ౪౬॥

మూ॥ ఋజవస్తేతు సర్వేస్య రవ్రణా స్సౌమ్యదశేనాః । అను

ద్యేగ కరాన్మాణాం సత్వబోనాగ్న దూషితాః॥ ౪౭॥

అదండములు తిన్నవి నరుకులులేనివిన్ని శుభముగా గనపడేవిన్ని భయము
బెయ్యనివిన్ని తోలుతోనున్నవిన్ని యగ్నిచే నించుకైన కాలినచిహ్నములు లేనివి
న్ని యావటులకు కావలయును॥ ౪౭॥

మూ॥ ప్రతిగృహ్యేప్పి తం దండ ముపస్తాయచ భాసరం । ప్రద

క్షిణం పరిత్యజ్యం చరైచ్చైక్షం యథావిధి॥ ౪౮॥

నిర్ణయించబడిన లక్షణములుగల దండములలో నిష్టమైన దండమును ధరించి
సూర్యునిపాసించి యగ్నికే బ్రదక్షిణమొనచి యథావిధిగా భిక్షాచరణమాచ
రింపవలయును॥ ౪౮॥

మూ॥ భవత్పూర్వం చరైచ్చైక్ష ముపవీతో ద్విదో త్రయః । భవ

స్త్వధ్యంతు రాజన్యో వై శ్యస్త్రు భవదుత్తరమ్॥ ... ౪౯॥

“భవతి భిక్షాండహీయసి” బ్రాహ్మణుడుపవీతయై భవచ్ఛబ్దపూర్వముగ వాక్ష్త్రి
ముచ్చరించి యాచించవలయును “భిక్షాంభవతి దేహీ” యని భవచ్ఛబ్దము మధ్యనుం
చి క్షుద్రయుదున్న “భిక్షాండహీభవతి” యని భవచ్ఛబ్దమంతమందుంచి వైశ్యుడు
ను యాచించవలయును॥ ౪౯॥

మూ॥ మాతరంవా స్వసారంవా మాతుర్వా భగవం నిజాం । భి

క్షేతభిక్షాం ప్రథమం యాచైనం నావమానియేత్ ॥ ౫౦॥

ఉపనయనమయినపిమ్మట ముందుగా భిక్ష తల్లి నడగవలెను తనపోదరిపై నాత
ల్లితోబుట్టిన పినతల్లిదైన నడిగినవెంటనె లేదనకుండనుండు వారినడగవలెను యీ
చెప్పబడినవారలలో బూర్వపూర్వులులేకున్నను త్తరీ తరలనడగవలయును॥౫౦॥

మూ॥ సమాహృత్యతు తద్వైశ్చం యావదథా మమాయయా॥ని

వేద్యగురవేషీయా దాచమ్య పాజ్ఞుఖిశ్శుచిః॥ ౫౧॥

బహుస్థలములనుంచి యన్నముదెచ్చి మాయలేకుండనగా మంచి యన్నము
దనకని దాచక గురువుకు చాలినంతయిచ్చి మిగిలినయన్నమును దానాచమనమొన
చి= శుచియై తూరుపుముఖముగ గూర్చుని భక్షింపవలయును॥ ౫౧॥

మూ॥ ఆయుష్యం పాజ్ఞుభోభుంక్తే యశస్యం దక్షిణాముఖః ।

శ్రియం ప్యోజ్ఞుభో భుంక్తే ఋతంభుంక్తే హ్యుదజ్ఞు

భిః॥

౫౨॥

కామ్యభోజనమును జెప్పుచున్నాడు ఆయుష్యమును గోరిన పూర్వాభిముఖ
ముగను యశస్సునుగోరిన దక్షిణాభిముఖముగను సంపత్తినిగోరిన పశ్చిమముఖము
గను సత్యముయొక్క ఫలమునుగోరిన నుత్తరాభిముఖముగను భుజించుచున్నా
డు॥ ౫౨॥

మూ॥ ఉపస్పృశ్య ద్విజోనిత్య మన్నమద్యా త్వమాహితః । భు

క్త్యాహోపస్పృశే త్వయ్యగద్భిః ఖానిచసంస్పృశేత్ ॥ ౫౩॥

ఆచమనమొనర్చి భుజించి హస్తపాదప్రక్షానముజేసి మరలనాచమించవలెను
జలముచే నిండియములననగా ॥ సూ ॥ “ఖానిహోపస్పృశేచ్ఛివక్త్యాని” శిరస్థల
ములగు నిండియములను స్పృశించవలయునని గౌతమమూత్రమువలన ఘ్రాణ
చక్షుశ్రోత్రాదులను స్పృశించవలెను నిత్యమనిజెప్పటవలన నీనియమము బ్రహ్మ
చారికే గాదు గృహస్థునకునని దెలియవలయును॥ ౫౩॥

మూ॥ పూజయే దశననిత్య మద్యాజ్యై తదకుత్సయత్ । ద్య

ష్టాహృష్యే ప్రసీదేచ్చ ప్రతిసందేచ్చ సర్వశః॥ ౫౪॥

సర్వవా ఆయన్మమును ప్రాణార్థమని భావించి బహుకరించవలయును ఈ యన్మమును నిందించకుండ భక్షింపవలయును అన్మమునుచూచి సంతోషించవలయును ఇతర హేతువులచేత బుట్టిన యప్రసన్నతనున్న సన్మముజూచుటతోవిడచి నెప్పునిగనుండవలయును నిత్యమును మాక్రిటియన్మము సంభవించుగాకయని సకలాన్మమునున్ను స్తుతిజేసి ముగియవలయును॥ ౫౪॥

మూ॥ పూజిం హృశననిశ్యం బలమూజ్జ్వలం యచ్చతి । ఆ

పూజితంతు యచ్చక్త ముభయం నాశయేదిదం॥ ౫౫॥

పూజితమగునన్మము సామర్థ్యమునున్ను వీర్యమునున్ను జేయును పూజితమగునిది యారెంటిని నశింపజేయునుగాన నన్మమును బూజింపవలయునని పూర్వశ్లోకముతో నేకార్థత భోజనము శ్రుతిచే నిత్యముగవా ఫలమేలననిని నిత్యమగు సంధ్యోపాసనకు సుపాస్తదురితక్షయత్వమువలె నిత్యశ్రుతికి భంగములేదని కుల్లూకభట్టు ఈఫలత్రవణము నిత్యశ్రుతికి విరోధముగావున స్తుతికొరకని వేధాతిధి గోవిందరాజులు॥ ౫౫॥

మూ॥ నోచ్ఛిష్టం కస్యచిద్దద్యా నాద్యాదైచ్చ తదంతరా । న

వైవాశ్యశనంకుర్యాత్తతోచ్ఛిష్టః క్వచిద్వ్రజేత్॥ ౫౬॥

భోజనశేషముచ్ఛిష్టమది యెవ్వనికి బెట్టగూడదు తానున్ను భక్షింపగూడదు సాయం ప్రాతభోజనముల మధ్యను భుజింపగూడదు రెండుపూటలనైన నతిభోజనముచగదు ఉచ్ఛిష్టమై యెక్కడికిని నేగరాదు॥ ౫౬॥

మూ॥ అచారోగ్య మనాయుష్య మస్వగ్యం చాతిభోజనం । ఆ

ప్ర్యం లోకవిద్విష్టం తస్మాత్తత్పరివజ్జయేత్॥... ౫౭॥

ఆమిశముగా భుజించుటచే నజీర్ణాది రోగోత్పత్తియగుటవలన నారోగ్యము లేకుండుటయు నాపై మరణమున్న సంభవించును గాన ననాయుష్యకరము నగు ను మియు నత్యాశి స్వకర్మానుష్ఠానము జేయలేకుండుటచే స్వగ్యమున్నుగాదు వికలాదిని దనునని లోకులు నిందితురుగాన జనశ్రేయమును గలుగుచున్నారని

శస్త్రము వదించవలయును॥

౫౬॥

మూ॥ బ్రాహ్మణవిప్రస్త్రీర్థేన నిత్యకాలముపస్పృశేత్ । కా
యత్రైదశకాభ్యాంవా నపి త్యేకదాచన॥ ౫౮॥

ముందు శిష్యుడొకఁడైన బ్రాహ్మణీర్థముచే బ్రాహ్మణుడు నిత్యము నాచమింప
వలెను- ప్రజాపతిర్థముచే గాని దేవతీర్థముచేత గాని యాచమి-పవచ్చును గా
ని పితృతీర్థముచే నెప్పుడు నాచమనము జేయగూడదు॥ ౫౮॥

మూ॥ అంగుష్ఠమూలస్య తతే బ్రాహ్మణీర్థం ప్రవక్ష్యతే । కాయ
మంగుళిమూలే గౌరవై నంపిత్యంతయోరధః॥ ౫౯॥

అంగుష్ఠమూలమును కరతలమునుంచి క్రిందిభాగము బ్రాహ్మణీర్థము కనిష్ఠి
కామూలము బ్రాహ్మణపితృతీర్థము దైవతీర్థమంగుళ్యగ్రములనుంచి తజ్జన్యగుష్ఠ
మూల మధ్యము పితృతీర్థము॥ ౫౯॥

శ్లో॥ “కనిష్ఠికాదేశిన్యంగుష్ఠమూలాన్యగ్రంకరస్యచ । ప్రజాపతి పితృబ్రహ్మ దే
వతీర్థాన్యనుక్రమాత్॥” కనిష్ఠికామూలము బ్రాహ్మణపితృతీర్థము తజ్జన్యమూలము
పితృతీర్థము సంగుష్ఠమూలము బ్రహ్మణీర్థము కరాగ్రము దేవతీర్థమని యా
జ్ఞ వల్కి॥ *

మూ॥ త్రిరాచామేదహః పూర్వం ద్విప్రమృజ్యాత్ తతోముఖమ్ । ఖా
నిచైవస్పృశేదద్భి రాత్నానశిరవచ॥ ౬౦॥

బ్రహ్మణీర్థముచే ముందు మూడుమారులు లుదకమును ద్రావి ఓష్ఠపుటమునం
గుష్ఠమూలముచే రెండుమారులు దుడవ వలయును ముఖమందగు సింధ్రియములన
నగా క్రోత్వాక్షిఘ్రిణములనున్న హృదయమునున్న శిరస్సునున్న జలముచే
స్పృశింపవలయును॥ ౬౦॥

మూ॥ అనుష్ఠాభిరఫేనాభి రద్భిస్త్రీర్థేనధర్మవత్ । శౌచేచ్ఛ
స్సర్వదాచామే దేకాంతేప్రాగుదజ్జుఖి॥ ౬౧॥

శుచిత్వమును గోరునకడు సమదళము లేనిచోటను వేడచెయ్యనట్టియును

రుగులేనట్టి జలముచే పూర్వాభిముఖుడైగాని యుత్తరాభిముఖుడైగాని బ్రాహ్మతీ
 థకమున నెప్పుడు నాచమింప వలయును- రోగియై నప్పుడు వేడినీళ్ల చేసిన నాచ
 మింపవచ్చును. “తప్తాభిశ్చకారణాత్” రోగాదికారణము వలన కాచినజలముచే
 నాచమించదగునని యాప స్తంబవచనము మరలతీర్థముచే నసచెప్పుట యతీర్థక
 ముగా నెప్పుడు నాచమింపదగదనుట॥ ౬౮॥

మూ॥ హృద్భాగఃపూయతేవిప్రః కంఠగాభిస్తుఘామిపః॥ వైశ్యో
 ద్భిఃప్రాశితాభిస్తు శూద్రస్సృష్టాభిరంతతః॥ ౬౯॥

బ్రాహ్మణు డాచమించిన జలము హృదయమందు బ్రవేశించునట్లున్న తుత్తి
 యుడు కంఠమందు దడియుటయును వై శ్యుండు కంఠము దిగకున్న నోరు తడి
 యుటయును శూద్రునకు పెదవులు జిహ్వయు దడియు మాత్రముగానన్నంత జ
 లముచే నాచమింపవలయు నట్లయిన శుద్ధుడగును॥ ౬౯॥

మూ॥ ఉగ్రతేదక్షిణేపాతా వుపవీత్యవ్యతేద్విజః॥ సత్వేప్రాచీన
 అవీతి నివీతీకంఠసజ్జనే॥ ౭౦॥

యడమఘజము పైనుండు నటులు కుడిచే యెత్తి ధరించిన బ్రహ్మసూత్రము
 గాని గలద్విజా దుపవీతియనబడును కుడిఘజము పై నుండునటుల ధరించిన బ్రా
 చీనావీతియనబడును పేరువలె కంఠమునందుండి వేలుచున్న నివీతియన బడును-
 యందుకు గోచిలస్మృతి “దక్షిణంబాహుముద్భృత్య శిరోవధాయసత్యంసప్రతిష్ఠా
 పయతి దక్షిణసంధమవలంబనం భవతి- వీవంయజ్ఞోపవీతీభవతి- సత్యంబాహు
 ముద్భృత్య శిరోవధాయదక్షిణేంసే ప్రతిష్ఠాపయతి - సత్యంకతుమవలంబంభవత్సే
 వంప్రాచీనావీతీ భవతి- నివీతీకంఠసజ్జనభిశిరోవధాయ దక్షిణపాత్యాదావప్య
 సుద్భృతేకంఠాదేవసజ్జనే - ఋజుప్రాలంబే యజ్ఞ సూత్రేవస్త్రైవ నివీతీభవతి॥ దీ
 ని యర్థము మొదటవివరించుటచే నిందుకథము వ్రాయలేదు॥ ౭౦॥

మూ॥ మేఖిలామజినందండ ముపవీతంకమండలుమ్॥ అప్రసక్తాస్య
 విసప్తాని గృహ్లాతాన్యానిమంత్రనత్॥ ౭౧॥

మేఖిలయున్న అజినమున్న దండమున్న సుపవీతమున్న జీర్ణమైనప్పుడు

కేమందు బడవేసి కొత్తవాటిని మంత్రయుక్తముగ మరల ధరించవలెను! ౬౪॥

మూ॥ కేశాంతక్షోడశేవషేక బ్రాహ్మణస్థవిధీయతే । రాజన్య
బంధోద్వావింశే వై శ్వస్యద్వ్యధికతతః॥ ౬౫॥

కేశాంతమనబ్రసిద్ధమగు గృహ్యోక్తసంసారము బ్రాహ్మణునకు సాగభా
షోడశాబ్దమందును ఉత్త్రీయనకు గభాద్యావింశాబ్దము నందును వై శ్వనకుగర్భ
చతువింశాబ్దమందును జేయందగును- “కేశాంతాభ్యోగృహ్యోక్తసంసారో
గభాదిసంఖ్యవషాదౌమితీ” ఈసంసారము యథావణముగ జెప్పబడి
న వషములు గభాదిగానని బోధాయన వచనము॥ ౬౫॥

మూ॥ అమంత్రికాతు కార్యేయం స్త్రీణాం మావృదశేషతః । సం
సారార్థం శరీరస్య యథా కాలం యథాక్రమం॥ ౬౬॥

ఈచెప్పబడిన యావృదనగా జాతకమాదిక్రియాకలాపము సమగ్రముగ స్త్రీ
లకు యథాకాలము శరీరసంసారార్థమమంత్రకముగ జేయవలయును॥ ౬౬॥

మూ॥ వైవాహికో విధిస్త్రీణాంసంసారో వై దిక్స్సన్మృతః ।
పతిసేవా గురౌవాసో గృహాథోగ్నిపరిక్రియా॥ ౬౭॥

స్త్రీలకు వివాహసంసారమే యుపనయనస్థానీయము భర్తృసేవే గురుకుల
వాసవేదాధ్యయనములు గృహకృత్యమే అగ్నిపరిచర్య యనగా సాయంప్రాతస్స
మిథోమను గాన వివాహాదికమే యుపనయనస్థానీయమని మన్వాదులుచెప్పటవ
లన స్త్రీలకుపనయనాదికము లేకుండెను॥ ౬౭॥

మూ॥ ఏషబ్రోక్తా ద్విజాతీనా మౌపనాయనికోవిధిః । ఉత్పత్తి
వ్యంజకః పుణ్యో కర్మయోగం నిబోధత॥ ౬౮॥

ద్విజాతీయుపనయనసంబంధమైనవిధి ద్వితీయ జన్మమును దోషింపజేయుటకై
మైనది యావస్తున్న జెప్పబడెను ఇంక సుపసీతునకు నేకర్మముతో యోగమోదా
నినివినుండు॥ ౬౮॥

మూ॥ ఉపనీయ గురుశిష్యం శిక్షయచ్చౌచమాదితః । ఆచారమ
గ్నికార్యంచ సంధ్యోపాసనమేవచ॥ ౬౯॥

ఉపసయనానంతరమందు గురువు శిష్యునిముందుగ మృత్తికాశాచమున్నున్నా నాచమన సంధ్యోపాసనాద్యాచారమున్ను సాయంప్రాతరగ్నకార్యమునున్ను తెలియచెప్పవలెను॥

౬౯॥

మూ॥ అధ్యైవ్యమాణస్త్రాచాంతో యథాశాస్త్రముదజ్ఞుభిః॥బృ

హ్లాంజలికృతో ధ్యాప్యో లఘువాసాజితేంద్రియః॥ ౭౦॥

అధ్యయనము చేయబోయేవటుడు యథాశాస్త్రముగ నాచమించియు త్రరాభిముఖముగ బ్రహ్మాంజలికృతుడనగా చేతులుజోడించుకుని పవిత్రమైన వస్త్రమును ధరించి నియతములగు నింద్రియములుగలవాడై గురువుచే నధ్యయనముజేయించదగును తూరువుముఖముగానున్న గురువుకు దక్షిణపాశ్చాత్యం దుత్తరాభిముఖుడై యుండవలెను- “ప్రాజ్ఞుభో దక్షిణతశ్చివ్య ఉదజ్ఞుభో వేతి” యని గాతమవచనము॥

౭౦॥

మూ॥ బ్రహ్మరంభేఽవసానేఽపాదో గ్రాహ్యా గురోస్సదా॥

సంహత్యహస్తావధ్యేయం సదా బ్రహ్మాంజలిస్సస్మృతః॥౭౧॥

వేదాధ్యయనారంభమందును విరమించునప్పుడును గురుపాదములకు నమస్కరింపవలెను హస్తములు జోడించుకుని చదువవలెను కరళుటమే బ్రహ్మాంజలి యనబడును॥

౭౧॥

మూ॥ వ్యత్యస్తపాణినా కార్య ముపసంగ్రహణం గురోః॥ సవ్యే

న నవ్యస్సప్రప్తవ్యో దక్షిణేనఽదక్షిణః॥ ౭౨॥

వ్యత్యస్తములైన హస్తములుత్తానములుగా గురువుయొక్క దక్షిణపాదము దక్షిణహస్తముచేతనున్ను వామపాదము వామహస్తముచేతనున్ను స్పృశించి నమస్కరించవలెను॥ సూ॥ “ఉత్తానాభ్యాం హస్తాభ్యాం దక్షిణేనదక్షిణం సవ్యేనసవ్యం పాదాభివాదయేత్ దక్షిణో పరిభావేన వ్యత్యాసోవాయం శిష్టసమాచారాత్” అనిపైరీతసి॥ సూత్రార్థము గతార్థము ॥ శిష్టాచారమువలన హస్తములు వ్యత్యస్తములు గావడములూ కుడిచేయిమీమగా చేయవలెను॥

౭౨॥

మూ॥ అధ్యైవ్యమాణంతు గురు ర్నిత్యకాలమతేంద్రితః॥ అధీష్ఠ్య

భోజితబ్రూయా ద్విరామా స్త్వితచారమేత్ ॥ 23॥

చదువుకొనుటకు సిద్ధముగానున్న శిష్యునిత్యమున్ను చదువుకోవోయియున్న పాఠశాలిని చదువయిన బిమ్మట నిలుపుదువుగాక యని గురువు బలిక విరమించవలెను॥ 23॥

మూ॥ బ్రహ్మణః ప్రణవం కుర్యా దాదావంతేచ సర్వదా । స్రవ
త్యనోంకృతం పూర్వం పరస్తాచ్చ విశీర్యతే॥ 24॥

వేదము జనువ నుపక్రమించునప్పుడున్ను విరమించినబిమ్మటనున్ను బ్రణవోచ్ఛారణముజేయవలయును మొదల నోమనకున్న చదివినవేదము మందమందముగానశించును అంతమందు బ్రణవము నుచ్చరించకున్నచదివినవదువు నిలువ నేనిలువదు॥ 24॥

మూ॥ ప్రాకూలౌ శుర్యపాసీత పవిత్రైశ్చైవ పావితః । ప్రా
ణాయామైస్త్రైభిః పూత స్తతః కారమహాత్మి॥ 25॥

పూర్వాగ్రములగు దర్శలపైగూర్చునిరెండుహస్తములయందును కేశపవిత్రములుదాల్చిశుద్ధుడై॥మూ॥ “పంచదశమాత్రాః॥” యను గౌతమవచనము వలన మాత్రయవగాహ్రస్వవణోచ్ఛారణకాలముమాత్ర గావున నట్టివిపదియేనుమాత్రల పరిమితకాలముక బ్రాణాయామమట్టి బ్రాణాయామములు మూడొనచిఁచెన యటపై నోంకారము నుచ్చరించ సహజుడగును॥ 25॥

మూ॥ అకారంచా శ్చకారంచ మకారంచ ప్రజాపతిః । వేదత్ర
యాన్నిరదుహ దూర్భువ స్పృశితీతవ॥ 26॥

అకారోకార మకారములనున్న “ఘాః ఘవః సువః” అనే యీమూడింటినిన్ని బ్రహ్మ ఋగ్యజు సామవేదములనుంచి సారములుగా నుద్ధరించెను॥ 26॥

మూ॥ త్రిభ్యవీవతు వేదేభ్యః పాదంపాద మదూదుహత్ । త
దిత్యైవోస్యా స్యావిత్యాః పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిః॥ 27॥

పరమస్థానమం దుంటున్న బ్రహ్మ ఋగ్యజుసామనామకవేదత్రయమువలన “తత్” యనేదిమొదటగల సాష్టిమంత్రముయొక్క చూడుపాదములను వితాకెనన

గా నాకషింఁచెను॥

22॥

మూ॥ ఏతదక్షర మేతాంచ జపకవ్యాహృతి పూర్వీకాం సంధ్య
యోర్వేద విద్విప్రో వేదపుణ్యేన యుజ్యతే॥ 2౮॥

ఈప్రణవాక్షరమునున్న త్రిపదాసావిత్రిని వ్యాహృతియు క్తముగ రెండు సం
ధ్యలయందున్న వేదవేత్తయగు ద్విజుడుజపించిన వేదత్రయపఠన పుణ్యఫలమునాం
దును॥ 2౮॥

మూ॥ సహస్రకృత్స్వ స్త్రవ్యస్య బహిరేత త్రికంద్విజః॥ మహా
తోష్యేనసోమాసా త్వచేవాహీ ర్విమువ్యతే॥ 2౯॥

సంధ్యావృత్తిరి క్తకాలమందు నదీతీరమందైన వనమందైన నీత్రితరుముననగా
ప్రణవవ్యాహృతిసహితముగ గాయత్రిని బ్రత్యహముక వేయుచున్న నొకమాస
ము జపించినద్విజుడు కంచుకమువలన విముక్తుడగును॥ 2౯॥

మూ॥ ఏతయర్చావిసంయు క్తః కాలేన క్రియయాస్వయా । బృ
హ్మక్షత్రియ విశ్వోని గణహాదాం యాచిసాధుషః॥ ౩౦॥

కాలమందు స్వకీయసంధ్యోపాసనాది కమకమును నీగాయత్రి జపమునున్న
చేడచిన బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యులలో నెవరైన సజ్జనులలో నిందుడగును॥ ౩౦॥

మూ॥ ఓంకార పూర్వీకా స్తిస్తోత్ర మహావ్యాహృతయోవ్యయాః ।
త్రిపదాచైవ సావిత్రి విశ్లేయం బ్రహ్మణోముఖం॥ ౩౧॥

ఓంకారము మున్నగాగల వ్యాహృతులు మూడున్న బ్రహ్మప్రాప్తికారణము
లుగావున నవ్యయములు మూడుపాదములుగల గాయత్రి వేదమునకు ముఖము
గాయత్రియొక్క యుపదేశము ముందుగనైనగాదావేదాధికారమని తాత్పర్యము
లేదా సావిత్రిజపముచే దురితక్షయమగుటచే మోక్షమునకు ద్వారభూతము॥ ౩౧॥

మూ॥ యోధీ తేహస్యహస్యేతాం వసోఽణిత్రిణ్యతలత్రితః॥ నబృ
హ్మపరమభ్యేతి వాయుభూతః ఖమూర్తికమాక్ష॥ ౩౨॥

వీచిపురు మూడుసంవత్సరములు ప్రతిదినంబున నీప్రణవవ్యాహృతిసహిత సా

విత్రిని జపించు నతండు పరబ్రహ్మలో గలయును॥ వాయురూపుడై వ్యాపకడను
కామచారుడై బ్రహ్మ స్వరూపమునొందును॥ ౮౨॥

మూ॥ ఏకాక్షరం పరంబ్రహ్మ ప్రాణాయామాః పరంతపః॥ సా-

విత్త్యాస్తు పరం నా స్తి మానాత్సత్యం విశిష్యతే॥ ౮౩॥

ఓంకారము పరబ్రహ్మవాప్తి హేతువుగావున నదియేపరబ్రహ్మము తపఃకామ
గు పరబ్రహ్మముయొక్క భావనచే ముక్తియగుగావున ప్రాణాయామములు ప్రణ
వవ్యాహృతిసహిత గాయత్రిని శిరస్సుగూడ నుచ్చరించిన నిది ప్రాణాయామములు
హువచనముచే నిట్లు ముమ్మారుజపించిన నది పరమమగు తపఃబుద్ధిచ్చాంద్రా
యణములవలె పాపక్షయకరమని తాత్పర్యము- సావిత్రికంటేనన్యము ప్రకృష్టమం
త్రములేదు మానముకంటే సత్యవచన ముత్కృష్టము ఈనాన్నింటియొక్క స్తుతివ
లన నీనాల్గు నవశ్యముపాస్యములని విధి గల్పించబడుచున్నదని కుల్లూకభట్టు- ధర
ణీధరుడు “ఏకాక్షరపరంబ్రహ్మ” యనియు, “ప్రాణాయామ పరంతపః” యని
వ్రాసెను- ఏకాక్షరముపరము దేనికో యది యేకాక్షరపరమనిన్నియులేవారా
యామపరమనిన్ని వ్యాఖ్యానము చేసెను- మేధాతిథిమొదలగు వృద్ధులెవరునూయీ
పాఠాంతరము వ్రాయలేదు॥ ౮౩॥

మూ॥ త్వరంతి సర్వావై దికోజ్ఞో జహాతియజతి క్రియాః॥ అక్షరం

దుష్కరం జ్ఞేయం బ్రహ్మచైవ ప్రజాపతిః॥ ౮౪॥

చేదవిహితములగు యాగహోమాది క్రియలు యావత్తూ స్వరూపముచేతను.
న్న ఫలముచేతనున్న నశించును ప్రణవరూపమగు నక్షరమక్షరము బ్రహ్మప్రాప్తి
కి హేతువుగావున ఫలద్వారముచేతను నక్షర మేవ హేతువుచేత బ్రహ్మపతియే బ్ర
హ్మమోయదేయాప్రణవము బ్రహ్మప్రతిపాదకమాటచేతనున్న స్వరూపముచేత
నన్ను బ్రహ్మమే ప్రణవమని యుపాసించుట మోక్ష హేతువని చెప్పబడెను॥ ౮౪॥

మూ॥ విధియజ్ఞాజ్ఞ పయన్తో విశిష్టోదశభిగుణైః॥ ఉపాంశుస్యా

చ్ఛతగుణ స్సాహసోమానసస్త్వన్మితః॥ ౮౫॥

దశగుణాణామాసాదివిధి యజ్ఞముకంటే ప్రణవాది జపయజ్ఞము పదిమూడు.

గులకగ్రహగా ఫలప్రసము అజప ముపాంశువు గ నై తే శతగుణము దగ్గి రవున్న
వారికివిసరాకుండ జేయునదియుపాంశువు మానసికమైతే సహస్రగుణము జీహవా
పాడిచలనము లేనిజపముమానసికము॥ ౮౫॥

మూ॥ యెపాకయజ్ఞాశ్చ త్వారోవిధియజ్ఞ సమన్వితాః । సర్వైతే
జపయజ్ఞస్య కలౌం నాహంతి షోడశీం॥ ౮౬॥

బ్రహ్మయజ్ఞమువినాగా మిగిలిన పంచమహాయజ్ఞాంతరగతములగు వైశ్వదేవ
శ్రావణము బలికర్మ నిత్యశ్రాద్ధాతిథి భోజనాత్మకములు నాలుగు పాకయజ్ఞముల
తోగూడిన దశపాణిమాసాది యాగమును జపముయొక్కఫలములో పదియా
రవపాదైన జేయవనగా జపయజ్ఞము పదియారవపాలుకైనను సరిరావు॥ ౮౬॥

మూ॥ జప్యేనైవతు సంసక్యే ద్రాప్తవాణో నాత్రసంశయః । కు
ర్యాదన్యన్నవా కుర్యా నైగ్రతో బ్రాప్తాణడ్యతే॥ ౮౭॥

జపముచేతనే బ్రాప్తాణుడు నిస్సందేహముగ సిద్ధినిందును యాగాదికర్మము
లుచేయని చేయకపోవని పశుహింసాదికములేక సర్వమునకును మిత్రమగు గావున
సతదు బ్రహ్మసంబంధియని గాని బ్రహ్మమందు లీనమగుననిగాని బ్రాప్తాణు డనిపించు
కొనెను॥ ౮౭॥

హింసలేకనే జప్యము మోక్షకరమని స్తుతిగాని యాగాదికమునకు నిందగాద
దియు స్తుతమమే గావున॥ ౮౮॥

మూ॥ ఇంద్రియాణాం విచర తాం విషయైవ్యపహరిషుస్సంయమే
యత్నమాతిశ్యే ద్విద్యాన్యంతేవవాజినాం॥ ౮౯॥

ఇప్పుడు సర్వవణాంకుష్యేయము నఖిల పురుషార్థోపాయ క్తమునగు నింద్రి
య సంయమమును జెప్పచున్నాడు-అపహరణశీలములగు విషయములందు బ్రవ
తించెడి యింద్రియములయొక్క జయమునకు యత్నమును రథాశ్వములనుస్వా
ధీపరులకు సాగితియుంబోలె జేయవలయును॥ ౮౯॥

మూ॥ ఏకాదశేంద్రియాణ్యోహు ర్భ్యాని పూర్వే మనీషిణః । తాని
సమ్యక్ప్రవక్ష్యామి యథావదనుచూర్వకః॥ ౯౦॥

పూర్వపండతులు వేటిని పదొకండంద్రియములను జెప్పిరో యిప్పటివారువాటి నినియమించుటకై యింద్రియముల కర్గములతోను నామములతోను స్పష్టముగాజెప్పగలను॥ ౮౯॥

మూ॥ శ్రోత్రం త్వక్చక్షుషీజిహ్వ నాసికాచైవ పంచమీ । పాయూ .
పథం హస్తపాదం వాక్చైవ దశమీ స్మృతా॥ ౯౦॥

శ్రోత్రము త్వక్కు చక్షుస్సు జిహ్వ నాసికయైదవది పాయువు నుపథయు హస్తములు పాదములు వాక్కు నివిపదియు నింద్రియములు॥ ౯౦॥

మూ॥ బుద్ధీంద్రియాణి పంచైషాం శ్రోత్రాదీ న్యనుపూర్వకః । క
ర్మేంద్రియాణి పంచైషాం పాయ్వాదీని ప్రవక్ష్యతే॥ ౯౧॥

ఈ పంచటిలోను శ్రోత్రాదులైదును బుద్ధికరణములు గావున బుద్ధీంద్రియముల నీన్ని పాయ్వాదు లుత్సర్గాదికర్మ కరణములు గావున నాపదింటిలోను వీటిని కర్మేంద్రియములని తద్ములు నెప్పుచున్నారు॥ ... ౯౧॥

మూ॥ ఏకాదశం మనోజ్ఞేయం స్వగుణేనో భయత్కం । య
స్మిక్భితే జితావేతా భవతః పంచకౌగుణౌ॥ ... ౯౨॥

పదశొండవది మనోరూపమగు నంతరింద్రియము తన సంకల్పరూపమగు గుణముచే నుభయములగు బుద్ధీంద్రియ కర్మేంద్రియములకు బ్రవర్తకమని దెలియదగు మభయత్క మగుటచేతనే యీమనస్సు స్వాధీనమయితే బుద్ధీంద్రియపంచకము న్ను కర్మేంద్రియ పంచకమున్న జయించబడును॥ ౯౨॥

మూ॥ ఇంద్రియాణాం ప్రసంగేన దోషమృచ్ఛ త్యసంశయమ్ ।
సన్నియమ్యతు తాన్యేవ తపస్సిద్ధిం నియచ్ఛతి॥ ... ౯౩॥

ఇంద్రియములయొక్క సక్తిచే దృష్టాదృష్టదోషముల నిస్సంశయముగ నొందును వాటిని తన్నగా నియమించి మోక్షాదిలాభయోగ్యతా సిద్ధిని బొందును గావున నింద్రియములను నియమించవలయును॥ ౯౩॥

మూ॥ సజాత కామః కామానా ముపభోగేన శామ్యతి । హ

70 ఆంధ్రమన్వధ=దీపికాసహితము.

విషా కృష్ణవర్ణైవ భూయవీవాభి వధేతే॥ ... ౯౪॥

ఇంద్రియముల నణచినల భోగముచే దృవుడై విరమించరాదాయని శంకించు
కొనిచెప్పుచున్నాడు- ఎప్పుడైనను కామోపభోగముచే నభిలాషశమించదు హవి
స్సులచే నగ్నివలె నధికతమముగ వృద్ధినిొందును భోగమునిొందినదానికంటె నధి
క భోగవాంఛ వృద్ధినిొందును ॥ శ్లో ॥ “యత్పృథివ్యాం వ్రీహీయవం హిరణ్యం ష
శవస్త్రీయః । ఏకస్యాపినపర్యాప్తం తదిత్యతి తృప్తం త్యజేత్ ॥ పూర్ణాంవషణ
హస్యమే విషయాసక్త చేతనః । తథాప్యనుదినంభృష్టా యత్రైష్యేవహిజాయ
తే” భూమియందుగల వ్రీహీయవాదులున్న సువర్ణమున్న పశువులున్న (స్త్రీ)
లున్నొకనికే సమృద్ధిగావు నేను వేయుసంవత్సరములు పూర్ణముగ విషయాసక్త
చిత్తుడ నగుచున్నప్పటికిని ననుదినమున్న తృప్తవృద్ధి నిొందెనని విష్ణువురాజములో
యయాతివచనము॥ ౯౪॥

మూ॥ యచ్చైతా బ్రాహ్మయా త్వర్వా స్యచ్చైతానాంవలం
త్యజేత్ । ప్రాపతాత్సర్వకామానాం పరిత్యాగో వి
శిష్యతే॥ ౯౫॥

ఎవడివిషయముల నన్నింటినిన్ని బొందెనో యెవడి సర్వకామముల నుపేక్షించె
నో వారియుభయులలోనూ సర్వకామప్రాప్తి గలవానికంటె విషయత్యాగమేలు
విషయలబ్ధియందాసాధన సంపాదన కేకుటవకష్టమగును గావున విషయోపేక్ష
కు డుత్తముడు॥ ౯౫॥

మూ॥ సతతైతాని శక్యంతే సంనియంతు మసేవయా । విషయేషు
ప్రజాష్టాని యథాజ్ఞానేన నిత్యశః॥ ౯౬॥

ఇంద్రియజయోపాయము జెప్పుచున్నాడు- ఏలాగునై తే విషయభోగమనిత్య
ము దేహము క్షయిస్తువునని భోగ్యములయందగు దోషవిచారజనిత జ్ఞానముచే వి
షయములం దసక్తములగు నింద్రియములను నియమించుటకు శక్యమో యట్లువిష
యసక్తములగు నింద్రియములను విషయసేవ మాన్పించుటచే నియమించుట శక్య
ముగాదు॥ ౯౬॥

మూ॥ వేదా స్త్రోగశ్చ యజ్ఞాశ్చ నియమాశ్చ తపాంసచన విప్ర

దష్టభాషస్య సిద్ధిం గచ్ఛంతి కహిచిత్ || ౯2||

వేదాధ్యయనము త్యాగము యజ్ఞములు నియమములు తదస్మి భోగాదివిషయ సేవాసంకల్ప శీలునకుగా భోగాధికమై విషయసంకల్పములచే దుష్టమయిన మన స్సుగలవానికి సిద్ధించనేరవు || ౯2||

మూ|| శ్రుత్వా స్మృత్వాచ దృష్ట్వాచ భుక్త్వా ఘృత్యాచ యో

నరః | సహృష్యతి హ్లాదయతివా సవిజ్ఞయోజితేంద్రియః || ౯౩ ||

జితేంద్రియనిస్వరూపమును జెప్పచున్నాడు- స్తుతివాక్యమును నిందావాక్యము ను విని మేల్తనిస్వర్గల పట్టువస్త్రమును దుఃఖస్పృశకల గొంగళిని స్పృశించి సు రూపమును కురూపమును జూచి స్వాదువస్తువును స్వాదుగాని రానిని భక్షించి సుగంధమును దుఃగంధమును నాఘూణించి హాషకమునుగాని విషాదమునుగాని యెవడు పొందకుండునో యతండు జితేంద్రియుడనిచెలియదగును || ౯౩ ||

మూ|| ఇంద్రియాశౌంచ సర్వేషాం యజ్ఞేకం త్వరతీంద్రియమ్ |

తేనాస్య త్వరతి ప్రజ్ఞాద్రుతేః పాదాదివోదకమ్ || ... ౯౪ ||

ఇంద్రియములలో నొకయింద్రియమైన విషయాన క్తమయినయెడల సన్నియుం బింద్రియముల సంబంధమును బుద్ధిన్ని తోలుసంచిలో నీరాకకాలుకట్టువిప్పితేదానివెం బడి నీరంతయు నెట్లునీరించిపోవు నట్లనే వ్యవస్థలేకపోవును || ౯౪ ||

మూ|| వశేకృత్వేంద్రియగ్రామం సంయమ్యచ మనస్తథా | సర్వాన్

సంపాదయేదథాన్ సక్షిప్యక్యోగతస్తనుమ్ || ౧౦౦ ||

ఇంద్రియనిగ్రహము సకలపురుషార్థములకను హేతువని చెప్పచున్నాడు-బహి రింద్రియములను స్వాధీనముగజేసి మనస్సును నియమించి సర్వపురుషార్థములను తస్మాగా సాధించిని యుపాయముచే. దనకరీరమునకు పీడలేకుండనుండును || ౧౦౦ ||

మూ|| పూర్వాంసంధ్యాంజపంస్తీష్ఠే తస్యవిత్రి మాకకదర్శనాత్ |

పశ్చిమాంతు సమాసీన స్సమ్యగృత్ విభావనాత్ || ౧౦౧ ||

పాితస్సంధ్యయందు సూర్యదర్శన పశ్చంతమాను సావిత్రిజపము జేయుచు

నిలవబడియుండవలెను- అననము వలన లేచి స్థిరముగ నొకచో నుండి జపించ జే
లెను-సాయంసంధ్యయందు గూర్చుని నక్షత్రముల బూచే పర్యంతమును సావిత్రీజ
పమును జేయవలయును-ఇచ్చట ఫలము గలది గావున జపము ప్రధానము స్థానా
సనము లంగములు-ఫలవత్సన్నిధిని దదంగమఫలమగు నని న్యాయము వలన॥ స్తో ॥
“సంధ్యయా ర్షేదవిద్విప్రో వేదపుణ్యేనయుజ్యతే । సహస్రకృత్వస్త్యభ్యస్య”రెండు
సంధ్యలయందును వేదవేత్తయగు బ్రాహ్మణుడు సహస్రగాయత్రిజేసి వేదపారా
యణపుణ్యము నొందునని ఫలము జెప్పబడెను- మేధాతిథిస్థానాసనములకే పా
ధాన్యమని వ్యాసేను-మహూతమాత్రము సంధ్యాకాలము అందుకు॥ స్తో ॥ “హ
సప్తద్ధీతుసతతం దివసానాయథాక్రమం । సంధ్యామహూతమాత్రంతు హ
సేవృద్ధోచసాస్మృతా॥” పగటియొక్క వృద్ధిత్వములు క్రమముగ నగుచుండు
ను సంధ్యహ్రస్వమందైనను వృద్ధియైనను మహూతమాత్రమే రెండుగడియలగు
చున్నది యనియోగియాజ్ఞ వలిక॥

౧౦౧॥

మూ॥ పూర్వాంసంధ్యాంజపంస్త్రీశ్చ నై కమేనోవ్యపోహతి॥

శ్చిమాంతుసమాసీనో మలంహంతిదాకృతం॥ ౧౦౨॥

పాత్రసంధ్యయందు నిలవబడి జపించుచు రాత్రికృతమగు పాపమును పోగొ
ట్టును సాయంసంధ్యయందుగూఁచునిజపించి పగటిదయిన పాపమును బోగొట్టు
ను ఇదియజ్ఞానకృతపాపవిషయము॥ స్తో ॥ “దివానాయదివారాత్రౌ యదజ్ఞానకృతం
భావేత్ । త్రికాలసంధ్యాకరణౌ తత్సర్వవిప్రణశ్యతి॥ రాత్రిగాని పగలుగానియ
జ్ఞానముచే జేసిన పాపమంతయు గాలత్రయంబునుం జేసిన సంధ్యాజపముల వల
న నానవకపాపము నశించునని యాజ్ఞ వలిక॥

౧౦౩॥

మూ॥ నతిష్ఠతితు యఃపూర్వాం వోపాస్త్రైయశ్చపశ్చిమాంసశూ

ద్రవభృహిషార్య సర్వస్మా ద్విజకర్మణః॥ ౧౦౪॥

ఎవడైతే సాయంపాత్రసంధ్యలయందు జేయదగిన జ్ఞాపాదికర్మములను జేయ
డో వాడు శూద్రుడువలెనే బ్రాహ్మణకర్మముల కన్నిటికి బాహ్యుడై యతిథిన
తారు-రాసహుడై జేయబడదగునని ప్రత్యవాయము చేప్పట వలన సంధ్యాకర్మ
ము నిత్యమగుచున్నది నిత్యమైనప్పటికిని దాకోరకుండనే పాపమయమగుటచే నుప

అమైవను నిత్యత్యహానిలేదు కలమవిరుద్ధము గా వున్న॥

౧౦౩॥

మూ॥ అపాం సమీపే నియతో నై త్యకంవిధి మాస్థితః॥ సావిత్రిమ

స్వధీయాత గత్వారణ్యంసమాహితః॥

౧౦౪॥

ఇది బ్రహ్మయజ్ఞ రూపము-బహువేదాధ్యయనము దశ క్తుడై నప్పటికిని సావి
త్రీమాత్రాధ్యయనమును విధించుచున్నాడు- అరణ్యోనిజానందశమందు నద్యా
చ్యుతకసమీపమున నియతేంద్రియుండై సమాహితమనసుగడగుచు నై శ్యకమైనబ్ర
హ్మయజ్ఞ విధిని జేయనిచ్చయించి ప్రణవవ్యాపృతత్రయసహితమగు సావిత్రిసమా
తమైన యథోక్తముగా జపించవలెను॥

౧౦౪॥

మూ॥ వేదోపకరణేచైవ స్వాధ్యాయేచైవనై త్యకే । నానురో

ధో స్త్యనధ్యాయే హిమమంత్రేషుచైవహి॥

౧౦౫॥

శిక్షాదివేదాంగమందున్న నిత్యమును జేయదగిన బ్రహ్మయజ్ఞ రూపమగు స్వా
ధ్యాయమందున్న హిమమంత్రమందును ననధ్యాయనిషేధములేదు॥

౧౦౫॥

మూ॥ నై త్యకేనా స్త్యనధ్యాయో బ్రహ్మసత్రంహి తత్ స్మృతమ్ ।

బ్రహ్మహుతిహుతంపుణ్య వనధ్యాయవషటకృతమ్॥౧౦౬॥

మున్ను జెప్పబడిన నై త్యకమగుస్వాధ్యాయమన కడియనువాదము నై త్యకమ
గుజపయజ్ఞ ము సతతకృత్యమగుట వలన దాని కనధ్యాయము లేదు- దానిని మ
న్వాదులు బ్రహ్మగుత్రమనిరి-బ్రహ్మమే యాహుతియని హుతమగుహవిస్మయ నన
ధ్యాయమందధ్యయన రూపమగు డషటకృతమున్ను పుణ్యప్రపమే యగు చు
న్నది॥

౧౦౬॥

మూ॥ యస్మాద్ధ్యాయమధీశేబ్దం విధినా నియత శ్శుచిః॥ తస్య ని

త్యంశుర త్యేవపయోదధిఘృతంమథ॥

౧౦౭॥

ఎవ్వడైన నొకసంవత్సరము ప్రతిదినవిహితమగు నధ్యయనము సంకల్పముక్త
మగునట్లు నియతేంద్రియుడై జపించు నతని స్వాధ్యాయరూప జపయజ్ఞము ప
యోదధిఘృత పుష్పఘృత గురియును వాటిచే దృఢమై జపతఃకును బితరులు
సతతభీష్టముల నొసంగుదురు ॥ శ్లో ॥ "మధునా పయసాచైవ సదేశాంస్త

ర్వయేద్విజః । పితృన్మధు ఘృతాభ్యాంచ ఋచోధీతే హియోస్వహం॥ ఇత్యో
ద్యుక్తశేషః॥ తే తృప్తా స్తర్పయంత్యేనం సర్వకామఫలైశ్శుభ్రైః॥ ప్రతిదినమందు
న్ను ఋకురనుబరించిన యతండు తనదేవతలనున్న పితృదేవతలనున్న క్షీరా
జ్యమృద్ధాదులచే దృప్తిపొందించునను నిదిమొదలుకుని యజుస్సామాధర్వణ శిక్షా
ద్యంగవురాణేహసాదుల మహిమనుజెప్పె నాశేషముచే నిట్లు దృప్తులై వారా
యజమానుని కభీష్టము లిచ్చెదని యజ్ఞ వలిక॥ ౧౦౭॥

మూ॥ అగ్నింధనం జై శ్చవర్యా మధశ్శయ్యాం గురోహితం॥ ఆ
సమావతానాతుర్యా తస్మతోప నయనోద్విజః॥ ౧౦౮॥

ఉపనీతుడగు ద్విజుడు సాయంప్రాతఃకాలములం దగ్నికార్యమునున్న భిక్షా
హరిము మంచముమీద బరుండకుండుట గురుశుశ్రూష సమావతాన పర్యంతము
న్న జేయవలయును॥ ౧౦౮॥

జుకా॥ ఆచార్య వుత్ర శ్శుశ్రూష ర్జ్జ్జనదో ధామికశ్శుచిః॥ ఆ
ప్రశ్నకోధా దస్సాధు సోధ్యాప్యో దశధర్మతః॥ ౧౦౯॥

గురువుత్రుడు పరివర్తజేయునతడు మరియొకవిద్యను జెప్పెడువాడు ధామిక
కుడు శుచియగువాడు మిత్రమగువాడు గ్రహణధారణసమర్థుడు ధనదాత సా
ధువు జ్ఞాతి యీపమగురు సభ్యయనము జేయించదగుదురు॥ ౧౦౯॥

మూ॥ నాపృష్ఠః కస్యచిద్బ్రూయాన్నచాన్యాయేన పృచ్ఛకః ।
జానన్నపిచమేధావీ జడవల్లోక ఆచరేత్॥ ౧౧౦॥

అన్య డల్పతరవిస్వరాదికముగ చదువుచు నడుగకున్నను భక్తిశ్రద్ధావిప్రీక్ష
ధర్మము లేకుండి నడిగిన నెవ్వనికిం జెప్పదగదు శిష్యుడడుగకున్ననుం జెప్పంద
గు దానుప్రాజ్ఞుడై యెరిగియున్నను లోకమందు మూగివాడువలె వ్యవహరింప
వలెను॥ ౧౧౦॥

మూ॥ అధమేణ చయప్రాహ యశ్చార్హేణ పృచ్ఛతి॥ తయో
రన్యతరఃప్రేత్రి విజ్వేషం వాధిగచ్ఛతి॥ ౧౧౧॥

అధమముగా నెవని యెవడడుగునో యెవనికెవ్వ డధమముగా జె

వారిలో నొకనికి మరణమైనాయగును చేష్టమైనావచ్చును॥

౧౧౧॥

మూ॥ ధర్మాధోఽయత్ర సస్యాతాం శుశ్రూషావాపి తవ్యధాత

శ్రవిద్యా నవప్త్యా శుభంబీజమివోషరే॥ ౧౧౨॥

ఏ శిష్యునకు విద్యచెప్పినచో ధర్మమైన నర్థమైనను శుశ్రూషయైన శోకుడునో వానికి విద్యయావరక్షేత్రమందుంచిన బీజమువలె సంకుంచము గావించుట వానికి విద్యజెప్పరాదు అర్థములేదోయనటచే భృతకాధ్యాపకతయగుననరాదు ధనమింతయచ్చిన నింతవిద్యజెప్పెదనని సూత్రము లేనిచో నట్టిదోషములేదు॥

మూ॥ విద్యయైవ సమంకామం మతఃవ్యం బ్రహ్మవాదినా । ఆప

ద్యఃపి ఘోరాయాం న త్యేనామిదేవపేతమ్ ॥ ౧౧౩॥

తగినశిష్యునకు విద్యచెప్పచు నత్యంతము మరణమునొందదగును గాని యెంత ఘోరమైన యాపవచ్చిన నూపరక్షేత్రమువంటి యపాత్రమగువానికి విద్యచెప్ప గూడదు ఇందుకు ఛాందోగ్య బ్రాహ్మణము॥ శ్రు ॥ “విద్యయాసాధకం మ్రియేత నవిద్యామూషరేవపేతమ్” విద్యలోగూడ ననగా విద్యాధ్యాపకతతో మృతినొందదగునుగాని యూపరమువంటి యపాత్రమగువానికి విద్యచెప్పగదు॥ ౧౧౩॥

మూ॥ విద్యాబ్రాహ్మణ మేత్యహ సేవధస్తైస్త్వి రక్షమాం । అసూ

యకాయమాంమాదా స్తథాస్యాం వీర్యవ త్రమా॥౧౧౪॥

విద్యార్థిస్తానదేవత యౌకానాక యధ్యాపకునితో నిట్లనెయె - నీకునేను నిధి గుచున్నాను నన్నురక్షించు మనూయాదిదోషములుగలవానికి నన్నుచెప్పకుమట్లే ననేనత్యంతవీర్యవతి నగుచున్నాను॥ శ్రు ॥ “విద్యాహవై బ్రాహ్మణమాజగమత వాహమస్మిత్వంమాంపాలయః । అవహతేమానిస్తేనై వ మాదాగోసాయమాం శేయినీతథాహమస్మి” బ్రాహ్మణునివద్దికివచ్చి విద్యపలుకుచున్నది నేను సీదానను నన్నుబాలెంపు మహుండుగాని యభిమానికి నన్నివ్వకుము నీకునేను శ్రేయస్కరిననిఛాందోగ్యబ్రాహ్మణము॥

౧౧౪॥

తెలుగు విష్ణువిద్యా

మూ॥ యమేవహి శుచిం విద్యా స్థియతంబ్రహ్మచారిణమ్ । తగ్రుథాలయం

స్తైమాంబూహి విప్రాయనిధి పాయాప్రమాదినే॥౧౧౫॥

న హి మ సంఖ్య...గి...గి...

ఎవనిని శుచిగానున్న నియమవంతనిగానున్న బ్రహ్మచారినిగానున్న నీవు చె
లుసుకుంటున్నావో విద్యారూపనిధి రక్షకుడుఘ్న బ్రమాదరహితుడునగు నతనికి న.
స్తుతజెప్పమ॥ ౧౧౫॥

మూ॥ బ్రహ్మయ స్త్వ ననుజ్ఞాత మధీయావాదవాప్తుయాత్ | స్రుట
హ్యస్తైయసంయుక్తౌ నరకం ప్రతిపద్యతే॥ ... ౧౧౬॥

ఎవడైతె నభ్యాసమునకై చదువుచున్నట్టి వేరొకనికి చెప్పుచున్నట్టి వానివ
లన యనుజ్ఞ లేకుండ వేదమును గ్రహించునో వాడు వేదదోషుడు నరకమునొందు
ను గావున నట్లు చదవకూడదు॥ ౧౧౬॥

మూ॥ తౌక్తికం వైదికంచాపి తథాధ్యాత్మికమేవచ | ఆదధీతయతో
జ్ఞానం తం పూర్వ మభివాదయేత్॥ ౧౧౭॥

నీతిశాస్త్రమునున్న వేదాథాజ్ఞానమునున్న బ్రహ్మజ్ఞానమునున్న నెవనివలన
సూపాదించునో తనకు మాయలు బహుమంది గలదో నతనికి ముందుగ నమస్కరిం
చింపవలెను॥ ౧౧౭॥

మూ॥ సావిత్రిమాత్ర సారోపి వరం విప్ర స్ఫుయంత్రితః | నాయం
త్రితస్త్రివేదోపి సర్వాశీ సర్వవిక్రయా॥ ౧౧౮॥

గాయత్రీమాత్ర వేత్తయైనను శాస్త్రనియమములకు బద్ధుడగు నతడించుకము,
చివాడు విధినివేధరహితుడు వేదత్రయవేత్తయైన నభివ్యభిక్షకుడును నవిక్రయ,
విక్రయియునైన న శ్రేష్ఠుడుగాడు॥ ౧౧౮॥

మూ॥ శయ్యాసనై ధ్యాచరితే శ్రేయసానసమావిశేత్ | శయ్యాస
నస్థశ్చైచ్చైవేనం ప్రత్యుత్థాయాభివాదయేత్॥ ... ౧౧౯॥

గురువు శయ్యయందు వాసనమందును గూర్చుండిన సమయమందున్న శిష్యుడు
శయ్యాసనములయందుండగదా తాను శయ్యాసనములయందుండగా గురువు వ
చ్చిన నాశిష్యుడులేచి యెదురుగవెల్లి నమస్కరించవలెను॥ ౧౧౯॥

మూ॥ షోఽక్షం ప్రాణాహ్వయత్రయంతి యూనస్థ నిరతయతి | పృ

శ్మశానాభి వాదాభ్యాం శునస్తాః ప్రతిపద్యతే॥ ౧౨౦॥

పైదానికి యథామునుచెప్పచున్నాడు- విద్యచేతను వయస్సుచేతను అధికమగు స్థవిరుడు వచ్చుచుండిన చిన్నవయస్సువానికి బ్రాణములుపైకి పోనిచ్చయించుచు స్పృహ యప్పుడతడులేచి యెదురుగనగి మృక్తిగా యాప్రాణములను మధల సుస్థములంగ జేయుచున్నాడు॥ ౧౨౦॥

మూ॥ అభివాదనశీలస్య నిత్యం వృద్ధోపసేవినః। చత్వారి తస్య వ
ధాంతే ఆయు విద్యా యశో బలం॥ ౧౨౧॥

పెద్దలు రాగానె లేచి నమస్కరించే స్వభావముగల వృద్ధోపసేవికి ఆయువ్యము విద్యయు యశస్సు బలము నీనాల్గును వృద్ధినొందును॥ ౧౨౧॥

మూ॥ అభివాదాత్పరం విప్రౌ జ్యాయాంస మభివాదయత్॥ అసౌ
నామాహమస్మీతి స్వనామ పరికిరణయేత్॥ ౧౨౨॥

ఇప్పుడభివాదవిధిని చెప్పచున్నాడు- వృద్ధునకు నమస్కారముజేయుచు “నభివాదయే” యని యటుపైనిఈనామముగల నేనని తననామమునుచూపించి నమస్కరించవలయును- ఈశ్లోకమర్థము నామశబ్దము విశేషపరము- మేధాతిథి గోవిందరాజులు అభివాదనవాక్యమందు నామముంచవలెనని వ్రాసిరది బాగుండలేదు ॥ సూ ॥ “స్వనామప్రోచ్ఛ్యాభివాదయ ఇత్యభివశేత్” తినపేరుజెప్పి యభివాదయేయని నమస్కరించవలెనని గొతములు॥ ౧౨౨॥

మూ॥ నామశ్లేయస్య యేకేచి దభివాదం నజానతే। తాన్పాక్షో
హమితిబ్రూయాత్ ప్రియస్వర్వాస్తతైవచ॥ ౧౨౩॥

కొందరు సంస్కృతముజెలియనివారు నామశ్లేయము పలుకబడినదైన నయ్యభివాదాథకమును జెలియలేరు వారికి నమస్కరించేప్రాజ్ఞుడు నేను నమస్కరించుచున్నానని మృక్తిగావలయును నింక స్త్రీలకు నీటులె నమస్కరించవలెను॥౧౨౩॥

మూ॥ భోశ్శబ్దం కీరణయేదంతే స్వస్యనామ్నాభివాదనే । నా
హ్నాంస్వరూపభావాహిభావముషిస్సుతః॥౧౨౪॥

అభివాదనమందు నమస్కరించే వాని పేరు జెప్పి యామైని భోక్తృబ్రహ్మము ననవలెను నమస్కరింపఁగల నామములన్వరూపభావమే భోక్తృబ్రహ్మభావమని ఋషులచే జెప్పబడెను గావున నభివాదనవాక్యమిది “అభివాదయే శుభశమాహమస్మిభోః” అనినమస్కరించవలెను॥ ౧౨౮॥

మూ॥ ఆయుష్మాన్భవసౌమ్యేతి వాచ్యోవిప్రోభివాదనే । ఆకార
శ్చాస్మనామ్నోంతే వాచ్యోపూర్వాత్పరః॥ ౧౨౯॥

అభివాదనము చేయుటకినదగుచుండగా నమస్కరించిన విప్రుడు మొదలగు వానిని నమస్కరించ బడినవాడు “ఆయుష్మాన్భవసౌమ్య” యని యాశీర్వదించవలెను ఈనమస్కరించిన వాని నామాంతమందగు నకారమనగా నకారాదిస్వరము నితాత్పర్యము ప్రతివానినామము కొనయందకారమే నియమముగనుండదు గావున నేయచ్చైనానదిప్లుతముగా నుచ్చరించవలెను ఆనామము హలంతపదమైతే పూర్వాత్పరమనగా నాపొల్ల తరమునకు పూర్వమందున్న యచ్చును ప్లుతముగా బలకవలెను ఇందుకు “ఆయుష్మాన్భవసౌమ్యశుభశర్క” ఇలాగునే త్పత్రియనకు “బలవర్క” అనినై శ్యునకు “వసుభూతే” యనినై॥ సూ॥ “ప్లుతో రాజన్యవిశాంవా” యని కాత్యాయనవచనము వలన త్పత్రియవై శ్యులకాప్లుతము వికల్పము ఈ ద్వినికను ప్లుతమచ్చరించ దగదు “అశూద్రే” యనిపాణిని నిషేధమువలన॥ సూ॥ “స్త్రీయమపినిషేధః” అనుకాత్యాయన వచనమువలన స్త్రీలకుప్లుతనిషేధము ఇకరాడగోవిందరాజు బ్రాహ్మణునకు నామయందు “శర్క” యను ఉపపదము నిత్యమని మున్నుగా జెప్పి ప్రత్యభివాదనవాక్యమందు “ఆయుష్మాన్భవసౌమ్యభద్ర” యనివ్రాసి తననిరుపపదోదాహరణ సోపపదోదారణానభిజ్ఞత్వమునే జ్ఞాపకముజేసి ననిన్ని ధరణీధరుమన్ను “ఆయుష్మాన్భవసౌమ్య” యని సంబుధ్యంతము మనువచనమందు జూచిన్ని యసంబుధిప్రథమైకవచనాంతముగా నమకశమాహయనే యుదాహరణము వ్రాసి వివక్షణులచే నుపేక్షించ దగియెనని కల్లుకభట్టు వ్రాసెను॥ ... ౧౩౦॥

మూ॥ యోనవేత్యభివాదస్య విప్రోప్రత్యభివాదనమ్ । నాభివాద్య

స్సవిదుషాయథాశూద్రస్తతైవనః॥

౧౩౧॥

విప్రుడు శాస్త్రీయమగు నభివాదనమునకనురూపమగు ప్రత్యభివాదనమెరుంగ

చో యతండు శూద్రప్రాయుడు గాన వానికి ను క్తప్రకారముగా నభివాదనము జేయకూడదు నేను నమసురించుచున్నా ననవలెను గాని చరణగ్రహణాదికము వలన మున్ను జెప్పబడే యున్నది॥

(౧౨౧॥

మూ॥ బ్రాహ్మణంకుశలంపుచ్ఛే త్త్రిత్రబంధునునామయం । వై .

శ్యంక్షేమంసమాగమ్య శూద్రమారోగ్యవేదచ॥ ౧౨౨॥

కలుసుకుని నమసురించిన చిన్నవానికి నమసురించకుండినను సమానవయస్కునిని బ్రాహ్మణుని కుశలమాయనియు త్రిత్రయని యనామయమాయనియు వై శ్యంక్షేమమాయనియు శూద్రునారోగ్యమాయనియు నడుగవలయును॥సూ॥“కుశలమవరవయసంసమానవయసంవావిప్రంపుచ్ఛేత్ ఆనామయంత్రయింతేమం వై శ్యం ఆరోగ్యంశూద్రంతవరవయసమభివాదకమనభివాదకం వయస్యమితి”యని యాపస్తంబులు అథకమువ్రాయబడినచే గోవిందరాజుప్రకరణము వలన నీకుశలాదిప్రశ్నమనిచెప్పెను- నమసురించినవానితో సమాగమము సిద్ధమై గావున సమాగమ్యయను పదము వ్యర్థమగును గావున కుశలక్షేమశబ్దములకును ననామయారోగ్యశబ్దములకును సమానమే యథకమగుటచే కుశలాదిశబ్దవిశేషోచ్ఛారణమేవివక్షితము॥

(౧౨౨॥

మూ॥ అవాచ్యోదీక్షితోనామ్నాయవీయానపియోభవేత్ । భోభ

వత్సూర్వకంతేన్వన మభిభాషేతధర్మవిత్॥ ౧౨౩॥

ప్రత్యభివాదకాలమందుగాని మరొకపుడుగాని దీక్షారంభము మొదలుకునియే వభృధపర్యంతమున్ను నాదీక్షితుడు చిన్నవాడైనను వానివామము నువ్విరించకూడదు భోదీక్షితభవతాయజమానేనయని భోశృబ్ధభవద్భృబ్ధపూర్వముగ దీక్షితాద్యుతర-షాణభిధాయకశబ్దములచే ధామికకుడు భాషింపవలెను॥

(౧౨౪॥

మూ॥ పరపక్షితు యాస్త్రీస్యా దసంబంధాద యోనితః । తాం

బ్రూయాద్భవతీత్యేవం సుభాగే భగనీతిచ॥ ౧౨౫॥

తనకు వానిసంబంధములేని పరుని భార్యను భవతి సుభాగే భగని యనుచు మూటలాడవలెను పరపక్షిగాని కన్యకనైతె ఆయుష్మతియనునట్టి పదములచే పిలువవలెను॥

(౧౨౬॥

మూ॥ మాతులాంశ్చ పితృవ్యాంశ్చ శ్వశురా నృత్విజో గురూః ।

అసావహ మిత్రబ్రూయా త్పితృతృతాయ యవీయసః॥౧౩౦

మేనమామలు పినతండ్రులు గురువులు దనకన్నచిన్నవయస్కులవారు వచ్చినప్పుడు ధానులేచి అసావహమనియనగా నీపేరుగలవాడను నేనని యనవలెనుగాని నమస్కరించదగదు హారీతుడు గురువులను జెప్పటలో జ్ఞానవృద్ధ తపోవృద్ధులను గూడ గురువులనుగా జెప్పినందున నిచ్చట నట్టిగురువులని తాత్పర్యము. ౧౩౦॥

మూ॥ మాతృవృషామాతులానీ శ్వశ్రూరథపితృవృషా సంత్రా

జ్యగురుపత్నీవత్సమాస్తాగురుభార్యయా॥ ౧౩౧॥

తల్లితోబుట్టినస్త్రీలున్ను మేనమామ భార్యయున్ను భార్య తల్లియున్ను తండ్రితోబుట్టుమేనత్తయును వీరుగురుభార్యతో సమానులు గావున బ్రత్యుత్థానాభివాదనదానాదులచే గురుపత్నితో తుల్యముగ వారినిసత్కరించవలెను॥ ౧౩౧॥

మూ॥ భాగ్యుభాఽర్యోప సంగ్రాహ్య సవణా హన్యహన్యః ।

విప్రోవ్యతూప సంగ్రాహ్య జ్ఞాతిసంబంధి యోషితః॥౧౩౨॥

అన్నగారి సజాతీయయగుభార్య తనకంటె పెద్దయైన యెడల ప్రత్యహమును పాదాభివందనముజేయదగును పితృవృషులు మామలు మొదలగజ్ఞాతిబంధువుల భార్యలకు గ్రామాంతరమునకు వెళ్లి వచ్చినప్పుడు పాదాభివందనముజేయవలెను నిత్యముగానని నియమములేదు॥ ౧౩౨॥

మూ॥ పితృభాఽగిన్యాం మాతుశ్చ జ్యాయస్యాంచ స్వసర్వః । మా

తృవద్యృత్రిమాతిష్యే న్నాతాతాభ్యో గరియసీ॥ ౧౩౩॥

మేనయత్త తల్లితోబుట్టువు తనయకొరయును వీరికి దల్లితోసమముగా సత్కారములు నడపవలెను వారికంటె తల్లియెక్కువ “మాతృవృషామాతులానీ” యనుశ్లోకముచే మేనత్త మొదలగువారి సత్కారము విషయమై పూర్వము వ్రాసి యుండినప్పటికిని “మాతాతాభ్యో గరియసీ” యనినచే యధికము తల్లితోబుట్టువయె తల్లియు భిన్నప్రకారముగ నాజ్ఞ యిచ్చినచో దల్లియాజ్ఞ ముందుజేయవలయును యంతమాత్ర మాధిక్యము దెలియుట ప్రయోజనము గావున బునరుక్తి లేదు॥

మూ॥ దశాబ్దాఖ్యం పౌరసఖ్యం పంచాబ్దాఖ్యం కలాభృతాం ।

త్యృబ్ధపూర్వం శ్రోత్రియాణాం స్వప్నేనాపి స్వయోనిష॥

పౌరసఖ్యము దశాబ్దాఖ్యము పదిసంవత్సరములూఖ్యంగాగల సఖ్యమ-
ఇది యొక గ్రామమందు నివసించినవారికి పదిసంవత్సరములు జ్యేష్ఠత్వమున్న
ప్పటికి పౌరసఖ్యమగును గీతాది కలాభిజ్ఞుల కైదుసంవత్సరముల పర్యంతము
గావున పంచాబ్దాఖ్యము-మూడుసంవత్సరములపర్యంతము శ్రోత్రియసఖ్యము స్వ-
ల్పమగుకాలముచేతనే సపిండులకు సఖ్యమగును - అన్నింటను జెప్పినప్రకారమగు
కాలమున కూర్వము సర్వమందున్న జ్యేష్ఠత్వ వ్యవహారమగును॥ ౧౩౪॥

మూ॥ బ్రాహ్మణం దశవర్షంతు శతవర్షంతు భూమిపం । పి

తాపుత్రాది జానీయా ద్బౌద్ధాన్తు తయోః పితా॥౧౩౫॥

పదివర్షములు వయస్సుగల బ్రాహ్మణునిని నూరువర్షములుగల ఊత్రియుని
న్ని పితాపుత్రులుగాదెలియవలయును వీరిలో దశవర్ష బ్రాహ్మణుడు శతవర్ష
ఊత్రియునకు పితృవ్యవహారయోగ్యుడు గావున నతని కతడు తం డిభంగి మాన్య
జగును॥ ౧౩౫॥

మూ॥ విత్తం బంధు ర్వయః కర్మ విద్యా భవతి పంచమీవితాని

మాన్యస్థానాని గణీయో యద్యదుత్తమం॥ ౧౩౬॥

న్యాయాజితభనమున్న పితృవ్యాధిబంధుత్వమున్న వయోధికత్వమున్న శ్రౌ-
తస్మారతకర్మమున్న వేదాథతత్వజ్ఞానమున్న నీయైదున్న మాన్యత్వకారణము
లువీటిలో పూర్వపూర్వముకంటే సుత్తరోత్తరము శ్రేష్ఠము బహుమాన్యమేళన
మందు బలాబలము జెప్పబడెను॥ ౧౩౬॥

మూ॥ పంచానాం త్రిమవర్ణేషు భూయాంసి గుణవంతివ యత్ర

స్యస్సోత్తమానాహా శ్శూద్రోపి దశమీం గతః॥ ౧౩౭॥

బ్రాహ్మణాది వర్ణాత్రయమందు నైజెప్పిన విత్తాదులన్నింటిలోనూ యేపు-
రుషునియందు పూర్వమైనప్పటికీ సజకములు గలుగనో యతడే మైవాని కన్నను
మాన్యుడు దీనిచేత విత్తబంధుత్వయుక్తుడు వయోధికునికంటే మాన్యుడు విత్తాది

చతుష్టయః క్షుద్రాదు విద్వాంసునికంటే మాన్యుడు గుణవంతిచ యను దానిజే పి
ర్యాదులు గలుగుచునుండ నారెండిటి యుత్కృష్టతయే మానహేతువు ॥ శూ
ద్రుడున్న దశమీయవస్థననగా తొంబదివస్థరములకుపై వయస్సు గలవాడు ద్విజు
లకు మానాపూర్ణుడు నూరువత్సరములు పదివంతులేయగా పదేసివత్సరములు వ
కయవస్థ తొంబదివత్సరములుదాటిన దశమావస్థయని తాత్పర్యము॥ ౧౩౭॥

మూ॥ చక్రిణో దశమీస్థస్య రాగణో భారిణస్త్రీయాః స్నాతక
స్యచ రాజ్ఞశ్చ పంథా దేయో వరస్యచ॥ ౧౩౮॥

రథాదియనములందెక్కిన వానికిని తొంబదివర్షములకు పైవయస్సుగలవాని
కిని రోగాదునకు భారపీడితునకు స్త్రీకి స్నాతకునకు దేశాధిపతికిని పెళ్లికొడు
కునకును మాగఁమువిడచి వదలిపోవలెను॥ ౧౩౮॥

మూ॥ తేహంతునమవేతానాం మాన్యో స్నాతకపాథివౌ రా
జస్నాశకయోశ్చైచ సన్నాశకో నృపమానభాక్ ॥ ౧౩౯॥

పైనిశెప్పిన వారొకఁడో గలసినపుడు దేశాధిపతియును స్నాతకుడును మిగిలిన
వారికిమాన్యులు వీరిలో స్నాతకుడు రాజుకుమాన్యుడు॥ ౧౩౯॥

మూ॥ ఉపనీయతు యశ్శిష్యం వేద వధ్యౌపయేద్విజిః సకల్పం
సరహస్యంచ తమాచార్యం ప్రవక్షతే॥ ౧౪౦॥

అచార్యునిశబ్దార్థమును శెప్పచున్నాడు-ఏబ్రాహ్మణుడు శిష్యునకుపనయన
ముజేసి కల్పరహస్యములతో వేదాఖ్యమగు సర్వసంహితనుశెప్పవో యతనినాచా
ర్యుడని ప్రాచీన మునులు శెప్పచున్నారు కల్పమనగా యజ్ఞవిద్య రహస్యముప
నివస్తు॥ ౧౪౦॥

మూ॥ ఏకదేశంతు వేదస్య వేదాంగాన్యపివాపునః । యోధ్యౌప
యతి వృత్త్యథ ముపాధ్యాయ స్పృశ్యతే॥ ౧౪౧॥

వేదమునుకొని యేకదేశమనగా మంత్రము బ్రాహ్మణము వేదరహితములగు
వ్యాకరణాదియంగములు నివీయేవైన వృత్తికొరకు జిదివింప నలందుపాధ్యాయుడని చెప్పబడును॥ ౧౪౧॥

మూ॥ సిషేకాదీనికమాణి యికిరోతియధావిధి । సంభాషయ

తిచాన్వేన సవిహ్ని గురు రుచ్యతే॥ ౧౪౨॥

గర్భాధానాదిసంసారకర్మములను తండ్రిచే శిష్యులకిన వాటి నెవడు శే.
యుఁ డగునుచే వృద్ధి నొందించు నా విప్రుడు గురువనబడును॥ ౧౪౩॥

మూ॥ ఆగ్న్యధేయంపాకయజ్ఞానగ్నిష్టోమాదికాగ్నిఖాన్యః

కరోతివృతోయస్య సతస్య త్వేగహూచ్యతే॥ ౧౪౪॥

ఆ హవనీయాద్యగ్న్యైత్వాదకమగు కనుకమగ్న్యధేయ మష్టకాదులు పాక్.
యజ్ఞములు నగ్నిష్టోమాదియజ్ఞములు వీటి నెవడు వరించబడి యెవనికి శేయునత
డతనికి ఋత్విక్కులనబడును ఇవి బ్రహ్మచారి ధన్యులుగాకున్న నాచార్యునట్లు
ఋత్విక్కులను పూజ్యుడనుటచే బ్రసంగము వలన శిష్యులడెను॥ ౧౪౫॥

మూ॥ య ఆవృణోత్యవితథం బ్రహ్మణాశ్రవణాపుభౌసమాతా

సపితాజ్ఞేయ స్తంనద్రుహ్యేతిగ్రాహవన॥ ౧౪౬॥

ఎవడు రెండుకణములనున్న వణిస్వరవై గుణ్యరహితముగ సఫలమగు తే.
దముచే బూరించునతండు తనకు తల్లియు దండ్రియు ననబడును మహిషాపకార
గుణయోగమవలన నీయధ్యాపకుడు మాతాపితృశబ్దవాచ్యుడు గావున శిష్యుడున
నగా విద్యశిష్యున విమృశనేనియు నతనికి ద్రోహము శేయిగూడదు॥ ౧౪౭॥

మూ॥ ఉపాధ్యాయాదశాచార్య ఆచార్యాణాంకథంతితా । న

హస్తంతుపితౄన్యాతాగారవేణాతిరిచ్యతే॥ ౧౪౮॥

పదుగురుపాధ్యాయులకంటె నాచార్యుడును నూరుగురాచార్యులకంటె తం.
డ్రియు వేపురు దండ్రిలకంటె తల్లియు గౌరవముచే నెక్కుగడుచున్నారు ఇచ్చి
టసావిత్రీమాత్రాధ్యాపకుడు ఆచార్యుడు॥ శ్లో॥ “ఉత్పాదకబ్రహ్మచారో”రసశ్లోక
మునందు ముఖ్యచార్యునకు పిత్రపేక్షచే నుతరంపాను శిష్యులడు గావున విరో
ధములేదు॥ ౧౪౯॥

మూ॥ ఉత్పాదకబ్రహ్మచారో గౌరీయాన్ బ్రహ్మదః పితా । బ్రహ్మ

జన్మచవిప్రస్య ప్రేక్ష్యచేహవశాత్వతమ్॥ ౧౫౦॥

జనకుడు నాచార్యుడు ననినదరులందులు జన్మదాతగావున పీఠిలో నాచార్యుడను దండ్రి గురుతుడు విప్రున కుపనయన సంసారజన్మము వేదమును గ్రహించుటకే గావున నిదిబ్రహ్మజన్మము పరలోకమందు నిచ్చుటనున్న శాశ్వతము మోక్షప్రాప్తకము గావున॥

౦౪౬॥

మూ॥ కామాన్యతాపితాచైనం యదుత్పదయతోమిథః । సంభూతింతస్యతాంవిద్యా ద్యవ్యోనావభిజాయతే॥ ౦౪౭॥

కామవశులగు దలదందులు వీనినవ్యోన్యము బుట్టించిరియని జన్మము పశ్చాద్దిసాధారణమని చెలియదగును॥

౦౪౮॥

మూ॥ ఆచార్యస్తవ్యయాంజాతిం విధివద్వేదపారగః । ఉత్పదయతిసావిత్యా సాసత్యాసాఽజరాఽమరా॥ ౦౪౯॥

వేదజ్ఞుడగు నాచార్యుడు విద్యుక్తప్రకారముగా నీఁ జనకు నేజన్మమును సావిత్రిప్రదేశపూర్వక సాంగవేదాధ్యయనయుక్తిగా గలగించెనో యది వేదార్థజ్ఞానతదుక్తానుష్ఠానా ద్యుత్పన్నప్రణ్యమున బ్రహ్మప్రాప్తికారణము గావున నజరామరణమగుచున్నది॥

౦౫౦॥

మూ॥ అల్పంబాబహువాయస్య శ్రుతస్యోపకరోతియః । తమస్థిహగురుంవిద్యా య్యతోపక్రియయాతయా॥ ౦౫౧॥

ఎవడు కొంచమైన నధికమైనను శ్రుతమున కుపకారమేతనికి జేయు నాశ్రమోపక్రియచే నతండు తనకు గురువుగా నతని నెన్నుకొన వలయును॥

౦౫౨॥

మూ॥ బ్రాహ్మస్యజన్మనఃకతాన్య ధర్మస్యచశానితా । బాలాపివిప్రౌవృద్ధస్యపితాభవతిధర్మతః॥ ౦౫౩॥

బ్రాహ్మమనగా వేదము తత్త్వప్రకారమైన జన్మము బ్రాహ్మముపనయనము దానికి కతా వేదార్థమునకు వ్యాఖ్యాతయగు నట్టి విప్రుడు బాలుండైనను వృద్ధుండగు తనకు ధర్మము వలన పితయగుచున్నాడు స్వకృతగాఢవాది పితృధర్మముల నశేనియందాచరించ వలెనని యర్థము॥

౦౫౪॥

మూ॥ అధ్యాపనామాన పితృశిశురాంగీరసఃకవిఃపుత్రకా

ఇతిహివాచ జ్ఞానేన పరిగృహ్యతాః॥

౧౫౧॥

విద్వాంసుడును బాలుండునగు నాంగిరసుండు దనకు దండులివంటి పితృవ్యత తృప్తతాదులను దాపుత్రుడయ్యు జ్ఞానముచే వారిని శిష్యులనుగా బరిగ్రహించి పుత్రకాః యని పలికెనని బ్రాచీనచరిత్రము సూచించబడియె॥ . ౧౫౧॥

మూ॥ తేతమథకమపుచ్చంత దేవానాగతమన్యవః । దేవాశ్చై

తాః సమేత్యాచ న్యాయం వశ్యీశురు క్తవాః॥ ౧౫౨॥

వారు చిన్నవాడు తమ్మును పుత్రకాః యనుటకు కోపించి పుత్రకశబ్దార్థము ను దేవతలనడుగ ఆదేవతలుగూడి న్యాయముగా నీశిశువు మిమ్మునుపలికినది యుక్తమేయని వారికనిరి॥ ౧౫౨॥

మూ॥ అజ్ఞోభవతివై బాలః పితా భవతి మంత్రదః । అజ్ఞంహి

బాలమిత్యాహుః పితేత్యేవహి మంత్రదం॥ ౧౫౩॥

అజ్ఞుడే బాలుడుగాని చిన్నవయస్సువాడు కాదు మంత్రమనగా వేదము దీనిని చెప్పినవాడు తండ్రి గావున నజ్ఞునిబాలునిగానున్ను మంత్రప్రదుని దండ్రీనిగానున్ను బలికిరి॥ ౧౫౩॥

మూ॥ నహాయస్తేనకపలితై ర్నవిత్తేన సబంధుభిః । ఋషయశ్చ

క్రిరేధర్మం యోనూచానస్సనోమహః॥ ౧౫౪॥

అట్లగుటకు హేతువును శిష్యుడున్నాడు- అనేకసంవత్సరములు కావడముచేత వైనను తలనెరియుటచేనై ననుబంధుబృందము గలుగుటవై నను సధికధనముగలుగుటవై నను మహాత్మ్యము గలవాడు గాదు మరేమంటే మున్ను మునులాకధర్మమును బలికి రచేమనిన నెవడు సాంగ వేదాధ్యాయుడున్నాడో యతండు సత్యముగా మహాత్మ్యముగలవాడని బలికిరి॥ ౧౫౪॥

మూ॥ విప్రాణాం జ్ఞానతో జై శ్రీశ్ర్యం క్షత్రియాణాంతు వీర్యతః ।

తై శ్యానాం ధాన్యధనత శూద్రాణామేవజన్మకః॥౧౫౫॥

బ్రాహ్మణులకు విద్యచేతనే క్షత్రియులకు పరాక్రమముచేతనే శైశ్యులకు ధన క్షాన్యాదికము చేతనే శైశ్ర్యమగుచున్నది ఇంక శూద్రులకు పూర్వజన్మచే

తన శ్రేష్ఠత్వము॥

౧౫౫॥

మూ॥ సతేనవృద్ధోభవతి యేనాస్య పలితం శిరః । యోవాయు
వాప్యధీయాన స్తం దేవాన్ధృవిరంవిదుః॥ ౧౫౬॥

దేనిచేతను శిరస్సునెసేనో దానిచేత వృద్ధుడుగాడు ఎవడు పిన్నవయస్సువా
డైనను విద్వాంసుఁడో వానినివృద్ధునిగా దేవతలు దెలిసిరి॥ ౧౫౬॥

మూ॥ యథాకావ్యమయోహస్తీ యథాచర్మచ్యుగళ్యచ । యశ్చ
విప్రోసధీయాన స్త్రయస్తేనామ బిభ్రతి॥ ౧౫౭॥

కర్కశే నిర్మించిన గజమున్న చర్మముచే నిర్మించిన మృగమున్నెట్లో విద్వాం
సుడుగాని విప్రుడట్లే యనగా సీత్రయము నామమాత్రమును ధరించును గానిగజా
దులుసేయుపనుల ఈపయోగములేదని యర్థము॥ ౧౫౭॥

మూ॥ యథావండ్లఁగలస్త్రిమయథాగర్గవిచాఫలా । యథా
చాక్షేఽఫలం దానం తథా విప్రో నృచోఽఫలః॥ ౧౫౮॥

ఎట్లు వండుడు స్త్రీలయందు వృద్ధుఁడో గోవుగోవుయందేలాగునిష్ఫలమోజ్ఞా
సరహీతునకిచ్చిన దానమేలాగు నిష్ఫలమో వేదమును జదువని విప్రుడట్లు నిష్ఫల
ుడు త్రోతస్తాతాఁది కర్మానధికారి యగుటవలన॥ ౧౫౮॥

మూ॥ అహింసయైవ భూతానాం కార్యం శ్రేయోనుశాసనం ।
వాక్తైవమధురాశ్లక్ష్యై ప్రయోజ్యధగ్మమిచ్ఛతా॥ ౧౫౯॥

భూతములనగా ప్రకరణముచే శిష్యులకు హింసగా కుండ రజ్జువచ్చేనైన వే
ణువళముచేనైన శ్రేయస్సునుగూచిక శిక్షించునది ధగ్మము నిచ్ఛయించు గురువుచే
మధురమైనవాకుఁడు బలుకవలెను॥ ౧౫౯॥

మూ॥ యస్య వాఙ్మనసీ శుద్ధే సమ్యక్సత్తైవ సర్వదా । సతై సర్వ
మవాప్నోతి వేదాంతోపగతం ఫలం॥ ౧౬౦॥

ఇప్పుడు ప్రరుషమాత్రువకు ఫలమగుధగ్మమును వాఙ్మనసశుద్ధిగాజెప్పుచున్నా
డు ఎవనియొకఁడో వాకుఁడు మనస్సున్న శుద్ధములో వాకసత్యముచేతనున్నను
నన్ను రాగద్వేషములచేతనున్న యాపీతములు గాకుండ నెల్లప్పుడు రక్షించబడు

తో యతండు వేదాంతముల వలననైన జ్ఞానయాపకలమును సర్వజ్ఞత్వసర్వేశాన
త్వాదికమును మోక్షలాభమువలన బొందిను॥ ౧౬౦॥

మూ॥ నారుంతుడస్య దాతోఽపి నపరక్రోహ కర్మధీః । య
యాస్యోద్విజ్ఞతేవాచానాలోక్యాంతాముదీరయేత్॥ ౧౬౧॥

తా॥ నాతుండైనను పరుల మర్యాదలుటనముజేయగూడదు పరులకు క్రోహము
గునట్టి పనులందు బుద్ధిగలవాడు గారాదు తనయొక్క యేవాకుచే లోకముభ
యమునొండునో యుట్టివాకుర తనకు స్వగాదిలోకప్రాప్తికి విరోధిగావున బ
లుకదగదు॥ ౧౬౧॥

మూ॥ సమ్మూలాద్రాహ్మణోనిత్య ముద్విజేత విషాదిషా అమృత
స్యేవచాకాంతే దవమానస్య సర్వదా॥ ౧౬౨॥

విషమువలననువలె నెల్లప్పుడును బ్రాహ్మణుడు సమ్మానమువలన భయపడవ
లెను సమ్మానమందు బ్రీతినిందగూడదు అమృతమునకువలె నెల్లప్పుడు నవమాన
మునకు కోరికగలిగయుండవలయును- పరుడు దన్నవమానించిన తీమనొంది భేద
మునొందగూడదు॥ ౧౬౨॥

మూ॥ సుఖంహ్యవమతశ్చేతే సుఖంచ ప్రతిబుధ్యతే । సుఖంచరతి
లోకస్మి న్నవమంతా వినశ్యచి॥ ౧౬౩॥

పరుడు దన్నవమానించిన నది తీమించి భేదమునొందకుండునతండు సుఖముగ
గైదించును సహనములేకుండిన నాభేదముచే నిద్రనెట్లాందును గాన సహించినవా
డు సుఖముగామేలొగనును సుఖముగా కార్యములందు సంవరించు నింక నవమా
నమునచుకనతడా పాపముచే నశించును॥ ౧౬౩॥

మూ॥ అనేన క్రమయోగేన సంస్కృతాత్కా ద్విజశ్చనైః । గురౌ
వసంత్యంచినయా ద్భ్రహ్మధిగమికంతపః॥ ౧౬౪॥

ఈచేపుటిన యుపాయముచే జాతకర్మాద్యపనయన పర్యంత సంసారిర
సంస్కృతుడగు ద్విజుడు గురుకులమందు నివసించుచుం ద్వరలేకుండ వేదాధ్యయన
ముకొరకైన దపస్సుననగా వత్సమానియమ కలాపమును జేయవలయును-ఇత

రవిధులచే విహితమైనప్పటికి నధ్యయనాంగమని డెలియుటకిదియర్థవాదము॥౧౬౪॥

మూ॥ తపోవిశేషై ర్వివిధై వ్యతైశ్చ విధిబోధితైః । వేదాః
తస్మిన్నిగంతవ్య స్సరహస్యోద్విజన్మనా॥ ౧౬౫॥

అధ్యయనాంగత్వమునే స్పష్టపరచుచున్నాడు- ఆచారమునచి- యధ్యయనమును జేయవలయునను విధి మొదలుగాజెప్పబడిన వివిధములగు నియమవిశేషములవలననున్ను ॥ స్తో ॥ “సేవతేమాంశ్చనియమాత్” అని చెప్పబోయే వ్రతములచే తనున్ను సమగ్రముగా వేదమునగా మంత్రబ్రాహ్మణోపనిషత్సంహితాత్మకమని యథాము రహస్యమనగ నుపనిషత్తు ప్రాధాన్యమని వేరేజెప్పెదము॥ ౧౬౫॥

మూ॥ వేదమేవ సదాభ్యసే త్తపస్తప్యద్విజోత్తమః । వేదా
భ్యాసోహివిప్రస్య తపఃపరమిహాచ్యతే॥ ౧౬౬॥

వేదాధ్యయనమందు నేనియమముల కంగత్వము జెప్పబడెనో అది సకలవేదాధ్యయనమున్ను దీనిచే విధించుచున్నాడు-తపస్సునుజేయుచున్ను ద్విజుడు వేదమునే గ్రహణార్థమై యాపుత్రిజేయవలెను విప్రనకు వేదాభ్యాసమే యిక్కడ తపస్సుని మునులచే జెప్పబడెను ॥ శ్లో ॥ “స్వాధ్యాయప్రవణనే ఏవేతినాకోమోద్గల్గ్యః - తద్ధితపస్తద్ధితపః” వేదముజదువుట జెప్పట యేతపస్సు అచేతప స్సచేతపస్సుని మోద్గల్గదుజెప్పెనని తైత్తిరీయోపనిషత్తు॥ ౧౬౬॥

మూ॥ ఆహ్రోవసనఖాగ్రేభ్యః పరమం తప్యతేతపః॥ యస్సగ్ర్యపి
ద్విజోధీతే స్వాధ్యాయం శక్తితోన్వహం॥ ౧౬౭॥

ఈశ్లోకము స్వాధ్యాయస్తుతి పరము- వీవిప్రుడు తపస్సమాలికను ధరించినవాడైనప్పటికిన్ని యనగా బ్రహ్మచారి నియమముల నతిక్రమించినవాడైనాయనిస్తుత్యథాముగాని నియమముల నతిక్రమించుమనికాదు రాగతుండైనప్పటికిని ప్రతిదినమున్ను యథాశక్తిగా స్వాధ్యాయాధ్యయనమునచునోయతడు నఖిఖాపర్యంతమును వ్యాపించిన పరమతపస్సునుజేసినవాడగుచున్నాడుగదా ఇక్కడరామచంద్రుని వ్యాఖ్యానము- సః ఆమనువు నఖాగ్రేభ్యః నఖములుతెల్పివ్రజ్జములుగా గలవారు ఋషులు వారికిరకు ఆహా చేప్పిననీవ్రాసెను॥ ౧౬౭॥

మూ॥ యోనధీత్య ద్విజోవేద మన్యత్ర కరుతే శ్రమం । నవేవ
స్నేవ కూద్రత్వ మాశుగచ్ఛతి సాన్వయః॥ ౧౬౮॥

వీధ్వజుడు వేదమును జదువక నర్హశాస్త్రాదులయందు పరిశ్రమశేయనో వా
డు జీవించి యుంటున్న పుత్రపౌత్రాదులతో కూద్రత్వమును బొందును వేదము
ను జదువకుండినను స్మృతులను వేదాంగములనున్న జదివినట్లైతే నీవిర్హము
లేదు॥ అదిగావుననే శంఖలిఖతులు॥ శ్లో॥ “ఎవేదమధీత్యాన్యం విద్యామధీత్యా
న్యత్రవేదాంగ స్మృతిభ్యః॥” వేదమును జదువకనున్న వేదాంగములు స్మృతులు
వినాగా నితరశాస్త్రములను జదివిన నాదోషమని యథాము॥ ౧౬౮॥

మూ॥ మాతురగ్రేధి జననం ద్వితీయం మాంజీ బంధనం । వృత్తి
యం యజ్ఞ దీక్షాయాం ద్విజస్య శ్రుతిబోధనాత్॥ ౧౬౯॥

ద్విజుల కచ్చుటచ్చట నధికారము వినబడుట వలన ద్విజనిరూపణమును జెప్పు
చున్నాడు పురుషునకు మొదటిజన్మము తల్లియందు రెండవజన్మ ముపనయనముం
దు మూడవజన్మము యజ్ఞ దీక్షయందునని వేదవిధివలన నిందుకుశ్రుతి॥ “పునర్వా
యద్యత్విజో యజ్ఞే యంకుర్యంతి యదీక్షయంతీతి॥” యని మూడుజన్మములు జెప్ప
డము ద్వితీయజన్మస్తుతికొరకు ద్విజునకే యజ్ఞ దీక్షయం దధికారమువలన॥ ౧౬౯॥

మూ॥ తత్రయద్రహ్మ జన్మాన్య మాంజీబంధన చిహ్నితం । త
త్రాస్యమాతా సావిత్రి పితౌత్వాచార్య ఉచ్యతే॥ ౧౭౦॥

ఆమూడు జన్మయలందును బ్రహ్మమనగా వేదము తత్సంపాదనార్హకమైనదిగా
న బ్రహ్మజన్మముపనయనము మాంజీబంధనము చిహ్నముగాగలది జన్మము మా
తృపితృసాధ్యముగావున నామాంబకునకు నాజన్మమందు తల్లి సావిత్రి పండి యా
చార్యుడున్ను॥ ౧౭౦॥

మూ॥ వేదప్రధానా దాచార్యం పితరం పరివక్షతే । నవ్యాస్త్రి
న్యజ్యతే కర్మ కించిదా మాంజీబంధనాత్॥ ౧౭౧॥

వేదము నిచ్చుటవలన నాచార్యునిపండిగా మన్నాదులు జెప్పుచున్నారు తండ్రి
వలె మహాపరా గావున నతని చిత్తత్వము గౌరవము మహాపరాధమునుజెప్పు
(12)

చున్నాడు యీమాణవునకు నందుపనయమగుదనుకసించుకయైన కర్మ ముసంబంధించినగా నేకకర్మమునకు నధికారి కాడనుట॥ ౧౭౧॥

మూ॥ నాభివ్యా హరయెద్ద హస్త స్వధానినయనాదృతే । శూ

" ద్రోహి సమస్తావ ద్యావ ద్యేదేన జాయతే॥ ౧౭౨॥

ఉపచయమగు పర్యంతమునని యనువర్తించును తండ్రి చనిపోయిన నతనికి శ్రాద్ధము జేయుటకంటె ననునదిదప్పు వేదమునుబలికించగూడదు తండ్రి శ్రాద్ధమే మంత్రమున నగునోయదియు నుచ్చరింపజేయగూడదు గావున నెంతపర్యంత ము పనయజన్మముగాదో యంతదనుక శూద్రునితో తుల్యుడుగదా॥ ౧౭౩॥

మూ॥ కృతోప నయనస్యాస్య వ్రతాదేశన మిష్యతే । బ్రహ్మణో

గ్రహణంచైవ క్రమేణ విధిపూర్వకం॥ ౧౭౩॥

ఉపనీతుడగు నతనికి సుభయసంధ్యలయందు నగ్నికార్యమును జేయడము పగలునిద్రించకుండడమునను నియమముల నుపదేశించి క్రమముగ నాచమించి వేదమును జపవలయునని విధిపూర్వకముగ నధ్యయనము జేయించనగును గాన ననుపనీతునకు మంత్రాధికారము లేదనుట॥ ౧౭౪॥

మూ॥ యద్యస్య విహితంచమో యత్సూత్రం యాచమేఖలా ।

యోదండోయచ్చ వసనం తత్తదస్య వ్రతేష్యపి॥ ౧౭౪॥

ఏవణము బ్రహ్మచారి కుపనయనకాలమందు చమోము మేఖల దండము వస్త్రము యేవిధించబడెనో యవియే గోదానాదివ్రతములయందును ధరించవలయును॥ ౧౭౫॥

మూ॥ సేవేతేమాంస్తు నియమాన్ బ్రహ్మచారి గురౌవసన్ । సం

ని మత్యేం ద్రియ గ్రామం తపోవృద్ధ్యర్థమాత్మనః॥ ౧౭౫॥

బ్రహ్మచారి గురునికంటముందుంటున్న జితేంద్రియుడై దన యనుగతాదృష్ట వృద్ధికై చెప్పబడిన నియమములను నహవలయును॥ ౧౭౬॥

మూ॥ నిత్యంస్నాత్వా శుచిః కుర్యా దైవషివితృకృతాం దేవ

తాభ్యవకనంచైవ సమధాధానపేవచ॥

౧౭౬॥

ప్రత్యక్షమును స్నానముచే శుద్ధుడై దేవపితృతనకాలమునచిహ్నము దులయించు హరిహరారి దేవపూజనమును సాయంప్రాతఃకాలములందు సమిధోమమున్న శేయవలయును గౌతమవచనమందు బ్రహ్మచారికి స్నాననిషేధము జెప్పె నది అభ్యంజనవిషయము గావుననే విష్ణుస్మృతి ॥ సూ ॥ “కాన్వయమునిషేకం కార్యకారణమప్యదంజవన్మజ్జనం” రెండుకాలములయందు నిభిషేకముగ్న కార్యకారణముగ నుదకములందు దండముతో మునుగుటయు నని రెండుస్నానములు జెప్పెను॥

౧౭౬॥

మూ॥ వజ్రయై స్తధుమాంసంచ గంధమాల్యం రసాన్ శ్రీయః॥

శుక్తానియానిసర్వాణి ప్రాణినాంచైవ హింసనం॥౧౭౭॥

తేనీయ మాంసము దినరానివి మొదలగునవి యభివ్యములని తాత్పర్యము- క స్పూర కస్తూర్యాది పరిమళద్రవ్యముల ననుభవింపదగదు పుష్పాదిమాల్యధారణము నిషిద్ధము ఉద్రేకముగలిగించే బెల్లము మొదలగు రసద్రవ్యములను భక్షించవలదు స్వభావముచే మధురాదిరసములుగలవి జలాదులలో నుంచుటవలన బులిసినవి శుక్తములు వాటినిన్ని విడువవలయును హింసశేయగూడదు॥ ... ౧౭౭॥

మూ॥ అభ్యంగమంజనం చాక్షో రుపానచ్ఛత్ర ధారణం॥ కామ

క్రోధంచ లోభంచ నతకనం గీతవాదనం॥ ... ౧౭౮॥

చమరుచే దలంటుకుని యొడలు నలుచుకొని స్నానముచేయుట కాటుక బెట్టుకొనుట చెప్పలను దొడుగుట గొడుగువేసుకొనుట కామమున్న క్రోధమున్న లోభమున్న నాట్యము గానము వీణాపణవాది వాద్యాసక్తియు నివి వజ్రంపవలయును ఈశ్లోకమందు కామశబ్దమునకు మైధునవ్యతిరీక్తమగు నభిలాషవిషయమని కల్లూకభట్టు॥

౧౭౮॥

మూ॥ ద్యూతంచ జనవాదంచ పరివాదంతథాన్వతం॥ శ్రీకాం

చప్రేక్షణాలంభ ముపఘాతం పరస్యచ॥ ... ౧౭౯॥

బూదము జనులతో నిరథక వాక్కులహము పరుసెపై దోషనిరూపణముఅన్య

తము మైఘనాపేతచే స్త్రీలను జూచుట కొగిలించుట పరుల కపకారము ఇవిన,
జిహ్వంపవలెను॥ ౧౭౯॥

మూ॥ ఏకశృంగాయాత సర్వత్ర నరేత స్సూందయేత్ క్వచిత్ | కామా
భీ=స్సూందయేత్ రేతో హిన స్తి వ్యత మాత్మనః॥౧౮౦॥

ఎకగూడనైనా నేలనే యొంటిగ బరుండవలెను కామాతురతచే నిచ్చవలస రే.
తఃపాతముచేసినందున వ్రతము నశించును- వ్యతలోపమున కవకీడేప్రాయశ్చిత్తము
ముక్షేయచలయును॥ ౧౮౦॥

మూ॥ స్వకేసిక్త్యా బ్రహ్మచాగీ ద్విజ శ్శుక్రమకామతః | స్నా
త్వార్చమర్చయిత్వాత్రిః పునర్దామిత్యేచం జపేత్॥౧౮౧॥

ఇచ్చలేకుండ స్వప్నార్చనంబు రేఖస్థులనమైతే స్నానంబొనచి- చందన పుష్ప
ధూపదీపాదులచే సూర్యనచించి పునర్దామమనుముకుటను ముమ్మారు జపించ,
వలెను- ఇందుకు పాయశ్చిత్తము॥ ౧౮౧॥

మూ॥ ఉదకుంభంసుమనసోగోశక్యస్మృతికాకుశాన్ | ఆహారేద్యా
వదధా=నిభైతంచాహరహశ్చరేత్॥ ౧౮౨॥

జలకలశమునున్న పుష్పములనున్న గోమయమునున్న పృత్తినున్న పలతుణ,
ముచేగురువుకుగావలసిన వస్తువులను దెచ్చి యివ్వవలెను ప్రతిదినమున్న భిక్షాన్నము
మునుజేవలయును॥ ౧౮౨॥

మూ॥ వేదయజ్ఞైరహీనానాం ప్రశస్తానాం స్వకర్మణు | బ్రహ్మ
చార్యాహరైశ్చైతంగృహేభ్యఃప్రయతోన్వహం॥ ౧౮౩॥

పంచమసోయజ్ఞములు మానక చేయుధార్మికలగృహములనుంచి భిక్షాన్నము
ను భిక్షనైతిలేవలయును॥ ౧౮౩॥

మూ॥ గురోఃకులె నభిక్షేత సజ్జాతికులబంధుషు | అలాభేవ్యస్యగో
త్రాణాంపూర్వపూర్వంవివర్జయేత్॥ ౧౮౪॥

గురువుగృహమందున్న దసజ్జాతులయిల్లను బంధువులనగామేనమామమొదల,

శువారీ గేహములందును భిక్షచేయకూడదు పరులగృహముందు సంభవించినచో
పూర్వపూర్వులను వడలివేయవలెను బంధు జ్ఞాతి యీక్రమమున॥ ౧౮౪॥

మూ॥ సర్వంవాపి చరేద్ద్రామం పూర్వోక్తానామసంభవే । నియ
మ్య ప్రయతోవాచ మభిశస్తాంశ్చ వజ్రయేతే॥ ౧౮౫॥ .

మున్ను ధార్మికుల గృహములందెయని జెప్పటవలనలభ్యమందీవిధిని జెప్పచు
వ్వాడు-గ్రామమందరిల్లనూ భిక్షసత్తవలెను గాని మహాపాతకులనినిందితులగునా
రిల్లకు వెళ్లకూడదు॥ ౧౮౫॥

మూ॥ దూరాదాహృత్య సమిధ స్సన్నిదధ్యాద్విహాయసి । సాయం
ప్రాతశ్చ జుహుయా త్తాభిరగ్నుచుతంద్రితః॥ ౧౮౬॥

గ్రామమునకు దూరముగ వెళ్లి సమిత్సంభారముచెచ్చి యెండదగలేలాగుపండు
నుంచి వాటిచే సాయంప్రాతఃకాలములం దగ్ని వేల్చవలెను దూరాదన్నదానికియే
కరివిగాకుండ సామాన్యాధికారముగల వనవృక్షములనిన్ని వాటికి గ్రామప్రాంత
మందున్నవాటికివలె నమేధ్యాదిసుంపరకమున్ను రజస్వలాదిస్పృశణయున్ను లేకుం
డునని మేధాతిథి రామచంద్రులు వ్యాసిరి॥ ౧౮౬॥

మూ॥ అకృత్వా భైక్షచరణ మసమిధ్యచ పావకం । అనాతుర స్స
ప్తరాత్ర మవకీణీవ్రతం చరేత్॥ ౧౮౭॥

భిక్షాహారమున్ను సాయంప్రాతః సమిద్ధోమమున్ను రోగములేకనే సమముగ
నేడుదినములు లేకుంకిన నవకీణీయగును ప్రాయశ్చిత్తముజేయవలయును॥ ౧౮౭॥

మూ॥ భైక్షేణ వత్రయేన్నిత్యం నై కాన్నాదీభవేద్వృత్తి । భైక్షే
ణవ్రతినోవృత్తి రుపవాససమాప్తృతా॥ ౧౮౮॥

బ్రహ్మచారియొక్కొని యన్నమునే దినకూడదు బహుగృహములనుంచి చెచ్చిన
యన్నము దినవలె నట్లు దినననుపవాససమమూ బ్రహ్మచారికగును॥ ౧౮౮॥

మూ॥ వ్రతవర్జేవదైవత్యై పితృకర్మణ్యభివృత్తి । కామమధ్య
హేతోఽన్నీయా ద్వృతమస్య నలుప్యతే॥ ౧౮౯॥

మున్ను నిషేధించబడిన యేకాన్న నిషేధభోజనమునకు నిషేధము దేవోద్దేశముగ జేసెడి కర్మమందు గోరబడి బ్రహ్మచారివ్రతతుల్యముగ మధుమాంసవజికతముగ యధేష్టముగ నొక్కరియన్నమునే దినవచ్చు నలులనే పితృకర్మములందును నియమించబడి ఋషితో తుల్యముగ యధేష్టముగ భుజించ వచ్చును వ్రతలోపమున్న లేదు॥ శ్లో॥ “బ్రహ్మచర్యే స్థితోనైక మన్నమద్యా దనాపది । బ్రాహ్మణో కామమశ్నీయా చ్చాగ్నే వ్రతమపీడయన్నితి॥” శ్రాద్ధమందు నియమించబడి బ్రహ్మచర్యవ్రతమునకు హానిలేకుండ నేకాన్నమునున్ను దినవచ్చునని యాజ్ఞ వల్గి-విశ్వరూపునిచేనై తే “వ్రతమస్య నలుప్యతే” యను మనువుచే బ్రహ్మచారికనిమంత్రితభోజనమునందు మాంసభక్షణము విధించబడెనని వ్రాసెను॥ ౧౮౯॥

మూ॥ బ్రాహ్మణస్యైవ కమైకత దుపదిష్టం మసీషిభిః రాజన్యజై
శ్యయోష్ట్యైవం నై తత్కర్మవిధీయతే॥ ౧౯౦॥

మూఁడువర్ణముల బ్రహ్మచారులకును భిక్షాచరణము నిధించుటవలన వ్రతవదనుల్లోకముచే దానికపవాదముగ నేకాన్నభోజనము త్కత్రియవై శ్యులకున్నా బ్రాహ్మించిన యేకాన్నభోజనమును ప్రత్యేకముగ నిషేధించుచుండెను- ఆ నిమంత్రితైకాన్నభోజనము బ్రాహ్మణునకే యని పెద్దలచే విహితమగుట వలన త్కత్రియవై శ్యులకు లేదని మనువు జెప్పుచున్నాడు॥ ౧౯౦॥

మూ॥ చోదిణోగురుశానిత్య మప్రచోదితవీవవా । కుర్యా దధ్య
యనేయత్న మాచార్యస్య హితేషుచ॥ ౧౯౧॥

ప్రత్యహమును గురువుచే బ్రేరితుడైనను గాకుండినను వేదాధ్యయన మందును గురుహితములందును యత్నమును స్ఫుటముగ జేయవలయును॥ ౧౯౧॥

మూ॥ శరీరంచైవ వాచంచ బుద్ధింద్రియమనాంసచ నియమ్యపాగ్ం
జలి నైష్ఠే ద్వీక్షమాణోగురోముఖమ్॥ ౧౯౨॥

శరీరమును వాక్కున బుద్ధిని యింద్రియములను నియమించి పాగ్ంజలియగుచు గురునిముఖమును నొచుచు నిలవబడవలెను గాని గూఁచుండగూడదు॥ ౧౯౨॥

మూ॥ నిత్యముద్ధృతపాణిస్స్యాత్ సాధ్వారాస్సుసంయతః । ఆ

స్వతామితీహక్త స్పర్శాసీతాభి ముఖంగురోః॥ ౧౯౩॥

ఉత్తరీయమునకు పైగానుండిన దక్షిణబాహువుగలవాడై నియతచిత్తుడును శోభరాచారుడు ననగా వస్త్రావృతశరీరుడై గురువుచే గూఢకాంక్షముని యాజ్ఞా పించబడి గురువున కభిముఖముగ గూఢకాంక్ష వలయును॥ ౧౯౩॥

మూ॥ హీనాన్నవస్త్రవేషస్సాగ్ని త్వవదా గురుసన్నిధౌ । ఉత్తీ
క్షేత్పృథమంచాస్య చరమంచైవసంవిశేతే॥ ౧౯౪॥

గురువు కంటె నపకృష్టమగు నన్నమును వస్త్రమును వేషమున్ను గల వాడగు చునుండవలెను రాత్రియందు గురువు పరుండిన పిమ్మట బరుండి యుత్సరికంటె మున్నగు లేవవలెను॥ ౧౯౪॥

మూ॥ ప్రతిశ్రవణసంభాషే శయానో నసమాచరేత్ । నాసీనో
నవభంజానోనతివత్సపరాజ్ఞుభిః॥ ౧౯౫॥

గురువు నాజ్ఞను వినడమున్ను వారితో మాటలాడడమున్ను దాను బరుండిగా నిగూఢకాంక్షగానిభుజించుచుండిగాని నిట్టనిలవబడిగాని పరాజ్ఞుఖుడయిగాని శేయ గూడదు॥ ౧౯౫॥

మూ॥ ఆసీనస్యస్థితఃకుర్యా దధిగచ్ఛంస్తుతివృతః । ప్రత్యుద్గమ్య
త్వావృజితఃపశ్చాద్ధావంస్తుధావతః॥ ౧౯౬॥

గురువాసనమందుగూఢకాంక్ష యాజ్ఞాపించినచో నాసనమగుంచి లేచిన్ని నిల వబడినచో నభిముఖముగ జనియుండియు నడుచుచున్నప్పుడు దానెదురుగ దిరిగి వచ్చియు బరు వెత్తుచున్నప్పుడు వెనుకంటె రువిడుచును శిష్యుడు వినవలయును భాషించవలయును॥ ౧౯౬॥

మూ॥ పరాజ్ఞుభిస్సాగ్నిభిముఖో దూరస్థస్త్రిత్యచాంతికమ్ । ప్రణమ్య
తుశయానస్య నిచేషేనైవతివృతః॥ ౧౯౭॥

గురువు పరాజ్ఞుఖుడై యాజ్ఞాపించినచో శిష్యుడు దానభిముఖుడయిన్ని దూరముగ నుండినచో సమీపమునకు వచ్చియున్న పరుండిన సమసరించియున్న

దగ్గిరదొలగి యుండి కరములు జోడించుకని ప్రకృతవణసంభాషణములు జేయుట
లయును॥ ౧౯౭॥

మూ॥ సీచంశయ్యాసనంచాస్య సర్వదాగురుసన్నిధౌ । గురోస్తు
చతుర్విషయే నయథేష్టాసనోభవేత్॥ ౧౯౮॥

ఎల్లప్పుడును గురుసన్నిధిని దనశయ్యాసనములు సీచములనగా కిందుగ నుండ
వలెను గురువుచూచుచునుండ యథేష్టాసన గతుడుగా గూడదు॥ ౧౯౮

మూ॥ నోదాహరేదస్య నామపరోక్షమపి కేవలమ్ । నచైవాస్యా
సుకుర్వీత గతిభాషితచేష్టితమ్॥ ౧౯౯॥

హోక్షమందైన నుపాధ్యాయాచార్యోపనామములచే వ్యవహరించవలెనుగా
ని గురునామమునుచ్చరించ దగదు గురువుయొక్క మాటలనున్న చేష్టలనున్ననన
గా గమనాదుల నపహాసార్థమనుకరించగూడదు॥ ౧౯౯॥

మూ॥ గురోర్యశ్రీపరీవాదో నిందావాషప్రవర్తతే । కఠోత
త్రాపిధాతవ్యా గంతవ్యం వాతతోన్యతః॥ ౨౦౦॥

ఉన్నదోషము నెంచడము పరీవాదము లేనిదోషమును కల్పించడము నిందయా
రెండింటిలో నేదైనా తనగురువువిషయమై జరుగుచుండినచో చెవులు మూసుకొ
నవలెను లేదా కొందొకచోటికి బోవలయును॥ ౨౦౦॥

మూ॥ పరీవాదా త్తరోభవతి క్వాచైభవతి నిందకః । పరిభోక్తా
క్రిమిభోవతి కీటోభవతి మత్సరీ॥ ౨౦౧॥

ఇంక శిష్యుడుజేయు పరీవాదాదులకు ఫలమునుజెప్పుచున్నాడు శిష్యుడు గురు
వును పరీవాదముజేసిన రాసభమగును నిందించిన కుక్కయగును అనుచితముగ
గురుధనమునుదీనిన క్రిమియగును మత్సరించిన కీటమగును॥ ౨౦౧॥

మూ॥ దూరస్థో నాచయేనేనం సక్రుద్ధో వాంతి కేస్త్రీయాః ।
యానాసనస్థశ్చైవైవ మవరుహ్యభివాదయేత్॥ ౨౦౨॥

తాను దూరముగనుండి యన్యునిచే వస్త్రాదులంపి గురువును పూజించగూడ

చు కోభయక్తుడయిన్ని శ్రీసన్నిధినిన్ని పూజించగూడదు యానమందైన నాన
సమంచైననున్నచో గురువు కనపడెనని దిగిసలగొనించవలెను॥ ౨౦౨॥

మూ॥ ప్రతివాతే నువాతేచ నాసీత గురుణాసహ । ఆసంశ్రవ
తైవ గురో నాకించివపి కీర్తయేత్॥ ౨౦౩॥

ప్రతివాతమందు ననువాతమందును గురువుతో సరిగాగూర్చుండనగు శిష్యు
డుపైనుండి గురువుపైకివచ్చే గాలిప్రతివాతము గురువుపైనుంచి శిష్యుపైకివచ్చు
గాలియనువాతము ఎచ్చట గురువునకు మాటవినరాకుండు నచట యేమైనను
గురువుతోజెప్పగూడదు॥ ౨౦౩॥

మూ॥ గోశ్శృంగయాన ప్రాసాద ప్రస్థరేషు కటేషుచ । ఆసీ
తగురుణాసాధ౯ం శిలాఫలక నౌషుచ॥ ౨౦౪॥

ఎడ్లబండియందున్న అశ్వయుక్త రథమందున్న ఉష్ణ రథమందున్న మేడ
యందున్న కొండచరియందును చాపయందును శిలయందును బల్లయందును
సౌకయందును గురువుతోగూడ గూఢుకొండవచ్చును॥ ౨౦౪॥

మూ॥ గురోగుఁరౌ సన్నిహితే గురువద్వృత్తిమాచరేత్ । నచా
నిస్వప్తో గురుకౌ స్వాస్థురౌ సభివాచయేత్॥ ౨౦౫॥

గురువుయొక్క గురువు సమీపించినప్పుడు గురువునకుఁబోలె నభివాదనాదిక
ము జరిగించవలెను తాను గురువునింటనుండినప్పుడు గురువునాజ్ఞ లేక దనసంబంధి
పితృపితృవ్యాదులకు ననుసరించదగదు॥ ౨౦౫॥

మూ॥ విద్యాగురుష్యై తదపి నిశ్యావృత్తి స్వయౌనిషు । ప్ర
తిషేధత్సు చాధర్మాన్ధితచోప దిశత్స్వపి॥ ౨౦౬॥

ఆచార్యులుగాని విద్యాగురువులయందు నిట్టలే నిత్యముగ సతాకరవృత్తి జర
పవలెను తనవిద్యుదయందును సధర్మమువలన మల్లించెడివారియందును ధ
ర్మము నుపదేశించువారియందు నట్టులే జరగవలెన॥ ౨౦ ॥

మూ॥ శ్రేయస్సు గురువద్వృత్తిం నిత్యమేవ సమాచరేత్ । గురు

పుత్రేషు చాశ్వేషు గురోశ్చైవ స్వ బంధుమ్॥ ౨౦౭॥

విద్యాశేష స్సమృద్ధిగలవారియందును యోగ్యతగలిగి తనశిష్యుడుగాక శ్యేషుడగు తనగురుపుత్రునియందున్న గురుసంబంధబంధువులందును దనపితృవ్యాధి బంధువులందును గురువునకుఁబోలె సతాచరమాచరించవలెను॥ ౨౦౭॥

మూ॥ బాల స్సమానజన్మావా శిష్యేవా యజ్ఞకర్మణి । అధ్యాపయ స్థురుసుతో గురువన్మాన మహాతి॥ ౨౦౮॥

గురుపుత్రుడు తనకంటె తక్కువవయస్సుగలవాడుగాని సమానవయస్సుగలవాడుగాని శిష్యుడుగాని వేదమునుచెప్పటకు సమర్థుడై యజ్ఞకర్మమందు ఋత్విజుడైనా గాక జూడవచ్చినను గురువునకుంబలె పూజకర్తృడగుచున్నాడు॥ ౨౦౮॥

మూ॥ ఉత్సాదనంచగాత్రాణాం స్నాపనోచ్ఛిష్టభోజనే । నకుర్యాద్గురుపుత్రస్య పాదయోశ్చావసేజనమ్॥ ౨౦౯॥

గురువద్వృత్తిమాచరే దనుటవలన నాచార్యునితోనవిశేషము బ్రాప్తించగా నొడలునలుగు బెట్టడము స్నానమును జేయించడము సుచ్ఛిష్టభోజనము కాళ్లుగడగడము నివిగురుపుత్రునికి జేయగూడదు॥ ౨౦౯॥

మూ॥ గురువత్ప్రీతిపూజ్యాస్మ్య స్సవణాః గురుయోషితః । అసవణాః ప్రసంపూజ్యాః ప్రత్యుత్థానాభివాదవైః॥ ౨౧౦॥

సవణలగు గురుభార్యలాజ్ఞాకరణాదులచే గురువువలెనే పూజాహులు అసవణలై తే ప్రత్యుత్థానాభివాదనములచే మానాహులు॥ ౨౧౦॥

మూ॥ అభ్యంజనస్నాపనంచ గాత్రోత్సాదనమేవచ । గురుపత్నీసకార్యాణి కేశానాంచప్రసాధనమ్॥ ౨౧౧॥

మానె తలకును శరీరమునకు రాసి నలుగుబెట్టి స్నానము చేయించుటయును కేశప్రసాధనమనగా పువ్వులు ముడుచుటయు నిందుచే నొడలచందనమలదుట గురుపత్నికి జేయగూడదు॥ ౨౧౧॥

మూ॥ గురుపత్నీతు యువతి నాభివాద్యేత పాదయోః । పూ

మనుస్మృతి * ద్వితీయాధ్యాయము.

99

అపింశతివక్షేణ గుణదోషావిజానతా॥

౨౦౨॥

గురుభ్యాం యువతియేని నిరువదివత్సరములు వయస్సు కలిగి గుణదోషము లేరిగినవాడు పాదాభివందనము జేయగూడదు నేలను హస్తములుంచి సమసూరించవలెను॥ ౨౦౧॥

మూ॥ స్వభావపీషనాశీణాం నరాణామిహదూషణమ్ । అతో
ధాన్యప్రమాద్యంతి స్రమదాసువిపశ్చితః॥ ౨౦౩॥

పురుషులమనస్సులకు వికారమును దమశృంగారశేష్టలచే గలిగించి దోషమును బుట్టించుట స్త్రీలకు స్వభావము గావున బంధతులు తమపురుషార్థమునకు భంగమురాకుండ స్త్రీలయందు బ్రహ్మదము నొందరు॥ ౨౦౩॥

మూ॥ అవిద్వాంసమలంఠోకే విద్వాంసవపివాపునః । ప్రమదా
హ్యుత్పథం నేతుం కామక్రోధవశానుగం॥ ౨౦౪॥

లోకమునందు విద్వాంసుడైన నవిద్వాంసుడైన ద? ఇటు కామక్రోధ వశుని నా నమాగ్గవర్తిగ నొనర్చుటకు సమర్థులగుచున్నారు॥ ౨౦౪॥

మూ॥ మాత్రాస్వస్రాదుహిత్రావా నవివిక్తాసనోభవేత్ । బల
వాసింద్రియగ్రామో విద్వాంసమపికషతి॥ ౨౦౫॥

తల్లి తోనయిన భగినితోనైన రహస్యస్థలమందుండగూడదు ఇంద్రియగణ మెఱువబలముగలది శాస్త్రముచే నియమితమగు మనస్సుగల విద్వాంసుడైన బలవశునిగా జేయును॥ ౨౦౫॥

మూ॥ కామంతుగురుపత్నినాం యువశీనాయువాభువి । విధివ
ద్వందనంకుర్యా దసావహమిత్రైవత్॥ ౨౦౬॥

అత్యంతయువతులగు గురుపత్నులకు తానున్న యౌవనవంతుడగు శిష్యుడు విధిచే నేనునమసూరించుచున్నానని చేతులు నేలనుంచి మ్రోకగవలెను॥ ౨౦౬॥

మూ॥ విప్రోవ్యపాదగ్రహణ మన్వహంచాభివాదనం । గురుదారే
మహర్వీత సతాంధర్మమనుస్మరత్॥ ౨౦౭॥

పక్షదేశమునంచి వచ్చినప్పుడు మాత్రము సద్ధర్మమును స్మరించి కుడిచేతకు
డిపాదము నెడమచేత నెడమపాదమును గ్రహించి విధ్యక్తముగనున్న నిత్యము
న్న భూమిపై కరములుంచిన్ని గురుపత్నులకు యువయగు శిష్యుడు మొగ్గకొ-
వలెను॥ ౨౧౭॥

మూ॥ యథాఖనఖనితేణ నరోవార్యధిగచ్ఛతి । తథాగురుగ
తాంవిద్యాం శుశ్రూమరధిగచ్ఛతి॥ ౨౧౮॥

ఉక్తమగు శుశ్రూషావిధికి ఫలమునుజెప్పచున్నాడు తత్వగోలచేదవ్యచు జల
ము నెట్లొందు నట్లనే శుశ్రూషజేయ నిచ్చగలవాడు గురుగతమగు విద్యభొందుచు
న్నాడు॥ ౨౧౮॥

మూ॥ ముండివాజటిలోవాస్యా దథవాస్యాచ్ఛిఖాజటః । నై నం
గ్రామేభిః మ్లోచే త్సూర్యోవాభ్యుదియాతర్వచితే॥ ౨౧౯॥

బ్రహ్మచారికి మూడు ప్రకారములని చెప్పుచున్నాడు ముండిత శిరిసుగడైనను
జటిలుడైనను జటగట్టిన శిఖిగలవాడైనను ఏకగ్రామమందైన బ్రహ్మచారి నిద్రీతుడ
గుచునుండ సూర్యుడ స్తమయమునుగాని ఉదయమునుగాని బొందగూడదు॥ ౨౧౯॥

మూ॥ తంచేదభ్యుదియాత్సూర్య శ్శయానం కామచారతః । ని
మ్లోచేద్వాప్యవిజ్ఞానా జ్జపన్నపవసేద్దినం॥ ౨౨౦॥

ఇందుకు ప్రాయశ్చిత్తమును జెప్పచున్నాడు-అబ్రహ్మచారికామచారము వలన
నిద్రీతుడగుచుండ నిద్రావశంబున నెరుంగకున్నంతలో సూర్యుడుదయించిన నస్త
మించిననొకపగలుజపముజేయుచు సుపవసించి రాత్రిభుజింపవలయు నిదిసూర్య
భ్యుదితునకు ప్రాయశ్చిత్తము సూర్యభ్యుస్తమితునకు మరునాటిపగలుపవసించ
వలయునని కుల్లూకభట్టు-సావిత్రిజపమునకు గాతమవచనము॥ సూ॥“సూర్యభ్యు
దితోబ్రహ్మచారి తష్టేదహరభుంజానోభ్యుస్తమితత్పరాత్రాజపణ సావిత్రిం”గతా
థః॥ ౨౨౦॥

మూ॥ సూర్యేణ హ్యభినిర్ముక్త శ్శయానో భ్యుదితత్పయః । ప్రా
యశ్చిత్తమకుర్వాణో యుక్తస్స్యాన్మహతైనసా॥ ౨౨౧॥

వీడికారమున సూర్యాభ్యుదయ సూర్యాభ్యస్తమితౌ బ్రహ్మచారియథోక్త
ముగ బ్రాహ్మశ్రీక్షము జేయకుండిన నాపాపముచే నరకము నొందును గావున
బ్రాహ్మశ్రీక్షనువశ్యముగ జేయవలయును॥ ౨౨౧॥

మూ॥ ఆచార్య ప్రయతో నిత్య ముఖే సంధ్యే సమాహితః శుచా
దేశే జపకజప్య ముపాసీత యథావిధి॥ ౨౨౨॥

ప్రతిదినము నుభయసంధ్యలవాచించి సమాహితుడై శుచియగు దేశమందు
నియమవంతుడగుచు జప్యమును జపించి యథావిధిగ సంధ్యోపాసన మొనర్చవలెను॥ ౨౨౨॥

మూ॥ యదిశ్రీయద్యవరజ శ్రేయః కించిత్సమాచరేత్ | తత్స
ర్వమాచరేద్యుక్తో యత్రవాస్యరక్షేన్ననః॥ ౨౨౩॥

శ్రీగాని శూద్రుడుగాని శ్రేయసాచర్యము నెద్దియేని యాచరింతురదితాస్త్ర
విరుద్ధము గాకుండిన దానినాచరించవలెను దనమనస్సుకు మంచిదని తోచినదానిని
జేయవలెను॥ ౨౨౩॥

మూ॥ ధర్మాథాః శుభ్యతేశ్రేయః కామాథాః ధర్మవివచా ఆ
ర్థవివేహవాశ్రేయ స్త్రివర్గభితుస్థితిః॥ ౨౨౪॥

శ్రేయస్సనగా ధర్మాధ్యక్షములని కనపరచుచున్నాడుకొందరాచార్యులు కామ
మేతువులుగాన ధర్మాధ్యక్షములు శ్రేయస్సనిరి కొందరు శుభమేతువులుగాననర్థ
కామములు శ్రేయస్సనిరి కొందరధర్మకామముల కుపాయముగాన ధర్మమేశ్రేయస్స
నిరి కొందరు ధర్మకామములకు సాధనమగుట నిచ్చట నర్థమే శ్రేయస్సనిరి యింక
స్వమతమును జెప్పుచున్నాడు పరస్పరావిరుద్ధములగు ధర్మాధర్మకామములు స్వ
రూపముగాగల త్రివర్గము శ్రేయస్సని నిశ్చయము-ఇట్లు భోగేచ్ఛులకుగాని మో
క్షేచ్ఛులకుగాదు ముముక్షులకై లే మోక్షమే పురుషార్థమని వస్తాధ్యాయమందు
జెప్పగలడు॥ ౨౨౪॥

మూ॥ ఆచార్యో బ్రహ్మణో మూర్తిః పితా మూర్తిః ప్రజాప
తేః మూర్తాపృథీవ్యా మూర్తిః స్తు భౌతాస్సో మూర్తిః

రాశ్వనః॥

౨౨౫॥

అచార్యుడు వేదాంతప్రతిపాదిత పరబ్రహ్మమూర్తి తండ్రి పీఠాభ్యగమనమున
మూర్తి తల్లిధారణాది వలన పృథివీమూర్తి పోదరుడు క్షేత్రజ్ఞనిమూర్తిగా
పున విరవమానించిన నవమానించదగరు॥ ౨౨౫॥

మూ॥ అచార్యశ్చ పితాచైవ మాతా భాగ్రతాచ పూర్వజః॥ నా
తేనాప్యవమంతప్యా బ్రాహ్మణేన విశేషతః॥ ౨౨౬॥

అచార్యపితృమాతృశ్చేష్టభాగ్రతలాతునిచేనైవ నవమానించదగరు బ్రాహ్మ
ణానకు నియమము విశేషించి గావలయును॥ ౨౨౬॥

మూ॥ యంమాతా పితరా క్లేశం సహేతే సంభవే నృణాం॥ న
తస్య నిష్క్రొతిం శక్యం కతుకంవషశతైరపి॥ ౨౨౭॥

మనుష్యులయొక్క ఉత్పత్తియందుదలిదండ్రులే క్లేశమును సహించుచున్నారో
చానికి ననేకవషశతములచేనైన ననగా జన్మశతములచేనైన నానృణ్యమును జే
యుటకు శక్యముగాదు॥ ౨౨౭॥

మూ॥ తయోర్నిత్యం ప్రియం కుర్యా దాచార్యస్యవసర్వధా॥ తే
ష్వేవత్రిమతుష్టేమ వ్రతం తవసమాప్యతే॥ ౨౨౮॥

నిత్యముగా దలిదండ్రులకును సర్వదా యాచార్యునకును సంతుష్టిని జేయవల
యును వారు మువ్వరును సంతుష్టినొందిరేని నీకు సకలమున్ను కృచ్ఛ్రచాంద్రా
యణాదివ్రతఫలము సిద్ధించినదేను॥ ౨౨౮॥

మూ॥ తేహం త్రయాణాం శుశ్రూషా పరమం తపశ్చరతే॥ న
తైరభ్యసనుక్షాతో ధర్మమన్యత్సమాచరేత్॥ ౨౨౯॥

ఆతలితండునాచార్యుడు నీమువ్వరిపరిచర్యయే పరమతపంబని చెప్పబడు
చున్నది దీనివలననే సకలతపఃఫలమున్ను ప్రాప్తించు నన్యధర్మము లేనైన వీరియ
నుజ్జితేక జేయగూడదు॥ ౨౨౯॥

మూ॥ తవీవహి త్రయోలోకా తవీవత్రయప్రశమాః॥ తవీవహి

త్రయోవేదా స్తవీకృతౌ త్రయోగ్నుయః॥ ౨౩౦॥

తల్లి దండ్రీ యాచార్యుడు ఆముగ్గురే మూడులోకములగుడున్నారు లోకత్రయప్రాప్తిహేతువులు గావున కారణమందు కార్యోపహరము గాహణస్థాద్యాశ్రమములను చూటిని బొందించేవారిగుటచే వారు మువ్వరే మూడుశ్రమములు వేదత్రయఫలమన ఈపాయములు గావున వారేమూడువేదములు మూడగులచే సంపాద్యమగు యజ్ఞఫలవాలలు గావున వారే త్రేతాగ్నులు॥ ౨౩౦

మూ॥ పితౌనై గాహణపత్యోగ్ని ర్నాత్యాగ్ని దక్షిణస్సంసృతః |
గురురాహవనీయస్తు సాగ్నిత్రేతాగ్నియసీ॥ ౨౩౧॥

తండ్రియే గాహణపత్యాగ్ని తల్లి దక్షిణాగ్ని యాచార్యుడాహవనీయాగ్ని యాయగ్నిత్రీయము స్తుత్యహణముగావున శ్రేష్ఠతరము॥ ౨౩౧॥

మూ॥ త్రిష్వప్రమాద్యస్తేతేషు త్రిక లోకాకావిజయద్భవీ | దీ
ప్యహనస్సవివృషా దేవవ ద్వివిమోదతే॥ ... ౨౩౨॥

పితౌదిత్రయమం దప్రమాదముగానున్న బ్రహ్మచారైతేసరే గృహస్థుడున్న ధూమలోకములనున్న జయించుచున్నాడు స్వతేజముచే సూర్యాదులువలె వెలుండుచు స్వర్గమందు సంహృష్టుడగుచున్నాడు॥ ౨౩౨॥

మూ॥ ఇమంలోకం మాతృభక్త్యాపితృభక్త్యాతు మధ్యమం | గు
రుశుశ్రూషయా త్యేవం బ్రహ్మలోకం సమశ్నుతే॥ ౨౩౩॥

మాతృభక్తిచే నీహులోకమునున్న పితృభక్తిచే నంతరిక్షలోకమునున్న గురుశుశ్రూషచే బ్రహ్మలోకమునున్న బొందును॥ ౨౩౩॥

మూ॥ సవేతస్యా దృతాధర్మాయస్యైతేత్రయ ఆదృతాః | అ
నాదృతాస్తు యస్యైతే సర్వాస్తస్యాఫలాక్రియాః॥ ౨౩౪॥

ఎవని తలదండ్రులున్న గురువున్న సతరించబడిరో వానికి సకలధర్మములున్న సఫలములు ఎవనిచే నీమవ్వరును సతరించబడరో వాని శౌరస్తాతకార్కములన్నియు నిష్ఫలములగును॥ ౨౩౪॥

మూ॥ యావత్త్రయస్యై జీవేయః ప్రావన్నాన్యం సమాచరేత్ | తే
ష్వేవసత్యం శుశ్రూషాం కుర్యాత్ప్రియహితేరతః॥ ౨౩౫॥

ఎంతపర్యంతము వీరు ముగ్గురును జీవించియుండు రంతపర్యంతము నితరధర్మములు జేయ నకూరలేదు వారి యజ్ఞచే ప్రాగు క్తధర్మములం జేయదగదు- వారలకు ప్రీతియెట్లుగు హితమెట్లుగు నట్లు జేయ నాన క్తుడగుచు వారి శుశ్రూషజేయవలెను॥ ౨౩౫॥

మూ॥ తేషామనుపరోధేన పారశ్ర్యం యద్యదాచరేత్ | తత్త
న్నివేదయైతైర్ధో మనో వచన కర్మభిః॥ ౨౩౬॥

వారి శుశ్రూషకు విరోధములేకుండ పరలోకహితకరమగు కర్మమేదైనజేసి నదాని నవశ్యము మనోవచనములందు మాయలేకుండజెప్పవలయును॥ ౨౩౬॥

మూ॥ త్రిష్వేతేష్వతి కార్యంహి పురుషస్య సమాప్యతే | ఏవధ
మః పరస్మాత్ దుపధమోన్యతీత్యతే॥ ౨౩౭॥

ఏదికారణమున వీరు మువ్వరును శుశ్రూషితులగుచుండిరని శ్రాతస్మాత్కాది కతవ్య కర్మకలాపమేమియు ననుష్ఠించబడెనో తత్ఫలంబు బ్రాప్తించునది కారణమున నీధర్మముత్యుజ్జ్వలము॥

ప్రత్యక్షమగు నగ్నిహోత్రాది పురుషార్థసాధనధర్మమంతయు జనున్యమని న్నుతి॥ ౨౩౭॥

మూ॥ శ్రద్ధధానశ్శుభాం విద్యా మాదధీతో వరాదపి | అంత్యా
దపి పరంధర్మం శ్రీరత్నం దుఘటలాదపి॥ ౨౩౮॥

శ్రద్ధాయుక్తుడు శుభమైనవిద్యననగా దృష్టశక్తియగు గారుడాదివిద్యను శూద్రునివలనైన గ్రహించవలసినది చండాలునివలనైన యనగా జాతిస్మరణము మొదలగు జన్మాంతరీయయోగ ప్రకర్షణమువలన పాపశేషముచే ప్రాప్తమగుచండాలత్వము గలవానివలననని యథాము అట్టివానివలనైన మోక్షోపాయముగ్రహించదగినది- అట్లు జ్ఞానమునే యుపక్రమించి మోక్షధర్మమని గ్రంథము॥ శ్లో॥ “ప్రాప్తంజ్ఞానం బ్రాహ్మణాత్ త్రియా దైవైశ్చాచ్యుచ్ఛాదాదపినీచాదభీత్యం॥

శ్రీధాతవ్యం శ్రద్ధధానానిత్యం సశ్రద్ధినం ప్రతిజన్మమృత్యువిశేషతామ్ || శ్రద్ధావంతాని
చే బ్రాహ్మణాది చందాలాంతమగువారిలో నెవరివలన నైన బ్రాహ్మణగుణ్ణానము
నుగూచియే శ్రద్ధజేయదగును జన్మమృత్యుధర్మకమగుశరీరముతో బనిలేదు. ఇచ్చ
ట మేధాశీలి చందాలునివలన శ్రాతస్తాతాదులకంటె పరమగు లౌకికధర్మము గ్ర
హించదగినది- ధర్మశబ్దము వ్యవస్థయందుగూడవర్తించుచున్నది-చందాలుడైననిచ
ట చిరముండదగదనియు నీయుదకమందు స్నానముజేయవలదనియు ననిపలికెనేని
యట్లుజేయవలెను- ప్రాధుడయిన్ని పరమధర్మమును లౌకికవస్తుపరమని బలుకుచు
న్నవాడైనపుటికిని మేధాశీలి సత్పురుషులకు శ్లాఘ్యుడగునాడు- అద్భుతమనికు
ల్లూకభట్టువ్రాసెను- తన కులముకంటె తక్కువకులములోనుంచియైనను స్త్రీర
త్నమునుజేసికొనవచ్చును|| ౨౩౫||

మూ॥ విషాదవ్యమృతం గ్రహ్యం చాలాదపి సుభాషితం । అమి

త్రాదపిసద్వృత్త మమేధ్యాదపికాంచనమ్॥..... ౨౩౬॥

అమృతము విషముతోగలసియుండెనేని యావిషమును బరిహరించియమృతము
గ్రహించదగును- యజ్ఞానివలననైన మంచిమాటనున్న శత్రువునివలననైన సజ్జన
ధర్మమునున్న కాంచనము సమేధ్యమువలననైన గ్రహించదగును|| ౨౩౬||

* మూ॥ స్త్రీయారత్నావ్యభోవిద్యా ధర్మశ్శాచం సుభాషితం । వివి
ధానిచ శిల్పాని సమాజేయాని సర్వతః॥ ౨౪౦॥

స్త్రీలున్న రత్నములున్న విద్య ధర్మమున్న శాచము నానావిధశిల్పములు ని
వి యందరివలననైన గ్రహించవచ్చును స్త్రీలు మొదలగు దృష్టాంతము లేలాగునె
వరివలననైన గ్రహించందగునో యట్లు శిల్పము లెవనివలననైన సంపాదించం
దగును|| ౨౪౦||

మూ॥ అబ్రాహ్మణాదధ్యయన మాపకారై విధీయతే । అనువ్ర

జ్ఞాన శుశ్రూషా యావదధ్యయనం గురోః॥ ... ౨౪౧॥

అధ్యాపకుడు బ్రాహ్మణుడు దొరకనియప్పుడు బ్రాహ్మణేతర ఊత్రియునివలన
గాని శూద్రునివలన గాని బ్రాహ్మణుడధ్యయనము జేయవచ్చును శుశ్రూషైతే జ

దుశ్శుశేషుచున్నంతకాలమే గురుత్వముగావున నతనితోగూడ ననుసరించుటయే శుశ్రూష-పాపప్రక్షాళనాదికముగూడదు ఇందుకువ్యాసులు || శ్లో || “మంత్రతః త్సత్ప్రియావిప్రే శ్శుశ్రూషాసుమాదినా | ప్రాప్తవిద్యోబ్రాహ్మణస్తు పునస్తస్యగురుస్సన్నితః” || వేదమునుబ్రాహ్మణునకు త్సత్ప్రియుడుచెప్పినంతకాలము తనతోనుసరించడము మొదలగునదియే శుశ్రూష-విద్యశేషుడైనువిష్కుట తిరిగి బ్రాహ్మణుడేగురువగును ||

అరణ ||

మూ॥ నాబ్రాహ్మణే గురౌ శిష్యో దానమాత్యంతికంవసేత్ | బ్రాహ్మణేచానసూచానే కాంక్షకగతి మనుత్రమాం || అర ౨ ||

అబ్రాహ్మణుడగు నీగురువునన్నిధిని యనుచానుచుగాని బ్రాహ్మణగురునన్నిధిని యావజ్జీవబ్రహ్మచర్యమునుబట్టి సారంగవేదాధ్యయనముగ గురుకులమందుండి మోక్షమునుదోరుచున్న బ్రాహ్మణుడుండందగును ||

అర ౨ ||

మూ॥ యదిత్యాత్యంతికం వాసం రోచయేత్ గురోఃకులైయుక్తః పరిచరేదేన మా శరీర విమోక్షణాత్ || అర ౩ ||

వైష్ణిక బ్రహ్మచర్యము నుద్దేశించినట్టైతే గురుకులమండే శరీరపతనపర్యంతము నియమయుక్తదైయండి గురుశుశ్రూషజేయవలయును ||

అర ౩ ||

మూ॥ ఆసమాప్తై శ్శరీరస్య యస్తుశుశ్రూషలేగురుం | సగచ్ఛత్యం జసావిప్రో బ్రాహ్మణస్సద్భక్తాశ్శతం || అర ౪ ||

దేనికి ఫలమునుశేషుచున్నాడు-శరీరపతనపర్యంతము నేవదు గురుశుశ్రూషజేయుచుండు నావిప్రుడు తత్వముచే శాశ్వతమగు బ్రహ్మలోకమునొందుచున్నాడు అనగా బ్రహ్మమందు లీనమగుచున్నాడు ||

అర ౪ ||

మూ॥ సభూర్వం గురవేకించి దుపకుర్వీత ధర్మవిత్ | స్నాన్యంక్తు గురుతాజ్ఞప్త శ్శక్త్యాగుర్వధమాహరేత్ || అర ౫ ||

ఉపకుర్వాణబ్రహ్మసారికివిధి వైష్ణికునకు స్నానములేదు గావున బ్రహ్మపూరి స్నానాత్పూర్వము గోవస్తాదిధనమునించుకైననీకలదు అప్రయత్నముగా దనకే

మైనలభించినవచ్చును॥నూ॥“యదన్యవిద్రవ్యాణి యథాలాభమహరతి దక్షిణా
 వివతాః సవప్రహ్వచారిణో యజ్ఞోనిత్యవతమితి॥” ఇతరములగు స్వేచ్ఛ్యము
 శిష్యునకులభించిన వాటిని గురువు స్వీకరించునవియె దక్షిణలు అది బ్రహ్మచారికి
 యజ్ఞమై నిత్యవ్రతమగుచున్నదని ఆపస్తంబులు- స్నానముజేయునిచ్చయించుచు గు
 రునాజ్ఞ చేర్చినకులను యాచించియైన శక్తికొలదిధనమను గురువునకవశ్యమనొస
 గవలయును॥ ౨౪౫॥

ఘా॥ క్షేత్రం హిరణ్యం గామశ్వం ఛత్రోపాసహమానసం | ధా
 న్యంశాకంచ వాసాంసి గురవే ప్రీతిమావహేత్॥ ౨౪౬॥

ఘామి సువణము గోవు తురగము ఛత్రము ఉపాసహము అసనము ధాన్య
 ము శాకము వస్త్రములు వీటినన్నింటినిగాని కొన్నింటినిగాని యివిగాకమరికొన్ని
 టినిగాని గురునకొసంగ బ్రీతినిబుట్టించవలెను॥ శ్లో॥ “ఏకమప్యక్షరం యస్తు గురు
 శ్చిష్టేనివేదయేత్ | పృథివ్యాంనాస్తీ తద్ద్రవ్యం యద్దత్వాచా నృణేభవేత్॥ అసంభ
 వోమపిదద్యాత్॥” శిష్యునకొకయక్షరమైననేగురువుజెప్పినోనతనియును అ
 చుటకుగా నొసగగలద్రవ్యము భామియందు లేదుగావున ససంభవమందు శాక
 మునైన నొసగవలయునని వృద్ధహరీతుడు॥ ౨౪౬॥

ఘా॥ ఆచార్యేతు ఖలుప్రేతే గురుభ్రతే గుణాన్వితే | గురుదా
 రసపిండేవా గురువద్వృత్తిమాచరేత్॥ ౨౪౭॥

పైష్టికునకియుపశేకము ఆచార్యుడు మృతుడయ్యెనేని గుణవంతుడగు నతని పు
 త్రుని తదభావమందు గురుభార్య నామలేకున్నగురుసపిండులను గురువునుంబలెసే
 వించవలెను॥ ౨౪౭॥

ఘా॥ ఏతేష్వవిద్యమానేషు స్నానాసన విహారవాక్ | ప్రయుం
 జానోగ్ని శుక్రాహం సాధయే ద్దేహమాత్మనః॥ ౨౪౮॥

ఏరెవరులేకున్న గురునియజ్ఞ చేది సమీపమందు విహరించుచు సాయం ప్రాతర
 గ్నికార్యములను నడుపుచు తనదేహవచ్చిన్న చైతన్యమును బ్రహ్మమందు లీనముగు
 నట్లు సాధించవలయును॥ ౨౪౮॥

మూ॥ ఏవంచరతియోవిప్రో బ్రహ్మచర్య మవిప్లుతః । సగచ్ఛత్య
త్రమంస్థానం సచేహ జాయతేత్రనః॥ ౨౪౯॥

ఇతి శ్రీమానవే ధర్మశాస్త్రే భృగుప్రోక్తాయాం సంహితాయాం

ద్వితీయాధ్యాయః.

ఈప్రకారముగ తనయావజ్జీవము గుర్వాదితదగ్నవేదికా పర్యంతము యథా
సంభవశుశ్రూషకు మోక్షప్రాప్తికలమని చెప్పచున్నాడు యేవిల్పిదుమధ్యసుభ్ర
ష్టుడుగాకుండ బ్రహ్మచర్యమును బరిపాలించునో యతండు త్రమస్థానము నొందు
ను మరలనివటంబుట్టడు॥

౨౪౯॥

ఇది శ్రీమహామహీవిదౌజ శ్రీమదానంద గజపతిరాజమహారాజదయా

పాత్ర భారద్వాజసగోత్రపవిత్ర సుకవిజననిధేయ మండ

కామేశ్వర నామధేయవిరచి తాంధ్రమన్వథ కదీపి

కాఖ్యయగు వ్యాఖ్యయందు

ద్వితీయాధ్యాయము.



శ్రీరస్తు.

అంధ్రమన్వర్థదీపికాసహితం

మనుస్మృతితత్వయాధ్యాయ ప్రారంభము:

మూ॥ పట్టింశదాబ్దికంవర్యం గురాలై వేదకలవతం । తదగ్ని
కంపాదికంనా గ్రహణాంతికమేవవా॥ ౧॥

పూర్వాధ్యాయంతమందు శరీరపతనావధిగనైతిక బ్రహ్మచర్యవిధి జెప్పబడె నుపకుర్వాణుడుగదా గృహస్థుడు గావలసి యుండె నతనికి బ్రహ్మచర్యమున కవధి జెప్పకుండె నదియిచ్చట జెప్పచున్నాడు- ఋగ్యజుస్సామనామకములగు నూడు వేదముల విషయమై జేయు వ్రతమనగా దమ తమ శాఖల ననుసరించిన నియమములసమూహమది ముప్పదియారబ్దముల కాలము గలది యెఱిగింక వేదమునకు పదిరెండువర్షముల చొప్పుననయ్యె నందు సగమైనం బ్రతిశాఖకు నారింటి చొప్పున పదునైమిదయ్యె పాదీకమనుటచే మూడుమూడబ్దముల చొప్పునం దొమ్మిదివర్షములయ్యె వేదములు వచ్చెడి పర్యంతమైన నావ్రతము జేయవలెనని చెప్పెను॥ శ్లో॥ “నియమేనాధీతంవీర్యవత్తరంభవతి”నియమముగా జదివినది వీర్యవత్తరమగుచున్నదని శ్రుతివలన నా నియమము మొదట చెప్పిన మూడుపక్షములకన్న గ్రహణాంతికపక్షముచే నుక్తకాలములకు లోపుననై న నా కాలము దనుకనుండ నకరిరలేదా కాలము నతిక్రమించియైన గ్రహణాపేక్షచే మొదట చూటిపై నీ గంధము వచ్చు పర్యంతము నియమము కావలెననితోచుచున్నదిగాని నియమముఫలముగాగల దాని విషయమై వికల్పము న్యూనాపేక్షగలది- అధర్వవేదము ఋగ్వేదాంతమైనప్పటికిని॥ శ్లో॥ “ఋగ్వేదంయజుర్వేదం సామవేదమధర్వాణాం చతుర్థామితి” యని నాలుగవ వేదమునుగా నధర్వణవేదమును ఛాందోగ్యోపనిషత్తు యందున్న॥ శ్లో॥ “అంగానివేదాశ్చత్వారః” అని విష్ణుపురాణమందున్న నా వేదములుగా చెప్పబడినప్పటికిని నీయధర్వవేదము తరుచుగా నా గుటనన్న యజ్ఞవిద్యయందు మూడువేదములకే ప్రయోగములున్న ప్రసం

యెట్లన్న “ఋగ్వేదేనై వహాత్రంకుర్య నృణాం దేనాధ్వర్యవం సామవేదేనాద్వా
త్రంయదేవత్రయ్యైవిద్యామైసూక్తం తేనబ్రహ్మత్వమితి” యను శ్రుతివలన య
జ్ఞములు యీసంపాద్యములని తెలియ బడుచున్నవి మనువుత్రయీమాత్రప్రతచర్య
విధిని శాపేను గాని యధర్వవేదమునకు ప్రతము లేదని నిషేధించలేదు ఇతర శ్రు
తులయరిడు వేదమాత్రమునకు ప్రతచర్యవినబడుచున్నది॥ శ్లో॥ “ప్రతివేదంబ్రహ్మచ
ర్యం ద్వదశాబ్దానిపంచవేత” అన్నివేదములకును బ్రహ్మచర్యము పదిరెండైన నై
దైన వషణములు గావలెనని యోగియాజ్ఞ వలె॥

మూ॥ వేదానధీత్యవేదావా వేదంవాపీయథాక్రమం । అవిభుతత్ర
ప్రచర్యో గృహస్థాశ్రమమావిశేత ॥ ౨॥

ఇచ్చట వేదశబ్దము భిన్నవేదశాఖాపరము స్వశాఖాధ్యయనపూర్వకముగ మం
త్రబ్రాహ్మణక్రమముచే చూడుగాని రెండుగాని యొకటై ననధ్యయనము బ్రహ్మ
చర్యవ్రతలోపము లేకుండనయ్యే సేని యటపై గృహస్థాశ్రమము ననగా గృహ
శబ్దము దారపరము వివాహితుడై గామ్యాస్థ్యనిహితకమకలాపమును జేయ
వలయును పురుషశక్తి ననుసరించి ఏకద్వితీయాధ్యయన వికల్పము ప్రతము నధ్య
యనము నీరెండును నిత్యములుగా నుపదేశించెడు మనువుచే నుభయస్నాతకుడు
శ్రేష్ఠుడు గావున సధీత్యఅవిభుత యనువాటిచే నుభయస్నాతకుడే చెప్పబడెను
“త్రయస్నాతకాభవంతివిద్యాస్నాతకోవ్రతస్నాతకో విద్యావ్రతస్నాతకశ్రేతి”
ఎవడు వేదమును సమాప్తినొందించి వ్రతసమాప్తిలేకస్నాతకుడగు నతడు విద్యా
స్నాతకుడు వ్రతమును సమాప్తినొందించి విద్యనుసమాప్తినొందించనివాడు వ్రత
స్నాతకుడు రెంటినిసమాప్తినొందించినవాడు భయస్నాతకుడని హాశీతుడు॥ శ్లో॥
“వేదంవ్రతానిహాపారం సీత్వాహ్యభయమేవవా” అనియాజ్ఞ వలె॥

మూ॥ తంప్రతీతంస్వధర్మేణ బ్రహ్మదాయహారం పితృః । సౌగ్ధ
ణంతల్పఅశీన మర్హయేత్ప్రథమంగవా ॥ ౩॥

బ్రహ్మచర్యధర్మముచే బ్రసిద్ధుడును దండివలన వేదమును దాయమును స్వీక
రణము ననదండియొద్దనే వేదమువదిలినట్టి వాడనియర్థము తండివలన వేద
ము తమమతడు లేకున్న నాచార్యుని వలన నని మాలికును ధ
నవ నతని ముందుగ గోవుచే మధుపరంభాజను వివా

హామనకు మంయగ దనఁడియైన సాచార్యుడైన జేయవలయు॥

3॥

మూ॥ గురుతానుమతస్సన్విత్యా సమావత్యో యథావిధి । ఊ

న్వహేతద్విజ్ఞో భార్యాం సవర్ణాం లక్షణాంతాః॥ ౪ ॥

గురువుచే ననుజ్ఞాతుడైన స్నాతకుడు విధ్యుక్తముగ సమావతనమైననటుపై
ద్వితీయ సవర్ణయు సులక్షణయు నగు కన్యకను వివాహముగావలెను॥ ౪॥

మూ॥ అసపిండావయా మాత రసగోత్రాచయాపితుః॥ సాప్యశ్చ

స్తాద్విజాతీనాందారకర్మణిపైధునే॥

౫॥

శ్లో॥ సపిండతాతుపురుషే సప్తమీనివతఃతే॥ సప్తమపురుషునితో సాపిండ్య
ము నివతఃంచుననువచనమువలన వరునికల్లి సపిండులలో బుట్టినదిన్ని చకారము
చే తల్లిగోత్రమందు బుట్టినదిన్ని తండ్రిగోత్రమందు బుట్టినదిన్ని చకారముచే తం
డ్రికేసపిండులయందు ననగా పితృవ్యాధికన్యాజాతగానిదియైన కన్యకద్విజాతకు వి
వాహముజేసుకొనుటకును నగ్నిహోత్రాధికర్మములకును భ్రుత్రోత్పాదనమునకును
యోగ్యులుగుచున్నది ఇటులుండగా మాతామహవంశము గాకున్న యన్యమాతృ
గోత్రజ యనగా మాతామహవంశ పరంపరాసంబంధములేని మాతృగోత్రజాత
తానిపేధములేదని సంగ్రహించబడినది॥ ఇందుకు వ్యాసవచనము॥ శ్లో॥ “సగో
త్రాంమాతరప్యేకే నేచ్ఛంత్యుద్వాహకర్మణి । జన్మనాహ్నోరవిజ్ఞానేఉద్వహే
దవిశంకతః॥” మాతృగోత్రమందుబుట్టిన కన్యకుద్వాహముగాగూడదని కొందరిమ
తము మాతామహవంశములో జన్మమును వారికూటస్థుడి నామమున్న దెలియ
కుండినచో మాతృగోత్రజాతయైనను దానినిశృంకముగ బెల్లి గావచ్చునని॥ ఇచ్చట
మేధాతీధి॥ శ్లో॥ “మాతులస్యసంతానైవ మాతృగోత్రాంతరైవచేతి-” మేనమా
మమాతురిన్ని మాతృగోత్రజాతనున్న బెల్లి గాగూడదని విశిష్టనామముతో మా
తృగోత్రజాతపేధమువ్యాసెను ఇదిన్ని మాతృవంశజన్మనామపరిజ్ఞానవిషయమనిక
ల్లాకభట్టువ్రాసెను॥

౫॥

మూ॥ మహంత్యపిసమథాని గోజావిధనధాన్యతః॥ స్త్రీసంబం

ధేదత్రైతాని కలానిపరివజయేత్॥

౬॥

గోవులు మొదలగు సంపత్తిచే సంతగాపులైన నీపదికలములున్న స్త్రీసం

బంధమున కహాములుగావు గానవజ్జింపవలెను॥

౬॥

మూ॥ హీనక్రయం నిష్పరుషం నిశ్చందో రోమశార్పసంక్షయ్యా
మయావ్యపస్తారి శ్విత్రికృష్టికులానిచ॥ ౭॥

జాతకర్మాదిసంసారములులేనిది స్త్రీసంతానమేగాని పురుషులుపుట్టకున్నట్టిది వేదాధ్యయనములేనిది శరీరవలదు లోమములెక్క-వగలది మూలశంకరోగము తయరోగము మందాగ్ని యపస్తారము బొల్లి కుష్ఠ యీరోగములుగలవిన్నియూ పదికులములలోసంబంధముచేయగూడదని పూర్వస్లోకముతోగలసిసంబంధము॥ ౭॥

మూ॥ నోద్వహేతర-పిలాం కన్యాం నాధికాంగీం సరోగణీం॥

నాలామికాంనాతిలోమాం నవాచాటాంసపింగలాం॥ ౮॥

కలాశ్రయమగు నిషేధములుజెప్పి కన్యాశ్రయములగు ప్రతిషేధములుజెప్పుచు న్నాడు-కపిలకేశయు నధికాంగయు నిత్యవ్యాధితయు దేహమందు లోమములులేనిదియు తరుచులోమములు కలదియు బహుపరుషభాషిణియు పింగాక్షియు సగు కన్యను వివాహముగాదగదు॥ ౮॥

మూ॥ సత్కావృతనదీనామ్నీం నాంత్యపర్వతనామికాం॥ నపత్య

హిప్రేవ్యనామ్నీం సవభీషణనామికాం॥ ౯॥

రోహిణీరేవతీమొదలగు సత్వ్రముల పేళ్ళుగలదానిన్ని వృక్షములపేళ్లు నదులపేళ్లు మేచ్చులపేళ్లు పర్వతములపేళ్లు పతులపేళ్లు సర్పములపేళ్లు దాసులపేళ్లు భయంకరమైనపేళ్లుగల కన్యను వివాహము గాకూడదు॥ ౯॥

మూ॥ అవ్యంగాంగీం సౌమ్యనామ్నీం హంసవారణగామినీంతను

లోమకేశదశనాం మృద్వంగీముద్వహేత్ స్త్రీయం॥ ౧౦॥

మరియెట్టిదివివాహయోగ్యయనిన వికలాంగికానిది సౌమ్యమగుపేరుగలదిహంసభంగిని గజముభంగిని మందమగుగమనముగలది స్వల్పములగులోమములుకేశములు చిన్నదంతములుగలదినుసుపుగలదేహముగలది యగుకన్యను వివాహము గావలెను॥ ౧౦॥

మూ॥ యస్యాస్తునభవేద్భ్రాతా నవిజ్ఞాయేతవాపితా॥ నోపయ

శ్చేతతాంప్రాజ్ఞః పుత్రికాధర్మశంకయా॥

౧౦॥

ఇచ్చట విధినిషేధములు చెప్పడము అనిషిద్ధవిహితకన్యావివాహ మధ్యయ
ముకొరకని చెప్పుచున్నాడు. ఏకస్యకకుభ్రాతృలేదో॥ శ్లో॥ “యదపత్యంభ వేదస్యా
స్తస్మిన్సాత్స్వధాకర మిత్యభిసంధానమాత్రాదపి పుత్రికాభవతి-అభిసంధిమా
త్రాత్పుత్రిక త్యేక ఇతి॥” యీకస్యక కేసంతతిగలుగునో యదినాకు స్వభావరమ
గుగావుతయనిచెప్పుటమాత్రమువలన ననగా వివాహకాలమందు పుత్రీకరణము జే
యుటవలన పుత్రికాసంజ్ఞ కలది ప్రతిజ్ఞామాత్రముచేతనే పుత్రికయగునని కొందరి
మతమని గౌతమస్మరణమువలన పుత్రుడులేనివానిదుహిత వివాహకాలమందు దీని
యందుపుట్టిన పుత్రుడు తనపరలోకములకుగావలయుననునది పుత్రికాధర్మమన
బడును గావున నట్టిపుత్రికాధర్మశంకచే నట్టియభ్రాతృకస్యకను బ్రాజ్ఞుడు వివా
హముగాకూడదు దానిసంతానముయొక్క హక్కు దానితండ్రికియగుటవలనతం
డ్రియెవడో తెలియనికస్యకను వివాహముగాకూడదు ఇచ్చట పుత్రికా ధర్మశం
కయాయనునది యోచించనకరలేదని కొందరిమతము ఇద్దరుతండ్రులు నొకతల్లి
యుగల సంతతియన్న చెల్లెళ్లగుదురుగాన నెవరికెవరుబుట్టినదిన్ని తెలియదుగాన
దండ్రితెలియబడకున్న సభ్రాతృకస్యయగును గాన పుత్రికాధర్మశంకచేతనే టె
ల్లి యాడగూడదని గోవిందరాజువ్రాసెను-తండ్రి మృతుడైనను దేశాంతరగతుడై
నను తండ్రియెరుగబడదు తండ్రియుండి దీనిపుత్రుడు తనకకరలేదనిపలికిన నాక
స్య సభ్రాతృకవైనను వివాహముగావచ్చునని రెండింటికి నొకటేయథముగ మే
ధాతిథివ్రాసెను॥ పుత్రికాశంకయు సధర్మశంకయునని ద్వంద్వతమందుగలశం
కాశబ్దము రెండింటి నన్వయించునుగాన క్రమముగా సభ్రాతృకస్యను పుత్రికాశం
కచేతనున వివాహముగాకూడదు అధర్మశంకయనగా తండ్రితెలియ బడకున్న
“ననపిం బయామాతుః॥” యనెడి శ్లోకమందున్నసభ్రాతృకచేనగునిషేధదోషమువల
ననైన యధర్మమని తెలియందగునదియెట్లన్న సగోత్రజ నబుద్ధిపూర్వకముగ వివా
హమైనచో తెసినపైదానిముట్టక తల్లినివలె బోషించుమనుట సభార్యాత్వమేగలు
గుచున్నది భార్యాత్వమన నగ్నిచూత్రాదులకుపయోగిండుటసగోత్రానిషేధము
తోగూడ జెప్పుకుండినను మాతృగోత్రజయుసభార్యయే యగుచున్నది గాని హీన
క్రయాదికులజయు “నక్షవృక్షనదీనాహ్ని” మనియు మొదలగు దృష్టదోషములం
దుసభార్యాత్వములేదుగాని ప్రాయశ్చిత్తమాత్రము జేసికొనవలయునని కల్లు

కభట్టు

౧౨॥

మూ॥ సవణాగ్రే ద్విజాతీనాం ప్రశస్తాదారకమణి । కామతే

స్తు ప్రవృత్తానా మిమాస్తు క్రమకోవరాః॥

౧౨॥

బ్రాహ్మణాదివర్ణములవారు ముందుగా సవణయగు స్త్రీని వివాహము గావలెను కామముచే నీచెప్పబోయెడి క్రమముననుభూమముగావీరు వివాహాంతర ప్రవృత్తిగలిగినేని వివాహ్యులగుదురు॥

౧౨॥

మూ॥ శూద్రైవభార్య శూద్రస్య సాదస్వీచ విశస్టునితేతే

చసావైవ రాజ్యశ్చ తాశ్చసావచాగ్ర జన్మనః॥

౧౩॥

శూద్రునకు శూద్రస్త్రీ యొక్కతయే భార్యగాని చైవర్ణములస్త్రీలనువివాహముగాగూడదు వైశ్యశూద్రస్త్రీలు వైశ్యునకున్న త్నత్రియవైశ్య శూద్రస్త్రీలు త్నత్రియునకున్న బ్రాహ్మణత్నత్రియవైశ్యశూద్రస్త్రీలు బ్రాహ్మణునకున్న క్రమముగభార్యలుగావచ్చును॥ సూ॥ “శూద్రామప్యేక మంత్రవజఃమతి॥” శూద్రస్త్రీనిన్ని కొందరు మంత్రవజఃముగా వివాహముజేసికొనవచ్చునని రనువసిష్ఠవచఃముచే ద్విజులుశూద్రును మంత్రములేకుండ బెల్లి జేసికొనవలెను॥

౧౩॥

మూ॥ నబ్రాహ్మణత్నత్రియయో రాపద్యపిహి తిష్ఠతోః కస్యిన్ద్వి

చపి వృత్తాంతే శూద్రాభార్యోప దిశ్యతే॥

౧౪॥

బ్రాహ్మణత్నత్రియులకు సవర్ణస్త్రీదొరకని యాపదయందైనను యేవురాజే తిహాసములయందైనను శూద్రస్త్రీ భార్యగా నుపదేశింపబడలేదు పయిన్లోకమందు అనుభూమక్రమముచే శూద్రస్త్రీ వివాహవిషయమై యనుజ్ఞయుండడమువలన యానిషేధము ముందుగా శూద్రస్త్రీనే ప్రాతిభాష్యముచేసగు వివాహ విషయమనితెలుసుకొనవలయును బ్రాహ్మణత్నత్రియుల కనడము దోషాధిక్యమనితెలియుటకు ముందువై శ్యునకుకూడ నిషేధించుచున్నాడు॥

౧౪॥

మూ॥ హీనజాతి స్త్రీయంమోహో దుద్వహంతో ద్విజాతయః ।

కులస్యేవ నయంత్యాశు ససంతానాని శూద్రీతాం॥

౧౫॥

సవర్ణస్త్రీని వివాహముగాకుండ బ్రాహ్మణత్నత్రియవైశ్యులుశూద్రీస్త్రీనిచే

శ్లోయాడిరేనికవపుత్రపాత్రాదిసంతతితోగూడ కులములను శూద్రత్వమును పోలదిం
చుచున్నారు వైశ్యులకు నిషేధించుచు బ్రాహ్మణ షట్రియులకు నిచ్చిట నిందామా
త్యము॥

మూ॥ శూద్రావేదీపతత్యత్రేరుచిత్యతనయస్యచ॥కౌనకస్యసుతో

వృత్త్యా తదపత్యతయాభ్యుగోః॥

౧౬॥

శూద్రస్త్రీని వివాహమయినవాడు పతితుడగుచున్నాడని యత్రమహానుజు యొ
క్కయు నుచభ్యపుత్రుండగు గౌతమునియొక్కయు మతము అత్ర్యాదులనుచేప్పట
చే నిది బ్రాహ్మణవిషయము శూద్రస్త్రీయందు పుత్రోత్పత్తిచే పతితుడగునని శౌన
కునిమతము యిది షట్రియవిషయము శూద్రస్త్రీలయందు పుత్రోత్పత్తిచే పతితు
డగునని భృగుమహానుజుమతము యిది వైశ్యవిషయము యామహషిక మతత్రయ
మునకు వ్యవస్థచేప్పకుండినను సాదృశ్యమునకు వికల్పము లేకపోవుటవలన వ్యవస్థ
సేయబడెను మేధాతిథి గోవిందరాజులయొక్క మతమయితే మొదటిది పూర్వో
క్తశూద్రావివాహనిషేధవిశేషము రెండవది ఋతుకాలమందు శూద్రస్త్రీనిబాం
దగూడదను నిషేధమువలన ఋతుకాలమందు శూద్రస్త్రీని ముట్టకున్నను దైవా
త్తుపుత్రోత్పత్తివిషయము మూడవది ఋతుకాలగమనముచే పుత్రోత్పత్తివిషయమ
ని దీనిచే శూద్రచేతరస్త్రీలయందు సంతానము గనినవాడు శూద్రస్త్రీనిఋతుకా
లములయందు బాంధవచ్ఛునని చేప్పబడ్డది॥

౧౬॥

మూ॥ శూద్రాం శయనమారోఘ్య బ్రాహ్మణో యాత్యథోగతిం॥

జనయిత్వా సుతంతస్యాం బ్రాహ్మణ్యోదవహీయతే॥౧౭॥

బ్రాహ్మణుడు సవణశస్త్రీని వివాహముకాక స్నేహముచే శూద్రస్త్రీని వివా
హమై దానిని శయ్యను చేర్చుకొనెనని యథోగతినొందును దానియందు సంతా
నమునుగనెనని బ్రాహ్మణ్యమువలననే హీనుడగును ఇందుచే బ్రాహ్మణుడు శూద్ర
స్త్రీనిబాంధవరకమునబడునని శూద్రాగమననిషేధము సంతానముగనిన బ్రాహ్మ
ణ్యమే పోవుననునది ఋతుకాలగమననిషేధపరమై దోషాధిక్యముచెప్పెను॥ ౧౭॥

మూ॥ దైవపిత్యాగ్రిధేయాని తత్ప్రధానానియస్యతు॥ నాశ్చం

ప్రసిత్యదేవాస్త న్నచస్వగంసగచ్ఛతి॥

౧౮॥

సవధానముచే వివాహితయైనను శూద్రస్త్రీచే సంపాదితమగుననగా
సిద్ధముచేయబడిన ద్రవ్యములచేజేసిన హవ్యకవ్యములు నతిథిపూజయు నేమేమిజే
సినను వాటిని చేవతలు పితృచేవతలును గైకొనరతిపూజచే నాకర్తకు స్వర్గప్రా
ప్తిలేదు ఇదిసవధానస్త్రీసన్నిధినుండినను లేకుండనను దెలియదగును॥ ౧౮॥

మూ॥ వ్యపలీఘనపీతస్య నిశ్వాసోపహతస్యచ । తస్మాదైవప్ర
సూతస్య నిష్కృతిర్నవిధీయతే॥ ౧౯॥

శూద్రస్త్రీముక్తి యధరపానమును జేసినవాడు దానినిశ్వాసములచే నుప
హవ్యమనవాడు దానియందు సంతానమును గనినవాడు నెవడో వానికిప్రాయ
శ్చిత్తము విధింపబడలేదు యీమూడింటికిని క్రమముగాసధరము చుంబించకూడద
నియు నేకశయ్యాగతుడు గాగూడదనియు ఋతుకాలమందు దానినొందగూడదని
యునిషేధించెను॥ ౧౯॥

మూ॥ చతుర్థామపివధానాం ప్రేత్యచేహ హితాహితాః ।
అష్టావిమాంత్యమాసేన స్త్రీవివాహస్త్రిబోధత॥ ౨౦॥

బ్రాహ్మణాదినాలుగువధాములవారికిని యిహలోకపరలోకములయందు కొ
న్నిహితములునుగొన్నియహితములునగు నెనిమిదిస్త్రీవివాహములనువినుండు॥౨౦॥

మూ॥ బ్రాహ్మణైవ స్తథైవాహః ప్రాజాపత్య స్తథామరః ।
గాంధర్వోరాక్షసశ్చైవ పైశాచశ్చాష్టమోధమః॥ ౨౧॥

వాటినామములను జెప్పచున్నాడుబ్రాహ్మణము దైవము ఆహము ప్రాజాపత్య
ము అసురము గాంధర్వము రాక్షసముఅధమమగు నెనిమిదవది పైశాచము వీటిలో
బ్రాహ్మరాక్షసాదినామములు శాస్త్రీయసంకేతములుగాని బ్రహ్మచేవతత్వాదిక
మివివాహములకుసంభవించదు- ఇది బ్రహ్మకువలెనేయన బ్రాహ్మమని అసురునకు
వలెనిదియనగా నాసురమని వివాహములయొక్క మంచిచెడ్డలను తెలియజేసేవని
చెప్పవచ్చును పైశాచము సర్వనింద్యమని నిందార్థము విశేషణము! ౨౧॥

మూ॥ యోయస్యధర్మో వణస్య గుణదోషాచయస్యయా । త
ద్వస్సర్వం ప్రవక్ష్యామి ప్రసవేచ గుణాగుణాః॥ ౨౨॥

ఏవణ్ణమువానికే వివాహము ధర్మమో యేవివాహమునకు గుణదోషములే
చో తత్త్వవాహు-త్పన్నసంతానమండే గుణాగుణములలో యీసర్వమున్నమీకు
జెప్పెదను॥ ౨౨॥

మూ॥ షడానుపూర్వ్యా విప్రస్య త్తతస్యచతురోవరాః । విట్యా
ద్యయోస్తు తానేవ విద్యాధర్మ్యాన్నరాక్షసాః ॥ ౨౩॥

బ్రాహ్మణునకు బ్రాహ్మదైవాక్ష ప్రాజాపత్యసుర గాంధర్వములగున్న
క్షత్రియునకాసుర గాంధర్వపైశాచములు నాలుగున్ను వైశ్యశూద్రులకాసురగాం
ధర్వ పైశాచములు మూడున్ను ధన్యములని చెలియవలయు॥ ౨౩॥

మూ॥ చతురో బ్రాహ్మణస్యాద్యాః ప్రశస్తానావయో విదుః ।
రాక్షసంతక్షత్రియస్యైక మాసురం వైశ్యశూద్రయోః॥ ౨౪॥

బ్రాహ్మణునకు బ్రాహ్మదైవాక్ష ప్రాజాపత్యములు నాలుగున్ను క్షత్రియు
నకు నొకర-రాక్షసమున్ను వైశ్యశూద్రులకాసురమున్ను ప్రశస్తములని ప్రాజ్ఞులు
చెలిసికొని బ్రాహ్మణులకు బూర్వమందు శిష్యులైనవాటినే తిరుగశిష్యుల
యాసురాదివివాహము లధమములని చెలుపుటకుగాన నుత్తమాసంభవమందు జ
ఘస్యము కతావ్యమని ముందున్న గహీతపరిత్యాగమిట్లని తెలియదగును॥ ౨౪॥

మూ॥ పంచానాంతు త్రయోధర్మ్యాద్వవధర్మ్యాస్యైతావహా ।
పైశాచశ్చాసురశ్చైవ నకతావ్యాకదావన॥ ౨౫॥

ఈస్మృతియందు పైశాచాసురములయొక్క నిషేధమువలన వైదింటిలోన
ప్రాజాపత్య గాంధర్వ రాక్షసములు చూడెధర్మములు- అందుబాజాపత్యము
క్షత్రియాదుల కప్రాప్తము విధింపబడుచున్నది- బ్రాహ్మణునకు విహితముగావున
నను విధించబడుచున్నది- గాంధర్వము నాలుగువణ్ణములవారికిని బ్రాప్తమగుటవ
లన ననువాదమే రాక్షసమున్ను వైశ్యశూద్రులకును క్షత్రియవృత్తియందున్న బ్రా
హ్మణునకున్ను విధించబడుచున్నది- ఆయాసురపైశాచములు నాలుగువణ్ణములవా
రికిని నిషేధించబడుచున్నవి ఇచ్చట నేవణ్ణమునకే వివాహమందు విధియు నిషే
ధమును సుండెనో వారికిదివికల్పము అదిన్ని విహితమైనది సంభవించకుండినచోన

ని జెలియదగును॥

౨౫॥

మూ॥ పృథ కృపథగ్వా మిత్రౌవా వివాహా పూర్వహాదితౌ ।

గాంధర్వోరాక్షసశ్చైవ ధర్మ్యాశ్శత్రుస్యతాస్మృతౌ॥ ౨౬॥

క్షత్రియునకు గాంధర్వ రాక్షసములు వేరువేరు మున్ను విధిచబడుటవలన నిచ్చట ననువాదించబడుచున్నవి- మిత్రములయినననుటవలన మిత్రములుగాను విధించబడుచున్నవి గావున వేరుగాగాని మిత్రముగాగాని క్షత్రియునకు గాంధర్వ రాక్షసములు ధర్మ్యములని మన్వాదులచే జెప్పబడెను- మిత్రములనగా సన్యోన్యాసురాగముచే మనస్సులుగలసినచో వరుడు యుద్ధముచే కన్యాజ్ఞాతులను జయించితెచ్చి జెండ్లి చేసుకొనుటగలచో మిత్రములగుచున్నవి॥ ౨౬॥

మూ॥ ఆస్పాద్యచావయిత్యాచ శ్రుతశీలవతే స్వయం ఆహూ

యదానం కన్యాయా బ్రాహ్మధర్మణః ప్రకీర్తితః॥ ౨౭॥

కన్యాకరులను యథాశక్తిగా వస్త్రాలంకారములచే నలంకరించి తన్నడగకుండునో స్వయముగావలించి యభిరుచి శ్రుతశీలసంపన్నునకు కన్యకెచ్చట బ్రాహ్మవివాహమని చెప్పబడియె॥ ౨౭॥

మూ॥ యజ్ఞేతు వితతేనమ్య గృత్విజే కర్మకుర్వతే । అలంకృత్య

సుతానానం దైవంధర్మణం ప్రచక్షతే॥ ౨౮॥

అగ్నిష్టోమాదులయందు కర్మమును నడుపుచున్న ఋత్విజునలంకరించి కన్యనిచ్చట దైవవివాహమని జెప్పచున్నాడు॥ ౨౮॥

మూ॥ ఏకం గోమధునం ద్వౌవా వరాదాదాయధర్మతః । కన్యా

ప్రదానం విధివదామో ధర్మఃస్సఉచ్యతే॥ ౨౯॥

ఒకయావు నొక యెద్దు సీరెండును గోమధున మనబడును అట్టి గోమధునము కటిగాని రెండు మిధునములుగాని తన యజ్ఞదక్షిణకై నాకన్యాధనముగానై నా శుల్కరూపము గాకుండ వరుని వలన బుచ్చుకుని విధ్యక్తముగ కన్య నిచ్చిన నది యావణవివాహమనబడును॥ ౨౯॥

మూ॥ సహజాభావరతాంధమ మితివాచానుభాష్యచ । కన్యా

ప్రదానమభ్యవ్యక్త ప్రాజాపత్యోవిధిస్తస్మిన్ ॥ 30॥

కన్యావరుల నలంకరించి మీరుభయములును ధర్మకార్యములను జేయుడని చెప్పి
తూజించి కన్యనిచ్చి విధ్యక్తముగ బెల్లిజేసిన నది ప్రాజాపత్యమనబడును॥ 30॥

మూ॥ జ్ఞాతాభ్యోద్రవిణందత్వా కన్యాయైచైవశక్తితః । కన్యాప్ర

దానంస్వాప్యంధ్యం హ్యనురోధర్శకచ్యతే॥ 31॥

కన్యకయొక్క తండ్రిమొదలగు వారికినైన కన్యకకునైన యథాశక్తిగా ధన
మునిచ్చి కన్యను స్వీకరించుట యాసురధర్మమనబడె నిది తన యిచ్చచేగాని ఆ
వశాత్త్రునియమముచే గాదు॥ 31॥

మూ॥ ఇచ్ఛయాన్యోన్యసంయోగః కన్యాయాశ్చవరస్యచ । గాం

ధర్వస్సతువిజ్ఞేయో మైథున్యకామసంభవః॥ 32॥

కన్యావరులన్యోన్య మనురాగముచే గలసి యలింగనాదికములచే వలసినమి
దునసంభవమగు నీ వివాహము గాంధర్వము॥ 32॥

మూ॥ హత్వాభిత్వావభిత్వాచక్రోశంతీంరుదతీంగృహత్ । ప్ర

సవ్యాకన్యాహరణం రాక్షసో విధిరుచ్యతే॥ 33॥

బలాతలరించి కన్యను బెచ్చి వివాహము కావడము రాక్షసవివాహము దీనిల
క్షణమిదే కన్యతండ్రిమొదలగువారు వరుని బలము మొదలగు యోగ్యతను బట్టి
యుపేక్షించి లేని సరే లేకవారు పైబడిన వారిని జంపిగాని చేపించిగాని భేదించి
గాని కన్యాపక్షియుల నణచి కన్యరూదనము నొనర్చుచుండిన ననుటచే కన్యక
కన్యమతమై నప్పటికిని ననుట గాంధర్వాదిభేదము కొరకు నట్టిది రాక్షసము॥ 33॥

మూ॥ సుప్తాంమత్తాంప్రమత్తాంవా రహాయత్రోపగచ్ఛతి । స

పాపిన్తోవివాహానాం మైశాచమష్టమధమమ్॥ 34॥

నిద్రచేగాని మద్యుదాసములచేగాని యొడలెరుగకున్న దానిమానసంరక్షణ
మొగుని దాని మైథున ధర్మముచే నయిన వివాహము మైశాచమష్టమధమము

పాపిష్ఠము॥

38॥

మూ॥ అద్భిరేవద్విజాగ్యైశాం కన్యాదానంవిశిష్యతే । ఇతరే
మాంతువణానా మితరేతరకామ్యయా॥ 3౫॥

బాహ్యక్షణలకు కన్యాదానముదకదాన పూర్వకమేప్రకస్తము త్పత్రియాదులకు
దకములేకుండిన నితరేతరేచ్ఛచే వాఙ్మిత్రముచేసిన కన్యాదానమగుచున్నది ఉచ
కపూర్వకమనినని నియమమకరలేదు॥ 3౫॥

మూ॥ యోయస్యైషాం వివాహానాం మనునాకీర్తితోగుణః । స
ర్వంశృణుతతంవిప్రా స్సర్వంకీర్తయతోమమ॥ 3౬॥

విచారింజగా యే వివాహమునకు యేవిగుణదోషములూ యవిప్రతిజ్ఞ చేయ
బడినవే అయినప్పటికి చెప్పదగినవి విస్తారముగ నుండుటచే విశేషజ్ఞాపనార్థమై
మరలనుపన్యసించుట యీవివాహములలో దేనికి యేగుణము మనువుచే జెప్పబడె
నో విప్రులారాదాని నెల్ల జెప్పెదను వినుండు॥ 3౬॥

మూ॥ దశపూర్వాక పరాన్వంశ్యానాత్కానంచైవవింశతిం । బ్రా
హ్మీపుత్రస్సుకృతకృన్యా చయేదేనసఃపితౄణా॥ 37॥

బాహ్యవివాహాధాపుత్రుడు తండ్రిమొదలగు పయివారిని పదుగురనున్నపు
తులి మొదలగు క్రిందివారిని పదుగురనున్న తనతో యిరువదియొక పురుషులను
దాను పుణ్యకర్ముడై పాపము వలన పితరుల నుద్ధరింపజేయుచున్నాడు॥ 37॥

మూ॥ దైవోధాజస్సుతశ్చైవ సప్తసప్తపరావరాకా । ఆషోక
ధాజస్సుత స్త్రీంశ్శ్రీకపటవటూరయోధజస్సుతః॥ 3౮॥

దైవవిహితకన్యాపుత్రుడు పిత్రాదుల నేడుగురను పుత్రాదుల నేడుగురనున్న
ఆషోకవివాహాధాపుత్రుడు ముగ్గుర ముగ్గురనున్న ప్రాజాపత్యవివాహాధా
పుత్రుడాగురనాగురనున్న దనతోగూడ పాపమువలన విముక్తులనుగా జేయు
ను స్వల్పఫలముగలయాషోకవివాహమును ముందుజెప్పి యధికఫలముగల ప్రాజా
పత్యవివాహమును చిహ్నుటజెప్పడము బ్రాహ్మోద్యద్వివాహాద్దేశక్రమానుసారము

అష్టోకమందాక్రమమేలననిన “పంచానాంతు త్రయోధమ్యాకః” యనుష్టోకమందు ప్రాజాపత్యగ్రహణార్థం మట్లుగాకున్న నాషణమునకే గ్రహణమై పోవును గదా॥ ౩౮॥

మూ॥ బ్రాహ్మదిను వివాహేషు చత్యప్యేవానుపూర్వశః! బ్రహ్మ
వర్చస్వినః పుత్రాః జాయంతే శిష్టసన్మతాః॥ ౩౯॥

బ్రాహ్మణులగు నాలుగువివాహములయందు నగుస్త్రీలకుబుట్టిన పుత్రులు గ్రాతాధ్యయనసంపత్తిగల తేజోయుక్తులును శిష్టప్రియులునుగువారును గ్రహముగానగుచున్నారు॥ ౩౯॥

మూ॥ రూపసత్వగుణోపేతా ధనవంతోయశస్వినః । పర్యాప్త
భోగాధర్మిస్తా జీవంతిచ శతం సమాః॥ ౪౦॥

సుందరమగు రూపము బలము ద్వాదశాధ్యాయమందు చెప్పబోయెడు గుణములును గలిగిన ధనవంతులును కీర్తిగలవారును స్రచ్చందనాదిపూర్ణభోగ యుక్తులును ధార్మికులును శతవర్ష జీవనులు- నగుపుత్రులు బ్రాహ్మదివివాహితస్త్రీలకుబుట్టుతురు వారట్టివారగుదురని పూర్వస్టోకముతోసంబంధము॥ ౪౦॥

మూ॥ ఇతరేషు తు శిష్టేషు నృశంసా నృతవాదినః । జాయంతే
దుర్బివాహేషు బ్రహ్మశర్మస్త్వివస్నుతాః॥ ౪౧॥

అసురాది వివాహస్త్రీలకు క్రూరకర్మలు నన్యతవాదులు వేదయాగాదిభర్మదోషులునగు పుత్రులు పుట్టుచున్నారు॥ ౪౧॥

మూ॥ అనిందితై స్త్రీవివాహై రనింద్యా భవన్ప్రజా । నిందితై
నిండితాన్యాణాం తస్మాన్నింద్యా నివృజయేత్॥ ౪౨॥

వివాహములయొక్కా ఫలములను సంక్షేపముగజెప్పచున్నాడు - భార్యప్రాప్తిహేతువులగు వివాహములలో అనిందితవివాహములచే నసంద్యుప్రజ యుత్పత్తి నిందితములగు వాటిచే మనుష్యులయొక్కా సంతతి గహితమగును, గావున నింద్యములగు వాటిని జేసికొనరాదు॥ ౪౨॥

మూ॥ పాణిగ్రహణ సంసార స్సవణా సూపదిశ్యతే॥ అనన్త

కా- స్వయంజ్ఞయో విధి రుద్యాహ కర్మః॥ ౪౩॥

సవణ- స్త్రీల వివాహముండు పాణిగ్రహణసంసారము గృహ్యసూత్రమునే
స పదేశించబడుచున్నది- యసవణ- స్త్రీ వివాహముల పాణిగ్రహణ స్థానమందీ
ముందున్నోకమున జెప్పగలవిధి చెలియబడినది॥ ౪౩॥

మూ॥ శరః శ్చ త్రియయాగ్రాహ్యః ప్రతోదోవై శ్యకస్యయా॥ వస

నస్య చ శాగ్రాహ్య శూద్రయోతృష్ట వేదనే॥ ౪౪॥

శ్చత్రియస్త్రీచే బ్రాహ్మణుడు వరుడైన వివాహముందు పాణిగ్రహణస్థానమం
దు బ్రాహ్మణుడు పట్టుకొనిన శరైకదేశము గ్రహించబడినది. వైశ్యస్త్రీ బ్రాహ్మ
ణ శ్చత్రియవరులు బట్టిన మునుకోలనేకదేశమందు బట్టుకోవలెను శూద్రస్త్రీ బ్రా
హ్మణ శ్చత్రియ వైశ్యవరులపై బట్టికొనను బట్టికొనవలెను॥ ౪౪॥

మూ॥ ఋతుకాలాభిగామీన్య తస్య దారనిరతస్స దా॥ పవఃవ

జ్యం ప్రజేచ్చేనాం తద్వితో రతికామ్యయా॥ ౪౫॥

ఋతువనగా స్త్రీలకు శోణితదశ-నము చిహ్నముగాగల గర్భధారణ యో
గ్యావస్థావిశేషము అట్టి ఋతుకాలమందు భార్యనుబాంధవలెనని నియమవిధి॥ ౪౫॥

“మూ॥ ఋతుస్నాతాంతం యోభార్యాం సన్నిధౌ నోపగచ్ఛః॥

శ్శారాయాంబ్రహ్మహత్యాయాంపత తేనాశ్రసంశయశ్చి॥”

ఋతుస్నాతయగు భార్యను సన్నిధినియుండిన్ని యెవడు పొందఁ తాడు ఁ
యంకరముగ బ్రహ్మహత్యనరకమందు నిస్సంశయముగ బడునని పరాశరులు- ఈ
నియమ మనుష్ఠున్న పుత్రునికి యనిరి. “జాయమానోవై బ్రాహ్మణస్త్రీభిర్ఋణ
వా జాయతే బ్రహ్మచర్యేణ ఋషిభ్యోయజ్ఞేన దేవేభ్యః ప్రజయా పితృభ్యశ్చి”
పుట్టినబ్రాహ్మణుడు మూడు ఋణములు గలవాడౌచున్నాడు . బ్రహ్మచర్యముచే
ఋషిఋణమును యజ్ఞముచే దేవణమును సంతానముచే పితృణమునున్న పో
గొట్టుకొనునని తైత్తిరియము. అదిగనుకనే “తస్మాత్ యుగ్గాను పుత్రాభీ-సంవి
శేదాత-వేస్త్రీయమితి” పుత్రులను గోరెడివారు ఋతుదివములలో సమరాత్రుల
నే స్త్రీని బాంధవలయునని వక్ష్యమాణమగునది యీశ్రుతిమూలముగాగలదని తో
చబడుచున్నది. “కామజానితరాన్నిదురితి” యొకకుమారుడు పుట్టిన మీద జనించినపు

తృతీయం కామజులని కనబడుటవలన నజానిభుక్తునకే యీగించుమను || ౪౪ || “న శాస్త్రియః పుత్రానాథేహీతి” యీ స్త్రీయందు పరిమళభూతులను ౧౮౫౫ జేయుచును నది బహుళ శ్రేష్ఠ ప్రశంసాపరముగాని జాతిభుక్తునకును ఋతుకాలముననుగుణము పరిమళించుచున్న లేదు ||

శ్లో॥ “స్వధార నిరతస్పదేతి” నిశ్యమున్న స్వధారయందే సంతప్తుడై ఇతరు నిభ్యుని హించగూడదను వాక్యమునకా నభాక్యమువలన సుసంఖ్యావిధిని స వాచా గమనము ప్రక స్తమాటచే ఋతుపునరుత్సావలెను అగమనమును చో షము విసబంధకబోవుటవలన నియమవిధిగాదు. “పవనవజం క్రశేన్యైనామి” అసూవాస్యాది పవనములనువిడచి భార్యప్రీతి వ్రతముగాగలవాడు ఋతుకాల ముగా నప్పుడున్న పొందవలెనని గావుననే రతికావ్యయా యనుటచే పుత్రోత్పా దక శాస్త్రబుద్ధిచేగాదని యందువలన ఋతుకాలమందు స్త్రీనిపొందవలెనైయ్యేచే ఇతరుని భార్యను పొందగూడదు ఋతుపులేనప్పుడును భార్యప్రీతికై పొందవలెన నుటచే నది విధిప్రయమున్ను ||

శ్లో॥ “ఋతాపుషేయా దన్యతౌ చపర్వవజంమితి”

పర్వములను విడచిఋతుకాలమందును - నితరకాలమందును పొందవచ్చునని గాతమవచనము ||

శ్లో॥ “యథాకామీ భవేద్వాపి స్త్రీణాం వరమునుస్మరిన్నతి”

స్త్రీలయొక్క వరమునుస్మరించుకొని కామానుసారికావలెనని- పర్వవజం ను నచిఋతుపునరుత్సావ కాలపుడును సంబంధించుచున్నది || ౪౫ ||

మూ॥ ఋతుస్వాస్విభావికస్త్రీణాం రాత్రయష్టోదకస్సృతాః |

చతుర్ద్వితితై స్సాధ్యమహాభిస్సద్విగహితైః || ౪౬ ||

ఇచ్చటరాత్ర్యహృద్యము లహారాత్రపరములు- శోణితదశకనముముదలు కొని స్త్రీసంపరగమనాదివిషయమై శిష్యునిచితములగు నాలుగుదినములతోకూ డ బదియారు దినములు ఋతుదినము లనబడును స్త్రీలకిది ప్రతినెలయందున్న స్వభావముచేసగును న్యూనాధికసమయములయందైనచోరాగాదికమువలసిననిది లియవలయును || ౪౬ ||

మూ॥ తాసామాద్యాత్పత్రస్తు నిందితైకాదశీవయా | త్రయోద

శీవశేషాస్తు ప్రశస్తాదశరాత్రయః॥

౪౭॥

ఆపదియాగురాత్రులలో శోణితదర్శనప్రభృతిమొదటి నాలుగురాత్రులును పదొకండు పదమూడవరాత్రులును స్త్రీగమనవిషయమైనందితములు మిగిలినపదిరాత్రులు ప్రశస్తములు॥ ౪౭॥

మూ॥ యుగ్మగుపుత్రాజాయంతేస్త్రీయోఽయుగ్మగురాత్రిమ్ |

తస్మాద్యుగ్మగుపుత్రాధీ సువిశేదాతవేస్త్రీయం॥౪౮॥

ఆ పదిరాత్రులయందును యుగ్మరాత్రులయందు గర్భోత్పత్తియైన పుత్రులును అయుగ్మ రాత్రులయందు పుత్రకలును జన్మించెదరదిగావున పుత్రాధీయగు వాడుయుగ్మరాత్రులయందుభార్యను బొందవలయును॥ ౪౮॥

మూ॥ పుమాః పుంసోధికశుక్లేస్త్రీభవత్యధికేస్త్రీయాః | సమేఽ

పుమాః పుంస్త్రీయావా షీణేభేదవిపర్యయః॥ ౪౯॥

పురుషునిబీజముశుక్ల మధికపేని బేసిరాత్రులయందైనను పుత్రుడుజన్మించును స్త్రీబీజముశోణితమధికయ్యేనేని సమరాత్రులయందునైన స్త్రీలుపుట్టెదరు స్త్రీ పురుషుల బీజములు తుల్యములేని నపుంసకులు జన్మింతురు స్త్రీపురుషద్వంద్వమైనంబుట్టి సుభయబీజములును షీణములయ్యేనేని గర్భోత్పత్తికాకపోవును గావున పుత్రునిగోరు పురుషుడాహారాదికముచే శుక్లవృద్ధిగలుగునట్లున్న స్త్రీలకాహారాదినియమముచే శోణితవృద్ధిగాకుండునట్లున్నవై ఋతుదినములలో యుగ్మరాత్రులయందు గర్భాధానము జేయవలయు॥ ౪౯॥

మూ॥ నింద్యస్వప్తాసుచాన్యాసుస్త్రీయోరాత్రిమ్ వజ్రయః |

బ్రహ్మచార్యేవభవతి యత్రతత్రాశ్రమేవసః॥ ౫౦॥

మున్ను నింద్యములనిచెప్పబడిన యారురాత్రులయందున్న మరియేవై ననింద్యములగు నెనిమిదిరాత్రులయందును స్త్రీలనువజ్రించి యాపదునాలుగుగాకనున్న రెండురాత్రులను బర్వవజ్రముగ స్త్రీనిబొందుచు నఖండితబ్రహ్మచారియే యగుచున్నాడు యేయేయాశ్రమమందుంటున్ననని యనుట వాసప్రస్థాశ్రమాపేక్షచేసనియందు భార్యతోగూడ గమనముగల పక్షములో ఋతుగమనము ప్రసక్తమనికు

ల్లూకభట్టు- మరిన్ని వనస్థునిభార్యకు ఋతుకాలముండదేమోయని శలకవలదు॥ *
 శ్లో॥ “వనంపంచాశతో వృశేదితి॥” యేబదివషణ్ములవయసి వనమునకు బోవ
 లయునని యుండుటచేత॥ *

శ్లో॥ “వృక్షైశ్చ కేశగుణాంభార్యా ముద్వహేత్త్రిగుణపుమాన్॥” *

అనువచనముచే నూహించిన ఋతుసంభవముండుటకు సందియములేదు॥ ఇ
 చ్చట గాహాశ్లేఢ్యతరములగు మూదాశ్రమములలోను జితేంద్రియుడు గావలెన
 నువిధివలన దినవ్యయాభ్యనుష్ఠానంభవించక పోవడమువలన యత్రతత్రాశ్రమేవస
 న్నునునని యనువాదమాశ్రమని మేధాతిధివ్రాసెను॥ గోవిందరాజైతే యేయాశ్ర
 మమందుండ నుత్పన్నసప్తపుత్రుడిచ్చిచే బుత్రార్థమై రాత్రిద్యయగమన మొనర్చి
 నదోషములేదని చెప్పటకిదియనియు “యత్రతత్రా శ్రమేవస” న్నునువచనమువల
 న త్రత్రాశ్లేఢ్యసంవిశేదనునది ప్రస్తుతమగుటవలననున్న పుత్రుడు మహాదయకరు
 డగుటవలననెవ్రాసెను. ఈవ్యాఖ్యను నిందించుకల్లూకభట్టాకశ్లోకమునువ్రాసెను॥

శ్లో॥ “హంతగోవిందరాజేన విశేషమవివృణ్వతా । వృక్షకమంగీ
 కృతమృతా స్వదారసురతంయతేః॥” *

ఆశ్చర్యము విశేషము వివరించలేని గోవిందరాజుచే ఋతుకాలమందు స్వదా
 రసురతము యతికిసప్తముగ నంగీకరించబడెను॥ ౫౦॥

మూ॥ నకన్యాయాః పితావిదవాః గృహ్స్థీయా చ్ఛులూమణ్విపిగృ
 హ్ణాంచ్ఛులూంహీ లోభేన స్యాన్నరోపత్య విక్రయా॥ ౫౧॥

ధనగ్రహణదోషజ్ఞుడగు కన్యక తండ్రి కొంచెమైన శులూమునుబుచ్చికొనగూ
 డదు ధనలోభముచే శులూమునుబుచ్చికొనెనేని సంతానము నమ్మకొనినవాడగు
 చున్నాడు॥ ౫౧॥

మూ॥ స్త్రీసనాతుయే మోహ దుపజీవంతి బాంధవాః । నాగీ
 యానాని వస్త్రంవా తే పాపాయాం త్యగోగరిం॥ ౫౨॥

కన్యా శులూగ్రహణనిషేధమువలన నవమాధ్యాయోక్తస్త్రీధనగ్రహణనిషే

ధమిది - స్త్రీకిబంధువులగు నెవరైన ననగాపతిపిత్రాదులు మోహముచే స్త్రీసంబంధమైన యానములు హస్త్రములు మొదలగు ధనములను హరించి బ్రదుకుదురో యాపాపాత్ములు నరకమును బొందుదురు॥

౫౨॥

మూ॥ ఆషే గోమిధునం శులం కేచిదాహు మృతైవతత్॥

అహ్యేవం మహాన్వాపి విక్రయస్తావ దేవసః॥ ౫౩॥

ఆషవివాహమందు గోమిధునము శులముగా కొందరాచార్యులుచెప్పిరి ఆ గోమిధునము స్వల్పధనసాధ్యమైన నంతమాత్రముచే నది విక్రయమేయగుచున్నది మున్నేది యొకగోమిధునమని చెప్పబడెనో యది పరమతమని గోవిందరాజు వాస్తవము కుల్లూకభట్టుకాదని మనుమతమందు ఆషలక్షణములేకనే పోవును వరుని వలన నొకగోమిధునమునుగాని రెండింటినిగాని బుచ్చికొని కన్యనిచ్చిన నాషమని చెప్పిన మనువచనముపరమతమైతే ఆషవివాహజాతసంతతికి ఫలమునుగూడచెప్పిన మనువాషవివాహలక్షణము చెప్పలేకపోయినో యెనిమిది వివాహములనిజెప్పిన మనువుస్వమతమందాష వివాహలక్షణముజెప్పకుండునట్లుసరిపడును- ఇచ్చట మేధాతిథిపూర్వాపర విరోధోపన్యాస నిరాసమేచేయడా యెను గావునమే మిట్లు వ్యాఖ్యానముజేయుచున్నాము ఆషవివాహమందు గోమిధునశులముపధారూపమనికొందరాచార్యులు చెప్పుచున్నారు ఇదిమనుమతముగాదు మరేమనిన॥

“శ్లో॥ వరాచాదాయ ధమతః”॥

యని చెప్పుటవలన ధమముకొరకుగాని లోభముచే గాదని పౌర్వాపర్య విచారముచే ఆషేగోమిధునం గ్రాహ్యమనిధమముచేగాని భోగార్థముగాదని మనువుచేత నిరణీతమాయెనని కుల్లూకభట్టు॥

౫౩॥

మూ॥ యాసాంనాద దతేశులం జ్ఞాతయోనస విక్రయః । అ

హాణం తత్సుమారీణౌ మాన్యశంస్యంచ కేవలం॥౫౪॥

ఆషమందు గోమిధునము శులమునిచెప్పె నిప్పుడు కన్యాధమమై ధనమిచ్చుటగూడ శులముగాదని చెప్పుచున్నాడు - ఏకన్యకకు బ్రథిచే నీబడివధనమునదండ్రీమొదలగువారు స్వీకరించకున్న నదివిక్రయముగాదు విధికారణమున కన్యకలకు సత్కారరూపమగు నదికేవలమను కంపాప్రధానమే॥

౫౪॥

మూ॥ పితృభిర్భాక్తృభిశ్చైవ పతిభిర్జేవనైస్తథా । పూజ్యా

భూషయితవ్యాశ్చ బహుకల్యాణ మిహ్నుభిః॥ ౫౫॥

వివాహకాలమందు వరునిజేతనే ధనమివ్వనగనదని గాను అనంతరమందున్న బహుమంగళమును గోరెడి పితృభ్రాతృపతిజేవరాదులచే కన్యకలభోజనవస్త్రాలంకారాదులొసగ పూజించి యలంకరింపందగినవారు॥ ౫౫॥

మూ॥ యత్రనార్యస్తు పూజ్యంతే రమంతే తత్రజేవతాః॥యత్రై

తాస్తు నపూజ్యంతే సర్వాస్తత్రా ఫలాఃక్రియాః॥ ౫౬॥

ఏకులమందు స్త్రీలు పిత్రాదులచే సత్కరించబడుదురో యాకులమందు జేవతలు బ్రహ్మనులగుదురు యేకులమందు సత్కరించబడరో యచ్చట జేవతా ప్రసన్నతలేనందున యాగాదికర్మములు నిష్ఫలములగుచున్నవి॥ ౫౬॥

మూ॥ శోచంతి జామయోయత్ర వినశ్యత్యాశు తతులం ।నశో

చంతితు యత్రైతా వధాతే తద్ధిసర్వదా॥ ౫౭॥

జామశబ్దార్థము కుల స్త్రీలు ఏకులమందు సోదరీపుత్రికాసమీపపిండస్త్రీలునుభార్యాన్నపాదులునగు స్త్రీలును దుఃఖించుచుందురో యాకులము శీఘ్రముగ నిర్ధానమైపోవును దైవపీడయు రాజపీడయు గలుగును యెచ్చట నాస్త్రీలుసంతోషించుచునుండురో యచ్చట ధనాదినమృద్ధిగలిగయుండును॥ ౫౭॥

మూ॥ జామయోయానిగేహాని శపంత్యప్రతిపూజితాః । తానికృ

త్ర్యాహతానీవ వినశ్యంతినమంతరః॥ ౫౮॥

భగినీదుహితృన్నపాదులగు స్త్రీలు పూజితలు గాక యేకులములను శపింతురో యాకులములాభిచారికోత్పన్నశక్తిచే నెట్లు నాశమునొందునట్లునశించి యాకులములు చెడిపోవును॥ ౫౮॥

మూ॥ తస్తాదేతాస్సదాపూజ్యా భూషణాచ్ఛాదనాశనైః । భూ

తికామైనై నిత్యం సతాకేహాత్సవేషుః॥ ౫౯॥

అదిగావున నిభగినీప్రభృతులగు స్త్రీలైశ్యకాములగు సరులచే బండుగుల

యందును వివాహాద్యుత్సవములయందును వస్త్రాలంకారభోజనాదులచే సత్కరిం
పదగినవారు॥ ౫౯॥

మూ॥ సంతుష్టో భార్యయా భతా భత్యాభార్యతథైవచ ।
యస్మిన్నేవ కులే నిత్యం కల్యాణం తత్రవై ధృవం ॥ ౬౦॥

ఏకులమందు రూపశీలాదినంపన్నయగు భార్యచే భర్తయున్ను స్త్ర్యంతరా
పేక్షలేక ప్రేమించుభర్తచే భార్యయున్ను సంతుష్టులగుచుందురో యాకులమన
గా పుత్రపౌత్రాది సంతతితోనిత్యమగు కల్యాణము నొందియొప్పును॥ ౬౦॥

మూ॥ యదివాస్త్రీసరోచేత పుమాంసం సప్రమోదయేత్ । అ
ప్రమోదాత్పునః పుంసః ప్రజనం నప్రవర్తతే ॥ ౬౧॥

ఇకగడదీ ప్త్యధికమురుచి॥ వస్త్రాభరణాదికముచేస్త్రీశోభగలదిగాకుండిన
తన భర్తను సంతోషింప జేయనేలేదు సంతుష్టుడుగాని భర్తచే గర్భధారణము
గానేరదు॥ ౬౧॥

మూ॥ స్త్రీయాంతం రోచమానాయాం సర్వం తద్రోచతేకులం ।
తస్యాం త్వరోచమానాయాం సర్వమేవనరోచతే ॥ ౬౨॥

స్త్రీమండనాదికముచే బ్రకాశించుచున్న భార్యప్రీతిచేసన్యపురుషేచ్ఛబుట్టకుం
డుట నాకులమంతయుం బ్రకాశించును స్త్రీప్రకాశించకుండిన భార్యప్రీతిలేకుండు
నందువలన నరాంతరేచ్ఛబుట్టినందువలన నాకులమంతయు మలినమగును॥ ౬౨॥

మూ॥ కువినాహైః క్రియాలోపై ర్వేదానధ్యయనేనచ । కులం
న్యకులతాంయాంతి బ్రాహ్మణాతిక్రమేణచ ॥ ౬౩॥

యథావధానముగ నిషిద్ధములగు నాసురాదివివాహములచేతనున్న జాతకర్తా
దిక్రియాలోపములచేతనున్న వేదముజడవకపోవడముచేతనున్న బ్రాహ్మణసౌభా
భావముచేతనున్న కులములపక్షానుబోందును॥ ౬౩॥

మూ॥ శిల్పేనవ్యవహారేణ శూద్రాపత్నైశ్చ కేవలైః । గోభిరశ్వై
శ్చ యావైశ్చ కృష్యారాజోపసేవయా ॥ ౬౪॥

కలాశ్యకుగు చిత్రకర్షాదిశిల్పముచేయున్న ధనాజ్ఞానోపాయ వ్యవహారము చేతనున్న కేవల శూద్రసంతానముచేతనున్న గోవులను గుఱ్ఱములనుకొని యమ్మడముచేతనున్న కృషిచేతనున్న రాజసేవచేతనున్న కులములు శీఘ్రముగనశించును॥ ౬౪॥

మూ॥ అయాజ్య యాజనైశ్చైవ నా స్తి క్యేనచ కన్యకాం కలా
న్యాశువిసశ్యంతి యాని హీనాని మంత్రతపః॥ ౬౫॥

వ్రాత్యులకు యజ్ఞాదికర్మములు చేయించడముచేతనున్న శాస్త్రీయములగు కర్మములకు ఫలములేదనేది నా స్తి క్యము దీనిచేతనున్న యే కులములు వేదాధ్యయనము లేకనున్నవో యందుచేతను నట్టికులములు శీఘ్రముగనశించును॥ ౬౫॥

మూ॥ మంత్రతప్తసమృద్ధాని కులాన్యల్పధనాన్యపి । కలసంత్యాం
చగచ్ఛంతి కషాంతిచ మహద్యతః॥ ౬౬॥

వివాహప్రకరణమందు కువివాహానిందా ప్రసంగముచే క్రియాలోపాలునిం దించబడె నానిందచే నవిచేయగూడదని నిషేధమందు తాత్పర్యమట్టి కులనిందాప్రసంగముచే నిప్పుడు కులోలోపము నుపన్యసించుచున్నాడు. విచారించగాధనముచే కులము వన్నెకేకులనని యుండె నై నను స్వల్పధనముగలవై నను వేదపఠనతదభాజ్ఞాన విహితానుష్ఠాన ప్రసక్తములగు కులములు సమూలగణనమందు గణ్యములగును గొప్పభ్యాతితోగూడ గలవగును॥ ౬౬॥

మూ॥ వైవాహికేగ్నా కర్వీక గృహ్యంకర్ష యథావిధి । పంచ
యజ్ఞ విధానంచ పక్తించాన్వాహికిం గృహీ॥ ౬౭॥

వివాహప్రకరణముచే నిప్పుడు వివాహోగ్నయందు జేయదగిన పంచయజ్ఞములను జెప్పుచున్నాడు. వివాహకాలమందు సంపాదితమగు నగ్నియందు గృహ్యములగు సాయంప్రాతఃపూజామము నష్టకాదికమును పంచయజ్ఞాంతరగత వైశ్వదేవ ప్రముఖకర్మకలాపమునున్న ప్రతిదినకరణ్య పాకాదికమునున్న గృహస్థుడు సేయవలయును॥ ౬౭॥

మూ॥ పంచసూనా గృహస్థస్య ఘృత్తి పేవణ్యపసూరః । శుండసి

చోదక్షుంభస్య బర్హతేయాశ్చవాహయః॥

౬౮॥

సూనాశ్చ మునకు పదస్థానమథః ము అట్టివేగావున నీయైదున్న సూనాశ్చగు
బొందెను బొయ్యిన్ని సన్నకల్లపొత్తరము చీపురు మొదలగు గృహాపసర-రణము
లు హోలున్న హోకలిన్ని నీళ్ళచిందెయున్న నీయైదింటినిన్ని తత్తతార-ర్యములందువి
నియోగింపుచున్న గృహస్థుడు పాపముచే బద్ధుడగును॥

౬౮॥

మూ॥ తాసాంక్రమేణ సుర్వాసాం నిష్కర్తృథకం మహాపీఠిః॥

పంచక్షేప్తామహాయజ్ఞాః ప్రత్యహం గృహమేధినాం॥౬౯॥

ఆడుల్గొదిస్థానములకు నిష్కర్తృతికొరకనగా వాటివలనబుట్టిన పాపనాశనము
కొరకు క్రమముగా గృహస్థులకు పంచమహాయజ్ఞములను బ్రత్యహమునం జేయద
గనవిగాను మన్వాదులు నిశ్చయించిరి. ఇట్లుగుటచే నిష్కర్తృథకమనిచేప్పటవలన
పంచసూనములకు పాపహేతుత్వమున్ను ॥ క్లో ॥ “సూనాదోషైనకలిప్యతే”య
ని చెప్పగలదగుటవలన పంచమహాయజ్ఞములకా పాపనాశకత్వమున్ను దోచుచు
న్నది-ప్రతిదినమందును పాపక్షయముగావలసినదేగావున సంధ్యావందనమువలె
నీయజ్ఞములు నిత్యములగుటకు విరోధమేమియులేదు॥

౬౯॥

మూ॥ అధ్యాపనం బ్రహ్మయజ్ఞః పితృయజ్ఞ స్తుతపః॥ హే

మో దైవో బలిభాతో న్యయజ్ఞోఽతిథివ్రాజనం॥ ౭౦॥

అధ్యాపనమనగా నన్యాయనము బ్రహ్మయజ్ఞము-జలాదికముచే దహణము పి
తృయజ్ఞము-హేమము దేవయజ్ఞము-బలి ధూతయజ్ఞము-మతిథివ్రాజ మనుష్యయ
జ్ఞము-వీటికి మహాచ్ఛబ్ద యజ్ఞశబ్దములు స్తుత్యథఃమై గొణములు॥

౭౦॥

మూ॥ పంచైతాన్యోమహాయజ్ఞా స్పహాపయతిశక్తితః॥ సగృహే

పివసన్నిత్యం సూనాదోషే ర్మలిప్యతే॥

౭౧॥

పంచమహాయజ్ఞములను శక్త్యనుసారముగా ననుటచే ననుకల్పముగానైన ని
వి జేయదగినవగుట వీటిని విడువక నెవడు జేయుచుండునో యతండు గృహమం
దుండినను సూనాదోషములను బొందడు॥

౭౧॥

మూ॥ దేవతా తిథిభృత్యానాం పితృణా మాత్మనశ్చయః॥ సని

ర్వచి పంచానా ముచ్చస న్నసజీవతి॥ ౭౨॥

దేవసలకు భూతమలకున్న సతిదులకున్న భృత్యులనగా దనచే బోషింపదగిన జ్యేష్ఠమాస్యపితృమాసుల వీరికిన్ని పితృజేవతలకు నాత్మనః యనగా సర్వతపీవాత్తా సం గోపాయేత యను శ్రుతివలన తనరక్షణ మావశ్యకము గావున నీజెప్పబడిన వారందరికి నన్నమనిదనివాడు శ్వసలిచ్చుచున్నప్పటికిని బ్రతికియున్నవాడుగాదని నిందచే వీటికి నవశ్యకతవ్యవస్థయు బొందించబడుచున్నది॥ ౭౨॥

మూ॥ అహుతంచహుతంచైవ తథాప్రహుతమేవచ॥ బ్రాహ్మ్యం

హుతంప్రాశితంచ పంచయజ్ఞా ప్రవక్ష్యతే॥ ... ౭౩॥

పంచమహాయజ్ఞ ములకు నితరమునులచే జేయబడిన సంజ్ఞాంతరముల నహు తాదులనుదా జెప్పెను॥ ౭౩॥

మూ॥ జపోఽహుతోహుతోహిమః ప్రహుతోభాతికోబలిః ।

బ్రాహ్మ్యం హుతం ద్విజాగ్యైర్వా ప్రాశితం పితృత
పఞ్చం॥ ౭౪॥

అహుతమనగా బ్రహ్మయజ్ఞ రూపమగు జపము హుతమనగా దేవయజ్ఞ రూ పమగు హిమము ప్రహుతమనగా భూతబలి బ్రాహ్మ్యహుతమనగా బ్రాహ్మ యజ్ఞశ్రేణులపూజ ప్రాశితమనగా పితృయజ్ఞాభ్యుమగు నిత్యశ్రాద్ధము॥ ౭౪॥

మూ॥ స్వాధ్యాయేనిత్యయు క్తస్సన్య దైవేచైవేహకర్మణి । దై

వేకర్మణియైక్తోవా విభరీదంచరాచరం॥ ౭౫॥

దారిద్య్రముచే నతిభిరోజనాదికమందు శక్తుడు గాకుండినచో బ్రహ్మయజ్ఞ మందును హిమమందునున్న నిత్యయుక్తుడు గావలయును. హిమమును స్తుతిం చుచున్నాడు ఎవ్వడుదైవకర్మమందు నిరతుడగు నతండు చరాచరయుక్తమగు పశ్రపంచమును బోషించుచున్నాడు॥ ౭౫॥

మూ॥ అగ్నప్రాస్తాహుతిస్సమ్య గాదిత్యముపరిష్ఠతే । ఆదిత్యా

జ్ఞాయతేవృష్టి ర్వృష్టే రన్న తతః ప్రజాః॥ ౭౬॥

యజమానునిచే నగ్నియందు వేల్చబడిన యాహుతిరసాహరణకారిగా నాది

త్యసై బొందున మృత్యుచిరసమాదిత్యుని వలన వృష్టిరూపమగును వృష్టివలన న
న్నముత్పన్న మగుచున్నది తదుపభోగముచే బ్రజలు పుట్టుచున్నారు॥ 21॥

మూ॥ యథావాయుంసమాశ్రిత్య వతః తే సర్వజంతవః । తథా

గృహస్థమాశ్రిత్య వతః తే సర్వఆశ్రమాః॥ 22॥

వీరీణిని బ్రాహ్మణ్యవాయువు నాశ్రయించి ప్రాణులు జీవించుచున్నారో య
ట్లు గృహస్థనాశ్రయించి యితరాశ్రమముల వారందరును జీవించుచున్నారు॥ 22॥

మూ॥ యస్మాత్త్రయోప్యాశ్రమిణో జ్ఞానేనాస్మేనచాస్వహం ।

గృహస్థేనైవధార్యంతే తస్మాజ్జ్యేష్ఠాశ్రమోగృహీ॥ 23॥

వీరీకారణమున గృహస్థస్యతిక్రాంతమములవారు ముగ్ధురన్ను వేదాధికవ్యా
ఖ్యానాన్నదానములచే బ్రతిదినమును గృహస్థునిచేతనే ధరింపబడుచున్నారో ఆ
కారణమువలన గృహస్థుడు జ్యేష్ఠాశ్రమముడు జ్యేష్ఠమగునాశ్రమముగలవాడు॥ 23॥

మూ॥ ససంధార్యఃప్రయత్నేన స్వగమక్షయమిచ్ఛతా । సుఖం

చేహేచ్ఛతానిత్యం యోధార్యోదృచ్ఛశేంద్రియైః॥ 24॥

అది గావున వాగృహస్థాశ్రమము అక్షయమనగా చిరకాలముండునట్టి స్వ
గమసుఖమును నిలోకమందగు ప్రీతిసంభోగ భోజనాదిసౌఖ్యమునును గోరునతని
చే బ్రయత్నమున లెస్సగననుష్ఠానముచే నవలంబించవదగును దుఃఖములచే నింది
యపాటవము లేనివారిచే నిదిసంధార్యముగాదు॥ 24॥

మూ॥ ఋషయఃపితరోదేవా భూతాన్యతిథయస్తథా । ఆశాన

తేకుటుంబిభ్యస్తేభ్యఃకార్యంవిజానతా॥ 25॥

ఋషులును పితరులును దేవతలును భూతములు సతిథులును గృహస్థుల వలన
నుపకారమును గోరుదురు గావున దెలిసిన గృహస్థుడు వారికుపవరించ వల
యును॥ 25॥

మూ॥ స్వాధ్యాయేనార్చయేత్షీః హూమైరదేవాన్యథావిధి ।

పితౄణాశ్చాధైశ్చ సూనన్వైఘ్నాతానిబలికర్మణా॥ 26॥

అచక్షాన లనేకప్రకారములు గావున ఋషి దేవ పితృమనుష్యభూతములను కృ
మముగా విధ్యుక్త స్వాధ్యాయ హోమశ్రాద్ధాన్న బలిహారములచే నచికం
చవలయును॥ ౮౦॥

మూ॥ కుర్యాదహరహశ్శ్రద్ధ మన్నాద్యేవోదకేనవా । పయో
మూలఫలై ర్వాపి పితృభ్యోప్రితిమావహక॥ ౮౧॥

అందు చిత్తయజ్ఞ మును జెప్పచున్నాడు అన్నాదులచేత ననగా తిలవీహియ
వాదులచేత నైనను జలముచేనైనను పాలచేనైన నకందమూల ఫలాదులచే నైన
పితృప్రీతికరముగ బ్రతిదినమును శ్రాద్ధమును జేయవలయును॥ ౮౨॥

మూ॥ ఏకమప్యాశయేద్విషం విత్రగ్దేశాంచయజ్ఞ కే । నచైవా
త్రాశయేతగంచి దైవశ్వదేవంప్రతిద్విజం॥ ౮౩॥

పంచయజ్ఞాంతగత పితృప్రయోజనమం దొకనినైన నపితృముచే సంభవ
మందు బహుమందినైన బ్రాహ్మణభోజనమును జేయించవలయు నై శ్వదేవార్థ
మయి బ్రాహ్మణభోజన మకరారలేదు॥ ౮౪॥

మూ॥ వైశ్వదేవస్యసిద్ధస్య గృహ్యేగ్నవిధిశ్రావ్యకం । అభ్యోకు
ర్యాదేవతాభ్యోబ్రాహ్మణోహూమమన్వహం॥ ౮౫॥

సకలదేవతల కొరకు నయ్యేదిగావున వైశ్వదేవమనిరి దానికి అవసర్యాగ్ని
యందుసిద్ధమగు నన్నముచే నీచెప్పబోయెడి దేవతలకందరికిని స్వగృహ్యోక్తప్ర
కారముగ హూమము బ్రాహ్మణుడు నిత్యమును జేయవలయును బ్రాహ్మణశబ్ద
ముచే ద్విజాలకని ప్రకరణము వలన జెప్పవలయును॥ ౮౬॥

మూ॥ అగ్నిసోమస్యచైవాదౌ తయోశ్చై చవసమస్తయోః । వి
శ్వేభ్యశ్చై చవదేవేభ్యో ధన్వంతరయవవ॥ ౮౭॥

హూమమన స్వాహాకారముచే నిచ్చుట కాత్యాయనస్మృతిచే ముందుగ నగ్ని
యేస్వాహా సోమాయస్వాహ॥౧॥అగ్నియేమాధ్యాంస్వాహ॥ ౨ ॥ విశ్వేభ్యోదేవే
భ్యస్స్వాహ॥౩॥ ధన్వంతరయేస్వాహ॥ ౪॥

మూ॥ కుప్యైవైవాసు మిత్రైవ ప్రజాపతయ ఏవచ । సహ

134 ఆంధ్రమన్వధాదిపికాసహితము.

ద్యావా పృథ్విశ్చ తథాస్విష్టకృతే తతః॥ ౮౬॥

కుశ్వైస్త్వాహ॥౬॥ అనుమత్యైస్త్వాహ॥౭॥ ప్రజాపతయేస్త్వాహ॥ ౮ ॥ ద్యా
వాపృథ్విభ్యోస్త్వాహ॥౯॥ అగ్నయేస్విష్టకృతేస్త్వాహ॥ ౧౦ ॥ అని యీపదియా
హుతులను చేల్చువలెను - యీశ్లోకమందు “స్విష్టకృతేయసి॥” మాత్రమేయున్నపు
టికిని శ్రుత్యంతరమందగ్నివిశేషణముతో “ స్విష్టకృద్ధోమయోగః॥” మని చెప్పటచే
నట్లువ్రాయబడెనని కల్లూకభట్టు॥ ౮౬॥

మూ॥ వీచం సమ్యక్ష్విహృత్యా సర్వనిష్ఠా ప్రదక్షిణం । ఇం
ద్రాంతకాపుతీందుభ్య స్సానుగేభ్యో బలింహరేత్ ॥ ౮౭॥

ఈప్రకారముగ లెస్సగాననగా ననన్యచిత్తుడై దేవతార్ధ్యానపరుడై హవిస్సు
నుహూమముచేసి ప్రదక్షిణముగా నాలుగుదిక్కులయందు పూర్వదిక్కునందునిం
ద్రాయనము; ఇంద్రపురుషేభ్యోనమః యనిన్ని దక్షిణదిశను యమాయనమః య
మపురుషేభ్యోనమః యనియు పశ్చిమమందు వరుణాయనమః వరుణపురుషేభ్యో
నమఃయనియు నుదిచినిసోమాయనమః సోమపురుషేభ్యోనమః యనుచు బలలనుం
చవలెను - శ్లోకమందైత “నింద్రాంతకాపుతీందుభ్యః॥” యని చెప్పటవలన నాశ
బ్దములచేతనే హూమముకావలెనుగానిబహ్వృచగృహ్యపాఠములో యమాయ
యమపురుషేభ్యో వరుణాయ వరుణపురుషేభ్యో సోమాయ సోమపురుషేభ్యో ఇ
తి ప్రతిదిశమనియుండుటవలన నట్లువ్రాయడమయినది యని కల్లూకభట్టు॥ ౮౭॥

మూ॥ మరుద్భ్య ఇతి తుద్వారి షీపేదప్స వృద్భ్య ఇత్యపి వనస్స
తిభ్య ఇత్యేవం ముసలోలూఖలే హరేత్ ॥ ౮౮॥

మరుద్భ్యోనమః యని ద్వారమందున్న అద్భ్యః యని జలమందున్న వనస్స
తిభ్యః యని రోలు రోకలి వీటిలో నొకదానియందున్న బలిహరణము జేయ
వలెను॥ ౮౮॥

మూ॥ ఉచ్చీషణే క్రియైకుర్యా ద్భద్రకాత్యైవ పాదతః॥ బ్రహ్మ
వాస్తోవృతిభ్యాంతు వాస్తుమధ్యే బలింహరేత్ ॥ ౮౯॥

వాస్తుత్తరుమని శిరఃప్రదేశమందు నీరొనదిక్కున క్రియైనమః యనిన్ని వాస్తువు

యనుపాదదేశమందు నైర్వృతిదిక్కు-యందు భావకాల్పనమః యనియును వాస్తవ
మధ్యమందు “బ్రహ్మవాస్తోపతిభ్యాః” మని యిద్దరుదేశవలకుకలిపి యొకటే బలి
దాగవా పుధిపీఠ్యా మనుదానికివలెను యిట్లు బలులంచవలయును॥ ౯౦॥

మూ॥ విశ్వేభ్యోఽప్రేచిత దేవేభ్యో బలిమాకాశ ఉష్ణి పేత్ । దివా
చరేభ్యో భూతేభ్యో న క్తంచారిభ్య ఏవచ॥ ౯౦॥

“విశ్వేభ్యో దేవేభ్యః” యని గృహకాశమందు నొకటేబలి మీదికి చివ్వువల
యును “దివాచరేభ్యో భూతేభ్యః॥” యని రాత్రిన్ని బలినుంచవలయును బహ్వ
చగృహ్యదేశనమువలన నివ్యవధ్ధ॥ ౯౦॥

మూ॥ పృథ్వవాస్తుని కుర్వీత బలింసర్వాత్మ భూతయే । విశ్వభ్యా
బలిశేషంతు సర్వందక్షిణతోహరేత్॥ ౯౧॥

పృథ్వవాస్తుయందనగ గృహముమీదనునైన గృహముభూమియందైనను సర్వా
త్మభూతయేనమః॥ యని యీబలి నివ్యవలయును రక్తబలిదానావశిష్టమగు నం
తయన్నమును దక్షిణదిక్కు-యందు దక్షిణాభిముఖుడై ప్రాచీనావీతి యగుచు స్వ
ధాపితృభ్యః॥” యనిబలినుంచవలయును॥ నూ॥ “ప్రాచీనావీతిశేషం దక్షిణాభి
ముఖో నిసయేదని బహ్వచగృహ్య తచనమువలన॥ ౯౧॥

మూ॥ శునాంచ పతితానాంచ శ్వపచాం పాదరోగిణాం । వా
యసానాం క్రిమీణాంచ శనక్తై నిర్వపే ద్భువి॥ ౯౨॥

మిగిలినయన్నమును శ్వపతితశ్వపచ పాపరోగివాయస క్రిమ్యాదులకు భూ
మియందు పెల్లగా భూమియొక్క భూళియన్నమునంటకున్నట్లుమందముగా నుం
చవలయును॥ ౯౨॥

మూ॥ ఏవం యస్మర్వ భూతాని బ్రాహ్మణోసిత్యమదాతి । సగ
భృతి పరంస్థానం తేజోమూర్తిః పథజానా॥ ౯౩॥

ఈప్రకారముగ నేబ్రాహ్మణుడు సత్వభూతముల నన్నదానాదికములచే ని
గ్రహించిండునతండు బ్రహ్మత్వకమగు పరమస్థానమును తేజస్వరూపుడై య

వక్రమగు నచికరాదిజాగముచే బొందును పరబ్రహ్మమందు గలయనని తాత్పర్యము - జ్ఞానకమఃములచే హేతుప్రాప్తియగుననుటవలన॥ ౯౩॥

మూ॥ తృత్యై తద్భరికఃకైవ మతిథింభూర్వమాశయేత్॥ భిక్షం

. చ భిక్షవేదద్యా ద్విధివ ద్భ్రష్కూచారిణే॥ ౯౪॥

పైని చెప్పబడిన ప్రకారముగను బలికర్మమును జేసిగృహమందు భుజించు వారి కంటే ముందుగా నతిథిని భుజింపజేయవలయును సన్యాసికిని బ్రహ్మచారికిని విధ్యుక్తముగ భిక్ష నొసగవలయును విధివదనగా “స్వస్తివాచ్య భిక్షాదాన మభ్యుధ్వమితి” యను గౌతమాద్యుక్తవిధిచేసవలయునని “గ్రాసమాత్రాభవేద్భిక్షా” యను కౌతాతపవచనము వలన నొకకలశప్రదానమును నన్నమును గలిగియుండిన నధికముగను నొసగవచ్చును॥ ౯౪॥

మూ॥ యత్పుణ్యఫలమాప్నోతి గాందత్వా విధివద్గురోః । తత్పు

ణ్యఫలమాప్నోతి భిక్షాందత్వాద్విద్యోగహే॥ ౯౫॥

రథితఖరస్వభాశృంగాది విభానముతో గురునకు గోవునిచ్చి యెట్టిపుణ్య ఫలమునొందునో భిక్షనొసగి గృహస్థుడగు ద్విజుండట్టి పుణ్యఫలమునొందును॥ ౯౫॥

మూ॥ భిక్షామప్యద పాత్రంవా సత్కృత్య విధిభూర్వకం । వేద

తత్త్వాభావిదుషే బ్రాహ్మణాయోప పాదయేత్॥ ౯౬॥

అన్నము సమృద్ధిగలేనియెడల గ్రాసప్రమాణభిక్షనైన వ్యంజనాది యుక్తముగ వేదతత్త్వాభావే త్రయగు బ్రాహ్మణునకు విధ్యుక్తముగ నొసగవలయును. జలపూజాపాత్రమునైన పుష్పాదులచేనచింబి యొసగవలయు॥ ౯౬॥

మూ॥ నశ్యంతి హవ్యకవ్యాని నరాణామవిజానతాం । భస్మీభూ

తేషు విక్రేషు మోహదృశ్తాని చాత్మభిః॥ ౯౭॥

పాత్రమును తెలియలేకుండుటవలన దేవపితృదేవముచే వేదాభ్యయినతదభాజ్ఞానానుష్ఠాన తేజశ్శూన్యలగుటవలన భస్మరూపులగు నపాత్రజనులకు చాతలచే నివ్వబడిన యన్నాదికములు నివృత్తులగుచున్నవి॥ ౯౭॥

మూ॥ విద్యాతపస్సప్యథేషు హుతవిప ముఖాన్నం నైవేద్యం
తమగాఢంశ్చ మహతిశ్చైవ కిచ్చిషాత్॥ ౯౦॥

విద్యాతపస్తేజ స్సంపన్నులగు విశ్రాంతముఖాన్నమును సావ్యవ్యాధిరూపము
గ హుతమగునది యనగా యోగ్యులగు బ్రాహ్మణులకు దెచ్చిన హవ్యవ్యాధి
మీలొకమందు వ్యాధిశత్రురాజపీడాది భయమువలననున్న ప్లేపాపవలల ఫలము
గ నరకమువల్లనున్న రక్షించుచున్నది॥ ౯౦॥

మూ॥ సంప్రప్తాయ త్వతిథయే ప్రదద్యా దాన నోచకే । అ
స్తంచైవ యథాకర్తే సత్కృత్యవిధిభ్రావ్యం॥ ౯౧॥

తనంతటవచ్చిన యతిథికి కాననపాద్యాదులొసంగ యథాసంభవముగవ్యాధి
జరాది సత్కృతమగు నన్నమును వక్ష్యమాణ విధిభ్రావ్యకముగ నొసంగవలయును॥

మూ॥ శిలాన శ్శృంగభతోనిత్యం పంచాగ్నింపి జుహ్యహః । సవ్యంసు
కృతమాచస్తై బ్రాహ్మణోనచి-నోచసకా॥ ౯౨॥

చేసి కోసుకొనిపోయి నపిహ్నుట నాఘామిలో నుజలించి వెన్నులుగాని యే
రుకొనుట శిలారథవృత్తి యుచ్చృత్తి సుకోహమందైనను పంచాగ్నియనగా “గా
హవాపత్య-అహవనీయ-దక్షిణాగ్ని-అవనధ్య-సభ్య”యాయయియున్న పలగాగ్ని
లవలదును మొదటివి మూడున్న బ్రాతాగ్నియ అవనధ్యయనగా స్వాతాగ్నిని
భ్యమనగా శీగనిరాధనాథ-మై సంపాదితమగు నన్న యీద్రువంటి యందున్న
హూమముజేయునని పుణ్యమును సర్వము నవలించుటకు నతిధి నివసించుచు హ
రించుకునిపోవును దీనిచే నతిధిని పూజించుటకుల సంధ్యవని తోచుచున్నది॥ ౯౨॥

మూ॥ శృకానిమామిరుకకం వాన్మనుభీచ సూన్యతా । ఏతాన్య
పినతాంగేహే నోచ్చిద్యంత కదాచస॥ ౯౩॥

అన్నము బెట్టిట కుపయోగములేనప్పుడు పరుండుటకు గడ్డి విశ్రమించుటకుఁ
లగు పాకప్రత్యేక వాద్యక-మద-ము సభ్యమగు ప్రాచురచరము నివి సజ్జనులకు
సూనుండకనితాంబివిషయమై యున్నందున లేకుండవనగా తృణాదికముకేసై
ని చతిధులసతాగించుటసెప్పి॥ ౯౩॥

మూ॥ ఏక రాత్రంతయు నివసంతి తి బాహ్యస్థునైః ఆస్థ్యం
హి స్థితో యస్మా తస్మాదతిథి రుచ్యతే॥ ౧౦౬॥

అప్రసిద్ధముగాని యతిథిలక్షణమును జెప్పచున్నాడు॥ ఒక రాత్రిమాత్రము పర
గృహమందుంటున్న బ్రాహ్మణుడతిథి యనబడు సంత్యముగనుండుటవలన రెండవ
తిథిలేనివాడు గావున సతిథియనబడుచున్నాడు॥ ౧౦౬॥

మూ॥ వైకృతామీన మతిథిం విప్రం సాంగతికం తథా ఉపస్థితం
గృహే విద్యా ద్ధార్యాయత్రాగ్న యోపివా॥ ౧౦౭॥

ఏక గ్రామనివాసిని విప్ర మందు విచిత్రములగు కథలు పరిహాసములు మొద
లగునవి చెప్పచు సంగతిచే వృత్యధియగు సతనిని ద్ధార్యతోగూడ నగ్నిహో
త్రములుండి గృహమందు వైశ్వదేవకాలమునకు వచ్చినప్పటికింను యట్టి విప్రీనతి
థిగా జలియదగదు ఈచెప్పబడే భార్యదగ్గ రిలేక నగ్నిహోత్రములులేని పరదే
వవాసియగు వానికి సతిథిత్వములేదని బోధింపఁబడెను॥ ౧౦౭॥

మూ॥ ఉపాసతే యే గృహస్థః పరపాక ముద్యయః తేన తే ప్రే
త్య పశుతాం ప్రజంత్యన్వాది దాయినాం॥ ౧౦౮॥

అతిద్యమందగు లోభముచే యేగృహస్థులు గ్రామాంతరములకు బోవుచునై
న పరపాకరతులై దోషబుద్ధిలేనివారై పరాన్నమును భక్షింతురో వారు జన్మాం
తరమందా యున్నాడికమునొసగువారికి పశువులై పుట్టుదురుగావున పరాన్నము
గూడదని యతిథిప్రకరణముచే నిషేధము కల్పించబడెను॥ ౧౦౮॥

మూ॥ అప్రణోద్యో తిథిస్సాయం సూర్యోభోగృహమేధివా కా
తప్రాప్త స్త్యకాలేవా నాస్యానశ్చక్ గృహేవసేత్॥

సూర్యుడ స్తమించినవెనుక వచ్చిన యతిథిని బాహ్యగూడదు సాయంవైశ్వదే
వకాలమందుగాని భోజనకాల మతిక్రమించినవిష్కటగాని వచ్చిన సూర్యోభయడన
గా సూర్యునిచే పంపించబడినవాడని యట్టియతిథి ఘటించుకొండ గృహస్థునింబనుం
డగూడదు రాత్రివచ్చిన యతిథికవశ్యమన్నమిడవలెనని యథాము రాతరన్నమిడ
కున్న బ్రాహ్మణుడై గౌరవముని దీనియొసంభవమిదిగావుననే॥

స్లోదివాతిథౌఋషిముఖే గతేయత్పాతకంపుషః తదేవాష్టగుణంసోక్తం సూ-
ర్యోభేదిముఖేగతేయైః విషువురాణామపగం యతిధినిముఖుడై పోతే యేపాప-
మో రాశ్రి యతిధినిముఖుడైన సెనిమిది రెట్లెక్కువ పాపము గలుగుననియుఁగము
గోవిందరాజై తె ప్రతిపిధాతిధినిషేధార్థమనెను॥ ౧౦౫॥

మూ॥ నవైస్వయం తదశ్చయ దతిథి యన్మహోజనేతే॥ సన్యం
యశస్య మాఽయువ్యం స్వగ్యకంచా తిథిపూజనం॥ ౧౦౬॥

ఘృతదధ్యాడికమగు నుత్కృష్టద్రవ్యమేచి యతిధికిబెట్టడో యది తానున్న దిన
గూడదు అతిథిపూజ ధనమును కీర్తిని యాయువును స్వగ్యమును జేయును ॥ ఇది
యతిథిపూజవలననగుఫలము॥ ౧౦౬॥

మూ॥ అసరావనధౌ శయ్యా మమవ్రజ్యా ముపాసనం । ఉత్త-
మఘాత్తమం కుర్యాన్ధీనహీనం సమేసమం॥ ౧౦౭॥

పీతచమాద్యాసనము విశ్రమించుటకు స్థానము ఖట్వాదికము అంపకముబెట్ట
డము పూజ యాసర్వమున్ను బహుమంది అతిథులువచ్చినప్పుడు ఉత్తమమధ్యమా
ధములయందు తత్తదనుసారప్రకారముగా జేయవలయును నందరికి సమముగా
జేయకూడదు॥ ౧౦౭॥

మూ॥ వైశ్వజేవేతు నిర్వృత్తై యద్యవ్యోధిధిరావ్రజేత్ । శస్యా
వ్యన్నం యథాశక్తి ప్రదద్యాన్న బలింహరేత్॥ ౧౦౮॥

అతిధిసోజనపర్యంతమగు వైశ్వజేవము జరిగించియట్ల మరియొక యతిధివచ్చి
నట్లైతే వానికి యథాశక్తిగా పునఃపాకముచేసి యన్నమునుబెట్టవలయును బలి
హరణముమరిజేయవలదు॥ ౧౦౮॥

మూ॥ సభోజనార్థం స్వేచ్ఛిషః కులగోత్రే నివేదయేత్ । భో-
జనార్థంహితేశంసౌ వాంతా శీఘ్రవ్యతే బుధై॥ ౧౦౯॥

భూజనలాభముకొరకు బ్రాహ్మణుడు తనకులగోత్రములను జెలియజేయ
గూడదు అట్లు జెలియజేసినయెడల కకిరనకూడు చినినవాడని పండితులచే జెప్ప
బడుచున్నాడు॥ ౧౦౯॥

మూ॥ సబాహ్మణస్య త్వతిథి కృతే రాజస్య ఉచ్యతే వైశ్య
శూద్రో సఖానైవ జ్ఞాతయో గురురేవచ॥ ౧౦౦॥

బ్రాహ్మణగృహమునకువచ్చిన త్రితీయాదు లతిథులుగారు వారికంటె బ్రా
హ్మణుడు తృప్తదౌటవలన అశ్వసంబంధమువలన విశ్రులును జ్ఞాతులును ప్రభు
దౌటవలన గురువున్న నతిథులుగారు యీ ర్వాయముచేతనే త్రితీయునకు తృ
ప్తనైన బ్రాహ్మణుడును సహాతీయుడగు త్రితీయునున్న నతిథులగుచున్నారు
త్రితీయునకు వైశ్యశూద్రు లతిథులుగారు ఉత్తరేవైశ్యునకు ద్విజులుమువ్వరునతి
థులగుచున్నారు గాని శూద్రుడతిథిగాడని కుల్లూకభట్ట॥ ౧౦౦॥

మూ॥ యది త్వతిథి ధర్మకాండ త్రితీయో గృహ మావశేత్ | సుక్త
వత్సుక్త విప్రేషు కామం తమపి భోజయేత్॥ ౧౦౧॥

గ్రామాంతరమువలన సతిథికాలోపస్థితుడగు త్రితీయు డతిథి ధర్మముచే వి
ప్రగృహమునకువచ్చినట్లైతే సప్తటికి గృహమందున్న విప్రులందరును భుజించి
నవిమ్మట నిర్భవలన సత్త్రియన్ని భుజింపజేయవలయును॥ ౧౦౧॥

మూ॥ వైశ్యశూద్రావపి ప్రాస్తా కుటుంబేతిథి ధర్మకాండం | భో
జయే త్వహభ్యంత్యైస్తా వాన్యశంస్యం ప్రయోజయత్॥౧౦౨॥

బ్రాహ్మణగృహమునకు వైశ్యశూద్రులు గ్రామాంతరమువలనసతిథిధర్మము
గలవాడైవచ్చినయడల వారికి త్రితీయభోజనమైనవిమ్మట గృహదంపతుల భోజన
ముగాక పూర్వము దాసాది భోజనకాలమందు కృతప్రయోజనముగా నానై
శ్యశూద్రులకన్నముబెట్టవలయును॥ ౧౦౨॥

మూ॥ ఇతరానపి సఖ్యాకీ సంపిత్యా గృహమా గతాత్ | స
త్యంత్యన్యథాశక్తి భోజయే దవిచారయత్॥౧౦౩॥

ఉత్తభోజనకాలమందు త్రితీయాది వ్యతిరీక్తులగు సఖిసహాధ్యాయ ప్రభృతు
లతిథిభావముచేగాక ప్రీతిచే గృహమునకువచ్చిన యథాశక్తిగా ప్రకృష్టమగు
నన్నమును భార్యభోజనకాలమందు వారికిని బెట్టవలయును॥ గృహస్థునకు సది
నైభోజనకాలము॥ “అవశిష్టతదంపతీ” యనెచెప్పగలడుగా వునగురువులయొక్క

భోజనకాలము చెప్పకపోవడము వారు ప్రభువులుగ నుక స్వాధీనకాలము ॥ ౧౦౩ ॥

మూ॥ సువాసినిః కుమాతీశ్చ రోగిణో గభిః శ్రీస్త్రీయః అతిథిభ్యో
అగ్రవై తాన్ భోజయే దవిచారయత్ ॥ ౧౦౪ ॥

సవోధులు సువాసినిలకున్న చెల్లెళ్లు పుత్రికలు మొదలగు పిల్లలకును రోగుల
కును గభిఃశ్రీస్త్రీలకున్న సతిభులకు ముందుగ విచారము లేకుండ నన్నము పెట్ట
వలయును ఇచ్చట మేధాతీధి అతిభ్యోనుమేతియవే పరిచి అతిథులతోగూడ
పెట్టవలయుననివాసి అగ్రవైతానని కొందరి పాఠమనివాసెను ॥ ౧౦౪ ॥

మూ॥ అదత్వాశు య ఏతేభ్యో పూర్వం భుజైవితత్కూః | సభుం
జానో నజానాతి శ్వగృహైః జగ్ధిమాత్మనః ॥ ౧౦౫ ॥

ఈ చెప్పబడెన యతిథిమొదలుకొని భృత్యులపర్యంతమగు వారి కన్నమిడకదా
దిసివలసినగు దోషమునెరుంగని వాడైయెవడు వారికంటెముందుగ దినునోయత
కుమరణానంతరమున గృహకుక్షారాదులు తనమాంసమును దినుననియెరుంగనివా
డు అతిధ్యాదివ్యతిక్రమఫలమిదియనివచనవై దగ్ధ్యముచేసెప్పబడెను ॥ ౧౦౫ ॥

మూ॥ భుక్తవ త్వేవ విక్రేమ స్వేషభృత్యేమ చైవహి | భుంజీ
యాతాం తతః పశ్చాదవశ్యతమదంపతీ ॥ ౧౦౬ ॥

అతిథులగు విప్రులుజ్ఞాతులుదాసాదులు భుజించిన విమృశశేషించిన యన్నము
నాదంపతులుభుజించవలయు ॥ ౧౦౬ ॥

మూ॥ దేవా నృషీ న్మనుష్యాం శ్చ పితౄణాం గృహ్యశ్చ దేవతాః | పూజ
యాత్వా తతః పశ్చాత్ గృహస్థ శ్శేషభు గ్భవేత్ ॥ ౧౦౭ ॥

దేవతలను ఋషులను మనుష్యులను పితరులను గృహ్యవనగా భూతములను
లేదాదేవాననుట వలననే భూతములను శెప్పెడిటో గృహ్యవనుటచే గృహదేవ
తార్చన వాసుదేవారి పంచాయతనపూజనమిట్లు పంచయజ్ఞ గృహదేవతాచా
నానంతరమందు గృహస్థుణాశేషము నారగించవలయును ॥ ౧౦౭ ॥

మూ॥ అఘం స కేవలం భుజైః యః పచ త్యాత్మకారణాత్ | యజ్ఞశ్చ

ప్రాశనం హ్యేత త్సతా మన్వం విధీయతే॥ ౧౧౮॥

ఎవడు తన నిమిత్తమై వంటచేయుచుకొని దేవాది నివేదన రహితముగ దిను నోయదిపాపహేతువుగాన కేవలపాపమునేకనైనదియన్నముగాదు॥ “శుక్ర కేవలదీ” యని ఏది కారణమున పాకయజ్ఞావశిష్టమగు నన్నమును దేనిని దింటున్నాడో యదే సాధుల కన్నమని యుపదేశించ బడుచున్నది॥ ౧౧౮॥

మూ॥ రాజర్షిత్వస్సౌతకగురూక్ ప్రియశ్వశురమాతులాక్ ।

అర్చయేన్మధుపకేణ పరిసంవత్సరాత్పునః॥ ౧౧౯॥

మూఠాభిషిక్తులను తనకు యజ్ఞముజేయించిన ఋత్విజుని విద్యావ్రతస్నాతకుని గురువును ప్రియుని మామగారినివేనమామను వీరినేడవరనున్న గృహ్యార్థక్షమగు మధుపరాఖ్యముచే బూజించవలెను తిరిగి సంవత్సరమునకువచ్చిన మరల మధుపరగ్రాముచే బూజించవలెను- ఇచ్చట పరిసంవత్సరానిపఠించియతిక్రమించబడిన సంవత్సరముగల వారినినిమేధాతథివాసేను యిదిన్ని సంవత్సరములోపలవచ్చిన వారికి మధుపకపూజను జెప్పలేదు॥ ౧౧౯॥

మూ॥ రాజాచక్రశ్చియతైచ యజ్ఞకర్మణ్యుపస్థితా । మధు

పకేణ సంపూజ్యై నత్వయజ్ఞ ఇతిస్థితిః॥ ౧౨౦॥

రాజుకున్న స్నాతకునకున్న పూజాసంకోచార్థమై చెప్పబడుచున్నది॥ రాజున్న స్నాతకుడున్న సంవత్సరమునకు పయినైనా యజ్ఞకర్మమందు వచ్చిరేని మధుపకముచే పూజకర్మాలు యజ్ఞము వివాహమధుపరగ్రాములేదు అల్లుడు మొదలగువారై లే యజ్ఞములేకున్నను సంవత్సరము పయిని వచ్చిరేని మధుపకముచే పూజకర్మాలు సంవత్సరములోవున వచ్చిరేని యజ్ఞవివాహకర్మములందే యందరును మధుపకకర్మాలు॥ “మూ॥ ఋత్విగాచార్యశ్వశురపితృవ్యమాతులానాముపస్థానేమధుపకస్సంవత్సరేపునర్యజ్ఞ వివాహయోరర్వాక్ రాజ్ఞశ్శ్చిత్రియస్యచేతి” ఋత్విక్తులు ఆచార్యుడు మామగారు పితృవ్యుడు వేనమామసంవత్సరమునకుపైనితిరిగివచ్చిరేనియు నీలోవున వివాహయజ్ఞములందును నెప్పుడువచ్చినను రాజుకు శ్చిత్రియునకునువివాహయజ్ఞములందుమాత్రమేమధుపకముచేబూ

జ గావలయుననిగాతముఁ॥

౧౨౦॥

మూ॥ సాయంత్యస్నాన సద్ధస్య పత్న్యమంత్రం బలింహతే॥ వై
శ్వజేవహినామైతి త్సాయంత్రాత ర్విధీయతే॥ ౧౨౧॥

రాత్రియన్నము సిద్ధముగాగానే పత్నియమంత్రకముగ ననగా “నింద్రాయన
మః॥” యనివనస్సులానుక్షేపించి నోటనుచ్చరించక బలిసాగదగునుమానసికము
నకు దోషములేదు॥ అన్నసాధ్యమగు వైశ్వజేవనామకముగు నీకర్మము గృహస్థు
నకు సాయంత్రాతఃకాలములయందు హిమబలిదానాతిధి భోజనాత్మకమగు ని
దియుపదేశించబడెను॥ ౧౨౧॥

మూ॥ పితృయజ్ఞంతు నిర్వత్సృక్ విప్ర శ్చంద్రక్షయే స్నిమాన్॥పిం
డాన్వాహర్యకం శ్రాద్ధం కుర్యా న్నాసానుమాసికం॥౧౨౨॥

అనుక్రమణికలో “శ్రాద్ధకల్పంచ శాశ్వత”మని ప్రతిజ్ఞాతమయ్యె గాననది యి
ప్పుడు శ్రాద్ధకల్పము సుపక్రమించుచున్నాడు॥ అగ్నిమంతుడు ప్రతియమావాస్య
యందును బిండపితృయజ్ఞ మొనర్చి శ్రాద్ధముజేయవలయు పితృయజ్ఞ పిండములన
నుసరించి యననావెనుక నుదాహరింపబడునదిగాన పిండాన్వాహర్యకమనుశ్రాద్ధ
ముప్రతిమానమందును విపురుషు సేయవలయుగాన నిది నిత్యము విప్రపదముచేర్చి
బాలకు మువ్వరకును బ్రకరణముచే నీవిధియగుచున్నది॥ ౧౨౨॥

మూ॥ పితౄణాం మాసికశ్రాద్ధ మన్వాహర్యం విదుర్బుధాః ।
తచ్ఛామిషేణ కథావ్యం ప్రశస్తేన ప్రయత్నతః॥ ౧౨౩॥

ఇప్పుడు నామనిర్వచనముచే నుక్తమగు పితృయజ్ఞానంతర్యమగు దానినే దృఢ
పరచుచున్నాడు॥ ప్రతిమానమందును పితరులకు జేయదగిన యీశ్రాద్ధమునన్వా
హర్యముగా బంధతులు జెలియించున్నారు. పితృయజ్ఞ పిండముల ననుసరించి యవ
లజేయునది గాన నన్వాహర్యమిది వక్ష్యమాణమగు బ్రశస్తమాంసముచే నది ప్ర
యత్నముతో జేయవలయును పిండానాంమాసికంశ్రాద్ధ మనియును పాశాంతర
ము పిండములయొక్కయనగా పితృయజ్ఞ పిండములయొక్కయని శేషమంతయు తు

ల్యమని కుల్లూకభట్టు॥

౧౨౩॥

మూ॥ తత్రయేభోజనీయాన్సు శ్రేవ్యవజ్యాఽద్విజోత్తమాః॥యా

వంతతైచైవయైశ్చైవైస్తాః ప్రవత్యోమ్యశేషతః॥౧౨౪॥

అశ్రాద్ధమందు భోక్తలుయెందరో యెట్టివారహులూ యెవరహులుగా
రో యేపదార్థములు దగునో యాసర్వమును జెప్పగలను॥ ౧౨౪

మూ॥ ద్వైదైవే పితృకార్యేత్రీ సేక్తైక ముభయత్రవాభోజయే

త్సుసమృద్ధోపి నప్రసజ్జత విస్తరే॥ ౧౨౫॥

ముందుగ బ్రాహ్మణసంఖ్యను చెప్పుచున్నాడు దేవశ్రాద్ధమందిద్దరిని పితృపితా
కుహ ప్రపితామహౌద్దేశముగ మువ్వరను లేక దేవోద్దేశముగ నొకరిని పిత్రా
దిత్రయోద్దేశముగ నొకరినినైన బ్రాహ్మణులను నియమించి భుజింపజేయవల
యును ఎకుకొకగాజేయుటకు సామర్థ్యముండిన సంతకంటే బ్రాహ్మణసంఖ్యయ
ధికముగజేయ నాసక్తుడుగాగూడదు॥ఇచ్చటమేధాతిథి॥“పితృకార్యేత్రీ”ననుచోతం
ద్రీకిమువ్వరను తాతకువ్వరను సతనతంద్రీకి మువ్వరనులేక“పితైకముభయత్రీవా”
యనుచో దేవోద్దేశముగ నొకరిని పిత్రాదిత్రయమునకు ప్రత్యేక మొకనికొకని
చొప్పన మువ్వరనునైన బ్రాహ్మణులను భుజింపజేయవలెను గానిమువ్వరకునొ
కరినేనియమించదగదు “సర్వేషాంపిండైర్వ్యాఖ్యాత”మనునాశ్వలాయనగృహ్య
విరోధమువలనఏలాగునై తే పిత్రాదిత్రయమునకొకరి-పిండమునిరూపించబడలేదో
యటులేమువ్వరకునొకరి-బ్రాహ్మణుడనదగదనివ్రాసెను-ఇది మంచిచికాదనికుల్లూ
కుభట్టువ్రాసెను॥“సూ॥ నత్యేవై కంసర్వేషాం పిండైర్వ్యాఖ్యాత” మనిపఠించికా
మమనాశ్చ్యోయనిగృహ్యసూత్రకారునిచేతనే పలుకుబడెను దీనియర్థము పిత్రా
దులకు జేసెడి యనేకశ్రాద్ధములలో నాద్యమన సపిండీకరణ మదిదప్ప యధాకా
మముగా పిత్రాదిత్రీయమున కొకొక బ్రాహ్మణుడే యని యర్థము నిదిగాక
“సనాశ్చ్యాయననదని”యమగుద్రవ్యము లేనప్పుడు నొకరినినైనబ్రాహ్మణునిభుజింప
జేయవలయునుభయవ్యాఖ్యానముల యందును పిత్రాదిత్రీయమున కొకరినినేపా
ర్వణాదిశాశ్రాద్ధములందు భుజింపజేయవలెనని గృహ్యకారునిచేతనే చెప్పబడెను॥

శ్లో॥ యశ్యేకంభోజయేచ్ఛాశ్చైవైవం తత్రకథంభవేత్ । అన్నంపాత్రే
సముద్భృత్య సర్వస్యప్రకృతస్యచ । దేవతాయతనేకృత్వా యథావిధిప్రవర్తయేత్॥

చాగ్రీవన్నంతదగ్గవా దయావాబ్రహ్మచారిభిః॥ చాగ్రీవంతాక విభ్ర
భుశంపజేయ దగులచే వైద మెట్లుగుననిత పాత్రమంపన్నమును నవ్యంజనముగను
నిని దేవతాగృహస్థానినుంచి యధావిధిగా శ్రాద్ధము బ్రవహితంపశేయంబయి
ను పిమ్మట నాయన్నమును దాచైన దివవచ్చు నగ్నియొకైన నుంచవచ్చును బ
హుచారికైన నిదవచ్చు నని వసిష్ఠుడందరి పెరిగెనుట నొకట బ్రాహ్మణులచే
మేలు॥ (౧౭౫)

మూ॥ సత్కీర్యాయంచేశకారౌచ శౌచంబాహ్మణసంపదః । సం
చైతాన్యస్తరోహంతి తస్మాన్మహేశవిత్తరము॥ (౧౭౬)

బాహ్మణపూజయున్న దక్షిణావ్రవణాదిచేశమున్ను నపరాహ్మకాలమును క
తా భోక్తృబంధువంశజేయవారును పరియొక్క శుచిత్వమున్ను గుంజంతులగు బా
హ్మణులు దొరకడమన్ను ఈయైదింటినిన్ని బాహ్మణవిస్తారము నశంపజేయను
గాన బాహ్మణవిస్తారము శేయదగు- సత్కీర్యాదివిరోధము వలన నగు బా
హ్మణ విస్తారనిషేధముచే సత్కీర్యాదిగాపము శేకున్నచో పితృదిశ్రయమున
కొలొకనకి మువ్వకేసి బ్రాహ్మణులనకి యభ్యనుజ్ఞబోయె నది గావుననేగా
తముబు “నవావరాన్భోజయే దయతోవా యథోత్సహమితి” గుంహేనులను
యగ్గసంఖ్యగల వాదినిచ్చి యథోత్సహముగాను బాహ్మణులను భుజింప శే
యగూడదని మిరిచ్చి బహువిధగృహ్యకాయము॥ “సూ॥ అధాపంపాత్వ్యోక్తాధి హా
వ్యేతస్యకయకపిరోద్ధిష్టే ఇత్యుపకవ్యపిక్తకపిక్తకస్య దౌహృత్ ॥ ౧౭౭ ॥
కృద్ధాశలసాయ స్త్రమిత్యాహ” ఇందులో దౌహృత్ సమగ్రాభ్యుపయోగ శాస్త్ర
విషయము స్మృత్యంతరమదల్గు విధి యుండుటవలన నిచ్చుటనున్న అభ్యుపయో
గయని యుపద్రమంబుల వలననున్న యసికిల్లంబు భట్టు॥ (౧౭౮)

మూ॥ సత్కీర్యాచేతకృతే యా పిక్తిరవామవిధుశ్చయే । తస్మి
న్యక్తస్యేనిత్యం పేతకృత్యవలౌకకే॥ (౧౭౯)

“సకషేణ ఇతః పేతః” యనువ్యక్తమైచే పితృలొకమను బొందినవానియొ
క్క కృత్యయనగా పితృపకారార్థమగు క్రయయనిప్రసిద్ధమగునట్టి శ్రాద్ధమువా
స్వయండు పిన్వకముకయందానత్తుడగు వానికి స్మృత్యుక్తమగు సేవకముకము
గుణవంతులగు శ్రుతులను పాత్రులను ధనమును వాసంగునట్టిది బ్రాహ్మణులు దా

సోపద్యము జేయఁగలమును ఇచ్చట గోవిందరాజు “విభోజయే” యనఁపాఠమువచ్చి
సి విరియనగా శ్రాద్ధకర్మకవిని తుయెయనగా సమావాస్యయందు లేచాఁగ్రహణ
మందని వ్యాఖ్యానముజేసెను గాని యిట్లనెఱుఁగె బ్రాహ్మణులగు మేధావీరి మెద
లగువారు వచ్చియలేదు గావునపాఠప్రదాయికమని కల్లుకభట్టువ్రాసెను॥౧౭౭॥

మూ॥ శ్రోత్రియాఽదైవజేయని హన్యకవ్యానిదాతృభిః । అహా
త్రమామివిప్రాయ తస్మైవస్తం మహాఫలమ్॥ ౧౭౮॥

భందస్సుగుమాత్రమన్వయనముఁచుక నతడు శ్రోత్రియుఁడతఁక హన్యకవ్యము
లాసంగఁలయు శ్రుతాబారాధిజనాదులచే పూజ్యతముడగునట్టి విప్రసకు నొ
నంగన మహాఫలమగును॥ ౧౭౮॥

మూ॥ ఏకైకమపివిద్వాంసం దైవేపిశ్శ్రోతభోజయేత్ । పుషకాలం
ఫలమాప్నోతి నామంక్ష్మాక బహూనపి॥ ౧౭౯॥

జేవపిశ్యకర్మకములందు జేవతత్సార్థవేత్తలగు బ్రాహ్మణుల నొకొకఁడనై స
భోజింజేయవలయును- అటులయిన పుషకాలమగు మహాఫలమును బొందును ఆ
విద్వాంసులను బరమమంది జేనియుభుజింపజేయదగదు- ఇట్లుండగాఫలశ్రవణము
వలన బ్రాహ్మణభోజనమే ప్రధానము పిండచావాదికమంగవని గోవిందరాజువ్రా
సెను అచ్చిని కల్లుకభట్టు పెరుగులనుద్దేశించిన ద్రవ్యత్వగము బ్రాహ్మణులు స్వీ
కరించేపక్షంఁజేయు శ్రాద్ధకలమున కగమిఁబ్రధానమని పలుకుచున్నారు అచే మ
నపు పిండవాన్వాహార్యకమను శ్రాద్ధము జేయవలయుననఁయె అపస్తంబులన్న వన్య
గమునే వ్యాఖ్యానముజేసిరి॥ “సూ॥ లెత్తై తన్నై శ్రాద్ధకజ్జం కమకప్రావాద ప్ర
బానిశ్శ్రేయః కథం తత్ర కితరోజివా బ్రాహ్మణస్త్రాహకనీయాభేక మాసి
మాశ్వరశరత్కర్మాపరాక్షాశ్చేయిని॥” శ్రాద్ధకనేకబ్రము జేసిక వాదకమోయ
దిశ్రాద్ధము శ్లోకమైన ద్రవ్యమును దెలిసికొనుటకు స్థానమగుటవలనవాహకనీయ
మునంటి వాడు బ్రాహ్మణుడు నియతమగ పెతరులు జేవత శ్రాద్ధాదికమందు
శ్రాద్ధకబ్రము శ్రాద్ధకబాధకపాప్తియథకముగాగలది గారణము పుషకాలమగుఫ
లమును పొందుచున్నారనునఁయె శే పుష్టతఃఫలాభిక్షగుణఫలవిధి యిభోజనము
న కంగమగుచున్నట్లని తదాశ్రయము విరుద్ధముగాదని కల్లుకభట్టు॥ ౧౭౯॥

మూ॥ దూరాదవపరీక్షేత బ్రాహ్మణంవేదపారగమ్ । తిథికంతద్ధ

వ్యకవ్యాపాం ప్రధానే సో విధిస్త్యతః॥ ౧౩౦॥

కృష్ణక్షోభాశ్చయనముగల బ్రాహ్మణుని తాతతండ్రిల వద్దనుంచిని కులము యొక్క మంచికై పరిశీలించవలెను యెఱుంగుచు నుండఁడు హవ్యకవ్యము లిచ్చుటకు పాత్రముగదా మహాభలమును గూర్చెడి యతిథి యతఁడెయని శిష్టబడను॥ ౧౩౦॥

మూ॥ సహస్రంహిసహస్రాణాం మన్వచాంత్రఘంజయే । ఏక
స్యాన్మంత్రవిత్ప్రీత స్సర్వానహానిధర్మతః॥ ౧౩౧॥

శ్రాద్ధమందు పదిలముమంది వేదరహితులగు బ్రాహ్మణులు ఘడించినను వేదవేత్తయగు నొకబ్రాహ్మణుడు భాజనముచే దృప్తుడయ్యెనని వారందరు ఘడించిన ఫలము నిచ్చుట కహంకరమగుచున్నాడు॥ ౧౩౧॥

మూ॥ జ్ఞానోత్కృష్టాయ జేయాని కవ్యానివ హవింషివ । సహి
హస్తావస్సగ్నిగ్ధా రుధిరేదైవ శుశ్యతః॥ ౧౩౨॥

జ్ఞానముచే నుత్కృష్టుడగు విద్యాంసునకు హవ్యకవ్యముల నొసంగందగుగాని మూఱుకన కిదిరాదు రక్తస్థి క్రములగు కరములు రక్తముచే గడిగి నేనియు శుద్ధములు గావుగదాయని యథాంతరన్యాసాలంకారము మూఱుకతచే పాత్రమగుగక మూఱుకలకన్నమిగిన నామూఱుకలరెనిదోషమును బోగొట్టలేరు మరేమంటే విద్యాంసుడందు కహంకరుడు॥ ౧౩౨॥

మూ॥ యావత్గ్రసతేగ్రాసాక్ హవ్యక క్షేప్యమంత్రేవిత్ । తావ
త్గ్రసతేప్రేత్య దీపశూలప్ర్యయోగుడ౯॥ ౧౩౩॥

హవ్యకవ్యముల యందెన్ని కటకముల నవేదవేత్తభక్షించునో దాత పరలోక మందన్ని మంతుచున్నలోహశూలముట్టిపిండములగ్రసించును॥ “గ్రసతేయావతః పిండాక్ యస్యై హవిషోవృతః । గ్రసతే తావత్శూలా స్త త్వావై వస్వరత్నయః” మనివ్యాసులు గావున నిపాత్రదానముచే నాచెడ్డఫలమాదాతకయగునని యపాత్రదాననిందాయాపముగ పాత్రదానస్తుతియగుచున్నది॥ ౧౩౩॥

మూ॥ జ్ఞానసింహాద్విజాఃకేచి త్తపోనిష్ఠాస్తథాపరే । తపస్సాన్వ
ధ్యాయఃస్థాశ్చ కమఃసింహాస్తథాపరే॥ ౧౩౪॥

బాహ్యులు కొందరు బ్రహ్మజ్ఞానస్థులు కొందరు ప్రాజాపత్యాదితపోఃస్థు
లు కొందరు స్యాధ్యాయ తపోనిష్ఠులు కొందరు యాగాది కమఃస్థులు॥ ౧౩౪॥

మూ॥ జ్ఞానసింహాదుకవ్యాని ప్రశ్నిషాప్యానియత్నతః । హవ్యానిచ
యథాన్యాను సర్వేష్వేవచతుర్షఃపి॥ ౧౩౫॥

విశ్వకమఃమలయందు జ్ఞానసింహులకేప్రయత్నముచే బెట్టవలయును దేవదైత్య
ముచిత్రాస్త్రోక్తవ్యాయప్రకారము మైచెప్పిన నలుగురికి బెట్టవచ్చును॥ ౧౩౫॥

మూ॥ అశ్రోత్రియఃపితాయస్య పుత్రస్సాన్వేదపారగః । అశ్రో
త్రియోవాపుత్రిస్యాప్తితావై వేదపారగః॥ ౧౩౬॥

ఏబ్రాహ్మణుడు శ్రోత్రియుడు గాని శంకిగలవాడై తానువేదవేత్తయగు చున్నా
డో ఎవడుశ్రోత్రియపితృకుడై తానుశ్రోత్రియుడు గాకపోవుచున్నాడో వాని విష
యమై చెప్పెను॥ ౧౩౬॥

మూ॥ జ్యాయాంసమనయోర్విద్యా ద్యస్యస్యాచ్ఛ్రోతియఃపితా ।
మంత్రసంపూజనాథంతు సతాచరమితరార్హ తి॥౧౩౭॥

పూర్వజ్ఞోశోక్తులగు నిర్ధరిలోనున్న తానుశ్రోత్రియుడైనను శ్రోత్రియపుత్రుడు
జ్యేష్ఠుడు తానువేదవేత్తయైనను శ్రోత్రియపుత్రుడైతే చదివిన వేదమునకు గా పూ
జాహుడగు చున్నాడు “శ్రోత్రియామైవ కేయాని”యని యుండుట వలననున్న
చూరాచేవపరీక్షేతయని పితృదుల యోగ్యతను దెలియవలెనని యుండుట వ
లననున్న శ్రోత్రియపుత్రుడైనను దానును శ్రోత్రియుడు గావలెనని తాత్పర్యము॥

మూ॥ నత్రాద్ధేభోజయేన్మిత్రం ధవైఃకార్యోశ్య సంగ్రహః।నా
రిసమిత్రం యంవిద్యా త్రంత్రాద్ధేభోజయేన్మిత్రం॥౧౩౮॥

అంత్రాద్ధమందు భుజించేయరాదు. కనముచే నతనిసంగ్రహించవలెను ఏ

చాగ్గూడు శత్రుత్వముతత్వములుతనతోలేనివాడో వానిని నిమంత్రణము జేయ
వలయును॥ ౧౩౮॥

మూ॥ యస్యమిత్ర ప్రధానాని శ్రాద్ధానివ హవీంషీవ । తస్యపేత్యథ
లనాస్తీ శ్రాద్ధాభవ హవిష్టుచ॥ ౧౩౯॥

ఎవడుచేసేడి శ్రాద్ధములున్ను దేవక మకములును మైత్రిప్రధానముగాగలివియ
గర్హస్థులొ యం గా మిశ్రులసే భూక్తలగాజేయునో వానికి పరలోకమందు నా
రే.టిముందు గ.ఫలముపయోగించదు॥ ౧౪౦॥

మూ॥ యస్యంగతాని కురుతే మోహచ్ఛాక్రిధవ మానవః । సస్వగా
చ్చ్యవతేలోకా చ్ఛాక్రిధమితో ద్విజాధమః॥ ౧౪౧॥

తాను శ్రాద్ధభోజకమునకు బిలిచియందువలన నా పుత్రులుగా జేసుకొనవలం
చియట్లుంజేసినవాడు శ్రాద్ధమిత్రుడనబడు నాద్విజాధముడు స్వగలోకమునుం
చి భక్తిబుడగునవగా వానికి స్వగత్రాప్తియేలేదు శ్రాద్ధముస్వగ ఫలకమనియా
జ్ఞ వగజెప్పెను. “స్థో॥ ఆయుః ప్రజాంధనంవిద్యాం స్వగంమోక్షం సుఖానిచ ।
ప్రయచ్ఛంతి తథారాజ్యం ప్రీతాన్యాశాం పితామహః॥” యని దీక్షాకాయవ్య
ములుదలగునవి ప్రీతులగు పెతరులితులని॥ ౧౪౨॥

మూ॥ సంభోజపసాభిహితా మైశాచీరక్షితాద్విజైః । భ్రహ్మవాస్తేతు
సాలోకే గారంధేవైకవేక్యం॥ ౧౪౩॥

అందరునొకమారే భుజించునది సంభోజపి యనుపించుకొనును భోజనగోష్ఠి
యేకో ఆ వానికిమద్రైశాచియని పితాచములన్నియుంగలిసి తినిపట్టుగాననిమన్వా
దులుజెప్పి అదిమద్రైప్రమోజవముగాగలిది గావున బరలోకమందు భంమనిచ్చేది
కాదు కన్నులేసేగోవు పరియొకతోటికి పెల్లక నొకగృహమందే యున్నట్లు
గా నిహలోకమందేయుండును॥ ౧౪౪॥

మూ॥ యథేరితే తీజముప్రాసనవస్తా లభ్యతేఫలం । తథాన్యచేహవిదా

త్యా నదాతాలభతే ఫలం॥

౧౮౨॥

ఊషరక్షేత్రమందు వీజముంచి కషకుదాఫలము నొందనట్లు వేదము చదవని వానిని పిశ్యకముకాయందు భుజింపజేసినదాత తత్ఫలమునొందడు॥ ౧౮౨॥

మూ॥ దాత్యాకా ప్రతిగృహీత్యాంశ్చ కురుతే ఫలభాగవః । విదుషేద
షీణాండత్యా విభవత్ప్రేక్ష్యచేహచ॥ ౧౮౩॥

వేదవేత్తయగువానికి నిచ్చినది దాతవైహికాముష్మికఫలభాగముగా జేయు ను బ్రతిగ్రహించినవానికిని బ్రతిగృహీతయగు ధనముచేజేసినయూగాదికమువలనప రలోకసుఖమును నన్యాయాజితధనముచేజేసిన యూగాదికము పరలోకసుఖమునీ జాలను ఇహమందును న్యాయాగతధనముచేజేసిన కృషిఫలించునుమేధాతీధిగోవిం దరాజులు యథాశాస్త్రముగ చిత్తకముకమునుజేసిన సిహమందు నానుషంగికము గభ్యాతిగలుగు ననిరి॥ అదికాదని ఆయుః ప్రక్షాళనుయాజ్ఞవల్కి వచనోక్తమగు నాయుష్సాధికమహఫలమని కల్లుకభట్టువాసెను॥ ౧౮౩॥

మూ॥ కామంశ్రాద్ధర్చయైక్యైశం నాభిరూపమపితృరిమ్ । ద్వివతాహీ
హవిభూక్తం భవతి ప్రేత్యనిష్ఫలం॥ ౧౮౪॥

యథోక్త విద్యద్భ్యాన్యకాధావమందు మఱిలిగుణవంతుడగు మిత్రునిశ్చా ద్ధమందు భుజింపజేయవలయును విద్యాంసులైనను శత్రునికిచెట్టగూడదు ఏమేతు వుచే శత్రుభుక్తమగు శ్రాద్ధముపరలోకమందు నిష్ఫలమగునోచెప్పబడ్డ పాత్రము దొరకనియవుడు మిత్రునిషేధనిషేధార్థకమిది॥ ౧౮౪॥

మూ॥ యత్సేవ భోజయేచ్ఛార్థే బహ్వృచం వేదపారగం । శాఖా
తగమధాధ్వర్యం ఛందోగలత సమాప్తిః ॥ ౧౮౫॥

ఈ సరికి శ్రోత్రియునకు శ్రాద్ధమందిష్టుని చెప్పబడుటవలనఛందోమాత్రాధ్వ యనవంతునకావశ్యకమనియుండగా నిష్పకు ఫలాధీక్యమునకై మంత్ర బ్రాహ్మణా త్మకకృత్సత్కాఖాధ్యయనవంతుడగు శ్రోత్రియునకు దానముత్తమమని చెప్పుచు న్నాడు॥ కృత్సత్కాఖాధ్యాయుగు ఋగ్వేదిని బ్రయత్నముచే భుజింపజేయవ లయును శాఖాంతగుడగు యజుర్వేదిని మంత్రబ్రాహ్మణ యుక్తముగ సమాప్తి

వౌచసామశాఖనుజదివినవానిని ఘటింపజేయవలయును॥

౧౪౩॥

మూ॥ ఏషామన్యతమో యస్య ఘుజీత శ్రాద్ధమచితః । పితౄణాం
తస్య తృప్తిస్యా చ్చాశ్వతీ స్సాప్తపారుషీ॥ ౧౪౪॥

చారిభోజనమందధికఫలమును జేపుచున్నాడు ॥ ఈయుగ్మశాస్త్రమకృత్సమశా
ఖాధ్యాయులలో నెవరైన నెవ్వరిచే శ్రాద్ధమందచితుడై ఘటించు నాశ్రాద్ధదాత
యొకరి పెతరుల కేడుతరములవారికి శాశ్వతముగు దృష్టిగలుగును॥ ౧౪౫॥

మూ॥ ఏషవై ప్రథమః కల్పః ప్రధానాహవ్యకవ్యయోః । అను కల్ప
స్తవ యం జ్ఞేయ స్సదాసద్భి రనుష్ఠితః॥ ౧౪౬॥

హవ్యకవ్యములయందు సంబంధులుగాని వేదవేత్తలకుబెట్టుమనుట యేదో య
ది ముఖ్యకల్పము చెప్పబడియె నటుసంభవించనిచో నింక ననుకల్పమిదిచెప్పబడునె
ది పెద్దలచే ననుష్ఠించబడెనది తెలియందగును॥ ౧౪౭॥

మూ॥ మాతా మహం మాతులంచ స్వసీరియం శ్వశురం గురుం
దాపీత్రం విబ్రులిం బంధు మృత్యుగ్యాజ్యైవ భోజయేత్॥

మాతామహుడు మేనమామ మేనల్లుడు మామగారు ఆచార్యులు దాపీ
త్రుడు అల్లుడు పినతల్లి కుమార్లు మొదలగు బంధువులు మృత్యుశోగ్రియాభావమం
దు వీరిపడుగురిలో నన్యతములను శ్రాద్ధమందుఘటించజేయవలయును॥

మూ॥ న బ్రాహ్మణంపరీక్షేత దైవకర్మణి ధర్మవిత్ । పితౄకర్మణి
చ పాపైఃపరీక్షేత పృయత్నతః॥ ౧౪౮॥

దేవకర్మమందు ధర్మవేత్తయగు నతడు బ్రాహ్మణుని మికిలి పరీక్షించవలదు
బ్రహ్మివలన సాధుత్వమునొగ ఘటించజేయవచ్చును పితృకర్మమునందు బ్రయత్న
ముచే ననగాపితృపితౄహబ్ధ్యజనసంపత్తిని బరీక్షింపేయందగు॥ ౧౪౯॥

మూ॥ యేషైవ పఠిత క్షీణా యేచనాస్తికవృత్తయః । తాకాహ
వ్యకవ్యయోర్విప్రా ననహంక మనురబ్రవీత్॥ ౧౫౦॥

సువంశవ్యతిరిక్తవస్తువోయకు సువంశతోరుడైతె పఠితుడనుటచే చెప్పబడి

ను గావున మహాపాతకీ సమంసకుడు పరలోకములేదని బ్రవర్తించువాడువీరుకా
వ్యక్తవ్యములందనహులని మనువుసెప్పెను సకలధర్మములున్ను మనువుచేప్పినవికా
గానిచ్చటమనువుచేప్పెననుట దోషార్థిభావకార్థము॥ ౧౫౦॥

మూ॥ జటిలంచా సద్ధి మానం దుబల క్షితవం తథా॥ మాజయంతి

చయేపూగాం ప్రాంశ్చత్రాణై న భోజయేత్॥ ౧౫౧॥

జటిలను ధరించినవాడనగా బ్రహ్మచారి ముఁదోవా జటిలోవాస్త్యా దనుటవల
న నుపలక్షణముచే ముంకుడున్ను వేదాధ్యయనములేనివాడున్ను ఉపయన మా
తృమయి వేదమును చదవని బ్రహ్మచారిననుటచే వేదమును జదువుచిన్న బ్రహ్మచా
ర్యభ్యనుజ్ఞావాగ్రహమీషేధము పైనిశోత్రియాయైన జేయనియనుట బ్రహ్మచారీత
రివిషయము దుర్బలదనగా దుశ్చరమరోగముగలవాడు మేధాతిథిదుర్బలదనగా
యెర్పనికేకములుగలవాడైనా బట్టసలవాడైనాదుశ్చర్యోగయోచనమునూపాధర్మ
ములువ్రాసెనుజూదమాడువాడును అనేకమంక్ష యాజకుడైనవాడును॥ “శ్లో॥ య
శ్చాపిబహుయాజ్యస్సాద్యశ్చోపనయతే బహూననవసిష్ఠవచనము వారినిశ్రాద్ధమం
దుభుజింపజేయదగదు॥ ౧౫౧॥

మూ॥ చికిత్సకాః దేవలకాః మాంస విక్రయిణస్తథా॥ విపణే

నవజీవంతో వజ్యాన్సుగ్రహావ్యక్తవ్యయోః॥ ౧౫౨॥

చైద్యముచే జీవించువారికి జీతముగాని ప్రతిమారాధనముజేయువారికి ధన్యా
ధకపై దేవపూజ నిషిద్ధముగాదు॥ “శ్లో॥ దేవతోశోప భోజీస్యా న్నాహుదేవల
క్తోభవేత్॥” దేవద్రవ్యముచే బ్రతికేవాడు దేవలదని దేవలవచనము మాంసము
వాకరామారైన నమ్మకొనెడువాడును వీరిని భుజింపజేయరాదని పూర్వాన్వయ
ము “సద్యఃపఠతిమాంసేన॥” మాంసమునమ్ముటచేనప్పుడే పాతకుడగునను వచన
మువలన వాజిజ్యముచే జీవించువారు హవ్యకవ్యములయందు వజీకంపదగుదురు॥

మూ॥ క్షేయోగ్రామస్య రాజ్ఞశ్చ కునభీశ్చావతదంతకః॥ ప్రతిరో

ద్ధాగురోత్తైవ త్యక్తాగ్నిర్వాధుఃషిస్తథా॥ ౧౫౩॥

జీతమును వ్రుచ్చుకొని గ్రామములకుగాని రాజుకుగాని యాజ్ఞాకారియు వ్రుచ్చి
గోష్ఠ్యగలవాడు నల్లని దంతములు గలవాడు గురువునకుబ్రతికూరావరణముగలవా

దు శ్రోతస్సాతాగ్నులను విడచినవాడు వృద్ధిచే జీవించువాడు పీరు హవ్యకవ్యముల యందు వజ్రేంప దగుమరని ఘోర్వముతోగానయు త్తరిముతోగాని సంబంధము॥ ౧౫౩॥

మూ॥ యత్క్రిత పశుపాలశ్చ పరిశేత్తా నిరాకృతిః । బ్రహ్మవ్యి
బ్ధురివిత్తశ్చ గణాభ్యంతర ఏవచ॥ ౧౫౪॥

క్షయరోగి జీవనాథకమై గొర్రెలపేకలను బెంచువాడు అన్నను బెల్లికాకుల డ బెల్లిజేసికొనినవాడు పరివేత్తయ్యాపెల్లిగాని యన్నపరివిత్తి వీరారువురున్ను నిరాకృతియనగా పంచయజ్ఞ రహితుడు॥ “హో॥ నిరాక తామరాదీనాం సమష్టాయా నిరాకృతిః” జేవారియజ్ఞములను నిరాకరించినవాడు నిరాకృతియనబడును ఇందోగపరివేష్టము- బ్రాహ్మణాశ్వాషి బది మందికై చేచిన దాని వలన జీవించువాడు॥ ౧౫౪॥

మూ॥ కుశీలవోవకీర్ణేచ వృషలీ పతిశేవచ । పానస్పృశశ్చకాగా
శ్చ యస్యహాప పతి గృహే॥ ౧౫౫॥

గాయకసతకలు స్త్రీసంబంధముచే చేడిన బ్రహ్మచారి సవశా-వివాహము లేకనే శూద్రస్త్రీని వివాహమైన వాడు రెండవబెడ్డిగల స్త్రీకి బుట్టినవాడు ఒకకంటిగుడ్డివాడు నెవనిభాగ్యకు జారుకంటను డెవరోవాడు॥ ౧౫౫॥

మూ॥ భృశకార్యాపకోయచ్చ భృశకార్యాపిత సధా । శూద్రః
ష్యోగురువైచ వాగ్రుద్ధః కుండగోశ్చ॥ ౧౫౬॥

సొమ్ముచ్చి చదివిన వాడును ఛచ్చుకుచేప్పిన వాడును శూద్రునకు శిష్యుడగువానికి గురువున్ను వరుషభాషియు సువతఃకుల కొందరు కుండవాడు గోశకుడునుచ త్యమాలు॥ ౧౫౬॥

మూ॥ అకారణ పరిశ్యక్తా నూతా పిశో గుః కో స్తకా బ్రా
హ్మేశ్యావైచ్చసంబంధై స్సంబంధాగమైశ్చైవ॥ ౧౫౭॥

కారణము లేకనే నూతా పిశ్య గురుశుక్రూష మోసిన వాడున్ను చేరాభ్యయ నకన్యాదానాది సంబంధములచే పతిత లలోగూడ సంయోగముగల వాడున్ను ఏ

న సుశ్రుదుగాదాయంబు॥ “శ్లో॥ సంవత్సరేణపతతి” యని పతితసంయోగమునం
జన్మరముండిన పతితుడని చెప్పగల వచనముచే పతితుడనరాదు గాన నిబ్బట చే
పుచలసేను॥ ౧౫౭॥

మూ॥ అగారదాహేగరదఃకుండాశీసోమపిత్రయా । సముద్రయా
యావందీచ త్రైలికఃకుటకారకః॥ ౧౫౮॥

ఇన్లు కాల్పినవాడు గరళము ననగా జంపెడు విషమును బెట్టినవాడు॥ “శ్లో॥ అ
మృతేబారజఃకుండః నృతేభభతేరిగోళకః । యస్తయోరన్నమశ్నాతి సకుండాశీతి
కభ్యతే॥” భతేజీవించియుండగా చారుని వలన పుట్టినవాడు కుండుడు భతేమృ
తుడై పిదప బారజుడు గోళకుడు వీరియన్నమును దిననవాడు కుండాశీయనబడు
నను నేవల వచనము వలన కుండగోళకుల యన్నము దిననవాడు సోమలతనమ్మి
నవాడు ఏవడు నౌకాదికముచే ద్వీపాంతరమునకు బోవునో యతడున్న స్తుతిపా
తకుడు సువ్యలను గానుగ నాడినవాడు నన్యత్రసామ్యమును బలికనవాడు॥ ౧౫౯॥

మూ॥ పిత్రావివదమానశ్చ కితవోమద్యసస్తథా । పాపరోగ్యభి
శస్తశ్చ చాంభికారసపిత్రయా॥ ౧౬౦॥

శాస్త్రాభివేదమును తాకికముందును తండ్రితోవివాదపడెడువాడు జూదముక
నిచే నాడించినవాడు మున్ను స్వయముగా జూదమాడిన వాడని గాన పునరుక్తి
లేదు కేకరఃయనిపాతాంతరముచే నెట్లుగా జూచెడువాడు సురావ్యతిరిక్తమూద
కద్రవ్యమును బానము జేయు సతకు కుహరోగ నిరోధముగాని పాపముచే నింది
తుడు కపటముచే ధర్మముజేయువాడు రిసద్రవ్యముల నమ్ముకొనినవాడు॥

మూ॥ ధనుశ్చరాణాంకతాచ సుశ్చాగ్రేదిధిమాపతిః । మిత్రదు
గ్ద్యోవృత్తిశ్చ పుత్రాచార్యస్తవోవచ॥ ౧౬౧॥

ధనుస్సులను శరములను జేసెడువాడు “శ్లో॥ జ్యేష్ఠాయాంయశ్చమాఘాయాం
కన్యాయామూహ్యతేనుజా । సాచాగ్రేదిధిమాజ్ఞేయా పూర్వాయదిధిమాస్సని
తేతి॥” అకరఃకువివాహము గాకుండ వివాహితురాలగునది యగ్రేదిధిమాయస్స
అనుకరః దిధిమాయనిని చెప్పబడుదురని లోకాపీవచనము వలన ఏకోదరశ్యవృ
భగికి వివాహముగాకున్నచో కన్యను వివాహమైనవాడు ఇచ్చట గోవిందరాజు॥

“శ్లో॥ భాగ్యవశాత్తస్యైవాన్యాయాః” మను నాచే నాగ్రాధిమాపనియే వృత్తనియ
మమన కౌరవగన నయోజనము శబ్దము వికచేన చిత్తేన | ముద్రానమే త్రోహ
మును జేసి వాడు నకుడున్ను చిహ్నా ద్యుతపృత్తి హిమకు విద్ధ చదివిన తం
దే॥ ౧౬౦॥

మూ॥ భాగ్యవశాత్తస్యైవాన్యాయాః సునస్తథా | ఉత్పత్తోంక
శ్చవద్యోన్యైవైవచ॥ ౧౬౦॥

అపస్మాదము గండమాలరోగ శ్లేశముగల వాడు దుజనుకు చెరిగివాడు
గుడ్డివాడు వేదమును నిందించువాడు వీరు బ్రాధభోజనమును వజ్జింప దగిన
వారు॥ ౧౬౧॥

మూ॥ హస్తీగోశ్వప్రదమకో నడత్రైగ్యశ్చజీవతి | పక్షిణాం
పావకోయశ్చ యుధాచార్య స్తతైవచ॥ ౧౬౨॥

ఏనుగులను గోవులను గుర్రములను నుప్తములను శిక్షించెడివాడు బోగ్గోశ్వా
స్త్రముచే జీవించువాడు కీడాథకమై పక్షులను పంజరములందుంచి బాపించు
వాడు యుధాథకమాయుధవిద్యనర్చువాడు॥ ౧౬౩॥

మూ॥ సోకసాం భేదకో యశ్చ తేషాంచావరణే రతః | గృహ
సంవేశకోదూతో వృత్తారోపక ఏవచ॥ ౧౬౪॥

ప్రవహించుచున్న జలమునుగట్టి దెగగొట్టి స్థలాంతరమునకు బ్రవహింపజేసె
డువాడు ప్రవాహగతిని ప్రతిబంధించేవాడు చాస్తుశాస్త్రముచే గృహనిమాణం
మొనరించు బ్రతికడువాడు రాజగారుప్రేక్ష్యుడు గాగ దూతయగువాడు జీతములు
చ్చుకొని చెట్లు పాతెడు వాడు “శ్లో॥ పంచామ్రవాపీనరకంనయాతి” అయిదు మా
మిడి చెట్లు వేసెడువాడు నరకమునకు బోడనుటచే ధర్మాధర్మము చెట్లను వే
యువాడు॥ ౧౬౫॥

మూ॥ శ్వత్రిషే శ్యేవజీవ కన్యాదూషక ఏవచ | హింసో వృషలవృ
త్తిశ్చ గణానాంచైవ యాజకః॥ ౧౬౬॥

క్షేత్రకొరకు ఉక్కులను బెంచెడువాడు దేగలనమ్ముకొని జీవించువాడు కన్యా

గామి హింసారతుడు శూద్రవ్యాపారముగల్గవాడు “వృషలపుత్రిశ్చ” యనిపాఠాంతరము శూద్రాభార్యకు మాత్రమే వుట్టిన పుత్రులు గలవాడు వినాయకాదిగణ యాగకతక॥ ౧౬౪॥

మూ॥ ఆచారహీనః క్షీబశ్చ నిశ్యం యాచనకస్తథా కృషిజీవీక్షీ
పదీచ సద్భినిఃపితవచ॥ ౧౬౫॥

గురువునకు నఃఢిని బ్రహ్మధారాద్యాచారరహితుడు “క్షీబః” యనగా ధవళాకార్యములందాచరము నుత్సాహము లేనివాడు మున్న నపుంసకుడు చెప్పబడెను గాన నిత్యయుయాచనచే పరులకు భయము వుండువాడు స్వయంకృషిచేజీవించువాడు వృత్త్యంతరమున్నప్పుడన్యులచే జేయించే కృషిచే జీవించెడివాడు బూరకాలువాడు ఏమి త్రముచేతవైన సత్పురుషులచే నిందితుడు॥ ౧౬౫॥

మూ॥ ఔరభికోమాహిషికః పరస్పార్యాపతిస్తథా । ప్రిశని
ర్యాతకశ్చైవ వజఃసీయాఃప్రయస్తతః॥ ౧౬౬॥

గొర్రెలచేతను మహిషాదులచేతను జీవించువాడు మున్నొకనికి భార్యయైనదాని భర్తాధనముపుచ్చుకొని శవములను మోసెడివాడు- ధర్మార్థమైతే దోషములేదు “ఏతద్వైపరమంతపోయి ప్రేతమరణ్యం హరంతీ॥” ధర్మాధికముగా భ్రేతమునరణ్యమునకుమోయుటయేదో యిది పరమశపస్సు॥ అని శ్రుతిచే నవశ్యముగ జేయగన దాటవలన వీరిని శ్రాద్ధమందు బ్రయత్నముచే వజింపవలెను॥

మూ॥ ఏతాన్విగహితాచారా నసాక్షైయాన్ద్విజాధమాః ।
ద్విజాతిప్రవరోవ్యా నుభయత్రవివజయేత్ ॥ ౧౬౭॥

ఈ చెప్పబడిన యోగులు మొదలగు నిందితాచారులనున్న కాలము మొదలగు పూర్వజన్మకృతపాపశేషలభ్యకాణిది భావముగలవారినిని సాధుజనులతోసహపక్షిభోజనా నవశులునగు నధమబ్రాహ్మణులను శాస్త్రజ్ఞుడగు బ్రాహ్మణశ్రేష్టుడు దైవకర్మమందున్న పితృకర్మమందున్న శృజించవలెను॥ ౧౬౭॥

మూ॥ బ్రాహ్మణస్తనధీయానస్తృతాస్త్రివశామ్యతితస్మైహ
వ్యనిదాతవ్యం సహిభస్మహూయతే॥ ౧౬౮॥

ఎట్లు తృణాగ్నియందు హవిస్సును హుతముగా జేసెడి శక్తిలేక హవిస్సుచే వారిహృదయో ఆహూమము నిష్ఫలమయినట్లు వేదమనేయగ్నిలేని బ్రాహ్మణుడు తృణాగ్ని వంటివాడువానికి జేవోద్దేశముగ హవ్యమును జెట్టరాదు॥ భస్మమందు హూమము జేయరుగదా॥ శ్రోత్రియునకే యివ్వదగుననుటచే నధ్యయనములేనివానికి నిషేధముస్థమైనప్పటికిని మరల జెప్పుట స్త్రీనాదులునుబోలెప జ్ఞి-దూషకులనిజ్ఞాపకాథము ఇక్కడ కొందరు కేవలగృమందధ్యయనము లేనివాడే వజఃనీయుడుశ్రోత్రియుడయితే కాణత్యాదిదోషయుక్తులైనసహులనుటకు మరల జెప్పుటయనిరి॥ అతి గావుననే వసిష్ఠుండు॥ “స్లో॥ అథచేన్యంప్రవిద్యుక్తశ్చారీరైఃపజ్ఞియాషణైః॥ అదూవ్యంతం యమప్రాహ పజ్ఞిపావనవసః॥” వేదవేత్తకాణత్యాదిశారీరదోషయుక్తుడైనను పజ్ఞిపావనుడే గావునదూష్యుడుగాడని యమస్మృతిలో జెప్పుట డెననియే గాని స్వకృతచారత్యాదిదోషదూషితుడువజఃనీయుడేయని తాత్పర్యము॥

౧౬౮॥

మూ॥ అపా జ్యోదాన యోదాతు ర్భవత్యూర్వం ఫలోదయః॥ దైవే హనిషివ త్యోవా తత్ప్రవత్యేమ్యశేషతః॥

౧౬౯॥

దేవవీశ్వకార్యములయందు పజ్ఞిభౌజనానహూడగు బ్రాహ్మణునకు హవిస్సునిడినదాతకు నామైన యేఫలోదయము నఖిలమును జెప్పుడున్నాను॥

౧౭౦॥

మూ॥ అప్రత్యైర్వ ద్విజైర్భుక్తం పరివేత్రాదిభిస్తథా । అపా జ్యోయై ర్యదనైర్విశ్చ తద్వైర్వరత్యాంసి ఘంజితే॥

౧౭౧॥

వేదగ్రహణార్థవ్రతరహితులచేతను పరివేత్రాదులచేత నితరచోరాదులగునపాజ్యోయులచే సేహవ్యము భుక్తమగుచో దానిరాక్షసులు భుజింతురా శ్రాద్ధమునిష్ఫలమనియర్థము॥

౧౭౨॥

మూ॥ దారాగ్నిహూత్రసంయోగం కురుతే యో గ్రశస్థితే॥ పరివే

త్రాస విజ్ఞేయః పరివిత్రస్తు పూర్వజః॥

౧౭౩॥

ఇప్పుట యిహూత్రశబ్దమగ్నిహూత్రాద్యాధానపరము ఎవడు సోదరుడగు శ్రేష్ఠునకు వివాహాగ్నిపరిగ్రహములుగాకుండదారాగ్నిసంగ్రహములను జేయుచో వాడుపరివేత్త యాశ్రేష్ఠుడు పరివిత్ర యనబడుదురు॥

౧౭౪॥

మూ॥ పరివీర్తిః పరివేత్తా యయాచ పరివిద్యతే | సర్వేతేనతకం
యాంతి దాతృయాజక పంచమాః॥ ౧౭౨॥

[పసంగమువలన పరివేదనసంబంధముగలవారికి ననిష్ఠఫలమును జెప్పుచున్నాడు పైనిచెప్పిన పరివీర్తి పరివేత్త యేకస్యకచేసిపరివేదనము సేయబడెనో యక్కఱస్యకయు కన్యనిచ్చినవాడును వివాహహోమాదుకము జేయించినవాడునీయియిదు గురును సరకమును బొందుదురు॥ ౧౭౨॥

మూ॥ భ్రాతృర్మృతస్య భార్యాయాం యోనురశ్చైత కామతః |
ధర్మేణాపి నియక్తాయాం సజ్జేయో దిధిషూపతిః॥ ౧౭౩॥

ఎవడు చనిపోయినభ్రాతృయొక్కభార్య వక్ష్యమాణనియోగధర్మముచే నియుక్తురాలయినప్పటికిని “క్లీ” సకృత్సకృద్భృతావృతా” ప్రతిఋతువునందు నొక్కొక్కమారనునదిమొదలగువిధిని విడచి దానియందు కామముచే నాలింగన చుంబనాదులననురాగమును భావించెనేనియు మరలమరల బొందెనేనియు వాడు దిధిషూపతియని చెలియదగును గావున నితడును హవ్యకవ్యములకపాత్రమని కల్పించబడగును॥ ౧౭౩॥

మూ॥ పరదారేషు జాయేతే ద్వాసుతా కుండగోళకా | పత్య
జీవతికుండస్నాన్య స్మృతేభతారి గోళకః॥ ౧౭౪॥

పరదారలందు కుండగోళకులను నిద్దరుపుత్రులగుచున్నారు దానిభతారి బ్రతికి యుండగబుట్టినవాడుకుండుడు విధవయందుబుట్టినవాడు గోళకుడు॥ ౧౭౪॥

మూ॥ తాతుజాతా పరక్షేత్రే ప్రాణినా ప్రేత్యచేహచ | దత్తాని
హవ్యకవ్యాని నాశయేతే ప్రదాయినాః॥ ౧౭౫॥

పరభార్యయందుబుట్టిన కుండాదులు దృష్టాద్యనుపయోగమువలన బ్రాహ్మణులని వ్యవదేశించబడిరి అప్రాణులు బ్రాహ్మణత్వమున్నప్పటికిని తతాగర్యము లేక పోవుటవలన ననగా పరమందుఫలములేదిహమందునై నానుషంగక కీర్త్యాదులును లేనందున వారికిచ్చినహవ్యకవ్యములను దాతలకునిష్ఫలముగ జేయుచున్నారు॥

మూ॥ అపాక్ష్యానావతః పాక్ష్యాన్ భుంజానా ననుపశ్యతి | తా

వతాంసఫలంప్రేత్య దాతాప్రాప్తి తి బాలిశః॥ ౧౭౬॥

సజ్జనులతోనేకపక్షిరకహులుగానిచోరాదులు పక్షిరకహులగువారి నెందరినిఘటించుచుండంటాతురో వారియందరిభోజనఫలమును హవ్యకవ్యదాత పొందఁజదిగానననే యతడు బాలిశుడుగానచోరాదులు జూడకుండ నట్టిత్రాధములందు బరిహరింపవలయును॥ ౧౭౬॥

మూ॥ వీత్యాంధో నవతెః కాణ షష్ఠేష్వత్రీ శతస్యతుః సాపరో
గీసహస్రస్య దాతునాశయతేఫలం॥ ౧౭౭॥

పక్షిలోనంధునకు చూపులేదుగావున చూచుటకు దగిన సమీపమందుండిన యంధుడు తొంబదిమంది ఘటించినఫలమున్ను దాతకునశింపజేతురు॥ ఇదిత్రాధమం దంధాదులం బరిహరించుమని చెప్పడము॥ అయితే నల్పధిక్య సంఖ్యయేలనంటే దోషగౌరవజ్ఞానముచే ప్రాయశ్చిత్తగౌరవాధికమని జూపించబడెను॥ ౧౭౭॥

మూ॥ యావత స్సంస్మృతేదంతై బ్రాహ్మణా శూద్రయాజకః తా
వతాం సభవేద్దాతుః ఫలందానస్య పౌతికం॥ ౧౭౮॥

శూద్రునియజ్ఞాదులయందు ఋత్వికుగడైనవాడు తనయవయవములచే క్రాద్ధ పక్షిలో నెందరిని స్పృశించునోయనగా॥ “స్లో॥ ఆసనేషూపక్లప్తైషు” ఇత్యాదులచే నాసనములు వేరువేరుండుటచే ముఖ్యమగు స్పృశలేకున్న నెందరితోనున్ను బక్షిలోశూద్రయాజకుడుండునో యంతమంది ఘటించిన త్రాధీయమైన పౌతికకమగు ఫలముదాతకునశించును॥ అంతమందియొక్క పౌతికకఫలముబహిర్వేదిదానమువలన యేఫలములేదోయని మేధాతిథిగోవిందరాజులు అదిగావుననే నిషిద్ధగణపరితుడైనను శూద్రయాజకభోజననిషేధము కల్పించబడెను॥ ౧౭౮॥

మూ॥ వేదవిచ్ఛాపి విప్రోస్య లోభాత్యత్వాప్రతిగ్రహం విశా
శం వ్రజతిత్ప్ర మూమపాత్ర మివాంభసి॥ ౧౭౯॥

ఇచ్చట ప్రసంగమువలన లాభువాదకమై శూద్రయాజకుని వలన ప్రతిగ్రహమును నిషేధించుచున్నాడు మరియొక నిషేధకరణమందు శూద్రయాజకశబ్దోచ్ఛారణమును చెయ్యలేగినదియేయని వేదజ్ఞుడైనను బ్రాహ్మణుడు లోభమువలన యీ

శూద్రయాజుకుని ధనము ప్రతిగ్రహించి నీటియందుంచిన పచ్చికుండవలెను శీఘ్రముగనశించును వేదజ్ఞుడుకాని వాడత్యంతమునశించును॥ ౧౭౯॥

మూ॥ సోమవిక్రయజేవిష్ణా భిషజేపూయ శోణితం । నష్టందేవల
కేదంత్య మప్రతిష్ఠంతు వాధుకపా॥ గూ॥

సోమలతనువిక్రయించినవానికి బెట్టునదితనకు విశ్వయగుననగా జన్మాంతరమందు మలమునుభవించెడికాళియందు బుట్టుననియథకము వైద్యునకుబెట్టనది చీము నురక్తమునగును దేవప్రతిమాపూజకునకు బెట్టునదియు వృద్ధివల్ల జీవించెడివానికిని బెట్టునదియును నిష్ఫలమైనకంచును ॥

మూ॥ యత్తువాణిజి కే దత్తం సేహనాముత్రతన్యవేత్ । భస్మసే
 వహుతంహవ్యం తథాపానభవేద్విజే॥ ౧౮౧॥

వాణిజ్యముచే జీవించువిప్రునకు బెట్టిన హవ్యమిహపరముల కుపయోగించకపోవును మారుమనువుదానికిబుట్టినవానికి బెట్టునది భస్మమందిక్షిన హవిస్సువలె నశించును॥

మూ॥ ఇతరేషు త్వసా జ్యోతిషు యథోచితేష్వ సాధుషు । మే
దోన్యగ్మాంసమజ్ఞాన్తివదంత్యన్తం మనీషిణః॥ ౧౮౨॥

ఇతరులగుపక్షీకనహులని శెప్పబడిన స్తేనాదులకు జెట్టిన హవ్యకవ్యము
లాదాతకు పేదస్కుర క్తముయముకలుచుజ్జ మొదలగునవియగునని పండితులు చెప్పు
చున్నారు యచటనున్న ర క్తమాంసాదిభక్షాహాజాతిజన్మగుగుని యర్థము ||

ము॥ అపాక్షోపహతాపక్షిః పాప్యతేయై ద్విజోత్తమైః॥ తాక్షని
బోధతకాప్యేష్యన ద్విజాగ్య ౧౯ పక్షిపాపనాక్ష॥౧౮౩॥

ఒక పక్షియందు కూచున్న స్త్రీ గాదులచే దూషితమగుపక్షియే బాహ్య
 లులచే బలత్రమఃగచేయబడునో యట్టి బ్రాహ్మణులను సమగ్రముగ జెప్పెదనువినుం
 డు పక్షి-దూషకులని తెలియబడక సంభవించిన యపాత్రయసహపక్షిభాజ
 నదోషనివారణసాధకమివటనము॥

౧౨౩॥

మూ॥ అగ్యోస్సర్వేషువేదేషు సర్వత్రవచనేషుచ । శ్రోత్రియాన్వయజ్ఞా

తైత్తిరవిజ్ఞేయాః పక్షిరపావనాః॥

౧౮౪॥

నాలుగువేదములయందు శ్రేష్ఠులగు లెస్సగు వేదములు చదివినవారును వేదాంగములను జదివినవారును పదితరములు సమముగా వేదము జదువుచు వచ్చిన శ్రోత్రియులవంశమందు బుట్టినవారును బక్షిరపావనలని తెలియవలెను॥ “శ్లో॥ చక్షుర్వేదవిదేశైవ॥” యని పక్షిరపావనగణనమందు యమస్మృతి॥ ప్రకృష్టముగ వేదార్థము వీటిచే జెప్పబడును గావున ప్రవచనములనగా వేదాంగములు “న్యాయవిచ్ఛేదంగవిత్” యని యమవచనము “భందసాంశుద్ధపురుష ఇతి” యని యాశనస్మృతి వలన దశపురుషపర్యంతమవిచ్ఛిన్న వేదసంప్రదాయవంశజులు పక్షిరపావనలని జెప్పబడియున్నది॥

౧౮౪॥

మూ॥ త్రిణాచికేతః పంచాగ్నిస్త్రైపుపణః షడంగవిత్ బ్రహ్మ

జ్యేష్ఠసామగవచ॥

౧౮౫॥

“త్రిణాచికేతః” అనగా తైత్తిరియశాఖయందొకభాగము తద్వ్యక్తము గలవాడును పంచాగ్నులుగలవాడును॥ “శ్లో॥ పవనః పావనస్త్రితా యస్య పంచాగ్నయోగ్యహే । సాయం ప్రాతః ప్రదీప్యంతే సవిప్రః పక్షిరపావనః॥” పవనాయనగా నావసరాగ్ని గృహగ్నియని యథాముపావనఃయనగా సభ్యాగ్ని శీతనిదారణార్థమైన గహిం చబడునది త్రితాయనగా గాహణపత్యాహవనీయదక్షిణాగ్నులు ప్రసిద్ధము లీయియదగ్గుల నెవడు సాయం ప్రాతః కాలములందు బ్రజ్యువించు జేయునతడు పక్షిరపావనుడని హరితుడు ఋగ్వేదముందు త్రిపుపణమనే వేదభాగమానతము గల పురుషుడు శిక్షాదిషడంగ వేదయును పైని షడంగాద్యతయని జెప్పబడిను బ్రాహ్మవివాహ దత్తకన్యాజాతుడు ఆరణ్యకమందు గానము జేయబడు జ్యేష్ఠసామములను గానము జేయువాడు సీయాగురును బక్షిరపావనుని యుత్తరణ్లోకముతో నన్వయము॥

౧౮౫॥

మూ॥ వేదార్థవిత్ప్రవక్తాచ బ్రహ్మచారీ సహస్రదః । శతా

యంతైత్తిరవిజ్ఞేయా బ్రాహ్మణాః పక్షిరపావనాః॥౧౮౬॥

వేదము జదువవలెన్నను గురువు వలన వేదార్థమును దెలిసి కొనిన వాడును దాని నొరులకు జెప్పడివాడును బ్రాహ్మచారియు “సహస్రదః” యనుచో దేయవిశేషమును జెప్పుచున్నను॥ “శ్రు॥ గావో వై యజ్ఞస్య మాతరః” యజ్ఞమునకు గొవులు

తల్లులను శ్రుతివలన చేయిగోవులనిచ్చినవాడను బహుదాతయు ననఁదైనను నూరేడులు బ్రతికినవాడను॥ శ్లో॥ శ్రోత్రాయామైవ దేయాని॥ యనుటచే శ్రోత్రీయశ్వమండగాను నుక్తగుణయుక్తుడు పక్షిరూపావగుడుగున్నాడు॥ గ౦౮౬॥

మూ॥ పూర్వోక్త రపరేమ్యుర్నా శ్రాద్ధకమన్యపస్థితే॥ నిమంత్రయేతత్ప్రవరాత్సమృగ్విపాకయధోదతాక॥ గ౦౮౭॥

శ్రాద్ధదినమునకు చాలి దినమందు వైన శ్రాద్ధదినమందు వైన పూర్వోక్తలక్షణములుగల బ్రాహ్మణుల వైదుగురిలో మువ్వురు తమరూపగాన నిద్దదిననియథామొక్కొకరిని శిష్యులు వలన లెస్సగా నచ్చించి నిమంత్రణము శేయవలయును॥ గ౦౮౮॥

మూ॥ నిమంత్రితో ద్విజః పిత్రే నియతాత్మా భవేత్సదా॥ సచచ్చందాన్యధీయూత యస్య శ్రాద్ధంచ తద్భవేత్॥ గ౦౮౯॥

శ్రాద్ధమందు నిమంత్రితుడగు బ్రాహ్మణుడు నిమంత్రణము మొదలు శ్రాద్ధాహారాత్రములందు మైథుననివృత్తియు వాఙ్మయమము గల వాడు గావలెను- అవశ్యకతవ్యజపాదులు దప్ప వేదాధ్యయనము శేయగూడదు శ్రాద్ధకతకాళ నిశేనియమము॥ గ౦౯౦॥

మూ॥ నిమంత్రితాహిపితర ఉపత్తిష్ఠంతి తాక ద్విజాక॥ వాయువచ్చాను గచ్చంతి తథాసీనా నుపాసతే॥ గ౦౯౧॥

ఇది పూర్వోక్తమున కనువాదము నిమంత్రితులగు సా బ్రాహ్మణులను పితృదేవత లదృశ్యరూపులై యధిష్ఠించి యుండుగు ప్రాణవాయువులువలె ననుసరింతురు వారుకూచుండిన సమీపమందుండురు గాన నియమవంతులు గావలయును॥

మూ॥ కేతితస్తు యథా న్యాయం హవ్యకవ్యే ద్విజోత్తమః॥ కథంచితత్ప్రతిక్రామక పాపస్సూకరతాం వ్రజేత్॥ గ౦౯౨॥

యథా శాస్త్రముగ హవ్యకవ్యములందు నిమంత్రితుడై యంగీకరించిన బ్రాహ్మణు డేకారణముననైన భోజనమునరించ కుండిన నతండాపాపముచే నన్యజన్మమందు సూకరమై బుట్టును॥ గ౦౯౩॥

మూ॥ అమంత్రితస్తు యశ్చిద్ధై వృషల్య సహ మోదతే॥ దా

తుర్యధర్మశః కించిత్తత్సర్వం ప్రతిపద్యతే॥ ౧౯౧॥

“క్షా॥ నియతాత్మాభవేత్పదా” యనుట వలన మైధుర నిషేధము బ్రాప్తించిన నిప్పుడు వృషలేగమన మధికదోషమని కనపరచుచున్నాడు- వృషలి యనగాశూద్రస్త్రీ నిమంత్రితుడైన యేవిపుడు శూద్రస్త్రీతో బోయి రమించునో వాడాశ్చోధకతఃయొక్క పాపమే మున్నంతయుం గొనును- ఇట్లుని పాపమగునని వివక్ష చేయబడెను యట్లు గాకున్న నాగతఃకు పాపము లేకున్న వీడికి పాపములేకపోవలసినది- ఇది దాతకు బ్రాయస్చిత్తముగా శెప్పబడలేదు కతఃపాపమునువాడు గొనుటచే ఇచ్చట మేధాతిథిగోవిందరాజులు సామాన్యముగ బ్రహ్మచర్యవిధానము వలన “వృషస్యంతిచపటయతిభ తాఃరంమితి వృషతీ” యనగా భతఃకు కామమును బుట్టించునది బ్రాహ్మణియైన వృషలియగుచున్నదని చెప్పిరి॥ ౧౯౧॥

మూ॥ అక్రోధనా శ్శౌచపరా స్సశతం బ్రహ్మచారిణః । న్యస్తశస్త్రామహాభా గాః పిఠిరంపూర్వదేవతాః॥ ౧౯౨॥

క్రోధరహితులు సంత గృహ్యశౌచయుక్తులు సంకనాసంగరహితులు యుద్ధాదిశూన్యులు చయాదిగుణవంతులు ననాదిదేవతలనగు వారు పితృదేవతలదిగావున కతఃయు భోక్తలును నతినియతులు గావలయును॥ ౧౯౨॥

మూ॥ యస్తా దుత్పత్తిరేతేషాం సర్వేషా మప్యశేషతః । యేచ యైరుపచర్యాస్సన్య నియమైస్తా నిబోధత॥ ౧౯౩॥

ఈ సమస్తపితృదేవతలయొక్క యుత్పత్తియెవరి వలనో బ్రాహ్మణౌదులు వీరినే నియమములచే నేవింజవలెనో వీరెవరో వాటినిస్మృతినిస్తి నిశ్శేషముగ శెప్పెదను వినుండు॥ ౧౯౩॥

మూ॥ మనోహేరణ్యగభాస్య యేమరీచ్యా దయస్సతాః । తే సామృషీణాంసర్వేషాం సుతాఃపితృగణాస్సన్యతాః॥ ౧౯౪॥

హిరణ్యగర్భపత్యమగు మనువుయొక్క పుత్రులగు పూర్వోక్తమరీచ్యాదుల సుతులు సోమపాదులు పితృగణమైరి॥ ౧౯౪॥

మూ॥ విరాట్సుతాసోమసద స్సాధ్యాం పితరస్త్వన్యతాః । అ

గ్నిస్వాత్తాశ్చ దేవా రాం మాతీవ్యా లోకః స్రుతా || ౧౯౫ ||

విరాట్పుత్రులు సోమసదులను వారుసాధ్యులకు పెతరులగుచున్నారు మరియు
పుత్రులగు నగ్నిస్వాత్తాశ్వులు శేవతలకు పెతరులయిరి || ౧౯౫ ||

మూ॥ వైశ్య దానవ యతాణాం గంధర్వోరగరక్షసామ్ | సుప
ణకేన్నరాణాంచ స్తృతా బహిష్కృతా త్రిజాః || ౧౯౬ ||

ప్రథమాధ్యాయోక్తకైత్యులగు వారి కందరికిన త్రిజులగు బహిష్కృతులు
పెతరులయిరి || ౧౯౬ ||

మూ॥ సోమపానామ విప్రాణాం త్వాత్రియాణాం హవిర్భుజః | వై
శ్యానా మాజ్యపానామ శూద్రాణాంతు సుకాతీకాః || ౧౯౭ ||

బ్రాహ్మణులకు సోమపులు త్వాత్రియాలకు హవిర్భుజులు వైశ్యులకాజ్యపులు
శూద్రులకు సుకాతీకులు సీషేష్లు గలవారు పెతరు లగుచున్నారు || ౧౯౭ ||

మూ॥ సోమపాస్తకవేపుత్రా హవిష్మంతోంగిరస్సుతాః | పుల
స్త్యస్యాజ్యపాస్త్రా వసిష్ఠస్యసుకాతీనః || ౧౯౮ ||

సోమపులు భృగుపుత్రులు హవిష్మంతులంగిరపుత్రులకాజ్యపులు పులస్త్యపుత్రు
లుసుకాలులు వసిష్ఠపుత్రులు || ౧౯౮ ||

మూ॥ అగ్నిదగ్ధా నగ్నిదగ్ధా కావ్యా బహిష్కృతాస్తథా అగ్ని
ష్వాత్తాంశ్చ సౌమ్యాంశ్చ విప్రాణామేవనిధిశేత || ౧౯౯ ||

అగ్నిదగ్ధులు ననగ్నిదగ్ధులు కావ్యులు బహిష్కృతులు నగ్నిష్వాత్తులు సౌమ్యులు
వీరి బ్రాహ్మణులకనిధిశేతలు || ౧౯౯ ||

మూ॥ య ఏతేతు గణాముఖ్యాః పితౄణాం పరికీర్తితాః | తే
సామపీహ విశ్లేయం పుత్రపౌత్ర మనంతకమ్ || ౨౦౦ ||

వీరు ప్రధానభూతులగు పితృదేవతల గణములవారు ముఖ్యులని చెప్పబడిరి
వీరి పుత్రపౌత్రులు అనంతములు పితౄగణము లుండెనని తెలియవలయును గావున
3 చరుడు వ రేబ్బడు నని మాకెండే యపు రాణమందు శేప్పబడిరి || ౨౦౦ ||

మూ॥ ఋషిభ్యః పితరోజాతాః పితృభ్యో దేవదానవాః । దేవే

భ్యస్తు జగత్సర్వం చరంస్థాణ్యనుపూర్వకః॥ ౨౦౧॥

మరీచ్యామలగు ఋషులవలన మైన శిష్యుల బ్రాహ్మణము బిత్తదేవతలు పుట్టిరి పితృ దేవతల వలన దేవదానవులు జన్మించిరి దేవతల వలన స్థావరజంగమ ప్రపంచము సంభవించెను- గాఢన సోమపాదుల వల్లన బుట్టుటచే బిత్తపితామహాదిశ్రాద్ధములందు వీరుపూజనీయులగుచున్నారు సోమపాదులు పూజితమై శ్రాద్ధఫలము నెచ్చుట కగుచున్నారు ప్రకృతము పితాదిశ్రాద్ధము స్తుత్యథామీసోమపాదిపితృగణోపన్యాసమిట్లు గాకున్న నావాహనకాలమందు బ్రాహ్మణాదులచే నిజపితాదులు సోమపాదియాపముచే ధ్యేయులై యవస్థయు జ్ఞానము ననుష్ఠానపరతయు గావచ్చును॥ ౨౦౨॥

మూ॥ రాజతై ర్భాజనై రేషా మధోవా రాజతాన్వితైః । వార్య

పితృధన్యాదత్త మక్షయాయోపకల్పతే॥ ౨౦౩॥

ఈపితృదేవతలకు రజతపాత్రముచేగాని లేదా రజతాన్విత తామ్రాదిపాత్రములచేగాని జలమైన శ్రద్ధచేసెచ్చిన నక్షయసుఖమునకగును పాయపాదులొసగన నేమిజెప్పవచ్చును॥ ౨౦౪॥

మూ॥ దేవకార్య ద్ద్విజాతీనాం పితృకార్యం విశిష్యతే । దైవం

హిపితృకార్యస్య పూర్వమాప్యాయనం స్మృతం॥ ౨౦౫॥

దేవతల సుద్దేశించిచేసెడికార్యము దేవకార్యమిదేవకార్యముకంటె బిత్తకార్యముబ్రధానము ముందు దేవకార్యమైనచి పితృకార్యముసేయుట యాప్యాయనకరమని చెప్పబడెను॥ ౨౦౬॥

మూ॥ తేషా మారక్షభూతంతు పూర్వం దైవం నియోజయేత్ । ర

క్షౌఁసిహి వియంపంతి శ్రాద్ధమారక్షవజితం॥ ౨౦౭॥

పితృదేవతలకు రక్షభూతము దైవమటులనగా విశ్వేదేవస్థానీయుడగు బాహ్మణునిముందు గా నిమంత్రణముజేయవలయునట్లుగాకున్నరక్షవజితమగు శ్రాద్ధమును రక్షసులు విచ్చిన్నముగనొనర్తురు॥ ౨౦౮॥

మూ॥ దైవాద్యంతం తదీహేత పిత్రాద్యంతం నతద్భవేత్ పితౄ
ద్యంతం త్వహమానః క్షిప్రంనశ్యతి సాశ్వయః॥ ౨౦౫॥

అదిగావుననే అశ్రాద్ధము దైవాద్యంతముగా నిచ్చయింపవలయును దేవకమఁ
మాదియందును సంతమందును గలదానిగా జేయవలయుననియర్థము నిమంత్రణా
ద్యర్పనమంతయు దేవస్థానమునందుముందుగా జేసివిసర్జనము దైవాంతముగజేయ
వలయును॥ “శ్లో॥ యత్రత్రక్రియతేకమఁ పైతృకేబ్రాహ్మణంప్రతి । తత్సర్వంత
త్రకతఃవ్యం వైశ్వదేవికశూర్వకం” అశ్రాద్ధమందే కర్మయైనదేవస్థానియబ్రాహ్మ
ణాచార్య పూర్వకముగజేయవలయునని దేవలుడు - పిత్రాద్యంతముగ జేయగూ
డదటుజేసినసంతానము గగర్తనశించును॥ ౨౦౫॥

మూ॥ శుచిందేశం వివిక్తంచ గోమయేవోపలేపయేత్ । దక్షిణా
ప్రవణంచైవ ప్రియత్నేవోపపాదయేత్॥ ౨౦౬॥

ఎముకలు బుగ్గులుమొదలగువాటిచే నుపహతముగాని నిజానమగు స్థలమును
గోమయముచే నలకవలయును అభూమిదక్షిణమునకువల్లముగనుండునట్టిదిగాబ్రీ
యశ్చమున సంపాదించవలయును॥ ౨౦౬॥

మూ॥ అవకాశేష చోక్షేష సదీతీరేష చైవహి । వివిక్షేష చ
తువ్యంతే దత్తేనపితరస్సదా॥ ౨౦౭॥

చోక్షేషయనగ స్వభావశుద్ధములగు నరణ్యాది ప్రదేశములందును జనశూన్య
స్థలములందునుబెట్టిన శ్రాద్ధముచే పితృదేవతలు సంతోషింతురు॥ ౨౦౭॥

మూ॥ ఆససేమాపక్ష్మస్తేషుబహిష్కృత్సు పృథక్పృథక్ । ఉపస్సృ
ష్టోదకాకాశమ్య గ్నిప్రాక తా నుపవేశయేత్॥ ౨౦౮॥

అస్థలమందు శుశలచే వేరువేరసేయబడినయాసనములందు నున్నునిమంత్రతుల
స బ్రాహ్మణులస్నానావమానాదులచే శుద్ధులగువారిని గూఁచుకొండబెట్టవలెను అం
య దేవార్థమైనబ్రాహ్మణునకు ప్రాజ్ఞుఖముగ రెండుదర్భలున్ను పితృస్థానము
న బ్రత్యేకముదక్షిణాగముగనొకటియు నానసంబుగ నేయవలయు నిందుకుదే
లవచనము॥ “శ్లో॥ యేచాత్రవిశ్వేవానాం విహాఃపూర్వ నిమంత్రితాః । ప్రా

ఋణాన్యసనాన్యేషాం ద్విదర్శో హతానివ । దక్షిణా ముఖయుక్తాని పితౄణామాసనానివ । దక్షిణాగ్రేకదర్శాణి ప్రోక్షితానితిలో దక్షైః॥'' దీనియర్థము పైవివ్రాయబడెను దక్షిణాముఖయుక్తములనగా దక్షిణాగ్రములని అగ్రములనగా మొదలునపేక్షించి॥ ౨౦౮॥

మూ॥ ఉపవేశ్యతు తాన్నిపా వాసనే వ్యజుగుప్సితాః । గంధమా
తై వ్యస్సరభి రచయే దైవపూర్వకః॥ ౨౦౯॥

అట్లుపవసించియున్న శుచులగు బ్రాహ్మణులను సురభిగంధపుష్ప ధూపదీపాదులచే దేవపూర్వకముగ నచింపవలయును॥ ౨౦౯॥

మూ॥ తేషా ముదకమానీయ సపవిత్రాం స్తీలానపి । అగ్నౌ కుర్యా
దనుజ్ఞాతో బ్రాహ్మణో బ్రాహ్మణైస్సహ॥ ౨౧౦॥

అబ్రాహ్మణులకు దభవతిలయుక్తమగునఘోరదకమునిచ్చి బ్రాహ్మణుడు వారిచే ననుజ్ఞాతుడై యగ్నియందు హోమముజేయవలయును అదిస్వగృహ్యైక్తప్రకారముగ జేతునని బ్రాధీంచినవారు కురువ్వయనికాని ఓషనికాని యనుజ్ఞ నొసగవలెను॥ ౨౧౦॥

మూ॥ అగ్నే సోమయమాభ్యాంచ కృత్యాప్రాయన మాదితః ।
హవిదాకేనవిధివ త్వశ్చాత్సంతపయేత్పితౄణాః॥ ౨౧౧॥

అగ్నికిన్ని సోమయములకున్న పర్యుత్తరాదివిధిపూర్వకముగ హవిస్సును హోమముజేసి వారిప్రీతినమయిన యనంతరమన్నాదికముచే పితౄదేవతలను దృష్టినొందించవలెను సహాదిశబ్దములేకపోవడముచే సోమునకు యమునకువేరుగ హోమముగావలెను ఎచ్చటసాహిత్యమువివక్షితమో యచ్చటసహాదిశబ్దముజేయుచున్నాడనిమున్నుచెప్పబడెను॥ ౨౧౧॥

మూ॥ అగ్న్యభావేతు విశ్రస్య పాణావేహోపపాదయేత్ । యో
హ్యగ్నౌస్సద్విజోవిష్టై మ్మంత్రదశికభిరుత్యతే॥ ౨౧౨॥

అగ్నలేకుండిన బ్రాహ్మణుల హస్తమందాహుతిత్రయముజేయవలయును అగ్నికిన్ని బ్రాహ్మణునకున్ను భేదములేదని మంత్రవేత్తలగు బ్రాహ్మణులుచెప్పిరి గావున

అగ్న్యభోవమనుపసేతునకున్న సమావతకసమయి వివాహముగాకున్న వానికి
న్నిసప్తభార్యుడికిన్నిసంభవించును॥ ౨౧౨॥

మూ॥ అక్రోధనాక్ సుప్రసాదాక్ వదంత్యేతా స్పృతాతనాక్ ।

• లోకస్యాప్యాయనేయక్తాక్ శ్రాద్ధదేవాక్ ద్విజోత్తమాక్ ॥

క్రోధరహితులు బ్రసన్నముఖులు ప్రవాహానాది బుర్రాతనులు సగ్నాప్రాస్తా
బలతీత్యాద్యుక్తప్రకారముచే లోకోపకరణులగు బ్రాహ్మణులును శ్రాద్ధమందు
దేవతుల్యులను గా మన్నాదులుచెప్పుచున్నారు గావుననే వారిహస్తమందు హో
మముబ్రత సమని పూర్వశ్లోకమునకనువాదము॥ ౨౧౩॥

మూ॥ అపసవ్యచక్ష్మాక్సౌత్వా సర్వమావృత్య విక్రమం । అపస

వ్యేన హస్తేన నిర్వపేదుదకం భవి॥ ౨౧౪॥

అగ్నోక్తరణమందనుష్ఠానక్రమమపసవ్యముగాను దక్షిణసంస్థముగాజేసి యట
పైని బిండప్రదానముజేసిదేహూమియందుదకమును దక్షిణహస్తముచేజల్లవలెను॥

మూ॥ త్రింస్తుతస్కాద్ధవిశ్వేషా త్ప్రిండానర్కత్వా సమాహితః ।

ఔదకేనై వవిధినా నిర్వపే ద్దక్షిణాముఖః॥ ౨౧౫॥

అశేషాన్నములోనించి యన్నముతీసి మూడుపిండములుజేసి సమాహిత మన
ముగడగుచు దక్షిణాభిముఖముగా దభాలయందౌదకవిధిచే దక్షిణ హస్తముచేత
పిండప్రదానమునుజేయవలయును॥ ౨౧౬॥

మూ॥ ఉప్యపిండాం స్తతస్తాంస్తు ప్రయతో విధిపూర్వకః । తేషు

దర్భేమతంహస్తం నిమృజ్యా లేపభాగినాం॥ ౨౧౭॥

స్వగృహ్యార్థక్తప్రకారముగా నాదర్శలయందు పిండములనుంచి నియతచిత్తు
డై యాదభకలమొదల్పైని ప్రపితామహపిత్రాదులగులేపభాగులకు దనహస్త
ములను నిర్లేపముగా గడిగొనవలెను॥ “స్నాదభకమూలేషుకరావళుషః” మ
నెడివచనమువలన॥ ౨౧౮॥

మూ॥ ఆచమ్యోద కృరావృత్య త్రిరాయమ్య శనైరసూక్ వద్య

తూంశ్య సమసుర్యో ప్రిత్యూనేవచ మంత్రవేత్ ॥ ౨౦౭ ॥

ఆనంకరము త్తరాభిముఖముగ నాచమించి యధాశక్తిఁ గ్రాణాయామత్ర
యమైనచిఁ వసంతాయనమస్తుభ్య మిత్యాదిమంత్రములచే నారుఋతులకును
సమసురించినమోహః పితరభిత్వాదిమంత్రముచే దక్షిణాభిముఖుడై సిగ్మదేవత
లకు సమసురించి జలములచే పిండములకుఁ దుట్టును తప్పవలెను॥ ౨౦౭ ॥

మూ॥ ఉదకం నినయేచ్ఛేషం శనైఃపిండాంతికే పునః | అవజిఘ్రి
చ్చతాపిండా న్యధాన్యప్రా సమాహితః॥ ౨౦౮ ॥

మున్ను పిండస్థానమందు వేయుటకునిచ్చినజలశేషమును ప్రతిపింశ సమీపమందు
గ్రీమముగా విడువవలయును పిండప్రదానశే క్రమమునజేసినో యాక్రమముచే
సమాహితమనసురొడై పిండములనాఘ్రాణింపవలయును॥ ౨౦౮ ॥

మూ॥ పిండేభ్యస్త్యల్పికాం మాత్రాం సమాదా యానుపూర్వశః |
తానేవవిప్రా నాసీనా విధినత్పూర్వమాశయేత్ ॥ ౨౦౯ ॥

క్రమముగా ఆపిండములలో కొంచముకొ చమన్నముదీసి పిత్రాద్యభిఁ నిమం
త్రికబ్రాహ్మణులకు బోజనకాలమందు ముందుగాఘజింపజేయవలయును ॥ అ
పితృపిండసమానీతమగు వన్నాంశము పితౄర్నిష్ఠబ్రాహ్మణులకున్న విశ్లే పితామ
హప్రపితామహాపింశనులయొక్క అంశమునున్న పితామహ ప్రపితావహ బ్రా
హ్మణులకున్ను జెట్టవలయును॥ ౨౦౯ ॥

మూ॥ ధీయనూజేతు పిశరి పూర్వేషా కేవః వశేత్ | నిగవ
ద్వాపితంత్రాధే న్వకంపితర మాశయేత్ ॥ ౨౧౦ ॥

తండ్రిజీవించియుండగా చనిపోయిన పితామహచిత్రయమునకుశ్చాగ్రముశేయ
దగినది యీలాగుగాకుంటే పితృవిప్రస్థానమందు తండ్రిచేతనే ఘజింపజేయవల
యును॥ పితామహప్రపితామహస్థానముల యందగ్గరు బ్రాహ్మణులను ఘజింపజే
యవలయును రెండుపిండములనే పెట్టవలయును ॥ ఇచ్చటశుభాతథి గృహ్సూ
త్రమువ్రాసెను. “సూ॥ యేభ్యఃపితృ దన్యాత్తైభ్యః పితృదన్యాత్పితాత్రాచే
శాహితాగ్నిస్యాతామితి” తండ్రిగొడుగున్న ఆహితాగ్నులయితే తండ్రియె
వరికీత్రాద్రముజెట్టువోకొమకున్ను వారికే పెట్టవలెను॥ ౨౧౦ ॥

మూ॥ పితాయస్యతు వృక్షస్సస్య జీవేచ్ఛాపి పితామహః॥ పితృ
స్సనామసంకీర్త్యః కీర్తయేత్పితామహం॥ ౨౨౧॥

ఇచ్చటరామకీర్తనము శ్రాద్ధోపరిక్షణార్థము తల్లికిచనిపోయిపితామహుడు
బ్రహ్మకీర్తయిన్నట్లుయితే పితృప్రపితామహులకు శ్రాద్ధముజేయవలయును గోవిందరా
జైతే॥ “సూ॥ యస్యపితృప్రపితామహశా ప్రేతాస్యాతాంసపిత్రేపిండనిధాయ
పితామహత్పరంద్వాబ్యాం దద్యాత్॥” ఎవనికిపితృప్రపితామహులుపోదురో వా
డుతల్లికి పిండముచ్చేత్తి పితామహుని పరమందిగరికీజేయవలెను విష్ణువచనమువల
న ప్రపితామహునకు నతనతల్లికినిశ్రాద్ధముజేయవలయుననివ్యాఖ్యానముజేసెను॥

మూ॥ పితామహావా తచ్ఛ్రీధం భుంజీతేత్య బ్రహ్మనుః॥ కా
మంవా స మనుజ్ఞాత స్వయమేవ సమాచరేత్॥ ౨౨౨॥

పైశ్లోకమందుశెప్పినట్లు బ్రహ్మకీర్తయిన్నతల్లియట్లుభోజ్యుడగునో యటులేపితా
మహుడు జీవించియున్నచో పితామహస్థానమందు పితామహుడేభుజింపవలెను
పితృప్రపితామహులకు బ్రాహ్మణులను గూఢుకండజెట్టవలెను వీరికేపిండదానము
నుజేయవలెను లేకబ్రహ్మకీర్తయిన్నపితామహునిచే నాజ్ఞాపించ బడినవాడై పితామ
హునితత్త్వానమందు గూఢుకండజెట్టవచ్చును లేద తనయిచ్చచే॥ “సూ॥ పితృపితా
మహాయోశ్చ శ్రీధవ్యయంకుర్యాత్॥” పితృపితామహులనగా బ్రహ్మకీర్తయిన్న
ప్రపితామహులకుశ్రాద్ధవ్యయమును జేయవలయునను విష్ణువచనమువలన తనకుం
డికిన్ని ప్రపితామహునకున్న వృద్ధప్రపితామహునకున్న శ్రాద్ధత్రయము జేయ
వలయును॥

౨౨౨॥

మూ॥ తేహం దత్వాతు హస్తేఘ సపవిత్రం తిలోదకం॥ తత్ప్రం
దాగ్రిం ప్రయచ్ఛేత స్వధేహ మస్త్యితిబ్రువక॥ ౨౨౩॥

“పిండేభ్యస్త్యల్పికాంమాత్రా॥” మనుశ్లోకములో పిండములనుండి స్వల్పమన్న
మునుదీసియునుదానికాలమిదిగావున నన్నముబెట్టెడువిధినిశెప్పచున్నాడు॥ ఆబ్రా
హ్మణులహస్తములందు సదర్భతిలోదకమునుంచి పిమ్మట నాపిండాగ్రములను “పి
త్రేస్వధాస్తు పితామహాయస్వధాస్తు ప్రపితామహాయస్వధాస్తు॥” యనిపలుకుచు
గ్రహముగా ముగ్గురికినీవలయును॥

౨౨౩॥

మూ॥ సాశిష్యాం తూపసంకృహ్య స్వయమన్నస్య వధికతం ।

విప్రాంతికే పితౄణాం ధ్యానై శనక్తై రుపనిషేతే ॥౨౨౪॥

అన్నముచేబూణకముగుఱుటము రెండుచేతులనుబట్టి వంటయింటినుండి దెచ్చి
పితౄణాం వతలను ధ్యానించుచు భోక్తలసమీపమందు మెల్ల గానుంచవలయును॥

మూ॥ ఉభయోహాన్ స్తయో నుక్తం యదన్నముపసీయతే ।

ద్విప్రశ్రుంపంత్యసు రాస్యహసామప్యచేతసః ॥ ౨౨౫॥

రెండుచేతులనుండని యన్నచేది బ్రాహ్మణసన్నిధికి చేబడనోదాని దుష్ట
బుద్ధులగురాక్షసులు విచ్చిన్నమొనతురుగాని నొకచేతితోనన్నపాత్రమునుదెగూ
డదురెండుచేతులతోదెచ్చి వడ్డించవలయును॥

౨౨౫॥

మూ॥ గుణాంశ్య సూపశాకాద్యాక్ పయోదధి ఘృతంమధుః ।

న్యసేత్ప్రమతఃపూర్వం భూమావేవ సమాహితః ॥౨౨౬॥

గుణయుక్తములగు సూపశాకాదులనున్న పాలు పెరుగు నేయి తేనియు
వన్నియున్న శిలాదారు ఫలకాదులయందుగాకుండ భూమియందే సమాపాత్ర
మొలయందు సమాహితుడై వడ్డించవలయును॥

౨౨౬॥

మూ॥ భక్ష్యం భోజ్యంచ వివిధం మూలానివ ఫలానిచాహృద్యాని

చైవమాంసానిపానానిసురభీణిచ ॥ ౨౨౭॥

మోదకాపూపాదిభక్ష్యములును పాయసాదిభోజ్యములును నానావిధఫలమూ
లాదులు మనఃప్రియకరములగు మాంసములును పరిమళయుక్తములగు పానీయము
లును వడ్డించవలెనని పూర్వముతో నన్వయము॥

౨౨౭॥

మూ॥ ఉపసీయతు తత్సర్వం శనక్తై స్సుసమాహితః ।

యేత్ప్రీయతో గుణాన్ సర్వాన్ ప్రచోదయే ॥ ౨౨౮॥

అన్నాచికమగు సీసర్వమును బ్రాహ్మణసమీపమునకు దెచ్చి శుచియైయ్యవసం
దుచిత్తముంచనివాడై యిది మధురమిది యాఘమని వాటి గుణములను జెప్పచు
గ్రమముగ వడ్డించవలయును॥

౨౨౮॥

మూ॥ నాసగ్రహపాదయే జ్ఞాతు సకుప్యే న్నాన్యత్రంచదేత్ ।

నపా

దేన స్పృశే దన్తుం న త దవధూనయేత్॥

౨౨౯॥

కోదనమున్ను క్రోధమున్ను మృషాభాషణమును జేయ గూడదు పాదముచే నన్ని ను స్పృశించగూడదు యెత్తియెత్తి పాత్రమెముందు బడవేయగూడదు క్రోధాత్మనులు పరుషార్థము లగుటచేసెను యీనిషేధము శ్రౌద్ధాంగములని జ్ఞానకార్థము॥ ౨౩౦॥

మూ॥ అస్మిన్ మనుషి పేహాన్ కోహరీ నన్యశం శునః । పా

దన్వర్హస్తు నతాంసి దుషకృతీ నవధూనమ్॥ ౨౩౦॥

ఏషుననిగు కష్టితాను క్షయమును భూతపేతాదుఁ నున్ను కోపము శత్రువులనున్ను అమృతావాక్యము శునకములున్ను పాదస్పృశము రాక్షసులనున్ను చిన్నివడ్డింబడము పాపకారులనున్ను బొంపించుచు గాని పితృదేవతలకు జెందదదిగా వున నస్మాదులను జేయగూడదు॥ ౨౩౦॥

మూ॥ యద్యద్రోచేత విప్రేభ్యః తత్తద్దద్యాదమత్సరః॥ బ్రహ్మణ

ద్యాచి కథాః కుర్యాత్ పితౄణామేతదీప్సితమ్॥ ౨౩౧॥

బ్రాహ్మణున కేదేదిరుచించునో యచ్చశాకాదికమదికనిపెట్టి యమాత్సర్యముతో ఐడ్డింబుచుండవలయును పరబ్రహ్మనిరూపణములగు వాక్యములనే బలుకవలయును పితృదేవతల కవి యిష్టములు గావున॥ ౨౩౧॥

మూ॥ స్వాధ్యాయం శ్రావయేత్పితౄభ్యః ధర్మశాస్త్రాణిచైవహి ।

అభ్యాసా నీతిహాసాంశ్చ పురాణాన్యఖిలానిచ॥ ౨౩౨॥

వేదమును మన్వాదిధర్మశాస్త్రములను సౌవర్ణమైత్రవరుణౌ ద్యాభ్యాసములను భారతాదీతహాసములను బ్రాహ్మిపురాణములను శ్రీసూక్తాదిఖిలసంహితలను “పురాణానిఖిలాన్యమ్” మనియును బాఠాంతరము॥ ౨౩౨॥

మూ॥ హాషయేచ్ఛర్మాణాంస్తుష్టో భోజయేచ్ఛ శనై శ్శనైః ।

అన్నాద్యే నానకృచ్చైతాన్ గుణైశ్చ పరిహాదయే॥ ౨౩౩॥

తాను సంతోషించుచు బియ్యవచనములచే చర్మాణులను హాషింపజేయవలయును శ్శనైశ్చ పరిహాదయే నున్ను మును ఛజింపజేయవలయును హృష్టాన్వయము

అచేనిది పాఠ్యసమతస్వాదుతరమివి మోదకములు హృద్యములని వస్తువుల గుణము
అగ్రగణ్యమను భుజింపజేయ వలయును॥ ౨౩౩॥

మూ॥ వృతస్థమపి దౌహిత్రం శ్రాద్ధే యక్నేన భోజయేత్ । కు
తపంచాసనం దద్యాత్తిలైశ్చ పిక్వైశ్చ హిమ్॥ ౨౩౪॥

బ్రహ్మచారియైనను దౌహిత్రుని బ్రహ్మముచే శ్రాద్ధమందు భుజింపజేయవ
లయును అపిశబ్దముచే బ్రహ్మచారికాని దౌహిత్రుడను కల్పవచన పఠితుడే గావు
న బ్రహ్మచారిశ్రేష్ఠుడని యత్నశబ్దముచే తాత్పర్యము నేపాలకంబలమాసనముగ
నీవలయును తిలలనాభూమియందు జల్ల వలయును॥ ౨౩౪॥

మూ॥ త్రీణి క్రాద్ధే పవిత్రాణి దౌహిత్రః కుతపస్తీలాః । త్రీణి
చాత్రప్రశంసంతి శౌచ మశ్రోధమత్వరామ్॥ ౨౩౫॥

మున్ను జెప్పబడినవే దౌహిత్రుడు మొదలగు మూడుశ్రాద్ధమందు పవిత్రము
లని జ్ఞాపకము చేయబడెను శౌచము నశ్రోధము నత్వరయు నీమూటినీ బ్రశంసిం
తురు॥ ౨౩౫॥

మూ॥ అత్యుష్ణం సర్వమన్నంస్యా ద్భంజీరం ప్రేచ వాగ్యతాః । న
చ ద్విజాతయో బూయీర్దాత్రా పృష్టా హవిర్గుణాః॥

ఏవి వేడిగానుంటే భోజనమున కహామయి వేడిగలవై యన్నిపదార్థా
ములు నుడవలయును ఫలాదులు గాక యని తాత్పర్యము అది గావుననే “స్లో”డ
ష్టమన్నం ద్విజాతిభ్య శ్చ శ్రద్ధయా వినివేదయేత్ । అన్యత్ర ఫలమూలేభ్యః పాన
కేభ్యశ్చ పండితః॥” ఫలములు పానకములు దప్ప నన్న ముష్ణము నిడవలెనని శం
ఖవచనము- బ్రాహ్మణులు మానవంతులై భుజింపవలయు వస్తువుల యొకగ్రాసౌష్ఠ్య
వమును దాత యికిన శింకంపాదికముచే నైన నన్న గుణములను భోక్తలుచే
ప్పుగూడదు॥ ౨౩౬॥

మూ॥ యావదుష్ణం భవ త్యన్నం యావదశ్నంతి వాగ్యతాః । పిత
రస్తావదశ్నంతి యావన్నోక్తా హవిర్గుణాః॥ ౨౩౭॥

ఎంత దనుక నన్నము వేడిగనుండు నెంతవర్యంతము ద్విజులు మానముగా భు

జింతు రెంతలో హవిర్గుణముల నావిపులు బ్రకటించ కుందు రంతటి దాకనే
పితృదేవతలు శ్రాద్ధమందు భుజింతురు॥ ౨౩౭॥

మూ॥ యజ్ఞేష్టిత శిరాభు జ్ఞై యద్భు జ్ఞై షక్షిణాముఖః॥ సో
పానతర-శ్చయద్భు జ్ఞై తదై వ్విరతాంసిభుంజతే॥ ౨౩౮॥

తలనుష్టితముండగా నేదిదినునో పాదరత్నలు విడువక దేని దినునో షక్షిణాభి
ముఖముగ దేని దినునో యది రాక్షసు లపహరించి దిని యెదరుగాని పితృదేవ
లు దినరు గావున నట్లుభుజించగూడదు॥ ౨౩౮॥

మూ॥ చండాలశ్చవరాహశ్చ కుకుటశ్చావతతైవచ । రజస్వ
లాచ వండశ్చ నేక్షేరన్న శ్చతోద్విజాత్॥ ౨౩౯॥

చండాలుడును పందియు కోడి కుకట రజస్వలాస్త్రీ నవుంసకుడును శ్రాద్ధమం
దు భుజించుచున్న బ్రాహ్మణులం జూడకుండునట్లు జేయవలయును॥ ౨౩౯॥

మూ॥ హోమేవ్రదానే భోజ్యేచ యశ్చిరభివీక్యతే । చైవక
మణి పితృవా తదృచ్ఛత్యయథా తథమ్॥ ౨౪౦॥

అగ్ని హోత్రాది హోమమందున్న గోహిరణ్యాదిదానమందున్న బ్రాహ్మ
ణభోజనమందున్న దేవకమణములందున్న పితృకమణము లందున్న వైని చెప్ప
బడిన చండాలాదులు చూచి రేని యాకమణము లెందుకై తే చేసిరో యందు కుప
యోగించక పోవును॥ ౨౪౦॥

మూ॥ ఘ్రాజేన సూకరోహంతి పక్షవా లేనకుకుటః॥ శ్వాతుదృ
ష్టిపాతేన స్పృశేనావర వణజ॥ ౨౪౧॥

హవ్యకవ్యములందు సూకరమన్నాదికము నాఘ్రాజించిన నాఫలమును నశిం
చజేయును గావున నాఘ్రాణమునకుతగిన స్థలమునందు దానినుండకుండజేయవల
యును కోడి రెక్కలగాలియాయన్నాదికమునకు తగిలినను తల-మణములముబో
వును గాన కుకుటపక్షవాతము తగులునట్టి సమీపమందుండకుండా దానిని దోలి
వేయవలెను శునక మన్నాదికమునుజూచిన నిష్ఫలమగును పైష్లోకమందు శునక
ముమాడకూడదని జెప్పియున్నను అది అధికదోషమని మరలజెప్పెను యిట్లు గాకు

న్న శ్రాద్ధకర్తృభోక్తలయొక్క దృష్టిపథమందలి బడగుడదని కల్లుకభట్టు వా
సెను శూద్రుడాద్విజుల యన్నాడికమునుముట్టిన నిష్ఫలముగ నొనర్చుననియర్థము॥

మూ॥ ఖంజోవా యదివాకాణో దాతుఃప్రేమ్యోపితాభవేత్॥

నాతిరిక్త గాత్రోవా తమస్య పనయేత్పునః॥ ౨౪౨॥

సొట్టవాడైనా నొకకన్న గుడ్డివాడైనా దాతయొక్క శిష్యుడైనా అపిశబ్దము
చేత నన్యడైనా న్నేళ్ళు మొదలగు నవయవములధికములుండిన నల్పములుండినట్టి
వానిని దూరముగ బరిహరింపవలయును॥ ౧౪౨॥

మూ॥ బ్రాహ్మణం భిక్షుకంవాపి భోజనార్థముపస్థితం॥ బ్రాహ్మ

జైరభ్యున్నజ్ఞాత శృక్తితః ప్రతిపూజయేత్॥ ౨౪౩॥

అతిథిగానయిన భిక్షుకమైనవచ్చిన బ్రాహ్మణునకు నిమంత్రిత బ్రాహ్మణుల
యనుమతివడసి శక్తికొలిది భోజనమునగిగాని భిక్షునొసగిగాని వానిపూజించవ
లెను॥ ౨౪౩॥

మూ॥ సార్వవణికే మన్నాద్యం సన్నయాస్లావ్యవారిణా॥ సము

త్సృజేద్భుక్తవతా మగ్రతో వికిరణభువి॥ ౨౪౪॥

ఇచ్చట వణికశబ్దము ప్రకారవాచకము సర్వప్రకారమగు నన్నాదికము వ్యంజ
నాదులతోగలపి జలముచే దడపి భుజించిన బ్రాహ్మణులయదుటను దభవలమైనది నీ
విజల్లవలెను॥ ౨౪౪॥

మూ॥ అసంసక్తతే ప్రమీతానాం త్యాగినాం కులయోషితాం॥

చ్ఛిష్టంభాగధేయం స్యా ద్దర్శేష వికిరశ్చయః॥ ౨౪౫॥

సంసారానహుతై వృతులగుబాలులకున్న కులస్త్రీలుదోషములేనివారైనప్ప
టికివిడచిన వారికిన్నియోదర్శలయందుంచిన యుచ్ఛిష్టాన్నభాగమయ్యిని యనికు
ల్లూకభట్టు॥ త్యాగిరామన గాగుర్యాదులవిడచినవారికిన్ని కులయోషితామనగాన
తులమునంబుట్టికన్యకలయ్యెప్పుతంత్రై యున్నస్త్రీలకున్నవిమరికొందరున్న సా
మాన్యముగాస్త్రీశురువవివేచనములేకుండకులధర్మాదులనువిడచినవారికినిచెప్పి వి
శేషముగా “కులయోషితా” మని మంచికలమందుబుట్టి జెడిపోయినస్త్రీలకున్నని

గోవిందరాజున్నవాని ౮॥

౨౪౫॥

మూ॥ ఉచ్చేషణంభూమిగత మజిహ్నుస్యాశతస్యత|దాసవగ్=స్య
తస్మిత్త్యై భాగధేయం ప్రచక్షతే॥ ౨౪౬॥

భూమిగతమగు సుచ్చిష్టము అవక్రత్వమున నలసత్వముగల దాసవగ్=మునకు
మితృకార్యములందు భాగము మన్వాదులు జెప్పిరి॥ ౨౪౬॥

మూ॥ ఆసపిండ క్రియాకర్మ ద్విజాతేస్సంస్థితస్యతు| అదైవంభో
జయేచ్ఛాద్ధం పిండమేకంతు నీర్వపేత్॥ ౨౪౭॥

సపిండీకరణముమట్టుకు నీచోప్పననగా సంవత్సరాంతసాపిండ్యవిషయము సం
వత్సరమందు జేసేడి మాసికములకు విశ్వేదేవస్థానమకరలేకుండ ప్రేతోద్దేశము
గనొక బ్రాహ్మణునకు జెట్టవలయును ఏకపవిత్రమేకపిండముగ జేయవలయును॥
జ్ఞోప్రకోద్దిష్టం దైవహీన మేకాహ్మ్యైకపవిత్రకం|ఆవాహనాగ్నౌ కరణరహితం
హ్యపసవ్యవత్॥ యసు యాజ్ఞవల్క్యవచనమువలన॥ ౨౪౮॥

మూ॥ సహపిండ క్రియాయాంతు కృతాయామన్వథమతః| అన
యైనావృతాకార్యం పిండనిర్వపణం సుతైః॥ ౨౪౯॥

ఎవనికి నేకోద్దిష్టము జెప్పబడెనో వానికి సపిండీకరణమయ్యేపర్యంత మేకోద్ది
ష్టవిధానముచేగావలె నటపైని సపిండీకరణమయినయనంతరమీ యమావాస్యాని
ధిచే పిండపితృయజ్ఞము మృతాహస్మాద్యముచేయ సుతులచేదగనవి॥ ౨౪౯॥

మూ॥ శ్రాద్ధంకృత్వాయ ఉచ్చిష్టం వృషలాయప్రయచ్ఛతి|సమూ
ధోసరకంయతి కాలసూత్రమవాక్ష్మిరాః॥ ౨౫౦॥

ఆశ్రయించియున్న శూద్రులకుచ్చిష్టమిడ బ్రసక్తించిన నీనిషేధము॥శ్రాద్ధభో
జనోచ్చిష్టము నెవడు శూద్రునకుజెట్టునో యామాధుడు తలక్రిందుగాకాలసూ
త్రమను సరకమందుబడును॥ ౨౫౦॥

మూ॥ శ్రాద్ధభుగ్వృషలీతత్వం తదహర్కోధిగచ్ఛతి | తస్యాశ్రురీ
షేతన్యాసః పితరస్తస్య శేరతే॥ ౨౫౧॥

ఇచ్చట వృషలీకర్ణము భతఃగు చపలునిగాజేయునది వృషాయని స్త్రీమాత్ర

పరము బాహ్యముగపరిణీతయగు బాహ్యముకన్యయున్ను వృషభీయనబడును శ్రాద్ధ భోజనమునచి తదహా రాత్రీములందు స్త్రీసంగమము చేసినయితః పితృదేవ తలా స్త్రీపురీషమందు బయందురుగావున నట్లు సేయగుఁడని నిందార్థము॥ ౨౫౦

• మూ॥ పృష్ఠాస్వదిత మిత్యేవం తృప్తానాచమయే తతః॥ ఆచాంతా ననుజానీయా దభితో రమ్యతామితి॥ ౨౫౧॥

బాహ్యములు తృప్తిగాఘజించినట్లు దెలిసి “స్వదిశం” అని అడిగి యాచమింప జేసి యటపైని “భోభిరమ్యతాం” అని అనవలయును “అభిశః” యని యనుటచేని చ్చటవైన స్వగృహమందునైన విశ్రమించుటకని తాత్పర్యము॥ ౨౫౧॥

మూ॥ స్వధాస్త్రీత్యేవ తం బూరియృ ర్భాప్తాస్తదనంతరం॥ స్వధాకారః పరావశ్యశీ స్సర్వేషు పితృకర్మసు॥ ౨౫౨॥

అను జ్ఞానానంతరమందు భోక్తలు కతఃను “స్వధాస్త్రీ” యనియనవలయును సకల పితృకర్మములయందును స్వధాకారము బ్రకృష్టమగు నాశీర్వాదముగదా॥

మూ॥ తతోఽథ క్తవతాం తేషా మన్నశేషం నివేదయేత్॥ యథా బూరియృ స్తథాకుర్య దనుజ్ఞాతస్తతోద్విజైః॥ ౨౫౩॥

అనంతరమా ఘజించినబ్రాహ్మణుల నన్నశేషమేమిచేయవలయునని యడి గి వారెట్లు జెప్పిన నట్లూకతఃయన్నవినియోగము శేయవలయును॥ ౨౫౩॥

మూ॥ పిత్రేస్వదిత మిత్యేవ వాన్యగోష్ఠేషు సుశ్రుతం సంపన్న మిన్యమృదయో దైవేరుచిత మిత్యశీ॥ ౨౫౪॥

ఇప్పుడు బ్రసంగమువలన శ్రాద్ధాంతరమాలందు విశేషవిధిని చెప్పుచున్నాడు “పిత్రే” యనగా కామ్యముగాక పితృమాతృ దేవతాకమగు నేకోద్ధిష్ట శ్రాద్ధముందు దృష్టిపశ్చాత్తః పై స్వదితమని యనవలయును॥ “స్వదితమితితృప్తాశ్చై” యని గోవిలసాంఖ్యానుసార ఇచ్చట మేధావీధి గోవిందరాజుల శ్రాద్ధకాలముందువచ్చి న యిశురులును స్వశేషమని పలుకవలయును॥ నెప్పిరి కన్యాకభట్టవాగు చెప్పినదా ని నికాకరించి యుక్తోకమును వ్రాసెను॥ శ్రాద్ధస్వదితమిత్యేతదాచ్యమన్యేన కేఁచిత్॥ నానుయధమిదంవివృష్టం ధైరవశ్రద్ధధీః॥ శ్రాద్ధపంచువచ్చినయంతరు

నిచే నెఱచినచే నై న “స్వతితమన” పలుకదగినదను మాటయేదిగలదోయదీవి జ్ఞాపకముల
గు వృద్ధులచే ననుసరించబడతేదు గాఢన మేముదానిని శ్రద్ధచేయమనివ్రాసెను
“గోష్ఠ్యాంశుధ్యభావమప్తమ” మని ద్వాదశవిధశ్రద్ధాగణనమందు గోష్ఠీశ్రద్ధామనవి
శ్వామిత్రునిచే జెప్పబడె నట్టి గోష్ఠీశ్రద్ధామందు సుశ్రుతమనదగినది వృద్ధిశ్రద్ధామం
దు సరోపన్నమనదగినది దైవశ్రద్ధామందు రుచితమనదగినది దైవశ్రద్ధామనగా॥ శ్లో॥
“దేవానుద్దిశ్య యద్రాధం తత్తుదేవికముచ్యతే హవిష్యేణవిశిష్టేనసప్తమ్యాదిషు
యత్తుతః”॥ సప్తమ్యాదులందు ప్రకృష్టములగు హవిస్సులచే దేవోద్దేశముగజేసిన
ది దైవశ్రద్ధామని భవిష్యపురాణము॥ ౨౫౮॥

మూ॥ అపరాహ్ణస్తథా దభావాస్తుసంపాదనం తిలాః సృష్టి
ర్మృష్టిర్ద్విజాత్యగ్ర్యా శ్రాద్ధకర్మసు సంపదః॥ ౨౫౯॥

దశశ్రద్ధాము బ్రకృతమగుట నీయపరాహ్ణదులదీనికే॥ శ్లో॥ “పాతవృద్ధిమి
ష్టకం”॥ అని వృద్ధిశ్రద్ధాము పాతఃకాలమందనియుండుటవలన అపరాహ్ణకాలమును
దభావమున్న గోమయాదికముచే భూమిసలుకుటయు తిలలున్న గృహణవృత్తిలే
కుండ నన్నాది సంపాదనమున్న పదార్థముల సమ్యక్ సంపదయున్న పక్షిపా
వనాది బ్రాహ్మణులున్న దశశ్రద్ధాదులందీవి సంపదలనుటవలన శ్రాద్ధాంగము
లు బ్రకృష్టములు కావలెనని బోధితమాయెను॥ ౨౬౦॥

మూ॥ దర్భాపవిత్రం పూర్వాహ్ణా హవిష్యాణివ సర్వశఃపవి
త్రయచ్చ పూర్వోక్తం విజ్ఞేయాహవ్య సంపదః॥ ౨౬౧॥

మంత్రములున్న దర్బులున్న పూర్వాహ్ణాకాలమున్న మున్నన్నములగు హవి
ష్యములున్న నైవి చేప్పబడిన వాస్తుశుద్ధిమొదలగునవిన్ని దేవకమములందు సం
పదలు॥ ౨౬౨॥

మూ॥ మున్యన్నాని పయస్సోమో మారసంయచ్ఛానుపసృతం
అత్రైర లవణంజైవ ప్రకృత్యా హవిరుచ్యతే॥ ౨౬౩॥

వానప్రస్థులకుచితమగు నీవారాదికమున్న పాలున్న సోమలతారసమున్న
కఁపుకొట్టుకుండునట్టి మాంసము కృత్తిమలవణవజ్ర్యమనగా సైంధవాదికమున్న
స్వభావముచే నివి హవిస్సులని మన్వాదులచేజెప్పబడెను॥ ౨౬౪॥

మూ॥ విశ్వజ్య బ్రాహ్మణాం స్తాంస్తు నియతో వాగ్యతశ్చః॥ ద
క్షిణందిశమాకాంక్షా యాజేతేమాన్వరా స్పిష్టాక॥ ౨౫౮॥

భో క్తలగు బ్రాహ్మణులను వినజేంచి సావధానమనసుగఁడును శుచియుమా
నియునై దక్షిణదిక్కునుజూచుచు నీవత్సమాణములగు వరములను పితృదేవతలను
యాచించవలయును॥ ౨౫౮॥

మూ॥ చాతారోనోభివధకంతాం వేదాస్సంతతి రేవచశ్రద్ధాచ
నోమావ్యగమద్బహుధేయంచనో స్త్వీతి॥ ౨౫౯॥

మాకులమునికిచ్చేదాతలు వృద్ధి నొందుదురుగావున వేదాధ్యయన తదథజ్ఞాన
తదధ్యాపకతాతద్విహితానుష్ఠానములున్ను వేదాథకమందు శ్రద్ధయున్ను పుత్ర
పాత్రాదివృద్ధికి మాకు తెంపులేకుండనుండుగావుత యాచకులకీదగిన ధనాదిక
ము మాకు బహుగానుండుగావుతయని యాచించవలయును॥ ౨౫౯॥

మూ॥ ఏవనిర్వపణం కృత్యా పిండాంస్తాం స్తదనంతరం గాంవి
ప్ర మజమగ్నింవా ప్రాశయే దప్పువాక్షిపేత్॥ ౨౬౦॥

ఈప్రకారముగ బిండప్రదానమొనర్చి వరయాచనానంతరమునంచా పిండ
ములను గోవుకునైన విప్రునకైన మేకకునైన నం బెట్టవలయు నగ్నియందైన జల
మందునయిన వేయవలయును॥ ౨౬౦॥

మూ॥ పిండనిర్వపణంకేచి త్వరస్తా దేవకుర్వతే వయోభిఖాద
యంత్యన్యే ప్రక్షిపంత్య నలేపువా॥ ౨౬౧॥

కొండరాచార్యులు బ్రాహ్మణభోజనానంతరమందు పిండప్రదానము జేయుచు
న్నారు పిండములను పతులకైన వేయవచ్చును జలాగ్నులయందైన వేయవచ్చు
నని మరలజెప్పడము పతులకువేయుటకు వికల్పార్థము॥ ౨౬౧॥

మూ॥ పతివ్రతా ధర్మపత్ని పితృపూజన తత్పరా మధ్యమంతుత
తఃపిండ మ ద్యాత్సమ్యక్సతాధి॥ ౨౬౨॥

ధర్మాథకములందు ద్వికరణశుద్ధిగా బలిపరివర్తవ్రతముగాగలిది పతివ్రత య

ట్టి భగ్నహస్తముందుగా వివాహమయినభార్య పితృపూజయందు సక్తురాలయ్యెనే
ని మంచిపుత్రుడుకలుగ గొరిగలరై యాపిండములలో మధ్యమమగు పితృమహా
పిండమును॥౩౭॥ “ఆధ త్తపితరో గభామిత్యాది” శ్రుతినిచెప్పి స్వగృహ్యాక్రమకా
రముగ్గా ఉపవలయును॥ ౨౬౨॥

మూ॥ ఆయుష్మంతం నుతం సూతే యశోమేధాసమన్వితం॥ ధన
వంతం ప్రజావంతం సాస్వికం ధార్మికంతథా॥ ౨౬౩॥

అట్లు పిండమును భక్షించుటవలన నాసతి దీర్ఘాయుష్మంతుడు కీర్తివంతుడు
మేధగలవాడు ధనవంతుడు సంతానవంతుడు సాస్వికుడు ధార్మికుడునగును॥
నిగనును॥ ౨౬౩॥

మూ॥ ప్రత్యౌశ్యహస్తా వాచమ్యజ్ఞాతిప్రాయం ప్రకల్పయేత్॥ జ్ఞా
తిభ్యస్సత్యైకైతదత్వా చాంధవానపి భోజయేత్॥ ౨౬౪॥

మైహస్తములను గడుగుకొని యాచమించి జ్ఞాతుల నావశ్యకముగ బా
ప్తయు గావఁసినదగు నాశేషమగు నన్నమును జ్ఞాతులకు పూజా పూర్వము
గజెట్టి మాతృబంధువులకున్ను నన్నమును బెట్టవలెను॥ ౨౬౪॥

మూ॥ ఉచ్ఛేదగుంతు తత్త్రిష్టే ద్యావద్విపా విసజ్జితాః॥ తతో
గృహ బలిం కుర్యా దితిధర్మో వ్యవస్థితః॥ ౨౬౫॥

బ్రాహ్మణ విసజ్జనమయ్యేపర్యంతము తదుచ్ఛిష్టపాత్రములం దీయగూడదట
వై నుచ్ఛిష్టపాత్రలను దీపి స్థుశుద్ధిజేయవలె నట్లు శ్రాద్ధకర్మమయిన పిమ్మటవై
శ్వదేవబలి హోమకర్మనిశ్యక్తాద్ధా తిథిభోజనములు జేయదగును బలిశబ్దము
ప్రదక్షానార్థముగావున “శ్లో॥ నివృత్యప్రతిపత్యక్తం పర్యుత్సాగ్నించ మంశ్ర
వితే॥ వైశ్వదేవంప్రకుర్వీత వై త్యక్తం విధిమేవచ॥” శ్రాద్ధకర్మమును జేసిన పిమ్మ
ట గృహస్థునిప్రజ్వలించజేసి మంత్రవేత్తయగు విప్రుడు వైశ్వదేవము మొదలగు
వైశ్వకమగు విధిని జేయవలయునని మత్స్యపురాణము॥ ౨౬౫॥

మూ॥ హవిర్యచ్ఛిరరాత్రాయ యచ్ఛానంత్యాయ కల్పతే॥ పితృ
భ్యో విధివద్దత్తం తత్ప్రవత్యో వ్యశేషతః॥ ౨౬౬॥

యేయే హవిస్సును పితృదేవతల కొసగిన నెట్టుచిరకాలతృప్తి యగుచునానంత
త్యమున కగునో దానిని నిశ్శేషముగా జెప్పుగలను॥ ౨౬౬॥

మూ॥ తిలై వ్రీహి యనై మాన్మై రద్దిమాన్మై ఘలేనవా॥ ద
త్తైన మానం తృప్యంతి విధివ త్పితరో నృణామ్॥ ౨౬౭॥

తిలలు ధాన్యము యవలు మినుములు మూలఫలాదికములు జలము వీటిలో దే
నిచేత నైనా విధ్యుక్తముగ శ్రాద్ధమొనర్చిన నరులయొక్క పితృదేవతలొకమా
సము దనుక తృప్తులగుదురు॥“శ్లో॥ కృష్ణ మాషా స్తిలాశ్చైచ శ్రేష్ఠాస్సుర్యవశా
లయశ్చతి॥”నల్ల మినుములు సువ్వులు యవలు ధాన్యము పితృయోగ్యములని వాయు
పురాణము॥ ౨౬౮॥

మూ॥ ద్వౌ మాసౌ మత్యమాంసేన త్రీ మాసాహరిణేనతు॥
ఔరభ్యేణాథవతురః శాకునేనాథ పంచవై॥ ౨౬౯॥

పాతీనాదిమత్యమాంసములు బెట్టిన పెతరులకు రెండుమాసములు తృప్తియ
గును లేడిమాంసము బెట్టిన మాడుమాసములు గొర్రెమాంసము బెట్టిన నాల్గి
నెలలు ద్విజాలకహాములగు పతులమాంసము బెట్టిన నైదు మాసములు దృ
ప్తులగుదురు॥ ౨౭౦॥

మూ॥ షడ్మౌసాః ఛాగమాంసేన పాషాతేనచ సప్తవై అష్టా
వేణస్య మాంసేన రౌరవేణ నవైవతు॥ ౨౭౧॥

షేకమాంసముచే శ్రాద్ధమొనర్చిన నాయనెలలును దుప్పిమాంసముచే నేడు
నెలలు నేణమాంసముచే నెదిమిది నెలలును మృగమాంసముచేతోమ్మిది నెలలును
తృప్తులగుదురు॥ ౨౭౨॥

మూ॥ దశమాసాంస్తు తృప్యంతి వ రాహమహిషామృక్షైః శశకూ
మయోస్తు మాంసేన మాసా నేకాదశైవతు॥ ౨౭౩॥

అడివిపంది కారెనుములు వీటిమాంసములచే పదిమాసములన్ను దేవులపిల్లి
తాండేలు వీటి మాంసములచే పదకొండు నెలలును తృప్తులగుదురు॥ ౨౭౪॥

మూ॥ సంవత్సరంతు గవ్యేన పయసా పాయసేనచ । వాధీణ
సస్య మాంసేన తృప్తిద్వాదశ వాషిణీ॥ ౧౭౧॥

గోక్షీరపాయసాదులచే సంవత్సరము తృప్తులగురు వాధీణమాంసముచే
పదిరెండువర్షములు తృప్తివాధీణసమనగా॥ “శ్లో॥ త్రిపిబంత్వంద్రియక్షీణం శ్వే
తంవృద్ధమజావతిం । వాధీణసంతుతంప్రాహు ర్భాజ్ఞి కాపితృకమణీతి॥ సద్యా
దులయందుదశ పానము జేయునపుడు రెండు చెవులును జిహ్వయు దేనికిజలము
స్పృశించునో యది త్రిపిబంతుగును అట్టి ఇంద్రియములు క్షీణించిన తెల్ల నగు ముస
లిమేక వాధీణసమని చెప్పబడెనది పితృకమణియందు యోగ్యమని యాజ్ఞి కులు
జెప్పుచున్నారు॥ ౧౭౧॥

మూ॥ కాలశాకం మహాశలఃః ఖడ్గలోహాదికం మధు । అనం
త్యామైవ కల్పంతే మన్వగ్నానిచ సర్వశః॥ ౧౭౨॥

బలశుకూర పెద్దమత్స్యములు॥ “శ్లో॥ మహాశలఃశలినోమత్స్యాగ్నితి” యనువచ
నము వలన ఖడ్గమృగమాంసము యెర్రమేకయొక్క మాంసము॥ “సూ॥ సర్వలో
హితేనానంత్య” మని పైతీనసి వచనము వలన తేనియనీవారాదికము స్యన్నము ని
వియన్నియు ననంతతృప్తికగును॥ ౧౭౨॥

మూ॥ యతిఃపిన్మథునా మిత్రం పృథద్యాత్తు త్రయోదశీంతద
వృక్షయమేవస్యా ద్వపాకసుచ మఘాసుచ॥ ౧౭౩॥

తేనియతో గూడ నేదియైన నన్నాదికము వర్షతుల్యనందు మఖానక్షత్రయు
క్తత్రయోదశీదినమున పితృద్వైతముగ బెట్టిన నదియును బెతరుల కత్యయమగును॥

మూ॥ అపినస్సకులేజాయా ద్యోవోదద్యా త్రయోదశీమ్ । పా
యసం మధుసర్పిభ్యాం ప్రాక్పాయే కుంజరస్యచ॥ ౧౭౪॥

“శ్లో॥ ప్రోష్ఠవద్యామతీతాయాః మఘాయుక్తాం త్రయోదశీమ్ । ప్రాప్యత్రా
ధంహి కతవ్యం మధునాపాయసేనచేతి॥” మఘానక్షత్రయు క్తభాద్రపద కృష్ణ
త్రయోదశీయందు ఘృతమధుయు క్తపాయసముచే శ్రాద్ధముజేయవలయు ననుశం
ఖవచనముచే పైశ్లోకమందు జెప్పబడిన త్రయోదశీయందు బిత్తదేవతల్లి గోరె

చరు ఈచెప్పబడినత్రయోదశీయందును మరియేతిథియెందైన గజమునీడ తూర్పున
కు దిరిగినవేళననగా యపరాహ్ణమందున తేనియతో నేతితోగూడ బాయసముచే
శ్రాద్ధము నేనెడువాకు మనకులమునందు బుట్టవలయునని పెతరులు గోరుచుందు
రు ఇచ్చట సీత్రయోదశీహస్తీచ్ఛాయలకు సమచ్ఛయముగాదు- అందుకు విష్ణువచ
నము॥“శ్లో॥ అపిజాయేతసోస్మాకంకులేకశ్చిన్నరోత్రమః । ప్రావృటాః-లేన సితే
పక్షే త్రయోదశ్యాంసమాహితః । మధుప్లుతేనయశ్శార్దం పాయసేనసమాచ
రేత్ । కారీకంసకలంవాపి ప్రాశ్చాయేకుంజరస్యచేతి॥” పూర్వోక్తమగు త్ర
యోదశీయందైనను సకలకారీకమాసమందున గజమునీడ తూర్పుగా దిరిగినప్పు
డపరాహ్ణమందునైన మధుయుక్తపాయసముచే శ్రాద్ధముజేయ నెవడు మాకుల
మునందుబుట్టిన సతడు సరోత్రముడని॥

౨౭౪॥

మూ॥ యద్యద్దదాతి విధివత్సమ్య క్షృద్ధాసమన్వితః । తత్రత్పితౄ

కాంభవతి పరత్రానంత మక్షయమ్॥ ౨౭౫॥

విద్యుక్తముగ శ్రద్ధతో నేమేమి పితృదైత్యముగ బెట్టిననది పరలోకమందు నక్ష
యమగుచున్నది గావున దైనిజెప్పినట్టి శ్రద్ధతోశ్రాద్ధముజేయ వలయునని విధిం
చుచున్నాడు॥

౨౭౫॥

మూ॥ కృష్ణపక్షే దశమ్యాదౌ వజ్జయిత్యై చతుర్దశీం । శ్రా

ద్ధేప్రశస్తాస్తీథయో యథైతా న తథేతరాః॥ ౨౭౬॥

కృష్ణపక్షమందు దశమిమొదలుకొని చతుర్దశిగాక మిగిలిన తిథులుశ్రేష్ఠమయి
నది వీటితో శ్రాద్ధవిషయమై మరియేతిథులను నట్టిమహాఫలము నిడజాలవు॥౨౭౬॥

మూ॥ యుత్సుకుర్వక్ దినక్షేమ సర్వాకామాక్ సమశ్నుతే ।

అయుత్సుతు పితౄణాంసర్వాక్ ప్రజాంప్రాప్నోతిప్రవర-లాం॥ ౨౭౭॥

ద్వితీయ చతుర్థి మొదలగు యుగ్మతిధుతయందును భరణీరోహిణ్యాదియు
గ్మనక్షత్రములయందును శ్రాద్ధమునుజేయుచున్నవాడు సకలాభీష్టములను పొందు
ను పాడ్యమితదియమొదలగునయుగ్మతిధులయందును అగ్నివీక్తృత్రికాద్యయుగ్మనక్ష
త్రములయందును శ్రాద్ధముచే పితృదేవతలనచింతించినవాడు ధనవిద్యాది పరిపూ
ర్ణమయినసంతానమును గాంచును॥

౨౭౭॥

మూ॥ యథాచైవాఽరః పక్షః పూర్వపక్షాత్ప్రకస్యతేతథాశ్రా
ద్ధన్యపూర్వాప్తః దపరాప్తేనా విశిష్యతే॥ ౨౭౮॥

“శ్లో॥ చైత్రసితాద్యానూసాశ్చతి॥” చైత్రశుక్ల ప్రతిపదమొదలుకొని మాసములు పంచమిఁచునని జ్యోతిశ్శాస్త్రనిబంధనమువలన నిపరపక్షమనగా కృష్ణపక్షము అది శుక్ల పక్షముకంటె యేలాగుపితృయోగ్యమో యట్లు పూర్వాప్తముకంటె న పరాప్తము శ్రాద్ధయోగ్యము యీచెప్పడము పూర్వాప్తమందున్న శ్రాద్ధ కర్త వ్యత్యమును బోధించుచున్నది యీశ్లోకమందు శుక్ల పక్షముకంటె కృష్ణపక్షముయో గ్యమనిచెప్పకుండా దృష్టాంతముగా చెప్పడమేమని శంకరాగా॥ “శ్లో॥ కృష్ణపక్షే దశమ్యామి” త్యాదికముచేనుత్కృష్టవిధియందుతరహణు చేప్పటవలన॥

మూ॥ ప్రాచీనావీతినా సమ్యగపసవ్య మతంద్రిణోపిత్యమాని
ధనాతార్కర్యం విధివ ద్దభాపాణినా॥ ౨౭౯॥

ప్రాచీనావీతిగాదభావ వివ్రములుధరించి యలసుడుగాకుండ చిత్పతీర్థము చే యథాశాస్త్రముగ సకలపితృసంబంధికములును తననిధనపర్యంతము చే యతగినది యిచ్చట “ఆనిధనాత్॥” అనగా యావజ్జీవమని మేధాతిధిగోవిందరాజులు॥ ౨౮౦॥

మూ॥ రాత్రాశ్రాద్ధం నక్షత్రీత రాక్షసీ కీర్తితాహిసా సంధ్యయో
రుభయోశ్చైవ సూర్యేచైవా చిరోదితే॥ ౨౮౧॥

రాత్రిశ్రాద్ధముసనశింపజేయు గుణముగలుగుటచే రాక్షసియని మన్వాదులచే శేప్పటవలన రాత్రియందు శ్రాద్ధముజేయదగదు సంధ్యలయందును సూర్యోదయమై మూడుముహూర్తములపర్యంతమును శ్రాద్ధము జేయతగదు॥ “శ్లో॥ రేఖాప్రభృత్యథాదిత్యేత్రిముహూర్తం గతేరవా । ప్రాతస్తతస్సృతఃకాలోభాగసోహృన్ను పంచమభితి॥” రేఖామాత్రసూర్యోదయప్రభృతిత్రిముహూర్తం పర్యంతమనగా పగటిలో నైదవభాగము ప్రాతఃకాలమనిచెప్పబడ్డది॥ అపరాహ్నము శ్రాద్ధాంగముగా విధించుటవలన యీశ్లోకమందు అప్రసక్తప్రతిషేధ మంటిరేని యట్లుకాదు అప్రతిషేధము రాగప్రాప్తమైన దానికైనను విధిప్రాప్తమైన దానికైననగును॥ మొదటిదికాదు దశశ్రాద్ధము నిశ్యమైనదొటవలన రాగప్రాప్త

త్వమసంగతము॥ రెండవనిషేధవిషయమై యోడశీగ్రహణములవలె వికల్పవయ్యాని
గావున నివిపర్యుదాసము రాత్యాగ్రిపర్యుదస్తేతరకాలమందు శ్రాద్ధము చేయవ
లెను అపరాధావిధిని ప్రాశస్త్యార్థముదిగావుననే “శ్లో॥ యథాశ్రాద్ధస్య పూ
ర్వాహ్నికపరాహ్నికావిశ్వతర్థితా॥” పూర్వాహ్నికముకంటె అపరాహ్నికము శ్రాద్ధము
నకు విశేషఫలదమని॥ ౨౮౦॥

మూ॥ అనేన విధిరాశ్రాద్ధం త్రైరబ్దస్యేహ నిర్వపేతః హేమంత
గీర్వవపాణు పాంచయజ్ఞికమన్వహం॥ ౨౮౧॥

“శ్లో॥ కుర్యాన్నాపానుమాసిక” మని ప్రతిమాసమందును దశశ్రాద్ధము విహిత
మైయుండెను తదనుభవమందీవిధి నాత్మమాసములొకఋతువు మూఁకఋతువు
లొకసంవత్సరమనుచును నాశ్రయించినెప్పడుచున్నది పూర్వోక్తమగు విధాన
ముచే సంవత్సరమధ్యమందు మూడుమాసములు హేమంత శ్రష్ఠ మక్షతకలలో
శ్రాద్ధముజేయదగినది అనిన్ని సమయాచారిమువలన కుంభవృక్షభ కన్యలందు
సూర్యుడుండగనని పంచమజ్ఞాంతకాలమగు “శ్లో॥ ఏకమచ్యుతయోష్ఠిమితి॥”
యొకబ్రాహ్మణుడైన పితృదైతకమగ బెట్టవలయునని విహితమగునది శ్రవ్యహ
మునుజేయవలయునని పూర్వోక్తవాఙ్మయార్థముచట జెప్పబడెను॥ ౨౮౧॥

మూ॥ నవైశ్యయజ్ఞియోపహారామో లోకీకేగ్నా విధీయతే నదగ్నే
న వినాశ్రాద్ధ మాహితాగ్నే ద్విజన్మనః॥..... ౨౮౨॥

శ్లో॥ “అగ్నేస్సేవయమాభ్యాంచ”యనువిధిచే నగు విశ్వయజ్ఞాంగమగు హో
మము శ్రౌతస్మారతేతరమగు లోకీకాగ్నియందు జేయుటకు విధి చబడలేదు గాన
నగ్నాకరము లోకీకాగ్నియందు జేయదగదు అగ్నిలేనివానికే “అన్యైభావేతువి
పశ్యపాదావితి” యను విధిచే బ్రాహ్మణ హస్తమం దగ్నాకరము జేయవ
లయును అహితాగ్ని యగు విప్రకకు దశవిరా కృష్ణపక్షదశమ్యాదులయందు
శ్రాద్ధముజేయగూడదు మృతాహశ్రాద్ధ మనియతమగుటచే తిథ్యంబరమను నిషే
ధములేదు॥ ౨౮౨॥

మూ॥ యదేవ తర్పయత్సోఽపితౄణాం స్నాత్వా ద్విహోత్రవః॥

తేనైవ కృత్స్నమాహ్నిః పితౄయజ్ఞ క్రియాఫలం॥ ౨౮౩॥

పంచయజ్ఞాంతకాల శ్రాద్ధసంభవమందీవిధి ద్విజుడు స్నానానంతరమందు దశ

తపశాశ్రమ శేనీనశేనా దానిశేతనే నిత్యత్రాధ్యక్షులను సమగ్రముగ నొందును
“ద్విజోత్తమః” యనునది ద్విజపరము॥ ఆర॥

మూ॥ వసూక్ వదంతిచ పిశ్చాక్ రూద్రాంత్రైవపితామహః॥ప్ర
పితామహం ప్రథాదిత్యాక్ శ్రుతిరేషా సనాతనీ॥ఆర॥

యేదికారణమున విశ్రాదులు వస్వాదిరూపులని సనాతనియగు శ్రుతిగలదుగా
వున పితలను వసువులనుగానున్న పితామహులను రుద్రులనుగానున్న ప్రపితా
మహుల నాదిత్యుల గానున్న మన్వాదులుచెప్పిరి దీనిచే పిత్రాదులను వస్వాదిరూ
పులనుగా ధ్యాంచలెనని విధి కల్పించబడెను అదిగావున॥సూ॥“యదితలవిద్యక్
పితౄక్ యజతేనహోరుద్రా ఆదిత్యాశ్చస్యప్రీతీతాభవంతి”యని విద్వాంసుడిట్లు
పితృదేవతలనచింపు నశక్తికి వసువులను రుద్రులునాదిత్యులును బ్రతులగుచున్నా
రని ప్రారేపి॥ఇచ్చు మేధావీగోవిందరాజులు పితృదేవములనైనను నాస్తీక్య
ముచేనైనను త్రాధ్యక్షులందు బ్రవర్తించనివానికి బ్రవృత్తిగలుగుటకు దేవతా
త్వాధ్యాసముచే పితృస్తుతివచనమని పలికిరి॥ ఆర॥

మూ॥ విఘ్నసాశీభవేస్త్వియం నిత్యంవా మృతభోజనః॥విఘ్నసోఘ క్త
శేషంతు యజ్ఞ శేషం తథామృతం॥ ఆర॥

విఘ్నమనగా బ్రాహ్మణు య క్తశేషమమృతమనగా యజ్ఞ శేషము నిత్యము ద్విజు
డు విఘ్నసాశీయు నమృతాశీయుగావలెనని సామాన్యముగ జెప్పినను బ్రకృతమగు
కాంక్షమందు విఘ్న క్తశేష భోజనాభిమీవిధి యదిగావుననే॥శ్లో॥“ఘంజీతాతథి
నంయు క్తానర్వంపితృనిషేవిత”మనెడి స్మృత్యంతరవచనముచే నతిధ్యాదివిశేషభో
జనమయినపై॥శ్లో॥“అవ్యవృత్తంపతి”యను వచనమువలన విహితమాయెనుఅ
ది యజ్ఞ శేషతుల్యమీగావున మరలశేషపు స్తుత్యభజనమని గోవిందరాజు॥ ఆర॥

మూ॥ ఏతద్వోధితం సర్వం విధానం పాంచయజ్ఞీకం॥ద్విజాతి
ముఖ్యవృత్తీనాం విధానం శ్రూయతామితి॥ ... ఆర॥

ఇతి శ్రీమానవే ధర్మశాస్త్రే భృగుప్రోక్షాయాం

సంహితాయాంశృతీయోధ్యాయః-

ఇది పంచయజ్ఞములయందగు ననుష్ఠానమంతయు జెప్పబడియె పార్వణశ్రాద్ధవ్యవహారములయందు పంచయజ్ఞములచే ముగిపించడమవి పూజ్యములని జెలుపుటకని కుల్లూకభట్టు మంగళార్థముని మేధావీధి గోవిందరాజులు ఇప్పుడు ద్వీపాలలో ముఖ్యుడగు బ్రాహ్మణునకు ఋతాదివృక్షలయొక్క యనుష్ఠానమును వినుచుని వక్ష్యమాణాధ్యాయైక దేశముపన్యసించెను॥

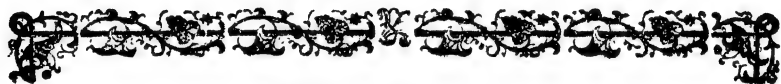
ఇవిశ్రీ మహామహీనిదౌజ శ్రీమహానందగజపతిరాజమహారాజదయాపాత్ర

భారద్వాజసగోత్ర పవిత్ర సుకవిజన విధేయ మండకామేశ్వర

నామధేయ విరచితాంధ్రమన్వర్థపీఠాఖ్యాయగు వ్యాఖ్య

యందు దృఢీకారాధ్యాయము.

శ్రీ పరశవతార్కమస్తు.



శుభమస్తు-అవిఘ్నమస్తు.

చతుర్థాధ్యాయ ప్రారంభః.

చూ॥ చతుర్థా మాయుషోభాగ ముషిత్యాద్యం గురౌద్విజః॥ద్వి

తీయ మాయుషోభాగం కృతదారో గృహేవసేత్॥ ౧॥

శ్రాద్ధకల్పానంతరమందు “ఏ త్రీనాంతరక్షణంచైవ” యని వ్యక్తముగా ప్రతిజ్ఞ చేయబడినవృక్షలు గాహాన్యము వృక్షభీనముగావున జెప్పబడినవగుచునుండట హ్లావర్య పూర్వకమై గాహాన్యమందు వృక్షలు వక్ష్యమాణములని జెల్పబడినారకు బ్రహ్మచర్యకాలమునున్న గాహాన్యకాలమును నిందు జెప్పుచున్నాడు॥ ఆయుష్యములో నాలవపాలు మొదటిదని బ్రహ్మచర్యోపనితౌభావ మదియెట్లైన నాయుష్యమింతయని తెలియబడనివగుటచే నాయువులో నాలవపాలుజెలియ న శక్యము “శతాయుఃపురుషః”యని పురుషుడు నూరుదత్తరములాయువుగలవాడని యెఱుఁగెనే నాలవపాలియవచ్చేనుటయు “పత్తిగంధ వాద్వికంబ్రహ్మచర్యమితి

ముప్పదియారేమలు బ్రహ్మచర్యమును విరోధముచేగాకుండెను నాలుగశ్రమముల నొందిడు పక్షమునాశ్రయించినవాడు బ్రాహ్మణునకు జెప్పబడిన బ్రహ్మచర్యకాలము జగ్గదిగా మొదటిభాగము యథాశక్తిగా గురుకులమందుండి రెండవవరకు ధాన్యశాఖమందు గృహస్థస్థములు జేయవలయును “గృహస్థస్తుయదాపశ్యే” దని యనియతకాలమేగావున నాయుష్యములో రెండవ నాలవపాలునట్టగా గాహణ శ్రమకాలమున్ను॥ ౧॥

మూ॥ అన్దోహేదైవధూతానామల్పక్రోహేణవాపునః। యావృ
త్తిస్తాంసమాస్తాయవిహోజీవేదనాపది॥ ౨॥

పరపిండలేకుండుటయే యద్రోహము యది శిలోంఛాయాచితాదికము ద్రోహ మనగా హింసయే గాననది నిష్కర్థముగానధూతద్రోహములేకుండనట్లు సంభవిం చుచో నిల్చద్రోహముచేసిన సప్త త్రిసంభవించునట్టి పృథ్వి, లు, నీచి, పిశ్రుడనా పదయందు జీవించవలయును భార్యాదిభృత్యబోషకపంచయజ్ఞాదికము బ్రాహ్మ ణుడు నెరవేర్చుకొనవలెను దుత్రియాదులకిట్లుగాదు అపదయందైతే పృథ్విదామా ధ్యాయమందుజెప్పుబడిన యదిసామాన్యోపదేశము యాజుర్వాధ్యక్షసవిశుద్ధ ప్ర తిగ్రహాది సంగ్రహార్థమైనది కేవలముతాదివిశేషపరమైతే సంకుచిత స్వరసత్వ హానియు యాగాద్య సధికారణ్యము వృత్తిప్రకరణానివేశమునయ్యాహిగానదానిచే తనున్న జీవించవలెను॥ ౩॥

మూ॥ యాత్రయాత్రాప్రసిద్ధ్యథాం నైక్యకర్మభరగహితైః।
అక్లేశేన శరీరస్య కుర్యతధనసంపదయం॥ 3॥

యాత్రయనగ శాస్త్రీయమగుకుటుంబసంపదాని నిత్యకర్మానప్రాసపూర్వ కప్రాణిధి తన్మాత్రమునకు ననగాభోగాధాముగాదనుట తమయొక్క శాస్త్ర వి హితాజ్ఞానరూపములగు వక్ష్యమాగుముతాదికర్మములచే గాయక్లేశము లేకుం డధనసంగ్రహమును జేయవలయును॥ 3॥

మూ॥ ఋతావృతాభ్యాం జీవేత్తు మృతేన ప్రమృతేనవాసత్యా
నృతాభ్యా మపివా సత్వ వృత్యాకదాచన॥ ౪॥

అనగాఋతావృతానామధిగమపదమువతికొందును అపదలేనప్పుడు ఋతా

దులచే జీవించవలయు నాపత్రియందయిన నెప్పుడును సేవచేజీవించదగదు॥ ౪॥

మూ॥ ఋకముంఛః లంఙ్ఘేయ మమృతంస్యాదయాచికం । మృతం

తు యాచితంభై శ్చ ప్రమృతం కర్షణంస్మృతం॥ ౫॥

అప్రసక్తి యుగం గావున ఋతాదుఃసు జెప్పచున్నారు అచారీస్థానములందును మాగఁము ఋతు కేదారములందును నైన నెచ్చటెచటనోపధులుండు నచ్చటచటతనప్రేయోనా ఏతైక సముంఛముత్వా యనువాధాయనవచనమువలననా క్షోకగ్రుజహాప్యననై ప్రోకుకేసికొనుట యుంఛమనబడును వెన్నులేరు కొనుటశిల పానబడునిరెండును స్యసమానఫలప్రదములగుటచే ఋతపని చేప్పబడెను అయాచితమప్రయశ్చిలఘృమమృతమువలె సుఖకరమగుదియమృతము యాచించబడినది భైష్యము సాగ్ధికుడగు గృహస్థుడు పక్షిపదార్థము భిక్షిమై వ్రగాడడు పరపక్ష్యముహూనాహూతముగాను గాల్చిన నపక్ష్యములగు తిండులాదికమును యాచించి తెచ్చినదిమరణమువలె సుఖకరముగావున యాచితము మృతమనబడెను భూగత జుంతువులు కర్షణముచే ప్రకర్షణముగ మృతములగుటచేక్రమిప్రమృతమనబడెను॥

మూ॥ సత్త్వాన్యశంతు వాణిజ్యం తేనచైవాపి జీవ్యతే । సేవాశ్వ

వృత్తిరభ్యాతా తస్మాత్తాం పరివర్జయేత్॥ ౬॥

తమచుగా సత్త్వాన్యశంతువాఙ్మయముగావునసత్త్వాన్యశమనగా వాణిజ్యము కుసీదమున్ను కుసీదమునగా వృద్ధిజీవము ఇచ్చటనున్ను అనాపదియని యనువత్కంచుట చేసికృషివాణిజ్యములు స్వయంకృతములుగావని॥ “సూ॥ కృషివాణిజ్యై స్వయం చాకృత కుసీదంబు” స్వయముగా జేయబడని కృషివాణిజ్యములును కుసీదమును నని గౌతమవచనమువలన శాస్త్రముచే వాణిజ్యమందు సత్త్వాదికమనుజ్ఞ చేయబడలేదు॥ “శ్లో॥ తేనచైవాపి జీవ్యతే” అవాణిజ్యముచేతను జీవనముచేయబడుచున్నదనువాచకారముచే కృషివాణిజ్యసమశ్చమై కుసీదమనగా వృద్ధిజీవనమున్నిగ హించబడెను పూర్వశ్లోకో కమకృషి యాశ్లోకమందు వాణిజ్యమున్ను సేవై తెదీ నన్విష్టినందకాన్యామి తర్జననిచక్ర బాదిధర్మయోగమువలనశునకముయొక్క వృత్తివంటిగావున శ్వవృత్తియనిచేప్పబడెను దానిని బ్రకృతమగు బ్రాహ్మణుడు త్యజించవలయును॥

మూ॥ కుసులధాన్యకో వాస్యా తుంభీధాన్యక ఏవవా త్యి

190 ఆంధ్రమన్వధాదిపికాసహితము.

హైహికోవాపి భవే దశ్వస్త్రనిక ఏవవా॥

211

కుసులమనగా కుసులలో ద్వివ్యాగారంస్యాదమని ఘంటువువలన ఇష్టకలశేకట్టు బడినధాన్యభక్షిండు దానినిండ ధాన్యసంచయముగలవాడుకావలెను॥ “క్లో॥ యస్యత్రైవాషికంభక్తంపర్యాప్తంభ్యవృత్తయే॥ అధికంవాపివిద్యేతీ ససోమం॥ పాతుమహాశీతి॥” ఏగృహస్థునకు తనభృత్యులతోగూడ మూడువత్సరములకుగాని అధికముగాగాని జీవనపర్యాప్తమగు ధనధాన్యసంచయముగలుగునో యతడు సోమవానముజేయ నహుకడని మనువచనమువలన కాలముగ్రహించదగినది దానిచే నిత్యనైమిత్తికధర్మకృత్యవర్గా సహతుఁడు గృహస్థునకు మూడుసంవత్సరములకెంత ధాన్యాదికముకావలెనో యన్నిధాన్యముగలవాడు కుసులధాన్యకుడనిచెప్పబడుచున్నాడు ఏకసంవత్సరనిర్వాహాచితధాన్యాదిధనముగలవాడుకుంభీధాన్యకుడు॥ “క్లో॥ త్రాక్సామికిః క్రియాఃకుర్యా ద్యస్యాన్నంవాషికం భవేదితి॥” ఎవనికి సంవత్సరపర్యాప్తధాన్యముండునో యతడు సోమయాగముకంటె క్రింద నగు నగ్నాధానాదీకర్మములను జేయవలయునని యాజ్ఞావల్క్య వచనముచే కుంభీధాన్యకుడైన గావలయును - “వానపస్త్యునైవ సమానివయ ఏవేతి॥” వానగ్రస్తులకు సంవత్సర పర్యాప్తవస్తు నివయము గావలయునని మను వచనముచే వానపస్త్యునకే శంవత్సరోచిత సంగ్రహము జేప్పబడుచుండగా బహు పోక్ష్యవర్గాముగల గృహస్థునకు సంవత్సరసంచయ ముచితముగదా యిచ్చట భృత్యులతోగూడ మూడువత్సరములకు సరిపడెడు ధాన్యసంగ్రహముగాని అంత విలవగల బంగారముగాని గలవాడు కుసులధాన్యకుడనియు ఆరు మాసములకు సరిపడెడు ధాన్యాదినీచయముగల వాడు కుంభీధాన్యకుడనియు మేధాతిధివ్యాఖ్యానముచేసెను- ఇదిరెండు దినములకు సరిపడెడు ధాన్యముగలవాడు కుసులధాన్యకుడనియు నారుదినములకు పర్యాప్తమగు ధాన్యాదికముగలవాడు కుంభీధాన్యకుడనియు గోవిందరాజు వ్యాఖ్యానము జేసెను- దీని బ్రత్యక్షాఖ్యానము జేసి మొదటవ్రాసిన మూడు సంవత్సరములు నొకసంవత్సరమును జీవనార్థముగలవాడు కుసులధాన్యకుడు కుంభీధాన్యకుడని క్లుప్తార్థట్లు వ్యాఖ్యానముజేసెను- ఈహయనగా నిష్టవయినది దానియందగునదివిహికము త్యోహపర్యాప్తమగు వైహికము త్రైహికము ఆలాగునైనా గావచ్చును దినక్రియనిర్వాహాచితధనులు త్రైహికములు రేపటికి లేని భక్తముగల్గినాడు అశ్వస్త్రనికము॥

211

మూ॥ చతుర్థామపిచైతేషాం ద్విజానాంగృహపీఠనామ్ | ద్వా

యా స్వరఃపరాజ్ఞేయో ధర్మతోలోకజిత్రమః॥ ౮॥

ఈసూలధాన్యకుడు మొదలగు నలుగురు బ్రాహ్మణగృహస్థులలో పూర్వపూర్వసికలై నుత్తరోత్తిరులు శ్రేష్ఠులు వృత్తిసంకోచము వలన ధర్మకముచే స్వగౌరవోక్తములు జయించి పాడగుచున్నాడు॥ ౮॥

మూ॥ పటరామైకో భవశ్చేషాం త్రిభి రన్యః ప్రవర్తతే | ద్వా

భ్యామేక శ్చతుర్థస్త్ర బ్రహ్మసత్రేః జీవతః॥ ౯॥

ఈ గృహస్థులలో నొకడు బహుసోద్యవగకము గలవాడు శిలోఽఛాయాచిత్రైశ్చ కృషి-వాణిజ్య-కసీదములను నీయారుకమకములచే జీవించువాడు పటరాముకడగుచున్నాడు మరియొకడు కృషివాణిజ్యకసీదములచే జీవించువాడు త్రికర్ముడగుచున్నాడు మఱియొకడు యాజనాధ్యాపనప్రతిగ్రహములగు నీయారుకమకములచేతన జీవించెడువాడు శైపుబడెను వీటిలో ప్రతిగ్రహము విడచి యాజనాధ్యాపనములచే నొకడు జీవించును మరియొకడు బ్రహ్మసత్రముచే ననగాఁ ధ్యాపనమాత్రముచే జీవించెడువాడు యిచ్చట మేధాఃధి యాకుసూలధాన్యాదికులలో ఈసూలధాన్యకుడుం ఛళిలాంచితయాచితకృషివాణిజ్యములచే పటరాముకడగుచున్నాడు అన్యథనగా కులభీధ్యాకడు కృషివాణిజ్యములు నిండి ములుగావున సుంఛళిలాంచితయాచితములలోనిచ్చచే మూడి టిచేతన జీవించువాడగుచున్నాడు॥ ప్రోహికుడు యాచితమును విడచి యుంఛళిలాంచితములలో నేవ్వచ్చచే రెండింటి వలన జీవించెడువాడగుచున్నాడు॥ నాలుగవవాడగు నశ్వస్త్రసికుడు బ్రహ్మసత్రమనగా శిలోఽఛవృత్తులలో నొకటిగలవాడు బ్రాహ్మణునకు సంఘతమయ్యేదగుట వలన సత్రమనివార్చినను॥ ౯॥

మూ॥ పఠకాయంశ్చ శిలోఽఛాభ్యా మగ్నిహేమాత్ర పరాయణః |

కష్టిఃపార్వాయనాంతయ్యః కేవలా నిర్వపే త్యదా॥౧౦॥

శిలోఽఛవృత్తులచే జీవించవలెను గావుననే ధనసాధ్యకర్మాంతరానుష్ఠానమందు సామర్థ్యము లేకుండటచే నగ్నిహేమాత్రపరయై దశకపూడికమాంతములందును నయనాంతమందగు నాగ్రయణమునేతదాత్మకములగు నిష్ఠులను మూత్రము

నిశ్చయముగ జేయవలయును॥

౧౦॥

మూ॥ నలొకవృత్తం వతేత వృత్తిహేతోఃకథంచన | అజిహ్య .

మశతాంశుధౌ జీవేద్భూహ్యూ జీవికామ్॥ ౧౧॥

అొకవృత్తమనగా కుజనులకు బ్రహ్మములగు కథలును పరిహాసములు మొలగు
వ్యాపారమును జీవనార్థమై జేయగూడదు వత్తయ్యము మొదలగు పాపహే
తువులు గానట్టియు దంభాదివర్జితయు వైశ్యాదివృత్తితో సంకీర్ణముగాక శు
ద్ధమగు బ్రాహ్మణోచితమగు జీవిక నవలంబించి బ్రతుకవలయు॥ ౧౧॥

మూ॥ సంతోషం పరమాస్థాయ సుఖార్థే సంయతోభవేత్ | సం

తోషమూలం హి సుఖం దుఃఖమూలం విపర్యయః॥ ౧౨॥

యథాసంభవమగు భృత్యాత్మప్రాణధారణావశ్యక పంచయజ్ఞాద్యనుష్ఠాన
మాత్రోచితధనముకంటె సధిక ఫలేచ్చ లేకుండుట సంతోషము దీని సుతూప్తము
గ నవలంబించి యధికధనాజ్ఞానమందు నాశలేకుండ నియమము జేయవలయును
యేదికారణమున సుఖము సంతోషము హేతువుగా గలదో వ్యగతలేకుండుటచే
సత్రుమానుస్థానాదికము లెన్నగా నగుటవలన బరమందు స్వగాది సుఖమధి
కమగును సంతోషము లేకుండినసధికధనాజ్ఞానమందు క్లేశము నసంపత్తియగుచో
దుఃఖమునగును॥ ౧౨॥

మూ॥ అతో నృశమయా వృత్త్యా జీవంస్తు స్నాతకోద్విజః | స్వగ్ధా

యవ్యయశస్యాని వ్రతానీమాని ధారయేత్॥ ౧౩॥

అబహుభ్యోకావృత్తిచే నిర్వాహమగుచుండ “అనృశమయా” యని విధించ
బహుచండెను- బహుభృత్యునకన్నము గలగుటకు “పటరామైకోభవత్యేషా” మ
ని విహితమగుటవలన బహుభృత్యుడు పటరామైకుడు గావచ్చును ఇట్లు గాకున్న
రెండింటికీ సేకవాక్యత్వమొటచే స్తోకము వ్రతములను విధించ దొటవలన వృ
త్తాయని యనునాదఃమగుట వలన సేకత్వమవివక్షితముగా జెప్పబడిన వృత్తుల
లో నెత్తానిచే నైన జీవించుచున్న స్నాతకుడగు బ్రాహ్మణుడు వత్సమాణములగు
స్వగాయవ్యయశస్సులగుచేడు వ్రతములను యథాసంభవముగ జేయవల
యును. నాచేసిది చేయదగినది చేయరాని దనునట్టి సంకల్పవిశేషము వలన వ్ర
తము॥

౧౩॥

మనుస్మృతి * చతుర్థాధ్యాయము.

౧౪౪

మూ॥ వేదోచితం స్వకం కర్మ నిత్యం కుర్యా దతంత్రితః । తద్ధి
కుర్వత్ యథాశక్తి ప్రాప్నోతి పరమాంగతిమ్ ॥ ౧౪॥

స్తూతమున్ను వేదోక్తమే గావున అనయాశ్రమమం దుచితమగు వేదోక్త
కర్మమును యావజ్జీవము నలనుచు గాకుండ శేయవలయును యథాశక్తిగా నాక
మకములను శేయుచున్న బ్రాహ్మణుడు మోక్షమునొందును “శ్లో॥ జ్ఞానమువృద్ధ్య
తేపుంసాం క్షయాత్వాపస్యకమణః । తత్రాదశకతలేప్రశ్యే పశ్యత్యత్సానమా
త్మనః॥” నిత్యకర్మముచే నగు పాపక్షయము వలన జ్ఞానమువృద్ధమగును దానన
ద్యమువలె శుద్ధమగు నంతఃకరణమం దాత్మను జూచునని మోక్షధర్మము॥ ౧౪॥

మూ॥ నేహేతాథాన్ప్రసంగేన నవిరుద్ధేన కమణా । నవిద్య
మానే ప్స్యథేషు నాత్మామపి యత స్తతః॥ ౧౫॥

పురుషుడు దేనియందు మిక్కిలి సక్తుడగు నోయదిప్రసంగము గీనవాదిత్యో
చికముచే దాని ధనములను సంపాదించగూడదు శాస్త్రనిషిద్ధకర్మముల చేతనన
గా నయాజ్యయాజకత్వాదులచేతనున్న సంపాదించరాదు ధనములు లేమిగలు
గుచుండగా నాతికలుగుచున్నప్పటికిని పతితాదుల వలన ధనమును గోరకూ
డదు॥ ౧౫॥

మూ॥ ఇంద్రియాథేషు సర్వేషు నప్రసజ్యేత కామతః । అతిప్ర
సక్తిం చైవేషాం మనసా సన్నివతే యే॥ ౧౬॥

ఇంద్రియాథము అనగా రూపరసగుంధస్పృశాదులు వీటియందనిష్ఠములగు
స్వదారసురతాదుల యందును నుపభోగమునకు నత్యంతప్రసక్తికలవాడు కా
గూడదు తేన్నివృత్త్యపాయమును చెప్పచున్నాడు అయ్యితిప్రసక్తిస్వర్గావగణ
ములకు విరోధియగుట నరని మనసుచే మల్లించవలెను॥ ౧౬॥

మూ॥ సర్వాస్మిత్కశే దథాన్ స్వాధ్యాయస్య విరోధినః । య
థా తథా ధ్యాపయన్తు సాహ్యస్యకృతకృత్యతా॥ ౧౭॥

స్వాధ్యాయమునకు విరోధులగు శకలాథముల ననగా ధనవలతులగృహము
లకు బోయి యుపసర్పించడము కృష్ణాదులు నమితముగ నదేహిగ గల ప్రయో
జనములను పరిత్యజింపవలెను- అటువైతే భృత్యాదిభోషణ మెట్లైన యేదైన నొ

కయపాయమును స్వాధ్యాయవిరోధియగు దాని నవలంబించి భృత్యాత్మజీవనము జరుపుకొనుచు నధ్యాసము జేయుచు నుండిన నాస్వాధ్యాయపరత్వగుహస్థనకుంగృతకృత్యతగాదా॥ ౧౭॥

మూ॥ వయస్యః కర్మణోథాన్య శ్రుతస్యాభి జనన్యద । వేషవా
గ్బుద్ధిపారూప్య మాచరత్ వివరేడిహ॥ ౧౮॥

వయస్సుకును క్రియకును ధనమునకును విద్యకును కులమునకున్ను సమరూపమగు వేషమును మాటలను బుద్ధులను జేయుచు సంవరించవలెను యేలాగునంటె యావనమందు చందనమాలికాదిధారణము త్రివర్ణము సనుసరించెడువాకులన్ను యిట్లన్నిటను నూహించవలెను॥ ౧౮॥

మూ॥ బుద్ధివృద్ధి కరాణ్యోశు ధన్యానీచ హితానీచ । నిత్యంశాస్త్రా
ణ్యవేక్షేత సిగమాంత్రైవ వైదికాత్॥ ౧౯॥

వేదావిరుద్ధములను శీఘ్రముగ బుద్ధివృద్ధి నొందించునవియు ననగా వ్యాకరణమీమాంసాస్త్రోతిపురాణ న్యాయాదులను ధన్యములనగా ధనమునుగూడటకు హితములగు బాహ్యస్తత్యోనసాది నీతిశాస్త్రములనుసర్వహితమునుగూర్చేది వనగా దృష్టోపకారములగు వైద్యమును జ్యోతిషమునును మరియు వేదార్థావబోధకములగు సిగమగ్రంథములనును పర్యాలించుచుండ వలయును॥ ౧౯॥

మూ॥ యథాయథాహి పురుష శ్చాస్త్రం సమధిచ్ఛతి । త
థాతథా విజానాతి విజ్ఞానం చాస్యరోదతే॥ ౨౦॥

యేయేప్రకారముగ శాస్త్రమును లెస్సగనభ్యసించు నాయాప్రకారముగ శాస్త్రాంతర తాత్పర్యములనును విశేషముగ దెలిసికొనును విశేషజ్ఞానమును వానికి బ్రకాశించునట్టి బలముగలుగును॥ ౨౦॥

మూ॥ ఋషియజ్ఞం దేవయజ్ఞం భూతయజ్ఞంచ సర్వదాన్యయ
జ్ఞం పితృయజ్ఞంచ యథాశక్తి నహంపయేత్॥ ౨౧॥

బ్రహ్మయజ్ఞాది పంచయజ్ఞములను యథాశక్తిగా నేయవలెను గాని పరిత్యజించగూడదు తృతీయాధ్యాయమందు జెప్పిన విధినిగూడ జెప్పడము ముందు విశే

పముగనుపస్యసించుటకివి స్నాతకునకు వ్రతములని జెలియుటకు॥

౨౧॥

మూ॥ ఏతానేకే మహాయజ్ఞాన్ యజ్ఞశాస్త్ర విదోజనాః । అనీ
హమానాస్సతత మింద్రియేష్యేన జహ్యాతి॥ ౨౨॥

కొందరు గృహస్థులనగా బాహ్యభ్యంతర యజ్ఞప్రవర్తక శాస్త్రయజ్ఞభివం
చమహాయజ్ఞ ములను బహిశ్చేష్టానిరసనముచే నయిదు బుద్ధింద్రియములందును త
త్తద్దానసంయమముల జేయుచున్నవారగుచు సంపాదింతురు ఈయజ్ఞములకు
హేమములేదుగావున జహ్యాతియనునది సంపాదనార్థకము॥ ౨౨॥

మూ॥ వాచ్యేకే జహ్యాతి ప్రాణం ప్రాణేవాచంచ సర్వదా॥వాచి
ప్రాణేచ పశ్యంతో యజ్ఞనివృత్తి మక్షయాం॥ ౨౩॥

కొందరు గృహస్థులనగా బ్రహ్మచేత్రులు వాక్కుయందున్ను ప్రాణవాయువు
యందున్ను యజ్ఞనివృత్తి నక్షయింపులమును గా దెలసినవారై వాక్కుయందుబ్రా
ణమునున్ను బ్రాణమందు వాక్కునున్న హేమముజేయుచున్నారు పలుకుచున్న
వానిచే “వాచిప్రాణంజహూమి” యనిన్ని పలకకుండు నిట్టూర్చిచ్చుచున్న వానిచే
“ప్రాణేవాచంజహూమి”యని వ్యాఖ్యానము జేయదగినది దీనిచే॥ శ్రు॥ “యావ
ద్వైపురుషోభాషతేనతావత్ప్రాణితుం శక్నోతి । ప్రాణంతదావాచి జహూతి॥
యావద్దిపురుషః ప్రాణితినతావద్భాషితుం శక్నోతి॥వాచంతథాప్రాణేజహూతి॥
ఏతేనంతేమృతేమృతేఽప్రహుతి జహూతి॥అథవా అన్యైరహుతయః॥అనంతరం ఆ
న్యస్తాః కర్మమయ్యోభవంత్యేవంహితినైతత్పుర్యే విద్వాంసలహుతిం జహ
వాంశకురితి”॥పురుషుడెంతకాలము మాటలాడునంతలో నూర్చివ్రేదది వాక్కు
యందు బ్రాణమునువేల్పుట యెంతకాలంబూర్చిచ్చునంతలో మాటాడలేదనిప్రా
ణమందు వాక్కును హేమముజేయుచున్నాడు యీలాగుగాకుంటే బాహ్యన్య
స్తములగు నితరరాహుతులు కర్మచయములగుచున్నవి ఈప్రకారము ఇంతకు పూ
ర్వులగు విద్వాంసులగ్న హోత్రమును హేమమువచించి- యని కౌషీతకరహస్య
బ్రాహ్మణము॥ ౨౩॥

మూ॥ జ్ఞానైవైవా సరేవిప్రా యజంత్యేతైర్నశ్చైస్సహ । జ్ఞాన
మూలాం క్రియామేమాం పశ్యంతో జ్ఞానచక్షుషా॥ ౨౪॥

మరికొందరు విప్రులుగా బ్రహ్మగ్రంథులు బ్రహ్మజ్ఞానముచేతనే యీ యజ్ఞములను జేతురు ఇట్లున్న జ్ఞానమనగా శ్రీ “సంస్కృతజ్ఞానమనంతం బ్రహ్మో” త్యాదిశ్రుతులందు బ్రహ్మధర్మము అని మూలముగాగల యీ జ్ఞానములయొక్క క్రియననగా యుక్తజ్ఞానమనేవత్తున్నచే ను చెందుచున్నవారౌచున్నారు అట్టివారు పంచయజ్ఞములను బొందుచున్నారని యర్థము ఈమాడుక్లోకములచేతను బ్రహ్మగ్రంథము వేదసన్యాసులగు గృహస్థులకున్న సీవిధులగుచున్నవి॥ ౨౪॥

మూ॥ అగ్నిహోత్రంచ జుహుయా దాద్యంతే ద్యునిశోస్సదా॥

శేవనిచాధఃమాసాంతే పౌణమాసేన చైవహి॥ ౨౫॥

ఉదితహోమపక్షమందు దినాదియందును నిశాదియందును ననుదితహోమపక్షమందు దినాంతమందును నిశాంతమందును ఇట్లుగాకున్న నుదితహోమపక్షమందు దినాద్యంతములయందును ననుదితహోమపక్షమందు నిశాద్యంతములందును నగ్నిహోత్రమును జేయవలయు కృష్ణపక్షధర్మాసాంతమందు దశాఖ్యమగు కర్కముచేతనున్న శుక పక్షధర్మాసాంతమందు పౌణమాసాఖ్యమగు కర్కముచేతనున్న ఇష్టలను జేయవలయున॥ ౨౫॥

మూ॥ సస్యాంతే నవసశ్యేష్ట్యా తథత్వంతే ద్విచోద్వతైః॥ పశు

నాత్వయనస్యాదౌ సమాంతే సౌమిక్వైర్నితైః॥ ౨౬॥

పూర్వాజిత ధాన్యాదిసస్యము సమాప్తమయిననట “శరదినవానా”మనునూ త్రోకారవచనమువలన నసమాప్తమయియున్న నవసస్యమున్న త్రి గలుగుచుండనాగ్రయోముచే యజించవలయు సస్యక్షయము నియతముగాదుగనుకనున్న ధనవంతులకధిక ధాన్యముండుటవలననున్న నవసస్యాంతమందని చెప్పటవలననున్న నవసస్యమును పట్టడమే యగ్నికరించబడెను ప్రతివషణమున్న నవససోత్పత్తినియతముగావున “ఋతుస్సంవత్సర” ఇత్యాదిశ్రుతివలన ఋతుత్రయపక్షాశ్చరణముచే నాల్గిమాసములొక ఋతువుగావునం దదంతమందు చాతుర్మాస్యయాగములుజేయవలయు ను త్రదక్షిణాయనముల బ్రారంభమందు పశుయాగముజేయవలయును జ్యోతిశ్శాస్త్రోక్తచైత్రశుక్ల ప్రతిపదారభ్యవత్సరాంతేయని వసంతర్తువందు సోమరససాధ్యములగు న్నిష్టోహాదియాగములం జేయవలయును॥ ౨౬॥

మూ॥ నానిష్ఠ్యానవసస్యేష్ట్యా పశునాచాగ్నమాద్విజః॥నవాన్న

. మద్యా న్నాసంవా దీఘమామృజజీవిషుః॥ ౨౭॥

ఆహితాగ్నియగు ద్విజుడు దీఘకాలముజీవించనివ్యక్తః గ్రహేనియాగ్రయణము జేయకనవాన్నమునున్న పశుయాగముశ్రేయక మాంసమునున్నదినరాదు॥ ౨౭॥

మూ॥ నవేనానచితాహ్యస్య పశుహవ్యేన చాగ్నయః । ప్రా

ణానేవాత్తు మిచ్ఛంతి నవాహ్మిషగధికః॥ ౨౮॥

దోషమునుశ్రేష్ఠుడు నీరెంటికైనశ్యత్వమును శ్రేష్ఠుడున్నాడు నవాన్నము చేత నున్న నామిషముచేతను మున్నుగ జేయబడనియాగముగల యగ్నలక్ష్మిశ్రేయక న వాహ్మిషభక్షణతత్పరులగు వారిప్రాణములనుదిననిచ్ఛయించును॥ ౨౮॥

మూ॥ ఆసనాశన శయ్యాభిరద్భిర్ముల ఫలేనవా । నాస్యకశ్చిద్వ

సేదేహే శక్తితోఽనచితోఽతిథిః॥ ౨౯॥

యథాశక్తిగానాసనము చచ్చుము శయ్య మూలఫలాదులు వీటిచే నచితము గాకుండనతిథి యాగ్యహస్తుసంబంధగూడదు॥ ౨౯॥

మూ॥ పాషండివో వికమఘ్నాః బైదాలవ్రతికాశవాః । హే

తుకా బక వృత్తింశ్చ వాఙ్మోత్రేణాపి నాచయేత్ ॥

పాషండులనగా వేదబాహ్యవ్రతలింగములనుధరించినవారు శాక్త్యభిక్షుభ్యా గణకాదులు వికమఘ్నులనగా వ్రతిషిద్ధ కమఘ్నులచే జీవించువారు బైదాలవ్రతి కుబును బకవృత్తులును ముందుజెప్పబడుదురు శకులనగావేదములందు శ్రద్ధలేనవారు హైతుకులనగా వేదవిరోధితకములచే వ్యవహరించువారువీరలతిథులుగవచ్చెడికాలమందు వచ్చిరేని మాటమాత్రముచేసిన నచింతరాదు అన్నము బెట్టుటై తె “శక్తితోఽపచమానేభ్యః” యని పైనియనుజ్ఞ యివ్వబడియెను॥ ౩౦॥

మూ॥ వేదవిద్యా వ్రతస్మాతా శ్రోత్రియాగృహమేధిసః॥పూ

జయేద్ధవ్యకవ్యేన విపరీతాంశ్చ వజాయేత్ ॥ ౩౧॥

ద్వితీయాధ్యామోక్తవేదవిద్యావతోభయస్మాతకులు మువ్వరగు శ్రోత్రియుల నుగృహస్థులనగు వీరలనుహవ్యకవ్యములచే నర్హింపవలయు విపరీతులను వజిం

పవలయును॥

౩౦॥

మూ॥ శక్తితోఁపచ మానేభ్యో దాతవ్యం గృహమేధినా॥ సంవి
భాగశ్చ భూతేభ్యః కతఃవ్యోనుపరోధతః॥ ౩౨॥

వంటలేనిబ్రహ్మచారి యతిపాపంఁద్యాదులకు గృహస్థుడు యథాశక్తిగానన్న
ముదెట్టువలెని చెప్పబడినప్పటికిని వంటగలవారికంటే వీరికిని శేషమనిదెలుపుట కి
చ్చట జెప్పబడెను “భిక్షాంబ భిక్షవే దద్వాద్విధివచ్చిహ్మచారిణే॥” యని బ్రహ్మ
చారికిన్ని యతికిన్ని చెప్పబడేయున్నది గాన నిచ్చటపాపండులకుమాత్రమేయనిమే
ధాతిధిగోవిందరాజులుబలికిరి॥ స్వకుటుంబానుపరోధముగ వృత్తాదిధూతములక
న్నిటికిని జలాదికముచేసిన సంవిభాగముజేయదగును॥ ౩౨॥

మూ॥ రాజతో ధనమన్విచ్ఛే త్సంసీదత్ సాతతోద్విజః । యా
జ్ఞాంతే వాసివోవాపి నత్యవ్యత ఇతిస్థితిః॥ ౩౩॥

“సరాజ్ఞః ప్రతిగృహ్ణీయా దరాజన్య ప్రసూతితః॥” ఇతి త్కత్రియసంతతిగాని
రాజువలన బ్రతిగ్రహించగూడదని నిషేధమువలన నిచ్చటరాజశబ్దముత్కత్రియపర
ము సాతతకుడగు విప్రుడుతుత్తుచే తీడించుచు ద్విజాతిప్రతిగ్రహము సంభవించు
చుండినను యథాశాస్త్రముగ బ్రహ్మచారులను త్కత్రియజాతియగు రాజువలన
ననగా తనకుయాజ్ఞ్యుడు శిష్యుడునగురాజువలన ముందుగధనము నభిలషించవలెను
రాజులు మహాధనులు గావున పీడలేకుండు గావునను యాజ్ఞ్యశిష్యులు ప్రత్యుపకా
రాభిముఖులుగుటవలననున్న అదిసంభవించనిటో “స్థో॥సర్వతః ప్రతిగృహ్ణీయా”
దనిచెప్పటోయె ధర్మప్రకారముగా నితరద్విజులవలననున్నబ్రతిగ్రహించవచ్చును॥
యీలాగుమండగా ననాపదయందు ముందుగా త్కత్రియసంప్రయాజ్ఞ్య శిష్యులవలన
బ్రతిగ్రహించవలెను ప్రతిగ్రహనియమముకొర కీవచనము అదిగావుననే“సత్యవ్య
తఇతిస్థితిరితి” ఇతరులవల్లనుండి బ్రతిగ్రహించగూడదని శాస్త్రముర్యాదచెప్పెను
“సంసీదన్నని” చెప్పుటవలన నిది యావద్ధర్మవిషయమనదుగదు ఆపత్సౌకర్యము కా
దుగావున సంసీదన్నుదానికి నిలవధన లేదనుటయే యథఃమగుటవలన ధనము
లేకుండుట యాపత్తిగాదు మరేమంటే ధనములేకున్నతనకు విధ్యుక్తమగు నుపా
యములేకుండుటయాపత్తి యిట్లుగాకున్న నెప్పటి కప్పుడు కావలసినది మాత్ర

ముసంభవించుటచే మరునాటికేలేనివాడున్ను ఆపత్తిగలవాడే గావలెను ఇదేయాప
ద్వృత్తివిషయమంటే “నత్యన్యత ఇతిస్థితిః” అన్యునివలన స్వీకరించరాదని కొనుసనుచే
ప్పినది “సర్వతఃత్ర తిశ్చస్థానా” దనే యాపద్విషయమందు చెప్పిన దానితో ఏరో
ధమగును యేదైతే నాపత్ప్రకరణము వలన “క్షో” సీదచ్చిరుష్యుచ్చిచ్చి ధానంవా
ప్పరివీపతిః । యాచ్యత్వా” దని చెప్పబడినదికూడ నప్రవిషయము ఇది రాజాది ప్ర
తిగ్రహము సంభవించనియప్పుడు॥ 33॥

మూ॥ నసీదేత్సాత్తకో విప్రః తుధాశక్తః కథంచన । సజీణా
మలవద్వాసా భవేత్ప్ర విభవేసతి॥ 3౪॥

జ్ఞానము శీలము గలుగుట వలన బ్రతిగ్రహమందు శక్తుడగు స్నాతకుడగుబ్రా
హ్మణుడు ఉక్తరాజస్వప్రతిగ్రహము లభించుచుండగా తుత్తుచే నిరసించగూడదు
ధనముండునపుడు మలినవస్త్రములు జీణాములును గట్టగూడదు॥ 3౪॥

మూ॥ క్లప్త కేశన ఖత్తశు దాణంతశ్చక్లాంబర శ్చచిః । స్వా
ధ్యాయేదైవ యుక్తస్సాస్త్రి స్త్రిత్యమాత్ర హితేషువ॥ 3౫॥

క్షౌరకర్మముచే కేశనఖత్తశ్రువు లుపయోగము భేదింపంజేయుచు తపఃక్షే
మును సహించువాడును తెల్లనిబట్టలం గట్టుకొనుచు బాహ్యంతశ్చక్లాంబరమును స్వా
ధ్యాయమందును శరీరాలోగ్యదివిషయమై యాషధాదిగ్రహణమందును యుక్తు
డుగావలయును॥ 3౫॥

మూ॥ నైణవీం ధారయే ద్యష్టిం సోదకంచ కమండలుమ్ । య
జ్ఞోపవీతం వేదంచ శుభే రాశ్చైవకుండలే॥ 3౬॥

వేణుదండమును జలయుక్త కమండలువును యజ్ఞోపవీతమును వభాముష్టిశుభే
కరములగు సువణాకుండలములనున్ను ధరించవలయును॥ 3౬॥

మూ॥ నేత్రేతోద్యంత మాదిత్యం నాస్త్రం యాంతం కదాచన ।
నోపస్పృష్టం నపారిష్టం నమధ్యం నభసోగతమ్॥ 3౭॥

ఉదయించుచున్న ట్టియు నస్తమించుచున్న ట్టియు నసంపూర్ణాసుర్యబింబము

సుజాడ గూడదు గ్రహణము బట్టినప్పుడున్నవక్తాద్వ్యపదములతో గూడినట్టియు
జలమందు బ్రతిబింబించినట్టియు సభోమధ్యగతుడగు సూర్యునిజాడగూడదు॥ ౩౭॥

మూ॥ నలంఘయే ద్వత్సతంత్రం నప్రధావేచ్ఛవహతి । సబోద
కే నిరీక్షేత స్వరూపమితి ధారణా॥ ౩౮॥

గోవత్సాదిబంధనరజ్జువును దాట గూడదువహము గురియుచుండం బరునెత్త
గూడదు జలమందు స్పృహతీబింబమును జూడగూడదు ఇట్లుశాస్త్రనిర్ణయము॥

మూ॥ మృదంగాం దైవతం విప్రం ఘృతం మధుచతుష్పథమ్ । ప్ర
దక్షిణాని కుర్వీత ప్రజ్ఞాతాంశ్చ వనస్పతీ॥ ౩౯॥

మార్గమందునడుచుచున్నప్పుడు ఉద్భృతమగుమృత్తున్ను గోవున్ను శిలాదికవ
తావిగ్రహములున్ను బ్రాహ్మణుడున్ను నెయిన్ని తేనియయిన్ను నాలుగుత్రోవలుగ
లసినచోటున్ను ప్రసిద్ధయలగు వనస్పతులున్ను కుడివై వున నుండునట్లు ప్రదక్షిణ
ముగాను నడచిపోవలయును॥ ౪౦॥

మూ॥ నోపగచ్ఛే త్ప్రేమతోపి స్త్రీయమాతకవదళకనే । సమా
నశయనేచైవ సశయిత తయాసహ॥ ౪౧॥

కామాతుకడయినప్పటికిని పుష్పిణీస్త్రీనిబొందగూడదు సురతములేకున్న న
స్పృశ్యత్వముగలచూడుదినములందు నేకశయ్యయందు బయండుందగుదు॥ “శ్లో॥ తా
సామాద్యాశ్చ తస్మాన్ నిందితాః॥” యనువచనముచే మున్నునిషేధము చేప్పబడి
యున్నను బ్రాహ్మణ్యైతగౌరవాధికము పునర్వచనము॥ ౪౨॥

మూ॥ రజసాభి ఘ్నతాంనారీం నరస్య హ్యుపగచ్ఛహః । ప్రజ్ఞాతే
జోబలంచతు రాయుశ్చైవ ప్రహీయతే॥ ౪౩॥

రజోదూషితయగు స్త్రీనిబొందినవానికి ప్రజ్ఞయున్ను తేజస్సున్ను బలమున్ను
వృష్టిన్ని యాయువున్ను శిగ్గిపోవును గావున పుష్పిణీనొందగూడదు॥ ౪౪॥

మూ॥ తాంవివజయత సస్య రజసానమభిఘ్నతాం । ప్రజ్ఞాతేజో
బలంచతు రాయుశ్చైవ పవధకతే॥ ౪౫॥

రజోదుష్టయగు స్త్రీని వజ్జింబిన వానికి ప్రజ్ఞాతేజోబలవత్సరాయువులు వృ
ద్ధిబొందును గావున నట్టి స్త్రీని బొందుగూడదు॥ ౪౨॥

మూ॥ నాశ్చీయా ద్భార్యయాసాధణం నై నామితేతవాశ్చహీమ్ |

తృపంతీం జృంభమాణౌంచ నచాసీ నాయథాసుఖం॥ ౪౩॥

భార్యతోగూడ నొకపాత్రమందు భుజింపగూడదు భార్యభోజనము జేయు
చుండగ తుమ్ముచునుండగ నావలించుచు నుండగ యధేచ్ఛముగ నిరావరణస్థలము
నగూచుండగ జూడగూడదు॥ ౪౩॥

మూ॥ నాంజయంతీం స్వకే నేత్రే నచాభ్యక్తా మనావృతామ్ |

నపశ్యే తృసవంతీం తేజసా మో ద్విజోత్తమః॥ ౪౪॥

తేజసామూడగు ద్విజోత్తముడు తనభార్యను నేత్రములందు కాటుక దెట్టు
కొను దానినిన్ని తలంటుకొనుచున్న దానినిన్ని వస్త్రమును విసజ్జించియున్నదా
నినిన్ని బ్రసవమగుచున్న దానినిన్ని జూడగూడదు॥ ౪౪॥

మూ॥ వాన్నమద్యా దేకవాసా ననగ్న స్సాన్నమహవరేతే | న

మూత్రం పథికుర్వీత నభస్యసి నగోవ్రజే॥ ౪౫॥

ఏకవస్త్రుడై యిన్నమును భుజించగూడదు నగ్నడై స్నానము జేయవలదు
మాంకమందున్న భస్మమందున్న గోష్ఠమందున్న మూత్రపురిషోత్సజ్జనము జే
యరాదు మూత్రశబ్దమధఃకాయమలవిసజ్జనోప లక్షణము॥ ౪౫॥

మూ॥ నఫాలకృష్టే నజలే నచిత్కాం సచపశ్యతే | నజీణదేవా

యతనే నవత్మికే కదాచన॥ ౪౬॥

దుకీరున్నిన భూమియందున్న జలమందున్న యాగార్థమగు సిద్ధకాదీసం
చయమందున్న పర్వతమందున్న జీర్ణదేవాలయమందున్న పుట్టయందును మూ
త్రపురిషములు విరువరాదు॥ ౪౬॥

మూ॥ నససత్వేషు గతేషు నగచ్ఛన్నాపిచ స్థితః | న నదీతరమా

సాద్య నచవవతమస్తకే॥ ౪౭॥

జాతుయు క్షములగు నిలములందును నడుచుచున్న నిలువబడియు నదీతలము
లందును పర్వతశృంగములందును మాత్రాచరీయోన్మజానము జేయగూడదు పర్వ
తములందని జెప్పుటచే తచ్చ శృంగములును క్షములే మరల నివట గిరిశృంగముల న
ని జెప్పుట వలన శృంగేతరపర్వతస్థలమందు వైకల్పిక మగుచున్నది మిక్కిలియూ
తుండగు వానికి పర్వతమాత్రమందు దోషములేదు॥ ౪౭॥

మూ॥ వాయుగ్ని విప్రా నాచిశ్య మహి పశ్యం స్తథైవ గాః సక
దాచన కురీత విజ్ఞానైస్య పిసజా నమ్॥ ౪౮॥

గాలికభిముఖముగాను నగ్నిని బ్రాహ్మణుని సూర్యునిజలమును గోవును జూచు
చు నెప్పుడును మాత్రపురీయోన్మజానము జేయగూడదు గాఃకి రూపము లేకుం
డుటచే తత్ప్రేరితశృంగకాంతాదికమును బూడకూడదని కల్లుకభట్టు॥ ౪౮॥

మూ॥ తిరస్కృతో చృశేతాకృష్ట లాప్తః త్రిశృణోచినా । నియ
మ్య ప్రయతోవాచం సంచితాః గో వకుంతితః॥ ౪౯॥

తృణకాష్టలాప్తాదులచే భూమిరాచ్ఛాదించి మోనియై యుచ్చిష్టుడు గ కుండ
నరీరసుంతలను బట్టకప్పుకుని మాత్రపురీయోన్మజానము జేయవలయును॥ “క్లీ॥శు
ప్రేతాస్త జైర్వా కాష్టైర్వా పక్షైః స్వేదైశ్చేనవా । మృత్యుయైర్భావైర్వా
పి అంత ధావయవసుంధరామితి॥” ఎండు పుడకలచేగాని వెదురాకులు మొదలగు
వాటిచేగాని కుండమూకుడుమొదలయిన వాటిచేగాని భూమిరాచ్ఛాదించి మూ
త్రపురీయోన్మజానము జేయవలయునని వాయువురాగ వచనమువలన కాష్టపత్ర
తృణాదులు శుష్కములు గావలయునని తెలియదగును॥ ౪౯॥

మూ॥ మూత్రోచ్ఛార సమత్సకం దివాకుర్యా దుదబ్ధుఖి । ద
క్షిణాభిముఖో రాత్రౌ సంధ్యయోశ్చ యథాదివా॥ ౫౦॥

పగటియందును సంధ్యలందును నుత్తరాభిముఖుఁడయ్యును రాత్రయందు దక్షి
ణాభిముఖుఁడయ్యు మాత్రపురీయములను విడువవలయును- ఈశ్లోకములో ధరణీధ
రుడు “స్వర్థోనాశాయచేతసః”యని నాలవపాదమును బఠించి బుద్ధియొక్కయది
నాశము కొరకని వ్యాఖ్యవొనఁజేసెను గాని యనాదిపరంపరాప్రాప్తమగు పాత

మును దప్పించుట సిగదని కుల్లూక భట్టువారైనె॥

౫౦॥

మూ॥ ఛామాయా మంసకారేవా రాత్రాః హనివాద్విజః । య

ధానుఖముఖః కుర్యాత్స్యాగ్రా బాధభయేషుచ॥ ౫౧॥

రాత్రీంశుండు నీడలను సంధకారమందును పగటియందును గొప్పఛాయాం
దును ముడిచుంచుకప్పి చీకటివలె నున్నప్పుడును దిగ్భవము దెలియకుండు నపుడు
ను చోరవ్యాఘ్రాదిబ్రాహ్మణవినాశభయములందును యధేష్టముఖుడై మూత్రపురీష

౫౧॥

మూ॥ ప్రత్యగ్నితి ప్రతిసూర్యుజ ప్రతిసోమేందకద్విజాః । ప్రతి

గాం ప్రతివాతంచ ప్రక్షాన్యతి మేహతః॥ ౫౨॥

అగ్నికి సూర్యునకు చంద్రునకు జలమునకు బ్రాహ్మణునకు గోవునకు గాలికిన
భియుఖముగ మూత్రపురీషములు విడచినవానికి ప్రజ్ఞనశించును పైనివాయ్వాదులను
చూచుచుకూడదనిచెప్పె నిప్పుడవికనపడకుండున నెదురుగాకూడదనిచెప్పెను ప్రతి
వాతమునుచో ప్రతిసంస్యమని పాతాంతరముకొందరు పఠించుచున్నారు॥ ౫౨॥

మూ॥ నాగ్నిం ముఖే నోపధమే న్నగ్నం నేతేతచ స్త్రియం । నా

మేధ్యం ప్రక్షిప్యేన్నగ్నం నచపాదౌ ప్రతాపయేత్॥ ౫౩॥

అగ్నినిముఖముచే నూదగూడదు విసనకర్త్రమొదలగువాటిచే ప్రజ్వలింపజేయ
వలయును మైథునవ్యతిరిక్తసమయమందు న్నయోః స్త్రీనిజూడగూడదు॥ “నూ॥ మై
థునవ్యతిరేకేణ నగ్నం స్త్రియం నపశ్యే”దనిసాంఖ్యా యనవచనమువలన మల
మూత్రములన్నయందు విడవగూడదు పాదములను వహ్నియందు గాచగూడద
నగా పాదమునెత్తి వహ్నిపైనుంచి కాచదగదు మరేమనిన వస్త్రాదులచే వేడిద
గులునట్లుగాచవచ్చును॥ ౫౩॥

మూ॥ అధస్తా నోపధధ్యాచ్చ నచైస మభిలంఘయేత్ । నశైసం

సాదతః కుర్యాత్సపాతా బాధమాచరేత్॥ ౫౪॥

మంచముక్రింద గుంపటిమొదలగు వాటిచే న్నయించి పరుండగదుఅగ్నిని

టగూడదు పరుండినప్పుడు పాదములకు దగ్గరగా నన్నినుంచగూడదు ప్రాణపీడా
కరమగు కర్మమును జేయగూడదు॥ ౫౪॥

మూ॥ నాశ్చీయా త్సంధివేలాయం న గచ్ఛేన్నాప సంచిశేత్ | న
ః కైవల్యభేద్యాదుం నాస్మిహాహరేన్ద్రిజం॥ ౫౫॥

సంధ్యలందు భుజించడమును గ్రామాంతరగమనమును నిద్రనున్న జేయరాదు
భూమియందు వ్యభక్తముగ రేఖలుగీయగూడదు తానుధరించినమాలికను దానుదీ
సివేయగూడదు మరియొకనిచే దీయించవలెను॥ ౫౫॥

మూ॥ నావృత్తాత్ర పురీషంవా స్త్వీవనంవా స ముత్సృజేత్ | అమె
ధృతిప్రమన్యవా లోహిణింవా విషాణేవా॥..... ౫౬॥

జలముందు మూతపురీషములును నస్తీకమనుటచే జైష్ఠ్యము చీమిడి గుణిమిము
దలగునవియును మలమునాశ్రసంపర్కముగల వస్త్రాదికమునున్న రక్తమును విషవ
స్తువులనున్న వేయగూడదు॥ ౫౬॥

మూ॥ నైకస్వపే చ్ఛాన్యకృహే శయానం నప్రబోధయేత్ |
నాదక్యయాభిభాషేత్ యజ్ఞంగచ్ఛేదనావృతః॥ ౫౭॥

పాడై జనశూన్యమగునింట నొంటిగ బయండదగదు విద్యాధనాదులచే నధికు
డగువాడు నిద్రితుడైయున్న నతనిమేలొకలుపగూడదు పుష్పిణితో సంభాషించరా
దు వరణము లేకుండయజ్ఞములోనికి వెళ్ళవలదు చూచుటకు వెళ్ళవచ్చును॥సూ॥“ద
ర్శనార్థంకామ”మను గౌతమవచనమువలన॥ ౫౭॥

మూ॥ అగ్న్యగారే గవాంగోష్ఠే బ్రాహ్మణానాంచ సన్నిధౌ |
స్వాధ్యాయే భోజనచైవ దక్షిణంపాణి ముద్రయేత్॥౫౮॥

అగ్నిగృహమందుననున్న గోవులున్న చోటనున్న బ్రాహ్మణసన్నిధినిన్ని స్వా
ధ్యాయకాలమందును భోజనసమయమందున్న దక్షిణబాహువునైత్తవలెనగాప
యినుంచవలెను॥ ౫౮॥

మూ॥ సవారయేద్ధాం ధయతీం నచావతీత కస్యచిత్ | నదివీం

ద్రామ్యుధం దృష్ట్వా కస్యచి ద్దశకాయేద్భుధః॥ ... ౫౯॥

బుద్ధిమంతుడు నీశ్యద్రామ్యుధునున్న గోవునుగాని పాలుద్రామ్యుధునున్న వత్సనుగాని పాలుపీతుకునట్టి సమయమందుదప్పు వారింబగూడదు మరియొకరిదట్లయినం జెప్పదగదు ఆకాశమందింద్రధనువు నన్యునకు బూపించవలదు॥ ౫౯॥

మూ॥ నాధాన్నికే వసేద్ద్రామీ నవ్యాభిబహుశేభ్యశం॥ నైకఃప్ర
పద్యే తాధ్వానం నచిరం పర్వతే వసేత్॥..... ౬౦॥

ధార్మికులు లేనిచోటనున్న దుశ్చక్రిత్సితరొగములు బహుమండికివచ్చుచున్న స్థలమందున్న నివసించగూడదు ప్రమాణమొకరిడే చెళ్ళకూడదు పర్వతమందు చిరమండదగదు ౬౦॥

మూ॥ నశూద్రరాజ్యే నివసే న్నాధార్మికజనావృతే॥ నపావండి
గణాక్రాంతే నోన్మష్టేంత్యజైన్యకభిః॥ ౬౧॥

శూద్రుడు పాలించుచున్న రాజ్యమందును ధర్మశూన్యులచే నాక్రాంతమగుజే వమందును వేదబాహ్యులింగధారి గణమునుండియున్నచోటునను చంకాలాద్యంత్యజులచే బాధ జెట్టబడుచుం డెడిస్థలమందునునివసించగూడదు॥ ౬౧॥

మూ॥ నఘంజీతో ద్భృతస్నేహం నాతిసాహిత్య మాచరేత్॥ నాతి
ప్రగే నాతిసాయం నసాయంప్రాతరాశితః॥ ౬౨॥

చమురుజీసివ తెలకపిండి మొదలగునవి తినగూడదు రెండుపూటలందునైన న త్యంత్యప్తిగా భుజించవలదు॥ స్లో॥ “జతరంపూరయేదధకమనైర్నైర్నాగంజలేనచ॥ వాయోస్పంచారణాథకంతు చతుథకమవశేషయేత్” తనకడుపులో సగముభాగ మన్నముచేతను నొకభాగము జలముచేతను నిండించి నాలవభాగము వాయుసం చారాథకము విడువవలయునని విష్ణుపురాణమువలన సూర్యోదయసూర్యాస్తమ యకాలములలోను భుజించతగదు పగటిభోజనమతిత్తప్తిగానయినచో రాత్రిభో జనముమానవలెను॥ ౬౨॥

మూ॥ నకుర్వీత వృధాచేష్టాం నవార్యంజలినా పిచేత్॥ నోత్సంగే
భక్షయేద్భక్ష్యే న్నకాతుస్యా తులతూహలి॥ ౬౩॥

ఇహ సరముల కుపయోగించని చేప్తచేయకూడదు రెండు చేతులతో నుదకపా-
నము జేయరాదు తొడలపైనుంచుకొని భక్ష్యములనుదినరాదు తనకు పనిలేనితోని
జేమియని కుతూహలకాకూడదు॥ ౬౩॥

మూ॥ నన్యత్యే దథవాగాయే న్నువాదితాణి వాదయేత్ | నాసోఽ
టయేన్నచ డ్వేడే న్నుచరక్తో విరాపయేత్ ॥ ౬౪॥

అశాస్త్రీయమును నృత్యమును గానమును వాద్యవాదనమును జేయరాదు మల్ల
చరువకూడదు నోటితోనవ్యక్తమును శబ్దము డ్వేడేనమదిజేయవలదు సరదాచేగా
డిదెమొదలగు జంతువులరచిన్లువవలదు॥ ౬౪॥

మూ॥ నపాదా భావయేత్కాంస్యే కదాచిదపి భాజనే | నభిన్న
భాండే ఘంజీత నభావప్రతిమాపి శే ॥ ౬౫॥

కంచుపాత్రయందు పాదములను గడుగకూడదు॥ “సూ॥ తామ్రరజత సువ
ణానాంభిన్నమభిన్నంవానదోషతః” రాగివెండిబంగారుపాత్రలు భిన్నములైన
దోషములేదనుపైతీనసి వచనమువలన నవితప్పు మిగిలిన పాత్రములు భిన్నములైన
వాటిలోఘంజీతదగదు జేనియందు మనస్సు సంజేహముజుట్టునది భావదుష్టమట్టి
దానినిదినరాదు॥ ౬౫॥

మూ॥ ఉపానసకాచ వాసశ్చ ధృత మన్యైర్నధారయేత్ | ఉపవీ
తమలంకారం స్రజం కరకమేవచ ॥ ౬౬॥

పాదరత్నాలు వస్త్రము సుపవీతము నలంకారము పుష్పమాలికలు కమండలు
పు నిదియొకరిచే సుపభుక్తములయ్యేనేని వాటినిధరించకూడదు॥ ౬౬॥

మూ॥ నావీసేత్రైర్వృజే ధృతైర్నైర్నచ త్సూద్యధిపీఠితైః | నభిన్న
శృంగాతీఖురై ర్నచాలధివిరూపితైః ॥ ౬౭॥

శిక్షితములుగాకుండునది త్సూద్యపాసావ్యాధిప్రీతితములును భిన్నములగుచెవు
లుకన్నులు కొమ్మలు తోకగలవియునగు నెడ్లంబూన్చినబండిపైనేగంజనదు॥ ౬౭॥

మూ॥ విసేత్రైశ్చప్రేక్షేన్నత్య మాశుగై ర్లక్షణాన్వితైః | వణకరూ
పాపసంపన్నైః ప్రతోజేనాతుడక్షభృశం ॥ ౬౮॥

శిక్షితములు శీఘ్రము నడచునవి శుభలక్షములుగలవి మంచివన్నెగలవి సుయా
పములగునవినుగు వ్యవధిములను మునికోలతోబాడవకుండ నడిపి చుకుని బోవల
యును॥ ౬౮॥

మూ॥ బాలాకపః ప్రేతధూమో వర్జ్యంభిన్నంఽథానంసంసచ్చిం
ద్యోఽన్యైశ్చమాని దంతైర్వోత్పాటయే స్పృఖా॥ ౬౯॥

బాలాతపమనగా లేతయెండ అది యారుగడియలపర్యంతమని మేధాణిప్రా
సెను కన్యారాశియందుండు సూర్యునియొక్కయని కొండరుఅదిశవముకాలుచు
న్నపూగయును చినిగిపోయినయానమున్ను వజ్జింపవలయును గోళ్లనున్ను లో
మములనున్ను ద్రేంపకూడదు దంతములచే గోళ్లనుగొరకరాదు॥ ౬౯॥

మూ॥ నమృతోష్ఠంవిమృద్ధీయా స్మశ్శింద్యా తరజైస్తృణంస
కర్మనిష్ఫలంకుర్యా న్నాయత్యా మనుభోదయిం॥ ౭౦॥

“సూ॥ సకారణంమృత్తోష్ఠం మృద్ధీయాత్మశానిజనచ్చింద్యాదితి కారణము
లేకనున్న పెంకులనుచితకగొట్టడము తృణములను ఛేదించడమును గూడదని యాప
స్తంబవచనమువలన నట్లుజేయగూడదు॥ “స్లో॥ నకుర్వీతవృధాచేష్టా”మన్నచోచే
పుబడినప్పటికిని లోష్ఠమదఃస్పృణశ్చేదనములు విశేషపాత్రయచ్చిత్రి యములనిమ
రలజెప్పబడెను అదిగావుననే మనంతరస్లోకమందు లోష్ఠమదఃత్యాదికముచే నిం
దించగలదు దృష్టాదృష్టఫలశూన్యమగుకర్మముచేయగూడదు నకుర్వీతవృధాచేష్టా
మనుదానిచే దేహాచేష్టానిషేధము నిష్ఫలమగు కర్మము చేయగూడదనగా నిష్క
ముగమనోగ్రాహ్యోదికము సంకల్పముజేయరాదు ముందునుభమునుబోగొట్టెడు క
ర్మమనగా నజీర్ణమందు భోజనాదికమనిశేయరాదు॥ ౭౦॥

మూ॥ లోష్ఠమదః తృణచ్ఛేదీ నఖఖాదీచయోనరః| సవివాశంవ్ర
జత్యాశు సూచకోశుచిరేవచ॥ ౭౧॥

లోష్ఠములను చిదుకగొట్టినవాడును తృణమును ఛేదించువాడును గోళ్లను గొ
రుకువాడును పరునివోషములను బ్రటించువాడును బాహ్యభ్యంతరకౌవము లేని
వాడున్ను శీఘ్రముగచే. ధృదులతోనశించును॥ ౭౧॥

మూ॥ నవిగహాకథాంకుర్యా దృహిర్మాల్యం నధారయేత్ | గ

వాంఛయానం పృష్ఠేన సర్వధైరవిగహితం || 22 ||

కాస్త్రాధికములందును లోకికాథకములందు నహంకరించి కథనము జేయరాదు కేశకలాపముకంటే బహిర్మాల్యమును ధరించరాదు అంతరడాడిక హంచినప్పటికిని వృషభములపై నెక్కగూడదు “సూ॥ అధర్మ్యహం పృష్ఠేనేతి” వృషభములవీపులపై నెక్కగూడదు యధర్మ్యహంపగుటవలన బళ్ళముచలగు వాటికి కట్టిచేసిన యానముచే దోషములేదు ||

22 ||

మూ॥ అద్వారేణ నాశీయా ద్ద్రామంవా వేశ్యవావృతం | రా

తౌరీవ వృక్షములాలి దూరతః పరివజయేత్ || 23 ||

అవరణముగల గృహములందుగాని గ్రామములందుగాని ద్వారమాగమును విడచి యావరణగోడదాటి ప్రవేశించగూడదు రాత్రియందు వృక్షములమూలమునుదూరముగ బరిహరించవలెను ||

23 ||

మూ॥ నాత్రైక్రీడే తగదాచిస్తు స్వయంనోపాసవశా హరేత్ |

శయనస్థో న భుంజీత నపాణిస్థం నచాననే || 24 ||

ఒకానొకప్పుడును పరిహాసముచేసినవృక్షములచేనాడగూడదు తనపాదరక్షలనుదానుచేతిబట్టుకునిపోరాదు మంచముమీదలగుశయ్యలందుండియునునాసనమందుపాత్రనుంచియైనను తనయొకహస్తమందన్నాదికము నుంచుకొనియును భుజించరాదు ||

24 ||

మూ॥ సర్వంబంధతలసంబంధం నాచ్యాదస్తమితేరహా | నచనగ్న

శ్యయాతేహ నహోచ్ఛిష్టో క్వచ్ఛిష్టశేత్ || 25 ||

తలసంబంధమైన యేవస్తువునైన నా సూర్యుడ స్రమించినపైనిభక్షించరాదు దిసములతో నిద్రించగూడదు ఉచ్ఛిష్టుడై యెచ్చటికైనంబోవదు ||

25 ||

మూ॥ ఆర్ద్రపాదస్తు భుంజీత నాద్రీపాదస్తు సంవిశేత్ | ఆర్ద్ర

పాదస్తుభుంజానో దీర్ఘమాయు రవాప్నుయాత్ || 26 ||

కాళ్లుకడుగుకొనివుద్దుడై భుజించినశతవషమంలు జీవించును గాననట్లుజేయ

మనుస్మృతి * చతుర్థాధ్యాయము.

209

వలయును తడికాళ్ళతో బరుండ గూడదు॥

2౬॥

మూ॥ అవత్యుర్విషయం దుగ్ధం నప్రపద్యైతికహిచిత్ నవిఖ్యా
త్రముదీక్షైత నబాహుభ్యం నదీంతైత్ ॥ 2౭॥

తరుగుల్బగులచేకానరానీయవకాశముగల దుగ్ధమారణ్యాదికములలో సర్వ
భోచాదులందురేమోయని బ్రవేశించరాదు మూత్రప్రరీషములను జూడగూడదు
బాహువులచే నదిసేదగూడదు॥ 2౭॥

మూ॥ అధితప్తే స్తు కేశాంస్తు సభిస్సాస్థి కపాలికాః । నకార్పా
సాస్థి సతుషాం దీఘకూయాయ జీజీవిషః॥ 2౮॥

చిరకాలము బ్రతుకానకలవాడు కేశములను భస్మము కుండ పెంకులనున్న
కార్పాసాస్థులననగా తద్బీజములనున్న ఉష్మకనున్న ముట్లగూడదు॥ 2౮॥

మూ॥ నసంవిశేషపతితై నకచాండా లై నకఫులగ్రస్తైః । సమూ
ఖై నాకవలిపైశ్చ నాంత్యై సాకంత్యాకసాయభిః ॥

గ్రామాంతరవాసులై నను పతితులతోగూడనేక తరుచ్ఛాయాదులందునుండగ్గ
ర వసించగూడదు గావుననే “నాథామికేవసేద్గ్రామిణి॥” యగుదానితో భే
దము చాండాలునితోనున్న ఫులగ్రస్తుతోనున్న అంత్యులనగా రజకులతోనున్న
అంత్యావసాయులతోనున్నగూడ నివసించగూడదు : పాదునివలన శూద్రస్త్రి
యందుబుట్టినవాడు ఫులగ్రస్తుడు చాండాలునివలన నిపాదస్త్రియందుబుట్టినవాడు
త్యావసాంబ॥ 2౯॥

మూ॥ సకృతేష్టై రనుద్యుక్తై నకచుహపావకాన్వితైః సదస్య
భి సాకశుచిభి నాకమిత్రైశ్చ కదాచన॥ ౩౦॥

కృతఘ్నులనగా ఉపకారమును మరచినవారు నిరుద్యోగులు మహాపాతకులు
దొంగలు అశుచులు శత్రువులును వీరితోగూడవసించగూడదు దీనికెవ్వరును వ్యా
ఖ్యానముచేయలేదు॥ ౩౦॥

మూ॥ సశూద్రాయ మలిందన్యా హ్నిచ్చిష్టం నహవిహృతం ।
చాస్యోపవిశేధమేం నచాస్య ప్రతిమాదిశేత్ ॥ ౩౧॥

(27)

శూద్రునకును పదేసి చగు దదనగా ధర్మోపదేశము జేయగూడదని వేరే శాస్త్రపుట వలన నదృష్టాంతోపదేశమని తెలియవలయును దానుడుగాని శూద్రున కచ్చిష్టము బెట్టుగూడదు దానుడుకచ్చిష్టము బెట్టవలెనని వక్ష్యహాణము వలన ఉచ్చిష్టము బెట్టుటచే దాతకు దోషమైనను యథాసంభవలజ్జవిషయమనగా ననుచిష్టమనగా సుచ్చిష్టమిడుగూడదు సగము హూహమునచే గానున్న హవిస్సునిడ రాదు- ధర్మోపదేశము జేయగూడదు॥ “స్లో॥ తథాశూద్రం సమాసాద్య సదా ధర్మపురస్కరమ్ । అంతరాబ్రాహ్మణం కృత్వా ప్రాయశ్చిత్త సమాదిశే” దను నాంగీరసవచనము వలన బ్రాహ్మణుని మధ్యనుంచుకుని ప్రాయశ్చిత్తమును జెప్పవలెను గాని శూద్రునకు బ్రత్యక్షముగ బ్రాయశ్చిత్తముపదేశించగూడదు ప్రాయశ్చిత్తపదము స్వధర్మోపలక్షణముఉచ్చిష్టముచే గా భోజనావశిష్టముభుజించినపాతములనున్నదిన్ని శ్లోకముఖమందెయుండుటవలననవియుచ్చిష్టములు గావుమూత్రపురీషాద్యుత్సజ్జనాంతరమున నాచమించనివాడుచ్చిష్టము ఉచ్చిష్టపదమునకథము మేధాతిథివ్రాసెను సంవృతనామకమైన తమోగహనమగు నరకమునబడును॥ పూర్వోక్తములగు నైదింటను రెంటినిమాత్రమే జెప్పడము ప్రాయశ్చిత్తగారవాథకము॥

౮౦॥

మూ॥ నసంహతాభ్యాం పాణిభ్యాం కంఠాయే తాత్మన స్థిరః ।

నస్పృశే చైత్రదుచ్చిష్టో నచాస్నాయాద్వివారతః॥౮౧॥

రెండు హస్తములు కలిపి తలగోకగూడదుఉచ్చిష్టమైశిరస్సును ముట్టగూడదు, శిరస్సును తడవకుండ రోగాడిపిడలేనప్పుడు నిశ్శయమై త్రికస్నానములను జేయగూడదు॥ “స్లో॥ అశిరసాంభవేత్సాంసం స్నానాశక్తౌతు కమణా” యను జాబాళి వచనము వలన నశక్తుడుగానివానికి నీషేధము॥

౮౨॥

మూ॥ కేశగ్రహప్రహారాంశ్చ శిరస్యేతా వివజయేత్ । శిర

స్నాతశ్చ తైలేన నాంగం కంచి దపి స్పృశేత్॥ ౮౩॥

కోపముచే కేశగ్రహణమున్ను తలపైని ప్రహారములున్ను గూడదు కోపముచే గావున తనశిరస్సుపైనిన్ని మొత్తకొనరాదు తైలముచే శిరస్నానము జేయునాచమించుచుకనై న నొడలరాయరాదు॥

౮౪॥

మూ॥ నరాజ్ఞః ప్రతిగృహ్ణాయా దరాజన్య ప్రసూతితః । సూనా

చక్రవ్యజవతాం వేశేనై వచ జీవతామ్॥

౮౪॥

ఇచ్చట రాజన్యశబ్దము డ్యుతియజాతిపరము డ్యుతియజాతియందు బుట్టిరాజు ధనమునున్న సూనావాననగా జంతువులను జంపి యామాంసము నమ్ముకొనెడు వాడనగా కటికవాడు చక్రవాడనగా తెలుకులవాడు ధ్వజవాననగా కల్లునమ్ము కొనెడువాడు వేశవాననగా సానులను పురుషులకు సందర్భము చేసి యాపమల ధనముచే జీవించువాడు పీల్లధనమునున్న ప్రతిగ్రహించదగదు॥ ౮౪॥

మూ॥ దశసూనా సమంచక్రం దశచక్రసమోద్వజః । దశద్వజస

మోవేశః దశవేశ సమోన్యపః॥

౮౫॥

పదిమంది కటికవాళ్ల దోషముక తెలుకులవానియందును పదితెలుకులవాళ్ల దోషముకచూడెవాని యందును పదిమంది చూడెవాళ్ల దోషముకకుంటెనగాని యందును పదిమంది కుంటెనగాళ్ల దోషముకరాజుయందును గలుగును గావున పూర్వపూర్వలభనము కంటెనుత్తిరోత్తిరుల ధనమందు దోషమెక్కవగానపూర్వసంభవమందు నుత్తరము విడుపుమని యాజ్ఞాకము గోవిందరాజు “దశవేశ్యా సమోన్యపః” యనిపఠించెనుబ్రాచ్చీనులందరును “దశవేశసమో” యనేబఠించిరి॥ ౮౫॥

మూ॥ దశసూనా సహస్రాశి యోవాహ యతిసానికః । తేనతు

ల్య స్సస్మృతో రాజా ఘోరస్తస్య ప్రతిగ్రహః॥ ౮౬॥

సూనాయనగా జంతువధస్థానము దానిచే జీవించువాడు సౌమికుడు పదివేల జంతువధస్థానములకు నడిపించెడు కటికవానితో రాజు తుల్యుడని మన్వాదులచే శైస్వబుడెనుగాన రాజప్రతిగ్రహము నరకహేతువు గావున ఘోరమగుచున్నది డ్యుతియనియొక్క యున్ననని కుల్లూకభట్టువ్రాసెను॥ ౮౬॥

మూ॥ యోరాజ్ఞః ప్రతిగృహ్లాతి లుబ్ధస్యోచ్ఛాత్రవర్తికః । సప

ర్యాయేణ యాతిమా స్మరకా నేకవింశతిమ్॥ ౮౭॥

౮౭॥

లుబ్ధుడున్న శాస్త్రము నశీక్రమించి స్వేచ్ఛగా నడిచెడివాడున్న నగు రాజు యొక్క ధనమునే బ్రాహ్మణుడు బ్రతిగ్రహించు నతడు పర్యాయముచే నీవశ్యమాములగు నిరుపయోగ సరకములు బడుచు॥ ౮౭॥

మూ॥ తామిస్రము ధతామిస్రము మహాకారవ శారవౌ సరకం
కాలసూత్రంచ నుహానరక మేవచ॥ ౮౮॥

అంధమన్యథాచీషికాసహితమునందునని సామాన్యముగ జెప్పి నిష్పదానరకము
ల గాన్తేమును నిర్దేశించె నీరకములయొక్క స్వరూపము మాకణండ్డయాదిపు
రాణములలో విస్తరింపబడియుండె ననియందు డెలియందగును॥ ౮౮॥

మూ॥ సంజీవిసం మహావీరితపనం సంప్రతాపనం సంఘాతం
ద సకాకౌలం కుడ్మలంఘాతి మృత్తికం॥ ౮౯॥

మూ॥ లోహశంకు మృజీపంచ పుధానం శాల్మలీంసదీం అసిపత్ర
వనంచైవ లోహధారక మేవచ॥ ౯౦॥

మూ॥ ఏకద్విదంతో విద్వాంసో బ్రాహ్మణా బ్రహ్మవాదిసః స
రాజ్ఞః ప్రతిగృహంతి ప్రేక్ష్య శేయోభికాంక్షిణి॥ ౯౧॥

ప్రతిగృహము నానావిధ సుకప్రాప్తికి కారణమనితెలిసిన బ్రాహ్మణులుధర్మ
కాస్త్రపురాణాదుల నెఱిగి వేదాధ్యయనపులును జన్మాంతరమునుక్షేయస్సును
గోరెమచారై రాజువలన బ్రతిగృహించును॥ ౯౦॥ “తస్మాదవిద్వాన్ విభిచూ”దని వ
త్సయూనిమువలన విద్వాంసునకధిదోషములేదైనను నిషేధింతురురాజప్రతిగృహ
ముతరుదుగానప్రత్యనాయజనముని “విద్వాంసు”యనిన్ని బ్రహ్మవాదిసఃయనిన్నిచె
ప్పబడెను॥ ౯౧॥

మూ॥ బ్రాహ్మణు హూతే బుద్ధ్యత ధర్మార్థాచాను చింతయేత్ |
కాయక్లేశాశ్చ తన్మూలాన్ వేదతత్త్వథా మేవచ॥ ౯౨॥

బ్రహ్మణ హూతామనగా రాత్రియొక్క నాలవజాము బ్రహ్మయనగా భార
తి తత్ప్రభోధ హేతువగుకాలము బ్రాహ్మణుహూతాము యిచ్చట ముహూతా
శబ్దము కాలమాత్రవాచకమాకాలమందు లేవవలెను॥ ౯౨॥ “ప్రదోషపశ్చిమాయా
మా నే చాభ్యాసేచై నయేత్ | ప్రహరద్వయం శయానోపి బర్హస్పరాయాయక
ల్లసో”యని దత్తశ్శ్రుతివలన ప్రబోధవిషయము పరిపూర్ణమామెను గోవిందరా
జు రాత్రియొక్క చరమముహూతామందు లేవవలసినదనివ్యాసెను అప్పుడు ధర్మా
కములనగా ధర్మకర్మములకున్న దననంపాదన ప్రయోజనములకున్న పరస్పర

విరోధములేకుండ నాలోచించవలయును ధర్మాధికములను సంపాదించుటకుఁ గా
యిశ్లేశములనున్న విచారింపవలెననగా కాయశ్లేశమధికమున్న ధర్మాధికసంపా
దనమెల్లయునై నచో నవివిధువలనయును అప్పుడు బుద్ధి నిర్మలముగనుండును గావు
ననేదముయొక్క తత్పాథకవినిగా బ్రహ్మరూపకర్మరూపమగుదానిని నిశ్చయిం
చవలెను॥

౯౨॥

మూ॥ ఉత్తాయావశ్యకం కృత్వా కృతిశౌచ స్సమాహితః । పూ

ర్వాం సంధ్యాంజమస్తీష్యే తస్యకాలే చాపరాంచితం॥౯౩॥

అట్లుపై నుపశాలమందులేచివేగముండెనేని వత్సమాణప్రకాంముగ శౌచా
భారమునడపి ప్రాతఃస్సంధ్యావందనమాచరించి సూర్యోదయమైనపైని గాయత్రీ
జపమాలస్యముగా నిలువబడిజేయవలయును॥సూ॥“ప్రాతఃస్సంధ్యాయాముక్తడద
యాదూర్భవమితి ఆయురారీకామగ్ని”నియుండుటచే నిట్లువ్రాయబడెను సా
యంసంధ్యాయందుక్తకాలమందుపక్రమించి తారకోదయపర్యంతమును గూడుని
గాయత్రీజపమనదకవలెను॥

౯౩॥

మూ॥ ఋషయోదీక్షుః సంధ్యత్వా దీక్షుః సూయువాత్సయః ।

ప్రజాయశశ్య కీర్తకంచ బ్రహ్మవచనమేవచ॥ ౯౪॥

ఆయురారీకములచే నధికారులగువారికిదియని చెప్పుచున్నాడు ఇట్లు సం
ధ్యాశబ్దమాకాలమందుజేయు కర్మపరము ఋషులు చిరముగా సంధ్యాదిక్రియలు
జేయుటవలన దీక్షాయుష్షమునున్ను సంతానమునున్ను యశస్సునున్ను చనిపో
యినపిమ్మటనగు ధ్యాసకీర్తయనబడునుదానినిబ్రహ్మకర్మస్సనగా నధ్యయనాది
సంపత్తియుక్తమగు బ్రతిష్ఠనున్నబాంధుమరుగావుననాయురారీకాములసంధ్యా
దికమును జీరముగ జేయవలయును॥

౯౪॥

మూ॥ శ్రావణ్యంప్రాప్త పద్యాంనా వ్యసాకృత్య యథావిధి ।

యుక్తఘాంధ్యోఽఘోతమాసాన్నిహోర్ధపంచమా॥౯౫॥

శ్రావణమందునైన భాద్రపదమందునయిన బౌడమాసి నాడుపాకర్మమునొన
ర్చి యుబుపై బ్రాహ్మణుడు నాలుగునెలల పడేనుదినములు వేదమును జడవవల
యును॥

౯౫॥

మూ॥ పుష్కేతు ఛందసాం కుర్యా ద్భూరుత్సర్జనం ద్విజః॥ మా
ఘశుక్లస్యవా ప్రాప్తై పూర్వాష్టై ప్రథమేహని॥ ౯౬॥

పుష్కమందైన మాఘమందైన నాలుగుమాసములునర గావడముతోనే ప్రథమ
దివసమందు పూర్వాష్టామున స్వగృహ్యాక్ష ప్రకారముగ గ్రామమునకు బహిః
స్థలమందుత్సర్గమును కర్మమును శేయవలయును॥ ౯౬॥

మూ॥ యథాశాస్త్రంతు కృత్యైవ మత్సగ్ం ఛందసాంబహిః॥
విరమే త్పక్షిణీంరాత్రిం తదేతైక మహనిః॥ ౯౭॥

ఈచెప్పిన శాస్త్రానుసారముగ గ్రామమునకు బహిఃప్రదేశమున ఛందస్సుల
యొక్క యత్స గాఽఖ్యమగు కర్మమును జేసి రెండుపవళులునొకరాత్రియుగల కా
లమందు విరమించి యధ్యయనముజేయకుండవలయును దీనిచే నుత్సగ్చందనమందు
నారాత్రియందును మరునాటిపగటియందు నధ్యయనము జేయదగదు రెండవరా
త్రియందైతె శదువవచ్చును యీలాగుగాకున్న నుత్సగ్చముజేసిన దినరాత్రిల
యందుమాత్ర మనధ్యాయముజేయవలయును విద్యయందు నిభుణతనుగోరువానికి
యహారాత్రానధ్యాయవిధి॥ ౯౭

మూ॥ అతఃఘోర్వంతు ఛందాంసి శుక్లేషు నియతఃపఠేత్॥ వేదాం
గానివ సర్వాణి కృష్టపక్షేషు సంపఠేత్॥ ౯౮॥

ఉత్సగాఽనధ్యయనానంతరమందు మంత్రబ్రాహ్మణాత్మకమగు వేదమును శు
క్లపక్షములందునియతుడై పఠించవలయును కృష్టపక్షములందు వేదాంగములను బ
ఠించవలయును॥ ౯౮॥

మూ॥ నావిస్మక్తమధీయూత సశూద్రజనసన్నిధౌ॥ సనిశాంతేపరి
శ్రాంతో బ్రహ్మధీశ్య పునస్స్వపేత్॥ ౯౯॥

స్వరవణాదులచే స్పష్టతలేకున్నట్లుగానున్న శూద్రసన్నిధియందు నధ్యయ
నముజేయరాదు రాత్రివరమయూమమందు లేచి శుద్ధయనమునచిః శ్రాంతుడై
మరలనిద్రించగూడదు॥ ౯౯॥

మూ॥ యథోచితేన విధినా నిత్యంఛందస్కృతంపఠేత్॥ బ్రహ్మ

ఛందసశ్చ శంకైవ ద్విదోయోక్తోహ్యనాపః॥ ౧౦౦॥

ఉక్తప్రకారవిధిచే నిత్యము ఛందసశ్చరమనగా గాయత్య్యాది ఛందోయుక్త మగు మంత్రమాత్రమును బలీంపవలయును మంత్రములుక మాంతరంగము లౌట వలన నాపదలేనప్పుడు బ్రాహ్మణమునున్న మంత్రజాతమునున్న సుక్తవిధిచే న మాహితుడగుచు ద్విజుడుబలీంపవలయును॥ ౧౦౦॥

మూ॥ ఇమాన్నిత్య మనధ్యాయా నధీయానో వివర్జయేత్॥ ఆ

ధ్యాపనంఠ కుర్వాణ శ్చిష్యాడౌ విధిపూర్వకం॥ ౧౦౧॥

ఈశేష్కల యనధ్యాయములను క్తవిధిచే నధ్యయనాధ్యాపనముల నొనర్చుచు బ్రాహ్మణుడుదానధ్యయనముశేయరాదు శిష్యులకధ్యాపనమునుగూడదు॥ ౧౦౧॥

మూ॥ కణశ్రవేనీలేరాత్రౌ దీవాపాంసు సమూహనే॥ ఏతావ

పాఃస్వనధ్యాయా వధ్యాయజ్ఞాః ప్రవక్షతే॥ ౧౦౨॥

రాత్రియందుకణములకు విసబడుమాత్రమగుస్వనవాయువు బ్రసరించుచుండే నేనియు నిచ్చటగోవిందరాజు కణములేనివీ గాఢన నిట్లు జెప్పడముచే నధికవాయువులేచుచుండగననివ్రాసెను పగలుపరాగమెగసనేనియు నీరెండును పక్షకాలములందనధ్యాయములని యధ్యాయజ్ఞులుచేప్పుచున్నారు॥ ౧౦౨॥

మూ॥ విద్యుత్ స్తనితవషేఘ మహాలాగ్నానంద సంప్లవే॥ ఆ

కాలికమనధ్యాయ మేతేఘ మునరబ్రవీత్॥ ౧౦౩॥

మెరుపు నురుము కవళము నీమూడునొక్కమారుగలిగెనేనియు నులూపాతములు బడుచుండేనేనియు ననధ్యాయమని మనువుజెప్పెను॥ ౧౦౩॥

మూ॥ ఏతాం శ్వభ్యుదీతాం విద్యాద్యధాప్రాదుష్కృతాగ్నిషు॥

తథా విద్యా దనధ్యాయ మన్యతాచా శ్చిదశక్నో॥౧౦౪॥

ఈచేప్పుడినవిద్యుదాదులు హోమాధికమెప్పుడగ్నిలను బ్రజ్వలించజేతు రా సంధ్యాక్షామంబొక్కమారు బాదుభావించెనేనిపక్షకాలమందనద్యాయ మగు ను అట్టిసంధ్యాకాలమునందుపక్షతుకవృత్తిరిక్తమయములందు షేఘమాత్రవర్షనముచేసినధ్యాయమగును పక్షతుకపం దంతమాత్రముచే ననధ్య గనముగాదు॥

మూ॥ నిఖిలాతేఘామివతనే జ్యోతిషాం చోపసజ్జనైః । ఏతా

నాకాలికాన్విద్యా దనధ్యాయా నృతావపి॥ ౧౦౫॥

అంతరిక్షభూత్పతన్వత్ప్రట్టినిష్పడుకు చూకంపము సూర్య చంద్రతారాగ
ణముల్లికుపసర్జమయి నప్పడును సనధ్యాయమగును ఇవివర్షకాలమందునున్నను.
నియపితబ్రహ్మవలన తద్వ్యతిరిక్తకాలమందునున్ననియథకము॥ ౧౦౬॥

మూ॥ ప్రాదువ్యతేత్వగ్నిమతు విద్యుత్తేన్విత సన్వసే సజ్యో

తిస్యాదనధ్యాయ శ్చేషే రాత్రా యథావిధి॥ ౧౦౭॥

మోహార్థమగును బ్రజ్యలింపించుచుండగా సంస్కర్యుండు విద్యుద్గజిత శ
బ్దములుమాత్రము వర్షకములేకున్నను జూపట్టిననాసంధ్యాకాలమున సనధ్యాయ
మగును “నాకాలికః” యనగా నకాలమందగునది ప్రాతస్సంధ్యాకాలమందవిరె
డుననగా విద్యుద్గజితములు రాత్రియందు విద్యుత స్తవితవర్షకములు మూడున్ను
నయిన వర్షకమునుగూడనని యేలాగు పగలసంధ్యాయమో రాత్రియందునకూ
రాత్రమసంధ్యాయమగును॥ ౧౦౮॥

మూ॥ నిత్యావధ్యాయఏవస్యా ద్ద్రాపేమనగరేభవ । ధర్మనైపు

ణ్యకామానాం పూర్తిగంధేచసర్వదా॥ ౧౦౯॥

గ్రామములందును పట్టణములందును దుగళాంధమనుభూతమగుచునుండిచోని
త్యావధ్యాయము నైపుణ్యవిశయమిది ధర్మాధికే ధర్మనైపుణ్యకాములు విద్యా
నైపుణ్యకాములు సనరెండుతేరగులవారికిని యందులొనర్చుకొనము ననుసరించి
కొందరుజ్ఞానాతిశయము విషయమైదదివినచేదమువలన బుద్ధిపుగల యద్భుతరూప
మగు ధర్మ మనివృత్తయించెడు శిష్యులుకొందరు వీరలుధర్మనైపుణ్యకాములుకొం
దగుశిష్యులు మాత్రమగుగ నధ్యయనముజేయువారు విద్యాతిశయమాత్రాధులువి
ద్యానైపుణ్యకాములు॥ ౧౧౦॥

మూ॥ అంతరగత శవేగ్రామే వృషలస్యచ సన్నిధౌ । అనధ్యాయ

యోరుధ్యమానై సమవాయై జనస్యచ॥ ౧౧౧॥

గ్రామమందుశవమున్నటులుకలసింను వృషలువనగానిచ్చటనధామికుడు “న
చంద్రసన్నిహితః” యని జెప్పబడెనుగాన సధామికునిసన్నిహితు రోదనము వినె

దురుమంతిననుబహుజం మొకచోటికి నెదనెంచుననుజేపొగైననసధ్యాయమగును॥

మూ॥ ఉపకే మధ్యరాత్రేచ విజ్ఞాత్రస్య విసజ్జనః । ఉచ్ఛ్రిష్ట
శ్వాద్ధిభుక్తైశ్చ మనసాపి నచింతయేత్॥ ౧౦౯॥

జలమందున్న రాత్రియొక్క-మధ్య నాలుగుముహూర్తముల కాలమందున్న
“సూ॥ నిశాయాంతచతుర్భుహూర్తః”మని గౌతమవచనమువలననిచటగోవిందరా
జురాత్రియొక్క మధ్యయామములు రెండుననివ్రాసెను మూత్రపురీషోత్సర్జనమం
దును భోజనాద్యనంతరమందాచమరాదులచే శుద్ధమగాని వాడుచ్ఛిష్టడట్టివాడు
ను శ్రాద్ధమందు నియమించబడినది మొదలొకయహూరాత్రమును మనసులొనైన
వేదమునుచింతించగూడదు॥ ౧౦౯॥

మూ॥ ప్రతిగృహ్యద్విశోవిద్యా శేకోద్దిష్టస్యకేతనం । శ్రగ్ధహంసకీ
తేయేద్భ్రష్టా రాజ్ఞోరాహుశ్చసూతకే॥ ౧౧౦॥

ప్రేతశ్రాద్ధమందునిమంత్రణముబొందిన్నిదేశాధీపతికిపురుడు మొదలగునవి వచ్చి
నప్పుడున్నసూర్యచంద్రగ్రహములందున్నమూడుసినములసధ్యాయము॥ ౧౧౦॥

మూ॥ యావదేకానువిష్టస్య గృహోలేపశ్చష్టతిః । విషస్యవిదుషో
దేహ తావద్భ్రష్టా నకీతేయేత్॥ ౧౧౧॥

విద్వాంసుడగు నే బాహ్యులు తనదేహావస్థుని శరీరోచ్ఛిష్టమైయంటిన కుం
కుమచందరాదిగంధలేపములుండిచ్చిరాళ్ళు నసధ్యాయముగావున సస్యయనముజే
యరాదు॥ ౧౧౧॥

మూ॥ శయానఃప్రోథపాదృచ్ఛత్వాస్తైవానశక్తికాం । నాథీయా
తామిషంజగ్ధ్వా సూతకాన్నాద్యమేవచ॥ ౧౧౨॥

శయ్యయందు బయింటియు పాదములు పీఠమందుంచియు తొడమీదపాదముంచుకు
నియు మాంసమునున్న జననమరణాద్యాశౌచవంతులయన్నమునున్న దిగియువేద
ముజదువరాదు॥ ౧౧౨॥

మూ॥ నిహలేబాశేత్తేచ సంక్యయోలేవచోభయోః । అమావా
స్యౌచతురశశ్శిః పౌణమాస్యష్టకాసుచ॥ ౧౧౩॥

ముక్తిమంచుగప్పినప్పుడును బాగాములనెగయు చప్పుడయినప్పుడును కెండుసం
 ధ్యలందును అమావాస్యచతుర్దశీపౌర్ణమాస్యష్టమిలందును వేదమును జదువ
 రాదు॥ అష్టకములు వేరుగ శెప్పబడుటవలన నష్టకశబ్దమిచ్చట నష్టమలనుకోవ
 చ్చును॥ ౧౧౩॥

మూ॥ అమావాస్యగురుహంతి శిష్యంహంతిచతుర్దశీ॥ బ్రహ్మ
 ష్టకాపౌర్ణమాస్యో తస్మాత్తైఃపరివజయేత్॥ ౧౧౪॥

అమావాస్యగురువునున్న చతుర్దశిశిష్యునిన్ని జంతువు అష్టమిపౌర్ణమాసలు
 చేదమునువిస్మృతినిొందించును గాన నాదినమ లందధ్యయనముజేయించరాదు॥

మూ॥ పాంసువషేడిశాందాహే గోమాయుషిరుతేతథా॥ శ్వ
 భరోష్ట్రేచరుదతి పశూచనపశేద్ద్విజః॥ ౧౧౫॥

పరాగముకమ్మినప్పుడును దిక్కులయందు మంటలగపడినప్పుడును పక్షులు కు
 క్కులు గాడిదెలు నరుచుచున్నప్పుడును వీటిపక్షిలోనుండియును ద్విజుడుచేదము
 ను జదువరాదు॥ ౧౧౬॥

మూ॥ నాథీయాత శ్మశానాంతే గ్రామాంతే గోవ్రజేవీవా॥ వసి
 త్యా మైథునంవాస శ్రాద్ధికం ప్రతిగృహ్యచ॥ ౧౧౭॥

శ్మశాన ప్రాంతమునందును గ్రామసమీపమునందును మైథునసమయధృతవస్త్ర
 మును ధరించియు శ్రాద్ధమగునన్నమును బ్రతిగ్రహించియు నధ్యయనము జేయ
 రాదు॥ ౧౧౮॥

మూ॥ ప్రాణివా యదివా॥ ప్రాణి యశ్చించిచ్ఛాద్ధికంభవేత్॥
 తదాలభ్యా ప్యనర్యాయః పాశ్వాస్యోహి ద్విజస్సృతః॥ ౧౧౯॥

శ్రాద్ధికమగు నన్నాదికమును దినన ననర్యాయమని శెప్పబడెను మరిన్ని గవా
 శ్వాదులు ప్రాణులు వస్త్రమాల్యాదు లప్రాణులు వీటిలో శ్రాద్ధాంగములవేటిని
 దానముబట్టినను బ్రాహ్మణుడు పాణియె ముఖముగాగలవాడు గావున నతండ్రి
 ననుం దధ్యయనము జేయరాదు॥ ౧౨౦॥

మూ॥ యోరైరుపప్లుతే గ్రామే సంభ్రమేదాగ్నికారితే॥ అకాలిక

మనధ్యాయం విద్యాత్పర్వా ద్భుతేషుచ॥ ౧౧౮॥

చోరులచే నూరుక్రోచబడినన్నిచేగాల్పబడినను దివ్యాంతరిక్షభామములగును
పుద్రవసూచకములగు నమ్మతములు గనపడిననధ్యాయమకాలికమగును॥ ౧౧౮॥

మూ॥ ఉపాకర్ణిశి చోత్సగః త్రిరాత్రం త్షేపణంస్మృతం॥ అష్ట
కాసు త్వహూత్ర మృత్వంతాసువరా త్రిషు॥ ౧౧౯॥

ఉపాకర్ణోత్సగములందు మూడహూరాత్రము లధ్యయనముగూడదు ఉత్స
గముందు సత్త్విగృహూరాత్రములు చెప్పబడెను ఇచ్చట ధర్మనైపుణ్య కాముని
కై యీత్రిరాత్రోపనేకము మరియు మార్గశిషః కృష్ణాష్టమిమొదలు నాలుగ
హూరాత్రములు పుష్యకృష్ణ మాఘకృష్ణాష్టమి మొదలుకొని నాలుగేసిదినము
లష్టకలివియును ఋత్వంతరాత్రములు ననధ్యాయమగును“పౌణమాస్యవ్దకాసుచ”
యని శెప్పినచో నన్నుచుప్తములకురాగా నేవిశేషవిధిచే నెతరాష్టములున్నవిగావు
న పునరుక్తిలేదు॥ ౧౧౯॥

మూ॥ నాధీయితాశ్వమారూఢో నవృత్తంనచ హస్తినం॥ ననా
వంనఖరం నోష్ట్రం నేణస్థో నయానగి॥ ౧౨౦॥

గర్జమును వృత్తమును గజమును నామమునుగాడిదెనుప్రమునునధిష్ఠించియుడి
పరక్షేప్రముడుండియు శకటాదియాగ్రుడయును నధ్యయనముజేయరాదు॥

మూ॥ నవివాదే నకలహే నసేనాయాం నసంగరే॥ నభుక్తమా
మాత్రై నాజీణే నవమిత్యా నసూతకే॥ ౧౨౧॥

వాకలహమందున్ను దెబ్బబాటయందున్ను యుద్ధములేనప్పుడైనను సేనయం
దను యుద్ధమందును భుజించిచెయ్యిశక్తియారకముందున్ను॥మూ॥“యావదాద్రో
పాణిరితి”యని వసిష్ఠస్మృతివలన యజ్ఞిణమందున్ను వమనముజేసుకున్నది పుల్లని
లేపులు వచ్చుచుండిననున్ను వేదముజదువరాదు॥ ౧౨౧॥

మూ॥ అతిథించా ననుజ్ఞాప్య మారులేవాశివా భృశం॥ రుధిరేచ
సృతేగాత్రా చ్ఛస్త్రైః పరిక్షతై॥ ౧౨౨॥

అగ్గయరమొనకొడనని యతిథి యనుజ్ఞాపితుడు కావో యంతటిగానున్ను

అధికముగ వాయువు విసరుచున్నను దేహమువలన రక్తముస్రవించినను రక్తసా
వములేకున్నను శస్త్రాక్షతము గలిగినప్పుడు ననధ్యాయము॥ ౧౨౨॥

మూ॥ సామధ్వవా వ్యగ్యజుషీ సాధీయాత కదాచనా వేదస్యాధీ
త్యవాప్యంత మారణ్యక మధీత్యచ॥ ౧౨౩॥

సామవేదధ్వని వినిపించెనేని మరి ఋగ్యజుర్వేదముల నధ్యయనముజేయరాదు వే
దము కొనుగ్రంథమయిన నాడును ఆరణ్యకశాఖను జరిపిన పిమ్మట నితరశాఖలను
జదువరాదు॥ ౧౨౩॥

మూ॥ ఋగ్వేదోదేవదైవత్వో యజుర్వేదస్తు మానుషః సామవే
దస్మృతః పితృ సస్తాస్త్యా శుచి ధ్వజః॥ ౧౨౪॥

సామవేదధ్వని గలుగుచుండ ఋగ్వేదయజుర్వేదములు జదువరాదను దానికి
దీయనువాదముఋగ్వేదము దేవుడు దేవతగాగలది యజుర్వేదముమనుష్యదేవతా
కను తరుచుగా మానుషకర్మము నుపదేశించెడిదిగాన నున్నెనను సామవేదము
పితృదేవతాకముగాన పితృకము మొనచి జరిపవచ్చునను జేయు
టకు స్మృతిజెప్పుచున్నది గావున నాసామధ్వని యశుచి వంటిదిగాని యశుచేగా
దు గావున నదివనబడిన ఋగ్యజుస్సుల నధ్యయనము జేయరాదు॥ ౧౨౪॥

మూ॥ ఏత ద్విదంతో విద్వాంసః త్రయ్యానిషగృహ మస్వహమ్ ।
క్రమతః పూర్ణమభ్యస్త్య పశ్యా ద్వేద మధీయతే॥ ౧౨౫॥

ఈప్రకారముగా వేదత్రయము దేవమానుష పితృదేవతాకమని తెలిసిన శా
స్త్రజ్ఞులు త్రయ్యానిషగృహమనగా సుద్ధృతమగు సారిము వ్యాహృతిసావిత్యాత్మ
కము ప్రగవ్యాహృతిసావితులను ముందుగా క్రమముగా నధ్యయన మొనచి పి
మ్మట వేదాధ్యయన మొనతురు- ఇది ద్వితీయాధ్యాయోక్తమైన ననధ్యాయప్ర
కరమందు జెప్పుటైన॥ ౧౨౫॥

మూ॥ పశు మండూక మాజూర శ్వ సర్ప నకులాశుభిః । అంత
రాగమనేవిద్యా దనధ్యాయ మహునిశమ్॥ ౧౨౬॥

గురుశిష్యులమధ్యమంచి గోవులు మొదలగు పశువులను కప్ప పిల్లి శునకము

సాము ముంగిస యివ నడచి పోయెనేని యొకయఃపూరాత్ర మనధ్యాయము॥

మూ॥ ద్వావేతా వజ్రయే స్మిశ్య మనధ్యాయా ప్రయత్నసిః ।

స్వాధ్యాయ భూమించాశుద్ధా మాత్మనం చాశుచింద్విజః॥

ఇప్పుడు విద్యావైపుణ్య కామునికూచిఁ పూర్వోక్తానధ్యాయవికల్పముఁకొరకు చెప్పుచున్నాడు-స్వాధ్యాయము చెప్పిడి ప్రదేశముచ్చిష్టమేధ్యాదులతో నశుచిగానుండినను దానశుచిగా నుండినను నివిరెండు ననధ్యాయములుగాన బ్రయత్నముచే నారెంటిని విడువవలయును॥ ౧౨౬॥

మూ॥ అమావాస్యా మద్వమీంచ పౌర్ణమాసీం చతుర్దశీమ్॥బ్ర

హ్మచారీ భవే స్మిత్య మప్యతౌ స్మితీకో ద్విజః॥ ౧౨౭॥

అమావాస్య అద్వమీ ఋతువునందునై నను పౌర్ణమాసీ చతుర్దశీయనాలుగు అధులయందును స్మృతకుడగు ద్విజుడు శ్రీని బొందగూడదు బ్రహ్మచారియే గావలెను॥“శ్లో॥ పర్వవజ్రం వ్రజేత్సైవా”మని చెప్పబడి నప్పటికిని స్మృతకవ్రత లోపప్రాయశ్చిత్తార్థ మచ్చట జెప్పబడెను॥ ౧౨౮॥

మూ॥ నస్నాన మాచరే ద్భుక్త్వానాతురో నమహానిశిః నవాసో

భిన్నస్వజనం నావిజ్ఞాతే జలాశయే॥ ౧౨౯॥

భోజనమొనచిఁ స్నానము జేయరాదు చండాలాదిస్పృశము లేనప్పటినిషేధము॥“మూ॥ ముహూర్తమపిశ క్తివిషయే నాప్రయతస్యోత్”అని అపస్తంబవచనము వలన నట్టివిలేనిచో నైచ్చికస్నాన విషయమినిషేధమని చెలియవలయురో గియయ్యెనేని నైమిత్తికస్నానమైనను యథాశక్తిగా జేయవలయు నదియెట్లున్న॥“శ్లో॥ అశిరసంభవేత్స్నానం స్నానాశక్తౌవ కమఁదామ్ । ఆక్రేణ వాససావాస్యాన్తాజనం దైహికంవిదురిత॥”యనిజాబాల్యాద్యక్రమగుట వలన నశక్తునకు నైమిత్తికస్నానప్రసక్తియందున్న తడిబట్టచే నొడలు దుడచినంబయియుండును॥“శ్లో॥ మహానిశాత్రవిజ్ఞేయా మధ్యస్థం ప్రహరద్వయం । తస్మిన్ స్నానంనకుర్వీత కామ్యనైమిత్తికాబృతే॥”యను దేవల వచనము వలన మధ్యయామములురెండు నర్థారాత్రమందు కామ్యనైమిత్తికములుదప్ప స్నానము జేయరాదు॥ చండాల

దిస్పశకలిగి నప్పుడు దప్పు బహువ స్త్రీములతో ననగా కట్టుబట్టలతో నిత్యమును
స్నానము గూడదు తనకు తెలియని యుగాధములును మొగళ్లు మొదలగువాటి పీడ
గలుగు హృదయాలలో స్నానము జేయరాదు॥ ౧౨౯॥

మహా॥ దేవతానాంగురోరాజ్ఞః స్నానకాచార్యయోస్తథానా
కామేతాగమతశ్చయాం బభువోదీప్తితస్య॥ ౧౩౦॥

పాపాణాది విగ్రహరూపదేవతలయొక్కయు పిత్రాది గురువులయొక్కయు
మూర్ధాభిషిక్తునియొక్కయు స్నాతకనియొక్కయు ప్రధానుడగు నాచార్యుని
యొక్కయు కపిలవర్ణముగలవానియొక్కయు దీప్తితునియొక్కయు చశబ్దముచే
చండాలాదులయొక్కయు సీడను కామముచే దోహక-గూడదు అకామముచేదోష
ములేదనుట॥ ౧౩౦॥

మూ॥ మధ్యందిశేధ్వరాత్రేవ శ్రాద్ధంభుక్త్వాచసామివం సం
ధ్యయోరుభయోశ్చైవ న సేవేతచతుష్పథం॥ ౧౩౧॥

మధ్యదిగమందు సర్వరాత్రమందును సంధ్యలరెంటును మాంసయుక్తముగ
శ్రాద్ధభోజనమునచియు చతుష్పథమందు చిరముండరాదు॥ ౧౩౧॥

మూ॥ ఉపవీతనమపస్నానం విజ్ఞాతైర క్తమేవచ శ్లెష్మనివృత్త్యా
తవాంతాని నాభితష్టేత్తుకామతః॥ ౧౩౨॥

ఒకలు నలుగడినపిండి స్నానోదకము మూత్రపునీవములును రక్తము శ్లెష్మము
నుమ్మివేసిన తాంబూలాదికము వమనము వీటినకామముచే ముట్టుకునియుండగూ
డదు॥ ౧౩౨॥

మూ॥ వైరింబనోపసేవేత సహాయంచైవ వైరిః॥ అధార్మికంత
సూర్యవ పరివైవచయోపితం॥ ౧౩౩॥

శత్రువును వానిమంత్రిని అధార్మికుని దొంగవానిని పరశ్రీన్ని సేవించగూడ
దుతసూరుడధార్మికుడైనప్పటికిని మికిలిగహితుడగుటవలనవేరేచెప్పట॥ ౧౩౩॥

మూ॥ సహద్యకమనాయువ్యం లోకేకంచనవిద్యతే॥ యాద్యశంపు

మనుస్మృతి * చతుర్థాధ్యాయము.

223

రుషస్యేహ యర దాకోపసేవనం॥

౧౩౪॥

పరదారగమనముతో సదృశమగు ససాయుష్యకరమగునది లోకములోలేదు-
గావున నదిజేయరాదు॥

౧౩౪॥

మూ॥ త్కత్రియంచైవసర్పంచ బ్రాహ్మణంచబహుశ్రుతం । నావమ :

స్యేతవై ఘాష్టుః కృశానపికదాచన॥

౧౩౫॥

వృద్ధినొందనిచ్చగలపురుషుడు రాజునున్న సర్పమునున్న బహుశ్రుతుడగుబ్రా-
హ్మణునిన్ని వీరుకృశించియుండిన నవమానించరాదు॥

౧౩౫॥

మూ॥ ఏత త్రైయంహిపురుషం నిర్దహేదవమానితం । తస్మాదేత

త్రైయంనిత్యం నావమస్యేతబుద్ధిమా॥

౧౩౬॥

ఈత్రయమవమానితమగుచు నవమానమొనర్చినవాని నశింపజేయునదిగావున
నవమానించరాదు త్కత్రియుడును సర్పమున్న దృష్టశక్తులే బహుశ్రుత బ్రాహ్మణు
డాభిచారికాదులచే నశింపజేయును గాన మంచిబుద్ధిగలవాడీత్రయమునవమానిం
చరాదు॥

౧౩౬॥

మూ॥ నాత్మనమవమన్యేత పూర్వాభిరసమృద్ధిభిః । అమృత్యుశ్చ

యమన్విశ్చే నై హంమన్యేతదులభాం॥

౧౩౭॥

మందు గాధనాథులను క్రయత్నముజేసినధనమబ్బకున్నదానంబట్టినేను మంద
భాగ్యుడననితన్నవమానింపకొనరాదు మరేమంటే మరణపర్యంతమును శ్రీసిద్ధిక్తై
యుద్యుక్తిజేయవలెను- సంపత్తిదులభమని యూరకుండగూడదు॥

౧౩౭॥

మూ॥ సత్యంబ్రాయా త్ప్రియంబ్రాయా న్నబ్రాయాత్సత్యమప్రియం ।

ప్రియంచనాస్యతంబ్రాయా దేషధర్మస్సవాతసః॥

౧౩౮॥

తాబ్రాచినది వినినదిన్ని సత్యమిదియేపలుకవలె నప్రియముగా బలుకవలె స
త్యమిదిసహనీకుహనియయ్యెను బలుకరాదు ఏకుప్రత్రుడుపుట్టెనని జెప్పవలెను ఇ
దివేదమూలముగావున సత్యమగుధర్మము॥

౧౩౮॥

మూ॥ ఛద్రంభద్ర మితీబ్రాయా ద్భద్రమిత్యేవవావదేత్ । ఈషద్ర-

వైరంవివాదంచ నకుర్యాత్ సచిత్సహ॥

౧౩౯॥

మొదటిభద్రపదమభద్రపరము రెండవది భద్రశబ్దపర్యాయపరము యేడియభద్రమేదానిని భద్రశబ్దపర్యాయముగు పుణ్యప్రశస్తాదిశబ్దములచే జెప్పవలయును అందుకు ఆపస్తంబులు॥ “సూ॥ నాభద్రమభద్రం బ్రాహ్మత్యుణ్య ప్రశస్తమితి బ్రాహ్మయాదితి॥” అభద్రమునభద్రమనరాదు పుణ్యమనిప్రశస్తమని యనవలెనునని భద్రమందుభద్రపదముచేతనే పలుకవలెను పనిలేనివిరోధము నెవ్వనితోడనున్నజేయరాదు॥

౧౩౯॥

మూ॥ నాతికల్యం నాతిసాయంనాతిమన్యందినేకీతే । నాక్షాతేన

సమంగచ్ఛే నైకోన వృక్షై స్సహ॥

౧౪౦॥

ఉషఃకాలమందును ప్రదోషకాలమందును మధ్యందినమందును తెలియబడని స్వభావముగల పురుషునితోటిన్ని శూద్రులతోటిన్ని కలసిప్రయాణముజేయరాదుతానొకొడున్ను వెళ్లగూడదు॥ “శ్లో॥ నైకప్రపశ్యేతాధ్వాన॥” మనిచెప్పబడియుండినప్పటికిని నిచ్చట॥ “నైకః॥” యనునదిస్నాతకవ్రతలోప ప్రాయశ్చిత్త గారవాధఃము॥

౧౪౦॥

మూ॥ హీనాంగనతిరిక్తంగా న్విద్యాహీనా న్వియోధికాః । కు

రూపద్రవ్యహీనాంశ్చ జాతిహీనాంశ్చ నాక్షిపేత్॥౧౪౧॥

హీనాంగులను నధికాంగులను వృద్ధులను కురూపులను దరిద్రులనుజాతిలేకుండావార్యును సొట్టవాడాగుడ్డివాడా యనునీరినాక్షిపించవగదు॥

౧౪౧॥

మూ॥ నస్సృశేత్పాణివోచ్ఛిష్టో విప్రోగోబ్రాహ్మణానలాః । న

చాపిపశ్యేదశుచిస్సవస్థో జ్యోతిగఃకాః॥౧౪౨॥

భోజనంబాసచియుమూత్రపురీషోన్నజనముజేసియు నాచమించని వాడు చ్ఛిష్టుడు అట్లుచ్ఛిష్టుడగు విశ్రాంతకరముచే గోవును బ్రాహ్మణుని వహ్నిని స్పృశించరాదు అశుచియై స్వప్రముగానున్నవాడు సూర్యనక్షత్రాది జ్యోతిస్సులనూడగూడదు॥

౧౪౨॥

మూ॥ స్పృష్టే వైకాన శుచినిత్యమర్చిః ప్రాణానుపస్పృశేత్ ।

గాత్రాణిశ్చైవ సర్వాణి నాభింపాణితలేతు|| ౧౪౩||

అశుచియైగవాదలను స్పృశించేనేని యాచమించి హస్తరతములగునుచకములచేత క్షురాడిండియములను శరస్సును సరంభములను జూనువును పాదములను స్పృశించవలెను యిచ్చటచప్రకరిణము నేలఃస్థిచెప్పేననిన ప్రాచ్యైత్రాధిధానలాఘవముకొరకు ప్రాయశ్చిత్తప్రకరిణమందున్న గవాది గ్రహణము గావలసేయుండును|| ౧౪౪||

మూ|| అవాతురస్సాన్విఖానిన స్పృశే దగమి శ్చతః|| రోమాణిచ రహస్యాని సర్వాణ్యేవ విజయేత్|| ౧౪౫||

రోగికాకనిండియరంభమునున్నగుదత్తస్థలోమములనున్నరోమిష్టముగ స్పృశించరాదు|| ౧౪౬||

మూ|| మంగళాచారయుక్తస్యా శ్చక్రియతాత్మాజీకేండియం జ పేచ్ఛజుహుయాన్వైచ నిత్యమగ్నుతండితః|| ౧౪౭||

ఉష్ణార్హస్థియంగళము దానికిహేతువగు గోరోచనాదిధారణమును మంగళము గునుసేవాదకవాచారము పీటియందుద్యుక్తముగావలెను బాహ్యభ్యంతరశుచియు జితేంద్రియమును గావలెను నిత్యమునలంబితుడై గాయత్ర్యాదిజపమున్న నగ్నయందు హేమమును జేయవలయు నాచారములన్నియు శిష్టసప్తటిక్ష్ణవినివాతనిచ్చితియిచ్చట ముల నాచారములనేజేయవలయుననిచెప్పెను|| ౧౪౮||

మూ|| మంగళాచారయుక్తానాం నిత్యం చక్రియతాత్మనాం జప తాంజుహ్వతాంజైవ వినిపాతోనసద్యతే|| ౧౪౯||

మంగళకర్మములతోనాచారముతోనున్నట్టియున్న నిత్యము శుచులయినట్టియు జపహేమరతులగునట్టివారిలకు జైవమానుషోపద్రవములు రాకపోవ్వను|| ౧౫౦||

మూ|| వేదమేనాభ్యసేన్నత్యం యథాకాలమతండితః | తప్తస్యా హ్యహుఃపరంభగ్ని ముపశమోఽన్యఉచ్యతే|| ౧౫౧||

నిత్యకృత్యయిచపిచ్చటనున్న శేయస్సుకు చూలము గాఢన ప్రణవగాయత్యాగ్రంకమునెయలగును గాకుండ జపించుచుండవలయును ఎందువలన నదిపరమ

ధర్మమని యునితరముంపధర్మములనియు మన్వాదులుజెప్పిరో వేదాభ్యాసాదికము
మున్ను జెప్పబడినప్పటికిని వేదాభ్యాసముచే జాతిస్మరణాదికముగలిగి తద్వారా
మోక్ష హేతువనిచెప్పబడుగా మరల జెప్పబడెను॥ ౧౪౭॥

మూ॥ వేదాభ్యాసేనసతతం శాశ్వతంపనైవచ । అద్రోహేణచ
భూతాచాం జాతిస్మరణపౌర్వికం॥ ౧౪౮॥

ఎల్లప్పుడును వేదాభ్యాసశాశ్వతపనులచేతనున్న భూతక్రోహములేకండుట
చేతనున్న పూర్వమందగుజాతినిస్మరించును॥ ౧౪౮॥

మూ॥ పౌర్వికీసంస్మరణజాతిం బ్రహ్మైవాభ్యాసతేవునః । బ్రహ్మ
భ్యాసేనచాజస్ర మనంతంసుఖమక్నుతే॥ ౧౪౯॥

పూర్వజాతిననగా ననేకపూర్వజన్మములందగు గర్భవాసాదిదుఃఖములను స్మరించుకుని సంసారమందువిరక్తుడై బ్రహ్మభ్యాసమునేచేసి శ్రవణమననధ్యానాదులచే స్వస్వరూపసాక్షాత్కారమనొంది బ్రహ్మనందాభ్యుపాసము నఖండముగ నొందును॥ ౧౪౯॥

మూ॥ సావిత్రాకాంతిహిమామాంశ్చ కుర్యాత్పర్వసు నిత్యశఃపి
త్రాంత్రైచైవాప్తకాస్వర్చే నిత్యమన్వత్ప్రకాశుచ॥ ౧౫౦॥

సావిత్రి దేవతాకములగు హిమములున్న అశ్వనివృత్త్యర్థములగు కాంతి హిమములనున్న పౌణమాస్యామావాస్యలయందు నెల్లప్పుడును జేయవలయును మరియు మౌగేశ్వరముమొదలుగా చూడు కృష్ణాష్టములయందష్టకలనున్న తదనంతరవక్షులయందష్టకలనున్న తనపెతరులకుశ్రాద్ధములను జేయవలయును॥ ౧౫౦॥

మూ॥ దూరాదవసధాస్మృతం దూరాత్పదావసేవనం । ఉచ్చి
ష్టాన్నంనిషేకంచ దూరాదవసమాచరేత్॥ ౧౫౧॥

“స్తోత్రైర్మత్యామిమవిత్తేప మతీత్యాభ్యధికంభువభితి-” అగ్నిగృహమునకువైరుతిడికుగన బాణపాతముకంటే నధికమగు ప్రదేశమందని విష్ణుపురాణవచనమువలన నట్లుగృహమునకు దూరముగా మూత్రపురీషోచ్ఛిష్టరేతిస్సేవాదులను జేయవ

లయును॥

౧౫౧

మూ॥ మైత్రంప్రసాధసంస్థానం దంతధావనముంజనం తుశ్యరం
వైవరక్షాథకం గురూనేవచపర్వసు॥ ౧౫౨॥

మైత్రమనగా మిత్రదేవతాకమగునదిగుదస్థానమందగునది మైత్రమనబడును పు
రీషశౌచమున్న అలంకారమున్న స్నానమున్న దంతధావనమున్న అంజనధార
ణమున్న దేవతాద్యర్చనమున్న పర్వములందు గురుపూజయు పూర్వాహ్నమందు
సేజేయవలయును పూర్వాహ్నమనగా రాత్రిశేషదినపూర్వభాగములు వివక్షితము
లు కృత్యములుమాత్రమే వివక్షితములు గావున పారక్రమమకరలేదు స్నానా
లంతరమందు దంతధావనముండదుగావున॥ ౧౫౨॥

మూ॥ వైవతా న్యభిగచ్ఛేత్తు ధామికాంశ్చ ద్విచోద్దమామ్ ।
తుశ్యరంచైవ రక్షాథకం గురూ నేవచ పర్వసు॥ ౧౫౩॥

పాదాదాదివిగ్రహరూపదేవతలనున్న ధర్మప్రధానవిప్రులనున్న రక్షా
థకమై రాజాదులనున్న పిత్రాదిగురువులనున్న యమావాస్యాదిపర్వములందు
శుశ్రూషుట కభిముఖముగాబోవలయును॥ ౧౫౩॥

మూ॥ అభివాదయేద్వృద్ధాంశ్చదద్యాజ్యైవానసంస్వకంకృతాం
జలిరుపాసీత గచ్ఛతః పృథ్వీస్వియాత్॥ ౧౫౪॥

గురువు లింటికరాగానే నమస్కరించవలెను తనయాననము వారి కవ్వవలెను
వారిసన్నిధిని చేతులు జోడించుకొని యుపాసిచుకుని యుండవలెను వారు వెళ్ళుచు
న్నప్పుడు వారివెనుక నడచి వెళ్ళి యంపకము బెట్టవలెను॥ ౧౫౪॥

మూ॥ శ్రుతిస్మృత్యుదితం సమ్య జ్ఞేబద్ధం స్వేమ్య కర్మకము । ధర్మ
మూలం నిషే వేత సదాచార మతంద్రితః॥ ౧౫౫॥

శ్రుతిస్మృతులే తస్యగ జెప్పబడినట్టియు అధ్యయనాది స్వకర్మములందు
సంగములుగా నిబద్ధములునట్టియు ధర్మహేతులయైనట్టియు సాధుజనాలయా
చారముల ననలముడై సంతతమచరింపుచుండవలయు నని సామాన్యముగ నాచా
ర్యోపదేశము ఫలకథనంబువకై జేయబడెను॥ ౧౫౫॥

మూ॥ ఆచారా ల్లభతేచాయు రాచారా దీప్సితాఃపజాః ! ఆ

చారా ధ్వమక్షయ్య మాచారో హంత్య లక్షణమ్॥౧౫౬॥

ఆచారము వలన వేరొకమగు పూర్ణాయుష్యము నభిమతిపుత్రపాత్రదుహితా
త్రాగ్గుంతతియు నక్షయమగు ధనమునుం గలుగును అశుభసూచకములగుచిహ్నము
లును నిష్ఫలముగ నొనఁచును ఆచారధర్మముచే నరిష్టములు మళ్ళి పోవును
గావు॥ ౧౫౬॥

మూ॥ దురాచారోహీ పురుషో లోకే భవతి నిందితః । దుఃఖ

భాగీచ సతతం వ్యాధి తోల్పాయు రేవవ॥ ౧౫౭॥

లోకమందు దురాచారయు కుడు నిందితుడు నల్పాయుష్యుడు రోగవంతుడు
ను దుఃఖయు నగును గాన సదాచారయుక్తుడు గావలయును॥ ౧౫౭॥

మూ॥ సర్వక్షణ హీనోపి యస్యచా చారవాన్మరః । శ్రద్ధధా

నోనసూయశ్చ శతంవపాణి జీవతి॥ ౧౫౮॥

ఎవడు సదాచారసంపన్నుడును శ్రద్ధాయుక్తుడును పరదోషముల నెఱచినా
డు నగునో యన్నుడు మంచితక్షణములు లేనివాడైనను మారు వత్సరములు బ్ర
దుకును॥ ౧౫౮॥

మూ॥ యద్యస్పరవశం కమ త త్తద్యత్సేన వజయేత్ । యద్య

దాశ్చి వశంతుస్యా త్తత్సత్సేవేత యత్సతః॥ ౧౫౯॥

యేయేకమకము ధనప్రాథకనాదులచే పరాధీనమో యాయాకమకమును
యత్నముచే ద్యజించవలెను యేదేదీస్వవ్యాపారసాధ్యమో బ్రహ్మవిచారాదికమ
దియైయుచే జేయవలయును॥ ౧౫౯॥

మూ॥ సర్వం పరవశం దుఃఖం సర్వమాన్య వశం సుఖమ్ । ఏత

ద్విద్యా త్సమాసేన లక్షణం సుఖదుఃఖయోః॥ ౧౬౦॥

పరప్రాథకవాధీనమగు సంతయు దుఃఖహేతువు స్వాధీనమగు సంతయును
హేతువు ఇజ్జే సుఖదుఃఖములకు గారణముగా దెలియవలయును॥ ౧౬౦॥

మూ॥ గౌతమః కుర్వతో న్యస్యా త్పరితోషోంతరాత్మనః । త

తృతీయశ్చేన కుర్వీత విపరీతంతు వజాయేత్॥ ౧౬౧॥

యేకమణు జేయుచో నంతఃకరణము మోదిండుచో యది తప్పక జేయవలయును యేకమణు జేయుచో మనుస్మృతిలేకుండుచో యదిమానవలయు నిదివిహితస్మిచ్ఛేతరకమణవిషయము వైకృతము॥ ౧౬౧॥

మూ॥ ఆచార్యంవ ప్రవక్తారం పితరం మాతరం గురుమ్ నహిం

స్య బృహ్మకా గాశ్చసర్వాంశైశ్చ తస్మిన్॥

ఉపసయనపూర్వకవేదాధ్యానం చాచార్యం వేదాథమను శాస్త్రినయ తుడు బ్రవక్తశ్చిల్లియు యతిశ్రాంతి చేప్పినవాడు గురువు బ్రాహ్మణులు గోవులు సకలతపస్సులు విరినందరిని హింసించరాదు ఇతరు హింసయనగా బ్రహ్మకూలచరణము గోవిందరాజు సామాన్యహింసానిషేధము వలన వీరతతాయుల యనపుటిని హింసించరానివారైన నదియుక్తముగాదు "గురుంవా బాలవృద్ధౌ వా"యను విరోధమువలన నిదికుల్లూకభట్టవారైనను॥ ౧౬౨॥

మూ॥ నాస్త్రిక్యం వేదనికాంచ కేవతానాంచ కుశ్వరమ్ । జ్యే

షంబంభంచ మానంచ క్రోధం తైక్ష్యంచ వజాయేత్॥

పక్షాకము లేదునుబుద్ధి నాస్త్రిక్యము వేదజేవతానించ మాశ్వర్యముధర్మమం దుత్సాహము లేకుండుట యభిమానము కోపము క్రోధము వీటిని పరిత్యజించవలెను॥ ౧౬౩॥

మూ॥ పరస్యకుండం నోద్యచ్ఛే త్రుక్తోనైరం నిపాతయేత్ । ఆ

న్యత్ర తుత్రా చ్చిష్యాద్వా శబ్దభ్రం తాడయేత్తుతా॥౧౬౪॥

పరునికొట్టుటకు దండాదికమును వినరగూడదు పరుని శరీరముందు వ్రేయగూడదు తుత్రాశబ్దభ్రాన్యవాసాదులనుదప్పు నానిషేధము వీరినై తే శిక్షకొరకు "రత్వావేణువశేనవే"యనునట్టక్రమమున గొట్టవచ్చును॥ ౧౬౪॥

మూ॥ బ్రాహ్మణాయాప గుర్యైకవ ద్విజాతి ర్వధకామ్యయా ।

శతంపమాణి తామిస్రే సరకరివతతే॥ ౧౬౫॥

తాను ద్విజుడనున్ని బ్రాహ్మణునివలెవుడునని దండాదికమునెత్తుట మూతమున

నే కొట్టచక్కరలేదు ఉద్యుక్తిచూత్రముచే తామిస్రాదినరకమందు నూరుసంవత్సరములుబడును॥ ౧౬౫॥

మూ॥ తాడయిత్వా తృణేనాపి సంరంభా నృతిపూర్వకం । ఏక

• వింశతి మాజాతీః పాపయోనిషుజాయతే॥ ౧౬౬॥ •

గడ్డి పరక చేతనయినా బుద్ధిపూర్వకముగ క్రోధమువలన బ్రాహ్మణునికొట్టియిరువదియొకజన్మము దనుకనునకాది పాపయోనులందుబుట్టును॥ ౧౬౬॥

మూ॥ అమృత్య మానసోఽప్యద్య బ్రాహ్మణ్యా నృగంగతః ।

దుఃఖంసుమహ దాసోఽతి ప్రేత్యాప్రాజ్ఞ సయానరః॥ ౧౬౭॥

యుద్ధముజేయని బ్రాహ్మణుని శరీరమందు రక్తమువచ్చేలాగున నజ్ఞతచేనడచిన పరలోకమందధిక దుఃఖమునొందును॥ ౧౬౭॥

మూ॥ శోణితం యావతః పాంసూక్ సంగృహ్లాతి మహీతలాత్ ।

తావతోఽన్ధానముత్రాస్త్యై శ్శోణితోత్పదకోద్యతే॥ ౧౬౮॥

ఖడ్గాదులచే నెవడు బ్రాహ్మణునివరుకుటవలన రాలిన రక్తముచే నెన్నిభూరేణువులు తడియు నన్నిసంవత్సరములు పరలోకమందతడు శునకాదులచే భక్షించబడును॥ ౧౬౮॥

మూ॥ నకదాచి ద్విజేతస్యా ద్విద్వానవగురేదపీనతాడయేత్తృ

ణేనాపి నగాత్రా త్రానయేదస్యక్॥ ౧౬౯॥

అదిగావున బ్రాహ్మణునికొట్ట నుద్యోగింపడముమొదలగు వాటియందగుదోషమును చెలిసినవాడు కొట్టుటకు కర్త్రయేత్తడమును తృణముచేనయినకొట్టుటయు రక్తమువచ్చేలాగు జేయుటయునుంగూడదని పూర్వోక్తనిషేధముల కుపసంహరము॥ ౧౬౯॥

మూ॥ అధార్మికో నరోయోహి యస్యచాప్యన్యతం ధనం హిం

సారతశ్చ యో నిత్యం నేహచా సుఖమేధతే॥ ౧౭౦॥

అధర్మముచే వ్యవహరించెడువాడ ధార్మికుడట్టి నరుడెవడనృతసాక్ష్యాదికము

చే ధనమునాజింపునో హింసారతుడగునో యట్టివాడెన్నడును సుఖము నొంద
మిగ్గావున నెట్లు జేయగూడదనిందచే నిషేధముకల్పించబడెను॥ ౧౭౦॥

మూ॥ ససీదన్నపి ధర్మేణ మనోఽధర్మే నివేశయేత్ | అధార్మికా
ణాం పాపానా మాశుపత్య నివృత్తయం॥ ౧౭౧॥

శాస్త్రోక్తప్రకారము సత్యార్థమునాచరించుచు ధనలోపముచే నిరసించియుం
టున్నప్పటిక నధర్మమందుబుద్ధిని వెళ్ళనీయరాదు యేమంటే అధర్మశీలురగువారు
చార్యాదిపాపకృత్యములచే ధనమాజింపి ప్రస్తుతము సంపన్నులయియుందురై
ననట్టిపాపాజితద్రవ్యమాపాపాత్ములకునశించిపోయిశిఘ్రకాలములోనేవ్యత్యా
సమురావడము చూచుచున్నట్టి యధర్మమందు బుద్ధినిబెట్టరాదనిదుష్టార్థమునుగ
నుపచేశు॥ ౧౭౧॥

మూ॥ నాధర్మశ్చరితో లోకే సద్యఃఫలతిగౌరివ | కన్తై రావతా
మానస్త కర్తుర్యుగాని కృంతతి॥ ౧౭౨॥

శుభాశుభకర్మములు శాస్త్రముచే నియమించబడిన పరిపాకకాలము గలదిగా
న లోకమందుజేసిన యధర్మము సద్యఃకాలమందు ఫలించదు ఎట్లంటే “గౌరివ”య
నగా భూమివలెను భూమిదున్నది త్రనముచేసిన సస్యాదికముబుట్టి తత్తత్ఫలకాల
మందు శాల్యాదిమంజరీసంపన్నమగునుగాని వెంటనే యెట్లుఫలించదో యని ధేను
పక్షమందు విషోతదృష్టాంతము ధేనువుమేపబడి పాలుపితుకుకొనినప్పుడె ఫలము
చ్చునట్లుధర్మము వెంటనేఫలించదని మరేమంటే చేసినయధర్మము క్రమముగాఫల
కాలమందుజేసిన వానిసమూలముగాననగా ప్రాణములను సంపత్తికూడానశిం
పజేయును॥ ౧౭౨॥

మూ॥ యదివాత్సని భ్రతేషు వచేత్పుత్రేషు నప్తృషు | సత్వేవతు
కృతోఽధర్మః కర్తుః ఫలతి నిష్ఫలః॥ ౧౭౩॥

అధర్మమునుజేసినవాడు ధనప్రాణౌదులనాశమును స్వయముగ నొందకుండిన
వానిభ్రాతృలయందునై న నావినాశము సంభవించును వారికిగాకుండిన మనమలం
దునై ననట్టి నాశముసంభవించును గావున నధర్మము ఫలించకపోదుగాన నదిశేయ
కాదని తాత్పర్యము ఒకడుచేసినయధర్మమునకు నన్యులు ఫలభాగములు గావడమే

మనిర పుత్రాదినాశమన్యూరాశముకంటే నెక్కుడుగ లోకమందులంతురు కా
స్త్రమనుందు నట్టులెయుండును॥ ౧౭౩

మూ॥ అథమేదైతతేతావ త్తతో భద్రాణి పశ్యతి । తతస్సప
త్నాజయతి సమూలస్తు వినశ్యతి॥ ౧౭౪॥

అథమముచేసనగా క్రోహాకముచేసి ధనగ్రామాదులచే కృద్ధి నొందు నట
నైన బహుభ్యుగవాశ్వానిలాభమంగళములనొందునటపై తనకంటే నల్పులగు
తృపులను జయించునంతట నాయధమక పరిపాకముచే ధనప్రాణతనయాదులతో
నిశ్చేషముగ నశించును॥ ౧౭౪॥

మూ॥ సత్యధర్మార్గ వృత్తేషు శాచాచైవారమేత్సదాశిష్యాం
శ్చకీష్యా ధర్మికా వాగ్బాహూదు సంయతి॥ ౧౭౫॥

సత్యమందున్న ధర్మమందున్న సదాచారమందున్న శాచమందున్న నాస
క్తుడుగావలెను శాసింపదగిన పుత్రశత్రుత్వాదులను క్రపకారముగ శిక్షించవ
లెను యిమియు క్తమైన నాదరాధకముపరణశెప్పెను సత్యభాషియు పరులను
బహుబలముచే పీడిజేయనివాడున్న యధాసంభవమితభోజియుగావలెను॥ ౧౭౫॥

మూ॥ పరివృజేదభాకామా యాస్యాతాంధృవజితౌధన్యం
చాప్యనుభోదరిం లోకవిక్రష్టపేవచ॥ ౧౭౬॥

ధర్మవిరోధులగు సభాకామములను దృఢించవలయును చార్వాకముచేధన
మోహించుటయు దీక్షదినమందు పన్నింటిదడమునునను నిట్టివిధమవిరోధుల
గునభాకామములనితేరి యవలయు నుత్తరకాలమందు సుఖములేనిధర్మమును వి
డువవలయుననగా బహుపుత్రులు గలవాడు సర్వస్వదానముచేయడము సుఖోద
రకాముగాని ధర్మమిఁన్ని మఱిన్ని లోకులారోశించెడు ధర్మమనగా మధ్యమా
ర్గకాదులయందు కలియుగములో గోవధచేయడము లోకనింద్యమగు ధర్మమిట్టి
దియును వజికంచవలయును॥ ౧౭౬॥

మూ॥ నపాణిపాదపలూ నశేత్రపలౌనృజాః । నస్యాద్వాక్య
పత్యైవ నపరక్రోహకమధీ॥ ౧౭౭॥

అనుపయోక్తములగు వస్తువులనుపట్టుకోవడము పాణిచాపలము కార్యము లే

నిష్ఠలములకు వ్యర్థముగ నడచిపోవడము పాదచాపలము పరస్మై లను ద వ్యమిచ్చి చే
చూడడము మొదలగునవి నేత్రచాపలములు వక్రవ్రవతకమున్న గవ్యకములగు
హువామలనడము వాక్చాపలము పరులకు హింసను గలిగించెడు చేష్టలను బుద్ధి
యునుగలుగడమున్న ఇవికలవాడు గారాడు॥ ౧౭౭॥

మూ॥ యేవాన్య పితరోయాతాః యేనయాతాః పితామహాః ।
తేనయాతాత్సతాం మాగం తేనగచ్ఛ స్మిప్యతే॥౧౭౮॥

శాస్త్రార్థము నేకవిధములనుండ నప్పడు తనపితృపితామహాదు లేధర్మము న
వలంబించిరో యదియే సద్ధర్మము దానిజేయువాడు గావలెను యధర్మముగా
హింసను జేయరాదు॥ ౧౭౮॥

మూ॥ ఋత్విక్తురోహితాచారైశ్చ మాతృతాపిధిసంశ్రితైః ।
లవృధాతురై రైవదైశ్చ జ్ఞాతీసంబంధి బాంధవైః॥౧౭౯॥

మూ॥ మాతాపితృభ్యాం జామీభి గృహ్నిత్రా పుత్రేణ భార్యయా ।
దుహిత్రా దాస వగేణ వివాదం నసమాచరేత్॥౧౮౦॥

తనకుయజ్ఞ మును చేయించినవాడు ఋత్విజుడు స్నాతకర్మములు జేయించి
నవాడు పురోహితుడు వేదమును జెప్పినయెడల గాఢ్యుడు మేనమామ అత్తెలియు
తననాశ్రయించినవాడును తాలులు వృద్ధులు రోగులు నై ద్యులు వీర్యవక్షీయులు
జ్ఞాతులు సంబంధులగు భార్యసోదరుడు మొదలగువారు బాంధవులగు మా
తృపక్షీయులు తల్లియు నండలియు జామీలగు అప్పచెల్లెల్లు సోదర్లు మొదలగు
స్త్రీలు తనసోదరులు పుత్రులు భార్య కూమాతృ తనచానులు వీరితో నెప్పుడు
సంవివాదమునొందగూడదు యీ రెండు స్లోకములకు నొకటి యే యన్వయము॥౧౮౦॥

మూ॥ వీత్రైవ్వివాదా సమ్యక్ సర్వపాపైశ్చముచ్యతేఏషిజి-
తైశ్చజయతి సర్వాలోకానిమాన్యహీ॥ ౧౮౧॥

ఈఋత్విగాదులతో వివాదమువిడిచి యజ్ఞాతపాపమువలన విముక్తు డగును
వారువివాదమునచ్చినను పోషించి తావివాదమునొందనివాడేవక్యములగులలో
కములను జయించును॥ ౧౮౧॥

మూ॥ ఆచార్యోబ్రహ్మలోకేతి సావశ్యేత సభః । అతిధి
(20)

స్త్రీవంద్రలోకేశో దేవలోకస్యచిహ్నః॥

౧౮౨॥

అచార్యుడు బ్రహ్మలోకాధిపతి యతనితో వివాదముపడకనుండిన సతదుశుంతో
వృడగుటచే బ్రహ్మలోకప్రాప్తియగును గౌణమగు బ్రహ్మలోకేశతత్వమును ఇటు
లెత్తండి ప్రాజాపత్యలోకేశుడతనితో వివాదములేకున్న సతనిసంతృప్తికే ప్రాజాప-
త్యలోకప్రాప్తియగు నిట్లులెనుచిది యాంధ్రలోకప్రభువు గావున సతని తుష్టివలన
నింద్రలోకముగలుగును ఈలాగుననే యున్నలోకములు ప్రాప్తియను ఋత్వికులని
చే దేవలోకము గలుగును॥

౧౮౩॥

మూ॥ జామయోష్సరసాంలోకే వై శ్వేదేవస్యబాంధవాః సంబం

ధిరోహ్యపాంలోకే పృథివ్యాం మాతృమాతృకా॥ ౧౮౩॥

మూ॥ ఆకాశేశాస్త్రుర్జ్జేయా బాలవృద్ధకృశాతురాః భౌతాశ్చ్యే

ష్టస్సమఃపిత్రా భార్యపుత్రస్సకాతనుః॥ ౧౮౪॥

ఆప్సరోలోకమందు జాములు బ్రతువులు బాంధవులు వైశ్వదేవలోకమందును
సంబంధులు వరుగుతోకమందును భూలోకమందు తల్లియుమేరమామయు॥౧౮౩॥

బాలులువృద్ధులు కృశులన గాధవసోగులూగ్రితులు నాతులునాకాశలోకమం-
దును జ్యేష్ఠభౌతతండ్రితోతుల్యమగావున భౌజాపత్యలోకమందును బ్రభువులు
గాననాదివారితొప్పిచే నాయులలోకములనొందును భార్యపుత్రుడున్న తనశరీరమే
గావునతనతోతనకువివాదమసంభవము॥

౧౮౪॥

మూ॥ ఛాయాస్వాదాసవగఃశ్చ దుహితాకృపణంపరంతస్మాదే

త్రైః పరిక్షిప్త స్సహితాసంజ్వరస్సదా॥ ౧౮౫॥

దాసవగఃముతనతో వదలకనుండునీడవలెనుగానవివాదములేదు పుత్రికమిక్కి-
లెక్కుపాపాత్రిము గావున వీరందరును తన్నధిక్షేపించినను సంతాపమునొందక
సహించవలయును॥

౧౮౫॥

మూ॥ పృథగ్రిహసమథోకపి ప్రసంగతత్రవజ్జయేత్ | పృథగ్

హేణవ్యాస్యాశుబ్రాహ్మణతేజఃప్రశామ్యతి॥ ౧౮౬॥

విద్యాతపోవృత్తసంపత్తిచే పృథగ్రహాధికారమన్నప్పటికని ప్రథగ్రిహమండ-
తసంగమునువిడువవలయును ॥ యేప్రగ్రిహముచే బ్రహ్మతేజస్సనేగావేదాధ్యయ-

వాదికము చేసెన్నిప్రభావమదినశించుచుయాత్రమాత్రానిదికై విహితమైనప్పటికినిప్రతిగ్రహముబ్రహ్మతేజోనాశకమనిఫలకథనార్థమివచనము॥ ౧౮౬॥

మూ॥ సత్రవ్యాకామభిజ్ఞాయవిధింధన్యంప్రతిగ్రహే । ప్రాజ్ఞః
ప్రతిగ్రహంకుర్యాదవసేదన్నపిత్సుధా॥ ౧౮౭॥

ద్రవ్యములపక్షిగ్రహముధర్మయుక్తమగువిధిసకగా గ్రాహ్యవస్తు దేవతా ప్రతిగ్రహమంత్రములను దెలియక తున్నచేసిరిసంచించుటజననబ్రాజ్ఞుడు ప్రతిగ్రహించగూడదు ఆయాపత్తిలేనియప్పుడుగూడదనియేమిసెప్పతగ్గది॥ ౧౮౭॥

మూ॥ హిరణ్యంధూమిమశ్వంగామన్నంవాసస్త్రీలాఘ్నతం । పృతి
గృహ్మన్నవిద్యాంస్తుభస్మీభవతిదారువత్॥ ౧౮౮॥

సువర్ణము ధూమి గోరము గోవు నన్నము నేయి వీటినిశుక్రాధ్యయనసంపన్నుడుగానివాడుప్రతిగ్రహించుచువహ్నిసంయోగముచేసెందుకరవలెదన్నమైపోవును వునరుత్పత్తినిబొందకబోయిని॥ ౧౮౮॥

మూ॥ హిరణ్యమాయు రన్నంబ గౌర్మాశ్చ ప్యోషతస్తనుమ్ ।
అశ్వశ్చక్షు స్త్వచం వాసో ఘృతం తేజ స్త్రీలాఃప్రజాః॥ ౧౮౯॥

అవిద్యాంనుడు బ్రతిగ్రహించెనేని ధూమిన్ని గోవున్ను శరీరమును దహించును అశ్వము నేత్రహినిజేయును సువర్ణము నన్నమున్ను నాయువును ఖీణింపజేయును వస్త్రముత్వగ్రోగమును జేయును ఘృతము తేజస్సును బోగొట్టును తిలలు సంతతిక నప్తము జేయును॥ ౧౮౯॥

మూ॥ అతపాస్త్యవసానాః ప్రతిగ్రహ రుద్విజః । అంభస్వ
శ్మశ్లేవేనేవ సహతేనైవమజ్జతి॥ ౧౯౦॥

తపస్సు నభ్యయనమును లేని బ్రాహ్మణుడు ప్రతిగ్రహమం దానత్తుడయ్యేనేని ప్రతిగ్రహముగాకున్నను బుద్ధిస్థప్రతిగ్రహమచింతనై యర్థము అట్టివాని కనగా న సహజమునకు దాన మిచ్చుట వలన బుట్టిన పాపముగల దాతతో గూడ నరకమందుబడును రాయి లేవుగాజేసె జలమునుదాట నిచ్చుచున్నవాడా రాతి తెప్పతో గూడ మునిగ నట్లుని దృష్టాంతము॥ ౧౯౦॥

మూ॥ తస్మా దవిద్వాక్ ఓభియా ద్యస్మాత్తస్మాత్ప్రతిగ్రహాత్ ।

స్వల్పకే నాప్యవిద్వాక్సహి పంకే గౌరవసీదతి॥ ౧౯౧॥

అవిద్వాంసు డల్పద్రవ్యప్రతిగ్రహము వలననున్న బ్రతిగ్రహవోషమును బోగొట్టి కొనలేనివాడగుటచే గోవురొంపిలోబడి లేవలేనట్లు సరకమందు బడును గావునను వాక్-దివ్యతిరి క్తసీసాది నిస్సారవస్తు ప్రతిగ్రహము వలననున్న భయపడవలెను॥

మూ॥ నవార్యశి ప్రయచ్ఛేత్తు బై చాలవ్రతికే ద్విజే । నబక్వ్రతి

కేవిప్రే నావేదవిది ధర్మవిత్॥ ౧౯౨॥

ప్రతిగ్రహించెడివాని ధర్మమునుశెప్పి చాతకు చెప్పుచున్నాడు కాకాదిజంతువులకు బెట్టి దానినైన బై చాలవ్రతికునకు దగదనిద్రవ్యాంతరదానమును నిష్కేధించుచున్నాడు వారిమాత్రమునేగాదు॥“శ్లో॥ పాపంఢినోవికర్మకాస్థా” ననుచోట సతిథిపూజవిషయమే బై చాలవ్రతికునకు సతారము వలదనినిష్కేధించెను యిచ్చటధనమివ్వరాదని నిష్కేధము గావుననే “విధినాప్యజ్ఞితంద్రవ్య” మని శిష్యుల దు వేదవేత్తగాని వానికి ధర్మజ్ఞుడు ధనము నివ్వరాదని వేదవేత్తసంభవించిన నినిష్కేధము॥

౧౯౨॥

మూ॥ త్రిష్విప్యేతేషు దత్తంహి విధినాప్యజ్ఞితం ధనమ్ । చాతు

ర్భవత్య నధాన్య పరత్రా చాతురేవచ॥ ౧౯౩॥

బై చాలవ్రతికాదులగు ముప్పురికిని న్యాయాజ్ఞితమగు ధనమిచ్చిన నాచాతకును ప్రతిగ్రహీతకును పరలోకమందు సరకహేతువుగాన ననర్థము కొరకగు చున్నది॥

౧౯౩॥

మూ॥ యథాస్థవే నౌపలేన నిషజ్ఞ త్యుదకేతరక్ । తథా నిషజ్ఞ

తోధస్తా దజ్ఞాదాత్వ ప్రతీచ్ఛకా॥ ౧౯౪॥

పాపాణము పడవగాజేసి జలమును దరించుచు నెట్లడుగుబట్టునో చాతప్రసిక్యహీన్యధుల నెరుగనివా రుభయులునధోగతి పాలగుదురు॥“శ్లో॥అతపాస్త్య సధీయానః”యను దానిచే ప్రతిగ్రహించినవానిని బ్రధానముగ శిష్యునిచ్చటచాతను బ్రధానమున శిష్యుట వలన వునరుక్తిలేదు॥

౧౯౪॥

మూ॥ ధర్మధ్వజో సదాల్ప శృద్ధికోలోకదంభకః । బై చా

అవతికోశ్చేయో హింస్రస్సర్వాభి సంధిః॥ ౧౯౫॥

ఇదిమండకి దెలియునట్లు ధర్మమును జేయుటయును తాదర్థమాత్మకని స్వయముగానున్న పరులచేతనున్న బ్రకటించువాడు ధర్మము చిహ్నము గలవాడు ధర్మధ్వజియనబడును సంతతమును పరద్రవ్యమందభిలాషముగలవాడు ఘృభుడు వ్యాజముచే సంవరించువాడు ఛార్మికుడు దాచిన సొమ్ము నపహరించుట మొదల గువాటిచే లోకవంచకుడు లోకదంభకుడు పరులను హింసించెడు శీలముగలవాడు హింస్రుడు పగులగుణములయంద సహనము గలుగుటచే పరులనాత్మేపించెడు వాడు సర్వాభిసంధకుడు ఇట్టివాడు బిడావృత్తికుడనిపించుకొనును పిల్లి యెలుకను బట్టుటకు బహునియతిగానుండును గాన విడాలవ్రతశబ్ద మాపచారికము॥౧౯౫॥

మూ॥ అధోదృష్టి నై కార్యతిక్ స్యాథ్వాసాధన తత్పరః । శరో
మిథ్యా వినీతశ్చ బకవ్రతచరో ద్విజః॥ ౧౯౬॥

తనవినయము బ్రతకించుటకు కిందిచూపుగలవాడు వైష్ణవ్యముచే సంవరించెడువాడు పరులకార్యమును బోగొట్టుటచే తనకార్యమును నెరవేర్చుకొనువాడు వంకరచేష్టలుగలవాడు ఆబద్ధపు వినయముగలవాడు ఇట్టిద్విజుడు బకమనగా కొంగదాని భంగిగుణముగలవాడు గావున బకవ్రతవరుడని గాఢార్థము తరుచుగా కొంగధ్యానించుచున్నట్లు చేపకొరకై కనుపెట్టి యదికనుపడగానే మింగునట్టిగుణముగలవాడు॥ ౧౯౬॥

మూ॥ యేబకవ్రతీనో విప్రా యేచమాజాకరలింగనః । తేపతం
త్యంధతామిస్యే తేన పాపేనకమణా॥ ౧౯౭॥

యేబ్రాహ్మణులు బకదవరులును బైడాలవ్రతకులు నగుచున్నారో వారలంధ తామిస్రమును నరమండాపాపముచే బడుచున్నారు॥ ౧౯౭॥

మూ॥ నధర్మస్యాపదేశేన పాపంకృత్వా ప్రతంబరేత్ । వ్రతేన
పాపం ప్రచ్ఛాద్య కుర్వక్స్త్రీశూద్ర దంభనం॥ ౧౯౮॥

ధర్మమనెడుమిషచే పాపముజేయువానికి ప్రాయశ్చిత్తము జేసెదననుచు ప్రాజాపత్యాదిరూపముగు నిష్కృతిజేసి యావ్రతముచే పాపమునాచ్ఛాదించి ధర్మాధకమిట్లుజేయుచున్నానని స్త్రీలను మూఖులనజ్ఞులను శూద్రులను వంచించుచుం

జరాదు||

౧౯౮||

మూ॥ ప్రేత్యేహచే దృశావప్రా గవ్యం తే బ్రహ్మవాదిభిః| ఛ
దృశాచరితంయచ్చ వ్రతంరత్నాంసి గచ్ఛతి|| ౧౯౯||

ఇట్టి బ్రాహ్మణులున్నప్పుడున్న చనిపోయినవిమ్మటనున్న బ్రహ్మవాదులచే నిం
దించబడుచున్నారు మాయచేజేయువ్రతము రాక్షసప్రీతికగును|| ౧౯౯

మూ॥ ఆలింగీలింగివేషేణ యోవృత్తి ముపజీవతి|నలింగినాం హ
రత్యేన స్తీర్యగ్యోనాచ జాయతే|| ౨౦౦||

బ్రహ్మచారిగాని బ్రాహ్మణుడు బ్రహ్మచారిచిహ్నులగు మేఘలాజిన దండాది
కమునుధరించి వృత్యథామై భిక్షాచరణాదికముశేసి బ్రదుకునంతడా బ్రహ్మచా
ర్యాదులయొక్క పాపముబాండును శునకాది తిర్యగ్యోనులందుబుట్టునుగాన నట్లు
జేయరాదని నిషేధముకల్పించబడెను|| ౨౦౦||

మూ॥ పరకీయనిపానేషు నస్నాయాచ్చ కదాచన| నిపానకతుః
స్నాత్వా మదుపక్రతాంశేన లిప్యతే|| ౨౦౧||

పరులచేజేయబడిన తటాకాదికమందు స్నానముజేయరాదు శేసేనేని యావు
మరిరిణ్యాదులను జేయించినవాని పాపాంశముననగా వత్సమాణమగు వాలుగవ
పాలునొందును దేవఖాతనద్యాదులు సంభవించనిచో పరకృతజలాధారములతో
నుంచి నైదుమంటిముద్దలుదీసి పైనివేసిస్నానముజేయవలయును||శ్లో||“పంచపిండా
ననుద్భృత్యస్నాయాత్పరవారిషు| ఉద్భృత్య చతురఃపిండాః పారక్యే స్నానమా
చరేత్||స్నాత్వాతుశపఁయేద్దేవాః పితౄనాపి విశేషతః||”పరులు తీయించిన జ
లాధారమందు నయిదుగాని నాలుగుగాని మట్టిముద్దలపై పారవేసి స్నానముజే
సి దేవపింపితృతపఁణములను జేయవలయును|| ౨౦౧||

మూ॥ యానశయ్యాసనాన్యస్య కూపోద్భానగృహణేచ| అదత్తా
న్యృపభుంజాన ఏనసస్యాత్తురీయభాక్|| ౨౦౨||

పరులయొక్కయానములు శయ్యలు నూతులు ఉద్భానవనములు గృహములు
హక్కుదారులయనుమతిలేక ననుభవించినవాడా యజమానుని పాపములోనాలవ

పాలునొందును “ఆదత్తాని” యనుటచే నందరినిమిత్తముగా నుత్పృష్టములగు మఠ కూపాదులయందు స్నానాదులచే నుపయోగపరుచుకొనినవారికాదోషములేదు॥

మూ॥ నదీషు దేవభాతేషు తటాకేషు సరస్సుచ | స్నానంసమాచ

క్షేత్తిత్యం గత౯ శ్రీసృజణేషుచ॥

౨౦౩॥

నదులయందును దేవభాతములగు తటాకములందును సరస్సులందును గత౯ ములందును సెలయేరులందును నిత్యమును స్నానముజేయవలయును॥ శ్లో॥ “ఛనుస్స పాస్రాణ్యప్తౌచ గతిర్యసాం ననిద్యతే | నతానదీశబ్దవహ౯ గత౯ప్రాః పరిక్షితి౯ తా ఇతి” నాలుగుమూలలపొడవు ధనుఃప్రమాణము అట్టి ధనుస్సులెనిమిదివేలు కొలగలదాక్షిణ్య తక్కువగానుండునవి నదులుగావు గత౯ములనియందురు దీనిచేపరక్షియోదకాధారముల వ్యాప్తియగుదునుండిన నిట్లుమరలదిచెప్పటవలన స్వకృత తటాకాదులందు స్నానార్థమని వునరుక్తిలేదు యదియునునద్యాద్యసంభవమందని జెలియవలయును॥

౨౦౩॥

మూ॥ యమా౯ సేవేత సతతం ననిత్యం నియమా౯ బుధః | య

మా౯ పతత్య కుర్వాణో నియమా౯ కేవలాన్భజ౯॥ ౨౦౪॥

సర్వదాయమములను సేవించవలెనుగాని నియములనక్కరలేదు నియమముల నుమాత్రముజేయుచు యమములను విడిచెనేని పతితుడగుననగా యమభజనగౌరవాధ౯మీవచనము నియమనిషేదాధ౯ముగాదు యమములనగా॥ శ్లో॥ “బ్రహ్మచర్యందయాత్మోంతిధ్యానంసత్యమకల౯తా | అహింసా౨స్తైయమాథుర్జైదమశ్చేతి యమాస్మృతాః”॥ బ్రహ్మచర్యమున్ను దయయున్ను సహనమున్ను ఈశ్వర ధ్యానమున్ను సత్యమున్ను మాలిన్యములేకుండుట హింసాభావము చౌర్యములేకుండుటమధురముగ మాటలాడుటఇంద్రియనిగ్రహము నియమములని జెప్పబడెను॥ శ్లో॥ “స్నానం మోనోపవాసెజ్యాస్వాధ్యాయోపస్థనిగ్రహః | నియమాగురుశుక్రూషాశౌచా క్రోధోప్రమాదతా ఇతి” స్నానముమోనముఉపవాసముయజ్ఞముశ్వాధ్యాయము కామనిగ్రహము గురుసేవశౌచముక్రోధములేకుండుట యప్రమాదముయి వినియమముల నియాజ్ఞవల్గ్యులు ఈయమనియమజ్ఞానముచే ఒకప్పుడుస్నానాదియమములలేకుండినను యమములనువిడువరాదనితాత్పర్యము ఇచ్చటహింసాదిప్రతిషేధార్థకములు యమములు॥ “శ్లో॥ వేదమేవజకేన్నిత్య” మిత్యాద్యనుష్ఠేయరూపములు నియమములని

చెప్పిరి॥ “శ్లో॥ అహంసాసత్యవచనం బ్రహ్మచర్యమకలఁతా॥ అస్త్రేయమితిపంచైతేయ
మాచై పరికీర్తితాః॥ అశ్రోధోగురుశుశ్రూషా శౌచమాహరిభుషం॥ అప్రమా
దశ్చసతతం పంచైతేనియమాన్మృతాః॥” అని మేథాతిధిగోవిందరాజులు వ్రాసెరి॥

మూ॥ నాశ్రోత్రియ తతేయజ్ఞే గ్రామయాజి కృతే తథా । స్త్రీ
యాక్ష్ణీ జేనచహుతే భుంజీత బ్రాహ్మణః క్వచిత్ ॥ ౨౦౫॥

శ్రోత్రియుడు కానివాడనగా వేదము రానివాడును బహుమందికి యాజకుడగు
వాడును స్త్రీలను నపుంసకుడును జేసేడు యజ్ఞములందగ్గిరేమీయ పశుయాగా
సంతరమందు భోజనయోగ్యమగునప్పుడైనను బ్రాహ్మణుడు భుజించగూడదు॥ ౨౦౫॥

మూ॥ అగ్నిక మేత త్యాగూనాం యత్రజాహ్వత్యమీహవిః । ప్రతీప
మే తద్దేవానాం తస్మాత్తత్పరివజాయేత్ ॥ ౨౦౬॥

మైరిజేప్పినబహుయాజకులు మొదలగువారు జేసేడు యాగములు సాధుజనులగ్గి
కమనగాన శ్రీకమనియథాము ఈహవిస్సుజేవతలకు ప్రతికూలము గావున వీరిచే
శూచిమాదికము జేయించరాదు॥ ౨౦౬॥

మూ॥ మత్తక్షుద్ధాశురాణాంచ సభుంజీత కణాచన । కేశకీటా
వపన్నంచ పదాస్పృష్టంచ కామతః ॥ ౨౦౭॥

మత్తలయొక్కయు కోపముపడినవారియొక్కయు రోగులయొక్కయు కేశము
చేతను పురుగులచేతనున్న దుష్టమైనట్టియు నిచ్చచేపదమున మెట్టినట్టియు నన్నము
నెప్పుడును దినరాదు॥ ౨౦౭॥

మూ॥ ఘ్రాగిఘ్నావేక్షితంచైవ సంస్పృష్టంచా ప్యుదక్యయా । ప
తత్రిణావలీధంచ శునాసంస్పృష్టమేవచ ॥ ౨౦౮॥

ఘ్రాగిహత్యచేసినవానిచే ననునది యుపలక్షణముచే గోఘ్నరులచే బాడబ
డినట్టియు రజస్వలా స్త్రీచే స్పృశించబడునట్టియు కాకాదిపక్షులచే దినబడినట్టి
యు శునకముచేముట్టబడినట్టియు నన్నమును దినగూడదు॥ ౨౦౮॥

మూ॥ గవాచాన్నముపఘ్రాతం ఘృష్టాన్నంచ విశేషతః । గణా
న్నం గణికాన్నంచ విదుషాంచ జగుప్సితం ॥ ౨౦౯॥

గోవుచేవాఘాదించబడిన యన్నమున్న సత్రాదులలో నెవరుఘటింఁజేటివా రోర్థంఁదోయనిఘాపించిపెట్టెడియన్నమును విశేషించి యనుట నీయన్నమనుననిన ప్రియశ్చి త్రగౌరవపని జెప్పటశతులగు బ్రాహ్మణులుపెకలగుగూడి యొకపాకము గాజెసిన యన్నమున్న వేశ్యయొకలయన్నమున్న విద్యాసులచే జుగుప్సితమగున న్నమున్ను దినరాడు॥ ౨౦౯॥

మూ॥ స్త్రీన గాయకయోరన్నం తక్ష్ణోవాఁ ఘోషికశ్యవ । రీతీత
స్యకదర్యస్య బద్ధస్య నిగదస్యచ॥ ౨౧౦

చోరునియొక్కయు గాయకునియొక్కయు చేకగడవుననిచే జీవించెడి వాని యొక్కయువృద్ధిచేజీవించెడివానియొక్కయు నిగళబద్ధుడగువానియొక్కయు నన్న మునుదిన రాదు మరియు సంకల్పచేబద్ధుడైనవానియొక్కయు యజ్ఞాదిదీక్షితునియొ క్కయునగ్నిహోమీయముకంటెలోవున కృపణునియొక్కయునన్నమును దినరాదుఇ చ్చట గోవిందరాజుబద్ధస్యయనుచో బంధనములేకున్న మున్నుసంకల్ప వేయబ డినవాడని వ్యాఖ్యానమునచేసెను॥ ౨౧౦॥

మూ॥ అభిశ స్తస్య పంశస్య పుంశ్చల్యాదాంభికశ్యవ । శుక్రం
పర్యుషితంచైవ శూద్రస్సోచ్ఛిష్ట మేవచ॥ ౨౧౧॥

ఎవనిమహాపాతకానిగా బహుమందింపకటియుచో వానియన్నమున్న నపుంశకు నియొక్కయు గణికగాని జూణియొక్కయు బంధముచేతనూ చానియొక్కయున నలై చాలవ్రతకాదులయొక్కయు నన్నమునుదినరాదు స్వభావముచే మధురమైన స్త్రవంతెరమునుగలసి ఘోషించి శుక్రమదిగవ్యముగా నీయియు తొలివాటిది మరు వాటికియుంచినది పర్యుషితమదియు శూద్రునియొక్కయు గరువుదప్ప నెవ్వరైన దినగా మిగిలినది యుచ్ఛిష్టమయియును దినరాదు-గోవిందరాజు“శూద్రస్సోచ్ఛిష్ట మేవచ”యనువానికి శూద్రుడు దినగా మిగిలినదిబిండెలోనున్న యన్నమైన దినరా దనివ్యాఖ్యానముజేసెను॥ ౨౧౧॥

మూ॥ చికిత్సకశ్యమృగయోః కూరస్సోచ్ఛిష్టభోజన । కిం నన్నం
సూతికాన్నంచ పర్యాచంతమనిదేశం॥ ౨౧౨॥

వైద్యముచే బ్రతికెడి వానియొక్కయు జీవనార్థమై మౌనసమన్యకొనుటకు
(31)

మృగవధశేయవానియొకరియొక్క నన్ను నడుచి కేసరిని నియోగించి యిచ్చి ములగు సుచ్చిష్టములను దినేమనానియొకరియొక్క నన్నును దినరాదు ఉగ్రుడుగా ధారుణ కర్మములుజేయునాడు వానిని నన్నును దినరాదు ప్రసవమైన స్త్రీనుదేశించిపది దినములలో బెట్టినయన్నును శిశువులయన్నును దినరాదు ఏకపక్షిగియందు న న్యులినవమానించి యేయన్నును దినబడిఁదగుదుండు నొకఁడచమించునది పర్యాచాంతము నుంచుకొందరు భుజించితేచి యాచమనమునచ్చినపిమ్మట నాయన్నము దినరాదు పదిరోజులలో పురిటివాల్గునన్నుమిడినుంచుదెప్పినప్పిది దినరాదు-గోవింద రాజు ఉగ్రుడనగా రాజనివాసే సందుకు కల్లుకభట్టాక్షేపించి వ్రాసిన శ్లోకము॥ “శ్లో॥ గోవిందరాజోమంజర్యా ముద్రం రాజానము క్రవాక్ । అనువుత్రైవ శూద్రాయాం తుత్రయోత్పన్నుభ్యధాత్॥ భేదోక్త్యాజ్ఞ వలీరియే నోగ్రారాజేతివాదత్॥ అశ్వర్యమిదమేతస్య స్వకీయహృదిభూషణం॥” గోవిందరాజు మంజరియను దనవ్యాఖ్యానమందుగ్రుడనగా రాజునిచెప్పెనుతోడుతోనే తుత్రియనకుశూద్రాస్త్రీయందు బుట్టినవాడైనాయనిన్నివాసెను యాజ్ఞ వలీరి-శాస్త్రమందు భేదోక్తికి ఉగ్రుడనగా రాజుగాడనిచెప్పెను అచ్చవేమిదియతని హృదయమందలంకారమాయెనని॥

అం ౨॥

మూ॥ అనన్యతంవృధామాంస మవీరాయాశ్చయోషితః । ద్విపద

న్నంనగర్యన్నం పతితాన్నమవత్యతం॥ అం ౩॥

అవమానించి గనరుచుబెట్టిన యన్నును న్న దేవపితృకార్యములందుగానిమాంసమున్ను అవీరయనగా పతిపుత్రహీనురాలగు (స్త్రీ) దానియన్నమున్ను శత్రునియన్నమున్ను నగర్యన్నము పతితునియన్నము యేయన్నముపైని తుమ్మునో యాయన్నమున్ను దినరాదు॥

అం ౩॥

మూ॥ పిశునాన్యనివోశ్చాన్నం కతువికయీన్తథాత్రై లూపతు

న్నవాయాన్నం కృతేక్షుప్యాన్నమేవచ॥ అం ౪॥

కొండెము జెప్పెడువాడు కూటసాత్యోద్యుతవాదియజ్ఞ ఫలము నమ్ముకొనినవాడు నటుడు కుట్టుపనివాడు ఉపకారికపకారక రక్తకృతఘ్నుడు వీరలయన్నమును దినరాదు॥

అం ౪॥

మూ॥ కర్మారస్యనిషాదస్య రంగావతారకస్యచ సువర్ణకర్తురైవ

అస్య శస్త్రోక్రయిణస్తథా॥

౨౦౫॥

లోహకారుడు నిషాదుడు నటగాయనవ్యంగి త్తి కగుచం గావతారుడు బంగారు పనివాడు వెనుక్లుబద్ధలకొట్టుకొనియమ్మకొనిబ్రతకమివాడు శస్త్రమనగానినుము దానినమ్మకొనెడువాడు వీరియన్నముదినాదు॥ ౨౦౫॥

మూ॥ శ్వవతాంశౌండికానాంచ చేనణ్ణే జకస్యచ । రణజకస్య

స్మశంసస్య యస్యహోపపత్తిగృహే॥

౨౦౬॥

పేటనిమి త్తమై కుక్కలను బెంచువాడు కల్లమ్మవాడు చాకలివాడు వస్త్రములకు పుసుంచుచిరంగులను చేసెడువాడు దయలేనివాడు తనకు దెలియకుండ జారపురుషుడంటునుండినవాడు వీరిలయన్నమును దినరాదు॥ ౨౦౬॥

మూ॥ న్యుప్యతియేహోపపతిం స్త్రీజితానాంచసర్వశః । అనిదక

శంచప్రేతాన్న మతుష్టికర మవచ॥

౨౦౭॥

తనగృహమందున్న భార్యజారుని యెరిగయు సహించిన వాని యన్నము ని నరాదు దినచే బహిష్కృతురాలగు భార్యయొక్క జారునిసహించినవానియొక్క యన్నమునకు దోషములేదు అస్తిపనులయందు స్త్రీపరతంత్రుల యన్నము పది దినములు దాటకుండిన ప్రేతాన్నమును నతుష్టికరమగు నన్నమును దినరాదు॥

మూ॥ రాజాన్నం లేజ ఆద తై శూద్రాన్నం బ్రహ్మవర్చసం । ఆ

యు స్సృవణః కారాన్నం యశశ్చమావకతికానః॥ ౨౦౮॥

రాజాన్నము లేజన్నము శూద్రాన్నము బ్రహ్మవర్చకస్సును బంగారు పనివాని యన్నమాయగస్సును చమకారుని యన్నముఖ్యాణినిన్ని నశింపజేయును ఇట్లుఘల ప్రవేశనముచే త త్తదన్నముల నిషేధములను కల్పించవలెను॥ “శ్లో॥ నాద్యాచ్చా ద్రస్యపక్వాన్న” మనుచునుండు నిషేధించగలడందు కిదిఘలముగా శెప్పబడెను॥

మూ॥ కారుకాన్నం ప్రజాం హంతి బలంశిణ్ణే జకస్యచ । గణా

న్నంగణికాన్నంచ లోకేభ్యః పరిక్యంతతే॥

౨౦౯॥

సూపకారాదుల యన్నము సంతతినిన్ని నిణ్ణే జకనియన్నము బలమును గణగణికాన్నములు పుణ్యలోకములను నశింపజేయును॥ ౨౦౯॥

మూ॥ పూయం చికిత్సకస్యాన్నం పుంశ్చల్యా స్తవస్తమింద్రియమ్ ।

విష్టావాధుఃషిక స్యాన్నం శత్రువిక్రయిణోమలమ్॥ ౨౦౦॥

చికిత్సకుని యన్నము దినిన పూయభక్షణదోషము నొందును జారిణియన్నము దినిన శిక్లముభక్షించిన దోషమగును వడ్డి బేరగాని యన్నము విష్టాసమమదినిన దోషమగును లోహమునమ్మకొనిన వానియన్నము దినిన మలమనగా విష్టావ్యతిరిక్తశైష్ట్యరికము దినిన దోషము నొందును ఇవట-గోవిందరాజుపూయాదులను భక్షించు జాతులయందు బుట్టునని చెప్పెను॥ ౨౦౦॥

మూ॥ య ఏభ్యో న్నేత్యహోజ్యత్వాః క్రమశః పరికీర్తితాః । తే

షాంత్యగ్రస్థి రోమాణి వదంత్యన్నం మనీషిణః॥ ౨౦౧॥

ఈచెప్పబడిన వారికంటే నితరులగు నిషిద్ధాస్తులయొక్క యన్నము దినేనేని వానివానియొక్క చమకము నెముకలు రోమములు దినినదోషమునొందును॥ ౨౦౧॥

మూ॥ భుక్త్యాత్యోగ్య తమస్యాన్న మమత్యాక్షపణం త్యగ్రహం ।

మత్యాభుక్త్యావరే లభ్యభ్రం రేతోఽహ్వాత్ర మేవచ॥ ౨౦౨॥

ఈచెప్పబడిన వారిలో నెవరిచేని యన్నమునెరుక లేక దినిన త్రిదినోపవాస ముజేయవలయును జ్ఞానపూర్వకముగదినిన కృత్రముజేయవలయును ఈలాగుపాత్రయచ్చిత్తము సంసర్గదుష్టమగు కేశకీటావపన్నాదికమున్ను కాలదుష్టమగుపర్యుపితాన్నాదులకున్ను నిమిత్తదుష్టములగు ఘుష్టాదులకును నిప్రాయశ్చిత్తములేదు ఒక ప్రకరణములో జెప్పడమున్ను వీరికి స్నాతకవ్రతలోప ప్రాయశ్చిత్తమునకై జ్ఞాపకార్థము వీటికి ప్రాయశ్చిత్తము పదొకొండవ యధ్యాయమందు జెప్పగలదు అన్నిటికి నిడే ప్రాయశ్చిత్తమేయైనట్లైతే “భుక్త్యాత్యోగ్యతమస్యాన్నమదుష్ట” మనె చెప్పెను అన్యతమనియొక్కయేయని చెప్పకపోవును గావున నొకప్రకరణము వలన మేధాతిధి ప్రాయశ్చిత్తమిది యుక్తమే శుక్తాదుల యందు సుం దరముగాదని చెప్పెను ఆప్రకరణమందు ప్రాయశ్చిత్తము జెప్పడములూఘవాఢము ఆచ్చు వ్యాఖ్యచేసెడియో మత్తాదులను మరల జెప్పవలసినవచ్చును॥ ౨౦౨॥

మూ॥ నాద్యామృచ్ఛదగ్య పక్వాన్నం విద్యానశ్రాద్ధినోద్విజః । ఆద

దీతామమే వాక్యా దన్యత్రా వెక రాత్రికం॥ ౨౦౩॥

విశేషములేకుండ నిషిద్ధముగు శూద్రాన్నము నిష్పదాదానివిశేషముగూడ జెప్పుచున్నాడు శ్రాద్ధాదిపంచయజ్ఞరహితుడగు శూద్రునిపక్వాన్నమును శాస్త్రుచేతయగు ద్విజుడువినరాదు మరెమంటేనన్నాంతరిములేనప్పుడొకరాత్రికి మాత్రమోమముబుచ్చికొనవచ్చును పక్వాన్నముగూడదు॥ ౨౨౩॥

మూ॥ శ్రోత్రియస్య కద్యస్య వచాన్యస్యచవాధుః॥ మీమాంసో
సీర్ష్యో భయంచేవా స్సమమన్నమకల్పయత్ ॥ ౨౨౪॥

ఒకడువేదము చదివినవాడుగాని కృపణుడు మరొకడుదాతయు వృద్ధిజీవియు సీమన్నము గుణిదోషతారతమ్యమునరసి దేవతలు వీరలయన్నమును సమమనినిగాఁయించిరి॥ ౨౨౪॥

మూ॥ తాన్యజ్ఞాపతిరాహ్మణ్య మాకృధ్వంవిషమం సమం శ్రీధౌ
పూతంవదాన్యస్య హతమ శ్రద్ధయేతరత్ ॥ ౨౨౫॥

ఆచారతలనుగూర్చి బ్రహ్మవచ్చిపలికెను విషమమగుదానిని సమముగ జేయవలదు విషమసమీరణముచితముగాదు మరియురెంటిలో విశేషమేమనిన బ్రహ్మ చెప్పుచున్నాడు దాసశీలుడగునాధుఃషికునియన్నము శ్రద్ధచేపవిత్రమగుచున్నది కృపణునియన్నముశ్రద్ధచేచూషితముగాననధమము మున్నురెంటికిన్ని నిషేధము బ్రాహ్మమగుచుండినప్పటికి శ్రద్ధచే దత్తమగువిద్యద్వాధుఃషికునియన్న శుద్ధినిబోధించుచున్నదీవచనము॥ ౨౨౫॥

మూ॥ శ్రద్ధయేష్టంచ పూర్ణంచ నిత్యంకుర్యాదతంద్రితః॥ శ్రీధౌ
కృతేహ్యత్యయేతే భవతస్సాన్యకైశ్శైవైః ॥ ౨౨౬॥

అదిగావుననే చెప్పుచున్నాడు ఇష్టమనగా సంతర్షేదికమగు యజ్ఞాదికము పూర్ణమనగా తపితంకూపతటాకారామాదిస్థాపనము ఈరెంటినలనుడు గాకుండననుష్ఠించవలయుననగా శ్రద్ధాయుక్తముగ న్యాయాజ్ఞితద్రవ్యముచే నైహికాముష్మికఫలాపేక్షలేకుండంజేసిన నత్యయమగు మోక్షమునకవియగును॥ ౨౨౬॥

మూ॥ దానధమం నిషేచేత నిగ్యతైష్ఠిక పౌతికం । పరితు
ష్టేనభావేన పాత్రమాసాద్య శక్తిరే॥ ౨౨౭॥

దానధర్మమున్ను ఇష్టాపూర్తములున్ను విద్యాతపో యుక్తుడగు బ్రాహ్మణుడు సంభవించునపు డెల్లప్పుడును బరితృప్తాంతఃకరణుండగుచు యథాశక్తిగా జేయవలయును॥ ౨౨౭॥

మూ॥ యత్కించిదపి దాతవ్యం యాచితేనానసూయయా । డ

శ్చత్యతేహితత్పత్రం యోవారయతి సర్వతః॥ ౨౨౮॥

యాచించబడి పరులగుణములయందు మాత్సర్యము లేనివాడై యెంతమాత్రమన్నమైననొసగవలయును దానశీలున కొకానొకప్పుడు తనసమస్తపాపఫలరూపసరకములవల్ల నుద్ధరించదగిన పాత్రభూతుడు సంభవించును॥ ౨౨౮॥

మూ॥ వారిజస్తృప్తినాప్నోతి సుఖమక్షయ మన్నదః । తిలప్ర

దఃప్రజామిష్టాం దీపదశ్చతురుత్తమం॥ ౨౨౯॥

జలమునిచ్చినవాడు తుత్పిపాసలులేని తృప్తినిబొందు నన్నదాతమక్షయము సుఖమునొందును తిలలినిచ్చువాడు తనకిష్టముగు సంతానముగలవాడగును దేవ బ్రాహ్మణాదులకుపయోగముగ దీపంచెడినవాడు త్తమములగు చతుస్సుల నొందును॥

మూ॥ ధూమివోధూమి మాప్నోతి దీఘమాయుషీరణ్యదః ।

గృహవోగృహి వేశ్యాని రూప్యవోరూపముత్తమం॥ ౨౩౦॥

ధూదాతధూపతీయగును సువర్ణమునిచ్చువాడు దీర్ఘాయుష్యము నొందును గృహప్రదుడు మంచిగృహములుగలవాడగును వెండినిచ్చినయతం డందరికంటె నెక్కుడుసౌందర్యముగలవాడగును॥ ౨౩౦॥

మూ॥ వాసోదశ్చందసాలోక్య మశ్వీసాలోక్యమశ్వదః । అనదు

త్పృశస్థియఃపుష్టాం గోదోబ్రహ్మస్య విష్టపం॥ ౨౩౧॥

వస్త్రదాతచంద్రలోకమును గుర్తిమునిచ్చినవా డశ్వశీలేవతలలోకమును యెద్దనిచ్చెనేని సంపూర్ణముగునంద త్తని గోవునిచ్చినయతండు సూర్యలోకమును బొందును॥ ౨౩౧॥

మూ॥ యానశయ్యా ప్రదోభార్యా మైశ్వర్య మభయప్రదః । ధా

న్యదశ్శాస్త్రంసౌఖ్యం బ్రహ్మహో బ్రహ్మసాక్షీతాః॥౨౩౬॥

అధాదియానములు శయ్యలు నొసగినవాడికి భార్యలాభమగును ప్రాణులక
భయవిచ్చునతడు ప్రాణిహింసచేయనివాడు గొప్పమైశ్వర్యమును బొందునుధా
న్యముననిగా శాలియవగోధూమాదుల నిచ్చువాడు శాశ్వతసుఖమునొందును నేవ
మునుజెప్పినను తదభిక్షమునుజెలిపినను బ్రహ్మలోకముననిగా ముక్తుడగును॥౨౩౬॥

మూ॥ సర్వేసామేవ దానానాం బ్రహ్మదానం విశిష్టతైవార్యమ్
గోమహివాన స్త్రీలకాంచన సర్పిషాః॥ ౨౩౭॥

అన్నోదక గోమహిలకాంచనాది దానములేవిగలవో వీటినిస్త్రీలలోను కేవ
దానముత్కృష్టఫలప్రదమగు నుత్తమము॥ ౨౩౭॥

మూ॥ యేనయేనతం భావేన యద్యద్దానం ప్రయచ్ఛతి తత్తైవై
వభావేన ప్రాప్నోతి ప్రతిపూజితః॥ ౨౩౮॥

ఎవడు యేయే అభిప్రాయముచే స్వగాఢ్యపేక్షచేగాని ముముక్షువై తేని
పూజనచేగాని యేదియేది దానముజేయునో యాభావముచే నాయాయదాన
ములఫలముగా జన్మాంతరమందు పూజితుడై దానిదానిబొందును॥ ౨౩౮॥

మూ॥ యోచితం ప్రతిగృహ్లాది దదాత్యచితమేవచ తావభా
గచ్ఛతస్సగ్గం సరకంతు విపర్యయే॥ ౨౩౯॥

ఎవడు పూజాపూర్వకముగ నిచ్చునోపూజాపూర్వకమగుదాని నెవడుప్రతిగ్ర
హించునో వారుభయమునుస్వగమునుబొందుదురు అట్లుగాపన్న సరకగాముల
గుదురు పురుషార్థవిషయమై యనచితమునే బ్రతిగ్రహించెదనని నియమముజే
సెనేని మంచిచే దీనితోవిరోధించదు॥ ౨౩౯॥

మూ॥ నవిస్మయేత తపసా వదెదిష్టావ నాన్యతం నాతోఽప్య
పవదే ద్విప్రా న్నదత్వా పరికీర్తయేత్॥ ౨౪౦॥

చాంద్రాయణాది తపస్సులొనర్చి యిట్టిదువగరమగు తపమునేజేసికొని య
ద్భుతపడరాదు యజ్ఞమొనచి యన్యతమాధరాదు మున్నన్యతమాడరాదని పు
రుషార్థమునకై నిషేధమయినదగుమండనిది యజ్ఞార్థమాత్రమిషేధము చా

248 అంధ్రమన్వథఃదీపికాసహితము.

హ్యణులచేపీడితుడైనను వారలనిందించరాదు గవాదిదానములూనచి యొకనీతో
చెప్పిపొగుడుకొనగూడదు॥ ౨౩౬॥

మూ॥ యజ్ఞోన్మతే నక్షరతి తపఃక్షరతి విస్మయత్॥ ఆయుర్విప్రా
పవాదేన దానంబ పరికీర్తనాత్॥ ౨౩౭॥

యజ్ఞ మన్మతముచే నశించుననగా సత్యముచేతనే కలించును ఇట్లు తపోదానం
బులును విస్మయముచే తపంబునుపొగుడుకొనుటచే దానమును బ్రాహ్మణునిపై
నపవాదబెట్టుటచే నాయువునుక్షయించును॥ ౨౩౭॥

మూ॥ ధర్మంశస్తై స్సంచినయా ద్వస్థీకమివ పుత్రికాః॥ పరలోక
సహాయార్థం సర్వభూతాన్య పీడయత్॥ ౨౩౮॥

భూతపీడలేకుండ పరలోకసహాయార్థమై ధర్మమును చెదపురుగులు పుట్టబె
ట్టినట్లు మెల్లమెల్లనగా వృద్ధినిందించవలెను॥ ౨౩౮॥

మూ॥ నామత్రహీ సహాయార్థః పితామాతావత్పితృః॥ నపుత్య
దారం నక్షాతి ధర్మస్తీవతి కేవలం॥ ౨౩౯॥

పరలోకమందుసహాయులు తల్లి-తండ్రి-భార్య-పుత్రుడు-జ్ఞాతి వీరెవ్వరునుగా
రు ధర్మమొకటియె పరలోక సహాయమైయుంచును గాన పుత్రాదులకంటె నుప
కారియగు ధర్మమునాచరించవలెను॥ ౨౩౯॥

మూ॥ ఏకప్రజాయతే జంతు రేకఏవ ప్రవీయతే॥ ఏకోనుభుక్తైః
సుకృత మేకఏవచ దుష్కృతం॥ ౨౪౦॥

ప్రాణియొక్కడే పుట్టుచున్నాడు తనతోనందరు బంధువులు పుట్టలేదొకండే
చచ్చును సుకృతఫలమగు స్వర్గమునుభుమొకండే యనుభవించును దుష్కృతఫలమగున
రకమం దొకండేపడును॥ ౨౪౦॥

మూ॥ మృతంశరీర ముత్సృజ్య కావ్యలోష్ఠసమంత్రితా॥ విముఖా
బాంధవాయాంతి ధమక్రమనుగచ్ఛతి॥ ౨౪౧॥

మృతకశీరమనును కావ్యలోష్ఠాదికమువలె నిశ్చేతనమగుదాని విడచి పరాబ్రహ్మ
ఖలై బంధువులువెళ్ళిపోదురు ధమక్రమమునాత్రము మృతజీవునితో గూడ జనును॥

మూ॥ గస్త్యాధమకం సహాయకకం నిత్యం సలచినుయాచ్ఛతైః ॥

• ధర్మకాణహి సహాయేన తమ స్వసేవ స్తరం ॥ ౨౪౨॥

ధర్మకాణహయముచే ను స్తరమైన సరికము సతికమించును గావున తస్మాదహం
యాథకమై నిత్యమున్ను మెల్లమెల్లగ ధర్మమును వృద్ధిపొందించవలయును.

మూ॥ ధర్మప్రధానం పురుషం తపసాహితక్తిస్థివమ్ ॥ ౨౪౩॥

కంసయత్యాశు భాగ్యంతం ఖశీరణం ॥ ౨౪౩॥

ప్రాజాపత్యాదితపస్సుచేత పోయిన పాపముల ధర్మప్రధానులగు పురుషు
నినిష్పాపుడగుటచే దీప్తిమంతునిగానున్న బ్రహ్మస్వరూపునిగాను పోవచిక ప్రపు
తమగు ధర్మము శీఘ్రముగ పరలోకము పొంది చును విచారించగా లింగశరీర
ముతోజను జీవుడు బ్రహ్మశక్త్యగూఢముగావుంఖశరీరమునగా ప్రాణబ్రహ్మ
యనెడుశ్రుతచే ఖశర్బము బ్రహ్మకర్మకమగుట వలన బ్రహ్మస్వరూపుడగుటయుక్త
మేను॥ “శ్లో॥ సహివేదాస్సద్ధీతాశ్చ శస్త్రాణి వివిధాని ॥ తత్రకచ్ఛంతియత్రా
సా ధర్మ ఏకోను కచ్ఛతి॥ ౨౪౩॥

మూ॥ ఉత్తమైర్జమై నిత్యం సంబంధానావతే త్సహ ॥ నిసి

మః కులముతరహక మధమానధమాన్స్త్యజేత్ ॥ ౨౪౪॥

తనకులమున కుతరహకమును సంబంధించ నిచ్చగలిగెనేని విద్యార్థులజన్మాదు
లచే నుత్సృష్టులగు వారితో కన్యాదానాదిసంబంధములు గలుగ జేయవలయున
కకులవవారితో సంబంధములనువిడువవలయునని ఉత్తములతో సంబంధమునుం
చియుని చేపుటవలననే యధములవిడుచుట సంభవించగా మరలనేల జెప్పెనన
ఉత్తములు సంభవించనిచోసములతో గావలెననుటకై యధముల విడుపుమనుట॥

మూ॥ ఉత్తమాను త్రమా న్గచ్ఛ హీనాన్ హీనాంశ్చ వజ్జయన్ ॥

బ్రాహ్మణా శ్రేష్ఠతామేతి ప్రవృత్తవా యేన హూద్రతాం॥ ౨౪౫॥

ఉత్తముల సంబంధము వలన బ్రాహ్మణుడు శ్రేష్ఠ్యమునుబొందును విపరీతా
రముచేతనున్న హీనసంబంధముచేతనున్న బాతగ్గుట వలన శూద్రశుల్కత సం
భవించును॥ ౨౪౫॥

మూ॥ దృఢకారీ మృదువాకంఠః క్రూరాచారై రసంవసన్ | ఆ

హింసోద్రమదానాభ్యాం జయస్స్వగ్గళం తథావ్రతః॥౨౪౬॥

దృఢకారియనగా పట్టివపని కొనముట్టజేసిన యతడున్ను వైష్ణవ్యము లేనీ పో
డున్ను దమమనిచెప్పటచే దాంతుడనగా నిచ్చట శీతాతపాదిద్యుంద్యములను స
హించేవాడున్ను అనిచెప్పవలెను క్రూరాచారములు గలవారితో సాంగత్యము వి
డిచినవాడున్ను పరహింసచేయనివాడున్ను అట్టివ్రతముగలవాడు దానముచే నిం
ద్రియనిగ్రహముచేతనున్ను స్వగళమును బొందును॥ ౨౪౬॥

మూ॥ ఏఘోదకం మూలఫలమన్నమభ్యుద్యతంచ యత్ | సర్వతఃప్ర

తిగృహ్ణీయా స్మన్వథా భయదక్షిణామ్॥ ౨౪౭॥

వంటచెరుకు జలము మూలము ఫలము తేనీయెఱినియును యాచించకుండచా
ప్రించిన యన్నమునున్ను అభయదక్షిణనున్ను నందరి వలనను బ్రతిగ్రహించవచ్చు
ను॥“గ్లా” అన్యత్రకలటావంశ పతితేభ్య స్తథా ద్విషణ్ణి”జారిణి నపుంసకుడు ప
తితుడు శత్రువు వీరుదప్పనిని యాజ్ఞావలగ్యవచనము వలన వీరు దప్పనిని దెలి
యవలయును॥ ౨౪౭॥

మూ॥ అహృతా భ్యుద్యతాం భిక్షాం పురస్తా దప్రచోదితామ్ |

మేనే ప్రజాపతి గాత్రోహ్య మపిదుష్కృతకర్మణః॥౨౪౮॥

మన్ను దనచేగాని పరులచేగాని యాచించబడనిదిన్ని దాతచే నీకదియివ్వబ
డునని నిరణయించబడనిదిన్ని దాన మిచ్చుచోటికే దెచ్చి యాభిముఖ్యముగ నుం
చుబడిన పారణ్యాదిభిక్షనన్నము గాని దాని పతితాదులు దప్ప నేదుష్కృతులచేనై
న నివ్వబడినది గ్రహించవచ్చునని బ్రహ్మదలచెను॥ ౨౪౮॥

మూ॥ నాశ్నంతి పితర స్తస్య దశవచాణి పంచవ | నచహ

వ్యం వహత్యగ్న ర్యస్తా మభ్యవమన్యతే॥ ౨౪౯॥

పయిని చెప్పిన ప్రకారమగు భిక్ష నెవడు స్వీకరించుచోవాడు చేసిన శ్రాద్ధమం
దు కవ్యమును వాని పితృదేవతలు పడెదు వహములు దనుకగ్రహించరు వాని
యజ్ఞ మందగు హవ్యము నగ్నిదేవతలకై వహించడు॥ ౨౪౯॥

మూ॥ శయ్యం గృహం నుగ-శాన్తం ధా నపశ్యుష్యం మణీకదధి।

. ధానామత్యక్ష్ణో పయోమాంసం శాకం చైవ ననిర్దుడేత్॥

శయ్య గృహములు కుశలు కర్పూరాది ముగంధద్రవ్యములు జలము పుష్పములు రత్నములు పెరుగు వేపుళ్లునుత్యములు మాంసము శాకము వీటి నయాచితఃషోగ సుభవించినం బరిహరించ రాదు॥ పూర్వశ్లోకో క్తములు దాన ప్రదేశమునకు చెచ్చినవని వీటిని దాతయొక్క గృమందున్నవాటినిచ్చెదననిన బరిహరించ రాదనిభేదము॥

మూ॥ గురూ స్మృత్యాంశో జ్ఞహీక్షా న్నచిప్య వేవతాతిథీక।

సర్వతఃప్రతిగృహ్ణీయా న్నతుతృప్యే త్వయంతతః॥౨౫౦॥

పితృమాత్రాదిగురువులనున్న భార్యాపుత్రాదిభృత్యులనున్నాకట నీరసించకుం డ జేయవలచువాడు పతితాదులు దప్ప మిగిలిన శూద్రులలో నెవ్వరివలననైన న సమును బ్రతిగ్రహించవచ్చును తనమాత్రజీవనమునకై లే నట్లుగూడను॥ ౨౫౦॥

మూ॥ గురుభుత్యభ్య తీతేషు వినావా లై గృహేవనక। ఆత్మ

నోవృత్తిమన్వచ్ఛక్ గృహ్ణీయా త్సాధుత స్సదా॥ ౨౫౧॥

పిత్రాదిగురువులు పరలోకగతులైనను దానున్నచో గాక నన్యస్థలమందుండిన ను తానువేరేగృహమందుండి జీవనాథకము సాధుల వలననవకదా పరిగ్రహించ వచ్చును॥

౨౫౧॥

మూ॥ అథీకః కలమిత్రంచ గోపాలో దానరాపితా । ఏతేశా

ద్రేషు భోజ్యాన్నా య శ్చాత్మారం నివేదయేత్॥౨౫౨॥

తనభూమిని దున్నెడువాడును తనపిత్రాదిపరంపరతో మైత్రిగలకులమువాడు ను తనపశువులను గాచెడివాడును తనదాసులను యింటిమంగలివాడును శ్మశుని వాడను నన్నురక్షించుమని తననుసమర్పించుకొననవాడును వీరందరును శూద్రుల లో భోజ్యాన్నులగుచు న్నారు॥

౨౫౨॥

మూ॥ యోన్యధా సంత మాత్మాన మన్యధా సత్సుభాషతే సవా

పక్వత్రమోలోకే సైనతీత్సాప హరకః॥ ౨౫౩॥

యే శూద్రులు తనకుల శీలాదులనున్నట్టివిగాజెప్పక నన్యప్రకారముగ సాధుల

తో కపటముగ చెప్పిన వాడాత్సావహాకుడగు చోరుడు ద్రవ్యాంతరమునపహరిం
చిన చోరునికంటే సర్వసాధానమాన్యుగావున తపోజయైవస్వరూపమును చెప్పు
కుండుట నాత్సావహాకు డనబడున॥ ౨౫౪॥

ఘో॥ వాచ్యథా నియతా స్సర్వై వాఙ్మూలా వాగ్వినిస్సృతాః ।

తాంతు యస్మై నయే ద్వాచం పశర్వస్తై నుక్యన్తరః॥ ౨౫౫॥

సకలాథాములను వాక్కులనే నియతముగ శబ్దపదగివలి శబ్దములన్నియు వా
ఙ్మూలములు వాచీయైకగ్ర యథాజ్ఞానముగలుగుచుండిన నయ్యథాములు ప్రతీయ
మాములగుచున్నచి ప్రతీతివలననే వాటికి శబ్దమూలత్వము శబ్దములచేతనే తెలు
సుకొని కార్మములు చేయబడుచున్నవిగాన సర్వాథాములును వాఙ్మీగతములు
గావుననే “ఏదశబ్దభ్రష్టవాచా”వని బ్రహ్మముదటను ఏదశబ్దమూలముగ నే సృష్టి
శేసె నందువలన నెవడావాక్కు నపహరించునన గా యథాథాముగ బలుకుం
డుచోయతండ్రినిట్టిని దొంగిలించినవాడగుచున్నాడు॥ ౨౫౬॥

మూ॥ మహాషి పితృదేవాలాం గత్వాన్యగ్నం యథావిధిః పుత్రే

పర్వం సమాగజ్య వసేన్మాగ్యస్థ్య మాశ్రితః॥ ౨౫౭॥

గృహస్థునకే సన్యాసప్రకారమి చెప్పచున్నాడు స్వాధ్యాయముచే మహ
షాలయొక్కయు పుత్రులగుని పెతరులయొక్కయు యజ్ఞములచే దేవతలయొ
క్కయు ఋణములవలనముక్తుడై తెలివిగలవాడు పుత్రునియందుగృహకృత్యభార
మునుంచి యుదాసీనత్వము నవలంబించియనగా పుత్రదారాదులందు మమత్వబు
ద్ధివిడిచి సర్వమందును బ్రహ్మభావనచే సమదశియగుచు గృహమందునే నివసించు
తవలెను॥ ౨౫౮॥

మూ॥ ఏకాకీ చింతయేన్నిత్యం వివిక్తహితమాత్మనఃఏకాకీ చిం

తయానోహి పరం శ్రేయానుగచ్ఛతే॥ ౨౫౯॥

కాన్యగర్థములను ధనాజ్ఞానమునున్నవిడిచి పుత్రునిచే జేయించబడిన జీవన
ముగలవాడై వస్త్రాధ్యాయోక్తలక్షణములుగలవాడై వివిక్తస్థలమందొక్కరుడును
తపోహితమును వేదాంతోక్తమగు జీవబ్రహ్మైక్యభావము నిత్యముధ్యానించవలయు
నన్లుధ్యానించుటచేనగు బ్రహ్మసాత్మాతాంతరరూపమగు సద్ధిక శ్రేయస్సునొందును॥

మనుస్మృతి * చతుర్థాధ్యాయము.

253

మూ॥ ఏషోదితా గృహస్థస్య వృత్తిర్విప్రస్య కాశ్వతీ । స్నాతక
వ్రతకల్పశ్చ సత్వశుద్ధి కరశ్శుభః॥ ౨౫౯॥

ఇది యధ్యాయార్థమును ముగిపించుచున్నాడు ఈచెప్పబడిన యుంధాదివృత్తి గృహస్థులగుబ్రాహ్మణునకు జెప్పబడియె నిదినిత్యయగునది యాపదయర్థదువృత్తినియుందుజెప్పును స్నాతకవ్రతశుద్ధి పత్వగుణవృద్ధికరమగునది బ్రశస్తమైనది జెప్పబడెను॥ ౨౫౯॥

మూ॥ అనేన విధివృత్తైన వతఃయన్ వేదకామ్రువిత్ । వ్యవేదకల్ప
షోఽత్యం బ్రహ్మలోక మసీయతే॥ ౨౬౦॥

ఇతి శ్రీమానవే ధర్మశాస్త్రే భృగుప్రోక్తాయాం
సంహితాయాం చతుర్థోధ్యాయః.

జెప్పబడిన దానియంతకును ఫలకథనమిది ఈచెప్పబడిన శాస్త్రోక్తచారముచే బ్రవర్తించుబ్రాహ్మణుడు నిత్యకర్మానుష్ఠానముచే జీతపాపుడగుచు బ్రహ్మక్షాన ప్రకర్షముచే బ్రహ్మచర్యేడి లోకమందు లీనుడగును సర్వోత్కృష్టమగు మహిమ నొందును॥ ౨౬౦॥

ఇది శ్రీమన్మహామహావిద్యాజ శ్రీమదానంద గజపతిరాజమహారాజ
దయాపాత్ర భారద్వాజసగోత్ర పవిత్ర సుకవిజనవిధేయ
మండకామేశ్వరనామధేయ విరచితాంధ్ర మన్వర్థ
దీపికాఖ్యాయగు వ్యాఖ్యయందు
జతుర్థాధ్యాయము.



శ్రీ ర మ్మ.

ఆంధ్రమన్వథః దీపికాసహిత.

మనుస్మృతి * పంచమాధ్యాయము.

మూ॥ శ్రుత్వేతాన్వషయోధర్మాన్ స్నాతకస్వయధోచితాన్ ఇద
మూచ్యమాత్మాన మనలపభవంభ్యుం॥ ౧॥

ఋషులుకాస్తోక్తములగుస్నాతకధర్మములనుమహాత్ముడునగ్నిపంభవుడగుభృ
గుమహామునితోనివత్సమాణమగువాక్యమునుపలికిరి పృథమాధ్యాయమందు“భృ
గుఁనారద మేవచ॥”యని దశప్రజాపతులలో శైవుబడినప్పటికిని కల్పభేదముచే భృ
గువలన ప్రభవు డనిగలదు యిందుకుశ్చరితి॥ “తస్యయజ్ఞోతసః ప్రథమంచేదీప్యతే
తదసావాదిత్యోభవతే యద్దివ్యతీయశాసీద్భృగురితి॥” వహ్నియొక్క రెండవరే
తస్సుభృగుండయ్యెనని భగ్నిష్టమగు రేతస్సువలన గాగాభృగుండయ్యెనని॥ ౧॥

మూ॥ ఏవంయథోక్తం విప్రశాం స్వధర్మమనుపివృత్తాం కథం
మృత్యుప్రభవతి వేదశాస్త్రవిదాం ప్రభో॥ ౨॥

ఓభృగుమహాముని కాస్తోక్తముగ పూర్వోక్తాగ్నిశూద్రాది ధర్మములను
జేయువెదశాస్త్రవేదలగుబ్రాహ్మణులకు మృత్యువెటులు సంభవించుచున్నది సక
లసంశయముల ఎదీపక సమర్థుండుగాన ప్రభోయని సంబోధనము॥ ౨॥

మూ॥ సతానువాద ధర్మాత్మా మహాషీ న్నానవోభృగుః శ్రూ
యతాంయేన దోషేణ మృత్యుర్విప్రాజ్ జిఘాంసతి॥ ౩॥

సకలధర్మస్వరూపుడగు భృగుమహాముని మహాఘోరముగూర్చి యేదోషము
చేత మృత్యువు విప్రైలనుజంపుచున్నదో దానినివినుండని పలుకుచున్నాడు॥ ౩॥

మూ॥ అనభ్యసేన వేదానా మారాస్యవవజానాత్ ఆలస్య
దశవోషాన్చ మృత్యుర్విప్రాజ్ జిఘాంసతి॥ ౪॥

వేదాభ్యాసములేకుండుటవలననున్న అస్వవిహితారమువజిఁచుటవల్లనున్న

కర్తవ్యములగుకర్మములను జేయుటలో నలసలేవలననున్న అభివ్యభిక్షణమువలన
సింధున్న పృథ్వీవు బ్రాహ్మణులనుజంపనివృద్ధియించును వేదాభ్యాసముమానుటమొ
దలగువాటిచేబుట్టిన పాపముచే నాయువుక్షీణించునన తాత్పర్యము॥ ౪॥

మూ॥ లశునం గృంజనంచైవ పలాండుం కవకానిచ । అభివ్యభిక్షణా
జిహ్వాతీనా మమేధ్యప్రభవాణిచ॥ ౫॥

ఈచెప్పబడినవోషములలో వేదాభ్యాసాదులు చేప్పబడినవేగావున ననుక్తమ
గునన్నదోషమును చెప్పుచున్నాడు వెల్లుల్లి గాజరగడ్డ యెర్రపుల్లి పుట్టకొక్క అ
మేధ్యస్థలములందుబుట్టెడిపిండికూర మొదలగునవి ద్విజాలకభిక్ష్యములు ద్విజభిక్ష్యము
చేకూద్రులకిని మేధములేదనుట॥ ౫॥

మూ॥ లోహితావృక్ష నిర్యాసాక్ ప్రశ్నన ప్రభవాంస్తథా ।
శేలుంగవ్యం చ పీయూషం ప్రముత్తైవ వివజాయేత్ ॥ ౬॥

చెట్లవలనబుట్టిన యెర్రనిబంకలనున్న వృక్షాదులనునరుకుటవలనబుట్టినవి యె
ర్రనివిగాకుండినవిన్ని శేలువలనగా బహువారకఫలము యీనిన పదిదినములలో
నిగోవులపాలగ్ని సంసారముచేగట్టిపడునదిజున్న “అనిదకళాయా గోక్షీర”మని
నిషేధించినప్పటికిని మరలజెప్పుటప్రాయశ్చిత్తగౌరవమునకు ఇవియన్నియునుం బ్ర
యత్నముచేవిధువలయును॥ “శ్రు॥ అధోభియపిషలోహితోయోవాప్రశ్నవా
న్నిశ్యేవతితస్యనాశ్యంకామవన్యస్యేతి॥ యెర్రనిబంకయును నరుకువలనబుట్టినవిన్ని
దినరాదితకముల నిచ్చాప్రకారమనిత్రుతి॥ ౬॥

మూ॥ వృధాకృ్య సరసంయావం పాయసాపూప మేవచ । అను
పాకృతమాంసాని దేవాన్నాని హవీంషిచ॥ ౭॥

దేవతా నివేదనాద్యద్దేశకేళాస్యముగ దనకెట్లమని పచనమొనర్చినవివృధా
యనియేర్థము వృధాగాజేసినకృతసరమనగా నువ్వులపప్పుతో బియ్యము కలిపితే
సివదన్ని సంయావమనగా పాలుమరిగించి గోధుమపిండిజెల్లము కలిపితేసినది పర
మాన్నము అప్పుములుమొదలగుభిక్ష్యములు దేవప్రత్యాద్యర్థకముమంత్రిములచేసం
సారించని మాంసములు దేవతోద్దేశముగజేసిన వస్తువులన్ని నివేదితములుగాకుం
డునప్పటిని హేమముకంటెముందుగ పురోహితాదిహవిస్యము నివియన్నియుంది

సరాదు॥

2॥

మూ॥ అనిధాశాయాగోక్షీర హృష్టమైక శఫంతథా । అవికం
సంధిసీక్షీరం వివత్సాయాశ్చ గోపయః॥ ౮॥

ఈనినపదిదినములలోని గోక్షీరము ఉపలక్షణమువలనఅజామహిష్యాదుల జు
న్నున్న దినరాదు॥ “స్లో॥ అనిధాశాయాగోక్షీర మాజంమాహిష మేవచ॥” య
నియమస్మృతివలన ఉష్ణములపాలున్న ఒంటిడెక్క-గలగుర్రము మొదలగునట్టి
వాటిపాలున్న గొర్రెపాలున్న సంధిసీయనగా అవుపోలి=సమయమందు యెద్దు
నుగోరునప్పు డదిపుష్పిణియగునట్టి గోవుపాలున్న॥ “సూ॥ సంధిసీవృషస్యంతీత
స్యాః పయోనపిబేత్ ఋతుమత్తిభవతి॥” యనుహారీతస్మృతివలనపెయ్య చనిపో
యినను దగ్గిరనుండకున్నను గోవునుపిలికినపాలు ఇవన్నియు వజించవలెను గో
వనిమరలజెప్పడముచే నజామహిష్యాదులకు వశ్యులైనదోషములేదు॥ ౮॥

మూ॥ ఆరణ్యానాంబసర్వేషాం మృగాణాంమాహిషాంచ ।
స్త్రీక్షీరంచైవవజ్యాని సర్వశుక్తానిచైవహి॥ ౯॥

గోలుదప్పితరములగుగజాద్యరణ్యమృగములపాలున్న స్త్రీలపాలున్న స్వభా
వముచే మధురములయి జలాచిసంపక్షమువలనకాలవశముచేపులినవిశుక్తములి
విన్ని వజించవలెను“శుక్తంపర్యుషితంచైవ”యని చతుర్థాధ్యాయమందు జెప్పి
యుమరలనిచట చెప్పడము దధ్యాదులకీనిషేధములేదనుటకు॥ ౯॥

మూ॥ దధిభిక్ష్యంచశుక్తేషు సర్వంచ దధిసంభవం । యానిచైవాభి
షూయంతే పుష్పమూలఫలైశ్చృతైః॥ ౧౦॥

శుక్తములలో పెరుగున్నదానివలనబుట్టిన మజ్జిగమొదలయినవిన్ని భిక్ష్యముల
గును పుష్ప మూల ఫలాదులచేబుట్టినవిశుక్తములైననుగ్రాహ్యములగును॥ “స్లో॥
అవికారిభవేద్భిక్ష్యమభిక్ష్యం యద్వికారకృత్”వికారశూన్యములగునభిభిక్ష్యములు
వికారమునుజేసెడివివజించవలెను॥ ౧౦॥

మూ॥ క్రవ్యాదాకోశకునంత్యర్వాంస్తథాగ్రామనివాసీనః । అనిధిః
ప్రాంత్యైకశఫాంష్టిభాంశ్చవివజయేత్॥ ౧౧॥

పచ్చిమాంసమును దినుబతులనుగ్రద్దులుమొదలగువాటినివజించవలెనుగ్రామ

మొలందుంచెడు పారావతములు మొదలగువాటినిన్ని “అనిధిఃస్థా”ననగా కేదముల
దుఃశ్రుతిః “అథాచోష్ణాబాదబమాలశేత తస్యమాంస మశ్మేయాదిత” యని చెప్పబ
డినవియైచ్చాదులు నిధిఃస్థము లివిగానివనిధిఃస్థములు గదాభాదులగు వాటినిన్ని
యజ్ఞాంగములుగా నిధిఃస్థములైనను వాటినియజ్ఞములందెగాని సర్వదాత్మకతకు
మొలగువాటినిన్ని టిటిభములనున్న భక్షించరాదు॥ ౧౧॥

మూ॥ కలవింకం స్థవం హంసం చక్రాంగం గ్రామకుకుటం ।

సారసం రజ్జువాలం చ దాత్యూహం శుకశౌరికే॥ ౧౨॥

పిచ్చక యిది గ్రామ్యము సారణ్యమునున్న జాతిసేషేధముగావున పవమనే
పక్షినిన్ని హంసము చక్రవాకము గ్రామకుకుటమును గ్రామశబ్దముచే సారణ్య
ము భక్తిగుగునుగాని యిదిగాక మిగిలినగ్రామ్యము భక్తియులనిగాదు సారసప
క్షి హంస సారసచక్రాంగములు జాలపాదానను వత్సమాణముచే నుక్తాక్షయి
లయినను పునర్వచనముచే నివిదప్ప తక్కినజాలపాదముల కాపదయందు పిచ్చ
మునక నాపదయందన్ని జాలపాదములున్నని రాగమువలన బ్రాప్తిచే పిచ్చుశ్శ
వస్త రజ్జువాలం నడి పక్షిన్ని దాత్యూహమును చిలుక గోరపిట్ట యవన్నియునభ
క్తియులు॥ ౧౩॥

మూ॥ ప్రతుదాక్ జాలపాదాంశ్చ కోయష్టి నభివిషిరారాక్ నిమ

జ్జతేషు మత్స్యదాక్ సౌనం వల్లారమేవచ॥ ౧౩॥

మొకుగనబాదుచుకొని తినెడి పక్షులు దార్యూహాటాదులు జాలాకారముల
గు చాదములుగల పక్షులు కోయష్టికపక్షులు కాశ్యచేదువ్యహానితినెడి పక్షులు
ననుమతించబడిన యారణ్యకుకుటాది వ్యతిరిక్తమును జేగలుమొదలగునవిటిలో
ముగి జేపలను నేపక్షులు మద్గుప్రభృతులు కటికదుకాణమందగు మాంసము భ
క్తియైన నచ్చటికుమరమాంసము నివియన్నియు నభక్తియులు॥ ౧౩॥

మూ॥ బకంచైవ బలాకాంశ్చ కాకోలం భంజరీటకం । మత్స్య

దాన్విద్వరాహాంశ్చ మత్స్యసేవచ సర్వశః॥ ౧౪॥

కొంగ జెగ్గారై బొండుకాకి యేటింత చేపలనుతినేపక్షులున్న ముగళు
మొదలగునవి “విద్వరాహ”నన నూరబంది పెట్ట నుపశేషముచే నడిపిపండికభ్యు
(33)

జ్ఞ సకలమత్యములున్ను వీటినిభక్షించరాదు॥

౧౪॥

మూ॥ యో యస్యమాంస మశ్నాతి సతన్మాంసాద ఉచ్యతే॥ మ
తస్యైదస్సర్వ మాంసాద స్తస్మాన్మత్యస్యైవజఃయేత్॥౧౫॥

మత్యస్యైవమను చెప్పచున్నాడు- దేనిమాంసము నేదిదినతో యది తన్నాం
సమును దినచ-యని జెప్పబడెను మత్యములను దినసవాదాన్ని మాంసములను దిన
సవాడేగాన మస్యములను దినరాదు॥

౧౫॥

మూ॥ పాతీన రోహితౌ వాద్యౌ నియుక్తౌ హవ్యకవ్యయోః॥ రా
జీవాన్ సింహతుండాంశ్చ సశలూంశ్చైవ సర్వతః॥౧౬॥

ఇప్పుడు భక్ష్యమత్యములను చెప్పచున్నాడు పాతీనరోహితములనెడు మ
త్యములు భక్షణీయములు హవ్యకవ్యములందు నియు క్తములు ఇట్లుచెప్పట సమ
స్తవత్వమాభిరుచి నివిధోపలక్షణాభిము గావున ప్రాణాత్మయాదికమండ
దోషములేదు రాజీవాఖ్యములు సింహతుండాఖ్యములు సశలూములున్న వత్వమా
బలక్షణముంగలవి యన్నియును భక్షణీయములు మేధాతిథి గోవిందరాజులయితే
పాతీనరోహితములను దైవపితౌచికర్మములందు నియు క్తములగునవియై దినదగిన
విగాని మరొకప్పుడు దినరాదు రాజీవ సింహతుండశలూములనెడి మత్యములు
హవ్యకవ్యములకంటె నితరసమయములందు భక్షించదగినవని చెప్పిరి అదిబాగుం
డలేదని కుల్లాకనట్లు చెప్పచున్నాడు పాతీనరోహితములు శ్రాద్ధనియుక్తములు
గాన శ్రాద్ధభోక్తకై భక్ష్యములుగాని వీటిని శ్రాద్ధకర్తకయైనం దినరాదు రాజీవా
దులు హవ్యకవ్యములేనప్పుడును దినవచ్చుననునది యప్రమాణము ఇతరమునును
రోహితపాతీన రాజీవాదులు తుల్యములని చెప్పిరిగాన ఇందుకు శంఖవచనము॥
క్లో॥ “రాజీవాన్సింహతుండాశ్చ సశలూంశ్చ తదైవచ॥ పాతీనరోహితౌచాపి భక్ష్యా
మత్యైవ కీర్తితాః”॥ రాజీవసింహతుండ సశలూపాతీన రోహితములు మత్య
ములందు భక్ష్యములని మరియు నిందుకు యాజ్ఞ వలె- “ భక్ష్యోపంచనఖాశ్చాప్య
విక్లోధా కచ్చ సత్యకాః శతశ్చ మత్యైవపితు సింహతుండకరోహితాః । తథా
పాతీనరాజీవ సశలూంశ్చ ద్విజాతిభిః పంచనఖములలో ఆలుగు-ఉడుము-తాబేలు
యేదుబంది-కెప్పులి-మత్యములలో సింహతుండరోహిత-పాతీన-రాజీవ- సశ
లూము-లివిష్టలకు భక్ష్యములనిచెప్పెను హరితుడున్ను॥ నూ॥ “సశలూన్యాయో

పపన్నాన్మృత్యుయేత్ అని చెప్పెను ఇటులుండగా “భోక్త్రైవాద్యై సకత్కాపి శ్రాద్ధపాతీన రోహితా గాజీవాహ్నాస్తధానేతి వ్యాఖ్యానమనన్వితా” యని కుల్లూకభట్టు మేధాశిధి గోవిందరాజుల నాక్షేపించెను॥ ౧౬॥

• మూ॥ సభక్షయే దేకచరా నజ్ఞాకౌశ్చ మృగద్విజాత్ భక్ష్యే
ప్రపి సమున్దిష్టా సర్వాపచ సఖాన్స్తధా॥ ౧౭॥

ఏవిహితనామభేద విభాగముతో నొంటిగానందరించునో పానములగునవి ప్రాజ్ఞులచేతనున్న పక్షులు మృగములునవి తెలియబడనో యిచ్చి సామాన్యవి శేషసమేధము లేనందున భక్ష్యములుగా నిర్దిష్టమాలమునను వాటిని వానరారిది మందసఖములనన్నింటినినీ భక్షించరాదు॥ ౧౭॥

మూ॥ శ్వావిదం శల్యకంగోరా శిర్షకాన్మ శశాన్స్తధాభక్ష్యే
పంచసభేష్వాహు రినుష్టాన్కైప్రక తోదతః॥ ౧౮॥

నిషేధమునకు నిషేధమును చెప్పుచున్నాడు ఆలుగు ఏతుబంధి ఉమము భిక్ష మృగము తాబేలు చెవులపిల్లి అయిదుగోరులుగలజంతువులలో నివిభక్ష్యములు ఉష్ణముగాక నొకరపలువరసగలవిన్ని భక్ష్యములు॥ ౧౮॥

మూ॥ భత్రాకం విద్యరాహంబ లశునం గ్రామకుకుటం । ప
లాండుం గృంజనంచైవ మత్స్యాజ్జగ్ధాపతేర్దివిజ ౧౯॥

ఘట్టకొకుట ఊరబంది తెల్లవుల్లి ఊరకోడి యెర్రవుల్లి గాజరగడ్డ మత్స్యము లను సెరుగకడినగుప్రాచయశ్చిత్రముజెప్పటవలన నభ్యాసముచేదినపతితుడగు నుగాన పతితప్రాచయశ్చిత్రముజేసుకోవలెను॥ “కో॥ గహికాతానాం తథాజ్ఞీస్సు రాపానసమానిషట్” యని నిందితములనుటయు సురాపానసమసేవెప్పటవలసి॥

మూ॥ అమత్రైతాని షడ్జగ్ధా కృచ్ఛగ్రింశాంతపనం చరేత్ సు
దిబాంద్రాయణంవాపి శేషేషా పవసేదహః॥ ౨౦॥

ఘట్టకొకుట మొదలగు నాయారింటిని నబుద్ధిపూర్వకముగడిసిన సేవాచశాధ్యాయోక్తసప్రాహసాన్యమగుసాంకపనమైన చాంద్రాయణమైనది జలయమును ఇదిగాక యెర్రబంక మొకలగువాటినిదిన నొక దినముపవాసము చేయవలయు॥ ౨౦॥

మూ॥ సంవత్సరస్యైకమపి చరేత్సృచ్చం ద్విజోత్తమః॥ అజ్ఞాన
భుక్తశుద్ధ్యథః జ్ఞాతస్యతు విశేషతః॥ ౨౦॥

“ద్విజోత్తమః” యనినను ద్విజులనేయథః ము “ఏతదుక్తం ద్విజాతీనా” మని
జ్ఞాననీనుటవలన సంవత్సరమునకొక మారజ్ఞానభక్షణప్రాయశ్చిత్తముగా ప్రాజ్ఞా
పత్యఖ్యమును కృపణముజేయవలెను జ్ఞానపూర్వముగ నభివ్యభిక్షణమునచేసేని
శుక్లప్రాయశ్చిత్తముక్తమాయెనో దానికదిజేయవలయును॥ “స్వ” త్రిణి దేవాః
పవిత్రాని బ్రాహ్మణానామకల్పయత్॥ అద్భుతమద్భినిః క్తం యశ్చివాచాప్ర
కరః॥ ఇతి శేవతలు బ్రాహ్మణులకు పవిత్రములనిమూలని కల్పించిరి అవేవని
గ నూడపడనిది జలప్రక్షాలితమయినది యేదివాకులచే నభివ్యభిక్షణమున
నిద్రవ్యశుద్ధిప్రకరణంబున శుద్ధిబడెనను ప్రాయశ్చిత్తముగలవానికి పృథివిక్తము
లగు ద్రవ్యములకు విశేషవిష గుమై యగుచున్నది॥ ౨౦॥

మూ॥ యజ్ఞాథం బ్రాహ్మణైర్వధ్యాః ప్రశస్యా మృగపక్షిణాభ్య
త్యానాంచైవ వృత్యథః మశ్తోహ్యవరత్పురా॥ ౨౧॥

ఇప్పుడు భక్షణప్రసంగముచే యాగాథః ము హింసకుననుజ్ఞ నిచ్చుచున్నాడు
యజ్ఞాథః ప్రై బ్రాహ్మణులు శాస్త్రోక్తములగు మృగములనుబతులనుపధించవచ్చు
ను మాన్మగ స్త్ర్యవహాముని మాతృపితృపృముఖావశ్య భరణీయ సంరక్షణమునకై
యజ్ఞానచేసుగ దా ప్రకృతరూపమేయాయనువాదము॥ ౨౧॥

మూ॥ బహువుహే పురోదాశ భత్యైణాం మృగపక్షిణాం ।

పురాణే వ్యపి యజ్ఞేషు బ్రహ్మక్షత్రసవేషుచ॥ ౨౩॥

ఏహేతువుచే ప్రాచీనపిఠక స్త్రుకయజ్ఞములందుభివ్యభిక్షణములగు మృగములయొ
క్కము పతులయొ మాంసముచే పురోదాశములాయెనో యనికారణముగ నిప్పు
టియజ్ఞములందును నట్లుమృగపక్షులు వధ్యములుగావచ్చును॥ ౨౩

మూ॥ యతిగంఠిస్సేహ సంయుక్తం భిక్ష్యంభోజ్యమగహీతం ।

తత్పర్యుపిత సుప్యద్యం హవిశ్చేవంచ యద్యచేత్ ॥ ౨౪॥

ఇప్పుడు పర్యుపితనిషేధమునకు నిషేధమునుజెప్పుచున్నాడు యేదైనా ఘోర
కాశిభిక్ష్యమున్ను పాయసాభిభోజ్యమున్ను తొలిగాటిడయినప్పటికిని యితర సం

పక్షములచే నవిచేడకుండెనేని ఘృతలైల దధ్యాదులనుగలిపికొనినం దినవఘ్ను
గహీతములుగావు ఓయా ముందుగా స్నేహాయుక్తములై పర్యుషితములగు వా
టినిదినవఘ్నుని వ్యాఖ్యానమేలయేరాదనిన యటులయితే హవిశ్శేషమున్న ప
ర్యుషితముదినవఘ్నుని మరలనేల జెప్పవలెను హవిశ్శేషమెల్లను స్నేహాయుక్తమే
యగుచుండుటచే నట్లుజెప్పినది నిరర్థకమగును ఇదియుగాక స్మృత్యంతరమందును
భక్షణకాలమందునే యభిఘారణముపడేకంచ బడుచున్నది॥ ౨౦॥ “మసూరమాష
సంయుక్తం తథాపర్యుషితంచయత్ | తత్ప్రపక్షాభిశం కృత్వా ఘంజీతవ్యాభిఘా
రితమ్ | మని యమస్మృతి హవిశ్శేషమనగా పురోడాశాదికము భోజనకాలమం దభి
ఘారణమకరలేకుండనే దినవఘ్ను వేరేదీనిచెప్పటవలన॥ ౨౧॥

మూ॥ చిరస్థిత మపిత్యాద్య మస్నేహాక్తం ద్విజాతిభిః | యవగో
ధూమజం సర్వం పయసశ్చైవ విక్రియాః॥ ౨౨॥

అనేక రాత్రులు మధ్యను వెళ్ళినను చిరస్థితమైనదైననుట యవగోధూమ తీర
కృతములగునవి స్నేహాసంయోగశూన్యములయింపను భక్షించవచ్చును॥ ౨౩॥

మూ॥ ఏతదుక్తం ద్విజాతీనాం భక్ష్యాభక్ష్య మశేవతః | మాంస
స్యాతః ప్రవక్ష్యామి విధిం భక్షణవర్జకే॥ ౨౪॥

ద్విజాలక్ష్మి భక్ష్యాభక్ష్యనిర్ణయము జెప్పబడియె నింక మాంసవిషయక భక్ష
ణవర్జనములను నిశ్చేషముగ జెప్పుచున్నాను॥ ౨౫॥

మూ॥ ప్రోక్షితం భక్షయే న్మాంసం బాహ్మణానాంచ కామ్యయా |
యథావిధి నియుక్తస్తు ప్రాణానామేవ చాత్యయే॥ ౨౬॥

శ్లో॥ “ప్రోక్షితం భక్షయే న్మాంసం” మనగా మంత్రసంస్కృతమగు మాంసమును
దినవలెనని పరిసంఖ్యావిధిగాని నియమవిధిగాని అయ్యాని అపరిసంఖ్యా విధియందు
ప్రోక్షితముగాని మాంసమును దినరాదని వాక్యార్థమగును అది యనుపాకృత
మాంసానియనెడు శ్లోకముచేతనే నిషేధించబడెను ఇదియంతయు మంత్రముచే
ప్రోక్షితమనెడి సంస్కారముగల యక్షాంగమాంసభక్షణవిషయము విధించబడెను
అదిగావుననే “అసంస్కృతాః పశూన్యంత్రైః” యనెడివచనము చెప్పగలదు బ్రా
హ్మణులకెప్పుడు కోరుబుట్టినప్పు డవశ్యముగ మాంసమును భక్షించవచ్చున

యుండె నదియును నియమమువలన నొకఁ-మారేకనవలెను॥శ్లో॥ “సకృద్భ్యాహ్మణ
కామ్యయేతే” (భాహ్మణులకామనచే నొకఁ-మారు దినవలెనని యమవచనమువల
న॥శ్లో॥ “త్రాణైవ మధుపకేచ మాంసోమధుపకౌభితి” (త్రాణమందున్న మాంస
యు క్తమగు మధుపకౌమందున్న నవి గృహ్యవచనమువలననున్న నియోగించబడి
నవాడు నియమముగ మాంసమునుదినవలెనని యదిగావుననే॥శ్లో॥ “నియు క్తస్తుయ
ధాన్యాయ” మనిచెప్పుటడు ప్రాణాత్మయమందనగా నాహారాంతరములేనప్పుడు
ను రోగము నిమిత్తముగానయినప్పుడును మాంసమును నియమముగ భక్షించవ
చ్చును॥

౨౭॥

మూ॥ ప్రాణస్యాన్న మిదం సర్వం ప్రజాపతి రకల్పయత్ | స్థావ
రం జంగమంచైవ సర్వం ప్రాణస్యభోజనం॥ ౨౮॥

ప్రాణాత్మయమందు మాంసము భక్షించుట కనువాదమును చెప్పుచు
న్నాడు “ప్రాణీతిప్రాణిః” (బ్రహ్మకేదికాగా ప్రాణము శరీరాంతరగతుడగుభోక్త
జీవుడు వానికి భక్షణీయముగా నదియెల్లను బ్రహ్మవిజ్ఞానము ఇదియేవనగా జం
గమముపశ్యదికము స్థావరము వీహీయవాదికము యీసమస్తమతనికి భోజనమి
దిగాన జీవుడు ప్రాణధారణార్థమై మాంసమును భక్షించవలెను॥

౨౮॥

మూ॥ చరాణామన్నమచరా దంష్ట్రీణామప్య దంష్ట్రీణః | అహ
స్థాశ్చ సహస్థానాం శూరాణాంచైవ భీరవః॥ ౨౯॥

ఇదియంతయు బ్రాణమున కన్నముని నదివి స్తరించుచున్నాడు చరములగు హ
రిణాదుల కచరములగు తృణాదులును కోరలుగల పులులు మొదలగు వాటికి కోర
లులేని హరిణాదులున్న హస్తములుగల మనుష్యులకు హస్తములులేని మత్స్యా
దులును శౌర్యముగల సింహాదులకు భీరువులగుగజాదులును భక్ష్యము లగుచున్నవి
ఇట్టిది విధాతస్మష్టి॥

౩౦॥

మూ॥ నాత్మాదువ్య త్యదన్నాద్యాః ప్రాణినో హన్య హన్యపి |
ధాత్రైవస్మష్టా హ్యన్యైశ్చ ప్రాణినోత్తాన ఏవచ॥ ౩౦॥

భక్షణాహములగు వాటిని ప్రతిదినమునందును దిననివారు దోషము నొంద
రు ఏహేతువచే బ్రహ్మచేతనే తినేనితినబడేవిన్ని సృజించబడెనో ఈమూడు శ్లో

మనుస్మృతి * పంచమాధ్యాయము.

కమలున్న ప్రాణాత్మయమందు మాంసభక్షణస్తుతి చేయబడెను॥

30॥

మూ॥ యజ్ఞాయ జగ్ధి రాంసస్యే త్రైవదైవో విధిస్సృతః॥
తోన్యథా ప్రవృత్తిస్తు రాక్షసో విధిరుచ్యతే॥ 3౧॥

ప్రోక్షితమేభక్షించుమని నియమాధికము చెప్పుచున్నాడు యజ్ఞ సంపత్తికై త
దంభూతమగు మాంసమును భక్షించుట దైవానుష్ఠానము తద్యత్తిరి క్తముగ
స్వాధికారమై పశువును జంపి మాంసమును భక్షించుట రాక్షసోచితమని యుత్త
రాధికమందు వృధామాంసభక్షణ నివృత్తికనువాదము॥ 3౧॥

మూ॥ క్రిత్యాన్వయంవా శృత్యాద్య పరోపకృతమేవవా । తే
వాస్విశ్వాం శ్చార్పయిత్యా ఖాదకమాంసం నదుష్యతి॥ 3౨॥

కొనినదైన దాను సంపాదించియైన బరులు చంపితెచ్చియిచ్చినదియైన కేవల
లకుపెతరులకును వినియోగపరిచి కేవలమును భక్షించినం దోషము నొందకు ఇ
దిగావున ప్రోక్షితాదులు నాలుగుననగా ప్రోక్షితము బ్రాహ్మణకామనచేతన
యైనది శ్రాద్ధములందు నియు క్తుడగువాడుదినేదిప్రాణాత్మయమందుభక్షించువను
నదిన్ని ఈవత్సవయమువలె నిది నియతముగాదు నదుష్యతియనిచెప్పుటవలన మరే
మంటే వక్షేవక్షేశ్వమేధేన యనునదిమొదలుగా చెప్పబోయెడిమాంసవజ్జ
నవిధిన్ని యీవిషయమే విరోధములేకుండుటవలన॥ 3౨॥

మూ॥ నాద్యా దవిధినా మాంసం విధిజ్ఞో నాపదిద్విజః । జగ్ధ్యా
హ్యవిధినా మాంసం ప్రేత్య తైరద్యతే ౭వశః॥ 33॥

మాంసభక్షణానుష్ఠాన దోషజ్ఞుడగు ద్విజుండు ప్రాణాపత్తిలేనప్పుడు తత్తద్దే
వతాద్యర్చనములేకుండ మాంసమును దినరాదు విధినిదప్పి యెవడుమాంసమునుది
ను సతండు పరలోకంబుననే జంతువులమాంసము నిచ్చబడియె నామృగంబులచే
నవశంబుగ భక్షింపబడునని సకలశ్లోకములకు ననువాదము॥ 33॥

మూ॥ సతాద్యశం భవేదేవో వృగహంతు భకనాథిఃసంహృ
శం భవతి ప్రేత్య వృధా మాంసాని ఖాదతః॥ 3౪॥

కేవలకృతేవముగాని మాంసమును భక్షించినవానికి పరలోకమందు పాపమే

ట్టిదగునట్టిపాపము ధనాధిఁయై మృగములను జంపు వ్యాధునికిన్ని కానేరదని యి
దియు ననువాదము॥ ౩౪॥

మూ॥ నియు క్రస్తు యథాన్యాయం యోమాంశం నా త్తిమానవః॥

సప్రెత్య పశుతాం యాతి సంభవానేక వింశతిం॥ ౩౫॥

శ్రాద్ధమందు మధుపకఃమందును యథాశాస్త్రముగ నియోగించబడి యెతడు
మాంసమును భక్షించడో వాడిరువదియొక జన్మములందు మృగమగును “యథాన్యాయం
నియు క్రొ” యను సీనియమాతిక్రమ ఫలవిధానమిది॥ ౩౫॥

మూ॥ అసంస్కృతాః పశూన్యంత్రై నాద్యాప్సిద్రుః కదాచన॥

మంత్రైస్తు సంస్కృతా నద్యా బృశ్యతంబిధిమాన్ధితః॥ ౩౬॥

చేదవిహితమంత్రవ త్రోక్షణాది సంస్కారములేని పశువులను విప్రాదులెప్పు
డును దినరారు శాశ్వతమనగా ప్రవాహమువలె ననాదిగావున నిత్యమగు పశుయా
గాది విధిని వదలక మంత్రసంస్కృతములగు మాంసములను భక్షించవలెను॥ స్లో॥
“సోక్షితంభక్షయెన్నాంస” మనుచాని కనువాదమిది॥ ౩౬॥

మూ॥ కుర్యాద్భుత పశుంసంగే కుర్యా త్పిప్లవశుం తథా॥ నత్యే

పశు వృధా హంతుం పశుమిచ్చే తక్-దాచన॥ ౩౭॥

సంగమనగా నాసక్తి పశుభక్షణానురాగముండిన ఘృతమయపిప్లవమయపశు
వులను జేసి తినరాదు దేవతాద్యుద్దేశము లేకుండ పశువు నెప్పుడును జంపదలచ
రాదు॥ ౩౭॥

మూ॥ యావంతి పశులోమాసి తావత్సర్వతోహ మారణం॥ వృ

ధాపశుఘ్నుః ప్రాప్నోతి ప్రేత్య జన్మని జన్మని॥ ౩౮॥

దేవతాద్యుద్దేశము లేకుండ నాత్మాభిక్షై పశువునెవడుజంపునో యతండు
వృధాపశుఘ్నుడు వాడువచ్చి అపశులోమము లెన్నిగలవో యన్నిజన్మములందట్టి
మరణమునొందును గావున వృధో పశువునుదినరారు ఇందు ఇహశబ్దార్థఃకమ
గు హాశబ్దమాగమ ప్రసీద్ధము॥ ౩౮॥

మూ॥ యజ్ఞాథకం పశవ స్సృష్టో స్వయమేవ స్వయంభువా॥ య

త్థోస్యసూత్రైః సర్వస్య తస్మా ద్యథేవభో వధః॥ ౩౯॥

యజ్ఞాధికముగు పశువధ దోషముగాదు. దేష్టవ్యుడు యజ్ఞస్థిరైః (అహ్న) తస్మింతటదానాదరముః పశువులను సృజించెనుయజ్ఞమున్ను “అగ్ని స్తాస్తాహుతి స్సమ్యక్” గనుచ్యవ్యాయముచే సర్వజగంబులవృద్ధికొనకుండు యజ్ఞము దు శపింపఁ గాదు దోషములేదుగావున॥ ౩౯॥

మూ॥ ఓషధ్యోః పశవోవృత్తౌ త్రిర్యంఛః పక్షిగస్తథా । యజ్ఞా
థకం నిధనం ప్రాప్తాః ప్రాప్తువం త్యుక్తైః పశుభిః॥

వీర్యముగు నోషధులును ఛాగాదిపశువులు యూపాద్యర్థమై వృక్షములు కూర్పాది తిర్యగ్జంతువులు కపింజలాది పక్షులు నివస్థయు యజ్ఞార్థముమరియు నొంది తరుగా జాతులగు-షకమునొందును॥ ౪౦॥

మూ॥ మధుప ర్శిచ యజ్ఞైవ పితృదైవత కమణిః । అత్రైవ పశ
వో హింస్యా న్నావ్యత్రై శ్యేబ్రవీన్మనుః॥ ౪౧॥

“సమాంసో మధుపకః” మధుపకము మాంసయుక్తము గావలయునను విధానిముచే మధుపకముందును జోతప్తోమాది యజ్ఞముందున్న దేవపితృకమణములందును పశువులు హింసించదగినవి మరి యితరములందు పశువధగూడదని మనువుచెప్పెను॥ ౪౧॥

మూ॥ ఏవ్యథేషు పశూన్ హింసన్ వేదతత్త్వభా విద్విజః । ఆ
త్మగ్రంథ పశూన్తైచైవ గమయ త్యుత్తమాంగతః॥ ౪౨॥

పైనిదేష్టలక్షిత మధుపకాదులందు పశువులను హింసించి వేదతత్త్వమును తెలిసినయెవడు తనను నాపశువులను స్వగౌరవిభోగాహా శరీరములనొందించును వేదతత్త్వభావిదనుట విద్యాంబుడించుకథికారియని తెలియుటకు ఓయీ ఒకడుజేసినకమణమునందధికారిగాని పశువునకు త్తమాంతి పాత్రిరూప భలమెట్లుగనవచ్చుచే మృబధుడున్నది శాస్త్రము ప్రమాణమంగా గలదిగావున ఈయధికమునకుజాతేష్టియందు పుత్రునకధికారములేకున్నది నిత్యకృతముగు స్త్రీముచే పుత్రునకు కలస్థియెట్లుగునట్లు యజమానుడు కారుణకుడగుచు పశువులగుడ నుత్తమగతిగావత

ననెడు సంకల్పమున జేయును గాననన "ఆత్మానంద పశుంశ్చైవ" యనిచెప్పెను
యజమానవ్యాపారముచేతనే పశువునకున్ని ఫలసిద్ధియగును॥ ౪౨॥

మూ॥ గృహే గురవరణ్యేహ నివసన్మాత్మవాన్విజః॥ నావేద
విహితాం హింసాం నాపద్యసి మాచరేత్॥ ౪౩॥

గృహస్థుడుగానీ బ్రహ్మచారిగానీ వానప్రస్థుడుగానీ వేదవిహితముగానిహింస
నుప్రకర్తముగు హృదయముగలవాడొపదయించెనను జేయరాదు॥ ౪౩॥

మూ॥ యావేద విహితా హింసా నియతాస్త్రిక చరాచరే । ఆ
హింసామేవ తాం విద్యా ద్వదాధగ్గృహీ నిర్వృతా॥ ౪౪॥

అయితే వె దికదీతాది పశుహింస అధర్మముకొరకట్లుగాదనిన చెప్పుచున్నా
డు ఏది వేదవిహితకముము దేశకాలాది నియమముగల హింసస్థావరమందును
జంగమమందు నగుచున్నచో దాని నహింసను గాజెలియవలయు నాహింసవలన న
ధర్మము బుట్టదుగావున శైత్యపశుహననమధర్మము ప్రాణిహింసగావున బ్రాహ్మ
ణహననమువలెనని ఈయనుమానముపజీవ్యమగు శాస్త్ర బాధవలననే బ్రవర్తించ
దు దృష్టాంతమగు బ్రాహ్మణహననమును అధర్మమగుటకు శాస్త్రమే యు. జీవ్య
ము వేదమువలననే ధర్మముప్రకాశించెను ధర్మమునకు వేదాన్యముప్రకాశముగా
దు వేదముచేతనే నిశ్చేదముగ బ్రకాశతనొందెను॥ ౪౪॥

మూ॥ యోహింసకాని ధూతాని హింసస్యాస్య సుఖేచ్ఛయా । నజీ
వంశ్య మృత్యుశ్చైవ నకృచిత్ సుఖమిధతే॥ ౪౫॥

ఎవడు హింసములగు మృగములవనగా ప్రాణులను స్వసుఖార్థమై హింసిం
చు నతడు బ్రతికియుండియు మృతప్రాయుడగునట జచ్చియు నెచ్చటనయినసుఖ
మునొందదు॥ ౪౫॥

మూ॥ యోబంధన వధక్లేశాక్ ప్రాణినాం నచీకీర్తయతి । సనర్వ
స్యహిత ప్రేక్షన్సుఖమత్యంత మశ్నుతే॥ ౪౬॥

ఎవడు బంధనమారదాది క్లేశములను బ్రాణులకు జేయనొల్ల డోమతడుసర్వ
హితప్రాప్తి నిచ్చయించువాడుగాన ననంతసుఖమునొందును ॥ ౪౬॥

మూ॥ యథాన్యాయతి యతుశ్చయతే ధృతిం బధ్నాతి యత్రచ | త

దవాప్రీత్య యత్నేన యోహినస్తీ నకంఠన॥ ౪౭॥

మర్రిన్ని ధర్మాధికమును జేసిచింతించునో పరమశ్రేయస్సాధనమగు కర్మము
'ను జేసిజెయునో పరమాత్మధ్యారాధికమగు జేనియందు స్థిరతినొందునో యది
యెల్ల నక్షేపముగ వాసికలగించు నెవడైతే దోషులను చీమలనయిన హింసించడో॥

మూ॥ నాకృత్యా ప్రాణినాం హింసాం మాంసముత్పద్యతే క్వచిత్ |

నవప్రాణి వధస్సవ్యగ్ సప్తా న్మాంసం వివజ్జయేత్ ॥౪౮॥

మాంసభక్షణప్రసంగముచే నహింసాప్రశంసచేసి మరలమాంసభక్షణనిషేధ
ముచెప్పుచున్నాడు ప్రాణహింసలేకుండ మాంసము సంభవించదు హింసస్వగ్
మునకు ప్రబంధకము గావున మాంసభక్షణము మానవలయును॥ ౪౮॥

మూ॥ సముత్పత్తించ మాంసస్య వధబంధౌచ జేహీనాం | ప్ర

సమీక్ష్య నివర్తేత సర్వమాంసస్య భక్షణాత్ ॥ ౪౯॥

మాంసోత్పత్తి శుక్లకోటిత సంబంధమువలన నయినదనియు పాక్షిజులవధబం
ధములు క్రూరకర్మములనిజెలసి విధ్యుక్తమాంస భక్షణమువలననయిన మర్శవలె
ను అకాస్త్రీయమాంసభక్షణము వలననని చెప్పినేలి॥ ౪౯॥

మూ॥ సభక్షయతి యో మాంసం విధింహిత్యా పిశాచవత్ | సహ

తే ప్రియతాం యతి వ్యాధిభిశ్చ నవిద్యతే॥ ౫౦॥

విధిరహితమగు మాంసమునెవడు పిశాచమువలెతినడో వాడు లోకమునకు
ప్రియుడగును రోగములచేత బీడితుడుగాకుండ సకాస్త్రీయమాంసభక్షణమువ్యా
ధికరమనిచెప్పెను॥ ౫౦॥

మూ॥ అనుమంతా విశసితా నిహంతా క్రియ విక్రయానంనహ

తా చోపహతాచ ఖాదకశ్చేది ఘాతవాః॥ ౫౧॥

ఎవని యనుమతిలేక మృగాదిహననముకాక వాడనుమంతకత్తి మొదలగు వా
టిచే నవయశములను వేర్వేరకొనబడువాడు పిశాచి వంశజువాడు ఖాదకవాడు

నమ్మెడువాడు వంటచేసెడువాడు దానిని నిర్ధపరచిపెట్టెడువాడు తినెడువాడు వీరునుఘాతకులే యనగా ననుమంశమొదలగువారికందఁగిరి. ఇట్లే యముఖాదుగాన ననుమత్యాదులు చేయరాదని యభక్తము శాస్త్రము విధినిషేధపరము గావున ఖాదకాదులకు ప్రాయశ్చిత్తార్థము గోవిందరాజు క్రయవికయాయనచో మారసమును గాని యమ్మెడివాడని యొకనికేయనిచెప్పి నదిగాదుగ్లా॥ “హనినేన తథాహుతాధనస్కయికస్తథా విక్రయించ భనాదానాత్ సంతాతా తత్ప్రవతానాత్” అని యమస్మృతిలో వేర్వేరుచెప్పుటవలననని కల్లూకభట్టు॥ ౫౦॥

మూ॥ సృమాంసం పరమాంసేన యోవభక్తయిత మిచ్ఛతి అన
భ్యవ్యక్త పితౄణాం దేవాణా తతోన్యోవాస్త్ర్య పుణ్యకృత్॥౫౧॥

దేవప్రతాద్యచక్రములేక పరమాంసముచే దనమాంసమునెవడు వృద్ధినిొందించదలంచు నంతకంటె పాత్యుడులేడని మాంసభక్షణ నిందానువాదము॥ ౫౨॥

మూ॥ వక్షేవక్షే శ్వమేధేన యోయజేత శతంసమాః మాం
సాంచ నఖాదెద్య స్తయోః పుణ్యఫలం సమం॥ ౫౩॥

ఇప్పుడు అవిహితమయిన నప్రతిపిద్ధమైన మాంసమును దిననివాని ఫలమును చెప్పుచున్నాడు మారువత్సరములు ప్రణివక్షాము నశ్వమేధమును జేసినవానికిని యావజ్జీవమును మాంసమును దిననివానికిని స్వర్గాదిఫలము తుల్యము॥ ౫౩॥

మూ॥ ఫలమూలాశనై శ్చైథ్యై ర్మున్యన్నానాం వభోజనైః | న
తత్ఫల మవాప్నోతి యన్మాంస పరివజ్జనాత్॥ ౫౪॥

విహితానిపిద్ధ మాంసభక్షణమును వజ్జించిన నేమిఫలముగనది పవిత్రకందమూల ఫలాదులచేతనున్న నీవారాది మున్యన్నములచేతనున్న బ్రదుకువానికి ననాఫలమురాదు॥ ౫౪॥

మూ॥ మాంసభక్షయితా ముత్ర యన్యమాంస మిహాద్యహం |
ఏవన్మాంసస్య మాంసత్వం ప్రవదంతి మనీషిణః॥ ౫౫॥

ఈలోకమందు శని మాంసమును నేనుభక్షింతునో పరలోకమందదిసనుదినుననే పవిత్రత్వమైగలది మాంసశబ్దమని విద్వాంసులు చెప్పుచున్నారు ఇదివిధివజ్జితమాం

పుగలడుగాన అస్థిసంచయనమునకు పూర్వమందు దినతయమైన నేకాచారా
 ప్రమైన నసచెప్పట చతురశ్శాలక్షణము॥“సూ॥ చతుర్థే దివసే అస్థిసంచయ
 నంకుర్యాత్” నాలవదినమున నస్థిసంచయనము శేయవలయునని విష్ణువచనము వ
 లన ఇది అగ్నిచేపాదిగుణాపేక్షచే వ్యవస్థచే వికల్పముకల్పిన॥ “శ్లో॥ ఏకాహాఘ్న
 ధ్యతేవిప్రో యోగ్నివేద సప్తస్వితః । హీనహీనం భవేత్తైవ త్యగ్రహస్పతురహ
 స్తథేత” యనుదత్తవచనము వలన శ్రౌతాగ్నిహూత్రీయు మంత్రబ్రాహ్మణాశ్మక
 కృష్ణశాఖాధ్యాయీయు నగు విప్రైన కొకదినమాశాచము శ్రౌతాగ్నిచేదాధ్య
 యనములలో నొకగుణము తక్కువగలవాడు హీనుడు వానికి మూడు దినములు
 ఉభయగుణరహితుడై స్మృతాగ్నిమాత్రముగలవాడు హీనతరుడు వానికి నాలు
 గుదినములు యేగుణమును లేనివానికి పదిదినము లాశాచము॥ “శ్లో॥ నిగుణోదశ
 భిర్దినైః” స్మృత్యాది గుణశూన్యునకు పదిదినములకు శుద్ధియగునని పరా
 శరుడు॥

౫౯॥

మూ॥ సపిండతాతు పురుషే సప్తమే వినివతకతే । సమానోద

కభావస్తు జన్మనా మ్నోరవేదనే॥

౬౦॥

సపిండలక్షణమును చెప్పుచున్నాడు ఏపురుషుని మొదలుకునివాడు వాని తండ్రి
 వానితాత యిట్లేడుగురిదనుక సపిండు లనబడుదు రనగా తానుగాక వైవారారు
 గురు ఏడవవానితో నీమొదటివానికి సపిండతనివతించును ఈప్రకారముగనే పుత్ర
 పౌత్రాదుల యందున్న సాపిండ్యమును దెలియవలయును పిండ సంబంధిబంధ
 నయీసపిండత అనియెట్లనిన విశ్వపితామహాప్రపితామహులకు బిండదానము ప్రపి
 తామహుని తండ్రిమొదలుకొని చుగ్గురు పిండలేపఘటలు అట్లపై దానికి పిండసం
 బంధములేదుగాన నీయారుగురును సపిండులు ఈమొదటివాడీ యారుగురిని సపిం
 డుడు పిండచాతృత్వసంబంధము వలన నవిగావున నేడుగురు పురుషులు గల దీన
 పిండత ఇందుకు మత్స్యపురాణము॥“శ్లో॥ లేపభాజశ్చతుర్థాద్యాః పిత్రాద్యాఃపిం
 డభాగినః । పిండవస్సస్తమస్తేషాం సాపిండ్యంసాస్తపౌరుష”మని తనతండ్రినుంచి
 నాలవవాడు మొదలుకుని మువ్వయలేప భాకులు తండ్రిమొదలగు ముగ్గురు పిం
 డభాకులు వారికి పిండములను జెట్టెడు వాడేడవవాడు ఈసాపిండ్య మేడుగురు
 పురుషులు గలికియని ఇచ్చట గోత్రముచేతనే సపిండత అవిగనుకనే శంఖలిఖతు

శ్లో॥ సపిండతాతృసన్న్వేషాం గోత్రనిస్సాప్తపౌరుషీ" యందగీని గోత్రము చేతనే సపిండత సాప్తపౌరుషీయని-దానిచే మాతామహాదుల కొక పిండసంబంధముండెనను సపిండస్వములేదు సమానోదకస్వమయితే నావంశము దీక్షితుగలవాడు పుట్టెనని జన్మమునామము తెలియనియప్పుడు నివేశించును॥ ౬౦॥

మూ॥ యథేదం శావ మాశౌచం సపిండేషు విధీయతే॥జననేశ్యే

వ మేవస్యా స్తిప్రకౌం శుద్ధిమిచ్ఛతా॥

౬౧॥

ఏప్రకారముగ శావాశౌచము సపిండులకు దశాహశావమాశౌచమని చెప్పబడెనో జననాశౌచమున్ను సమ్యక్ శుద్ధినిగొనెడువానికర్మానుష్ఠానాసహజలక్షణము గుసూతకమగును॥ ౬౧॥

మూ॥ సన్న్వేషాం శావ మాశౌచం మాతాపిత్రోశ్చ సూతకం॥సూ

తకం మాతరేవస్యా దుపస్పృశ్య పితాశుచిః॥

౬౨॥

నివేశములేకుండా తున్న్వేషము ప్రాప్తమౌచుండ విశేషమునుచెప్పచున్నాడు మరణిమిత్రమయిన యస్పృశ్యత్వలక్షణమగు నాశౌచము సపిండులకందరికైనమానము జననమిత్రమగు నాశౌచమయితే తలిదండ్రులకుమాత్రమే యగుచున్నది యందులొనిది విశేషము జననమిత్రాస్పృశ్యస్వము తల్లికే దశరాత్రములు తండ్రియైతే స్నానమాత్రమువలన స్పృశ్యుడగుచున్నాడు యీసంబంధము సంవత్సరనిచే వ్యక్తముగ జేయబడెనాశ్లో॥ "జాతేపుత్రే పితృస్సాన్నం సచేలంతువిధీయతే॥ మాతాశుద్ధ్యర్థకామేన స్నానాత్తుష్పశానంపితురితి"పుత్రుడు జనితుడగుచుండ దండ్రు సచేలస్నానము జేయవలయును దానిచే నతడు స్పృశ్యుడగును తల్లిపదిది నములచే శుద్ధురాలగును॥ ౬౩॥

మూ॥ నిరస్యతు పుమాన్ శుక్ర ముపస్పృశ్యైవ శుశ్యతి॥ దైజి

కాదభి సంబంధా దనురధ్యా దఘంత్ర్యహం॥

౬౪॥

శ్లో॥ "స్నానం మైథునస్సృతి" మని మైథునమగుచుండ స్నానము విధించగలదుగావున మైథునవ్యతిరక్తముగా కామముచే రేతస్థలనమగుచుండ స్నానముజేసి శుద్ధుడగుచున్నాడు కామమువలన గొక స్వస్నాదికమందు రేతఃపతనమాయెనేనిసూ॥ "మూత్రవదైతసఉత్పగేఇతి" రేతోత్పగము మూత్రోత్పగమువంటి

జేయని యాపస్తంబవచనమువలన స్నానముజేయకుండిన గృహస్థునకు శుద్ధియగును బ్రహ్మచారికైతే కామమువలనగాకుండ స్వప్నాదికమందుఁజ్ఞానోన్మేషము బ్రహ్మచారియనువచనముచే స్నానాదికమువలన శుద్ధి జెప్పబడెను జైజీకసంబంధము గలుగుచుండ నొకనిభార్యయందు తన రేతఃపాతమువలన సంతానోన్మేషమగుచుండ మూడుదినములొకొకచమగుచున్నది యందుకువిష్ణువచనముఁ నూ॥ “పరిపూర్వభార్యానుత్తరాత్రింరేతఃపాతనశతి” యనిఒకొకచమప్రకృతమైనను జననప్రసరణమందు ప్రసంగము వలన తదను గుణముగ జెప్పబడెను ఎచ్చట రేతఃపాతమోత్రమునకు స్నానముచితమో యచ్చట సంతానము బుట్టెనేని త్రరాత్రముచితము॥

మూ॥ అహ్నంచైకేన రాత్నాక్షరత్రాత్రైకేవవత్రిభిః । శవ

స్మృతో విశుద్ధ్యంతి త్యహదుదకదాయినః॥ ౬౪॥

ఒకపగలు నొకరాత్రి కలసి యేకదినమాయెను మూడుత్రాత్రమునలగా తొమ్మిదిదినములు కలసి పదిదినములని చమతారముగాజెప్పెనుపదిదినములనేటిహాసంతవాగ్నిస్తారమేల ననిన జెప్పెద॥ “జ్ఞా॥ బహ్వీయసీంలఘిస్తాం వాగరంనిమాం తివాగ్నినః । నచావశ్యత్వమేతేషాం లఘూక్తైవ నియమ్యతే॥” వక్తలు బహూక్తులుగలదియైనలఘూక్తులుగలదైన వాకులను నిమిత్తతుల లఘూక్తులుగల వాకులచేతనే చెప్పవలెనని వారికొవశ్యకతలేదు గావున నిట్లుజెప్పిరిది వైదిగ్యము స్వాధ్యాయాదిగుణయోగముచే నేనపింఘ లేదనిముచేశుద్ధులొ వారు స్నేహముచే శవస్వర్గమునచికలేని వారుపదిదినములచే శుద్ధులగుదురు చెప్పెదను॥ ౬౪॥

మూ॥ గురోః ప్రేతస్య శిష్యస్తు పితృమేధంసమాచరత్ । ప్రేత

హరై స్సమం తత్ర దశరాత్రేణ శుద్ధ్యతి॥ ౬౫॥

ఆచార్యులు మొదలగు గురువులకు పితృమేధమొనర్చిశిష్యుడు ప్రేతముయొక్కరసపింఘులతో పదిదినములచే శుద్ధుడగును॥ ౬౫॥

మూ॥ రాత్రిభి మానతుల్యాభి గణభాస్రావేవిశుద్ధ్యతి । రజ

స్యపరతేసాభీ స్నానేన శ్రీరజస్వలా॥ ౬౬॥

ఆరుమాసముల పర్యంతమే ఇందుకాదిత్యరాణము “జ్ఞా॥ షణ్మాసాభ్యంతరం యావద్గణాస్రావోభవేద్దృషి తథామాససమైస్తాసాం దివసైశ్శుద్ధిరుచ్యతే॥ అత

అంధేభ్యోనామన చూడాకస్మతేకవీయిన బాలుకు నన్నిసంసారము నుడక
దానమును లేక ఓచే తదుర్తకస్థము లేడైనను చేయవలదు అరణ్యముదొక
కర్తదారవేసినట్లు వారవేయవలెను ఓనికావ్యమువలె వారవేయవలెనుబడేదుఃఖిం
పవలదని తాత్పర్యము బంధువులు చూడుదినములాశౌచము బట్టవలెను చూడాక
స్థమునకు పూర్వముగతంబిన శశువున కొకరొదినమాశౌచమని మన్వచెప్పి యి
ప్పుడు త్రోవమునుబడే వ్యవస్థికివెళ్ళుచుది వేదాగ్నిహోత్రాది సంపన్నుడొకడైన
మచేతనున్ను సదితరులకు మూడుదినములని వ్యవస్థ మనువై లే కావ్యమువలె నర
ణ్యమందు వారవేయమనిచెప్పెను॥సూ॥ “ఊనద్వివాషికంనిఖనే” దనుయాజ్ఞ వ
లగ్రహవచముచే ఖనని పీ చేయవలయునని వ్యాఖ్యానముచేయవలెను॥ ౬౯॥

మూ॥ నాన్రీవభాష్య కతకవ్యా బాంధవై రుదకక్రయా । జాత
దంశస్యవా మర్య నామ్మివాపి కృతేనతి॥ ౭౦॥

చూడుసంపన్నములకాని వానికుదక దానములేదని పూర్వముచెప్పినదాని క
నువాదము దంశములు వచ్చినవానికిన్ని నామకరణమయినవానికిన్ని యుదకదానా
దికమున కనుజ్ఞ నువ్వబడెనుగాని చేసిరేని యాప్రేతకుపకారమగును చేయకుండి
సం బ్రత్యవాంశులులేదు ఇట్లు తోచుచున్నది॥ ౭౦॥

మూ॥ స బహుచారి ణ్యేకాహ మతీతే త్పరణం స్మృతంజగ్మ్యే
కోవకానాంత త్రిరాత్రా చ్ఛ్చన్ధి నివ్యతే॥ ౭౧॥

సహాధ్యాయి మరణమందొక దినమాశౌచము సమావోదకులకు జననాశవు
చము చూడుదినములు“త్ర్యహంసదక దాయినా”మనిమరణాశౌచము జెప్పబడెను॥

మూ॥ స్త్రీవామ సంసర్పతానాంత త్ర్యహంఛ్చన్ధితి బాంధవాః ।
యథోక్తనైవ కల్పేన శుద్ధ్యంతిహి సనాభయః॥ ౭౨॥

వివాహముగాలేదుగాని వాగ్దానముమాత్రమయిన స్త్రీలకు బాంధవులు భతక
యును త్రిరాత్రాశౌచముబట్టవలెను వాగ్దానములేనిదానికి భత్యకసంబంధము లే
దుగావున ఇచ్చిననని ప్రతిజ్ఞ చేయబడినను వాగ్దానాంతపర్యంతము దెలియదగును
వాగ్దానాంతరమందును వివాహాంతరమందును సనాభులనగా పితృపక్షీయుల
కు చూడాకస్మతే క్తప్రకారము చూడుదినములాశౌచవచము ॥ శ్లో॥ “ఆజన్మనస్తుచూ

దాంతం యంత్రకన్యావిపద్యతే సద్యశ్శృణం భవేత్తత్రసత్వపడోఽనుభవ్యతా తో
వాగ్దానప్రసంగం యావదేకాహమేవహి | అతఃపరిచన్యధానాం త్రిరాత్రమితి
నిశ్చయః | వాగానేచకృతేతత్ర జ్ఞేయంహోభయతత్త్వహం | పితృస్వరస్వచనతోచ
త్తానాం భతృకరేవహి | స్వబాహ్యైక్త మతౌచంస్యా స్మృతకేనూనకేవిచేతీ | పృథ్వి
దిమొదలుకొని చూడాకర్మమయ్యేమిట్లుకు కన్యచనిచో తెలిసివనామలవారికిని స
ద్యశ్శృణవమగును అపైరి వాగ్దానముచనుకనొకదినమాత్రంచము అపైరి మూడుదిన
ములాశపుచను వాగ్దానమయినపిమ్మటభర్తకునుపిత్రాదులకును మూడుదినములు
కన్యాదానమయినపయి భర్తకులమువారికిజాతపృథాశపుచములు తత్తాన్య
క్తప్రకారమాశపుచమని యాదిపురాణము మేధాత్పి గోమిద రాజులు “యథోక్త
వై వకత్వైచ” యనుచో “సృణౌమకృతచూడానా” మనడువిధిచేతుగ్గులగుచున్నాని
వాఖ్యజేశేసరి ఈవాఖ్యానమందు పుటచకుంటల కన్యకున్న చూడాకర్మమయిన
పిమ్మటమరణమందు మూడుదినములాశపుచమయ్యిరి అది అదిపురాణాద్యనేకపద
నవిరుద్ధము

23||

మూ॥ అత్రారలవతాన్నాస్య్యః నిమజ్జేయుశ్చ తే శ్ర్యహం మాం
సాశనంచ నాశ్చీయుః శయీరంశ్చ పృథిక్ షీతే॥ 23||

అత్రారలవణమనగా కృత్రిమలవణము వంటి యుష్పతద్రహితముగ భుజించవ
లెను మూడుదినములున్ను సద్యాదులందు స్నానము జేయవలయును మాంసము
నున్ను భక్షించరాదు భూమియందొకొకొకరే పరుండవలెను॥

23||

మూ॥ సన్నిధానేష చైకల్ప శ్శవాశౌచస్యకీర్తితః | అసన్నిధా
వయంజ్ఞేయో విధిసంబంధి బాంధవైః॥ 24||

మృతని సన్నిధిచనగా నొకొకొక నుండుటవలన సహానిజ్ఞానమందు శావా
శవుచమయొకొకొ విధిచెప్పబడెను దేశాంతరమందు మరణమైచోదెలియనియప్పు
డు ఈవక్ష్యనాణమగు విధిసంబంధిబాంధవులచే దేయదగును సంబంధు లనగా
సఖిండులు బాంధవులనగా సమానోదకులు॥

24||

మూ॥ విగతంత పదేశస్థం శృణుయాద్యోహ్యం నమః | యశ్చే
పంచకరాత్యస్య తావదేవా శుక్ల భావేతి॥ 25||

25||

దేశాంతరమందు మృత్యుడైన వాతక దశ రాశ్రులలో వనిన శేష రాశ్రులయంద
శుచి యగును ఇదే జననకౌచమున కుపయోగము॥ 2౫॥

మూ॥ అతిక్రాంతే దశాహేచ త్రిరాత్రుమశుచి భూవేత్ । సంవ
త్సరే వ్యతీతేతు స్పృష్టే వాపో విశుద్ధ్యః॥ 2౬॥

“హ్లా॥ నాశౌచం ప్రసవస్యాస్తి వ్యతీతేషు దినేషుపి । జననాశౌచము పదిదినము
లు చాలిన వెనుక వినినదిలేదని కేవలవచనము వలన అతిక్రాంతాశౌచము మర
గ విషయమయి యనే తెలియవలెను సపింఘ మృతియగుచుండ దశదినము అతి
క్రమించిన పైలిచెలసిన మామదినము లాశౌచము సంవత్సరమతిక్రమించిన స్నా
నమాత్రముననే శుద్ధియగును ఇది విశేషము లేకుండు జెప్పట వలన నన్నవణా
ము వారికి నని చెలియవలెను॥ 2౬॥

మూ॥ నిదేశం జ్ఞాతిమరణం శ్రుత్వాఘోరస్య జన్మచ । సవాసా
జలమాప్లుశ్య శుద్ధోభవతి మానవః॥ 2౭॥

పదిదినముల యాశౌచమతిక్రమించిన నటపై విననత్యోహాశౌచము కర్మాన
హాకము మేదిసెప్పబడెనో తదుగాస్పృశకమయ్యమి పదిదినము అతిక్రమించిన
వైశ్ణాతిమరణము విషయ ఫలజన్మము విషయ సచేలస్నాన మొనరిక స్పృశ్య
డగును॥ 2౭॥

•మూ॥ బాలేదేశాంతరస్థేద షుభక్ పిండేచ సంస్థితే సవాసాజల
మాప్లుత్య సద్యవీవ విశుద్ధ్యః॥ 2౮॥

దంతములు వచ్చి చూడాకనుము కానివాని కొకయెచో రాత్రము చెప్పె
ను గావున నిచ్చట బాలుకనగా దంతములు రానివాడు మృత్యుడైనను పూర్వశ్లోక
మందు దశాహాశౌచికి త్యోహాశౌచవిధానమువలన నేకాశౌచి దేశాంతరస్థుడైన
మృత్యుడైనను షుభస్థిండుడగు సమానోదకుడు వీనికి త్రిరాత్రాశౌచము చెప్పబ
డెను గాన నామూడు వాళ్లుచిక్రమించెనేని స్నానము చేసందరికిని శుద్ధియగును॥

మూ॥ అంతరేశాహే స్యాతాంచే త్పునమరణ జన్మసీ । తా
వత్సార్గద శుచి ర్విప్రో యావత్తత్సార్గద నదేశశః॥ ౨౯॥

పురుషులలో పురుషు శావములలో శావము దశాహమధ్యను సంభవించెనేని పూర్వాశౌచముయొక్క శుద్ధితోనే ద్వితీయాశౌచము వలననున్న శుద్ధులగుదురు పురుషులందుచే సహజులలోనే యాశౌచము లేదని॥ ౭౯॥

మూ॥ త్రైరాత్రమాహు రాశౌచమాచార్యే సంస్థితేనతి । తస్య
పుతేవ పత్యంచ దివరాత్రమితస్థితిః॥ ౮౦॥

ఆచార్యమరణమయినచో శిష్యునకు మూడు దినములశుభ్రచము అతనిపురుషుడని పక్షియేని మృతులైన నేకాహారాత్రముచే శుద్ధియగునని శాస్త్రమర్హత॥

మూ॥ శ్రోత్రియే తూపసంపన్నే త్రైరాత్రమశుచి భవేత్ । మా
తులే పక్షిణీ రాత్రిం శిష్యస్త్వ గ్చాంధవేషుచ॥ ౮౧॥

వేదాంతాధ్యయనముగలవాడు పసంపన్నుడగుచుండెనేని యనగా శ్రోత్రియేన మీపసంపన్ను స్వగృహనివాసియునై మృతినొందిన త్రినాశౌచము పేనమామ శిష్యుడు ఋషికుమారు బాంధవులును మృతులై లేని పక్షిణ్యాశౌచము అనగా రెండు మాత్ర మధ్యనున్న రాత్రియని॥ ౮౧॥

మూ॥ ప్రేతేరాజనిసజ్యోతి ర్యస్యస్యా ద్విషయేస్థితః । అశ్రోత్రి
యేష్యహః కృత్స్న మహాచానే తథాగురౌ॥ ౮౨॥

ఏదేశమందు బ్రాహ్మణులు నివసించురా దేశాధిపతి మూర్ధాభిషిక్తుడగు త్రియిందు మృతుడైన సజ్యోతియనగా పగలై తే సూర్యాస్తమానమయ్యే పర్యంతమున్న రాత్రియైతే సజ్యోతిలు కనపడకపోయె మట్టుకు నాశౌచము శ్రోత్రియనకు మూడు దినములు చెప్పబడెను గాన సశ్రోత్రియుడా గృహమందు బోయిన నాపగలు మాతమాశౌచము కృత్స్నశాఖాధ్యాయకిన్ని గురువునకున్న పగలై తే పగలుమాత్రము రాత్రియైతే రాత్రిమాత్రమాశౌచము॥ ౮౨॥

మూ॥ శుద్ధ్యే ద్విప్రో దశాహేన ద్వాదశాహేప భూమిపః । వై
శ్యో పంచదశాహేన తూద్రో మాసేన శుశ్యతి॥ ౮౩॥

ఉపసేతుడగు పసిండుడు మృతుచాయెనేనియు సంపూర్ణకాలిన జననమందున్న పుత్రస్వాధ్యాయాదిరహితుడగు బ్రాహ్మణుడు పదిదినములతో శుద్ధుడగును

క్షత్రియుడు పదిరెండుదినములకున్ను వై శ్యుడు పదేనుదినములకున్ను శూద్రునకు పదయన్తస్థానీయము వివాహము గావున వివాహమైన శూద్రుడు నెలకును శుద్ధులగుదురు॥

౮౩॥

యూ॥ సవధకాయే దఘాహని ప్రత్యూహే న్నాగ్నిషు క్రియానిన
చతతరూపక ర్వాణ స్సచాభ్యోప్య శుచి ర్భవేత్॥ ౮౪॥

వృత్తస్వార్థాయాదులను పట్టి అస్థిసంచనమునకు పూర్వమందును చెప్పబడిన యాశౌచసంకోచము కర్మలేకుండ సుఖముగ నుండవచ్చునని దశాహాద్యశౌచము నవలంబించి యాశౌచదినములను వృద్ధివోందించ గూడదు సంకుచితాశౌచదినము లందున్ను అగ్నిషుయని బహువచనముచే శ్రౌతాగ్నిహోత్రహోమముల విఘాతముజేయరాదు స్వయము జేయవలయు నశక్తినిషయమందు పుత్రాదులచే జేయించ వచ్చును ఇచ్చటనే హేతువును చెప్పుచున్నాడు- ఏహేతువచే యాకర్మము నగ్నిహోత్రరూపమగు దానిని జేయుచున్న పుత్రాదు లశుశులు గారు “నిత్యానివివతంతై వై తానవజ్జమితీ”వై తానమనగా శ్రౌతాగ్నిహోమము గాహాపత్యకుండమందగు నగ్నుల నాహవనీయాదులందు విహరించిహోమమొనర్చుట యదిగాక ఘిలిన నిత్యకర్మము లాశౌచమందు లేవని పారస్కరుండు॥ “సూ॥ అగ్నిహోత్రార్థం స్నానోపస్పృశనాచ్చచిరితీ”అగ్నిహోత్రార్థము స్నానాచమనములచే శుచియగునని శంఖలిఖితులు॥ స్లో॥ జన్మహానోవితానస్య శమకలోపోనవిద్యతే । శాలాగ్నాకేవలో హూమః కార్యఏవాన్యగోత్రిజైరితి” జాతమృతాశౌచములందు శ్రౌతాగ్నిహోత్రలోపము గూడదు స్త్రాతాగ్నియం దన్యగోత్రినిచే హోమముమాత్రము జేయించ వలెనని జాబాలవచనము॥ “స్లో॥ మృతకేకమకాంత్యాగ స్సంధ్యాదీనాం విధీయతే హోమశ్చోత్రేషుకల్యాణ్యశ్శుషారాస్తేనాపివాఘలై రితీ”మృతాశౌచమందు సంధ్యాదికర్మములకు త్యాగమువిధించబడెనుశ్రౌతాగ్నిహోమము శుషారాస్తముచేసినై నభలములచేసిన జేయవచ్చునని ఛందోగపరిష్టము అదిగావుననేకాహత్య్రహాద్యశౌచసంకోచమందుసంధ్యాదులకు త్యాగమున్ను శ్రౌతాగ్నికీత్యాగమున్ను జెప్పబడెను ఏకాహత్య్రహాద్యశౌచమునితర్థించినపిమ్మటసంధ్యావైశ్యచవ పంచమహామిజ్జాదులను జేయవచ్చును మేధాతథి గోవిందరాజు ఓచ్చట నేకాహత్య్రహాద్యశౌచసంకోచము హోమస్వార్థాయమాత్రవిషయము సంధ్యోపాసనాచకమయితే యెట్టివాడు

స్నో పడిననుములున్న మనవలెనని చెప్పిరి యిదిన్నోమామని కుల్లూకభట్టుచా
 సెను॥సూ॥ “రాజ్ఞాంచకమువిరోధా ద్రాహ్మణ్య స్వాధ్యాయానివృత్త్యకామ
 తి” రాజులకు పాలన కర్మమునకు విరోధముగావుననున్న బ్రాహ్మణులకు స్వాధ్య
 యాదినివృత్తికిని యాశక్తవనంకోచమని గాతముడు యజ్ఞ వలెగని చెల్తున్న॥
 శ్లో॥ “ఋత్విజాం దీక్షితానాంచ” యనునది మొదలుకొని సద్యశ్శావముచేప్పబడెను
 దశాహాద్యశ్శావము గలవారికందరికిని తత్తత్కర్మనిషయమున్ను నే నై లేనుభ
 యమునందున్న॥ శ్లో॥ “దశాహానికులస్యాన్నం నభుంజీత” యనునది మొదలుగాత త్త
 త్కర్మ విశేషవచనములు దశాహాశక్తవములని విరోధమేమియులేదు అదిగావున
 హూమపస్వాధ్యాయమాత్రార్థమే గుణవంతునకాచారలాభమము సంధ్యోపాస
 నార్థముగాదనునది నిష్పరమాణము॥ ౮౪॥

మూ॥ దివాక్తిక ముదక్యాంచ పతితం సూతికాం తథా॥ శవంత
 తస్మిష్టినం చైవ స్పృష్టాస్మానేన శుద్ధతి॥ ౮౫॥

చందానిని రజస్వలను. పతితుని పురిటిదానిని శవమును శవస్పృశక మొనచిన
 వానిని స్పృశించెనేని స్నానముచేశుద్ధుడగును కొందరుతత్స్మిష్టిన మనునదిచండా
 లాదులను స్పృశించినవానిని యందరితోటి సంబంధింపజేసిరి గోవిందరాజు శవ
 స్పృశకముగలవానినే తత్స్మిష్టిననుట జెప్పెనుగాని యుదక్యదులను జెప్పలేదు ఆ
 ట్టిచో నాచమనముననే శుద్ధిగావున॥ శ్లో॥ “ఉదక్యాశుచిభిస్సన్నియా తస్మిన్స్పృష్ట
 స్తైరుపస్పృశేదిత” ఉదక్యాద్యాశౌచులచేతను స్పృశించబడిస్నానమున్ను ఉదక్యా
 దిస్పృష్టస్పృష్టులకాదమనమున్ను నని యజ్ఞ వలెగ జెప్పెను॥ ౮౫॥

మూ॥ ఆచమ్య ప్రయతో నిశ్యం జపేదశుచి దశకానా సారాన్యం
 త్రాన్యథో త్సహం పావమానశ్చ శక్తితః॥ ౮౬॥

త్రార్థదేవపూజాదులను జేయదలచి స్నానాదులచే శుద్ధుడైనవాడుదక్యాద్య
 శుచులను జూచెనేని యాచమనమొనచి యదుత్యమిత్యాది సౌరమంత్రములను
 న్ను పావమానీమంత్రములను బఠించి శుద్ధుడగును॥ ౮౬॥

మూ॥ నారం స్పృష్టావస్థినస్సేహం స్నాత్వా విప్రోవిశుద్ధతి॥
 ఆచమ్యైవతు సస్నేహం గామాలభ్యైక మేవవా॥ ౮౭॥

మనుష్యాన్తి పచ్చిచి ముట్టెనేని ద్విజుడు స్నానముచేతనున్నునిస్తేహమగు మనుష్యాన్తి ముట్టిన వాడుమించి గోవును ముట్టయైన నకుఁజూచియైన శుద్ధుడగును॥ ౮౭॥

మూ॥ ఆఽష్టిరోదకం కుర్వా దావ్రతస్య సమాపనాత్ । సమాప్తేతూదకం కృత్వా త్రిరాత్రేజైవ శుభ్యతి॥ ౮౮॥

అదిష్టమనగా బ్రహ్మచర్యవ్రతము అదిసమాప్తమయ్యెపర్యంతము ప్రేతోదక దానము చేయఁగూడదు ఆవ్రతము సమాప్తమయినపిమ్మట నుదకమునిచ్చి మూఁచి దినములకు శుద్ధుడగును ఉదకమనునది పోడశశ్రాద్ధాది ప్రేతకర్మమునకంతమనుపలక్షణము ఇదిన్ని మాతృపిత్రాచార్య వ్యతిరిక్తపషయము॥ సూ॥ “బ్రహ్మచారిణశ్చ వకర్మణా వ్రతాన్నివృత్తిరన్యత్రమాతాపిత్రోగురోర్వాశవకర్మణేతశ్చవకర్మమనగా పితృమాత్రాచార్యుల శవనిమిత్తమగు దహనాది సపిండాంతకర్మములచేగాక నితరులశవకర్మములచే బ్రహ్మచర్యవ్రతనివృత్తియగునని వసిష్ఠుఁడనను॥” “ఆచార్యంస్వముపాధ్యాయ”మనిచెప్పఁగలడు॥ ౮౮॥

మూ॥ వృధా సంకరజాతానాం ప్రవ్రజ్యసుచ తిష్ఠతాం ఆత్మన స్త్రాగనాంచైవ నివతే తోదకక్రియా॥ ౮౯॥

వృధాసంకరజాతానా మనగా జాతశబ్దము ప్రవ్రేకముసంబంధించును వృధా జాతులనగా బాహుళ్యముగవిడువబడిన స్వజాతిధర్మములుగలవారికిన్ని సంకరజాతానామనగా హీనజాతిపురుషులవలన నుత్తమజాతిస్త్రీలయందు బుట్టినవానికిన్ని చేదోక్తములుగాక వేదబాహ్యులుగల కాయాదిధారణముగల వెలిగందులసన్యాసులుమొదలున సన్యాసముగలవారికిన్ని అశాస్త్రీయముగ విషశస్త్రోద్బంధనాదులచే ఇచ్చినవారికిన్ని యుదకదానాది ప్రేతకృత్యము చేయనకరలేదనగా నహతలేదని॥ ౮౯॥

మూ॥ పాషండమాశ్రితానాంచ చరంతీ నాంచకామతః । గర్భభర్తృ ద్రుహంతైవ సురాపీనాంచ యోషితాం॥ ౯౦॥

వేదబాహ్యములగు రక్తవస్త్రహంజేధారణము పాషండము దానినాశ్రయించిఁబట్టిన్ని స్వేచ్ఛచే నొకనితోగాని యనేకమందితోగాని వ్యభిచరించినట్టియు గ

భావపాఠభర్తృవధాదికములను శేసి నష్టియు సురాపానముచింతన ద్విజస్త్రీలకు క్షేత్రకర్మము నివర్తించవలెనని తొలిశ్లోకముతో నన్వయము॥ ౯౦॥

మూ॥ ఆకాన్యం స్వముపాధ్యాయం పితరం మాతరం గురుం॥ ౯౧

పూత్యత్తు ప్రతిపేతా నవ్రతేన వియుజ్యతే॥ ౯౧॥

తనకు ఉపనయనాదిగా వేదముకళాను సమగ్రముగ శేప్పిన యతండాచార్యుడు వేదమందు కొంతభాగమునకునైన వేదాంగమునైన నశేప్పిన యతడుపాధ్యాయుడువేదములొకొంతభాగమునైన సభామును శేప్పిన సతండు గురువు తల్లి తండ్రి వీరి దుగురికి ప్రేతకృత్యము దహనాదిసహపించాంతరముగ జేసిననుబ్రహ్మచర్యవ్రతములొపించదు ఈచెప్పటచే నితరులకు ప్రేతకృత్యమైనచిక్షన వ్రతము చేపనని గమ్యమానమగుచున్నది॥“శ్లో॥ గురోగురౌ సన్నిహితే గురువద్వృత్తిమాచరే”దని చెప్పటవలన నాచార్యాచార్యుడుపాధ్యాయోపాధ్యాయుడు విరికి చెయ్యవలెనాయంటే స్వశబ్దమందరితో సంబంధించుట వలన సట్లాచార్యాచార్యులకు ప్రేతకృత్యమాచరించేనేని వ్రతము చేడును॥ ౯౧॥

మూ॥ దక్షిణేన మృతం శూద్రం పురద్వారేణ నిహారేత్ । పశ్చి

మో ద్వర పూర్వైస్తు యథాయోగం ద్విజన్యసః॥ ౯౨॥

ఆపకృస్తుడు గావున దక్షిణద్వారమునుంచి శూద్రశవమునున్న పశ్చిమద్వారమునుంచి వైశ్యునినుండి త్తరద్వారమునుంచి త్త్రియునినిపూర్వద్వారమునుంచి బ్రాహ్మణునిన్ని శ్మశానమునకు ఓసుకుని పోవలయును॥ ౯౨॥

మూ॥ నరాక్షా మఘదోషోస్తీ వ్రతినాం సత్రిణాం తథా॥ ఐం

ద్రంస్థాన ముపాసీనా బ్రహ్మభూతాహితే సదా॥ ౯౩॥

మూర్ధాభిషిక్తులగు ఉత్రియులకు సపిండమరణమందాశౌచ దోషములేదు అభిషేకగుణముచే నింకదాసనము నభిష్టించినవారు గావున బ్రహ్మచారులకును చాంద్రాయణాదివ్రతస్థులకును యజ్ఞాదిదీక్షాయుక్తులకన్ను వీరు బ్రహ్మభావమును పొందినవారు గావున విరికి నాశౌచములేదు॥“సూ॥ ఆశౌచంనరాక్షాం రాజకర్మణినవృతినాంవ్రతే నసత్రిణాంసత్రిభిః” రాజకర్మ మనగా పాలనము శాంతి మోక్షాదులకు కర్మములందు రాజులకును వ్రతస్థులకావ్రతమందును యాగ

కతలకా యజ్ఞకమకమందును నాశాచము లేదని విష్ణుస్మృతి॥

౯౩॥

మూ॥ రాజ్ఞాం మహాత్మికే స్థానే సదృశ్యైవం విధీయతే ! ప్రజా

నాం పరిరక్షాథా మానసంబా న్నకారణం॥

౯౪॥

మహాత్ములయొక్క స్థానము గావున మహాత్మికమగు స్థానము సర్వపాలకుల గు రాజులకు మహారాజ్యపదమందున్న వారికి సదృశ్యుద్ధివిధించబడుచున్నది అయిన సనము ప్రజారక్షాథా మిట్టిన్న దుభిక్షమందు నన్నదానముచేతను న్యాయని రూపముచేతను ఉపద్రవములు గనబడెనేని శాంతిపూమాదికము చేతనున్న అట్టిరాజత్వత్రియేతరబ్రాహ్మణ వై శ్యకూమ్రులయిన ననియొక్కోకములో కనబడు చున్నది గావున జాతివివక్షలేదు॥

౯౪॥

మూ॥ డింభాహవ హతానాంచ విద్యుతాపాథివేనచ॥ గోబ్రా

హ్మణస్య చైవాథే యస్యచే చ్చతిపాథివః॥

౯౫॥

డింభాహవమనగా రాజులేయద్ధము దానియందును పిఠగుచేతనున్న వ ధాహంపరాధమందు రాజుచేతనున్న గోబ్రాహ్మణరక్షణార్థమన్నయద్ధము లేకుండ జలాగ్నివ్యాఘ్రాదులచేతనున్న హతులయిన వారికిన్ని రాజుజ్ఞ చే కా ర్యముల నొనర్చుపురోహితాదుల కాశాచముండరాదని రాజేచ్ఛ చేవారికిన్ని స దృశ్యైవము॥

౯౫॥

మూ॥ సోమాగ్న్యకా నిలేంద్రాణాం విత్తా పృశ్యో ర్యమస్యచ ।

అష్టానాం లోకపాలానాం వపుధాకరయతెస్వపః॥

౯౬॥

చంద్రాగ్నిరవి సమిరేంద్ర కుచేర వరుణ యనులయొక్కయు మరియు నున్న లోకపాలులయొక్క యంశములచే రాజుడేహధారియగును॥

౯౬॥

మూ॥ లోకేశాధిష్ఠిలో రాజా నాస్యాశాచం విధీయతే । శాచా

శాచంహి మత్యానాం లోకేశప్రభవాప్యయం॥

౯౭॥

దిక్పాలకుల యంశములతో రాజుబుట్టున గాన వీసికాశాచమిటపై లేదనుచు నుపదేశించునేది మనుష్యులకాశాచమైన శాచమైననది లోకులకు ప్రభవించును న శించును ఇట్లాక యాశాచము నుడువుటకును నడుపుటకు నధికారియగు బ్రహ్మపు నకాశాచము లేదని చెప్పనేల॥

౯౭॥

మూ॥ ఉద్యతైరాహవేశస్తైః తత్ర ధర్మకాహతస్యచ । సద్య
స్సంభవతే యజ్ఞస్తథా శౌచమితి॥ ౯౮॥

ఎత్తబడిన శస్త్రములుగల యుద్ధమందు తుత్రధర్మముచే ననగా వెనుకదీయ
కుండ కర్రలచే రాళ్లచేగాక శస్త్రముచే హతుడగువాని కష్టదు యజ్ఞ మునిధ
మై సమాప్తమైనశే యాఫలము గల్గినని యర్థము అశౌచమున్నునప్పుడే సమా
ప్తమగు నిదిశాస్త్రమర్యాద॥ ౯౮॥

మూ॥ విప్రశృద్ధ్య త్యపస్సృప్త్యా త్రియోవాహనాయుధమ్ ।
తైశ్చిప్రతోడంరశ్మీకవా యష్టింశూద్రఃకృతక్రయః॥ ౯౯॥

ప్రేతకర్మమంతయును శేసి బ్రాహ్మణుడు బలమునున్న త్రియోదు వా
హనమునైన నాయుధమునైనను వైశ్యుడు వృషభములనైన మునికోలనైనను
శూద్రుడు వేణుదండమునున్న కుడిచేతను స్పృశించి శుద్ధులగుదురు॥ ౯౯॥

మూ॥ ఏతద్వీభిహితం శౌచం సపిండేషు ద్విజోత్తమాః । అస
పిండేషు సర్వేషు ప్రేతశుద్ధిం నిబోధత॥ ౧౦౦॥

ఓ బ్రాహ్మణులారా సపిండుల కాశౌచము చెప్పబడెను ఇంకనసపిండాశౌచ
మును జెప్పెద వినుంతు॥ ౧౦౦॥

మూ॥ అసపిండం ద్విజం ప్రేతం విప్రోసహ్యత్య బంధువత్ । వి
శుద్ధ్యతి త్రిరాత్రేణ మాతురాస్త్రాంశ్చ బాంధవా॥ ౧౦౧॥

అసపిండుండగు బ్రాహ్మణుని బంధుకృత్యముచే ననగా స్నేహముచేతను పర
మాత్మబుద్ధిచే గావని తోచబడెను మాతృబాంధవులనగా మాతులమాతృభగ
న్యాదులనున్న బ్రాహ్మణుడు మోససేసి మూడు దినములకు శుద్ధుడగును॥ ౧౦౧॥

మూ॥ యద్యన్నమత్తి తేషాంతు దశాహేనైవ శుద్ధ్యతి । అనద
స్తన్నమత్యైవ సచేత్తస్మిన్సహేవసేత్॥ ౧౦౨॥

అశవదాహకుడు మృతసపిండులయన్నమును తినెనేని మైనచెప్పిన మూడుదిన
ములేగాదు పదిదినములకుగాని శుద్ధుడుగాదు వారియన్నమును దినకుండ వారిం
టనుండెనేని మూడుదినములు అశవదాహకుడుమాత్రమై వారియన్నమును దినక

వారి టవనింపకుండిన నేకాచూరాత్రముచే శుద్ధుడగును॥

౧౦౨॥

మూ॥ అనుగ ప్యేచ్చయా ప్రేతం జ్ఞాతిమజ్ఞాతి మేవతాస్మాత్వా
సచేతం స్ఫుప్త్యావగ్నిం ఘృతంప్రాశ్య విశుద్ధ్యతి॥ ౧౦౩॥

జ్ఞాతయైన నజ్ఞాతయైన శవముతోగూడ శ్మశానంబునకు నిచ్చచేతంజనిన సచే
తస్థానంబొనచిక యగ్నినిస్ఫులింబియై ఘృత ప్రాశనంబొనచిక ననుగమ
ననిమిత్త శవులమువలన శుద్ధుడగును॥ ౧౦౩॥

మూ॥ నివిప్రస్వేప్సుః తిష్ఠత్సు మృగంశూద్రణ నాయయేత్ అస్య
గ్యాక హ్యేహుతిస్సాస్యా చ్ఛాద్రసంస్పర్శ దూషితా॥౧౦౪॥

బ్రాహ్మణాదిశవమును సజాతీయులుంచుండగా శూద్రులచే మోయించరాదు
శూద్రస్పృశచే దుష్టమగు నాశరీరాహుతి యామృతునకు స్వగతప్రాపకముగా
దు “స్వేఘ్రిత్యత్సు” యనియనుటచే బ్రాహ్మణశవమును బ్రాహ్మణులచేకుండిన త
త్రియులచేసెను వారులేకుండిన వైశ్యులచేతను వారున్నలేకుండిన శూద్రుల చేత
నున్న మోయించవచ్చును పూర్వపూర్వులులేకుండిన సుత్రగ్రాత్రులహుతులు స్వీ
యులుండగా శూద్రులువాహకులై తేనే యదియస్వగ్యమని కుల్లూకభట్టు వ్రా
సెన్వేఘ్రిత్యత్సుయనునది యవివక్షితమని గోవిందరాజువ్రాసిన దానినిరాకరిం
చెను॥ ౧౦౪॥

మూ॥ జ్ఞానం తపోగ్నిరాచార్యో మృన్మహోవా ర్యుపాంజనం॥ వా
యఃకర్మరూ కాలోవ శుద్ధఃకర్తృణి దేహీనాం॥౧౦౫॥

జ్ఞానాదులు దేహధారులశుద్ధికి సాధనములయెట్లన్నను॥శ్లో॥ “బుద్ధిజ్ఞానేన
శుద్ధ్యత” యని బుద్ధిజ్ఞానము శుద్ధిసాధనము “తపసావేదవిత్తమః” యని తపస్సుచే
వేదవేత్తశుద్ధుడగునని “పునఃపాకేంశుద్ధ్యశిష్యుజ్ఞయం” కుండమరలగాల్చిన శుద్ధమ
గునని యగ్నిశుద్ధిసాధనము “హవిషేగ్రాయవాగ్వావా” హవిస్సునుగాని గంజిగాని
ఘచ్చుకుని వ్రతముసేయుమని యాహారముశుద్ధికరము “మృద్వాగ్వాదేయ మథ
వత్” మన్ను సీరున్న యివ్వవలెననిబాహ్యశుద్ధిసాధనములమృద్వారులు “మనఃపూ
తంసమాచరేత్” మనస్సుకు సరిపడేలాగు చెయ్యమని మనస్సున్న శుద్ధిసాధనము
సంకల్పవికల్పాల్లకముమనస్సు నిశ్చయాస్థికబుద్ధి యిది మనోబుద్ధులకుభేదము “మా

కనోపాంజనైశ్చ క్షేప్య"తుడిచి యలికినవిల్లు శుద్ధమగునని యుపాంజనమననలుకుట శుద్ధిహేతువు "యజేద్వాక్ష్వమేధేనే" త్యాది అశ్వమేధమైనంజేసిన బ్రహ్మహత్యపోవునని క్షేమశుద్ధికరము "గామాలభ్యారూమిత్వవా" గోవునుస్పృశించి సూర్యుని సూరిన నస్పృశ్యస్పృశకానాదులవలన శుద్ధుడగుననిసూర్యుం శుద్ధిసాధనము "శుశ్చ్య ద్విద్రోదకాపాన" పదిదినములచే బ్రాహ్మణుడు శుద్ధుడగునని కాలము శుద్ధిసాధనము "పంధానచ్చవిశుద్ధ్యంతి సోమసూర్యాంశుమారుతైః" చంద్రునిచే సూర్యకరణములచే వాయువుచే మాంసములు శుద్ధమగునని విష్ణువచనముచే వాయువున్న శుద్ధిహేతువు॥

౧౦౫॥

మూ॥ క్షేమామేవ శౌచానా మర్థశౌచం పరంస్మృతం॥యో

౨ థేశుచిహింసశుచి నకమృద్వారి శుచిశ్శుచిః॥౧౦౬॥

మృత్వా ర్యాది బాహ్యంతశ్శుద్ధులన్నిటిలోనున్న అర్థశుద్ధియనగా నన్యాయజననముగా కుండుట పరమశుద్ధి యట్టియర్థశుద్ధుడే శుద్ధుడు మృద్వా ర్యాదులచే శుద్ధుమశుద్ధుడుగాడని మన్నాదులచే శెప్పబడెను॥

౧౦౬॥

మూ॥ తంత్యాశుద్ధ్యంతి విద్వాంసో దాసేనా కార్యకారిణః ।

ప్రభృన్న పాపాజప్యేన తపసా వేదవేత్తమాః॥ ౧౦౭॥

తనకు పరులపకార మొనరించినను ప్రత్యపకారముదలపకుండుట తమ దీనిచే పండితులున్న అకార్యములుజేసినవారు దానముచేతనున్న ప్రభృన్నపాపులు జపముచేతనున్న తపస్సుచే వేదవేత్తలున్న శుద్ధులగుదురు వీటికిప్రమాణము లేకాదశాధ్యాయమందు శెప్పగలదు॥

౧౦౭॥

మూ॥ మృత్యోయై శ్శుశ్చ్యతే శోధ్యం నదీ వేగేన శుద్ధ్యతి । రజసా

స్త్రీ మనోదుష్టా సన్యాసేన ద్విజోత్తమాః॥ ౧౦౮॥

మలాదులచే నపవిత్రమగునట్టిది మృజ్వలాదులచేతనున్న శ్లేష్మాదిదూషితమగు నదీ వేగముచే నున్న పరపురుషసంభోగేభ్యచే దుష్టమానసయగుస్త్రీ సేలసేలకు రజస్వలయగుటచేతనున్న బ్రాహ్మణుడు వష్టాధ్యాయోక్తకృమ సన్యాసముచేత నున్న శుద్ధులగుదురు॥

౧౦౮॥

మూ॥ అద్భిగాత్రాణి శుద్ధ్యంతి మనస్సత్యేన శుద్ధ్యతి | విద్యా
తపోభ్యాం భూతాత్మా బుద్ధిక్షానేన శుద్ధ్యతి॥ ౧౦౯॥

చేతుట మొదలగువాటిచే మలినగాత్రములనగా నవయవములు జలప్రయోగన
ముచేతనున్న పరద్రోహాదిచింతనముచే దుష్టమనస్సు సత్యప్రవణతచేతనున్న అ
క్షానముచే నిష్ప్రకాశమైనట్లున్న లింగశరీరావచ్చినమగు నాత్మ తపంబుననున్న
క్షానముచేతనున్న బుద్ధి నిశ్చయాత్మకమగు నిష్ఠచేతనున్న శుద్ధములగును॥ ౧౦౯॥

మూ॥ ఏవశాచస్యః ప్రోక్త శ్శరీరస్య వినిర్ణయః | నానావి
ధానాం ద్రవ్యాణాం శుద్ధేశ్వరుత నిర్ణయం॥ ౧౧౦॥

ఇది శరీర శాచనిశ్చయము మీకుజెప్పబడెను ఇప్పుడు నానా ప్రకారములగు
ద్రవ్యముల శుద్ధినిర్ణయమును వినుండు॥ ౧౧౦॥

మూ॥ తైజసానాం మణీనాంచ సర్వస్యాశ్చ మయస్యచభస్మనా
ద్భిర్మృదాచైవ శుద్ధిరుక్తా మనీషిభిః॥ ౧౧౧॥

సువర్ణాదులయొక్కయు మరక తాదిమణులయొక్కయు పాషాణమయముల
గు వాటియొక్కయు శుద్ధిభస్మముచేతనున్న మన్నచేతనున్న నీళ్ళచేతనున్న నగు
ననిమన్వాదులచేజెప్పబడెను నిర్లక్ష్యములకు జలముచేతనేయునిచెప్పగలదుగావున
నినియుచ్చిష్టపుతాదిలిప్తవిషయము మృత్తున్న భస్మమున్న జిడ్డున్న వాసనయు
న్నవదలుటకీరెంటును వికల్పముదకము రెంటికీగావలసినదే॥ ౧౧౧॥

మూ॥ నిర్లక్ష్యం కాంచనం భాండ మద్భిరేవ విశుద్ధ్యతి|అబ్జమశ్చ
మయంచైవ రాజితం చానుపస్మరతం॥ ౧౧౨॥

ఉచ్చిష్టాదిలేపరహితమగు సువర్ణభాండమున్న శంఖముక్తాది జలభవమున్న
పాషాణమయమున్న గీట్లు మొదలయినవాటిలో మాలిన్యముండునుగాన నట్టివ
స్సెలులేని రజతమాత్రమున్న విటిక భస్మాదులకరలేకుండ జలమాత్రముచేతనే
శుద్ధియగును॥ ౧౧౨॥

మూ॥ అపామగ్నేశ్చ సంయోగా శ్చైవయాప్యంచ నిర్వభాతస్తా
త్రయో స్వయేన్ద్రైవ నిర్జేకో గుణవ త్తరః॥ ౧౧౩॥

మనుస్మృతి * పంచమోధ్యాయము.

శ్లో॥ “అగ్నివైవరుణాదీ నామయతశ్చత్యాది । తథాగ్నే స్సవణామింద్రియం పరుణాదీనాం రజతమిత్యాది” అగ్నియైకగ్రయింద్రియము సువణము వరుణాదులయింద్రియము రజతమని వేదమువలన జలాగ్నులసంయోగమువలన సువణమున్ను రజతమున్నుబుట్టె నదిగాన వాటికి కారణములగు జలాగ్నులశుద్ధిహేతువులు సాధారణశుద్ధిజలముచేతనే విశేషముగ మయిలగలిగినేని యగ్నిచేతనున్న సనివ్యవస్థ యిట్లు శుద్ధిప్రకృతతరము॥ ౧౦౩॥

మూ॥ తామ్రాయః కాంస్యతైత్యానాం త్రపుణ స్సీసకస్యచాశౌ
చం యథాహణం కతకవ్యం తౌరామైదక వారిధిః॥ ౧౦౪॥

రాగ్ని ఇనుము కంచు యిత్తడి తగరము సీసము నీటిపాత్రము తౌరామైదకములున్ను కేవలదకమున్ను వీటిలోదేనికేదియహణమో దానిచే నదిశుద్ధమగును శ్లో॥ “అంభసా హేమరౌప్యాయః కాంస్యంశుద్ధ్యతి భస్మనాఅప్లేస్తామ్యింవరౌప్యంచ పునఃపాకేనమృగ్ధయం” జలముచే స్వహారజతలహములున్ను కంచు భస్మముచేతనున్ను అప్లముచేత రాగ్ని యిత్తడిన్ని శుద్ధములగునని బృహస్పతి వచనమువలన విశేషముచెలియవలెను॥ ౧౦౪॥

మూ॥ ద్రవాణాంచైవ సర్వేషాం శుద్ధిరుత్పవనస్సృతంప్రోక్ష
ణం సంహతానాంచ దారవాణాంచ తక్షణం॥ ౧౦౫॥

నైయి నూనియ మొదలగు ద్రవ్యములు కాకాద్యప ఘాతములయ్యే నేని ప్రాదేశమాత్రములగు దభణలచే నుత్పవనం బూనచీన శుద్ధములగును పరువులు మొదలగునవి మయిలబడెనేని జలప్రోక్షణముచే శుద్ధియగును దారుపాత్రము లత్యంతోపహతములైన కెక్కించిన శుద్ధిగలుగును॥ ౧౦౫॥

మూ॥ మాజకనం యజ్ఞపాత్రాణాం పాణినాయజ్ఞ కర్మాణి ।
చమసానాం గ్రహణాంచ శుద్ధిః ప్రత్యేక నేనతు॥ ౧౦౬॥

చమసలు గ్రహములు మొదలగు యజ్ఞ పాత్రములు హస్తముచే నుదకముజల్లి యజ్ఞ కర్మము ప్రవర్తికంచు నపుడు కడిగి చేసిన శుద్ధమొలగును॥

మూ॥ చరుణాసు క్షృణవాణాంచ శుద్ధిరుష్టేన వారిణా । స్ఫుర్తి
శూర్పశకటానాంచ ముసలోలూకిలస్యచ॥ ౧౦౭॥

చరుచూషము జేసి నందున జిడ్డుగల సుక్ష్మవాది పాత్రములు వేడిగల్గి
గడిగిన శుద్ధియగును స్నేహకృతులుగాని శకట ముసలాలూఢలప్రమేఖ యజ్ఞ
పాత్రములకు జలప్రత్యేకముచే శుద్ధియగును॥ ౧౧౭॥

మూ॥ అద్భిస్తు ప్రోక్షణం శాచం బహునాం ధాన్యవాససామ్ ।
ప్రత్యేకజేన త్వల్పానా మద్భిశ్చాచం విధీయతే॥ ౧౧౮॥

విస్తారము ధాన్యము బట్టలు మొదలగు వాటికి జలప్రోక్షణముచే శుద్ధియగును
అవి కొంచుతై నీళ్ళచే గడిగిన శుద్ధియగును॥ ౧౧౮॥

మూ॥ చేలవ త్తమఃకాంశుద్ధిః దైవదలానాం తథైవచ । శాక
మూల ఫలానాంచ ధాన్యవ చ్చుద్ధిరివ్యతే॥ ౧౧౯॥

స్పృశించనహాములగు చర్మములకును వెదురుచాపలు మొదలగు వాటికిని
వస్త్రములకునుం బలెనున్న శాకమూలఫలాదులకు ధాన్యమునకునుంబలె శుద్ధి
యగును॥ ౧౧౯॥

మూ॥ కాశేయావికయో రూషైః కుతపానా మగిష్టకైః । శ్రీధ
రైరంశు పట్టానాం త్నామాకాం గౌరవప్రసాదైః॥౧౨౦॥

పొత్తిబట్టలు ధావళీలు ఉప్పువన్నుచే శుద్ధములగును నేపాళకంబళములకు ఆ
రిష్టచూర్ణములచేనున్న పట్టుబట్టలకు మారెడు పళ్ళరసముచేతనున్న త్నామవ
ల-లాదులకు తెల్లాళాలపిండిచే ప్రత్యేకసము వలన శుద్ధియగును॥ ౧౨౦॥

మూ॥ త్నామవ చ్చంఖశృంగాణా మస్థిదంతమణ్యవ । శుద్ధిర్వి
జానతాకార్యాగో మూత్రేణోదకే చనవా॥ ౧౨౧॥

శంఖమునకున్న పశుశృంగములకున్న స్పృశ్యపశ్వస్థికుతములకున్న గజదంత
మయములకున్న త్నామమునకుంబలె శ్వేతసప్తపిష్టము గోమూత్రముతో నైన
నుదకలముతోనైన గలిపి కడిగివేసిన శుద్ధియగును॥ ౧౨౧॥

మూ॥ ప్రోక్షణౌ త్రైణికాష్టంచ పఠాలంచైవ శుభ్యతి । మార్జ
నోపాంజనై ర్దేస్య ప్రసః పాశేన మృణ్మయమ్॥ ౧౨౨॥

గడ్డియును కర్పూరమును పొల్లయును జలప్రాక్షిణముచే శుద్ధము రచిస్తలాదినివా
సముచే దుష్టవగు గృహము తుడవడము నలకడము చేసినున్న మైలబడిచకుంక
మగలకాల్పుటచేతనున్న శుద్ధములగును॥ ౧౨౨॥

• మూ॥ మద్యైర్మూలైః పురీషైర్వాష్టీచనైః పూయకోజితైః ।
సంస్పృష్టం వైచ శుద్ధ్యేత పునఃపాకేన మృన్మయం॥౧౨౩॥

కల్లు మూత్రపురీషములు నిష్టీవనము చీము రక్తము ఓటిచే సంస్పృష్టమగు
తుండపునఃపాకముచే శుద్ధియొందదు॥ ౧౨౩॥

మూ॥ సమ్మూజకనో పాంజనేన సేకేనోష్ణేననన । గవాంచప
రివాసేన భూమి శ్శుద్ధ్యతిపంచభిః॥ ౧౨౪॥

చీపురుచేగ తుడవడము గోమయముచే నలకడము గోమూత్రము జల్లుడమ
గోవులనొక యహారాత్రము కట్టడము మైపొరమన్నుచేసి వెయ్యడపియ్యెం
టిచే భూమిశుద్ధి నొందును మూత్రపురీషాది సంబంధచండాలనివాసాదులచేసగు
శుద్ధ్యభావమంతో దానింబట్టి యాయయిదింటిలో కొన్నిటిచేగాని యన్నిటిచేగా
ని యశుచిత్వగారవలాభవముల నూహించి చేయవలయును॥ ౧౨౪॥

మూ॥ పక్షిజగం గవాఘ్రాత మవధూత మవత్సరం । దూషితం
కేశకీతైశ్చ మృచ్ఛత్రేషేణ శుద్ధ్యతి॥ ౧౨౫॥

భక్ష్యపక్షిచే కొంత తినుబడినట్టియు గోవుచే నాఘ్రాజించ బడినట్టియు పా
దముచే మెట్టబడినట్టియు మైతుమ్మబడినట్టియు కేశకీటాదులచే దూషితమగునన్న
ము కొంచమైతే శ్శుజింబడతను రాగియైన కొంచెము మృచ్ఛత్రేషముచేసిన శు
ద్ధమగును॥ ౧౨౫॥

మూ॥ యావన్నా వైత్యమేధ్యాక్తా ద్దంభో రేపకృతమృతః । తా
వస్మృద్వానో చాదేయం సంస్పృశ ద్రవ్యశుద్ధిభు॥ ౧౨౬॥

విస్తాదిసంపకము వలనవైన కంతున్న తల్లేపమున్న యెంతచే బోతునో
యంతమట్టుకు మృజ్జలాదులచే గడగ పలెను లన్ని ద్రవ్యశుద్ధులకు నికయే శుద్ధ
మడెను॥ ౧౨౬॥

మూ॥ త్రిణిదేవాః పరిత్రాణి బ్రాహ్మణానాం మర్త్యయాః । ఆ

బృహ్మచర్యధీక్షాంతం యస్య వాచా ప్రశస్యతే॥ ౧౨౧॥

ద్రవ్యమంత్రయే ఉపఘాతము తెలియజేసినందునదియబృహ్మచర్యము దుస్సంపరకము
జేసి పుష్కలమయ్యెనని తెలియబడినది జలముచే బ్రహ్మశిలమున్ను “సూ॥ యద్యస్మి
మాంసాన్యా తదర్చిస్సృజౌఽచ్చుద్ధిభావత” యేదేని యపవిత్రమయ్యెనని దో
చునది సీత్యచే గడిగిన శుద్ధియగునని హాదీతుడు ఉపఘాతమయ్యెనని శతకయందుప
విత్రమయ్యెనని బ్రాహ్మణవచనముచే ప్రశంసించబడెనని మూఁడు సవిత్రములుగా
జలతల బ్రాహ్మణులను గల్పించిరి॥ ౧౨౨॥

మూ॥ ఆపశ్చుద్ధా భూమిగతా వై శృష్ట్యం యాసు గోభావేత్ ।

అవ్యాప్తా శ్చేదమేధ్యేన గంధవణారసాన్వితాః॥ ౧౨౩॥

ఎంత జలము భూమియందుండిన నది గోవునకు దప్పిదీర శుపయోగించునది
యమేధ్యసంపకములేక గంధవణారసములు గడిగి శుద్ధియగును భూమిగతమను
టమంచి భూమియందని॥ ౧౨౪॥

మూ॥ నిత్యంశుద్ధః కారుహస్తః పణ్యం యచ్చప్రసారితం । బ్ర

హ్మచారి గతం భై తం నిత్యం మేధ్యమితి స్థితిః॥ ౧౨౫॥

కారుహస్తఃయనగా పుష్కలమాల్యదులను రచించెడువాని హస్తము దేవబ్రా
హ్మణులకు యోగంబుటకుగాని ధనాభిక్షమమ్మకొనుటకుగాని మాలాదుల జేసెడి
చో వానిహస్తము శుద్ధము వానికి దిననాద్యాశౌచ మున్నప్పుడును స్వనియతకా
ర్యమందుమాత్రము శుద్ధిగలుగును॥ “సూ॥ సత్వశౌచంకారుణాంకారుకమణి”
యను వచనమువలన బజారులోనెల్లరుం గొనుటకు నుంచబడిన ద్రవ్యము తెవ్వరు
ముట్టినను శుద్ధములే యగుచున్నవి “నాపణనీయమస్స మస్మీయాత్” బజారులోన
స్థిరయన్నము దినరాదృశేంభవచనము వలన పక్వాన్నము బజారులోది దినరా
దు- బ్రహ్మచారి తెచ్చినభిక్షాన్నమాచార్యులుగాని స్త్రీలచే బిడ్డబడినను కిధులం
టదిరిగి తెచ్చినను నిత్యముగ శుద్ధమనిశాస్త్ర మర్యాద॥ ౧౨౬॥

మూ॥ నిత్యమాస్యం శుచి స్త్రిణాం శకుః ఫలపాతనే ప్రస

వేదశుచిర్వృత్త శ్చావృత్తగ్రహణేశుచిః॥ ౧౨౭॥

స్త్రీలయొక్క ముఖము నిత్యశుభియైనది కాకాదిపక్షముల ఫలములనుముకుటచే
టాడిని పక్షక్రాయములందును వత్సముపొదుగునుంచి పాలించేవుటకు గుడుడున
ప్పుడును శునకము చేటలో మృగములను గరచునపుడును శుచులగుచున్నది॥౧౩౭॥

మూ॥ శ్వభిహతస్య యన్యాంసం శుచితస్యచరట్రవీత్॥ క్వా
చ్ఛిశ్య హతస్యాన్యైశ్చ శ్చండాలాన్యైశ్చ దస్యభిః॥ ౧౩౮॥

కుకరల చేతనున్న ఇశరములగు పచ్చిమాంసమునును వ్యాఘ్రశ్వేనాదులచే
తనున్న మృగవధజీవులగు వ్యాధాదులగుదస్యలచేతనున్న జుంపబడిన జంతువుల
మాంసము దేవపితృతథికార్యములందైనను శుచిగ్రహము॥ ౧౩౮॥

మూ॥ ఊర్వణంనాభేర్యానిఖాని తానిమేధ్యానిసర్వశః॥ యన్యథ
స్థాన్యమేధ్యాని దేహాచ్చైవ మలాశ్చ్యుతాః॥ ౧౩౯॥

వాభికంటె మైనుండెడు రంధ్రములు పవిత్రములందువలన జారిన మలస్పృశక
ముచే నశుచితవ్యములేదు క్రిందుగ నుండిన యింద్రియములందునుండిన్ని దేహమువ
లన స్రవించెడు మలములన్నియు నపవిత్రములు॥ ౧౩౯॥

మూ॥ మక్షికా విభ్రజ శ్చాయా గౌరశ్వ స్సూర్యరశ్మయః॥రశో
భూర్వాయుర్గ్నిశ్చ సర్వేమేధ్యానిసర్వశేత్॥ ౧౪౦॥

అమేఘస్పృశకగలిగిన వైనప్పటికిని యీగలన్ని ముఖమునుంచిబడుతుండువర్తు
లన్ని పరితామలసంబంధమయినవైన ఛాయయున్న గోవు అశ్వము సూర్యరశ్మి
లు పరాగము భూమి వాయువు స్కన్ధయు నివస్థయు చందాలాదిస్పృశకగలిగినప్ప
టికిని శుద్ధములేయగుచున్నవి॥ ౧౪౦॥

మూ॥ విజ్ఞానోత్సగః శుభ్యకం పృథ్వీర్యాదేయ మథావ
త్॥ దైహికానామలానాంచశుద్ధిః శుద్ధవశశస్యపి॥ ౧౪౧॥

మలమూత్రములను విడిచెడి స్థలములశుద్ధికై గంధలేపరహితమైనదనుక మ
న్నచేతను సీత్యచేతనున్న గడుగవలయును కిరీరసంబంధములగు మలములు పరి
రెండింటియొక్క గంధలేపముయమకొరకున్న మన్నును జలమున్న గ్రహింపవలదు.
గిసవి ఇతరశాస్త్రమువలన పూర్వపక్షములను మృజ్జలగ్రహణము గ్రహణము

దు జలమాత్రమే యిందుకు బోధాయవచనము. శ్లో॥ ఆదదీతమృదోపశ్చవట్సు
 పూర్వేషుశుద్ధయే॥ ఉత్తరేషుచటస్త్వస్థిః కేవలాభిష్టుశ్యతి॥ దీనియర్థమువ్రా
 దుటచేసి అందువలన ద్వాదశశస్థిపిఠాని మానవవచనములో మృద్వాదిగ్రహణ
 ముక్యశస్త్రచే విరాధించలేదు గోవిందరాజు మనబోధాయనవజ్ఞనములను జూచి
 యుత్తర పటరామందున వికల్పమును జెప్పెను వ్యవస్థితమగునదిన్న జేవప్రతాద్య
 యక్షులకర్మముందు బ్రవర్తించెడు వానివిషయమై యుత్తరపటరామందును మృత్తు
 నుస్థికరంచవలె నితరులకఃకరలేదు॥ ౧౩౪॥

మూ॥ వసాశంకమస్పృశ్యజ్ఞా మూత్రవిటరాణవిగ్నభాః॥ జ్ఞేష్వా
 శృంధూపికాస్వేదా ద్వాదశై తేనృకాంపటాః॥ ౧౩౫॥

వసయనగా దేహమంమలుట్టే చమురులాటిజిడ్డు శుక్రమనగా శేతస్సృఅస్పక్
 అనగా రక్తము మజ్జయనగా చుండు మూత్రము పురీషము గులిమి గోశ్మ జ్ఞేష్మ
 ము కస్తిశ్మ దూషికయనగా వ్రుస స్వేదమనగా చెమట యీపదిరెండును శరీరజ
 ఘులగుమలములు॥ ౧౩౫॥

మూ॥ ఏకాలింగగుదేతిస్త స్తథైకత్రకేదశ॥ ఉభయోస్సప్తదా
 త్వం మృదశ్శుద్ధిచభీష్ణతా॥ ౧౩౬॥

మూత్రమలవిసజ్జనానంతరశుద్ధికి జలసహితమగుమృత్తు లింగమందొకటి గు
 దమందుమాడు వామహస్తమందు పది॥ శ్లో॥ “శౌచవిద్వక్షిణం హస్తం నాధశ్చ
 తేనియోజయేత్॥ తద్దైవవామహస్తేన నాభేరూర్ధ్వం సంశోధయేత్॥” శౌచము
 జేరినవాడు కుడిచేతనధశ్చౌచమునున్న యెడమచేత నాభికంటే నూర్ధ్వభాగ
 శోధంమునున్ను జేయరాదని దేవతలవచనమువలన నొకచేతియందనగా వామహ
 స్తమందె పదిమంబునున్నచే దుగవలెను అటపై రెండుచేతులచేవేడుమృత్తు
 లుంచిగమగవలెను శుద్ధిగోరమవామ గంధలేపక్షయమగునంతకు నింతకంటే సధి
 కముగావైన స్పృశ్యులనిడవలెను మనులమతములలో నెకులవగనపడుటకు హేతు
 వివేచన॥ శ్లో॥ “ఏకేషమృత్సమాఖ్యాతా క్రిపుర్వీపూర్యతేయయా॥ ద్వితీయాచ
 శ్చత్రీయాచ తదధాధాప్రకీర్తితా॥” లింగమందొకమృత్తుజెప్పబడెను అది శ్లో
 టివమనున్నుగావలెను రెండవమారు మూడవమారును అకొణెవెడులో సగమైన
 మృత్తులముగావలెనని చెప్పబడెను ఒకప్పుడు పైని చెప్పబడిన సంఖ్యకంటే

తేకులలోనే గంధలేపతయమైనప్పటికిని సంఖ్యావా గారంభశామర్థ్యముచేనా సంఖ్యదప్పగూడదు॥ ౧౩౬॥

మూ॥ ఏతచ్ఛానం గృహస్థానాం ద్విగుణం బ్రహ్మచారిణాం॥ త్రి
గు స్యాద్వనస్థానాం యతీనాంతం చతుగుణం॥ ౧౩౭॥

ఏకలింగేయనస్థి శౌచము గృహస్థులకే దీనిద్విగుణము బ్రహ్మచారికి త్రిగుణము వనస్థునకు చతుగుణము యతికిని॥ ౧౩౭

మూ॥ కృత్వా మూత్రం పురీషంవా ఖాన్యాచాంత ఉపస్థుశేతే॥
వేదఃశ్చైవ్యమాణశ్చ అన్నమక్షంత్య సర్వదా॥ ౧౩౮॥

మూ తపురీషోత్సర్జకమైనచి యథోక్త శాచానంతకమందును వేదపకరా రంభముందును భుజించియును నాచమించి శిరస్థలమగు నిండ్రియములను సజలక రుడగుచు స్పృశించవలెను ద్వితీయాధ్యాయమందు “అశ్చైవ్యమాణస్త్యాచాంతః” యనిచెప్పినది బ్రహ్మచర్యవ్రతాంగము నిపుటిది వైశ్యకశాచవిషయముగాన పున రుక్తిలేదు॥ ౧౩౮॥

మూ॥ త్రైరాచామే దపఃపూర్వం ద్విప్రమృత్యా త్రతోముఖం॥ శా
రీరు శౌచమిచ్ఛామీ శ్రీశూద్రస్తు సకృత్సకృత్॥ ౧౩౯॥

“అచాంతః” యనిచెప్పినదానికి విశేషమునుచెప్పచున్నాడు మమ్మారుదకము నుక్రావి రెండుమారులు ముఖమునుదుడువవలయును శ్రీలును-శూద్రులునొక్క మారుదకమునుద్రావవలెను॥ ౧౩౯

మూ॥ శూద్రాణాం మాసికం కార్యం తపసం న్యాయవతినాం॥
వైశ్యక శ్శాచకల్పశ్చ ద్విజోచ్ఛిష్టంచ భోజనం॥ ౧౪౦॥

యథాశాస్త్రముగ బ్రవతించెడు శూద్రులు ద్విజశుక్రావశేయుచు నెలదొ కమారు మేరము వైశ్యనకుంబలె శౌచవిధానము ద్విజోచ్ఛిష్టము భోజనముగా వలయును॥ ౧౪౦॥

మూ॥ నోచ్ఛిష్టం కర్షతే ముఖ్యా విపురీషేంగ పతంతియాః॥ స
శ్శూశ్చాశ్చి గతాన్యాశ్శం నదంతాంతం ధిష్ఠితం॥ ౧౪౧॥

స్తో॥ “సప్త్యోక్త్యా నృతానిచ” యని ఉక్తివేసి యాచమించుమని చెప్పబడుట తుంరలుగూడ నుక్త్యంతో నమముగ వాయున దీనికపవాదమును చెప్పచున్నాడు ముఖమువలఁబడెను తుంరలు యేహమందుబడినను శ్లశ్శులందును దంతమధ్యమం దుఁకినదియు నుచ్చిష్టములుగావు ఇచ్చట గౌతములువిశేషముజెప్పిరి॥మూ॥ “దం తాశ్చీష్టేషు దంతవన్యత్రజిహ్వభిమశానా త్ప్రాకృచ్ఛచిత్త్యేకే చ్యుతేష్వాహరవ ద్విద్యా నిగరస్తేవతచ్ఛుచిత్తి” దంతములందు జిహ్వ యన్నావయవము దంత ములవంటిచే జిహ్వకు తగలకుండిననని కొందరిమతము అట్టిది మింగివేసి శుచి య గునని గౌతములు॥

౧౮౧॥

మూ॥ స్పృశంతి చిందవఃపాదాయ ఆచామయతః పరాభ్రామ

తైఃతై స్సమాజ్ఞాయానశైరప్రయతో భవేత్॥ ౧౮౨॥

ఒకచాచమించినచో భూమిపై బడినజలము పాదములచేద్రోకినవా డప్ర యతుడుకాదు మరియువాజలము భామమువంటిచేగావున నాస్థలమందుబడిన ద్ర వ్యమున్ను యశుచిగాదు॥

౧౮౩॥

మూ॥ ఉచ్చిష్టేనతు సంస్పృష్టోద్రవ్యహస్తః కథంచన॥ అనిధామై

వతద్రవ్యమాచాంత శ్శుచితామి యాత్॥ ౧౮౪॥

ద్రవ్యహస్తాడవగా తనశరీరమందు ద్రవ్యమునుధరించినవాడని తాత్పర్యము అ టుల గాకున్న “ఆమణిబంధాత్పాణీ ప్రక్షాళ్యాచమేత్” అనువిధిచే హస్తమందుద్ర వ్యముండిన నాచమనము సంభవించకపోవును గాన సంధాదికమందుద్రవ్యమును ధరించి వాడుచ్చిష్టస్పృష్టడయ్యెనేని యాద్రవ్యమునుదించుకుండనాచమించినశుద్ధు డగు నాద్రవ్యమున్ను శుద్ధమగును॥

౧౮౫॥

మూ॥ వాంతో విరిక్త స్నాన్త్యాతు ఘృతప్రాశన మాచరేత్ ।

ఆచామే దేవ భుక్త్వాన్నం స్నానంమేధునినస్సృతం॥౧౮౬॥

వమనమయినను విరేచనమయినను స్నానముచేసి ఘృతప్రాశనమును జేయవల యును పదివిరేచనములయినవాడు విరిక్తుడు వానికి ఘృతప్రాశనమని గోవిందరా జు వాగ్దేవుని భోజనానంతరమందేవాంతుడయ్యెనేని యాచమనమాత్ర మేజేయవ లయును స్నానఘృతప్రాశనము లకరరలేను మైధునమైనచిక్ స్నానము జేయవ

అయ్యను యిది ఋతుమతీవిషయమని కుల్లాకభట్టు||

౧౪౪||

మూ|| సుప్త్యా తుత్వాచ భుక్త్యాచ సత్తీహ్యక్త్యా సృతానీచ ।

పితౄహో ధేవ్యమాణశ్చ ఆనామే త్ప్రయతోపినః ||౧౪౫||

నిద్రించియు తుమ్మియు భుజించియు గుమిసియు నన్యములాడియు జలపానమునచియు సభ్యయనమునకుఁటకు ముందుగను శుచియయ్య నాచమించవలగు యేదైతే “భుక్త్యాహోపస్థృశేత్సన్య”గనియు “అధ్యేవ్యమాణస్త్యాచాంతః”అనియు దృతియాధ్యాయమందు శిష్యుడెనో యదిబ్రహ్మచర్యవ్రతాంగమగుటచే నిచ్చట గృహస్థాదులకున్న కర్తవ్యమైనందున వునరుక్తిలేదు||

౧౪౬||

మూ|| ఏత చ్చైవ విధిః కృత్స్నో ద్రవ్యశుద్ధి రుత్తైవత । ఉక్తో

వ సర్వవర్ణానాం స్త్రీణాం ధర్మాన్నిబోధత || ౧౪౭||

ఇది సర్వవర్ణముల వారికిని జననమరణాదులయందు దశరత్రాకాచవిధియు వై జసాదిపాత్రవస్త్రాదుల శుద్ధియు సమగ్రముగ మీకు నాచేచిప్పటె నింకస్త్రీలకు జేయదగిన ధర్మమును శిష్యుడను వినుండు||

౧౪౮||

మూ|| బాలయా వా యువత్యావా వృద్ధయా వా పియోషితాః

స్వాతంత్ర్యేణ కర్తవ్యం కించి తాఃకర్యం గృహేవ్యపి||

బాల్యమందైన యౌవనమందైన వృద్ధత్వమందైన స్త్రీకిభ్రాతృదుల యనుమతి లేకుండ గృహకృత్యమందునైన యిండుకకార్యంబైనను జేయుటకు స్వాతంత్ర్యములేదు||

మూ|| బాల్యే పితృవశే తిష్ఠే త్పాణిగాహస్యయావనః । పుత్రా

ణాం భరతార్హితే నభజే త్స్వీన్వతంత్రతామ్ || ౧౪౯||

బాల్యమందు తండ్రివశమందున్న యౌవనమందు భర్తవశమందున్న భరతమృతుడైన పిచ్చట పుత్రులవశమందున్న స్త్రీప్రవర్తించవలయునుగాని స్త్రీకి స్వాతంత్ర్య మెప్పుడును లేదు ఏదెవరును లేకుండనేని “స్లో” తత్సంపదేమ చానత్సు పితృపక్షిప్రభుస్త్రియః । పతృద్వయావసానేతు రాజాభరతాస్త్రీయామతః”భర్తవశమందు వశమై యుండవలయును నారును లేకుంకిన పితృపక్షమువా

గును ఉభయపక్షస్థులు లేకుండిన రాజును స్త్రీకేసంతుకులు గావలెను అనిసో
రదవచనము వలన స్త్రీఃస్వాయత్తతలేదు॥

మూ॥ పితౄణామతానామతైర్వాపి నేచ్ఛేద్విరహ మాస్మిన్ఃపిషా
' హీ విరహేణస్త్రీ గర్భ్యాకుర్యాదుభేకులే॥ ౧౪౯॥

స్త్రీతండ్రినిగాని భర్తనుగాని భ్రత్రులనుగాని వదిలి స్వతంత్రముగనుండకూ
డదు అట్లులుండెనేని యిదినింద్యతనుబొంది పతిపితృకులములను నింద్యములుగా జే
యును॥ ౧౪౯॥

మూ॥ సదాప్రహృష్టయా భావ్యం గృహకార్యేషు దక్షయా॥ సు
సంస్కృతోప సూరయా వ్యయేచాముక్త హస్తయా॥ ౧౫౦॥

భర్తప్రతికూలుడయ్యుండినను స్త్రీప్రసన్నముఖయు గృహకర్మములయం
దు సమర్థయు గృహభాండాది పరిశుద్ధిచతురయు వ్యయమైనచుటయందు బ
హుప్రదక్షానిదియు గావలయును॥ ౧౫౦॥

మూ॥ యస్మైదద్యాత్ పితౄణాం భౌతాహనుమతే పితౄః ।
తం శుశ్రూషేత్ జీవంతం సంస్థితంవ సలంఘయేత్॥ ౧౫౧॥

తండ్రికాని తండ్రియనుమతిచే సోదరుడుగాని యేభ్రురుషునకు కన్యకనిచ్చివీహ
హముచేతురో యాభ్రురుషుడు జీవించియుండునంతమట్టుకు స్త్రీయతనిననువతికొం
చవలయును ననగా నతని యిష్టప్రకారముగా పరిచర్యజేయవలయును భర్తావృ
తుడయ్యేసేనియు నతికమించకూడదు అనగా నవ్యభిచారముచేతను శ్రాద్ధతర్పణా
దికముచేతను తత్పరరాత్రైయుండవలయును॥ ౧౫౧॥

మూ॥ మంగళార్థం స్వస్థ్యయనం యజ్ఞ శ్చ సాంప్రజాపతేః ।
ప్రయజ్యతేవివాహేషు ప్రదానంస్వామ్యకారణం॥ ౧౫౨॥

ఎప్పుడు యాస్త్రీలకు మంగళార్థమయి శాంత్యనువచనరూపముగా ప్రజా
పత్యుడైశమగు ఆజ్యచామరూపమయిన యాగము యేదిచేయబడునోయేదై
తే ముందుగా వాదానాత్మకమగు అనగా కన్యకనివరునకు నిచ్చెదనవలదునో య
జేయాభ్యర్థకు ఆస్త్రీయందు స్వామిత్వకారణమనిమొదలుగా స్త్రీభర్తకు పరిచిం

త్రయగునదిగావున నతని నాశ్రయించవలెనని పూర్వోక్తముకలె విశేషము॥౧౧॥
 “తేషాంనిష్ఠాతువిజ్ఞేయా విద్యద్భి స్సప్తమపదే” యని నవమాధ్యాయమందెడిచె
 పుగలడో యది భార్యత్వసంసార రాధకమని విరోధములేది॥ ౧౫..॥

• మూ॥ అన్యతా వృతుకాలేచ మంత్రసంసారగ కృత్పతిః॥ సుశస్త్వ
 నిత్యం చాతేహ పరలోకేచ యోషితః॥ ౧౫౩॥

ఏహేతుభుచేత మంత్రసంసారయోపమగు వివాహముచేసుకొనినభర్త॥సూ॥
 “ఋతావుషేయాత్సర్వత్రవా ప్రతిషిద్ధవజ్ఞాంఇతి” ఋతుకాలమందును పర్వా వ
 జ్ఞాముగ నితరకాలమందును స్త్రీనిపొందవలెనని గౌతమవచనమువలన యీలోక
 మందు యెల్లప్పుడును భర్తా స్త్రీకిసుఖమిచ్చును తద్భర్తాసేవచే పరలోకముదు
 ను సుఖకరుడగుచున్నాడు అదిగావుననే॥ ౧౫౩॥

మూ॥ విశీలః కామవృత్తోవా గుణైర్వా పరివజ్జితః । ఉపచర్య
 స్త్రీయసాధ్వ్య సతతం జేవవత్పతిః॥ ౧౫౪॥

సదాచారశూన్యుడైనను మరియొక స్త్రీయందాసక్తుడైనను విద్యాగుణరహితు
 డైనను పతివ్రతయగుస్త్రీక జేవతుల్యముగా భర్తాయెల్లప్పుడు నారాధనీయుడు॥

మూ॥ నాస్త్రీస్త్రీతాం పుథగ్యజ్ఞో నన్రతం నాప్యహోషితం॥పతిం
 శుశూంషతే యేన తేనస్వగే మహీయతే॥ ౧౫౫॥

ఏలాగునయితే యొక భార్య పుష్పిణియైయుండిన రెండవభార్యతో భర్తా క
 ర్మకలాపము జేయదగునో యట్లు స్త్రీకి భర్తావివాగా కర్మాధికారములేదు భా
 త్రాజ్ఞ లేకుండ వ్రాతోపవానాదికమున్ను జేయరారు భర్తాపరిచర్యచేతనే స్త్రీ
 స్వగమందు పూజ్యులనొందిను॥ ౧౫౫॥

మూ॥ పాణిగాహస్య సాధ్వీస్త్రీ జీవతోవా మృతస్యవా । పతి
 లోకమభీష్మంతీ నాచరే తిరంచిదప్రియం॥ ౧౫౬॥

భర్తాతోగూడ భర్తావరోముచే పరలోకమునుగోరుచున్నస్త్రీభర్తా జీవించి
 యుండినను మృతుడైనను పతివ్రతగావున వాసికత్రియము నిందుకయైన జేయరా
 దు మృతుడగువానికిత్రియమనగా వ్యభిచారము త్రాగ్ధాని డనమును॥ ౧౫౬॥

మూ॥ కామంతు తుపయేద్దపం బ్రహ్మముల కల్ల శ్శుభైఃసతు

నామాపి గృహీతా త్వత్కృతే పరస్యతు॥ ౧౫౭॥

భరణమృతుడయ్యెనని స్త్రీ పతిత్రములగు భుక్త్యులకలదులచే మిక్కిలి శరీరమును కృశింపజేయుచు వ్యభిచారబుద్ధిచే నన్యపురుషునియొక్క నామమునయశవలంపగుడు ఇటులగుచుండెను॥ ౧౫౮॥

మూ॥ అసీతా మరణాత్కాంతా నియతా బ్రహ్మచారిణీ॥ యే.

ధగ్ధ ఏకపత్నీచాం కాంతతీ త మను త్రమం॥ ౧౫౯॥

తమగలిగి నియమవంతురాలై పతివ్రతలయొక్క బ్రహ్మచర్యమునుగోరుచు మధుశూంసమైధునములనుగోరిక బ్రహ్మచర్యముగలిగి మరణాంతముదనుకనా భరణము స్మరించుచునుండవలయును తానుపుత్రవతిగాకపోయిన నాచింతవిడచి పతిభక్తిచేతన యుండవలయును॥ ౧౬౦॥

మూ॥ అనేకాని సహస్రాశి కుమార బ్రహ్మచారిణాం । దివంగ

తాని విప్రాణాం అకృత్యా కులసంపదాం॥ ౧౬౧॥

అచార్యబ్రహ్మచారులగు సనకవాలభిల్యాది బ్రాహ్మణులు వేలకొలది సంతతిలేకుండిన శాశ్వతస్వర్గమును బొందిరి॥ ౧౬౨॥

మూ॥ మృతేభరణే సాధ్వీస్త్రీ బ్రహ్మచర్యే వ్యవస్థితాః స్వర్గం

గచ్ఛత్యే పుత్రాపి యథాతే బ్రహ్మచారిణః॥ ౧౬౩॥

భరణమృతుడగుచునుండ స్త్రీ పతివ్రతయగుచు బ్రహ్మచర్యవ్రతమందుండి యనగా పురుషాంతరసంపర్కము లేనిదై పుత్రవతిగాకుండిన సదాచారముగలది గావున సనకవాలభిల్యాదులనుబోలె శాశ్వతమగు స్వర్గమునుబొందును॥ ౧౬౪॥

మూ॥ అపత్యలోభా ద్యాతుస్త్రీ భరణే మతివరణే సేవాని

దామవాప్నోతి పరలోకావ్య హీయతే॥ ౧౬౫॥

పుత్రుడునాకు గలుగుగావున వానిచేతనే నాకు స్వర్గముగలుగునని యపత్యలోభముచేతనే స్త్రీ భరణనెక్కిమించి వతింతునోయనగా వ్యభిచరించునో యాస్త్రీ యీలోకమందు నిండ్యురాలై పరలోకమందు నాపుత్రునిచే స్వర్గమునున్నుబొందదు॥ ౧౬౬॥

మూ॥ నాన్వోత్పన్నా ప్రతాస్త్రీతా సచాప్యన్య పరిగ్రహేన్ద్రీ

తీయశ్చ సాధ్వీవాం క్వచిత్సహోఽప దిశ్యతే॥ ౧౬౨॥

ఈవిషయమయ్యే హేతువును చెప్పుచున్నాడు- ఏహేతువుచే నన్యపురుషుని చే పుట్టించబడిన సంతానమాస్త్రీ శాస్త్రీయమయినది కానేరదు ఒకని భార్య యందు పుట్టించబడిన సంతానమా పుట్టించినవానికిన్ని సంతానముకాదు- ఇది ని యోగములేకుండ జరిగిన విషయము లోకములో ననేక భతకలుగలది స్త్రీయని ప్రసిద్ధిపల్లవైన లెండవభతకచే పుట్టించబడిన వాని పుత్రుడనునదియు నసిద్ధమని చెప్పుచున్నాడు లోకమందు నిందచే బ్రసిద్ధిగలిగ నప్పటికిని శాస్త్రముచే సాధ్యకే లెండవభతకయని చెప్పబడలేదు ఇట్లులై తే పునభూయన మారుమనువుచేయి దియని ప్రసిద్ధమగుచున్నది॥ ౧౬౨॥

మూ॥ పసింహిత్యాప కృష్టం స్వముతకృష్టం యానిషేవ తే॥ వినిం

ద్యైపా భవేల్లోకే పరపూర్వేతి చోద్యతే॥ ౧౬౩॥

తనభతకనపకృష్టం త్మతియాదిక్కుని విడచి యుతకృష్టం బ్రాహ్మణాదిక్కుని యే స్త్రీపొందునో అదిలోకమందు నిందుర్భాలగుచున్నది యీ స్త్రీకిమునుపటి మ గడు యిప్పటి మగడు అని లోకములోనిందురు॥ ౧౬౩॥

మూ॥ వ్యభిచారాత్తు భతుశ్చై లోకే ప్రాప్నోతి నిద్యతాం॥

సృగాలయోనిం ప్రాప్నోతి పాపరోగైశ్చ పీడ్యతే॥ ౧౬౪॥

వ్యభిచారఫలమును చెప్పుచున్నాడు పరపురుషునితో పోయినస్త్రీ లోకమందు నిందను బొందడమేగాక చచ్చి నకరామై బుట్టునుకుష్ఠాదిరోగము ననుభవించును॥

మూ॥ పతింయానాభిచరతి మనో వాగ్దేహ సంయతా । సాభ

త్యేక లోక మాప్నోతి సద్భి సాధ్వీతి చోద్యతే॥ ౧౬౫॥

మనోవాకాయకర్మములచే నెల్లప్పుడు నేస్త్రీభతకనేసేవించుచు నతిక్రమించకయుండునో యిదియట్టినియమముచే పుణ్యలోకమును భతకతోగూడ నొందు ను లోకములో సజ్జనులచే నివిపతివ్రతయని యెన్నబడును॥ ౧౬౫॥

మూ॥ అనేన వాదీవృత్తైన మనో వాగ్దేహ సంయతా । ఇహ

గ్యాం కీతికమాప్నోతి పతిలోకం పరశ్రవ॥ ౧౬౬॥

ఈ చెప్పిన కథానాటప్రకారముగ స్త్రీమనోవాకాయములచే నియతమైనభ

శ్మశానశ్రావణచేయనోయది యీలోకమందు కీర్తినిన్ని పరలోకమందు భుజితోగూడ పుణ్యలోకమునున్న బోందునని ప్రకరణమును ముగిపించుచున్నాడు॥

మూ॥ ఏకం వృత్తాం సవదాంఁ స్త్రీం ద్విజాతిః పూర్వమరిణీం ।

తాహయే చక్రిహూక్రేణ యజ్ఞపాత్రైశ్చ ధర్మవిత్॥౧౬౭॥ .

ఈప్రకారముగ బ్రవర్తించిన సజాతీయయగు భార్యముందు చనిపోయేసేనిధనముగలగు ద్విజుడు శ్రాతస్మాతాగ్నులచే యజ్ఞపాత్రలలోకూడ దహనము చేయవలెను॥ ౧౬౭॥

మూ॥ బార్యమై పూర్వమరిణ్యై రత్యాస్త్రీ నంత్యకమణి ।

పునదాకర క్రియాం కుర్యాత్పునరాధానమేవచ॥ ౧౬౮॥

తనకంటె ముందుగా చనిపోయిన భార్య నన్నులచే దహించి యంత్యకమణి ములనొసచిక సప్తశ్రకుండైనను గాకుండినను మరల వివాహమై స్మాతాగ్నిని గాని తిరుగ నాధానము జేయవలయును॥ ౧౬౮॥

మూ॥ అసేన విధిరానిత్యం పంచయజ్ఞా న్మహాపయేత్ ।

య మాయుషోభాగం కృతదారోగ్యహేచసేత్॥౧౬౯॥

ఇతి మానవే ధర్మకాస్త్రై భృగుప్రోక్తాయాం సంహితాయాం
పంచమోధ్యాయః.

ఈ విధిచేసినగా తృతీయాధ్యాయము మొదలుకొని చెప్పబడిన ప్రకారము న పంచయజ్ఞములను దృఢింపరాదు తనయాయుష్యములో రెండవపాలులో గృహస్థులకు విహితములగు ధర్మములను నడపవలెను గృహస్థులధర్మములే యైనప్పటికిని పంచయజ్ఞములు బ్రకృష్టములు గావున మరల వేరే శెప్పబడెను॥

ఇది శ్రీమహామహావిద్యోజ శ్రీమదానందగజపతిరాజ మహారాజ

దయాశాత్రభారద్వాజ సగోత్రపవిత్రసుకవిజనవిధేయ

మండకామేశ్వర నామధేయ విరచితాంధ్ర

మన్వధదీపికాఖ్యాయగుప్యాఖ్యాయందు

బం చ మా ధ్యాయ ము.



శుభమస్తు.

ఆంధ్రమన్వర్థదీపికాసహిత

మనుస్మృతి శిష్యార్థాయ ప్రారంభము.

మూ॥ ఏవం గృహశ్రమే స్థిత్యా విధివ త్స్నితకో ద్వజః । వసే
వసేత్తు యతో యథావ ద్వజితేంద్రియః॥ ౧॥

ద్విజుడు సమావతానము మొదలు యథాశాస్త్రముగ గృహస్థాశ్రమధర్మకా
ములను నడపి నియతుడై ముందు చెప్పబోయెడి ప్రకారముగ నింద్రియములను జ
యించి యధాధికముగ వానప్రస్థాశ్రమమందు బ్రవేశించి యాధర్మకములను జే
యవలయును ౧॥

మూ॥ గృహస్థస్తు యదా పశ్యే ద్వలీపలితమాత్మనః । అపశ్యన్త్యై
వచాపశ్యం తదారణ్యం సమాశ్రయేత్॥ ౨॥

గృహస్థాశ్రమమందుండి తనదేహమందు తలనెరియడం మొదలగు వాధికారి
హ్నములను జూచి తన సంతానమునకు సంతానము బుట్టిన నట్లుపైచి వనమాశ్ర
యించవలయును ౨॥

మూ॥ సంశ్యజ్య । గ్రామ్య మాహారం సర్వంచైవ పరిచ్ఛదం । పు
త్రేమ భార్యాం నిశీష్య వనంగచ్ఛే తస్మహేవవా॥ ౩॥

గ్రామ్యములగు వ్రీహియవాదిక భాష్యమును గవాశ్వశయ్యాదిపరిచ్ఛదముఖిలము
ను భరిశ్యజించి భార్యకు వనగమనేచ్ఛలేకుండిన పుత్రులయొద్దనుంచియైన దనతో
గూడ రానిచ్చయించిన వెంట బెట్టుకొనియైన వనమునకు బోవలయును ౩॥

మూ॥ అగ్నిశిఖాత్రంసమాదాయ గృహస్థంబాగ్ని పరిచ్ఛదం । గా
మీదరిణ్యం నిస్సృత్య నివసేన్నీత తేంద్రియః॥ ౪॥

ఆవనధ్యాది శ్రాతాగ్నులనున్న స్రుక్కునాద్యుపకరణములనున్న పట్టుకొని
గాగ్రమునుంచి యరణ్యమునకుబయలుదేరినియతేంద్రియముచైవనమందుండవలెను ౪॥

మూ॥ మున్యనైత్రివివిధైశ్చైత్యైశ్చాకమూలఫలేనవా ఏతాసేవ
మహాయజ్ఞాన్నిర్యపేద్విధిపూర్వకం॥ ౫॥

సీవారాదిమన్వన్ములచేశనున్న పవిత్రములగు వన్యశాకమూలఫలాదులచే
తనున్న పూర్వోక్తగృహస్థకృత్యపంచమహాయజ్ఞములను యథాకాస్త్రగజేయవ
లయును॥ ౫॥

మూ॥ వసీత్తుర్గచీరంవా సాయంస్నాయాత్ప్రగేతథాజటాశ్చ
విభృయాన్నిత్యం శ్మశ్రులోమనఖానిచ॥ ౬॥

మృగాదితర్కములను వృక్షములనారనై నకట్టుకొనవలయును హరితునిచే-నూ॥
“వల్కలశాలీవర్కచీరకుశముంజిఫలకవాసాదితే-” యని వల్కలాదికమునకు యను
జ్ఞచేయబడెను పొయంప్రాతఃకాలములయందు స్నానము జేయవలయును జటల
ను శ్మశ్రులోమనఖములను ధరించవలయును॥ ౬॥

మూ॥ యద్భక్ష్యం స్యాత్తతో వద్యా ద్భలింభితౌంచ శక్తితః॥ అ
మ్యూలఫలభిక్షాభి రచయేదాశ్రమాగతాః॥ ౭॥

తాసిమితనుో యథాశక్తిగా దానిచే బలిభిక్షాదికమును జేయవలయునుదీని
చేవైశ్వదేవస్మృత్యాధములును॥ శ్లో॥ “ఏతాసేవమహాయజ్ఞా”నని చెప్పబడుటవల
న జేయవలయు నాశ్రమాగతులకు జలఫలమూలభిక్షాదానపూర్వక పూజజేయవ
లయును॥ ౭॥

మూ॥ స్వాధ్యాయేనిత్యయు క్తస్యాద్దాంతో మైత్రస్సమాహితః॥
దాతానిత్యమనాదాతా సర్వభూతానుకంపకః॥ ౮॥

నిత్యమును చేదాభ్యాసము జేయవలయును శీతాతపాదిద్వంద్వములను సహిం
చుచు సర్వోపకారశుడును నియతచిత్తుడును దాతయునప్రతిగ్రహీతయు భూతద
యాశుడును గావలయును॥ ౮॥

మూ॥ వైతానికంచబహుయా దగ్నిపాత్రం యథావిధి॥ ధర్మ
మసూండయైవశ్చ పూజితమానందయోగతః॥ ౯॥

గాహా పత్యకుష్మంధములగు నగ్నిల నాహవనీయధక్షిణాగ్నికుండములందు వి

పాపచడము వితానము దానియందగు నగ్నికూటము నై తానికవగ్నికూటా
త్రము యథాశాస్త్రముగ జరపవలయును దశకపాణి మౌనపర్వములను జేయ
నిష్ఠ్యాదులనాయాకాలమందు విడువక జేయవలయును॥ ౯॥

మూ॥ ఋక్షేష్ట్యాగ్రయణంజైవ చాతుర్వాస్యానిచాహితే॥ ౮
తేరాయణంవక్రమశో దాక్షిన్యానిసమేవచ॥ ౧౦॥

సక్షేష్టేష్టి ఆగ్రయణము శ్రౌతకర్మములగు నుత్తరాయణ వక్షిణాయనములం
దు జేయదగిన చాతుర్వాస్యములు యిచ్చట కొందరిచే నిసంతయున్ను శ్రౌ
తమగు దశకపాణిమాసాదికర్మమున్ను వానప్రస్థసకుస్తుశ్శర్కమని చేప్పబడు
చున్నది యాకర్మములు గ్రామ్యములగు వ్రహ్మచరీసాధ్యములుగావున సీతనీకజేయద
గియుండవు శ్రౌతాంగబాధనమందు స్మృతిసమర్థముగాదనిరి అది మంచిగాదని
కుల్లూకభట్టు॥ “వాసంతశారవైః” యని యుత్తరశ్లోకమందు మున్యన్నములగు
నీవారాదులచే వానప్రస్థవిషయముగ స్పష్టమైన చరువురోచాశాదివిధియొక్కబా
ధనమశక్యముగావున యనివ్రాసెను గోవిందరాజై తేఆరణ్యములగువ్రహ్మదులచేత
నే యేలాగునై సనీకర్మములను జేయవలయుననిచెప్పెను॥ ౧౦॥

మూ॥ వాసంతశారవైశ్శేష్ట్యైర్మున్యన్నైస్సప్తయమాహృతైః ।
పురోచాశాంశ్చరూంజైవవిధివస్మిర్వపేత్సృధక్॥ ౧౧॥

వాసంతశారవాతములు శరదృతు జాతములును యాగాంగములు సగునీవారాది
మున్యన్నములు స్వయముగా దెచ్చి పురోచాశములనుచరువులను యథాశాస్త్రము
గతత్తద్యాగాదినిధికై సంపాదించవలెను॥ ౧౧॥

మూ॥ దేవతాభ్యస్తుతధృత్వా వన్యంషేధ్యతరహవిః । శేషమా
త్యనియంజీతలవణంఛన్వయంకృతం॥ ౧౨॥

ఆవన్యనీవారాదిసాధితమగు యాగాభ్యమైనహవిస్సును దేవతలొరకువినియో
గపరచి శేషాన్నమునుదినవలెను ఉప్పుమన్నచేన్వయముగ జేసికొనిన లవణముగా
వలెను॥ ౧౨॥

మూ॥ ధ్వజౌదకతాకాని శ్రుప్తములకలానిచ । వేధ్యవృత్తోద్భవా

స్వద్యాత్సే హంశ్చ వనసంభ వాన్॥

౧౩॥

స్థలజములు జలజములునగు శాకములను పువ్వుములఫలములను ఆరణ్యముజ్జీయవృక్షభవములనున్న గారూసె మొదలగు వమురునున్న తినవలెను॥ ౧౩॥

మూ॥ వజ్రయేన్ద్ర ధుమాంసానిభౌమానికక్షకానిచ॥ భూస్త్వరం

శిగ్రుకంచైవ శైష్టాతికఫలానిచ॥

౧౪॥

తేనెయు మాంసము భూమియందుబుట్టిన పుట్టకొకురలు భూస్త్వరమున గామాశవ దేశమందు బ్రసిద్ధమగు శాకము శిగ్రుకమనగా చాస్త్రీక దేశమందు బ్రసిద్ధమగు శాకమనెట్లూక భట్టవ్రాసెను తెనుగు దేశమందు శిగ్రుయనగములగ చేట్టు ఇన్స్త్రిం సంస్కృత మేనుకరక పిండెలును వజ్రం చవలెను గోవింద రాజు భౌమానిక వకానియనుట నిదిలన్యవ్యవచ్చేదకమగుట చే నేలయందుబుట్టిన పుట్టకొకులకునిషేధము గాని వృక్షము లందుబుట్టినవిభక్షించదగుననిచేప్పెను అదియు క్తముగాదు ద్విజులకు కక్షకమాత్రనిషేధమువలన వనస్థునకు నియమాతిశయముచితముగావున కుల్లూకభట్టు వ్రాసెన॥ శ్లో॥ “భూమిజం వృక్షజంవాపి భక్తాకం భక్షయంతియే॥ తా॥ బ్రహ్మఘ్నూఁ విజానీయాత్ బ్రహ్మహం దిషు గహీతానితి” భూమియందును వృక్షమందును బుట్టిన పుట్టకొకురదినివారు బ్రహ్మఘ్నులగుచున్నారు బ్రహ్మహత్యజేసిన మహాపాతకులలో నిందితులగుదురని యమస్మృతి వృక్షజమగు కక్షకము విశేషనిషేధమనిజెప్పెను మేధాతిథియైతే భౌమాని యనుపదమును స్వతంత్రముగాజేసి గోజిహ్విక యను నొకానొక పదార్థము వనచరులతో బ్రేక్షమని దానినినిషేధించెనుగాని యేని ఘంటులందును నీవస్తువు బ్రేక్షమగునుండలేదు గావున విశ్వసించతగదు పుట్టకొకుర ద్విజమాత్రునకు నిషేధమని యుండగ వనస్థునకునిషేధమని భూస్త్వరాదికముతో సమప్రాయశ్చిత్త విధానార్థము॥ ౧౪॥

మూ॥ త్యజే దాశ్వయోజే మాసే మున్వన్తం పూర్వసంచితం ।

జీవోఽనిచైవ వాసాంసి శాకముల ఫలానిచ॥

౧౫॥

అశ్వయోజమాసమందు పూర్వసంచితములగు నివారణాన్యముశాకములఫలాదులు జీవోఽన్తములు వీటిని త్యజించవలెను॥ ౧౫॥

మూ॥ నశాలశ్చష్ట మక్షీయా దుత్సత్ప్తమపి కేనచిత్ । నగ్రామ

జాతాన్యాతోఽపి మూలానివ ఫలానివ॥ ౧౬॥

భుక్తిసమూహములో పండినది తత్సామిచే నివ్వబడినదైనను ధాన్యము మొగల
నిపదార్థమునున్న గ్రామజములు దున్నవి భూమిలో ఖట్టినవై నను లతయొకట
వృక్షములయొక్క మూలఫలములను ఆకలిచే వీక్షింపజేసెను దినకారిః॥ ౧౬॥

మూ॥ అగ్నిపక్వ శనోవాస్యా తామలపక్వ భుగేవవా । ఆశ్శ
కుట్టా భవేద్వాపి దంతోలూఖికోపివా॥ ౧౭॥

అగ్నిపక్వమైన నీవారాదిమున్నమునున్న కాలపక్వమైన ఫలాదికమునున్న
కోలున్న రోకలిన్ని మానివేసి రాళ్లతో చితగగొట్టబడిన చూరొకవికము నైన
ను దంతములే రోలుగా చేసుకొని మెత్తగా నమియైనను జీవించవలెను॥ ౧౭॥

మూ॥ సద్యః ప్రత్యోశకోవాస్యా న్నాససంధయి కోపివా । షణ్మా
సనివయోవాస్యా తస్మానిచయ ఏవవా॥ ౧౮॥

ఏదినమున కాదినమే సరిపడేట్లు తైన నెలకు గరిపడెడి పదార్థముల నైన
నారులెకుసరిపడినట్టిదై నను సంవత్సరమునకు పూర్ణము గుఱియై నసంగ్రహం
ము కొనవచ్చును తైలైవానికంటె మొదటిమొదటివాడు తృప్తుఁడై॥ ౧౮॥

మూ॥ న క్తంచా న్నంసమగ్నీయా ద్రివావాప్యస్య శక్తితః । వతు
ధకాలికోవాస్యా తస్మిన్ ద్వైత్యప్యమ కాలికః॥ ౧౯॥

యథాశక్తిగా పగలుసంపాదించిన దానిని రాత్రియందు తినవలెను పగలైతే
నాలవజాముయందు నైన మూడురోజు లుపవసించి నాలవనాటి రాత్రియందు
ననుభవించవలెను॥ ౧౯॥

మూ॥ చాన్ద్రాయణ విధానై ర్వా శుక్లే కృష్ణే చ వతః యేత్ ।
పక్షాంతయో ర్వాప్యశ్చ యద్యవాగూం క్వథితాంశకృత్॥ ౨౦॥

“శ్లో॥ శుక్లకృష్ణయోరేకై కంహస్తానయేత్పండుశుక్లకృష్ణేచవధకయేత్” అను
నదిమొదలుగ సేకాదశాధ్యాయముందు శిష్యుల చాన్ద్రాయణములకైన న ప
తింపవలెను పౌరాణమనీయము మావాన్యాయమును మరిగించిన గండయైన
ద్యుగవలెను “సకృత్” అనిచెప్పబలన సాయంకాలమందునైనను ప్రాతఃకాలమం

దైన నొకమాతే॥

మూ॥ పుష్పమూలఫలై ర్వాపి కేవలై ర్వతయే త్సదా । కాల

పక్షై స్స స్వయంస్థై ర్వాపి భాసమతే శ్చితః॥ ౨౧॥

కాలపక్షములగు పుష్పమూలఫలాదులచేసనగ కాలపక్షములైన వాటియంతటనవి రాలినవాటిని మాత్రమైన భక్షించవలెను వై భాసమనగా వానప్రథవిధి శాస్త్రము తదు క్తప్రకారముగనైన నితరవై భాసవ్రతము నవలంబించి వతికంచవలెను॥ ౨౧॥

మూ॥ భూమా విపరివతేత తిష్ఠే ద్వా ప్రపజైదిశం । స్థానా

సనాభ్యాం విహరే త్వవనేహప యన్మపః॥ ౨౨॥

కేవల భూమియందు పరుండి దొలుకలు గతాగతములను జేయవలయును స్థానాననాదులయందు గూడుకొండవలెను ఆవశ్యకమైన స్నానభోజనాదికాలములను విడచి యీనియమములేక తిరుగుచుండవలెను పగలెల్లా పాదాగ్రములచే నిలవబడవలెను గాని కొంతకాలముకూర్చునియు కొంతకాలము నడిచియుగొంతకాలము నిలవబడియు నిమిత్తమండరాదు ప్రాతర్ముఖ్యాహ్నాసాయంకాలములయందు స్నానము జేయవలయును నున్ను శిష్యుల దానిచే దీక్షింపింపవలయును॥ ౨౨॥

మూ॥ గ్రీష్మే పంచతపాస్తుస్యా ద్వసాన్వభ్యావకాశకః । ఆ

ద్యౌవాసాస్తు హేమంతే క్రిమశోవధాయం స్తపః॥౨౩॥

తన తపస్సుయొక్క వృద్ధికి గ్రీష్మశుశ్రవంతు చాలుగు వై పుల నగ్నలనుంచి సూర్యునిచూచుచున్న తపించవలెను వషాత్కాండ్యభ్రాతృ ద్వారములేకండబట్టబయిలునవషాధారలచే నానుచుండ వలెను హేమంతర్తువునందు తడిబట్టలు కట్టుకుని తపస్సును జేయవలయు నిది ఋతుత్రయపక్షము నాశ్రయించి యొకసంవత్సర మట్లు నిష్ఠజేయవలయును॥ ౨౩॥

మూ॥ ఉపస్థానం శ్రీషవణం పిశ్యం దేవాంశ్చ తర్పయేత్ । త

పశ్యరంశ్చగ్రతరం శోషయే ద్దేహమాస్యనః॥ ౨౪॥

శ్రీషవణస్నానము క్రమమునిప్పటికిని దేవాదితస్సమ మూడుకాలములందును

జేయుటకై యిచ్చుటఁదివిధించబడుచున్నది నిత్యమును కాలత్రయమందును స్నానంబొనచి= దేవపితృ పితృతర్కమునచావలయును మరియు వత్సమహోపవాసాదికముచేనుగ్రతరమగు తపస్సును జేయవలయును. “క్షో! పక్షోపవాసినోకేచి తేచిచ్చాసోపవాసినః” కొందరుపక్షమునకొకమారును కొందరు మాసమున కొకమారును భుజింపరను యమస్మృతివలనదేహమును శోషింపజేయవలయును.

మూ॥ అగ్నింశ్చాగ్నిని వైతానాక్ సమాహోవ్యయధావిధిః । అన
గ్నిరనికేతస్సాగ్ని స్మృతిమూల ఫలాశనః॥ ౨౫॥

వైఖానసవ్రతవిధానముచే శ్రౌతాగ్నులను భస్మచ్ఛానముచే నాత్మారోపణ మొనచి తొకికాగ్నిగృహశూన్యమై “వృక్షమూలనికేతనః” యనివత్సమహోపవారముగ చ్ఛేదముదబడనే నివసించుచు మాసవ్రతమునవలంబించి నీవారాదులను విడచి ఫలమూలాదులచేత జీవనమునడుపుచు “సూ! షడ్మాసేభ్య ఉపర్యనగ్నర నికేతనః” యనువసేవ్యవచనమువలన నారు నెలలపైని గృహమునగ్నిని విడచి యురడవలయును॥

౨౫॥

మూ॥ అప్రయశ్చ స్మృతాథేమ బ్రహ్మచారిధరాశయః । శరణే
వ్యవమత్యైవ వృక్షమూలనికేతనః॥ ౨౬॥

స్వాదుఫలభక్షణాదిసుఖప్రయోజనములందప్రయత్నుడును స్త్రీసంభోగశూన్యడును నేలపరుండుటయు వృక్షమూలాదులందున్న మమత్వశూన్యడును గావలయును॥

౨౬॥

మూ॥ తాపసేవ్య పవిత్రేషు యాత్రికంభైశ్చమాహారేత్ । గృ
హమేధిషుచాన్యేషు ద్విజేషు పనవాసిషు॥ ౨౭॥

ఫలమూలములు దొరకనప్పుడు వానప్రస్థులగు విశ్రాంతివలన ప్రాణ గూత్రా మాత్రమును భైక్షమును బుచ్చికొనవచ్చును అట్లుసంభవింపనిచో వనమంచుండిన గృహస్థులవలన భైక్షమునుగొనవచ్చును॥

౨౭॥

మూ॥ గ్రామాదాహృత్యవాశ్చీయా దప్యేగ్రాసాక్ వనైషన్ ।
పశ్యేగృహ్యపుటైవైవ పాణినాశకతేనవా॥ ౨౮॥

౨౮॥

అట్లునంభవింబనిహో గ్రామమువలనపణకపుటికచేనైన పాణిచేనైనభిక్షుమెత్తు
కు యెనిమిదికబళములనువానప్రస్తును భక్షించవలెను॥ ౨౮॥

మూ॥ ఏతాశ్చన్యాశ్చ సేవేత దీక్షావిప్రోవసేవసకా వివిధా

శ్చపనిషదీ రాత్మసంసిద్ధయేత్రుతిః॥ ౨౯॥

ఈచేప్పబడినట్టియు నింకనున్నట్టియుమములనుజేయుచు వనసుందుండి విప్రో
కు ఉపహస్తుంతుములనుబ్రహ్మత్వసిద్ధికొరకు సభకవిచారణ పూర్వకముగ సభ్య
ను చవలయును॥ ౨౯॥

మూ॥ ఋషిభిర్బ్రాహ్మణైశ్చైవ గృహస్థైశ్చేవసేవితాః విద్యా

తపో విమృశ్యభేదం శరీరస్యచ శుద్ధయే॥ ౩౦॥

ఋషులు బ్రాహ్మణులు గృహస్థులు జ్ఞానపూర్వకముగ తపస్సుయొక్క వృద్ధి
కొరకున్న శరీరశుద్ధికొరకున్న సేవయుపనిషచ్చుక్తుఁడు సేవించిరో వాటి సభ్య
నించవలెననియనువాదము॥ ౩౦॥

మూ॥ అపరాజితాం వాస్థానైః ప్రజేద్దశమ జిహ్వగః । ఆనిపా

తాచ్ఛరీరస్య యుక్తోవార్య నిలాశనః॥ ౩౧॥

అచిక్ష్ణితరోగాదికముబుట్టెనేని యీశానచిహ్నంగా యోగయుక్తుడై జలాని
లాశనుడై వక్రిగతిలేకుండ శరీరముపడేవర్యంతమునడచిపోవలెను మహాప్రస్థాన
మందిదియుచితము శాస్త్రీయమగుప్రస్థానమరణమసిద్ధిము శాస్త్రీయము సిద్ధి
ము గాదు॥ ౩౧॥

మూ॥ ఆసాం మహాషివర్యాణాం త్యక్త్వావ్యతమయాతనం । ఏ

తశోకథయోవిప్రో బ్రహ్మలోకమహీయతే॥ ౩౨॥

ఈచేప్పబడినయనుష్ఠానములలో చేరిచేతనైన కాలముగడిసి శరీరమువిడచిన
విప్రోదుశోకభయములులేనివాడై బ్రహ్మలోకమందు పూజ్యుడగును ముక్తుడగును
జ్ఞానమువలననే కదాముక్తి వీనికికమకములచేయుక్తియగునాయనవద్దు॥ “శ్లో॥ వి
విధాశ్చాపనిషదీ రాత్మసంశుద్ధయేత్రుతిః” యనుటచే జ్ఞానముదీనికిలేదన్నమాట
లేదు॥ ౩౨॥

మూ॥ వనేమతు విహృతైస్త్వం తృతీయం భాగమాయుషః॥ చతు

• ధృమాయుషోభాగం తృత్యం గాఢ పరివ్రజత్॥ 33॥

వివరించిన ప్రస్తావననుండు సరస్వతి లేకుండునతడేమిజేయవలెననిన ఆయు
వ్యములను గూని తెలియ గానము డచటాగనున గాఢాత్మయమగుదనుక వానప్రస్థా
శ్రమమును డచలెను॥ మూ॥ “వనవాసాంతర్ధ్వజంశాం స్వపరిగతవయసః పరివ్రా
జ్య” చని వనవాసమునకు పయనించు స్వపరిగతడగువానికి నన్యాసాశ్రమమనిశం
ఖలిఖితులుకొనినట్లు రాగత్మయమగుటతో వనవాసమువిడచియాయువ్యములో నా
లవ పాలనగా శేషించిన జీవితకాలమున సర్వసంగములను విడచి సన్యసించవలెను॥

మూ॥ ఆశమా దాశ్రయం గత్వా హుతహోమో జితేంద్రియః॥

భిక్షా బలి సత్కారాంతః ప్రవ్రజత్ ప్రేత్యవధృతే॥ 34॥

ఆశ్రమమున చి యాశ్రమమునొందెయనగా బ్రహ్మచర్యాశ్రమమునుంచి గృ
హస్థాశ్రమమునుండునుండి వానప్రస్థాశ్రమము వీటిలో భిక్షాహోమబలి ప్రముఖ
ములచే పరివ్రాంతుండై పరమందు బ్రహ్మభూతధిఃకారకు జితేంద్రియుండైనన్య
సింఛవలెను॥ 34॥

మూ॥ ఋశాని త్యాపాకృత్య చనోమోక్షే న్యవేశయేత్॥ అన

పాకృత్య మోక్షంతు సేవమానోపతత్త్యధః॥ 35॥

ఉత్తరస్థోకమునంజెప్పబడిన ప్రకారము ఋశుశ్రయమును దీచి మోక్షార్థము
సర్వసింఛవలెను అట్లు దీచక సన్యసింఛనేని నరకమునంబడును॥ 35॥

మూ॥ అధీత్య విధివద్వేదా స్మృత్యానుత్పద్య ధర్మతః॥ ఇష్టావ

శక్తితో యజ్ఞైశ్చనోమోక్షే నవేశయేత్॥ 36॥

ఆయుములను శిష్యులున్నాడు శ్రు॥ “జాయమానోవై బ్రాహ్మణస్త్రిభిర్ఋతై
ఋశవాణామాయతే యజ్ఞైరవేవేభ్యః పుజయాపితృభ్యః స్వాధ్యాయనఋషిభ్యఇ
తి” బ్రాహ్మణులు మూడు ఋశులతో బుట్టును వేదములు జదువుటచే ఋషులయు
కూయున్న సంతానముచే పితృదేవతలయొక్కయున్న యజ్ఞములచే దేవతల
యొక్కయున్న ఋణములను దీచకవలయునను శ్రుతివలన వేదములను జదివి పర్య

వజ్రముగా పుత్రులనుగని యధాశక్తిగా జ్యోతిష్తోమాదియాగములనొనర్చి మోక్షార్థకై సన్యసించవలెను॥ ౩౬॥

మూ॥ అనధీత్య ద్విజోవేదా ననుత్పాద్య తథాసుతాః | అసిష్ట్యా
• • • • • యైవ యజ్ఞైశ్చ మోక్షమిచ్ఛన్ వ్రజత్యధః॥ ౩౭॥ •

వేదములనుజదువక పుత్రునిగనక యజ్ఞములనొనరక మోక్షమును గోరెనేని నరకమునంబడును॥ ౩౭॥

మూ॥ పాశాపత్యాం నిరూప్యేష్టిం సర్వవేదసవక్షిణాం | ఆత్మ
స్యగ్నిక్ సమారోప్య బ్రాహ్మణః ప్రవ్రేశేద్గృహాత్॥ ౩౮॥

యజుర్వేదీయోపాఖ్యాన గ్రంథోక్తమును సర్వవేదక్షిణాలదియునగు పాశాపతి దేవతాకమగు నిష్ఠినిశేసి విధ్యుక్తముగ నగులనాత్మగోపణమొనర్చి గృహోదనుబడే వానప్రస్థాశ్రమమువలననున్న నాల్గవయాశ్రమమున బ్రవేశించవలెను ఇట్లు మనువుచే నాల్గవశ్రమమునున్న చెప్పబడెను శ్రుతిసిద్ధములేగావును॥ శ్రుతి“ఏకద్విత్రిదతురాశ్రమాణాంసముచ్ఛయా వికల్పితాః” ఒకటిరెండు మూడు నాల్గవశ్రమములుసముచ్ఛితములును వికల్పితములును యని॥ సూ॥ “బ్రహ్మచర్యం సమాప్య గృహీభవేత్ గృహీభూత్ వసనీభవేత్ వసీభూత్వా ప్రవ్రేశేత్ ఇతరధాబ్రహ్మచర్యా త్యప్రవ్రేశేద్గృహోద్వావనాద్యేతి” బ్రహ్మచర్యమును సమాప్తినొందించిగృహస్థుడయి యందునుండివచ్చి యందునుండి సన్యసించవలెను లేదావిరక్తిగలిగినేనియే ఆశ్రమమునుండియైత సన్యసించవచ్చునని జాబాలివచనము॥ ౩౮॥

మూ॥ యోచత్వా సర్వభూతేభ్యః ప్రవ్రజత్యభయం గృహాత్ |
తస్య తేజోమయా లోకా భవంతి బ్రహ్మవాదినః॥ ౩౯॥

ఎవడు స్థావరజంగమభూతముల కభయమిచ్చి గృహమువలన సన్యసించునో బ్రహ్మప్రతిపాదకొపనిషత్తుడగు నతడు సూర్యాదితేజములకరలేకండ స్వయముగాబ్రకాశించు తేజోమయములగు ప్రాజాపత్యాది లోకములనొందును॥

మూ॥ యస్మాదన్వపి భూతానాం ద్విజానోత్పద్యతే భయంత
స్యదేవా ద్విముక్తస్య భయంనాస్తి కుతశ్చన॥ ౪౦॥

ఏవిపునీవలన యించుకొనైన భూతములకు భయములేకుండ నతందు దేహం
ఋవిడిచి యెందువలననైన భయమునొందడు॥ ౪౦॥

మూ॥ అగారాదభి నిమాగ్రింతః పవిత్రోపచితో మునిః | సముపా-
ధేషు కామేషు నిరపేక్షః పరివ్రజేత్ ॥ ౪౧॥

గృహమువలన బయలుదేరి పవిత్రములగు దండకమండల్వాదుల నవలంబించి
మానియై స్వాదుభోజనాదులందు నిరపేక్షుడై కోరులన్నియు నివర్తించునన్య
సింహవలెను పవిత్రైశ్వరులతోపావనమంత్రజప్తోపాసనాన్యభాగిని వ్రతముతోననిమే
ధాతీధివ్రాసెను॥ ౪౧॥

మూ॥ ఏకవీవచ రెన్నిశ్యం సిద్ధ్యర్థమసహాయవాక్ | సిద్ధిమేకస్యసం-
పత్త్యక్ నజహతిసహాయతే ॥ ౪౨॥

ఒకటడే సర్వసంగరహితుడైన వానికి మోక్షావాప్తియగునని దెలిసి రెండవ
జాతు సహాయములేకుండనటులే వియోగాది దుఃఖమును పూర్వాశ్రమపుత్రాది
సంబంధము లేకుండిన మమత్వకూన్యూడగునని తాత్పర్యము నిస్సంగుడై ముక్తుడ
గును॥ ౪౨॥

మూ॥ అనగ్నిరపితతస్యైస్త్రిగ్రామమన్యథమాశ్రయేత్ | ఉపే-
క్ష్యోసంకుసుకో మునిర్భావసమాహితః ॥ ౪౩॥

అనగ్నిః యన గాతాస్త్రీయాగ్నిమున్ను గాసమాలోపితమాయెను గావున నీచ్చ
ట లోకికాగ్నియున్నులేనివాడై గృహమున్ను లేనివాడై శరీరరోగాదికము నుపే-
క్షించువాడై యన గా వ్యాధ్యాప్తిప్రతికారము చేయనివాడై “అసంకుసుకః” యన
గా స్థిరమయినబుద్ధిలేనివాడై యని “అసంబయికః” యని పాతాంతరము వస్తుసం-
గ్రహము లేనివాడైయని “ముః” యనగా మానము పూర్వముచేప్పబడెను గాన
బ్రహ్మచరనశీలుడై భావముచే బ్రహ్మమందు సమాహితుడై బ్రహ్మసంధా-
నపరుడైయని యథాము అరణ్యమండే దివారాత్రములుండి భిక్షార్థము మాత్రము
గ్రామమునకు రావలెను॥ ౪౩॥

మూ॥ కపాలం వృక్షమూలాని కుచేలమసహాయతా | సమతాదై

వ సర్వస్మి శ్చేతస్సు క్షస్యలక్షణం॥

౪౪॥

భిక్షునైత్తుకొనుటకు మంటికుండ పెంకున్ను నివాసమునకు వృక్షమూలములుము
తకదిచింపిదిబట్టకొప్పినము జలికోకబొంత సహాయములేకుండ నొకగొడై యుండు
ట ఘర్షణము బ్రహ్మమనుభావనచేత్రమిత్రాదులులేకుండుటచేసమదృష్టిభవస్థియు
ముక్తిసాధనములు గావున ముక్తిలింగమిది॥ ౪౪॥

మూ॥ నాభినందేతమరణం నాభినందేతజీవితం॥ నాలమేవప్రతీతై

త నిర్దేశం భృతకోయథా॥

౪౫॥

బ్రతుకునకుగాని మరణమునకుగాని కోరక కర్మాధీనమైయగునని ప్రతీక్షించవ
లెను అదియట్లున్న భృతకుడు నిర్మయించబడిన జీతమునుగూచి తతాకాలమును
కనిపెట్టినట్లు॥ ౪౫॥

మూ॥ దృష్టిపూతంస్యసేత్పాదం వస్త్రపూతంజలంపిదేత్॥ సత్య

పూతాంవదేద్వాచం మనఃపూతం సమాచరేత్॥ ౪౬॥

కేశములు నెముకలు మొదలగువాటిని మెట్టకుండుటకునడిచినప్పుడు త్రోవచూ
చుకుని నడువవలయును చిన్నపురుగులు జలమందుండును గావున వడపోసిచ నీళ్ళు
నేద్రావవలెను సత్యమగుమాటనే పలుకవలయును ఇదిమానముతో వికల్పమును
కల్పశూన్యముగ మనస్సును పూతముగజేసుకుని వతింపవలెను॥ ౪౬॥

మూ॥ అతివాదాంస్తీక్షేత నావమన్యేతకంచన॥ నచేమంచేహ

మాశ్రిత్య వై రంకుర్వీకేనచిత్॥

౪౭॥

ఎవ్వడైరతననుమించనాడిన సహించవలెను ఎవ్వడైన పరాధవముజేయరా
దు ఈదేహము రోగభూయిష్టపథింము గావున దీనిబట్టి యెవ్వనితోనైనవైర
ముజేయరాదు॥ ౪౭॥

మూ॥ క్రుధ్యంతం నప్రతిక్ర్యే దాక్రష్ట కుశలం వదేత్॥ సప్త

ద్వారావకీర్ణాంచ నవాచమన్యతావదేత్॥

౪౮॥

తనమీదకోపము బడినవానిపైనిదాగోపము నొందరాదు మరేమంటెత్తిపవా
నకిగ్ధమగువాకునేబలుకవలెను సప్తద్వారావకీర్ణమనిగా శ్రోత్రాదీంద్రియ

ములుఅయిదున్నమనస్సుబుద్ధిరెండున్నుగలసియేమిద్వారములనగా వీటినిబట్టిగదా
యేవాకరయినానడుచును గాన వీటిచేవిత్తి ప్రమగువాక్తుబలుక రాది బ్రహ్మవిషయం
మైనవాక్తు నేబలుక వలెనుఓయీమనస్సుచేతనేగదా బ్రహ్మము పాసననేయబడు నుల
మనస్సుచేతనేగదా బ్రహ్మవిషయమగువాక్తును బలుకబడునఅట్టిచో నప్రవ్యాగావ
క్షేర్ణ త్వమెట్లుగునువానిసిబరిహరించిబ్రహ్మవిషయమగువాక్తు నెబలుకుమనుటయెట్లుననిం
కరాగా చెప్పబడెను అదిగనుకనే “యన్మతా”మనివిశేషణమిచ్చెను అన్మతమనిగా
నసత్యము వినాశశీలమని యథఃము గావున విరాశికార్యవిషయమగు పలుకును బ
లుక రాదు అవినాశియగు బ్రహ్మవిషయమగువాక్కును బలుకవలెననియనిగా బ్రహ
వమునుపనిషత్తులు సీరూపమగువాక్కునే బలుకవలెనని కల్లుకభట్టువ్రాసెనుగో
విందరాజులతె ధర్మఃము అథఃము కామము ధర్మార్థఃములు ధర్మకామములు
అథఃకామములు ధర్మార్థఃకాములు సీయేడును వాగ్విషయమలగుటవలన ఏవా
కరయినా, బ్రహ్మతాండునపుడివి ద్వారములపుటచే వీటివలన విత్తి ప్రమగునది యస
త్యరూపమగుదానిని బలుక రాదనివ్రాసెను ఇతరవాగ్భ్యాతలు ఏడుభువనములు వా
గ్విషయములుగావున తద్విషయమగువాక్కు లసత్యరూపములగునుగాన వాటినిబ
లుకరాదు కేవలబ్రహ్మవిషయమగు వాక్కునే పలుకవలెననివ్రాసిరి॥ ౪౦॥

మూ॥ అధ్యాత్మ రతి రాసీనో నిరపేక్షో నిరామిషః॥ ఆశ్శనై వస
హయేన సుఖార్థః వివరేదిహ॥ ౪౧॥

పరమాశ్మకధికరించిన రతీయనగా నాసక్తియదిగలవాడున్న స్వస్తికాదుల
లో నొకయాసనముచేగూఁచుకొనినవాడున్న దండకమండలాద్వదులయందున్న నిర
పేక్షుడున్న విషయాభిలాషలేనవాడున్న డేహమే సహాయముగాగలవాడున్నన
యి యీసంసారములోనుండవలెను॥ ౪౧॥

మూ॥ నవోత్పత నిమత్తాభ్యాం ననక్షత్రాంగ విద్యయా॥ నాను
శాసన వాదాభ్యాం భిక్షాంబిషేత కహికచిత్॥ ౪౨॥

భూకంపవత్సంపదాది నిమిత్తకలకథనముచేతనున్న నీతిశాస్త్ర మనుసంకేతిం
చి ఫలకథనముచేతనున్న మరె యిట్లున్న శాస్త్రార్థముచేతనున్న భీతినుసంహ
రించ నిచ్చయించకూడదు॥ ౪౨॥

మూ॥ న తాపనై ర్భ్రహ్మతైర్వా వయోభిరపి వాత్సవిః । ఒక్తి

ణం భిక్షుకై రాగైర్నై రాగారముప సంవృజేత్ ॥ ౫౦॥

వానస్రస్థులచేతనున్న ఇతరులగు బ్రాహ్మణులచేతనున్న కుకీలచేతనున్న వ్యాఘ్రముగునింటికి భిక్షాభాషాము బోరాడు ॥ ౫౦॥

మూ॥ క్షప్తకేశసఖ్యశు పాప్రీదండీ కుసుంభవాక్ విచరేన్ని
యతో నిత్యం సర్వభూతాన్య పీడయక్ ॥ ౫౧॥

క్షప్తములగు కేశములు సఖములు ముఖలోమములున్న గలవాడై భిక్షాపాత్రీ
ము దండనున్న కమండలువున్న కాషాయవస్త్రములున్న గలవాడై భూతపీడి
లేకుండ దిరుగవలెను ॥ ౫౧॥

మూ॥ అత్రైజసాని పాత్రాణి తస్యస్య నివర్జణానిచ తేషామ
ద్భి స్సద్గుణం శౌచం చమసానా మివాధ్వరై ॥ ౫౨॥

సువర్ణరజతాది లోహపాత్రములందు భిక్షునైత్రరాదు ॥ ౫౨॥ “సువర్ణరౌప్య
పాత్రేషు తామ్రీకాంస్యాయనేమచ గృహ్లాభిక్షం సధర్మోస్తీ గృహీత్వా సర
కంవృజేత్” సువర్ణరజత తామ్రీకాంస్యాది లోహపాత్రములందు భిక్షాగ్రహణ
మగర్భమట్లుజేసిన సరకమనొందునని యమవచనము తద్వ్యతిరిక్తాలాటాదార్యా
దిపాత్రములకుద్ధి యజ్ఞమందు చమసలకునుంబలె జలముచేతనేయగును ॥ ౫౩॥

మూ॥ అలాబుందారు పాత్రంత మృగ్మయం వై దలంతథా । ఏ
తాని యతిపాత్రాణి మనుస్సాయంభువో బ్రవీత్ ॥ ౫౪॥

అనబతుంబ కర్యచేచేకరబడిన పాత్రము మట్టిపాత్రము వెదురుబొంగు గుం
పువద్దికిఁగొనినముకర ఇవియతులకుపాత్రములని స్వాయంభువమనువుచెప్పెను వై
దలమనగా చెట్టుత్పకురచే జేయబడినపాత్రమని గోవిందరాజుఁగొనినను ॥ ౫౪॥

మూ॥ ఎకకాలంచరే ద్భృతం నప్రసజ్జత ఏస్తరే । తైషేష్య
సక్తోహియతి ర్విషయేష్యపి సజ్జతి ॥ ౫౫॥

ప్రొగధారణతాథామొకర పూటయందే భిక్షుమేత్తవలె నదియు సధిక
ము భక్షించరాదట్లయిన ధాతువృద్ధిచే స్త్రీవిషయమందు బ్రసక్తిగలుగును ॥ ౫౫॥

మూ॥ విధూమే సన్మముసలె వ్యంగారే భక్తవజ్జనేవృత్తైకరావ
సంపాతే భిక్షాంసత్యం యతిశ్చరేత్ ॥ ౫౬॥

వంటచేసినవహ్నియొక్క ధూమములేకుండుసప్తమను నియ్యము దంపుమొద
తగునవియైనవిమ్మట నందరును భుజించి పాత్రములకుద్ధియగువేళను నిత్యము గృ
హస్థులయిత్తుకు భిక్షార్థము యతిబోవవలెనుదీనిచే సాయాహ్నమందు భిక్షకుబోవ
లెను॥ “జ్ఞో॥ అప్రమత్తశ్చరేద్భైత్యం సాయాహ్నాభిసంధితః” ప్రమత్తుడగు
కుండ అధికభిక్షాపేక్షలేకుండ సాయాహ్నమందు భిక్షకుబోవలెనని యాజ్ఞపలికె॥

మూ॥ అలాభే నవిపాదీస్యాల్లాభేచైవనహవేయేత్ | ప్రాణ
యాత్రికమాత్రస్సాన్యస్తాత్రాసం గాద్వినిగతేతి ॥ ౫౭॥

భిక్షొన్నియు తక్కువదొరికెనని దుఃఖమున్ను చాలాదొరికెనని హవేయమున్ను
బొందరాదు ప్రాణము నిలవపడుమాత్రమన్నము గొనవలెను దండకమండలు పా
త్రములందునైన సక్తిలేకుండ విడువ నుపేక్షగలిగి యుండవలెను గాని చిరకా
లగృహీతములని యాసక్తిగదు॥ ౫౭॥

మూ॥ అభిపూజితలాభాంస్తు జగుప్సేతైవసర్వశః|అభిపూజితలా
భైశ్చ యతి ర్ముక్తోపి బధ్యతే॥ ౫౮॥

పూజాపూర్వక భిక్షాలాభమందాసక్తిచే సర్వకాలమందును స్వీకరించరాదు
పూజాపూర్వకభిక్షయందు సంగము గలిగెనేని యాపూజకులయందు సక్తిగల్గుట
చే నాసన్నముక్తుడైనను బద్ధుడగును॥ ౫౮॥

మూ॥ అల్పేనాభ్యవహారేణ రహస్థానాసనేనచ| ప్రాయమాణౌ
నివిషయై రింద్రియాణి నివతేయేత్ ॥ ౫౯॥

స్వల్పహారముచేతనున్న నిజసహనమందుండుట చేతనున్న విషయములచే
సాకషింబబడెడి యింద్రియములను మశ్చింపవలెను॥ ౫౯॥

మూ॥ ఇంద్రియాణాం నిరౌధేన రాగద్వేషక్షయేణచ| అహింస
యాచఘాతావా మమృతత్వాదుకల్పతే॥ ౬౦॥

ఇంద్రియ రాగహముచేతనున్న రాగద్వేషములు లేకుండుటచేతనున్న ప్రాణి

హింసాభావముచేతనన్ను ముక్తి యొగ్గడగును॥

౬౦॥

మూ॥ అపేక్షేతగతిన్మాతాం కర్మబోధసముద్భవానిరయేవై
వపతనం యాతనాశ్చయమాలయే॥

౬౧॥

కష్టము ఇంద్రియగ్రహణపాయమును సుసారతత్వచింతన పూర్వకము
నైషమవిరాగమునకు పాయముచేయుచున్నాడువిహితకర్మములనుమానడముని
స్థిములనుచేయుడముచేశ్వసుకరాదియోనలందు బుట్టుటయున్ననరకపతనము
నచ్చట యమభటులచేనగు యాతనలనున్న సృతిపురాణాదులజూడవలెను॥౬౧॥

మూ॥ విప్రయోగం ప్రియైశ్చైవ సంయోగంచ తథాప్రయైః జ
రయాచాభిభవనం వ్యాధిభిశ్చౌపవీడనం॥

౬౨॥

ఇట్టులగు పుత్రాదివియోగమునున్న తనకు సీంసకులగు వారితో సంయోగ
గున్న ముదిమిచేనవశుడగుటను రోగాదులచేనగుపీడనున్న కర్మబోధమువలనబు
ట్టునని చెలియవలెను॥

౬౩॥

మూ॥ చేహాదుతగ్రమణంచాస్మా త్పునకార్యేచ సంభవంయో
నికోటిసహస్రేషు సృతిశ్చాస్యాంతరాత్మనః॥

౬౪॥

ఈచేహమువలన జీవాత్మనకుతగ్రమణమగుచో నైష్కామ్యబంధనమును పు
నకగభేదమందు దుఃఖము ననుభవించడమున్న శ్వసృగాలాది యోనికోట్లయందు
ప్రవాహరూపముగ బుట్టుచు వచ్చుచు నునికిన్ని ఇట్లు కర్మబంధమును జింతించవ
లయును॥

౬౫॥

మూ॥ అధర్మప్రభవంచైవ దుఃఖయోగం శరీరతాం ధర్మార్థ
ప్రభవంచైవ సుఖసంయోగమత్యయం॥

౬౬॥

ప్రాణులయొక్క అధర్మమువలననగు దుఃఖయోగమునున్న ధర్మముచేనగుజ్ఞా
నముచే మోక్షానందము నత్యయమగు వానిన్ని చింతజేయవలయును॥

౬౭॥

మూ॥ సూక్ష్మతాంఘ్యవేక్షేత యోగేన పరమాత్మనః దేహే
మన సముత్పత్తి ముత్తమేష్వధక్షేషుచ॥

౬౮॥

విషయాంతరములందు చిత్తవృత్తితోకుండ మశ్శించుటచే స్థూలజేహాదివృత్తిరిక్తనిర్వచయమునూ మ్మంతర్యామయొకట ఇంద్రియా గోచరత్వమునున్న అట్టిజ్ఞానములేకుండుటచే కర్మభేదముచే నుత్కృష్టాపకృష్టదేవపశ్వాదియొనులందు బుట్టుటనున్న చింతించవలయును॥

౬౫॥

మూ॥ దూషితోపి చరే ధర్మం యత్ర తత్రా శ్రమేరితః । సమ

స్సర్వేషు భూతేషు నలింగం ధర్మకారణం॥

౬౬॥

ఏ యాశ్రమమందుండినను తత్తదాశ్రమలింగరహితుడై దూషితుడైనను సర్వభూతములందును బ్రహ్మబుద్ధిచే సమదృష్టి గలిగి పరమధర్మమును జేయవలయును దండాదిలింగములను ధరించడము ధర్మమనకు కారణముగాదు విహితానుష్ఠానము ముఖ్యము ఇదిన్ని ధర్మము బ్రధానమనిగాని దండాదిధారణ నిషేధపరము గాదు॥

౬౬॥

మూ॥ ఫలంకతక వృక్షస్య యద్యవ్యం బుప్రసాదకం । ననామగ్ర

హణాదేవ తస్య వారిప్రసీదతి॥

౬౭॥

విచారింపగా నిండువుగాయకలుజలమును నిమళముగా జేసేదగును యైనప్పటికిని దాని కేమి చెప్పిన మాత్రముచే జలము నిమళముగాదు ఆకాయనరగ దీయవలె నారీతిచే దండాదిలింగధారణమాత్రము ధర్మకారణముగాదు మరేమనిన విహితానుష్ఠానము గావలెను॥

౬౭॥

మూ॥ సంరక్షణార్థం జగహనాం రాత్రావహని వాసదాశరీ

రస్యాత్యయేచైవ చుష్కృతవసధాం చరేత్॥

౬౮॥

తన శరీరమునకు పీడయైనను సూక్ష్మములగు విపీలికాదుల ప్రాకరక్షణముకొరకు రాత్రియందును పగటియందును భూమినిచూచి సంచరించవలెను మున్నుదృష్టిపూతంవ్యసేత్వాదమని చెప్పిన కేశాస్థిప్రముఖములను మెట్టుకుండనని చెప్పటవలన పునరుక్తలేదు॥

౬౮॥

మూ॥ అహ్నిరాత్యాగ్ని యాజంతుకా హినస్త్యజ్ఞానతో

యశిః । తేషాం చ్చాత్వా విశుద్ధ్యర్థం ప్రాణాయామాన్

పదాచరేత్॥

౬౯॥

ఇందుకు ప్రాయశ్చిత్తమును చేప్పుచున్నాడు యతియజ్ఞానముచే రాత్రియందు
గాని పగటియందుగాని సూత్యజంతుహననముగదాకి స్నానంబొనచి యూరు
ప్రాణాయామముల నొనడవలెను ప్రాణాయామమనగా "శ్లో॥ సవ్యాహృతింస
ప్రణవాం గాయత్రీంశిరసాసహ । త్రిపలే దాయతప్రాణః ప్రాణాయామస్స
ఉచ్యతే॥" ప్రాణవాయువును నిలిపి వ్యాహృతిప్రణవసహితముగ శిరస్సుతో గూడ
గాయత్రిని మూడుమారుల బతించిన ప్రాణాయామమని చేప్పబడెనని వనస్థోక్తి
జూడదగినది॥

౬౯॥

మూ॥ ప్రాణాయామా బ్రాహ్మణస్య త్రయోపి విధివత్కృతాః ।

వ్యాహృతిప్రణవై ర్యుక్తం విజ్ఞేయం పరమంతపః॥ ౭౦॥

బ్రాహ్మణ జాతికిని గాని యతికిమాత్రమేగాదు ఏడువ్యాహృతులతోనున్న ప
దిప్రణవములతోనున్న శిరస్సుతో గూడ గాయత్రిని పూరకకుంభక రేచకవిధిచేజేసి
న నదిబ్రాహ్మణులకు ప్రాణాయామమిదిపరమతపస్సు పూరకాదుల నితరస్మృతు
లచే దెలియవలయు॥ "శ్లో॥ నాసికోతర్కప్రక్షాల్చాస్యసో ధ్యాతఃపూరకఉచ్యతేకుం
భకోనిశ్చలశ్వాసో ముచ్యమానస్తురేచకఇతి॥" ముకులన వాయువు నెగబీర్పులపూ
రక మది నిలిపి చలనము లేకుండనుంచుట కుంభక మావాయువును విడుచుట రేచ
కమనియోగియాజ్ఞ వలెగా ఇట్లుముమ్మగనుటచే నట్లుగావలె నెన్ని ప్రాణాయా
మములై తే సంతపాపక్షయమగును॥

౭౦॥

మూ॥ దహ్యంతే ధ్వాయమానానాం ధాతూనాంహి యథామ

లాః । తథేంద్రియాణాం దహ్యంతే దోషాః ప్రాణస్య ని

గ్రహాత్॥

౭౧॥

సువణరజతాదులు మూషలోనుంచి యగ్నిజ్వేటి యూదగా వాటియందుగల
లోహంతరసంసర్గజ దోషము లెట్టులు కాలిపోవునో యట్టులింద్రియములు విష
యాభియలుగుటనగు దోషములున్న మనస్సుయొక్క రాగాదిదోషములున్న
ప్రాణాయామములచే నశించును॥

౭౧॥

మూ॥ ప్రాణాయామై దహేదోషా స్థారణాభిశ్చ క్రిచ్ఛిషం ।

ప్రత్యాహారేణ సంసర్గా ధ్యానేనా నీశ్వరా స్థణా॥

పాశాయామనులచే రాగాది దోషములను చరించవలెను బిష్టాదిధ్యేయ
మంథు మనస్సును నిలుపుట ధారణ వాటిచే పాపమును నశింపజేయవలెను విష
యముల వలన నింద్రియములను మరలమరల మల్లించుట ప్రత్యాహారము వీటిచేవి
షయసంపర్కములను వారించవలెను సోహమనియనిగా ఘోరముగను బ్రహ్మమేనే
నని ధ్యానించుట ప్రవాహరూపముగ నెడతెగకుండునట్లు జేయుట ధ్యానమందుచే
నశిత్వరగుణములనగా క్రోధాదులు వాటినినివారించవలయును॥ 2౨॥

మూ॥ ఉచ్చావచేషు భూతేషు దుష్టేయమకృతాత్మభిః । ధ్యా
నయోగేన సంపశ్యేత్ గతిమస్యాంతరాత్మనః॥ 2౩॥

ఈజీవునకుతక్కువైనపశువులగు దేవపశ్వాదులందు జన్మప్రాప్తి శాస్త్రము
తెలియనందున మూఢమగునంతఃకరణముగలవారిచే దెలియబడనిది యేదో యట్టి
దానిని సకారణముగ ధ్యానాభ్యాసముచే దెలియవలయు నందువలన నవిద్యచేన
గుణావ్యసీద్ధకమకములచే నీగతినిమిళించబడెనని తెలిసి బ్రహ్మజ్ఞాన నిష్ఠుడగునని
తాత్పర్యాధికము॥ 2౩॥

మూ॥ సవ్యగ్దశనసంపన్నః కిమభిసంసభ్యతే । దశకేనేనివి
హీనస్తు సంసారం ప్రతిపద్యతే॥ 2౪॥

అందువలన బ్రహ్మసాక్షాత్కారముగలవాడై కమకములచే బద్ధుడుగాడు క
మకములచే మరలవానికి జన్మములు రావు పూర్వాదికత పాపపుణ్యములు బ్రహ్మ
జ్ఞానముచేనశించు నిందుకుశ్రుతి॥ “తద్గుణాః పీకాతూలమగ్నాః ప్రతీతం ప్రదహేత్సృ
హూయతఏవం హస్యసర్వేపాపానః ప్రహూయంతఉభాబ్రహ్మేవై ష భవతీతి”
ఇషీక యనగా తృణవిశేషమాగ్నిసంబంధమగు దూదివహ్నియందు వేల్చబడిన
భస్మమయినట్లు బ్రహ్మజ్ఞానముగలవాని పాపపుణ్యములాజ్ఞానాగ్నియందు వేల్చబ
డుననిశ్రుతి॥ “శుక్రం క్షీయంతేచాస్యకమాణి తస్మైకదృష్టే పరావరణితి॥” యను
విశేషశ్రుతిచేతనున్న పుణ్యపాపములు బ్రహ్మజ్ఞానికినశించును అట్టిజ్ఞానమైన పిమ్మ
టనున్న దైవాత్మలనగా నవశముగా పాపకమకముజేయబడినను నదివానికి స్పృ
శించదు ఇందుకుశ్రుతి॥ “పుష్కరపలాశమాహినస్త్లిప్యంతఏవమేవం దేహే పాపక
మకనస్త్లిప్యంతే॥” తామరాకున నీళ్ళంటనట్లు బ్రహ్మజ్ఞానిని పాపమంటదని దే
హముకలుగజేసిడి పాపపుణ్యకమకసంబంధముముఖ్యముగనశించునని ఈయధిక

మేఘస్కూమీమాంసయందు॥ సూ॥ “తదధిగమతి త్రరశ్చార్యాధయోరశ్లేషవినా శౌతస్యోపదేశాదితి॥” అట్టిబ్రహ్మప్రాప్తిగలుగుచునుండిననప్పటికి పూర్వముందగు కర్మకమునశించు నుత్తరమందగుకర్మకముంటకుండు ననియాయుపదేశమువలన నని వ్యాసమూత్రము బ్రహ్మసాక్షాత్కారశూన్యము జన్మబంధమునొందును॥ 2౪॥

మూ॥ అహింసయేంద్రియాసంగై రైవదిక్షైశ్చైవ కర్మభిః త
పసశ్చరక్షైశ్చైవ స్యాధయంతీహ తత్పదం॥ 2౫॥

నిషిద్ధమగు హింసనువజ్జించుట చేతనున్న ఇంద్రియజయముచేతనున్న కామ్య కర్మకములు బంధహేతువులుగావున నవిమాని నిత్యకర్మకములుతప్పక చేయడము చేతనున్న యథాసంభవముగనుపవాస కృచ్ఛచాంద్రాయణాది వ్యతములచేత నున్న ఈలోకమందుండగానే బ్రహ్మత్యంతికలయలక్షణమగుపదమును బొందుదు రు పూర్వజ్ఞోకమందు బ్రహ్మదశకనముమోక్షహేతువని శెప్పబడెను ఈజ్ఞోకము చేదానికిసహకారిగా కర్మకమున్న జెప్పబడెను॥ 2౫॥

మూ॥ అస్తిస్థూణం స్నాయుయోతం మాంసశోణితలేపనం । చ
మూకవసద్ధందుగ్గంధి పూణకంమూత్ర పురీషయోః॥ 2౬॥

ఇప్పుడుమోక్షమున కంతరంగియగు వైరాగ్యమునకు హేతువుగావున దేహ స్వరూపమునురెండుస్థానములచే వ్యక్తపరచుచున్నాడు ఎముకలు స్తంభాదిగృహ దారువులుగాగలదియు నరములనేత్రాశ్మచేగట్టబడినట్టియు మాంసరక్తాదులచే పు య్యబడినట్టియు చర్మకముచే నాచ్ఛాదించబడునట్టియు మూత్రపూరీషములచేపూ ణకమైనట్టియు గావుననే దుగ్గంధముగలది॥ 2౬॥

మూ॥ జరాశోక సమావిష్టం రోగాయతనమాతురం । రజస్వల
మనిత్యం చూతావాసమమంత్యశేత్॥ 2౭॥

ముదిమిచేతనున్న ఉపతాపములనగా తతకృత శోకాదులచే నాక్రాంతము యైనట్టియు నానావిధరోగములకు నాత్రయమయినట్టియు తుష్టిపాసా శీతోష్ణా దులచే పీడితమగుచున్నట్టియు తరుచుగా రజోగుణయు క్తమగునట్టియు నశించేస్వ భావముగల గృహమనగా పృథివ్యాదిభూత నిమిత్తమగుజీవునికనియముగానిరూ పించబడినదీ దేహముదీనినిపిడువవలెననగాతిరిగియీ దేహమెట్లు రాకుండునట్టివియు

వనుస్త్పతిశ్శాస్త్రాధ్యాయము.

322

త్వము నేయవలెనని తాత్పర్యము॥

22॥

• మూ॥ నదీకూలం యథావృత్తో వృక్షంవా శకునైర్వధాతథాత్వజః॥

స్థిమందేహం కృత్వాగ్నిహోవీయశ్చైవ॥ 2౩॥

బ్రహ్మపానసమునచి వాక్తిచేహత్కాగ నమయ్యెనుందు మోక్షమేగుననట్టి నచేహము ప్రారంభకర్మముయొక్క భోగముచేననలించును అట్టిచేహమును విడుచు వారికిచ్చైవదిగ్వియనుచేపుచున్నాడు ఎవడుకర్మాభీనముగ చేహపాతమును చేయియ నోవాడు నదీతీరమందుండిన వృక్షములనపాతము సెప్పడో యెరుంగక నదీకూలముచేబడిపోవునట్లు చేహమున విడుచుచున్నవాడగుచున్న ఎవడుజ్ఞానాధీశ్వరుని శ్లాదులునుంబలెస్వాధీనమృత్యుండగు నతడు పక్షివృక్షమును స్వేచ్ఛచే నెట్లు విడుచు నట్లు చేహమును విడుచుచున్నవాడగుచున్న సలసాచి కష్టగ్రాహుఁడేమిచేయ బడును॥ 2౪॥

మూ॥ ప్రియేషు స్వేషు సుకృత మప్రియేషుచ దుష్కృతం । పిన్య

జ్య ధ్యావయోగన బ్రహ్మభ్యేతి సనాతనం॥ 2౫॥

బ్రహ్మవేత్త తనకు హితకారులగు స్వీయులయందు సుకృతమునున్న తనక హితకారులగువారనగా తన్నులిండించిన వారియందు దుష్కృతమునున్న వీరి ధ్యావయోగముచే నిత్యముగు బ్రహ్మమందుగలయును॥ శ్రుతి॥ “తస్యపుతాదాణా మన పయంతి సుహృదస్సాధుకృత్యం ద్విషంతోపాపకృత్యం॥ అపరాశ్రుతి॥ తత్తస్యైవ సు కృత దుష్కృతేషు తేతస్య ప్రియాణ్ణాతయస్సుకృతి ముపపద్యే రన్నప్రయా దుష్కృతేషు” తనకు సుహృత్తులగువారు తనభుక్త్యాకృమమున్న అనను సంపించిన విరోధులు పాపకృత్యమునున్న పొందుదురని లెండు శ్రుతులనున్న ప్ర కృతోపయోగముగు నథాపని శ్రుతి॥ ఇత్యాది వాక్యముల నుదాహరణముగా గనపరిచి సుకృత దుష్కృతములయొక్క హానిమాత్రము శ్రుత్యైకమయినప్ప టికిని యుపాసనము దెలియ దగునని బ్రహ్మహిమాంసయందు హానివిత్పాది సూత్రములచే వ్యాసులవారిచే నిరూపించబడెను ఇచ్చట సూరియొకసంబంధ ములగు సుకృతదుష్కృతములు మరయొకనికెట్లు సంక్రిమించునని శంకరాచార్యు బడును ధర్మాధర్మవ్యవస్థపయమై శాస్త్రప్రమాణము అపాపభుక్తములయొ క్కసంకృంతిన్ని శాస్త్రము ప్రమాణముగాగలది ఇదిగవుచు సంక్రిమించుటకు

దగవని శాస్త్రముచే సంక్రమించును ఇచ్చట మేధాతిథి గోవిందరాజులు ఎవనిచే తనయి తనకు త్రియములు జేయబడుచుండిన నందుకు కారణము తనసుకృతమే యని ధ్యానాభాసముచే దెలిసికొని యటులే తనకప్రియము లేవనిచేసయిగజేయబడిన సంధుకు తనపూర్వజన్మదుష్కృతమే కారణమని దెలిసికొని తనరాగ ద్వేషాఖ్యులగు పురుషులనువిడిచి నిత్యముగు బ్రహ్మమునొందుననివ్రాసిరి ఇదివ్యాసమతము నకువిరుద్ధమని కుల్లూకభట్టు మొదటవ్రాసినప్రకారముగవ్రాసెను॥ ౭౯॥

మూ॥ యదాభావేన భవతి సర్వభావేన నిస్పృహః । తదానుభవవాప్నోతి ప్రేమ్యచేహచ శాశ్వతం॥ ౮౦॥

ఎప్పుడు తత్వముచే విషయములయందు దోషతాత్పర్యముచే సర్వవిషయముల యందున్న నిస్పృహుడగునో యప్పుడిహలోకమందు సంతోషజన్య సుఖమునున్న పరలోకమందు శాశ్వతమగు మోక్షానందమునున్న బొందును॥ ౮౦॥

మూ॥ అనేన విధిరా సర్వాం ప్రయక్త్వా సంగాః శవైశ్చతైః । సర్వద్వంద్వ వినిర్ముక్తో బ్రహ్మజ్యేవావతిష్ఠతే॥ ౮౧॥

దారాపుత్రాదులయందు మమకారరూపములగు సకలసంగములనున్నక్రిమముగావిడిచి మానావమానాది ద్వంద్వములవలన విముక్తుడై పూర్వోక్తమగుజ్ఞానకర్మానుష్ఠానముచే బ్రహ్మయందు నాత్యంతికమగు రయమువొందును॥ ౮౧॥

మూ॥ ధ్యానికం సర్వ కేతై త ద్యదేత దభికల్పితం । నహ్యనధ్యాత్మ విసృచ్చి తిగ్రీయాఫల ముపాశ్నుతే॥ ౮౨॥

యచేతదనుటచే సన్నిహితమగు పూర్వస్థోక్తోక్తము పరామర్శించబడుచున్నది యేదైతే యీపుత్రాది మమత్వత్యాగమున్న మానావమానాదిహానియు బ్రహ్మయందేనిష్ఠయై నిదియంతయు ధ్యానికము అనగా తననుపరమాత్మనుగా ధ్యానముచుండనగుచున్నది ఎప్పుడుతననుపరమాత్మనుగా దెలుసుకొనుచున్నాడోయప్పుడు సర్వసత్వముకంటెనున్న విశేషించడు అటువంటిజ్ఞానమువలన నెచ్చటనయిన మమత్వమైనను మానావమానములయినను బుట్టునాయనగా బుట్టదనుట మరిన్ని బ్రహ్మత్వకమున్న నగుచున్నది ధ్యానికవిశేషమువలన ధ్యేయవిశేషములయొక్క లాభమగుచుండగా పరమాత్మ ధ్యానముయొక్క ప్రయోజనమును చెప్పుచు

హృదు ఏదికారమువలన నాత్మయనగా జీవుఁ యుండెడిచి యేదిచెప్పబడెనో
వానియొక్క యాపరమాశ్శృత్వము నెవ్వడెరుంగు యనగా ధ్యానముచేయఁ
వాడు ప్రకృతమగు ధ్యానక్రియాఫలమైచట్టి మమశ్శత్యాగమును మూనావహనా
దీహానిని మోక్షమునున్ను బొందడు॥ ౮౩॥

మూ॥ అధియజ్ఞం బ్రహ్మజపే దాధిదైవిక మేవచ | ఆధ్యాత్మికం
చ సతతం వేదాంతాధిహితంచ యత్॥ ౮౩॥

బ్రహ్మధ్యాన స్వరూపాపాసనము ముందుగా జెప్పబడె నిప్పుడు దానికంగము
గా వేదజపమును జెప్పచున్నాడు ఇంగుకుశ్రుతి “త మేతం వేదాంతవచనేనవిది
షంతి విద్యాంగతంగావేదజపముపదిశశీతి” ఆపరమాశ్శృతియునుపద్యవచనములచే
దెలియ నిచ్చయించుచున్నారు జ్ఞానమనకంగముగా వేదజపమునుపదేశించుచున్నా
రని శ్రుతి యజ్ఞ మునధికించి ప్రవృత్తమగునదియాధిదైవికము ఆశ్శ్రియనగా జీవుని
యధికించి ప్రవృత్తమగునది యాధ్యాత్మికము అట్లు వేదాంతములందు జెప్పబడె
ను॥ “శ్రుతి సత్యంజ్ఞానమనంతంబ్రహ్మ” త్రికాలాబాధ్యముస్వయంప్రకాశముదేశ
కాలానవచ్ఛిన్నము ఇట్టిలక్షణములుగలదిబ్రహ్మము లై తిరియొపనిషత్తు ఇత్యాది
బ్రహ్మసతిపాదకములగు వేదమున నెల్ల పుడును జపించవలెను॥ ౮౩॥

మూ॥ ఇదంతరణ మజ్ఞానా మిదమేవ విజానతాం | ఇదమన్విచ్ఛ
తాం స్వగః మిదమానంత్యమిచ్ఛతాం॥ ౮౪॥

ఈవేదాఖ్యమగు బ్రహ్మము దానియర్థము నెరుగనివారికిని యెరిగినవారికినిస్వ
గాఽపవగఃములనుగోరెనువారికిని శరణుమగుచున్నది పాఠమాత్రిము చేసెనున్న
పాపక్షయకరము అర్థజ్ఞానముచేతదు పాయోపదేశము వలన స్వగాఽప వగః
ప్రాప్తి హేతువుగావుననిచేశరణము॥ ౮౪॥

మూ॥ అనేనక్రమయోగేన పరివ్రజతియోఽప్యజః | సవిధా మేహ
పాస్తానం పరంబ్రహ్మధిగచ్ఛతీ॥ ౮౫॥

ఈచెప్పబడినయన్యూనక్రమముచే నెవడు సన్యసించునో యతఁడీలోకముండె
పాపమునువిడిచి పరి బ్రహ్మమందుగలయును బ్రహ్మనామో తాగిరిముచేసు పాధిశ్రి
రనాశనమయినపిమ్మట బ్రహ్మోక్యంబు నొందును॥ ౮౫॥

మూ॥ ఏవధమోక్షానుశిష్టో యతీనాం నియతాన్మనాం । వేద
సన్యాసికానాంతు కర్మయోగం నిబోధత॥ ౮౬॥ •

అన్ని సుతాత్ములగుయతులకు కుటీచద బహూదక హంస పరమహంసలనే
ద సమీకరింపి సాధారణధర్మముచెప్పబడెను ఇప్పుడు కుటీచరాదివిశేష యతి
ధర్మములను దవహితాదికమయోగుల యొక్కయు ససాధారణవత్సమా
గమగు “పువ్వుల శ్రేయస్థులవసే” అనుప్రకారముగల కమసంబంధముగలధర్మము
ను పినుండు భారతమందు సన్యాసులు నాలుగువిధములవారుగా జెప్పబడిరి॥ “శ్లో॥
చతుర్థా భిక్షుస్త్రస్యః కుటీచర బహూదకౌ । హంసః పరమహంసశ్చ యోయః
సన్యాసశ్శతైర్మత్యైః ॥” కుటీచర బహూదకహంసపరమహంసలని భిక్షులు నాలుగు
విధములందులోను త్రోవగుడు త్రముడని చెప్పబడెను ఇది కుటీచరునకు పుత్రభి
క్షోచగృహపమగు ధర్మోపదేశము గోవిందరాజు వేదోక్తాన్ని హిత్రాదిక
మత్యాగయుగ గృహస్థవిశేషుని జ్ఞానమాత్రవైదికకమనిగావేద సన్యాసిని జె
ప్పెను॥ మేధాతిధి నిరాశ్రముడగువాని వేదసన్యాసినిగా జెప్పెను అహిత్యాగయు
గగృహస్థుడంతేమిజేసి యగును నాత్మారోపణమొనరచకున్న నగ్నులకు త్యాగ
మగుననిగోవింద రాజువ్యాఖ్యనున్న అనాశ్రమియైతె మనవుచే చెప్పబడిన చాతు
రాశ్రమ్యమెట్లుగనని మేధాతిధివ్యాఖ్యనున్న ఖండించి కుల్లాకభట్టవ్రాసెను॥ ౮౬

మూ॥ బ్రహ్మచారీ గృహస్థశ్చ వానప్రస్థో యతిస్తధా । ఏతేగృ
హస్థప్రభవా శ్చత్వారః పుథగాశ్రమాః॥ ౮౭॥

ఇప్పుడు వేదసన్యాసికునకు ప్రజ్ఞాతకమత్యాగానంతరమం దైదవయాశ్రమ
ముగలవాడో నిరాశ్రముడోచెప్పోగయున్నది నాలుగే ఆశ్రమములనిచెప్పబడియు
న్నది దానినిచూపించుటకు చెప్పబడినయాశ్రమములనువదించుచున్నాడు బ్రహ్మ
చర్యిద్యాశ్రమములునాలుగు వేరువేరుగా చెప్పబడించుగాని యీనాలుగున్ను గృ
హస్థాశ్రమజన్యమంచె యగుచున్నది॥ ౮౭॥

మూ॥ సర్వేషీకమశస్త్వైతే యథాశాస్త్రం సమేవితాః । య
థోక్తకారిణంవిప్రం నయంతి పరమాంగతిం॥ ౮౮॥

ఈచెప్పబడినయాశ్రమములు నాలుగున్ను క్రమముగా శాస్త్రరీతికొప్పకనేవి

బలదీన చేని యపిశబ్దముచే మూడైనరెండైననొకటయైన యథోక్తముగ నడిచిన
వాని పరమగతి నొందించును॥ ౮౮॥

మూ॥ సర్వేషామపి చైతేషాం వేదస్మృతి విధానతః । గృహస్థ
ఉచ్యతే శ్రేష్ఠ స్మృతినేతాః విభాతిహి॥ ౮౯॥

ప్రకృతవేదసన్యాసికునకు గృహమందె ఘృతైశ్వర్యమందువాసమును జెప్పగల
డుఅందుకు గృహస్థోతిహిషణమును జెప్పచున్నాడు ఈ బ్రహ్మచర్యాద్యాశ్రమములలో
గృహస్థుడాశ్రయమగుటచేతనున్నతరుచుగా నగ్నిహోతాదివిధానము వలనను
న్నగృహస్థుడు శ్రేష్ఠుడనియన్నాదులచే జెప్పబడెను బ్రహ్మచారి వానప్రస్థయతులనుభి
తాదానముచే బోపించడముచేతనున్న శ్రేష్ఠుడు॥ ౯౦॥ యస్తాత్త్రయో ప్యాశ్రమ
ణో జ్ఞానేనాన్నైవ చాన్వహమితీ” యే హేతువుచే మూడాశ్రమములవారికిన్ని ని
త్యమును జ్ఞానమును నన్నమును నొసగునో యందుచే గృహస్థుడని చెప్పబడెను॥

మూ॥ యథానదీ నరా స్సర్వే సాగర్షేయాంతిసంస్థితం । తదై
వాశ్రమిణస్సర్వే గృహస్థేయాంతి సంస్థితం॥ ౯౦॥

ఏలాగు గంగాశోణాదినదీనదములన్నియు సముద్రమందు సంస్థిని బొందునో
అలాగునే గృహస్థవృత్తిరిక్తులగు మూడాశ్రమములవారున్న గృహస్థాధీనజీవములు
గావున నతని కడను సంస్థిని బొందుచుందురు॥ ౯౦॥

మూ॥ చతుర్భిరపి చైవైతై నిత్యమాశ్రమిభి ద్వికైః । దశలక్ష
బికోధమౌ స్సేవితవ్యః ప్రయత్నతః॥ ౯౧॥

ఈ బ్రహ్మచర్యాదికాశ్రమములవారు నలుగురు ద్విజులున్న వక్ష్యమాణమగు
బకిలక్షణములుగల ధర్మము ప్రయత్నముచే సేవించవలెను॥ ౯౧॥

మూ॥ ధృతిః క్షమాదమోఽస్త్రైయం శౌచమింద్రియ నిగ్రహః । ధీ
ర్విద్యా సత్యమక్రోధో దశకం ధర్మలక్షణం॥ ౯౨॥

ధృతియనగా సంతోషము క్షమయనగా నపకారమొనరికన వానికి ప్రత్యప
కారము చేయకపోవడము దమమనగా వికారహేతు సన్నిధినిన్ని నివికారముగ
నుండుట “మనసోదవనంగమఇతి” మనస్సును దపింపజేయుట దమమనిననందన వచ

నము వలన శీతాతపాదిద్వంద్వములను సహించడము దమమని గోవిందరాజు యు
 నైయమనగా నన్యాయముచే నొకని సొమ్మునపహరించకుండుట శౌచమనగ్నావృ
 జ్జలాదులచే యధాశాస్త్రముగ గడుగుకొనుట ఇంద్రియనిగ్రహమనగా విషయ
 ముల వలన చక్షురాదులను నుల్కించుట ధీఃయనగా శాస్త్రాది తత్వజ్ఞానము విద్యయ
 నగ నాత్మజ్ఞానము సత్యమనగా యధాథముగ జెప్పుట అక్రోధమనగా కోప
 మునకు హేతువున్నప్పటికిని క్రోధమును బొందకుండుట యూపదిలక్షణములు కల
 దిధమఃస్వరూపము॥

౯౨॥

మూ॥ దశలక్షణాని ధమఃస్య యేవిప్రా స్మధీయతే । అధీత్య
 చానుపతఃంతే తేయాంతి పరమాంగతి॥ ౯౩॥

ఏవిప్రులు ధమఃముయొక్క- దశలక్షణములను బరించి తదనుష్ఠానమొనర్తురో
 వారుబ్రహ్మజ్ఞాన సముత్పాదమువలన పరమగతిని పొందుదురు॥ ౯౩॥

మూ॥ దశలక్షణకంధమః మనుత్త్యక్ సమాహితః । వేదాంతం
 విధివ చ్ఛ్రీత్యా సన్యసే దన్మణోద్విజః॥ ౯౪॥

ద్విజుడు చెప్పబడిన దశలక్షణకమైన ధమఃమును నియతచిత్తుడై చేయుచును
 పనిపదాద్యథమును గృహస్థాశ్రమమందే గురుముఖముగా నభ్యసించి ఋణత్ర
 యవిముక్తుడై సన్యసించవలెను॥ ౯౪॥

మూ॥ సన్యస్య సర్వకర్మాణి కర్మతోషా నపానుదత్ । నియ
 తో వేదమభ్యస్య పుత్రైశ్చర్యే సుఖంవసేత్॥ ౯౫॥

సమస్తమైన యగ్నిహోత్రాదిగృహస్థధమఃములను విడిచి యజ్ఞానముచే జ
 రిగిన జంతువధాదిజనితములగు పాపములను ప్రాణాయామాదికముచే పొగొట్టు
 చు జితేంద్రియుడై ఉపవీతములను గ్రంథము బరించుచు సర్థము నెగుంగుచు పు
 త్రగృహమందే పుత్రోపకల్పితభోజనాచ్ఛాదనములు గలవాడగుచు వృత్తిచింతా
 రహితుడై సుఖముగ నుండవలెను కుటీచరునకిదే యసాధారణధమఃము చెప్పబ
 డెను ఇదే చెప్పటకు “వేదసన్యాసికానాయు” యని మున్నుజెప్పబ డెను॥ ౯౫॥

మూ॥ ఏవం సన్యస్య కమ కణి స్వకార్యకర మోఽస్పృహః; స

న్యాసే నాపహత్యేనః ప్రాప్నోతి పరమాం గతిం॥ ౯౬॥

ఈ చెప్పబడిన ప్రకారముగా గృహస్థధర్మములను విడిచి ఆత్మసాక్షాత్కార-
రస్వరూపస్వకార్యమందు జాగరూకుడై స్వగౌరవముగూడ బంధహేతువుగా
భవన నిస్పృహుడై సన్యాసముచే సాపమలను నశింపజేసి బ్రహ్మసాక్షాత్కార-
మచే ముక్తినిపొందుచున్నాడు॥ ౯౬॥

చూ॥ ఏషహోభిషిలో ధర్మో బ్రాహ్మణస్య చతుర్విధః! పుణ్యో
క్షయఫలఃప్రేత్య రాజాం ధర్మం నిబోధత॥ ౯౭॥

ఇతిమానవే ధర్మశాస్త్రే భృగుప్రోక్తాయాం సుహితాయాం
షష్ఠాధ్యాయః.

ఋషులనుగూచిఁ సంబోధనమొనరించెప్పబడుచున్నది మీకీబ్రాహ్మణసంబం-
ధమగు కర్మకలాపరూపమైన చతుర్విధమగు ధర్మమనగా బ్రహ్మచర్య గౌహాస్థ్య
వానప్రస్థాదిరూపమగునది పరమంబక్షయఫలప్రదము చెప్పబడెను ఇప్పుడు రాజ
సంబంధమగు ధర్మమును విసుండు ఈశ్లోకమందు బ్రాహ్మణునకు నాలుగొకరమము
లధర్మములనుపదేశించుటవలన “బ్రాహ్మణః ప్రవ్రజేత్” బ్రాహ్మణుడు సన్యసించ
వలసినదని ముందుగా చెప్పడమువలననున్న ఇటుపైని రాజధర్మములు వక్ష్యమా-
ణములగుచున్నవని తెలియుటకై రాజధర్మములను వినుండనిచెప్పడము॥ ౯౮॥

ఇది శ్రీమన్మహామహీబిడౌజ శ్రీమదానందగజపతిరాజ మహారాజ

దయాపాత్రభారద్వాజ సగోత్రపవిత్ర సుకవిజనవిధేయ

మండకా మేశ్వరనామధేయకృతమన్వథ్కడిపికాఖ్య

యగు ప్యాఖ్యాయందు షష్ఠాధ్యాయము.

శ్రీపరదేవతామణిపాదుకార్పణమస్తు.



శుభమస్తు.

అంధ్రమన్వథః దీపికాసహిత

మను స్మృతి సప్తమాధ్యాయ ప్రారంభము.

మూ॥ రాజధర్మాక్రవత్క్యమి యథావృత్తో భవేన్నరః సంభ
వశ్చ యథాతస్య సిద్ధిశ్చ పరమాయథా॥ ౧॥

పూర్వమందారధ్యాయములచే బ్రాహ్మణసీయొక్క ముఖ్యధర్మములను జెప్పి రాజధర్మములను అనగా రాజున కసాధారణధర్మములను జెప్పచున్నాడు ఇచట నాత్రమధర్మములను జెప్పి తద్రక్షాధికారియగు రాజయొక్క ధర్మములను జెప్ప చున్నాడని కొందరవతారికను విఖించిరి రాజధర్మాక్రవట రాజశబ్దముక్షత్రి యమాత్రపరముగాదు మరియు ప్రజాపాలకతతయగు పురుషుని జెప్పను అట్టి రాజయొక్క ధర్మములను అనగా దృష్టాదృష్టరూపములగు షాఢ్యుక్యోగ్ని హో తాద్రీదిరూపములగు ధర్మములను జెప్పగలను ఇంకరాజైష్టివ్యాపారము గలవాడై యుండవలయునొ యట్టియనుష్ఠీయములను సృష్ట్యాదియందగు రాజయొక్కయు తృప్తిప్రకారమును అదృష్టాదృష్టములయొక్క యుత్కృష్టమగు సిద్ధియునుజెప్పెద నని తాత్పర్యము॥ ౧॥

మూ॥ బ్రాహ్మం ప్రాప్తేనసంసారం త్క్షత్రిమైః యథావిధి స
ర్వస్యాస్యయథాన్యాయం కతవ్యం పరిత్యజం॥ ౨॥

కాస్త్రోక్తప్రకారముగ వేదాధ్యయనాద్యుపయోగముగు సంసారమును అన గా ఉపనయనాదీసంసారరమనుట అట్టిసంసారసంపన్నుడగు త్క్షత్రియునిచే నీజ గద్రక్షణము న్యాయము తప్పకుండ జేయదగును ఇచ్చట త్క్షత్రియపదము త్రమక్షత్రి యనికే రాజ్యాహతను జేయియజేయుచున్నది ఇతరులకు గౌణమని యెరుంగునది యేమనిన బ్రాహ్మణునకాపధర్మములయందు త్క్షత్రియధర్మమును జెప్పుటను శూ ద్రధర్మమును నిషేధించుటవలన నుత్తమత్క్షత్రియవాచకమనుట న్యాయమనగా ధ

ర్శశాస్త్రావిరుద్ధమగు సీతీశాస్త్రము॥

౨

మూ॥ అరాజకేనీ లోకేన్గో సవ్యతో విదూతే భయాత్ ॥ ౩౫ ॥
 ధామస్య సర్వస్య రాజాన మస్మజ త్సమమ్ ॥ ౩౬ ॥

ఈలాకము రాజులేకపోవుటచే నమస్తమైన భయమువలనననగా తైత్తిరీకమా
 నుమాన్గోకమగు భయమువలన నగుట అట్టిభయమువలన పితృశాస్త్రముండగా నీ
 రాచరాశ్యకమగు లోకముయొక్క రక్షణింకనే సమభుకమగు ప్రజాపతి రాజులు
 సృజించెను గాన నీరాజు లోకమును రక్షించవలయుననుట॥ ౩౬॥

మూ॥ ఇంద్రానిలయమారా-ణా మగేష్వరయశస్యచ ॥ చంద్రవి
 త్రైకయోదైచ్చవ మాత్రానిహృత్య శాశ్వతీమ్ ॥ ౪౧ ॥

కింకటిన్గోకముచే రాజును సృజించెనని శాస్త్రవర్ణనజనించినన రేండున్గోకము
 లచే జెప్పచున్నాడు ఇంద్రునియొక్కయు చంద్రునియొక్కయు వాయువుయొక్కయు
 యమునియొక్కయు సూర్యునియొక్కయు అగ్నియొక్కయు వరుణునియొక్కయు
 కుబేరునియొక్కయు సారథులగు నంశములనుచేసి రాజునుసృజించెనని
 యున్వయము ఇచ్చట నంశములనగా నిం దున్నియైశ్వర్యాంశమును వాయువు ఒలం
 శమును ఇటులనే ఆయాశేవతలయొక్క స్వాభావికాలశలననంద నుచునువ్యాఖ్యా
 నవోసెను॥ ౪౧॥

మూ॥ యస్మాకేషాం నరేంద్రాణాం మాత్రాన్మో నిర్మితోన్మహిః ॥
 తస్మాద్భవ శ్శేష సర్వధూతాః తేజసా ॥ ౪౨ ॥

ఏహేతువచే నింద్యుని సురశ్రేష్ఠులయంశములచే రాజుసృజించబడెనో యా
 హేతువచు ఈరాజు సమస్తయస్మాదప్రాణులను బలముచే తీరనగలిచుచున్నాడు.

మూ॥ తపత్యా చిత్యవతైచ్చవోచ్చమాప్తివ మనాంసిచ ॥ నవైసం
 భువిశకోర్షీ కర్షేవస్యభివీక్షతుమ్ ॥ ౪౩ ॥

ఈరాజును సూర్యునివలె చంద్రునివలె సూక్ష్ములను చూచువారలకు తపింపకు
 యుండున్నాడుగనుక నిందువలన శాస్త్రవైకలీ రాజును చూచుటకు సమభుకమగుట॥

మూ॥ సోన్మృణావతి వాయుశ్చ సోకా నిస్సమ స్సంభారాట్ ॥ స
 కుబేర స్సవరుణ స్సచుహేంద్రః ప్రభావతః ॥ ౪౪ ॥

ఆరాజు తనప్రభావమువలన నగ్నియై వాయువై సూర్యుడై యచుడై చంద్రుడై కుబేరుడై వరుణుడై యగుచున్నాడు. అనగా నగ్నిః పూర్వోక్తదేవ్యాశనం భవుడగుటను తతర్థకారియగుటచే శక్త్యాదులచే నగ్నిని స్వరూపుడగుడు న్నొడన్గుట॥

2॥

మూ॥ బాలాపి నావమంతవ్యో మనుష్యఇతి ధూమిపః । మహతీ

దేవతాహ్యేషా నరరూపేణ తివ్రతి॥

౨॥

పరిపాలకుడగురాజు చిన్నవాడైనను మనుష్యుడనుబుద్ధిచే దిరసూరించదగదు. వీచునిన ఒకానొకగొప్పదేవత మానుషరూపమున నీరాడై యవతరించి యుండుటవలన నతనిదిరసూరించుట పృత్యవాయజన్యకము॥

౩॥

మూ॥ ఎకక్షేవ దహత్యగ్ని నారం దురుప స్త్విజాంకలం దహతి

రాజాగ్ని స్సపశు ద్రవ్యసంచయం॥

౪॥

రాజునుతిరసూరించిన దృష్టకొషమునుగలదని చెప్పుచున్నాడు దుష్టమయినను వసర్వణముగలవరుని అనగా హస్తాదులను ముట్టినవరుని నగ్నిస్పృశించు సరునిమాత్రిమే దహించును రాజును నగ్నియైతే ఆట్టిదుష్టమయిన యుపసర్పణలపురుషుని పుత్రప్రాప్తిపశ్యాదులతోదహించును గనుక రాజు తిరసూరిరాహుకడుగాడునుట॥

౫॥

మూ॥ కార్యంసోపేక్ష్య శక్తిం చ దేశకాలౌచ తత్సత్వేఽకురుతే ధ

ర్మసిన్ధ్యథేం విశ్వరూపం పునఃపునః॥

౧౦॥

ఆరాజు కార్యమునున్ను తనయొక్కబలమునున్ను దేశకాలములనున్ను యథార్థముగా తెలుసుకొని కార్యసిద్ధికొరకు మాట్టమాటికి ననేకరూపములను జేయుచున్నాడు అనగా రాజుకార్యగౌరవమునుబట్టి దూరసామిప్యాదిరూపముగు దేశమును సుభిక్షదుభిక్షాదిరూపముగు కాలముననుసరించి తనకార్యమెటుల సిద్ధించునో యటుల శత్రుమిత్రోదాసీనరూపములనుబొందుచున్నాడు గాన యథార్థముగు శత్రుమిత్రాదీభావములేకపోవుటను రాజవల్లభులవని రాజును తిరసూరించుకూడదు॥

౧౧॥

మూ॥ యశ్చపశ్చాదే పద్మాశ్చి ర్విజయశ్చ పరాక్రమఃపుత్యశ్చ

• వసతి శ్రోథే సర్వతేజో మయోహి సః॥ ౧౧॥

ఎవనియొక్క- యనుగ్రహమందు లక్ష్మీయు పరాక్రమమందు విజయమును శ్రో-
ధమందు పుత్యయును నివసించియుండును అట్టిరాజు సమస్తమయిన దేవతలయొ-
క్క- తేజోమయుడౌటను అనగా రాజు ప్రసన్నుడైన లక్ష్మీయును తనకు శత్రుజ-
యమున్ను సిద్ధించును రాజుకు కోపమును పుట్టించిన మృత్యువగును గాన నితనికి
కోపమును పుట్టించకూడదు- ఇవట పద్మా-శ్చి-యని లక్ష్మీపర్యాయపదముల పృ-
యోగిండుటను అతిశయార్థమని కల్పాకళిప్టువ్రాసెను- “సర్వతేజోమయః” య-
ను సపుడు ఇంద్రాగ్ని యములని కొందరు సూర్యాగ్నిసోములని కొందరు వ్రాసిరి॥

మూ॥ తం యస్తు ద్వేషిసంధోహ త్వవిసశ్య శ్యసంశయం । తస్య

హ్యశు వివాశాయ రాజాప్రకురుతేమనః॥ ౧౨॥

ఎవడైన నజ్ఞానము వలన ద్వేషించునో యతడు నిస్సంశయముగ నశించును- ఏ-
మనగా నారాజు వానిచివాశము కొరకు ప్రయత్నించును గాన రాజుతో ద్వేషిం-
చకూడదనుట॥ ౧౨॥

మూ॥ తస్మా ధర్మణాయ మిష్టేషు సంవ్యవస్థే న్నరాధీపః । ఆ

నిష్ఠం చాశ్వనిష్టేషు తం ధర్మణం నవిచాలయేత్॥ ౧౩॥

రాజు సర్వతేజోమయడౌట వలననిష్ఠులయందీప్తమైనట్టినియు అనిష్ఠులయంద-
నిష్టమైనట్టియునే ధర్మమును నిశ్చయించునో యాధర్మమును జనులచే నతిక్ర-
మించదగదనుట అనగా ధర్మశాస్త్రవిరుద్ధమనితెలియవలెను॥ ౧౩॥

మూ॥ తస్మాథే సర్వభూతానాం గోప్తారం ధర్మమాశ్రిజం ।

బ్రహ్మతేజో మయం దండ మస్పృశ త్సార్వ మిశ్వరః॥౧౪॥

ఆరాజు కొరకు బ్రహ్మదేవుడు సకలభూతములకు రక్షకమైనట్టియు తనమనం-
తానమైనట్టియు ధర్మశోద్భవమైనట్టియు గనుకనే బ్రహ్మతేజోమయమైనట్టి-
యు దండమును అనగా శిక్షియునుట మన్ను సృజించెను అనగా బ్రహ్మదేవుడు
పూర్వకాలమును రక్షించివ్యాపారము ననుచుటకై ధర్మస్వరూపమగు దండ

మాను సృజించి యాచ్యేచ భావము॥

౧౪౪

మూ॥ తస్య సర్వాణి భూతాని నైవరాణి చరాణిచ । భయా

ద్భోగాయ కల్పంతే స్వధర్మా చ్చవలంతి॥ ౧౫॥

అదండముయొక్క భయము వలన స్థావరజంగమాత్మకములగు భూతములు పరస్పరభాధలం దొలంగుటచే భోగములు గలిగియుండును ఇంక స్వస్వధర్మాము లనుకూడ విడుచకయుండును- ఇక్కడ మేధాఅధి యీ భూతములు ఛాయాదీప్ర దానమువలన రాజభోగమున కగుననివాసెను॥ ౧౫॥

మూ॥ తం దేశకాలౌ శక్తిం చ విద్యాంచావేత్త్య తత్త్వతః॥ యథా

హత స్సంప్రణయే న తేష్వన్యాయ వతి॥ ౧౬॥

అట్టి దండమును- అపరాధులయందు దేశకాలములను శక్తిని విద్యను పరిశీల నశేషి యథాయోగ్యముగా ప్రయోగించవలయును॥ ౧౬॥

మూ॥ సరాజా పురుషోదండ స్సనేతా శాసితాచసః । చతుర్థా

మాశ్రమాశాంచ ధర్మస్య ప్రతిభాస్మృతః॥ ౧౭॥

అందరు తద్వగులై యుండుటను ప్రజలు స్త్రీలవలె నస్వతంత్రులై దీనిచే చే యుటయుండుటను ఆదండము రాజు ఇంక పురుషుడు- అదియే యీ సమస్తమున కు రక్షకము యింకశీతకము మరియు నాశ్రమచతుష్టయ ధర్మమునకు జామీను ధారుడై మునులచే జెప్పబడెను॥ ౧౭॥

మూ॥ దండశ్చాస్తి ప్రజా స్సర్వాః దండ ఏవాభిరక్షతి॥ దండస్సు

క్షేమ జాగతి॥ దండం ధర్మం విదుర్భూధాః॥ ౧౮॥

దండము సమస్తమైన ప్రజలను శీఘ్రము అటులనై రక్షించు నిద్రావస్తయం దును జాగ్రతజేయును గనుక దండమునే ధర్మముగా పెద్దలు జెప్పుదురు అన గా ప్రజలను అజ్ఞాపించుటచే రక్షించుటచేతను మీదచెప్పినప్రకారము దండమే రా జ శాసకమును మోటునిజమునుట ఇక నిద్రాదులయందు చోరాదిభాధలు లేకుండు న టుల జేయునుగాన ధర్మమే దండమనుట॥ ౧౮॥

మూ॥ సమిప్త్య సద్భుతే స్వస్య క్షర్వా రంజయతి ప్రజాః । అస

మీశ్వ ప్రణీతస్తు వినాశయతి సర్వతః॥

౧౯॥

అట్టిదండము శాస్త్రోక్తప్రకారముగ నపరాధము ననుసరించి దేహాధనాదుల యందు ప్రయోగించబడినచే సమస్తమైన ప్రజలను అనురాగము కలవారినిగ జేయును ఆలాగు గాకవిచారింపకలోభాదులచే ప్రయోగించబడిన అనగా బాహ్య ఘుల్గు ధనభృతాదులను నశింపజేయునదైతే సర్వమును నశింపజేయుననుట॥౧౯॥

మూ॥ యదినప్రణయేద్రాజా దండందంధ్యే వ్యతంద్రితః । నూలె

మత్స్యనివాపత్య్ దుర్బలాక్ బలవన్తరాః॥ ౨౦॥

రాజు అలసుడై దండాహుకాలయందు దండమునుప్రయోగించనియడల శూల నునుగుచ్చి చేలనుకాల్చినట్లు బలహీనులనుబలవంతులుఘటింతురు ఇక్కడజలవంతు మత్స్యములనువలె దుర్బిలులను బలవంతులు భక్షింతురని మాత్స్యన్యాయము నిషేధాత్మిగోవిందరాజులు వ్రాసినపుడు “జలమత్స్య”నని పాఠాంతరమనితెలియవలెను॥

౨౦॥

మూ॥ అచ్యుతాకః పురోడాశం శ్చచలిహ్య క్థవిస్తథాస్వా

వ్యంవ నస్యా తగ్గస్మిచ్చి త్వీవతేతా ధరోత్తరం॥౨౧

రాజు క్రమముగాదండమును బ్రయోగించనియడల హవిస్సుకహాముగాని కాకము పురోడాశమునుభక్షించును ఇటులనేవాయుసాది హవిస్సును కుక్క భక్షించును బ్రాహ్మణాదులకన్న శూద్రులకుప్రాబల్యముగును అనగావారెప్పధానులగు దురనుట॥

౨౧॥

మూ॥ సర్వోదండ జితోఽకో దులకాభోహి శుచినకరః । దండ

స్యహి భయాత్స్వం జగచ్ఛో గాయ కల్పతే॥ ౨౨॥

సమస్తమైనలోకమున్ను దండభయమువలననే నియమముగ సంజరించును గాని స్వభావముచేనియమముగల మనుష్యుడు దులకాభయముగాన దండభయమువల్లనే సమస్తమైనలోకమున్ను ఆవశ్యకములగుభోజనాదిరూపములగు భోగముల కొరకగును॥

౨౨॥

మూ॥ దేవానాం గంధర్వా రక్షాంసిపతగోరగాః । తేషాం భో

గాయ కల్పంతే దండేనైవ నిషిడితాః॥

౨౩॥

దండముచకు భోగ సంపాదకత్వమును దృఢపరచుచున్నాడు దేవత లనగా నిం ద్రాదులు దానవులు గంధర్వులు రాక్షసులు పక్షులు సర్పములున్ను యీ దండభయ మువలననే భోగ ముకొరక గుఱువు వి అనగా వహ్నికాదికములచే కాలమందు పభోగ మును కల్పింతురనుట॥

౨౩॥

మూ॥ దుష్ట్యయు స్వర్వవర్ణాశ్చ భిక్ష్యరక సర్వసేతవః । స
ర్వలోకప్రకాశశ్చ భవేద్దండస్య విభ్రమాత్ ॥ ౨౪॥

ఇంకనిదండముచేయకపోయినను అనుచితముగ జేసినను సమస్తమగు బ్రాహ్మణాదివర్ణము పరస్పరస్త్రిగమనముచే సంక్షోమగును సమస్తములగు శాస్త్రములయొక్కనియమములున్ను అనగా ధర్మాధికామమోక్షములున్ను నశించును చార్యులచే జగత్సంక్షోభమునగును గనుక దండమునే మరకుండ నుండవలయు ననుట॥

౨౪॥

మూ॥ యత్రశ్యామో లోహితాత్మో దండ శ్చరతిపాపహః । ప
రాస్తత సముష్మాంతి సేతాచే త్సాధుపశ్యతి ॥ ౨౫॥

ఎక్కడను శాస్త్రోక్తప్రకారమగు శ్యామరూపమును యెర్రసేతములును గల యధిష్ఠాన దేవతగలదుడము సమస్తములగు పాపములను హరించునదియై చరించు నో రాజున్ను యుక్తాయుక్తములను దెలిసినవాడగునో యచటప్రజలు మోహము గలవారుకారు అనగా సమృద్ధిగనుండురనుట॥

౨౫॥

మూ॥ తస్యాహు స్సప్రజేతారం రాజాసం సత్యవాదినం । సమీ
క్ష్యకారిణం ప్రాజ్ఞం ధర్మకామార్థక కోవిదం ॥ ౨౬॥

అట్టిదండముప్రయోగించురాజును సత్యవాదినిగాను తత్వా తత్వములను గ్రహించి నిజేయవానిగాను ప్రాజ్ఞునిగాను ధర్మార్థకామములను దెలిసిన వానిగాను మర్యాదులుచెప్పుదురని యర్థము॥

౨౬॥

మూ॥ తు రాజాప్రణయక సమ్యక్ త్రివర్గేణాభి వధకతే । కా
మాత్మా విషమః క్షుద్రో దండేనైవ నిహన్యతే ॥ ౨౭॥

అట్టిదండమునులెస్సగ బ్రయోగించు రాజు ధర్మాధికావములచే వృద్ధిబొందు
ను అలాగుగాక విషయాసక్తచిత్తుడై కోపస్వభావుడై యేదైననొకవిషయము వెతు
కువాడైయుండినయెడల అదండముచేతనే యనగా మంత్రలకోపముచేగాని య
ధర్మముచేగాని నశింపజేయబడును॥ ౨౭॥

మూ॥ దండోహి సుషహతైశో దుధకరిశ్చ కృతాశ్శభిః । ధ
ర్మాద్విచలితం హంతి నృపమేవ సబాంధవః॥ ౨౮॥

అట్టిదండము ప్రకృష్టమగు తేజోరూపముగాన శాస్త్రాదులచే నశిక్షితులగువా
రిఃప్రయోగించినలవడసిదైవిది శావున నిధర్మపరుడగు రాజునుబంధుసహితముగన
శింపజేయును గాననవహితుడై దండమును బ్రయోగించవలెననుట॥ ౨౮॥

మూ॥ తతోదుగ్ధం చ రాష్ట్రం చ లోకం చ న చ రాచరం । అంత
రిక్షా తాండ్రైవ మసీద్దేవాశ్చ పీడయేత్॥ ౨౯॥

ఇంకనట్టిదండము బంధుసహితముగ రాజును నశింపజేయుటయెగాక దుగ్ధ
మును దేశమును స్థావరజంగమాశ్మకమగు నీలోకమును యజ్ఞయాగాదులు నశిం
చుటచే హవిరేకజీవనులగు దేవతలను మునులనుగూడపీడించును॥ ౨౯॥

మూ॥ సోఽసహాయేన మూఢేన లుభేనాకృతబుద్ధినా । నశన్యో
న్యాయతోనేతుం సత్తేన విషయేషుచ॥ ౩౦॥

అదండము మంత్రప్రసాదాదిసహాయములేనట్టియు మూఢుడైపట్టియులో
భుడైనట్టియు శాస్త్రాధ్యాసములేనట్టియు విషయాసక్తుడైనట్టియు నగు రాజుచే
న్యాయముగ బ్రయోగించుటకుశక్యముగాని యధము॥ ౩౦॥

మూ॥ శుచిరా సత్యసంధేన యథాశాస్త్రానుసారిణా । ప్రణేతుం
శక్యతే దండ స్సుపహాయేన ధీమతా॥ ౩౧॥

శుచియనగా లోభరహితుడు అట్టియు సత్యప్రతిజ్ఞుడైనట్టియు శాస్త్రమునను
సరించినట్టియు మంచినహాయముగలిగినట్టియు తత్ప్రజ్ఞుడైనట్టియు వానిచేదండము
ప్రయోగించుటకు శక్తుడగును॥ ౩౧॥

మూ॥ స్వరాష్ట్రే న్యాయవృత్త స్సాన్యధృశదండచ్చ శత్రుషును

హృస్వజిహ్వస్థిగ్ధు బ్రాహ్మణేషు తమాన్విశః॥ 32॥

స్వదేశమందు యథాశాస్త్రవ్యవహారము గలవాడై శత్రువులయందు కీర్తిమైన దండముగలవాడై మిత్రులయందు కౌటిల్యములేనివాడై బ్రాహ్మణులయందు అల్పతరంగాముగలవారైనను సహనముకలవాడై యుండవలయును॥ 32॥

మూ॥ ఏవంపైశ్య స్వపతే శ్శిలోఽధేనాపి జీవతః । విస్తీర్యతే
యశోలోకే త్రైలబిందు రివాంభసే॥ 33॥

స్వల్పధనముగలవాడైనప్పటికిని మీదచెప్పినప్రకారము మంచివ్యాపారముగల రాజునకుకీర్తి నీటబడిననూనె చుక్కవలె నీలోకమును వ్యాపించును॥ 33॥

మూ॥ అతస్తు విపరీతస్య స్వపతే రజితాశ్శనః । సంక్షీయతే యశో
లోకే ఘృతబిందు రివాంభసే॥ 34॥

ఉక్తాచారముకన్న విపరీతమగు నాచారముకలిగి ఇంద్రియనిగ్రహములేనిరాజు యొక్క కీర్తి నీటియందగు నేతిచుక్కవలె తీణించును॥ 34॥

మూ॥ సేవేన్వధశ్శేరిష్టానాం సర్వేషా మనుపూర్వశః । వతాన్
నామాశ్రమాణాంచ రాజా స్పష్టోభిరక్షతా॥ 35॥

క్రమముగా తమతమ ధర్మములను తప్పకనడుచు సమస్తములగు బ్రాహ్మణా దీవణః ములయొక్కయు బ్రహ్మచర్యా ద్యాక్రమములయొక్కయు రక్షించుచుకై బ్రహ్మ రాజునుసృజించెను అనగా నియమము తప్పక నడుచువణములను రక్షించి చనిరాజునకు ప్రత్యవాయమగును అట్టినియమములేనివారలను రక్షించకపోయినను అంతప్రత్యవాయములేవని భావమని కుల్లూకభట్టు మొదలగు వ్యాఖ్యాతలువాసిరి॥

మూ॥ తేన యద్యత్సభృశ్యేన కతావ్యం రక్షతాప్రజాః । తత్త
దోవహం ప్రవత్స్యామి యథావ దనుపూర్వశః॥ 36॥

ప్రజలను రక్షించు మంత్రులతోగూడిన రాజు చేయవలసినదానిని క్రమముగా నేనుజెప్పెదనని చెప్పబోవునభవానున కంతరమని యెరుంగువది॥ 36॥

మూ॥ బ్రాహ్మణా స్పృశ్యపానీత ప్రాతరుత్థాయపాధిః పశిత్రైవి

ద్యుప్థా నివృత్తః క్రిష్టికేషాంచ శాసనే॥

32॥

అశోకవృక్షును చెప్పించువాడు రాజు ప్రాప్తుటలేచి వేదత్రయస్పర్థులగు విద్వాంసులగు బ్రాహ్మణులను పాశవశేయవలయును వారివశానాదుల సంగరించ తలెననుట ఇంక వారియాజ్ఞను చేయవలెను వారు చేయుచునుభవించునని వాతనా మోదించవలెననుట॥

32॥

మూ॥ వృద్ధాంశ్చ నిత్యం సేవేత విప్రాస్తేః విద శ్శుచీః । వృద్ధానేచీ
హి సతతం రక్షోభిరపి పూజ్యతే॥

33॥

నిత్యమున్న వేదార్థవేత్తలను వయస్సువేతను తనస్సువేతను వృద్ధులను శౌచాచారసంపన్నులగు బ్రాహ్మణులను సేవించవలయును అటులశ్శుద్ధులను సేవించువాని రాక్షసులును యెల్లప్పుడు పూజింతురు॥

33॥

మూ॥ తేభ్యోగిశ్చే ద్వివరం విసితాత్మాపి నిత్యశః । సీతాత్మా
హస్యపతి నకపిశక్యతే కహికచితే॥

34॥

రాజు తా నెంతబుద్ధిమంతుడైనను అస్థిబ్రాహ్మణులవలన వివరమును గ్రహించవలయును అలాగు విసితాత్ముడగు రాశిశ్శుభికులనగించడు అని రా నెంతతెలిసినవాడైనను పండితులవలన తెలుసుకొని నెడచివలనబుద్ధివృద్ధినించుటయే గాక నెంచు స్మిన్బుద్ధియుగలుగుచునుట॥

34॥

మూ॥ బహవో వివరయాన్మస్తా రాజాన స్సహస్రభావః । వసన్తా
అపి రాజ్యాని వివరయాన్ప్రీతిపేదిరే॥

35॥

అవినీతులగు రాజులు సప్రత్రబాంధవముగ నవినయమున ననేకులు నభిచారి అటులే వివరమున నడవించునను రాజ్యమునొందిరియనిభావము॥

35॥

మూ॥ వెనో వివర్ణో వినయా స్తగుహవత్తైవ పాథీవః । నుదా
సోయశనత్తైవ సుముఖో నిమిరేవచ॥

36॥

మైచిచేప్పినరెంటికి రెండులోకములకే భక్తస్తా-తమినిచ్చుచున్నాడు అవినయమున వేసుడను రాజునునహుషుహుషాయవ పశ్యయగు సుమనుడినుచు మునుముఖు

దును నిమియునునశించిరి॥

౪౧॥

మూ॥ పృథుస్తు వినయా ద్రాజ్యం ప్రాప్తవా న్మనురేవచ॥ కుబే
రశ్చ ధవై శ్వర్యం బ్రాహ్మ్యంచైవ గాధిజః॥ ౪౨॥

వినయమువలన పృథుచక్రవర్తీయును మనువును రాజ్యమునుబొందెను కుబే
రుడును ధరాధిపత్యమునుబొందెను విశ్వామిత్రుడును బ్రాహ్మ్యమును బొందెను
యఃకాచ బ్రాహ్మ్యప్రాప్తి ప్రస్తుతముకాకపోయినను వినయమునగాధిక్యమును
జెప్పటకని డెలియవలయును॥ ౪౨॥

మూ॥ త్రివిద్యేభ్య స్త్రయీవిద్యాం దండనీతిం చ శాశ్వతీం ఆస్మి

క్షతే చాత్మవిద్యాం వాతాఽరంభాంశ్చ లోకతః॥ ౪౩॥

ఇటుల వేదత్రయవేత్తలవలన వినయమునభ్యసించవలయునఁ జెప్పి వారివలన
నే యా వేదత్రయమునభ్యసించవలయునని జెప్పుచున్నాడు వేదత్రయవేత్తలవలననే
వేదత్రయమును స్మర్యాదిపరంపరచే లభించుచోట నిత్యముగుదండనీతిని అనగాచా
ణక్యారిప్రణీతమగు సభాశాస్త్రమునుట ఘాతప్రవృత్తి ప్రయోక్త్యుపయోగమగు
నాస్త్వికతి అనగాతత్కశాస్త్రమునుట అభ్యుదయమున హాషమును వ్యసనమం
దువిపాదమును శమింపజేయుచాశ్వానిద్యను అనగావేదాంతశాస్త్రమునుట ధనసం
పాదశోపాయముల కృత్యములను లోకమువలన నేడుఁగోవలయును అనగానా
యాముశాస్త్రములను ఆయాశాస్త్రములను తెలియువారివలన నిభ్యసించవలయు
ననుట ఇచట బ్రహ్మచారియై వేదములనభ్యసించినపిమ్మట రాజ్యాధికారిముగఁగి
యుండుగానిపుడు వేదాభ్యాసమునుజెప్పుటచే తదభ్యాసమునుదష్టకుండ జేయవల
యుననితాత్పర్యము॥ ౪౩॥

మూ॥ ఇంద్రియాణాం జయో యోగం సమత్తిష్ఠే ద్రివానిశంజితేం

ద్రియోహి శక్నోతి పరే స్థాపయితం ప్రజాః॥ ౪౪॥

జితేంద్రియుడు ప్రజలను లెస్సగాపరిపాలనజేయుటకు సమర్థుఁడగును గాన
నెల్లప్పుడును చతురదాంద్రియములయొక్క జయముఁపడునై యస్మించవలయు
ను ఇచట బ్రహ్మచారిధర్మములయంద్రియగ్రహమందరికి నావశ్యకతజెప్పియుం

డినను రాజునకదిముఖ్యునిచెలియుటకై యాయథామునుజెప్పెనని తెలియవలయును॥ ౪౪॥

మూ॥ దశకామ సముత్థాని తదాష్టా శ్రోధజానిచ|వ్యసనానిదు
రంతాని ప్రియశ్చైవ వివజాదేవీ॥ ౪౫॥

వత్సమాణప్రకారముగ కామమువలన బుట్టుపడియుగ్రోధమువలనబుట్టునైన మిడియునగు దురంతములగు అనగానారంభముననుభుముగ దోచుచు సంతమునముఃఖకరములులేక సహ్యసమైనపిమ్మట విడువరానివ్యసనములను యత్నపూర్వకముగ విడువవలయుననిభావము॥ ౪౫॥

మూ॥ కామజేషు ప్రసక్తోహి వ్యసనేషు మహాపతిః | వియుజ్యతే
ఒథా ధర్మాభ్యాం శ్రోధశే ష్యాన్య నై వతు॥ ౪౬॥

వ్యసనములనువజేంచుటకు ప్రయోజనమునుచెప్పుచున్నాడు-కామమువలనబుట్టినవ్యసనములయందాసక్తుడగురాజున కర్థధర్మములునశించునుఇట్లుఃక్రోధమువలనబుట్టినవ్యసనములయందాసక్తుడైనయెడలనర్థధర్మములునశించుటయే గాక ముత్రిమొదలగువారివలన నాత్మహానియగునుఈచెప్పుటచే కామజములకున్నుక్రోధజములకతిశయము జెప్పుడైనని నందనుడు వాగ్దాసెను॥ ౪౬॥

మూ॥ మృగ యాతౌదివాన్వృష్టః పరివాదప్రియోమదః | తౌర్య
క్రికం వృధాట్యుచ కామజో దశకౌగుణః॥ ౪౭॥

ఆవ్యసనముల కామముల నిరదేశించుచున్నాడు వేటయు జూదము పవలు నిర్దించుట ఇతరదోషములను వెల్లడిజేయుట స్త్రీసంభోగము మద్యపానము వలననగు వికారము నృతవాద్యములు పనిలేకుండ తిరుగుట యను నీపడియు కామము వలననగు వ్యసనములని యెరుంగునది॥ ౪౭॥

మూ॥ ప్రైశున్యం సాహసంక్రోహ ఈష్యాం సూయాథా దూష
ణం|వాగ్దండజంఛ పారుష్యం శ్రోధజోపి గణోష్ఠకః॥౪౮॥

తెలియని దోషములను ప్రకటించుట సజ్జనులను బంధనాదులచే గ్రహించుట ముషచే నొరులజుంపుట ధర్మములను హరించుట లేక నివ్వదగిన వానినివ్వకపోవుట

ఇత్యలమంచిన సహించకపోవుట- ఒరులగుణముల తోషము నాపాదించుట ఇ
క్రోశము తాడనాదికము యీయెనిమిదియును క్రోధము వలన బుట్టిన వ్యభవము
లని యెరుగవలయును॥ రహ॥

మూ॥ ద్వయో రశ్యోయోమూకాలం యంసశ్వేకవయోవిదుః ।

తం యస్మై జయేత్సాం తజ్జావేతావృథాఽశౌ ॥ రహ॥

పైదెట్టిని కావ జక్రోధజగఃములకు మూలముగానే లోభమును స్మృతికా
రులు చెలియుచునో యట్టిలోభము నాగణములను బుట్టించు గాన జయించవలయు
ననిభావను ॥ రహ॥

మూ॥ పావ మత్తాస్త్రై యశ్చైవ పృథగ్పావ మధా క్రమం ।

ఏతత్కష్ట తమం విద్యా చ్చతుషకం కామజేగజే ॥ ౫౦॥

ఈ చెప్పిన కామజగణములో మద్యపానము జూదము (స్త్రీ)సంభోగము వేట-
ఈరాలుగున్న ఉత్తరోత్తరము దుఃఖముల నిచ్చున యెరుంగునది ఇచ్చట రాఘ
వానిందుడను వ్యాఖ్యాత వెటవ్యాయామమువలన రాగములు చావునుగాన నింత
కంటే (స్త్రీ)సంభోగము- అపత్యోత్పాదకమైనను రేతఃక్షరణవేగధారణములచేరో
గముబుట్టించి పృథిని బొందించుగాన దుఃఖము ఇంతకంటే పాక్షికధవామహే
తువైనను విరోధోత్పాదకమౌటను జూదము దుఃఖము దీనికంటెను శరీరస్మృతి
నపహరించునది యౌటను అట్టియవస్థను విషాదులచే ననభకములమౌటను బ
హుకాలనరకాధాయమౌటను మద్యపానమన్నిటికంటె నెక్కుడుగాన నీనాలు
గున్ను దివాస్వాపాదులకంటె కామజగణములలో నతిదుఃఖదముగా తెలియవల
యునని సహేతుకముగవ్రాసెను॥ ౫౦॥

మూ॥ దండస్య పాతనం నైవ వాక్పారుష్యేభః దూషణే క్రో

ధశేషే గణే విద్యా తరస్యశీత త్త్రికం సదా ॥ ౫౧॥

క్రోధజగణమందును పైశుర్యాదులన్న దండపాతమున్ను వాక్పారుష్యము
న్న అభి- దూషణమున్ను ఈమూషన్ను దుఃఖకరములని చెలియవలయును ఇవ
టను రాఘవానందుడు అభిమామామకన్న యితకై నను మదణోద్యోగమును గ
లుగజేయు వాక్పారుష్యముకన్నను బహుకల్పనరకజనకమగు బ్రహ్మత్యాదిహేతు

జగుటను శిశుమరదాధాయకమగుటను దండమన్నిటికన్న దుఃఖమని వ్రాసెను॥

మూ॥ సప్తకన్యాస్య సర్వస్య సర్వత్రైవానుషంగణః । పూర్వం
పూర్వం గురుతరం విర్యావ్యవసన మశ్మవాన్॥ ౫౨॥

కామజకోషమందలి పానాదిచతుష్టయమును శ్రోధజకోషములయందలి దం
డపాతాదిత్రయమును గలయునగు నాయేడింటిలో క్రమముగా పూర్వపూర్వము
గురుతర దుఃఖమని బుద్ధియింతుడగు రాజు యెరుంగవలయునని భావము॥ ౫౨॥

మూ॥ వ్యసనస్యచ మృత్యోశ్చ వ్యసనం కష్టమువ్యతే । వ్యసన్య
ధోధోవ్రజతి స్వర్యాశ్చ వ్యసనీమృతే॥ ౫౩॥

లోకములో తెలివిని పోగొట్టుటను శాస్త్రానుష్ఠానాది విధిక ప్రతిబంధకముల
గుటను వ్యసనమునకు మృత్యువునకు సామ్యము సిద్ధించెనను విటిలో వ్యసనము బ
హుదుఃఖకరమని జెప్పుచున్నాడు- ఏమనగా వ్యసనముగల పురుషుడు బహువిధక
మును బొందును మరిణమును బొందినవాడైతే స్వకమానుసారముగ స్వకా
మును బొందుచున్నాడనిభావము॥ ౫౩॥

మూ॥ మాలా స్నాస్త్రవిదశ్శూరాన్ బలతృణుగ్లోద్భవాన్ ।
సచివాన్సప్తపాస్త్రావా ప్రకీర్త్విత పరీక్షితాన్॥ ౫౪॥

మానులన గా పితృపితానుహాది కులకమాగతులైనట్టియు సంతానవంతులైన
ట్టియు ధనవంతులైనట్టియు బ-ధునమృద్ధిగలిగినట్టియు ప్రసిద్ధతైనధామి ధనము
మొదలగు వైశ్వీముగలిగి స్వచ్ఛేవానుబ శాస్త్రవేత్తలనగా భృత్యవిధిమొదల
గు శాస్త్రములను తెలిసిపట్టియు ఇచ్చట నుపలక్షణవిధించే ప్రాజ్ఞులు దక్షులు మొ
దలగువారని పేర్కొనినానెను॥ బలతృణులనగా ఆయుధవేత్తలనుట సఖులప్ర
సూతులైనట్టియు ఇట్టివ మ్రొలను తెన్నగ పరీక్షణేని యేడుగురైనై సనమండ్ర
నైన సహాయాథకమురాజు సంపాదించవలెననుట॥ ౫౪॥

మూ॥ అపయత్సకరం కర్మ తద్వ్యక్తేన దుష్కరం । విశేషతోఽ
సహాయేన క్రితురాజ్యం మహాదయం॥ ౫౫॥

ఏపనిసుఖముగా జేయదగినకొ యియైన నొకనికి జేయనలవిగాదు గొప్పస
లముగల రాజ్యమసహాయముగ జేయ శక్యముగాదని యేమిచెప్పెను॥ ౫౫॥

మూ॥ తైత్తిర్యం చింతయేన్నీయం సామాన్యం సంధివిగ్రహం॥

స్థానం సముదయం గుప్తం లభ్యప్రశనునానివ॥ ౫౬॥

అమంత్రులతో గూడ సామాన్యముగు సంధివిగ్రహాదికము ననగా మంత్రములను దు దావంగనది అట్టి స ధివిగ్రహములనున్న స్థానమనగా దండకోశపురరాష్ట్రాని శ్లోకము చతుర్విధము ఇందులో దండమనగా హస్త్యశ్వరథపదాతులు టియొక్కర పోషకమునున్న కోశమనగా ధనరాశి దానియొక్కర ఆయవ్యయాదికమునున్నపు రమయొక్కర రక్షణాదికమునున్న రాష్ట్రమనగా జేశము దానియందుగల మను వ్యపశ్యాదులు బ్రతుకునట్టి క్రమమునున్న సముదయమనగా ధాన్యహిరణ్యద్వ్యుత్పత్తిస్థానమునున్న గుప్తమనగా పరిశీలించి యన్నాదికము భక్షించుట పరిశీత స్త్రీలనుభోగించుట మొదలగు నాస్మరక్షణమునున్న వత్సమాణప్రకారమగు రాష్ట్రరక్షణమునున్న లభ్య శంసమలనగా॥ “శ్లో॥ జిత్వాసంపూజయేద్దేవా” ననిజె ప్పటవలన సంపాదితధనమును సత్పత్రమందు వినియోగపరుచుటనున్న ప్రతిదిన మందున నాలోచించవలయును॥ ౫౬॥

మూ॥ తేషాం స్వస్వచ భిషాయ ముపఖ్యపృథక్పృథక్ సమస్తా

నాంచకాశ్యేషు విధవ్యాధితమాత్మనః॥ ౫౭॥

చేయదగిన పనివిధయమై యా మంత్రులయొక్కర యభిషాయమును రహస్య మంకు బ్రతివాదములేకుండ బ్రత్యేకము గానున్న యందరి భావము నొక్కర మారు గానున్న దెలిసికొని యేదితనకు హితమో యదిజేయవలయును॥ ౫౭॥

మూ॥ సర్వేషాంతు విశిష్టేన బ్రాహ్మణేన విపశ్చితా మంత్రయే

త్పరమమంత్రం రాజాషాన్ద్యుసంయుతం॥ ౫౮॥

ఈమంత్రులందరిలోనున్న ధామిక త్యాదిగుణవిశిష్టుడును బ్రాహ్మణుడగునొ కనితో వత్సమాణుడుగు గురియు క్తమగు ప్రకృష్టసంధివిగ్రహాదికముయొక్కర మం త్రమును నిరూపించవలెను॥ ౫౮॥

మూ॥ నిత్యం తస్మిన్ సమాశ్వస్త స్సర్వకార్యాణిపిత్రితే॥ తేన

సాధకం వినిశ్చిన్య తతః కర్మసమాచరేత్॥ ౫౯॥

ఎల్లప్పుడును బ్రాహ్మణునియందే సమృక్ముగలిగి తాజేయుకార్యములన్నిటి న

తని కప్పజెప్పవలెను అతనిలో నిశ్చయించి యన్నికార్యములను నారంభించ వల
యును॥ ౫౯॥

మూ॥ అన్యోనపి ప్రకుర్వీత శుచీన్ ప్రాజ్ఞాన్ స్థితాన్ సవ్యగ
భాసమాహర్తృనా నమాత్యోసుపక్షితాన్॥ ౬౦॥

వరియు గొండరి లంఘముడినవారున్న బుచ్చకాలరున్న భవాజ్ఞానమందు
నేర్చుగలవారున్న తెస్సగా బరితీంచుడినవారును సట్టిపాని కార్యసహాయుల
నుగా జేయవలెను॥ ౬౦॥

మూ॥ నిర్వర్తేతాస్సయావద్ధి రితికర్తవ్యతాస్యభిః । తావతో
తంద్రితాన్ దత్తాన్ ప్రకుర్వీత వివక్షితాన్॥ ౬౧॥

ఈరాజుకు కార్యజాతమందెవరిచే నేక ర్యము నెరవేరునో బద్ధకములేక క్షే
యలయందు త్యాహముగతవారై యాకార్యములను జేయనేచికనవాంనుంది నా
కార్యమందు నియమించవలెను॥ ౬౧॥

మూ॥ తేషామభేదియంజీత శూరాన్ దత్తాన్ కులార్థతాన్ ।
శుచీనాకరకర్తాంతే భీయానం తర్హివేశసే॥ ౬౨॥

అట్టిమనుష్యులలోశూరులును చతురులును సతులనునేయంకుశముచేనియెను
తులగువారును లంచపునమందు నిస్పృహులునునగువారిని భవోన్మత్తిప్తానములం
దునియమించవలెను యిటువంటిపారిసె బంగారుమొదలగుగనులను తవ్వించడమ
దును చెరుకు ధాన్యముమొదలగునవి పండెక్కినవలయుండును నియోగించవలెన
ని భోజనశయనగృహంతఃపురాదికమందు భయశీలురగువారిని నియోగించవలెను
తరుచుగా నట్టిబోటులనేకాకియు స్త్రీపరిశ్రమజైయున్నరాజును ఆరియుక్తుడు
శూరుడైనయడల శత్రువులచేత భేదింపబడవచ్చునై అపాయముజేయునని భీరుని ని
యోగించుమనిచెప్పట॥ ౬౨॥

మూ॥ మాతంజైవ ప్రకుర్వీత సర్వకామై వీశారదం ఇంగితా
కారచేష్టాం శుచిందక్షం కులార్థతం॥ ౬౩॥

బృహద్బ్రహ్మకామస్త్రజ్ఞుడును ఇంగితాకారచేష్టజ్ఞుడనగా ఇంగితమనగాబలి

ప్రాయము దానినిసూచించెడుమాటలయందగు స్వరాదికము ఆకారమనగా సుఖప్రసాదవై వర్ణ్యాదిరూపమైన ప్రీత్యపీఠిసూచకమగు దేహభర్మాదికము. శేష్మయనగా కోపాఽసూచకమగు కరాస్థూలనాదికము వీటితత్వమును తెలిసివాడును ధనాశయుస్త్రీవ్యసనాఽకములేనవాడును చతురుడును కలినుడును సగువానిని దూతేను గా జేయవలయును॥

౬౩॥

మూ॥ అసురక్త శ్శుచిదఃక్షు స్స్స తిమాః దేశకాలవిత్ | వపు

స్సోన్వీతభీర్వాగ్నీ దూతోరాజ్ఞః ప్రకస్యతే॥ ౬౪॥

అసుర క్తుడనగా జవానురాగముగలవాడు దీనిచేనేరాజైన శేష్మలైనద్యేషించ బాత్రము గాకుండును శుచియనగా ధనవనితాదిలోలుడుగానివాడు దీనిచే నభ్యేషణని దత్తుడనగా సమధుఃకుడు దీనిచేకార్యకాలమునతిక్రమించదు స్వృతిమంతుడనగా మరుపులేనివాడు దీనిచే జెప్పినసంగతులను మరువడు దేశకాలవిత్ యనగా దేశకాలముల ననుసరించి మున్ను జెప్పినమాటలేగాక నన్యధాబలుకువాడు వపుష్మాననగా సురూపుడు చూచినవాడు తోచినట్టుననలేకుడును వికతభీయనగా నిర్భయముడు దీనిచేసం దేశముశ్రోతలకప్రియమైనను నిశ్శంకగా జెప్పునువాగ్నియనగా సంస్కృతాద్యుక్తిక్షమును ఇట్టిదూతరాజునకు బ్రకస్యతే॥

౬౪॥

మూ॥ అమాత్యేదండ ఆయుతో దండేనయీక్రియా | నృపతౌ

కోశరాష్ట్రే వ దూతేసంధివిపర్యయా॥ ౬౫॥

శేనానాయకునియాజ్ఞ చే దండమనగా చతురంగబలముబలిపఱిచుచు గానన దీయశనియధీనము విచయయోగము దండాయుత్తము కోశగృహమున్ను గ్రామాదికమున్ను రాజుస్వయమఃగ పరశీలి చదగనవిగాన నవితదధీనములు రాజుచే నన్యాధీనములుగా జేయదగవు సంధివిగ్రహములుదూత జెప్పినటులు జేయవలెను గాననవిత దాయుత్తముః॥

౬౫॥

మూ॥ దూతఏవహి సంధతై భివశ్యేవచ సంహతాక్షాదూతస్త

తురారుతేకమః భిద్యం తేయేనవాసవా॥ ౬౬॥

భేదమునుబొందియున్నవారికే సంధియొనఁచుటకును కలసియున్నవారిని భేషించుటకును దూతసమధుఃకుడుగావున పరులదేశమందాకార్యములు జేయుటకు దూత

యుండవలెను సంతతిగ్రహములు నూనాభీరములని నైనిశ్చేన-ని ప్రపంచమే
యితి॥ ౬౬॥

మూ॥ నివి వ్యాధస్య కృత్యేషు నిగుఢ్యత క్షేప్తిశ్చైః॥ ఆకారయం
గతం చేష్టాం భృత్యేషుచ చికిషితం॥ ౬౭

దూతకుకార్యంతరము శిష్టమన్నాదు ఆహారతరరాజుకు ప్రసాద విధము
మయిన్ని శేయదగినకార్యములయందు పుట్టెడియకాశేయత క్షేప్తలగున్న
రాజులచేబంబబసినగుఢచారులయొక్కయు నీరాజయొక్క భృష్యులతో త
బ్ధావమానితులు శత్రురాజుల కార్యములనుచుమయిన్ని శేయదు యాకా
తక్షేప్తలచే నీప్సితములనున్ను చెలయవలయును॥ ౬౮

మూ॥ బుధ్ధావ సర్వం తత్సేన పరరాజ చికిషితం॥ తథా ప్ర
యత్నమాతిష్ఠే ద్యధాత్మానం నపీడయేత్॥ ౬౯॥

దూతముఖమున పరరాజులయొక్క యాప్సితమును తత్వముచే చెలసినవా
లనదమకు పీడరాకుండునట్లు బ్రవర్తించవలయును॥ ౬౯

మూ॥ జాంగలం సస్య సంపన్న మార్గ్యసాయా చువావిలం॥ రమ్య
మానతసామంతం స్వాజీన్యం దేశమావిశేత్॥ ౭౦॥

శ్లో॥ “అహ్లాదకశ్యతోయస్తు ప్రవాతః పశుమితచః॥ సజ్జేమిజాంగలోగో
బహుధా వ్యాధిసంయుతః” ఇత్యుక్తమగు నిజబాధయుగల గడ్డియుచేన్వట్టయు చు
గాలియు సధికమగు నెండయును * లుగుచట్టియు బహుధాన్యదులతో గూడిన
ము జాంగలమనబడును అట్టిదియును తరుచుగా ధార్మికులగుదియు రోగ
ద్రవములతోనిదియు ఫలపుష్పతరాల వాడులచే మనోహరమును స్వాధీనులగు స
చవతిక సామంతజనులగునట్టియు సులభములగు కృషివాణిజ్యుని జీవన
యముగలదేశము సాశ్వయించి నివసించవలెను॥ ౭౦

మూ॥ ధనుర్మంగళం చహేదు కాప మంగళం వా శుక్లశేవవాన్య
దుగళం గిరిదుగళంవా సమాశ్రిత్య వసేత్స్వం॥ ౭౧॥

ధనుర్మంగళమనగా చట్టివై కాప మంగళము ను పరధామ నిజకలముగాగలది
(44)

పహీమగమనగా రాశ్యచేనయిన నిష్కాదులుచేనయిన దశసరికిరెండురెట్లు పదిరెండుమూళ్ళకుశకులకాకుండ పొడవుగలిగి యుద్ధమప్పుడు పైనిదిగురుకుకు వెడల్పుగలిగి సావరణగవాత్సాయ క్తమగు ప్రాకారముచే వేష్టికమగునదియబ్బుగమనగా నగాధమగుజలముచే చుట్టునుబరివృతమగునది వాత్సేదుగమనగా చుట్టునామడమీరను వృక్షకంటకగుల్మలతోద్యావృతము నృదుగమనగా చతురంగబలముతోచుట్టును బహుమందియొధులచే రక్షితము గిరిదుగమనగా చుట్టును కొండలు పరులకశక్తముగానట్టి కొండలుగలిగి చిన్నతోవగలిగి యంతగతప్రసవణనద్యాది జలయుక్తమై బహుసస్యఫలవృక్షాదియు క్తమగునది ఈదుగము లోలోకడ ని రాశ్యయించి పురమునున్నింపవలెను॥ 20॥

గూ॥ సర్వేణతు ప్రయత్నేన గిరిదుగం సమాశ్రియేత్ | ఏషాం
వా బాహుగుణ్యేన గిరిదుగం విశిష్యతే॥ 20॥

ఈచెప్పుబడిన దుగములన్నిలో నెక్కువగుణములు గలిదిగావున గిరిదుగము సతిప్రయత్నముచే నాశ్రియింపవలెను దీనియందు శత్రువులకు దురారోహత్వము సులభముగ శత్రుసంహారాథమై శిలాదులు సంభవించుట మొదలగు గుణములు పెక్కులుగలవు॥ 21॥

మూ॥ త్రిణ్యాద్యాన్యా త్రితాస్త్యేషాం మృగగర్భాశ్రయాస్సరాః |
త్రిణ్యుత్తరాణి క్రమశః స్థవంగమ సరా మరాః॥ 22॥

ఈ దుగములలో మొదటి మూడుదుగములను మృగాదు లాశ్రియించును అందు మరుదుగమును మృగములు పహీమగమము గతాశ్రితములనగా నెలుకలు మొదలగునది యబ్బుగమును నక్రాదులు నాశ్రియించును మిగిలిన వృక్షదుర్భాద్యదుర్భాద్యులతోన్ని వానరాదులాశ్రియించును అందువృక్షదుగమును వానరములు దుర్భాద్యులను మనుష్యులు గిరిదుగమును శేవతలు నాశ్రియింతురు॥ 23॥

మూ॥ యదా దుగాశ్రితానేతా న్నోపహింసంతి శత్రవః | త
ద్దాతయో నహింసంతి నృపదుగం సమాశ్రితం॥ 23॥

మృగకాము నీయాదుగముల నాశ్రియించిన మృగాదులను తత్తద్విరోధులగు వానరాదులు పింఛింపలేకొ యట్టిదుగముల నాశ్రియించిన రాజును శత్రువులను

శ్రువులమీసించి తేరు॥

23॥

మూ॥ ఏకశ్చతం యోధయతి ప్రాకారస్థో ధనుధారః ! శతంధ

శనహస్రాశి తస్మాద్ధుగం విధియతే॥ 24॥

• ప్రాకారమందున్న యేవిలుకాడు నూరుమందితో రణమొనర్చుచు ధనుధార =
రుధానుధురాలు పదివేలతో యుద్ధమొనర్తునని గాఢమున దుగం నిమోక్షమును చే
శించబడెను॥ 25॥

మూ॥ తత్స్యాదాయుధ సంపన్నం ధనధాన్యవ వాహనైః బ్రా

హ్మణైః శ్శిష్టిభి ర్యంత్రై ర్యవసే వోదకేనచ॥ 26॥

అదుగము ఖడ్గాద్యాయుధసమృద్ధిధనధాన్యవతితురగాదివాహనబ్రాహ్మ
ణభక్షణ శిష్టియంత్రాద్యమును గానున్న జలసమృద్ధముగానున్న జేయవలయును॥

మూ॥ తస్య మధ్యే సుపర్యాప్తం కారయే ద్గృహమాత్మనః॥ గు

ప్తం సర్వతుకం శుభ్రం జలవృక్షసమృద్ధతం॥ 27॥

అదుగమధ్యమందు వేరువేరస్త్రీ, గృహసేవా గారాగ్ని గృహాయుధా గారాది
యుక్తమును కందకము ప్రాకారము మొదలగువాటిచే గుప్తమును సర్వతుకకఫ
లపుష్పాదియుక్తమును సుధాధవళితము వాప్యాదిజలసహితమును వృక్షస్థితము
గు గృహమును దమనివాసార్థమై నిమింపజేయవలెను॥ 28॥

మూ॥ తదధ్యాసోద్వహేద్ధ్యార్యాం సవర్ణాం లక్షణాన్వితాం॥

కులేముహూతీ సంధూతాం హృద్యాం గూఢగుణాన్వితాం॥

ఆగృహమందు నివసించి సమానవర్ణురాలును శుభసూచికచిహ్నములు గ
లదియు మహాకులమందు బుట్టినదియు మనోహరస్వరూపరాలును మంచిరూప
మున్న గుణములున్న గలభార్యను బెళ్ళి జేసుకొనవలెను॥ 29॥

మూ॥ పురోహితంచ కుర్వీత వ్యూహయాదేవ చర్షిజం । తేస్య

గృహ్యశి కర్మాశి కుర్యై రైతానికానిచ॥ 30॥

అధర్వణాదిధిచే పురోహతులైన క్రొత్తకమకములను జేయుటకు ఋత్విజుని
వరించవలెను వారా దాచియుక్క గృహ్యశి కమకములను జేయవలెను॥ 31॥

మూ॥ యజేత రాజా క్రతున్ విష్వజ్ఞైరాష్ట్ర దక్షిణైః | ధర్మాగ్రం
చైవ విశ్వేభ్యో దద్యాద్భాగం ననానిచ॥ ౭౯॥

రాజుబహుదక్షిణలుగల యశ్వమేధాదినానావిధయజ్ఞములను జేయవలయును
సం బ్రాహ్మణులకు శ్రీగృహశయ్యాదిభోగములనున్న సువరాకార త్వాదిధనమును
న్ను ఇవ్వవలెను॥ ౭౯॥

మూ॥ సం వత్సరికమాపైశ్యం రాష్ట్రా దాహారయేద్భులిం | స్యా
దామ్నాయ పరోలోకే వతేత పితృవన్మృషు॥ ౮౦॥

అనురత్నులగు మంత్రులచేసి సంవత్సర గాహ్యముగు ధాన్యాదిభాగమును దె
ప్పించవలెను- లోకమందు పన్నునిషయమై శాస్త్ర నిష్ఠుడు గావలెను స్వదేశస్థులను
దండ్యింపలే బరిపాలించవలెను॥ ౮౦॥

మూ॥ అధ్యక్షా నివిధా నుగ్రాన్య తత్ర తన విపచ్చితః | తేఽ
స్య సర్వేష్వ పేక్షైరకన్య శాంకా ర్యాణి కర్షతా॥౮౧॥

అచ్చటవట గజతురగ రథపదాతాదిస్థానములందు వేరువేరతతిగమకములం
దు కుశలాలగు నధ్యక్షులనుఅన గాసవ్యాగ్తశనవివక్షణులనునియమించవలెను వారి
రాజుయొక్క గజతురగారిస్థానములందు పనులను జేయువారి కమకములను పరి
శీలించవలెను॥ ౮౧॥

మూ॥ ఆవృత్తానాం గురుకులా ద్విప్రాణాం పూజకోభవేతీన్ద్ర
పాణామక్షయో హ్యేష నిధిర్పా హ్లావిధీయతే॥ ౮౨॥

అధీతవేమలై గురుకులమునంకివచ్చి గాహాస్థ్యముందు బ్రవేశించ నిచ్చయిం
చు బ్రాహ్మణులను ధనధాన్యాదులచే బూజించవలెను ఇట్లు బ్రాహ్మణాధీనము
నిలిచిన ధనధాన్యాదికము బ్రహ్మజ్ఞానఫలకమగుగాన రాజులకు నిధివలెనత్యయము
గుచున్నది గావునిదిశాస్త్రముచే నుపదేశించబడుచున్నది॥ ౮౨॥

మూ॥ నతంతై రానచామిత్రా హరంతి నచనశ్యంతిస్తాద్రాజ్ఞాని
ధాతవ్యో బ్రాహ్మణేష్వక్షయోనిధిః॥ ౮౩॥

ఇట్లు బ్రాహ్మణులకు సమర్పించు ధన్యాదికము నిధివంటిదిగాన నిధిపాతిపెట్టి

స ధనమువలె చోరులకుగాని శత్రువులకుగాని యపహరింప నసాధ్యమదియేతని
న్ని నశించదు గావున నిట్టినిధిగ్రాహ్యులయందవలెననగా వారికివ్వవలెను॥ ౮౩॥

మూ॥ నసగిందతే నవ్యధతే నవినశ్యతి కపీకచితే । వదిష్టమగ్ని

హూత్రేభ్యో బ్రాహ్మణస్య మభేదుతం॥ ౮౪॥

అగ్నియందు హూమమైనచివసహవిస్సులొక వృషభజారి దిగువనుబడును తస్య
గా మాతముగాకకమరును మరెరిశనై న నశించునుగాని॥ “స్లో ॥ పాత్యోస్యోహి
ద్విజస్త్రితః” అని బ్రాహ్మణుడు హస్తమేముఖముగాగలవాడనుటవలన బ్రాహ్మ
ణహస్తమందపింఛించిది యట్లుగాదుగావున అగ్నిహూత్రాదికములకంటే బ్రాహ్మ
ణునికిచ్చినవియు తమవని నెప్పుబడెను॥ ౮౪॥

మూ॥ సమ మబ్రాహ్మణేదానం ద్విగుణం బ్రాహ్మణ్యుజే । ప్రాధీ

తే శతసాహస్ర మస్సంతం వేదపారిగం॥ ౮౫॥

బ్రాహ్మణేతరపత్రియాదులకిచ్చినది యంతోయెక్కువతక్కువతేకుండ సంశేష
లమిచ్చును కర్మసిద్ధిలేక బ్రాహ్మణుడనిపించుకున్నవాడు బ్రాహ్మణ్యువుడతనికి
చ్చిన దానము పూర్వముకంటే ద్విగుణఫలమిచ్చును- ఉపక్రమించి కొంతవేదము
ను జదివినబ్రాహ్మణునకిచ్చినదానము శతసహస్రగుణమగును సర్వశాఖాధ్యాయి
యగువానికిచ్చినదియంతఫలదమగును “సహస్రగుణమాచార్యే”యని మూడవపా
దమును కొందరువ్యాసేతి॥ ౮౫॥

మూ॥ పాతశస్యహి విశేషేణ శ్రద్ధధానతయైవచ । అల్పంవాబ

హువాప్రేష్య దానస్యావాయతే ఫల్లం॥ ౮౬॥

విద్యాతపోవృక్షలచే యోగ్యుడు సత్కృతశ్రద్ధము చేతనున్న శాస్త్రమును
నమ్మడముశ్రద్ధ దీనితారతమ్యముచేతనున్న చేనిదానము పరలోకమందల్పమేని
యధికమేని ఫలముచ్చును॥ ౮౬॥

మూ॥ సమో శ్రమాధస్తైరాజా త్వహూతః పాలయకప్రజాః ।

నసవతేతసంక్రామాత్ త్కశ్రం ధన్యమనుస్మరక॥ ౮౭॥

ప్రజాపరిపాలనమునకు చున్నరాజు తనకంటే సధికబలుడైననల్పబలుడైనస

మఃకైః తనసుయుద్ధమునకువిలిచినచో డ్మశ్రియుషు యుద్ధమునకు వెనుక డీయరా
దనుక్షత్రియధర్మమును స్మరించుకొనుచు యుద్ధమువలనమరిగూడుమపాదవవలెను॥

మూ॥ సంఘాపీవ్యనివళికత్వం ప్రజానాం పరిపాలనం శుశ్రూ

హా బాహ్మణానాంచ రాజ్ఞాం శ్రేయస్సారం పరం॥౮౮॥

యుద్ధములం దపరాజ్యభిత్వమున్ను బ్రజారక్షణమున్ను బ్రాహ్మణపూజయు
న్ను రాజులకుతృప్తిమగు స్వగౌరవశ్రేయస్సానము గావుననే॥ ౮౮॥

మూ॥ ఆహామేమిధోన్యోన్యం జిఘాంసంతోమహీక్షితః॥ యు

ధ్యమానాఃపరంశక్త్యాస్వగ్గంధూర్త్యపరాజ్యభాః॥౮౯॥

రాజులు స్పర్ధచే నన్యోన్యమునుచువుట కుద్యుక్తులై యుద్ధమందపరాజ్యము
లగుచు నధికశక్తిచేహరి లేని స్వగౌరవమునొందుదురు విచారించగాశత్రుజయరాజ్య
ధనలాభములు దృష్టఫలమునెగాని స్వగౌరవము లేదయినప్పటికిని యుద్ధాపరాజ్యభి
త్వవియమమునకుఫలము స్వగౌరవగునుదోషముగాదు॥ ౮౯॥

మూ॥ నకూతైరాయుధైహాన్యో ద్యున్యమానో రణేపిపూర్ణాన్

కణిః భివాపి దిగ్ధేనాగ్ని జ్వలితేభేజన్తైః॥ ౯౦॥

కూతులులనగా పయికికర్తగాకనబడి లోపలనాయుధములున్నవాటిచేతనుచి
ల్లకోలలచేతనున్ను నగ్నిచేజ్వలించుచున్న యలుగులుగలవాటిచేతనున్ను విచారి
గములగువాటిచేతనున్ను యుద్ధమందుశత్రువులనుకొట్టతగదు॥ ౯౦॥

మూ॥ నచహన్యాత్ స్థలారూఢాన్ నశ్లీలం న కృతాంజలిం॥నా

మక్తకశంనాశీనం నతవాస్త్వీతి వాచినరే॥ ౯౧॥

తానురథముపైనుండి రథమువిడిచి దిగువనున్నవానిని నపుంసకునిన్ని అంజలి
జేచినవానినిన్ని కొప్పువిడిచినవానినిన్ని కూచుండువానినిన్ని నీవాడనన వానిని
న్ని కొట్టగూడదు॥ ౯౧॥

మూ॥ నసుప్తం నవిసన్నాహం ననగ్నం ననిరాయుధం । నాయు

ధ్యమానం పశ్యంతం నపరే సమాగతం॥ ౯౨॥

నిద్రితుని సన్నాహములేనివానిని సగ్నని నిరాయుధుని యుద్ధముమాని చూచు

మనుచానిఁ మృయ్యోకనితో యుగమునఁ మహావానిని కౌట్రురాదు॥

౯౨

మూ॥ నాయుధవ్యసన ప్రాప్తం నాతం నాశి పరిక్షతం నశీతం
నపరావృత్తం సతాంధమహానుస్మృత్॥

౯౩॥

భగ్నఖడ్గాద్యాయుధుఁన్ని పుత్రాదివిపత్తిచే నాతుఁడగువానిని బహు పృ
హరాకులుఁన్ని భీతుఁని యుధపరాజ్ఞులుఁన్ని శిష్టులగు త్రిత్రియలయొకఁ ధర్మ
మునుదలచుచు గొట్టగూడదు॥

౯౩॥

మూ॥ యస్తుభీతః పరావృత్త స్సంగ్రామే హవ్యతేషః॥ భావః
ర్వద్ధుషక్రాశం కించి తత్సర్వం ప్రతిపద్యతే॥

౯౪॥

ఏభటుడు ప్రాణభీతిచే యుగములో నుంచిపోవుచు శత్రువులచే జంపబడునో
యతండు తనయేలికయొకఁ పాపమునెల్ల నుంగొనిపోవును సుకృత దుష్కృతము
లుశాస్త్రప్రమాణముచే సంక్రమయోగ్యులయందు సంక్రమించును ప్రియేషు సుక
తమిత్యాదికముచే షష్టాధ్యాయమందీవిషయము పరిష్కరించబడెను మేధాభిపో
వకుని పాపమునొందునన్నది యథావాదమనెను॥

౨౪౩

మూ॥ యచ్చాస్య సుకృతం కించి దముత్రాథే ముపాజీతం॥ భ
తాతత్సర్వమాదత్తై పరావృత్తహతస్యతు॥

౯౫॥

యుధులందు పరాజ్ఞులుకై హతుడగువాడు పరలోకార్థమై జేసిన పుణ్యమే
ర్థి నతనియేలికచుపొందును॥

౯౫॥

మూ॥ రథాశ్వం హస్తీనంఛత్రం ధనంఛాస్యం పశూంస్త్రీయః॥
సర్వద్రవ్యాణి కుప్యంత యోయజ్జయతి తస్యతత్॥

౯౬॥

రాజుకు సర్వధనగ్రహణముగలుగుచుండగ నిందుకు నపవాదమును చెప్పచు
న్నాడు రథాశ్వగజభతపస్తాగ్రిధనధాన్యగవాదిస్త్రీముఖ్యములను గుడలవఁడా
దీసర్వద్రవ్యములును కుప్యంతగా సుచణరజతవ్యతిక్త తామ్ర కాంఝాదికము
న్ను వేరువేర నెవరుజయించి తెచ్చిపది వారికేయగుచున్నది సుచణరజతరశ్మిభూ
మ్యాద్యుత్పన్నద్రవ్యంబులను రాజుకు సమపిండవలెను ఇందుకేయవట పరిగణ
న గాజేయదగియె నది గావుననే॥

౯౬॥

మూ॥ రాజ్యశ్చ దన్యమధ్యగ మిత్రేషా వైదికీ శునిః । రాజ్యాశ్చ
సర్వయోధేన్యో దాతవ్యమపృథక్జితం॥ ౯౭॥

జయించి తెచ్చిన ద్రవ్యములలో నుంచి యెంచి యెత్తి తీయబడిన సువర్ణరజతేషు
స్త్రాక్షికోతృప్తద్రవ్యము ధారమనబడును దానినిన్ని కలతురగాది వాహనములకు
న్న రాజుకు యోధులివ్వవలెను॥ “నూ॥ వాహనంచ రాజ్య ఉద్ధారంచేతి” వాహన
ములున్న రాజుకు ధారపని గౌతమచనము స్వామికి ఉద్ధారవిషయమై శ్రుతి॥
ఇంద్రోవైస్యత్రంహత్వా” అనునదియారంభించి “సమహాభూత్వా జేవ తా అబ్ర
వీత్ ఉద్ధారం సముద్ధరతేతి॥” ఇంద్రుడు వృత్త్యధిపేని జేవతలను గూర్చి పలికెనని
మొత్తపుదోపుడు సొమ్మును యోధులకు పారుమాను సారముగ రాజు పంచి పెట్ట
వలె॥ ౯౭॥

మూ॥ ఏషీను పశ్చతః పోక్తియోధధర్మ స్సనాతనః । అస్మాగ్ధ
ర్మాన్నచ్చవేతత్తత్రియోఘ్నన్రణేరిషూన్॥ ౯౮॥

అనాదిసర్వప్రవాహ సంభవముగాన నిదినిత్యమై యవిగహితతమగు యోధ
ధర్మము చెప్పుట డెను యుద్ధమందు రిపుసంహార మొనర్చిన త్రివియుడీ ధర్మమును వి
డువరాదు యుద్ధాధికారిగావున త్రివియుడని చెప్పుట చేత దితరుల యైనను రాజుల
కుని దేధర్మము॥ ౯౮॥

మూ॥ అలబ్ధం వైవ లిక్సేత లబ్ధం రక్షేత యశ్చైతః రక్షేతం వ
ధా యేచ్చైవ వృద్ధం పాతేషు నిక్షిపేత్॥ ౯౯॥

అజితములగు భూసువర్ణాదికములను జయించుదుర్మక్తుడు గావలెను లబ్ధము
గుదానిని యత్నముచే రక్షించవలెను రక్షితమగుదానిని వాణిజ్యాదికముచే వృద్ధి
నొందించవలెను వృద్ధి నొందినదానిని సత్పాత్రములందు వినియోగ పరచవలెను॥ ౯౯॥

మూ॥ ఏతచ్ఛత్రుర్విధం విద్యాత్పురుషాథా ప్రయోజనం । అస్యని
త్యమనుష్ఠానం సమ్యక్కుర్యా దతంద్రితః॥ ౧౦౦॥

ఈనాలుగు విధములగు పురుషాథావనగా స్వర్ణాదికము దానిప్రయోజన
మును యే హేతువుచే నీతిరూపమని తెలియవలెనో యది హేతువచేనలనునై సరి

తతమును తదనుష్ఠానముజేయవలయును॥

౧౦౦

మూ॥ అలభ్యమిచ్ఛే ద్దండేన లబ్ధం రక్షే దవేషయాఽరక్షితం వర్త
యే ద్ద్యుధ్యై వల్లభం దానేన నిక్షిపేత్॥ ౧౦౧॥

• ఏది అలభ్యమో దానిని చతురంగబలరూపమగు దండముచే సంపాదించునట్లు
యించవలెను లబ్ధమగుదానిని ప్రశస్యచేక్షణముచే రక్షించవలెను రక్షితమగుదానిని
వృద్ధ్యుపాయమగు స్థలజలపదవాణిజ్యాదికముచే వృద్ధినిొందించవలెను ప్రవృద్ధుడగు
ధనమును శాస్త్రీయమగు విభాగముచే సత్పాత్రమందు వినియోగపరిచవలెను॥ ౧౦౧॥

మూ॥ నిత్యముద్యతదండస్స్య స్థిత్యం విషృతపౌరుషం । నిత్యం
సంవృతసంపార్యో నిత్యం చిద్రానుసార్యరేః॥ ౧౦౨॥

నిత్యమును హస్త్యశ్వాదియుద్ధాది శతౌఘ్యాసముగల వాడుగావలెను నిత్యము
త్రువిద్యాభ్యాసాదికముచే బ్రకటితమగు పౌరుషముగలవాడు గావలెను నిత్యము
మంత్రాగారచేష్టాదికము గుప్తముగా గల వాడును శత్రువుయొక్క వ్యసనాది
రూపభీతిములను కనుగొనువాడును గావలెను॥ ౧౦౨॥

మూ॥ నిత్యముద్యత దండస్య కృత్స్నమున్వజతే జగత్ । తస్మా
త్సర్వాణి భూతాని దండేనైవ ప్రసాదయేత్॥ ౧౦౩॥

దండముచే లోకము భయపడును గావున సర్వప్రాణులనున్న దండముచే స్వా
ధీనపరచుకొనవలెను॥ ౧౦౩॥

మూ॥ అమాయయైవ వతేత సకథంవన మాయయా । బుద్ధ్యే
తారి ప్రియుక్తాంవ మాయానిత్యం స్వసంవృతః॥ ౧౦౪॥

అమాత్యాదులయడల నెల్ల పుష్కము మాయచేబ్రువ ర్తింపరాదుయటలరు నను
వారువిశ్వసించకపోదురు ధర్మరక్షారథమై యధారథముగా వ్యవహరించు
యత్నముచే జేయబడినయాత్మ పక్షరక్షనున్న తనవారినిభేదించుటకు విరోధులూ
నచేడు మానసున్ను నిత్యమునెరుంగవలెను॥ ౧౦౪॥

మూ॥ నాస్య చ్చిద్రం పరో విద్యా ద్విద్యా చ్చిద్రంపరస్యతు గూ
హేతుకార్మ ఇవాంగాని రక్షేద్వివర మాశ్మనః॥ ౧౦౫॥

తనమంత్రబుమొదలగువారలలో ఘట్టినభేదమును శత్రువులెరుగకుండ నట్టులు
ను శత్రువులప్రకృతిభేదము చారులకలన తనకు దెలియునట్టులును యత్నముజేయ
వలయును కూర్మముతనముఖమునువిరణములను దనదేహమండెట్లుదాచునట్లు తన
యమాత్యాదిరాజ్యాంగములను దానసమ్మానాదులచే స్వాధీనపరచుచుండవలెను
దైవవీశముచే బ్రకృతిభేదాదిభిద్రముగలగ నని తత్ప్రతికారము యత్నముచే జేయ
వలెను॥ ౧౦౫॥

మూ॥ బకవచ్చింతయే దథాన్ సింహవచ్చ పరాక్రమేత్ | వృ
కవచ్చా వలుంపేత శశవచ్చ వినిష్పతేత్ ॥ ౧౦౬॥

అతివచలస్వభావమయినను జలచుందున్నమీనమును గ్రహించుట కేకాగ్రము
నసగ్రామై యెట్లుబకమచ్చింతించుచుండునో రహస్యమున లెస్సగాజేయబడినంత
గముగల శత్రువునియొక్కదేశగ్రహణాద్యధిక్షములను చింతించవలెను యేలాగు
నసింహము స్థూలదేహముగల యేనుగులకదువుపై విక్రమించునో యాప్రకారము
గ శత్రువు బలవదన్యసహాయము లేనివాడగుచుండునపుడు తానుస్వల్పబలుడైన
ను విజృంభించవలెను యెగిరివిక్రమపాలకకృతరక్షగలిగినను దైవవశముచేపాల
కుడు మరచియున్నప్పుడు పశువునుబట్టించంపునో తద్రీతిని దుర్గాదిసంరక్షితుడైన
ను శత్రువు ప్రమాదమునొందియుండుటగనుగాని చంపవలెను దెవులపిల్లి వ్యాధు
నివాగురాదులచే బట్టబడియును, ప్లుతగతితో దొరకక సరితిని పారిపోవునోయట్టిరి
తిని శత్రువులుచుట్టుముట్టినపుడు భ్రమకలగ జేసి విరోధులనుగమరించి తప్పించుకని
గుణముగల బలవదాశ్రయమునకు బోవలయును॥ ౧౦౬॥

మూ॥ ఏవం విజయమానస్య యేస్యస్యః పరిపంధినః | తానానయె
ద్వశం సర్వాన్ సామాదిభి రుపక్రమేత్ ॥ ౧౦౭॥

ఈప్రకారముగ విజయోద్యుక్తుడగురాజు విజయమునకడ్డువచ్చెడు విరోధుల
ను సానుభేద దండోపాయములచే వశముగజేయవలయును॥ ౧౦౭॥

మూ॥ యదితేతు సతిష్ఠేయు రుపామైః పౌరైఃప్రిభిః | దుడై
నై వప్రసవ్యైతాన్ శనక్తై ర్వశమానయేత్ ॥ ౧౦౮॥

తనవిజయమునకు విఘ్నమొనర్చెడువారు సానుభేదదానముల స్వాధీనముగాని
యెడల లఘుగురుదండక్రమముచే బలాతలరించి యద్ధులచేల్లగ వశవముజే

యవలయును॥

౧౦౮॥

మూ॥ సామాదీనా ముపాయానాం చతుర్థానుప పంచితాః ।

సామదండౌ ప్రశంసంతి నిత్యం రాష్ట్రాభి శ్శుద్ధయే॥౧౦౯॥

నాలుగైన సామాద్యుపాయములలో సామదండములనె రాష్ట్రాభివృద్ధి కై పం
డితులుప్రశంసించుచున్నారు సామమందు బ్రయాసభవ్యమైనైవ్యమయిది ఈష
ములులేవు గావుననున్నదియుండిననున్నదంతమందుకార్యనిధివలననున్నది ౧౦౯

మూ॥ యథోద్ధరతి నిజాతా కతుంఛాన్యం చ రక్షతి తథా రక్షే

స్మృతౌ రాష్ట్రం హన్యాచ్చ పరిపథినః॥ ౧౧౦॥

మూ॥ ఘామియందు సస్యమున్న శృణుమున్నకూడాబుట్టును కష్టకుడు తృ
ణమునుకీసికేసి ఛాన్యమునురక్షించినట్లు దుష్టులనుసంహరించి సన్మానులను నిల
వబెట్టి రాష్ట్రవృద్ధినిజేయవలయును కష్టకదృష్టాంతముచే వారలభ్రాతృలను నశిం
పజేయవలయును సద్యక్తమగు రాజ్యమునురక్షించవలెను॥

మూ॥ మోహద్రాజాస్వగాష్ట్రం యః దశకయత్యనపేక్షయా ।

సోచి రాద్భక్తితే రాజ్యా జ్జీవితాచ్చ సదాంధవః॥౧౧౧॥

సదసజ్జననివేదనలేక స్వరాష్ట్రజనులనుపేక్షించినరాజు అశాస్త్రీయ ధనగ్ర
హణమారణాదిపీడాజనితదోషముచే శిశుముగా రాజ్యమువల్లనున్న జీవితమువ
ల్లనున్న భగ్నిప్తుడై పుత్రాదులతోనశించును॥ ౧౧౧॥

మూ॥ శరీరకశకనాత్పాణాః క్షీయంతే ప్రాణినాం యథా । త

థా రాజ్ఞానుపి ప్రాణాః క్షీయంతే రాష్ట్రకర్షణాత్॥౧౧౨॥

ఆహారాదినిరోధమువలనగు శరీరశోషణములచే ప్రాణులయొక్క ప్రాణము
లుక్షీణించినట్లు రాష్ట్రముయొక్క కర్షణముచే ప్రజలయొక్క కోపాదికమవల
న రాజులయొక్క ప్రాణములు క్షీణించును గావున స్వపుమ శరీరరక్షణము వలె
నే రాష్ట్రరక్షణజేయవలెను॥ ౧౧౨॥

మూ॥ రాష్ట్రస్య సంక్రమే శ్శక్యం విధాన మిదమ చ కేతే । సుసం

గృహీత రష్ట్రోగః పాథిశ్చ స్సుఖ మభ్యుతే॥ ౧౧౩॥

రాష్ట్రరక్షణము నీవత్స్యమాణప్రకారముగ నిత్యము జేయవలయును లెస్సగార
తీంచబడిన రాజ్యముగలరాజు సుఖముగా వృద్ధిపొందును॥ ౧౧౩॥

మూ॥ ద్వయోస్త్రయాశౌం పంచానాం మధ్యేగుల్మ వధిస్థితంత
ధాగ్రామశతానాంచకుర్యాద్రాష్ట్రస్యఽంగ్రహం॥ ౧౧౪॥

రెండుగ్రామములకుగాని మూడుగ్రామములకుగాని యైదింటికిగాని నూటికి
గాని మళ్ళను రక్షించెడు భటులను సత్కరుడగు నాయకునితో నిలపవలెను-యది
రక్షాస్థానముగా జేయవలెను గౌరవలాభువవిచారము క్తవిఃల్పము॥ ౧౧౪॥

మూ॥ గ్రామస్యాధిపతిం కుర్యాద్దశగ్రామపంచథావిశతీశం
శతేశంచ సహస్రాధిపతంతథా॥ ౧౧౫॥

ఒకగ్రామముమొదలుకొని పది యిరువది నూరు వేయుగ్రామములకువధిపతు
లనేర్పరుపవలయును॥ ౧౧౫॥

మూ॥ గ్రామేవోషాన్ సముశ్పన్నాన్ గ్రామిక శ్వనశ్చైస్స్వయం
శంసేద్ద్రామదశేశాయదశేశోవిశతీశన॥ ౧౧౬॥

మూ॥ విశతీశస్తు తస్వర్వం శతేశాయనివేదయేత్ । శంసేద్ద్రా
మశతేశస్తు సహస్రపతయై స్వయం॥ ౧౧౭॥

ఈరెంటికినొకరైయభము గ్రామమందుబుట్టిన చోరాదివోషములనుగ్రా
మాధిపతితానుదీక్షాసధికారముచాలనివోదశగ్రామాధిపతికేలియజేయవలెనుఇ
టులెనైనైవారికి కలియజేయుచుండిరేనిచో రాదికంటకొద్దారమగును॥౧౧౬॥౧౧౭

మూ॥ యానిరాజప్రణామాని ప్రత్యహంగ్రామవాసిభిః । అన్నపా
నేఽథనాదీనిగ్రామికస్తావ్యవాప్నుయాత్॥ ౧౧౮॥

ఏకగ్రామాధిపతునకువృత్తిని చెప్పుచున్నాడు ప్రతిదిననియమముచేరాజుకవ్వని
ణీతమగున్నసానేఽథనాదికమును గ్రామవాసులవలనగ్రామాధిపతుడు వృత్త్య
కాసువుచ్చుకోవలెను॥ ౧౧౮॥

మూ॥ దశీ కుంతు భుజీత వింశీ పంచకులానిచ । గ్రామం గ్రా

మతతాద్యతః సహస్రాధిపతిః పురం॥

౧౧౯॥

“హో॥ అష్టాగవంధ్యహలం వద్గవంజీవితాథి=నాం॥ చతుగళవం గృహస్థానాం త్రిగవంబిహ్యూహితీనాం” అనిహారీతస్మృతివలన వద్గవంమధ్యమం హలమనిచెప్పట వలన చాలుగువృషభములచేతననగా రెండుచాగేళ్లచేసి దున్నబడెడుభూమికుల మనబడును దీనినిదశగామాధిపతిజీవితాథ=మనుభవించవలెను ఈప్రకారముగా వింశతిగ్రామాధిపతియైదుకులములననుభవించవలెనుక తాధిపతిమధ్యమమగుగ్రామ మునున్న సహస్రాధిపతిమధ్యమమగుపురమునున్న అనుభవించవలెను॥ ౧౧౯॥

మూ॥ తేషాం గ్రామ్యాణి కార్యాణిపుత్ర కార్యాణిచైవహి ।

రాజ్ఞోవ్య స్సచివస్త్రిధ స్తాని పశ్యేదతంద్రితః॥ ౧౨౦॥

ఆ గ్రామవాసులు మొదలగువారు పరస్పరమున్న విరుద్ధములను బొందినచో న త్రికార్యములను జేసినదిన్ని కానిదిన్ని కనుగొని రాజుయొక్క సచివడన్యుడలసుడు గాకుండ జేయవలయును॥ ౧౨౦॥

మూ॥ నగరే నగరేచైకంకుర్యా త్సర్వాథ=చింతకం॥ ఉచ్చైస్తాన్

నం ఘోరరూపం నక్షత్రాణాం మివగ్రహం॥ ౧౨౧॥

ప్రతిపట్టణమందు నొకొకరని కులాదులచే నుత్కృష్టాన్ని ప్రధానరూపు నిన్ని హస్త్యైవములచేభయంకరునిన్ని నక్షత్రాదులలోభాగ=వాదిగ్రహమువలె తేజోవంతునికార్యములను చూచెడివానిగా నగరాధిపతినిజేయవలెను॥ ౧౨౧॥

మూ॥ సతాననుపరిక్రామే త్సర్వానైవ సదాస్వయం॥ తేషాంవృ

త్తం పరియే త్సమ్యక్రామేషు తచ్చతైః॥ ౧౨౨॥

ఆనగరాధిక్యము గ్రామాధిపతిప్రభృతులచే కార్యములునైనవేరనప్పుడు సై న్యముతో వెళ్లివారికి సహాయుడుకావలెను- గ్రామాధిపతి మొదలుగా నగరాధిప తిపర్యంతమగు వారలయొక్క కార్యములం దగుచేష్టలను చారులవలన ప్రజలయొ క్కొక్కేమముకొరకు రాజులెన్నగా జెబునుకొనవలెను॥ ౧౨౨॥

మూ॥ రాజ్ఞోహి రక్షోధి కృతాః పరస్వాదాయినఃశతాః । భృ

త్యాభవంతిప్రాయేణ తేభ్యోరక్షే దిమాఃప్రజాః॥౧౨౩॥

రాజుచేసధిక్పతులగువారు వంచనచే బ్రజలయొక్క సొమ్మును దరుచుగా నహ హరింతురుగాన రాజుప్రజలను వారివలన పీడలేకుండ రక్షించవలెను॥ ౧౨౩॥

మూ॥ యేకార్థిక భోగ్యభవ గృహీత్యుః పాపచేతనః । తే
మాం సర్వస్వ మాదాయ రాజాకుర్యా త్ప్రవాసనం॥౧౨౪॥

ఏరాజాధిక్పతులు కార్యధుల వలన లంచము పుచ్చుకుని ఛలము కల్పింతు రో వారి సర్వస్వమును దోచుకుని రాజు వారినిస్వదేశము దాటించవలెను॥౧౨౪॥

మూ॥ రాజకర్మ సుయుక్తానాం స్త్రీణాం ప్రేష్య జనస్యచ ।
ప్రత్యహం కల్పయే ద్వృత్తిం స్థానకర్మాను రూపతః॥ ౧౨౫॥

రాజోపయోక్తములగు కర్మములందు నియోగించబడిన దాసీలుమొదగు స్త్రీ లకును పనులనొనచు దాసజనమునకున్న ఉత్తమమధ్యమాధమ స్థానానుసార ముగానున్న తత్రామానురూపము గానున్న జీతములను నిణయించవలెనుదా సినే చెప్పచున్నాడు॥ ౧౨౫॥

మూ॥ షణోదయోప కృష్టస్య షమతగ్రాప్తస్య వేతనం । షాణ్మా
సిక స్తదాచ్ఛాదో ధాన్యద్రోణస్తు మాసికః॥ ౧౨౬॥

ఇళ్లుతుడవడము నీళ్లు మొయ్యడము మొదలగు సప్తకృష్టకర్మమును జేయువా నికి వత్సమాణలక్షణముగు నొక పణము ప్రతిదినము నివ్వవలెను ఆరుమాసము లకు రెండుబట్టలునిప్పించవలెను॥“శ్లో॥ అష్టముష్టిర్భవే శ్చింతిశ్చించిదష్టే చపుష్కలం పుష్కలానితు చత్వారి ఆధకఃపరికీర్తితః । చతురాధకోభవేద్రోణఇతి॥” ఎనిమిది పిడికిల్ల ధాన్యము “కించిత” అనిన్ని యెనిమిది కించిత్తులు పుష్కలమనిన్ని నాలుగు పుష్కలములాధకమనిన్ని నాలుగాధకములు ద్రోణమనిన్ని చేపుబడెను యీలెక్కా చే నొకద్రోణము ధాన్యము ప్రతిమాసమునందు నొసగవలయును- ఉత్కృష్టమ కు భృతిగానారుపణములను కట్టుకొనుట కారునెలల కారువస్త్రయుగ్గములు ను మాసమునకారుద్రోణముల ధాన్యమును నొసగవలయును యీలెక్కానేమధ్య మునకు మూడుపణములు భృతిన్ని యారు నెలకు మూడువస్త్రములు నెలకు నూ డాద్రోణములు ధాన్యమును నివ్వవలయును॥ ౧౨౬॥

మూ॥ క్రయవిక్రయ మధ్యానం భక్తం చ సపరివ్రయం । యోగ

తేమంచ సంప్రేక్ష్య వణిచో దాకయే తగరాక ౧౨౭॥

ఏంతముల్గుమునకు కొనబడెనో పస్త్రలవణాదిద్రవ్యము - ఇచ్చట నమ్మి తె
నెంతలాభించునో యెంతదూరమునుంచి లేబడెను యెంతసొమ్ము భిక్ష్యకములు
మొదలగు వాటికి తగులబడయ్యెనో అరణ్యాదిష్టచేతములందు చోరాదులవలన
రక్షాభక్తైయగు వ్యయమెంతో కొనకులాభమెంతోచూచి వతేకునివలన పన్ను
నిప్పించవలెను॥ ౧౨౭॥

మూ॥ యథాఫలేన యుశ్యేత రాజాక తాచ కర్మణాంతథా

వేత్య నృపారాష్ట్రే కల్పయేత్సతతం కరాక ౧౨౮॥

అవేతనాది కర్మములయొక్కయున్న కృషివాణిజ్యాది కర్మములయొక్క
కతకయున్న వాటివాటివలన ఫలమునేరీతినొందునో తత్తత్ప్రకారముగ రాజుప
రిశీలించి పన్నులనెల్లప్పుడు విధించవలెను॥ ౧౨౮॥

మూ॥ యథాలృప్యమదంత్యాద్యం వార్యోకో వత్సపట్టదాః త

ధాలృప్య గృహీతవ్యో రాష్ట్రావ్రాజ్ఞాద్వికరకరక ౧౨౯॥

జేలగ రక్తమును గోవత్స దుగ్ధమును తుమ్మెదలు మకరందమును సేలాగు స్వ
ల్పస్వల్పము స్వీకరించునోయట్లులే రాజురాష్ట్రమువలన మూలధనశ్చేదముగాకుం
డి నేలేటరాదగన పన్నునురాబట్టవలెను దానినేచేస్తుచున్నాను॥ ౧౨౯॥

మూ॥ పంచాశద్భోగ ఆజేయో రాజ్ఞా పశు హిరణ్యయోః ధా

న్యారావప్త మోభాగ వ్యస్తోద్వాచక ఏవవా ౧౩౦॥

మూలముకంటెనధికములగు పశుహిరణ్యములయందు సేబదవపాలునున్న ధా
న్యములయొక్కయారవ పాలువైన నెనిమిదవ పాలువైన రాజుపుచ్చికొనవలెనుభూ
మియొక్కయు త్రమాదిభేదముచేతనున్న కషకశ్రమ తారతమ్యముచేతనున్న ప
వ్యభాగాదివికల్పము॥ ౧౩౦॥

మూ॥ ఆదదీతాథ వడ్కాగం ద్రుమాంస మధుసర్పిసాం । గం

ధౌషధిరసానాంచ పుష్పమూల ఫలస్యచ ॥ ౧౩౧॥

పత్రశాక తృణానాం చ చమణాం వైదళస్యచ । మృగ్మ

యానాంచ భాండానాం సర్వస్యాశ్చ మయస్యచ॥ ౧౩౨॥

ఇచ్చట ద్రుశబ్దము వృక్షవాచకము ఇదిమొదలుకొని పదారంభికిని శిలామయములకున్న వచ్చినలాభములోనారవభాగముపన్నుబుచ్చికొనవలెను॥౧౩౧॥౧౩౨

మూ॥ మీయమాణోప్యాదదీత నరాజా శ్రోత్రియాతల-రం నచ

త్సూధాస్య సంసీదే చ్ఛ్రోత్రియో విషయేవన॥ ౧౩౩॥

ధనములేక రాజెంతక్షీణించినను శ్రోత్రియబ్రాహ్మణులవలన పన్నును బుచ్చి కొనగూడదు ఈరాజుయొక్క-రాజ్యమందు శ్రోత్రియుడాకలిచే నీరసించగూడదు॥

మూ॥ యస్యరాజ్యస్తు విషయే శ్రోత్రియస్సీదతిత్సూధా । తస్యాపి

తత్సూధారాప్తౌ మచిరేణైవసీదతి॥ ౧౩౪॥

ఏరాజుయొక్క-దేశమందు శ్రోత్రియుడాకలిచే నీరసించునో యారాజుయొక్క-రాజ్యము శీఘ్రముగా దుర్భిక్షమైదులచే నీరసించును॥ ౧౩౪॥

మూ॥ శ్రుతవృత్తే విడిత్యాస్య వృత్తింధమ్యాం ప్రకల్పయేత్ ।

సంరక్షేత్సర్వ పత్యైవం పితాశుత్ర మివారసం॥ ౧౩౫॥

శాస్త్రజ్ఞానమున్న నడువడిన్ని దెలిసి శ్రోత్రియునకు రూపమగువృత్తిని రాజు కల్పించవలెను చోరాదపీడలేకుండ నెల్ల విధములచేసెనున్న తండ్రి పుత్రునివలె రక్షించవలెను॥ ౧౩౫॥

మూ॥ సంరక్ష్యమాణో రాజ్ఞాయం కురుతే ధర్మ మన్వహం ।

తేనాయుర్వధౌ తేరాజ్ఞో ద్రవిణం రాష్ట్ర మేవచ॥ ౧౩౬॥

రాజుచే రక్షణముచేయబడుచున్న శ్రోత్రియుడు ప్రత్యహమును ధర్మమాచరించు నందు చేసిరాజునకాయుధాకాయముధనమున్న రాజ్యమున్నవృద్ధినిొందును॥

మూ॥ యతిరంచితపి వక్షాస్య దాపయేతల-ర సంజ్ఞితం వ్యవ

హారేణ బీజంతం రాజారాష్ట్రే పృథగ్జన॥ ౧౩౭॥

కూరముదలగునవి యన్ముకొని బ్రతికెడవారలకున్న సంవత్సరపుపన్నుకొరచమురాజు విధించవలెను॥ ౧౩౭॥

మనుస్మృతి శాస్త్రమధ్యాధ్యాయము.

301

మూ॥ కారుకాణ శిష్టశైవ శూద్రాశ్చైత్యోన జీవినః పితై
కంకారయే తగమణ మానీమాసి మనోవరః॥ ౧౭౦॥

కారుకాణన గ శిష్టిజనులకంటె నీవధికులు సుభకారములను నిర్వహించి గా
లోహకారదులునుకావల్సి మోసుకుని బ్రతికెడి శూద్రులను శిష్టకోటను నెలకొని
రోజున పనులను వెట్టిగా జేయించవలెను॥ ౧౭౦॥

మూ॥ నోబ్బించ్యాదాన్యోనోములం పరేషాం కాంగ్విభృతాః
చ్చిందక హ్యన్యోముల మాత్మానం తాన్యై వపయతే॥ ౧౭౧॥

ప్రజలయందగు స్నేహముచే పన్నులు మొదలగునవి భుచ్చ్యోకతములములను
కున్నుత్తత్యక చేసినదిక ముగసామ్యులుచ్చుకుని యావజ్జీవములములములను
డమ తమములమునకు హనియగుటచే తమకుపీడయ్యునొనరింపమాలమునకును
యగుటచే వాళ్ళకుపీడయ్యున॥ ౧౭౧॥

మూ॥ తీక్ష్ణశైవ మృదుచ్ఛస్యా తాగన్యైవతీక్ష్ణ మనీవరః తీక్ష్ణ
శైవ మృదుశైవ రాజభవతి సవ్యకః॥ ౧౭౨॥

రాజుకార్య విశేషమునుబట్టి కఠినుడున్న మౌడకముగలవాడును గావలెను
గాని వీకరూపుడు గారాదు ఈరీతిగల రాజెల్లరకు నిభిమతుడగును॥ ౧౭౨॥

మూ॥ ఆనాత్మమఖ్యం ధగ్గజ్ఞం ప్రాజ్ఞం దాంఠం కుల్యోగం ।
స్థాపయ దాసన శస్త్రిక శిస్త్రీకార్యక్షణే నృపా॥ ౧౭౩॥

రాజుతానుకార్యములను చూడడమందు శిష్టుడైనప్పుడు వలచినవంతులను బుట్టి
నట్టియు ధగ్గజ్ఞుడును ప్రాజ్ఞుడును జితేంద్రియుడునుగు మంత్రశ్రేయ్యుడు ధర్మగుణము
దునియోగించవలయును॥ ౧౭౩॥

మూ॥ ఏవం సర్వం వీధాయేద మంతతకవ్య మాశ్మనః । యుక్త
శైవ్రా ప్రపత్త్య పరిత్యేవిమ శివజా॥ ౧౭౪॥

ఇట్లు తనకార్యజాతమ తయు జేయుచు సుద్యుక్తులను శివమదరహితులను
గుచు నాస్త్రియులగుజలసంబంధవలెను॥ ౧౭౪॥

మూ॥ విక్రొశంతో యస్య షా ద్రియంతేదస్యభిప్రజాః | సం
పశ్యత స్సభృహ్యస్య హృతస్స నతు జీవతి॥ ౧౪ ॥

మంత్రియ క్తుడగు రాజు చూచుచునుండవోరామలచేనెవని ప్రజలు మొదలుచే
డుచు క్షీణంపజేయబడుదురొ యారాజు బ్రతికియుండియును మృతుడై యగుచు
న్నాడు॥ ౧౪౩॥

మూ॥ త్పత్రియస్య పరోధర్మః ప్రజానామేవ పాలనం నిర్దిష్ట హ
లభోక్తాహి రాజా ధన్యో యుజ్యతే॥ ౧౪౪॥

రాజులకితరధర్మములకంటె బ్రజాపాలనమే శ్రేష్ఠమయినధర్మము శాస్త్రోక్త
మగుపన్నమొదలగు ఫలముననుభవించెడురాజు ధర్మమునుబొందును॥ ౧౪౪॥

మూ॥ ఉద్ధాయ పృమె యామె కృతకౌవ స్సమాహితః | హుతా
గ్నిభావోహ్యథా శాచ్యక ప్రవిశే త్సనభాం శుభాం॥ ౧౪౫॥

మూ॥ ఆరాజు ఉపశంకలమందులేచి శౌచాచారమును దీచినసమాహితుడై
శుభామమైనచిహ్న బ్రాహ్మణపుజజేసి వాస్తులక్షణాద్యుపేతమగు సభనమా
త్యాదిదశకనాథకము ప్రవేశించవలెను॥ ౧౪౫॥

మూ॥ తత్రస్థితః ప్రజా స్సర్వాః ప్రతినంద్య విసజయేత్ | విన్య
జ్యత ప్రజాస్సర్వా మంత్రయే త్సహమంత్రీభిః॥ ౧౪౬॥

అనభయందుండి దశకనాథకమువచ్చియున్న ప్రజలను దశకనసంభాషణాదు
లచే సంతోషింపజేసి వారినివి మంత్రులతో సంధివిగ్రహదులనాలోచించవలెను॥

మూ॥ గిరిపృష్ఠం సమారుహ్య ప్రాసాదం వార హాగతః | అర
ణ్యే నిశ్చలకేవా మంత్రయే దవిభావితః॥ ౧౪౭॥

గిరిపృష్ఠమందైనను నిజనారణ్య సౌధాదులయందునయిన మంత్రభేదముగా
కుండ కర్మములనూరంభోపాయమును పురుషద్రవ్యసంపత్తియు దేశకాలవిభా
గమును విపత్తిప్రతికారమును కార్యసిద్ధియునను పంచాంగమంత్రులు జింతింపవ
లయు॥ ౧౪౭॥

మూ॥ యస్యమంత్రం నవాంశం సహస్రం యస్య పంచాంశం ! సకృ

త్సాంశం చృద్ధివింశతి జైరః శోకేహీనోపి సాధికః ॥౧౮౮॥

వీరాజయోక్తః మంత్రులవలన పయిజనుల మంత్రమునకు గతుండునో యారా
జు శోశరహితుడయినను సకలభూమిని శాసించును ॥ ౧౮౮॥

మూ॥ జడమూకాంధ బధిరాఽతైర్వగ్యవాక్ వయోతిగాఽ ।

స్త్రీష్టైర్భవ్యాధితవ్యంగాఽమంత్రకాలే ప్రసారయేత్ ॥౧౮౯॥

బుద్ధివాచ్ఛతు శ్రోత్రవికలులగు వారినిన్ని తిర్బలమంత్రపులగు శుక శారీకాదులను
స్మృతితివృద్ధస్త్రీ స్టైర్భవోగ్యంగ్రాహీనులను ముంత్రాలవనకాలమందు దూర
ముగ దొంగజేయవలయును ॥ ౧౮౯॥

మూ॥ భిందంత్యశమతా మంత్రం వైర్యగ్యవాన్ సజ్జైరచ ।

యశ్చైచవ విశేషేణ తస్మాత్త్రైతా దృతోభవేత్ ॥ ౧౯౦॥

పూర్వ జన్మదుష్కృతముచే మూకాంధశుకాదిజడభావమును పొందియుండు
వారల సహమికత్వముచే నవియుండిన సేమి యసేనిలత్వ్యపెట్టిననవి మంత్రభేద
మునొనరుకాదు వృద్ధులును స్త్రీలును చాపల్యముచే మంత్రమును వెల్లడిపరుతురు
గావున వీరినెల్లను మంత్రస్థానమందు లేకుండం జేయవలెను ॥ ౧౯౦॥

మూ॥ మధ్యపదిన ధర్మరాత్రేవా విగ్రహతో విగతక్లమః । చింత

యే ద్దమకామాథాఽక సార్థం తై రేక ఏవవా ॥౧౯౧॥

మధ్యపదినమందునైన నధర్మరాత్రమునైన శారీరమానసరుజలు లేకుండు స్వ
స్థముగనుండి యామంత్రులతో గూడియైన నొంటరినైన ధర్మాధికాకామముల
నాలోచించవలెను ॥ ౧౯౧॥

మూ॥ పరస్పర మిరుద్ధానాం తేమాంచ సముపాజ్ఞానం । కన్యా

నాం సంప్రదానంచ కుమారానాంచ రక్షణం ॥ ౧౯౨॥

ఆ ధర్మాధికాకామములు తరుచుగా పరస్పరమిరుద్ధములుగావున వానిలోనొ
కటి నొకటిచార్చిపరకుండ జ్ఞాపకము నాజ్ఞించెడు వలననున్న కన్యలకు పవా
హకార్యముల పేష గుమియున్న ప్రతులు సేవమంతులగునట్లు శిక్షాపేషయమయినర

మునున్న చి తించవలెను॥

౧౫౨॥

మూ॥ చూత సంప్రేషణంజైవ కార్యశేషం తదైవచ । అంతఃపు

ర ప్రచారించ ప్రిణధీనాంచ క్షేప్తితం॥ ౧౫౩॥

తమోచ్ఛ్వాసకలేఖలు పట్టుకుని వెళ్ళడము మొదలగు వాటతోదూతలనుపరరా
ష్ట్రముల కనుఘటించును ఆరంభించిన కార్యము లశేషకృత్యమునున్న స్త్రీలతివి
షమకృష్టికల డెట్లున్న॥ “శ్లో॥ శస్త్రేణనేత్రే వినిగూహితేన విదూరథంనై మహావీజ
భూన । వివప్రదధే నవనూపురేణ దేవివిరక్తా కిలకాశిరాజం॥” శేషయందుమా
లుగా నుంచబడిన ఖడ్గముచే విదూరథుని యశని భార్యదనిమెను గరళము పూసి
న యందెచే విర క్తయగుకాశిరాజు పన్నుగుతనని జంపెనట యదిగాన నంతఃపుర
స్త్రీజనముయొక్క చేష్టలను నభి వాస్యాయలవలన పరిశీలించడమునున్న సంబ
డి చారులకును శత్రురాజులకునుసంబంధముండునను సంతయుఁబ్రవృత్తికై వారిచే
ష్టలను మరొకొదరి చారులవలన నెరిగికోనుటయు విషయము జరిగించవలెను॥

మూ॥ కృష్ణం చాష్టవిధం కమక పంచభగంబ తస్మత్తి ॥ అ

నురాగా పరాగౌచ ప్రచారం మండలస్యచ॥ ౧౫౪॥

అష్టవిధము కమకమును సమగ్రముగ జింశించవలెను- శుక్రసీత॥ “శ్లో॥ ఆదా
శేచ విసశేచ తథాప్రేషనిషేధయోః పంచమేచార్థవచనే వ్యవహారస్యశేషణే
చండశుశ్ర్యో వ్రవాయుక్త స్తేవాష్టతతికోన్యసః । అష్టకమాదివంఱాతి రాజా
శక్రాభిపూజితే॥” పన్నులు మొదలగు వాటినిగ్రహించడమాచానముభృత్యాదుల
కళామిచ్చుట విరళము దృష్టాదృష్టానుష్ఠానమందమాత్యాదులనునియమించుట
మేషము దృష్టాదృష్టవిరుద్ధక్షయల మందు నియోగించకుండుట నిషేధము కార్యసం
జేహుండు గజాష్ట శేతినే నికాయమును నియమమథావచనము ప్రజలయొక్క
బుకానాచాది విరుద్ధములగుబరిహారిండుట వ్యవహారావేక్షణము పరాజితులవల
నరిగిగానానోక్తవిరళమాణము చండము పాపము జేసినవారలకుయధోక్తము
గ పాపి గాన్పియును పిఠిండుటశుద్ధి-ఇచ్చట మేధాతేధి అకృతారంభముకృతా
నిష్ఠామున్న సోమబడిన దానిం పిశేపింపజేయుటయు చేసినకమకముయొక్క
భలన గ్రహము చారుదాంభేత చండములును నీయెనిమిదియునష్టవిధకమకమనెను
ఇట్లు గాక వతః కమకు ననువుట నీయింఱాధారములను కట్టిచుటకొబగట్టించుట

చేయబడినవాటికి సంసారములను నిరూపించుటయు గజములను బట్టించుట గ
నులను వెడకి తప్పించుట శూన్యప్రదేశములందు బ్రజలను నివసించజేయుట అది
వినివర్తించుటయు నీయేనిమిదియు నష్టవిధకర్మముఁబోని శిష్టైసు పంచవర్గ
మనగా కాపటికో వాస్థిక శృహపతి వై దిక తాపసవ్యంజరాస్మికమగుచారగము
పంచవర్గమునబడును అందుపరమర్కజ్ఞుడును ప్రాగల్భ్యముగలశిష్యులు గలపాదై
కాపట్యులుగలవాడు కాపటికుడు వానిచ్చ త్తికొరకథ మనము లెచేసలేరించి ర
హస్యముందు రాజు ఎనిమిదవ్యతనుచైనదిని యుద్ధమున పోవచ్చుచేచ్చెనుచెప్పు
బలేనునస్యనించి యుద్ధమున పోవచ్చుచునువాడు వాస్థిక జనులందరిచేతను
న్ను దెలియబడించోషముగఁబరియుంకి ప్రహ్లాదాన నున్నచై బేరికనుగోరెడువాని
నిరూపుగాఁగఁపించి వానితోఁపూర్వరీ నేచెప్పి శత్రువునుచాలానుత్పాశములనుబు
ట్టివెడు వానిగాఁగియుంచవలెను ప్రచురసస్యముగలభూమిని వానికిచ్చత్తిగా నీవ
లేను వాడుమరియొందరునర్యానులను రాజుకు కూరికముక మెవముకవారలనుగూ
చిఁగ గానాస్థాన రాతికమునిచ్చుకు కష్టకుడు ధీగవృ త్తియైపృజ్ఞాశౌచయు క్షుడు
శృహపతిగొమ్మముగలవాడు వానితోనున్న పూర్వరీతినేచెప్పి తనభూమియందుకృ
షిజేయుచవలెను పతకకుడు ధీగవృ త్తియైనవాడు వైదికవ్యంజనునువానితోఁపూ
ర్వరీగోరించెప్పి భరణురాదులచే వానిచ్చెయునిగానొనరిక వాణిజ్యమునుజేయు
చవలెను ముందుచైఁబట్టబడిన వృద్ధినిగోరెనేని తాపసవ్యంజనుడు వాచికచో
టనాశ్రమముందుకి నిమిషములను జటిలరుఁగుకఁపట వ్యాపారముగల బహుశిష్యుల
తోఁగూడి రహస్యముగ రాదుచే కష్టించబడివచ్చు త్తిగలవాడగుచు తాపస వ్యాపార
మును జేయవలెను బి.టి.రెడను - సములకొకమారు బదరాచిమొప్పిని దినవలెను
గూఢముగా రాజోపకృతముగు రాహునిముడివలెను శిష్యులతనంతతానాగత వృ
త్తాంతజ్ఞునిగా ప్రకటించవలెను దీనిచేబహుమందియిచ్చనాశ్రయించి విశ్వసించుట
చే కార్యకుకార్యములననుగుడు న్యులకు శ్రీగూడిరమునకునుమరు చేప్పరునున్న
జటిలపంచవర్గమును యథోక్తముగఁచింపించవలెను ఈపంచవర్గముచే నెల్లరా
జులయొక్కరయు తనయమాత్యదులయొక్కరయు ననురాగపరాగములను దెలిసి
తదనురూపముగఁచింపించవలెను ముందుచెప్పగలరాజుపంకలనుచు నెవనితో సం
ధిజేయవలెనో ఎవనితోవిగహించవలెనో యుద్ధాధికమును జింపించవలెను ఈస
ర్వమును దెలియనుగుఁముగఁ చింపించవలెను॥

౧౫౪

మూ॥ మధ్యమస్య ప్రచారంచ విజిగ్మోక్ష సత్త్వం । ఉడాసీనప్ర

చారంచ శత్రోశ్చైవ ప్రయత్నతః॥

○×××

అరివిజిగీఘలయొక్క భూమ్యనంతరుడును సంహతులగుచుండ ననుగ్రహ సమ
 ఘటమను నసంహతులగుచుండ నిగ్రహ సమఘటమను రాజామధ్యముడతనియొక్క
 ప్రచారమునున్న ప్రజ్ఞోత్సాహగుణప్రకృతినమఘటమ విజిగీఘడతనియొక్క చేష్ట
 నున్న విజిగీఘమధ్యములు సంహతులై రేని యనుగ్రహమందును నసంహతులై రే
 ని నిగ్రహమందును సమఘటమగునాదాదాసీనుడు ఇతనియొక్క ప్రచారమునున్న
 సహజా కృత్రిమభూమ్యనంతరులగుద్రివిధతత్రప్రచారమునున్న మిక్కిలిప్రయత్న
 ముచే చింతించవలెను॥

८५५॥

మూ॥ ఏతాఃప్రకృతయో మూలం మండలస్య సమాసతః॥అష్టే

వాన్యా స్సమాఖ్యాతా ద్వాదశైవతు తాస్మిన్ముతాః॥౧౫౬॥

ఈచెప్పబడిన మధ్యమాదులునలుగురు ప్రకృతులు సంక్షేపముగా మండలము నకుమూలము చెప్పబోయెడి యితరప్రకృతులకాద్యులు గావున మూలమని చెప్ప బడిరి అన్యులైనందునగా శత్రుమామలకుమందు క్రమముగా మిత్రారిమిత్రమి త్తేషుప్రమిత్రారిమిత్రులననలుగురు ప్రకృతులగుచున్నాడు వెనుకవైపుపాష్టికగ్రా హకగ్రంద పాష్టికగ్రాహకసారాక్రందాసారులునలుగురు ఇట్లైనమండ్రప్రకృతులైరి మున్నుచెప్పబడినమధ్యమాదివిజిగీషాదాసీనులునలుగురు ప్రధానమూల ప్రకృతు లు కలసినపదిరెండుప్రకృతులుగా వీరుచెప్పబడిరి॥

02411

మూ॥ అమాత్యరాష్ట్రముగార్థే దండాభ్యుః పంచచాపరాః॥

ప్రత్యేకం కథితా హ్యతా స్సంక్షేపేన ద్విసప్తతిః॥౧౫౭॥

పైనిచెప్పబడినమూలప్రకృతులు నలుగురు శాఖాప్రకృతులైనమండ్రుకలనీ పది-
రెండుప్రకృతులు వీరికిప్రత్యేకముగానమాత్ర్య చేత దుగ్ధ దండాఖ్యద్రవ్యప్రకృతు
పై దేనిహింసనడచువదియయ్యెనాచూలప్రకృతిశాఖాప్రకృతులుపదిరెండునుగల
నీ సంత్యేపముగ డెబ్బదిరెండుప్రకృతులని మనులచే చెప్పబడెను॥ ౧౫౭॥

02211

మూ॥ అనంతర మక్రిం విద్వా ధరిసేవనమేవచ । అచేరనంతరం

మిత్ర ముదాసీనం తయోః పరం॥

२५७॥

❖ జిగీమనియ్యో- భూమ్యనంతమడు శత్రుప్రకృతిగా దలచువలెను వానినిసే

ఏం చెడువానిన్ని యరిప్రకృతినిగానే దెలియవలెను అతి సంతరుడు విచగీషునకు ముఖ్యముగు మిత్రప్రకృతినిగా దెలియవలెను అయ్యరిమిత్రులకసంతరుడగువాడు విచగీషున కుదాసీన యక్యనిగా దెలియవలెను ఈ సకృతులకే ఆగ్రహస్పర్శాగభేదముచే వ్యపదేశభేదము అందునగ్రవతికారవ్యపదేశము వెనుక నున్నవాని కర్హి ముండినను పాష్టికగ్రాహవ్యపదేశము వ్యపదేశమనగా పేరు దెట్టిచెప్పబు|| ౧౫౮||

చూ॥ తాక సర్వసభిసందధ్యా త్సమాదిభిరుపక్రమైఃవ్యసై
త్యైవ సమస్తైశ్చ పారుషేణ నయేనచ॥ ౧౫౮||

ఆరాజులనందరిన్ని సామాన్యపాయములన్నటిచేతనుగాని కొన్నిటిచేతనైనను దనకు వశులనుగా చేయవలెను కేవల దండముచేనైన నీతిచేనైనను॥ “శ్లో॥ సామదండైః ప్రశంసంతి నిత్యం రాష్ట్రాభివృద్ధయే॥” సయమనగ సామము దండమనగ యుద్ధమీరెందును రాష్ట్రాభివృద్ధికి ముఖ్యములనబడెను॥ ౧౫౯||

చూ॥ సంధించ విగ్రహంచైవ యానమాసనమేవచ॥ దైవ్యధీభావం
సంశ్రయంచ షడ్గుణాం శ్రీంతయేత్సదా॥ ౧౬౦||

చతురంగబలముతో దామన్యోన్యోపకారమున కొకటియై యుండుమని నియమబంధముసంధి వై రాచరణాధిక్యము విగ్రహము శత్రునిపైకి యుద్ధయాత్రయావము ఉపేషణమాసనము స్వాథకాసిద్ధిపై బలముయొక్కదివిధాకరణము దైవ్యధీభావము శత్రుపీడితుడగురాజు ప్రబలుడగు తాజాంతరము నాశ్రయించుట సమాశ్రయము లేనకుపకారకములగు నీగుణముల నారింపిని సంతతమును జింతించవలెనీగుణముచేతనకు వృద్ధిన్ని రిప్రసకు తేయమునగునో యాగుణము నాశ్రయించ వలెను॥ ౧౬౦||

చూ॥ ఆసనంచైవ యాసంచ సంధి విగ్రహమేవచ॥ కార్యం విత్త్య
ప్రయమేత దైవ్యధౌ సంశ్రయ మేవచ॥ ౧౬౧||

సంధ్యాదిగుణముల యపేక్షలేకుండ ననుష్ఠానము జెప్పబడెనుతదుచితానుష్ఠానాథకమీయారంభము ఆశ్శుచృద్ధిపరహాన్యాది కార్యమునుమాచి యాసనవిగ్రహయానదైవ్యధీభావసంశ్రయములలో నొకనితోసంధియు నొకనితో విగ్రహమునిట్లాచరించవలెను॥ ౧౬౧||

మూ॥ సంధింతు ద్వివిధం విద్యా ద్రాజావిగ్రహ మేవచ | ఉభేయ
నాసనేచైవ ద్వివిధ స్సంక్రయస్సృతః॥ ౧౬౨॥

సంధ్యాదిగుణపట-మును ద్విప్రకారమని దెలియవలెను ఇదియవివర్తనము॥

మూ॥ సమానయానక ర్నాచ విపరీత స్తదైవచ | తదాత్మాయతి
సంయుక్త స్సంధి జ్ఞేయో ద్విలక్షణః॥ ౧౬౦॥

తాత్పర్యాలిఖనభాధామైన సుత్తరకాలఫలభాధామైన నొకరాజుతో
గూడ నన్యనిపైకి యుద్ధయాత్రాదికర్మ మేదిజేయబడునో యది సమానయానకర్మ
మనుసంధిభిక్షులమునకై ననుత్తరకాలఫలమునకై ననీవారాజుమీదికవచ్చినప్పటికి
నేనువచ్చెదననియేదిజేయబడునో యదియసమానకర్మము ఇది ద్విప్రకారమ
గో సంధియని తెలియతగ్గది॥ ౧౬౩॥

మూ॥ స్వయంకృతశ్చ కార్యాథ మకాలే కాలవీపవా | మిత్రస్య
చైవాపకృతే ద్వివిధో విగ్రహస్సంక్రయః॥ ౧౬౪॥

శత్రుజయము కొరకు శత్రువ్యసనాదికమును దెలిసి వత్సమాణమును మా
గణేశవ్యతిరిక్తకాలమందైనను క్తకాలమందైన తానేజేసినదిన్నిమిత్రునకపకా
రముచేసినవానితో మిత్రరత్నాథముచేసినదిన్ని విగ్రహము రెండు ప్రకారములు
పరుచుకొనడు శత్రువో వాడు విజిగ్మనకు మిత్రుడతడచే నపకారము చేయబడి
నచో నట్టివ్యసనమందు చేయబడినది యని గోవిందరాజు “మిత్రేణచైవాపకృతః”
యని పలికి వ్యాఖ్యచేసెను మేధావిధిప్రభృతులు దీనినే వ్రాసినది॥ ఇదిన్ని నాచే
నంగీకరించబడెనని కుల్లూకభట్టవ్రాసెను॥ ౧౬౪॥

మూ॥ ఏకాకేన శ్చైత్యయితే కార్యే ప్రాప్తే యదృచ్ఛయా | సంహ
తస్యచ మిత్రో ద్వివిధం యాన ముచ్యతే॥ ౧౬౫॥

చైవవకముచే శత్రునకు వ్యసనాదికము తటస్థమైనప్పుడు శక్తిగలవా డేకాకే
యిద్ధమునకు బోవడమున్ను అశక్తుడైతే మిత్రసహాయుడై బోవడమున్ను యాన
ముద్వివిధము॥ ౧౬౫॥

మూ॥ ఓణస్యచైవక్రమశో చైవాత్మార్థకృతేనవా | మిత్రస్యచ

సురోధేన ద్వివిధం స్మృతమాసనం॥

౧౬౬॥

జన్మాంతరమందుగాని యీజన్మమందుగాని జేయబడినపాపముచే బలమున్న కోశమున్ను ఓడించినవానికిన్ని సమృద్ధిగలవానికిన్ని మిత్రాసురోధముచేసినవానికా ర్యాథకమాసనము రెండువిధములని మునులచే జెప్పబడెను॥ ౧౬౬॥

మూ॥ బలస్య స్వామినశ్చైవ స్థితిః కార్యాథకానిధయో ద్వివిధం

కీర్త్యతే ద్వైధం సాధ్యుగృణవేదిభిః॥

౧౬౭॥

సాధించదగిన స్వప్రయోజనసిద్ధికొరకు సేనాధిపతితో చతురంగబలము నొన చో శత్రుకృతోపద్రవవారణాథకముంచుటయు మరియొకచో కోటయందుకొంత సైన్యముతో రాజుండడమున్ను ద్వైధభావము ద్వివిధమని సాధ్యుగృణావేదికార వేత్తలచే జెప్పబడెను॥ ౧౬౭॥

మూ॥ అథాసంపాదనాథాంచ పీడ్యమానస్య శత్రుభిఃసాధుమ

వ్యపదేశాథాం ద్వివిధః సంక్రయస్మృతః॥ ౧౬౮॥

శత్రువులచే పీడితుడగువాని కాపీడను దొరిగించుకొనుటకును పీడలేకుండి ముందు శత్రుపీడ గలుగునని బలవంతుడగు రాజు నాశ్రయించెనని ప్రకటనాథ మాశ్రయించుటయు నను రెండుతెరగులు సమాశ్రయము జెప్పబడెను॥ ౧౬౮॥

మూ॥ యదావగచ్ఛేదాయత్యా మాధిక్యం ధృవ మాశ్శనఃతదా

త్వేచాచ్ఛికాం పీడాం తదా సంధింసమాశ్రయేత్॥౧౬౯॥

ఎప్పుడు తనకుముందు గొప్పధనాదిలాభముకలుగునని జెలుసుకొనునా యు కుండుచు ధనక్షయమునకంగీకరించియైన సంధినాశ్రయించవలెను॥ ౧౬౯॥

మూ॥ యదా ప్రకృష్టా మశ్యేత సర్వాస్త్ర ప్రకృతీ ర్భృశంఅత్య

భీతం తథాత్మానం తదా కుర్యేత విగ్రహం॥ ౧౭౦॥

ఎప్పుడు దానసమ్మానాదులచే నమాత్యాదులు సంతుష్టులైయున్నట్లు జెసి కొనునో చతురంగబలమున్ను కోశమున్ను వృద్ధిగానుండుటచే తాను శక్తిత్రయ సంపన్నుడై యుండునప్పుడు విగ్రహము నాశ్రయించవలెను॥ ౧౭౦॥

మూ॥ యదా మన్యేత భావేన హృష్టం శుష్టం స్వకం బలం పరస్య
విపరీతంచ తదాయాయా ద్రిపుంప్రతి॥ ౧౭౧॥

ఎప్పుడు తనసైన్యము హావయ క్తమై ధనాదికముచే శుష్టిగలిగి యుండునో
శత్రుసైన్యము విపరీతమనగా ఊణించియుండునో యదిభిన్నగాజెలిసి యతనిపై
కీ యద్ధమాత్రకుబోవలయును॥ ౧౭౧॥

మూ॥ యదాతుస్యా త్వరితీణో వాహసేన బలేనచ । తదాసీత
ప్రయత్నేన శక్తై స్సాంత్వయన్ రిపూన్॥ ౧౭౨॥

ఎప్పుడు హస్త్యశ్వాదివాహనమున్ను అమాత్యులున్ను సైన్యము ఊణించి
యుండునో యప్పుడు సామముచేతనున్ను కానుకలు మొదలగునవి యిచ్చుచు ప్ర
యత్నమున శత్రుని మందలించుచునాసనము నాశ్రయించవలెను॥ ౧౭౨॥

మూ॥ మన్యేతాగిం యదారాజా సర్వదా బలవత్తరం । తదాద్వి
ధా బలం కృత్వా సాధయే తాగర్య మాత్మనః॥ ౧౭౩॥

ఎప్పుడు రాజు తనశత్రువు సర్వవిధముల చేతనున్న బలవంతుడైనంతికి సాధ్యుడై
యుండెనుజెలియునో యప్పుడుకొంతసైన్యముతోతాను దుగ్గమునాశ్రయించి
యుండి కొంతసైన్యమును బంపిశత్రువరోధమునాచరించవలెను ఇట్లుబలమురెండు
తెరగులానచి మిత్రసంగిహాదిగ్వకార్యమునుసాధించవలెను॥ ౧౭౩॥

మూ॥ యదా పరబలానాత్ర గమనీయ శిమో భవేత్ । తదాతు
సశ్రీయేత్ ఓప్రం ఛార్జికం బలినం నృపం॥ ౧౭౪॥

ఎప్పుడమాత్యుదివోషముచే శత్రువునకుతాను మిక్కిలిగ్రాహ్యుడగునోయప్పు
డుతాను బలమును రెండుభాగములానచి దుగ్గమునాశ్రయించుటచే నాశ్చర
క్షణమునచుచు శీఘ్రముగధామికకుడును బలవంతుడునగురాజు నాశ్రయించ
వలెను॥ ౧౭౪॥

మూ॥ నీగ్రహం ప్రకృతీవాంచ కుర్వాన్యోగి బలశ్రవః ఉపసేవే
త తం నిత్యం సర్వయత్నై ర్గురం యథా॥ ౧౭౫॥

తనయొక్కయే ఆమాత్యునిప్రకృతులవోషముచేతాను శత్రువునకు గ్రాహు

దాయెనో యేశశ్రుబలము తనదైవచ్చటచేత తనకు భయముత్పన్నమాయెనోయ
ట్టివానిని నిగ్రహించుటకుసమర్థుడగురాజును గురువునువలె నర్హప్రయత్నముల
చేతనున్న సర్వదాసేవిధవలెను॥ ౧౭౫॥

• మూ॥ యచి తత్రాపి సంపశ్యేద్దోషం సంశ్రీయ కారితం । ను . .
యద్ధమేవ తత్రాపి నిర్విశేష స్సమాచరేత్॥ ౧౭౬॥

అగతికునకుగదా సంశ్రయము అచ్చటగూడ సంశ్రయకృతదోష మగుపడెనని
యప్పుడు నిశ్చంకముగ శోభనమగు యద్ధమే చేయవలెను-యద్ధమందు దుర్బలన
కుగూడ జయముకప్పుడుగలుగును లేదా శాశ్వతస్వగమైనను గలుగును॥ ౧౭౬॥

మూ॥ సర్వోపాయై స్తథా కుర్యాద్విజ్ఞః పృథివీపతిః । యథా
స్యా భృథికా నన్యస్మిన్ప్రదాసీన శత్రువః॥ ౧౭౭॥

సామాన్యపాయము లన్నిటిచేతనున్న సీతజ్ఞుడగురాజు యేలాగునై తే మిత్రో
దాసీనశత్రురాజులు తనకంటె నధికులుగారో యట్లుజేయవలెను యట్లుగాకున్న
వారిచే నెప్పుడైనదాబట్టుబడును ధనలోభముచే మిత్రునకునునట్టి బుద్ధిబుట్టును॥

మూ॥ ఆయతిం సర్వకార్యాణాం తదాత్వంచ విచారయేత్ । అ
తీతానాంచ సర్వేషాం గుణదోషావ తత్వతః॥ ౧౭౮॥

సర్వకార్యములకు నల్పములగువాటినిన్నియు త్తరకాలమందగు గుణమునుదోష
మునున్న అతీతములగువాటియొక్కయు ననగా యెట్లేచేయబడెనో యేది విఘ
టితమాయెనో దేనికేమియవశిష్టమై నేయదగి యుండెనో యిదియంతయు నున్న
ట్టుగాను విచారించవలెను శీఘ్రభలప్రదముగావున వర్తమానకాలీనమునున్న వి
చారించవలెను॥ ౧౭౮॥

మూ॥ ఆయత్యాం గుణదోషజ్ఞ స్తథాత్వే షీద్రనిశ్చయ । అతీతే
గుణదోషజ్ఞ శ్శత్రుభి నాభిభూయతే॥ ౧౭౯॥

ఏరాజు కార్యములయొక్క యాగామిగుణదోషజ్ఞుడో యతండు గుణయుక్తమ
గుదానిజేయును సర్వోపమునువిడుదను వర్తమానకార్యగుణదోషజ్ఞుడు శీఘ్రము
గ కార్యమొనరును అతీతకార్యముడెవడు కార్యశేషమునెరుగునో యతండా.

కార్యంతమందు తత్ఫలంబునొందును ఈప్రకారముగ కాలత్రయసావధానుడగు
లచే నభిభూతుడుగాడు యింకనింతయేల॥ ౧౭౯॥

మూ॥ యదైవం నాభిసందధ్యుర్నితోదాసీన శత్రవఃతథాసర్వం
సంవిదధ్యా దేష సామాసికో నయః॥ ౧౮౦॥

ఈరాజును మిత్రాదులేలాగునై తే చాధించకుందురో యట్లుసంవిధాన మొన
పకవలెనిది సర్వసీతినంగ్రహము॥ ౧౮౦॥

మూ॥ యదాతు యాన మాతిష్ఠే దరిరాష్ట్రం ప్రతిప్రభుఃతదా
నేన విధానేన యాయా దరిపురం శనైః॥ ౧౮౧॥

ఏప్పుడైతే శక్తియుక్తుడై శత్రురాజ్యముపైకి దండెత్తిపోవునో యప్పుడేవత్స్య
మాప్రకారముగ శత్రుదేశమును మెల్లిగబోవలెను॥ ౧౮౧॥

మూ॥ మాగేశీషే శుభేమాసి యాయాద్యాత్మాం మహీపతిః
ఫాల్గునంవాథ చైత్రంవా మాసౌప్రతి యథాబలం॥౧౮౨॥

ఏరాజు కరితురగరధాదులతో విలంబముగ బోవునో యతండు హేమంతస
స్యభరితమగు పరరాష్ట్రమునకు శుభమగుమాగేశీషమాసమందు బోవలయు
ను ఏరాజుతివేగముగబోవసమకట్టునో యతండు సర్వసస్యసంపన్నమగు ఫాల్గున
చైత్రంబులలో స్వబలపయోగకాలము నతిక్రమించకుండ యాత్రజేయవలెను॥
శ్లో॥“యదాసస్యగుణోపేతం పర రాష్ట్రం తదావ్రజేత్॥ ౧౮౩॥

మూ॥ అన్యేష్వపితు కాలేషు యదాపశ్యే ధ్ధ్రీవంజయం తదా
యాయా ద్విగృహ్యైవ వ్యసనేహో ర్ధితైరిపోః॥ ౧౮౪॥

ఉత్తరకాలములందైనను యెప్పుడు తనకు జయమునిశ్చయముగ నగునని తె
లుసుకొనునో యప్పుడు స్వబలయోగ్యకాలమగు గ్రీష్మాదికమునందునైన చతు
రంగబలయుక్తుడై విగ్రహించి యాత్రచేయవలెను అమాత్యాదులు శత్రురాజు
యొక్కదండపారుష్మాదికముచే వికటించి శత్రుపక్షమువలె నగుచుండనట్టిచో నే
కాలమందు నయిన యానముజేయవలెను॥ ౧౮౪॥

మూ॥ కృత్వా విధానం మూలేతు యాత్రికంఛ యథావిధి । ఉ

పగృహ్య స్పదంచైవ చారాన్ సమ్యగ్వధాయచ॥౧౮౪॥

సంశోధ్య త్రివిధం మాగణం వద్విధంచ బలం స్వకంసాం
పరాయక కల్పేన యాయా దరిపురం శనైః॥ ౧౮౫॥

స్వదుర్గారాష్ట్రరూపమగు మూలమందు పాక్షిక్ గ్రాహసంవిధానసమునున్ను
కొంతసైన్యముతో ప్రధానపురుషులను రక్షాభీక్షమును నిలిపి యుపయోగముగ
వాహనాయుధవమకప్రభృతికాస్త్రోక్తవిధాన మొనర్చుకొని పరమండలమందు
నుండు తనకు నవస్థానము దెలిచేనగు దానిని సంగ్రహించుకొని శత్రునిభృత్యపక్షీ
యులను స్వాధీనులనుగా జెసికొని శత్రు దేశవాతలను దెలియుటకు కాపటికాది
చాగులనంపి జాంగలానూపాటవిక విషయభేదముచే మూడువిధములగు మాగణ
ములందు తరుగుల్కూర్చిచ్చిన నిమ్నొన్నతదేశసమీకరణాదులచేశోధనమొనర్చిక
రి తురగ రథపదాతసేనాకమక రాత్నకమగు వద్విధబలమునుయథోపయోగము
గ నాహారాషధనతా-రాదులచే సంతృప్తి పరుచుకని యుద్ధమునకుచితమగువిధా
నముతో శత్రుదేశమునకు త్వర లేకుండం జనవలయును॥ ౧౮౪॥౧౮౫॥

మూ॥ శత్రుసేవిని మిత్రేవ గూఢే యుక్తతరోభవేత్ | గతప్రత్యా
గతేచైవ సహి కష్టతరో రిపుః॥ ౧౮౬॥

ఏమిగుడు రహస్యముగ శత్రువుని సేవించునో భృత్యాదులలో నెవడు మొద
ట విరాగముచే బోయి మరల వచ్చి కలియునో వీరిరువురును కష్టతరులగు శత్రు
వులుగాన వారియడల బహుజాగరూకుడు గావలెను॥ ౧౮౬॥

మూ॥ దండవ్యూహేన తన్మాగణం యాయాత్తు శకటేనహా | వ
రాహమక రాభ్యాంవా సూచ్యావా గరుడేనవా॥ ౧౮౭॥

దండకృత్తివ్యూహారచనగలది దండవ్యూహము ఈలాగుననేశకటాదివ్యూహ
ములున్ను అందులో నగ్రమందు బలాభ్యుత్తుడు మధ్యమందురాజు వెనుకను సేనా
నాయకుడు పాక్ష్యములం దేనుగులాచగ్గిరనే గుర్రము లాపైనిపదాతులు యిట్టి
రచన గలిగి పిమ్మట సమవిన్యాసముగలది దండ వ్యూహము దీనిచే మాగణమందం
తటనున్ను భయముండినం బోవలెను- అగ్రమందు సూదివలె సన్నముగనున్ను వె
నుకను పురులమున్నునగు నదిశకటవ్యూహము వెనుక వైపు భయమున్నచో దీని

చే సమవనలెను వెనుక మందు సూక్ష్మముగానున్న మధ్యను పృథుతరమధ్యమైతే గరుడప్రూహము పాశ్వకములందు భయమున్నచో నీరెండింటిచేతనున్న నడవలెను వరాహమునకు విప్ర్యయమైలే మకరప్రూహము దీనిచే వెనుకనున్న మందున్నగూడ భయముండినచో వెల్ల వలెను చీలబారువలె నొకనివెనుక నొకడుం. డి యెచ్చటెచట పైనికులుందు రచ్చటచట శీఘ్రచీరపురుషులు ముఖమందు గలది సూచీప్రూహము అగ్రమందు భయమున్నచో దీనిచే నరుగవలెను॥ ౧౫౭॥

మూ॥ యతశ్చ భయ మాశంకే త్తతోవిస్తారయే ద్వలం॥ పశ్యేన
చైవ పూ్యహేన నివిశేత సదాస్వయం॥ ౧౫౮॥

ఏదికులవలన శత్రుభయము నూహించునో యాదికులననే బలమును విస్తరింపజేయవలెను సమవిస్తృతపరిమండలాకారమై విజిగీషుడు మధ్యమందుగలదిపర్తప్రూహము దీనిచే పురమునుంచి బయలుదేరి సర్వదా కపటనివేశనము గావించుకొనవలెను॥ ౧౫౮॥

మూ॥ సేనాపతి బలాధ్యక్షౌ సర్వదిక్షు నివేశయేత్ । యతశ్చ
భయ మాశంకే త్స్పృచీం తాం కల్పయే ద్దీశం॥ ౧౫౯॥

కరితురగరథపదాత్యాత్మకమగు సంగదశకమున కొకపతిని జేయవలయు నతడు పత్రికుడనబడును పత్రికదశకమునకు పతియగువాడు సేనాపతియనబడును తద్దశకమునకు పతియగువాడు సేనానాయకుడితడే బలాధ్యక్షుడు సేనాపతి బలాధ్యక్షునిన్ని దిక్కులనన్ను సంఘషణ్యుద్ధాథకమై నియోగించవలెను యేదిక్కులవలన సెప్పడు భయమూహించు నాదిక్కుల ప్రథమదిక్కుగా జేయవలెను॥

మూ॥ గుల్మంశ్చ స్థాపయే దాప్తా కృతసంజ్ఞా న్నమంతతః
స్థానే యుద్ధేవ కుశలా నభీ రూనవికారిణి॥ ౧౬౦॥

గుల్మములనగా పైన్యములో నొక్కొకభాగములు వాటినియాప్తపురుషుల నధికారులను గా జేసి నిలపడమునకుచ్చుజరిగిపోవుటకునున్న భేరిపటహాశంఖాదిధ్వనులచే సుకేతములవెరుగపరచి నిలచియుండుటకున్న యుద్ధమైనచుటకున్న ప్రహేలులుగా నెంచి నిర్భయులునుశుద్ధులునగుసేనాపతిబలాధ్యక్షులతోనుదూరముగ నన్నిదిక్కులయందును పరులప్రవేశమునువారిండుటకును శత్రువులయొక్క చేష్టల

ను దేవియుటకున్న నిజాయించియుంచవలెను॥

౧౯౦॥

మీ॥ సంహతా న్యోధయే దర్పాఁ కామం విస్తారయే దృహూఁ ।
సూచ్యావశ్యేణై వై తాఁ ప్యూహేన ప్యూహ్యయోధయేత్ ॥

అల్పలగుయోధులను సంఘముగాగూర్చి బహుమంధినికలిపి సంకుల సమరము చేయించవలెను పూర్వోక్తమగుసూచీప్రయోగముచేతనున్న వజ్రప్రయోగముచేత నున్న యోధులనుమోడుమొనలేర్పరచియుద్ధముచేయించవలెను॥

౧౯౧॥

మూ॥ స్యందవాశై వ్యస్సమేయుధ్యే దనూపేనా ద్విస్తైస్తథా ।
వృక్షగుల్మవృతేచాపై రసిచమాయుధైః స్థలైః ౧౯౨॥

సమభూమియందు రథాశ్వబలముచేతనున్న జలప్రాయభూములయందు నొడలచేతనున్న కరులచేతనున్న తరుగుల్మద్యావృతస్థలమందు ధనుర్భరులచేతనున్న గతపాపాణకంటకాదియుక్తమగుభూమియందు ఖడ్గశేట కుంతాద్యాయుధధరులచేతనున్న యుద్ధముచేయించవలెను॥

౧౯౩॥

మూ॥ కురుక్షేత్రాంశ్చ మత్స్యాంశ్చ పంచాలాఁ శూరనేనజాఁ । దీ
ఘాఁలఘూంశ్చైవనరానగ్రానీకేషుయోధయేత్ ॥ ౧౯౩॥

కురుక్షేత్రసంభవులను మాత్స్యీయులను కన్యాకుబ్జాహీ చ్చతోద్భవులను మాధురులను దరుచుగాపుధుశరీరులను శౌర్యాహంకారయుక్తులునగుదురు వారలనున్న యికరచేశస్థులగువానిని దీఘలఘుశరీరులనున్న సేనాగ్రమండు యుద్ధముచేయించవలెను॥

౧౯౪॥

మూ॥ ప్రహషణయే ద్భలం ప్యూహ్య తాంశ్చనవ్య క్షరీక్షయేత్ ।
చేష్టాశ్చైవ విజానీయా దర్శియోధయతామః ॥ ౧౯౪॥

నైసికులను ప్యూహముగారచించి వారలతోజయముయితే ధిమాలాభముయేదురుగా నడిచినహతులైతే స్వగలాభము వెనకదీసిరేసి స్వామియొక్కాదురితమునున్న నరకమునున్న పొందుదురనిచెప్పి యుత్సాహపరచవలెను మరియును యోధులేచుభిప్రాయముతోసంతోషించుచుండినో పరీక్షించవలెను శత్రువులతోయుద్ధముచేయుచుండినను సోపాధికచేష్టలను తెలియవలెను॥

౧౯౫॥

మూ॥ ఉపరుధ్యారి మాసీత రాష్ట్రాంచాస్యాపసిడయేత్ | తూష
యేచ్ఛాన్య సతతం యవసాన్వోదకేంధసం॥ ౧౯౫॥

శత్రువు కోటయందుండినను మరియు నొకచోనుండినను యుద్ధమునచక కుం
డినను కనిపెట్టియుండవలెను మరియు గడ్డియన్న ముదకముకర్తలు నందకుండ జే
యుటయుచేరువుః సువులను గలిపిచెడగొట్టవలెను॥ ౧౯౫॥

మూ॥ భింద్యావైచివ తటాకాని ప్రాకార పరిఘాస్తథా | సమ
వసూందయేవైచివం రాత్రా విత్రా సయేత్తథా॥ ౧౯౬॥

శత్రువునకుపజీవ్యములగు తటాకాదులనునశింపజేయవలెను ప్రాకారములను
పడగొట్టికందకములను కప్పివెయ్యవలెను సర్వప్రాకారముచేతను నాక్రమించవలె
ను రాత్రులయందు భేరికాహళాదిశబ్దములచే భయపెట్టవలెను॥ ౧౯౬॥

మూ॥ ఉపజప్యా నుపజపే ద్యుధ్యైతైవచ తత్కృతం | యుద్ధేచ
దైవే యుధ్యైత జయప్రెళ్ళ రపేతభీః॥ ౧౯౭॥

భేదాహుకలగు శత్రువంశ్యులు రాజ్యాహుకలునునగువారినిన్ని రాజుయందు
కోరిగముగలయమాత్యాదులనున్న భేదించవలెను భేదముచేనాస్త్రియులై యుండి
నను వారిచేష్టలఁగీంచుచుండవలెను శుభగ్రహవశావశముచేదైవము యోగించె
నేని నిశ్చంకముగజయెచ్చుడై యుద్ధమునచకవలెను॥ ౧౯౭॥

మూ॥ సామ్నదాసేన భజేన సమస్తై రథవా పృథక్ | విశేతుం
ప్రయతేతారీక నయుద్ధేన కదాచన॥ ౧౯౮॥

ప్రీత్యాదరదశకనహితకథనాద్యాత్మకమగు సామముచేతనున్న కరితురగరథ
హిరణ్యోదిదానముచేతనున్న వానియమాత్యాదులును తదనుయాయులగు వార
లున్న రాజ్యాధుకలగుదురుగాన భేదముచేతనున్న ఈయుపాయము లన్నిటిచే
గాని కొన్నిటిచేగాని యరినిజయించుటకుయత్నముజేయవలెను గాని యుద్ధముచే
నెప్పుడునుగూడదు॥ ౧౯౮॥

మూ॥ అనిత్యో విజయో యస్తా ద్యుశ్యతే యున్యమానయోః | ప
రాజయశ్చ సంగ్రామే తస్తా ద్యుద్ధం వివజయేత్ | ౧౯౯॥

యద్ధమైనచుఁ బ్రబలదుర్బలాద్యపేక్షలేకుండనే జయపరాజయము లగు
కున్నవి గావున నుపాయాంతరమున్నచో యుద్ధమును పరిహరించవలెను॥ ౧౯౯॥

మూ॥ శ్రయాణామభ్యుపాయానాం పూర్వోక్తానా మసంభవే ।

తథాయుధ్యేతసంపన్నా విజయేరిరీపూక్ యథా॥ ౨౦౦॥

పూర్వోక్తములగు సామాన్యపాయములు మూటిచేతన్ను కార్యముగాని
యడల జయపరాజయసంభేదముపై నుపటికిని యేలాగునై తే శత్రులను జయించు
వో యట్లు బ్రయత్నము చేయవలెను లేస్సగా యుద్ధమొనర్చవలెను జయించెనేని
యవకలాభమగును యుద్ధమందభిముఖముగ ఒక్కసేని స్వకప్రాప్తియగును ని
స్సంభేదముగ పరాజయమే దోచెనేని యుద్ధముమాని జరిగిపోవడముతాన్వితం॥ ౧౯౯॥
అత్యాశు సర్వదారత్యై శనశరీరమెల్ల స్వము రక్షించదగునని మేధావీగోవిం
దరాజులువాసిరి॥ ౨౦౦॥

మూ॥ జిత్యా సంప్రాజయే ద్వేవాక్ బ్రాహ్మణం త్రైవర్ణ్య

కాక్ । ప్రదద్యా త్పరిహారాంశ్చ ఖ్యాపయే దభయానిచ॥ ౨౦౧॥

పరరాష్ట్రమును జయించి యచ్చటనున్న దేవతలనున్న ధర్మప్రధానులగు
బ్రాహ్మణులనున్న భూమినుపకొడిదానసంమానాదులచే బూజించవలెను ఈ
పూజయున్న జయించబడిన ద్రవ్యములో కొంతచేతనే చేయవలెను॥ ౧౯౯॥ నా తః
పరతరో ధర్మో నృపాణాం యదుపాజ్ఞానం । నిప్రేభ్యోవీయతే ద్రవ్యం ప్ర
జాభ్యశ్చోభయం సదా॥ అజ్ఞించిన ద్రవ్యము బ్రాహ్మణుం కిచ్చుటయు బ్రజల
కభయమిచ్చుటయు నింతకంటె రాజులకధికమైన ధర్మములేదని యజ్ఞ వల్లి-చే
వబ్రాహ్మణుల కీద్రవ్యమిబడెనని తద్దేశవాసులకు పరిహారము నీవలెను మరియును
మీరు స్వామిభక్తిచే మాయడల శేషియపకారములు తమించబడెను మీదునిర్భ
యులై మీమికార్యములందు సుఖముగనుండుడని ప్రజలకభయమొనగవలెను యి
ట్లు బ్రకటించవలెను॥ ౨౦౧॥

మూ॥ సర్వేపాంశు విచిత్రై వ్విపాం సమాసేన చిక్షికతం । స్థా

పయే త్తత్ర తద్యంశ్యం కుర్యాచ్చ సమయక్రియాం॥ ౨౦౨॥

ఈ శత్రుస్వపామాత్యుల యందరినుభిప్రాయమునున్న సంక్షేపముగా చది

సింహతులుగాక నేషించిన రాజవంశ్యులలో నొకని నారాజ్యమందభిషేకించి నీ
వియోకార్హములను జేయవలయు నని జేయవలదని యారాజుకును తదమాత్యులకు
నియమము జేయవలెను॥ ౨౦౨॥

మూ॥ ప్రమాణాబద్ధ కుష్ఠిత కేషాం ధర్మగ్నా యథోదితాః ।
రత్నైశ్చ పూజయే దేనం ప్రధానపురుషే స్సహ॥౨౦౩॥

వారియొక్కయు పరకీయులయొక్కయు శాస్త్రీయములగు సాచారములను
నేత్రధమములు గావున బ్రమాణములుగ సంగీకరించవలెను-ఈయధిష్ఠి క్తుడగురా
జును పుంతులతోగూడ రత్నాది దానముచే బూజించవలెను యెందుకనిన॥౨౦౩॥

మూ॥ ఆవాన మప్రియకరం దానంచ ప్రేమకారకం । అభీష్ఠితా
నా మిథాకానాం కాలేయై క్తం ప్రశస్యతే॥ ౨౦౪॥

విచారింపగా నభిలషించబడిన ద్రవ్యములను బుచ్చికొనిన నప్రియమును నగును
అట్లే నను సమయవిశేషముచే దానాదానములు రెండున్న బ్రశస్యములు॥౨౦౪॥

మూ॥ సర్వం కషీద మాయ శ్చం విధానే దైవమానుషే । త
యో దైవా మచింత్యంతు మానుషే విద్యతే క్రియా॥౨౦౫॥

ఏదైతె చేయ గినది సర్వమున్ను అది ఘోర్యజన్మకృతసుకృత దుష్కృతరూ
పము దైవపనబడును యట్టి దైవపంథును యిప్పుడు జేయబడినది మానుషమీరెం
దును అయి త్రమగుచున్నది యందు దైవము చింతించనశక్యముమానుషపం
థునొకదడగినది కలదు గావున మానుషద్వారముచే కార్యసిద్ధికి యత్నము జే
యవలెను॥ ౨౦౫॥

మూ॥ సహవాపి వృజే ద్యుక్త స్సంధిం కృత్వా ప్రయత్నతః । మం

త్రం పీరణ్యం భూమింవా సంపశ్యం స్త్రివిధం ఫలం॥౨౦౬॥

ఈపద రినుగా నుప కమించి శత్రువితో యుద్ధము జేయవగినది వాడు మి
త్రుడే అయి ట్టామెనా వానిచే నీబడిన సొమ్మును భూప్రేయకదేశమున్ను యీ
దుని మాత్రకుఫలము వానితో సంధిజేసి ప్రయత్నముగలవాడై పోవలెను॥

మూ॥ పాష్టిక్రూహంచ సుప్రేత్య తథా క్రవంచ మండలే !

మిత్రా దధాప్య మిత్రాద్వా యాత్రాఫల మవాప్నుయాత్॥౨౦౭॥

విజిగ్ఛకుః పైకిపోవుటజూచి యాగాజ్యాదికము నాశ్రమించుట కుదోగించు
శతడు పాష్టిక్రూహుడు అలాగుజేసెడు వానిని యడైడు వాడాక్రిందుసే విరిసి
చూచి వెళ్ళవలెను మిత్రీహృతుని వలననైన మిత్రునివలననైన యాత్రాఫలముగ్ర
హించవలెను॥ ౨౦౭॥

మూ॥ హిరగ్య భూమిసంప్రాప్త్యా పాణిః వోన తద్దైశతే ! య

థామిత్రం ధృవం లభ్యై కృశమ ప్యాయతిక్షమం॥౨౦౮॥

రాజస్థిరమైన మిత్రుడు కృశుడైనను ముందువృద్ధి నొందువాడు లభించిననందు
వలన నెల్లువృద్ధి నొందునో యట్లునువణభూలాభములచే వృద్ధి నొంద॥౨౦౮॥

మూ॥ ధర్మజ్ఞంచ కృతజ్ఞంచ తుష్టప్రకృతి మేవచ ! అసురక్తం

స్థిరారంభం లఘుమిత్రం ప్రశస్యతే॥ ౨౦౯॥

ధర్మజ్ఞుడు నుపకారమును మరువనివాడునుసంతృప్తిగలప్రకృతిగలవాడును అను
రాగయుక్తుడును కార్యమందు స్థిరబుద్ధిగలవాడునునగు మిత్రుడొకటై నుండు॥౨౦౯॥

మూ॥ పాశ్చింకులీనంశూరలచ దక్షం దాతార మేవచ కృతజ్ఞం

ధృతిమంతంచ కష్టమాహు రరిం బుధాః॥ ౨౧౦॥

విద్వాంసుడును సతులలప్రసూతుడును శూరుడును సమభూతుడును దాతయు
కృతజ్ఞుడును ధీమతుడును కష్టసుఖములు సమముగాదలచువాడునునగు నై రిషజ్ఞాయు
జనిపండితులుచెప్పుదురు గాన నిట్టివానితో సంధియే జేయవలెను॥ ౨౧౦॥

మూ॥ అర్యతా పురుషజ్ఞానం శౌర్యం తరుణవేదితాస్థైర్యలక్ష్యం

చ సతత ముదాసీన గుణోదయః॥ ౨౧౧॥

సాధుత్వము పురుషవిశేషజ్ఞత్వము శౌర్యము కృపాశుత్వము నిత్యస్థైర్యలక్షత్వ
ము అనగాబహుప్రదత్వము కార్యమందుసూక్ష్మదక్షత్వమని మేధాతిథిగోవిందరా
జులు ఇవవిదానిగుణములుజూచి వానినాశ్రయించి యుక్తలక్షణములుగల శత్రుని
తోసంధియేవలెను॥ ౨౧౧॥

మూ॥ తేహం సస్య ప్రదాం నిత్యం పశువృద్ధి కరీమపి పరిత్యజే
స్మృపోభూమి మాత్మభావ మవిచారయత్॥ ౨౧౨॥

అహోగృకరమయినప్పటికిని నదీమాతృకయగుటవలన సర్వదాసస్యయు క్తమైన
స్పటికహింపశువృద్ధికరమయినప్పటికిని భూమిని యాత్మాభావమై విడువవలెను ఈధ
ర్మము సర్వవిషయమయినదే॥ ౨౧౨॥

మూ॥ అపదభావం ధనంరక్షే ద్దారాణరక్షే ధనైరపి ఆత్మానం
సతతంరక్షే ద్దారైరపి ధనైరపి॥ ౨౧౩॥

అపన్నివారణార్థము ధనమురక్షించదగినది ధనపరిత్యాగ మొనరించునను
దారరక్షణమొనర్చవలెను ఆత్మరక్షణార్థము దారిలనున్న ధనమునున్నవిడువ
వలెను॥ శ్లో॥ “సర్వతపివాత్మానం గోపాయీత”యనుశ్లోచిత శాస్త్రీయమరణవ్య
తిరిక్తముగ నాత్మరక్షణమొనర్చవలెనని యుపదేశమువలన॥ ౨౧౩॥

మూ॥ సహ సర్వా సమత్వత్వాః ప్రసమిక్యో పహో భృశంసం

యుక్తాంశ్చ వియుక్తాంశ్చ సర్వోపాయాన్ సృజేమ్యధః॥ ౨౧౪॥

ధనమున్న మంత్రప్రభృతిప్రకృతులను మిత్రులను వ్యసనమునుబొందియుం
డుటవలన సకలమయినయాపదలను పుట్టునేరవలెనని చెప్పి మోహమును హరింప
దగదనగా తొట్టుబడగూడదు వ్యస్తముగానయిననన్నిటినయిం సామాన్యపాయ
ములను శాస్త్రజ్ఞుడై బ్రయోగించవలెను॥ ౨౧౪॥

మూ॥ ఉపేతార ముపేయంచ సర్వోపాయాంశ్చ కృత్స్నశః॥ ఏ
తత్రైయం సమాశ్రిత్య ప్రయతే తాభాన్ సిద్ధయే॥ ౨౧౫॥

ఉపేతయగుతననున్న ఉపేయమగుదానినిన్ని సామాన్యపాయములనున్న ప
రిపూర్ణములగునీమూడింటిని యవలంబించి యథాశక్తిగా ప్రయోజనసిద్ధికొర
గయిల్పించవలెను॥ ౨౧౫॥

మూ॥ ఏవం సర్వమివం రాజా సహసం మంత్ర్య మంత్రీభిః॥ వ్యా

యామ్యాప్తశ్చ మధ్యాహ్నో భోక్తృ మంత్రపురంనిశేతే॥ ౨౧౬॥

ఈప్రకారముగ రాజవృత్తమఖిలమును మంత్రులతోనాలోచించి పిమ్మట నా యౌధాభ్యాసములచే పరిశోమమొనచి మాధ్యహ్నికస్నానాదికృత్యమును దీచి భోజనార్థమంతఃపురమున బ్రవేశించవలెను॥ ౨౧౬॥

• మూ॥ తత్తాగృహాత్రై కాలశ్చై రహార్యైః పరిచారకైః । సు
పరీక్షిత మన్నాద్య మద్యాన్మంత్రై ర్విషాపహైః॥ ౨౧౭॥

అయంతఃపురమందు తనతోతుల్యులును భోజనకాలిష్టాలును భేదాహుకాలుగా నీ సూపకారాదులచే సిద్ధపరచబడినట్టియు పరీక్షితమయినట్టియు చకోరాదులచే జూపించబడినట్టియు సవిహిన్నదశకనముచే చకోరపక్షియుక్కకన్నులర్రబడును విషాపహమంత్రములచే నభిమంత్రితమగునన్నమును దినవలెను॥ ౨౧౮॥

మూ॥ విషమ్నై రగదైశ్చస్య సర్వద్రవ్యాణి యోజయేత్ । విష
ఘ్నానిచ రత్నాని నియతో ధారయేత్సదా॥ ౨౧౯॥

విషహరములగు నాషధములతో భోజ్యవస్తువులనన్నిటినిన్ని కలపవలెను విష హరములగు రత్నములను సర్వదాధరించవలెను॥ ౨౨౦॥

మూ॥ పరీక్షితా స్త్రీయశ్చైచనం వ్యజతోదక ధూపనైః । వేషాభి
రణ సంకుఢా స్సై శ్చైయు స్ససమాహితాః॥ ౨౨౧॥

గుప్తమగు నాయుధములను విషలిప్తాభరణములను ధరింతురను శంకచే గూఢ చోరులచే బడించబడి నిణయవేషాలంకారాదుల స్త్రీలననన్యమనసులగుచు చామరన్నానపానీయోదకధూపనాదులచే పరిచర్యజేయవలెను॥ ౨౨౨॥

మూ॥ ఏవం ప్రయత్నం కుర్వీత యానిశయ్యాసనాశనే । స్నానే
ప్రసాదనే చైవ సర్వాలంకారకేషుచ॥ ౨౨౩॥

ఈప్రకారముగ పరీక్షాదిప్రయత్నము యానిశయ్యాసనాశన స్నానాశులేపనములగును సర్వాలంకారములందును నిత్యము జేయవలెను॥ ౨౨౪॥

మూ॥ భుక్తవావిహరేజ్యైవ స్త్రీభిరంతఃపురే సహావిహృత్య

చ యథా కాలం పునః కార్యాణి చింతయేత్॥ ౨౨౫॥

భుజించి యచ్చటనే భార్యలతోగూడ క్రిడించవలెను యనలనుడై కాలమతిక్రమించకుండ పగటిలో సప్తమభాగమువిహరించి యష్టమభాగమందు మరల కార్యములను జీవించవలెను॥ ౨౨౧॥

మూ॥ అలంకృతశ్చ సంపత్త్యే దాయుధీయం పునఃజన్మం॥ వాహనానిచ సర్వాణి వస్త్రాణ్యభరణానిచ॥ ౨౨౨॥

అలంకృతుడై యాయుధోపబీవులనున్న కరితుర గాదివాహనములనున్నవస్త్రములనలంకారాదులను ఖడ్గాదికస్త్రములనున్న జూడవలెను॥ ౨౨౨॥

మూ॥ సంధ్యాంబోపాస్యశ్శుభయా దంతర్వేగ్మనీ శస్త్రభృత్॥ రహస్యాఖ్యాయినాంచైవ ప్రిణిధీనాంచ చేష్టితం॥ ౨౨౩॥
గత్వాకత్వంతరం త్వస్య త్వమనుజ్ఞాప్య తం జనం॥ ప్రదిశేద్భోజనార్థంచ స్త్రీచృతోంతఃపురం పునః॥ ౨౨౪॥

సంధ్యోపాసనమునచివ మరియొక కత్వంతరమందు జనశూన్యప్రదేశముబ్రవేశించి శస్త్రపాడయై గృహభ్యంతరమందు రహస్యములను జెప్పెడుచారుల వ్యాపారమును విసవలెను చారులనంపి పరిచారకస్త్రీలతోగూడ భోజనార్థమంతఃపురమందు బ్రవేశించవలెను॥ ౨౨౩॥ ౨౨౪॥

మూ॥ తత్ర భుక్త్వా పునః కించి తూర్యఘోషేః ప్రహషితః॥ సంవిశేచ్ఛ యథా కాల ముత్తిష్ఠేచ్ఛ గతక్లమః॥ ౨౨౫॥

భుజించి తూర్యస్వనులచే కొంచము సంతృప్తుడై నాలుగు గడియలరాత్రికి పరుండి రాత్రియొక్క నాలవయామమంచేలేవలెను॥ ౨౨౫॥

మూ॥ ఏతద్విధాన మాత్మిషే దరోగః పృథివీపతిః॥ అస్వస్థ స్సర్వమేతత్తు భృత్యేషు వినియోజయేత్॥ ౨౨౬॥

ఇతిమానవే ధన్యశాస్త్రే భృగుప్రోక్తాయాం సంహితాయాం
రాజధర్మోనామ సప్తమోధ్యాయః.

ఈచెప్పబడిన ప్రజారక్షణాదికము యథోక్తముగా రాజు తాను స్వస్థముగా నున్నప్పుడు చేయవలెను అస్వస్థముగా నుండినప్పుడీతంత్రమంతయు యోగ్యుడును

శ్రేష్ఠుడునగు మంత్రితే జేయించవలయును॥

౨౨౬॥

- ఇది శ్రీమహామహీచిదాజ శ్రీమదానందగజపతిరాజ మహారాజ
- దయాపాత్ర భారద్వాజ సగోత్రపవిత్ర సుకవిజనవిధేయ
- మండకామేశ్వరనామధేయవిరిచితాంధ్రమన్య
- భకదీపికాఖ్యాయగు వ్యాఖ్యాయందు

సప్తమాధ్యాయము.

శ్రీపరదేవతామణిపాదుకార్పణమస్తు.



శుభమస్తు - అవిఘ్నమస్తు.

అంధ్రమన్యభకదీపికాసహిత

మనుస్మృతి * అష్టమాధ్యాయప్రారంభము.

మూ॥ వ్యవహారాః దిదృక్షుస్తు బ్రాహ్మణై స్సహ పాథివకీమం
తగ్జై ర్గుంత్రభిజ్ఞై చ వినీఞః ప్రవిశే త్సభాం॥ ౧॥

ఈపూర్వోక్తప్రకారముగ శత్రురాజులవలన ప్రజారక్షణమువలన బాంధవ
దిన వృత్తిగలవాడై యాప్రజలయొక్క యన్యోన్యమునగు వివాదపీడా పరిహారము
నకై ఋషాచానాద్యష్టాదశప్రకారముగ వివాదమందు విరుద్ధార్థముగల యథిక
ప్రత్యభుకలయొక్క వాక్యములవలన బాధమిన సందేహమును హరించెడువిచార
ము వ్యవహారము॥ “స్థో॥ వినానాథేఽవసందేహా హరణం హరిణివృతే॥ నా
నాసందేహ హరణా ద్వ్యవహారభిక్షిన్నః॥” వి యనుపదము నానాథకముఅ
వయనునది సందేహార్థకము హరిః యనునది హరిణార్థకము నానాసందేహ
ములనున్న హరించడమువలన వ్యవహారమని చెప్పబడెను॥ యని కాత్యాయనుఁ
తొట్టి వ్యవహారమునుబాడ నిర్ణయించుచున్నరాజు వత్సమాణులక్షణములగలమం

కులతోటిని సప్రమాధ్యాయోక్తపంచాంగమంత్రజ్ఞులగు మంత్రులతోగూడ వా
క్యాణిపాదచాపల్యములేమి ననుగ్రతుడగుచు రాజు విసితుడు గాకుండేనేని బాది
ప్రతివాదులు ప్రతిభాక్షయమువలన లెస్సగా చెప్పకుండిన తత్వనిర్ణయము గాక
పోవును. వత్సమాణుగు సభనుబ్రవేశించవలెను ఈవ్యవహారదళనము బ్రజలిత
రేతరపీడనాందకుండ తత్వనిర్ణయమగుచుండ రక్షణార్థమాట వత్సమాణుడు
ష్టాద్యష్టాశ్శకరణఫలముచేతనే ఫలముగలది॥ ౧॥

మూ॥ తత్రాసీనస్థి నోవాపి పాణిముద్యవ్య దక్షిణం వినితవేషా
భరణః పశ్యేత్కార్యణి కార్యణాం॥ ౨॥

కార్యగారవాపేక్షచే నాసభయందుగూఁచునియైనలఘుకార్యమైనప్పుడునిలవ
బడియైన తుడిచేయినియెత్తి అనుద్దశములగు వేషాలంకారములు గలవాడైపై క్లో
కమందు సంగేంద్రియాశాధ్యము జెప్పబడెను అట్టివాడై కార్యములనువిచారించ
వలెను॥ ౨॥

మూ॥ ప్రశ్యహం దేశ దృష్టే శ్చ శాస్త్రదృష్టే శ్చ హేతుభిః॥ ఆ
ష్టాదశసమగేషు నిబద్ధాని పృథక్పృథక్॥ ౩॥

అముణాదానాదికార్యములను పదునెనిమిదియగు వ్యవహారమాగళములవిష
యమైపరింపబడిన దేశజాతికులవ్యవహారములచేదెలియబడినట్టియు శాస్త్రావగత
ము యినట్టియు సాక్షిద్రవ్యాదిహేతువులచే వేరువేరబ్రత్యహమున్ను విచారించ
వలెను ఆపదునెనిమిదింటిని లెక్కజెట్టుచున్నాడు॥ ౩॥

మూ॥ తేషామాద్య మృణాదానం నిక్షేపోస్వామి విక్రయః | సం
భూయచ సమర్థానం దత్తస్యానపకమాచ॥ ౪॥
చేతనస్యేవచాదానం సంవిదశ్చ వ్యతిక్రమః | క్రయవిక్ర
యానుశయో వివాదస్వామిపాలయోః॥ ౫
సీమావివాద ధర్మాశ్చ పారుష్యేదండవాచికః | స్తేయంచ
సాహసంచైవ స్త్రీసంగ్రహణమేవ॥ ౬॥
స్త్రీశుంధమోక విభాగశ్చ ద్యూతమాహ్వయవీవచ | ప
ద్యాష్టాదశై తాని వ్యవహారాన్నితావహా॥ ౭॥

ఆపదు నేమిది. టిలోనున్న ముందు గా ఋణాదానమవిచారించ బడుచున్నది॥
 “స్థో॥ ఋణం దేయమదేయంచ యేనయత్రయథావయతే । దానక్రహణ ధర్మ్యై
 శ్చ తదృణాదానముద్యతే॥” ఎవనిచే నెచ్చట నే ప్రకారముగ నేదిఋణమని గిరి
 తగనిదో ఋణమిచ్చటయొక్కరయు గొనుటయొక్కరయు ధర్మమనియొప్పుయొంగ
 లది ఋణదానమని నారదునిచే జెప్పబడెనదిఋణదానము ౧ తనధనమొక్కరయొ
 గ్గదాచుకొనుట నిక్షేపము ౨ అస్వామిచే నమ్మకము జేయబడినదియస్వామి విక్ర
 యము ౩ కూడికవతకము సంఘాయ సముద్ధానము ౪ ఇచ్చినధనమునవాక్ర
 మనిగాని క్రోధముచేగాని మరలబుచ్చికొనుట ౫ త్రానపకమకము ౬ పనిజేసినవా
 నకి జేతమివ్వకుండుటచేతనాదానము ౭ జేయబడిన వ్యవస్థ నశిక్రమించుట సంవి
 ద్యతీక్రమము ౮ క్రయవిక్రయములుజేయబడినవానికి పక్కచ్చిత్రాపముచే వివా
 పడడము క్రయవిక్రయముగయము ౯ స్వామికినిపశువుల గామవానికి వివాదము
 స్వామి చాలివివాదము ౧౦ గ్రామాదులపాలిమెరలవివాదము సీమావివాదముకము
 ౧౧ తిట్టడముకొట్టడమున్న వాక్పారువ్యదండపారువ్యములు౧౨ మాయచేధనము
 నపహరించుట స్త్రీయము ౧౩ బలాతగరించి ధనాధిహరణము సాహసము ౧౪ ప
 రపురుషుడు స్త్రీతో సంపకముజేయడము స్త్రీసంగ్రహణము ౧౫ స్త్రీపురుషుల
 యొక్కర ధర్మవ్యవస్థ స్త్రీపుంధర్మము ౧౬ పితృస్థిరాధికమును పంచకోవడ
 ము విభాగము ౧౭ వ్యవస్థాపూర్వకముగ నక్షాదులచే క్రిడించుటద్యూతము ౧౮
 పక్షులు గొర్రెలుమొదలగుజంతు యుద్ధమాహ్వయము ౧౯ యీపదునైనవి॥ ౧౦౦
 ను వ్యవహారప్రవృత్తిస్థానములు సమాహ్వయము ద్యూతమైరప్పటికిని నవాంతర
 భేదముచే విశేషముగాపున నష్టాదశసంఖ్యకుపపత్తియయ్యె॥ ౮॥౧॥౬॥౭॥

మూ॥ ఏష స్థానేషు శూన్యం వివాదం చరతాం నృణాం । ధ
 మ్మం శాశ్వత మాశ్రిత్య కుర్యా తాచర్యవినియోగం॥

ఈ ఋణదానాదివ్యవహారస్థానములందు నధికముగ వివాదము బడుచున్నమ
 నుప్పులకు ననాదిపారంపర్యాగతమగుటచే నిత్యమగు ధర్మము నవలంబించి కా
 ర్యనియోగమును జేయవలయును భూయిష్టమనుటచే నింకకొన్ని వివాదస్థానము
 లు కలవని సూచించబడెను యవస్థయు ప్రకణకశబ్దముచే నారదాదులచేజెప్ప
 బడెను॥ “స్థో॥ నదృష్టంయచ్చసూర్యేషు సర్వం తత్సృష్టికిణికం॥” పూర్వుల
 ముందేది చూడబడలేదో యవియెల్లనున్న బ్రహ్మకమని అయ్యుని॥ ౮॥

మా॥ యదా స్వయం సకుర్యాత్తు స్వపతిః కార్యదర్శనం తథా

నియుంజ్యా వీధ్యాంసం బ్రాహ్మణం కార్యదర్శనే॥ ౯॥

ఎప్పుడు రాజకార్యంతరములందుండియైన రోగాదికముచేతనైన నాకలుడై యుండునో యప్పుడు కార్యదర్శనజ్ఞుడగు బ్రాహ్మణుని కార్యదర్శనముదునియో గించవలెను॥ ౯॥

మా॥ సోస్య కార్యాణి సంపశ్యే త్సఖ్యైరేవ త్రిభి ర్వృతః॥ స

భాషేవ ప్రవిశ్యా గన్యామాసేన స్థీర ఏవహ॥ ౧౦॥

అబ్రాహ్మణుడు రాజచేసెడు కార్యములను సాధులును ధార్మికులును కార్యదర్శనాభిజ్ఞులునగు మువ్వరు బ్రాహ్మణులతోగూడి యాసభయందే బ్రవేశించి కూచుండిగాని నిలవబడిగాని ఋణదానాదికార్యములను జూడవలెను॥ ౧౦॥

మా॥ యస్మిన్ జేశే నపీదంతి విప్రాచేద విద స్త్రయః॥ రాక్షా

చాధీకృతో విద్వాన్ బ్రహ్మణ స్తాం సభాం విదుః॥ ౧౧॥

ఏ స్థానమందు ఋగ్యజుస్సామవేత్తలగు బ్రాహ్మణులు ముగ్గురున్ను అధీకృతుడగు విద్వాంసుడైన బ్రాహ్మణున్ను యుండురో యాసభను చతుర్ముఖుని సభగాతలచెదరు॥ ౧౧॥

మా॥ ధర్మో విధన్త్య కర్మేణ సభాం యత్రోపనిష్ఠతే । శ

ల్యం చాస్య నక్కుంసంతి విధాన్తత్ర సభానదః॥ ౧౨॥

ధర్మమునకా ప్రకాశము దానితో వర్ణించెడి విధవృత్తం హతియే సభాశయము యేదేశమందు విధ్వంసహానిరూపమగు సభనుగూర్చి సత్కారధానమునకు ధర్మమువృత్తాధిధానజన్యమగు సభముమచే చీడితమైవచ్చునోఅధిక ప్రశ్నభయలతో నొకడు సన్యమును శిష్యుడువాడు నొకడన్యతము బలికెడువాడు అగుచుగాన సభాసదులు ధర్మమునకు పీడను జేసెడువారగుటచే శల్యమునువలె భయపడుచు దీపికెయ్యక పోయినేని వారేయాయధర్మశల్యముచే గొట్టబడుచు

౧౨॥

మా॥ సభాంవా నప్రకేష్టవ్యం వక్తవ్యం వాసమంజనం । అబ్రు

వక్ యజ్ఞివక్ వాపి నరోభవతి కల్పిషీ॥

౧౩॥

సభను దెలిసి వ్యవహారాథకమై దానియందు బ్రవేశించరాదు తానడగబడె నని సత్యమే చెప్పువలెను లేక చెప్పకయూరకుండినను నన్యతము జెప్పినను భయ మువలన నరుడప్పుడే పాపాత్ముడగును ఇకపాడమేధాతిథి "సభావానప్రవేష్టవ్యా" యనియుగ్గేదపరితమును వ్రాసెను॥ ౧౩॥

మూ॥ యత్ర ధర్మో హ్యధర్మో నత్యంతైవా నృతేనచహ.

న్యతే ప్రేక్షమాణానాం హతా స్తత్ర సభాసదః॥ ౧౪॥

ఏ సభయందు సభాసదులు జూచుచుండ నధికప్రత్యభులచే ధర్మమధర్మ ముచే బాడబడదో సాక్షులన్యతముచే సత్యమును నిశంపజేతురో సభాసదులందు కు ప్రతీకారమునుజేయరో యనియభకము యచ్చటవా సభాసదులే యాపాపము చే హతులగుదురు॥ ౧౪॥

మూ॥ ధర్మ ఏవ హతో హంతి ధర్మో రక్షతి రక్షితః తస్మా

ద్ధర్మో నహంతవ్యో మానో ధర్మో హతో వధీతః॥ ౧౫॥

ఇష్టులని యనిష్టులని యధర్మముచే ధర్మమతిక్రమించబడెనేని యజేనిశంపజే యునధికప్రత్యభుల తేమిజేయుగలరు అధర్మమతిక్రమించబడకుండిన నధికప్రత్య భులతోగూడ రక్షించును గావున ధర్మమతిక్రమించదగదు యతిక్రమించబడన ధర్మముతోగూడ నీసభాసదులను జరిపక పోవుగావుతమనియు తైమప్రవర్తనము గల ప్రాడ్వివాకునకీసంబోధనము॥ ౧౫॥

మూ॥ వృషోహి భగవాన్ ధర్మో నైస్సయః కురుతే హ్యలం ।

వృషలంతం విదుజ్జేవా స్తస్మా ధర్మం సలోపయేత్॥ ౧౬॥

కామములను వర్షించును గావున వృషమనగా ధర్మము అలియనిగా వారి ణము- ఎవడు ధర్మమును వారిండునో వానిని వృషునిగా గుర్తెరుగుచున్నాడు జాతివృషులని గాదు గావునధర్మోచ్ఛేద మొనర్చరాదనిధర్మవ్యతిక్రమింపరా నా ధర్మవృషులశబ్దనిర్వచనము॥ ౧౬॥

మూ॥ ఏక ఏవ సుహృ ధర్మో నిధినే ప్యనుయతియః॥ శరీరేణ

338 ఆంధ్రమన్వధాదీపికాసహితము.

సమంశం సర్వమన్వధి గచ్ఛతి॥

౧౭॥

ధర్మమొక్కటే మిత్రము మరణము నప్పుడున్ను తనతోనభీష్టఫలము నిచ్చుట కదిగూడజనును భార్యపుత్రాదులు శరీరము వదలి పోయినట్టే వదిలిపోదురు గావున శరీరము కంటెను ధర్మమందపేక్ష యెక్కువగా నంచవలెను॥ ౧౭॥

మూ॥ పాదోధర్మస్య కతాకరం పాదస్సాక్షిః మృచ్ఛతి॥ పాదస్సభానద స్సర్వాః పాదో రాజాన మృచ్ఛతి॥ ౧౮॥

దుష్టవ్యవహారదశానము వలన నధర్మసంబంధమగు చతుర్థభాగమధర్మకేతనముగ నభినిగాని ప్రత్యభినిగాని పొందును అసత్యవాదియగు సాక్షినికాపాదమున్ను అధర్మావారకులగు సర్వసభానదుల నొకపాదమున్ను రాజునొకపాదమున్ను బొందును పాపసంబంధమియందరికిని గలదలని వివక్షితమాయెను॥౧౮॥

మూ॥ రాజా భవత్యనే నాస్తు ముచ్చ్యంతేద సభానదః॥ ఏనోగచ్ఛతి కతాకరం ని చాహ్వాం యత్ర నింద్యతే॥ ౧౯॥

ఏసభయందు నన్యతవాదియగుటనభియైనం బ్రత్యభియైన నిందాహూతమునిపించబడునో సమ్యక్దశానముచే రాజున్ను సభానదులుగాపాపమునొందరుకేతనే యాపాపము సంభవించును॥ ౧౯॥

మూ॥ జాతిమాత్రోపజీవీవా కామంస్యా బ్రాహ్మణబ్రాహ్మణః॥ ధర్మప్రవక్తా నృపతేః నతు శూద్రాః కథించన॥ ౨౦॥

వైశ్యులవలె బ్రాహ్మణ కర్మానుష్ఠానములేక జాతిమాత్రబ్రాహ్మణుడైనను సాక్ష్యాధికముచే స్ఫుటముగ న్యాయాన్యాయనిరూపణమందు సమర్థుడైతే నా బ్రాహ్మణుబుచ్చుడైన నించుకమంచిది యుక్తయోగ్యబ్రాహ్మణాభావమందుగానికాన్యదశానమందు ధామికమైనను వ్యవహారజ్ఞుడైనను శూద్రుడు నియోగాహూతముకాదు॥ “మూ॥ బ్రాహ్మణోధర్మప్రవక్తా”యను విధివలననే శూద్రునకు నివృత్తి నిష్కరుమండ మరల శూద్రఃకథంచన యని చెప్పుట యోగ్యబ్రాహ్మణాభావమందు తొల్యువైశ్యులకును జ్ఞానార్థము॥ “స్థో॥ యత్రవిప్రోనవిద్యాత్ స్యాత్ త్సూత్రం తత్ర యోజయేత్” వైశ్యవా ధర్మశాస్త్రజ్ఞం శూద్రం యత్సేనవజ్ఞః

యేత్” అని కాత్యాయనవచనమువలన॥

౨౦॥

మూ॥ యస్య శూద్రస్తు కురుతే రాజ్ఞో ధర్మవిచేదనః తస్యసేవ
తి తద్రాష్ట్రం పంకే గౌరివ పశ్యతః॥ ౨౧॥

ఏరాజురాజ్యమందు ధర్మవిచేదనము శూద్రుడొనచుకొనో యారాజు మారు
చుండ బుడవలో దిగబడిన గోవువలె నారాజ్యము చిక్కుబడినశించును॥ ౨౧॥

మూ॥ యద్రాష్ట్రం శూద్రభూయిష్ఠం నాస్తీకాక్రాంత మద్వి
జంవివశ్యత్యాశు తత్యత్సం దుర్భిక్షవ్యాధిపీడితం॥ ౨౨॥

ఏరాజ్యము శూద్రబహుళమున్ను పరలోకము లేవనియెడి నాస్తీకులచే నా
క్రాంతమున్ను ద్విజశూన్యమునగునో యారాజ్యమంతయు దుర్భిక్షురోగాదిపీడిత
మై శీఘ్రముగ నశించును॥ “సో॥ అగ్నిప్రాప్తాహుతిస్సమ్యక్” గను వచనముచే న
గు హేమాభావముచే వృద్ధితేకపోవుటవలననున్న దుర్భిక్షురోగాద్యపద్రవ కాం
త్యభవక ర్థాభావమువలననున్న నశించుననితాత్పర్యము॥ ౨౨॥

మూ॥ ధర్మాసన మధిష్ఠాయ సంవీతాంగ స్సమాహితఃప్రణమ్య
లోకపాలేభ్యః కార్యదశాన మారభేత్॥ ౨౩॥

ధర్మదశానాథకమాననమందుగూడకని యాచ్ఛాదితశేరీరుడు ననన్యమనస్టు
డైనై లోకపాలుగకుమ్మిరి కార్యదశానమొనర్చవలె॥ ౨౩॥

మూ॥ అథానథా వృథా బుధ్వా ధర్మధర్మైవ కేవలౌ వ
ణక్రమేణ సర్వాణి పశ్యేత్కార్యాణి కార్యణాం॥ ౨౪॥

ప్రజలకు సాధకసాధకరూపములు నై హికములగు నథానథకములను దెలిసి
పరలోకాథకము ధర్మాధర్మకములను ముఖ్యములుగా ననుసరించి విరోధములే
నిమాగకముచే కార్యధులయొక్క కార్యములను చూడవలెను అన్నివణకము
లవారును గూడి కేని బ్రాహ్మణాదిక్రమముచే జూడవలెను॥ ౨౪॥

మూ॥ బాహ్యై ర్విభావయే ల్లింగైర్భావమంతగతం సృణోం
వరవణేంగితాకారై శ్చక్షుషాచేష్టిలేనచ॥ ౨౫॥

బాహ్యములగు స్వరాదిచిహ్నములచే నధికప్రత్యక్షులయంతగతమగు నధి

పాఠ్యమునునిరూపించవలెను అవియేవియనిన గగ్గదాదిస్వరము స్వాభావికవణమునకుంటే నన్యార్థకమగు ముఖకాళిసూచివణము అధోనిరీక్షణాదిక మంగితము చేహభవమగు స్వేదరోమాంచాద్యాకారము హస్తాస్ఫులనాదిచేష్టవీటిచే జెలియవలెను. ౨౫॥

మూ॥ ఆకారైరింగితై గత్యా చేష్టయా భాషితేనచానత్రవక్త్రీ
వికారైశ్చ గృహ్యతేంతగతం మనః॥ ౨౬॥

పూర్వోక్తములగు నాకారాదులచేతనున్న పదములు తొట్టుబడెడిగమనము చేతనున్న లోపలి మనోబుద్ధులయొక్క పరిణతి తెలియబడును. ౨౬॥

మూ॥ బాలదాయాదికం రిక్తం తావ ద్రాజానుపాలయేత్ | యావ
త్సస్యా త్వమావృత్తౌ యావ చ్ఛాకీత శ్చైవః॥ ౨౭॥

అనాథులగు బాలురయొక్క పితృవ్యాధ్యపహృతముగాకుండ రాబట్టినరిక్తము ను గురుకులమునుండి వట్టిరితదాదిపరిమితకాలమంతమయినపిమ్మట సమావృత్త మగుదనుకను లేక పదాయనవత్సరములు బాల్యమదిదాటునంతకును రాజు పరిపాలించవలెను॥ శ్లో॥ “బాలఆప్తోడశాద్వపాకదనునారదవచనమువలన॥ ౨౭॥

మూ॥ వశాపుత్రాసు చైవంస్యా ద్రక్షణం నిమగ్నలాసుచ | పతివ
తాసుచ స్త్రీషు విధవా స్వాతురాసుచ॥ ౨౮॥

వంధ్యులయొక్కయు ననగా భతక మరియొకభార్యను వివాహమై దీనికజీవనా భకమై యిచ్చిన ద్రవ్యముగలవారియొక్కయనియభకము పుత్రులులేని ప్రోషిత భార్యకలయొక్కయు జ్ఞాతులెవ్వరునులేని వారియొక్కయు పతివ్రతలయొక్కయు విధవలయొక్కయు రోగముగల స్త్రీలయొక్కయు ధనము నాబాలుర ధనమును వలెను రాజరక్షించవలెను॥ ౨౮॥

ప్రతీక్షణోకము॥ ఏవమేవవిధిః కుర్యా ద్యోషిత్సుపతితాసుచ | వ
స్త్రాన్నపానం జేయంచ వసేయశ్చ గృహంతికే॥ దీనికే
వ్యాఖ్యాతలున్ను వ్యాఖ్యజేయలేదు॥ *

మూ॥ జీవంతినాంచ తాసాంయే తద్ధరేయః స్వబాంధవాః |

తా॥ చ్చిస్యా చ్చౌరః॥ డేవ ధార్మికః పుష్కలః పతిః॥ ౨౯॥

ఈస్త్రీకి మేమనంత రాధికారులము దీనిధనమునరక్షించెదమని వ్యాజముచే నే
యేబాంధవులు బ్రతికియుండినస్త్రీలయొక్క ధనమునపహరించినవానిని వత్సమా
జమగుచోరదండముచే ధార్మికుడగురాజుగిడువలెను॥ ౨౯॥

మూ॥ ప్రణవ్య స్వామికిం రిక్తం రాజా త్ర్యబ్ధం నిధాపయేత్ | ఆ

ర్వాకోత్ర్యబ్ధాధనే తస్యమి పరేణ నృపతి హా॥ శేత్॥ ౩౦॥

ఎవనిచో తెలియబడనిధనము రాజు ఈధనమెవనిది యేమిపోయినది యిట్లని వా
ద్యముతో గూడచాటించి రాజద్వారాదికమందుంచి మూడబ్దములురక్షించవలె నీ
లోగా నీధనమునాదియని ధనస్వామివచ్చియడిగివుచ్చుకొనవచ్చును మూడేళ్ళుదా
టేనేని రాజాధనమును వినియోగపరచవలెను॥ ౩౦॥

మూ॥ మమేదమితి యోబ్రూయా లోస్యనుయోజ్యో యథావిధి॥ సం

వాద్య రూపసంఖ్యాపిక్ స్వామి తద్ద్రవ్య మహాతి॥ ౩౧॥

ఎవడైన నాధనమిదియని వచ్చేనేని ఆధనమెట్టిది యెంత యెచ్చటబోయెనని
యెడివిధిచే నడుగవలెను ఆధనమునతడున్నట్లు జెప్పేనేని యాధనమునతడుబుచ్చు
కొనవలెను॥ ౩౧॥

మూ॥ ఆచేదయానో నష్టస్య శేశంకాలంచ తత్సతః॥ వణం యా

పం ప్రమాణంచ తత్సమం దండమహాతి॥ ౩౨॥

నష్టద్రవ్యముయొక్క శేశకాలాదులనగా నీశేశమందీకాలమందు బోయెనని
యును శుక్లాదివణము ప్రమాణము నున్నట్లుజెప్పనెరుగకుండెనేని యానష్టద్రవ్య
మునకు సమమగుధనముగా వానిగిడువిధించవలెను॥ ౩౨॥

మూ॥ ఆదదీతాథ వచ్చాగం ప్రణస్తాధికతా న్నృపః | దశమం

ర్వాదశంవాపి సతాం ధర్మయనుస్మరణ॥ ౩౩॥

సరిగా శేశకాలాదు లుజెప్పేనేని రాజుకే నష్టద్రవ్యమువారికెనా ఆధనములో
నాలవపాలయినను బది పదిరెండవపాలునయిన రక్షణానిమిత్తముగా బ్రాచీను
లగుసాధుల ధర్మమునోగిరాజువుచ్చుకొని మిగిలినద్రవ్యము నాస్వామికివలెను ద్ర

వ్యసామియోగ్యతనుబట్టి వచ్చాగాది వికల్పము॥

33॥

మూ॥ ప్రణవ్పాధిగతం దృవ్యం తిష్ఠేద్యక్తై రధిష్ఠితం యం స్రుం

. . ద్రవోరాక్ గృహ్ణీయాత్ తాక్ రాజేభేన ఘాతయేత్॥ 3౪॥

ఏద్రవ్యమెవనిజైన నట్లమై రాజపురుషులచేఁపట్టుబడి రక్షానియుక్తులచే రక్షించు బడియుండవలెను అద్రవ్యమందు యేచోరులుబట్టుబడుదురో వారిసేనుగచే చంపించవలెను-గోవిందరాజై తే“శతాదభ్యధికేవధః”యనిశాస్త్రమువలననూటికిఁజైనిహరించినయడలనేయూశిక్షయని వ్రాసెనుగానినూ“తత్రసంధింకృత్వామేచార్య”మిత్యాదివచనముచే స్యామ్యముగలుగుచుండ సంధినినచిక్ ప్రణవ్పరాజరక్షితద్రవ్యహరణముచేతనే విషముచేజంపవలెనని “ఏధివలన శతాదభ్యధికేవధః” యనువానికి విశేషముగచెప్పబడినవధ కతరవిషయమగుటవలన నదిగాదని కల్లుకభట్టు వ్రాసెను॥

3౪॥

మూ॥ ఘమాయమితి యోబ్రూయాన్నిధిం సత్యేన జూనవఃత

స్యాదదీత వచ్చాగం రాజా ద్వాదశమేవవా॥ 3౫॥

తనకుగాని మరియొకనికిగాని దొరికిననది యేమనిపియైన నీధివాదియని సత్యమగుప్రమాణముచే తనసంబంధముబాధించుచునో యందునెనిమిదవపాలునయిన పదిరెండవపాలునయిన రాజపుష్పకుని శేషమతనికెప్పించవలెను॥

3౫॥

మూ॥ అన్యతంతు వదక్ దండ్య స్సవిత్తస్యాంశ మప్తమం । త

స్యైవవా నిధానస్య సంఖ్యాయాల్పీయసీం కళాం॥ 3౬॥

తనదిగాని నిధినితనదని యన్యతముచెప్పేనేని వానిద్రవ్యములలో నెనిమిదవపాలు శిక్షగాపుచ్చుకొనవలెను అనిధికొంచమయినచో నదిలెక్కాబెట్టి యందునొక యల్పతరమగుసంశయంత సొమ్ముననగా సంతచేవాడు క్షీణించడో విషాదమునొందునోయంతసొమ్ము శిక్షగాగొనవలెనని యల్పియసీమనిచెప్పుటచే నిదిదండభేదము గుణవదగుణభేదముచే వికల్పము॥

3౬॥

మూ॥ విద్వాంస్తు బ్రాహ్మణో దృష్ట్యా పూర్వోపనిహితం నిధిం ।

అశేషతోప్యా దదీత సర్వస్యాధిపతిహితాన॥ 3౭॥

విద్వాంసుడగుబ్రాహ్మణుడు పూర్వమందుంచబడినదితో జూచి సర్వమును బ్రచ్చి
కొనవలెను యారవపాలిదగము ఇతడుస్వమయిన ధనజాలమునకును బ్రాహ్మణ
పుత్రశాస్త్రోః "సర్వస్వంబ్రాహ్మణస్యేవ" మనిచెప్పబడెను గావుననేవచనము పరిపూ
ర్ణవిషయము అందుకునారదుడు॥శ్లో॥ "పరేణిహితం బ్రాహ్మణాభ్యామహాశ్చైదిం
రాజాస్వామినిభేస్సర్వం సర్వేషాం బ్రాహ్మణాదృతే" పరులతోనుంచబడిన సీధిని
రాజుబాంధవుచ్చుకొనవచ్చును సర్వమగునిధి జాతమునకురాజధికారి బ్రాహ్మణు
నినిధివివాగానని యాజ్ఞ వలుకలున్ను "రాజాలభ్యానిధిందద్వాద్దివ్యభోగ్యధణం
జఃపునః । విద్వానశేషమాదద్యా త్సనస్వస్వప్రభుస్యతః" రాజుకుదొరికిననిధిలైన
ధణముద్విజలకొనగవలెను విద్వాంసుడగుబ్రాహ్మణుడంతయు వానప్రస్థులకొనవ
లెనుగాని యీనకగిరలేదు బ్రాహ్మణుడంతకునుం బ్రభువుగావనని మేధావతి
గోవింద రాజులుయిరి నాదియనిచెప్పబడినది పిత్రాదినహితస్వమునుశ్చేషుటచే రా
జశేషార్థానిరాసార్థమనివాగ్నిరి యిదియాధణముగానిన్ని నారదాదిమనివ్యా
ఖ్యవిపరీతమనిన్ని కుల్లూకభట్టవాగ్నిను॥

34॥

మూ॥ యంతు పశ్యేన్నిధిం రాజా పురాణం సహితం తీతాః

స్కాద్దివ్యభోగ్యధర్వాధణ మధణం కోశే ప్రవేశయేత్॥ 35॥

పురాతనమైభూమ్యంతగతమగుసేనిధిని రాజుగననో యందులోసగముద్రవ్యము
బ్రాహ్మణులకిచ్చి మిగిలినసగమును కోశగృహమందుంచవలెను॥

35॥

మూ॥ నిధీవాంతు పురాణానాం ధాతునామేవ చక్షితాఅధణ

భా గక్రతా ద్రాజా భూమే రధిపహిణా నః॥ 36॥

పురాతములగు నిధులును సువర్ణాదిఖనులునుసవిద్యద్వాగ్నిశ్చోరలభ్యముల
గువాటిని స్వకీయములయినను రాజులుసగము పుచ్చుకొనవలెను రాజుభూమినిర
క్షించెడు ప్రభువుగాపున॥

36॥

మూ॥ దాతవ్యంసర్వవర్ణేభ్యో రాజ్ఞా చోదై హ్యధణం భవం

రాజా తదుప భుంజాన శ్చోరస్యాహ్నితీ కిన్చిష॥ 37॥

చోరాపహృతమగు ధనమును రాజుబట్టితెచ్చి లోకులకెవరిదోవారికిఁబియ్యి
వేయవలెను ఆధనమురాజుపుచ్చుకొనెనేనియాచోరులపాపమునారాజుపొందును॥

మూ॥ జాతిజానపదాః ధర్మాః శ్రేణిధర్మాశ్చ ధర్మవిత్ సమీ

త్య కలధర్మాశ్చ స్వస్థం పరిపాలయేత్॥ ౪౧॥

బ్రాహ్మణాదిజాతి నియతములగు యజ్ఞనాదిధర్మములనున్న ఆయా దేశము లందువ్యవస్థితములై స్వీయావిరుద్ధములునగు జానపదధర్మములనున్న సూ॥ “దేశ జాతికులధర్మాశ్చ మ్నాయైరప్రతిషిద్ధాః” దేశజాతికులధర్మములు శాస్త్ర నిషిద్ధము లుకాగూడదనియె ప్రమాణములని గౌతమస్మృతివలన వణిగాదిధర్మము శ్రేణిధర్మములు ప్రతికులములకును వియతములగువాటినిరిగి వ్యవహారాదులందు తదవిరుద్ధములగువాటిని వ్యవస్థాపనమునేయవలెను॥ ౪౧॥

మూ॥ సాన్ని కర్మాణి కుర్వాణాః దూరే సంతోషి మానవాః॥ప్రి

యా భవంతి లోకస్య స్వేస్వే కర్మణ్యవస్థితాః॥ ౪౨॥

ఆశ్మీయములగు జాతి దేశకులధర్మములను జేయుచు తమతమనిత్యవైమిత్తికాది కర్మములందువతిండువారు దూరమందుండినను యనగా నొకచోనుండినను స్నేహము లేకుండినను లోకమునకుప్రియులగుచున్నారు ఇదిప్రసంగవశమునశిష్టిప్రకృతమునుజెప్పుచున్నాడు॥ ౪౨॥

మూ॥ నోత్పదయె త్వయం కార్యం రాజా నాన్యస్యపూరుషః॥

నచ పాప్రపిత మన్యైన గ్రీసే దర్థం కథంచన॥ ౪౩॥

రాజునినను రాజునియు క్షుజైనను ధనలోభాదికముచే ఋణదానాదికార్యము నుబుట్టించగూడదు ఇందుకుకాత్యాయనుడు॥శ్లో॥ “న రాజాతువశిత్యైవ ధనలోభేన వాపునః స్వయంకర్మాణికుర్వీతన రాణామవివాది నాం” ధనాదిలోభముచేవివాదము లేనినరులకువివాదము రాజాభిప్రాయించగూడదనిఅథిః చేనయినబ్రాహ్మణిక చేనయినచెప్పించినకార్యమును ధనాదిలోభముచే నుపేక్షించరాదు॥ ౪౩॥

మూ॥ యథా నయ త్యస్యక్వాతై మృగగస్య మృగయః పదం॥న

యే త్తథానుమానైన ధర్మస్య నృపతిః పదం॥ ౪౪॥

శస్త్రహతమగు మృగముండినియోటును రానినరక్తముచే నేలాగువేటకాదు కనుకొనిననోతగినప్రమాణములచేనగు ననుమానము వలనననగానూహచేధర్మసూక్ష్మిస్తానమును రాజు తెలుసుకొనవలెను॥ ౪౪॥

మూ॥ సత్య వ్యవహారం సంపత్త్యే దాత్మన మథ సాక్షిణః॥ చేతం

. యాపంచ కాలంచ వ్యవహారవిధౌ స్థితః॥ ర౪॥

వ్యవహారచక్రేన సంపద్యంతురాజు భలమును పరిహరించి సత్యమును జూడవలెను అభిముఖంగా నర్థముగలగోపిరణ్యోధనవిషయస్థమగు వ్యవహారమును జూడవలెను నేనువినచేకన్నుగీడముచే నడపానితుడనయితి ననునట్టి స్వతాపరాధమును జూడవలెను తత్వవిజ్ఞానముచేతతనను స్వగాఢిపలభాగినిగానున్న సత్యవాదులగుసాక్షులనున్న చేతకాలంచిత వ్యవహారస్వరూప గురులఘుత్వాదికమునున్ను జూడవలెను॥ ర౪॥

మూ॥ సన్నివాచరితం యత్సాక్షి ధాన్తికైశ్చ ద్విజాతిభిః॥ తద్దేశ

కులజాతీనా మవిరుద్ధం ప్రకల్పయేత్॥ ర౫॥

విద్వాంసులును ధర్మప్రధానులునగు ద్విజులచేనేది శాస్త్రమునుజూచి చేయబడగో చేతకాలజాత్యమిరుద్ధముగ దానినిబట్టి వ్యవహారనిర్ణయమును గల్పించవలెను ఇదిసకలవ్యవహారసాధారణము పరిభాషాత్మకముగచెప్పబడెనుకప్పడుముణాదానమునుద్దేశించిచెప్పచున్నాడు॥ ర౫॥

మూ॥ అధమణౌర్థక నిర్భ్యథక ముత్తమణేన చోచితః॥ దాప

యే ధనికస్యాథక మధమణౌర్థక ద్విభావితం॥ ర౬॥

అధమణుడుగా నప్పులుచ్చుకున్నవాడు వాడేవలసినధనము రాబటుటకుత్తమణునిచే బోధితుడగురాజు వత్సమాణప్రకారములగు పత్రములుమొదలగువాటియందు ప్రతిపాదితమగుధనము నుత్తమణునకధమణునివలన నిప్పించవలెను॥

మూ॥ యైర్ద్యై రుపాయై రర్థం స్వం ప్రాప్నుయా దుత్తమణికః॥

తైస్త్వై రుపాయై స్సంగృహ్య దాపయే దధమణికం॥ర౭॥

వత్సమాణములగు నేమేయుపాయములచే నుత్తమణుండిచ్చిన సొమ్మునొందునో యయ్యెయుపాయములచేత నధమణునివలన నాధనమును రాబట్టియునుత్తమణునకప్పించవలెను॥ ర౭॥

మూ॥ ధర్మేణ వ్యవహారేణ భతేనాచరితేనచ ప్రయత్నం సాధ

యేదథాం పంచమేన బలేనచ॥

౪౯॥

ఈచేష్టబడిన ధన్యమలచే దావాద్రవ్యము నిష్పించవలెను ధన్యమనగా॥ “స్లో॥
 సుస్పృష్టబంధిసంపిష్టే సామూచానుగ మనచ । ప్రాయేణవాఙ్ముణీదాప్యో ధన్య
 ఏషాదాహృతశ్చై-” అథమణుకాని మిత్రులుబంధువులు మొదలగువారిచేవతఃకూ
 వరము బంపుటచేనై నను మంచిమాటలచేనై నను అనుసరించడముచేనై నను ఋణి
 చేధాకి కనమిష్టిండుట ధన్యమని కార్యాయన వచనము ఇవ్వదగిన సామ్యునధమ
 ణుకాదు వివాదచేసెనేని వ్యవహారముచేతనున్న॥ “స్లో॥ అథేక సవ్యయమానం
 తు” యని జెప్పగలడు మేధాశిథియైతే అధమణుకాదున్నుడైతేవ్యవహారముచే ని
 ష్పించదగునప్రాసెను మరిన్ని కృష్ణాదికన్యచులకు మడుపుగాబెట్టి బహులిచ్చినదా
 నికృష్ణాదికలముచే వచ్చిన ధనమును బుచ్చికొనదగునని చెప్పుచున్నాడు ఛలా
 దులనుకూడినిని బృహస్పతి చెప్పుచున్నాడు॥ “స్లో॥ ధన్యరాయాచితం చాథేక
 మానీనుఋణికాద్యభీతి అన్యాహృతాదిసాహృత్య దాప్యతేతత్రసోపధి । దారపు
 త్రాసహాక హృత్వా కృత్వా ద్వాకోపవేశనం । యత్రాథేకదాప్యతేథేకంస్వంత
 రాచరితమువ్యతే । బధ్వాన్వగృహమానీయ తాడనాద్యైరుపక్రమైః । ఋణకో
 దాప్యతేయత్ర బలాత్కారఃప్రకీర్తితశ్చైతి॥” ఋణిని యేదైనను మాయచే ధనమ
 డిగిపుచ్చుకని అన్యాహృతము కల్గి సువలెనందులోనించిన ధాకి బలవంతుడిప్పిం
 చుట ఛలమనబడును పశుపుత్రదారాదులనరికట్టి ద్వాప్యములోకూడుకని ధనిఋ
 ణివలన ధనమును బుచ్చికొనిననిది యాచరితమనబడును ఋణినికట్టియింటికివీసుకు
 నివచ్చితాడరాదులచేఋణివలనధనమిష్టించబడునదిబలాత్కారమనబడును॥ ౪౯॥

మూ॥ యస్వయంసాధయే దథా మస్తమణోకథమణికాత్ ।

నసరాజ్ఞాభియోక్తవ్యః స్వకం సంసాధయత్ ధనం॥౫౦॥

ఉత్తమణుక డధమణుకనివలని చిక్కుబడిన తనధనమును బలాత్కారముల
 చే సాధించుకొనిన రాజాయుత్తమణుకని నిషేధించరాదు॥ ౫౦॥

మూ॥ అథేకపవ్యయమానంతు కరణేన విభావితం । దాపయేధ

నికస్యాథం దండలేశంచ శక్తిరః॥

౫౧॥

అధమణుకడు తాను బాకిలేనినియపహ్నవమొనచెకనని లేఖ్యసాక్షిడివ్యాదు

లచే నిశ్చితమగు ధనము ను త్రమణునకలనివలన నిష్పించవలెను వత్సమాణమగు దండ్లము తద్ధనములో దశమాంశముగాని శక్తిబట్టి తక్కువగాని రాజు వుచ్చుకొనవలెను॥

౫౧॥

• మూ॥ అపహ్నవేధమణ్యజేహీత్యుక్తస్య సంసదిఅభియోక్తా
దిశేదేశ్యకరణంవాన్యదుద్దిశేత్॥

౫౨॥

ఉత్తమణునకుధనమిచ్చివెయ్యమని సభలోప్రాధ్వీవాకునిచే చెప్పబడినయధ మణుడొకడొకటిదని పలికెనేనియప్పుడు త్రమణుడు ధనమిచ్చినచోపేదోతద్దేశస్థులగుసాక్షులనున్నుతేఖ్యాదులనున్నుచెప్పికనపరచవలెను తరుచుగా స్త్రీమూఖాకాదిసాధారణనిణకయసాక్షులచేతనే యగునుగానముందుగాసాక్షులనున్నులిఖితమునుగనుపరచవలెను॥

౫౩॥

మూ॥ అదేశ్యం యశ్చదికతి నిడిక్యాపహ్నవేచ యః॥యశ్చాధ
రోత్తరా నథాన్వీగీతాన్నావబుధ్యతే॥

౫౪॥

మూ॥ అపదిక్యాపదేశ్యంచ పునర్య స్వపథావతి॥ సమ్యక్ప్రణీహీ
తంచాథకంపుష్టస్సన్ నాభినందతి॥

౫౫॥

మూ॥ అసంభావ్యే సాక్షిభిశ్చ దేశే సంభాషతే మిథః॥ నిరుచ్య
మానం ప్రహ్నంచ నేచ్ఛేత్తయశ్చాపి నిష్పతేత్॥

౫౬॥

బ్రూహీత్యుక్తశ్చ సబ్రూయాం దుక్తంచ నవిభావయేత్॥
నచపూర్వాపరం విద్యా తస్మా దథా తస్మహీయతే॥

ఋణగ్రాహకాలమందధమణుడెచ్చటనుండెనని చెప్పెనో యాదేశమందు ఋణిసర్వదాయుండదని పలికి యునట్లు నేనుచెప్పలేదనియెవడు తప్పుబటుకునోఎవడుముందుగా సత్యమైనయథకముగలమాటలనులేక పలికెడిమాటలాపూర్వోక్తములకువిరుద్ధములని తెలియఁజేయవలెననిచెప్పితినినిజేశించినాపు తుడిచెననిమొదలగుమాటలచే తిప్పిపోవునో ఎవడు లెస్సగా నథకముగలమాటలేనిజెప్ప రాత్రియందసాక్షికముగ నెందుకెచ్చితివని ప్రాధ్వీవాకుడడిగిననామాటకు సమాధానమును జెప్పఁజేయవలెననిజానస్థలమందురహస్యముగ సంభాషించునో చెప్పినయథకమును స్థిరపరుచుటకు ప్రాధ్వీవాకుడుచేసెడుపని

శ్మమునవదామోదించడో చెప్పబడిన వ్యవహారపుమాటలనుమున్నుచెప్పకనువలె
దాచెప్పెక్కిసానమునుడిచి మరీయొకచోటి కెవడుబోవునో ఎవడు చెప్పమనియ
డిగిన నేమి ముంజెప్పకుండునో చెప్పబడినసాధ్యమునకు ప్రమాణమునెవడు గను
పరచడో ముందుసాధనము పిదపసాధ్యముఁ దియెవడెరుగడో ఎవడుసాధనమును
సాధ్యముగాజెప్పనో ఎవడుసంభావితమనగా శతశృంగశతమగు ధనువు దెలియద
గనఁపెట్లుగా నసాధ్యమునుమానముచే సాధ్యముగానిదేశించునోవాదాదావా
ద్రవ్యమునకుచెడును॥౫౩౫౪॥౫౫॥౫౬॥

మూ॥ సాక్షిణ స్సంతి మేత్యుక్త్వా దిశేత్యుక్తో దిశేన్నయః । ధర్మ
స్థకారణై రేతై నీనం తమపి నిదిశేత్ ॥ ౫౭॥

సాక్షులున్నారనిచెప్పి యెవరాసాక్షులను చెప్పమనియడిగితే చెప్పకనూరకుం
డినవాఁడున్న పరాజితుడేయనిప్రాప్తివాకుడుజెప్పవలెను “జ్ఞాతారస్సంతిమేత్యు
క్త్వా”యనిపాతాంతరము - ఇకారమునకు పరరూపముఛాందసము॥ ౫౭॥

మూ॥ అభియోక్తా నచే ద్బ్రూయా ద్భగ్యోదంభ్యశ్చ ధర్మతః ।
చేత్త్రిపక్షా త్ప్రబ్రూయా ధర్మం ప్రతిపరాజితః ॥ ౫౮॥

అదీన్నిరాజస్థానమందుచెప్పకొని యామాటనుస్థిరపరచడో యాతప్పుపెద్దదై
తే బధ్యుడున్న స్వల్పమైతే దండ్యుడున్న ధర్మప్రకారముచే గావలెను ప్రత్యర్థిఁ
మూడుపక్షములలోగా చెప్పకోకపోయిన యడల ధర్మమువలనవాడె పరాజితు
డగును॥ ౫౮

మూ॥ యో యావ న్నిహన్తు వీతాభం మిథ్యాయావతి వావదేత్ ।
తాన్యపేణ హ్య ధర్మజ్ఞా దాప్యో త ద్విగుణంధనం ॥౫౯॥

ప్రతివాదిపుచ్చుకున్నయప్పు నెంతసొమ్ములేదనునొ వాది యెంతసొమ్మును పు
చ్చుకొనుటకన్నతమాడునోవారుభయము ననృతవాదులుగాన ఆయా ధనములకు
ద్విగుణముగ దండముపుచ్చుకొనవలెను అధర్మజ్ఞాననుటచే తప్పులు జ్ఞానపూర్వక
ములైతేనే యీదండుగ ప్రమాదముచే మాటతప్పుగలిగెనేని నూటికి పదింటిచొ
ప్పున పుచ్చుకొమ్మని చెప్పగలడు॥ ౫౯॥

మూ॥ పృష్టోపవ్యయమాగస్త కృతావస్థో ధనైషిశా । త్యోవైతై

స్సాక్షీభి ర్భావ్యో స్పృహహ్మణా నస్మిథౌ॥ ౬౦॥

ఇచ్చిర యప్పును పుచ్చుగొనగోరుచున్న యుక్తమణునిచే నెప్పబడిన పిదప రాజపురుషులచే బట్టించబడిన యధమణుఁడు బాకీలేదని యాచ్ఛాదించెనేని ధనియొక్కసాక్షులను మువ్వరికి తక్కువగాకుండ రాజు చేసివ్వబడిన ధర్మోధికారముగల బ్రాహ్మణుడు రుజువు పుచ్చుకొనవలెను॥ ౬౦॥

మూ॥ యాదృశా ధనిభిః కార్యా వ్యవహారేషు సాక్షిణః । తా

దృశాన్ సంప్రత్యోమి యథా వాచ్య మృతంచత్రైః॥౬౧॥

ఋణాదానాదివ్యవహారమందు తమణునిచే నెట్టి సాక్షులు లేబడవలెనోయూ సాక్షులెట్లు పలకవలెనో యాప్రకారమును చెప్పచున్నాను॥ ౬౧॥

మూ॥ గృహీణః పుత్రణో మాలాః శ్చ త్రైవిట్కూద్రయోనయః ।

అధ్యుక్తా స్సాత్య మహాంతి నయే కేచి దనాపది॥౬౨॥

భాగ్యయు పిల్లలును గలవారును స్వదేశస్థులునగు సాక్షులు వాడిచే కొరబడిన వారనాపదియనగా ఋణాదానాదివ్యవహారమందు సాత్యమున కహుకాలు పుత్రదారాదులుగలవా రబధమాడుటకు భయపడుదురు స్వదేశస్థులన్యధాచెప్పనేరరని ఇట్టివారే గావతె నన్యులుగారాదు అపద యందైతేననగా వాక్పారుష్య దండపారుష్య స్త్రీసంగ్రహాదులందు క్తవ్యతిరిక్తులైనను సాక్షులు గావచ్చును॥౬౨॥

మూ॥ ఆప్తా స్సర్వేషు వణ్ణేషు కార్యాః కార్యేషు సాక్షిణః ।

సర్వధర్మవిదో లుభా విపరీతాంస్తు వజ్జయేత్॥౬౩॥

“శ్చత్రైవిట్కూద్రయోనయః” యని చెప్పబడిన బ్రాహ్మణపరిగ్రహము కొరకు సవకవణ్ణేషుయని చెప్పట అన్నివణ్ణములయందున్న తెలిసినంతచెప్పెడువారు న్ను సకలజ్ఞానముగలవారున్ను యలుబ్ధులున్ను కార్యములందు సాక్షులు గావతెను క్తవ్యతిరిక్తులు సాక్షులుగా గూడదు॥ ౬౩॥

మూ॥ నాథఃసంబంధినో నాప్తా ననహాయా నవైరిణః ।

నదృష్టవోషాః కంఠావ్యా నవ్యాధ్యాతానదూషితాః॥ ౬౪॥

ఋణము పుచ్చుకోవడము చెందిలగు ధనసంబంధముగలవారును మిత్రులునుత

నపరిచారకులను శత్రువులును స్థానాంతరము వలన వచ్చిన కూటసాతులును రోగపీడితులును మహాపాతకాదిదూషితులును వీరిని సాతులనుగా జేయడగద్యుల్లో భరాగద్వేష స్మృతిభ్రంశాదు లన్యధాపలుకుటకు హేవుపులగును గావున నట్లు జెప్పటం॥ ౬౪॥

మూ॥ నసాక్షీ నృపతిః కార్యో నకారుక మశీలవాః ।

నశ్రోత్రియో నలింగస్థో నసంగభ్యో వినిగతః॥ ౬౫॥

ప్రభువుగాన సాక్షినడిగడి క్రమముచే నడుగుట కశక్యమగు రాజున్న స్వస్థ కమఃములందు సత్తులు గావుననున్నతరుచుగా ధనలబ్ధులు కాననున్న సూపకారాదులున్న నటాదులున్న స్వాధ్యాయాగ్నిహోత్రాదికమఃవ్యగ్రులుగాన శ్రోత్రియులున్న బ్రహ్మచారియు యతియును సాతులనుగా గోరగూడదు- అన్ని హోత్రాది వ్యగ్రుడుగాని బ్రాహ్మణునకా నిషేధములేదు॥ ౬౫॥

మూ॥ నాద్యధీనో నవక్తవ్యో నదస్యర్నవికమఃకృత్ ।

నవృద్ధో నశిశు వైకో నాంధో నవికలేంద్రియః॥ ౬౬॥

పరాధీనుడు గావున గభాదాసుడున్న స్వవిహితకమఃము విడిచి లోకనింద గలవాడున్న దస్యడనగా చోరుడున్న నిషిద్ధకమఃములను జేసేవాడున్న వీరందరికి రాగద్వేషములు సంభవించును గాన స్మృతివికలత్వముండునుగాన వృద్ధుడున్న వ్యవహారానభిజ్ఞుడు గాన బాలుడున్న నశించును ప్రవాసముబోవునుగాననొకటనిన్ని “త్యేవరైః” యని విధివల్ల నుండిన్నిబంటిసాక్షిన్ని-ఇద్దరికితమకూటగూడదని నిషేధము కల్పించుచున్నది కమానభిజ్ఞుడు గాన చండాలుడున్న జ్ఞాపకముండదు గాన వికలేంద్రియుడున్న వీరుసాక్ష్యమునకు కొరగారు గాన సాతులనుగా జేయరాదు॥ ౬౬॥

మూ॥ నార్యో నమత్తో నోన్తవ్యో నతు తృప్తోప వీడితః ।

నశ్రమార్యో న కామార్యో నకుర్ధ్వో నాపి తస్మాదః॥ ౬౭॥

స్వబంధు మరణాదులచే నార్తుడగువాడున్న మద్యదులచేమత్తుడున్న మైత్యాదులచే వెర్రివాడున్న తుత్తిపాసాదులచే పీడితుడున్న మార్గగమనముచే శ్రమిగలవాడున్న కామాత్మడున్న క్రోధిని ద్వేషిగవాడున్న సాతులుగాజే

యబడరాదు యందులో నా ర్తులందరున్న బుద్ధివికలతనున్న బోయడధ్యాసోకుక
గుణచేతనన్ను ననె॥ ౬౭॥

మూ॥ స్త్రీణాం సాత్యం స్త్రీణాం కుశ్య ద్వికానాం కుశ్య ద్వికానాం
శూద్రాశ్చ సంతశ్శూద్రాణాం పితౄణాం మంత్ర్యేణానయోఽపి॥

స్త్రీలయొక్క బుణదానాదీకమందు స్త్రీలున్నవారైనా తుద్రులవై శూక
క్రమముగాసజాతీయులున్న శూద్రులకు సాధులగు శూద్రులున్న ఇందికు యజ్ఞ
వలిగి॥ “యథాజాతి యథావణం సర్వేసర్వేషు తాస్యైతాః” సజాతీయుల
కుసవణులున్ను అందరికినందరుసయిన గావచ్చునని॥ ౬౮॥

మూ॥ అనుభావీతు యోకస్య తుర్ర్యాత్సాత్యం వివాదినాం అం
తర్వేష్మ న్యరణ్యేవా శరీరస్యాపి చాత్యయే॥ ౬౯॥

గృహములోపలగాని యరణ్యమందుగాని భోరాతతాయికృత దేహావళూ
తాదీక్షగలిగినప్పుడు యెవడుంటేవాడే సాత్యమునకు పయోగించును ఋణాదా
నాదీకమందువలె సుక్తలక్షణలేగావలెననిలేదు అదేయుదాహరణముచేస్పష్టము
చుచున్నాడు॥ ౬౯

మూ॥ స్త్రీయాప్య సంభవే కార్యం బాలేన స్థవిరేణవా శిష్యే
ణ బంధునా వాపి దాసేన భృతకేనవా॥ ౭౦॥

అంశగృహాదులలో జరిగినదానికి తగినసాత్యుసంభవించనప్పుడు స్త్రీబాల
వృద్ధశిష్యబంధుదాసకర్మకారులచే సాత్యముపుచ్చకొనవచ్చును శిష్యాచాలాదుల
స్థిరబంధులుగదా సాత్యమునకెట్లుదగుదురంటే దానికిచెప్పచున్నాడు॥ ౭౦॥

మూ॥ బాల వృద్ధా తురాణాంపి సాత్యేషు వడతాం మృషాఽపి
సేయా దస్థిరాం పాచ ముస్మిక్త మససాం తథా॥ ౭౧॥

బాలవృద్ధాతురాదులకు మనస్సుస్థిరముగాదుగావున వారుచెప్పినసాత్యమబద్ధ
మైన నామాటలచే నర్థమనుమానముచేసవగా నూహచేదెలిసవలెను॥ “య
థోక్తవాగ్భవిభావయేత్లింగైరతి” చెప్పబడినదనిబట్టి వాకులచేతనున్నవల
చేతనన్ను నిజమునుభావించవలెనని॥ ౭౧॥

మూ॥ సాహసేషుచ సర్వేషు నైషం సంగ్రహణేషుచ॥ వాగ్దండ
యోశ్చ పాపమ్యే నవరక్షేతసాక్షిణి॥ 2౨॥

గృహదాహవిసాహసములయందున్న చాగ్యస్త్రీసంగ్రహ వాక్పరుష్యంబు
పారుష్యములందున్న “గృహిణిప్రతిభాత్యాచ” పరిహయకరలేకుండ స్త్రీయం
త్యాద్యక్తసాక్షులనేర్పికనించవచ్చును॥ 2౩॥

మూ॥ బహుత్వం పరిగృహ్ణీయా తస్మాదైవ్యేన రాధిపః॥ సమే
మతు గుణోత్కృష్టాః గుణివైవ్యేనే ద్విశోత్తమాః॥ 2౩॥

బహుమందిసాక్షుల పరస్పరవిరుద్ధముగ సాత్యమిచ్చినప్పుడు రాజువిఘ్నవముం
దిదాని సంగ్రహించవలెను విరుద్ధార్థముగా బలికిన సాక్షులు సమసంఖ్యగ లిగినప్పుడం
చులొగుణవంతుల సాత్యమును అగుణవంతులలో విరుద్ధమై తేదిజు శ్రేష్ఠులనగా కార్మి
కుల సాత్యమును సుప్రమాణముగ నేయవలెను అదిగా వున సేబృహస్పతిః॥ “గుణ
లదైవ్యభక్తియాయుక్తా శత” గుణవంతుల సాత్యము పరస్పరవిరుద్ధమైనప్పుడు కర్మశ్రేష్ఠ
సాత్యము ప్రమాణమునిగోవిందరాజు గుణవంతుల ప్రతిపత్తియందు ద్విశోత్తము
లనగా బ్రాహ్మణులను సమ్యవలెననివ్వఁగను॥ 2౩॥

మూ॥ సమక్ష దర్శనా త్సత్యం శ్రవణాదైవసాధ్యోఽతత్సత్యం
బ్రువన్ సాక్షీ ధర్మాధాన్యాం సహీయతే॥ 2౪॥

చూడదగినదానిని కళ్ళతోచూచిన్ని వేనతిగనదానిని వినిన్ని పలికిన సాత్యము స
ద్ధిమను సత్యముగా నెప్పిన సాక్షికి ధర్మాధాన్యములు నశించవు సత్యవచనము చేత
నే ధర్మచా పివల్లనున్న దండము లేకుంటే హానిలేదు గనుకనున్న॥ 2౪॥

మూ॥ సాక్షీ దృష్టశ్రుతాద్యవిబుధైర్వాక్యసంపది॥ అవాఙ్మ
రకమశ్శేత్రేత్యేవ గాచ్చ సహీయతే॥ 2౫॥

సాక్షిదృష్టశ్రుతములకు విరుద్ధముగ నెప్పిన దలక్రిందుగా నరకమునబడును దా
జేసిన పుణ్యముచే స్వర్గమునకు పోడు॥ 2౫॥

మూ॥ యత్రానబద్ధోవిక్షేత పృణయా ద్వాపి కేంచన॥ సృష్టప్ర
తాపి తద్బ్రూయా ద్యథార్థవత్ యథాశ్రుతం॥ 2౬॥

సోపయమై సాక్షినిగావలెనని నిబంధించ బడకున్నచు ఋణదానాదికము ను చేసి చూడెనొ వాక్యముగదికమును దేనినివిసనో దానిని యాసాక్షియడగ బడవచ్చునై తెలిసినంతచేసవలెను ఇతడక్కలసాక్షి సామాన్యముగామనువుచే నె ఘ్నుబడెను దీనికి- “స్థో॥ గామశ్చ సాక్షివాకశ్చ రాజాచే” త్యాదికముచే నాధరదా మలు పట్వీకమును నెప్పిరి॥

౭౬॥

మూ॥ ఏకోఽలంకృతు సాక్షిస్యా దృష్ట్యాశ్చబ్యాపి నస్త్రీయః॥

స్త్రీయశ్చ రక్షితత్వాదు దోషేనాచ్యేపి యేవృతాః॥ ౭౭॥

లోభాదిదోషయుక్తుడుగాని సాక్షియొక్కడైన నుపయోగించును॥ “స్థో॥ శుచి క్షోదశ్చ నిర్గుణ్య స్సాక్షియైతానుభూతవాక్॥ ప్రమాణమేకంపిభవేత్ సాహసే మవిశేషతః॥” కార్మికకుడును ధావకుడును వివాదమరిగినవాడనగు సాక్షియొ క్కడైనను ప్రమాణమగుచున్నాడు సాహసాదులందు చేప్పేచేమియని వ్యాసవచ నము మేధాశి గోవింద రాజులు “ఏకో లబ్ధస్త్రీసాక్షిస్యా” దని పరిచివ్యాఖ్యా నమునచేరి లబ్ధుడును ఒక్కడు సాక్షిగా రాదనివాసిరి అలబ్ధుడును గుణవంతు డు నొక్కడైనను సాక్షిప్రమాణమగును స్త్రీలు బహుమందియొనను స్థిరబుద్ధులు గారుగావున ఋణదానముల పర్యలోచితవ్యములు గావున నుపయోగించర పర్యలోచితములగు చోర్యాదులందు “స్త్రీ యాశ్చసంభవేకార్య”మని చెప్పబడె ను ఇతరులున్న చోర్యాదిదోషమాపితులగువారు సాక్షులుగాగూడదు॥

౭౮॥

మూ॥ స్వభావేనైవ యుచ్ఛ్రావ్యు స్త్యైహ్యం వ్యవహారికం॥ ఆ

తాయదన్యవిబూనాయ ర్థగ్నాథం తదపార్థకం॥ ౭౯॥

సాక్షిభూమిదిగ్విధి క్తముగా స్వభావముచే నేదిచెప్పనో యిది వ్యావహారిక ముగావ్యయ స్వాభావముకలచే వ్యవహరించునది యేదిచెప్పిన నది యపార్థకము గా నగ్రాహ్యముగాదు॥

౮౦॥

మూ॥ సమంతస్సాక్షిః ప్రాప్తా నిధిఃప్రత్యధికనన్నిశా॥ ప్రా

ప్తివాకోనుయింబేత పేధివానేన సాంత్యయే॥ ౮౧॥

సభలోకివచ్చిన సాక్షులను మృదువాగములచే ననునయించుచు వాదిప్రతివా దులయనుటను ప్రాప్తివాకాతిప్రకారముగ ననుగవలెను॥

౮౨॥

మూ॥ యద్వయోరనయోర్ద్వేథ కా ర్థేస్థి కేష్టితం మధః । త
ద్భూతసర్వం సత్యేన యుష్మాకం హ్యత్రసాక్షితా॥౮౦॥

ఈవాదప్రతివాదుల కన్యోన్యముజరిగిన కృత్యమును మీరేమెరుగుదురో దానిని
సత్యముగా జెప్పడు మీకు సాక్ష్యముసంభవించెనుగాన॥ ౮౦॥

మూ॥ సత్యం సాక్ష్యే బువక్ సాక్షీ లోకానాప్రొత్తిపుషులాక్ ।
ఇహవాసు శ్చమాంకితకం వాగేషాబ్రహ్మపూజితా॥ ౮౧॥

సాక్ష్యకర్తృమందు సాక్ష్యము సత్యమునుజెప్పిసాక్షిపుషులములగు పుణ్యలోక
ములందును ఇహమందుత్పాత్యమగు ఖ్యాసిన్నిపొందును ఈవాకులను చతు
ర్ముఖులు మెచ్చి సత్కరించునుగా॥ ౮౧॥

మూ॥ సాక్ష్యేనృతం వదక్ పాశై ర్భగ్యతే వారుజైభృశంవి
వశశ్శతమాజాతీ స్తస్మాత్సాక్ష్యం వదేదృతం॥ ౮౨॥

ఏవేతువుచే సాక్షిసాక్ష్యమందనృతమును బలికి నూరుజన్మములపర్యంతమును
వసుసంబంధములగు నాగపాశములచే బంధిడయిష్టిజలోదరము చేతనున్న పీడి
తుడగును గావున సాక్ష్యమును సత్యముగ బలుకవలెను॥ ౮౨॥

మూ॥ సత్యేనపూయతే సాక్షీ శక్నన్త్యేనవర్ధతే తస్మాత్సత్యం
హి వక్తవ్యం సర్వవశేషం సాక్షిభిః॥ ౮౩॥

సాక్షిసత్యముచెప్పి పూర్వజన్మాజీతపాపముల వల్లనున్న విముక్తుడగును త
నకు ధర్మమున్ను వృద్ధిబొందును గాన నన్నివర్ణముల విషయమై సాక్ష్యమున్ను
సత్యమే పరికవలెను॥ ౮౩॥

మూ॥ అత్యైవ హ్యశ్శేన స్సాక్షీ గతిరాత్మా తథాగ్మనః ।
మావమం ఘాస్సవిమాత్మానం నృణాం సాక్షీణ ముత్తమం॥ ౮౪॥

మంచి చెడ్డలు దెలిసెడివో దనకు ఆత్మవేసాక్షి తనయొక్క-శుభాశుభకర్మ
ప్రతిఫలకు ఆత్మేసాధనము గావున మనుష్యులకును తమసాక్షియగు స్వాత్మ సమృత
మువాడి యవమానపరచకుము॥ ౮౪॥

మూ॥ మన్యంతే వై పాపకృతో నకస్య త్పశ్యతీతినిః ।

తాంస్తు దేవాః ప్రపశ్యంతి స్వస్యై వాంతర పూరుషః॥ ౮౫॥

పాపకర్మమును జేసెడి జనులు మమ్ము నెవ్వరున్ను జూడలేదని తలచెదరువా రుచేసెడి కర్మములను సంరక్షకులగు దేవతలను స్వాంతరపురుషుడును చూచు చునేయున్నారు॥ ౮౫॥

మూ॥ ద్యౌ ర్భూమి రాపో హృదయం చంద్రాకాగ్ని యమానిలాః ।

రాత్రి స్సంధ్యవ ధర్మశ్చ వృత్తజ్ఞా స్సర్వదేహీనాం॥ ౮౬॥

ఆకాశము భూమి జలము హృదయము చంద్రుడు సూర్యుడు వహ్ని యముడు పవనుడు రాత్రి రెండుసంధ్యలు ధర్మశ్చ దేవత వీరందరుననగా నాకాశాద్యధిష్ఠాన దేవతల సకల ప్రాణులయొక్కయు వ్యాపారమును జెలియుచునేయున్నారితమ త్యక్తము విష్ణున్నివి గావున తత్ప్రమాణ్యముచే నిష్ఠుజెప్పుబడెను॥ ౮౬॥

మూ॥ దేవబ్రాహ్మణ సాన్నిధ్యే సాత్త్వికం పృచ్ఛే దృతం ద్విజాః ।

ఉదబ్బుఖాః ప్రాబ్బుఖాన్వా పూర్వాహ్లా వై శుచిశ్శుచీః॥౮౭॥

ప్రతిమారూపదేవబ్రాహ్మణ సన్నిధానమందు ఉత్తరముఖముగానైనపూర్వా భిముఖముగానైననుండి శుచులై బ్రాహ్మణాదిసాక్షులను తానున్ను శుచియైప్రా డ్వివాకుడు పూర్వాహ్లామందు సత్యమునుజెప్పుడని యడుగవలెను॥ ౮౭॥

మూ॥ బ్రాహ్మణీతి బ్రాహ్మణం పృచ్ఛే త్సత్యం బ్రాహ్మణీతి పాథివం ।

గోబిజకాంచనై రైవశ్యం శూద్రం సరైవస్తు పాతకైః॥౮౮॥

చెప్పుమని బ్రాహ్మణునిన్ని సత్యముగా బలుకుమని తుత్రియునిన్ని గోబిజసువ ణములను మారించిన పాపముగు నన్యశమాదితివేని వైశ్యునిన్ని అబద్ధమంటి వేని సకలపాపములు నీకు సంభవించునని శూద్రునిన్ని సాత్యముడుగవలెను॥ ౮౮॥

మూ॥ బ్రహ్మక్షూయే స్మృతాలోకా యేచస్త్రి బాలఘాతినః ।

మిత్రద్రుహాః కృతఘ్నస్య తే తే న్యు బుక్రీవతో మృషా॥౮౯॥

బ్రహ్మహత్యయు స్త్రీహత్యయు బాలహత్యయు జేసిన వారినిన్ని మిత్రద్రోహి కన్ని కృతఘ్నులను యేనరకములు గలుగునో యన్యశమును జెప్పితివేని యానర కములన్నియు నీకు సంభవించునని సాత్యముడుగవలెను॥ ౮౯॥

మూ॥ జన్మ స భృతియతిగించి త్పుణ్యం భ దత్వయా కృతం ।

త త్తే సర్వం శునా గచ్ఛే ద్యచిబూయా స్త్వమన్వధా॥౯౦॥ .

ఓశుభాస్వదుడా జన్మాదిగా నీవుయేమి పుణ్యమును జేసితిలో యిప్పుడున్నదా నీ నున్నట్టు చెప్పి వేసియదియెల్ల ను కుకరపాలము పోవును॥ ౯౦॥

మూ॥ ఏకోహ మస్మి త్యాత్మానం యత్త్వం కల్యాణమన్వసే ।

సత్యం ధీతస్తే హృద్యేష పు ష్యపాపేక్షితా మునిః॥౯౧॥

ఓ మంగళకరుడా సేనాకరనే జీవుడనై యుంటినిని తలవకుము పాపపుణ్యములను జూచుచు సర్వజ్ఞుడు సర్వదా నీలోనున్నాడు ఇందుకు శ్రుతి "ద్వానుపర్తా సయజానఖాయాసమానంవృతంపరిషస్వజాతే । తయోరన్యోపిష్టలంపాప్యత్త్య నశ్చన్నస్యోఅభిచాకశీతి" రెండుపక్షులు స్నేహితులనొకవ్యయము వదలనివిగమముగా వృక్షమునాశ్రయించియున్న వనగా నిత్యయోగముగల జీవాత్మ పరమాత్మలు రెండు నీసంసారమును బట్టియుండె నారెంటిలో నొకటి జీవాత్మ విషయసుఖము ననుభవించుచుండెను ఇంద్రియముల కందక నిరపేక్షతో నొకటి పరమాత్మ స్వయముగా బ్రకాశించుచుండెనని॥ ౯౧॥

మూ॥ యమోనై వస్వతో ఛేవో యస్తవేష హృదిస్థితః ।

తేనచే దవివాదస్తై మాగంగాం మాకురూ న్న మః॥౯౨॥

సర్వమును అయమొనచుచుండు పరమాత్మ దండధారిగావున వైవస్వతుడు కీడించెడువాడుగా నచేపుడెవడు నీహృదయమం దంతర్యామియుండెనో అతనితో యథార్థమును జెప్పెడు నీకువివాదలేకుండెనని నీమనస్సుకు తెలిసినచోకటి నీవన్యధాచెప్పితివేని నీకును నీమనస్సుకును వివాదముగలుగును ఇట్లుగాక మనసెరిగినచే నెప్పటివేని ఆనన్యముచేతనే నీప్రకాశపుడవు పాపముపోగొట్టుకొనుటకు నీవుగంగకు కురుక్షేత్రమునకుపోకుము గంగాకురుక్షేత్రములకు సామ్యమునకు మత్స్యపురాణము॥ "క్లో" కురుక్షేత్రసమాగంగాయత్రత త్రావగాహితా" యని యేర్థలనుండుమునిగనాగంగ కురుక్షేత్రసేవాతుల్యఫలమునిచ్చునని ఈశ్లోకమునకు మేధావీధిగోవిందరాజులు సూర్యపుత్రుడగు యమ దేవుడుదక్షిణదిక్పతిలోకములోవినుటవలనసహృదయమందుండు సతనితో నీవుధమకారివిగావున నీకువివాద లేదుగాన గంగాకురుక్షేత్రమునకును పోకుమని వ్యాఖ్యానమొనచిం॥ ౯౨॥

మూ॥ సగ్నోమండః కపాలేన వితృప్తః తస్మాత్సానితః | అ. సగ్న
 ఘోకంబలగచ్ఛే నృస్సాక్ష్య వాన్మతంవచత్ || ౯౩॥

ఎవడైతే యస్మత్సాక్ష్యమును బలకునోవాడు దేసములతోఁబ్రగ్గొలిగించబడి
 గుడ్డివాడై పెంకుచేటిబట్టుకుని తస్మాత్సానితమగుచు శత్రునియంటికినిచ్చుచున్న
 క్షానబోవును || ౯౩॥

మూ॥ అవాక్ష్యేరాస్త్ర మస్యంధే కల్పిషీనింసం వ్రజేత్ | యః ప్ర
 శ్మం వితథం బ్రూయాత్పృష్టస్త్థాన్ శమన్శ్చయే || ౯౪॥

భమన్సందహముతీరుటకుగా నడగబడిన ప్రశ్నమును వ్యధాముజేయుచు నెవ
 డబ్ధమును నెప్పునో వాడుతలక్రిందుగా నంధతామిసమనునరకమునబడును || ౯౪॥

మూ॥ అంధోమత్స్యారి వాశ్చాత్తి ససరః కంటకైస్సహ | యో
 భాషలేఖః తై కల్య మప్రత్యక్షం సభాంగతః || ౯౫॥

ఎవడు సభకువచ్చి తత్పాథకమునకు యథాభావిప్రాయమును తనకు తె
 లియించునని లంచమువారుకునను లేశలాభాథకమై తెలియజేయునో వాడు గు
 డ్డివాడువలెనుత్పతోగూకినచాపలుదిననునుఖిలుద్ధిచేదుఃఖములనే యనుభవించును ||

మూ॥ యస్యవిద్యాకహివదతః త్రైతజ్ఞోనాభిశసంతే | తస్మాన్న
 జేవా శ్చేయ్యాంసం లోకేన్యం ఘరుషం విదుః || ౯౬॥

ఎవడుపలకుచుండగ వీడుసత్యమానునతమా చెప్పుచున్నాడని యంతర్యా
 మికంకనొందక సత్యమేబలకుచుండె ననుకొని శంకదకులనో వానికంటె నన్యుని
 బ్రశ స్తతరమరుచుని దేవతలైన నెరుగరు || ౯౬॥

మూ॥ యావతో బాంశవాక్ యస్మిక్ హంతిసాత్వే స్మృతంవదత్ |
 తావతస్సంఖ్యయా తస్మిక్ శృణుసామ్యానుపూర్వాశః || ౯౭॥

ఏనికొమి శ్తమగువాక్యమందు పుత్రాదిబంధువుల నెందరిని నరకమందు ద్రో
 యునో తెక్కఁబెట్టికెప్పెదరు నజ్ఞుడుదానినము ఇట్లుగాకుంటే యెందరుబాంధవు
 లనందుదంపునో యెందరిదాంధవుల హాననలమును బొందునో యాసంఖ్యగల
 వానిని చెప్పెదము రెండుపక్షములందును నన్యోనొదిాథకమేయిది || ౯౭॥

408 అంధ్రమన్వధఃదీపికాసహితము.

మూ॥ పంచ పశ్యన్మతే హంతి దశహంతి గవాన్మతే । శతమశ్వాన్మతే హంతి సహస్రం పురుషాన్మతే॥ ౯౮॥

పశుసంపదయమై యన్మతమాడెనేని మైదుగురు బంధువులను నరకమందు ద్రోయును అట్టి పాపమునొందును ఇట్లే యన్మతముగోవిషయమైతే పదిమందిని అశ్వవిషయమయితే వేయుమందిని బంధువులను నరకమందు ద్రోయునట్టి పాపమునొందును॥ ౯౮॥

మూ॥ హంతి జాతా నజాతాన్చ హిరణ్యాథే నృతం వదత్సం
ర్వం భూమ్య నృతేహంతి నూన్మభూమ్య నృతంచదీ॥౯౯॥

హిరణ్యాథే మన్మతమాడెనేని పుట్టియున్నట్టియు పుట్టగలట్టియు పుత్రాదులను నరకమందు ద్రోయును వారిని జంపిన దోషమునొందును భూమి విషయమై యన్మతమాడెనేని నకల ప్రాణిదళచేసినదోషమునొందును గాన భూవిషయమై యన్మతమాడకుము॥ ౯౯॥

మూ॥ అన్మభూమి వదిత్యాహ స్త్రీణాంభోగేచ మైశునై అజ్ఞే
మచైవ రత్నేషు సర్వేష్యశ్చ మయేమచ॥ ౧౦౦॥

ఉదకములనగా నూతులుచేరువులు మొదలగువాటివిషయమయిన్ని స్త్రీసంభోగము జలభవములగు ముత్రైములు మొదలగునవి శిలామయములగు సర్వరత్నములు వీటివిషయమై యన్మతమాడెనేని భూమ్యన్మతదోషమునే పొందును॥ ౧౦౦॥

మూ॥ ఏతా దోషా నపేక్ష్యత్వం సర్వానన్మతభాషణే యథా
శ్రుతం యథాదృష్టం సర్వమేవాంజసాచద॥ ౧౦౧॥

ఈచేప్పబడినయన్మతముచేనగుదోషములను దెలిసి విననది కననది తప్పిపోకుండ చెప్పము॥ ౧౦౧॥

మూ॥ గోరక్షకా వాణిజకా తథా కారు కుశీలవా ॥ ప్రే
మ్యా వాధుఃపికాంతైవ విప్రా శూద్రపదాచరైః॥౧౦౨॥

గోరక్షణము వాణిజ్యము వంట మొదలగుపనులను గాననాట్యాదులు దాసత్వము వడ్డిజీవనమును వీటిచేత్రతకడగ్రాహణుని శూద్రులవలెనే వర్ణించవలెను.

మూ॥ తద్వదత్ భర్తతో థేషు జానన్మన్వ సృధానరః । నన్వ

గాఢచ్యుతే లోకా దైవేంద్రాచల విదంతాం॥౧౦౩॥

• ఈసాక్ష్యమన్యధా దలసియు నగుచుదగూడిధర్మముచే వ్యవహరింపబడుచు
 ధానలియజేసి స్వగళమువలనభ్రష్టుడుగాదు ఇదియు దైవశేషముచే నన్యచిన్
 నే యగును గావున నావాకుల వేదసంబంధమైనచని మన్వాదులు విష్ణురి యైవో
 నిట్లసత్యమాడవలెనంటే దానినిచెప్పుచున్నాడు॥ ౧౦౩॥

మూ॥ శూద్రవిట్టు త్రవిప్రాతాం యత్రతోకై భవేద్వ్యధా॥ తత్ర
 వక్తవ్యమన్యతం తద్ధిసత్యాద్విశిష్యతే॥ ౧౦౪॥

ఏవ్యవహారమందు సత్యమును బలికినయడల శూద్రవై శ్యేషత్రయవిభాగములను
 యగునో యచ్చట నసత్యము పలకతగినది యేవిషయములో నేనియన్వృత మో గు
 ద్విప్రాచరక్షామందు సత్యమగుచున్నదేగాదు విశేషించుచున్నది ఇది ప్రమాణము
 చేనధర్మము జరిగినవిషయముగాని అత్యంతధార్మిక బుద్ధిపూర్వక స్తేనాదివిషయము
 గాదు॥ “సూ॥ నాన్యతవదనేదోషో యజ్ఞీవనంచే ద్విదధీనం నతుపాపీయసోజీవ
 నమితి॥” యేయన్యతాధీనమైన జీవనమాయన్యతవదము దోషముగాదు పాపత
 మునిజీవనవిషయమిట్లుగాదని గౌతమవచనము॥ “శ్లో॥ నహతుబ్రాహ్మణం హవ్యా
 త్సర్వపాపేవ్యవస్థితమితి॥” యెల్ల పాపములయందు నెకులవై యున్నదిగాని బ్రా
 హ్మణుని జంపరాదని మనువేదపుగలదు గావున బ్రాహ్మణవధిప్రసక్తియనిగాను
 రాజుగ్రదండుదు గనుక నేలాగునైన సంభవించును గావున ఈ శ్లోకమందు శూ
 ద్రాచిక్రమము వధ యమంగళముగావున॥ ౧౦౪॥

మూ॥ వాగ్దైవత్రైశ్చచరుభి ర్యజేరంస్తై సరస్వతీం అన్యస్తైస్యై
 ససస్త్రస్య కుర్వాణానిషక్పాతింపరాం॥ ౧౦౫॥

ఆసాక్షులాయన్యతదోషప్రాయశ్చిత్తార్థము వాగ్దైవత్యములగు మూడుచ
 రువులచేతను సరస్వతీయాగమును జేయవలెను ఇచ్చట ప్రాయశ్చిత్తమప్రకరణము
 యనను లాఘవాభాము అప్రకరణమందు శూద్రవిద్యైశ్యేత్యావ్యభాకము ప్రా
 యుటగౌరవము గావన॥ ౧౦౫॥

మూ॥ కూశ్మాండైర్వావిజహుయా ధ్మతమగ్నౌ యథావిధిః
 చిత్యౌచాపావాసుశ్య త్వచేన్ద్రై వలెనవా॥ ౧౦౬॥

యద్దేవాదేవమేళనమిత్యాది కూశ్మాండమంత్రములచేనైన ఉదుత్తమంవరు
ణపాశమిత్యాది వారుణమంత్రములచేనైన అపొహిత్యేతి జలదైవత్యమంత్రముచే
నైన నగ్నిముఖవిధానపూర్వకముగ నేయిచే నగ్నియందు హోమముజేయవలెను॥

• మూ॥ త్రిపతౌదబ్యువక్ సాత్య మృణాదిమనరోగదః॥ తద్యణం
ప్రాపుయాత్సర్వం దశబంధంచసర్వతః॥ ౧౦౭॥

సాక్షిరోగపీడలేకుండ నీయుతాదానాదివ్యవహారమందు మూడుపక్షములు ద
శకబలుకకుండ నేనియాముణమణియే నుత్తమణునికిన్ని యాధనములోపదో
పాలురాజుకున్న దందుగనిచ్చుకోవలెను॥ ౧౦౭॥

మూ॥ యస్యదృశ్యేతసప్తాహః దుక్తవాక్యస్యసాక్షిణః॥ రోగోగ్ని
జ్ఞాతిమరణ మృణందాభ్యోదమంచసః॥ ౧౦౮॥

సాత్యమును బలికిన సాక్షికదిమొదలుకొని యేడుదినములలో గారోగిగిన్ని
హసన్నిహితజ్ఞాతిమరణములో నేడైననొకటియగుపడుటచేయనృతసాత్యఫలము
గా నెంచియాముమున్నుతద్రశమాంశముదండుగనున్నవానివలనపుచ్చుకోవలెను॥

మూ॥ అసాక్షికేషుత్వథేషు యథోవివదమానయః॥ అపిందం
శ్రద్ధతస్సత్యం శపథేనాపిలంభయేత్॥ ౧౦౯॥

అసాక్షికములగు కార్యములవిషయమై పరస్పరమును వివాదము పడుచున్నవారి
లో సత్యము లేలనప్పుడు ప్రాడ్వీవాకునొదేవత్యమాణముగ బ్రమాణమును జేయించివి
వాదచీరకవలెను॥ ౧౦౯॥

మూ॥ మహషిభిశ్చ దేవైశ్చ కార్యాథకంశపథాః కృతాః॥ వసిష్ఠ
శ్చాపిశపథం శేషేవై యవనేసృజే॥ ౧౧౦॥

సప్తమహామలచేతనున్న దేవతలచేతనున్న కార్యాథకమై శపథములు సే
యబడెను వసిష్ఠుడున్న విశ్వమితునిచే తననూగురుకొడుకులు నతనిచేభూతిం
చబడిరని నిందించబడి యానిందపోగొట్టుకొనుటకు యవనపుత్రుడగు సుధాముడు
రాజయియున్నప్పుడు ప్రమాణమును జేసెను॥ ౧౧౦॥

మూ॥ నవృధా శపథం కుర్యా శ్వేచ్ఛేష్యథే నిరోబధః॥ శృధా

హిశః థం కుర్వత్ ప్రేత్యచేహచ నశ్యే॥ ౧౧౧॥

విహ్వంసుడగునరుడు స్వల్పకార్యమందున్న వృథాగాశపథముజేయరాదు వృ
థాశపథమొనరించు ఇహపరిలోకములచెరువునొందును॥ ౧౧౧॥

మూ॥ కామినీషు వివాహేషు గవాంభః క్షేత్రభేదధనే॥ బ్రాహ్మ
ణాభ్యుపసత్తాచ శపథే నాస్తిపాతకం॥ ౧౧౨॥

బహుభార్యుడు నీయించేనాకు ప్రీతినుమాయని స్త్రీలయందును వివాహాంశ
మై మరెముకతెను వివాహముగాననిమొదలగునవిన్ని॥ నూ॥ “సునతలాభార్థం తా
మిరివిషయేవివాహవిషయేనమయాన్యావివాహ్యేతి” యనివస్థవచనము- గోగో) సా
ంశకమున్ను సన్నిహితార్థఃమై సమిధలవిషయమయిన్ని బ్రాహ్మణాపత్నుడ
ప్పించెడు విషయమయిన్ని శపథముజేసినను దోషములేదు॥ ౧౧౨॥

మూ॥ సత్యేన శాపయేద్విప్రం క్షత్రియం వాహనాయుధైః॥ గో
వీజకాంచనై రైశ్యం శూద్రంసర్వైస్తు పాతకైః॥ ౧౧౩॥

సత్యముబోవు కాకయని విప్రనిచేతనున్న వాహనాయుధములు నశించుగాక
యని క్షత్రియునిచేతనున్న గోవీజకాంచనములు జెడుగాకయని వైశ్యనిచేతను
న్న సకలపాపములున్న వచ్చుగాకయని శూద్రునిచేతనున్న ప్రమాదమును జే
యించవలెను॥ ౧౧౩॥

మూ॥ అగ్నింవా సోరయేదేన మత్సజైః సంవిజ్జయేత్॥ పుత్రదా
రశ్య వాప్యేనం శిరాంసి స్పశేయేత్పుత్రక్॥ ౧౧౪॥

ఏబదిపలములెత్తును నెనిమిదియంగుళములుచై పుల్కమునుగలిగి యగ్నివలె నెర్ర
గఱాల్చినయినుపపిండమునేడశ్వధపత్రములుగలదాని హస్తగతమొనరించువాడై
దులను పితామహాద్యుక్తనిధానముచేసేడడుగులుచెప్పించవలెను జలూకాదిరహిత
మగుజలములో మునిగించి వెయ్యవలెను ఆచేయవలసినవిధులు స్మృత్యంతరములం
దుడలియవలెను పుత్రులయొక్కయు దారలయొక్కయు శిరస్సులపైని వేరువేర
స్పృశింపజేయవలెను॥ ౧౧౪॥

మూ॥ యమిద్ధోనదహత్యగ్ని రాపోనో నృజ్జయంతిచ॥ సచాతే

మృచ్ఛతి క్షిప్రం సజ్జాయ శ్వపథేశుచిః॥ ౧౦౫॥

ఎవని నాప్రజ్వలించుచున్న యిగ్నికాల్చి దో జలముజేల్చిదో ఎవడుగొప్పయా-
తికానొకడదో వాడుప్రమాణమందుశుద్ధుడని తెలియవలెను యికొడ ప్రకృతపగు-
నశకవాదమునుచెప్పుచున్నాడు॥ ౧౦౫॥

మూ॥ వత్సస్య హ్యభికస్తస్య పురాభ్రాతాయవీయసా॥ నాగ్ని
దక్షిణాహ రోమాపి సత్యేన జగతస్సృశే॥ ౧౦౬॥

పూర్వకాలమందు సావత్తుసోదరునిచే నీవుశూద్రాపుత్రుడవుకానీ బ్రాహ్మ-
ణుడవుగావని నిందించబడిన వత్సనామకఋషి తననిందనుపోగొట్టుట కగ్నియందు
బ్రేవేరించినతని సత్యముచేనాజగత్పాక్షియగు నగ్నిదేవుండతనియొకట లోపము
ను సువదహించడామెను గావున॥ ౧౦౬॥

మూ॥ యస్మిక్ యస్మిక్ వివాదేతు కౌటసాత్యం కృతంభవేత్॥
తత్తతాశ్చర్యం నివతేత కృతంచాప్యకృతంభవేత్॥౧౦౭॥

యేయేభ్యవహారమందు సాతులస్యతమాడినట్లు నిశ్చితమాయెనో ఆయాభ్యవ-
హారము సమాప్తమయినప్పటికిని ప్రాద్వివాకుడుతిప్పవలెను అధిస్థిదండమునగా
శిక్షనిధించడముపట్టుకు ముగిసినను పునర్విచారణముచేయ్యవలెను॥ ౧౦౭॥

మూ॥ లోభాన్మోహాత్ భయన్నైశ్చా తామతోగ్రధా తత్తైవచ॥
అజ్ఞానా ద్భావిభావాచ్చ సాత్యం వితథముచ్యతే॥౧౦౮॥

లంకపుధనాదిలోభముచేనయిన మరొకరినిజెలిసియైనభయముననయిన
శ్నేహముననయిన కామముననయిన క్రోధముననైన నజ్ఞానముననైన నతెలివితక్కువ
చేనై స సాత్యమనృతమాడబడును॥ ౧౦౮॥

మూ॥ ఏషామన్వతమేస్థానేయస్సాత్యమన్వతం వచేత్॥ తస్య
దండవిశేషాంస్తు ప్రవత్యై మ్యనుపూర్వశః॥ ౧౦౯॥

ఈ లోభాదినిమిత్తములచే నెవడన్వతసాత్యము పలుకునోసానిశ్చిత్తవిశేషము
లను క్రమముగా శిక్షింపను॥ ౧౦౯॥

మూ॥ లోభా తృహసం దంధస్తు మోహాత్ పూర్వంతు సాహ
సం । ఖయాద్వై మధ్యమా దంధౌ మైత్రా త్పూర్వం చ
తతుగుణం॥ ౧౨౦॥

లోభముచే నన్యతమును బలికెనేని చెప్పగలవాటియొక్క సహసము దండు
గవిధించవలెను మోహముచే నన్యతము బలికెనేని వత్స్యమాణమగు బ్రథమసాహ
సము భయముచే నన్యతము బలికెనేని వత్స్యమాణ మధ్యమసాహసములు రెండు
శ్లేషముచేతైన బ్రథమసాహసము చతుగుణము॥ ౧౨౦॥

మూ॥ కామాద్యశగుణం పూర్వం క్రోధాత్తు త్రిగుణం పరం । ఆ
జ్ఞానా ద్యైశలే పూజే చాలిశ్యా చ్చతమేవత॥ ౧౨౧॥

స్త్రిసంభోగరూపకామసంబంధముచే కూటసాక్షియైనవాడు ప్రథమసాహస
ము దశగుణముగా దంధ్యుడగును క్రోధముచే నయ్యేనేని మధ్యమసాహసము త్రి
గుణముగా దంధ్యుడుగావలెను- అజ్ఞానముచే బలికెనేని యిన్నూరు బాల్యముచేన
నవహితుడే పలికిన దన్యతమయ్యేనేని పణకతమాత్రమేదంధ్యుడుగావలెనని యన్ని
టికి గూఢావలెను॥ ౧౨౧॥

మూ॥ ఏతానాహుః కౌటసాక్ష్యే ప్రోక్తా న్దండా స్సనీషిభిః । ధ
మసాస్య వ్యభిచారాథః సధమణియమాయచ॥ ౧౨౨॥

సత్యరూపమగు ధమము లోపించకుండుటకును ఆసత్యరూపమగు సధమకా
మును వారించుటకును కూటసాక్ష్యవిషయమై పూర్వం గుమునుల చేరిన తములగు
శిశులను మచ్చాదులు చెప్పిడిన్నిసాక్ష్యమంతయు నన్యతమైనను బహుమారులిట్టి
దోషముచే బ్రసిద్ధుడైనను గావలెను॥ ౧౨౨॥

మూ॥ కౌటసాక్ష్యంతుకుర్వాణాం స్త్రీనిస్వకాన్ధార్మికోన్మపః ।
ప్రవాసయే ద్దండయత్వా బ్రాహ్మణాంస్తు వివాసయేత్॥ ౧౨౩॥

క్షత్రియులగు మూఢులుగాముల వారినిన్ని యన్యతసాక్ష్యమునకు తగినశిక్ష
యైన సదుని స్వకేశము మైకివెల్ల గొట్టవలెను బ్రాహ్మణులనై తే శిక్షలేకుండస్వ
కేశమును గాటించవలెను॥ “క్షో” సజాతు బ్రాహ్మణంహన్యా త్వర్వపాపేవ్యవస్థి
తం । రాష్ట్రాదేని బహిః కుర్యా త్సమగ్రధనమతతం” ఒకానొక పుడున్ను బ్రా

హ్మణునిగొట్టగూడదు వాడెల్ల పాపముల నొసచినను రాజు వానిని సంపూర్ణాభిషేకముతోటి కాయదండమున్ను లేకుండ స్వరాజ్యమును దాటించవలెనని వానిభక్తముతోగూడ దేశము దాటించుట జెప్పగలడు గావున- గోవిందరాజై తె పూర్వదండముచే శిక్షించి నన్నునిగాజేయవలెనని జెప్పెను మేధాతిథియైతె బ్రాహ్మణులకు వివాసస్త్వమనగా వస్త్రాపహరణమైన గృహభంగమైన జేయవలెనని వ్యాసెను॥ ౧౨౪॥

మూ॥ దశస్థానాని దండస్య మనుస్వాయం భువో బ్రవీత్ | త్రిషు
వశేష యానిస్య రక్షతో బ్రాహ్మణో వ్యశేత్ ॥ ౧౨౪॥

స్వాయంభువమనువు త్రిత్రియాది మూడువణముల వారికిని శిక్షించేస్తానను లేవో యవివదింటిని జెప్పెను బ్రాహ్మణుడై తేయత్తుడై దేశాంతరమునకు వెళ్లి పోవలెను॥ ౧౨౪॥

మూ॥ ఉపస్థముదరంజిహ్వ హస్తౌ పాదౌచ పంచమం | చక్షు
నాసాచ కర్ణౌచ ధనందేహ స్తథైవచ ॥ ౧౨౫॥

లింగము ౧ కడుపు ౨ జిహ్వ ౩ హస్తములు ౪ పాదములు ౫ కన్నులు ౬ ముకుట ౭ చెవులు ౮ ధనము ౯ దేహము ౧౦ యీలింగాదిస్థానములు శిక్షించతగినవి తస్తదవయవములచే జరిగిన యపరాధములు గలిగిన దోషమెక్కువగావడము వలన తస్తదంగములకు తాడనవేదనాదికములు జేయదగినవి అపరాధము స్వల్పమయితే శాస్త్రీయైన ధనదండమున్ను మహాపాతకాదులయందు దేహదండమనగా మరణము॥ ౧౨౫॥

మూ॥ అనబంధం పరిజ్ఞాయ దేశకాలౌచ తత్వతః | సారాపరా
ధౌ చాలోక్య దండం దండ్యేషు పాతయేత్ ॥ ౧౨౬॥

మాటిమాటికి నిచ్చచే నపరాధముననుకూలదెలిసి గ్రామారణ్యాదికముచేతనున్న రాత్యాదికముచేతనున్న అపరాధమును దెలిసి సారమనగా నపరాధముజేసిన వానియొక్క ధనశరీరాదిసామగ్రికమును అపరాధమునున్న గౌరవలభ్యములనున్ననూచి దండించదగినవారికి శిక్షవిధించవలెను ఇదీసరికిజెప్పబడినట్టియు జెప్పగలట్టియు దండముశేషధూతము॥ ౧౨౬॥

మూ॥ అధర్మః దండనం లోకే యశోఘ్నం కీర్తితాశ్చ సమ్ । అస్య

గృహం చ పరత్రాపి తస్మాత్తత్పరివర్జయేత్ ॥ ౧౨౭॥

అతికేయఁనైపుటి భ్యాతియశస్సు మృతుడైనవానిభ్యాతీకీర్తితఁడైనచెప్పబడినయ
నుబంధాదులఁనుసరించని దండనము యశస్సుకున్న కీర్తికేసిని పరలోకమందు స్వ
ధర్మాజీతమగు స్వగృహమునకున్న ప్రతిబంధకమగునుగానట్టిదండమును జేయ
రాదు॥ ౧౨౭॥

మూ॥ అదంధ్యాక్ దండయన్త్రా దంధ్యాంచైవాప్య దండయత్ ।

అయశోమహరాష్ట్రీతి నరకంచైవ గచ్ఛతి॥ ౧౨౮॥

రాజధనాదిభోధముచే దండాహాలుగాని వారినిదండించినను దండాహాలు
లననుబంధాద్యుపరోధముచే దండించకున్నను నిచ్చటనయశస్సున్న పరమందునర
కమునున్న బొందును॥ ౧౨౮॥

మూ॥ వాగ్దండం ప్రథమం కుర్యాద్ధిగ్దండం తదనంతరః । తృతీయం

ధనదండంతు వధదండమతః పరమ్ ॥ ౧౨౯॥

ప్రథమాపరాధమందు నీవుచేసిన మంచిపనిగాదిక నెప్పుడునిటులుజేయకుమ
నునీవాగ్దండము మరలనపరాధమొనఁజేసేని నీజన్మముకాల్పనా యంతకంటె చ
చ్చినను మేలనునదిధిగ్దండమురెండవది యక్కరిడికిని మానకతప్పుచేసేని ధనదండ
ముమూడవది శేయవలెను యప్పటికిని దుష్కార్యములుమానకుండేసేని నాలవది
వధదండము తాడినాంగళ్ళేదనాదిరూపము జేయవలెను గాని జంపరాదు॥ “శ్లో॥
వధేనాపి యదాత్వేతానితి॥” ముందుజెప్పగలదుగావును॥ ౧౨౯॥

మూ॥ వధేనాపి యదాత్వేతాన్నిగ్రహీతుం నశక్న్యుయాత్ । త

వైవ సర్వమశ్యత త్ప్రయంజీత చతుష్టయమ్ ॥ ౧౩౦॥

పయినిచెప్పిన శిక్షలలో నొకొక దానిచే వశముగానివానికి నాలుగుశిక్షలును
జేయవలయును॥ ౧౩౦॥

మూ॥ లోకసంవ్యవహారార్థం యాస్సంజ్ఞాః ప్రథితాః ॥ తా

మర్రోప్య సువర్ణానాం తాఃప్రవక్ష్యేమ్య శేషతః॥ ౧౩౧॥

రాగి వెండి బంగారములకు క్రయవిక్రయాది వ్యవహారాభిము యేపకాది సంజ్ఞలులోకమందు బ్రసిద్ధములో వాటిని దండాద్యుపయోగాభిమై సాకల్యము గా జెప్పెదను॥ ౧౩౧॥

మూ॥ జాలాంతరగతే శానా యత్సూక్ష్మం దృశ్యతెరజః । ప్రథ
మంతప్రమాణానాం త్రసరేణుం ప్రవక్షతే॥ ౧౩౨॥

గవాక్షవివరములందగు సూర్యరశ్మిలందు చిన్నవిగా నేరజస్సుకనబడునో య దికనపడేపరిమాణములలో మొదటిది త్రసరేణువనిపించుకొనును॥ ౧౩౨

మూ॥ త్రసరేణోష్ఠా విజ్ఞేయా లిక్షైకాపరిమాణతః । తారాజ
సర్వప స్తిత్రు స్తేత్రయో గౌరసర్వపః॥ ౧౩౩॥

త్రసరేణువు తెనిమిదియైతే నొకలిక్షయని తెలియదగినది మూడులిక్షలురౌ జసర్వపము మూడురౌజసర్వపములు గౌరసర్వపమని పరిమాణముచే తెలియ వతెను॥ ౧౩౩॥

మూ॥ సర్వపాష్ట్యవోమధ్యస్త్రియవంత్యైక కృష్ణలం పంచకృ
ష్ణలకోమాష స్తేసువణాస్తు షోడశః॥ ౧౩౪॥

ఆరుకృష్ణలములైతే పెద్దచిన్నగాని మధ్యమయవమగును అవిమూడై తెనొకకృష్ణలమగును దీనిని రక్షిలమనబ్బియందురు ఈకృష్ణలము లైచితే నొకమాషము ప దారుమాషములు సువణామనబడును॥ ౧౩౪॥

మూ॥ పఠంసువణా శ్చత్వారః పలాని ధరణందశ । ద్వ్యకృష్ణతే
సమధృతే విజ్ఞేయా రౌఢ్యమాషకః॥ ౧౩౫॥

నాలుగుసువణములుపలము ఇవిపదియైన నొకధరణము రెండు కృష్ణలములు సమముగాచేస్తే తూనికచే రౌఢ్యమాషకమని తెలియదగను॥ ౧౩౫॥

మూ॥ తే షోడశస్యాధరణం పురాణశ్చైవరాజకః । కాషాప
ణస్తు విజ్ఞేయ స్తామికః కాషికః పణః॥ ౧౩౬॥

ఆరూఢ్యమాషకములు పదారయితే రౌఢ్యధరణమగును పురాణమున్ను రాజత సంబంధమైనదగును కాషికము తామ్రమయము కాషాపణమునగును తెలియ

దగును కాపికమనగా శాస్త్రీయమున నలములో నాలవపాలని తెలియదగును గావుననే “క్లో॥ పలుకషణచతుష్టయం” నాలుగుకషణము లొకపలమని నిఘంటు॥

మూ॥ ధరణాని దశజ్ఞేయ సృతమానస్తు రాజతః । చతుస్సౌవ
ణికో నిమోఽపి జ్ఞేయస్తు ప్రమాణతః॥ ౧౩౭॥

రూప్యధరణములు పదిరూప్యశతమానమని తెలియదగును నాలుగు సువర్ణములు నిమోమని తెలియదగును॥ ౧౩౭॥

మూ॥ పథానాం ద్విశతేసార్థే ప్రథమస్సాహస స్మృతః । మ
ధ్యమః పంచవిజ్ఞేయః సహస్రం తేన చోత్తమః॥ ౧౩౮॥

రెండు వందల యేబది పణములు ప్రథమసాహసమని మన్వాసులచే శేష్పబడెను అయిదువందలయితే మధ్యమసాహసము వేయిపణములు ఉత్తమసాహసమని తెలియదగినది॥ ౧౩౮॥

మూ॥ ఋణేదేయే ప్రతిజ్ఞాతే పంచకం శతమహతి । అపహ్న
వే తద్ద్విగుణం తస్యో రసుశాసనం॥ ౧౩౯॥

ఋణము త్రమణులనకు తీర్చవలసినదే యని సభయందధమణుల హొప్పకొని నేని నూరుపణముల కై దుపణములు దండమున్ను అధమణులకు ఋణమేమియ్యలేదని యన్యుతమాడెనేని పదిపణములున్ను దండుగ పుచ్చుకోవలెను- మనుస్మృతి యందిది దండప్రకారము॥ ౧౩౯॥

మూ॥ అస్తిక విహితాం వృద్ధిం సృజే ద్విత్త వివర్ధిసిం । అశీత
భాగం గృహ్ణీయా న్నాసేవాధుఃపిక శ్చతే॥ ౧౪౦॥

వసిష్ఠునిచే నిరీక్షితమగు వృద్ధి ధర్మయుక్తమైనది గావున వృద్ధిచేజీవించెడివాడు నూటిలో నెనబదియొవంతు నెలకు వృద్ధిని పుచ్చుకొనవలెను- ఇది ధనవృద్ధినిజేసును॥ “సూ॥ శతే ప్రయుక్తే అశీతిభాగం పరిమాసంగృహ్ణీయూత్” నూరుబదులిచ్చెనేని నెలకొకటింబాపు వృద్ధిపుచ్చుకొన వలెనని॥ ౧౪౦॥

మూ॥ ద్వికం శతంవా గృహ్ణీయా త్సతాం ధర్మ మనుస్మృత్ ।
ద్వికం శతంహి గృహ్ణానో నభవ త్యేథక్ కిచ్చిషీ॥ ౧౪౧॥

నూటికి రెండుచొప్పున వృద్ధిచెచ్చికొనిన వాడు వృద్ధిధనగ్రహణముచే కిచ్చి శముగలవాడుగాడు॥

౧౪౧॥

మూ॥ ద్వికం త్రికం చతుష్కంచ పంచకంచ శతంసమం । మాస

• • స్య వృద్ధిం గృహ్ణీయా ద్వితో నా మనుషూర్వశః॥ ౧౪౨॥ •

బ్రాహ్మణాదిపణణముల దగ్గర క్రమముగా నూటికి రెండు మూడు నాలుగు అయిదు మాసమునకు పుచ్చుకోవలెను- ఇంతకధికము పుచ్చుకొనరాదు- ఓయీ ఎనబదివ వంతనగా నెలకు నూటికి రూపాయిపావలాచొప్పున లఘువృద్ధి అంత కంటె రెంటిచొప్పుననే తే గురువృద్ధిగదా ఈలఘుగురుకల్పము తేట్టివికల్పించబడు ననిన- ఇచ్చట మేధాతిధి గోవిందరాజులు మొదట జెప్పిన వృద్ధిచే నిర్వాహముకా కంటె నూటికి రెండు చొప్పున వడ్డీ పుచ్చుకోవడమని చెప్పిరి- కల్లూకభట్టైతే తాకట్టుమీద నూటికి నెలకు రూపాయిపావలా చొప్పుననున్న తాకట్టులేనిబడు లయితే నూటికి రెండు చొప్పునననివ్రాసెను యిందుకు యజ్ఞ వల్క్యవచనము స్మృతాసెను, “స్థో॥ అశీతిభాగోవృద్ధిస్సాన్య స్మాసేమాసిసబంధకే॥ వణక్రమాచ్చ తంద్విత్రి చతుఃపంచకమన్యధా । వేదాంతో ద్గీతమహాసోమునేర్వాశ్శాన్మా ద్వియే । తద్విరుద్ధం స్వబుధ్యైవ నిబర్హమధునాతనైః॥” తాకట్టుమీదనూటికి యెన బదివపాలున్న వట్టిబదలుకు వణక్రమముచే రెండుమూడు నాలుగు దుపాళ్లునని వేదాంతోద్గీతమహులయొక్క సుతమునునాదరించక నిప్పటివారు తోచినట్టువ్రాసిరి॥

మూ॥ న త్వేవాదౌ సోపకారే కాశీదం వృద్ధిమాప్నుయాత్ । న

చాధేః కాలసంరోధా స్తినగో స్తీ నవిక్రయః॥ ౧౪౩॥

భూమి పశువులు సొమ్ములలోవాడుక చేసుకోవడపుషరతుతో తాకట్టుబెట్టిన యడల నాధనమున కు త్రమణునకు వృద్ధిసొమ్ములేదు వాయిదాదాటి చిరకాల ముండినప్పటికి యనగా ధనద్విగుణము వడ్డీ యయినప్పటికిన్ని అతాకట్టువస్తువు మరియొకనికి దానముగాని యమ్మడముగాని వల్ల గాదు- మేధాతిధి గోవిందరా జువైతే మరొకనికివ్వడమైనాతాకట్టుబెట్టడమైనాను గూడదనివ్రాసినారుగానితన కావస్తువు నన్యరివద్దతాకట్టుండము లోకములో ప్రకాశముగా కలదుగాన నా దారవిరోధమని కల్లూకభట్టవ్రాసెను॥

౧౪౩॥

•మూ॥ సభోక్తవ్యో బలాదాధి ఘుజానో వృద్ధిముత్సృజేత్ ।

మూ॥ త్యేన తోషయేద్యైన మాధిస్తేనో న్యధాభవేత్ ॥ ౧౪౪॥

ఈశ్లోకము గోప్యాధివిషయమనగా దాచివుంచడమునకు నిణయించిన తాకట్టు వస్తువును విస్త్రాళంకారమును బలాత్కారముగా ననుభవించరాదు- అట్లనుభవించేసేని మొదట నిచ్చినంత ధనముమాత్రము పుచ్చుకొనియైనను లేదా తాననుభవించుటవల్ల దరిగినందుకు తగినపొత్తైన నిచ్చి ముదమొందించవలెను నట్లు జేయుడేని తాకట్టుదొంగయగును॥ ౧౪౪॥

మూ॥ ఆధిశ్చోప నిధిశ్చోభౌ నకాలాత్యయ మహాతః । అపహారా భవే తాంతౌ చీఘ్రకాల మవస్థితౌ॥ ౧౪౫॥

తాకట్టుంచినదిన్ని ప్రీతిచే నెరివిచ్చినదిన్ని లేదా దాచుకున్నదిన్ని ఈరెండున్ను చిరకాలమత్యక్రమించి నప్పటికిని అవస్తువులను హక్కుదారు డకిగినప్పు డియవలెను॥ ౧౪౫॥

మూ॥ సంప్రీత్యా భుజ్యమానాని ననశ్యంతి కదాచన । ధేనురుష్టోవహస్తశోష్ణ యశ్చదమ్యః ప్రయుజ్యతే॥ ౧౪౬॥

ఏదైనా పదిసంవత్సరములనుభవమైతెరియైనవావస్తువుయందు మొదటివానికి హక్కునశించునని ముందుజెప్పగలడందు కిదియపవాదము యెద్దుగాని ఉష్ణముగాని గుర్రముగానిప్రీతిచేతనైనను మప్పుదునని పుచ్చుకొని మొంతకాలమనుభవించినను అనగాబిరువుమోయించుకొనిననుస్వామికిహక్కు గాకపోదు- ప్రీతిచేతననడమున సామాన్యము ఏరీతివైననని విశేషమును భుజ్యమానానియననపుంసకలింగప్రయోగము తెలియజేయుచున్నది॥ ౧౪౬॥

మూ॥ యతింంచి ద్దశవహాణి సన్నిధౌ ప్రేక్షతేధనీ । భుజ్యమానం పరైస్తూష్ణం నసత ల్లబ్ధమహతి॥ ౧౪౭॥

ప్రీత్యాదివ్యతిరిక్తముగనే వస్తువైనపరుడనుభవించడము తానుచూచుచు నెందుకనుభవించెదవనియనకుండ పదిసంవత్సరములత్యక్రమించిన నావస్తువాస్వామికి హక్కుగాకపోవును॥ ౧౪౭॥

మూ॥ అజడశ్చేదపొగండా విషయేచాన్య భుజ్యతేభగ్నంతద్యయవహారేణ భోక్తా తద్భివ్య మహతి॥ ౧౪౮॥

బుద్ధిలికలుడుగాని పొగండుడనగా బాలుడుగానిగాకస్వామి యాత్మేపించక
జూచుచుండననుభవించినవానికావస్తువు వ్యవహారముచేపోదు|| “శ్లో||బాలఆపోడ
శార్వసా త్వగ్-డశ్చాపి శబ్దతః | బాలుడు పొగండుడనగా పదారేఖ్యకులో
పలివఃసస్సనాడని నారిదుడు|| ౧౪౮||

మూ|| ఆధిస్థిమా బాలధనం నిత్యేపోపనిధీస్త్రియః| రాజస్వం
శ్రోత్రియస్వంచ నభోగేన ప్రణశ్యతి|| ౧౪౯||

తాకట్టున్న పొలిపేరలున్న బాలధనమున్న వాసెనగట్టిముద్రజేసిలోనున్న
దానినిజేప్పకుండదాచుకున్నదియుపనిధి యిదిన్ని నిత్యేపమున్న స్త్రీలయొక్కయు
గాజుయొక్కయు శ్రోత్రియనియొక్కయు ధనమున్న పదివక్షఃములనుభవించిన
మీదనైనవారిహకుగచెడదు భోక్తకుదక్కదు|| ౧౪౯||

మూ|| యస్సాస్వామిరాననుజ్ఞాత మాధిం ఘృతైః విచక్షణః | తే
నాథఃపృథ్విమోక్తవ్య తస్యభోగస్య నిషకృతః|| ౧౫౦||

నడ్డికితాకట్టుపెట్టిననస్తువు వాస్వామియనుజ్ఞ లేకుండరహస్యముగననుభవించె
నేని యందుకతనిచ్చెడి వడ్డిలోనగముకొట్టియెయ్యవలెను బలాతారముగ ననుభ
వించినవంతవడ్డి యును నిప్పించరాదు|| ౧౫౦||

మూ|| కుసీదవృద్ధిదైన్యగుర్యం నాత్యేతి సకృదాహృతా|ధాన్యే
సక్షలవేవాహ్యో నానిక్రామతి పంచతాం|| ౧౫౧||

బరులిచ్చినసొమ్మునకొక్కమారు పుచ్చుకొనెడివృద్ధి ధనద్విగుణముకంటె నతి
క్రమించు ధాన్యమువృక్షఫలము డాంకవాదిలోమమువృక్షభములుమొదలగునవివి
టివిషయమైచిరకాలమైనను పంచత్వమునతిక్రమించదు|| ౧౫౧||

మూ|| కృతానుసారాదరికా వ్యతిరిక్తా న సిద్ధ్యతి| కుసీదపదమా
హుస్తం పంచకం శతమహతి|| ౧౫౨||

శాస్త్రముచేచెప్పబడిన“ద్వికంతిక”మిత్యాదికముచే వణక్రమమువలన చెప్ప
బడిన దానికంటె నధికమగువృద్ధిసిద్ధించదు శాస్త్రోక్తముగాని వృద్ధియందువిశేష
మునున్ననున్నాదు శూద్రునివలన పుచ్చుకొనే నూటికైదుచూపున వృద్ధి బ్రా

హ్యజునివలఁపుచ్చుకొనవడము శాస్త్రీయమైనధర్మకవడ్డికివిరుద్ధముగ జేయబడినది యక్కతవృద్ధియిదికుత్సితమాగఁజుని మన్వానులుచేప్పరి ఇదియడిగినప్పడివ్వకుండి ననని || “శ్లో॥ ప్రీతిద త్రంవవధేత యావన్నచృతియాచితం । యాచ్యమానంన ద్తంతంచేత్ వధఃలేపగచకంశతం॥” ప్రీతిద త్రమునకు వృద్ధిలేదు అడిగినప్పు డీకు న్ను నూటికైదుచూపున వృద్ధికివలెనని కాత్యాయనులు మూడునెలలకుగాని య యినవడ్డియొక మారిచ్చుచు డవలెనని నిఁజాయించి సువత్సరముదాటకుండపుచ్చు కొనవలెను గానియశాస్త్రీయమగువృద్ధిని ద్వివక్త్రకాచ్యధికవృద్ధిని పుచ్చుకొనగూడ దు అశాస్త్రీయముగాన చక్రవృద్ధ్యాదికములగు నాలుగువృద్ధులనున్న పుచ్చుకొన గూడదు ఎఱ్ఱస్వరూపమును బృహస్పతిచేపుచున్నాడు॥ “శ్లో॥ కాయికాయ సంయుక్తా మాసగ్రాహ్యేవకాలికా । వృద్ధేవృద్ధిశ్చక్రవృద్ధిః కారితా ఋణినా కృతా॥” ఋణియొక్కశరీరము క్తమైనదనగా పనిచెయ్యడముతోగూడినదికాయ కయన్ని మాసమాసమందును బుచ్చుకొనియెడి వృద్ధికాలికయనబడును వృద్ధికి వృ ద్ధిచక్రవృద్ధి ఋణిచేజేయబడినవృద్ధికారితయనబడును చక్రవృద్ధి స్వరూపముచేతనే నిందితము కాలవృద్ధి ట్టికంటె నధికము పుచ్చుకొనుటచేతనున్న కాయకవెట్టిగా పాలుపితకడముబలుపులువెయ్యగముమొదలగునది తనకాపదలేనప్పుడైన నుత్తమ ణుఁడొనచేడవీడచే నధమణుఁడు వృద్ధిచధికముగనిచ్చెదననియొప్పుకొనినదియీ నాలుగుధకారములగు వడ్డిన్ని యశాస్త్రీయముగావున పుచ్చుకొనరాదు అందు కు బృహస్పతివచనము॥ “ భాగోయ ద్ద్విగుణాదూర్ధ్వం చక్రవృద్ధిశ్చ గృహ్య తే । పూణేచ సోదయంపశ్చా ద్వాధుఃప్యం తద్విగహేతం॥ ” ఋణ మిచ్చిన సొమ్ముకు రెట్టిపూణముగానయిన పయిన్ని తిరిగీదానవలన వడ్డిని పుట్టించినది చక్రవృద్ధి నింద్యము గావున నావాధుఃపికత్వము మంచిదికాదు || “శ్లో॥ ఋణికేనకృతావృద్ధిధికాసంప్రకల్పితా । ఆపతారలకృతానిత్యం దాత వ్యాకారితాతథా । అన్యధాకారితావృద్ధిర్నదాతవ్యాకథంచన-” ఋణికునిచేనా పతారలమం దధికముగా నిచ్చెదననియొప్పుకొనునట్టి వృద్ధియాదగవచే అన్యధా యుగా ఆపదలేనప్పుడు నియొనర్చువీడచే ఋణియొప్పుకొనిన యధికమగు వడ్డి యెట్లును యివ్వవగినదిగాదు॥

౧౫౩॥

మూ॥ ఋణం దాతు మశక్తోయః కతుఁ మిచ్ఛేత్పునఃక్రియాంబన

ద తస్మిన్చ తాం వృద్ధిం కరణం పరివశేయేత్॥ ౧౫౪॥

అధమణుడు ఋణమును దీర్చలేక మరల పత్రము వ్రాసునిచ్చయించెనేని ఆ సరికైనవడ్డి ను త్తమణుడు పుచ్చుకుని యుసలుసొమ్మునకు మరల పత్రమును వ్రాయించుకొనవలెను॥ ౧౫౪॥

మూ॥ అదశయిత్యా తత్రైవ పారణ్యం పరివర్తయేత్ | యా
వతీసంభవేద్వృద్ధిస్తావతీం దాతుమహతి॥ ౧౫౫॥

అధమణుడు దైవవశముచే నాసరికైన వృద్ధినిలేకపోయినచో నావృద్ధి సొమ్మునుగలిపి పత్రమువ్రాసి అందువలననైన చక్రవృద్ధిధనమెంతయైన నదియివ్వవలెను॥ ౧౫౬॥

మూ॥ చక్రవృద్ధిం సమారూఢో దేశకాలవ్యవస్థితః | అతిక్రామన్
దేశకాలౌ నతత్ఫలమవాప్నుయాత్॥ ౧౫౭॥

ఇచ్చట చక్రవృద్ధియనగా చక్రములుగల శకటాదిభారరూపమగు వృద్ధియభిమతము అట్టిచక్రవృద్ధినాశ్రయించినవాడింతదూరమున కింతకాలములోనీసరుకు చేచితినేని యింతసొమ్ము నాకీవలెనని దేశకాలవ్యవస్థతో నిణయించబడిన గుత్తదారుడనగా అద్దెలలో భేదముగల దీని నాశ్రయించినవాడు నణితములగు దేశకాలముల నతిక్రమించెనేని యాలాభమునంతనుంబొందడు॥ ౧౫౮॥

మూ॥ సముద్రయానకుశలా దేశకాలార్థదర్శినః | స్థాపయంతితు
యాం వృద్ధిం సాతత్రాధిగమంప్రతి॥ ౧౫౯॥

సముద్రమపై నోడమీదుగాగాని భూమిపై శకటాదులచేగాని సరుకు మొదలైనవాటిని నడిపించనేర్పుగలట్టియు ఏదేశమందు నేకాలమందెంతలాభము వచ్చునో దానిని దెలిసినవతేశకులు ఆదేశమునకాలములోగా నావస్తువులను చేర్చుట కెంతసొమ్మును నిణయింతురో దానినిపొందుట కదివ్యవస్థ॥ ౧౬౦॥

మూ॥ యాయస్య ప్రతిభూస్తిష్ఠే ద్దర్శనాయేహమానవః | అవ
శేయంత్యతం తస్య ప్రయత్నేత్స్వధనాద్యణం॥ ౧౬౧॥

అప్పిచ్చినపు డొకమత్తమణుడన కధమణుడని వాయిదానాటి కప్పగించుటకు జామీనుబడి యట్లుప్పగించకుండిన నాఋణము నాయుత్తమణుడనకు నాజామీన్

దారుడు తనధనములోనుంచిదీచక వలెను॥

౧౫౮॥

మూ॥ ప్రాతిభావ్యం వృధాదాన మాధికం సౌరి కంచయత్ ।

దండశులూ-వశేషంద నపుత్రో దాతుమహతి॥ ౧౫౯॥

జామీనుపడినదిన్ని హస్తాధికమయి వృధాప్రతిజ్ఞ చేసినదిన్ని ద్యూతమందుచా కీపడినదిన్ని మద్యపానముచేసిన బాకీసొమ్మున్న రాజశిక్షచే నివ్వవలసియుండిపో యినదిన్ని ఘట్టములు మొదలగుచోటులనుంకముగా నొప్పుకున్న దాని శేషమున్ను నగు తండ్రీవలసినసొమ్ము తండ్రిపోతే వానిపుత్రుడనకరలేదు॥ ౧౬౦॥

మూ॥ దశేనప్రాతిభావ్యేతు విధిస్సృతృవృహాదితః । దానప్ర

తిఘవిప్రేతే దాయాదానపిదాపయేత్ ॥ ౧౬౧॥

జామీనుపడినదిన్ని సురాపానదండశులూ-శేషానికిమేది పుత్రుడనకరలేదని మున్నుచెప్పెనో యదియుజికు నప్పగించెద ననేడి జామీనువిషయమయినది సొమ్మి చ్చుటకు తండ్రీబడినజామీను సొమ్ము కొడుకిచ్చుకోవలెను॥ ౧౬౨॥

మూ॥ అదాతరిపునదాతా విజ్ఞాతప్రకృతావృణో పశ్చాత్తృతి

ఘవిప్రేతే పరిప్పేతేనహేతునా॥ ౧౬౩॥

ఉత్తమణులనకు ధనమివ్వనొప్పున్నములేక నారుజికునగుపరచి యప్పగించుట కుగాని నమ్మకమునకుగాని యొప్పుకున్నట్టియుజామీనుకు కారణమైనట్టి మూలము తోనించి తీసిన యుచితమగు ధనముయొక్క గ్రహణమునఁజెలిసిన జామీనుదారు డు మృతుడగుచునుండ నుత్తమణులదాజామీన్ దారునిపుత్రునివలన ఋణముచ్చేడి సొమ్మునిచ్చుకొననొప్పున్నము లేకుండుటచే నెట్లాధనమును పుచ్చుకొన నిచ్చయిం చుననిన చెప్పచున్నాడు॥ ౧౬౪॥

మూ॥ నిరాదివృధనశ్చేత్తు ప్రతిఘాస్యేదలింధనః । స్వధనాచేవ

తద్ద్రాద్యాన్నిరాదివృత్తిస్థితిః॥ ౧౬౫॥

ఈదశేనప్రతిఘాః అనిన్ని ప్రత్యయప్రతిఘాః అనిన్ని అనగా నధమణులనిగ నుపరుచుటకుగాని నమ్మకమునకుగాని యొప్పుకున్న జామీనుదారుడు అధమణుల నిచే కొంతసొమ్ముపుచ్చుకుని జామీనుబడెనేని యాసొమ్ముపోగానుండినసొమ్ముకు

424 అంధ్రమన్వధఃదీపికాసహితము.

తగినంత సొమ్ముగలవాడైతే అట్టివానిపుత్రుడాబ్బుగమునుకీర్చవలెనని శాస్త్రసంప్రదాయము॥ ౧౬౨॥

మూ॥ మత్తోన్మజ్జితాతాద్యధీనై ర్భావేన స్థవిరేణవా॥ అసంబంధకృతశ్చైచివ వ్యవహారోనస్థితః॥ ౧౬౩॥

మధ్యపానాదికముచే తెలివిలేనివాడు మత్తుడు రోగముచే వెట్టివాడున్నప్పుడు రోగాదు నస్వతంత్రుడు బాలుడు వృద్ధుడు వీరిచే పితృగ్రాతాద్యనుబంధము లేక చేయబడిన ఋణదానాదివ్యవహారము సిద్ధించదు॥ ౧౬౩॥

మూ॥ సత్యానుభాషాభవతి యద్యదిస్యాత్ప్రతిష్ఠితా । బహిష్కే ద్భాష్యతేఘమాన్ నియతాద్వ్యవహారికాత్॥ ౧౬౪॥

నేనిట్లుజేసెదనని పలికిన మాటలేఖ్యాదులచే ధీరీకృతమయినది శాస్త్రీయమును లోకవ్యవహారపరంపరాసిద్ధమును గాకుండినం జెల్ల నేరదు॥ ౧౬౪॥

మూ॥ యోగాధమనవిశ్రీతం యోగదానప్రతిగ్రహం । యత్రవా ప్యుపధిం పశ్యే తత్సర్వం వివరతయేత్॥ ౧౬౫॥

యోగమనగా ఫలము మిషచేతజేయబడిన తాకట్టున్న విక్రయమున్న దానమున్న ప్రతిగ్రహమున్న నిక్షేపమున్న చెల్ల నేరదు॥ ౧౬౫॥

మూ॥ గ్రహీతాయదినష్టస్సాస్థితౌచాంభాథేకృతవ్యయః । దాతవ్యం చాంధవైస్తత్సాస్థితౌప్రవిభక్తైరపిస్వతః॥ ౧౬౬॥

అధమణ్ణుడుమృతుడైనట్టాయెనా మున్నాబ్బుగము కుటుంబవ్యయార్థమయి చేసినట్లైతే ప్రస్తుతము వానిబంధువులు విభక్తులైనప్పటికిన్ని తమతమధనములూనుంచి యాబ్బుగమును దీర్చవలయును॥ ౧౬౬॥

మూ॥ కుటుంబాథేక ధ్యధీనోపి వ్యవహారం యమాచరేత్ । స్వదేశేవా విదేశేవా తంజ్యాయాన్నవిచాలయేత్॥ ౧౬౭॥

యజమానుడు స్వదేశమందుండిన నన్యదేశంబున నుండిన నట్టివాని కుటుంబాథేకమై దాసుడైన నేబ్బుదాదానాది వ్యవహారమునానచునోదాని నా స్వామియట్లం

గీకర్తించవలెను॥

౧౬౭॥

మూ॥ బలాద్దత్తం బలాద్భుక్తం బలాద్గచ్ఛతి లేఖితం । సర్వ
స్థలకృతానన్ధా నకృతా స్వసురద్రవీత్ ॥ ౧౬౮॥

ప్రతిగ్రహించరానిదానిని బలాతాగరముగా ప్రతిగ్రహింపజేసినదిన్ని బలా
తాగరముగా భూమ్యాదికము నాక్రమించి యనుభవించినదిన్ని బలాతాగరము
గావ్రాయించబడిన చక్రవృద్ధాదికమున్న బలాతాగరముగ నింకనే దిబ్బిగింప
యెల్లదిప్రవేయవలెనని మనువుచెప్పెను॥ ౧౬౮॥

మూ॥ త్రయఃపరాధేః క్లిశ్యంతి సాక్షిణః ప్రతిభూతికలం । చ
త్వారస్తూపచీయంతే విప్రఆధ్యో వణక్ స్మృతః॥ ౧౬౯॥

సాక్షులున్న జామీనుదారుడున్న కులమున్న ధర్మార్థవ్యవహారధర్మకేసవీ
శ్చింతైచేసి పరులకొరకు లేకమునసభవింతురు గావున వీరిచేసినజేయించరాదనియు
ను బ్రాహ్మణుడు గుత్తమణుడును వతకతుడును రాజున్న క్రమముగా దాశభ
లోపాదాని ఋణద్రవ్యాగ్నా క్రయ వ్యవహారేక్షణరూపమగు వాటినిజేయుచు ధ
నవృద్ధినిబొందుదురు గావున విఘ్నాదుదాతనున్న ఆధ్యుని త్తమణునిన్ని వతక
తుకొనేవానిన్ని రాజవ్యవహారకనున్న బలాతాగరించి ఆపనులయందుప్రవేశిం
పజేయరాదు పూర్వజ్ఞోకమందుజెప్పబడిన బలాతాగరినిషేధముయొక్క ప్రపం
చమేయి॥ ౧౬౯॥

మూ॥ అనాదేయం నాదదీత పరిక్షిణోపి పాధివః । నచాదే
యంసమృద్ధోపి మాత్స్యమప్యథా మత్స్యజేతే॥ ౧౭౦॥

రాజసంక్షిణించినను పుచ్చుకొనరానిసామ్యును పుచ్చుకోగూడదు ఎంత సమృ
ద్ధిగలిగినను పుచ్చుకొనతగినసామ్యు నిండుకయైన విడువరాదు॥ ౧౭౦॥

మూ॥ అనాదేయస్యచాదానా దాదేయస్యచ వజజనాత్ దౌర్బ
ల్యంఖ్యాన్యతేరాజ్ఞ స్సప్రేత్యేహచనశ్యతి॥ ౧౭౧॥

అగ్రాహ్యగ్రహణమువల్లనున్న శాస్త్రీయగ్రాహ్యముయొక్క వజ్జించడము

శల్లినున్న రాజకసామర్థ్యమును బడలుబ్రకటతురు అధమముచేసచ్చటకీర్తి
హానిచేతనున్న పరమందు నరకస్రాప్తిచేతనున్న రాజునశించును॥ ౧౭౧॥

మూ॥ స్వాధానాద్యుగా సంసర్గాః ద్దుబలానాచరక్షణాత్ ।

బలంసంజాయతేరాజ్ఞః సప్రేత్యేహచ వర్ధతే॥ ౧౭౨॥

ధనగ్రహమువల్లనున్న “వణాసంసర్గాః” అనగా ఏవణమువారిలో
నావణాస్థులు వివాహాదుల నీలాగు శేయడము వల్లనున్న లేదా వణాసాంకర్య
ముగాకుండ రక్షణమువల్లచని సంబంధించుటయైనను బలనంతులవలన బలహీనుల
కుబిడలేకుండ రక్షించుట వల్లనున్న రాజుకు బలము పుట్టినందుచే రాజుకుభయ
లోకములందును సుఖవృద్ధిగలుగును॥ ౧౭౩॥

మూ॥ తస్మాద్యమ ఇవస్యాహి స్వయంహిత్యా ప్రియాప్రియే । వ

తేతయామ్యయాప్యత్యా జితక్రోధో జితేంద్రియః॥ ౧౭౪॥

కావున రాజు యముడువలెన శ్రద్ధమునువిడిచి జితేంద్రియుడై స్వీయునియం
దైనను ప్రియమునప్రియమునువిడిచి యమునివృత్తియనగా సమవృత్తిచే బ్రవర్తం
బవలెను॥ ౧౭౫॥

మూ॥ యస్త్విధమేణ కాన్యాణ మోహాత్కార్యా న్మరాధిపః ।

అచిరాంతదురాత్మాను వశేకుర్వంతి శత్రవః॥ ౧౭౬॥

ఏరాజైతేలోభాదులచే వ్యవసారధర్మమును దెలియక చేయరానిపనులనుజేయు
నోయారాజునుదుష్టచిత్తునిగాదలిన మంత్రులును పౌరులునువిరక్తులగుదురందు చే
శీఘ్రముగశత్రువులచేసినిగ్రహింతురు॥ ౧౭౭॥

మూ॥ కామక్రోధాతు సంయమ్య యోధాః ధన్యో పశ్యతి ।

ప్రజాన్తమనువతంతే సముద్రమవసింధవః॥ ౧౭౮॥

ఏరాజు రాగద్వేషములను విడిచి ధర్మముచే నర్థములను నిర్ణయించునో
బ్రహ్మరాజును నదులు సముద్రమునువలె ననుసరించి వర్తించుతునగా రాజుతో
నెల్ల కార్యములందు నేకీభవింతురని యుపమానమున నగుచున్నది॥ ౧౭౯॥

మూ॥ యస్మాదయంతం ఛదేన వేదయేద్ధనికః సృషేసరాజ్ఞాత

చృతుస్సగు దాప్యస్తస్య తథవః॥

౧౭౬॥

ఏ సమర్థుణః సుఖం నాజన్య సుఖం నాకేమియని స్వేచ్ఛజే తనధనమునాధిం
జుగలమున్న యుత్తమణుని నాజుతో కౌస్త్వహో యాచాధమణుడేవలసిన ధన
మును ఎందులో చాలవభాగము చండముగా వానిచే నాయుత్తమణుని కిప్పించ
వలెను॥

౧౭౭॥

మూ॥ కర్మణాఽపి సమం కుర్యాద్ధనికాయాధమణికః । సమోవ

త్వజ్ఞాన్తు దిద్యాన్త్రేయాన్తు తిచ్చనైః॥ ౧౭౮॥

ఉత్తమణునితో సమజాతిగాని దక్కువజాతిగాని యధమణుడుధనముదీర్చ
లేనప్పుడు తనజాతికనురూపముగు పనిజేయవలెను సమమనగా ఉత్తమణుడుధమ
ణువ్యవహారము నివారించునట్లు జేయవలయునని సమజాతియనగ నిచటబ్రాహ్మ
ణేశేతరుడు- “సూ॥ కర్మణాక్షత్రవిట్పుద్రాక్ సమానజాతీయాక్ హీనాన్స్తు చా
పయేత్ భితిః” యిత్యుక్తైశ్చనూద్రులను సమానజాతీయులనుగూచి- కర్మముచే
తనున్ను హీనులనుగూచి- లొంకెము కొంచెముప్పుడప్పుడధికజాతిగలవానిచే ధన
ము నిప్పించవలెనని కాత్యాయనవచనమువలన గావున నుత్కృష్టజాతిచే నకకృష్ట
జాతికి కర్మమును జేయించరాదు మరేమంటే యథాసంభవముగా ధనమప్పుడప్పు
డప్పించవలెను॥

౧౭౯॥

మూ॥ అసేన విధినా రాజా మిథోవికరతాం స్పృశాం సాశీస్ర

త్యయసిద్ధాని కార్యాణి సమతాంసయేత్॥ ౧౮౦॥

ఈచెప్పబడిన ప్రకారముచే నన్యోన్యము వివాదపడివచ్చిన వారి ప్రతివాదుల
సాక్ష్యాదిసాధనములచే బ్రమాణసిద్ధును నిజాయమైనచి- వారివాదమునగలవి
ప్రతిపత్తిలగు, విరోధమును బరిహరించి తత్తతాకార్యములను సమీకరించ వ
లెను॥

౧౮౧॥

మూ॥ కులశేషృత్తసంపన్నే ధర్మజ్ఞైః సత్యవాదిని మహాపక్షేధని

న్యాయే నిక్షేపం నిక్షేపేద్దుధః॥ ౧౮౨॥

సంకులమునందు బుట్టినట్టియు సద్వ్యాపారముగలట్టియు ధర్మజ్ఞుడైనట్టియు

సత్యవ్రతః కైవల్యము పుత్రపౌత్రాది కుటుంబవృద్ధిగలట్టియు ధనికుడయినట్టియు
నగు యోగ్యుడు తప్పునడువడిచేయడు గాన నట్టివానియొద్దగనమును దాచుకొన
వలెను. ౧౭౯॥

మూ॥ యోగ్యుధానితీ పేర్థస్తై యమభకం యస్యమానవః | సత
త్థైరగ్రహీతవ్యో యథాదాయస్తథాగ్రహః | ౧౮౦॥

ఏమనుచు జేసకారముగా ననగా ముద్రవేసిగాని వేయకగాని ససాక్షిక
ముగా యేసునకొదిధనము నెవనిహస్తమందుంచి దాచుకొనెనో అగనమునా
దాచుకొనిన మనిషి యాప్రకారముగా బుచ్చికొనవలెను ఏలాగునిచ్చెనో యాలా
గుపుచ్చుకొవడముచితము ముద్రాయుక్తమేని యాముద్రనుస్వయముగావిప్పి తూ
చియిచ్చునిచ్చెప్పట శిక్షాద్యర్థము॥ ౧౮౦॥

మూ॥ యోనిత్యై పంయాచ్ఛమానోనిత్యై పురప్రయచ్ఛతి | సయా
చ్యః ప్రాద్వివాకేన తన్నిత్యై పురసన్నిధౌ | ౧౮౧॥

ధనమునుదాచికొనినవాడకింపుడతడిదేనియప్పుడు ప్రాద్వివాకనితో జెప్పవ
లెనతండాదాచినవానిని నిత్యై ప్రయోగింపనిధానమందడగవలె నేమనియడగవ
లెననిన॥ ౧౮౧॥

మూ॥ శాత్యభావప్రణిధిభి ర్వయోరూపసమన్వితైః | అప్రచేతై
శ్చ సన్యస్యహిరణ్యం తస్యతస్యతః | ౧౮౨॥

మొదటియేనిత్యై పసమయమందు సాత్తులు లేకండిరేని ప్రాద్వివాకడు తనకు
నిర్యమును బాలులుగాని వారును సౌమ్యరూపులగు చారపురుషులచే తమధన
ముంకేదో రాజాదిపీడగలుగునని మిషజెప్పి యతనియొద్దనే దాచబడినసాన్యును
ప్రాద్వివాకుడాచారపురుషులచేతనే దానిని వానినడగవలెను॥ ౧౮౨॥

మూ॥ సయది ప్రతిపక్యేత యథా న్యస్తం యథా కృతం | సత
త్ర పివ్యతే కించిత్ యత్పరై రభియుజ్యతే | ౧౮౩॥

అనిత్యై యథా నిమదాయుక్తముగ నేలాగునుంచబడెనో కటకమకుటాదిరూప
మిచ్చుజేయబడెనో అది యేలాగునే యుంచిన ప్రకారముగా నిచ్చుట కొప్పుకొ

నేనేని మొఱచినాడుంచి కానని నదియేమిన్ని లేపని తెలియవలెను॥ ౧౮౩॥

మూ॥ తేమాం నదద్యా ద్యదితు తద్ధిరణ్యం యథావిధి । ఉభౌని
గృహ్య కాప్యస్సాన్య దితిధర్షణ్య ధారణౌ॥ ౧౮౪॥

చారపురుషులచే నుంచబడిన జేలాటిబాలాగివ్వనియడల రెండునిజ్జేపములును బలాత్కరించి యానిజ్జేపధారివలన పుచ్చుకొవలెనని యిట్టిది ధర్మశాస్త్రము యొనిజ్జేపమునది మొదలుగాగల నాలుగు శ్లోకములున్న మేధాతిధి మొదలగు వారందరున్న యీప్రకారముగానే పాతక్రమమున్న వ్యాఖ్యానమున్న జేసి గి గోవిందరాజు “నాత్యుభావేప్రజ్ఞధిభిః”యనుశ్లోకమునకొనఁబడించెను॥౧౮౪॥

మూ॥ నిజ్జేపాప నిధీత్యం న జేయా ప్రత్యనంతరే । నశ్యతోవిని
పాలేతా పనిపాలే త్వ నాశిన్తా॥ ౧౮౫॥

“నిజ్జేపశబ్దనిజ్జేపః” యనివాచకత్వమునది ముద్రాంకితమైనా లెక్కబెట్టకనైనా యుంచినదియు పదిబ్రాహ్మణ పరివ్రాజకుడన్నట్లు ద్వైతభేదమేగాని రెండునొక్కటై యానిజ్జేపాపనిధులగుంచినవాడు బహిర్యుండగా వాని పుత్రత్రాదులనధికారులు గాఢన వారికివ్వరాదు ఆపుత్రాదులగుంచిన వానికివ్వకుండిన నవియుంచినవానికినిజ్జేపాపాదిధారియిచ్చుకొనవలసియుండును పితృపుత్రాదులలో నెవరైననునశించెదరు నశించకనుండు రథానందహము గలుగునుగాన నొరులకీగూఢము॥౧౮౫॥

మూ॥ స్వయమేవతు యోదద్యా స్మృతస్య ప్రత్యనంతరే । నన
రాజ్ఞానియోక్తవ్యో నిజ్జే పుచ్చ బంధుభిః॥ ౧౮౬॥

నిజ్జేప్రచ్యుతుడైతే వానిపుత్రాదు లడగకుండనే నిజ్జేపధారియొనిజ్జేపము నిచ్చివేసెనని యప్పుడానిజ్జేపధారినిరాజుగాని నిజ్జేప్రయొక్క పుత్రాదులుగాని యింకాకొంతధనము సేవదయున్నది తెమ్మనిబాధించరా వొకప్పుడు భృమగలు గనుగాను॥ ౧౮౬॥

మూ॥ అచ్చలేనై వ వాన్విశ్లేప తమథాం ప్రీతిపూర్వకం । విచా
ర్య తస్యవా పృష్ఠం నామైవ పరిసాధయేత్॥ ౧౮౭॥

యథార్థముగనున్న నిజ్జేపధారి ద్వి మరకొంత నిజ్జేపయాపముగ నుండెనే

మోయసునంశయనివారకమగు మాటను సామముచేతనే బయలుదీయవలెనుగాని
గజబడచేసి దివ్యాదులతనిచే జేయించరాదు నిత్యేపధారియొక్క శీలమును బరి
క్షించవలెను॥ ౧౮౭॥

మూ॥ నిత్యేపేక్ష్యేషు సర్వేషు విధిస్స్యా త్పరిసాధనే । సముద్రే
నాత్మయా త్రించి ద్యుతితప్తా న్మనంహరేత్ ॥ ౧౮౮॥

నిత్యేపవిధులన్నిటియందును సాత్వభావేయనుక్లోకమాదిగా చెప్పబడినది నిర్ణా
యమునకుగావలెను ముద్రితాదికమందగు బానికిన్ని నిత్యేపధారిభావముద్రాదిక
ముచే నించుకై ననపహరించకుండినచో నేమిమాషణముపొందును॥ ౧౮౯॥

మూ॥ చోరై హ్యతం జలేనోధ మగ్నినా దగ్ధ మేవవా । నద
ద్యా ద్యుతితప్తా త్సనసంహరతి కించన॥ ౧౯౦॥

నిత్యేపధనము చోరాపహృతమైనను జలాపద్రవముచే గొట్టుకొనిపోయినన
గ్నిచోకాలిపోయిన నట్టినిత్యేపము నతడు తత్వముచే నపహరించకుండిన నీనకటార
లేదు॥ ౧౯౧॥

మూ॥ నిత్యేపస్యాప హతాకార మనిత్యేష్టార మేవవ । సర్వై
రుపాయై రస్థితే చ్చసత్తైశ్చైవ వైదికైః॥ ౧౯౨॥

నిత్యేపమును మాటుచేసి లేదనిన వానినిన్ని నిత్యేపమును జేయకనే తెచ్చున
వానినిన్ని సకలసామాన్యపాయములచేతనున్న వహ్నిహరణాదివైదికప్రమా
ణములచేతనున్న రాజునికాయించవలెను॥ ౧౯౩॥

మూ॥ మోనిత్యేపం నాహయతి యశ్చా నిశ్చివ్యయాచతే తావు
భౌ చోరవచ్చాస్యో దాప్యోవా తత్సమందమం॥ ౧౯౪॥

నిత్యేపము గానుంచినసామ్యు నెవడివ్యో నిత్యేపముచేయనిది యెడడుగునో
వారినుభయములను అదినువణకరత్నాదికమయితే చోరులనుంబలె శిక్షించవలె
ను తామ్రాదిస్వల్పధనమైతే దానితోనమమగు ధనమును దండుగబుచ్చుకొనవలెను॥

మూ॥ నిత్యేపస్యాప హతాకారం తత్సమం దాపయెద్దమంతథో
పనిధి హతాకార మవిశేషేణ పార్థివం॥ ౧౯౫॥

నిత్యేపమునుహరించినవానివద్ద నానిత్యే ప్రసమధనము దండుగవుచ్చుకొనవలెను
ముచ్చికొనికముతాసిధి దానిహరించిననదియేశిక్ష ఇచ్చటశరీరదండమును చెప్పకుం
దుట శరీరదండములేని బ్రాహ్మణులకిదియగునని వున్న క్తిలేదు హరించినవానికేది
శిక్షయిచ్చునోయించునది తెచ్చునవానికి నిత్యేక్షయని యథాత్మున్ను సిద్ధమాయె
ను ఇందువలన పూర్వోక్తమధికసాహసముగావున చోగునివలె శిక్షచెప్పబడుటచే
వైయశ్యమునొందదు ఇప్పటిది ప్రథమాపరాధమందగు శిక్షయని చెప్పవచ్చును॥

మూ॥ ఉపధాభిశ్యయః కశ్చిత్పరద్రవ్యం హరేన్నరః | ససహాయ
స్సహంతవ్యః ప్రకాశం వివిధై ర్వజైః॥ ౧౮౩॥

రాజునీతై కోపపదుచుండెను నిన్ననేమరక్షించెదను నాకుధనమునుగాని కన్య
కనుగాని యిమ్మని యన్యతబుద్ధితో అచమును పరులవలన వుచ్చుకొనినవానిని
యిందుకు సహాయమొనర్చు మాయావాదినిన్ని బహుమందియెదుట హస్తపా
దశిరచ్చేదాదిమాపముగ రాజు చిత్రవధచేయించవలెను॥ ౧౮౩॥

మూ॥ నిత్యేపోయః కృతోయేన యావాంశ్చ కులస్సన్నిధౌ | తావా
నేన సవిజ్ఞేయో తత్సమం దండమహాకాత॥ ౧౮౪॥

ఎంతపరిమాణముగల సుపదాడినిత్యేపము సాక్షులయెదుట నెవనిచేజేయట
డెనో యాపరిమాణాదికమందు నెచ్చునగ్గు విరోధముగలిగినని సాక్షివచనముల
బట్టి నిగాయము తెలియదగ్గది ఈవిగుర్థవాదమొసచినవానివద్ద సంతసామ్మనుదం
డమువుచ్చుకొనవలెను॥ ౧౮౪॥

మూ॥ మిథోదాయః కృతోయేన గృహీతో మిధవీవవా | మిధవీవ
ప్రదాతవ్యో యథాదాయ స్తథాగ్రహః॥ ౧౮౫॥

రహస్యముగా నిత్యేపముంచెనేని రహస్యముగానే నిత్యేపధారియిచ్చివేయవ
లెననిత్యేపధారికి నియమవిధి యిచ్చినప్పుడు సాక్షులశరీరలేదని॥ శ్లో॥ “యాయ
ధానిత్యే పేద్యస్తు” యనిచెప్పటవలన నేలాగుంచెనో యటులేవుచ్చుకొనవలెననిత్యే
ప్రకునియమార్థము “గృహీతవ్యః” యనిచెప్పటవలన వున్న క్తిలేదు॥ ౧౮౫॥

మూ॥ నిత్యే ప్రస్య ధనస్యైవం ప్రీత్యోప నిహితస్యచ | రాజాపి

నిజాయం కుర్యా దక్షిణ్య న్యాసధారిణం॥

౧౯౬॥

ముద్రారహితనిక్షిప్తధనమునున్న ముద్రాసహితమగు నుపసద్ధిధనమున్న గో
పస్తువులనున్న ప్రీతిచేకొంతకాలము వాడుక చేసుకొనవచ్చుననిచెప్పబడి యాప
కారముగానే జరిగించినన్యస్తవస్తుధారిని పీడించకుండనే నిజాయమును రాజుచేయ
వలెను॥

౧౯౬॥

మూ॥ విక్రీణితే పరస్యస్వం యోఽస్వామి స్వావ్యసవ్యతః॥నతం
నయేత సాత్మ్యంతు సైనమస్తే నమానినం॥

౧౯౭॥

తనకు హకులలేదనివ్యమును స్వావ్యసవ్యమతిలేకుండ నెవడువిక్రయించునోవా
డుస్వయముగా చోరుడయ్యెనుచోరుడనడె యభిమానముగలవాడు వానిసేపుడు
నేచటనయిన సాక్షిగాగ్రహించదగదు॥

౧౯౭॥

మూ॥ అవహార్యో భవేచ్చైవ సోన్వయ షట్భతం దమోనిరన్వ
యో నవసరః ప్రాప్తస్సాస్యి చ్చౌరకన్బిషం॥

౧౯౮॥

పరద్రవ్యమునమ్మివేసినవాడుద్రవ్యస్వామివంశములోవాడయ్యెనని యతడారు
సూరుపణములు దండుగ బుచ్చుకొనదగినవాడుస్వామివంశజుడుగాకుండెనేనియన
వసరుడుననగాస్వామియొక్క ఛత్రాదులవలనపృతిగ్రహక్రయాదులు లేకధనము
నుదొంగిలించినవాడు వానినిచోరునివలె శిక్షించవలెను॥

౧౯౮॥

మూ॥ అస్వామినా కృతోయస్తు దాయోవిక్రయవీవవా । అకృత
స్సతువిజ్ఞేయో వ్యవహరేయధాస్థిః॥

౧౯౯॥

స్వామిగాని వానిచేదానమివ్వబడినదిన్ని విక్రయించబడినదిన్ని చెల్లనేరదువ్య
వహుమండేమర్యాదగలదో యట్లుచెయ్యబడదని జెలియదగును॥

౧౯౯॥

మూ॥ సంభోగో దృశ్యతేయత్ర నదృశ్యేతాగమః క్వచిత్ । ఆగ
మఃకారణం తత్ర నసంభోగ ఇతిస్థితిః॥

౨౦౦॥

ఏవస్తుప్రపంచైవననుభవమగుపడి దానక్రయాద్యాగమమూలము గనపడకుండ
నేని ఆగమముదెలియని యనుభవము కారణముగాదని శాస్త్రమర్యాద॥ ౨౦౦॥

మూ॥ విక్రయావ్యోధన పింబి ద్ధృష్టాయాతుల సంధౌ ॥ ౩౧

• మేణసవిశుద్ధహి న్యాచులతోభ తేధనం ॥ ౩౦౧॥

విక్రయమైనచోడ ధలమునం దాక్రయధనము నొకానొకస్వకవలెన్పుని యనుటసిచ్చెనేని యట్టిక్రయముచే నస్వామివిక్రయమనెడి వోషములేక శుద్ధముగావున సాధనమునాకొనినవాడా యమ్మినవానివలన పుచ్చుకొనిను ॥ ౩౦౧॥

మూ॥ అథమూలమనాహర్యం । పకాశక్రయశోధితం । అదంత్యో

ముచ్చలేరాజ్ఞా నాప్తికో లభశేషన ॥ ౩౦౨॥

ద్రవ్యస్వామిగానివాడు ప్రకాశముగా నధికారపురుషులయెదుట నమ్మి నేనివాడుమృతుడై నాదేశాంతరగతుడైనా కొనినహేతుడందానహుతముగావునరాజువానివిడువవలెను ద్రవ్యస్వామి కొనినవానికాధనమిచ్చితనవస్తువునుచచ్చుకొనవలెను ఇందుకు బృహస్పతివచనము॥ “జ్ఞోవణిగ్నీధీపరిగతం విజ్ఞాతం రాజపూరుషేతి విజ్ఞాతాశ్రయాతీగ్రతం విక్రతాయత్రవామృతః । స్వామిదత్వాధికమూల్యంపు పృగ్నీష్టాయాత్స వ్యంధనం॥” బజారులొ రాజపురుషులయెదుటకొనినవస్తువతానెరుగనివాడమ్మివేసి మృతుడయ్యెనేని కొననవాడుశుద్ధుడుగావున రాజువానివిడిచి పెట్టవలెను ద్రవ్యస్వామియూల్యమునిచ్చివేసితనద్రవ్యమునుపుచ్చుకోవలెనుఅ॥

మూ॥ నాన్యదన్యేన సంస్పృష్ట రూపంవిక్రయమహాతి । నచాసా

రంచవన్యాసం నదూరై నతిరోహితం ॥ ౩౦౩॥

కుంకుమపువ్వును కుసుంభాపువ్వుమొదలగువాటితోకలిపి యమ్మగూడదు నీసానిరమగుదానిన్ని తూనికతకురవతూచిన్ని అవస్తువునదూముగానుంచి రోగాది దూషితమునున్న అమ్మ రావట్లుమ్మనెని ఇది అస్వామిక్రయసదృశమేగనుకనాదండమేపీనికిన్ని చేయవలయును॥ ౩౦౩॥

మూ॥ అన్యాయచేద్యశక్యై త్వాన్యా వోధుకన్యా ప్రదీయతేఉభే

తే ఏకశులేన వహేదిన్య బ్రవిన్యునుః॥ ౩౦౪॥

శులభమును నికాయంచేకాలమును మంచిరూపముగల కన్యనగుపరచి వివాహకాలమందు మరియొకకురూపముగు కన్యనిచ్చెనేని యాశులూనికె అయిదైదిక

న్యలనుచావరుడు వివాహముగావలెనని మనువుజెప్పెను శులర-ముళుచ్చుకొని కన్య
నిచ్చుట అన్యకమువంటిదెగావున వస్త్రపులను కొనడము అన్యకముతో సాధ్యం
ముచేత నిట్లుజెప్పబడెను॥ ౨౦౪॥

మూ॥ వోన్మత్తాయాన కృష్టిన్యా నచయాస్పృష్ట మైధువా॥ పూ
ర్వందోవానభిఖ్యాప్య ప్రదాతా జండమహాతా॥ ౨౦౫॥

కుమ్రుగిణియు నున్మాదవతియుననుభూత మైధునయునగు కన్యకనాదాతముం
దు గాకన్యాదోషములను చెప్పియిచ్చినయెడల దండహర్షుడుగాదు చెప్పకుండిన
దండహర్షుడగునని॥ “శ్లో॥ యస్తుదోషవతీకన్యామనిచెప్పగలడు॥ ౨౦౫॥

మూ॥ ఋత్విగ్యది వ్యోయజ్ఞై స్వకమకపరిహాపయేత్ । తస్యక
ర్మానురూపేణ దేయోశ స్సహకర్తృభిః॥ ౨౦౬॥

ఇట్లుపైని సంభవించినచేసేదాని చెప్పుచున్నాడు యజ్ఞమందువరణముళుచ్చుకొ
ని కొంతకమకమైనచిహ్నోగాదికముచే చేయలేకుండిన నితరునిచే నాకమము
నుజేయించి చేసినంతవనికి తగినయంతమునకీఋత్విగనుమతిచే నీవలెను॥ ౨౦౬॥

మూ॥ దక్షిణానువదత్తాను స్వకర్మపరిహాపయేత్ । కృత్స్నమేవల
భేతాంశ మన్యనై వచ కారయేత్॥ ౨౦౭॥

మాధ్యందినసవనాదిదక్షిణాదానకాలమందు దక్షిణళుచ్చుకొనిరోగాదికముచే
కర్మము చేయలేకుండిననాదక్షిణవాని జేశ్వకర్మమన్యనిచేచేయించవలెను॥ ౨౦౭॥

మూ॥ యస్మిన్కర్మణియాస్తున్య రుక్తాఃప్రత్యంగదక్షిణాఃసవన
తాతదదీతభజేర స్సర్వవీవవా॥ ౨౦౮॥

ఏమాధానాదికర్మమందు ప్రతియంగమును గూచియెవనిసంబంధముచేసేద
క్షిణలుచెప్పుడెనోయవన్నియు సతజేళుచ్చుకొవలెనా లేకనందరు పంచుకొవలె
నాయనిసంతయమురాగాచెప్పుచున్నాడు॥ ౨౦౮॥

మూ॥ రథంహలేతచాధ్వర్య బ్రహ్మధానేదవాజినం॥ హితా
చాపిహలేదశ్వ ముద్గాతాచాప్యసంక్రమే॥ ౨౦౯॥

మనుస్మృతిః అష్టమాధ్యాయః.

కొన్ని కౌళివారి యాధానమందు రథమునధ్వర్యుడును గుర్రమును హోత
యే బుద్ధివానిని సోమశకటమును ద్రాతయు పుచ్చుకోవలె నిట్లెవరికేదిదక్షిణగా
నేరమందు చెప్పబడెనో యట్లుపుచ్చుకోవలెను॥ మొత్తముగ నిచ్చెడిదక్షిణకువిభా
గము నిటుపైని చెప్పుచున్నాడు॥ ౨౦౮॥

మూ॥ సర్వే హోమధీనో ముఖ్యాస్తదధేనాధీనోపరైః॥ శృతీ
యినస్తృతీయాంశాశ్చ తుధాంశాస్తుపాదినః॥ ౨౦౯॥

[శ్రు] “తంశ తేచీక్ష మేత్-” అనుశ్రుతివలన యజ్ఞమున కిచ్చెడు దక్షిణమారు
గోవులలో సగమనగా నలుబడెనిమిది ప్రధానులగు హోత అధ్వర్యుడు బ్రహ్మణా
త యీనలుగురుచు పుచ్చుకోవలెను॥ “సూ॥ యద్వాదశేభ్యః-” యని ప్రత్యేకమీన
లులురక్షను పదిరెండుచొప్పున నిమ్మింకాత్యాయనులుజెప్పిరి గాని విచారింపగా
నూటిలో సగమేబదిగావలె నయినప్పటికిని కొంచెము తక్కువగా భాగభాక్తు
లీనబ్బురని చెప్పబడిరి వీరికిదగ్గరవారు మైత్రావరుణులు ప్రతిప్రస్థాత బ్రాహ్మణా
చ్చంసి ప్రస్తోత వీరునలుగురు నందులో సగమేసిచొప్పున నిరుపది నాలుగున్న వీరి
తరువాత అర్చావాకుడు నేక్ష యాగ్నిధ్యుడు ప్రతిహతక యీనలుగురున్న ప్ర
ధానాంశములో మూడవవంతు నాలిగేసిచొప్పున పదారన్న అపై నిగ్రావదు
న్నేతృపోతృనుబ్రహ్మణ్యులు నలుగురును నాలవభాగము మూడేసిచొప్పునపన్నెం
డున్న ఇట్లు సూత్రకారులగు కాత్యాయనులచే స్ఫుటముగా జెప్పబడెను॥ ౨౧౦॥

మూ॥ సంధాయస్వానిక ర్వాణి కర్షస్థిరిహమానవైః॥ అనేనవి
ధి మోగేన కతకాన్యోశప్రకల్పనా॥ ౨౧౧॥

ఈప్రకారముగా పదిమందిగలసి గృహనిర్మాణాది కర్మములొనర్చి కంసాల
లుముదలగువాళ్ళు తమతమపనులనుబట్టి భాగములను పంచుకొనవలెను॥ ౨౧౧॥

మూ॥ ధర్మాథకం యేనదత్తంస్యా తగ్నైస్త్వవిద్యావతేధనం॥ ప
శ్యాచ్చనతథాతస్యోత్ న జేయం తస్యతద్భవేత్॥ ౨౧౨॥

యజ్ఞాదిసత్కార్యముల నొనర్తునని యాచించినవానికి ధర్మాథకమిచ్చిన ధన
ము నాతడాపతరముము జేయకున్న నిచ్చినది మరల బుచ్చికొనవలెను యిచ్చెద
నని ప్రతినజేసిని నీవలయు॥ “సూ॥ ప్రతిశ్రు త్యాగ్రై ధర్మగంయుక్తాయనద ద్యాత్”

ప్రతిశ్రుతమగు ధనము నాధమఃముజేయనివానికిరాదని గాతములు॥ ౨౧౨॥

మూ॥ యిసంసాధయే త్తత్తు దర్పాల్లోభేనవాపునః । రాజ్ఞాదా
స్యస్యవణంస్యా తస్యస్తైయస్యనివహ్నతిః॥ ౨౧౩॥

సతక-మణిని తిముపుచ్చుకొని యదిచేయకలోభముచే నాసొమ్ముమరలనిచ్చి
జేసుకకుండినను యిచ్చేదనన్నదానిని బలాతాగరముగా బుచ్చుకొన్ననువాడుచో
రుకుగావున నిచ్చునీకై సువణము దండము విధించవలెను॥ ౨౧౩॥

మూ॥ దష్టస్యేషోదితానర్కా యథావదనపక్రియా । అతః
ధ్వం ప్రవత్యేమి వేతనస్యానపక్రియా॥ ౨౧౪॥

ఇదితాప్రతిపాదనము ధర్మయుక్తముగ జెప్పబడెను ఇట్లుపైని జీతమునివ్వ
కపోవడము విషయమై చెప్పగలను॥ ౨౧౪॥

మూ॥ భృతోనాతో నకుర్యాక్కో దపాతకార్క యథోదితం ।
సదంశ్యః కృష్ణలాన్యస్తే నజేయంచాస్యవేతనం॥ ౨౧౫॥

రోగాశుభాదుగాకుండ గర్వముచే నేభృత్యుడు చేయవలసినపని చేయడో వా
నివద్ద నెనిమిదిసువణకృష్ణలము లనగా నిరతై నాలుగు యవగంజతెత్తు బంగార
ము దండము విధించి జీతమివ్వగూడదు॥ ౨౧౫॥

మూ॥ ఆతఃస్తు కుర్యా త్స్వస్థస్యక్ యథా భాషితమాదితః ।
స దీఘస్యాపి కాలస్య తల్లభే తై వవేతనం॥ ౨౧౬॥

చెప్పినట్లు పనిచేసే భృత్యుడు వ్యాధిపీడితు డయ్యెనేని పనిచేయకుండి చిర
కాలమైనను జీతము వానికి పూణముగ నీవలెను॥ ౨౧౬॥

మూ॥ యథోక్తమార్తః స్సుప్తోవా యస్తతకార్క సకారయేత్ ।
స తస్య వేతనం దేయ మల్ప సస్యాపి కమణః॥ ౨౧౭॥

చెప్పబడిన పనిని భృత్యుడు రోగియైన నరోగియైనం గొరతయించుకై న లే
కుండ శేనుకుండినను జేయించకుండినను జీతమీరాదు॥ ౨౧౭॥

మూ॥ ఏష భక్తో ఖలేనోక్తో వేతనాదాన కమణః । అతః

ధ్వం ప్రవక్ష్యేమి ధమం సమయ భేదినాం॥ ౨౬౮॥

ఈ వ్యవస్థవేతనాదానకముక ములకు చెప్పబడెను ఇట్లుపయిని సంవిద్యవ్యతిక్ర
మమును జేసిన వారికి దండాదికమును చెప్పగలను॥ ౨౬౯॥

మూ॥ యో గ్రామదేశ సంఘానాం కృత్వా సత్యేనసంవిదం । వి
సంవదే స్మరలోభా త్తూర్యాప్టౌ ద్విప్ర వాసయేత్॥౨౭౦॥

గ్రామస్థులు దేశస్థులు వత్సకులు మొదలగువారి సమూహమును వీరలీపనిమ
నమందగము విడిచి పెట్టక చేతుమని సంకతముచేసి సత్యముగా శపథములు చేసు
కొని వారిలోనైనదైన లోభాదికముచే దాటిపోయినట్టై తెవానినిరాజురాజ్యము
నుండి వెళ్లి గొట్టవలెను॥ ౨౭౧॥

మూ॥ నిగృహ్య దాపయేచ్ఛైవం సమయవ్యభిచారిణః । చతుస్సు
వర్ణాః పణ్ణిషాగ్నా శతమానంవ రాజితం॥ ౨౭౨॥

ఇట్లు శపథము నతిక్రమించిన వానిని పట్టించివారుగు మొహిరీలను ఆరుసిపగ
ములు బంగారమును నూరురూపాయలను తప్పననుసరించి యిన్నియుగాని కొ
న్నియుగాని రాజుదండము నిప్పించవలెను॥ ౨౭౩॥

మూ॥ ఏత ద్దండవిధిః కుర్యా ధర్మిణః పృథివీపతిః । గ్రామజా
తి సమూహేషు సమయ వ్యభిచారిణాం॥ ౨౭౪॥

గ్రామములందును బ్రాహ్మకాదిజాతులందును సమయము నతిక్రమించిన వాని
కిట్లు ధనుఃప్రధానుడగు రాజుదండమును విధించవలెను॥ ౨౭౫॥

మూ॥ క్షీత్వా విక్రీయవా కించి ద్యస్యేహనుశయో భవేత్ । సోఽ
తదశాహ తద్రవ్యే దద్యాచ్చైవా దదీతచ॥ ౨౭౬॥

కొనిగాని అమ్మివేసిగాని స్థిరమైన భూమ్యాదికమునమ్ముట తగదనిపకృత
పముచే పరికినములలో నామూల్యము నిచ్చి యావస్తువును వుచ్చుకొనవలెనుకొ
నినవాడు నట్లుజేయవలెను॥ ౨౭౭॥

మూ॥ పతేతి దిశాహస్య నర్యా న్నాపి దాపయేత్ । ఆద

దానో దదయైవ రాక్షా దండ్య శ్చ తాః పటః॥ ౨౨౩॥

పడినములకు పయిని అమ్మినవాడు తెమ్మనడమున్ను కొనినవాడు వుచ్చుకొమ్మనడమున్ను గూడదట్లు బలాతాగరముగ జేసిలేని రాజుచే నారుదండలు రూపాయాలు దండమున కహంకలగుచున్నారు॥ ౨౨౩॥

మూ॥ యస్తు దోషవతీం కన్యా మనాఖ్యాయ ప్రయచ్ఛతి । తస్య కుర్యాత్సంపాదం స్యయం వణ్ణవతిం పఠాత్॥ ౨౨౪॥

మున్ను న్మత్తాయా యచ శ్లోకముచే సామాన్యముగా జెప్పబడెను దండవిశేషార్థమిప్పుడు చెప్పుచున్నాడు- ఉన్మాదాదిదోషదూషితయగు కన్యయొక్క దోషగోపన మొనర్చి వరునకిచ్చిన వానికి తొంబదిపణములు రాజు స్వయముగాదండమును విధించవలెను పశ్చాత్తాపప్రశంసచే నిచ్చట నదిచెప్పబడెను॥ ౨౨౪॥

మూ॥ అకన్యేతి తు యః కన్యాయ బ్రూయా ద్వేషేణ మానవః । స శతం ప్రాప్నుయాద్దండం తస్యా దోషమదశకయత్॥ ౨౨౫॥

ఇది పురుషసంబంధమునొందినదిగాన కన్యగాదని ద్వేషముచే నెవడుచెప్పినో యతడు దోషమునురుజువుపరచలేకుండజేసేని నూరురూపాయలు దండమునవలెను కన్యకుదోషముగల్పించినవానికిదండమహాపే॥ ౨౨౫॥

మూ॥ పాణిగ్రహణికా మంత్రా కన్యాస్వేవ ప్రతిష్ఠితాః । నాకన్యా సు క్వచిన్నాదాం లుప్తధర్మ క్రియాహితాః॥ ౨౨౬॥

త్ర॥ “అర్యమణం నుచేవంకన్యా అగ్నియయతే” ఇత్యాదికమంత్రములుకన్యాకబ్ధిశ్రవణముచే మనుష్యకన్యలయందే వ్యవస్థితములాయెను గాని యకన్యకావిషయమై యెక్కడయే శాస్త్రమందును ధర్మనివాహసద్ధికొరకు వ్యవస్థచేయబడలేదు అదిగావుననే అత్యంతయోగులుగాని వారువైవాహికమంత్రములచే సంసరించబడినప్పటికిని లేకపోయిన ధర్మనివాహము గలవారగుచున్నారు ఇది ధర్మ్యమగు నివాహముగాదనియథేమయ్యెనోకి వైవాహికమంత్రపాపమాదినిషేధక ఘడిగాదు॥ శ్లో॥ “యాగర్హిణీసంస్కృతైవోఘోకన్యాసమర్హవ” మనిత్యయోగిన్నియనువువైవాహికసంస్కారముమందు జెప్పగలడుగావున॥ శ్లో॥ “గాంధర్వేఘవివాహే

మ పునవైవాహికాకోవిధిః కేతవ్యశ్రాద్ధిర్వైవాహికా స్సంయేనాగ్నిసాక్షికభిః"య
నీ దేవతః చే మూడువంకములవారికిని గాంధర్వవివాహములందున్న వైవాహిక
కహూమమంత్రాదివిధి చేప్పబడెను- గాంధర్వమున్న సగమనపూర్వకమున్నగును
ఇదిత్రయమునకు ధర్మమని మనువుచేచేప్పబడెను ఇదిగావున సామోన్యపశేషన్యా
యమువలన తుతయోనివివాహ మధర్మమనుట యితరవిషయము॥ ౨౨౬॥

మూ॥ పాణిగ్రహణికా మంత్రా నియతం దారలక్షణం తేషాం
నిష్ఠాతు విజ్ఞేయా విద్యద్భి స్సక్తేమపదే॥ ౨౨౭॥

వైవాహికమంత్రములు భార్యత్వసమీతమని నిశ్చితమాయెను యథాశాస్త్ర
ప్రాయశ్చక్తులగు మంత్రములచే భార్యత్వమనిష్పన్నమనుటవలననామంత్రముల
లో॥శుక్ర॥“సఖాసప్తపదీభవ"యనుమంత్రముచేసగు కల్పనముచే సప్తమపదన్యాస
మగుచుండ భార్యత్వనిష్పత్తిశాస్త్రజ్ఞులచే తెలియతగినది ఇట్లుగుచుండ సప్తపది
కంటె పూర్వము భార్యత్వనిష్పత్తిలేకపోవుటవల్ల పశ్చాత్తాపముగల్గెనేని విష
యవలెను॥ ౨౨౮॥

మూ॥ యస్మిన్యస్మిన్సృతే కాశ్యే యస్మిహాను శయోధావేత్ ।
తమసేన విధానైన ధర్మైపథి నివేశయేత్॥ ౨౨౯॥

శేవలక్రయమందేకాదు యితరమగు సేయేసంబంధముచేతనయిననగు కార్య
మండెవనికి పశ్చాత్తాపముపుట్టినో వానిని దశదినాంతరవిధిచే ధర్మయుక్తమగు
మాగ్గమందు రాజు స్థాపనమొనచివలెను॥ ౨౩౦॥

మూ॥ పశుషు స్వామిసాంఘైవ పాలానాం దవ్యతిక్రమే వివాదం
సంప్రవత్స్యమి యథావ ధర్మతత్వతః॥ ౨౩౧॥

గవాదిపశువులవిషయమయు స్వామియొక్కయు పాలకులయొక్కయు వ్యతిక్ర
మముగలుగుచుండెనేని యట్టివి వాదములందు ధర్మయుక్తమగు వ్యవస్థలేర్పరుప
బడుచున్నవి॥ ౨౩౨॥

మూ॥ దివా వక్తవ్యతాపాలై రాత్రౌ స్వామినితగ్గసాత్ । యో
గక్షేమే న్యధాచేత్త పాలా వక్తవ్యతామియాత్॥ ౨౩౩॥

పగలు పశువులయొక్క యోగ జ్ఞేమమువిషయమై పాలకుని దేవుఁచీరాశ్రియతే
దు పాలకుడప్పగించుటచే పశుస్వామిదే యాలోపమగుచున్నది రాత్రికాలపుందు
కూడా పాలకాధీనములై యుండిన నాఘాచీపాలకునికేయగుచున్నది॥ ౨౩౦॥

మూ॥ గోపఃక్షీర భృతోస్తు సదుహ్యి ద్దీశతోవరాణాగోస్వా
మ్యసుమతే భృత్య స్సాస్యాత్పాలే భృతేభృతిః॥ ౨౩౧॥

ఏగోపరిపాలకుడు స్వామివలన వేరేజీతములేకుండ క్షీరక్షేభృతిగా నాజ్ఞను
బొందినవాడగునో వాడు పదిగోవులకొకమంచిగోవుయొక్కపాలును జీసిముగావి
తుకుకొనవలెను పదిగోవులనుపాలించిన వాడికొకగోవుపాలు జీతమని నిష్కర్పణ
ధము॥ ౨౩౧॥

మూ॥ నష్టం వినష్టం క్రిమిభి శ్వేహతం విషమేమృతంహీనం శ్రు
రుషకారేణ ప్రదద్యా త్పాలపవతు॥ ౨౩౨॥

కనపడకపోయినదిన్ని కుక్కలుముదలగుటాటిచే కరవబడిగాని పురుగులుబట్టి
గాని గతాదులలోబడిగాని చచ్చినదిన్ని తురితిని పాలకునిప్రయత్నము తక్కువ
చే నేగవాదికమునశించినను పురుషకారలోపముచేపోయినదిగాన నది స్వామికా
పాలకుడచ్చుకోవలెను॥ ౨౩౨॥

మూ॥ విఘ్నవ్య మహృతం చోరై నకపాలో దాతుమహాః ।
యదిదేశేజ కాలేచ స్వామిన స్వస్యశంసతి॥ ౨౩౩॥

చోరులచే చాటిచెప్పి యేది హరించ బడునో యనగా బురజెట్టి చోరులకు
ప్రబలులచేసిన తాత్పర్య మట్టిదేశకాలములు తప్పకుండ దనస్వామితో నాగోపా
లుడు తన్నాశమును వెంటనే తెలియ జేసినేని వాడానష్టమీనకురలేదు॥ ౨౩౩॥

మూ॥ కణ్ఠోచమణచ వాలూశ్చ వ స్తిస్నాయులవ రోచనాం
పశుమస్వామినాం దద్యాన్యైవస్త్వంగాని దశకమేత్ ॥

వాటికమణముచే చచ్చినపశువులయొక్క చీమమున్ను కణ్ఠములున్ను తోక
నున్న నాభికిందనుండెడినరమునున్ను గోరోచనమునున్ను స్వామి కప్పగించవలెను
మరిన్ని డెక్కలు కొమ్ములు నీచిహ్నుములనుగురవరచనతను॥ ౨౩౪॥

మూ॥ అజావిశేషో సంరుద్ధో వృద్ధోపాశేషోరావృద్ధో యోవనః
వ్యావృకోపాన్యాత్పతే తస్మిన్విపంభవేత్ ॥ ౨౩౫॥

మేకలు గొర్రెలు వీటిని తూడేళ్లు నమము ముట్టుకొనిన ఖానన వాచాలకును
పాటినిదిడిపించటకురాడేని యాదోపమాపాలకునకే గావలెను ॥ ౨౩౫॥

మూ॥ తాసాంచే దవరుద్ధానాం చనతీనాంవిధోవనే ॥ యా
ముష్ణుత్యోవృకోపాన్యాత్పతే పాలస్తతేచ్ఛేత్ ॥ ౨౩౬॥

అజావికాదులను పాలకుడుకూడ ద్రోవకాచుచున్నప్పుడుకనినుందలసుంచు
కట్టెతెలియకుండమెయుచుబోయిన దానిపాశాస్త్రునిదపడి తూడేలుజుడెనునయి
దోపమాపాలకునకులేదు ॥ ౨౩౬॥

మూ॥ ధనుశ్శతంపరీహారోగ్రామస్య స్యాత్సమంతతః ॥ శమ్యాపా
తాస్త్రయోవాపి త్రిగుణోనగరస్యతు ॥ ౨౩౭॥

గ్రామమునకుచుట్టునునన్నూరుముల్లుగానిమున్నూరు ముల్లుగానినస్యాదిసం
రోధములేకుండ కర్తరిలపాతించవలెను పట్టణమునకైతే దీనిత్రిగుణముగావలెను ॥

మూ॥ తత్రాపరివృతం ధాన్యం విహింస్యోపశవోయతి ॥ సత
త్రప్రణయేద్దండం నృపతిః పశుశ్చైతాం ॥ ౨౩౮॥

ఆయావరణలో నిరావణగా బోసినధాన్యమును పశువులుమేసెనేని దానికా
పశుపాలకుని రాజుదండించరాదు ॥ ౨౩౮॥

మూ॥ వృతింతత్రప్రణయేద్దండం నృపతిః పశుశ్చైతాం ॥ సత
త్రప్రణయేత్సాకర శ్వసూకర ముఖానుగం ॥ ౨౩౯॥

ఆపరిహారస్థానమునకుచుట్టును సంతభూడుగయితే నవతలనున్న యొచ్చిమం
చూచుటకహాముగాదో యంతభూడుగుగల ముంటికంపవెలుగు పంపులుకుక్కా
ను మూతిమారడమునకై నను సంధులేకుండ వేయవలెను ॥ ౨౩౯॥

మూ॥ పశిత్తేతే పరివృతే గ్రామాంతయేధవాభసః ॥ సపాలశ్చ
తదండాహ్లో విపాలా వారయేత్పశూక ॥ ౨౪౦॥

మూ॥ మౌగముద్గి రమయిన గ్రామసమీపమునైనను పాపరణమగు స్వ
 నును పశుపాలకునియొపేక్షచే ద్దూరమగుండి పశువువెళ్ళి మేసినయడల నాపశు
 పాలకునకు సూరుపములు దండన విధించవలెను పాలకుడు లేనిపశువులు రాకుం
 డ చేపి కాపువాడు వారించవలెనుగాని పశువునకు శిక్షలేదు॥ ౨౮౦॥

మూ॥ డేత్రే ష్వనైః పశు సృపాదపదమహాతి । సర్వత్ర
 తు సదో జేయః డేత్రకస్యేతి ధారతా॥ ౨౮౧॥

ఉత్తవ్యధిరి క్తములగు డేత్రములందు సస్యమును పశుప్రభాతించెనేని యాపశు
 పాలకుడు సపాదమగు పదమును దండుగనీవలెను అన్ని డేత్రములందును పశువు
 మేసిన సస్యము నాకృషికునకు పశుపాలకుడుగాని స్వామిగానియివ్వవలెను॥ ౨౮౧॥

మూ॥ అవిడశాహంగాం సూతాం వృషాక్షదేవపశూంస్తథా ।
 సపాలాన్వా విపాలాన్వా నదంధ్యా న్మనురబ్రవీత్॥ ౨౮౨॥

దేవతాప్రశిషులకిబడినవిగాని శేను మేసినయడలశిక్షలేదు సపాలములేగానియ
 పాలములేగానియైనవిబడినములలో గోవులున్న చక్రశూలాదివిహ్నితో త్వష్ట
 ములు గానసపాలత్వములేగాని అబోతులను గోగభాః ధానాథము మందలలో
 నుంతురవియని తాత్పర్యము॥ ౨౮౨॥

మూ॥ డేత్రకస్యాశ్యయే దండో భాగా ద్దశగుణోభవేత్ । తతో
 భవదండో భృత్యానాం నష్టానాత్ డేత్రకస్యతు॥ ౨౮౩॥

కృషిశేసినవాడు పశువులు మేయుడముచేతగాని విత్తనము డేత్రమునకుచాలినం
 తకాలము తప్పకుండ వెయ్యకపోవడముచేతగాని రాజభాగమునకు వచ్చినసస్యమెం
 తో దానికిపదిరెట్లు దండనీయుడగును వాడెరుగకుండభృత్యులచే నిట్టిలోపముజరి
 గనేని యందులోనగము దండమువిధించవలెను డేత్రసస్యపసంగముచే నిచ్చటని
 దివారయబడెను॥ ౨౮౩॥

మూ॥ ఏతద్విధాన మాతిష్ఠే ధ్యానకః పృథీపతిః స్వామినాం చ
 పశూనాం చ పాలానాం చ వ్యతిక్రమే॥ ౨౮౪॥

పశువులవిషయమై స్వాములయొక్కయు పాలకులయొక్కయు సమరౌధముల

గురుంక్షిణవో నిత్రాన్వో కప్రకారముగా ధిష్ణప్రధానుడగురాజుచేయవలెను॥

మూ॥ సీమాన్వయో సముత్పన్నే వివాదే గ్రామయోవ్యవసాయాః ।

శ్లో॥ సీమాసీమాయేత్సీమాం సుప్రకాశేష సేతుష ॥౨౪౫॥

రెండు గ్రామములవారు పొలిమేరలవిషయమై వివాదబడి లేని శ్లోకముననుసరించి గ్రామముచే త్పరవాదకమెడిగట్లు మొదలగుపాద్యులు కనపడునుగాననన్వయ వివాదముతీర్చవలెను॥ ౨౪౫॥

మూ॥ సీమావ్యతౌశ్చకుర్వీత స్వగోధాశ్చర్ధకంశుకాన్ । శాల్మ

ప్రసాలతాలాశ్చక్షీరిశ్చైచ్చవపాదవాన్ ॥ ౨౪౬॥

మర్రి రావి మోడుగ బూరుగు పాశీ శాటి యీచెట్లునున్న పాలుగలగలమేడిమొదలగుచెట్లు చిరకాలముండువాటిని సీమనులకుచిహ్నములుగావేయించవలెను॥ ౨౪౬॥

మూ॥ గుల్మస్యేణాంశ్చవివిధాం చ్చక్షుఃస్థిస్థలానిచ । శరాసుగ

బ్జగ్గుల్మంశ్చ తథాసీమానశ్చ ॥ ౨౪౭॥

వెదురుపొవలనున్న శమివృక్షములనున్న లోలనున్న నిమ్మొన్న తాడెండ్లములనున్న రెల్లనున్నపొట్టియల్లతుప్పలనున్న సీపిలకు చిహ్నములుగా జేసేనేని సీమనగుచును॥ ౨౪౭॥

మూ॥ తిటాకాన్యదపాచాని వాప్యఃప్రవరానిచ । సీమాసంధి

మకార్యాణి దేవతానతనానిచ ॥ ౨౪౮॥

కోనేళ్ళు నూతులు బావులు దొరియెలు మొదలగుజలస్థానములున్న దేవతాగృహములున్న పోలిమేరసంధులను జేయించేనేని జలాధికముబోయెడునదులు విని కిక్కియొకరా పరంపరచే సాక్షులగుదురు॥ ౨౪౮॥

మూ॥ ఉపచ్ఛన్నానిచాన్యాని సీమాంశుగానికారయేత్ । సీమాజ్ఞా

సన్యతాం పశ్య సత్యం లోకే పపర్యయం ॥ ౨౪౯॥

ఈచెప్పబడినవిగాక మరికొన్నిపైకి కనపడకుండెడు పశ్యమాణములగుసీమా

చిహ్నులను చవలెను లోకమంధు నయలకు భ్రమప్రసాదములనుజూచి యట్లు
జేయవలెను॥ ౨౪౯॥

మూ॥ అశ్వగోష్ఠీనిగోవాలా నుసాంభస్త కపాలికాః॥ కరీషమి

• ప్తకాంగారాం శృంగ గావాంకాస్తథా॥ ౨౫౦॥

మూ॥ యానిచైవం ప్రకారాణి కాలాన్యూభిర్నభక్షయేత్॥తా

నిసంధిషుసీమాంయా మప్రకాశానికాయతీ॥ ౨౫౧॥

రాళ్ళు నైముకలు ఆవులతోకలు నుముక విఘాతి కపాలములు యేరు పిడకలు
నిర్వకలు బొగ్గులు నినుక చిడపరాళ్ళు ఈప్రకారమగునవివి కాలాంజనము ప్రతి
గ జలయిత్వామలుచిరకాలము భూమియందుండినను మన్నయిపోకనుండునోవా
టిని॥ “శ్రీ” ప్రక్షిప్యకుంభేష్వేతాని సీమాసంఘానిధాపయే”దను బృహస్పతివచన
మువలన నివి కుండలలోనుంచి సీమాసంధియందు బాతించవలెం॥ ౨౫౦॥౨౫౧॥

మూ॥ ఏతైలింకైర్నమేస్సీమాం రాజావనదమానయోః॥ పూ

ర్వభుక్త్యావసతత ముదకస్యాగమేనవ॥ ౨౫౨॥

హివిమేరలకై వినాదపడివచ్చిన గ్రామములకెంటికిన్ని ఈచెప్పబడినచిహ్నము
లచే సీమానిగాయము జేయవలెను మూడుపుగుసాంతరములకు పూర్వము చిరి
కాలానుభవము చేతనున్న మధ్యగుచదులు మొదలగు ప్రవాహములచేతనున్న సీ
మానిశ్చయముచెవలెను॥ ౨౫౨॥

మూ॥ యదిసంశయఏవస్యా స్లింగానామభిదర్శనేసాక్షిప్రశ్నయ

ఏవస్యా స్సీమావాదవినిగాయః॥ ౨౫౩॥

ఈవ్యక్తిములు సీమావృక్షములు కావనిన్ని ప్రశ్నర్పించారాదికమునున్నచో
టినులడిచిన మరొకచో బాతిరిదినీమగాదని వినాదమువలకున్నచో సీమానిగా
యము సాక్షిప్రమాణముచే గావలెను॥ ౨౫౩॥

మూ॥ గ్రామీనుకకులారాంద సమాక్షం సీమ్నిసాక్షిణిః॥ ప్రవృత్త్యా

సీమ్నిలింగాని తయోశ్చైవవివాదిनోః॥ ౨౫౪॥

ఉభయగ్రామస్థులయొక్కరయు వాదిప్రతివాదులయొక్కరయు సమాక్షమందు సీ

మాచిహ్నముల నాసాక్షులనడుగవలెను॥

౨౫౪॥

మూ॥ తేపుష్టస్తు యథాబ్రూయు స్సమస్తాంసీమ్నినిశ్చయం॥ని

బధ్నీయాత్తథాసీమాంసరావృంస్తాంచైవనామతః॥౨౫౫॥

సీమావిషయమయిన దైవవిధ్యమందు నాసాక్షులుజెప్పినదానిని నిశ్చయపరచి యట్లునేచిహ్నములవేయించి స్థిరపరిచి యాసాక్షులపేరులతో పరిమరించిన విధమువారియించవలెను॥

౨౫౫॥

మూ॥ శిరోభిస్తే గృహీతోర్వీం సగ్విణోరక్తవాససః । సుకృతై

శ్శాపితానైస్వినైస్సర్వయేయైస్సమంజసం॥ ౨౫౬॥

“సూ॥ రక్తసగ్విణోరక్తవాససీమాం నయేయరితః” యని యాజ్ఞవల్క్యవచనము నే నాసాక్షులు రక్తమాలికలును రక్తవస్త్రములును ధరించి మట్టిబెడ్డవై ట్టివైని బెట్టుకొని అన్యతమును చెప్పితిమని మాపుభ్యము నశించుగాక యని శపథములా జ్ఞచిహ్న సీమను యథాశక్తిగా నిర్ణయించవలెను॥

౨౫౬॥

మూ॥ యథోక్తేన నయంతస్తే పూయంతే సత్యసాక్షిణః । వివరీ

తం నయంతస్తు దాప్యాన్య ద్విశతం దమః॥ ౨౫౭॥

అసాక్షులు సత్యముగ బలికలేని సిహ్నపులగుచున్నారు అసత్యముగ జెప్పిలేని సాక్షియొక్కరికి రెండుపందల పణములు దండమును రాజపుచ్చుకోవలెను॥

మూ॥ సాత్యభావేకు చత్వార స్సామంతా గ్రామవాసినః । నీ

మాచి నిర్ణయం కుర్యుః ప్రయతా రాజస్వధౌ॥౨౫౮॥

అట్టిసాక్షులు లేకుండిన నావివాదస్థానమునకు వాలుగు దిక్కులనున్న గ్రామస్థులు నలుగురు విచారించి రాజసన్నిధిని జెప్పి సీమానిర్ణయమును పరిమరించవలెను॥

౨౫౮॥

మూ॥ సామంతానామ భావేకు మాలానాం సీమ్నసాక్షిణాం ।

ఇమాన్సన్యను యుంజీతే పురుషాన్వనగోచరాః॥ ౨౫౯॥

అట్టివారను లేకుండినచో గ్రామముగట్టిచరి మొదలు పరిశపరంపరగా నుండి

నకుటుంబస్థులవారిని నమీపవనమందున్న వారిని సీమాసాక్షులుగా నేర్పర
చవలెను॥ ౨౯॥

మూ॥ వ్యాధాంఛ్చ కునికా స్తోపా దైకవతాన్మూలఖానకాః ।

• వ్యాశ్రగ్రాహం సంఘవృత్తీ సన్యాంశ్చ వనచారిణః॥ ౩౦॥

మృగవధజీవులు పక్షివధజీవులను గొల్లవాళ్లున్న జులరులను దుంపలు
వెళ్లు నమ్మకొనే వాళ్ళను పాములవాళ్ళను శిఖాంభవృత్తిచేసినగా కకేనేరు
కొనేవాళ్ళను వీళ్లను మరియును వనచారులను ఫలములను ఫుష్పముల
నాకులను గర్జలను బాగ్గులను నమ్మకొనేవాళ్ళను సాక్షులనుగాఁచెచ్చియడగ
వలెను వీళ్ళు సన్యాసమునకు గ్రామమునుంచి వెళ్లుచుందురు గావున వాళ్ళకు
సీమలు తెలిసియుండును గావున వాళ్ళకుగవలెను॥ ౩౦॥

మూ॥ తేష్ఠష్టాస్తు యథాబ్రూయన్తీస్సీమాసంధిషు లక్షణం । త

త్తథా స్థాపయే ద్రాజా ధర్మేణగ్రామయో ద్వయోః॥ ౩౧॥

అవ్యాధాదులడగబడి గ్రామముల పొలి పేరహద్దులు యేచిహ్నుములు చెప్పను
కో అదిస్థిరపరచిరెండుగ్రామములకు రాజహద్దులుచేసి సీమావ్యవస్థచేయవలెను॥

మూ॥ త్రేత్రకూప తటాకానా మారామస్య గృహస్యచ । సా

మంతప్రత్యయోజ్ఞేయ స్సీమాసేతు వినిణయః॥ ౩౨॥

ఒకగామముంచైనను త్రేత్రకూపతటాకారామ గృహములయొక్క వివాదము
లో హద్దులనిణాయము విషయమై సామంతులగ జేశవాసులసాత్యమే ప్రమాణ
ముగా హద్దులచిహ్నము తేర్పాటుచేయవలెనుగాని వ్యాధాదుల మాట మీదనేని
శ్చయించరాదు॥ ౩౨॥

మూ॥ సామంతాశ్చే స్సృషాబ్రామిన్సేతా వివదతాన్యథాం ।

సర్వే పృథక్పృథ గృహ్యరాజ్ఞా మధ్యమసాహసం॥ ౩౩॥

హద్దులయొక్క చిహ్నములనిమిత్తమై వివాదపడుచున్న మనుష్యులయొక్క
కార్యము విషయమై సామంతులగు జేశస్థు లబద్ధమాడిరేని ప్రత్యేకముగా మధ్య
మసాహసమును దండమువిధించవలెను- అనగా నాసామంతులగు వారికి పూర్వ

ము నిర్ణయించిన దానికి ద్వగుణ మిన్నూరుపణములు దండించనగును॥ ౨౬౩॥

మూ॥ గృహం తటాక మారాషం త్రేత్రంవా భీషయాహరణ ।

శ తాని పంచదండ్యస్యా దజ్ఞానా ద్ద్విగుణోపమః॥ ౨౬౪॥

గృహతటాకోద్యానత్రైత్రములలో దేనినైన చంపెదను ఖయిమజెయిరేదెదన ని భయపెట్టిహరించిన వానికేనూరుపణములు దండమువిధించవలెను తనదనుకొ నిభిమిచే స్వతంత్రించి యాక్రమించెనేని యిన్నూరుపణములు దండముపుచ్చుకొ వలెను॥ ౨౬౪॥

మూ॥ సీమాయామవిషహ్యయాం స్వయం రాజైవ ధర్మకవితే ।

ప్రదిశే ద్భూమి మేలేషా ముపకారాదిత స్థితః॥ ౨౬౫॥

సీమాచిహ్నములును సాక్షులున్ను లేనప్పుడు హద్దు లేర్పాలుగాకుండనుండి నప్పుడు రాజే పక్షపాతరహితుడై వివాదభూమి స్వయముగాబూచి కలహ ప డుచున్నవాళ్ళలోనేపక్షమువాళ్ళకువివాదస్థలము మిక్కిలిఉపయోగించుటగానీ అ దిలేకున్నంజాలానపకారము గావడముగాని గన్గిపెద్దకలహముపడుచు నెవళ్లుందు రోవాళ్ళకావివాదభూమి నిష్పించవలెనని కాస్త్రనిశ్చయము॥ ౨౬౫॥

మూ॥ ఏషోఖిలే నాభిహితో ధర్మస్సీమావినిర్ణయే । అతః

ధ్వం ప్రవత్యోమి వాక్పారుష్య వినిర్ణయం॥ ౨౬౬॥

ఇదిసీమానిశ్చయము నిశ్చేషముగజెప్పబడెను ఇటుపైఁజవాక్పారుష్య నిర్ణయము నుజెప్పెను అనుక్రమణికలో॥ “ఇట్లు పారుష్యదండపాచికే” యని దండపారు ష్యమన్యాయము గావున ముందుజెప్పబడినప్పటికిని ముందుగావాక్పారుష్యమును ఆ పైన దండపారుష్యము జరుగునుగాన నిట్లుచెప్పబడెను॥ ౨౬౬॥

మూ॥ శతంబ్రాహ్మణమాక్రశ్య త్త్రైత్రయోదండమహాతి॥ వైశ్యో

ప్యథా శతంద్వైవా శూద్రస్తు వధమహాతి॥ ౨౬౭॥

బ్రాహ్మణులెసివ్రహ్మదొంగవనుట మొదలగుమాటలను మించనాడినతత్ప్రాయనకు నూరుపణములు దండమువిధించవలెను ఈలాగునే వైశ్యనకునూరుబడిగానియి న్నూరుగాని పణములు గౌరవలాఘవవిచారముచే దండము విధించవలెనుశూద్రుడ

448 అం ద్రమన్వధఃదీపికాసహితము.

ఋబ్రాహ్మణనిమిచనాదేనేసిదెబ్బలకొట్టించడముమొదలగుకఠినతక్షణేయవలెను

మూ॥ పంచాశద్భ్యాహ్మణోదండ్యః త్కత్రియస్యాభిశంసనః । వై

శ్యేస్యాదధఃపంచాశత్ తూద్రేద్వాదశశ్రోదమః॥౨౬౮॥

క్షత్రియుని మైనచెప్పినట్టాక్షేపించిన బ్రాహ్మణునకు నేబదిపణములు దండము

విధించవలెను వైశ్యవాక్షేపించెనేని యిరవరైదున్ను తూద్రునాక్షేపించెదని ప

రెండుపణములును దండమువిధించవలెను॥ ౨౬౮॥

మూ॥ సమవణే ద్విజాతీనాం ద్వేదశైవవ్యతిక్రమే । వాదేవ్య

వచనీయేష తదేవ ద్విగుణంభవేత్॥ ౨౬౯॥

ద్విజులు బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యులు వీరిలోనేజాతివాదాజాతివానిను క్రప్రకా

రమాక్షేపించినం బంద్రెండుపణములు దండమువిధించవలెను అవాచ్యములు అన

గా నమ్మనాలినివాక్రుచ్చితిట్టినచో మొదటచెప్పినవణక్రమముననైనదండము నూ

రుచెప్పినచో నెన్నూరు యీవిధమునదండమందరికిని విధించవలెను॥ ౨౬౯॥

మూ॥ ఏకజాతి ద్విజాతీంస్తు వాచాదారుణయాక్షిపత్ । జిహ్వ

యాః ప్రాప్నుయాచ్ఛేదం జఘన్య ప్రభవోహిసః॥ ౨౭౦॥

తూద్రుడుద్విజులను పాపపుత్రులుతిట్టెనేని వానినాలుకను గోయించవలెనుపా

దజుడధముడుగావున॥ ౨౭౦॥

మూ॥ నామజాతి గ్రహంత్యేషా మభీద్రోహేణ కుర్వతః । నిక్షే

పోఽయో మయశ్శంకు జ్వాలన్నాస్యే దశాంగుశః॥ ౨౭౧॥

అభిద్రోహమునగా నాక్రోశము బ్రాహ్మణాదులనోరీయజ్ఞదత్తుడాబ్రాహ్మణో

ధముడానీవనియహంకృతితో పేరు జాతియెత్తియెవ్వడుమించనాడునో వానినోటి

లోయెర్రగాకాల్చిన పదియంగుళములయినుపచీల దిగగొట్టించవలెను॥ ౨౭౧॥

మూ॥ ధర్మోపదేశం దర్పేణ విప్రాణామప్యకుర్వతః । తద్ద

మాసేచ యే త్తైలం వక్త్రేశ్రోత్రేచపాధిః॥ ౨౭౨॥

ఏలాగునో ధర్మమును లేకమునాత్రమును దెలిసి గర్వముచేసిధర్మముచేయ

వలసినదని యేతూద్రుడు బ్రాహ్మణున కుపదేశించునో వానినోటిలోనున్నచెవుల

లోనున్న మరిగించినచుమరుబొయ్యించవలెను॥

౨౭౨॥

మూ॥ శ్రుతంచేతంచ జాతించ కనుకానీర మేవచ । వితథేనబ్రు

వకదర్పా హాస్యస్యాన్య ద్వివేతతదమం॥

౨౭౩॥

ఇదిసమానజాతివిషయము దండముస్వల్పముగావున ద్విజుల నాక్షేపించునూ దునివిషయముగాదు నీవుదవలెదు నీవాదేశస్తుడవు గావునవాజాగలవా యగుగా వునకీరముపనయనాదులచే సంసరించబడలేదని యహంకారముచే వ్యవహార గాబలికినవానికి యిన్నూరుపణములు దండమురాజువిధించవలెను॥ ౨౭౩॥

మూ॥ కాణలవా పృథవాఖండ మన్యవపి తథావిధం । ఉద్యేవా

పి బ్రువకదాప్యో దండం కాపాపతౌషరం॥ ౨౭౪॥

ఒకకన్నుగుడ్డివాడు కాణుడు వానినిగాని సోట్టవాడు మొదలయిన వాళ్ళను ని జమైనపుటికిని గుడ్డివాడా సోట్టవాడా చునిపిలిచినవానికికొంచెపు దండముకా కాపాపణమనగా యిప్పుటితెకనను కొంచముతెకనవ పదారుచిన్నములబ గార మునక మ్యేసోన్య విధించవలెను॥ ౨౭౪॥

మూ॥ మాతరం పితరం భార్యం భారతరం తనయం గురుం॥ ఆ

తౌరయం చృతందాప్యో సంతానం చాదదద్ధరం॥ ౨౭౫॥

తల్లిని తండ్రిని భార్యను పుత్రుని పాపపుట్టుకట్టినను గురువుకు తోవవికన కుండినను వానికి సూరుపగాములు దండమువిధించవలెను భార్యమలతో గురువును తిట్టెనేని శిక్షననుముగాకుండున్ని సమాధానముచేయవలెను పేదాధిమాత్రా దులకన్యోన్యము భేదముపుట్టించినవానికి దండమనివ్రాసెను॥ ౨౭౫॥

మూ॥ బ్రాహ్మణా త్పశ్చియాభ్యామం దండంకార్యో విజానతా॥ బ్రా

హ్మణే సాహసఃపూర్వో త్పత్రయేష్యేవ మధ్యమః॥ ౨౭౬॥

బ్రాహ్మణులకున్న త్పశ్చియులకును పిట్టాటబిగిగప్పుడు దండశాస్త్రమునకుగా జూ త్పశ్చియునిమింకనాడిన బ్రాహ్మణులకును ప్రభుసాహసమున్న బ్రాహ్మణునితి ట్టినత్పశ్చియునకు మధ్యమసాహసమున్న విధించవలెను॥ ౨౭౬॥

ము॥ ఏట్లున్నదయో లేవమేవ స్వజాతిం ప్రతితప్యతః । భేదవ
జకం ప్రాయసం దండశ్చైతి విశ్వయః॥ ౨౭౭॥

వైశ్యశూద్రులు తిట్టాడినవో విశేషత్రయిలకునుంబలె శూద్రునితిట్టిన వైశ్యశూ
ద్రకు ప్రభుమసాహసమున్ను వైశ్యునితిట్టిన శూద్రునకు మధ్యమసాహసమున్నుభేద
వజముగావిధించవలెను దీనిచే పూర్వమందు ద్విజులను బూతులాడిన శూద్రున
కు జిర్యశ్చేదమచెప్పెను ఇచ్చటనిచి వైశ్యునితిట్టిన శూద్రునకు జిర్యశ్చేదన
ములేదని పాపిష్ఠునాయెను॥ ౨౭౭

ము॥ ఏవం దండవిధి సోగ్ధో వాక్పారుష్యస్య తత్వతః॥ అతః
శ్వం ప్రవక్ష్యామి దండపారుష్య నిజాయం॥ ౨౭౮॥

ఈప్రకారము గా వాక్పారుష్యమునకు దండనిజాయమునుజెప్పి యిటుపైనిదం
డపారుష్యమునకు దండమునిజాయించుచున్నాడు॥ ౨౭౮॥

మూ॥ యేనకేన చిదంగన హింస్యాచ్చై శ్చేష్ఠమంత్యజః॥ భేత్త
వ్యం సై దేవాస్య తస్మిన్లోరను శాసనం॥ ౨౭౯॥

శూద్రుడే యచయవముచే బ్రాహ్మణునికొట్టినో రాజాశూద్రునియొక్క
యాయవయవమును భేదింపవలెనని మనుశాసనము॥ ౨౭౯

ము॥ సాణిమద్యమ్య దండంగా ప్పాణిశ్చేదన మహాతి॥ పాదేన
ప్రహరణోపా త్పాదశ్చేదనమహాతి॥ ౨౮౦॥

చేయ్యెత్తిగాని కర్రయెత్తిగాని కొట్టెనేని హస్తశ్చేదనమునున్న కాలెత్తి
న్నేనేని పాదశ్చేదనమునునుండును॥ ౨౮౦॥

మూ॥ సహసన మభిప్రేత్స రుత్రాప్తస్యాప కృత్తజఃకట్యం కృ
తాంకో నిర్వాస్యాత్ స్థివంవాస్యాప కతయేత్॥ ౨౮౧॥

బ్రాహ్మణునితోగూడ సేకాసనమందుగూఢుడనిచ్చయించినశూద్రుని కటె
యందువ ప్రలోహముచేకాల్పించి కేకమును దాటించవలెను చావకుండునట్లు వాని
పిర్రయినగోయిచవలెను॥ ౨౮౧॥

మూ॥ అవసీషితో దర్పా వ్యావృత్తా శ్చేదయేన్నృపః । అవ

• మూత్రయతో మేధ్రీ మవశర్థకయ వోగుదం॥ ౨౨౨॥

బ్రాహ్మణునియదమానించుటకు గర్వముచే శూద్రుడుమిసేసేని రెండుపెను
మెలున్న మీదమూత్రించెనేని లింగమునున్న ప్రమాదముచేగాక నివమానించుట
కు విప్రునిచైత్రానించెనేని గుదమునున్న రాజుకోయించవలెను॥ ౨౨౨ ॥

మూ॥ కశేష గృహ్లాతో హస్తా శ్చేదయే దవిచారయత్ । పాద
యోదాఢికాయాంచ నీనాయాం వృషణేమచ॥ ౨౨౩॥

గర్వముచే బ్రాహ్మణునిబాధించుటకు శూద్రుడు బట్టు పాదములు గడ్డమును
వృషణమునున్న బట్టుకొనెనేని విచారమకరతేకుండవానిచేతులను ఛేదించవలెన॥

మూ॥ త్వగ్బద్ధకశృతిం దండోఽలహితస్యచ దశకఃకః । మాంస
శ్చేత్రాతు పణ్ణిపాకప్రవాన్య స్తస్యస్థిభేదకః॥ ౨౨౪॥

దండలాఘవముచే నిచ్చట సమానజాతియని చెప్పవలెను బ్రాహ్మణునికిప్రాహ్మ
ణుడు చమకమూడునట్లుగొట్టెనేని నూరుపాములున్న మాంసముతెగవడునట్లు
గొట్టెనేని యార్చునిపగములున్న దండుగబుచ్చుకొనవలెను యెముక విరుగునట్లు
గొట్టినవానిని దేశమును దాటించవలెను॥ ౨౨౪॥

మూ॥ వనస్పతీనాం సర్వేసా మపభోగోయథాయథాతథాత
థాదమః కాన్యో హింసాయామిథాణా॥ ౨౨౫॥

ఫలపుష్పములచే మనుష్యులనుపయోగము క్తమవధ్యముదిలేవమునగుడుండు
నో తత్తిద్యుత్కౌదులను గొట్టినవాని కుత్తముసాహసాది భేదముచే గండమువిధించ
వలెను॥ “సూ॥ ఫలోపభోగప్రమ శ్చేదీహాత్తనుసాహసం- పుష్పేపభోగశ్చేదీ
మధ్యమం- వల్లిగుల్మలతాశ్చేదీకామాపణశతం- తృణశ్చేద్యేకంకామాపణం ప
ణవచేతి మనునాపుక్తోవేదితవ్యః॥” ఫలవృక్షములను నరికినవానికుత్తమసాహస
మనగా వేయుపణములు పుష్పమాత్రోపయోగాహాపవృక్షములను నరికినవానికిమ
ధ్యమసాహసమనగానేనూరుపణములు లతగుల్మములను ఛేదించినవానికినూరు
పణములు తృణమును ఛేదించినవానికిరొక్కపణమున్న దండము విధించుమని మను

పున్న కౌష్ఠేనని కలియదగునని విష్ణుస్తోత్రమ్॥

౨౨౫॥

మూ॥ మనుష్యాశాం పశూనాంచ దుఃఖాయప్రహృతైసతి । య

థాయథామహద్దుఃఖం దండంకుర్యాత్తథాతథా॥ ౨౨౬॥

మనుష్యులనున్న పశువులనున్న కొట్టడముచేసగు దుఃఖాదీకమునుబట్టి దండా
ధిక్యముగావలెను చమక మూడగొట్టినవానికి నూరుపణములని శిక్షబడినదిదుఃఖా
ధిక్యమైనను దండమునంతకంటే నెక్కువగా విధించవలెను॥ ౨౨౬॥

మూ॥ అంగవేషణనాయాంచ ప్రణశోణితయోస్తథా । సముద్ధాన

వ్యయంరాప్య స్సర్వదండమథాపిచా॥

౨౨౭॥

కాలుచేయివిరుగుటగాని గాయములుపడడముగానిలయ్యేటట్టుగొట్టినవానిచేనా
శిక్షలవల్ల వచ్చిన వీరిబోయి యెప్పటివలె బాగుపడే మట్టుకునుపథ్యైషధాదుల
కన్యవ్యయమిప్పించవలె నట్టివ్యకుండనేని యందుకు తగిన ధనమునున్నదండము
తోనూడా వానివలన పుచ్చుకోవలెను॥ ౨౨౭॥

మూ॥ ద్రవ్యాణిహింస్యాద్యోస్య జ్ఞానతోజ్ఞానతోపివా । సత

స్వోత్పాదయేత్తుష్టిం రాజ్ఞోదద్యాచ్చతత్సమమ్॥ ౨౨౮॥

ఏవదెవని తామ్రపాత్రాదివస్తువులను దెలిసిగాని తెలియకగాని చెడగొట్టిన
ని నూల నట్టివస్తువులను వాడువానికిచ్చి సంతసింపజేయవలెను శిక్షన వస్తువులకు
సమముమయిన సొమ్మును రాజుకు ధండిమివలెను॥ ౨౨౮॥

మూ॥ చగ్గుచామికభాండేషు కాత్మలోప్తమయేషుచ । మూల్యా

త్వంచగుణోదండః పుష్పమూలభలేషుచ॥

౨౨౯॥

చగ్గుములును తోలుసంచులును కర్రచేగాని మట్టిచేగాని చేసిన పాత్రాదులు
న్న పుష్పమూలభలములున్న వీటినెవడుపాడుజేయునో వాడాచెడగొట్టబడినవా
డినూల్యమునకయిదు శిక్షలు దండము రాజుకీవలెను వస్తువుగలవానికి తుష్టిజేయవ
లెను॥ ౨౨౯॥

మూ॥ యస్యైవయ్యతశ్చ యానస్వామినవవచ । దశాదివతః

నాన్యాహు శ్చేషేదండావిధీయతే॥

౨౯౦॥

రే కాపియానములకున్న సారథులకున్న నారథాదులహకులదాలకకున్న
నిమిత్తములతిక్రమించి వతింతునవిగలవదిగలిగెనేని ప్రాణినాశ ద్రవ్యనాశము
అగలగించును యానస్వామికి దండములేదని చెప్పుచున్నారవిగానిచో దండముప
డును॥ ౨౯౦॥

మూ॥ భీష్మనాశ్చేభగ్నయుగే తిర్యక్ప్రతిముఖాగతే అక్షభంజే
చయానస్య చక్రభంజేతథైవడ॥ ౨౯౧॥

ధేననైవ యత్రాణాం యోక్తరశ్శ్చోస్తథైవచ । ఆ
క్రందెచాప్యవైహతి సదండంమనురబ్రవీత్॥ ౨౯౨॥

బండికిబూస్చినయెడ్లయొక్కమకుల త్రాడుతెగినను పూజ విరిగినను భూమి
యొక్కనిమ్నొత్తుశములచేతను బండియెదురుగా దిరిగినను ఇరుసువిరిగిననుయండ
విరిగినను బండికిగట్టిన చక్కాదులు వికలములయినను మెడత్రాడుతెగినను కొరడా
శిథిలమైనను వసిలిపొమ్మని సారథి కేకలుచేయుచుండినను యిట్టినిమిత్తములు గలిగిన
ప్పుడు యానమున జంతుమరణమైనను ద్రవ్యనాశమైనను సారథిమొదలగు వారికి
దండములేదు॥ ౨౯౧॥౨౯౨॥

మూ॥ యత్రాపవతకతే యుగ్మం వై గుణ్యాత్పాపకస్యతు । త
త్రస్వామిభవేద్దండ్యా హంసాయాంద్విశతందమం॥౨౯౩॥

సారథియొక్కనేరమిచే బండ్రివికటముగా నడుచుటచే ప్రాణిహింసయయ్యేనే
ని నేరనిసారథినుంచినందుకాయానస్వామి కిన్నూరు పణములు దండము వేయవ
లెను॥ ౨౯౪॥

మూ॥ ప్రాజకశ్చేద్భవేదాస్తః ప్రాజశోదండమహాతా యుగ్య
స్థాః ప్రాజకేనాపై సస్వేదండ్యాశ్శతంశతం॥ ౨౯౪॥

సారథిశతలుడైనప్పటికిని మనుష్యమారణమయ్యేనేని యాసారథికి యిన్నూ
రుపణములు దండముగావలెను- స్వామికక్కరలేదు సారథికుశలండుగాని రథము
మైనున్న వారింట్లను నూలేని పణములు దండనాహుకలగుచు న్నూరుకుసార

ధీగల రథము వారోహించుటవలన॥

౨౯౮॥

మూ॥ సచేత్తు పథిసంబుధిః పశుభి ర్వాహ భేనవా । ప్రమాపయే

తస్మాదా భృత స్తత్ర దండోఽ విచారితః॥ ౨౯౯॥

రథమునకడ్డుగా విస్తారముగా పశువులుగాని మరియొక రథముగానియట్లుపడిన
పుడు రథమట్లుగా తిరగడము వల్లవైసను రథావయవములు విరుగుట వల్లవైన
ను ప్రాణినాశమయ్యెనేని యట్టిచో విచార మకరలేకుండ సారథిదండ్యుడుగా
వలెను. అట్టియపరాధ మొకమారియినప్పుడు దండమెట్లుగునన॥

౨౯౯॥

మూ॥ మనుష్య మారణే తీప్తం చారవ తిగ్భిషంభవేత్ । ప్రా

ణభృత్సు మహాత్స్వథః॥ గోగ జ్యోష్ఠహయాదిషు॥ ౩౦౦॥

అట్టిచో మనుష్యమారణమయ్యెనేని చోరునకుఁ బలెను త్తమసాహసమువేయు
పణములు సారథికి దండము విధించవలెను గాని వధరూపముగు దండము గూడదు
గోగజాదికముగు గొప్పజంతువునకు మారణమయ్యెనేని యేనూరుపణములదండిం
చవలెను॥

౩౦౦॥

మూ॥ తుండ్రకాణాం పశూనాంతు హింసాయాం ద్విశతోదయః ।

పంచాశత్తు భ వేద్దండ శ్శుభ్రేషు మృగపక్షిషు॥ ౩౦౧॥

జాతిచేతనున్న వయస్సుచేతనున్న చిన్నజంతువులు చచ్చెనేని యిన్నూరుపణ
ములు దండము శుభ్రకరములగు శుకశొరికాదిపక్షులును లేళ్ళముదలగు మృగము
లున్న జచ్చెనేని యేబదిపణములు దండమగుచున్నవి॥

౩౦౧॥

మూ॥ గదాభాజావికానాంతు దండస్యై త్వంచమాషకవిమూ

షకస్తు భవే ద్దండ్యశ్చ సూకరనిపాతినే॥ ౩౦౨॥

గాడిద మేకమెదలగునట్టి విజచ్చెనేని యైదువెండి మాషములున్నగుకర్రపది
యిట్టివి చచ్చెనేని యొకమాషమే దండమగును॥

౩౦౨॥

మూ॥ భార్య పుత్రాశ్చ దాసశ్చ శిష్యో భృతాః చ సోదరః ।

ప్రాప్తాపరాధా త్తాద్యస్యన్యోజ్యో వేణ దక్షేనపా॥ ౩౦౩॥

భార్యయు కొడుకు దాసుడు శిష్యుడు సోదరుడు కిరపరాధమె నన్న నవుడు
శిష్యాత్థము సన్నపుత్రాదుచేనైన వెదురుకివ్వచేనైన గొట్టవలెను॥ ౩౯౯॥

మూ॥ పృథ్వీతస్తు శరీరస్య నో త్తమాంగే కథంచన | అతోస్యధా
తు ప్రహరణ ప్రాప్తస్యా చ్చైరకిచ్ఛిషం॥ ౩౦౦॥

ఆవెదురు కివ్వచేనైన పీఠమీదకొట్టవలెను కాని నెత్తిమీదగొట్టరాదు- అస్య
ధాకొట్టెనేని చోరునకువలె వాగ్దండధనదండముల నొందును॥ ౩౦౦॥

మూ॥ ఏషోభిలే నాభిహితో దండపారుష్య నిణాయః | స్తేన
స్యాతః ప్రవత్యోమి విధిం దండవినిణాయే॥ ౩౦౧॥

ఈ దండపారుష్యవిధి నిశ్చేషముగ జెప్పబడెను- ఇంకచోరదండవిధానమును జె
ప్పెదను॥ ౩౦౧॥

మూ॥ పరమం యత్తమాతిష్ఠేత్ సైనానాం నిగ్రహేన్యపః |
సైనానాం నిగ్రహాదస్య యశోరాష్ట్రం చ వధకతే॥ ౩౦౨॥

రాజు చోరనిగ్రహమందు గొప్పప్రయత్నమును జేయవలెనుచోరనిగ్రహమువ
లన రాజుకధికమైన కీర్తిని ఉపద్రవాభావముచే రాష్ట్రవృద్ధిన్ని యగును॥ ౩౦౨॥

మూ॥ అభయస్యచయో దాతా సపూజ్య స్సతతం నృపః |
సత్రంహి వధకతే తస్య సదైశాభయదక్షిణం॥ ౩౦౩॥

చోరభీతిలేకుండ నే రాజు పాలించునో యతందు సర్వదాపూజ్యుడగును యజ్ఞ
ము వంటి యితని పాలలము చోరులవలన సభాయమనెడి దక్షిణగలదియై సంతత
మువృద్ధినిొందును యజ్ఞ మొకప్పటిదిది సర్వకాలీనమని వ్యతిరేకాకారము॥ ౩౦౩॥

మూ॥ సర్వతో ధర్మవత్సాగ్ రాజ్ఞోభవతి రక్షతః |
అధర్మాదపి వత్సాగ్ భవత్యస్యహ్యరక్షతః॥ ౩౦౪॥

చోరాచభీతిలేకుండ రక్షింపెనే రాజును సాధుజనకృతధర్మములలో నారవ
పాలు లభ్యమగునట్లురక్షించని రాజునక సాధుజనకృతముగు సధర్మములో నారవ
పాలు సంభవించునుగాన సవశ్యము రక్షించవలెనని తాత్పర్యము॥ ౩౦౪॥

మూ॥ యదధీతే యద్యజతే యద్రకాతి యదర్చతి । తస్యపద్మా
గభాగ్రాజా సమ్యగ్భవతి రక్షణాత్॥ 30౫॥

అధ్యయనము యజ్ఞము దానము చేవాచకసము నేదిచేయబడుచు నదియే
ల్ల రాజరక్షణముచే నగునుగాన నారాజాధమకములలో వడ్డాగము నవశ్యము
బొందును॥ 30౫॥

మూ॥ రక్షేథ మేణ ధూతాని రాజా వధ్యాంశ్చ ఘాతయేత్ ।
యజ్ఞతే హరహర్యజ్ఞే స్సహస్ర శతదక్షిణైః॥ 30౬॥

ప్రభవజంగమధూతములను యథాశాస్త్రముగ పరిపాలించుచును చోరాది
దుష్టులను శిక్షించుచును రాజులక్షదక్షిణగలయజ్ఞము నిత్యముచేయును యజ్ఞ ఫల
మును పొందుచుండునని॥ 30౬॥

మూ॥ యోరక్షే బలిమాదత్రై కరంశులగ్రంధ పాథివః । ప్రతి
భాగంచ దండంచ ససద్యో నరకంవ్రజేత్॥ 30౭॥

ఏరాజుప్రజారక్షణముజేయక బలియనగా ప్రతిసంవత్సరమున్ను ఖచ్చకొనే
ధాన్యాదికము కరమనగావన్ను శులగ్రామనగావతకలవద్దరాబట్టెడిసుంకముప్ర
తిభాగమనగా ప్రత్యహముకానుకగానిచ్చెడి భుష్యఫలాదికముదండమనగాజులమా
నా ఇదిభుచ్చకొనునో యతండుజీవితాంతమందునరకమునబడును॥ 30౭॥

మూ॥ అరక్షేతారథ రాజానం బలిపద్మాగహరిణం । తమాహు
స్సర్వలోకస్య సమగ్రమలహరికం॥ 30౮॥

ఏరాజురక్షించకపన్నులనారవపాలును స్వీకరించునో యతండు సర్వజనుల
యొక్క పాపమునేస్వీకరించుచున్నాడు॥ 30౮॥

మూ॥ అనశ్చేతమర్యాదం నాస్తీకం విప్రలుంపకం । అరక్షేతా
రమత్తారం నృపంవిద్యా దధోగతిం॥ 30౯॥

శాస్త్రమర్యాదలను విడచినట్టియు పరలోకములేదనునట్టియు ననుచిత దండ
మునొనరించినమునుబుచ్చకొనునట్టియు రక్షించనట్టియు బలిపద్మాగాదికమును
దీనునట్టిరాజును నరక గామినిగా చేలియవలెను॥ 30౯॥

మూ॥ అధామికం త్రిభిర్భూమైర్నిగృహ్ణీయాత్ప్రేమతః॥

• నిరౌధసేనబంధేన వివిధేన వధేనచ॥ 300॥

చోరాదులను సధామికులను రాజుకారాగృహప్రవేశముసంకల్పింపఁబడుచు
చేతులుకాల్గు భేదించడము నీతిప్రకారముగు న్యాయములచే ప్రయత్నము వలనని
గ్రహించవలెను॥ 300॥

మూ॥ నిగ్రహేణహి పాపానాం సాధూనాం సంగ్రహేణచ ।

ద్విజాతీయభివేజ్యాభిః పూయంతే సతతంనృపాః॥ 301॥

పాపకములనుశీక్షించుటవలననున్న సాధులను రక్షించుటవలననున్న మహా
యజ్ఞములచే ద్విజులువలెను రాజులు నిత్యముగా పవిత్రులగుచున్నారు॥ 301॥

మూ॥ శుంతవ్యం ప్రభుణానితగ్రం క్షిపతాంకాద్యితాం నృతాం ।

బాలవృద్ధాతురాణాంచ కుర్వతాహేతమాగ్నహః॥ 302॥

అధికప్రత్యభులును బాలవృద్ధాతులును తమపీడలచేతన్నాక్షేపించురయిన
ప్పటికిని వత్సమాగుమగుతనహితమునుగోరురాజు నిత్యముక్షమించవలెను॥ 302॥

మూ॥ యః క్షిప్తీ మషకాయత్యైలై స్తేనస్వగే మహీయతే ।

యస్తైస్త్వైశ్చర్యాన్నతుమతే నరకంతెనగచ్ఛతి॥ 303॥

దుఃఖితులగువారుచేసిన నిందను రాజుక్షమించి నతడు స్వగమందు బూజ్యు
డగును ప్రభుత్వముచే సహించక రాజు నరకమునొందును॥ 303॥

మూ॥ రాజాస్తేనేగంతవ్యో ముక్తకేశేనధావతా అచక్షాణేన

తతస్త్రైయ మేనరకమాన్సిశాశీమాం॥ 304॥

సూంధేనాదాయ ముసలం లగుడంవాపి ఖాదిరం॥ శక్తిం

చాభయతస్త్రైయాయసం దంశవే వహా॥ 305॥

ప్రాయశ్చిత్తకాండలో స్వణాస్త్రైయవిషయమై యిదిచెప్పగలవాడైన రాజు
స్వణాస్త్రైయమువిషయమైన దంశనిణాయమున క్షుట సేవాపము బ్రాహ్మణును
ణాకపహత తనపాపమును బ్రకటించుకొనుచు రోకలి నైనను చంద్రకర్యదుద్దు

నైనను రెండుపాశ్వాములందు వాహికల యనుపకర్య శక్తియనబడును దానినైన
ఘజమందుఁగరించి జుట్టువిరిబోసుకొని రాజవర్దికేవచ్చి బ్రాహ్మణస్వరణహరికగున
న్నుడినిచేశీక్షించుమని చెప్పవలెను॥ 30౪॥

మూ॥ శాసనాద్వా విమోక్షాద్వా సైనసైన్యా ద్విముచ్యతే॥
శాసిత్యాతు తం రాజా సైనస్యాభివృద్ధికిచ్చిషం॥ 30౫॥

ఆరాజా దండముచేవానిఁగొట్టినచో వాడు చచ్చిననొకప్పుడు బ్రహ్మకేసను వా
నికాపాపముబోవును॥ మృతః లృకప్రహారతోఽజీవన్మపి విశుద్ధ్యశీత" రాజు
కొట్టినదెబ్బచే వాడుమృతప్రాయుడై బ్రహ్మకేయుండిననువాడు శుద్ధుడగుచున్నాడ
ని యాజ్ఞాపర్యచనము-రాజు కరుణాదికముచేసెట్లు కొట్టకుండిననాపాపమునా
రాజుబొందును॥ 30౬॥

మూ॥ అన్నాదే భూగోహమాప్తిక పత్యభార్యచజారిణి । గు
రాశివ్యృ యాజ్యశ్చ సైనోరాజని కీర్తిషం॥ 30౭॥

బ్రహ్మహత్యనొనచినవానియన్నము సేవదురినునో వానికియాపాపము సం
క్రమించునుగాని బ్రహ్మహునిపాపము పోదని తాత్పర్యము భూగోహత్యశేసినవా
నిపాపము వాయన్నముదినవానికిన్ని భార్యవ్యభిచారిము సహించినవానికాభా
ర్యపాపమున్ను శిష్యుడుకర్మస్థుడుగాకుండిన సహించినగురువునకా శిష్యపాప
మున్ను యజమానుఁ యజ్ఞ తనుసహించిన యాజకునకు వానిపాపమున్ను రక్షిం
చనిరాజుకాచోరునిపాపముసంక్రమించును॥ 30౮॥

మూ॥ రాజనిధూత దండస్తు కృత్వా పాపాని మానవాః । ని
మకలా స్వగతమామూంతి సంత స్సుకృతినోయథా॥ 30౯॥

స్వగతైయాదివోషములను శేసినవారలు రాజదండముచే పాపముపోవడ
మువలన నిర్మలులయినవారిగుడు సత్పురుషులువలెను స్వగతమునొందుదురు॥ 3౧౦॥

మూ॥ యస్తుఃజ్ఞః ఘటం కూపా ద్ధత్తేచ్ఛింద్యావృ యఃప్రపాంస
దండం వ్రాత్నైయాన్యాపం తచ్చిత్కృత్ సమాహరేత్॥ 3౧౧॥

నూతియొద్ద నీళ్ళుతోడుకొని తాడునాఘటము నున్న హరించుతానికొచ్చి చలి

పందిళ్ళు సామచేసినవానికిన్ని యొకరసువణ్ణామాషమువిధించవలెను అరజ్యముల
నానూతిదగ్గి రవాడే చేచవలెను॥ ౩౦౯॥

మూ॥ ధాన్యందశభ్యః కుంభేభ్యో హరతో భ్యధికంవధః॥ శేషే
శ్చేకాదశగుణం దాప్యస్తస్యచ తద్ధనం॥ ౩౧౦॥

ఇరువదిఒకములుదోగము దోగములిరువది కుంభమిట్టివిపది కుంభములకం
టేరధికమును ధాన్యమునుచొంగలింపినవానికి దండము వధ- ధాన్యస్వామియొకర-
యు హతఁయొకరయు గుణాపేక్షచే తాదనముగాని అంగశ్చేదముగానిమారణ
ముగాని డెలియవగిది అపదికుంభములలోను వకటిముదఱుకొని యెన్నికుంభము
లుచొంగిలినై దానికిపదకొండురెట్లు దండుగపుచ్చుకొని చొంగిలింపిన ధాన్యము
నాస్వామికియిప్పించవలెను॥ ౩౧౧॥

మూ॥ తథాధరి మషేయానాం శతావశ్యధీకేవధః॥ సువణ్ణం ర
జతాదీనా ముత్తమానాంచ వాససాం॥ ౩౧౨॥

ధాన్యమువకువలె సుతహృష్టమగు సువణ్ణంరజతాదులున్న మంచినస్త్రము
లున్న పశ్యములున్న నూటికిపైనిదొంగిలిచెనేని వధచేయతగినది దానికిశేషకా
లాహత్యకాతిగుణాపేక్షచే పరిహరించతగును యాలాగునె ముందున్న తెలి
యదగును॥ ౩౧౩॥

మూ॥ పంచాశత స్తవభ్యధికే హస్తశ్చేదన మివ్యతే॥ శేషేత్వే
కాదశగుణం మూల్యాద్దండం ప్రకల్పయేత్॥ ౩౧౪॥

శూర్వోక్తములగునవి యేబదికంటె పైనిహరించెనేని శేతులు తెగకొట్టించవ
లెను యిదిమన్నాములచే చేప్పబడెను మిగిలినవాటిలో శేకాదశఫలములు మొదలు
కొని పైనియెంతసొమ్మహరినై దానికిపదకొండురెట్లు దండుగపుచ్చుకొనవలెను॥

మూ॥ పురుషాణాం కులీరానాం నారాణాంచ విశేషతః॥ ముఖ్యా
నాంచైవరత్నానాం హరణేభవమహతి॥ ౩౧౫॥

మహాకులసంభవ్రులగు పురుషులును విశేషించి స్త్రీలును శ్రేష్ఠములగువజ్రాదిగ
ర్వములు సహహరించబడెనేని యాచోరుని విధించవలెను॥ ౩౧౬॥

మూ॥ మహాపశూనాం హరణే శస్త్రాణా మాషధన్యవ । కాల

మాసాద్యకార్యంవ దండంరాజాప్రకల్పయేత్ ॥ ౩౨౪ ॥

గొప్పయేనుగు మొదలగు పశువులను ఖడ్గాద్యాయుధములను దొంగిలించెనేని దుస్థితోడిరూపమగు కాలమునున్న సదసద్వినియోగరూపమగు ప్రయోజనము నున్న విచారించి రాజు జ్ఞానాంగచ్ఛేదాదిరూపమగు దండమును కల్పించవలెను॥ ౩౨౪॥

మూ॥ గోమఘ్రాహ్యసంస్థాను ఘరికాయాశ్చ భేదసః పశూనాం

హరణేజైవ సద్యః కార్యోఽపాదికః ॥ ౩౨౫॥

[బాహ్యజులయొక్క-గోవులను హరించెనేనియు గొడ్డావులకు దుక్కి-మొదలైన పనులఃమిత్తయు ముకు-త్రాడుగ్రచ్చేనేనియు మేకలను గొర్రెలను హరించెనేనియు అవియాగార్థమైవయ్యేనేని దండధిక్యమువలన నట్టిఘోరునకు లభకపాదికము దండము విధించదగును॥ ౩౨౫॥

మూ॥ సూత్రకార్పాకేష్వానాం గోమయస్య గుడస్యచ । దక్షః

క్షీరస్యతక్రస్య పానీయస్యతృణస్యచ ॥ ౩౨౬॥

మూ॥ వేణునై దళభాండానాం లవణానాం తదైవచ । మృగయా

నాంచహరణే మృతోభస్యవీవచ ॥ ౩౨౭॥

మూ॥ మత్స్యేనాం పక్షిణాంచైవ తైలస్యచ ఘృతస్యచ । మాం

సస్య మధునశ్చైవ యచ్ఛాన్యతృణసంభవం ॥ ౩౨౮॥

మూ॥ తిన్ద్రేషాంచైవమాద్యేనాం మద్యానామోదనస్యచ । పకా

న్నానాంచ సర్వేషాం తన్మూలాద్విగుణోదమః ॥ ౩౨౯॥

షట్టునూలు పత్తికిగ్గుములచగా మద్యమునకు మూలకారణమగుద్రవ్యము గోమయము బెల్లము పెరుగు పాలు చల్ల గడ్డి నీరు వెదురు పెళ్ళిచేనల్లినబుట్టలును ప్పలు మృగయాములు మన్న వెలిమిడి చేపలు పక్షులు నూనె నెయ్యి మాంసము మద్యము నింకా పశువులవల్ల పుట్టినది మరికొన్నిమద్యములు అన్నము అన్నిపకావ్వున్నవలెను వీటినిదొంగిలించెనేని దానికి ద్విగుణముదండము విధించవలెను॥ ౩౨౬॥

౩౨౭॥ ౩౨౮॥ ౩౨౯॥

✽

మూ॥ పుష్పేషు హరితేఢాన్యే గుల్మవల్లినగేషుచ । అన్యేష్యపరి
• పూతేషు దండస్యాత్పంచకృష్టలః॥ 330॥

పుష్పములు శ్లేతమందు కోయకుండనున్న ధాన్యము ఆవరణరహితములగువృ
క్షలతాగుల్మములు వీటినికానమధుఁడగుపురుషును మోసెడిబలుపుహరించబడెనే
ని బంగారముగాని వెండిగానియెదుకృష్టలములయెత్తుమాషము దేశకాటాదులనుబ
ట్టి విచారించి దండమువిధించవలెను॥ 330॥

మూ॥ పరిపూతేషు ధాన్యేషు శాకమూలఫలేషుచ । నిరన్యయేశ
తందండ స్సాన్వయేధేశతంవిదుః॥ 331॥

కళ్యాయులోగాలికిబోసి బాగుజేసిన ధాన్యము శాకమూలఫలములు హరించబ
డెనేని హరించినవాడాస్వామివంశ్యుడుగాకుండిన నూరుపణములున్న ఆవంశజుడై
తేనేబదిపణములున్న దండమువిధించవలెను॥ 331॥

మూ॥ స్యాత్సాహసం త్వన్వయవ త్వగ్రసభం కర్మ యత్యత్సత్తం ।
నిరన్వయం భవేత్ స్త్రేయం హృత్వా పవ్యయితేచయత్॥

ద్రవ్యస్వామియెదుటనేదైనా స్వామిసంబంధముగలవాడు హరించినది దొంగ
తనముగాదని సాహసము బలాత్కారమనియథాము స్వామిసంబంధము లేనివా
డు నముహరించినది కనపడకుండ దాచినధాన్యాదికము దొంగతనము॥ 332॥

మూ॥ యస్త్యేతాన్యవక్లప్తాని ద్రవ్యాణిస్తైనయెన్నరః । తమాద్యం
దండయేద్రాజా యశ్చాగ్నిం చోరయేద్గృహేత్॥ 333॥

ఈచేప్పబడి సూత్రాదులుపఠో గాథాము బాగుచెయ్యబడిన విహరించిననుగృ
హమందుండిన శ్రేతాగ్నులను హరించినను బ్రధమసాహసము దండము విధించవ
లెను పునరగ్న్యధానాథామగు వ్యయము నిప్పించవలెను- గోవిందరాజులొకకా
గ్నినినిజాగ్ని నదిన్వల్పనేరము దానికధికదండమన్యాయముగావున బాగుండలేదని
కుల్లూకభట్టువ్రాసెను॥ 333॥

మూ॥ యేనయేన యథాంగేన స్తేనోన్యమవిచేష్టతే । తత్తదేవ
హరేత్తస్య ప్రత్యాదేశాయపాథివః॥ 334॥

432 అంధ్రమన్వధ=దీపికాసహితము.

ఏవోరుడు హస్తసాదాచికముగు యేయేయవయవముచే పరులధనాదిహారణ
రూపముగు విరుద్ధమును జేసెనా చోరునకాయాయవయవమును మరియొకడట్లుజే
యకుండుటకు గా భేషించవలెను ద్రవ్యస్వామియొక్క విశేషమునుబట్టి యీయంగ
శ్చేదముగావలెను॥ 33౪॥

మూ॥ పితాచార్య స్సుహృన్నాతా భార్యాభ్రాత్రః పురోహితః ।

నాదండ్యో నామరాజ్ఞో స్తీ యస్సన్వధశ్చేతత్తతి॥ 33౫॥

తండ్రి గురువు పుత్రుడు తల్లి కొడుకు పురోహితుడు పిత నను స్వధమకమం
దుండకుండిరేని రాజుకు శిక్షించదగని వాడన్నదిలేదు మరేమంటే శిక్షించదగిన
వారే॥ 33౫॥

మూ॥ కామాపణో భవే ద్దండ్యో యత్రాన్యః ప్రాకృతోజనః ।

తత్ర రాజా భవేద్దండ్య స్సహస్ర మితిధారణా॥ 33౬॥

రాజచ్యుతి క్తుడగు ననుడెట్టి తప్పుచేసిన నొకపాము దండచుగునో యట్టితప్పు
రాజుజేసెనేని వేయిపాములు దండము గావలెను “స్థ్లా” ఈశోదండస్తు వారుణః”
యని ముందు జెప్పును గాన రాజు తనకు విధించుకన్న దండధనిము జలించునై
న పారవేయవలెను బ్రాహ్మణులకై న సేవలెను॥ 33౬॥

మూ॥ అష్టాసాధ్యంతు శూద్రస్య సైమేభవతి కల్పిపం । షోడ

శైవతు వైశ్యస్య ద్వాత్రింశత్త త్రియ స్యచ॥ 33౭॥

మూ॥ బ్రాహ్మ్యస్య చతుష్షష్ఠి సూపూణం శత మేవవా । ద్వి

గుణాహి చతుష్షష్ఠి స్రద్దోషగుణ విధినః॥ 33౮॥

ఏదోషమున కొకపాము విధించదగు నాదోషమే గుణదోషజ్ఞుడగు శూద్రు
డానచేసేని యెనిమిది రెట్లుదండము విధించవలెను అట్టివై శ్యునకుపదారురెట్లు
న్ను అట్టిక్షత్రియునకు ముప్పదిరెండురెట్లున్ను అట్టిబ్రాహ్మణుడగు బ్రాహ్మణున కగు
వదినాలుగురెట్లుగాని నూరురెట్లుగాని నూటయియవకెనిమిది రెట్లు గాని గుణదో
షజ్ఞత యెక్కువైన కొద్దిదండ మెక్కువగా విధించవలెను॥ 33౭॥ 33౮॥

మూ॥ వానస్పత్యం మూతఫలం దార్వగ్న్యకం తదైవచ

ఐంచగోభ్యో గ్రాసాథక్ మస్తైయం వసురబ్రహ్మే॥ ౩౩౯॥

అవరణ చేయబడకండునందెన వృక్షాదలవలన స్వీయమువలె నేలేదగిన మూలఫలాదికమున్న అన్నిపెహిత్రాదిపెహిత్రాధాము కర్తృత్వము గోగ్రాసాథక్ము తృణమున్ను చెచ్చెనేని యది చౌర్యముగాదని మనువు నెప్పి నందు వలన దండమున్ను సాపమున్ను లేదనుట॥ ౩౩౯॥

మూ॥ యోదదత్తా దాయినో హస్తాన్ని శ్చేత బ్రాహ్మణోధః॥
యజ్ఞసాధ్యాపనేనాపి యథాస్తేన స్తధైవసః॥ ౩౪౦॥

చోరునివలన నన్యలధనమని యెరిగి బ్రాహ్మణుడు యాగాధ్యయరాధకమై నంబుచ్చుకొన్న నతడును చోరుడేగావున చోరునివలెనతని శిక్షించవలెను॥ ౩౪౦॥

మూ॥ ద్విజోధ్వగః క్షీణవృత్తి ద్వాకవిత్సూక్ష్మచ చూలకేత్ర
దానః పరక్షేత్రా న్నదండం దాతుమహతి॥ ౩౪౧॥

మాగ=స్థుడగు విప్రుడు భత్తములేక క్షీణించిపరుల డే తనులోనుంచి రెండు చెరుకులును రెండుదుంపలును దీసుకొని క్షినినను దండాహూకడుగాడు॥ ౩౪౧॥

మూ॥ అనంధితానాం సంధాతా సంధితానాంచ మోక్షకః॥
దాసాశ్వరథ హతాచ ప్రాప్తస్సాగ్ని చౌరకల్పిష॥ ౩౪౨॥

కట్టులేక తిరుగుచున్న యశ్వాదులను కట్టినవాడున్ను మందురాదల దు కట్టబడియున్నవాటిని విప్పకొనిపోయినవాడున్ను దోసులను అశ్వములను రథములను అపహరించినవాడును చోరకట్టికు పాత్రుడగును అశిష్యులపరాధానుసారముగా మారణాంగభేదనాపహరములలో నుచినప్రకారముగ జేయవలయును॥ ౩౪౨॥

మూ॥ అనేన విధినా రాజా కుర్వాణ స్సైన్యనిగ్రహం యశోస్థిక్
ప్రాశ్నయాల్లోకే ప్రేక్ష్యాచా నుత్తమం సుఖం॥ ౩౪౩॥

ఈ చెప్పబడిన విధానముగా చోరశత్రునాచివలన రాజు యిలాకోపమందు మంచి కీర్తిని పొరలొకమందధిక సుఖముమున్ను బొందును॥ ౩౪౩॥

మూ॥ ఐంద్రం స్థాన మభిప్రేత్స ర్యశ్చాక్షయమవ్యయం॥

సాహసేత్తేతత్తుణమపి రాజా సాహసేనం నరం॥ ౩౪౪॥

సర్వాధిపత్యరూపమగు పదవినిన్నీ శాశ్వతమగు కీర్తినినిన్నీ పొందనిశ్చయించి
సరాజు బలాతారిరముగ గృహదాహాధనాపహరణములనుజేయు సాహసికుని
తుణమాత్రమైన నుపేక్షించరాదు॥ ౩౪౪॥

మూ॥ వాగ్దుష్టా త్త సురాస్త్వై చ దండేనై వచ హింసతః ।
సాహసన్య సరఃకతా విజ్ఞేయః సాపకృ త్తమః॥ ౩౪౫॥

వాక్పారుష్యము దండపారుష్యము చార్యమున్ను చేసిన వాళ్ళకంటె సాహసి
కుడగు నరుడు అత్యంతపాపకారిగా డెలియదగును॥ ౩౪౫॥

మూ॥ సాహసే వతమానంతు యోమషయతి పాథీవః ।
సవినాశం వ్రజత్యాశు విద్యేషం చాధిగచ్ఛతి॥ ౩౪౬॥

యే రాజసాహసప్రవృత్తిగలవాని నుపేక్షించునో అట్టిరాజై ఆదోషముచేశీ
ఘ్రిముగనశించును జనవిద్యేషమున్నుగలుగును॥ ౩౪౬॥

మూ॥ సమిత్రకారణాద్రాజా విభులాద్వాధనాగమాత్ । సమో
త్సృజెత్సాహసికా సర్వభూతభయావహాత్॥ ౩౪౭॥

మిత్రునియొక్కమాట మొగమాటముచేతగాని చాలాధనలాభ మగుననిగాని
సర్వభూతములకు భయంకరులగు సాహసికులనారాజువిడువరాదు॥ ౩౪౭॥

మూ॥ శత్రుంద్విజాతిభిగ్రాహ్యం ధర్మోయతోమరుధ్యతే ।

ద్విజాతీనాం చ వర్ణానాం విప్లవేకాలకారితే॥ ౩౪౮॥

అత్యంతశృపరిత్రాణే దక్షిణానాం చ సంగరే । స్త్రీవిపా

భ్యుపపత్తౌచఘ్నా ధర్మేణనదువ్యతి॥ ౩౪౯॥

బ్రాహ్మణాదిమూఢువర్ణములవారిచేతను ఖడ్గముధరించతగినది సాహసకుల
చే నేకాలమందు వర్ణాశ్రమ ధర్మములకు హనియగుచుండునో అరాజకమగు
రాష్ట్రమందు పరచక్రాగమకాలమందగు స్త్రీసంగరాడికము ప్రాప్తమగుచుండు
దక్షిణాధనగవాద్యపహారము త్రమగు యుద్ధమందు స్త్రీబ్రాహ్మణాత్మ రక్షాధర్మ
మై ధర్మాయుద్ధముచే ననన్యగతికమాటవలన శత్రుసంహారమునుజేసెనేని దోష

భాగికాదు గావున నట్టిద్విజునకు సాహచర్యము జేయరాదు॥ ౩౪౮॥ ౩౪౮-

మూ॥ గురుంబాలవృద్ధౌవా బ్రాహ్మణంబాబహుశ్రుతం । అత

తాయినమాయాంతం హన్యాజేవా విచారియేత్॥ ౩౪౯॥

ఆయుధమునుధరించి చంపుటకువచ్చుచున్నవాడు గురుబాలవృద్ధ బహుశ్రుత బ్రాహ్మణులలో నెవ్వడైన విద్యాధనాదులచే నుత్తర్యుష్టడైనను వాడతతాయీగా వునవానివలనతనహానమును తప్పించుకొనిపోలేనపుడునిర్విచారిముగజంపవలయును అదిగావుననే “మూ॥ గృహీతశస్త్రమాతతాయినం హన్యానదోషః॥” శస్త్రధరుడగు నాతతాయీనిజంపినదోషములేదని ఉత్తరస్సృతికాత్రయనుపన్నుభృగుశబ్దోల్లేఖముచే మన్వథఃశ్లోకమునే స్ఫుటముగా వ్యాఖ్యానముచేసెను॥ “శ్లో” అతతాయీనిచొత్తర్యుష్టే తపస్వాధ్యాయ జన్మతః । వధస్త్రాత్రిత్యైవస్యా త్పాపంసీనెవదోభ్యుగః॥” తపస్సువలన స్వాధ్యాయమువలన జన్మమువలననెంతయు త్యర్యుష్టడైనను అతతాయీయగువానిని చంపుటవలన పాపములేదని భృగువుచెప్పెను తపస్వాధ్యాయహీనుని విషయమై యేమిచెప్పెనుయిచ్చటమేభాతిధి గోవిందరాజులు (స్త్రీ)విప్రాద్యుపాధ్యాయమునుజేయుగుర్వాంసుజంపినేని ధర్మముచే దోషమునొందడనుచో నింకనన్యుడైనసేమిచెప్పలేగినది యనిపూర్వశ్లోకమునకేయ నువాదముగా వ్యాఖ్యానమునచిరి॥ ౩౪౯॥

మూ॥ నాతతాయీ వధేవోషో హంతుభావతకశ్చన ॥ హాశం

వా ప్రకాశంవా మన్యస్తస్మ్యేష్యచ్చతి॥ ౩౫౦॥

జననవత్తుమందైనను రహస్యమందైనను జంపుటకువచ్చుచున్నవాని జంపినవాని కధర్మకదండమేమియులేదు కొట్టవచ్చినవానికోపమురెండవవానికోపమునీడ్రేలేవనట్టిపనియగునుగాన॥ ౩౫౦॥

మూ॥ పరదారాభిమతేషు ప్రవృత్తాన్నగ్రా న్యహీపతిః ఉద్యే

జనకరై దాండ్తై శ్చిన్తయిత్వా షహీపతిః॥ ౩౫౧॥

పరస్త్రీభోగాభావప్రవృత్తిచతులగు నరులను లోకభయంకరములగు నానికాళ్ళైననొకతేనాది చిహ్నములొనరించు రాజు దేశాంతరవాసము జేయించవలెను॥ ౩౫౧॥

మూ॥ తత్సముద్ధోహిలోకస్య జాయంతే పణః సంకరః । యేన
మూలహరోధమక స్సవ్వరాశాయ కల్పతే॥ 3౫౩॥

ఆపర్వదారగమనమువలన పణః సంకరమగుచున్నది దానిచే పరిశుద్ధ పత్న్య
భావమువలన॥ శ్లో॥ అగ్నోప్రాస్తాహుతిస్సమ్య॥ గనుగోనిధమకముజరగక పో
వడమువలన వృష్టిభావముచే లోకమునకు మూలచ్ఛేదమగుచున్నది॥ 3౫౩॥

మూ॥ పరస్యపత్న్య పురుషఃసంభాషాం యోజనోరహః॥ పూ
ర్వసూక్తిరితోదోజ్ఞైః ప్రాపుయాత్పూర్వ సాహసం ॥

పరభార్యతో రహస్యమందుచితకారణములేని సంభాషణమునొనరించిన పురు
షుడు ప్రథమసాహసదండాహుడగును అట్టిమాటలచే లోకములో నిందబుట్టు
నుగాన॥ 3౫౪॥

మూ॥ యస్త్యనాత్మరితఃపూర్వ మభిభాషేత కారణాత్ । న
దోషం ప్రాపుయాత్కించి న్నసీతస్య వ్యతిక్రమః॥ 3౫౫॥

ఎవడైతేపూర్వమందు (స్త్రీ) ప్రార్థనాదివ్యాపారముచే లోకములోనింద్యుడు
గాకుండునో యట్టివాడు జనసమక్షమందుచితకారణముచే పరస్త్రీతో భాషించు
వోవాడుదండ్యుడుగాను వానియందట్టిదోషమువినబడలేదుగావున॥ 3౫౫॥

మూ॥ పరస్త్రీయం యోభివచె త్తీర్థేరణ్యై వనేషివా॥ నదీనాం
వాపి సంభేదే ససంగోహణ మాప్నయిత్॥ 3౫౬॥

తీర్థమందనగా నీళ్లుతెచ్చుచుండ తోవలో నరణ్యమందు గ్రామబహిః
ప్రదేశమందగు గుల్మాల సంకులప్రదేశమందును నదులు కలసినచోట నినియ
న్నియుఃజనదేశోపలక్షణార్థ మట్టిచోటులం బరాంగనలతో కారణముండిభా
షించినను పూర్వమందు నిందనొందనివాడైనను పత్న్యమాణసహస్రపణములచేదం
డించనహుడగుచున్నాడు సంగ్రహణమనగా “సవ్యగృహ్యతేజాయతే యేనప
రస్త్రీసంభోగాభిలాషఃఇతిసంగ్రహణం” పరస్త్రీయభిలాషము వీనికిగలదని దేనిచే
గ్రహించబడునదిసంగ్రహణము॥ 3౫౬॥

మూ॥ ఉపచార క్రయా కేళి స్వకోఽధూషణ వాససాం । సహ

ఋత్విషణం చైవ సర్వం సంగ్రహణం స్మృతం॥ ౩౫౭॥

మాంసకలుమొదలగునవి తెచ్చియివ్వడము కూడానాడడము పరిహాసమునాలిం గనమునొనర్చడము వస్త్రాలింకారాదులను స్పృశించుటయు నొకమంచమందుగూ ర్చించుటయు నిట్టిచిత్రయు సంగ్రహణమని మన్వాదులచే జెప్పబడెను వీటిచేవాని యంపట్టికోషము నిరూపించబడును॥ ౩౫౭॥

మూ॥ స్త్రియంస్మృతే దదేశేయ స్పృష్టోవా మహాయేత్రయా ।
పరస్వరస్యానుమతే సర్వం సంగ్రహణం స్మృతం॥ ౩౫౮॥

కుచజఘరాదిస్థలమందు స్త్రీనిముట్టి స్త్రీతననుగోప్యస్థలమందుముట్టినేని స హించి నాస్త్రీపురుషులకన్యోన్య్యానుమతిచేత గలుగగలదని మన్వాదులచే జెప్పబ డెను॥ ౩౫౮॥

మూ॥ అబ్రాహ్మణ సంగ్రహణే ప్రాతాంతం దండమహాతి చ
తుశాంమపి వశాంనాం దారా రత్యుతమాస్సదా॥ ౩౫౯॥

దండాధిక్యమువలన న బ్రాహ్మణుడనగా నిచ్చటశూద్రుడువాడంగీకారములేని బ్రాహ్మణస్త్రీయందు సంగ్రహణమొనర్చెనేని ప్రాతాంతదండమున కహూడగు ను-నాలుగువణములవారికిన్ని భార్యలు ధనపుత్రాదులకంటె మిక్కిలిరక్షింపతగ నవారు ప్రసక్తిగారాదుత్తమజాతిలోనయినసంగ్రహణముగాకుండరక్షించవలెను॥

మూ॥ భిక్షుకావందినశ్చైవ దీక్షితాకారవస్త్రథా । సంభాష
ణం సహస్త్రిభిః కుర్యురప్రతివారితాః॥ ౩౬౦॥

భిక్షాభూతైవచ్చినవారున్న స్తుతిపాఠకలున్న యజ్ఞ దీక్షనున్నవారున్న సూ పకారాదులున్న వారివారికార్యభూతై గృహస్థీలతో సంభాషణ మనివారింబ టై యొనర్తుకొందువలన సంగ్రహణమనిరాదు॥ ౩౬౦॥

మూ॥ నసంభాషాం పరస్త్రిభిః ప్రతిపిర్థ స్సమాచరేత్ । నిషిద్ధో
భాషనాణస్త్ర సువణం దండమహాతి॥ ౩౬౧॥

గృహస్వామిచే స్త్రీలతో మాటలాడవద్దని నిషేధించబడిన మాటలాడేనేని ప దారుమాషములొకసువణముదండమగునెవలెను॥ ౩౬౧॥

మూ॥ వైష్ణవారణ దారెమవిధి నాశ్లోపజీవము । సజ్జయంతి
హితేనారీ నిగూఢా శ్చరయంతి॥ 3౬౨॥

“రస్త్రియంత్యాభివచే”దనుపదిమొవలకొని పరస్త్రితోసంభాషణనిషేధషే
నిశేషబడెనది నటగాయకాదులభార్యలందులేదు॥శ్లో॥ “భార్యాపుత్రస్సకాతనుః”
యనడిశాస్త్రముచే భార్యతస్య గావున భార్యచేనుపజీనించెడివాళ్ళుగావున ధన
లాభమువలె దానివిమింతురు నటాదివ్యతిక్తులగు వీళ్ళభార్యలయందును సం
భాషణనిషేధములేదు చారణులు నాశ్లోపజీవులే పరపురుషులనుడెచ్చి వాళ్ళతో
స్వభార్యలను సంశ్లేషించుజేతురు స్వయముగా పరపురుషులవచ్చిరేని వారుప్రచ్ఛ
న్నులై తమకు తెలియనట్లు వ్యవహరింతురు॥ 3౬౨

మూ॥ కించి నేవళు దాష్టస్యా త్సంభాషాంతాభి రాచరణః॥వ్రే
స్యానువైక భక్తాసు రహః ప్రవృజితానుచ॥ 3౬3॥

ఈవారణస్త్రితో నిజానచేకమందు సంభాషించెనేని కొంచముదండమీవతె
ను వాళ్ళను పరస్త్రిలేగావున ఒకరితంతులో లేనిదాసీలతోటిన్ని బాధబహుచారి
ణీలతోటిన్ని రహస్యసంభాషణమొనచి నను కొంచెము దండమీవతెను॥ 3౬3॥

మూ॥ యోకామాందూషయేతగన్యాం ససద్యోవధమహాతి॥
సకామాం మాషయంస్తుల్యో నవధం ప్రాప్నుయాన్నరః॥

ఇచ్చలేనిసవణకన్యను చెడగొట్టెనేని బాహుణేతరుడుతత్తుణమే లింగశ్చేద
నాడికముచే వధాహుణడగుచున్నాడు ఇచ్చించిన కన్యతో బోయెనేని వధా
హుణడుకాడు॥ 3౬౪॥

మూ॥ కన్యాంభజంతీ ముత్యకృష్టం నకించిదపి దాపయేత్ । జఘన్యం
సేవమానాంతు సంయతాం వాసయేద్దృషే॥ 3౬౫॥

సంభోగాభేముత్యకృష్టజాతిపురుషుని భజించిన కన్యనుగూచిడ దండమించుక
యయినలేదు హీనజాతిపురుషుని సేవించినకన్యను మరల నట్టిబుద్ధి బుట్టకుండునట్లు
గట్టిగా బంధుచెయ్యవలెను॥ 3౬౫॥

మూ॥ ఉత్తమాం సేవమాన్తు జఘన్యోవధమహాతి॥ శులంధ

ద్యా తేనమాన సమామిచ్ఛేన్పితాయః॥ 3౬౬॥

ఉత్తమజాతికన్య నధమజాతి పురుషుడు బొందెనేని యంగచ్ఛేదమునైనవధ
మునైన జేయదగును సమానజాతీయయగు కన్యమబొందెనేని దానితండ్రి గోరిన
యడల శులకమునిచ్చుకొని వాడే పెళ్ళి జేసుకోవలెను॥ 3౬౬॥

మూ॥ అభిషక్యతుయః కన్యాం కుర్యాద్దప్తేణ మానవః॥ తస్యా
శుకత్యై అంగుశ్యై దండం హహాతిపట్నతం॥ 3౬౭॥

ఏవఁడుబలాతాగరముగా నహంకారముచే సమానజాతీయయగుకన్య సంగతి
ప్రక్షేపముచే సంగమములేకనే జెడగొట్టునో దానికయ్యంగుళులు రెండును భేదించి
యారుసూరుపణములు దండమువిధించవలెను॥ 3౬౭॥

మూ॥ సకామాందూషయంస్తుల్యోవాంగుళిచ్ఛేదమాప్నుయాత్॥
ద్విశతంతుదమందాప్యః ప్రసంగవినివృత్తయే॥ 3౬౮॥

సమానజాతివాడు తనకు కోరినకన్యసంగుళిప్రక్షేపముచే జెడగొట్టెనేని యం
గుళిచ్ఛేదవజ్రముగ రెండువందలపణము లతిప్రసంగమనగా నిట్టియకార్యము జ
రగకుండుటకు దండము విధించవలెను॥ 3౬౮॥

మూ॥ కన్యైకకన్యాం యాకుర్యాత్తస్యాస్యాద్దివ్యతోదమః॥ శు
లంబం చ ద్విగుణం ద్యా చ్చిఫ్తా శ్చైవాప్నుయాద్దశ॥ 3౬౯॥

ఒకకన్య మహికకన్యసంగుళిప్రక్షేపముచే జెడగొట్టెనేని దానికిసూరుపణము
లు దండమువిధించి పదిహారదాబబ్బలుగొట్టి శులకము నాకన్యతండ్రి కిప్పించవ
లెను॥ 3౬౯॥

మూ॥ యాకురన్యాం ప్రకుర్యాత్ ప్రీతి పానక్యో దండమహాతి॥
అంగుళ్యోరేవవాచ్ఛేదం ఖరెణోద్వహనం తథా॥ 3౭౦॥

కన్యైవేకన్యసంగుళిప్రక్షేపముచే జెడగొట్టునో దానికతత్తుణుమేబుర్రగొరిగం
చి వేళ్ళు బెట్టుటచే నావేళ్ళను భేదించి గాడిదెమిదనెకొంచి త్రిప్పవలెను॥ 3౭౦॥

మూ॥ భతారం లంఘయేద్యాతు ప్రీతిజాతిగుణదర్పితా తాం

470 అం ధ్రమన్వథః=దీపికాసహితము.

శ్వభిః భావయేద్రాజా సంస్థానే బహుసంఖ్యితే॥ 32౧॥

ఏత్రీతంధి ధనికుడనిగాని శౌర్యాదిగుణగర్వముచేగాని పరపురుషునిమరిగి భావనాత్మికమించునో దానిబహుజనులున్నచోటను కుక్కలచేగరించవలెను॥ 32౧॥

మూ॥ పునూసందాహయే శ్వాపం శయనైత స్తత్రయసే॥ అభ్యా
దద్యుచ్ఛకాష్ఠాని తత్రదహ్యేతపాపకృత్॥ 32౨॥

అనంతరము జెప్పబడిన యాపాపపురుషుని కాలి మండుచున్న యినుపశయ్య యందు వేసి పద్మఘాతకులగుపురుషులు వాడుకాలిపోయేమట్టుకును కర్తృలు వాని మీదవేయవలెను॥ ఇట్లు రాజాపాపాత్ముని దహింపచేయవలెను॥ 32౨॥

మూ॥ సంవత్సరాభి శస్త్రస్య దుష్టస్య ద్విగుణోదమః । వ్రాత్య
యాసహసంవాసే చాండాల్యా తావ దేవత॥ 323॥

పరత్రీ గమనముచే దుష్టుడగు పురుషుడు మొదట నొకమారు శిక్షించబడి మరలనట్టి పాపకర్మమొనర్చి నిందితుడగు వానికి మొదటవిధించిన దండముకంటె ద్విగుణము దండము విధించవలెను వ్రాత్యుభార్యనుగాని చండాలస్త్రీనిగాని బొందె॥ “శ్లో॥ సహస్రం త్వంత్యజస్త్రీయ” మనువచన ప్రకారముగా చండాలీన హూక్తిచే వ్రాత్యజాయను బొందినట్లు శిక్షగావున నట్లు వేయుపణముల దండవిధానముచే శిక్షించబడి మరల సంవత్సరమున కవలనాస్త్రీలనే బొందెనేని ద్విగుణము శిక్షగావలెను దీనిచే రెండువిధులు బ్రాహ్మణుడున్నవలెనని వ్రాత్యజాయగమనము చండాలీగమనమువంటిదే యనిన్ని యేపాపమొనర్చిన పూర్వమే విదండము విధించబడెనో సంవత్సరానంతరమందా స్త్రీనేబొందెనేని ద్విగుణము దండమేని రెంటికీ నుదాహరణములు దెలియచగును॥ 323॥

మూ॥ శూదో గుప్తమగుప్తంవా ద్వైజాతం వణమావసత్ ।
అగుప్తమంగ సర్వస్వై గుప్తం సర్వేణహీయతే॥ 32౪॥

భార్యచే రక్షించబడుచుండినను రక్షించబడకుండినను ద్విజాతిస్త్రీనిశూద్రుడు బొందెనేని లింగచ్ఛేదమున్ను సర్వధనహరణమున్ను అగుప్తయగు దాని బొందిన నిదిశిక్ష అంగమని చెప్పిన లింగచ్ఛేదము చెప్పబడెను॥ “సూ॥ ఆర్యస్త్ర్య

భిగమనేలింగోధారస్వస్వహరణ"మనిన్ని "గుప్తా, చేక్వభోధికః"యనిన్ని గౌతమ
వచనము వలన రక్షించబడుచున్న దానతో బోయినచేని చేప్పినశిక్షగాక వధవి
ధించబడెను॥ 328॥

• మూ॥ వైశ్య సుర్వస్వ దండస్సస్య త్వంవత్సర నిరోధతః । సహ
స్రం త్క్షత్రియోదండ్యో మౌండ్యం మూత్రేణ చాహాతి॥ 329॥

వైశ్యుడు బ్రాహ్మణగమనమొనచేసేని యొకసంవత్సరము కారాగృహమం
దుండనున్న సర్వస్వదండము విధించవలెను త్క్షత్రియా గమనమునకు॥ "స్తో॥ వైశ్య
శ్చేష్ఠ త్రియామితి" యని ముందుజెప్పును త్క్షత్రియుడు గుప్తబ్రాహ్మణస్త్రీ గమన
మొనచేసేని వేయుపణములు దండము వ్రచ్చుకని ఖరమూత్రముచే ముండనమొ
నర్పించవలెను॥ 329॥

మూ॥ బ్రాహ్మణేం యశ్య గుప్తాంత గచ్ఛేతాం వైశ్య పాథివౌ ।
వైశ్యం పంచశతం మర్యాత త్క్షత్రియంత సహస్రీణం॥ 330॥

అగు ప్తయగు బ్రాహ్మణ స్త్రీని వైశ్యక్షత్రియులు బొందిరేని వైశ్యన కేనూరు
న్ను త్క్షత్రియునకు వేయుపణములున్ను దండము విధించవలెను వైశ్యన కేనూరుని
త్క్షయనుట కూద్రస్త్రీభృచుచేనై ననుజాతిమాత్రబ్రాహ్మణస్త్రీనై ననుబొందెనేనిడి
త్రయబ్రాహ్మణ స్త్రీనై లే వైశ్యుడును సహస్రదండాహుకండగును॥ 330॥

మూ॥ ఉభావపితు తావేవ బ్రాహ్మణ్యో గుప్తయాసహ । విష్ణు
తౌ కూద్రవ ద్దండ్యో దగ్ధవ్యో హాకటాగ్నౌ॥ 331॥

ఆవైశ్య కూద్రులు గుప్తబ్రాహ్మణస్త్రీని బొందిరేని కూద్రునకుంబలె "సశ్యే
ణవా"యనునట్లుసర్వస్వదండాహుకలగుచున్నారు॥ "సూ॥ తత్రవైశ్యంలోహితద
భ్రాతృక్షత్రియం శరపత్రై ర్వావేష్ట్యశతి" యను వసిష్ఠాక్షివలన వైశ్యునియట్టదర్శ
లచేశనన్ను త్క్షత్రియునిరెట్లు గడ్డిచేశనున్ను చుట్టికాలించియైచా వేయవలెను సూ
ర్వమందు త్క్షత్రియునకు సహస్రపణములు వైశ్యునకు సోస్వమునని చెప్పి యిప్పు
డు మరణదండమును విధించడము గుణవచ్చాహ్మణస్త్రీ విషయము॥ 331॥

మూ॥ సహస్రం బ్రాహ్మణో దండ్యో గుప్తాంవిప్రాం బలాద్వృజ్జక ।

శతాని పంచదండస్సాస్య డిచ్ఛన్త్యా సహసంగతః॥ 32౮॥

గుప్తబ్రాహ్మణస్త్రీని బ్రాహ్మణుడు బలాత్కారముగాబట్టెనేని వానికివేయుప
ణములు దండమువిధించవలెను దానియనుమతిచేత నొకమారుపోయెనేని యేను
యపణములు విధించవలయును॥ 32౯॥

మూ॥ మాండ్యంప్రాణాంతికో దండో బ్రాహ్మణస్య విధీయతే |
ఇతరేషాంతు వణోనాం దండః ప్రాణాంతికోభవేత్ ॥

బ్రాహ్మణునివధచేసేయంతశిక్షకుముండనము శాస్త్రముచే విధించబడియెను
క్షత్రియుదులకై తే చెప్పినప్రకారము ప్రాణాంతదండముపహితమే చెప్పబడెను॥

మూ॥ నజాతు బ్రాహ్మణంహన్యో శ్సర్వపాపేవ్యవస్థితం । రా
ష్ట్రాదేనంబహిఃకుర్యాత్సమగ్రధన మక్షతమ్॥ 3౩౦॥

బ్రాహ్మణుండఖిలపాపయుక్తుడైనను జంపదగడు మరేమంటే వానిసర్వస్వము
తోటిన్ని శరీరక్షుతిలేకుండ వానిని స్వరాష్ట్రముదాటించవలయును॥ 3౩౦॥

మూ॥ నబ్రాహ్మణవధాద్భూయా న్నధమోఽవిశ్వేభవితస్తా
దస్యవధంరాజా మనసాపి సచింతయేత్ ॥ 3౩౧॥

బ్రాహ్మణవధకంటే నధమము భూమియందధికముమరిలేదుగావున రాజుదా
హ్మణవధవిషయమై మనస్సునందు జింతించరాదు॥ 3౩౧॥

మూ॥ వైశ్యశేత త్త్రియాంగుప్తాం వైశ్యాంవా త్త్రియావ్రజేత్ |
యోబ్రాహ్మణ్యామగుప్తాయాం తావుభౌ దండమహతః ॥

గుప్తక్షత్రియస్త్రీని వైశ్యుడును గుప్తవైశ్యస్త్రీని క్షత్రియుండును బొందిరేసి
హరిరువురుగుప్తబ్రాహ్మణస్త్రీనిబొందిన వీరికేదండమాయనగా “క్షో” వైశ్యపం
చశతంకుర్యాత్క్షత్రియంతుసహసీణా” మనురీతిని వైశ్యునకేనూరును క్షత్రియు
నకునూసోపణములున్న దండముకావలెను రక్షితక్షత్రియాగమనమునందు వైశ్యు
నకేనూరుపణములు తకురావ దండముకావున వైశ్యుడు గుణవంతుడున్న ఆక్షత్రి
యస్త్రీని గుణజాతిమాత్రోపజీవనియు శూద్రస్త్రీ భాగ్యాది గమనమనియు

శిలముదగనచి రక్షితవైశ్యస్త్రీయనితెలిసి పొందినక్షత్రయుచకు సహస్ర పణములు
యంక్షమే॥ ౩౮౨॥

మూ॥ సహస్రం బ్రాహ్మణోదంఢం చాప్యేగుప్తై వతే ష్టికా.

సూ॥ ద్రావాంక్షత్రయవిశోః సహస్రోవై షివేద్యమి॥ ౩౮౩॥

రక్షితవైశ్యక్షత్రయస్త్రీలనుబొందిన బ్రాహ్మణునకున్ను రక్షితశూద్రస్త్రీబొం
దిన క్షత్రయవైశ్యులకున్ను వేయుపణములు దండమువిధించవలెను॥ ౩౮౩॥

మూ॥ క్షత్రియాయామగుప్తాయాం వైశ్యేపంచ శతందమః॥ మూ

త్రేణమాంఢ్యమిచ్ఛేత్తు క్షత్రియో దండమేవవా॥ ౩౮౪॥

అరక్షితక్షత్రియస్త్రీనిబొందిన వైశ్యుచక్రియనులకాసులములు చండముగావ
లెను క్షత్రియు డట్టిస్త్రీని బొందెనేని మూతమచే ముండునక్షాను బొందవలెను
యేనూరుపణములు చండమైనను పుచ్చుకొనదగినది॥ ౩౮౪॥

మూ॥ అగుప్తై క్షత్రీయావైశ్యే శూద్రాంఘా బ్రాహ్మణోవ్రజికా.

శతానిపంచ దంఢ్యస్యై త్వహస్రం త్వంశ్యజస్త్రీయం॥

బ్రాహ్మణుడరక్షిత క్షత్రియవైశ్యశూద్రస్త్రీలతో బాంధవేని యేనూరుపణము
లు దండమైన కహుకడగను చండాలస్త్రీనిబొందెనేని వేయుపణముల దండుగక
హుకడు॥ ౩౮౫॥

మూ॥ యన్యస్తేనః పురేనాస్తీ సాన్యస్త్రీ గాని దప్తవాకా ససా

హస్తిక దండశ్చానసంవాక్త్రలొకభాగ్॥ ౩౮౬॥

ఏరాజుపట్టణమందు బూరుడున్న పరదారగామిన్న దుర్బాహులు బోకెడు
బాడును దండపారువ్యకతకయు గృహదాహుచినాహసిండున్న లేచోయా రాజు
శక్రీలాకమునొందును॥ ౩౮౬॥

మూ॥ ఏశేషాంఘికహూరాజ్ఞః పంచానాం పుషయన్వకే సా

మాజ్య కృత్స్నజాత్యేషు లోకైశ్చైవ యశిఃపరాం॥ ౩౮౭॥

ఈచేపుబడిన చోర చార వాక్పరుష్యదండచయన్య సాహస్రకతకవైశ్యగృహి

నేరాజుగ్రహించు నారాజాశ్శజాతీయులగు రాజులలో సామ్రాజ్యభాకులనులో
కమందరీక కీర్తికవంతుడగును॥ ౩౮౭॥

మూ॥ ఋత్విజం యస్త్యజే ద్యాజ్ఞో యాజ్యంచక్ష్విక్ క్త్యజేద్యది।
శక్తంకర్మణ్య చుప్తంచ వియోదాండ్ శ్శతంశతం॥ ౩౮౮॥

కమమనుజేయించ సమధుకడగుఋత్విజునివిడిచిన సతిపాతకాదులచే దుష్టు
డుగాని యజమానునివిడిచినట్టి ఋత్విగ్యాజ్యులకు నూరేసిపణములు దండమువిధించ
వలెను॥ ౩౮౮

మూ॥ సమాతా సపితానస్త్రీ సపుత్రస్త్యాగ మహాకాతి త్యజన్నప
తితానేలా నాజ్ఞాదండ శ్శతానిపట్॥ ౩౮౯॥

తల్లికి దండిని శుశూషణశేయకనన్న భార్యనుపుత్రునిపోషించకనన్న వీరు
పాతకులుగాకున్ననువిడిచినవానికొరుమారుపణములు దండగువిధించవలెను॥ ౩౮౯

మూ॥ ఆశ్రమేష ద్విజాతీనాం కాద్యై వివదతాంబుధాః సవిబూ
యా న్నుపోధమకం చిశీషక హితమాశ్శనః॥ ౩౯౦॥

ద్విజులొక్కమకార్యములవిషయమై పరస్పరముకలహించుచుండినచో నాత్మహి
తిమునుగోరినరాజా సవ్యశములగువాటియందు విశేషమునుగల్పించి చెప్పరాదు॥

మూ॥ యథాహామేతా సభ్యచ్చికా బ్రాహ్మణై స్సహపాథికవః।
సాంత్యైస ప్రశమయ్యాదో స్వగర్భం పుతిపాదయేత్॥ ౩౯౧॥

ఏబ్రాహ్మణుడైట్టి పూజకుడగునో యట్లువారలసతకరించి మరొకొందరు బ్రా
హ్మణులతోగూడా వారికోపముశమింపజేసి శ్రీతియుక్తముగ విరివ్వధర్మమేదోదా
నిబోధించవలెను॥ ౩౯౧॥

మూ॥ ప్రాతివేశ్యసు వేశ్యైవ కల్యాణే వింశతిద్విజే । అహాంవ
భోజయక్ విప్రో దండవహాతి మాషకః॥ ౩౯౨॥

తనయింటి పొరుగు ప్రాతివేశ్యుడు దానికవతలెంటివాడానువేశ్యుడు వీరు దో
షరహితులగుచుండ వివాహాదిశుభములందిరవదిమంది బ్రాహ్మణులకతకులవగా

ని సంతపణముండువారిని భోజనమునకువిలువకుండెనేని వానికొక రాష్ట్రమాష
ముదొడనునువిధించవలెను॥ ౩౯౨

మూ॥ శ్రోత్రియ శ్శ్రోత్రియసాధుం భూతికృత్యై వ్యభోజయన్ ।
తదన్తం ద్విగుణం దాప్యో పారణ్యం చైవ మాషకం॥ ౩౯౩॥

విద్యాచారవంతుడగు బ్రాహ్మణుడట్టి శ్రోత్రియునివివాహవిభవకార్యముల
దు భుజింపజేయకుండెనేని భోజనమునకు ద్విగుణముగ భోజనార్థమిచ్చి యొక
సువణము రాజుకుదండమీవలెను॥ ౩౯౩॥

మూ॥ అంభోజడః పీతసర్పీ సప్తత్యాస్థవిరశ్చయః॥ శ్రోత్రియేషా
ప కుర్వంత్య నదాప్యః కనచిత్రరం॥ ౩౯౪॥

అంధుడు జడుడు సొట్టవాడు డెబ్బదివషములపైవృద్ధుడు శ్రోత్రియులకుప
కారమొనర్చువాడును నగువీరియొద్ద నెంతక్షీణదశనుండినను రాజు సన్నుగొన
రాదు॥ ౩౯౪॥

మూ॥ శ్రోత్రియం వ్యాధితాతౌచ బాలవృద్ధావకించనం । మ
సంకలీన మార్యంచ రాజా సంపూజయేత్సదా॥ ౩౯౫॥

శ్రోత్రియుడును రోగి గొప్పకష్టమునుబొందినవాడు బాలుడు వృద్ధుడుదరిదు
డు గొప్పకులమందుబుట్టినవాడు వార్యుడన గా డిదారమగుచరిత్రముగలవాడు ని
ట్టివారిని రాజెల్ల ప్రభుడును దానహనాదులతో సత్కరించవలెను॥ ౩౯౫॥

మూ॥ శాల్మలీఫలకేళ్లక్ష్మై సేనిజ్యాస్తేజకశ్చయైః॥ నచవాసాంసివా
సోధి నిహాతేన్నచవాసయేత్॥ ౩౯౬॥

బూరుగుదూదిబట్టమెల్లగా సుతకవలెను ఒకరిబట్టలతోనొకరిబట్టకలిపి మారిగి
ళ్ళుచేయరాదు ఒకరిబట్టలనొకనికి గట్టసేరాదు ఇట్లుతప్పజేసేనేని చాకలివాడుదం
డించదగును॥ ౩౯౬॥

మూ॥ తంతువాయోదశపలం ద ద్యాకేకపలాధికం॥ అతోస్యధావ
తమానో దాప్యోద్వాదశకందపం॥ ౩౯౭॥

బట్టలుస్తే సేదవాడు పరిపలములు నూలుపుచుకొని పదొకొండుపలములు బట్టతూచియువ్వవలెను పిండిగంజిపెట్టరాదటులివ్వకున్న పండ్లొండుపణములరాజు దండచువిధించవలెను॥ ఆస్వామికి సంతుష్టి శేయవలెను॥ ౩౯౭॥

మూ॥ శుల్కస్థానము కుశలా స్వస్వస్య విచక్షణాః । కర్మర
ఘం యథావ్యం తతోవిశన్వదోహరేత్ ॥ ౩౯౮॥

శుల్కావనగా తలజలపథవ్యవహారమువలన రాజగ్రాహ్యమగుభాగముదానిని పుచ్చుకొనేస్తానందు కుశలులును స్వస్వగుపజ్యములమొకర సారాసారములనెరిగివారు నిగామించిన చూల్కములో నిమగ్నచివయగు భాగము రాజు పుచ్చుకొనవలెను॥ ౩౯౮॥

మూ॥ రాజ్ఞః ప్రఖ్యాతభాండాని ప్రాప్తిద్ధాని యానివ । తాని
కారతోలోభాత్ తత్యగ్యం సర్వంహరేత్ ॥ ౩౯౯॥

రాజోపయోగములుగా ప్రఖ్యాతములగు సేత్యైకేజినీతగజతురగాదులన్న ప్రాప్తియులనగా తానూ సమయములందు స్వదేశజాతధాన్యాదిక మన్య దేశస్థులకప్పుకూడదనువానిని లోభబుద్ధిచే రాజుజ్ఞకువ్యతిరక్తముగా నమ్మలేని వారిచర్వస్వమును రాజుపుచ్చుకొనవలెను॥ ౩౯౯॥

మూ॥ శుల్కస్థానం పరిహర న్నకాలక్రయవిక్రియా మిథ్యావా
దీవసంఖ్యానై దాప్యోష్టగుణమత్యయం॥ ౪౦౦॥

సుంకమును పుచ్చుకొనేచోటుదప్పించి మరియొకత్రోవనువెల్పవవాడున్న రాత్రియుందు క్రయవిక్రయములనొనరించవవాడున్న సుంకముతగ్గుటకుచూల్కము నబద్ధముగా జెప్పినవాడున్న రాజుకు రావలసినసుంకపుసొమ్మంతతప్పించుకొననోహించెనిమిదిరెట్లు దండుగబుచ్చుకొనవలెను॥ ౪౦౦॥

మూ॥ ఆగమం నిగమం స్థానం తథా వృద్ధిక్షయపుభావిచార్య
సర్వపద్యాచాం కారయేత్క్రియవిక్రయా॥ ౪౦౧॥

ఏనుకెంతదూరమునుంచి వచ్చెనో యెంతదూరమువెళ్ళునో యెంతకాలము నిలవయుండునో యందుకయ్యేవృద్ధియెంతో యాసరుకురక్షించుకూలిమొదలయిన

వియోగవ్యయమాదేనో యాసరుక తరుగంతో యవన్నియును విచారించికొనినవానికి నర్హునవానికి నష్టములేకుండ ధరలేర్పరచి క్రయవిక్రయములొనర్పించవలెను॥ ౪౦౧॥

• మూ॥ పంచరాత్రై పంచరాత్రై సజ్జేషజ్జేషవాగతే । కుటీక్షజై
షాం ప్రత్యక్ష మఘాసంస్థాపనంన్యః॥ ౪౦౨॥

సరుకువాపడమున్ను చెల్లి డమున్ను నియతముగానుండదు గావునవాటికరీటులు శీఘ్రముగ మారునుగావున నట్టివాటికై జేసిదినముల కొకమారున్ను స్థిరప్రాయములగువాటికి ప్రతిపక్షమందున్ను వతఃకులలో కుశలులగువారియెదుటనుధరసురాజు బుద్ధిమంతులచే వ్యవస్థనెర్పాటుచేయించవలెను॥ ౪౦౨॥

మూ॥ తులీమానం ప్రతిమానం సర్వంచస్యాత్పులక్షితంపట్నుష
ట్నుచమాసేషు పునరేవపరీక్షయేత్॥ ౪౦౩॥

బంగారు మొదలగువాటిని తూచే త్రాసులుగుళ్ళు కొలపాత్రలు మున్నేపాటుజేయబడిన వాటివారునెలకొకమారుసభ్యులచే పరీక్షజేయించవలెను॥ ౪౦౩॥

మూ॥ పణంయానతరేదాప్యం పారుమోధకపణంపరే । పాదంప
శుశ్చయోషిచ్చ పాదాధకం రిక్తతఃపుమాన్॥ ౪౦౪॥

“భాండపూణానీత” యని బలువులతోనన్న యానములనిజెప్పును గావున బలువులులేని యట్టిబళ్ళను పడవమీద దాటించుట కొకపణము నొకపురుషభారమునకు పాములో సగమున్ను గవాదిపశువులకున్ను స్త్రీలకున్ను పాదపణమునున్ను మనుష్యునకు పణములో నెనిమిదవభాగమున్ను పడనకు పణ్యమీవలెను॥ ౪౦౪॥

మూ॥ భాండపూణానీతం యానాని తార్థ్యం దాహ్యనిసారతః । రి
క్తభాండానియతిగంచి త్పుమాంసశ్చైవరిచ్చదాః॥ ౪౦౫॥

బలుపుగలసరకుతోనున్న బళ్ళకుబలుపుననుసరించితరిపణ్యమీవలెను బలువులేని గోనెలు గొంగళ్లు మొదలగువాటికిన్ని దరిదులగువారలకున్ను చెప్పబడినదానిలో యేమాత్రమైనగొంచముతరిపణ్యమీవలెను॥ ౪౦౫॥

మూ॥ దీఘాధ్వని యధాదేశం యధాకాలంతరోభవేత్ । నదీ

తీరేషు తద్విద్యా తస్ముద్రేనా స్తిలక్షణం॥

౪౦౬॥

పూర్వమందు సముద్రతరణార్థముచెప్పబడెను ఇప్పుడు సదీ మాగ్గమందు
చూరఁగూ వెళ్లేత్రోవైతె నదీజలము నిలకడగానున్నది వడికట్టుగల దేశములను
న్ను గ్రీష్మపాఁడికాలమునున్ను బట్టిస్తీతరిమూల్యమగల్పించవలెను ఇది నదీతరే
ణములందుఁజెలియవలెను సముద్రమందువాడనడకవాతాధీనముగనుక తత్తత్కా-
లములనుబట్టి తరిపణ్యమూహించదగ్గది॥ ౪౦౬॥

మూ॥ గభీణీతు ద్విమాసాది స్తథాప్రవ్రజతోమనిః । బ్రాహ్మ

ణాలింగనశ్చైవ సదాప్యాస్తారికంతరే॥ ౪౦౭॥

రెండుమాసములకుపైని గర్భిణీస్త్రీలున్ను సన్యాసిని వాసప్రథమముబ్రహ్మ
చారిని తరిమూల్యమివ్వకుండవారిని దాటించవలెను॥ ౪౦౭॥

మూ॥ యన్నావికించిత్రాశానాం విశీర్ణతా పరాధతః । తద్దాశైరే

వదాతవ్యం సమాగమ్యస్వతోంశతః॥ ౪౦౮॥

వాడయందుగూచున్నవారివస్తువులు మొదలగువాటికి నావికాపరాధము వల
ననష్టమేమిచచ్చినను నావికులందరునుగూడి భాగానుసారముగ నానష్టమునుభూతీ-
జేయవలెను॥ ౪౦౮॥

• మూ॥ ఏషనౌయాయినా ముక్తౌ వ్యవహారస్యనిజాయః । దాశా

పరాధతస్తోయే దైవికేనా స్తీసిగ్రహః॥ ౪౦౯॥

వావికాపరాధమువలన నేదిజలమందు నష్టమాయెనో యదినావికులచే నివ్వద
గ్గది నౌకాగమనముగలతరివ్యవహారనిజాయమిది చెప్పబడెనుదైవోపకాతవాతా
దికముచే నావకుభంగము కలిగెనేని యాధనాదినష్టమువలన నావికులకు దండ
ములేదు॥ ౪౦౯॥

మూ॥ వాజిజ్యంకారయే దైవశ్శ్యం కుసీదం కృషిమేవచ । పశూ

నాం రక్షణంచైవ దాస్యంశూద్రం ద్విజస్యనాం॥ ౪౧౦॥

పక్షికమున్ను వ్యవసాయమున్ను వృద్ధిపశుపాలనమున్ను వైశ్యునిచేజేయిం

చవలెను శూద్రునిచేద్విజశుశ్రూషణేయించవలెనట్లు శాస్త్రమునని రాజువారిరువురను
దండిగివవలెనని యిచ్చటనుపన్యసించెను॥ ౪౦౦॥

మూ॥ త్రియంచైవ వైశ్యంచ బ్రాహ్మణోవృత్తికథా । చిభృ
యాదాన్యశంస్యేన స్వానికమాణి కారిణ్యక॥ ౪౦౧॥

బ్రాహ్మణుడు దరిద్రులగు త్రియముడును వైశ్యుడున్న నాశ్రయించిలేనివారిచే
కృషివాణిజ్యాదికములగు స్వకర్మములను జేయించుచు గ్రాసాచ్ఛాదనాదులచేవా
రినిగరుణతో బోషించవలెను బలవంతుడగు విప్రుడట్లుపోషించడేనిరాజుచేదండ్య
దుగావలెనని యిచ్చటచెప్పెను॥ ౪౦౧॥

మూ॥ దాన్యంతుకారయైలోభా ద్భాగ్విహ్వలస్సంసృతాద్విజాతా ।
అనిచ్చతః ప్రాభవత్వా ద్రాజ్ఞాదండ్య శ్చ తానివత్॥ ౪౦౨॥

బాగ్విహ్వలుడు తనప్రాభవముచేతనుపనయనసంసారమునొందిన విప్రునిచే
దాన్యమునుపాదభావనాదికమును వానియిచ్చలేకుండజేయించు కొనెనేని యా
బాగ్విహ్వలునకారునూరుపణములను రాజుదండ్యమువిధించవలెను॥ ౪౦౨॥

మూ॥ శూద్రుంతుకారయేద్దాన్యం క్రితమక్రితమేవవా । దాస్యా
యైవహి సృష్టోసౌ బ్రాహ్మణస్య స్వయంభువా॥ ౪౦౩॥

బ్రాహ్మణుడు శూద్రునకు జేతమిచ్చియైన నిడకుండినను వానిచే దాన్యమును
జేయించుకొనవలెను బ్రాహ్మణునకు దాన్యమొనచుటకే శూద్రుడుబ్రహ్మచే ని
మింపబడెను॥ ౪౦౩॥

మూ॥ నస్వామినా నిస్సృష్టోపి శూద్రోదాస్యా ద్వియచ్చతే । నిస
గజంహిత తస్య కస్తస్మాత్తదపోహతి॥ ౪౦౪॥

బ్రాహ్మణునిచే శూద్రుడువిడిచిపెట్టబడి దాసుడుగాకున్నను దాన్యమువలన
విముక్తుడుగాడు గావున దాన్యముశూద్రునకు సహజము ఆశూద్రునివలనదాన్య
మునెవడుఊపివేయ్యగలదు పరలోకార్థకమైనను శూద్రుడు ద్విజశుశ్రూషను విడు
వరాదనితాత్పర్యము అట్లు గాకున్న ముందుజెప్పబోయెడిదాన్యకారణ పరిగణన
మనఁగకమయ్యితి॥ ౪౦౪॥

మూ॥ ధ్వజోహృతో భక్తదాసో గృహజః క్రితదత్తిమాత్రైతికో
దండదానశ్చ సప్తైతే దానయోనయః ౪౦౫॥

యుద్ధమందుజయించితేబడినవాడు ధ్వజదాసుడు భక్తుడై దాసుడైనవాడు భక్తదాసుడు దాసీపుత్రుడు గృహజుడు కొనబడినవాడు క్రితదాసుడు ఒకరిచేసిబడినవాడు దత్తిముడు పిత్రాదిక్రమాగతుడు పైతికుడు దందాదిధనుశ్చుద్ధికొరకు స్వీకృతదాసుడు దండదాసుడీయేడును దానశ్చమునకు మూలములు॥ ౪౦౫॥

మూ॥ భార్యదానశ్చ పుత్రశ్చ త్రయఏవా ధనాస్త్వన్యతాః | య
తైససుధి గచ్ఛంతి యస్యతే తస్యకథనం॥ ౪౦౬॥

భార్యయున్న దాసుడున్న పుత్రుడున్న నిర్ధనులని చెప్పబడిరి పీరుముగ్గురున్నయేధనమునాజింతురో అదిపారెవరిసంబంధులొవారిదాధనమగుచున్నది భార్యదిత్రయమునకుస్వాతంత్ర్యము లేదనెడియథఃపరమిది అధ్యగ్న్యవిపత్తిధనుగుశ్రీధనముచెప్పగలవుగావున అదృష్టార్థకర్మోపదేశార్థమున్న భార్యదులకున్నప్రత్యధికరణమందుభార్యసంబంధమగుధనముండినసూయాగాదికారియగునని చెప్పటవలసనున్న ఏకధనమందున్నభర్తృమతిచేస్త్రీకిన్నియధనమువినియోగపరచడమందుకర్తృత్వముగలదుగావుననున్నఅస్వాతంత్ర్యపరమీవచనార్థము॥

మూ॥ వివ్రుల్లంబ్రాహ్మణశూద్రాద్ద్రోవ్యోపాదానమాచరేత్ | స
హితస్యాస్తీకించిత్స్వం భర్తృహార్యధనోహినః॥ ౪౦౭॥

ప్రకరణమువలన దాసుడగుశూద్రునివలన ధనమునిశ్చంకముగాబ్రాహ్మణుదుర్నితాదులందున్నీకరించవచ్చునవానికించుకయైనస్వీయములేదు స్వామిచేగహించదగినవానిధనముగావుననిట్లుండ నాపదయందు బలాతారముగవైనవానిధనమునుబుచ్చుకొనినబ్రాహ్మణుని రాజుడుండించరాదనియిచ్చటజెప్పటం॥ ౪౦౭॥

మూ॥ వైశ్యశూద్రాప్రియత్నైసి స్వానికర్మాణికారయేత్ | శా
హిచ్యుతాస్వకర్మభ్యుత్థోభయతామిదంజగత్॥ ౪౦౮॥

వైశ్యునిచేవాణిజ్యాదికర్మమునునుశూద్రునిచేద్వీజశూక్రాపాదికమునును రాజతిప్రియత్నముచే జేయించవలయును అట్లుకానిచో నావైశ్యశూద్రులకాస్త్రీయ

ప్ర్యాపారము చే నశిధనవంతులై గర్వముచేజగత్తునువ్యాకరింపజేతురు॥ ౪౧౮॥

మూ॥ అహన్యహన్యవేక్షేతకర్మాంతాన్వాహనానిచ । ఆయన్య
యాచ నియతా నాక రానోక్తిశ మేవచ॥ ౪౧౯॥

ప్రతిదినమందును సధిక్యతులగువారిచే జేయబడెను దృష్టాదృష్ట కర్మములయొక్క భలమునున్నగజతుర గాదికములనున్ననియతములగునాయన్యాయములనున్నను వణారత్నా కరములనున్న ధనసంచయమునున్న రాజుచూచుచుండవలెను వ్యవహారదశానన్యగ్రతగలిగియుండినను స్వధర్మములను విడవరాదనిజెప్పటకీవచనమిక్కడజెప్పటచేబునరుక్తిలేదు॥ ౪౧౯॥

మూ॥ ఏవం సర్వానిమా వ్రాజా వ్యవహారా స్సమాపయన్ । వ్య
హ్య కేల్పిషంసర్వం పాప్రీప్సీతి హమాం గతి॥ ౪౨౦॥

ఇతి మానవేధర్మకౌస్తేభృగుప్రోక్తాయాంసంహితాయా
షష్ఠమాధ్యాయః.

ఈ చెప్పబడినప్రకారముగ ఋణాదానాది సకలవ్యవహారములను సాంతముగజేసిన రాజు నిర్మాతకల్మషుడై స్వర్గలోకమునుబొంది సుఖించును॥ ౪౨౦॥

ఇది శ్రీమన్తపామహేంద్రాజ శ్రీమదానందగజపతి రాజ
మహారాజ దయాపాత్ర భారద్వాజసగోత్రశాస్త్రి
సుకవిజనవిధేయ మండకామేశ్వర నామధేయ
విరచి తాంధ్రమన్వభద్రపీఠాఖ్యాయగు
వ్యాఖ్యాయం దష్టమాధ్యాయము.
శ్రీపరచేవ తార్కణ్యస్తు.



శ్రీరస్తు.

అంధ్రీమన్వత్కదీపికాసహిత.

మనుస్మృతి * నవమూఢ్యాంప్రారంభము.

మూ॥ పురుషస్య స్త్రియశ్చైవ ధర్మేవత్కృణితివ్యతః ।

సంయోగే నిప్రయోగేదధర్మ స్వత్కృమి శాశ్వతాః॥౧॥

ధర్మోపయోగమగు మార్గమందు పతింబు పురుషునకున్న పత్నికీన్ని యనగా నన్యోధ్యముననుకూలముగనుండుదంపతులుసంయోగమందును విప్రయోగమందును నెట్టిధర్మములో పారంపర్యగతములు గావున శాశ్వతములగునట్టిధర్మములను జెప్పగలను దంపతులలో ప్రతికూలవ్యాపారవంతులగు వారినిరాజుశిక్షించవలయునుగాన నీప్రకరణంబున నీధర్మములు జెప్పటకు కారణము॥ ౧॥

మూ॥ అస్య తంత్రా స్త్రియః కార్యాః పురుషేనైస్త్వ డివానిశం ।

విషయేషుచ సజ్జంత్య స్సంస్థాప్యా ఆత్మనోవశే॥౨॥

తమసంబంధులగు పురుషులచే స్త్రీలెల్లప్పుడు నస్యతంత్రులుగానున్న రూపరసాదివిషయములందు సక్తులగుచుండువారు గాన నాత్మవశ్యులుగానున్నజేయదగుదురు॥

౨॥

మూ॥ పితౄరక్షతి కౌమారే భర్తారక్షతి యౌవనే ।

రక్షంతి స్థావిరేవుతా స స్త్రీ స్వాతంత్ర్య మహతి॥ ౩॥

బాల్యమందు వివాహముగ క పూర్వము తండ్రిన్ని యావనమందు పత్నిని పతిలేనప్పుడు పుత్రులున్న స్త్రీనిరక్షించవలెనుగాని స్త్రీస్వాతంత్ర్యమేయవస్థయందైననులేదు “భర్తారక్షతియౌవనే” యనునది మొదలగు వాక్యార్థము తరుచుగా నట్లేయగును పతిపుత్రరహితయగు స్త్రీనైతే సన్నిహితులగు పుత్రాదులు రక్షించవలెను॥

౩॥

మూ॥ కాలేదాతా పితా వాన్యోవాచ్య శ్చైసుషయః పతిః ।

మృతే భతారి పుత్రస్తు వాచ్యో మాతృరసి తా||౧||

“శ్లో|| ప్రదానం ప్రాగృతోరితి రజస్వలకాకమున్న కన్యకు వివాహము జేయ వలెనను గాతమవచనము వలన నట్టికాలమందు బెళ్ళి చేయదేని తండ్రి నింద్యుడగు ను రజోదశానాచంతరమందు భార్యతోనుండుండన భతారియును భతారిచిహ్ని యున పిమ్మట తల్లి నిరక్షించని పుత్రుడును నింద్యులగుదురు|| ౧||

మూ|| సూక్ష్మేభ్యోపి ప్రసంగేభ్య స్త్రియైరత్యై విశేషతః |

వ్యయోహి కలయో శ్లోక మావహేయి రరక్షితాః||౨||

దుస్సంగము స్వల్పముండినను విశేషముగ స్త్రీలు రక్షించదగుదురు రక్షించబ డని స్త్రీపిళ్ళభత్యకలము వారలందరికిని తలవంపులు దెప్పురుగాన స్త్రీరక్షణ మా వశ్యకము|| ౨||

మూ|| ఇమంహి సర్వవర్ణానాం పశ్యంతో ధమము త్రమం |

యతంతే రక్షితం భార్యం భ తారిో దుగ్బలాపి||౩||

బ్రాహ్మ శాద్యఖిలవర్ణములవారున్ను ఈ భార్యరక్షణమగుధమము త్రమము గా బెలుసుకొనుచు నంధపం గ్వాడిదుర్బలు లయునను భార్యరక్షణమందు జాగ రూకులై యత్నించెదరు|| ౩||

మూ|| స్వాం ప్రసూతిం చరిత్రంచ కలమాత్మన మేవచ |

స్వంచ ధమం స్రయత్నేన జాయాంత్యహి రక్షతి||౪||

భార్యను రక్షించుచున్నవాడు సంకరజన్మము లేకుండా తనసంతానమునున్న తనవిశిష్టచరిత్రమునున్న పితృపితామహాదివంశమునున్న దుస్సంతానము గాకుం డుటచే పరలోకమున కుపయోగించు పుత్రులుగలవాడగును గాన దనసున్నతత్త్వి శ్శుభ్రచే నాధానాదికమణుల కధికారియగుట నాత్మధమమునున్న రక్షించుచు న్నాడుగాన బ్రయత్నముచే భార్యరక్షణమెల్ల ధమమునకును మూలమనిపూ ర్వోక్తమునే విశేషించెను|| ౪||

మూ|| పతిర్భార్యం సంప్రవిశ్య గర్భో భూత్వేహ జాయతే |

జాయాయా స్తథిజాయాస్వం యవస్యాం జాయతే పునః|| ౫||

పతి తానుతనశుక్లరూపముచే భార్యమున గర్భమందు ప్రవేశించి తానేపుత్ర

దూవుడైవుట్టును “శ్రుతిః శాస్త్రం వైపుత్రనామానీ” నీవునే నేవుత్రనామకుడ వగుచు
న్నావని ఈ స్త్రీయందు పతిమరలస్థింజుటయే దోయదెజాయయొక్క జాయాత్వము
ఇందుకు బహువచనాత్తాము “పశ్యద్దామం ప్రవిశతి గర్భో భూత్వేహమాతరం ।
తస్యాంహునర్హిన్ నూత్వాదత మేనూసి జాయతే తజ్జాయా జాగూభవతి యదస్యాం
జాయతే శ్రునః” దీనియర్థము పశ్యద్గర్భరూపుడై భార్యయందు బ్రవేశించుచున్నాడు
దానియందు నూతనుడై పవమానమందు బుట్టుచున్నాడు ఏహేతువచే దా
నియందు తానుజాతుడగుచున్నాడో యందువలన జాయకు జాయాత్వము కలిగెనని
గాన ౩ స్త్రీప్రయత్నముచే రక్షించతగినది నామనిర్వచనమునచేయు॥ ౮॥

మూ॥ యాద్యభంభజతహి స్త్రీ సుతం సూతతథావిధం । తస్మా
ప్రజావిశుభ్యథం స్త్రీయం రక్షేత్ప్రియత్నశః॥ ౯॥

(స్త్రీ) శాస్త్రీయవివాహితభవతుబాంధి కనెనేని మంచిగొడుగునున్నవ్యభిచా
రముచే నిక్కచ్చుడగువానినిబాంధి కనెనేని యధముడగునుతునిన్ని గనును గావున ప
రిశుద్ధసంతానముకరకు భార్యను రక్షించవలెను యెట్లురక్షించవలెనో యాయు
వాయునును చెప్పచున్నాడు॥ ౯॥

మూ॥ సకచ్ఛిర్యోపితశ్చక్తః ప్రసహ్యపరిరక్షీతుం ఏతైరుపాయ
యోగైస్తు శిశ్యాస్తాః పరిరక్షీతుం॥ ౧౦॥

బలాతాగరముగా విరోధించి స్త్రీలనెవ్వడును రక్షించశక్తుడుగాడు అట్టిచో
నున్నవ్యభిచారము విసబడెను మరేమంటే ఈచెప్పబోయెడియుపాయములచే ర
క్షించవచ్చు వాయు పాయములేవని॥ ౧౦॥

మూ॥ అథకస్య సంగ్రహేచైవాం వ్యయేచైవనియోజయేత్ ।
శాచేధస్మైఽన్నపక్ష్యాంబ పారిణాహ్యస్యచేత్తతే॥ ౧౧॥

ధనసంగ్రహవినియోగములందున్న వస్తువులయొక్కయు శరీరముయొక్కయు
శుద్ధియందున్న భోజ్యశుక్రాషణమందున్న అన్నపానసాధనమందున్న గృహా
పకరణములగు శయ్యాననప్రసూఖములను చూడడమందున్న భార్యను నియోగించ
వలెను॥ ౧౧॥

మూ॥ అరక్షితా గృహేరుద్ధాః పరుషే రాస్తకారిభిః॥

ఆత్మానమాశ్చినాయస్తు రక్షేయస్తాస్సురక్షితాః॥ ౧౨

ఆత్మలగు నాజ్ఞాకారిపురుషులచే గృహమందు సంరుద్ధులైనప్పటికిని యేస్త్రీలు దుస్స్వభావముచే తమ్మురక్షించుకొనరో వారు యరక్షింపలేదుగుచున్నారు యేస్త్రీలు ధర్మమునెరిగి తమబుద్ధిచే తమ్మును రక్షించుకుందురో వారేసురక్షితలగుచున్నారు అది గావున ధర్మాధర్మకఫలములగు స్వర్గనరకప్రాప్త్యాదుల నుపదేశించి స్త్రీలకు నియమమునువ్యవలెనని నదిముఖ్యమగు రక్షణోపాయమనితాత్పర్యము॥

౧౨॥

మూ॥ పానందుజనసంసర్గః పత్యావపిరహేటనం॥

స్వాప్నోన్యగేహవాసశ్చ నారీసందూషణానిపట్॥ ౧౩

మద్యపానమున్న దుజనసహవాసమున్న భర్తనువిడిచి యుండడమున్న ఇకరాదానకరాదాతిరగడమున్న అకాలమందు పరుండడమున్న పరగృహమందునివసించుటయు నను నీయారును స్త్రీలకువ్యభిచారదోషమును పుట్టించునవిగాన వీటివలన రక్షించవలెను॥

౧౩॥

మూ॥ నైతారూపం పరీతుంతే నాసాం వయసి సంస్థితః॥

సురూపంవా విరూపంవా భుమానిత్యేవభుంజతే॥ ౧౪

ఈస్త్రీలు మిగిలిరిరూపవంతుడు వీడుకాడని చూడరు యావనాది వయస్సులయందు నాదరములేదు సురూపుడేకాని కురూపుడేకాని పురుషుడైతేసరియని భోగింతురు॥

౧౪॥

మూ॥ పౌంశ్చల్యాచ్చలచిత్రాచ్చ నైశ్చేహ్యచ్చస్వభావతః॥

రక్షితాయతతోపిహ భర్తృక్షేప్సేతావికుర్వతే॥ ౧౫

పురుషుడు కనపడితే సంభోగశీలురగుటచేతనున్న చిత్రస్థైర్యములేకుండుట చేతనున్న స్వభావమువలననున్న నేమములేనివారగుటచేతనున్న ఈస్త్రీలుయత్నముచే రక్షితలౌకుంచున్నప్పటికిని వ్యభిచారము నాశ్రయించుటచేభర్తలయందు వికారమును బొందుదురు॥

౧౫॥

మూ॥ ఏవం స్వభావం జ్ఞాత్వాసాం ప్రజాపతిససర్గజం॥

486 లింగధ్రుమన్వధఃదీపికాసహితము.

పరమం యత్పమాతిష్ఠేత్ పురుషోరక్షణంప్రతి॥ ౧౬

ఈ రెండు స్తోత్రములచే జెప్పబడిన యీ స్త్రీల స్వభావము హిరణ్యగర్భఃస్తోష్ఠి కాలముందు బుట్టిచబడినదని దెలిసి రక్షణముధికమగుయత్నము పురుషుడుజేయవలెను॥ ౧౬॥

మూ॥ శయ్యాసనమలంకారం కామంకోఢ మనాజ్ఞావం ।

దోహదావం కుచర్యాచ స్త్రీభ్యో మసురకల్పయత్॥౧౭॥

పర్యంకములపైనుండుటయు నలంకారములందును నాసక్తియు కామమున్న కోపముననాజ్ఞావమును హింసయు కుష్ఠి శాచారమున్న యిది సృష్ట్యాదియందు స్త్రీలకుమనువుకల్పించెనుగాన యత్నమువలన స్త్రీలురక్షించబడుదురు॥ ౧౭॥

మూ॥ నాస్తిస్త్రీతాం క్రియామంత్రే ఇతిధర్మో వ్యవస్థితః ।

నిరింద్రియా హ్యమంత్రాశ్చ స్త్రీయోస్పృతమితిస్థితః॥౧౮॥

స్త్రీలకుమంత్రములచే జాతకర్మాదిక్రియలులేవు ఈలాగున నీశాస్త్రముచే వ్యవస్థచేయబడెను అందువలనననగా మంత్రయు క్తముగసంసారములు లేకపోవుటచేనిష్పాపమనసులకాకపోయిరి ఇంద్రియమనగా ప్రమాణము ధర్మమునకు ప్రమాణములగు శ్రుతిస్మృతులులేమిచే ధర్మజ్ఞులుగారు పాపమునుబోగొట్టెడిమంత్రజపాదిరహితులగుటచేసిన పాపముబోగొట్టుకొనలేరు అన్యతమువలెనశుభమయలు ఇట్టివారు స్త్రీలశాస్త్రమధ్యాదళిదుగావున యత్నముచేవీరినిరక్షించవలెననితాత్పర్యము॥ ౧౮॥

మూ॥ తథాచ శ్రుతయోబహ్వ్యో విగీతాని గమెవ్యపి ।

స్వాల్పక్షయ పరీక్షార్థం తాసాం శ్రుణుతేనివగృహీతి॥౧౯॥

స్త్రీలకువ్యభిచారశీలత్వము ప్రాయశః స్వభావమనిచెప్పబడ్డది అవిషయమై శ్రుతిప్రమాణమైనఉపన్యసించబడునుఆరీతినిఅనేకశ్రుతులు॥శ్రుతి“నచైతద్విద్యోబ్రాహ్మణాస్సోద్భాగ్నిహోతావేతి” యనియీమొదలయిన వేదవాక్యములు వేదములయందు వ్యభిచారశీలత్వమునున్న తత్పరిజ్ఞానార్థమునున్న పఠించబడియున్నవిఅశ్రుతులలో యేవై తేవ్యభిచారప్రాయశ్చిత్తభూతములైనవో వాటినిఅనగానొకరిపైశ్రుతచెప్పగలడుగనుక శ్రుతినివినుండనియిథము వైదిః మునుక ఏకపదనని

కీ బహువచనముచేప్పబడెను॥

౧౯॥

మూ॥ యస్యేనా తా ప్రలులుభే వివరం తస్యతవ్రీతా ।

తస్యైతః పితృవృత్తా మిన్యైస్యై తస్మిదర్శకం॥౨౦॥

ఒకానొకపుత్రును తల్లియొక్క మానసవ్యభిచారమునూహించి పలుకుచు న్నాడు మనోవాక్యాలయకర్తయగుచేత పతివ్యతిరిక్తుడగు పురుషునిగూచిక లోభ పడిచియైతె ఆపురుషునిసంకల్పించడముచే చూపితమైన మాతృరశోరూపముగూరే తన్నును నాతఁడ్రోపవేత్రముగాజేయుగావుత యనునమంత్రపాదత్రయము స్త్రీలు వ్యభిచారశీలరసుటకట్టాపకము చాతుర్వ్యాస్యాదులందు దీనికివినియోగముకల్గింపడు యానసవ్యభిచారప్రాయశ్చిత్తరూపత్యమునమంత్రమునకుచేప్పచున్నాడు॥ ౨౦॥

మూ॥ ధ్యాయత్యనిష్ఠం యతీరించి త్వాణిగాహస్య చేతసా ।

తస్యైష వ్యభిచారస్య నిహ్నావ స్సవ్యగుడ్యతే॥౨౧॥

భతకప్రియమగు పురుషాంతరగమనమును మనస్సుచే స్త్రీనిందించునదియేదో యామానసవ్యభిచారమనకునవ్యకోభకముగా నీమంత్రము మన్వాదులచేచేప్పబ డెను-మాతాదయనిచేప్పడమువలన నీప్రాయశ్చిత్తము పుత్రునకుగాని తల్లికిగాదు॥

మూ॥ యాద్యగుణైర భత్రాస్త్రి సంయుజ్యేత యథావిధి ।

తాద్యగుణానా భవతి సమున్యేణైవ నిమ్నగా॥౨౨॥

మంచివాడుగాని చెడ్డవాడుగాని యెట్టిభతకతో వివాహవిధిచే స్త్రీసంబంధించునో యాస్త్రీ భత్యక సద్యశగుణములగులదేయగుచున్నది-సదిష్టధురజలము గల దైనను సముద్యునితోసంబంధించి తానున్ను తొరజలముగలదేయగుచున్నదిభతక కాస్కరన్నానాఖ్యమగు స్త్రీరక్షణోపాయాంతరోపదేశాథకమిది ఈవిషయమై యంతర-షకద్యప్తాంతమునుజెప్పచున్నాడు॥ ౨౨॥

మూ॥ అక్షమాలా వసిశ్ఠేన సంయుక్తాధమయోనిజా ।

సారంగీ మందపాలన జగామా భ్యహణీయతా॥౨౩॥

వసిష్ఠపరిణీతయై నిశ్శుద్ధయోనిజాతయగు నక్షమాలాఖ్యయు మందపాలుడను ఋషితోగూడకొని వటకయు పూజ్యుననుబొంది॥ ౨౩॥

మూ॥ ఏతా శ్చాచ్య శ్చ లోకేస్మి న్నపకృష్ట ప్రసూతయః।

ఉత్సాహం యోషితః ప్రాప్తా నైవనైవ ర్భతృగుణై శ్శుభ్రైః॥

ఈచెప్పబడినవారిద్దరయినప్పటికిని ప్రదేశనాథకత్వము గావున నేతాఃయనిని హువచనము వీరున్ను మరికొందరున్ను నికృష్టప్రసూతులయినప్పటికిని యుత్సాహములగు భతృగుణములచే నీలోకమందును పరలోకమందును సుతగృష్టమును బొందిరి॥ ౨౪॥

మూ॥ ఏహేదితా లోకయాత్రా నిత్యం స్త్రీపుంసయో శ్శుభా।

ప్రేత్యేహ చ సుఖోదకాః ప్రజాధర్మా నిబోధత॥ ౨౫॥

ఇదిదంపతులవిషయమైన శుభరూపమగు నాచారము ఇకనులోకద్వయమందు ను సుఖమునకు హేతువులగు బ్రజాధర్మములనగా సంతానముజ్జేత్రిదా బీజిదా యనునది మొదలగువాటిని జెప్పెదనువినుండు॥ ౨౫॥

మూ॥ ప్రజనాథం మహాభాగాః పూజాహం గృహవీ ఘ్నయః।

స్త్రీయశ్శ్చియశ్చ గేహేషు నవిశేషో స్తీ కశ్చన॥ ౨౬॥

విచారించ గా రక్షణార్థమై స్త్రీలయందువోషములెంచబడెను అటులైనప్పటికిని యీస్త్రీలుగర్భోత్పాదనకొరకుపయోగమైనవారుగనుక అనేకమంగళములకు స్థానభూతులుగావున వస్త్రాలంకారాదిచానముచే సన్మానింపట కహంకలు గృహమందు శోభనుగలిగించెడివారు స్త్రీలీగృహాలక్ష్యములు గృహమందు స్త్రీకినిశ్రీకినివిశేషముకనఁపడదు నిశ్చీకమయినగృహమేదంపే నిస్త్రీకమైనదేమరియి॥ ౨౬॥

మూ॥ ఉత్పాదనమపత్యస్య జాతస్య పరిపాలనం।

ప్రత్యహం లోకయాత్రాయాః ప్రత్యక్షం స్త్రీనిబంధనం॥ ౨౭॥

సంతానముయొక్కరపుట్టడమునకును బుట్టినయపత్యమును బరిపాలించడమునకున్ను బ్రతిదినంబుననతిథిభోజనాదిలోకయాత్రకున్నుస్త్రీప్రత్యక్షమగుసాధనము॥

మూ॥ అపత్యం ధర్మకార్యాణి శుక్రూషా రితిరుత్తమా।

చారాధీన స్తథాస్వకః పితౄణామాత్మనశ్చప॥ ౨౮॥

అపత్యము పయినచెప్పబడినదైనను ముఖ్యత్వజ్ఞాపనార్థమై మరలజెప్పబడెను

సంతానమును నగ్నికొలుతాది ధర్మకార్యములున్న బీచర్యయున్ననుతర్క
జ్ఞుమగురత్ని పుత్రోత్పాదనమూలముగా పెతరలకున్న దనికున్న స్వగమున్న
యీసర్వమున్న భార్యాధీనము॥ ౨౮॥

మూ॥ పతియూ నాభిచరతి మనోవాగ్దేహసంయతౌ।

సాభత్యలోకా నాప్నోతి సద్ధిస్సాధ్యేతి చాద్యతే॥౨౯॥

మనోవాగ్దేహములయొక్క నియమముచే నేస్త్రీభతనతి కమించివ్యభిచరించ
దో యాస్త్రీభతతోగూడ పుణ్యలోకములననుభవించును సజ్జనులచే సాధ్యయని
పించుకొనును॥ ౨౯॥

మూ॥ వ్యభిచారాత్తు భర్తూస్త్రీ లోకేప్రాప్నోతి నింద్యతాం।

స్య గాలయోనించాప్నోతి పాపరోచైశ్చ పీడ్యతే॥౩౦॥

స్త్రీభతనతిక్రమించి పురుషాంతరసంపక్మముకలదయ్యేనేలలోకమునందునిం
ద్యురాలుగావడమున్న తరువాతనక్కయైపుట్టడమున్న యన్నిజన్మములకు పాప
రోగముచే పీడనున్న బాంధును యీరెండుజ్ఞోకములున్న పంచమాధ్యాయమం
దుక్తములైనను సంతానప్రశంసాభకమిచ్చట మరలవ్రాయబడెను॥ ౩౦॥

మూ॥ పుత్రంప్రేత్యుదితం సద్ధిః పూర్వజైశ్చ మహషిభిః।

విశ్వజన్యమిమంపుణ్య ముపన్యాసం నిబోధతే॥౩౧॥

పుత్రునుదేశించి శిష్టులగుమన్వాదులచేతనున్నప్రాచీనులగుమహాఘోలచేతను
న్న పుణ్యమగునుపన్యాసముసర్వలోకహితార్థముగ జేయబడెను దానినివినుండు॥

మూ॥ భర్తూః పుత్రం విజానంతి శ్రుతితైస్త్వధంతుభతః॥

ఆహురుత్పాదకంకేచి దపరేక్షేత్రిణంవిదుః॥ ౩౨॥

పుత్రుని భర్తృసంబంధునిగా మునులుతలచుచున్నారు భతవిషయమై శు
తద్విప్రకారముగానున్నది తనపెళ్లి భార్యకాకుంజెన నన్యనిస్త్రీయందునైన నెవనికి
కొడుకుబుట్టునో వాడువానికొడుకని కొందరున్న కొందరుతనభార్యయం దన్యన
కుబుట్టిననువాడు పెళ్ళిమగనికొడుకగుననిచెప్పవచ్చును॥ ౩౨॥

మూ॥ క్షేత్రధూతా స్మృతానారీ బీజధూతస్త్వస్మృతేపుమాన్॥

క్షేత్రబీజసమాయోగా స్సంభవ స్సర్వవహీనాం॥ ౩౩॥

ధాన్యాదులు పండెడుమడిక్షేతమున న్ని స్త్రీయనిన్ని యందువేసే ధాన్యాది పిత్ర సముపంటివాడు పురుషుడనిన్ని చెప్పబడిరి శుక్లము బీజమైనప్పటికిని తదధిష్ఠానముగా నపురుషుడు బీజభూతుడని చెప్పబడెను యట్టిక్షేత్రబీజసంబంధముచే నెల్ల దేహులకును శ్చ త్తియగుచున్నది స్త్రీపురుషులిద్దరును కారణమని తుల్యముగా జెప్పబడిన నొకవిరోధముగ నపడుచున్నది అకేమనిన ఒకని బీజముచే నొకని క్షేత్రమందు బుట్టి నయపశ్యము క్షేత్రదాలేక బీజి దాయని॥ ౩౩॥

మూ॥ విశిష్టంకుత్రచిద్రీజం స్త్రీయోసిష్టేవ కుత్రచిత్ ।

ఉభయంతు సమంయత్ర సాప్రసూతిః ప్రశస్యతే॥ ౩౪॥

ఒకానొకచో బుధుడు చంద్రునకువలెనున్న వ్యాసబుశ్యశృంగాదులు పరాశ రవిభాంజకులకూవలెనున్న బీజముప్రధానమగుచున్నది క్షత్రియస్త్రీయందు బ్రా హ్మణునివలనకలిగిన ధృతరాష్ట్రాదులు విచిత్రవీర్యునకువలె నొకానొకచో క్షేత్ర ము బ్రధానముగానున్న కనపడుచున్నది యెవని క్షేత్రమందు వానికబుట్టిన యప త్యము తమము నుందుగా బీజప్రాధాన్యమునుగూచిఁ చెప్పుచున్నాడు॥ ౩౪॥

మూ॥ బీజస్య చైన యోన్యాస్య బీజముతగ్రాప్త ముచ్యతే ।

సర్వభూత ప్రసూతిహి బీజలక్షణలక్షితా॥ ౩౫॥

బీజక్షేత్రములయందు బీజముప్రధానముగా జెప్పబడుచున్నది సకలభూతము లయొక్క సంతతియు బీజముయొక్క వర్ణస్వరూపాది లక్షణములుగలదై గనబ డుచున్నది॥ ౩౫॥

మూ॥ యాదృశం తూప్యతే బీజం క్షేత్రే కాలోపపాదితే ।

తాదృగ్గోహతి త స్తస్మిన్ బీజం నైవర్యంజితం గుణైః॥ ౩౬॥

గ్రీష్మాదికాలమందు వర్షజలముచేదరిసినభూమి యందు సేజాగింజయెట్టి దియు నాచబడునో యాక్షేత్రమందా జాతిమొలకయెట్టులుండునో యట్టిదేమొలు చు నట్లున్వయవృష్టాంతమునుశెప్పి వ్యతిరేకవృష్టాంతమును చెప్పుచున్నాడు॥ ౩౬॥

మూ॥ ఇయంభూమిహి భూతానాం శాశ్వతీ యోనిరుచ్యతే ।

నచ మోని గుణాకాంక్షీ ద్భీజఃశ్రవ్యతి శ్రష్టిః॥౩౭॥

తరుగుల్లలతాదులకు శాశ్వతమగుకారణమి ఘామేదెప్పబడుచున్నది యీ భూమియందు శ్రష్టిని మొక్కలలో నొక్కటైన భూమిరూపమునుబొందియుండలేదు కొమ్మలయందైనానాకులయందైనామృత్స్వరూపముకనపడదు॥ ౩౭॥

మూ॥ భూమావశ్యేకకేదారే కాలోస్తాః కృషీవలైః।

నానారూపాణి జాయంతే బీజాహి స్వభావతః॥౩౮॥

భూమియందగు నొక్కమడిలో కషకాకుడనేకవిత్తనములుపెట్టినను తత్తద్భీజములకు స్వభావముగలబహువిధములగు మొక్కలేములుచునుగాని భూమియొక్కరూపమువలె నొక్కరూపముగలవిబుట్టవు॥ ౩౮॥

మూ॥ వీరహయ శ్శాలయోముద్గా స్త్రీలామాషా స్తథాయవాః।

యథాబీజం ప్రరోహంతి లతునానీషవస్తథా॥ ౩౯॥

స త్తికపురాన్యమున్న శాలిరాన్యమున్న పెసలు తిలలు మినుములుయవలును బ్లిచెరుకు యివిముదలగునవి బీజానుసారముగా మొలుచుచున్నవి ఇట్లగుచుండ॥

మూ॥ అన్యదుత్తం జాతమన్య చిత్తైత దుపపద్యతే।

ఉప్యతే యద్ధి యద్భీజం తత్తదేవ ప్రరోహతి॥౪౦॥

ధాన్యపుగింజనూపితే పెసరమొక్కచుట్టదు యేగింజవేస్తై యామొక్కయేపుట్టును ఇట్లుభూమిధరానువృత్తిలేకుండ బీజగుణానువృత్తి వీరహ్యధిలయందగుపడుచుండెనుగాన మనుష్యులయందును బీజమేప్రధానమనిచెప్పి యింక తేత్రమేప్రధానమునుగాచెప్పచున్నాడు॥ ౪౦॥

మూ॥ తత్ప్రాజ్ఞైవ విసేతేన జ్ఞానవిజ్ఞాన వేదినా।

ఆయుషాగ్రమేన వస్తత్కం నజాతు పరయోషితి॥౪౧॥

అబీజమును ప్రాజ్ఞును పిత్రాదులచే శతీతుడును వేదవేదాంగములను దెలిసినవాడును ఆయుషాగ్రము ధనుగు పురుషుడు పరశ్రీయందు బీజము నుంచగూడదు॥ ౪౧॥

మూ॥ అత్రగాధా వాయుగీతాః కీతయంతి పురావిదః ।

యథా బీజం నవ ప్రవ్యం వుంసాపరపరిగ్రహే॥౪౨॥

ఈయథామందు ప్రాచీనధర్మజ్ఞులు వాయుప్రోక్తములగు గాధలననగా ఛం
దోవిశేషము క్తములగు వాక్యములను చెప్పుచున్నారు యేమనంటే పరపురుషుడు
పరస్త్రీయందు బీజము నుంచగూడదని॥ ౪౨॥

మూ॥ నశ్యతీషు ర్యథా విద్యః శేవిధమనువిధ్యతః ।

తతా నశ్యతీవే ప్రిప్రం బీజం పరపరిగ్రహే॥౪౩॥

ఒకనిచే కొట్టబడిన మృగముయొక్క గాయపురంధ్రమందు గాడువాని బాణ
మువ్యథామగా నశించును మొదట గొట్టినవానిచే యామృగమూలమగు లాభము
గావునయీలాగునే పరస్త్రీయందు ప్రవేశించిన బీజము శీఘ్రముగనిష్ఫలమగుచున్నదిగ
భాగ్రహణానంతరమందు తేలికే యాఫలము లభించును గావున॥ ౪౩॥

మూ॥ పృథోరపీమాం పృథివీం భార్యాం పూర్వవిదోవిదః ।

స్థాణు ఛేదస్య కేదార మాహుశ్యల్య హతోమృగం॥౪౪॥

ఈథామి పూర్వమందు పృథువక్రవర్తిణి గావున బిమ్మట నెందరో బ్రభుత్వ
ము నీథామికిజేసినను పూర్వవృత్తాంతజ్ఞులు పృథునిభార్యయే యీపృథ్వీయని దె
లియుచున్నారు ఎవడు ముందుగా మోళ్లుత్రవ్వించి మడిగా గట్టించెనో యామ
డివాడిదని యంటున్నారు అలాగునే ముందుగామృగముమీదబాణము నెవడేసెనో
బిమ్మట నామృగము నెందరుగొట్టిన సామృగము మొదటగొట్టినవానిచే యగుచు
న్నది యందురు ఇట్లుగట నాదివివాహమైనవాడాస్త్రీకి స్వామిగావున దానియం
దస్యని వలన గర్భోత్పత్తియైన నాఫలమావివాహమైన వానిచేయగుచున్నది గాని
పుట్టించిన వానిదిగాదు॥ ౪౪॥

మూ॥ ఏతావానేవ పురుషో యజ్ఞాయాత్మా ప్రజేతిహ ।

విప్రా ప్రాహు స్తథాచై ద్యోభతా సాస్మృతాంగనా॥౪౫॥

ఒక్కడు పురుషుడుగాడు మరేమంటే భార్యస్వదేహము సంతానము న్ననెడి
యీపరిమాణముగలవాడు పురుషుడిగుచున్నాడు ఇందుకు వాజసనేయబ్రాహ్మణ

మూ॥ “శుక్ర ఆధోఽహవా ఏష ఆత్మన స్తస్మాద్యజ్ఞాయాం నవించతే వై తావత్ప్ర
జాయతే ఆసర్వోహితావద్భవతి- ఆథయవైవజాయాంవిందతేఽధప్రజాయతే త
పోఽసర్వోభవతి॥” ఈపురుషుడు తనలో సగము భార్యగావున భార్యనెవడొం
దడో వాడుసంతానవంశము కాలేడు గావున పూర్ణుడుగాడు యెప్పుడుభార్య
నధఃశరీరమునుగానై నమనో యప్పుడు సంతానమునుగనునప్పుడు పూర్ణుడగుచు
న్నాడని వేదవేత్తలు : ఏకయేభార్యయునగునని తెలియుచున్నారు గావునభార్య
యందు బుట్టినయవత్సరము భార్యదేయగుచున్నది దంపతులిరువురు నొక శరీరమే
గావున॥

౪౫॥

మూ॥ ననివర్గీయ విసర్గాభ్యాం భతుకభాక్త్యా విముచ్యతే ।

ఏవం ధర్మం విజానీమః ప్రాకృజాపతినిమితం॥ ౪౬॥

అమ్మిచేసినను షిడిచిపెట్టినను వీటిచేత భార్యకుభార్యగాకపోదు ఇట్లుపూర్వ
మందు చనువుచే జెప్పబడిన ఇది నిత్యమైన ధర్మముని తలుచుకుంటున్నాము గా
వున నొకనిభార్యను నొంటు మొదలగువాటిచే స్వాధీనపరుచుకొనిదానియందుగని
న సంతానపుష్కంకురే త్రేత్రిచే గాని బీజిదిగాదు॥

౪౬॥

మూ॥ సకృదంశో నిపతతి సకృత్సన్యా ప్రదీయతే ।

సకృదాహ దదానీతి త్రిణ్యే శాని సతాంసకృత్॥ ౪౭॥

పితృభ్రాతృదిధనవిభాగము ధర్మమువలననొకకొమా రేయగుచున్నదిగానిమ
రల తిరగదు పిత్రాదులచే నన్యనకొకమారివ్వబడిన కన్యమరల మరియొకని కీబడ
దు ఒకనిచే కన్యయొకనివ్వబడి యదిపిత్రాదులకు దొరికినను దానియందన్యనివల
నబుట్టిన సంతానమావీజికిగానేరదనేనిమిత్త మీయుపన్యాసము కన్యావ్యతిరిక్తమ
గునేవస్తువులైన నిచ్చేదనని యొకనితోననిమరల నన్యనకీబడదు ఈమూడునుసాధు
జనులచేనొకకొమారేయగుచున్నవి కన్యాదానముకొమా రే గావలయుననునది ప్ర
కృతము ప్రసంగమువలనదాయవిభాగమున్ను ఇతరవస్తువులదానము నొకకొమా
రేగావలయుననుటచే కన్యాదానమవశ్యమొకకొమారేయనునట్లు యథాముకొర
కు వేరేచెప్పబడినను॥

౪౭॥

మూ॥ యథాగోశ్వోష్ట్రీదానీషు మహిష్యజావికాసుచ ।

494 అంధ్రమన్వధ=దీపికాసహితము.

నోత్పాదకః ప్రజాభాగీ తథైవా న్యాంగనాస్యపి॥ ౪౮॥

పరకీయములగు గోవులు నశ్వములు వృక్షములు దాసీలు శేదెలు షేకలుగొర్రెలు మొదలగువాటియందు స్వవృషభాదులచే జతగట్టించినవాని కావత్సలయందు హక్కులేదాలాగుననే పరకీయయందుబుట్టించిన సంతానమాబీజిదికాదు॥ ౪౮॥

మూ॥ యేత్యైత్రిణో బీజవంతః పరత్యైత్ర ప్రవాపినః।

తెవైనస్యస్యజాతస్య సలభంతే ఫలంక్వచిత్॥౪౯॥

ఒకనిభూమిలోనొకడు విత్తనమువేసెనేనియాధాన్యాదిఫలము భూమిస్వామి దిగాక బీజస్వామికేదేశమందునైన లభించలేదుగదా యని ప్రకృతసంతాన విషయమై దృష్టాంతమిది॥ ౪౯॥

మూ॥ యదన్యగోషు వృషభో వత్సానాం జనయేచ్ఛతం।

గోమినామేవ తేవత్సా మోఘసగ్రందితమాషభం॥ ౫౦॥

ఒకనిగోవులతో నొకనివృషభముపొలి నూరుపిల్లలను బుట్టించిన నాపెయ్యల గోవులుగలవానివేగాని వృషభస్వామికివాటిహక్కులేదు వీనివృషభముయొక్కారెతఃపాతము వ్యభాజైపోవుచున్నది “యథాగోశ్వోష్ట్రదాసీషు॥” యనుశ్లోకమందు చెప్పబడినను మరలదీనిచెప్పటచిజికి సంతానప్రహక్కులేదనుటకు దృష్టాంతముగావున ప్రసరుక్తిలేదు॥ ౫౦॥

మూ॥ తథైవాత్యైత్రిణోబీజం పరత్యైత్ర ప్రవాపినః।

కుర్వంతిత్వైత్రిణామథాం సబీజీలభాతేఫలం॥ ౫౧॥

ఎట్టిగోవులుమొదలగువాటి గభాఫలమో యట్లునే సంతానములేనివాడు పరభార్యయందుగనినసంతానరూపఫలముత్యైత్రిదిగాని బీజికిలేదు॥ ౫౧॥

మూ॥ ఫలంత్యనభిసంధాయ త్యైత్రిణాం బీజినాంతథా।

ప్రత్యక్షం త్యైత్రిణామథో బీజాద్యోనిగఃరీయసీ॥ ౫౨॥

ఈస్త్రీయందుబుట్టిన సంతానరూపఫలము మనకుభయ్యలకు నగుననెడి నియమములేకుండనేని యాఫలమునిస్సందేహముగ త్యైత్రికేయగుచున్నది ఈచెప్పబడి

గర్భితచే చీడముకంటె యోనిబలివృద్ధినది॥

౫౨॥

మూ॥ క్రియాభ్యుపగమాద్యత ద్వీజాథం యత్ప్రదీయతే
తస్యేహభాగనాదృష్టా బీజేత్యైత్రిక ఏవచ॥ ౫౩॥

దీనియందేసంతానము గలిగనను మనకుభయములకు నాసంతానమందు హకు-
గునని నిణఁయించుకొని త్యైత్రితనత్యైత్రము బీజాథము బీజస్వామి కప్పగించెనేని
యాసంతానమందుభయములకును హకుగలుగును॥

౫౩॥

మూ॥ ఓషఃవాతాహృతం బీజం యస్య త్యైత్రేప్రరోహతి
త్యైత్రికస్త్వైవ తద్బీజం సవస్తాలభశేఫలం॥ ౫౪

ప్రవాహవేగముచేగాని గాలిచేగాని పరత్యైత్రమునుంచి బీజముకని త్యైత్రము
లోబడి ఫలించినఫలమాత్యైత్రచేగాని బీజవస్తకెట్టుగాలేదో పరభార్యయందు స్వ
భార్యభ్రామకే బీజమునుంచేసేని వానికాసంతానపు హకులేక కళత్రవంతనికే
యగుచున్నది॥

౫౪॥

మూ॥ ఏవథమోగవాశ్వస్య దాస్యప్రాజాపికస్యచ।
విహంగమహిషీతాంచ విజ్ఞేయఃప్రసవంప్రతి॥ ౫౫

గోవు అశ్వము రాసి యుప్పిము మేక గొర్రె పక్షి కేదె వీటియొక్కసంతతి
గవాదిస్వామికేగాని వృషభాదిస్వామికి హకులేదని యిట్లు వ్యవస్థచేయబడెను
మొదట సత్యమయిన నియమముచేసుకొనిలేని యుభయులకును హకుగలుగును॥

మూ॥ భ్రాతృశ్శ్వేత్వస్య భార్యాయాం గురుపత్న్యనుజన్యసా।
యవీయన్తు మా భార్యా స్మృషాశ్శ్వేత్వస్యసాస్మృతా॥ ౫౬

శ్వేత్వభ్రాతృయొక్కభార్య కనిజ్ఞభ్రాతకు గురుపత్నివంటిది తమ్మునిభార్యవాని
యన్నకు కొడలువంటిది యనిమనులచేపుబడెను॥

౫౬॥

మూ॥ శ్వేషోయవీయసో భార్యాం యవీయాన్వాగజన్త్రీయం।
పతితాభవతోగత్వా నియుక్తావప్యనాపది॥ ౫౭

అన్నదమ్ములనోన్యభార్యలతో సంతానాభావరూపమగు నాపదలేనప్పుడు ని

యే క్షులయినప్పటికి భోగించిరేని పతితులగుచున్నారు॥

౫౮॥

మూ॥ దేవరాద్యా సపిందాద్యా స్త్రియాసమ్యజ్ఞీయ క్తయా।

ప్రశేషితాధిగంతవ్యా సంతానస్య పరిక్షయే॥ ౫౯

సంతతిలేనప్పుడు మరిదివలనగాని మరివక సపిండుని వలనగాని ఘృతాక్తాదిని యమయు క్తముగ పత్యాదులచే నియు క్తయగుచు స్త్రీపుత్రునిగనవచ్చునున్నోకము లోనున్న యీస్వితశబ్దవిశేషణసామర్థ్యమువలన కార్యాక్షమపుత్రోత్పత్తి య య్యేనేని పునగమనము దోచుచున్నది॥

౫౯॥

మూ॥ విధవాయాం నియు క్తస్తు ఘృతాక్తోవా గ్యతోనిశి।

ఏకముత్పాదయైత్పుత్రం నద్వితీయం కథంచన॥ ౬౦

విధవాయామనుటచే నపత్యోత్పాదనమునకు యోగ్యుడైన భతలేనస్త్రీయం దనితాత్పర్యము పతిబ్రతికియింకిన నట్టిస్త్రీరాత్రియందు నెయ్యి శరీరమంతటను రాసుకొని మోనియైనియు క్తడగు పురుషుడొకపుత్రుని గలుగజేయవలెను రెండవ పుత్రునెట్లైనంగనదగదు॥

౬౦॥

మూ॥ ద్వితీయమేకేప్రజనం మన్యంతేస్త్రీమ తద్విదః।

అనిర్వృతం నియోగాథం పశ్యంతోధర్మశస్తయోః॥ ౬౧॥

మరికొందరు పెద్దలు పుత్రోత్పాదనవిధిజ్ఞులు ఒకకొడుకుగలవాడు కొడుకు లే నివంటివాడేయను లోకవాదమునుబట్టి నియోగప్రయోజనఫలమును డెలుసుకొన్న వారగుచు స్త్రీలయందు రెండవపుత్రుఁ కూడా గలిగించుట ధర్మమనిదలచుచున్నా రు॥

౬౧॥

మూ॥ విధవాయాం నియుక్తాథే నిర్వృతేతు యథావిధి।

గురువచ్చ స్నుపావచ్చ వలేయాతాం పరస్పరం॥ ౬౨

నియు క్తయగు విధవయందు నియోగప్రయోజనము గభాధారణము నిష్పన్న మయినపిమ్మట నాభివ గారియందామరదలు గురుభావనగానున్న భావకామరద లియందు కోడలిభావనయున్న గలిగి వలెంచవలెను॥

౬౨॥

మూ॥ నియుక్తాయావిధింహిత్యా వరై యాతాంతుకామతః |

• తావభౌపతితాస్యాతాం స్తుసాగగురుత్వగా॥౬౩॥

తమ్మనిభార్యయందన్నయే గానియన్నభార్యయందుతమ్మచే గానినియుక్తమైన నె య్యగానుకోవడము మొదలగువిధినివిడిచి యుక్తేచ్ఛగాకావలెనచేభోగించి నెనాను స్తుసాగమనగురుత్వ గామివోషములనొందినో తొలగుదురు॥ ౬౩॥

మూ॥ నాన్యస్త్విద్ధవానారీ నియోక్తవ్యాప్తిజాతేభిః |

అన్యస్త్విన్హే నియంజానా ధన్యంహన్య స్పరాతనం॥౬౪॥

ఇట్లునియోగమును జెప్పినీని దూషించుటకుచెప్పమన్నాడు-బ్రాహ్మణాదిద్విజు లచేవిధవయగుస్త్రీభతకంబైనన్యజగుడేవరాదిపురుషులందునియోగి చదగదః ని యోగించినవారుసనాతనమగు నేకపత్నీవ్రతధర్మమునుసంశంపశేయుచున్నారు॥౬౪॥

మూ॥ నోద్యాహికేషుమంత్రేషు నియోగః కీర్త్యతేవచిత్ |

సవివాహవిధాపుక్తం విధవావేదనంపున॥ ౬౫॥

అర్థమఁగిన్నిత్యాదివైవాహికమంత్రములందునే శాఖలోనున్ననియోగవిధిః జెప్పలేదువివాహవిధియందనగా తద్విధాయకశాస్త్రమందుస్త్రీకి పునర్వివాహమెచ్చుటచైనంజెప్పబడలేదు॥ ౬౫॥

మూ॥ అయంస్విజైహిక విద్యద్భిః పశుధర్మోవిగహికతః |

మనుష్యాణామపిప్రోక్తో వేదేరాజ్యంప్రశాసతి॥ ౬౬॥

ఇదిపశుధర్మము గావునమనుష్యులకున్నవదగదనివిద్వాంసులగు బ్రాహ్మణులచే నిందించబడెను మున్ను వేనుడనేరాజుపుడమి నెలునపుడాపాపకర్మదీయధర్మమును బ్రవర్తింపజేసెనట యంతసుండియిదిపుట్టెను॥ ౬౬॥

మూ॥ స మహీమఖిలాంఘంజన్ రాజర్షి ప్రవరఃపురా |

వర్ణానాంసంకరంచక్రే కామోపహతచేతనః॥౬౭॥

మున్ను వేనుడను రాజా సర్వభూమండలమునెలుచు నంతమాత్రముచేతనేరాజ ర్షిప్రవరుడనిచెప్పబడెనుగాని ధర్మముచేగాదు యతడుకామోపహతమగుబుద్ధిగ ల్పవాడైభౌత్యభార్యగమనసూచమగువర్తనంకరమునుప్రవర్తింపజేసెను॥ ౬౭॥

మూ॥ తతఃప్రభృత్యయోమోహం త్రప్తమీతసతికాంస్త్రియం॥

నియోజయత్యపత్యాక్షం తం విగర్హంతి సాధవః॥ ౬౮॥

అచేనుడుమొదలుకొని యెవడుశాస్త్రార్థజ్ఞానముచే విధవగాని సధవగానై యగు స్త్రీనిసంతాచార్యమైదేవరాదులయందు నియోగించునోవానిసజ్జనులునిరీరించుచున్నారు ఇఁన్నిస్సౌక్త నియోగనిషేధము కలియుగవిషయము॥ “స్లో॥ఉక్తా నియోగామనువా నిషిద్ధాస్త్వయమెవతు । యుగశ్రీమాదశక్యోయం కర్తుమన్యై ర్విధానతః॥ తపోజ్ఞానసమాయుక్తాః కృతతైతాయుగసరాః॥ ద్వాపరేవకలౌన్యశాం శక్తిహినిహింస్నితా॥ అనేకధాకృతాః పుత్రా బ్రుషిష్యపురాతనైః॥ న శక్యం తేఘవాకర్తు శక్తిహీనైరిదంతనైః॥” మనువునియోగములనుచెప్పిస్వయముగానిషేధించెను యుగక్రమముచే నావిధానముగనేయుటకన్యులకు శక్యముగాదు కృతతైతాద్వాపర యుగములందు తపస్సున్న జ్ఞానమున్న గలిగినరులుండిరి కలియుగమందుమనుష్యులకుశక్తిహీనత నిర్మించబడెను పురాతనులగు ఋషులనేకప్రకారముగా పుత్రులనుజెప్పి యిట్లుజేయుటకప్పటివారు శక్తిహీనులుగావున సమధులుగారని బృహస్పతివచనము॥ ఇవల గోపిందరాజు యుగవ్యవస్థజేయకసెప్పుచైనను నియోగపక్షముకంటే ననియోగపక్షము మంచిదనివ్రాసెను డినిఃమునిమతముగాదని కుల్లూకభట్టు ఖండించి యొక్కోకముచువ్రాసెను॥ “స్లో॥ప్రాయశోమనువాక్యేష మనివ్యాఖ్యానమెవహి॥ నాపరాధ్యోస్తివిదుషాం క్వాహం సర్వవిదఃకుఢీః॥” తరుచుగా మనువాక్యములందు మనులస్మృతులే వ్యాఖ్యలు సర్వవేత్తలారాస్వల్పబుద్ధిగల నేనొకడగావున విద్వాంసులకు నేనపరాధినిగాను అని కుల్లూకభట్టు॥

౬౮॥

మూ॥ యస్యామియేతకన్యాయా వాచాసత్కైకృతేపణిః॥

తామనేనవిధానేన ద్విజోవిందెతదేవరః॥ ౬౯॥

వాగ్దానానంతరమందే కన్యకుభర్తపోవునో యాకన్యనీచెప్పబోయెడి విధానముచే తద్భర్తృసోదరుడు వివాహముగావలెను॥

౬౯॥

మూ॥ యథావిధ్యధిగమ్యేనాం శుక్లవస్త్రాంశుచివ్రతాం॥

మిథోభజేతా ప్రసవా త్సకృత్సకృద్భజావృతా॥ ౭౦॥

అమృది వివాహవిధిచే నీకన్యను పరిగ్రహించి శుక్లవస్త్రము మనోవాకాగ్ర-
యశుద్ధయవగు దానిని ఋతుపున కొకరాత్రియందు గర్భధారణముదనుక తన
స్వముగబొందవలెనునియోగమువల్లనున్న క్రమమైనవివాహముగాకపొఖటవల్లను
న్న గమనమందు నియమోపదేశము వల్లనున్న యాకన్యకుబుట్టిన సంతానము
వాగ్దానమెవనికాడెవోవానికగుచున్నది॥ 20॥

మూ॥ నదత్వా కన్య చితరన్యం పునదత్వా ద్విచక్షణం ।

దత్వాపునః ప్రయద్యక్ హే ప్రాప్తతి పురుషాన్పితం॥ 21॥

ఒకనికి కన్యనిచ్చెదనని వాగ్దానమొనర్చిన పిమ్మట నావరుడు మృతుడయ్యేనేని
యాకన్యనయ్యనిచ్చేనేని॥ “జ్ఞో సహస్రం పురుషాన్పితే” యనునట్టి లక్షణముగల
దోషము సతడు బొందును సప్తపదిగాకుండుటచే భార్యత్వాన్నిచ్చివలసిన పున
దావాశంకపొడమును గాన నీవచనము॥ 21॥

మూ॥ విధిం త్పురిగృహ్యపి త్యజే తరన్యం విగ్రహితం ।

వ్యాధితం విప్రమష్టంవా ఛర్తనా చోపపాదితం॥ 22॥

ఈశ్లోకము వర్ణింపచి యావదధ్యాయమును గోవిందతాజు వ్యాఖ్యలేదు- “అ
చ్చిరేవద్విజాగ్యోహే”మను విధిచే ప్రతిగ్రహించిన్ని చై ధవ్యలక్షణములతోగాడి
నట్టియు అచిత్తితోగడియు తుతయొనిత్వాదిరుద్ధయు నధికంగాదిగోషనశ్చద్దో
పపాదితయునగునట్టి దానినిజెల్పినేని యాకన్యనుసప్తపదికరణముకంటె పూర్వ
మందట్లు దెలిసి త్యజించవలెను అందువలన దోషములేదనుట మాత్రము కొరకీశ్లో
కముగానివిడిచిపెట్టమని విధికొరకు గాదు॥ 22॥

మూ॥ యస్తుదోషవతీం కన్యా మనాఖ్యాయోపపాదయేత్ ।

తస్యతద్వితథుకు ర్యాత్ కన్యా నాశుద్ధరాశ్మనః॥ 23॥

ఎవడు కన్యకుల రోగాదిదోషములను చెప్పక వరునికిచ్చునో దురాత్ముడగు
నాకన్యా దాతయొక్కదానము ఆకన్యచావరును తరిగి యిచ్చినయెటుచే వ్యధి-
మగుచున్నది యిదిన్ని త్యాగమందు దోషము లేదని చెప్పుట కొరకై॥ 23॥

మూ॥ విధానం వృత్తింభార్యయాః ప్రపదే త్యాగ్యతాన్నం ।

అవృత్తికర్షితాహీన్త్రీ ప్రదుష్కృత స్థితమత్యం॥ 24॥

పురుషుడు కార్యగారముడే జేశాంతరమునకుబోవుచో భార్యకు గ్రాసాచ్చాద
నాదికమును సమకూర్చిపోవలెను వృత్తికశితయగు స్త్రీశిలవతయైనను మరళియ
షసంపరగ-దోషమును బొందును॥ 28॥

మూ॥ విధాయ ప్రోషితే వృత్తిం జీవేన్మయమ నూస్థితా ।

ప్రోషితేత్వవిధాయైవ జీవేన్మిదై రగహితైః॥ 29॥

అన్నమునకు బట్టకు తగినద్రవ్యమునిచ్చి భర్తజేశాంతరమునకు బోయెనేని దే
హాంతరము పరగృహగమనములేకుండ భార్యజీవించవలెను వృత్తికద్రవ్యము ని
ష్కరబోయెనేని నింద్యములుగాని పనులుకట్టు మొదలయినవాటిచే జీవించవలెను॥

మూ॥ ప్రోషితో ధర్మకార్యభక్తం ప్రతీత్యైష్టా నరస్సమాః ।

విద్యాభక్తం షడ్వ్యభోధకంవా కామాభక్తం త్రింస్తు వత్సరాః॥ 30॥

గురుకార్యములను సాధించడము మొదలగు ధర్మాభక్తము పతిపరదేశగతుడ
య్యోనేని యెనిమిది సంవత్సరములు పతిరాకటప్రతీక్షించి యాపైని పతివద్దికి భా
ర్యపోవలెను- ఇందుకు వస్త్రీవచనము॥ “నూ॥ ప్రోషితపట్నీపంచపమోణ్యపాసీ
తఊర్ధ్వం పతినకాశంగశ్చేత్” పరదేశగతుడగు వానిభార్య యైదువర్షములు
ప్రతీక్షించి యాపైని భర్తవద్దికిపోవలెనని- విద్యాభక్తమై ప్రోషితుడయ్యోనేనియా
రువత్సరములు తనవిద్యను బ్రకటించి కీర్తనాజింఁచుటకు బోయినను షడబ్దము
తే భార్యాంతరభోగమును తగిలి రాకుండిన మూడు వర్షములు ప్రతీక్షించ వ
లెను॥ 31॥

మూ॥ సంవత్సరం ప్రతీక్షేత ద్విషుత్తీం యోషితం పతిః ।

ఉభ్యం సంవత్సరాత్తేవైరాం చాయంహృత్వా నసంవసేత్॥ 32॥

పతిని ద్వేషించిన భార్యను పెనిమిటి యొకసంవత్సరము ప్రతీక్షించి యాపైని
న్న ద్వేషము మానకుండనేని దానుంచిన యంతరాయమును బుచ్చుకొనిదానిక
గ్గిరికి వెళ్లకుండవలెను గ్రాసవాసస్సులను మాత్రము గడపవలెను॥ 33॥

మూ॥ అతిక్రామేత్ప్రమత్తంయూ మత్తం రోగాతః మేవవా ।

సా త్రిక్ మాసాక్ పరిత్యాజ్యా విభూషణ పరిచ్ఛదా॥ 34॥

ఏస్త్రీ ద్యూతాదికముచే ప్రమాదముగలవానిన్ని బంధముకలయిన వాటిని దాగిగుట్టచే మత్తుడగువానిన్ని రోగయుక్తునిన్ని శుశ్రూషాదికము జేయక యవమానించునో యాస్త్రీని యలంకారశయ్యాదిరహితురాలినిగాజేసి మూడుమాసములు దానిని బంధకుండవలెను॥ ౭౮॥

మూ॥ ఉన్నతం పతితం క్లీబ మబీజం పాపరోగిణం ।

సత్యాగోస్తీ ద్విషంత్యాచృ నచ దాయాపవతానం॥ ౭౯॥

వాతాదివికారముచే చిత్తవిభ్రమము గలుగునట్టియు నపుంసకుడయినట్టియు ఏదైనా బాధచే రోరోహితుడయినట్టియు కుష్ఠాదిరోగయుక్తుడగునట్టియు పురుషున కుపచారముజేయని భార్యయొక్క పరిత్యాగముగాని యలంకారాదులను పుచ్చుకోవడముగాని కూడదు॥ ౭౯॥

మూ॥ మద్యపానసాధువృత్తావ ప్రతికూలావ యాభవేత్ ।

వ్యాధితావాధివేత్తవ్యా హింస్రాథకఘ్నైవ సర్వదా॥ ౮౦॥

మద్యపానమొనర్చుకనడియుదురాచారముగనుండునదియు భర్తకుప్రతికూలాచరణముగలదిక్కుప్రాదిరోగయుక్తురాలునృత్యాదులనుకొట్టుచున్నదియుసంతతము నధికవ్యయమొనర్చుకనడియు నగుభార్యయుంటుండగా నన్యొంగనను వివాహము జేసుకొనవలెను॥ ౮౦॥

మూ॥ వంధ్యాష్టమేఽధివేద్యాజై దశమేతుమృతప్రజా ।

ఏకాదశేశ్రీజననీ సద్యస్తవప్రియవాచినీ॥ ౮౧॥

ప్రథమముతుపు మొకలుకొని సంతానములేకుండనేని యెనిమిదివర్షములున్ను శ్రీసంతానము మాత్రమేకలిగున్నచో బదివర్షములున్ను సంతానముకలిగినశించుచుండనేని పదాకొండు వర్షములున్ను ప్రతిక్షేపియభార్యయుండగానేమరలవివాహముగావచ్చును భార్య యప్రియము లాడుచున్న నప్పుడెమరొక దానినివివాహముగావచ్చును॥ ౮౧॥

మూ॥ యారోగిణీస్యాత్తుహితా సంపన్నాచైవశీలతః ।

సానుజ్ఞాప్యాధివేత్తవ్యా నావమాన్యాచక్ర్విచిత్॥ ౮౨॥

ఏస్త్రీశీలసంపన్నయు హితయునై కోగవతియైతే నాస్త్రీయనుజ్ఞ చేత పున
ర్వివాహముజేసికొనవలెను॥ ౮౨॥

మూ॥ అధివిన్నాతుయానారీ నిగ్ధే దుగ్ధే తాగ్యసంతే ।
సాసద్యస్సన్నిరోద్ధవ్యా త్యాజ్యవాకులసన్నిహౌ ॥ ౮౩॥

ఏస్త్రీతానుండగా భ్రత మరల వివాహముజేసికొనెనని కోపించి గృహమువ
దిలిపయికిబోయేనేని త్రాడుతో నాకోపము బోవుదనుక గట్టిపెట్టవలెను లేదా
బుట్టినింటివారిసన్నిధినివిడువవలెను॥ ౮౩॥

మూ॥ ప్రతిషిద్ధాపి భేద్యాతు మద్యమభ్యుదయేష్యపి ।
ప్రేక్షాసమాజం గచ్ఛేద్వాసాదంధ్యా కృష్ణలానిషట్ ॥ ౮౪॥

ఈత్రయాదిస్త్రీలవ్వరైవ భ్రత్యాదులచే నిషేధింపబడియు సుత్యవాదులయం
దైనను నింద్యమగుమద్యమునుద్రావెనేనియు నాట్యాదిసమాజములతో బోయేనేని
యునట్టిస్త్రీలకు కృష్ణలములారురాజుదండమువిధించవలెను॥ ౮౪॥

మూ॥ యదిస్యాశ్చపరాశ్చైవవిచారక యోషితోద్విజాః ।
తాసాంవణః క్రమేణస్యా జ్యేష్ఠ్యంపూజాద వేక్యవ ॥ ౮౫॥

ద్విజులుసజాతీయలనుగాని విజాతీయలనుగాని వివాహముయిరేని వారికి వణ
కృమముచే మాటలచేనగు మన్ననలును షష్ట్రాలంకారాదులిచ్చుట యందును గృ
హములగట్టించుటయందును జైర్యవ్యయమును విచారించవలెను॥ ౮౫॥

మూ॥ భతుశ్శరీర శుశ్రూషాం ధర్మకార్యంచ నైశ్యకం ।
స్వాదైవకుర్యా త్సర్వేషాం నాస్వజాతిః కథంచన ॥ ౮౬॥

భ్రతయొక్క శరీరశుశ్రూషయనగా సన్నపానాదులసమకూర్చుటయును ని
త్యమనగు సన్నిహితాత్రాథఃద్రవ్యసంఘటనావిధిసూజాదిధర్మముల నొనర్చుట
యును ద్విజులకందరికి సజాతీయయగుభార్యయేజేయవలెనుగాని విజాతీయ జేయ
రాదు॥ ౮౬॥

మూ॥ యస్తుతతాగరయోన్మోహ త్సజాత్యాప్తిశయాన్యయా ।

యథాబ్రాహ్మణచండాలః పూర్వదృష్ట స్తతైవసః॥ ౮౭॥

“పీబ్రాహ్మణుడు సజాతీయుడు భార్యదగ్గరనుంటుండగాను మాధ్యముచే విజాతీయుడుగుభార్యచే శరీరశుక్రావయో ధర్మకార్యసహాయమును జేయించినేని వాడు బ్రాహ్మణస్త్రీయందు శూద్రునివలనబుట్టినవాడు చండాలు డేట్టివాడో యట్టిబ్రాహ్మణచండాలుడగుచున్నాడు॥ ౮౭॥

మూ॥ ఉత్కృష్టాయాభి రూపాయ వరాయా సదృశాయచ॥

అప్రాప్తామపితాంతస్మై కన్యాందద్యా ద్యధావిధి॥౮౮॥

కులచారాదులచే సుతకృష్టుడును సురూపుడును సజాతీయుడగువరుడు తటస్థించిరప్పుడు వివాహమునకు ఈడురాకుండవను॥ “సూ॥ వివాహయేదష్టవర్షామేవంధర్మమానహీనుతే”యనుదత్తస్మృతివలననాకాలమునకు లోపలనైన బ్రాహ్మణవిధిచే వివాహముజేయవలెను॥ ౮౮॥

మూ॥ కామనూమరణోత్తిష్ఠే గృహైకస్యర్థమత్యేషి॥

నచైవైసాం ప్రయచ్ఛేత్తు గుణహీనాయకహీచిత్॥౮౯॥

విద్యాగుణాదిహీనుడగు వరునకిచ్చుటకంటె నామరణోంతముగ కన్యబుతుమతినైరప్పటికి పితృగృహముండేయుండవలెను॥ ౮౯॥

మూ॥ త్రిణివర్షాణ్యుదీక్షేత కుమార్యృతుమతీసతీ ।

డిఃధ్వంతుకాలా దేతస్మాద్విందేత సదృశంపతిం ౯౦॥

పిత్రాదులచే గుణవంతుడగు వరునకీబడకండైనని బుతుమతినైనదిమొదలు మూడేళ్ళప్రతీక్షించి సజాతీయుడగు వరునాకన్యస్వయముగావరించవలెను॥ ౯౦॥

మూ॥ అదీయమానా భృతాకర మధికచ్ఛే ద్యదిస్వయం॥

నై నంకించి దవాప్నోతి నచయం సాధిగచ్ఛతి॥౯౧॥

పిత్రాదులచే వరునకిచ్చబడని కన్యక యుక్తకాలముగ సుస్వయముగా వరించినేనయొకన్యకగాని వరుడుగాని యిండుకై నంబాపమునొందరు॥ ౯౧॥

మూ॥ అలంకారం నాదదీత పిత్ర్యం కన్యా స్వయంవరా॥

మాతృకం భాశృద త్తంవా స్తేహస్య ద్యుతితహరేత్ ||౯౨||

తనంతటతాను పరునివరించినకన్యక పూర్వమందు తల్లి మొదలగువారిచే నీట
దేవయల్లంకారమును వారికిచ్చివెయ్యవలెను యట్టివ్యకుడిన బోరురాలగును ||౯౨||

మూ॥ పిత్రేనదద్యా చ్చులగతు కన్యామృతు మతీంహరేత్ |

సహస్వామ్య దశిక్యామే దృతూనాం ప్రతిరోధనాత్ ||౯౩||

రజస్వలయైనబిమ్మట కన్యను వివాహమయ్యేవరకు రానితండ్రికి శులగమీరా
దు ఋతుకార్యమగు సపత్యోత్పత్తినిరోధ మాతండ్రివల్లనయ్యెనుగావున సతకు
స్వామిత్వమువలన హీనుడగుచున్నాడు || ౯౩ ||

మూ॥ త్రింశద్వయో వ హేతగన్యాం హృద్యాం ద్వాదిశవాషికిం |

త్ర్యష్టశయోష్ట వషాంవా ధర్మేనీదతి సత్వరః ||౯౪||

ముప్పదేళ్ళపురుషుడు పదిరెండువత్సరముల యీడుగల మనోహరా కృతిగలక
న్యకనున్న గాహాఘోరధర్మముబోకుండ త్వరగలవాడయితే యిరువదినాల్గు వ
షములుగలవాడెనిమిదేళ్ళగలదానిని వివాహముగావలెను ఇదిన్ని యోగ్యకా
లప్రదశకనాథకముగాని నియమాథకముగాదు తరుచుగా పురుషునివయస్సులో
మూడవభాగమిడుగలకన్యను వివాహముగావలెనని యోగ్యతనుకలియజేసెను “స
త్వరః”యనుదానికథకముపకుర్వాణుడు వేదముజదివి వివాహమునకాలస్యముగా
గూడదని || ౯౪ ||

మూ॥ దేవదత్తాం పతిర్భగ్యాం విందతే నేచ్ఛయాస్యః ||

తాం సాధ్వీం బిభృయాన్యో దేవానాం ప్రియమాచరేత్ ||౯౫||

శుగ్రిం “భగోర్యమాసవి తాపురంధీ ర్మహ్యాంత్యాదుగాహాపత్యాయదేవాః”
ఇత్యాదిమంత్రంఁమువలన దేవతలచేనివ్వబడినదాని వరుడు పొందుచున్నాడు
గాని స్వేచ్ఛచేగాదుగావున దేవతలచేనివ్వబడినభార్యను గ్రాసవాసస్సులచే ద్వేష
ముండిననుబోపించి దేవతలకుప్రీతిజేయవలెను || ౯౫ ||

మూ॥ ప్రజనాథం ప్రియస్సృష్టే స్సంతానాథంచ మానవాః |

తస్మా త్సాధారణోద్భూతౌత్పత్త్యా సహాదితః ||౯౬||

ఏ హేతువచే గర్భధారణార్థము స్త్రీలు సృజించబడిరో మనుష్యులు సంతతి పృథ్వికై సృజించబడిరో యా హేతువుచే గర్భోత్పాదనమును గూడఁ ద్రవ్యవేయీ దంపతులకే గావ్యధానాదిభగ్నము పశ్చితో గూడనాధారము॥ శ్లో॥ “తౌ మే వసా నావగ్నీరా దధీయాతా” మిత్యాదికము వేదమును దుచ్చెప్పగుడను-గావున భార్య సుబోషించవలసినదని పూర్వశ్లోకమునకే శేషము॥ ౯౬॥

మూ॥ కన్యాయాం దత్తశులూయాం మ్రియేతన్నది శులూదః ।

దేవరాయ ప్రవాతవ్యా యదికన్యానుమన్యతే॥ ౯౭॥

కన్యకు శులూ-మచ్చి వివాహముగాక మనువు వరుడు బనిపోతే కన్యకతండ్రియే బలగువారిలాకన్యకయంగీకరించినట్టయితే మరికిచ్చేది॥ “యన్యామి” న్నితే ఇత్యాదిశ్లోకముచే పూర్వము చెప్పిన ప్రకారముగా సయోగరూపము ఇదైతెశులూ గ్రహణవిషయము॥ ౯౭॥

మూ॥ అదదీతనకూవోపి శులూందుహితరం దదత్॥

శులూ-ంహిగృహ్లా కురుతేఘన్నందుహిత్య విక్రయం॥ ౯౮॥

కాస్త్రానభిజ్ఞుడగు తాద్రుడైనను పుత్రకనిచ్చి శులూ-మునుబుచ్చుకొనరాదుకా వ్రుమునెరిగిన ద్విజులకు జెప్పనల శులూ-మును గ్రహించడమన్నది గుప్తమైన దు హిత్యవికయము॥ “శ్లో॥ నకన్యాయాః పితే” త్యాదికముచే నిషిద్ధమగు శులూ-గ్రహణము॥ “శ్లో॥ కన్యాయామపిగృహీతశులూ-యా” మనుచానిచేతాస్త్రీయనియను ముకనపడుటవలన శులూ-గ్రహణమందుకాస్త్రీయత్వ శంకగలుగుచుండగానిషిధిం బబదుచున్నది॥ ౯౮॥

మూ॥ ఏతస్తుపలేచక్రు నాపరే జాతు సాధవః ।

యదన్యస్య ప్రతిజ్ఞాయ పునరన్యస్యదీయతే॥ ౯౯॥

ఇది పూర్వమందు శిష్టలెప్పుడును జేయలేదు వతఃమానమందును బీయుచుం డలేదు కన్యనాకనికచ్చెదననిమియొకనిఁబ్రుటయను నదేవిగలదోయది యగృహీత శులూ-కన్యావిషయము “నది త్వాకన్యచిత్తరన్యా” మనునది గృహీత శులూ-కన్యా విషయము॥ ౯౯॥

మూ॥ నానుశుశ్రుమ జాత్యైత త్సూర్యైవ్యోమి జన్మసు॥

శులంసంక్షేన మూల్యైవ ఛన్ద్రుమహిశ్యవిక్రయః॥ ౧౦౦॥

పూర్వకల్పములందు వైరసుశులమనేది మిషచేఛ్చమునమూల్యముజేడు
హిత్యవిక్రయమును సాధులు జేసెరని యెన్నుచైనను వినలేదు ఇది శులనిషేధా
భేదము॥ ౧౦౦॥

మూ॥ అన్యోన్యస్యావ్యభిచారో భవేదామరణాంతికః॥

ఏవధర్మకన్యమూసేన జ్ఞేయస్త్రీపుంసయోః॥ ౧౦౧॥

భార్యాభతలకు యాః జ్ఞేయమును ధర్మాభేదకామములందుపరస్పరావ్యభిచా
రముగావలెనను నిది స్త్రీపురుషులకు సంజ్ఞేపమగు ధర్మకము తెలియదగినది ఇటు
లగుచునుండగా॥ ౧౦౧॥

మూ॥ తథానిత్యం యతేయాతాం స్త్రీపుంసౌతు కృతక్రియా॥

యథానాభిచరేతాంతౌ వియుక్తవితరేతరం॥ ౧౦౨॥

వివాహమైనవిప్పుట స్త్రీపురుషులు ధర్మాభేదకామములందు జేలాగునతేక్రిమింత
కుందురో యట్లు ప్రయత్నముజేయుచుండవలెను॥ ౧౦౨॥

మూ॥ ఏవస్త్రీపుంసయోరుక్తో ధర్మోవోరసిసంహితః॥

ఆపద్యపత్యైశ్చ ప్రిశ్చ దానుభాగం నిబోధత॥ ౧౦౩॥

ఇది భార్యాభతలయొక్క రితిరేతరానురాగ రూపధర్మమున్న సంతాన
ములేకుంజేసి యపత్నావాప్తియున్ను జెప్పబడెను యిటుపైని దాయవనగా పి
తాదిధనము తద్విభాగవిషయమగు వ్యవస్థచేప్పబడును వినుండు॥ ౧౦౩॥

మూ॥ ఊర్ధ్వంః కితుశ్చ మాతుశ్చ సమేశ్వ భాగ్రతరస్సమః॥

భజేరకౌ మైత్యకంధిక్ మనీశామైహిజీవతో॥ ౧౦౪॥

పితృసురణమయిన చిమ్మటని విభాగమేతువును జెప్పచున్నాడు అన్నదమ్ము
బంధువులుం గలసి తలిదండ్రుల సంబంధమైన ధనమును సమముగా బంచికొనవలె
ను తండ్రియొడగాను వానియిచ్చచే విభాగముగావచ్చును “స్తో॥ కిభాగంచే త్పి-

శాకున్య విచ్చ యావిభజేష్యతాః || తిండితనెచ్చచే విభాగమునానచే నేనిపు
తుల్యము విభజించవచ్చునని యాజ్ఞ వలెన || ౧౦౪ ||

మూ॥ శ్రేష్ఠవీరతు కృష్ణాయా శ్చైత్యం కనమశేషతః |

శేషా నైవనుజీవేయ ర్వైతేవపిరిం తథా || ౧౦౫ ||

శ్రేష్ఠుడు ధామికకుడు చట్టాయచాపితృసమంతయున్న శ్రేష్ఠుడేవుచ్చునొ
నవచ్చును దహులందఱును దండ్రీవలె నతని నాశ్రయించి గ్రాసాచ్ఛాననాదుల
నొందుచు నందరుంకలసియుండి జీవించవలెను || ౧౦౫ ||

మూ॥ శ్రేష్ఠేన జాతమాత్రేణ పుత్రీభవతిమానవః |

పితౄణామన్యథాత్వైవ సతస్సాన్వేషమహాతి || ౧౦౬ ||

పుత్రుడుపుట్టినమాత్రముచే వాడు సంసారయ క్తుడైనసంతాపకృష్ణము న్నరు
డు పుత్రమతుడగుచున్నాడు అందుకు- “త్రు॥ నాపుత్రస్యలోకో న్దీయోయి సజ
ఘాపితృభ్యః” యనియు గ్రుతులవలనను- “స్మృ॥ పుత్రేణ జాతమాత్రేణ పితౄ
ణామన్యథాత్మసః” పుత్రుడుపుట్టుటమాత్రముచేతనే పితృబుణవిముక్తుఁగుచున్నా
డు గావునశ్రేష్ఠుడే ధనముంకహుకడగుచున్నాడు అతనికినుజులగువారు రామము
చే వతింపవలెను || ౧౦౬ ||

మూ॥ యస్మిన్మృగం సన్నయతి యనచానంతమత్తుతే |

సవీరధర్మజః పుత్రః కామజానితరా విదుః || ౧౦౭ ||

ఎవడు పుట్టగానే బుగమువదిలెనో ఎవఁడే నమృతత్వమునొందెనో॥ “త్రు॥
ఋణమస్మిక్ సమున్నయ త్యమృతత్వంచగచ్ఛతి | పితాపుత్రస్యజాతస్య పశ్యేచ్ఛేజీ
వతముఖం-” ఈపుత్రుడు పుట్టుచుండగా బుగమువిడుచును పుట్టినపుత్రుని ముఖ
మును తండ్రిచూడడముతో యుచుకనును బొందుచున్నాడనితతి- మొదటపుట్టిన
వాడే బుగంపనయరాద్యుపకారములను జేసెనుగావన వాడేతండ్రికి ధన్యమే
శువుచే బుట్టినవాడతరులందఱును కామజులని మునులందుచు గావున సర్వధనమున్న
శ్రేష్ఠుడే పుచ్చుకొనివలెను వానికేయివిశేషమున్న జెప్పబడెను || ౧౦౭ ||

మూ॥ పితేవపాలయే త్సుతాః శ్రేష్ఠోభ్యాగ్రహా యవియసః |

పుత్రవచ్చాపి వలేకృత్యే భాతరిధమతః॥ ౧౦౮॥

శ్వేతుడు పుత్రులను శంకించెను కన్యలను గ్రాసాచ్ఛాదనాదులనిచ్చిపోషించవలెను
తమ్ములంభమ్ము చేతండ్రియందునూ వలెనమ్మయందు భక్తితో వర్తింపవలెను॥ ౧౦౮॥

మూ॥ శ్వేత్వం కులం వర్తయతి వినాశయోవాపునః॥

శ్వేత్వం పూజ్యతే మోలోకశ్వేత్వస్య స్థిరగహితః॥ ౧౦౯॥

ఏభ క్తుడుగాని శ్వేతుడుగుణవంతుడయ్యెనేని సోదరులనతనిననుసరించి గుణ
వంతులగుదురు గాన కులమును వృద్ధిబొందించును శ్వేతుడు యష్టుడయ్యెనేని తమ్ములు
న్బిచ్చారగుట చేగులమును శంకింపజేయును గావున గుణవంతుడగు శ్వేతుడు లోకమందు
పూజ్యతముడును సజ్జనుల చేరగహితుడనగుచున్నాడు॥ ౧౦౯॥

మూ॥ యో శ్వేతో శ్వేత్వవృత్తిస్సాన్య న్నాత్ర వసతే వసః॥

అశ్వేత్వవృత్తిర్యస్తుస్యా తస్య సలపూజ్యస్తు బంధువత్॥ ౧౧౦॥

ఏశ్వేతుడు మంచివృత్తితో సోదరులయందు తలకించవలెనుండెనేని తమ్ములచే
వాడు తల్లివలెనున్ను తండ్రివలెనున్ను మన్నించవగును వాడట్టివాడుగానిచో మా
తంబాదులగు బంధువులందునూ వలెను గౌరవించుట మాత్రమే గావలెను॥ ౧౧౦॥

మూ॥ ఏకం సహవసేయైర్వా పృథగ్వా ధర్మకావ్యానాం ।

పృథగ్విధధర్మే ధర్మకస్తస్మాద్ధర్మ్యా పృథ క్రియా॥ ౧౧౧॥

ఈ ధర్మకారముగ నన్నదమ్ములు గలసియుండినను సలేధర్మకామముచే విభ క్తులు
యిచేసి కావచ్చును విభక్తులయి వేర్వేరసలచమహాయజ్ఞాదుల నొనచుటచే ధ
ర్మాభివృద్ధియగును గావున విభాగము గావలెను ఇందుకు బృహస్పతిః॥ “స్తో॥ ఏక
పాకేన వసంతాం పితృభేవద్విజాజకసం । ఏకంభవే ద్విభక్తానాం తదేవన్యాగృ
హేగృహే॥” అన్నదమ్ములు గలసె యొకరపాకమెయగుచుండిన నొకరొంటియే పితృ
దేవాతిథిపూజాదికమగును భిన్నపాకులయి రేసి యిందరి గృహములందున్న నాధ
ర్మకముకావలెనని॥ ౧౧౧॥

మూ॥ శ్వేత్వస్య వింతడిదార స్సర్వద్రవ్యాచ్చ యర్థనం॥

తతోధకం మధ్యమస్య స్వాత్మీయంతు యవీయసః॥ ౧౧౨॥

ఉద్ధారముగా వేరుగా దీయబడినది సముదాయద్రవ్యములలో పన్నింటిలోను
త్రమిమగుచు యిరుచియోవంతు పయికిదిని శ్రేష్ఠమనకీవలెను మధ్యమునకునలుబ
దియోభాగమీవలెను కనిపనకే స్వచియోభాగ మీవలెను- అయిన్నిసమందరును
సమముగా పంచకొనవలెను॥ ౧౧౨॥

మూ॥ శ్రేష్ఠశ్రేష్ఠ కనిపచ్చ సమాశేతాం యథోచితం ।

యే శ్రేష్ఠకనిపాభ్యాం తేషాంస్యా స్థస్థమంధనం॥ ౧౧౩॥

శ్రేష్ఠశ్రేష్ఠ మైనచేప్పిన ప్రకారము పుచ్చకోవలెను మధ్యము లెందరుండిన
ను వారిలో శ్రేష్ఠకనిపాభ్యాం పనుకరలేకుండ నందరును సమముగా ప్రత్యేకముగ న
బదివభాగము చొప్పిన బుచ్చకోవలెను- మధ్యములలో విశేషములేనందు కీవచ
సము॥ ౧౧౩॥

మూ॥ సశ్వేషాం ధనలాశానా మాదదీశాగ్గ్రామగ్రజః ।

యచ్చ సాతశయం కించి ద్దశతశ్చైవ్నయా ద్వరం॥ ౧౧౪॥

ఆ సకరములగు ద్రవ్యములలోనున్న ఏది(శ్రేష్ఠమో దానిని శ్రేష్ఠుడు బుచ్చకొ
నవలెను- “మూ॥ దశతః పశూనా” మని గోవులు మొదలగు పశుజాతములోపదిం
టికొకటి మించి శ్రేష్ఠుడు పుచ్చకొనవలెనని గాతముడు పదింటిలో నొకటి పు
చ్చకోవనను పదిలేకనొకటియేమంచిదుంటే అదియే శ్రేష్ఠుడు పుచ్చకొనవచ్చును
ఇదిగుల్మపుడు శ్రేష్ఠుడై యిశరులు గుణరహితులయినై॥ ౧౧౪॥

మూ॥ ఉద్ధారో సవశస్వస్తి సంపన్నాచాం స్వకమకాను ।

యతీకంచి శపచేయంతు జ్యాయసే మానవధనం॥ ౧౧౫॥

అందరున్న సమముగా గుణవంతులై సప్టుడు పదింటిలో నొకటిమించి శ్రే
ష్ఠుడు పుచ్చకోవడము అన్నదమ్ములందరున్న విద్యాదిగుణవిశిష్టులగుచునుండి లేని
లేదు అందుచే యోగ్యులయింపుడు శ్రేష్ఠభాగములేదు అయినప్పటికిన్ని యేదై
నరొకవస్తువు గౌరవాభిమీవలెను ఇట్లుగుచునుండ గుణవదగుణవద్విశేషములనుబ
ట్టియుద్ధా సుద్ధారతైషమ్యముగావలెనని తాత్పర్యము॥ ౧౧౫॥

మూ॥ ఏవ సముద్భతోద్ధారే సమానశాక్ ప్రకల్పయేత్ ।

ఉద్ధారేమగ్ధతే శ్వేషా మయం స్యాదంశకల్పనా॥ ౧౧౬॥

పైని జేపబడినట్టిరువచి వంతుతియ్యగానుండెన ధనము నన్నదమ్ము లందరు
ను సమానభాగములుగా బంచికొనవలెను ఇరువదివంతు మొదలగు నుద్భృతము
విషయమై యీవత్సమాణప్రకారముగ భాగకల్పన గావలెను॥ ౧౧౬॥

మూ॥ ఏకాధికం హరే జ్యేష్ఠాపుణో వ్యవం తతోనుజః ।

అంశమంశం యవీయాంస ఇతిధర్మో వ్యవస్థితః॥౧౧౭॥

జ్యేష్ఠుడురెండంశములనున్న రెండవపుతుడు వంతునరనున్న తర్వాతతమ్ము
లందరు నాకొకరయంశమునున్న పుచ్చుకొనవలయునని ధర్మమువ్యవస్థితమాయె
ను ప్రథమద్వితియపుత్రులువిద్యది గుణవంతులై కనిష్ఠబుద్ధులులై రేనియాప్రకా
రముగావలెనని తెలియదగునుజ్యేష్ఠతదనుజులకధికాంశముకని బడుటవలన॥౧౧౮॥

మూ॥ స్వస్యోశేభ్యస్తుకన్యాభ్యః ప్రవద్యర్భావరః పృథక్ ।

స్వాత్సావ్వదం కాచ్యతుర్భాగం పతితాస్సుర్దిరదిస్యవః॥ ౧౧౯॥

బ్రాహ్మణ త్రితయ వై శ్యశూద్రులగు నన్నదమ్ములులేక జాతులుముందుచెప్ప
బోయే భాగభేదముచేత తమయంశములను పంచుకొనేటప్పుడు తనతనభాగము
లో నాలవపాలు అవివాహితసోదరీలకు యెవరికెవరి సోదరియగునోవానికివాడు
వివాహసంసారాధికమై యీవలయును- “జ్ఞా॥ అసంస్కృతాస్తు సంసార్యా
భ్యాకృభిఃపూర్వసంస్కృతైః । భగిన్యశ్చనిజాదుః గా ద్దత్వాంశంతుతీయకు ” వి
వాహితులుగాని యనుజులువివాహితులగు నన్నలచేతను భాగములో నాలవపాలుని
చ్చి వివాహముచేయవగుదురని యజ్ఞవల్క్య వల్లిచ్చనివృషుంచనివారు హతుల
గుదురు దీనిచే నేకజాతీయదైవచూత్రేయభగినులై నప్పటికిని వారికినాలవ ఫాలివ్వ
దగునని తెలియదగును॥ ౧౨౦॥

మూ॥ అజావికం సైకశేఖం నజాతు విషమంభశేత్ ।

అజావికంతు విషమం జ్యేష్ఠస్త్రిన విధీయతే॥౧౨౧॥

ఒకఁడెక్కుగలయశ్యాదులున్న మేకలు గొర్రెలును వీటినివిభాగకాలయందు స
మముగా పంచుకొనుటకశక్యముగావుననవి జ్యేష్ఠనకేకావలెనుగాని వాటికిమూల్య
ముకట్టియై సంబంధుకొనవగదు॥ ౧౨౧॥

మూ॥ యవీయాక జ్యేష్ఠభార్యాయాం పుత్ర ముత్పాదయేత్ ।

సమస్తత్ర విభాగస్సాస్య దీర్ఘధర్మో వ్యవస్థితః॥౧౨౦॥

కస్యిష్ఠుడు శ్రేష్ఠునిభార్యయందు నియోగమువలనపుత్రునిబుట్టించెనేని తేత్రజుడగువానికి పితృపితృవృత్తలతోగూడ సమాంశమునుపుచ్చుకొనవలెనుగాని తండ్రికివలె నుద్ధాగములేదు ఇదినియతమగువిభాగవ్యవస్థ నియోగములేకండంబునవానికంశములేదనిచెప్పగలడు॥ “సమశ్రేణ్యాతరస్సమ” మనిచెప్పియుంకినను దీనిచే తండ్రి చనిపోయినను పౌత్రుడు తండ్రియొక్కపితృవృత్తలతో సమముగబంచుకొనవలెనని గవ్యమానమగుచున్నది॥

౧౨౦॥

మూ॥ ఉపసర్జనం ప్రధానస్య ధర్మతో నోపపద్యతే।

పితాప్రధానం ప్రజనై తస్మాద్ధర్మైశ్చ తం భజేత్॥౧౨౧॥

శ్రేష్ఠభ్యాతకు తేత్రజుడగువాడయినప్పటికిని యాపుత్రుడు తండ్రివలెనుద్ధారమునకహూడగునోయని శంకరాగా దానినిరాకరించి పూర్వోక్తమునేదృఢపరచుచున్నాడు-ఆప్రధానమగుతేత్రజుడగుపుత్రుడు ప్రధానుడును తేత్రయినగుదండీ ధర్మమునుబట్టి యుద్ధారముతోగూడ విభాగగృహణసంబంధము గలుగుగాక తేత్రయైనను దండీయూదారయందపత్యోత్పాదనముచేతనే ప్రధానుడు గావున పూర్వోక్తమగుధర్మముచేత విభాగవ్యవస్థారూపముచే పితృవృత్తలతోగూడ తేత్రుడు సమముగాబంచుకోవలెనని పూర్వోక్తమునకవిశేషము॥

౧౨౧॥

మూ॥ పుత్రఃకన్యో జ్ఞేస్తాయాం కన్యాయాంచ పూర్వజః।

కథం త్రై విభాగస్సాస్య దితిచే శ్సంశయోభవేత్॥౧౨౨॥

ప్రథమభార్యయందుబుట్టినవాడు కన్యపుడును ద్వితీయాదిభార్యలయందు బుట్టినవాడు శ్రేష్ఠుడునగుచుండ శ్రేష్ఠకన్యభావము తల్లిలననుసరించియో జన్మమునుబట్టియోయని సంశయమయ్యెనేని చెప్పుచున్నాడు॥

౧౨౨॥

మూ॥ ఏకం వృషభముద్ధారం సంహరేతసపూర్వజః।

తతోపశే శ్రేష్ఠవృషాః శదూనానాం స్వమాత్మతః॥౧౨౩॥

ఇద్దభార్యయందుబుట్టినవాడు శ్రేష్ఠుడైనప్పటికిని యొకవృషభమునుద్ధారముగా గృహించవలెను ఆశ్రేష్ఠుడైనవృషభముకంటె నుత్కృష్టములగువృషభములను పెద్దభార్య కొడుకుకంటె ముగ్ధుని తక్కువవారలగువారికి ప్రత్యేకముకంటాక

టియగుచున్నది తన్నియొక్క పెళ్ళిక్రమముచే జ్యేష్ఠమగును॥

౧౨౩॥

మూ॥ శ్వేతస్తుజాతో శ్వేషాయాం హరద్వపభవోడశాః॥

తతస్త్వ మాతృతప్తేషా భజెన్నై ధారణా॥౧౨౪॥

శ్వేతభార్యయందు శ్వేష్ఠుడైబట్టినవాడు గోవులుపడేనున్న పదారోదివృషభ మున్నుగాగా పదారింటినిబుచ్చుకొనవలెను తరువాత నితరభార్యలందు బుట్టినవారలు తమతమతల్లలవివాహ జ్యేష్ఠమనుబట్టి భాగాదికమును బంచుకొనవలెను॥

మూ॥ సదృశస్త్రీషు జాతానాం పుత్రాణా మవిశేషతః॥

సమాత్మతో జ్యేష్ఠమస్తే జన్మతో జ్యేష్ఠమచ్యతే॥౧౨౫॥

సమానజాతీయులగు స్త్రీలయందుబుట్టినపుత్రులకు జాతివిశేషాభావమగుచుండ మాశ్రీతమనుచే జ్యేష్ఠ్యము మనులచేజెప్పబడెను జన్మశ్వేష్ఠులకు పూర్వము చెప్పినట్లు విశేషభాగాదికముధారము జెలియదగ్గరి ఇట్లుగుచుండ మాతృజ్యేష్ఠ్యము విహితప్రతిపద్ధమగుటవలన వికల్పము అడిగి గుణవత్సవిగుణత్వములచేసన్నదన్యులకు గురుత్వలక్షుత్వములు దోవడమ వలనవ్యవస్థచేయబడెను అదిగావుననే ఖ్లో॥“జన్మవిద్యాగుణశ్వేత త్ర్యంశందాయాదవాచ్ఛయాత్” జన్మముచేతనన్న విద్యాగుణములచేతనన్న జ్యేష్ఠుడగువాడు వాయనువలనత్ర్యంశమునుపుచ్చుకొనవలెనని బృహస్పత్యాదులచే జెప్పబడుటచే జన్మశ్వేష్ఠునకు విద్యాద్యుత్తర-వకచే నుద్ధారోత్తర-వకచేప్పబడెను॥“గుణవైకవ్యవభవని మందగుణునకొకవ్యవభవని మాతృజ్యేష్ఠాశ్రయణముచే వృషభవోడశగోహముధారము జెలియదగును-మాతృజ్యేష్ఠవిధికివాదని మేధాతిథిచేపైగుగోవిందరాజన్యతమమని చేపైను జన్మజ్యేష్ఠ్యమునుమాత్రమునుబట్టి విభాగములేదు మరేమంటే॥ ౧.౨౫॥

మూ॥ జన్మజ్యేష్ఠ్యేన చాహ్వానం సాబ్రాహ్మణ్య స్వపిన్యతః॥

యమయైచ్చేవ గర్భేషు జన్మతో శ్వేతతాస్త్వతా॥౧౨౬॥

సాబ్రాహ్మణ్యమగు జ్యోతిష్తోమణిత్యాదిమంత్రమంత్రనిబిఱుచుటకు ప్రయోగించబడును అందుబ్రధమపుత్రుడెందఱియనుచు నుద్దేశించి యాహ్వానము జేయబడును “అముకపితాయాజతే” యని ఇతనితండ్రియజించుచున్నాడని యిట్లుయుఘలచే చేప్పబడెను అట్లుగుచుండ కవలపాత్రలకు గర్భాధానమేకకాలమందైనను జన్మత్ర

మనుచేశ్వర్యత్వము గర్భములందనిబహుత్వముచే దెప్పబడెను॥

౧౨౬॥

మూ॥ అపుత్రోనేన విధినా సుతాంకుర్వీత పుత్రికాం॥

యదపత్యం భవేదస్యాం తస్మైమన్యాత్సేవృధాకరం॥౧౨౭॥

పుత్రులులేనివాడు ఈ స్త్రీయందు బుట్టిన సుతానమునాయొక్క శ్రాద్ధా పాఠశాస్త్రకైదులు జేయుగాక యని పుత్రీవివాహకాలమున న్నింతో సంప్రతిపత్తివిధానరూపముచేకుమారికనుపుత్రులను జేయవలెనని గొనట్లు చేయుటపుత్రీకరణమందును॥

మూ॥ అనేనతు విధానేన పురాచక్రేకపుత్రికాః॥

విపృథ్యథకంస్వవలకస్య స్వయంయే ప్రజాసరిః॥౧౨౮॥

ఇందుచ్చింతయాపముగననువాదగును జెప్పుచున్నాడు పుత్రోల్పదన విషయజ్ఞుడు గడుదనుబ్రజాపతి స్వవలకవృద్ధికైయాచేప్పినప్రకారమగువేధిచేయగలకుమారెకలనున్న వివాహమందు బుత్రకలనుజేసెను॥

౧౨౮॥

మూ॥ చదానదకథమాంయ కన్యవాయిత్రయోదశ॥

సోమాయరాక్షే సత్రాస్య త్రితాత్మ్య సప్రపేకతిం॥౧౨౯॥

ఆదిత్యమభావిపుత్రికాపుత్రలాభమునకు సంతస్తుడుగుచు నలంకారాదులచేస తరించి ధమునకు బదుగురనున్న కన్యవనకుపదిముప్పుగనున్న ద్వజులకు నోవధులకును రాజగుచు దురకిరువదేవ్యురనున్న యిచ్చెను సత్రారవచనమందగు నిట్లుసత్రారపవలెనన్నందుకున్న ఒకే తీర్మాదిసంఖ్యకొప్పుటచే బహుమతి కన్యలనున్నపుత్ర లుజేయవచ్చునన్నందుకున్న జ్ఞాపకములు॥

౧౩౦॥

మూ॥ యదైవాత్కా తథాపుత్రః పుత్రో దుహితానమా॥

తస్యామాన్యవిష్టాత్కాం కిథమనోగదనంహరేత్॥౧౩౧॥

“మూ॥ ఆత్మావై పుత్రః మూ॥” యనుమంత్రలింగమువలన పుత్రుడాత్మస్థానీయుడు తత్కల్యాయగు పుత్రకపిన్యకరోష్టవైయేగావున తండ్రియొక్కయాత్మ్యవ్యరూపురాలగు పుత్రకయుండగా నన్యదైవాపుత్రసోమగుడు తండ్రి ధనమును పొరీచీని॥

౧౩౨॥

మూ॥ మామస్తుయాతకం యత్స్యతే కుమారి భాగవీవసః॥

దాహిత్రపవచూరే దపుత్రస్యాభి-ంధనం॥ ౧౩౧॥

మాతృధనమునల్లి యనంతరమన కుమాగీభాగము గావున పుత్రులభాధనము తోసన క్తిలేదుపుత్రకలలో కన్యకకనితాశ్చర్యము॥ “సూ॥ స్త్రీధనందుహిత్యాదా మదత్తానామ ప్రత్యక్తితానాంచ॥” తల్లియొక్క ధనముదుహితలలోకన్యకలకున్న అప్రత్యక్తితలకున్న నదిగోమస్మృతి యపుత్రుడగువానిధనమంతయును దాహితు) డు హరించును॥ ౧౩౧॥

మూ॥ దాహిత్రోహ్యభిలంఛిత మపుత్రస్య పితృహారేత్ ।

సవపదద్యాంకౌద్యా పిత్రేమా తామహాయచ॥ ౧౩౨॥

ప్రకృతమగుటవలన పుత్రులుపుత్రుడపుత్రుడగు మాతామహునిధనమంతయు పుచ్చుకొనుట మైననెప్పటికైన చచ్చట పితృశబ్దమువలన జనకధనగ్రహణపిండదా నాథఃపిన్లోకము- అ. న. దాహిత్రుడగువాడు పుత్రులంతరహితాడగుజనకుని ధనమునున్న పుచ్చుకొనవలెను వాడుజనకునకున్న మాతామహునకున్న రెండు పిండములను బెట్టె నను మంబులు శాద్ధోపలక్షణాథకము పుత్రకయైనదన గా పుత్రీకరణమయిన నికొనుట గావున జనకధనగ్రహణ పిండదానములకగు నాయనుసంశయనిరాసాధ్యమనచనము॥ ౧౩౨॥

మూ॥ పౌత్రదాహిత్రయోలోక నవిశేషోస్తీ ధర్మతః ।

తయోర్హి మాతాపి పితా సంభూతా తస్యచేహతః॥ ౧౩౩

పౌత్రునకున్న దాహిత్రునకున్న భేదములేదు పౌత్రునితండ్రియునదా హిత్రునియొక్కతల్లియును వారలతాత శరీరమువలననే పుట్టినవారుగావున నవి పూర్వమునకునువాడము॥ ౧౩౩॥

మూ॥ పుత్రికాయాం కృతాయాంతు యపుత్రోనుజాయతే ।

సమస్తత్రవిభాగస్యా జ్ఞేయతానాస్తీహిస్త్రియాః॥ ౧౩౪॥

పుత్రీకరణమయినవిచ్చుటనాశంకిత పుత్రోత్పత్తియైననువీరిద్దరినివిభాగమున మముగాగావలెనుపుత్రకశ్చేస్తురాలయినప్పటికినిద్వారములేదుస్త్రీగావున॥ ౧౩౪॥

మూ॥ ఆపుత్రాయాంమృతాయాంతు పుత్రికాయాంకథంచన ।

ధనంతత్పుత్రికాభద్రా హరేతై వావిచారయన్॥౧౩౫॥

పుత్రీకరణమైకూతురు సంతానము లేకుండనేని దైవవశముచే చనిపోయెనే
నిదాని ధనమును దానిభర్త నిర్విచారముగ పుచ్చుకొనవలెను సంతానము భార్య
యు లేకచనిపోయిన కొడుకుధనమును తండ్రిపుచ్చుకొనునుగాన పుత్రికపుత్రుని
వంటిదేగనుకదాని ధనమాతండ్రికి రాదనుటక్షీవచనము॥ ౧౩౫॥

మూ॥ అక్కతావాక్యతావాపి యంమిదేత్స్యశాత్సతం ।

పౌత్రమాతామహస్త్వై దద్యాద్విండంహరేద్ధనం॥౧౩౬॥

అక్కతాయనగాపుత్రీకరణము మంత్రములేకున్నను మాటమాత్రముచేసెట్లు
నియంగీకరింపజేసిననుబుద్ధిగ్రహణీయధికము“కృతావా”యనగామంత్రములేపుత్రీ
కరణమైన పుత్రికయనియర్థము॥“సూ॥అభిసంధిమాత్రాత్పుత్రికాషేకేషామితీ”య
నుగౌతమవచనపూర్వము పుత్రికాభద్రాకంఠాయను వివాహప్రకరణస్థలోకవ్యా
ఖ్యలోపరిచయించబడెను ప్రకృతము సపుత్రీకరణమయిన దయిన నిభిసంధిమాత్ర
ముచేనైనచేసెనుపుత్రీక సద్భవృక్షగుభర్తవలననేకుమారునిగ నునోవాడు మాతామ
హస్థగుపౌత్రునివంటివాడేగనుక వారిచేమాతామహాదు పౌత్రీయగుచున్నాడు
గావునవానిసొమ్ము పుచ్చుకొనిత్రాధముజేయుటకేదాహిత్రుడేతగును॥ ఇచటగోవిం
దరాజు అపుత్రికయైననుదానికొడుకుపుత్రికాపుత్రునివంటివాడే గావున మాతా
మహాధనమునుమాతామహ్యధిధనమునున్నస్వీకరించుట నికారియగుననివా
సెను అట్లుగాచని పుత్రీకరణమైనదానికన్న కనిదానికెన్ని తుల్యతలేదుగానవారిపు
త్రులకున్నతుల్యత్వములేదని కుల్లాభట్టుఖండించివేసెను॥ ౧౩౬

మూ॥ పుత్రైణలోకాజయతి పౌత్రేణాసంశ్యమశ్చుతే ।

అథపుత్రస్యపౌత్రేణ బ్రహ్మస్యాప్తోవిప్లవం ॥౧౩౭॥

పుత్రుడుపుట్టడముతోనే స్వగౌరవిలోకములందరికెను పౌత్రలాభముగభిగ
నేని యాలోకములందు చిర కాలముండును పుత్రునికి పౌత్రుడుబుట్టెనేని సూర్య
లోకానందమునొందును ఇదిపితృదాయము పుత్రతత్పుత్రపౌత్రాది పరంపరకౌస
నుటక్షీవచనము॥ ౧౩౭॥

మూ॥ పున్నామ్నో సరకాద్యస్య త్రైవిధతే పితరంసుతః ।

తస్మాత్పుత్ర ఇతిప్రొక్త స్వయమేవ స్వయంభువా॥౧౩౮॥

సంధిని పుత్రయనపేరుగలవక్రములనా "త్రాయతే"యనగా రక్షించుచున్నాడు గావున పుత్రుడాయనని బ్రహ్మయ్యనముగాఁజెప్పెను దీనిచేఁబట్టి మహిమాపకారకాదిగురు పురుషసంతానపరంపర దాయము పుచ్చుకొనవలెనని పూర్వోక్తమగు దానికే చాఢ్యపరచెను॥ ౧౩౮॥

మూ॥ పాదై దౌహిత్రయో లోకే విశేషో నోపపద్యతే॥

దౌహిత్యోపి హ్యనుత్రైవ సంతారంబి పాత్యవత్॥౧౩౯॥

దౌహిత్యవకున్ము పుత్రువకున్ము లోకమందు విశేష కేమియులేదు పుత్రపుత్రుడివలెను పుత్రికాపుత్రువకున్ము పరలోకమందు మాతామహాదలను కరింపజేయును పుత్రికరగమైనపిమ్మటపుట్టినపుత్రుడును దౌహిత్రుడును సమముగాబంచుకొనుటకీరదనము॥ ౧౩౯॥

మూ॥ మాతుః ప్రథమశః పిండం నిర్వపే త్పుత్రికాస్తుతః॥

ద్వితీయంతు పితుస్తస్యా స్తృతీయం తత్పితృపితృః॥౧౪౦॥

పాత్రికేయుమమందుగాతల్లికిని యటపైని తల్లితండ్రీకిని పిమ్మటతల్లి పితామహునకును పిండదానముజేయవలెను॥ స్తో॥ "పిత్రేమాతామహాయచ" యనిచెప్పటవలన పితృకృమముగానే పిండదానము॥ ౧౪౦॥

మూ॥ ఉపసర్వా గుణైశ్చైవైవః పుత్రోయస్యతు కన్తిమః॥

సహకేతైవ తద్విక్తం సప్రసాప్తో వ్యవ్యగోత్యతి॥౧౪౧॥

స్తో॥ "పుత్రార్థిహారాపితృ" యని ద్వాదశశిఖరతులును దండ్రీయైకరీర్థమును హరింశకుమరేష్వరలను॥ స్తో॥ "చశావలేతుకృతశః" యనిచెప్పటవలన బౌరసత్వే జన్మలులేదండనచో రక్షణచే తండ్రీధనమునుహరించుట ప్రాప్తమగుదు నేయుండగా నౌరసపుత్రుడున్నప్పుటికిని గూఁతంతుడువత్తునకు పితృర్థిభాగప్రాప్తికిరచనము నకలగు సంతపముగగుదత్తవ్యగోత్రజుడైనప్పటికిని యారనుడున్నప్పటికిని పితృర్థిభాగమునుబుచ్చుకొనవలెను॥ స్తో॥ "అతివపారసఃపుత్రః పితృస్యవసువఃపృథ్వీచారవపుత్రుడు సర్వవిశ్వధరమువకున్ము ప్రభువనిబౌరసునకు సర్వోతరమహాహుతిగా నే సత్తువకారమునతో సహభాగిత్వములేదు మరేమంటే తేత్రజునకు

చెప్పబడిన యారవభాగమిదత్తునకున్వాయము-గోవిందరాజైతే బౌరసక్షేత్రజులు
లేనప్పుడు గూఢవంతుడగుదత్తునకు పిశ్యరిక్థభాగత్యాభిమతనమని చెప్పెను అది
బాగుండలేదనిన్ని గూఢహీనులయినప్పటికిని కృతిమపుత్రాదులకు పిశ్యరిక్థభాగిత్వ
మున్ను తత్పూర్వపరితుడును గూఢవంతుడునగుదత్తునకునిని శిష్యుటయన్వాయము
గావుననని కుల్లూకభట్టువ్రాసెను॥

౧౪౧॥

మూ॥ గోత్రరిక్థ జనయితు నకహరే ద్దత్తిమఃక్వచిత్ ।

గోత్రరిక్థానుగః పింఛో వ్యపైతి దవతస్సధా॥౧౪౨॥

దత్తుడు జనకగోత్రరిక్థములనెప్పుడును బొందడు పిండము గోత్రరిక్థముల నను
సరించును గావున నెవనిగోత్రరిక్థములనొందునో వానికి వాడు పిండమును బెట్టును
గావున దత్తుడు జనకునకు శ్రాద్ధాదికముజేయరాదు॥

౧౪౨॥

మూ॥ అనియక్తా సుతశ్చైవ పుత్రిత్యైవ ప్రశ్న చ్చేవరాత్ ।

ఉఛోతా నాహాతో భాగం జారజాతక కామజౌ॥౧౪౩॥

శ్వశుర్రాదులచే నియుక్తురాలుకాని దానియందుబుట్టినవాడున్ను పుత్రీపతియై
యుండియు కామముచే చేవరునివలన కనబడినవాడును వారుభయలును జారో
త్పన్నుడును కామాభిలాషజుడునుగావున పితృధనభాగాహులు గారు॥

౧౪౩॥

మూ॥ నియుక్తాయామపి పుమా న్నార్యాంజాతో విధానతః ।

నైవాహః పైతృకం రిక్థం పతితో త్పదితోహిసః॥ ౧౪౪॥

పెద్దలచేనియుక్తురాలయినప్పటికిని నియోగమందుజేయదగిన ఘృతాక్షత్వాది
విధిరహితముగాబుట్టినవాడు త్షేత్రియొక్కరీధనమున కహుడుగాడు “నియుక్తా
యావిధింహిత్యా”యనువచనముచేవారుపరితులుగావున పతితోత్పన్నుడగుచున్నా
డుగాన॥

౧౪౪॥

మూ॥ హరే చత్రో నియుక్తాయాం జాతఃపుత్రో యథౌచసః ।

క్షేత్రికస్యతు తద్బీజం ధర్మతః ప్రసవశ్చసః॥౧౪౫॥

నియుక్తురాలగు దానియందు బుట్టినవాడు త్షేత్రజుడు బౌరసపుత్రుడువలెనే
క్షేత్రియొక్కరీధనమును హరించును ఏహేతువచేత వానికి కారణభూతమగు బీజ

ము తతా-ర్యకరణమాటచే త్రేతస్వామిచే యగుచున్నది ధర్మము వలన నా
యపత్యమున్ను త్రేతచే “శ్లో॥ యవీయాః శ్రేష్ఠభార్యాయాం పుత్రముత్పాదయే
ద్దదీతి” యనుదానిచే త్రేతజనకు పితామహః నమందు వితృప్యనితో గూడసమా
నభాగము చెప్పబడుట వలన నారసునితో తుల్యుడని జెప్పట గుణవంతుడగు త్రే
తజనకు నారసునకువలె నుద్ధారభాగప్రాప్తికి॥ ౧౮౧॥

మూ॥ ధనంయోబిభృయాద్భ్రాతృ మృతస్య స్త్రియశేవవ !

సోపత్యం భ్రాతృరుత్పాద్య దద్యా త్తస్యైవ తద్ధనం॥౧౮౨॥

ఎవడు చనిపోయిన భ్రాతృయొక్క స్థావరజంగమరూపమగు ధనమును వాని
పత్ని రక్షించుకోలేదుగాన దానిచేనప్పుగించబడెనేని రక్షించవలె నాస్త్రీనిని పో
షించవలెను వాడునియొక్కధర్మముచే దానియందు బుట్టించి యన్నసంతానమున
కాధనము నప్పగించవలెను “ధనంయోబిభృయా”దనిచెప్పడమువలన విభక్తభ్రా
తృవిషయము “యవీయాః శ్రేష్ఠభార్యాయా” మని సమభాగము జెప్పటవలన॥

మూ॥ యానియృక్తాన్యతః పుత్రం దేవరాద్వాప్యవాప్తుయాత్ ।

తం కామజమరిక్ష్ణీయం వృథోత్పన్నం ప్రవక్షతే॥౧౮౩॥

ఏస్త్రీ గర్భాదులచే నియోగించ బడెన దయినప్పటికినిదేవరుని వలనగాని మర
యొకసమిండుని వలనగాని పుత్రునిగనునోవాడు కామజుడయినట్టాయెనా వానికి రి
క్తభాగములేదని మన్వాదులు జెప్పిరి కామజుడుగాని వాడేరిక్తభాగయగుచున్నాడు
ఆకామజుడెట్టివాడనిన నారదుడు చెప్పచున్నాడు॥ “శ్లో॥ ముఖాన్ముఖంపరిహరన్
గాతై గ్రాన్తాన్యసంస్పృశన్ । కులేతదవశేషే చ సంతానార్థంసకామతః॥”
నియుక్తులుముఖమువలనముఖముపరిహరించుచునవయవములతోనవయవములుగల
పక్ష వానితోకులము సమాప్తమగుచునుండసంతానార్థముగా పుత్రోత్పత్తికై బ్ర
వర్తించవలెనుం గాని కామమువలన బ్రవృత్తిగాగూడదని॥ ౧౮౪॥

మూ॥ ఎతద్విధానం విజ్ఞేయం విభాగస్యైక యోనిషు ।

బహ్విషుచైక జాతానాం నానాస్త్రీషు నిబోధత॥౧౮౫॥

సమానజాతీయలగు బహుభార్యలందొకభర్తవలన బుట్టినవారికి భాగప్రకా
రమిదియని జెలియదగును ఇప్పుడు నానాజాతీయలగు భార్యలందు బుట్టిన వారి వి

భాగక్రమమను జెప్పెదమినుండు॥

౧౪౮॥

• మూ॥ బ్రాహ్మణస్యాను పూర్వేణ చతస్రస్త్వ యదిస్త్రియః ।

తాసాం పుత్రేషు జాతేషు విభాగేయం విధిస్త్వృతః॥౧౪౯॥

బ్రాహ్మణునకు బ్రాహ్మణకన్యమొదలుగా నాలుగు జాతులస్త్రీలను ఒక హమయితే వారియందుబుట్టిన వారివిభాగక్రమమీవత్యమాణ ప్రకారముగావలెననినవాదులచేఁచెప్పబడెను॥

౧౪౯॥

మూ॥ కీనాశో గోవృషోయానమలంకారశ్చ వేత్తచ ।

విప్రస్యాధారికంజేయ మేకంశశ్చ ప్రధానతః॥ ౧౫౦॥

వ్యవసాయమొనర్చు పాలికాపున్ను గోవులపిల్లలను బుట్టించెడియాబోతున్న అశ్వినికమునున్ను అంగములు మొదలగునలంకారమున్ను ప్రధానమగు గృహమున్ను యెన్నియంశములో వాటిలో బ్రధానభూతములగు వాటినొకటికొకటినిదంతయు బ్రాహ్మణీపుత్రున కుద్ధారాధకముగా నివ్వదగినది మిగిలినది వత్యమాణప్రకారముగా విభజించుకోవలెను॥

౧౫౦॥

మూ॥ త్యగింశందాయా ధరేద్విప్రా చావగశో త్పత్రయానుతః ।

వై శ్యాజస్సాధక మేవాంశ మంశంశూద్రా సుతోహరేత్॥౧౫౧॥

బ్రాహ్మణీపుత్రుడుమూడంశములనున్నుపత్రయాపుత్రుడు రెండంశములనున్ను వై శ్యాపుత్రుడు సాధాకంశమునున్నుశూద్రాపుత్రుడొకయంశమునున్ను పుచ్చుకొనవలెను బ్రాహ్మణీపత్రయాపుత్రులు మాత్రమేయంటే ద్రవ్యమైదుభాగములు గానున్న బ్రాహ్మణీవై శ్యాపుత్రులు మాత్రమండిరే నాలుగున్నరయున్న బ్రాహ్మణీశూద్రాపుత్రులుమాత్రమండిన నాలుగుంశములే యేవకరిచి యధోక్తముగబుచ్చుకొనవలెను॥

౧౫౧॥

మూ॥ సర్వంవా రిక్తజాతం త ద్దశధౌ పరికల్ప్యచ ।

ధర్మ్యం విభాగం కర్వీత విధినాసేన ధర్మవిత్॥ ౧౫౨॥

ఇట్లుగాకున్నచో ధర్మములేకుండ సంతతివ్యయమున్ను బడివంతులేనీ ధర్మకాయుక్తముగభాగధర్మజ్ఞుడు వత్యమాణప్రకారముగ బంచిపెట్టవలెను॥

౧౫౨॥

మూ॥ చతుర్శాక్షా హ రెద్విప్ర స్త్రీనంశాక్షత్రయాసుతః |

వైశ్యాపుత్రోహ రేద్ద వ్యంశ మంశలశూద్రాసుతోహ రేత్ || ౧౫౩ ||

బ్రాహ్మణీపుత్రుడు నాలుగంశములను త్రిత్రయాపుత్రుడు మూడంశములను
 న్ను వైశ్యపుత్రుడు రెండంశములనును శూద్రాసుతుడొకయంశమునున్నబుచ్చ
 కొనవలెను ఇట్లనున్న బ్రాహ్మణీక్షత్రీయాపుత్రులు మాత్రముంటే ద్రవ్యమంత
 యున్నేడువంతులొనచేవలెట్లూహచే నేవరుండినవారిపారికంశకల్పన మొనచే
 వలెను || ౧౫౩ ||

మూ॥ యద్యపిస్యాత్తు సత్పుత్రోఽప్యసత్పుత్రోపివాభవేత్ |

నాధికం దశమాద్దద్యా చ్చూద్రాపుత్రాయ ధమఃతః || ౧౫౪ ||

బ్రాహ్మణునకు ద్వీజాతిస్త్రీలయందు సంతానముండినలేకుండినను వానియనం
 తరకతేలు వానిద్రవ్యములొనుంచి శూద్రునకు ధమఃము గావచ్చిన దశమాంశ
 ముకంటే నధికమీగుడదు || ౧౫౪ ||

మూ॥ బ్రాహ్మణక్షత్రీయవిశాం శూద్రాపుత్రోనరిక్తభాక్ |

యదేవాస్యపితాదద్యా నైదేవాస్య ధనంభవేత్ || ౧౫౫ ||

బ్రాహ్మణక్షత్రీయవైశ్యులయొక్కధనమునకు శూద్రాపుత్రుడు హక్కుదారు
 డుగాదు తండ్రివానకేమిచ్చునోయదియే వానికి ధనము ఇట్లుండగా పూర్వోక్త వి
 భాగనిషేధముచే గుణవన్నిగుణభేదముచే వికల్పమైనను దశమభాగ నిషేధముం
 చుకున్న శూద్రాపుత్రవిషయమేనియు గావలెను || ౧౫౫ ||

మూ॥ సమవతాఃసుయేజాతాః సర్వేపుత్రా ద్విజన్మనాం |

ఉద్ధారంజ్యాయనేదత్వా భజేర స్మితరేనమః || ౧౫౬ ||

ద్వీజులసమానజాతీయభార్యయందు బుట్టినపుత్రులు శ్రేష్ఠవకుఢారమిచ్చి మిగి
 లినధనము నాశ్రేష్ఠునతోగూడనమము గా బంచుకొనవలెను || ౧౫౬ ||

మూ॥ శూద్రస్యతు సవతాః నాన్యభార్యా విధీయతే |

తస్యాజాతా స్సమాంశ స్స్య ర్యదిపుత్ర శతంభవేత్ || ౧౫౭ ||

శూద్రునకుసజాతీయమత్రమే భార్యగాని యుత్పన్నాపకృష్టజాతిస్త్రీలుభా

గ్యేలుగా దాదు ఆభార్యయందునాగుకరు బుట్టివను వారందగుననమ లశక్తా కుల
లేయగుచున్నారు గాననుధార మెవ్వనికింలేదు॥ ౧౫౭॥

మూ॥ పుతాన్ ద్వదశయానాహ న్యూణాంస్వామింశువోమనుః |
తేషాంపద్భంధు దాయాదా వ్షడదాయాద బాంధవాః॥ ౧౫౮॥

స్వామింశువమనువు నరులకుపదిలేపడిధములు వారుపుత్రులనిచెప్పెను నా
రిలో నారుగురుబాంధవులును గోత్రదాయాదులును బాంధవులుగ ను నుండన
మానోదకులకు పిండోదక దానమునుజేతురు చనిపోయినవానికింతులయితేన వ్విదు
గోత్రదాయమును పుచ్చుకుందురు శెలక్రికక్తమునుపుచ్చుకొనుచు “పుత్రోర్థిక్షిణి
రితి॥” పుత్రులుపితృరిక్తహరులని వత్సమణమంవలన మైవా రారు గురువు గోత్రధ
నమునుహరించేవారుకారు బాంధవులయితే యగుచున్నారు గావునబంధుకార్యమ
గు నుదక క్రియాదులజేయుచున్నారు మిథాతిథియైతే “షడదాయాద బాంధవాః”
యనుదాసికు శ్తరపటరమునకుదాయత్వబాంధవత్వములు లేవన చెప్పెను గాని
బోధాయనులువారికి బంధుత్వమున్నదనిచెప్పిరిని కుల్లూకభట్టువాసెను॥ “హ్ని॥కా
నీనంచ సహూధంచ క్షింపౌనర్భవంతిథా । స్వయం ద త్త సహదం ద గోత్ర
భాజఃప్రచక్షతే॥” కానీనాదులగుకరున్న గోత్రభాకులని చెప్పబడిరి॥ ౧౫౯॥

మూ॥ బౌరసః క్షేత్రజశ్చైవ ద త్తకృత్తమి వచ |
గూఢోష్ఠనోష్ఠి పవిద్ధచ్చ దాయాదా బాంధవాః॥ ౧౬౦॥

వత్సమణులగు నౌరసాదులొక్కవోజులను బాంధవులనిగుచున్నయ॥ ౧౬౦॥

మూ॥ కానీనచ్చ సహూధచ్చ క్షితిః పౌనర్భవస్తథా |
స్వయం ద త్తచ్చశాద్రచ్చ పడదాయాదబాంధవాః॥ ౧౬౧॥

వత్సమణులకులగు కానీనాదులు గోత్రరిక్తహరులుగాగుగాని బాంధవుల
గుచున్నారు॥ ౧౬౧॥

మూ॥ యద్యకం ఫలమాహ్నిక కుష్టవై స్సంతరిత్ జలం |
తాద్యకం ఫల మాహ్నిక కుష్టవై స్సంతరంస్తమః॥ ౧౬౨॥

బౌరసునిగూఢజక్షేత్రజులను ఒడించుటవలన దుష్టలనెడియంశంకబుట్టునో

యని తన్నీరాసాధకము చెప్పుచున్నాడు తృతాదికముచే గట్టినతెప్పచే జలమును
చాటగోరెడు వాడెట్టిఫలమునొందునో కుభ్రత్రులగు త్రేత్రజాదులచే పారభౌతిక
దుఃఖము తరించుట కూహించినవాడు దురుత్తరమగునట్టి ఫలమునొందునని యా
రసునిచేతనుంబలె త్రేత్రజాదులచే జేయబడిన కర్మము సంపూర్ణఫలదముగాదని
చెప్పెను॥ ౧౬౧॥

మూ॥ యశ్యోరిక్ష్ణీనా స్యాతా హారసత్తేత్రజౌ సుతౌ।

యస్య యత్వైత్వకంఠం సతద్వస్తీతనేతరః॥ ౧౬౨॥

శ్లో॥ “అవుత్రేణ పరక్షేత్రే నియోగోత్పాదితస్సుతః! ఉభయోరప్యసౌరిక్ష్ణీ పిం
డదాతాచధర్మకః॥” అవుత్రకుడగువానిచే నియోగమువలనపరక్షేత్రనుండు బుట్టిం
చబడినసుతుండు జనకక్షేత్రికుల యుభయులరిక్థమును గ్రహించునిద్దరికిపిండదాత
యునగుచున్నాడు యజ్ఞవల్క్యక్తవిషయముగలుగుచుండ త్రేత్రికుడగు తండ్రికి
త్రేత్రజావంతరమందొరనుడు పుట్టినని యప్పడొరసత్తేత్రజులేక రిక్థభాగులగు
చున్నారటలైనప్పటికిని త్రేత్రజులు తనజనకుడగు తండ్రియొక్క రిక్థమునకే య
హులుగాని త్రేత్రకపితయొక్క రిక్థభాగులగాదు॥ “శ్లో॥ పఠంతుత్రేత్రజస్యాం
శం ప్రదద్యాత్వైశ్యకాధనాత్ బౌరసోవిభజః దాయమితి॥” బౌరసత్తేత్రజులూ
కనిధనమును విభజించుకొనెడిచోనున్న ధనములో నారవపాలు త్రేత్రజునకీవలెన
నునది బహుపుత్రులయొక్క ధనమునకు యేదైవే యజ్ఞవల్క్యచే జనకక్షేత్రికుల
యుభయులరిక్థహరిత్వమేదిశెప్పబడెనో యది యారసపుత్రులు లేనివారియొక్క
ఋణ తెలియత్గది॥ మేధాతిథి గోవిందురాజులై తేయనియుక్తాపుత్రుడగు నారసు
నివిషయమై యీశ్లోకము వ్యాఖ్యానముశాసించి యదికాదు అనియుక్తాపుత్రుడత్రేత్ర
జుడుగొవునవానికిరిక్థగ్రహణనిష్కేధమువలననున్న “యశ్యోరిక్ష్ణీనా” యనెడశ్లోక
ము యన్వయించకపోవుటవలననున్నది కల్లుకభట్టవాసెను॥ ౧౬౩॥

మూ॥ ఏకపహారసః పుత్రః పిత్ర్యస్య సుతఃప్రసూః।

శేషాదౌ మాన్యశంస్యార్థం ప్రదద్యాత్ప్రజీవనం॥ ౧౬౪॥

ఈ గాదులచే నారసపుత్రులులేనందున త్రేత్రజులు సంపాదితు లగుచుండ
నౌపధాదికముచే నారోగ్యము నొందినవాని కారసులుగలుగుచుండ నట్టి విషయ
మై యీవచనములు శెప్పబడుచున్నది బౌరసపుత్రులొక డేపితృధనమునకు స్వామి

యగుచున్నాడు డైత్రజునకు వస్త్రాంశము వస్త్రమునగుగాన డైత్రజుని దక్కర
మిగిలినవారందరిని కనుకరముచే పాపపరిహారాదులై గ్రాసాచ్ఛాదనములను శా
గుమాత్రమారనుడిరలెను॥ ౧౬౩॥

• మూ॥ షడంతం డైత్రజస్యాంశం ప్రదత్వా డైత్రకాధవాత్ |
దౌరసోవిభజ౯ దాయం పిన్ద్యం పంచమేవవా॥ ౧౬౪॥

దౌరసుడు విత్తసంబంధినుగు దాయమును విభజించుచో డైత్రజునకువస్త్రాం
శముగాని పంచమాంశమునుగాని యివలెను నిగుకని సగుడాపేక్షచే నిది విక
ల్పము॥ ౧౬౪॥

మూ॥ దౌరసః డైత్రతౌపుత్రౌ పితృనిష్ఠస్య భాగినౌ |
దశాపరేతు క్రమశో గోత్రరిక్తాంశభాగినః॥ ౧౬౫॥

దౌరసః డైత్రజులం క్తప్రకారముగ పితృనిహరులగుచున్నారు ఇతరులగు పరి
మంది దత్తకాదులు గోత్రమును పొందుచున్నారు మొదటిమొదటివారు లేనప్పుడు
మైపెవారు క్రమముగా ధనాంశమునున్న పొందుచున్నారు॥ ౧౬౫॥

మూ॥ స్వేక్షేత్రే సంస్కృతాయాంతు స్వయముత్పదయేద్ధియం |
తమారసం విజానీయా త్పుత్రం ప్రథమకల్పితం॥ ౧౬౬॥

తనకు వివాహితసజాతీయభార్యయందు బుట్టినవా దౌరసపుత్రుడని ముఖ్య
జనిన్ని తెలియవలయును॥ “సూ॥ సవశాంయం సంస్కృతాయాముత్పదిత మా
రసపుత్రంవిద్యా”దనిబోధాయనవచనమువలన॥ ౧౬౬॥

• మూ॥ యస్తల్పజః ప్రమితస్య క్లీబస్య వ్యాధితస్యవా |
సభమేకం నియుక్తాయాం సపుత్రః డైత్రజస్సృతః॥ ౧౬౭॥

జనిపోయినవానియొక్కయూ సపుత్రునియొక్కయూ సంతానము గనుటకు వి
గుళముగువ్యాధిగలవానియొక్కయూ నియుక్తయగు భార్యయందు ఘృతాక్తత్వా
నియోగభమముచే పుట్టినవాడు డైత్రజుడని మన్ననలచే జెప్పబడెను॥ ౧౬౭॥

మూ॥ మాతా పితౄవా దత్తౌతాం యస్మిన్ పుత్రమాపది |
సదృశం ప్రీతనయం క్తం సజ్జేయా త్తమస్సృతః॥ ౧౬౮॥

“శుక్ల శోణితసంభవః పురుషో మాతాపితృనిమిత్తకః । తస్యప్రదానవిక్రయశ్చ
 ధిత్యాగేషు మాతాపితృభవతత్త్వమ్” శుక్ల శోణితములవలనపుట్టినవాడు గావున పు
 రుషుడు తలిదండ్రులును మిత్రముగాగలవాడు వానియొక్క ప్రదానవిక్రయపరిత్యా
 గాదులయందు ఆతలిదండ్రులధికారులగుచున్నారని వసేవస్త్వృతివలన తల్లియును
 దండ్రీయును పరస్పరానుజ్ఞ చే సజాతీయుడగు ప్రతిగ్రహీతకు పుత్రాభావనిమిత్త
 మగు నాపదయందు ప్రీతియు క్తముగననగా భయాడినిమిత్తముగాకుండ నుదకస్థా
 ద్వయముగ నెవని దానమిత్తుకో వాడు దత్తిమాఖ్యుడగు పుత్రుడని తెలియదగును॥

మూ॥ సవ్యశంతు ప్రకుర్యాద్యం గుణదోష వివక్షణం ।

పుత్రంపుత్ర గుణై ర్యుక్తం సవిజ్ఞేయశ్చ కృత్రిమః॥౧౬౯॥

సమానజాతీయుడును తలిదండ్రులకు సారలౌకికములగు శ్రాద్ధాదికమముల
 ను సేయడము వలన గుణమనియు మానడము వలన దోషమనియు నెరిగినట్టియు
 ఇలిదండ్రులకు శిశూపాదీనమును జేయడమందు శ్రద్ధగలట్టియు నెవనిపుత్రునిగా
 జేసుకొందురోవాడుకృత్రిమాఖ్యపుత్రుడనిచెప్పదగును॥ ౧౬౯॥

మూ॥ ఉత్పద్యతే గృహేయస్య నవజ్ఞాయేత కస్యసః ।

స గృహే గూఢ ఉష్పన్నః తస్య స్యాద్యస్య తల్పజః॥౧౭౦॥

ఎవనిభార్య తన యింటిలోనుండగానే సజాతీయుడగు పరునివలన వాడెవ్వడో
 ధేలియకుండు దానియందు బుట్టినవాడు వానికి గూఢోత్పన్నుడు॥ ౧౭౦॥

మూ॥ మాతా పితృభ్యా ముత్పన్నం తయో రన్యతరేణివా ।

యం పుత్రం పరిగృహ్ణీమా దపవిధ స్స ఉవ్యతే॥౧౭౧॥

తలిదండ్రులచేగాని వారిలో నొకరు చనిపోతే నన్యనిచేగాని విడిచిపెట్టబడిన
 వాడెవనిచే స్వీకరించబడునో వానికివాడపవిధుడగు బుత్రుడగుచున్నాడు॥ ౧౭౧॥

మూ॥ పితృవేశ్వరి కన్యాతు యం పుత్రం జనయే ద్దీహః ।

తం కానినం వచేన్నామ్నా వోఘః కన్యా సముద్భవం॥౧౭౨॥

~~పరిగృహ్ణీమాదుండు కన్యయై యుండగానే రక్షాస్యముగా నాకన్యయందు బు~~
~~ట్టినవాడు పిమ్మట నాకన్యను పెట్టియూడిన వానికా పుత్రుడు కానినుడని పేరుగల~~

జ్ఞాడగును మేధాతిధివ్యాఖ్యముకర-డినుంచి 30 శ్లోకములకులేదు॥ ౧౭౨॥

మూ॥ యాగభిక్షణీ సంస్కరీయతే జ్ఞాతాజ్ఞాతాపి వాసతీ ।

వోధుః స్సగర్భో భవతి సహౌథ ఇతివాచ్యతే॥౧౭౩॥

ఏస్త్రీ గర్భిణీయని తెలియబడినను తెలియబడకున్నను వివాహసంసారము ను బొందునో దాని గర్భానుభవము దానివివాహీతునకుసహౌథుడనుబ్రతుడగుచు న్నాడు॥ ౧౭౩॥

మూ॥ క్రిణీయా ద్యస్తవత్సాధకం మాతాపిత్రో త్యమంతికాత్ ।

సక్రితకన్యత స్తస్య సద్యశో సద్యశోపివా॥ ౧౭౪॥ .

తనసంతానాభామై తలివండులివలన నెవ్వడెవనిగానునో వాడువానిగుణము లిచే సద్యశుడెగాని గాకుండని క్రితుడనువుతుడగుచున్నాడు-ఇచ్చట జాతిసాదృశ్యాసాదృశ్యములనిజెప్పరాదు॥ “సజాతీయేవ్యయంప్రోక్త స్తవయేషుమయో చ్యతే”సజాతీయులగు వుత్తులిందీవిధి నాచేజెప్పబడెనని యాజ్ఞాన్యవలీకవచనముగ లుగుచుండుటచే మనమతమందున్న క్రితవ్యతిరిక్తులగువుత్తులందరును సజాతీయులెయనిజెలియదగునని సర్వజ్ఞ నారాయణుడు సవణుడై నాయసవణుడై నాయనివ్యాసెను॥ ౧౭౪॥

మూ॥ యాపత్యావా పరిశ్యక్తా విభవావా స్వయేచ్ఛయా ।

ఉత్పాదయే త్సునర్భత్వా ఫపానర్భవ ఉచ్యతే॥౧౭౫॥

ఏస్త్రీ భర్తాచేవిదువబడినదయిగాని విభవై గాని మరలనొకనివివాహమైకనిన న కొడుకా వుట్టించినవానికి పౌనభావుడగుచున్నాడు॥ ౧౭౫॥

మూ॥ సాచే దక్షతయోనిస్సృగ్ దగ్ధప్రత్యా గతాపివా ।

పౌనభావేన భత్వాసా వునస్సంసార మహాతి॥౧౭౬॥

అక్షతయోనియగు స్త్రీ భర్తానువిడిచి మరియొకనియాశ్రయించెనేని వానిచే నాస్త్రీమరల వివాహసంస్కృతురాలుగా జేయబడవలెను లేదా చిన్నప్పుడు పెని మిట్టనివిడిచి మరియొకరనిరాశ్రయించి యక్షతయోనియగుచు మరల మొదటివాని వద్దకి వచ్చెనేని వాడు మరలంబెట్టకేనుకొనవలెను॥ ౧౭౬॥

మూ॥ మాతాపితౄ విహీనో య స్త్యక్తోవా స్యాదకారణాత్ ।

ఆత్మానం స్వకేయేదన్యై స్వయందత్తు సస్మృతః॥౧౭౭॥ . .

తలదండులుచనిపోయినా కారణములేకుండ ద్వేషాదికముచే వారిచేవిడువబడినా నెవడుతన్నెవనికిచ్చుకొనునో వానికివాడు స్వయందత్తుడను పుత్రుడగుననిమన్వాదులచేజెప్పబడెను॥ ౧౭౭॥

మూ॥ యంబ్రాహ్మణస్తు శూద్రాయాం కామాదుత్పాదయే త్సుతం ।

సపారయన్నేవ శవ స్తస్మాత్పరశవ స్స్మృతః॥౧౭౮॥

శ్లో॥“విన్నాస్వేషవిధిస్సృతఇతి”వివాహితలంచ యిపుత్రవిధియనియాజ్ఞ్యుకలించెప్పటవలన వివాహితయగు శూద్రస్త్రీయందు కామమువలన గనినపుత్రుడు బ్రతికియుండియే శవమువంటివాడుగావున బారశవుడనేపుత్రుడగుచున్నాడు శ్రాద్ధాదికర్మములూనచుట కనవలదుగావున శవమనిచెప్పబడెను॥ ౧౭౮॥

మూ॥ దాస్యాంవా దాసదాస్యాంవా యశ్శూద్ర స్యసుతోభవేత్ ।

సోనుజ్ఞాతో హరేదంశ మితిధర్మో వ్యవస్థితః॥౧౭౯॥

దాసియందుగాని దాసునిదాసియందుగాని శూద్రునకుబుట్టినవాడుతండ్రియాజ్ఞచే వివాహితభార్యయందుబుట్టినవాళ్ళతో సమముగాభాగభాగగుచున్నాడు- ఇదిశాస్త్రమర్యాద॥ ౧౭౯॥

మూ॥ త్రైత్రజాదీన్ సుతానేతాన్యేకావశ యథోచితాన్ ।

పుత్రప్రతి నిధీనాహుః క్రియాలోపా న్మనీషిణః॥౧౮౦॥

ఈచెప్పబడిన త్రైత్రజాదులకు పదొకండుగురిని బుత్రోత్పాదన విధిలోపమున్నుత్రాధాదిలోపమున్ను కాకపోవుగాకయని పుత్రప్రతినిధులనుగా మనులు జెప్పిరి॥ ౧౮౦॥

మూ॥ యవతేభిహితాః పుత్రాః ప్రసంగా దన్యభిజజాః ।

యస్యతే బీజతోజాతా స్తస్యతే నెతరస్యతు॥౧౮౧॥

బొరనపుత్రప్రసంగముచే నీపదొకండుపుత్రులవ్యభికోత్పన్నులగు పుత్రులగుచున్నారని జెప్పబడిరి వారెవనిబీజమువలన బుట్టిరో వానికే పుత్రులుగుదురుగాని

క్షేత్రికాదలకు గారు బౌరసుడుగాని పుత్రికగానియండగా వీరినిసంపాదించరాద నే యథాపరమి క్లోకము “అన్యవీజజా” యనునది యేకోదర పుత్రోపలతణా థకము స్వవీజజులనప్పటికిని పౌనర్భవతూ ద్రాపుత్రులుసంపాదించదగరు “స్లో॥ ఆజ్యంవినాయథాతైలం సస్థిఃప్రతిఃధిస్సనితం తత్రైకాదశపుత్రాస్తుపుత్రకారస యోర్వి నా॥” నేయిలేనపుడు నూనియయెట్లు బ్రతినిధిగానత్వరుషలచే చెప్పబడె నో పుత్రికయు నారసపుత్రుడును లేనప్పడీపదియునాకండు నగుపుత్రులుగాజెప్ప బడినవి వృద్ధబ్రహ్మణి॥

౧౮౧॥

మూ॥ భ్రాతృసామేకజావానాంయశ్యకః పుత్రవాక్ భవేత్ ।

సర్వాస్త్రాస్తైఃపుత్రైఃపుత్రిణో మనురబ్రవీత్ ॥ ౧౮౨ ॥

ఏకపిశ్య మాతృసంభవులగు నన్నదమ్ములలో నొకరినికైననారసపుత్రుడుండ నేనియభ్రాతృలందరును వానిచేపుత్రవంతులగుచున్నారనగా పిండోదకక్రియలుజే యుటకును రిక్తమునుహరించుటకును నాభ్రాతృపుత్రుడేయగునని యథకము॥ “స్లో॥ పక్షిదుహితోజైచివ పిఠరౌ భ్రాతరస్త్రాతత్పుతాం” యనుయాజ్ఞపలికవచన ముచే భ్రాతృపుత్రపర్యంతాభావమందె యనిదెలియదగును॥

౧౮౩॥

మూ॥ సర్వాసామేకపక్షిణాం యశ్యేకాపుత్రిణీభవేత్ ।

సర్వాస్త్రాస్తైః పుత్రేణ ప్రాహపుత్రవతీమకనుః ॥ ౧౮౪ ॥

ఒకనికి బహుమందిభార్యలందీనతో న్నందొకటైపుత్రవతీయైననందరును వా నిచేతనే పుత్రవతులుగా మనువుజెప్పెను॥

౧౮౫॥

మూ॥ శ్రేయస శ్చైయసోలాభే పాపీయాన్రిక్తమహాః ।

బహవశ్చైత్తనదృశా స్సర్వేర్విక్తస్య భాగినః ॥ ౧౮౬ ॥

ఇచ్చటనారసాదిపుత్రులందరును ప్రకృతముగావున వీరలలో పూర్వపూర్వుడు లేకుండినతో పైపైవాడు రిక్తముగురుచ్చుకొని ఇతరులను॥ “సూ॥ సచాన్యాక్ బి భ్యయా”దనువిష్ణువచనముచలనబోషించవలెను ఇట్లుండగాతూద్రాపుత్రుని ద్వాద శవిధపుత్రులలోను బరించడము తేత్రజాదులున్నప్పుడు వీడుధనానహుకడని క్షా పకాథకము అట్లుగాకున్న క్షేత్రియావైశ్యాపుత్రులువలెను వీడున్ను బౌరసుడేగా వునధనమునుబొందిని గాన పూర్వుడుపయివార్యను బోషించవలెనునదిజూడదగు

ను క్షేత్రజనుకున్ను గుణవంతుడగు దత్తునకున్న నారసుడైదవపాలైన నారవ పా-
లైన నిమ్మనిజెప్పబలన పానభావాదులు సమానులు అహమందిగలిగి లేనియం-
దరును సమముగాబంచుకొనవలెను॥ ౧౮౪॥

మూ॥ సభాశరణోనపితరః పుత్రార్థిహరాఃపితృః॥

పితాహరేదపుత్రస్య రిక్తభ్రాతరవీవచ॥౧౮౫॥

ఏకోదరభ్రాతలుగాని దలిదండులుగాని రిక్తభాతులుగాదుమరేమంటేపుత్రు-
లురిక్తమును బుచ్చుకుందురనగాపితవీవారనఃపుత్ర్యాయనుటచేనారసపుత్రులులేనప్పు-
డు క్షేత్రజులు రిక్తభాతులని దీనిచేజెప్పబడిరి ముఖ్యానుఖ్యపుత్రులును పక్షి-
యూ దుహితయులేనివానిధనమును తలిదండులును వీరున్న లేనప్పుడున్నమ్ములును
బుచ్చుకొందురుతోవిషయముమందుజెప్పబడును॥ ౧౮౫॥

మూ॥ త్రయోదామదకం కార్యం త్రిషుపిండః పృవతేతే॥

చతుర్థాస్సంప్రదాతైషాం పంచమోపద్యతే॥౧౮౬॥

పితృపితామహప్రపితామహులకు ముగ్గురికిని నాలవవాడగుకొడుకు పిండోద-
కములనిచ్చెడువాడుగానియైదవవాడుమరిలేడుగావున పితామహాదులధనమునుగా-
నిపాత్రులయినను హరితురు ఔరసపుత్రపౌత్రాదులయితే“పుత్రేణలోకాజ-
యతీత్యాదులచే పితృపితామహాదిధనభాతులగుటనిర్ధమే॥ ౧౮౬॥

మూ॥ అనంతరస్య పిందాద్య స్తస్యతస్య ధనంభవేత్॥

అతడిభ్యవంసకల్యస్సాస్య దాచార్యశీప్య వీవచ॥ ౧౮౭॥

ఈసామాన్యవచనమునకు చేప్పబడినయారసపుత్రాదిసంపిండులవిషయమైమా-
త్రాపియైనవై యథ్యమగును గాన ననుక్తపత్న్యాదిరాయుప్రాప్తికి నిదిగావలె-
నో చనిపోయినవానిధనమును సపిండులలోనన్నిహితృడగుపురుషుడుగాని స్త్రీగాని
పుచ్చుకొనవలెను అందులో “ఏకవేదారసః పుత్రః” యనుటవలన నారస పుత్రు-
డే సర్వధనమునకధికారియగుచున్నాడు క్షేత్రజగుణద్వక్తకులకు పంచభాగమై-
నశష్ఠాంశమైనివలెను క్షేత్రజానంతరులును బోపించుచున్నాడు ఔరసుడులేకుండ
నచో పుత్రికయు నటపై తత్పుత్రుడు॥ “శ్లో॥ దాహిత్యవివచనాః దపుత్రస్యాశ-
లంధనం॥” అనుటచే దాహిత్యమ పుచ్చుకొనవలెను ఇచ్చట పుత్రాభావమనగా

సారసాభావమేవివక్షితము వీడులేనప్పుడు తేత్రజాదులు యధాక్రమముగా పితృ
ధనాధికారులగుచున్నారు ఈ దాగ్రుతుగ్గుడు క్తప్రకారముగ దశమభాగాధి కారి
యగుచున్నాడు దశమభాగావశిష్టముగు ధనమును నన్నికృష్ట సపేక్షుడు పుచ్చుకొ
నును ఈపదిముగ్గురుపుత్రులున్ను లేనప్పుడు సర్వధనమునున్ను బన్నియే గ్రహించు
ను ఇందుకు యజ్ఞ వలికావచనము॥ “క్లో॥ పక్షిదుమితరతైచ్చవ పితరభాగ్భ్రతరస్త
థా॥ తత్సతోగోత్రజోబంధు శ్విష్యసబ్రహ్మచారిణి॥ ఏషామభావే పూర్వస్య ధన
భాగుత్తరోత్తరః॥ స్వర్యాతస్యహ్యపుత్రస్య సర్వవక్షేపస్యయింపిధిః॥” అని ప్రుడై
చనిదొయినవాని ధనమును యీచెప్పబడిన భార్య కూతురు తిలవిండ్రులు అన్నిద
మ్మలు వీరిపుత్రుడు గోత్రబ్రాహ్మణగా నపిండాదులు ఇతరబంధువులు శత్రువులు సహ
ధ్యాయ క్రమముగా పూర్వపూర్వులులేకుండిన జైమైవాడు హకురవారుడగునని
మరియున్నట్లే॥ “క్లో॥ ఆమ్నాయైస్సృతితంత్రేవ లోకాచారేచమారిభిః॥ శరీరాధం
స్సృతాజాయా పుణ్యాపూర్ణలేసమా॥” వేదశాస్త్రలోకాచారములందు పెద్ద
లచేసర్దశరీరముభార్య పుణ్యపాపఫలములగు సుఖదుఃఖములను సమముగా బొం
దునని జెప్పెనని బృహస్పతి మరికొన్నివచనములు వ్రాసెను॥ “క్లో॥ యస్యహింసర
తాభార్యాదేహార్థం తస్యజీవతి॥ జీవత్యర్థశరీరేతు కథమన్యస్సవమాప్నుయోత్॥
సకులైర్విర్యవై నైస్తు పితృమాతృసనాశీభిః॥ అపుత్రస్య క్రమితస్య పక్షితద్భ
గహరిణీ॥ పూర్వప్రమితాగ్నిహోత్రం మృతేభతేరి తద్ధనం॥ వింశేష్టేప్రతా
నారీ ధర్మవిషసనాతనః॥ జంగమంస్థావరంహూమ కన్యంధాన్యమథాంబరం॥ ఆ
దాయదాపయేచ్ఛార్థం మానషాత్మాసికాదికం॥ పితృష్టగరుదాపిత్రాణా భ
ర్తృస్వస్త్రియమాతులా॥ పూజయే ధవ్యపూతాభ్యాం వృధానాథాః క్షీ
న్ప్రియః॥ తత్సపిండా బాంధవావా యేతస్యాః పరిపంథినః॥ హింస్యర్థనాని
తా॥ రాజా చోరదండేశసశాసయేత్॥” భార్యసగముదేహమదియుండగాపిత్రుడు
తెవ్వరు నాధనమపహరించలేరనిన్ని భార్యముందుకాలముజేసెనేని యగ్నిం బ
తహియేనేని ధనమునున్ను హరించుననిన్ని అపుత్రనిస్థావరజంగమధనధాన్యాదు
లవన్నిటినిన్ని భార్యయేహరించి వానికి శ్రాద్ధములన్నియుజెట్టుననియు భతహయ
కర పితృవ్యాదులను వేనల్లుడు మొదలగు బంధువులనున్ను యితరులనున్ను జష్టా
పూతకములచేపూజించుడు స్త్రీమంచిప్రదతకసతోను ఉపత॥ నెన్ని భత్యకనలంబు
ధులుగాని యితరులుగాని యెవ్వరైన విరోధులై స్త్రీలకనాదులనపహరింతురొ

వారికి గాని ఇందుకు చేసిన క్షమచే కానించవలెనని స్వర్ణబ్రహ్మతాతా వచనము
 లు॥ “గ్లో॥ అప్రతాశయనం భతుః పాలయంతీ ప్రత్యేతా॥ పశ్యేవభక్త్యాత్
 ప్సిండుం కృష్ణమృతకంలభేచ-” పుతులులేని స్త్రీభర్తృశయ్యాపరిపాలనవ్రత
 మును శేయుచున్నదై భార్యేవే ఆభర్తృకశ్రాద్ధము జేయవలయును అతని సర్వభ
 వమును బొందవలెనని వృద్ధమనువు॥ యేదైతే “స్త్రీణాంతుజీవనందద్యా”దనపోష
 ణము మాత్రపరమగువచనము శేపుబడెనోయది దుష్టిలయైకార్మికలుగాక యా
 వనస్థయై సమీకారణగు పక్షివిషయము అదిగావున మేధాతిధిచే పత్నులకులం
 శభాగిత్వము సమీధమనిచెప్పబడెను గాని యిదిబ్రహ్మతాతాది సమ్యతముగాదని కు
 ణ్డాభిప్రాయము॥ పత్నీలేకుండినదహితయనదిలేకుండినతండ్రియు తల్లియు వారులేకం
 డినసోరచారతలు వారులేకుండినతత్తుత్రులు॥ “గ్లో॥ మాతర్యపివృత్తాయాం పి
 తుగ్నాభావారేధన” మనివత్సమాణముచేతఁజ్ఞితల్లియు నదిలేకుండిన సమీపసం
 దును వామృతునిధనము గ్రహించవలెను పితామహసంతాన మెవరును లేకుండిన
 ప్రపితామహ సంతానము వారనిన్నిచెప్పబడె నటమైనపిండసంతానము లేకుండి
 నసహనోదకులు సాచార్యులు శిష్యుడు క్రమము గాఢనముగ్రహించవలెను॥౧౮॥

మూ॥ సర్వసామన్యభావేతు బ్రాహ్మణారిక్థభాగినః ।

తై విద్యాశ్శుచయోదాంతాస్తథాధర్మోనవిద్యతే॥ ౧౮॥

యీమైనచేప్పినవారెవరును లేకుండిన వేదత్రయార్యయనము గలిగి బాహ్యంత
 రశౌచయుక్తుడై జితేంద్రియులగు బ్రాహ్మణుల మృణునిధనమును పుచ్చుకొనివా
 రెపిండ దానాదికమును జేయవలయు నట్లైన మృతునకు శాస్త్రాధిధర్మ హానిగా
 కపోవుచున్నది॥ ౧౮॥

మూ॥ అహర్వం బ్రాహ్మణద్రవ్యం రాజ్ఞానిశ్య మిహిన్ధిపిః ।

ఇతరేషాంతు వతానాం సర్వాభావే హరేన్నృపః॥౧౯॥

బ్రాహ్మణధనమును ర శిష్యుడును గ్రహించగూడని శాస్త్రమర్యాద మైనచే
 ప్పినయోగ్యులలేకుండినను బ్రాహ్మణమాత్రులకునైన నాధనమిచ్చించదగును॥తి
 యాదులధనమునైతే పూర్వోక్తదాయభాగులేష్యునులేకుండినచో రాజువచ్చు
 కవలయును॥ ౧౯॥

మూ॥ సంస్థితస్యా సపత్యస్య సగోతా త్పుతమాహరేత్ ।

తక్రయద్విక్ర జాతంస్యా తత్స్త్రిక్ ప్రతిపాదయేత్||౧౯౦||

అనపత్యై చనిపోయినవానిభార్య సమానిగోత్రుడగు పురుషునివలన పెద్దల చే నియుక్తురాలై నియోగధర్మముచే పుత్రునిగనవలెను ఆభర్తృకథనమునాపుత్రుల నకివలెను “దేవరాద్వా సపిండాద్వా”యనిచెప్పటవలన సగోత్రునియోగపాప్రీతి కొరకును తజ్జన్ముడగువానికి రిక్తభాగిత్వముకొరకు నీవచనము|| ౧౯౦||

మూ|| ద్వైతుయా వివదేయాతాం ద్వాభ్యాం జాతే స్త్రీయాధనే|
తయోర్యద్యస్య పిత్ర్యంస్యా తత్సగృహ్లాతేనేతరః||౧౯౧||

హ్లో||“యద్యేకరిక్తి నాస్యా తా”మనెడు గ్లోకమారసత్వేత్రజులకు చెప్పబడెను యీ గ్లోకమైతే దొరసపానర్చనవిషయము యొకభర్తకు దొరసుమపుట్టినపిల్లకు నా భర్తాచాపి గా వానిధనమును నాశిశువునుంగొనిపోయిమరియొకనించెల్చి శిశుకొని వానివలన పుత్రుడుజన్మించినపైని యాభర్తాయును జనిపోయినపైని వానిధనము న్ను నాస్త్రీసాస్త్రగతింపై నచో నాధనమునకు దానిపుత్రులుయిద్దరును భాగాధుకలై వివాదపడినప్పుడు యెవనికియెవడుతండియో వానిధనము వానికిపుట్టినవాడు పుచ్చుకొనవలయునుగాని అన్యధనమన్యపుత్రుడుగొనదగదు|| ౧౯౧

మూ|| జనన్యాం సంస్థితాయాంతు సమంసర్వం సహౌదరాః|
భజేరక మాతృకంరిక్తం భగిన్యశ్చ సనాభయః||౧౯౨||

తల్లి చనిపోయినపిల్లకుట సోదరులగు భ్రాతృలును భగినులుననగానవివాహితలు ను తల్లిధనమును సమముగాపంచుకోవలయును వివాహితభగినులకు నాధనమ ననుసరించి కొంతధనమునియ్యవలెను అందుకు బృహస్పతివచనము||హ్లో|| “స్త్రీధనం స్యాదపత్యానాం దుహితౌచ తదంశిసి|అపుత్రాచేత్యమూఢాతు లభతేమానమా త్రకం”స్త్రీధనము దానిసంతానములలో కొమాతేయున్న భాగభాకురాల గుచున్నది యదివివాహితురాలై పుత్రవతిగాకుండనుండిన సన్యాసరూపముగా కొంతధనమునుపొందునని అందువలనకన్యకలకు పితృధనమందునువలెను వివాహి తలకు మాతృధనములో సోదరుడు తనభాగమునుంచి చతుర్థాంశమివలెను||

మూ|| యాస్తాసాంస్య దుహితర స్తాసామపి యథాహతః|
మాతామహ్యే ధనాతిరంచి త్రుజ్జయం ప్రాప్నోత్విక్||౧౯౩||

అకౌను తేలయొక్క కన్యపిల్లలకున్న మాతామహీధనమువలన యేలాగు నయితే భూజయగుచో యట్లుప్రీతిచే నొంతధనమీగును॥ ౧౮౩॥

మూ॥ అశ్వగ్నధ్యావాహనికంద శ్తందవ ప్రీతికర్ణచి॥

భాగ్యమాతృ పిశ్యప్రాప్తం పద్విధం స్త్రీధనం స్మృతం॥౧౮౪॥

వివాహాన్ని సన్నధి పిత్రాదులిచ్చినది యశ్వగ్నియను స్త్రీధనము పుట్టినయిం టనుంకి భర్తృగృహంబునకు బోవునపుడాడపడుచులకీబడిన దధ్యావాహనికము॥ శ్లో॥“వివాహకాలే యత్ప్రీతిభ్యో దీయతేశ్వగ్నాన్నిధౌ తదభ్యగ్నక్రతంసద్భిః స్త్రీ ధనం సద్భిఃకృం యత్సువలభతేనారీ నీయమానాతు మైత్యకాత్ అధ్యా వాహనికంనామతేత్ స్త్రీ ధనము దాహ్యతం” వివాహకాలమధగ్నిసన్నిధిని ని నారే పెట్టేటప్పుడున్న స్త్రీకేమిలభించునో యది యశ్వగ్నియన్ని యధ్యావాహ నికమున్ని బేరులొలస్త్రీధనములు ప్రీతిహేతువగు బనియందు భత్రాదులచే నీ బడినన్ని భార్యచేతనున్న తండ్రిచేతనున్న తల్లిచేతనున్న సమయవిశేషము లందు స్త్రీలకీబడినన్ని యాయారు ప్రకారములు స్త్రీధనమనిచెప్పబడెను॥౧౮౪॥

మూ॥ అన్వాధేయంద యద్దశం పత్యాప్రీతేన చైవయత్ ।

పత్యాజీవతి వృత్తాయాం ప్రజాయా స్తద్ధనంభవేత్॥౧౮౫॥

అన్వాధేయమనగా “శ్లో॥వివాహోష్పరతోయత్తు లభ్యంభర్తృకులేస్త్రీయా । అన్వాధేయం తదుక్తంతు సర్వబంధు కులేతథా॥” వివాహానంతరమందు భర్తృకు లమందున్న పితృకులమందున్న స్త్రీకిబాధమగునదిన్ని ప్రీతుడగు భర్తచే నీబ డినదిన్ని పూర్వకోశ్లో క్తమగు నిధ్యగ్నానికిమున్న యేస్త్రీధనముగలదో యది భర్తఃబ్రహ్మియుండగా స్త్రీచనిపోయేనేని యాధనమందయు నాస్త్రీయొక్క సంతానమునకు హాకగుచున్నది॥ ౧౮౫॥

మూ॥ బ్రాహ్మజైవాషా గాంధర్వ ప్రాజాపత్యేషు యద్వసు ।

అప్రజాయా మతీతాయాం భతురేవ తదిష్యతే॥ ౧౮౬॥

బ్రాహ్మజైవాషాగాంధర్వప్రాజాపత్యేవివాహములం దారువిధములగు స్త్రీధ నము సంతానములేక నాస్త్రీచనిపోయేనేని యాధనము దాని భర్తకే హాకగు చున్నది॥ ౧౮౬॥

మూ॥ యత్ప్రత్య స్సాన్యత్ ధనం దక్షం వివాహేష్యసురాదిషు ।

• అప్రజాయా మతీతాయాం మాతా పిత్రో స్తదివ్యతే॥౧౯౭॥

అనుచరాత్సప్తశాచములనెడి వివాహములందు స్త్రీకిలభమైన ధనమారువిధములయినదిన్ని సంతానములేక నా స్త్రీచనిపోయెనేని చాని తెలిదంబులకు హాకరగుచున్నది॥ ౧౯౭॥

మూ॥ స్త్రియాంశు యద్యవే ద్విత్తం పితౄదత్తం కథంచన ।

బ్రాహ్మణీ తదృషే తగన్యా తదపత్యస్యవా భవేత్॥౧౯౮॥

బ్రాహ్మణునకు నాలుగుజాతుల స్త్రీలును భార్యలైయున్నప్పుడందు ఊత్రియాది స్త్రీల బుట్టినంతినుండి చెచ్చకున్న ధనము నాత్మత్రియాది స్త్రీ తన సంతానమున్న భర్తాయుత్పలేక చనిపోయెనేని యితరసజాతీయ విజాతీయసప్త సంతానములున్నపుటికిన్ని బ్రాహ్మణ స్త్రీకిబుట్టిన స్త్రీలున్న వారిసంతానమైనను బుచ్చుకొనవలెను॥ ౧౯౮॥

మూ॥ ననిహారం స్త్రియః కుర్యుః కుటుంబా ద్భవమధ్యగాత్ ।

స్వకాదపిద విత్తాద్ధి స్వస్య భతుః రనాజ్ఞయా॥ ౧౯౯॥

అనేకమంది బా, లతో సమష్టిగానున్న సామాన్యకుటుంబధనములోనించి రత్నాన్యలంకారాధికమై స్త్రీలంతిని కొనరాదు భత్రాజ్ఞలేకుండ భర్తాధనమైన నట్లుజేయరాదది స్త్రీధనమున్నుగాదు॥ ౧౯౯॥

మూ॥ పత్నాజీవితీ యస్తీన్యభి రలంకారో ధృతోభవేత్ ।

నతలభశేరీక దాయాదా భజమానాః పతంతితే॥ ౨౦౦॥

భార్యజీవితమునందుగా నతని సమ్మతించే స్త్రీచేధరించబడిన యలంకారములు విభాజ్యములు గావు భార్యచనిపోయిన పయిని పుత్రాదిదాయాదులు వాటిని విభజించుకొని రేల పతతులగుదురు॥ ౨౦౦॥

మూ॥ అనంతా క్షీ బసతితా జాత్యంధబధిరౌ తథా ।

ఉత్పత్తజడ మూకాశ్చ యేవకేచి నిర్విరింద్రియాః॥౨౦౧॥

క్షీణ పతిత జాత్యంభబధిరోస్థిత జనకూక పంగ్వామబు నిరిందియులగువా
రును పితాదిధనభాకులగుగారు గ్రాసాచ్ఛాదనాదులచే బోధ్యులగుచున్నారు.

మూ॥ సర్వేసామపి తు న్యాయ్యం దాతంబు శక్త్యా మనీషితా ।

గ్రాసాచ్ఛాదన మత్యంతం పతితోహ్యదద్భవేత్॥౨౦౨॥

ఈక్షీణబాదులకు శాస్త్రీయముగ శిశ్నహరియగువాడు యావజ్జీవము తక్తగ్రహ
సారముగ గ్రాసాచ్ఛాదనముల నొసంగవలయును నట్టివ్యక్తున్న బతితుడయ్యిం॥

మూ॥ యద్యథితాత దాదై స్సాస్య స్తీరబాదీనాం కథంచన ।

తేషా ముత్పన్న తంతూనా మపత్యం దాయ మహాత్తి॥౨౦౩॥

“కథంచన” యనుటచే క్షీణబాదులు వివాహాహుళినిసూచించబడెను యేలాగు
నై న స్తీక్షీణబాదులకు వివాహేచ్ఛబాడమ నై క్షీణునికి తేత్రజుడు గలుగుచుండగ
వాడున్న జాత్యంభాదులకు బుట్టిన యపత్యమున్న దాయధనమును బుచ్చుకుం
దురు॥ ౨౦౩॥

మూ॥ యతిరంచి ప్రితరిప్రేతే ధనంశ్చేదోధిగచ్ఛతి ।

భాగోయవీయసాం తత్ర యదివిద్యాసుపాలినః॥ ౨౦౪॥

తండ్రి మృతుడగుచుండ భ్రాతృతొనవిభక్తుడైయున్న శ్రేష్ఠుడు తన పౌరుష
ముచేనేమిధనమాజీకంచినను నాధనమువలన విద్యాభ్యాసముజేయుచున్న కన్య
భ్రాతృలకు భాగమీవలె నితరులకకూరలేధా॥ ౨౦౪॥

మూ॥ అవిత్యానాంత సర్వేసామహతశ్చై ధనంభవేత్

సమస్తాత్రవిభాగస్సాస్య దపిత్యగ్నిధారిణా॥౨౦౫॥

అందరన్నవమ్ములకున్న కృషివాణిజ్యాదులచే ధనమచ్చీనియప్పడు పిత్యగ్నిగు
ధనములేకుండ స్వాజీతమగుధనమందు సవిభాగముగావలెను ఉద్ధారము లేదు

మూ॥ విద్యాధనంతు యద్యన్య తక్తస్యైవ ధనంభవేత్ ।

మైత్రమా ద్వాహికంచైవ మాధుపకేక మేవచ॥ ౨౦౬॥

విద్యామూలము గానున్న మిత్రులవల్లనున్న వివాహమందున్న మధుపకా
లమందు పూజ్యతచేతినున్న బ్రాహ్మగుధనము విభజ్యముగాదు గాన నెవనిక

• స్థుకారీకేనో యదివానిదేయగుచున్నది విద్యాధనముకా త్యాగములచేతెప్పబడెను
 “శ్లో॥ పరభక్త ప్రదానేనప్రాప్తావిద్యాయదాన్యతః॥ తేయాప్రాప్తంచ విధిరావి
 ద్యాప్రాప్తం తదవ్యతే । ఉపన్యస్తేనయల్లభ్యవిద్యయాపాపూర్వకం । విద్యాధ
 నంతు తద్విద్యాద్విధాగ న విభ్యతే॥ శిష్యావాత్వేజ్యుః ప్రశ్నాత్ సందిగ్ధప్రశ్న
 నిణాయాత్ । అజ్ఞానసంశనాద్వాదాల్లభం ప్రాజ్ఞగ్రహన్యతే । విద్యాగ్రహం
 తుతత్ప్రాహుర్విభాగ న విభజ్యతే॥” అన్యుడన్నము పెట్టి టచె నన్యునివద్దసభ్యసిం
 చివచ్చితే ప్రాప్తమైనదిన్ని విద్యావిషయమైనదానికంటె ముందబడినదై గ
 తించితేచ్చినదిన్ని శిష్యునివలన నాత్మేజ్యమువలన యడిగినప్రశ్నకు త్వరమిచ్చుట వ
 లన సందిగ్ధుగు బ్రహ్మమునునిణాయించుటవలన వానికజ్ఞానమును దీచుటవల
 న వాదజయమువలననన్ను ధనవంతునివద్దనుంచి లభ్యయినదిన్ని విద్యాగ్రహమనితె
 ప్పిరదనిభాగములొకరాదు మేధాతిధిగోవింద రాజుల మధుపరికమనగా ఆత్మే
 జ్యులబ్ధమని వ్రాసిరి ఆత్మేజ్యుప్రాప్తము విద్యాగ్రహము చూడుకొకమువేరేచేపు
 బడినదిగా వారువ్రాసినదిగాదని కుల్లూకభట్టవ్రాసెను॥

౨౬౬ ।

మూ॥ భ్రాతృశాంతాయస్తునేహత ధనశక్త్యస్సకర్మణా ।

సనిర్భాజ్యస్సకాదంశా తిరించిద్దత్వోజీవనం॥౨౦౭॥

అన్నదమ్ములలోనొకడు రాజాశ్రయాదికమువలన ధనార్జనమందు సమర్థుడై
 సామాన్యమగుపితృధనమును తనభ్రాతృలకు విడిచిపెట్టుగాక నైనతానుతనవంతు
 లానుంచి కొంతభ్రాతృలకు జీవనాధకమిచ్చిపిభక్తత సేర్పాటుచేయవలెను అటు
 నైనముందుత పితృశ్రులు వివాదనుపొందరు॥

౨౦౭॥

మూ॥ అనుషఘ్నై పితృద్రవ్యం శ్రమేణయదుపాజీతం ।

స్వయమీహితలబ్ధంత న్నాకామోదాతు మహాతి॥ ౨౦౮॥

పితృద్రవ్యావిరోధముగా తానుశ్రమచేసి యాజికొనినధనము నన్నదమ్ములకు
 విభజించుటకు తనకనిష్ఠమేని యిచ్ఛనకరలేదు॥

౨౦౮

మూ॥ పైతృకంతు పితృద్రవ్య మనవాప్తం యదాత్నుయాత్ ।

స్వయమీహితలబ్ధంత న్నాకామో దాతుమహాతి॥ ౨౦౯॥

పైతృకమగు ధనమునసామర్థ్యముచే తానొందలేకున్నను తనపుత్రులు సమ

ధృవై వ్రుచ్చుకొనవచ్చును స్వాజీతము నిష్ఫలేకుండెనేను ప్రతులకైనబుచ్చియూ
నకరలేదు॥ అం॥

మూ॥ విభక్తా స్సహజీవతౌ విభశేరక్ వ్రునర్యది।

సమస్తత్ర విభాగస్సౌ జ్యైష్ఠ్యంతత్రనవిద్యతే॥ అం॥

ముందుగానుద్ధారముగలిగి గాని లేక గాని యన్నదమ్ములు విభక్తులై మరలకలిసి
దిరుగా విభజించుకొనునప్పుడు సమముగా విభాగముగావలెను గాని యుద్ధారము
మరిలేదు॥ అం॥

మూ॥ ఎషాంజ్యేష్ఠః కనిష్ఠోవాహీయతాచ ప్రదానతః।

మియతాన్యతరోవాపి తస్యభాగోపలుప్యతే॥ అం॥

ఈయన్నదమ్ములలో నొకడు విభాగకాలమందు సన్యాసాదికముచేసిన మృ
తిచేసిన లేకున్నప్పుడు వానియొక్క భాగములోపించుడు మరెవఁడు॥ అం॥

మూ॥ సోదర్యా విభజే రంస్తం సమత్యసహితాస్సమం।

భ్రాతరోయేచ సంసృష్టా భగన్యశ్చ సనాభయః॥ అం॥

ఎకోదరభ్రాతలు భగనులుకలిసి వానియంశమును సమముగా పంచుకోవలయు
ను సావత్సీసోదరులైనను తమతమ భాగములను కలుపుకొని ఏకయోగజేమను
లై యుండిరని వారికిని వంతుగలదు॥ యిద్దిన్ని భ్రాతృపత్నీ పితృమాత్రభావవంజీ
యని తెలియదగును॥ అం॥

మూ॥ యోజ్యేష్ఠో వినికుర్వీత లోభాద్భ్రాతృభ్యో యదీయసః।

సో జ్యేష్ఠస్యాదభాగశ్చ నియంతవ్యశ్చ రాజభిః॥ అం॥

ఏ జ్యేష్ఠభ్రాతృలోభమువలన తమ్ములను వంచియినో వాడు జ్యేష్ఠభ్రాతృత్వ
పూజానూన్యుడైనోద్ధారభాగరహితుడై రాజుచే దండార్డుడుగావలెను॥ అం॥

మూ॥ సర్వవివవికర్మస్థాః నాహంతి భ్రాతరోధనం।

నచాదత్వా కినిష్ఠేభ్యో జ్యేష్ఠః కుర్వీతయాతకం॥ అం॥

పతితులు గాకపోయినను ద్యూతవేశ్యాసేవాది వికర్మనకులగు సన్నోక్తులు

సో శ్లోవుషు తమ్మలకు కనమివ్వక వారిని తనకును సామాన్యులగు కనమువలన
 (స్త్రీ) భవదిరూపముగ విభాగానహా మగునట్లుగా నాత్మాభామై కనమునుగూ
 చ్చునొనెనేనెవాడున్న క్రితావలంబుగారు. ౨౦౧॥

మూ॥ భ్రాతృనామవిభక్తానాంయద్యద్దానంభవేత్సహా।

సపుత్రభాగంవిషమంపితౄదప్యతరథంచన॥ ౨౦౨॥

అంటి యవిభక్తులకునన్న చమ్మలలో భనాజునాభామైయుద్ధాను ద్యోతే
 విభాగాకాలమందు కొడుకులలో నెవ్వొకైనవధికాశము నీరారు॥ ౨౦౨॥

మూ॥ దుర్భవంవిభాగాజ్జాతస్తు పిత్ర్యమేవహరేవనం।

సంస్మృత్యైవసహయేస్యవిభజితసతైస్సహ॥ ౨౦౩॥

స్వేచ్ఛచే తండ్రిపుత్రులకు పంచిపెట్టినమేనియనగా విభాగానంతరమందు భ
 త్తనవాదాతండ్రి చనిపోయినపిల్లలు నాపితృకనమునే పుచ్చుకొవలెనువిభక్తపును
 డునండితో సంస్మృత్యయ్యేనేని పితృమరణానంతరమందు నాసంస్మృత్యుచేయు
 కోవలెను॥ ౨౦౩॥

మూ॥ అనపత్యస్య పుత్రస్య మాతౌదాయమవాప్నుయాత్।

మాతర్యపివపుత్రాయం పితృర్దాతా హరేథనం॥ ౨౦౪॥

అనపత్యుడు పుత్రునిధనమును తల్లి పుచ్చుకొవలెను మున్ను “పాపాదే దపు
 త్రస్యరిక్త”మనిచెప్పటవలన నిచ్చటమాతాహరేతిత్యాదికము యుజ్యమనిరాచే “పిన
 రా”వనియేక శేషచెయ్యడమవలన “అపుత్రస్య ధనంపత్నృభిగామి”అదభావే ఈ
 హిత్యగామి తదభావేపితృగామి మాతాపితౄదాతా”ని యేక శేషగానేకీర్తన
 చనమున సంఘటవలననున్న తలిదండ్రులు విభజించి పుచ్చుకొవలెను అట్లి చని
 పోతే పత్ని పితృ భార్య భార్యజాభావమందు తండ్రికొన్ని పుచ్చుకొవలెను॥ ౨౦౪॥

మూ॥ ఋణేకనేవ సర్వస్యైక్ ప్రవిభక్తయథావిధి।

పశ్యాద్వశ్యేతయశ్శించి త్రస్సర్వం సమతాంపయేత్॥ ౨౦౫॥

క్రితాదికృతముగమైనను విభజనావశ్యమైనను భాగలంబగును పశ్యంతి
 నెనపిల్లలు యెంతమాత్రమునైనం గనపడెనేని దాని భాగలంబగును సమముగ

అంశము గాని యుద్ధారములేదు|| ౨౦౧||

మూ|| వస్త్రం సత్ర మలంకారం కృతాన్న మదకం స్త్రీయః|
యోగక్షేమం ప్రచారంచ నవిభాజ్యం పశచత్|| ౨౦౨||

సమష్టిగానుండునపుడు వస్త్రవాహనాభరణాదికమేది యెవని యనుభవము
అనుండెనది విభాగకాలమందు వానిచేగాని విభజించుకొనరాదు యిదిన్ని విస్తార
మున వివరింపగా నీవస్త్రైవవ్యముగా నవనుగా నుండేని యవిభాజ్యమే
యనుచున్నప్పుడు కృతాన్న విభజించుకొనవలెను గావున నె- “స్త్రో|| విక్రీయ వ
స్త్రాభిభావం” అనునట్లు చరమకృతాన్ననగా నత్తుపిండిమొదలగునవిపంచుకొ
నగాని వస్త్రమగు నట్లు గలదయ్యెనేని “స్త్రో|| కృతాన్నంచాకృతాన్నేన పరి
వర్త్యవిభజ్యతే” అనెడుమాన్యుతివచనముచే నట్టివస్త్రపిండిమొదలగుదానికీత్యుమూ
ర్ఖముగు నసక్యపదార్థమును పుచ్చుకొవలెను ఉదకమనగా కూపాదికతమదియం
దనికి సామాన్యమయ్యెనేని విభజనీయమే “స్త్రీయః” అనగా దాసీలు మొదలగు
వారు విభాగాహుకలుగారు గాని తల్లియగు వాళ్ళచేవనిచేయించతగును “యో
గక్షేమ”మనగా పోట్లమనగా మంత్రిపురోహితాదికమ. “ప్రచార” మనగా గోవులు
యొదలగునవి నడిచెడిత్రోవయొట్టివి మన్వాయలవిభాజ్యములనిచెప్పిరి|| ౨౦౩||

మూ|| అనుముక్తో విభాగోవం పుత్రతాశాంచ క్రియావిధిః|
క్రిమశః క్షేత్రజాదీనాం ద్యూతభర్తృం నిబంధతి|| ౨౦౪||

ఇది క్షేత్రజాదిపురుషులకు క్రిమయుగా దానివిభాగప్రకారము మీకు జెప్పబ
డియె నిప్పుడు ద్యూతవ్యవస్థను జెప్పెదనువినుండు|| ౨౦౫||

మూ|| ద్యూతం సమాహ్వయంచైవ రాజారాష్ట్రాన్నివారయేత్|
రాజాంతకరణావేక్షా జ్వోదాపృథివిషీతా|| ౨౦౬||

మొందుచెప్పబడెడు లక్షణములుగల ద్యూతముసమాహ్వయము ననెడు రెంటిని
న్ని రాజ్యములో జుగకుండ రాజునివతికంపజేయవలెను|| యీరెండును రాజులకు
విరాళకరములగు గావున|| ౨౦౭||

మూ ప్రకాశ మేతత్తాసూర్యం తద్దేవనసమాహ్వయా

తయోచ్చిత్యం ప్రతిఘాతే చృపతిర్భక్తివాక్ భవేత్॥ ౨౨౦॥

ఈద్యూతసమాధ్యాయములగు ప్రకాశమును చొక్కమేగావును వీటిని బుద్ధిమంతులగు రాజు ప్రయత్నపరుడగువాడలెను॥ ౨౨౦॥

మూ॥ ఆప్రాణిభిర్భక్తిగ్రాంతై తల్లోక ద్యూతముచ్చతై

ప్రాణిభిః క్రియతే యస్తు సవిజ్ఞేయ స్సమాధ్యాయం॥ ౨౨౧॥

పాశకలు మొదలగువాటిచేనగునది ద్యూతమునయు మేషకుమలమునయు నేనగు మౌనముగలది సమాధ్యాయముని లోకములో జెప్పబడును ఇవి లోకసిద్ధులుగై నను మనువు పరిహార్యం అని యిచ్చట చెప్పెను॥ ౨౨౧॥

మూ॥ ద్యూతం సమాధ్యాయంచైవ యత్కర్మా తాగయేతవా ।

తాక్ సర్వాక్ ఘాతయే ద్రాజా శూద్రాంశ్చ ద్విజవింగిర॥ ౨౨౨॥

ద్యూతసమాధ్యాయములగు నీజూదము నేపడాదునో లెవడాడించునో వాలకపరాధానుపారముగా రాజుహస్తభేదారిక శిక్షను చేయించవలెను. అన్ని పవిత్రాదిద్విజచిహ్నధారులగు శూద్రులను వధించవలెను॥ ౨౨౨॥

మూ॥ కిపవాక్ కుశీలవాక్ క్రూరాక్ పాపండ్థస్థాంశ్చ మనవాక్ ।

వికమకన్ధాక్ శౌండికాంశ్చ క్షీప్రం నివాసయే త్పురాత్॥ ౨౨౩॥

జూదగాళ్ళను సతకలను గాయకులను వేదవిద్వేదములను శ్రుతిస్మృతివిరుద్ధమన ధారులను ఆపదలేనప్పుడు పరకర్మముచే జీవించు వాదలను మద్యపానములను గు మనుష్యులను శీఘ్రముగ రాజు రాష్ట్రమును దాటించవలెను- క్రితవప్రసంగము చే నన్యులున్ను జెప్పబడిరి అందుకు హేతువను జెప్పచున్నాడు॥ ౨౨౩॥

మూ॥ ఏతే రాష్ట్రే పతకమానా రాజ్ఞిః ప్రచ్ఛన్న తస్మాదాః ।

వికమక క్రియయానిశ్చయ బాధంతే భక్తకాః ప్రజాః॥ ౨౨౪॥

ఈకితవాదులు గూఢచారులు రాజుయొక్క రాజ్యమందుంటున్నవారై స్వజావందనచే ధనమాకషించుచు నజ్ఞులను బాధింతురు॥ ౨౨౪॥

మూ॥ ద్యూతమేత త్పురా కళ్నే దృష్టంవైరకరం మహత్ ।

తస్మాద్ధ్యుతం న సేవేత హస్త్యాక్షమపి బుద్ధిమాన్॥౨౨౭॥

ఇది యుష్మదే వైరకరమనిగాదు మరేమటే పూర్వకల్పమందున్న యీద్యుతము మిక్కిలి వైరకరమైనదిగాదు గావున ప్రాజ్ఞుడు పరిహాసార్థమైన నీద్యుతమునాడరాదు॥ ౨౨౭॥

మూ॥ స్రచ్చన్నంనా ప్రకాశంవా తన్నిషేవేత యోనరః ।

తస్య దంశ వికల్పస్యాత్ యథేక్షం సృసతే స్తథా॥౨౨౮॥

ఎవడిద్యుతమును స్రచ్చన్నముగానైన ప్రకాశముగానైన సేవించునో వాని కి రాజు తన్నుచ్చాప్రకారముగా దండము విధించవచ్చును యిక్కుద్యుతపరాజి గురికు ఛనములేదున్నప్పుడు కత్కవ్యమును జెప్పచున్నాడు॥ ౨౨౮॥

మూ॥ త్పత్ర విట్యూద్రయోఽస్తు దండం నాతు మశక్నవత్ ।

ఆస్యోం కమణౌ గచ్ఛే ద్ద్విప్రో దర్యా చ్చనై శ్చనై ॥౨౨౯॥

త్పత్రయవై శ్శత్రూద్రజాతులవారు జూదమందోడిపోయి రాజునిధించిన దండము నివ్వలేకుండిలేని వారిచే నాదండధనమునకు దగిన పనులను జేయించవలెను- బ్రాహ్మణుడైతే నప్పుడప్పుడా సొమ్మును వీచవలెను గాని పనులు జేయించన హుకలుగారు॥ ౨౨౯॥

మూ॥ (స్త్రీ) బాలో న్నస్తవృధానాం దరిద్రాణాంచ యోగినాం ।

శిఫావిదళరజ్వాద్యై నివధ్యా న్నైపతిదకమం॥ ౨౩౦॥

స్త్రీవాలాలకు ఊడసంబంధమగునట్టియు పుదురుసంబంధమగు నట్టియురివ్వలచే కొట్టడముచేతనున్న త్రాళ్ళచేవిరిచికట్టడముచేతనున్న రాజుశిక్షించవలెను॥

మూ॥ యేని యుక్తాస్తు కార్యేషు హస్త్యః కార్యాణి కార్యిణాం ।

ఛనోపగృహపత్యమానాం స్తాన్నివానారయే న్నైపతి॥౨౩౧॥

ఎవరు యేవ్యవహారము జేయుటకు రాజాజ్ఞ చేనియుక్తులై లంచమును పుచ్చుకొని తమతేజస్సుచే నిధికారమును బొంది స్వామ్యాదులయొక్క కార్యమునునశించచేతురో వారినివ్వమును దోచుకొని రాజువారిని నిర్దనులనుగా జేయవలెను॥

మూ॥ కూటరాసన కత్పాణంశ్చ ప్రకృతీనాంశ్చ మాషకాన్ ।

• • స్త్రీబాల బ్రాహ్మణఘ్నంశ్చ హన్యాద్విఘ్నేన సప్తథా॥౨౩౨॥

కూటరాజాజ్ఞా లేఖకులనున్న మంత్రులలో భేదమును బుట్టించినవారినిస్త్రీ
లనున్న బ్రాహ్మణులనున్న జంపినవారినినైత్రులలోగలసింపవారినిన్ని రాజుదం
భవలెను॥ ౨౩౨॥

మూ॥ తీర్థతంచానుగెష్టంచ యత్రక్షవస యద్భవేత్ ।

కృతం తిద్ధమేతత్ విద్యా స్మతద్భూయా నివర్తయేత్॥౨౩౩॥

ఎక్కడనైన నొకానొక ఋతాదానాది వ్యవహారమందుంధమముచే తీర్పు
చేయబడినదిన్న సేరమునకు గమపర్యంతము నిణాయించబడినదిన్ని యేదో దాని
సంగీకరించవలెను గాని అకారణముగ మరి తిప్పివేయరాదు కారణ ముండేనేనితి
ప్పివేయవలెను॥ ౨౩౩॥

మూ॥ అమాత్యాః ప్రాడ్వివాకోవా యతురుగ్యః కార్యమన్యథా ।

తస్యైవ సృసతిః కుర్యా త్తాన్ సహస్రం చ దండయేత్॥౨౩౪॥

మంత్రులున్న పాక్షివాకుడున్న లెస్సగావిదారించకుండ కార్యనిణయము
నొనర్చిరేవి యాకార్యమును గాజుస్వయముగాజేయవలెను ఆమంత్ర్యాదులకుప
రాసహస్రమును దండమునువిధించవలెను ఇదిన్నిలంచమునుబుచ్చకొనకుండినచోట
ను లంచమునుబుచ్చకొన్నవారికై తే“యేనియుక్తాస్త”యనువచనముచే జెప్పబడెను
గావున॥ ౨౩౪॥

మూ॥ బ్రహ్మహవ సురాపశ్య సైయోచ గురుతల్పగః ।

ఏతేనర్షే పృథ జ్ఞాయా మహాపాతకీనో నరాః॥౨౩౫॥

బ్రాహ్మణునిజంపినవాడున్న వైష్ణి-మాధ్వీ-గౌడీ-యనగా పిండితోటిన్ని ఇప్పటి
పువ్వుతోటిన్ని బెల్ల ముతోటిన్ని శసినమద్యమునుదాగివిన ద్విజుడున్న బ్రాహ్మణుని
స్వనికమునుసూచించినవాడున్న గురుపత్నితోబోయినవాడున్న వీరు ప్రత్యేకము
గా మహాపాతకులనితెలియదగ్గడి॥ ౨౩౫॥

మూ॥ చతుశ్చామపి చైతేపాం ప్రాయశ్చిత్త మకుర్వతాం ।

శారీరం ధనసంయుక్తం దండంధ్యం ప్రకల్పయేత్ ॥ ౨౩౬ ॥

ఈనలుగురు మహాపాతకులకును బ్రాహ్మశ్రీ త్తముజేయలేని వారికి శాస్త్రీదండములు ధర్మయుక్తముగ నీవత్సమాణకృమముగ విధించవలెను ॥ ౨౩౬ ॥

మూ॥ గురుతల్పే భగఃకార్య స్సురాపానై సురాధ్వజః |

స్త్రైమేవ శ్వపదంకార్యం బ్రహ్మహణ్య శిరాఃపుమాన్ ॥ ౨౩౭ ॥

శ్లో॥ “నాంకార్యాణాం లలాటేస్యః” యనివత్సమాణమువలన సంకనస్థానము లలాటమేగావున నామరణస్థాయిగా గురుతల్పగునినుదుటనుభగాకారముగాతప్త లోహముద్రయున్న మద్యపాయికి మద్యమస్పృశ్యుడగుచు దెలుపుటకుగా శైత్తినజంజావలెను పాదవగుధ్వజాకారముద్రనున్న స్వర్ణస్త్రైమికికుకూడుగువంటి ముద్రనున్న బ్రహ్మహత్యజేసినవానికి కబంధముద్రనున్న వేయించవలెను ॥ ౨౩౭ ॥

మూ॥ అసంభోజ్యా హ్యసంయోజ్యా అసంపత్యా వివాహినః |

చరేయః పృథివీ దీవా స్సర్వధర్మ ఒహిషక్రతాః ॥ ౨౩౮ ॥

ఈనలుగురు మహాపాతకులకును అన్నముజేట్టరాదు చదువుజెప్పరాదు వివాహభోజ్యమై పిల్లనివ్వరాదు నిందితులుగావున యాజ్ఞసమునకును ననవళుకై శ్రాణాదిసర్వకర్మవివర్జితులై దీనులై భూమియందుదిరగవలెను ॥ ౨౩౮ ॥

మూ॥ జ్ఞాతిసంబంధిభి స్తైతే త్యక్త్యాః కృతలక్షణాః |

నిదయా నిణామసాగర్యా స్తన్మహోరసుశాసనం ॥ ౨౩౯ ॥

జ్ఞాతులు మాతులాది సంబంధులు మొదలగువారిచే వీరువిడిచిపెట్టదగ్గవారు ఇట్లుచిహ్నితులగువారి కెవ్వరును నమస్కరించరాదు విరియించుకయచెయ్యరాదు ఇట్లుమనువు గారియాజ్ఞ ॥ ౨౩౯ ॥

మూ॥ ప్రాయశ్చిత్త మకుర్వాణాం స్సర్వవణాం యథోచితం |

నాంకార్యాణాం లలాటేస్య దాప్యాస్త్రా త్తమ సాహసం ॥ ౨౪౦ ॥

తమతమ నరకానుసారముగా శాస్త్రోక్తప్రకారము ప్రాయశ్చిత్తమునుజేసుకొనితేని వీరికి లలాటమందంకములను వేయరాదు త్తమసాహసమును విరివద్దరాజుదండుగబుచ్చుకొవలెను ॥ ౨౪౦ ॥

మూ॥ అగన్యు బ్రాహ్మణవైవ కార్యో మధ్యస సాహసః॥

* వివాసోవా భవద్వాప్తౌ త్వద్రవ్య స్సపరిచ్ఛదః॥ ౨౪౦॥

“ఇతరేకృతవంశస్తు”యనెడు తరువాతక్షోకోక్తుగ “కామతః” యనుపదము నీక్షోకములోగూడ నన్వయించుకోవలెను అందుచే తన కామముచే నీయపరాధము లందు గుణవంతుడగు బ్రాహ్మణునకు మధ్యమసాహసదండమువిధించవలెను నిగుణునకై తె పూర్వోక్తమగు నుత్తమసాహసము దండమగుచున్నది కామముచే నీ యపరాధములొనచేసేని ధనపరికరములతోగూడ రాజ్యమును దాటించవలెను॥

మూ॥ ఇతరే కృతవంశస్తు పాపా స్సైతాన్యకామతః॥

సర్వస్వహార మహాకాంతి కామతస్తు ప్రవాసనం॥ ౨౪౧॥

బ్రాహ్మణేశరులగు ఊత్రియాదులీపాపములనిచ్చచే జేసిరేని వారిసర్వస్వము నున్న హరించవలెను వారివృత్తిననుసరించి సర్వస్వహరణమునున్న ఉత్తమసాహసమునున్న వ్యవస్థజేయవలెను ఇచ్చచేతనే వీరీపాపములనొనచి=రేని ప్రవాసమనగా వధికహుకలగుచున్నారు “ప్రవాసనంపరాసనంసిమాదనంహింసనమితి”యని ప్రవాసనశబ్దమును వధపర్యాయమని యాచారానికులువలించిరి॥ ౨౪౧॥

మూ॥ నాదదీత నృపస్సాధు మహాపాతకీనో ధనం॥

ఆదధానస్తు తల్లోభా త్రైనదోషేణ లిప్యతే॥ ౨౪౨॥

ధార్మికుడగు రాజుమహాపాతకీయొక్క ధనమునుబుచ్చుకోరాదు లోభముచేబుచ్చుకో ననేని తానునామహాపాతకదోషమునొందును అయితేయాధనమున కెదుగతి యనినచెప్పుచున్నాడు॥ ౨౪౨॥

మూ॥ అన్యుప్రవేశ్యతం దండం వరుణాయోపపాదయేత్॥

శ్రుతవృత్తోపపన్నేవా బ్రాహ్మణే ప్రతిపాదయేత్॥ ౨౪౩॥

ఆదండధనమును న ద్యాదిజలమందుబడవేసి వరుణునకప్పగించడమైనా శ్రుతవృత్తసంపన్నుడగు బ్రాహ్మణునికై నసేవలెను॥ ౨౪౩॥

మూ॥ ఈశోదండస్య వరుణో రాజ్ఞాందండధనోహిసః॥

ఈశస్సర్వస్య జగతో బ్రాహ్మణో వేదపారగః॥ ౨౪౪॥

మహాపాతకులకు విధింపబడిన ఔధాన్యములకు స్వామివరుణుడు గావున రాజు
లకు కూడా నతడు పండుము విధించేవాడగుటవలన ప్రభువు సకలవేదములను జరిపిన
బ్రాహ్మణుడు నిఖిలజగత్తునకున్న ప్రభువు గావున పిరుభయమున్న దండధనమును
స్వీకరింపబడక పోయెను॥ ౨౪౫॥

మూ॥ యత్ర వజ్రయతే రాజా పాపకృచ్ఛోన్యథా గమం ।
తత్ర కాలేన జాయంతే మానవాదీః జీవినః॥ ౨౪౬॥
నివృద్ధ్యంతే చ స్యాని యథోక్తాని విశాంపథక్ ।
బాలాశ్చ న పమీయంతే వికృతం న చ జాయతే॥ ౨౪౭॥

ఏదేశమందు ప్రకృతమగు మహాపాతకులధనమును రాజులు చ్యుతానక సుండునో
యాదేశమందు పూర్ణము గనుకాలము చేమనువ్యులు పుట్టుచుండుదురు దీర్ఘాయా వ్యంతలు
గుచుండురు కష్టములు వేసిన విత్తనములు దేనికది ఫలించుచుండును ఆకాలమందు బా
లురు మృతినొందరు “దీర్ఘజీవినః॥” యని పైని చెప్పియు నాద రాధామీవ వనము అ
వయవలోపముగలిగి యేజంతవయు జన్మించక సుండును॥ ౨౪౬॥

మూ॥ బ్రాహ్మణాం బాధమానంతు కామాదవరవణజం ।
హన్యాచ్ఛి తైర్వధో పాయై రుద్వేజనకైర్నృపః॥ ౨౪౮॥

శరీరపీడ ధనహరణమును మొదలగు హాటినే బ్రాహ్మణులను బాధించెడు శూద్రు
నిభేదనాదివధో పాయములచే భయంకరమగునట్లు రాజువధించవలెను॥ ౨౪౮॥

మూ॥ యావానవధ్యశ్చ వధే తాపా న్వన్యశ్చ మోక్షణే ।
అథ మోక్షసృతిర్వైధో ధర్మస్త్యునియచ్ఛతే॥ ౨౪౯॥

అవధ్యువధించిన రాజునకధర్మమెంత శాస్త్రముచే జెలియబడెనో వధా
హూనివిడిచిపెట్టె తె యధర్మమెంత గుచున్నది యథాశాస్త్రముగా దండమును
జేయు రాజునకు ధర్మమగుననితాత్పర్యము గావున నట్లు జేయవలెను॥ ౨౪౯॥

మూ॥ ఉదితోయం విస్తరశో మిథో వివదమానయోః ।
అష్టాదశసుమాగేషు వ్యవహారస్య నిణయః॥ ౨౫౦॥

పదునెనిమిది యొకాదా నాదివ్యవహారపదములయందు నన్యోన్యము వివాదము

సౌమ్యమన్న యథిప్రత్యక్షులకార్యములవిషయమై నిశ్చయమిది విస్తరించినై
ప్రబుడైను॥ ౨౫౦

మూ॥ ఏకంధమ్యాణి కార్యాణి సమ్యక్కుర్వత్ మహీపతిః।

దేశానలభ్యా లిప్సైతలభాంశ్చ పరిపాలయేత్॥ ౨౫౧॥

ఈప్రకారముగ ధర్మయుక్తములగు కార్యములను నిణయమును జేయుచు
రాజుజనానురాగమువలన మరికొన్నిదేశములను స్వీకరించనిచ్చయించవలెను లబ్ధి
ములగుదేశములనులెస్సగ పరిపాలించవలెను యిట్లులెస్సయగు వ్యవహారముజేసల
భములగుదేశములుప్రాప్తించుటకట్లుజెప్పబడెను॥ ౨౫౧॥

మూ॥ సమ్యజ్జీవిష్టదేశస్తు కృతదుర్గాశ్చ శాస్త్రుతః।

కంటకోర్ధరజేనిత్య నూతిష్ఠేద్యత్న ముజ్జమం॥ ౨౫౨॥

“జాంగలంసస్యసంపన్న”మనునదిమొదలుగాచెప్పబడినరీతిచేలెస్సగానాశయించి
పబడినదేశమందు సప్తమాధ్యాయోక్తప్రకారముచే దుర్గామునునిమింపుకొని
చోరసాహసికాదికంటకనివారణము విషయమై ప్రకృప్తముగు యత్నమునుయల్లంపు
దును జేయవలెను॥ ౨౫౨॥

మూ॥ లక్షణోదార్య వృత్తానాం కంటకానాంచకోధనాత్।

సరేంద్రాస్త్రిదివంయాంతి ప్రజాపాలనతత్పరాః॥ ౨౫౩॥

మంచినడువడిగలవారిని రక్షించడమువలననున్న చోరాదులను శిక్షించడమువ
లననున్న ప్రజాపాలనమందు జాగరూకులగు రాజులుస్వగమమునుబొందుదురని
గావున దుష్టసంహరణమందు యత్నించవలెను॥ ౨౫౩॥

మూ॥ అశాసంస్తసూరాక్యస్తు బలింగృహ్లాతి పాథివః।

తస్యప్రతుభ్యతే వావ్యం స్వగాచ్చ పహీయతే॥ ౨౫౪॥

రాజుచోరాదిదుష్ట సంహారమునుజేయక బిడ్డాగావ్యక్తమగునన్నునుగ్రహించి
చేసేని వారిరాజ్యమందుండిన జనులుకోపింతురు ఇతరధర్మమొనరించే నాజీతమును
స్వగప్రాప్తియు నట్టిదుష్కృతముచే ప్రతిబంధించబడును॥ ౨౫౪॥

మూ॥ శిభకాయాశు భవేద్యస్య రాష్ట్రాంబాహు బలాశ్రితం |

తస్యతద్యధాతే నిగ్ధం నిచ్యమాన ఇవద్రుచుః॥ ౨౫౫॥

ఏరాజయోగః బాహుబలమువాశ్రియించుటచే రాష్ట్రముచోరాదిభయరే
హితమగుచున్నచో ఆరాజరాజ్యముజలసేచనముచేపృథ్వుమువలెనువృద్ధినిొందును॥

మూ॥ ద్వివిధాంస్తసూరాన్విద్యాత్పరద్రవ్యోపహరకాః |

ప్రకాశాంశ్చప్రకాశాంశ్చ చారచక్షుర్మహీపతిః॥ ౨౫౬॥

చోరులను కనుకొనినటులు చారులేచక్షుస్సులుగాగరాజు పరులధనమునుప్ర
కాశముగానున్ను ప్రకాశముగానున్ను హరించెడి రెండవిధములగు దొంగనా
ళ్ళను దెలిసికొనవలెను॥ ౨౫౬॥

మూ॥ ప్రకాశవంచకాస్తేషాం నానాపణ్యోపజీవినః |

ప్రచ్ఛన్నవంచకాస్తేషాం యేషాంబాటవికారయః॥ ౨౫౭॥

ఆచోరులలో తూనికలోనున్న కొలతలోనున్నవంచించుచెడి పణ్యోపజీవులంద
రున్న ప్రకాశవంచకులు కన్నములువేసి తెరవాట్లుగొట్టి హరించుచు నడవులలో
చాగియుండెడివాళ్లు ప్రచ్ఛన్నవంచకులు॥ ౨౫౭॥

మూ॥ ఉలోగచకాశ్చాపధికా వంచకాశ్చిగవా సచా |

మంగళాదేశక వృత్తాశ్చ భద్రాశ్చక్షుజ్జితైస్సహ॥ ౨౫౮॥

అసమ్యక్కార్యకైర్చైవ మహామాత్రా శ్చిహ్నకాః |

శిల్పపచారియుక్తాశ్చ నిభృదాః ప్యయోషితాః॥ ౨౫౯॥

ఏవమాదీక్ విజానీయా స్ప్రికాశాక్ లోకకంటకాః |

నిగూఢచారిశ్చన్యా ననార్యావార్య వింశినః॥ ౨౬౦॥

లంచమునుప్రచ్ఛకొనెడివాళ్లున్న కార్యభూతులను భయకెట్టి ధనమును
కానుగా భుచ్చకొనెడి వాళ్ళున్న మంచిబంగారు మొదలగు నవి ప్రచ్ఛకొని
రాష్ట్రములను భగ్నిపెట్టి యిచ్చెడివాళ్ళను రెండు విధములగు జూదమా
డెడి వాళ్ళున్న ధనప్రతిలాభాదిమంగళములగు నవి చెప్పి సొమ్ము ప్రచ్ఛకొనెడి
వాళ్ళున్న నిగ్ధములనుప్రచ్ఛముంచి విషభవలచే ధనమును హరించెడివాళ్ళున్న

సాముదికమును చూచెడివాళ్లున్ను లెస్సగాచెయ్యలేన చిత్తవలకున్ను గజములను ముప్పైవేలని సొమ్మునుహరించెడివాళ్ళున్ను చిత్తరుశ వాయడం మొదలగువాటిన నుపరి యాశ్రయించెడివాళ్ళున్ను సర్వుగలసానులన్ను పరివశీకరణ మొనర్తుక మీనువాళ్ళు మొదలగుప్రకాశవంశకులను మిగిల్చి శూద్రులుబ్రాహ్మణాదివేషములం జేసుకొనిధనముహరించెడివాళ్ళున్ను రాజుచారులవలన నెరుంగవలయును॥ ౨౪౦ ॥

మూ॥ తాన్విదిత్వా సుచరిత్రై గూఢై సైశ్చర్యమకాంక్షి॥

చారైరనేక సంస్థావై ప్రోత్సాద్యవశమానియేత్ ॥ ౨౪౧ ॥

ఈచెప్పబడినవంశకులను ప్రచ్ఛన్నులగు సభ్యులచేతనున్ను వశజాలను వశజాల చేతసెయ్యట్లూకమీకములంజేయువారచేతనున్ను సప్రమాధ్యాయోక్తకానటికాది చారులచేతనున్ను పట్టుకొని తత్తత్సానములనుంచుయాడగొట్టి రాజవశులను గొ జేయవలెను॥ ౨౪౧ ॥

మూ॥ తేషాంవోషా నభిఖ్యాప్య స్వేష్టేకమకాంక్ష తత్వతః॥

కుర్వీతశాసనం రాజా సమ్యక్సారాపరాధతః॥ ౨౪౨ ॥

ఆప్రకాశా ప్రకాశతసూరులనుబట్టుకొని వాళ్ళొనచివనజమైనదోషములను బ్రకటించి తత్తద్దనశరీరాదిబలాపరాధానుసారము గారాజుశిక్షించవలెను॥ ౨౪౨ ॥

మూ॥ నహిదండాదృతై శిక్యః కతుకంవాపపినిగ్రహః॥

స్త్రీరానాం వాపబుద్ధీనాం నిభృతం చరతాంక్షితా॥ ౨౪౩ ॥

వీరీతవేషములశోదిరుగు వాపబుద్ధులగు చోరులనుశిక్షించవండ్లవాపనిగ్రహ ముజేయశక్యముగాదు గావున చోరశిక్షింపుకచేయవలె॥ ౨౪౩ ॥

మూ॥ సభాప్రపా పూపశాలా వేశమద్యాన్న విక్రయాః॥

చతుష్పథాశ్చైత్త్య వృత్తాస్సమాజాః ప్రేక్షణానిచ॥ ౨౪౪ ॥

ఏవం విధాక నృపోచేశాక గుల్మైస్థానవరజంక్షయై॥

తసూరప్రతిషేధార్థం చాలైశ్చాప్యనుచారయేత్ ॥ ౨౪౫ ॥

జీవోద్యావా న్యరణ్యాని కారుకావేశనానిచ॥

శూన్యానిచాప్య గారాణి వనాన్యైః పరినిచా॥ ౨౪౬ ॥

సభలు చలిపండిళ్ళు రొట్టెలమైదు గృహములు సానకొంపలు కల్ల మైదు గృహము నన్నమమైదు గృహము నాలుగు దారులగలిశెడిచోటు రచ్చచెట్లు పది మంగలసిన చోట్లు చూపుథలములు పాడిళ్ళు ఉద్యానములు నర్యాములు ల్పగృహములు శూన్యములగుతోటలు ఇవి మొదలగు స్థలములందు వంచకులగు చోరులను బట్టుటకు స్థిరముగ కొందరి నుంచడమున్ను అప్పుడప్పుడు పదాతులను బంపడమున్ను గావతెను తరుచుగా నిట్టిచోటుల నన్ను శాస్త్రీసంభోగాపేతులచే దొంగలుంచుదు||

అలర|| అలర|| అలర||

మూ|| శక్తిసహాయై రనుగతై నానాకమః ప్రవేదిభిః ।

విద్యామత్యాదయేచ్చైవ నిపుణైః పూర్వతసరైః || అలర ||

అట్లు రాజుచే బంపబడిన వాళ్ళతోగూడ సహాయులుగావచ్చిన కార్యముమున్నెరిగి నిపుణులై నివారించే నిచ్చుట చోరులనెరింగి పట్టుకొని వూడదీయవలెను||

అలర||

మూ|| భక్త్య భోజ్యోప దేవైశ్చ బ్రాహ్మణానాంచ దర్శనైః ।

శౌర్యకమాప దేవైశ్చ కుర్యు సైషాం సమాగమం || అలర ||

అపూర్వచోరులు యిప్పుడు చారులై యనుమానముగల మనుష్యులతో నిట్లినవలెను మీరు మాయింటికి రండి భక్త్యభోజ్యాదులు పుచ్చుకొని యవట తలచిన తలపును తత్పిద్ధిని యెరిగి మనకు జెప్పును గావున నతనిని చూతామనిన్ని యొకడు అనేకమందితో యుద్ధముజేయగలవాడు చూతము రమ్మనుమనిన్ని యిట్టిమిషలచేరాజుచే సభిక్యతులుగు దండధారపురుషులవద్దికి తీసుకొని పోయియప్పగించుదు|| అలర ||

మూ|| యేతత్ర నోపస ర్షేయు య్యాల ప్రణిహితాశ్చయే ।

తా స్పృహ్యా సుపో హవ్యా త్సమిత్ర జ్ఞాతిబాంధవాః || అలర ||

పైనిచెప్పినట్లు భక్త్యభోజ్యాదిమిషకు లోబడక పట్టుబడుచును శంకచే నెవళ్ళవెనక దీతుకో యెవళ్ళు పురాణచోరులు బంపబడిరో యానంకోతము చేతనే వాళ్ళు చోరులని నిశ్చయించుకుని రాజు వాళ్ళను వాళ్ళతోగలసియున్న మిత్రపిత్రులతోగూడ జంపించవలెను||

అలర||

మూ|| సే హూధేన నినాచారం ఘాతయే ధామికో నృపః ।

సహౌధం సోపకరణం ఘాతయే దవిచారయన్॥౨౬౦॥

ధామేకుడగు రాజు దొంగిలించబడిన వస్తువులచేగాని కన్నగాడిసాధనముల చేగాన చోరుడని నిశ్చయములేకున్న సనుమానమాత్రముచే వానిజంపరాదు హృతేంద్రవ్యచోరోపకరణములచే నిశ్చయించబడిన వానినిశ్చంకముగ జంపవలెను॥

మూ॥ గ్రామేష్వతివ యేకేచి చోరరాణాం భక్తదాయకాః ।

భాండావకాశ దాశ్చైవ సర్వాం స్తానపి ఘాతయేత్॥౨౬౧॥

గ్రామములందు నెవరయితే చోరులని యెరిగిన్ని వాళ్ల కన్నమున్ను చోర్యధనమును దాచుటకుపయోగించెడి గృహమునిత్తురో వారినందరినిని రాజుజంప వలెను॥

౨౬౧॥

మూ॥ రాష్ట్రేషు రక్షేధిక్యతాన్ సామంతాన్తైవ చోదితాన్ ।

అభ్యాసూతేషు మధ్యస్థాన్ శిష్యా చ్చైరానివద్రుమన్॥౨౬౨॥

ఎవరు రాజ్యమందు రక్షేధిమై నియోగించబడినవారో ఎవరు సీమాంతమందు దండెడివారో వారుక్రూరులై చోరులు జనులను బీడించు నపుడు వినియుదాసీనులై యుండిరిని రాజువారిని చోరులనువలెను జంపవలెను॥

౨౬౨॥

మూ॥ యశ్చాపి ధర్మసమయాత్ ప్రచ్యుతో ధర్మజీవనః ।

దండేనైవ తచుప్యోషే త్వక్ దర్మాధి విచ్యుతం॥౨౬౩॥

ధర్మజీవనుడనగా యజ్ఞములు చేయించడము ప్రతిగ్రహము మొదలగు వాటికై పరులకు ధర్మోపదేశమొనర్చివారిచే నాయజ్ఞ దానాదిధర్మములను జేయించి బ్రదికెడి బ్రాహ్మణుడు అబ్రాహ్మణుడు ధర్మవర్యాదనతిక్రమించి స్వధర్మభ్రష్టుడయ్యెనేని వానిన్ని దండముచే పీడించవలెను॥

౨౬౩॥

మూ॥ గ్రామఘాతే హితాభంగే పథియోషాభి దర్శనః ।

శక్తితో నాభి ధావంతో నిర్వాప్త్యా స్సపరిచ్ఛదాః॥౨౬౪॥

గ్రామములందు బందిపట్టుజరుగుచున్నట్లును చెరువులు ఏటికాలువలు తెగిపోయి సస్యోపయోగముగ నీరుపోవుచున్నట్లున్న దారిలో తెరవాట్లు జరుగుచున్నట్లున్న దెలియడముతోనే శక్తికొలదిపరిగె తివెల్లి రక్షించనివాళ్లను శయ్యాగవా

శ్వాపిపరికరముతో జేసి మును దాటించవలెను॥

౨౭౪॥

మూ॥ రంజ్యః కోశాపహత్యైకంశ్చ ప్రకూలేషుచ స్థితాః ।

ఘోతయే ద్వివిధై ర్దశై రరీశాం చోపజాపకాః॥౨౭౫॥

రాజయొక్క ధనగృహమునుండి ధనమునుదొంగిలించినవాళ్ళనున్న రాజాజ్ఞకు భంగమునచేసినవాళ్ళనున్న రాజవిరోధులతోనలాకాపడినవాళ్ళనున్న తత్తడపరాధానుసారముగా కరిపాడజేయవచ్చేదనాది చిత్రవధిజేయవలెను॥ ౨౭౫॥

మూ॥ సంధిం భిత్వాతుయే చౌర్యం రాశ్రౌ కుర్వంతతసూరాః ।

తేషాం భిత్వా నృసాహస్తా తిష్ఠ్యేహులేనవేశయేత్ ॥ ౨౭౬॥

ఎవళ్ళు రాత్రియందు కన్నముత్రవిపరధనమునుహరింతురో వాళ్ళయొక్క హస్తములను తెగగొట్టించి తీళ్ళమైనశూలముందు కొతకీయించవలెను॥ ౨౭౬॥

మూ॥ అంగుళీగ్రంధిభేదస్య భేదయేత్పథమేగ్రహే ।

ద్వితీయే హస్తచంకౌ తృతీయేవధమహాః॥ ౨౭౭॥

ముల్లైవిప్పిపరుల సువర్ణాదిద్రవ్యమును హరించినవాడు గ్రంధిభేది వాణ్ణాకమార్పిచౌర్యమునచేసేని ॥ “కో ॥ ఉష్ణైపక గ్రంధిభేదా కర్షసందంశహీన కా”వను యాజ్ఞవల్క్యవచనముచే వానితజ్యకన్యంగుఢములను ఛేదించవలెను-ఁడవమార్పిచౌర్యముచేసేని కరసాదభేదము జేయించవలెను- మూడవమారు చేసెనేని వధకహుఁడగును॥ ౨౭౭॥

మూ॥ అగ్నిదాక్ భక్తదాంతైచ తథా శస్త్రావకాశదాక్ ।

సన్నిధాత్పూంశ్చ దోషస్య హన్యాహ్చ్ఛేమవేశ్వరః॥ ౨౭౮॥

మూటలువిప్పేవానికి అగ్నియున్నమును శస్త్రములను చౌర్యధనముదాచుకొనుటకు స్థలమునిచ్చినవారిన్ని ఆదొంగవానిధనమెవరివద్దనుండునో వారిన్ని చొరులనూవలెను రాజుదండించవలెను॥ ౨౭౮॥

మూ॥ తటాకభేదకం హన్యా దప్పుశుద్ధవధేనవా ।

దత్వాపిప్రతిసంసురార్యా ద్దాప్యస్తూ త్రమనాహసం॥ ౨౭౯॥

ఎవడు ప్రియసానాదుల కుపయోగించెడు చెరువును కొట్టివేళి జలమును నశింపజేయునో వానినుదకమందు ముంచివేతైనా ప్రకారంతరముచేనైనజంఘవలెను॥ యిట్లు కాకుండిన తటాకమును మరల బాగుజేయించుటకు ఉపయోగించెడు నీరుతీగివేసినవానికి ఉత్తమసాహసమును శిక్షవిధించవలెను॥ ౨౭౯॥

మూ॥ కోస్తా గారాయుధాగారా దేవతాగారభేదకాఁ॥

హస్త్యశ్వరథపాత్యూఁశ్చ హన్యాదేవావిచారయ॥ ౨౮౦॥

రాజసంబంధములగు కోశగృహము నాయుధగృహము దేవాలయము ఇవి బహుధవ్యయస్సాధ్యములుగావున వీటిని నశింపజేసిన వారిని హస్త్యశ్వరథాపహారులనున్న శీఘ్రముగ జంపవలెను యేదైతే సంక్రమద్వజయప్రదేవతాప్రతిమాభేదకలకు సంఘతదండవిధానము చెప్పగలదు యిచ్చట దేవతాగారభేదకునకు వధవిధించుటవలన మృత్యుయములగు దేవాలయప్రతిమాదులని యిచ్చట దెలియతగ్గది॥ ౨౮౦॥

మూ॥ యస్తు పూర్వనివిష్టస్య తటాకస్యోదకం హగేత్॥

అగమంవాప్యపాఞ్చిద్యా శ్సదాః పూర్వసాహసం॥ ౨౮౧॥

ఏదైతే ప్రజలకుపకారమగునని యవనిచేసిన దేయటైన తటాకము యొక్కఉదకమును తీసికొనునో యావత్తుజలమును నశింపజేసినవానికి వధ దండముని మున్ను శిక్షబడెను ఆచెరువుకు నీరువచ్చేవా గలమును అడ్డుకట్టినవానికి ప్రథమసాహసము దండమువిధించవలెను॥ ౨౮౧॥

మూ॥ సముస్ససేద్రాజమాగేఁ యస్తు మేధ్యమనాపడి॥

సద్యోకాపాఞ్చదద్వా దమేధ్యంచాశుశోధయేత్॥ ౨౮౨॥

అనాతుఁడెవడు రాజమాగమందు పురీషమును విడుచునో వాడురెండుపణములు దండుగిచ్చుకొని స్వయముగా నయ్యమేధ్యమును తీసివేయవలెను॥ ౨౮౨॥

మూ॥ అన్యతాధవాప్యథో గభిఁణీ బాలపవవా॥

పరిభాషణమహంశి శచ్చశోధ్యమిన్ధి॥ ౨౮౩॥

రోగియు వృద్ధుడు గభిఁణీయు బాలుడు రాజమాగమందు పురీషమును వి

డిచెనేని వారికినండుగలేదుగాని వాళ్ళను చీవాట్లు పెట్టి యియ్య వేధ్యమును వాళ్ళ చే తీయించవలెనని శాస్త్రమర్యాద|| ౨౮౩||

మూ|| చికిత్సకానాం సర్వేషాం మిథ్యాప్రచరణాందమః|

అమానుషేషు ప్రథమో మానుషేషుతుమధ్యమః|| ౨౮౪||

చికిత్సాప్రకారమెరుగక వైద్యమొనచేడువారికి గవాదిపశువులకొనచిలేని ప్రథమసాహసమున్ను మనుష్యులకు జేసిలేని మధ్యమసాహసమున్ను దండము విధించవలెను|| ౨౮౪||

మూ|| సంక్రమద్వజయస్త్వీనాం ప్రతిమానాంచ భేదకః|

ప్రతికుర్యాచ్చ తత్సర్వం పంచదవ్యాభ్యతానిచ|| ౨౮౫||

సంక్రమమనగా జలోపరిగమనార్థమై కాష్ఠపాసాణాదినిమిత్తముద్వజమనగా రాజద్వారమందుండు చిహ్నము యస్త్వీయనగా పుష్కరిణ్యాదులయందుండి డి కాష్ఠము ప్రతిమనగా మృణ్మయములగు బొమ్మలు పీఠిని నశింపజేశిన వారికై దువందలపణములు శిక్షవిధించవలెను- వాటిని కొత్తవిగావానిచే జేయించవలెను||

మూ|| అమాషికానాం ద్రవ్యానాం దూషణే భేదనేతరః|

మణీనా మపచేదేవ దండః ప్రథమసాహసః|| ౨౮౬||

ప్రశస్తమయినవస్తువులలో అప్రశస్తమగువాటినికలిపి నారత్నములకుదొలలు వ్యత్యాసముగపొడిచినాప్రథమసాహసముదండమువిధించవలెనుఇట్లు చేయుటచేపరులవస్తువులుచెడినందుకు ద్రవ్యాంతరమాస్వామికిప్పించి సంతుష్టినొందించవలెను||

మూ|| సమైహి విషమం యస్తు చరేద్యై మూల్యతోపివా|

నప్రాప్నోయ ద్దమం పూర్వం నరో మధ్యమమేవపా|| ౨౮౭||

మూల్యము సమముగానుంచుకొని కొందరికి మంచివస్తువులనున్ను కొందరికల్పిమూల్యవస్తువులనున్ను ఇట్లువిషమముగా నిచ్చినేని వానికి ప్రథమసాహసముదండముగావిధించవలెను|| ౨౮౭||

మూ|| బంధనానిచ సర్వాణి రాజమాణే నివేతయేత్|

దుఃఖితా యత్రదృశ్యేరక వికృతాః పాపకారిః॥౨౮౮॥

ప్రాకారస్యవ భేత్తారం పరిఘాచాంచ పూరకం॥

ద్వారాణాంచైవ భక్తారం తీవ్రమేవ ప్రవాసయేత్॥౨౮౯॥

బంధనగృహములనన్నింటిని రాజమాగకమందు కట్టించవలెను పాపకర్ములు పొందడి పిడలనందరును చూచేలాగుచేయించవలెను ప్రాకారమును నిరిగొట్టిన వారినిన్ని కంతకములగప్పినవారినిన్ని ద్వారములను పొగొట్టినవారినిన్ని శీఘ్రముగ దేశాంతరమునకుపంపించవలెను॥ ౨౮౮॥ ౨౮౯॥

మూ॥ అభిచారేషు సర్వేషు కతకవ్యో ద్విశతోదయః॥

మూలకర్మాణి చానాప్తిః కృత్యాసు వివిధాసుచ॥

అభిచారశామాది శాస్త్రీయమారణోపాయములందున్న తాత్కలికములందున్న మూలములుపాతడము కాలికిందిమట్టి సంక్రమించడముమొదలగు కృత్యములందు మరణముగాకుండపీడించుటకుమాత్రము జేసినవారికి నిన్నూరుపణములున్న మరణార్థకమే ప్రయత్నముజేసినవారికి మరణదండమున్న ఇట్లు మాతృపితృ భార్యాదివ్యతిరిక్తులగువారు జేయుపనులు నానాప్రకారములందున్న రెండువందలపణములు దండమువిధించవలెను॥ ౨౯౦॥

మూ॥ అవీజ విక్రయాచైవ బీజోత్కృష్టం తత్తైవచ॥

మర్యాదా భేదకశ్చైవ వికృత్యం ప్రాశస్త్యయాద్వధం॥౨౯౧॥

మొలవనివిత్తనమును మొలుచును బహుమంచివిత్తనమని యబ్బించవానినిగ్రామనిగరాదుల సీమాచిహ్నములను నశింపజేసిన వానికన్ని వికృతముగా కణకనా సాకరచరణాదిచేదరూపమగు శిక్షనుజేయించవలెను॥ ౨౯౧॥

మూ॥ సర్వకంటక పాపిష్ఠ హేమకారతు పాథివః॥

ప్రవర్తమాన మన్యాయే ఛేదయే ల్లవశోక్షురైః॥౨౯౨॥

దొంగలందరిలోను పెద్దదొంగయు పాపిష్ఠుడగును బంగారుపనివాడు తూనికలోనన్ను లాహంతరమును కలపడము చేతనున్న గీటు బెట్టడములో రాములలో నేఁము మిథ్యావ్యాపారముచే నుపకామమును హరించును గావున వాని కరీరమంత

యు మంగళకస్తుచే నింకొంతలు గా గోయించవలెను॥ ఇదియును దోషానుసారముగా నంగవిశేషములనుగాని శరీరమంతయుగాని భేదించవలెను॥ ౨౯౨॥

మూ॥ సీరాద్రవ్యాపహరణే శస్త్రాగ్రా మాషధన్యచ॥

కాల మాపాద్య కార్యంచ రాజాదండం ప్రకల్పయేత్॥ ౨౯౩॥

దున్నబడెను భూమియొక్క ద్రవ్యములనుగా నాగలికుద్దాలముమొదలగు వాటినిన్ని శస్త్రములనున్న నౌషధములనున్న దొంగిలించినవానికి నుపయోగకాలేతరకాలాపేక్షచేతనున్న ప్రయోజనాపేక్షచేతనున్న రాజు దండమునుకొనించి విధించవలెను॥ ౨౯౩॥

మూ॥ స్వామ్యపూత్యే పురం రాష్ట్రం కోశదండో సుహృత్తథా॥

సప్తప్రకృతయో హ్యేతా స్సప్తాంగం రాజ్య ముచ్యతే॥ ౨౯౪॥

రాజున్న మంత్రమున్న దుగ్గయుక్తమగు రాజధానిని శేకమున్న ధనసంఘమున్న కర్మపురగర్భవదాతియుక్తమైస్యమున్న సప్తపూర్వాయోక్త త్రివిధమిత్రసంపత్తిన్ని ఈమేడున్న సప్తప్రకృతులనబడును ఇవేయంగములవీటితోగూడి సప్తాంగము రాజ్యమనబడెను అందువల్ల నేమనిన॥ ౨౯౪॥

మూ॥ సప్తానాం ప్రకృతీనాంతం రాజ్యస్యాసాం యథాక్రమం॥

పూర్వం పూర్వం గురుతరం జానీయాద్వ్యసనం మహత్॥ ౨౯౫॥

ఈసప్తరాజ్యప్రకృతులలోనున్న క్రమముగా నుత్తరోత్తర వినాశముకంటే పూర్వపూర్వనాశముచే గొప్పకష్టమగునది యుక్తమేగదా మంత్రవ్యసనముకంటే స్వబలవ్యసనమెక్కువది బలసంపన్నునకే సామర్థ్యమెక్కువగావున బలము కంటే ధననాశమెక్కువది ధనములేకుండనేని సైన్యమున్నలేదు గావున ధననాశముకంటే రాష్ట్రనాశమెక్కువది రాష్ట్రమునశించేనేని ధనమునుతరాములేదు గావున రాష్ట్రనాశముకంటే దుర్గనాశమెక్కుడు దుర్గమునశించేనేని రాష్ట్రరక్షణములేదుగావున దుర్గనాశముకంటే సమాఖ్యనాశమెక్కుడు మంత్రలేకుండనేని సర్వాంగముల నేనిపే గావున మంత్రకంటే రాజుకు వసర్యము త్యాగమే గావున అందుచేత నుత్తరాపేక్షచే పూర్వమునురక్షించుచుండవలెను॥ ౨౯౫॥

మూ॥ సప్తాంగస్యేహం జ్యస్య పిష్టభిస్యత్రేదండవత్॥

అన్యోన్యగుణవై శేష్యా స్మృతిచిహ్నివ్యతే॥ ౨౯౬॥

లోకమందు సప్తాంగయుక్తమగు రాజ్యమునకు ప్రదండమునకు సంబంధించినన్యోన్యమునుగుణవిశేషత్వమువలన నొకటికొకటియధికమైనరాదు పూర్వస్థానమునైతే పూర్వపూర్వమధిమని చెప్పెను ఐనప్పటికిన్ని యాయంగములలా నొకదాని సంబంధమగు సుపకారముకంటే శేషులేదుగావున సుత్తరౌత్తరాంగమున్ను నపేక్షింపదగ్గదే యనుపదమా ధిక్యనిషేధార్థము ఈనివయమైయతి యొక్కత్రిదండమేవృష్టాంతము అత్రిదండము చతురంగుల గోవాలవేష్టచములన నగు నన్యోన్యసంబంధము దానిలోత్రిదండధారణ శాస్త్రాభిమతాక దానికాధిక్యముచెప్పలేదు॥

౨౯౬॥

మూ॥ తేషుతేషుతుక్యత్యేషు తత్తదంగవిశిష్టతే

యేనయత్సాధ్యతేకార్యం తత్తస్మిన్ శ్రేష్ఠముచ్యతే॥ ౨౯౭॥

ఆయాయికార్యములందాయాయంగమతీతయమగుచున్నది ఆకార్యమితరాంగము శేయలేదుగావుననేయంగముచేనేకార్యముశేయదగ్గరయికార్యమందాయంగమే ప్రధాన మగుచున్నది యందు వలన నన్యోన్యగుణవిశేషతయనియేదీ చెప్పబడెనోయిదిదీనిచేస్ఫుటమాయెను॥

౨౯౭॥

మూ॥ చారేణోత్సాహరౌగేన క్రియయేవచక్ర్యణాం ।

స్వశక్తింపరశక్తిం చ నిత్యంవిద్యాన్యసీపతిః॥ ౨౯౮॥

సప్తమాధ్యాయోక్తమగు కావటికాదికముచే బలమున కుత్సాహమును బాంబిందులుచేతనున్న హస్తీబంధనవణిక్పథాదికములను శేయ్యడము చేతనున్నబుట్టిన తమయొక్కయు శత్రువులయొక్కయు శక్తిని రాశేష్టమును దెలుసు కొనవలెను॥

౨౯౮॥

మూ॥ వీడనానిచ సర్వాణి వ్యసనాని తదైవచ ।

అరభేత తతః కార్యం సుచింత్యం గురులూఘవమ్॥ ౨౯౯॥

తమరాజ్యమందున్న శత్రురాజ్యమందున్నగుల కామక్రోధోద్భవములగు మరణకారిదుఃఖములగురులఘు భావము నాలోచించి సంధివిగ్రహాదికార్యమును శేయవారంభించవలెను॥

౨౯౯॥

మూ॥ అశ్వేనైవకమాణి శాంతశ్శాంతః పునఃపునః।

కర్మాత్మార్థమాగంహి పురుషం శ్రీణిషేవతే॥ 300॥ • •

రాజు స్వరాజ్యవృద్ధి పరపదాజయఃమి త్తమలగు కార్యములనున్న ఏలాగునో
ప్రకారమునదని ఘలములనున్న ఆరంభించి బుద్ధిజేనాని యలసి మరల నాకార్య
ముల చారంభించవలెను ఏహేతువచే కార్యములను జేయించుచున్న పురుషుని ల
క్ష్మీగుణ్యంతము వరించునో అట్లు ఆశయము గానియ బ్రాహ్మణునందునున్నులక్ష్మీ
లేపిన్ని మాటలేను యంకురించిన నదియును శోషించుచున్నదియుగాను సారము
గకర్మములు భరించునని రాజుస్వకార్యములందు దాసీనుడు గారాను యెందుచే
తననఁజె॥ 300॥

మూ॥ కృతం త్రైతాయుగంచైవ ద్వాపరం కలిరేవచ ।

రాజ్ఞో వృత్తాని సర్వాణి రాజాహీయాగ ముచ్యతే 301॥

కృతత్రైతాద్వాపరకలియుగములు రాజయొక్క చేష్టావిశేషములేను ఆరా
జయొక్కకర్మములేనని సత్వాదివిశేషములు ప్రవర్తించు గావున రాజుచేష్ట
చేతనే కృతయుగాదులని చెప్పబడును కృతాదియుగము లెట్టిచేష్టలుగలవనిన చె
ప్పచున్నాడు॥ 301॥

మూ॥ కలిః ప్రసవోభవతి సహగద్వాపరంయుగమ్ ।

కర్మస్వ భ్యుద్యతస్త్రైతా విచరంస్తు కృతం యుగమ్॥ 302॥

అజ్ఞానాలస్యాదులచే రాజస్వదుద్యుక్తి లేకయుండునో యప్పుడు కలియుగ
మగును ఎప్పుడు రాజుతెలిసియున్న కార్యములను జేయఁజో యప్పుడు ద్వాపర
ము ఏప్పుడుకార్యములను జేయఁబోగొనునో యప్పుడు త్రైతాయుగమగుచున్న
ది ఎప్పుడు యథాశాస్త్రముగా స్వకర్మములను జేయుచుండునో యప్పుడుకృత
యుగము గావున రాజు కర్మానుష్ఠానపరుడు గావలెనని తాత్పర్యముగాని వా
స్తవముగా కృతాయుగముల చెప్పడముగాదు॥ 302॥

మూ॥ ఇంద్ర స్యాకస్య వాయోశ్చ యమస్య వరుణస్యచ ।

చంద్రస్యాగ్నేః పృథివ్యాశ్చ తేజోవృత్తం నృపశ్చరేత్॥ 303॥

• ఇంద్రాదులయొక్క తేజస్సంబంధముగలదాని కనురూపముగు చరితమును రాజుచేయవలెను రాజుకంటకోద్ధరణముచే స్రుతాపానురాగములతో గూర్చి యింద్రునియొక్క చరితముననుష్ఠించవలెనని చెప్పుచున్నాడు॥ 303॥

• మూ॥ వాషికాం శ్చతురోమాసాః యథేంద్రోభి ప్రవవ్షతి |
తథాభివషేత్స్వం రాష్ట్రం కామైరింద్రవ్రతంచరత్॥304॥

ఏలాగు నింద్రుడు శ్రావణాదిచతుమాసములందును సస్యాదిసిద్ధికై వషికంబునోయట్లు రాజేంద్రవ్రతము నవలంబించి స్వరాష్ట్రాయాతసాధుజనులకు నభిమతార్థములను వషికంచవలెను॥ 304॥

• మూ॥ లప్తా మాసాః యథాదిత్య స్తోయంహరతి రశ్మిభిః |
తథా హరేతరం రాష్ట్రాన్నిత్యమరం వ్రతంహితత్॥305॥

సూర్యుడేరితిని మాగేశ్వరీశాదిమాసము లెఱిమిదింటియందును స్వల్పతాపము గలరశ్మిచే భూగతముగు రసమును గొంచెముకొంచెము హరించునో యట్లు రాజురాష్ట్రమువలన చయతో శాస్త్రీయమగు పన్నును మెల్ల మెల్లగ బుచ్చుకోవలెను రాజుకిదియర్థవ్రతము॥ 305॥

• మూ॥ ప్రవిశ్య సర్వభూతాని యథాచరతి మారుతః |
తథాచార్తైః ప్రవేష్టవ్యం వ్రతమేతద్ధిమారుతమ్॥306॥

ఎట్లు సర్వభూతములయొక్క లోపల ప్రాణవాయువు ప్రవేశించిచరించునో యట్లు నేస్వపరమండలములందుచారద్వారా రాజు ప్రవేశించి చిక్షిప్త తార్థక సాధనమునెరుంగునని యిదిమారుతవ్రతము॥ 306॥

• మూ॥ యథాయమః ప్రియద్వేష్యా ప్రాప్తేకాలేనియచ్ఛతి |
తథా రాజ్ఞానియంతవ్యాః ప్రజాస్తద్ధియమవ్రతం॥ 307॥

వస్తుతఃయమునకు శత్రుమిత్రుబలేరుగాని తన్నుంచాస్తుతులనొనచినవారినిమరణకాలమయినప్పుడు సమముగానెట్లు నియమించునోయట్లు రాజవరాధానుసారముగ ప్రజలకు శిక్షవిధించవలె నిదియేయామ్యవ్రతము॥ 307॥

• మూ॥ పరుణేన యథాపాతై ర్బద్ధవీవాభి దృశ్యతే |

తథాపాపాన్ని గృహ్ణాయా ద్వ్యత మేతద్ధివారుణం॥ 30౮॥

వరుణుడు స్వపాశబంధవాహుకని యేలాగునైతే తనపాశములచేగట్టినిశ్చం
కముగనగుపరుచునో రాజులైన పాపాత్ములనుబంధించి నిశ్చంకముగ దండించవలె
నిదియేవారుణవ్రతము॥ 3౦౮॥

మూ॥ పరిపూణం యథాచంద్రం దృష్ట్వాహృద్యంతి మానవాః।

తథాప్రకృతయో యస్మిన్ సచాంద్ర ప్రతికోన్మపః॥ 3౦౯॥

పూణఃచంద్రునిజూచి మనుష్యులెట్లుహాషింతురో యమాత్యాదులు రాజును
జూచి యామోదించుటయేరాజు చంద్రాచారచారియగుట॥ 3౦౯॥

మూ॥ ప్రతాపయుక్తనైజస్త్వీ నిత్యంస్యాత్వాపకమకసు।

దుష్టసామంతహింస్రశ్చ తదాగ్నేయవ్రతంస్మృతం॥ 3౧౦॥

ఏప్పుడు రాజుపాపాత్ములకు తీక్షణముగగనపడి ప్రచండండపాత మొనరుకా
నో ప్రతికూలులగునమాత్యాదులను హింసింతునోయప్పుడా రాజుకది యాగ్నేయ
వ్రతమని జెప్పబడెను॥ 3౧౦॥

మూ॥ యథాసర్వాణి భూతాని ధరాధారయతేనమం।

తథాసర్వాణి భూతాని విభ్రీతః పాథిఃవంవ్రతం॥ 3౧౧॥

ఏలాగున భూమిచిన్నవిపెద్దవి స్థావరములు జంగమములునగుసకలభూతము
లనున్న సమముగా ధరించునో రాజాశ్రుకారముగా ధనికులు నిధానులు గుణవం
తులును దీనులు సేనాధులు నగువారినుదరిన్ని సనదానాదులచే సమముగాపోషిం
చునుగావున రాజుకదిపాథిఃవమగువ్రతము॥ 3౧౧॥

మూ॥ ఏతైరుపాయై రన్యైశ్చ యుక్తోనిశ్శమితంద్రిశః।

స్తేనాన్ రాజానిశ్చయే తస్య రాశ్యే పరవీవచ॥ 3౧౨॥

ఇట్లేచెప్పబడినవియు నితరములగుబుద్ధిచే నూహించ తగినట్టియు యుపాయ
ములచేననలసుడగుచు తనదేశమందలియు నన్యదేశమునుండివచ్చినట్టియు చారు
లనుబట్టిపల్లాదకనలెను“సోగ్నిభావతివాయుశ్చే”త్యాదికముచే పూర్వసిద్ధముంబ

తే నగ్నాదిరూపత్వమజేషజేసు ఇచ్చట తద్గుణత్యైముచే స్ఫుటమైచెయ్యబ
డెనుగాన వునరుక్తిలేదు॥ 302॥

మూ॥ పరామప్ర్యాపదంప్రాప్తో బ్రాహ్మణాన్నప్రకోపయేత్ |
తేహ్యేనంకుపితాహస్యస్సవ్యస్స ఒలవాహనః॥ 303॥

కోశక్షయాదికముచే గొప్పయాపదనొంది యైననురాజుబ్రాహ్మణులని కోపిం
పజేయగూడదు ఆబ్రాహ్మణులుకోపించిరేని కాపాధిచాములచే సబలవాహను
లగురాజునునశింప జేతురదియుక్తమేగదా॥ 303॥

మూ॥ యైశ్వర్యసర్వ భక్ష్యోగ్నిరపేయశ్చమహాదధి |
క్షయించాప్ర్యా యితస్సౌమః కొననశ్యేష్ఠ్యకోప్యతాత్॥ 304॥

బ్రాహ్మణులశాపము చేసగ్నిసర్వభక్షకుడున్న సముద్రుడపేయసలిలుడున్న
చంద్రుడు క్షయయుక్తుడున్న తరువాతపూరితుడున్న జేయబడిరోయబ్రాహ్మణు
లనుకోపింపజేసియెవడునశించలేదు మరిన్ని॥ 304॥

మూ॥ లోకానన్యైక సృజేయుర్యై లోకపాలాంశ్చకోపితాః |
దేవాక్కురు రదేవాంశ్చకః క్షిణ్వంతాంత్సమృద్ధుయాత్॥ 305॥

ఏబ్రాహ్మణులు మరికొన్నిస్వగళలోకములనున్న మరికొందరి లోకపాలుర
నున్న సృజించుచున్నారని యూహించబడునో దేవతలనున్న మానుషాదులను
గాజేయుచున్నారో యబ్రాహ్మణులను పీడించువాడెవడు సమృద్ధినిొందె నింతియె
కాదు॥ 305॥

మూ॥ యనుపాశ్రిత్య తిష్ఠంతి లోకాదేవాశ్చ సర్వచా |
బ్రహ్మచైవ ధనం యేషాం కోపాంస్యతాత్ జితేభిః॥ 306॥

యజ్ఞాదికర్మశీలరగు సేవబ్రాహ్మణుల నాశ్రయించి పృథివ్యాదిలోకములున్న
దేవతలను “అగ్నోప్రాప్తాహుఃసమ్య” గనున్యాయముచే స్థితనిబొందుచున్నా
రొ పేదపియెవరికిధనమోయనగా సభ్యుడయినాధన మొలచెతనున్న యాజనా
ధ్యోపనాదిసాధనోపాయమొటవల్లనున్న ననియ బ్రాహ్మణులను బ్రతుకనాశగల
వాడు యెవడుహించినని యటలయితే విద్వంసుడగుబ్రాహ్మణుని సేవించవలె

ననీ యూహగా జెప్పచున్నాడు॥

302॥

మూ॥ అవిద్యంశైచివ విద్యంశ్చ బ్రాహ్మణో దైవతం మహత్ ।

ప్రణీతశ్చ ప్రణీతశ్చ యథాగ్ని దైవతం మహత్ ॥ 302 ॥

వేదిక యందాహితమైన ననాహితమైన నగ్నియెట్లు మహాదేవతో యట్లు మూఁఖుడైనను విద్యంసుడైనను బ్రాహ్మణుడు ఒకృష్టమైన దేవతేయని తెలియవలెను॥

మూ॥ శ్మశానేష్యపి లేజన్వీ పావకోవై వ దువ్యతి ।

హూయమానశ్చ యజ్ఞేషు భూయఏవాభివర్ధతే ॥ 303 ॥

ఈ బ్రాహ్మణులు తమఃష్టములైనట్టు సర్వకన్యములందును వర్తితురటులయిన పుటికిని బ్రాహ్మణులు పరదేవతారూపులుగావున పూజ్యులే యెట్లుమికిరిలి తేజస్వియుగునగ్ని శ్మశానమందు శవమును దహించుచున్నపుటికిని కార్యములయందు దోషయుక్తముగాదు మరియేమంటె మరలయజ్ఞములందు హూయముచేయబడ్డయగ్ని యభివృద్ధినిపొందుచున్నది॥

303॥

మూ॥ ఏవం యద్యవ్య నిష్ఠేషు వతంశే సర్వకన్యసు ।

సర్వధా బ్రాహ్మణాః పూజ్యాః పరమం దైవతంహి తత్ ॥ 304 ॥

ఈ ప్రకారముగా సకలకుత్సిత కర్మములయందును బ్రాహ్మణులు ప్రవృత్తిం చేచున్నపుటికిని సర్వప్రకారముచేతనున్న వారు పూజ్యులే యా బ్రాహ్మణులు ప్రకృష్టదైవతములుగాదా స్తుత్యర్థమోటవల్లనుండి దీనికి యథాశ్రుతార్థవిరోధము శంకించదగదు॥

304॥

మూ॥ త్పత్రస్యాతి ప్రవృత్తస్య బ్రాహ్మణోస్త్రితి సర్వశః ।

బ్రహ్మైవ సన్నియంశ్యస్యాత్ త్పత్రంహి బ్రహ్మ సంభవం ॥ 305 ॥

బ్రాహ్మణులకు సర్వప్రకారముచేతను వీడగలుగునట్లు ప్రవృత్తిం చిన త్పత్రయ్య నకు శాపాభిచారాదులచే బ్రాహ్మణులే లెస్సగా శాసకులగుచున్నారు యేమే తువచే బ్రహ్మబాహు ప్రసూతులగుటవలన త్పత్రయ్యలు బ్రాహ్మణానం భూతులగు చున్నారది యెట్లనెన॥

305॥

మూ॥ అన్భిల్లిగ్నిబ్రహ్మతః త్పత్రంస్త్రిన్ద్రో వ ప ముత్తమం ।

తేహంసర్వత్రగంతేజ స్వాసుయోనిశశామ్యశి॥ ౩౨౦॥

జలబ్రాహ్మణపాపాణామలవలన నన్నిత్రయలోహములుద్భవించె నామూర్తి యొక్క-లేజస్సు సర్వస్థలములందును దహనపరాభవ ఛేదనార్థమైనకార్యమాను జేయును స్వకారణముగను జలబ్రాహ్మణపాపాణామలందు దహనాదికముకేయ సమర్థముకాదు॥ ౩౨౦॥

మూ॥ నాబ్రహ్మక్షత్రమృధ్నోతి నాక్షత్రంబ్రహ్మవర్ధతే।

బ్రహ్మక్షత్రంచ సంపుక్త మిహచాముత్రవర్ధ॥౩౨౧॥

బ్రాహ్మణరహితుడగుక్షత్రయుడువృద్ధినిొందడుశాంతికపాప్తికవ్యవహారేతఃకా దిధర్మములు బ్రాహ్మణుడులేనిరాజుకు గానెరవుగా వునయిటులేక్షత్రీయరహితుడగుబ్రాహ్మణుడు వృద్ధినిొందడు రక్షణములేక యాగాదికర్మనిష్కృతిగానెడు గావున మరియేమంటె బ్రాహ్మణుడున్నుక్షత్రయుడున్ను పరస్పరసంబంధముగలుగుచుండెనేని సహలోకపరలోకములందుద్గర్భార్థకామమోక్షావాప్తిచే వృద్ధినిొందుదురుయీదండప్రకరణమందున్నయిది బ్రాహ్మణస్తుతి అధికారులైనవట్టిబ్రాహ్మణులకే లభుదండముగావలెనని యథాముగలదగుచున్నది ఇది యెప్పుడయితే బ్రాహ్మణత్వప్రభుత్వవిశిష్టత్వమగుపడుచున్నదో యచికస్మృతి రొగముచే మృత్యువాసన్నమగుచున్నదో యప్పుడతినితాత్పర్యము॥ ౩౨౧

మూ॥ దత్వాధనంతు విప్రేభ్యో సర్వందండ సమర్థిశం।

పుత్రేరాజ్యం సమాస్పజ్య కుర్వీతప్రాయశ్చరణే॥ ౩౨౨॥

మహాపాతకులవలన వచ్చినదియు వ్యయముగాగామిగలిగి సర్వమైన దండధనమున్ను బ్రాహ్మణునకిచ్చి పుత్రునికిరాజ్యమిచ్చి మృత్యువాసన్నమయినప్పుడు ఫలాతిశయాథామై యుద్ధమందు ప్రాణత్యాగముచేయవలెను యుద్ధములేకుండెనేని నిరశనప్రతాదికముచేతవైన మృతినిొందవలెను॥ ౩౨౨॥

మూ॥ ఏవంచరక్ నదాయక్తో రాజభక్షేభు పార్థివః।

హితేషు చైవలోకస్య సర్వాకభృత్యాన్మోచితే॥౩౨౩॥

ఈప్రకారముగ నధ్యాయత్రయముచే జెప్పబడిన రాజభక్షణములందువ్యవహరించుచున్నరాజు ప్రజలయొక్క- హితమువిషయముపై సకలప్రజలనున్ను నియమించు

కంఠి లంఘ మన్వథ=దీపికాసహితము.

చు బలిపాలించవలెను॥

౩౨౪॥

మూ॥ ఏయేభిలః కమణఃధి రుక్తోరాజ్ఞ స్సహాశనః॥

ఇమంకమణః కిధినిత్యా తగ్రమశోవైశ్యశూద్రయోః॥ ౩౨౫॥

ఇదిపార్శ్వపర్యాగతమగావున నిత్యమగురాజయొక్క కమాణుస్థానము చెప్పబడెను ఇప్పుడు వైశ్యశూద్రులకీవత్సమాణమగు కమాణుస్థానము గ్రహముగా చెప్పబడెనయ్యును॥

౩౨౫॥

మూ॥ వైశ్యస్తు కృసంసారః కృత్వా చార పరిగ్రహం॥

వా తోయూరి నిశ్యయు క్తస్సాస్య త్తశూనాంచైవ రక్షణే॥ ౩౨౬॥

వైశ్యమనీతుడై చారపరిగ్రహమొనరిక వత్సమాణమగుజీవకపక్షయమై కృషివాణిజ్యపాశుపాల్కములయందు యే క్తుడుగావలెను వాతాయనగా కృష్ణాదులగు మూడేటికిన్ని చేరయినపుటికిన్ని పశుపాలనమందుముఖ్యత్వజ్ఞాపనార్థము మరల జెప్పెనను॥

౩౨౬॥

మూ॥ ప్రజాపశిహి వైశ్యాయ స్పష్టాపరిదశపశూ॥

బ్రాహ్మణాయచ రాజేవ సర్వాపరిదశే ప్రజాః॥ ౩౨౭॥

బ్రహ్మ పశువులను సృజించి రక్షణార్థమై వైశ్యునికిచ్చెను గావున వైశ్యుడు గోరక్షణముజేయవలయునని పూర్వోక్తమున కనువాదము ప్రజలనుసృజించి బ్రాహ్మణులకున్ను రాజుకున్ను యిచ్చెనని ప్రసంగముగా జెప్పెను॥

౩౨౭

మూ॥ నవవైశ్యగ్యకామస్సాస్య స్మరక్షేయం పశూనితి॥

ప్రేశ్యేచ్ఛేచ్ఛతి నాస్యేన రక్షితవ్యా కథంచన॥ ౩౨౮॥

పశుపాలనమొనరదనని వైశ్యుడిచ్చయించగూడదు వైశ్యుడు పశుపాలనము జేతుననుచుండగా నస్యనకాపశువులసేరాదు॥

౩౨౮॥

మూ॥ మణిముక్తాస్త్రవాళానాం లోహానాంతాంతవస్యచ ।

గంధానాంచరసానాంచ విద్యాద్దీగ్గు బలాబలం॥ ౩౨౯॥

మణిముక్తాస్త్రవాళాహవస్త్రములయొక్కయు కర్పూరాదిగంధ ద్రవ్యముల

యొక్కయు లవదామిద్రవ్యములయొక్కయు దేశకాలాదిభేదముచే నారానా
రమహిమ్యోతకపాకసకషణములను వైశ్యుడెరుంగవలయును॥ 33౯॥

మూ॥ చీజానాము ప్రివిచ్చస్యాత్ తేత్రదోషగుణస్యచ ।

మానయోగంచ జానయాత్తులామోగాశ్చ సర్వకః॥ 3౪౦॥

సకలవీజములయొక్క విత్తుబుయనగా నీవీజమీకాలమందు విత్తులకిది విధియు
యు నిది యూషకతేత్రమిదిమంచిభూమియని భూమియొక్క గుణగుణములను
మృకొలసాశ్రలయొక్కయు తూనికలయొక్కయు భేదముల నన్నిటినినీ తన్ను
రుజు వంచనము జేయకుండునటులు వైశ్యుడెరుంగవలయును॥ 3౪౦॥

మూ॥ సారాసారంచ భాండానాం దేశానాంచ గుణాగుణాన్ ।

లాభాలాభంచ పశ్యానాం పశూనాం పరివధకం॥ 3౪౧॥

సర్వవస్తువులయందును జాతియొక్కటియైన నిదియుత్రాప్తమిది యపక్వప్రవని
యును యేయే దేశమందుబుట్టిన ద్రవ్యముల విలువయొక్క బహుత్వాభివ్యములను
స్ను యంతకాలముచే నేయేసరుకుల కంతతరుగునో నిలవచే మూల్యముయొక్క
వృద్ధిక్షయములనున్న వైశ్యుడెరుంగవలయును॥ 3౪౧॥

మూ॥ భృత్యానాంచభృతింవిద్యా ద్భాషాశ్చోపధాన్యకాం ।

ద్రవ్యాణాంఫానయోగాంశ్చక్రియవిక్రయమేవచ॥ 3౪౨॥

పశువులనున్న చేలనున్న గాచెడి భృత్యులకు దేశకార్యముసార్థముగ నిచ్చె
డి జీతములభేదమునున్న మనుష్యులయొక్క భాషలనున్న యేవస్తువులను వేటితో
సంబంధించి నిలవచేసిన జడకుండునో దానిన్ని దేశకాలాదిభేదముచేనన్నివస్తువు
లధరలనున్న వైశ్యుడెరుంగవలెను॥ 3౪౨॥

మూ॥ ధర్మోచ ద్రవ్యవృద్ధా వాతాపీద్యత్నము త్రమం ।

దద్యాచ్చ సర్వభూతానా మన్నమేవపయత్నతః॥ 3౪౩॥

ధర్మముగా క్రయవిక్రయములచే ధనాభివృద్ధికి యధికముగ యత్నము నొన
జేవలె నితరదానములకన్నొకటికంటే నన్నపెల్ల సూతములకొసంగవలెను॥ 3౪౩॥

మూ॥ ఏప్రాణౌ వేదవిదుషాం గృహస్థానాం యశస్వినాం॥

శుశ్రూషేవశు శూద్రస్య ధర్మానైశ్చేయసః పరః॥ 33౪॥

శూద్రులకు వేదవేత్తలును స్వకర్మానుష్ఠానతత్పరతచే బ్రహ్మసిద్ధులగు బ్రాహ్మణులకు బహుచర్యయైనచుంబయే స్వగౌరవాప్తిమూలమగుధర్మము॥ 33౪॥

మూ॥ శుచిరుశ్కృష్టశుశ్రూమ ర్భుదువాగనహంకృతిః॥

బ్రాహ్మణాద్యాశ్చయో నిత్య ముత్కృష్టాం జాతిమశ్నుతే॥ 33౫॥

బాహ్యభ్యంతరశుచియు ద్విజశుశ్రూమందును నపరుషభాషియు చినజాతి కంటే సుత్కృష్టులనగా బ్రాహ్మణాదివర్ణాత్రయము వారిలో బ్రాహ్మణసేవయు వారుసంభవింపబో ట్టెత్రియవైశ్యసేవయుజేసిన శూద్రుడు శ్రమజాతి జన్మము నొందును॥ 33౫॥

మూ॥ ఏషోఽనాపదివర్ణానా ముక్తః కర్మవిధిశ్శుభః॥

ఆపద్భిషిహే యస్తేహం క్రమశస్తం నిబోధతే॥ 33౬॥

ఇతి శ్రీమానవేధర్మశాస్త్రే భృగుప్రోక్తాయాంసంహితాయాం
నవమోధ్యాయః-

ఇది నాలుగువర్ణములవారికి ననాదయందు కర్మవిధిరూపమగు ధర్మము శైష్వర్యము యాపదయందన్ని వర్ణములవారికిం గాదగనధర్మములనున్న సంకీర్ణాధమములనున్న శాస్త్రవినుండు॥ 33౬॥

ఇది శ్రీమన్మహామహీభద్రౌజ స్థీమదానందగజపతి రాజ

మహారాజ దయాపాత్ర భారద్వాజసగోత్రపవిత్ర

సుకవిజనవిధేయ మండకాచేశ్వర నామధేయ

విరచితాంధ్రమన్వథః దీపికాఖ్యయగు

వ్యాఖ్యయందునవసూర్యాయము



శ్రీరస్తు,

ఆంధ్రము స్వర్ణ దీపికా సహితము

మనుస్మృతి * దశమాధ్యాయ ప్రారంభము.

మూ॥ అధీయూర్గాస్త్రయోవర్తాః స్వకర్మకాస్తా ద్విజాతయః ।

ప్రబ్రూయాద్భాష్టాగస్తేష్వాం నేతరావితీ నిశ్చయః॥౧॥

వై శ్యమూదధమకములను జెప్పి “సంకీర్తానాంచసంభవ” మనిక్రమప్రాప్తమగు సంకీర్తానంభవము వక్తవ్యమగుచుండగా నాసంకీర్తానంభవము వణకములవలననే గావున వర్తానువాదార్థకనువి వణకత్రయము వారికిని ప్రధానమధ్యయనము సభ్యాపనము బ్రాహ్మణ్యకేగాని “బ్రాహ్మణస్తేష్వా” మనుటచే నితరులకు ఆధికారములేదని నిర్ధమగుచుండ “నేతరా”వని చెప్పట ప్రాయశ్చిత్తగౌరవాధికము॥

౧॥

మూ॥ సస్తేష్వాం బ్రాహ్మణోవిద్యా ద్విత్యుపాయాన్ యథావిధి ।

ప్రబ్రూయాద్దితరేభ్యశ్చ స్యయంచైవ తథాభవేత్॥ ౨॥

అన్ని వణకములనాగినిన్ని వ్యత్తుపాయములం జరిసిని బ్రాహ్మణుడుపదేశించవలెను తానున్న యథోక్తముగ నియమమును జేయవలయును॥

౨॥

మూ॥ వై శేష్యాత్ప్రకృత్యైత్రైష్ట్యాన్నియమస్యచ ధారణాత్ ।

సంసారశస్య విశేషాచ్చ వర్తానాం బ్రాహ్మణః ప్రభుః॥౩॥

వణకముచే పెద్దవాడగుటవల్ల నున్న ప్రకృతియనగా కారణముహిరణ్యగర్భునియొక్క శేష్టావయవమగు ముఖమువలన బుట్టుటవల్ల నున్న “నియమ్యతేనేతీనియమః” యనువ్యుత్పత్తిచేత నియమమునగా వేదవ్రతతదర్థజ్ఞానతదుక్తకర్మానుష్ఠానతదుపదేశాదీకమును ధరించుటవల్ల నున్న గోవిందరాజిచ్చట స్నాతకాది నియమధారణమని వ్యాఖ్యానమొనర్చెనదిక్షత్రియదులకును సాధారణమేగావుననది బాగుండలేదని కల్లుకభట్టువారైనను అది గావుననే సంసారవిశేషము వ

ల్లనున్న తదవృత్తానుసారముగా కమమలనున్న వృత్తులను నుపదేశించుట.
కు బ్రాహ్మణుడే సభవగుచున్నాడు॥ ౩॥

మూ॥ బ్రాహ్మణః త్కత్రియోవై శ్య స్త్రైయోవర్ణా ద్విజాతయః ।

చతుర్థః ఏకజాతిస్తు శూద్రో నా స్తి శు పంచమః॥ ౪॥

బ్రాహ్మణాదిమూడువర్ణముల వారున్న ఉపనయనసంసారముగల వారు.
గావున ద్విజులైరి శూద్రులైతే నొకరజన్యముగలవాడేను యీనాలుగేవర్ణము
లయిదవ వర్ణము మరిలేదు సాంకర్యముచే బుట్టినవే సడమువలెదలినందుల జా
తులలో నేదియుండుదు గావున వర్ణముల వ్యవస్థ వ్యవహారోపయోగార్థము॥ ౪॥

మూ॥ సర్వవర్ణేషు తుల్యసు పక్షీవృక్షతయోనిషు ।

ఆసులో ప్యేన సంధూతా జాత్యాజ్ఞే యా స్తవితే॥ ౫॥

నాలుగువర్ణములందును సజాతీయులును యథావిధిగా వివాహితలనక్షతయోనులు.
నగుసత్తులందాసులోవ్యముగా బ్రాహ్మణులకు బ్రాహ్మణస్త్రీయందును క్షత్రియున
కు క్షత్రియస్త్రీయందుం నీకమముగా బుట్టినవారలు మాతృపితృజాతీయులగుచున్నా
రని తెలియదగుదురు “ఆసులో ప్యేన” యనునదియు త్రరస్లోకమందు పయోగించునుగ
వాత్వాదికమునకుంబలె బ్రాహ్మణాదిజాతిభేదము దెలియుటకు వ్యంజకమగునయవ
భేదములేదుగాన ననది దెలియుటకివటపక్షి బృముగ్రహించబడెను అన్యనిపత్నియ
నుబుట్టినవానికి బ్రాహ్మణాదిజాతిత్వములేదుటందుకు జేవలవచనము॥ “స్లో॥ ద్వితీయేన
తుయఃపిత్రా సవర్ణాయాంతుజాయతే అవావభిగతిఖ్యాత శూద్రధర్మమాకసజా
తితః॥” అన్యపత్నియగు సవర్ణస్త్రీయందు రెండవ తండ్రిచే బుట్టించబడినవాడ
వావటుడనబడు నతండుజాతిచే శూద్రధర్మముగలవాడగునని మరియును॥ “స్లో॥
ప్రతహీనానసంసార్యా స్స వృత్తంతా సువయేషుతాః । ఉత్పాదితాస్సవర్ణేన
వ్రాత్యా ఇవహిష్యంతాః॥” స్వతంత్రులగు సవర్ణస్త్రీలయందన్యునిచే బుట్టించ
బడిన పుత్రులు వ్రతహీనులు గావున సంసారింపదగరు వ్రాత్యులువలె బహిష్యం
తులు గాదగుదురని॥ “స్లో॥ యేతుజాతాస్సమానాసు సంసార్యాన్యతోన్యథా”
సజాతీయులుగా నొకనిభార్యయం దన్యచేబుట్టించబడిన వాడన్యప్రకారముచే సం
సారింపదగునని వ్యాసులు॥ “స్లో॥ సవర్ణేభ్య స్సవర్ణాను జాయంతేహి సజాత

యః" యని ప్రారంభించి "విన్నాసేషవిధిస్సన్మృతః" యని చెప్పి పన్నెయందుభు
క్షవలన బుట్టినవారే బ్రాహ్మణాదిజాతీయులగుచున్నారని యాజ్ఞవల్క్యసిన్ధుయిం
చెను॥

౫॥

చూ॥ స్త్రీవ్యసంతర జాత సు ద్విజై రుత్పాదితాః సుతాః ।

సదృశానేవ తానాహు ర్దాతృదోష విగ్నా తాః । ౬॥

అనులోమ్యముచేసవ్యవహితవణజాతీయులగుభార్యలందుద్విజులచే నేపుత్రు
లంత్పాదితులయిరొయెట్లంటె బ్రాహ్మణునిచే తుత్రీయస్త్రీయందునుక్షత్రియినిచే
వైశ్యస్త్రీయందునువయిశ్యునిచేశూద్రస్త్రీయందునుబుట్టినవారిని తెల్లియొకహీ
నజాతీయత్వదోషముచే గహితులగుటచే పితృసజాతీయులుగాక పితృసదృశుల
నుగా మన్నాదులచెప్పిరి పితృసదృశులనుటచే మాతృజాతీకంటె సుతృకృష్టులును పి
తృజాతీకంటె నికృష్టులునగుదురని తెలియదగును వీరిపేరులు క్రమముగామూర్ధా
భిషిక్తులు మాహిమ్యులు కరణులునని యాజ్ఞవల్క్యుదులచే జెప్పబడిరి వీరివృత్తు
లున్నులక్షణునిచేడెప్పబడెను హస్త్యశ్వరథశిఖ్ శస్త్రధారణమూర్ధాభిషిక్తు
లకున్ను నృత్యగీతనటత్రజేవనమున్ను సస్యరక్షణమున్ను మాహిమ్యులకున్ను ద్విజ
శుశ్రూషయు ధనధాన్యరక్షణము రాజసేవయు సంతకపురరక్షయు పారశవోగ్ర
కరణులకునని॥

• ౬॥

చూ॥ అనంతరాను జాతానాం విధిరేష సనాతనః ।

ద్వ్యేకాంతరాను జాతానాం ధర్మ్యం విద్యాదిమంవిధిం॥ ౭॥

కట్లు పారంపర్యముచేవచ్చినదిగావున విధినిశ్యము బ్రాహ్మణునకు వైశ్యస్త్రీ
యందును క్షత్రియునకు శూద్రస్త్రీయందును బ్రాహ్మణునకు శూద్రస్త్రీయందును
నిట్లాకటిరెండువర్ణములు వ్యవహితములుగాబుట్టినవారిక ధర్మాయుక్తమగు వ
త్త్యమాణవిధిని చెబునుకొనవలెను॥

౭॥

చూ॥ బ్రాహ్మణో ద్వైశ్యకన్యాయా మంబుగ్ధో రావజాయతే ।

నిషాద శూద్రకన్యాయాం య పారశవ ఉచ్యతే॥ ౮॥

కన్యాయా మనుటచేసెచ్చటవివాహితస్త్రీయందని తెచ్చుకొవలెను॥ "విన్నా
సేషవిధిస్సన్మృతః" యని యాజ్ఞవల్క్యునిచేస్ఫుటముచేయబడెనుగావుననన్నుబ్రా

హ్మణునకూ కయగు వైశ్యస్త్రీయందుబుట్టినవాడంబగుడు వివాహిత శూద్రస్త్రీ
యందు బ్రాహ్మణునకుబుట్టినవాడు నిషాదుడు వీడేవారశవుడనబడును॥ ౫॥

మూ॥ త్మత్రియా చ్చాప్రకన్యాయాం కూరాచార విహరవాక్ ।

త్మత్రశూ ద వభజంత రుగ్రోనామ ద్రజాయతే॥౯॥

త్మత్రియనకు వివాహితశూద్రస్త్రీయందు బుట్టినవాడు కూరికర్ముడును స్వ
భావముచే త్మత్రియవై శ్యతుల్యుడునయి యుగ్రిడును పేరుగలవాడగును॥ ౯॥

మూ॥ విప్ర్య త్రిమ వణేషు నృపతే క్వయోద్వయోః ।

వైశ్యస్యపిణే నైకస్మిన్ షడేతే పశదాస్యృతాః॥౧౦॥

బ్రాహ్మణునకు త్మత్రియాది మూడువర్ణములస్త్రీలయందొన్ను త్మత్రియనకు
వైశ్యాదిస్త్రీద్వయమందున్ను వైశ్యునకొక శూద్రస్త్రీయందున్ను బుట్టినవాళ్ళు
పుత్రులగుదును సజాతీయస్త్రీలయందు బుట్టినవాళ్ళకుపై తక్కువ వాళ్ళగుచు
న్నారు ఇట్లునులోమజాతులనుజెప్పి విలోమజాతులను జెప్పుచున్నాడు॥ ౧౦॥

మూ॥ త్మత్రియా ద్విప్రకన్యాయాం సూతోభవతి జాతితః ।

వైశ్యాన్యగధ వై కేవళా రాజవిపాంగనా సుతా॥౧౧॥

ఇట్టిట వివాహముసంభవించదుగావున కన్యాశ్లక్షము స్త్రీమాత్రపరము త్మత్రి
యునివలన బ్రాహ్మణస్త్రీయందుబుట్టినవాడు జాతిదేశసూతుడు వైశ్యునివలనత్మ
త్రియవిప్రీస్త్రీలయందుబుట్టినవాళ్ళు క్రమముగామాగధుడున్ను వైశ్యుడున్నువి
శ్వకుకర్మములను మనువు జెప్పగలడు॥ ౧౧॥

మూ॥ శూద్రాదాయోగతః త్మత్రా చండాలశ్చార్ధమో నృణాం ।

వైశ్యరాజస్య విపాగ్ని సు జాయంతే మోసంకరాః॥౧౨॥

శూద్రునివలన క్రమముగా వైశ్యత్మత్రియ బ్రాహ్మణస్త్రీలయందుబాడమన
వాళ్ళు ఆయోగవుడు త్మత్ర మనుష్యులలో నధముడగు చండాలుడును వర్ణసౌంక
ర్యమునుజేసెడివాళ్ళగుచున్నారు॥ ౧౨॥

మూ॥ ఏకాంత రేష్వానులోమ్యా దంబష్టోక్తౌ యథాస్మృతౌ ।

క్షత్రియేదేహకా తద్వ త్పాత్రీలోక్యపి జన్మః॥౧౩॥

అనులోక్యముచే మధ్యనొకవర్ణమువిడిచి యావలివర్ణ స్త్రీలయందునగా బ్రాహ్మణునివలన వైశ్యస్త్రీయందు బుద్ధుడును క్షత్రియునివలన శూద్రస్త్రీయందు గురువుబుట్టి యెట్లు స్పృశమునకహుకలయినో యట్లు పృథిలోప మందు శూద్రునివలన క్షత్రియ స్త్రీయందుబుట్టినవాడు క్షత్రియు వైశ్యునివలన బ్రాహ్మణ స్త్రీయందు వైదేహుడున్ను స్పృశకు యోగ్యులగుదుననియు స్పృశయోగ్యులకీవలన ను చందాలుడొకరడును దీసివెయ్యబడెను॥ ౧౩॥

మూ॥ పుత్రాయై సంతర స్త్రీజాః కిమిదోక్తాద్విజన్మవాః |
తాననంతర నాన్నుస్తు మాతృదోషాన్ప్రచక్షః॥ ౧౪॥

ఇచ్చట మాతృదోషాదనుదానిని బట్టిచెప్పుదున్నాడు అనంతరజులనగా నే కాంతరద్వ్యంతర జన్ములనుకొనవలెను మధ్యనొకవర్ణమును రెండువర్ణములను విడిచియావలివర్ణ స్త్రీలయందుబుట్టినవాళ్లున్నుద్విజులెట్లునంతరజన్ములగువాళ్లు మాతృదోషముచే మాతృపిశ్యజానివ్యతిరీక్తసంకీర్ణ జాతులని పైనెట్లు తెప్పరికి రో యట్టిచ్చట నున్న మాతృదోషముచే సనంతరజులని చెప్పుబడిరి దీనిచేమాతృ జాతితుల్య సంసారాది యోగ్యులనుటకీయుపన్యాసము॥ ౧౪॥

మూ॥ బ్రాహ్మణాదుగ్రకన్యాయా మావత్సోనామజాయతే |
అభీరోంబథకన్యయా మాయోగవ్యాంతరధిగ్విణః॥ ౧౫॥

బ్రాహ్మణివలన క్షత్రియునకును శూద్రస్త్రీకిని బుట్టిన యుగ్రజాతి స్త్రీయందు బుట్టినవాడావృశ నామకుడు బ్రాహ్మణునకును వైశ్యస్త్రీకిని బుట్టినయందువృజాతి స్త్రీయందు బుట్టినవాడా కీరుడు శూద్రునకున్ను వైశ్యస్త్రీకిని బుట్టిన యాయోగవజాతి స్త్రీయందు బుట్టినవాడుధిగ్విణుడు॥ ౧౫॥

మూ॥ ఆయోగవశ్య క్షత్తాచ చందాల శ్శుభమోన్యథాం |
పాత్రీలోక్యేనజాయంతే శూద్రా దపశదాన్త్రయః॥౧౬॥

ఆయోగప్రకారము క్షత్త చందాలుడు సీమంగురుచ్చు శూద్రునివలన కృమముగావై శ్యక్షత్రియ బ్రాహ్మణ స్త్రీలయందు బుట్టివాళ్లు మనుష్యులలో నధములువుత్రికార

మానకుపయోగించరిందుకే మీదశస్పృహనీనప్పటిని మరలంశెప్పట ముందును యిదే ప్రకారము || ౧౬ ||

మూ॥ వైశ్యాన్యగర్భవైశేషా త్కత్రియాత్సాతవివతు |

• స్రవీపమేతే జాయంతే పరేత్యపశవాస్త్రయః || ౧౭ ||

క్షత్రియబ్రాహ్మణస్త్రీలయందు క్రమముగా బ్రాహ్మణోన్యముచే వైశ్యుని వలన బుట్టినమాగధుడును వైశేషాదును బ్రాహ్మణస్త్రీయందు క్షత్రియుని వలనబుట్టిన సూతుడున్ను పీరుచుగ్గురున్ను పుత్రకార్యమున కహంకారుగారుగావున నధములు ||

మూ॥ జాతోనిషాదాచ్ఛద్రావ్యాం జాత్యౌభవతిపులగానః |

శూద్రాజ్ఞాతోనిషాద్యాంతు సవై కుకుటకస్సస్మృతః || ౧౮ ||

నిషాదస్త్రీకి శూద్రునకును బుట్టినవాడు జాతిచే కుకుటకకుడు నిషాదునకు న్ను శూద్రస్త్రీకినిం బుట్టినవాడు జాతిచేపులగానుచును || ౧౮ ||

మూ॥ క్షత్తుజాత స్రథోగ్రాయాం శ్వపాకశతీర్ద్యతే |

వైశేషాశేనత్వంబస్యా మత్సర్వో వేణుడిచ్యతే || ౧౯ ||

శూద్రునకు వైశ్యయందు బుట్టినవాడు క్షత్రియునకు శూద్రస్త్రీయందుబుట్టిన డియుగ్రజాతదివిరుత్సంకంబుట్టినవాడుశ్వపాకకుడు వైశేషాకునకు నంబవ్యయందు బుట్టినవాడు వేణుడనబడెను || ౧౯ ||

మూ॥ ద్విజాతయ స్సవర్ణాను జనయంత్య పృతాంస్తుయాన్ |

తాన్ సావిత్రీపరిభ్రష్టాన్ వ్రాత్యాని వినిదిశేత్ || ౨౦ ||

ద్విజులకుసవర్ణాస్త్రీలయందు బుట్టినవారికుపనయన సంసారములేకుండుననుపనతులై వ్రాతసీనిలగువారు వ్రాత్యులనబడుదురు || “అతఃకోధ్వం త్రయో ష్మేతే”యని వ్రాత్యులక్షణము చేప్పబడినదందు నప్పటికిని ప్రతిలోమజపుత్రులుం బ తే పీరున్ను ఉపకారాక్షమలని తెలియుటకీ సంక్షిప్తప్రకరణమందును విధించ బ డెను || ౨౦ ||

మూ॥ వ్రాత్యైత్య జాయతే విప్రా త్పాపాత్పాపూజాకంటకః |

అవంత్యివాటధానావ పుష్పశస్త్రైకషవః || ౨౧ ||

వ్రాత్యుడగు బ్రాహ్మణునకు బ్రాహ్మణ స్త్రీయందు బుట్టినవాడు యుల్లుడు భూ
జ్ఞాంకుడునగును యిట్లు అవంత్యవాటఁగానఁ బ్రుష్ఠః నైతి ములను జెడములందు
నాపేర్లుగలవాడగుదురు॥ ౨౦॥

మూ॥ యుల్లుఁమల్లశ్చ రాజ్యా వ్యాప్తినివిశేషచ।
నటశ్చకరణశ్చైవ ఖసోద్రవిడవచ॥ ౨౧॥

నాత్యుడగురాజువలన సహజ స్త్రీయందు బుట్టినవాడుయుల్లుడు మల్లుడుచి
వి నటుడు కరణుడు ఖనుడు ద్రవిడుడనిచెప్పబడును॥ ౨౨॥

మూ॥ వ్రాత్యుత్తు జాయతే వ్యాత్య త్సంధ్యార్కసేవచ।
కారుశ్చ విజన్తు మైత్ర సాన్వీకీవచ ॥ ౨౩॥

వ్రాత్యుడగు వ్రాత్యువలన సహజ స్త్రీయందు బుట్టినవాడు సుధన్వా చార్య
కారుశ విజన్తు మైత్ర సాన్వీకులను నామములుగలవాడగును॥ ౨౪॥

మూ॥ వ్యభిచారేణవశానా మపేద్యావేనశేచ।
స్వకమణౌచ త్యాగేన జాయతే వణాసంకరాః॥ ౨౫॥

బ్రాహ్మణౌదివణామలలోన నన్యోన్య స్త్రీగమనముచేతనున్న సగోత్రాది వి
వాహముచేతను ఉపసయనరూపస్వకమణ త్యాగముచేతనున్న వణాసంకరమునన
ది యగుచున్నది గావున సప్రకరణమందు వ్రాత్యులను చెప్పడము యుక్తము॥ ౨౬॥

మూ॥ సంకీర్ణయోనయోయేతు ప్రతిలోమాను లోమజాః ।
అన్యోన్య వ్యతిషిష్టాశ్చ తాకప్రవత్యో మ్యశేషతః॥ ౨౭॥

ప్రతిలోమానులలోమములచే పర్వస్పర్శసంబంధము వలన సంకరజాతులైన యగు
చున్నవో వాటిని నిశ్శేషముగ జెప్పెదను॥ ౨౮॥

మూ॥ సూతో వై దేహకశ్చైవ చందాలశ్చ నాగధమః ।
మాగధః క్షత్త్రజాతిశ్చ తథాయోగవ ఏవచ॥ ౨౯॥

చెప్పబడ్డలక్షణములు గలయూసూతములు మైత్రచేష్ఠబోయెడి యథామున ఏ
తిషేరులు చెప్పబడెను॥ ౩౦॥

మూ॥ ఏతేషట్పద్యశాన్వధాన్ జనయంతి స్వయోసిధు ।

మాన్యజాత్యాం ప్రసూయంతే ప్రవరాసువయోసిధు॥౨౭॥ . .

ఈ మారుగురు సూతాదులు తమకు కారణమగు జాతుల స్త్రీలయందు పుత్రులను గంటున్నారు అట్లయ్యెను ఈ ద్రునివలన ప్రతిలోమముగా వైశ్యజాతిస్త్రీయందు బుట్టినవాడా యోగపుమ వాడా యోగవస్త్రీయందు మాతృజాతియగు వైశ్యజాతిస్త్రీయందును ఉత్తమజాతిస్త్రీలగు క్షత్రియ బ్రాహ్మణ్యదులందును స్వకారణమగు ఈ ద్రుస్త్రీయందును సర్వస్త్రీలయందును సదృశులగు పుత్రులగుదురన దృశస్వము దండ్రిగారు అన్ని జాతుల స్త్రీలయందు నేవేమృతాంతకంటె నధికగ హితపుత్రోన్మత్తి ముందు జెప్పగలదు గావుననుబట్టి వైశ్యవర్ణానిచే నధికవర్ణాస్త్రీలయందు బుట్టుటవల్ల మున్నుక్రమచే దుష్టులను బ్రతిలోమజులునగు వాయోగవాదులు క్రియాదుశులగు చలిచండుల వలన బుట్టిన యాయోగవాదిపుత్రుడు బ్రహ్మహంత్రసంతరజనితుడు బ్రహ్మహంత్రమాతృపితృజనితుడనై లభింపదు గుచున్నాడు సంకరజాతులగు సూతాదులు యేజాతిస్త్రీలయందు గన్పవారును నతిగహికతులని భావము॥ ౨౭॥

మూ॥ యథా ప్రయాశాం వధానాం ద్వయోరాత్మాన్యజాయతే ।

ఆచంతర్యా త్వయోన్యాయాం తథాచాప్యే వ్యపిక్రమాత్॥౨౮॥

ఏలాగును ఊత్రయవైశ్యసూద్రజాతులలో ఊత్రయవైశ్యస్త్రీలయందు బ్రాహ్మణులకాసులోమ్యముచే గమనమగుచుండఁ బుట్టిన పుత్రులైన బ్రాహ్మణులకు స్వజాతిస్త్రీగమనముచే బుట్టినవాడున్న పీఠిలగుచున్నాఁడో ఆలాగునం బ్రాహ్మణులందును ఊత్రయవైశ్యులకును వైశ్యకీరియలకును స్వకారణముగా బ్రాహ్మణక్షత్రియస్త్రీలయందు బ్రతిలోమముచే బుట్టినవాల్లయందు మహావర్ణాభిపున్నునీ ఈ ద్రునివలన బుట్టిన ప్రతిలోమజాతులకంటె ద్విజునివలన బుట్టిన ప్రతిలోమజాతులు బ్రహ్మల చెప్పట కీవచనము సేరాతిధి నైతే యీ ప్రతిలోమజాతుల కీవచనముద్విజస్వప్రతిపాదకము వీళ్ళకుపన మనము జెప్పచున్నదిని చెప్పెను “మూ॥ ప్రతిలోమజాస్తురమహీనా” ప్రతిలోమజాతులు ధర్మహీనులని గౌతమవచనము వలన ననిగాదని కుల్లూక ధట్టవాగ్దాసే॥ ౨౮॥

మూ॥ తే చాపి బాహ్యే సుబహూం స్రతోష్వధిక దూషితాః ।

పరస్పరేషు చారేషు జనయంతి విగర్హితాః॥౨౯॥

అయోగవాదు లారుగురున్న పరిస్పరజాతయస్త్రీలయం దనులోమముచే నై నను సస్త్రియాఽహిమిశ్రతలను బహుమందిని బుట్టించుచున్నారదియెట్లన్న నాయోగపు యోజనాస్త్రీయందు గర్భి తుంబుట్టి తయాయోగవస్త్రీయందు గర్భి తతలన్ని బుట్టించుచున్న రిట్లందరియంద నున్న చెలియవలెను॥ ౨౯॥

మూ॥ యథై ప్రో బ్రాహ్మణ్యం బాహ్యజాతం ప్రసూయతే |
తథా బాహ్యకరిం బాహ్య శ్చతుర్వర్ణ్యైః ప్రసూయతే॥౩౦॥

ఏగిని కూద్రుడు బ్రాహ్మణస్త్రీయందు బాహ్యజగు చండాలుని గనునో బా హ్యజగువాడారీని నాలుగువర్ణముల స్త్రీలయందు నశ్యంత బాహ్యులను బుట్టిం చుచున్నాడు దీనినేవిస్తారముగ జెప్పుచున్నాడు॥ ౩౦॥

మూ॥ ప్రతికూలం వతేకమానా బాహ్యబాహ్యత ర్థాః॥౩౧॥
హీనహీనాః ప్రసూయంతే వర్ణాః పంచదివ్యే వశుః॥౩౨॥

ఈశ్లోకమునకు మేధాతిధి గోవిందరాజుల వ్యాఖ్యానము - కూద్రుని వలనబ్రా హ్మణ్యది రాదు వర్ణముల స్త్రీలయందును బుట్టిన చండాలుడు తత్తత్రఅయో గపుడు సముగ్గురును బాహ్యశ్లోది వర్ణజతుష్టయస్త్రీలయందును బుట్టించినవార హీనులు హీన గు ను తమకంటెనగువారలుప కనుగురుచున్నారది యెట్లనిన చండాలుండుకూద్రస్త్రీయందు తనకంటెనధమున్ని వై శ్యక్తిత్రయాబ్రాహ్మణీగ మనముచే క్రమక్రమానమాధమాత్యం తాధములనున్ను బుట్టించును ఇట్లేత్త త్రయు నాయోగపును తనకంటెనధమాధను తరాశ్యపుతరాధమాధమతరులనుకూ డీవైశ్యత్తత్రయా బ్రాహ్మణీగమనముచే బుట్టించును చండాలుదులు ముగ్గురిచేత నున్ను చాలుగు వర్ణములస్త్రీలయందు బుట్టించబడినవాళ్లుపన్నిదరు కూద్రునిచే వైవర్ణ్యములూ బుట్టి చబడిన చండాలుదులుముగ్గురుగలసి పడెనుగురైరి ఈగి తనేవైశ్యక గను బ్రాహ్మణ ప్రభువులు ప్రత్యేకమున్నుపడెనుగురుబాపున నాలు గుకూలుముల లన కూద్రపు ను నురువదియు నాలుగువర్ణములనుగలసిన నరు వది నాలుగుజాతులను పంచు గునాజాతులనుబుట్టించునయును వ్యాధిరిదిమనోహ రముగాదని కిల్లాంధట్టువ్రాయుచు న్నాడు మీశ్లోకములోజెప్పబడినయారుగురు

న్న ప్రకృతముగావున నీశ్లోకమున్న దానివిస్తారి మేగావున “ప్రతికూలం వత్సమానా” యనిశ్లోకమందుండుటవలన ప్రతిలోమమాత్రవిషయముశ్లోకముగాని యను లోమవిషయముగాదు అట్లుండగా వైశ్యాదులనానబుట్టిన యనుగ్రామజాతులన పండ్లెదుగురు గలసి యరువదిజాతులనుట యసంధ్యము॥ “అథాబాహ్యతరంబా” హ్యశ్చతుర్వర్ణ్యే ప్రసూయతే” యనిమనువుగారిచే చెప్పబడుటవల్లనున్న ఆలాగున పిరిద్దరిచేతనున్న వ్యాఖ్యచెయ్యబడుటచేతనున్న బాతుర్వర్ణ్య సహితముగ నరువది నాలుగుజాతులనుట నివియంతయుం ప్రకృతముగాదు సంకీర్ణ ప్రకరణమందు చాతుర్వర్ణ్యముయొక్క గణనముచిముగాదు ఇట్టియసంధర్భములు పెక్కుకనపరచితాను వ్యాఖ్యానముజేయుచున్నాడు- ద్విజాతిప్రతిలోమజులకంటె బాహ్యులగు తూద్రావశిలోమజాయోగవత్తృచండాలలుముగ్గురున్న పైనా లుగువణములస్త్రీలయందున్న స్వస్వజాతిస్త్రీలయందు నొకొక డైదుగురేసి చొప్పున ముగ్గురివలనగు బుట్టినవాళ్లు పడేనుగురు మరియుననులోమజులకంటె హీనులను వైశ్యక్షత్రియ ప్రభవులగు మాగధవైదేహసూతులు పైనినిష్ఠిన్దైదుగురేసిచొప్పున పడేనుగురు గహితతెరులుబుట్టినవీరున్న పైనిచెప్పబడినవాళ్ళను గలసి ముప్పదిమంఝియగుచున్నారు ఈలాగుగానుంటె బాహ్యులగు చండాలక్షత్త్రాయోగవవైదేహమాగధసూతులారుగురున్న ప్రాతిలోమ్యముచే బుట్టినవాళ్ళు పడేనుగురడైల్లన్నను చండాలడు త్తత్త్రాయులగు నైదుగురి స్త్రీలయందును త్తయాయోగవాదిస్త్రీలు నలుగురియందున్న నాయోగవుడుమాగధాదిముగ్గురి స్త్రీలయందున్న మాగధుడు వైదేహదులగు నిద్దరిస్త్రీలయందున్న వైదేహుడుసూతస్త్రీయందున్న సూతునకు ప్రతిలోమజాతిలేదుగాని నిట్లుబుట్టినవాళ్ళుపడేనుగురగుచున్నారు “పునః” యని చెప్పటవలన సూతాదిచండాలంతముగా నారుగురుహీనజాతులవాళ్ళుపైనిచెప్పబడిన ప్రతిలోమజులభంగినను లోమజులు పడేనుమంఝియగుచున్నారు గలసిముప్పదుగురు హీనజాతులవాళ్ల యిరి॥ ౩౦॥

మూ॥ ప్రసాధనోపచారజ్ఞ మదాసందాన జీవనం॥

నైరంధ్రంవాగురావృత్తిం సూతేదస్మరయోగవే॥ ౩౧॥

కొప్పుముడవడము మొదలగువాటిచే నలంకరించెడినేర్పుకాళ్లునొడలను బట్టడము మొదలగువాటిచే జీవించెడివానిన్ని నైరంధ్రుడనువానిని యురులు వలలు మువలగువాటిచే మృగములను దేవపిత్రతిథికార్యములకు నావధానమున్న జంపెడి

శాసనాన్ని “మఖిబాహులుపజ్జానా||” మనుస్థోకమును జెప్పగల దన్యుడాయోగవ
జాతిస్త్రీయందుగనును|| 32||

మూ|| వైత్రేయకంఠు వైదేశులూ మధూకం సంప్రసూయతే|

నృంకప్రశంసత్యజస్రయోఘంటావాదోరుణోదయే|| 33||

వైశ్యునివలన బ్రాహ్మణియందుబుట్టినవాడువైదేశుడు వీడుప్రకృతమగు నా
యోగవ స్త్రీయందు మధుర భాషియువై ప్రాతఃకాలమందుఘంటవాయింపచు
రాజులను స్తుతిజేయుట పనిగాగలవానిగనును|| 33||

మూ|| నిషాదోమాగధంసూతే దానం సౌ కమజీవనం|

వైవతమితియంప్రామా రార్యావతం నివాసిని|| 34||

బ్రాహ్మణునివలన కూద్రీస్త్రీయందుబుట్టినవాడు నిషాదుడు వీడుకయోగవి
యందు ఓడలనడిపేడువాడు దాశుడనునామాంతరముగలవాడు ఎవని నార్యావ
తకదేశస్థులు కై వతుడనియందురో యట్టిమాగధుడనువాని గనును|| 34||

మూ|| స్యుతవస్త్ర భృత్స్వనార్యాను గహితా న్నాశనామచ|

భవంత్యా యోగవిష్వేతే జాతిహీనాః పృథక్త్యయే|| 35||

సైరంధ్రుడు వైత్రేయుడు మాగకపుడు ననహీరజాతీయులగు నీముగ్గురున్ను
వ్యుతవస్త్రులనుగట్టుకొనెడివాళ్లున్ను గూరస్వభావులున్ను ఉచ్చిష్టాది నింద్యా
గ్నుములను దినెడివాళ్ళుగను నాయోగవస్త్రీత్యయందు బుట్టుదురు పితృభేదముచే వే
ర్వేరనగుదురు|| 35||

మూ|| కారావరో నిషాదాత్తు చర్మకారాః | పసూయతే|

వైదేహ సైరంధ్రభేదా బహిగ్రామ ప్రతిశ్రియా|| 36||

“వైదేహ్యమైవజాయతే”యనుచు ముందుశిష్యులుగావున వైదేహస్త్రీయందు
నిసాదునివలన కారావరుడనుపేరుగల చర్మకారులు బుట్టుచున్నాడు|| మూ|| “కారా
వరాశంబున్నెచ్చెదనాచిరం మివస్మత్తితి” కారావరజాతికి చవికవుపనిచేతనే జీ
వనమని బొత్తనన్నుతిమ వైదేహుడు సైరంధ్రుడనగువారిద్దరును గామిబహి
నివాసులు వైదేహస్త్రీయందు వైదేహునివలనబుట్టిన గహితవైదేహుడనిచే

ప్రబలముచితము వీరిద్దరున్న సన్నిధానపాపులగు కారావరునిచే నిషాదస్త్రీ
యందు గ్రామము గాబుట్టుచున్నది॥ ౩౬॥

మూ॥ చండాలా త్పాండసోపాక స్త్వక్సార వ్యనహారవాక్ ।

అసాండికో నిషాదేన వై బాహ్యమేవ జాయతే॥ ౩౭॥

వై దేహస్త్రీయందుచండాలునివలన పాండసోపాఖ్యుడు వేణువ్యవహారము
చే జీవించువాడుబుట్టును నిషాదునివలన వై దేహస్త్రీయందే హిండికాఖ్యుడుబు
ట్టును వీరికిబంధనస్థానమందు బాహ్యరక్షణవృత్తియని యాశనసోక్తి కారావరా
హిండికులకు దలిపండుగ్రేతకమయినను వృత్తిభేదముచే భేదముగా జెప్పబడిరి॥ ౩౭॥

మూ॥ చండాలెనతు సోపాకో మూలవ్యసన వృత్తిమాక్ ।

పులకస్యాం జాయతేపాప స్సదాసజ్జన గహికతః॥ ౩౮॥

చండాలునివలన శూద్రానిషాకోత్పన్న పులకస్త్రీయందు రాజుచే మరణశి
క్షానిధిచబడినవాళ్ళనుజంపెడు వృత్తిగలవాడు సువనసింధుడు సోపాకుడనవా
డుబుట్టును॥ ౩౮॥

మూ॥ నిషాదస్త్రీతు చండాలా త్పుత్రమంత్యావసాయినం ।

శ్శశాన గోవరంఘాతే బాహ్యనామపి గహికతం॥ ౩౯॥

నిషాదస్త్రీయందు చండాలునివలన శ్శశానమందు వసించెడువాడు చండాలు
లలోను నిండితుడగు సంత్యావసాయయనువాడుబుట్టును॥ ౩౯॥

మూ॥ సుకరేజాతయస్త్వైతాః పితృమాతృప్రదశితాః

ప్రచ్ఛన్నా వాప్రకాశావా వేదితవ్యాస్పృకర్మభిః॥ ౪౦॥

ఈశ్చలియందీ తండ్రివలనబుట్టిన వాడిజాతివాడని యీసంకరజాతులుచెప్పబడె
నువీళ్ళప్రచ్ఛన్నముగనుండినను ప్రకాశముగనుండినను తత్తత్కర్మములచే శచియద
గుదురు॥ ౪౦॥

మూ॥ సజాతిజానంశరజా వ్షట్సుతాద్విజగన్మయః ।

శూద్రాణాంతుసధర్మాణాం సర్వేపథ్యంసజాన్ముతాః॥ ౪౧॥

బ్రాహ్మణునివలన తుత్రియవైశ్యస్త్రీలయందును క్షత్రియునివలన వైశ్యస్త్రీయ

శ్చను ననులోమముగానున్న ద్వీజులకుస్వతాఃభార్యలయందునుబట్టివారారుగు
రుగర్హస్విజన్యసంసారాహుతలగుచున్నారు విగర్హస్విజాతసంసారా
హుద్విజాఘ్నిజన్మలయినను ప్రతిలోమజాతులగు సూతాదులుశూద్రసన్మలగుచు
న్నారుకడవియనసంసారము విరికిలేదు॥ ౪౧॥

మూ॥ తపోవీజప్రభా వైస్తుతేగచ్ఛంతియుగయుగే॥

ఉత్తర-పక్షంచాపకపక్షంచపనువ్యక్తిపక్షాద్యుపాః॥౪౨॥

సజాతీస్త్రీలయందు ససంతరజాతీస్త్రీలయందునుబట్టి వారుకృతాదియుగ
ములందు తపోమహిమచే విశ్వామిత్రాదులున్న వీజప్రభావముచే బుశ్యశ్యుగా
దులున్నఈలోకమందుజన్మమువలననుతర పక్షమునున్నతపశ్శ్రమమునున్నపనువ్య
లుపొందుచున్నారు॥ ౪౨॥

మూ॥ శనక్తైస్తుక్రియాలోపాదిమాః త్మత్రియజాతయః॥

వృషలత్వంగతాలోకే బ్రాహ్మణౌదశకానః॥౪౩॥

ఈవత్స్యనాగత్మత్రియజాతులుపనయనాదికర్మలోపచే కన్యము జేయించుటకు
నుచిర్యయ నాథకము ప్రాయశ్చిత్తములకొరకు బ్రాహ్మణదశకనాపేక్షితమిడుట
వలననున్న కాలక్రమముచేశూద్రత్వమునొందుదురు॥ ౪౩॥

మూ॥ పౌండ్రకా శ్చౌద్రద్రవిడాః కాంధోజాయవనాశ్శకాః॥

వారదాః పల్లవాశ్చనాః కిరీతా దరదాఃఖశాః॥౪౪॥

ఈచెప్పబడినపౌండ్రాది దేశోద్భవలగుత్మత్రియులు క్రియలోపాదికముచేశూ
ద్రత్వమునొందిరి॥ ౪౪॥

మూ॥ ముఖబాహూరుపజ్జానాం యాలోకేజాతయోబహిః॥

క్షైచ్ఛవాచ శ్చచిర్యవాచ స్సశ్వేదశ్యవ స్స్మృతాః॥౪౫॥

బ్రాహ్మణత్మత్రియ వైశ్యశూద్రులనుబట్టియే బాహ్యజాతులుగఁగోయెవరు
క్షైచ్ఛభాషాయుక్తులో యాఘ్నిభాషాయుక్తులో వారబయలు దస్యులనెఱవ్వబడిరి

మూ॥ ఏద్విజానా మహాదా యేచాపధ్వంగజా స్మృతాః॥

తేనందత్రైర్వతకయేయు ద్వీజానామప కర్మభిః॥౪౬॥

శిఖిలవాసులొక్కఁడు బుట్టిన యాదుగురును అపశకులని మున్నుజెప్పఁడట
నలన దండ్రీజాతికఁడై క్రొవజాతివారలు గావున నపద్ధంసజులు ద్విజాత్యుపకార
ములగు వత్సమానిందిక రుకములచే జీవించవలెను॥ ౪౬॥

మూ॥ సూతా రా మ శ్వచారథ్య మంబష్టాచాం చిక్షన్తనం॥

వైదేహకారాం శ్రీకార్యం మాగధానాం వణిక్పథః॥ ౪౭॥

సూతుల కశ శిక్ష రథచారథ్యమున్ను అంబష్టలకు శల్వశాలక్యాది చిక్షన్తయు
వైదేహుల కంతఃపురరక్షయు మాగధులకు నాటవలకమున్ను వీవనాథము
వృత్తులు॥ ౪౭॥

మూ॥ మన్వథుతో నిషాదానాం త్వష్టిత్వయోగవస్య చ॥

మహాంధ్రీ చంచునుగ్ధానా మార్యా పశుహింసః॥ ౪౮॥

నిషాదులకు మన్వథయు నాయోగవునను చెక్కడవుపని మహాంధ్రీచంచు
మద్గుల కడివిజంతువధయును వృత్తులు చంచుడు నుగ్ధుడున్ను బ్రాహ్మణునకు వై
దేహకవందిశ్రీలయందు బుట్టినవాళ్ళని నోధాయనుఁడే జెప్పబడిరి॥ ౪౮॥

మూ॥ యత్త్వగ్ర పులరసానాంతు బిలొకో వధబంధనం॥

ధిగ్వణానాం చర్మకార్యం వేణానాం భండవాదనం॥ ౪౯॥

క్షత్తకు సుగ్రీనకును పులరసునకును బిలములందుండెడి యడుములు మొదల
గువాటివధ బంధవాదికము ధిగ్వణులకు వాటినమ్ముకొనుట గావుననే కారావరు
లచే వీళ్ళకున్న పీశ్చేదము వేణులకు కాంస్యమరజాదివాద్యభాండవాదనము వృత్తి॥

మూ॥ చైత్యద్రుమ శ్మశానేషు నైలెషాపవశేషచ॥

వసేయురేతే విజ్ఞానా వలకాయంత స్స్వకమకథి॥ ౫౦॥

గాగ్రిమాదుల సమీపమందుండెడి ప్రఖ్యాతములగు వృక్షములు చైత్యములు వా
టికిందనున్న శ్మశానవర్సిత వనసమీపములందున్న పీశ్చప్రకాశముగా తమకర్మ
ములచే జీవించుచునుదురు॥ ౫౦॥

మూ॥ శంకాల శ్వపచానాంతు బహిగ్రామా త్రప్తశ్రయః॥

అపమాత్రాశ్చ కశావ్యా సనమేషాం స్విగదిః భుజి||౫౧||

వాసాంసి మృతదేహాని క్షిన్నశాలదేమ భోజనం|

కాష్టాకాయసమలంకారః పరివ్రజ్యావ సత్యకః ||౫౨||

చండాలశ్చపాకులకు గ్రామమునకు పైకి నివాసము వాళ్లుపాత్రరహితములుగా జేయదగుదురు ఏలోహాది పాత్రముందు వాళ్లుకాజిలముతో యాలోహాదికముకరిగి మరలసంసారింపబడినప్పుటికి వ్యవహారమున కదియుపయోగించదు సీళ్ళకుకుక్కలుగాడిదెలును ధనముగాని వృషభాదులుగారాదనుటశవములమీదిపట్టలే వీళ్ళకువస్త్రములు భిన్నములైపోయిచుండలందుగా పెంకులలో దినడముయినచ కడియములంకారము ఎల్లప్పుడును దేశములందు దిరుగుటస్వభావము|| ౫౩||

మూ|| నతైస్సమయ మస్వీతుచ్చైత్పురుషో ధర్మః చరణ|

వ్యవహారోమితస్తైషాం వివాహస్సద్వైస్సహ||౫౪||

ధర్మముష్టానకాలములందుచండాలాదులదేశకాదికముగూడదువీళ్ళకప్పిచ్చుట శ్రుచ్చకొనుటవివాహముమొలగువ్యవహారములువాళ్ళలోవాళ్ళకేగావలెను|| ౫౪||

మూ|| అన్నమేషాం పరాధీనం జేయంస్యాద్భిన్న భాజనె|

రాత్రాన వివరేయుస్తై గ్రామేషు నిగ రేషుచ|| ౫౫||

వీళ్లకన్నము పరాధీనము ప్రత్యక్షముగా ననగాస్వయము వీళ్లకన్నమిడరాదు ప్రేమ్యులచే పెంకులలో పెట్టియుంపించవలెను రాత్రులందు గ్రామములందుగాని పల్లెలందుగాని వీళ్లుదిరుగరాదు|| ౫౫||

మూ|| దివాచరేయుః కార్యాథకం చిహ్నితా రాజశాసనైః|

అచాంధవంశవందైవ నిర్హరే యుర్విస్థితః|| ౫౬||

పక్షయందు క్రయవిక్రయాథకమై రాజాజ్ఞచే చిహ్నితులై గ్రామములందుదిరుగవలెనువీళ్లుదిరుగలేనిశవములనుపయికి కనుకొనిపోవలెననిశాస్త్రమర్థాద||

మూ|| వధ్యాంశ్చ హన్యస్సతతం యథాశాస్త్రంన్యపాజ్ఞయా|

వధ్యవాసాంసిగృహ్తీయుశ్చ య్యాశ్చ భరహాసచ|| ౫౭||

వధార్థులను యథాశాస్త్రముగా రాజాజ్ఞచే కొలకడియలు మొదలగువా

టిచే చంపుటయు వాళ్ళ వస్త్రశయ్యాభరణాదులను పుచ్చుకొనుటయు వీళ్ళకు
వృత్తి॥ ౫౬॥

మూ॥ వణాపేతమపిహితం సరం కంఠమోనిజం॥

ఆర్యురూపమివాచార్యం కమఃభస్మైస్సర్పిభావయేత్॥ ౫౭॥

ఏవణమువాడో తెలియబడని సంకరజాతిమనుష్యుడు లోకము వలన నిట్టివా
డని నిజమయిచెనశక్యమౌటచే నార్యునివలెగనపడుచు ననార్యుడగునట్టివానికిని
చిత్తానురూపములగు వానిచేష్టలచేతనున్న వత్సమాని కర్మములచేతనున్న సత్వ
యించవలెను॥ ౫౮॥

మూ॥ అచార్యతానిష్ఠరతా క్రూరతానిష్క్రియాశ్చతా॥

పురుషం వ్యంజయంతీహ లోకేకలుషయోనిజం॥ ౫౯॥

నిష్ఠరభాషిత్వము ఘోషకత్వము విహితాననుష్ఠాసిత్యమును యే పురుషుని
యందుండునో వాడు సంకరజాతుడని యవియెఱకటించును॥ ౬౦॥

మూ॥ పిత్త్రంవా భజతేశీలం మాతుర్వోభయమేవవా॥

నకథంవనదుర్వోహిః స్రక్పతిం స్వాం నియచ్ఛతి॥

ఈ సంకరజాతులు దుష్టయోని యగుటచే పితృసంబంధమును దుష్టస్వభావత్వ
మునై వా మాతృసంబంధమయినదిగాని యుభయసంబంధమయినది గాని స్వభా
వమునుసౌండును యెప్పుడైనా నీడుస్వకారణమును దాచుటకు సమర్థులకాదు॥

మూ॥ కులే ముఖ్యేపి జాతస్య యస్యస్యాకోనిసంకరిః॥

సంక్రయత్యేవ తచ్ఛీలం సర్వోల్పయపివాబహు॥ ౬౦॥

మనోకులప్రసూతుడయినప్పటికిని యెవనియొకగియోనిసంకరము ప్రచ్ఛన్నమ
గుచుండునో యాచరుడు కొంచముగాని గొప్పగాని యాతలిదండ్రులయొక్క స్వ
భావమును తప్పకబొందును॥ ౬౦॥

మూ॥ యత్రత్యేతే పరిభ్రంసా జ్ఞాయంతే వణామాషకాః॥

రాష్ట్రైకైస్సహతద్రాష్ట్రం త్రిసమేవవిసశ్యతే॥ ౬౧॥

ఏ రాష్ట్రమందు యీ సంకరజాతులు వణకదూషకులై యుందురో ఆ రాష్ట్రము ప్రజలతో గూడా శిక్షిముగ నశించునుగావున వణక సంకరముగాకుండ రాజు ప్రియముపడవలెను॥ ౬౧॥

మూ॥ బ్రాహ్మణాథే = గవాథే = వా దేహత్యాగాదుపస్కృతం ।

స్త్రీబాలాస్యసత్తైవ బాహ్యవాం సిద్ధికారణః॥ ౬౨॥

గోబ్రాహ్మణస్త్రీబాలలలో యవరికైన పీడతప్పించుటకు యీలోక మందగు ప్రయోజనాపేక్షలేకుండ ప్రాణత్యాగము శేసిరేని పృథిలోమ జాతులకు స్వర్గ ప్రాప్తియగును॥ ౬౨॥

మూ॥ అహింసా సత్యమస్త్రైయం శౌచమింద్రియ నిగ్రహం ।

ఎతంసామాసికంధర్మం చాతుర్వశ్యైక బ్రవీ న్మనుః॥ ౬౩॥

హి సాత్యాగము యి ధాధక భావణము సన్యాసముగ బరధనమును హిం చకుండుటమృజ్జ గాదులచేపర్చ ఇంద్రియములనునియమించుటయట్టిదిసంక్షేపము గా నాలుగువర్ణములవారికిని జెయదగిన ధర్మమనిమనువు చెప్పెనుప్రకరణముచే పక్షి జాతులకు నిరీయేధస్యమని దెలియబడు నిప్పుడు॥ శ్లో॥ సర్వవశైకమతుల్యస్య తియను గానిచే చేప్పబడినదానికి వ్యతిరేకముగానగు బ్రాహ్మణాదికమునీ జెప్ప చున్నాడు॥ ౬౩॥

మూ॥ శూద్రాయాం బ్రాహ్మణాజ్ఞాత శ్చేయసాచే త్పృజాయతే ।

అశ్రేయాం ఛేయసీం జాతిం గచ్ఛత్యా సప్రమాద్యతాత్ ॥ ౬౪॥

బ్రాహ్మణుని వలన శూద్రస్త్రీయందు బుట్టినది పారశపాఖ్యజాతి యిస్త్రీయై బ్రాహ్మణునినివాహమై వానివలన బుట్టినస్త్రీ మరల వివాహితబ్రాహ్మణుని లన నేస్త్రీబుట్టి యారీతి నేడవతరమందగు వారశవస్త్రీయందు వివాహితబ్రాహ్మణు నివలన బుట్టినజాతి బ్రాహ్మణజాతియగుచున్నది॥ ౬౪॥

మూ॥ శూద్రో బ్రాహ్మణతాపేతి బ్రాహ్మణత్వైతి శూద్రతామ్ ।

క్షత్రియా జ్ఞాత మేవంతు విద్యావైశ్య త్తథైవచ॥ ౬౫॥

ఇట్లుపూర్వోక్త ప్రకారముగా శూద్రుడు బ్రాహ్మణత్వమును బొందుచు

న్నాడు ఇచ్చట బ్రాహ్మణుడనగా బ్రాహ్మణునివలన శూద్రస్త్రీయందుబుట్టిన పా-
రశశుడని దెలియవలెను అపురుషుడచ్చంచూడ్రస్త్రీని వివాహమైనందానియందువా-
నికి బుట్టినపురుషుడు శూద్రస్త్రీనే వివాహమై యావైఁగి ఇట్లెల్లప్పుడైన పురుషు-
లెల్ల ను క్రమముగా శూద్రస్త్రీలనేవివాహమై పురుషులుపుట్టుతూరాగానేవవబ్రా-
హ్మణపురుషుడు శుద్ధశూద్రుడగుచున్నాడు ఈప్రకారముగానే త్మత్రీయుని వలనను-
న్ను వై శ్యునివలననున్ను శూద్రస్త్రీయందు బుట్టిన వానికుతరా-షా-పకపక్షములు
దెలియదగును జాత్యపకపక్షవలన జాత్యుతరా-షయ్యగమందనగా జన్మమందు త-
రవందని తాత్యము సప్తకీపివాయని యజ్ఞ వల్యవచనముచే త్మత్రీయుని వ-
లనబుట్టిన వానికై ధవజన్మముందుతరా-షా-పకపక్షములు దెలియదగును వై శ్యుని
వలన బుట్టిన వానికంటె నుతరా-షవలన యజ్ఞ వల్యవచనముం కిషిబ్జముచేప-
త్తుతరము సంగ్రహించబడుట వలననున్న పెద్దలయొక్కవ్యాఖ్యానానుసారము
చేతనున్న మూడవజన్మమందుతరా-షా-పకపక్షములు దెలియదగును- ఈన్యాయ-
ముచేతనే బ్రాహ్మణువకు వై శ్యస్త్రీయందుబుట్టిన వానికై ధవజన్మమందున్ను త-
త్మియస్త్రీయందుబుట్టినవానికిన్ని త్మత్రీయునికి వై శ్యస్త్రీయందు బుట్టిన వానికిన్ని
మూడవజన్మమందు నుతరా-షా-పకపక్షములు దెలియదగును॥ ౬౫॥

మూ॥ అనార్యాయం సమత్పన్నో బ్రాహ్మణాత్తు యద్యచ్ఛయా ।

బ్రాహ్మణ్య మప్యనార్యాత్తు శ్రేయ స్త్వం క్షేపితే ద్యవేతే॥౬౬॥

ఆ వివాహితశూద్రస్త్రీయందు బ్రాహ్మణునకు దైవాత్ముబుట్టినవాడొకడు రెం-
డవవాడు శూద్రునివలన బ్రాహ్మణస్త్రీయందుబుట్టినవాడువీరిద్దరిలోనున్నవికాడ
బుట్టినవానికి శ్రేయ స్త్వమంటే సంశయమెట్లన్న బ్రాహ్మణుని వలన శూద్రయం-
దుబుట్టినవాడు బీజోకరాషముచే నెట్లు లెస్సగా శూద్రుడాయెనోయారితనేక్ష-
త్రోతరాషముచే శూద్రునకు బ్రాహ్మణియందుబుట్టినవాడెట్లు సాధు శూద్రుడు
గాడని సంజేహము గలిగి తే నిజాయము చెప్పచున్నాడు॥ ౬౬॥

మూ॥ జాతో నార్యామనార్యాయా నార్యార్యో భవేద్ధుడైః ।

జాతోఽప్యనార్య రార్యాయామనార్యకఠినిశ్చయః॥౬౭॥

శూద్రస్త్రీయందు బ్రాహ్మణునివలన బుట్టినవాడు స్మృత్యుక్తివలన ఁ కయ-
జ్ఞాది గుణములతోగూడినవాడై ప్రశస్యుడగుచున్నాడు శూద్రుని చేనై తే బ్రాహ్మణి

యందు బుట్టినవాడు ప్రతిలోమజాతుడు గాఢనన్దఃస్వప్ననిశ్చయము న్యాయము న్యాయప్రాప్తమైన యర్థక్షేపము వచనప్రామాణ్యముచే నిచ్చట దెలియబడుచున్నది॥

౬౭॥

మూ॥ తావ్రభావప్య సంసార్యా వితిథమోవ్యవస్థితః ।

వై గుర్యో జ్జన్మనః పూర్వజీ తరః పృథిలోమతిః॥౬౮॥

పారశక్తుడును చందాలుడు నీయిద్దరు సుపనయనసంసారావస్థలు గారని శాస్త్రమర్యాద పారశక్తుడు శూద్రస్త్రీయందు బుట్టుటచే వై గుర్యము ఎలననున్న చందాలుడు ప్రతిలోమముగా శూద్రునివలన బ్రాహ్మణేయందుబుట్టుటచేనున్న అనుపనేయులగుచున్నారు॥

౬౮॥

మూ॥ సుబీజంచైవ సుక్షేత్రే జాతంసంపద్యతే యథా ।

తథార్యాజ్ఞాత ఆర్యాయాం సర్వం సంసారమహతిః॥౬౯॥

మంచిభూమియందు మంచిబీజమేలాగు బాగావృద్ధినిందానోఅలాగున ద్వితీతీస్త్రీయందానులోమ్యముచే ద్వీజనకు త్పరియవై శ్యలయందు బుట్టినవాడు త్పరియవై శ్యజాతసంసారమును సకలశ్రోతస్తాతకములకు నహుడగును పారశవచందాలులసంసార్యులగుటకు దాధ్యార్యమీకవచనము శాస్త్రాంతరముచేను క్తాథకమునకే దాధ్యార్యము చెప్పుచున్నాడు॥

మూ॥ బీజమేకే ప్రశంసంతి క్షేత్రమన్యై మసీషిః ।

బీజక్షేత్రే తదైవాన్యై తత్రేయంతు వ్యవస్థితః॥ ౭౦॥

కొందరుపండితులు బీజమును ప్రశంసించుచున్నారు హరిద్యోదులందు బుట్టిన ఋష్యశృంగాదులు బ్రహ్మహులగుటవలన కొందరు క్షేత్రమును స్తుతించుచున్నారు క్షేత్రస్వామిభుతత్వదశకనమువలన ననగా క్షేత్రజాతు క్షేత్రాధిపతులగావుననని కొందరుబీజక్షేత్రములను రెంటినిష్టి స్తుతించుచున్నారు మంచిభూమియందుమంచి త్రనముంచినను సమృద్ధిదశకనమువలన యీయభేదముదు నీవత్స్యమాణమగు వ్యవస్థ తెలియదగ్గది

౭౦॥

మూ॥ అక్షేత్రే బీజముస్సృష్ట మంతరైవ వివశ్యతి ।

అవిజక మపి తేత్రం కేవలం స్థండిలం భవేత్ ॥ 20 ॥

ఊహరతేత్రమందుంచిన బీజముఫలిచక మధ్యనేశించును బీజముంచకుంబేనే నితేత్రముకొనుఁ భూమియైయుండును గాని సస్యమనగుపరాదు ప్రత్యేకముగ పనికిరాకుండుటచే “సుబీజః కైః సుతేత్రైః” యని మన్నత్యైవబహినియభయః పాఠాన్యమేయభిహితమాయెను ఇప్పుడు బీజప్రాధాన్యః తమంచు దృష్టాంతమును జెప్పచున్నాడు ॥ 20 ॥

మూ॥ యస్మాద్బీజః పథావేన తిర్యక్తా ఋషయోఽభవత్ ।

పూజితాశ్చ ప్రతస్తాశ్చ తస్మాద్బీజం ప్రశస్యతే ॥ 21 ॥

ఏహేతువచే బీజసూహస్యమువలన తిర్యక్తాతులగు హరిత్యాది యోగులందుబుట్టినను ఋష్యశృంగదులు ఋషులై పూజ్యులై వేదజ్ఞానాదులచే బ్రశస్తలగుచున్నాఁ యాహేతువచే బీజముస్తుతించబడుచున్నది ఇది సీబీజయోగుల యందు శ్రుప్తబీజముగల జాత్రప్రాధానమని తెలియదగ్గది ॥ 21 ॥

మూ॥ అనాగ్యమార్య కర్మాణ మార్యంచానార్య కర్మిణం ।

సంప్రధార్యా బ్రవీధాతా నసమాచా సమావితే ॥ 22 ॥

ద్విజాతికర్మనిరతుడగు శూద్రునిన్ని శూద్రకర్మకర్తుడగు బ్రాహ్మణునిన్నితి లోచించి బ్రహ్మవీరుసములును గారు అసములును గారు శూద్రుడు ద్విజాది కర్మ జైనను ద్విజునితో సముడుగాడు అన్నికారిగావున ద్విజాతికర్మజేసినను ద్విజునా మ్యాభివక్షువలననున్న శూద్రకర్మమొనచిఁనను నిపిద్ధకర్మాచరణముచే ద్వి జత్వసమపద్ధతిబోమగనకనున్న వీరుసములు గారు ఉభయుః కున్నుఁ పిద్ధకర్మాచ రణము సమముగానుండుటచేనసములున్ను గారు గావుననేది యేకనిపిద్ధమోవా డదిచేయరాదని సంకరపర్యంతవర్ణధర్మాధర్మములయుద్దేశము ఇప్పుడు బ్రా హ్మణులకాపద్ధతుకమును బ్రతిపాదించునదిచెప్పచున్నాడు ॥ 22 ॥

మూ॥ బ్రాహ్మణౌ బ్రహ్మయోనిస్థా యేష్వకర్మాణ్యున్ధితాః ।

తేసమ్యగుపజీవేయు ష్టటకమాణి యథాక్రమం ॥ 23 ॥

ఏబ్రాహ్మణులు బ్రహ్మభ్యాననిరతులును స్వకర్మానుష్ఠాననిష్ఠులునగుచున్నాఁ

పారు యజనాధ్యక్షనాదులను నారుకర్మములనవలంబించి తెన్నగాజేయవలెను॥

మూ॥ అధ్యాపనంచాధ్యయనం యజనంయజనంతథా॥

దానంప్రతిగ్రహశ్చైవ పటం-ర్హ్యగ్రజన్మనః॥ ౭౫॥

సాంగమగువేదమును జెప్పడమున్ను చదివడమున్ను యజ్ఞమునుజేయించడమున్నుచేయడమున్ను దానమివ్వడమున్ను బ్రతిగ్రహించడమున్ను నీయారున్ను బ్రాహ్మణునకు జేయదగినవి॥ ౭౫॥

మూ॥ పణ్డోంతుకర్మణా మస్యత్రిణిర్హణిజీవికాః॥

యజనాధ్యక్షపనేచైవ విశుద్ధావృప్రతిగ్రహః॥ ౭౬॥

ఈబ్రాహ్మణునకునీయారుః కర్మములయందుననగా వేదమునుజెప్పడముయజ్ఞమునుజేయించుటయును॥ శ్లో “ద్విజాతిభ్యోఽథనం లిక్ష్మేష్ట్రేశ్చైభ్యోద్విజితే” యనవచననిదేశమువలన ద్విజులవలనబ్రతిగ్రహమునను నీయూడకర్మములున్ను జీవనార్థములని తెలియందగును॥ ౭౬॥

మూ॥ త్రయోధర్హనివర్తంతే బ్రాహ్మణౌ త్త్వత్రియంప్రతి॥

అధ్యాపనం యజనంచ తృతియశ్చ ప్రతిగ్రహః॥ ౭౭॥

బ్రాహ్మణునికంటె త్త్వత్రియునకు యజనాధ్యక్షపన ప్రతిగ్రహములుతకుం-వయజనాధ్యక్షపనదానములు మూడుకర్మములును త్త్వత్రియునకుగొచ్చుచి॥ ౭౭॥

మూ॥ వైశ్యంప్రతితథైవైతే నివర్తేరిన్ద్రాస్థిః॥

నతఃప్రతిహితాథర్హణౌ మనురాహప్రజాపతీ॥ ౭౮॥

త్వత్రియునకునుంటితే యజనాధ్యక్షపనప్రతిగ్రహములు వైశ్యునకున్ను లేవు వీరికిన్ది యజనాధ్యక్షపన దానములగుచున్నవి యీయూడు కర్మములే త్త్వత్రియవైశ్యులకుయోగ్యములని మనువుచెప్పెను॥ ౭౮॥

మూ॥ శస్త్రాస్త్రభృత్త్వం త్త్రాస్య వణిక్పశుకృషిర్విశేః॥

అజీవనార్థకంధర్మస్తు దానమధ్యయనంయజిః॥ ౭౯॥

త్వత్రియునకు శస్త్రాస్త్రభారణము శస్త్రాస్త్రధారణమున్ను వైశ్యునకుకృషి

వాణిజ్యపాశుపాల్యములను పుష్కలపైశెప్పబడెను ఉభయలకును భగవద్దే
త్రయజవాశ్యయనదానములు చెప్పబడెను॥ ౨౯॥

మూ॥ వేదాభ్యాసోబ్రాహ్మణస్య త్తత్త్రినుస్యచరక్షణం
వాగ్దాకైశ్చైవైశ్వస్య విశిష్టాన్వక్తృసు॥ ౩౦॥

ద్విజులకు పుత్ర్యధికపైశెప్పబడినవాటిలో బ్రాహ్మణునకభ్యాసమును తత్త్రి
యునకురక్షణమును వాణిజ్యపశుపాలనములు వైశ్యునకును ముఖ్యములని శెప్ప
బడెను॥ ౩౦॥

మూ॥ అజీవంస్తు యథోక్తేన బ్రాహ్మణస్సేవ్యస కమకాశాః
జీవేత్ త్ప్రేమైవ ధర్మేణ సహస్య ప్రవృత్తంతరః॥ ౩౧॥

బ్రాహ్మణుడు తనకు శెప్పబడిన యాజువాదికములచే నిత్యకర్మానుష్ఠాన
భృత్యసోపకాదులొనర్చుచు బతుకుట కుపయోగించుకొండెనని తనకుదగ్గరజా
తిని గావున గ్రామనగరాదికర్తృప్రముఖత్వత్రయకర్మము చే జీవించవలెను॥ ౩౧॥

మూ॥ ఉభాభ్యామప్యజీవంస్తు కథంస్యాదిశిశ్చేవేత్
కృషిగోరక్షమాస్థాయ జీవేద్వైశ్వస్య జీవకాం॥ ౩౨॥

బ్రాహ్మణుడు కెండుష్టవృత్తులచేసున్న జీవించుకొండెనెకృషిగోరక్షణములన
నుటచే వాణిజ్యమును శెప్పబడ్డచేగావున నీవైశ్వవృత్తులచే జీవించవలెను అహ్మదగి
నవాటినిముందు శెప్పగలదు స్వయంకృషివిభునికావద్ధముగా గావున స్వయంకృ
షికిన్ని “ఋతాన్వతాభ్యాంజీవేత్” యనునయాపదవృత్తియే గావుననిప్పడికృ
ష్యాదులలో బలాబలములను శెప్పచున్నాడు॥ ౩౨॥

మూ॥ వైశ్వవృత్త్యాపి జీవంస్తు బ్రాహ్మణః త్తత్త్రియోపివా
హింసాప్రాయంపరాధీనాం కృషియత్సేన వజ్రయేత్॥ ౩౩॥

బ్రాహ్మణత్వత్రినులు వైశ్వవృత్తిచే జీవించుచునైన భూమికతజతు హింసా
ప్రాయవృషభాధీనముగు కృషియత్నముచే మనవలెను ఇందుచేత పశుపాలనా
వ్యభావమందు కృషిచెయ్యవలెనని చూడదగ్గది “త్వత్రియోపివా” యనుటచే స్వవృ
త్త్యభావమందు త్వత్రియుడు వైశ్వవృత్తిచే జీవించదగుననిచుచున్నది॥ ౩౩॥

• మూ॥ కృషిసాధ్యితి మన్యంతే సావృత్తి స్సన్విహితా॥

• • భూమి-భూమిశయంత్యైవ హంతికాష్ట మయోముఖం ౮౩॥

కృషినిమంచిజేవనిని కొందరు తలుచుచున్నారు అజీవకయై తేనుకుంటోగూడి శనాగలిచే భూమిని బగిల్చి తద్దశజుతఫలను జులగు గవుసాధులచే నీరించని యెను॥ ౮౩॥

• మూ॥ ఇదంత్యుత్తివైకల్ప్యా శ్రద్ధతో ధర్మనైపుణం॥

విట్ట్యుముద్ధృతోద్ధాగం విక్రయం విత్తినిధినిం॥ ౮౪॥

బ్రాహ్మణక్షత్రియులకు స్వవృత్త్యభావమందు ధర్మమునుగూలించు యథోక్త మగువైప్ర్యములేనపుడు వట్ట్యమాణినిపిద్ధవస్తువజ్ఞు ముగావై ఘృతమృదురీణిధ నవృద్ధిరములగు క్రయవిక్రయముల నొనరుకొనవచ్చును॥ ౮౪॥

• మూ॥ సర్వాన్ రసానపోషేత కృతాన్నంచత్తిలైశ్చహ॥

అశ్వనోలవణంచైవ పశవోయేచమానుషాః॥ ౮౫॥

సర్వరసద్రవ్యములను సిద్ధాన్నోలసాసాణలవణ పశుమనుష్యులనున్న పిక్ యించ రాదు లవ గమరసద్రవ్యమైనప్పటికినిమరలచెప్పజమువోపాధిక్య ప్రకటనచే ప్రాయశ్చిత్తగౌరవాధికము మిగిలినవాటికిని యిట్లే సందర్భముచేసుకొనవలెను॥

• మూ॥ సర్వంచతాంతవంకం శాణతౌమావికాశివ॥

అపిచేత్సురరక్తాని ఫలమూలైతధౌవధీః॥ ౮౬॥

తంత్రునిమితకుసుంబాది రక్తసర్వవస్త్రములను నారచేతనుపట్టుచేతను లో మములచేతనున్నవిగ్నిత ములగునవిరక్తములుగాకున్నవి విక్రయించరాదుఫలమూ లాదికమునున్నవగురాదు॥ ౮౬॥

• మూ॥ అపశ్చస్త్రంవిషంమాంసం సోమంగంధాశ్చ సర్వశః॥

క్షీరంక్షౌద్రం దధిఘృతం తైలంమధుసంజంశాన్॥౮౭॥

జలగోమా విషమాంస సోమక్షీర దధిఘృత తైలగుడదరలను కర్పూరాది ప త్రిమశద్రవ్యములను తేనయును మైనమున్ను పిక్రయించరాదు॥ “సభ్యావరమధూచ్చి ఘ్నై”యనియాజ్ఞ వలొంగిక్రీవలన॥ ౮౭॥

మూ॥ ఆరణ్యోశ్వ పశూన్ సర్వాన్ దంష్ట్రీణశ్చ వయాంసివ ।

మద్యం సీలీచలాత్మాంచ సర్వాన్ శైచ శఘాన్స్తథా॥౮౯॥

గజాద్యారణ్యపశువులనున్న కోరలుగల సింహాదులనున్న పక్షులనున్న మద్యమును సీలిమందులు లఘును గుర్రములు మొదలగు నొంటిడెక్క-గల జంతువులనున్న విక్రయించరాదు॥ ౮౯॥

మూ॥ కామ ముత్పాద్య కృష్ణ్యాంతు స్వయమేవ కృషీవలః ।

విక్రీణీతతిలాంఘృధాన్ ధర్మాథః మచిరిస్థితాన్॥౯౦॥

కషకుడు సృకృషిచే భరించిననువులను ఇతరద్రవ్యములతోగూడ పండినవెంటనే యనగా లాభార్థము ప్రియమయ్యెమట్టుకును బ్రతిక్షించక ధర్మాథముగా నిచ్చవలసిన విక్రయించవచ్చును తిలకిత్రయము నిషిద్ధముగావున ధర్మకార్యమునకైతె నిట్లమ్మచచ్చునని నిషేధనిషేధము॥ ౯౦॥

మూ॥ భోజనాభ్యంజనాద్దానా ద్యవస్య తురుతేషితైః ।

క్రీమిభూతశ్శ్వ విప్రాయాం వినృభి స్సహజజ్జి॥౯౧॥

భోజనాభ్యంజనదానములకు గాక విక్రయాదినిమిత్తము తిలలనెవ్వడువినియోగపరచునో యితందు పెతగులతోగూడశ్వవివృత్యందు క్రిమిత్వము నొంది మునుగును॥ ౯౧॥

మూ॥ సద్యః పతతి మాంసేన భాక్షయా లవణేనచ ।

త్యగేహాగ శూద్రో భవతి బ్రాహ్మణః క్షీరవిక్రయా॥౯౨॥

మాంసలాక్షా లవణముల నమ్మినేనితలేక్షణమే పక్షితుడగునుదోషగౌరవజ్ఞాపనార్థమిట్లు వ్యాఖ్యశేయబడెను పంచమహాపాతకులను ముందు శిష్యుగలదు గావున క్షీరవిక్రయము మూడుదినము తానచేసేని శూద్రత్వము నొందును ఇదిన్నిదోషగౌరవజ్ఞాపనార్థమే॥ ౯౨॥

మూ॥ ఇతరేషాంతు పణ్యైరాం విక్రయాదిహకామతః ।

బ్రాహ్మణ స్సప్తరాత్రేణ వై శ్యభావం నియచ్ఛతి॥౯౩॥

చెప్పబడిన మాంసాదులకువ్యతిరీక్తములగునపణ్యవస్తువులనుబ్రాహ్మణుడేడుదినము

నిచ్చచే నమ్మెనేరె వై శ్యోత్పము నొందును “కామతః” యనుటచేద్రవ్యాంతరములొ
గలియుటచే ప్రమాదము వల్లనై నచోకోషములేదు॥ ౯౩॥

మూ॥ రసారసై నిఃసూతవ్యా సత్వేవలవణంరసైః।

కృతాన్నంచా కృతాన్నేన తీలాధాన్యేన తత్సమా॥౧౪॥

రసాయనగా గుడుడులు రసైఃయనగా ఘృతాదులతో వినిమయము జేయం
దగును ఉన్ననై తే నితరరసద్రవ్యముతో మాచకగూడదు సిద్ధాన్నమును పచ్చివ
స్తువులతోటి మార్చవచ్చును తిలలను ధాన్యముతో ననగా కుంచెడుతిలలిచ్చికుంచె
డు ధాన్యము పుచ్చుకొనవచ్చును సతిగానని యథాము॥ ౯౪॥

మూ॥ జీవేదేతేన రాజన్య స్సర్వేణాప్యసయం గతః।

సత్వేవజ్యాయసీం వృత్తి మభిమన్యేత కహిచిత్॥ ౯౫॥

క్షత్రియు దాపదయందు బ్రాహ్మణునకు నిషిద్ధములగు వాటిన్ని నై శ్యునివలె
విక్రయించి బ్రదుకవచ్చును బ్రాహ్మణవృత్తిసవలంబించ రాదు క్షత్రియునకేగా
దీనిషేధముందరికిన్ని॥ ౯౫॥

మూ॥ యోలోభాద ధమోజాత్యా జీవేదుతర్కృష్ట కమఃభిః ।

తం రాజా నిధానం కృత్వా క్షిప్రమేవ ప్రవాసయేత్॥౯౬॥

ఎవడధమజాతివాడు లోభముచే నుతర్కృష్టజాతికమఃము లొనరుచు జీవిం
చునో వానిధనమంతయును హరించి రాజు దేశము నప్పుడే దాటించవలెను॥౯౬॥

మూ॥ వరం స్వధర్మో విగుణో నపారక్య స్సన్వసుష్టితః ।

పరధర్మేణ జీవన్ హి సద్యః పతతి జాతితః॥౯౭॥

స్వధర్మము విగుణమైన నిడుకశ్రేష్ఠము పరజాతిధర్మము లెస్సగాజేయబడి
నను శ్రేష్ఠముగాదు జాత్యంతరకమఃముచే జీవించెనేని యప్పుడే తనజాతి దొరగ
పతతుడగును గావున నిదికోషదశానాథము॥ ౯౭॥

మూ॥ వై శ్యోజీవన్ స్వధర్మేణ శూద్రవృత్త్యాపి వతయేత్ ।

అనాచరన్న కార్యాణి నివర్తేతచ శక్తిమా॥౯౮॥

వైశ్యుడు స్వవృత్తిచే జీవనము జరగనప్పుడు చ్చిష్టభోజనాది నికృష్టకార్యములను జేయకుండ ద్విజశుశ్రూషచేయవలెనని జీవించవచ్చును అపరనుచేటిక మముగా శూద్రవృత్తిని విడువవలెను॥ ౯౦॥

మూ॥ అశక్తువంస్తు శుశ్రూషాం శూద్రః కతుం ద్విజస్సనామ్ ।

పుత్రచానా త్యయం ప్రాప్తో జీవేత్తాగుక కమభిః॥౯౧॥

శూద్రుడు ద్విజశుశ్రూషచేయలేక దారపు త్రాడులన్నము లేక బీసపడినప్పుడు సూపకారాదికారుకకర్మములచే బ్రదుకవలెను॥ ౯౧॥

మూ॥ యైః కర్మభిః ప్రచరితై శ్శుశ్రూష్యంతై ద్విజాతయః ।

తాని కారుకకర్మాణి శిల్పాని వివిధాః చ॥ ౧౦౦॥

పైనిచెప్పబడిన కారుకకర్మములవిశేషములను జెలియజేయుటకీశ్లోకము॥ ఏకకర్మములుచేస్తే ద్విజశుశ్రూషచేయబడునో యట్టి కర్మములచేకూడము చిత్తరువులు వాయడము మొదలగునవి జేయవలెను॥ ౧౦౦॥

మూ॥ వైశ్యవృత్తిమనాత్మిక బ్రాహ్మణస్వేపధిస్తేః ।

అవృత్తికశితస్సేద స్మిమం ధర్మం సమాచరేత్॥ ౧౦౧॥

బ్రాహ్మణుడు వృత్త్యభావపీడితుడైనచేసి చి త్తరియవైశ్యవృత్తి నవలంబించవలెను- “వరంస్వధ మోవిగుణః” యని చెప్పబడుటవలన స్వవృత్తియందు వతిం చు నీవత్త్యమాగవృత్తిననుసరించవలెను గుణహీనులవలననున్న ప్రతిగ్రహము సుభవిం చనియప్పుడు పరవృత్తి నాశ్రయించవలెను॥ ౧౦౧॥

మూ॥ సర్వతః ప్రతిగృహీయా ద్బ్రాహ్మణస్తస్వనయోగతః ।

పవిత్రం దుష్కృతీత్యేత ధర్మతోనోపపద్యతే॥ ౧౦౨॥

బ్రాహ్మణుడు వృత్త్యభావమునందు నతినిగిదితులవలననున్న క్రమముగా ప్రతిగ్రహించవచ్చును ఇచ్చట సభాంతరన్యాస-పవిత్రమయినదిగంగ రథోద్యోదకమును బొందినను నదిభగ్నముచే దుష్టముగా నేరదు గావున పవిత్రుడగు బ్రాహ్మణుడ ధమప్రతిగ్రహముచే దోషమునొందడు శాస్త్రధర్మముచే॥ ౧౦౨॥

మూ॥ నాధ్యాపనాద్యాజనాద్యా గహితాద్వా ప్రతిగ్రహాత్ |

• • దోషోభవతివిప్రాణాం జ్వలనాంబుసమాసితే॥ ౧౦౩॥

బ్రాహ్మణులకాపదయందు గహితాధ్యాపనయాజన ప్రతిగ్రహములచే నభి
ముముకాదు వారుపవిత్రులగుటచే నగ్నిసలిలతుల్యుగావున॥ ౧౦౩॥

మూ॥ జీవితాశ్చయమాపన్నో యోన్నను త్తియత స్తతః |

ఆకాశమివ పంకేన ససపాపేనలిన్యతే॥ ౧౦౪॥

ప్రాణాంతముగు నాపదయందు ప్రతిలోమజాతివలననైన నన్నమునుడినినను
ఖాహ్మణుడాకాశము పంకమునంటనట్లుకలుషమునంటడు అర్థవాదమిది॥ ౧౦౪॥

మూ॥ అజీగతేశ్శుతం హంతు ముపాసర్పద్భృషీశః |

నచాలిప్యతపాపేన తున్ద్రప్రీకారమాచరే॥ ౧౦౫॥

అజీగతుడను ఋషి తనపుత్రునిమారుగోవులకు యజ్ఞ పశునిమి త్రమమ్మి చం
పనుద్యోగించెనందుచే తున్ద్రప్రీకారమొనర్చి పాపము నొందదాయెను ఋగ్వే
దబ్రాహ్మణమందీకథ వ్యక్తముగనున్నది॥ ౧౦౫॥

మూ॥ శ్వహంసమిభ్యన్నాతోత్తుం ధర్మాధర్మవివక్షణః |

ప్రాణానాం పరిరక్షణం వామదేవోనిలి ప్రవాణే॥ ౧౦౬॥

ధర్మాధర్మములను గుఱతెరిగిన వామదేవుడను ఋషితుధాతుకడై ప్రాణతుర
కాధకమై కుకరమాంసమును ఓసనుద్యోగించి పాపమునొందలేడు॥ ౧౦౬॥

మూ॥ భరద్వాజః తుధాతకస్తు సభిత్రోవిజనేవనే |

బహ్వీగాః ప్రతిజగ్రహ పృథోస్తత్యో మహతపాః॥ ౧౦౭॥

తపస్వియగు భరద్వాజుడు పుత్రునితోగూడతుధాతుకడైవిజనమగువనమందు
పృథుడనుతక్షవలన ననేకగోవులను బ్రతిగ్రహించి పాపమునొందలేడు॥ ౧౦౭॥

మూ॥ తుధాతకస్తత్తుమభ్యాగా ద్విశ్వామిత్రేశ్వజాఘనీం |

చండాలుహస్తాదాదాయ ధర్మాధర్మవివక్షణః॥ ౧౦౮॥

ధర్మాధర్మవిజ్ఞుడగు విశ్వామిత్రుడు తుధాతుకడై చండాలుని వలన కుకర

యొక్కచెనుక చట్టమాంసమునుబుచ్చుకొని తినుటకుద్యక్తుడాయెను॥ ౧౦౮॥

మూ॥ ప్రతిగ్రహాద్యాజనాద్యా తథైవాధ్యాపనాదపి॥

ప్రతిగ్రహః ప్రత్యవరః ప్రేత్యవిప్రస్య గహికాతః॥ ౧౦౯॥

ఆపదయందు సదధ్యాపనయాజనములలో నసప్రతిగ్రహము నికృష్టముబ్రాహ్మణునకు నరక హేతువు గావున సదధ్యాపనయాజనములు సంభవించని యప్పుడసత్ప్రతిగ్రహముజేయుమని యీవచనము దీనికి హేతువును చెప్పుచున్నాడు॥ ౧౦౯॥

మూ॥ యాజనాధ్యాపనే నిత్యం క్రియేతే సంసక్తా తాత్మరాం॥

ప్రతిగ్రహస్తు క్రియతే నూద్రాదప్యంత్యజస్తనః॥ ౧౧౦॥

ఆపదయందైన ననాపదయందైనను యాజనాధ్యాపనములు పనయనసంసక్తారముగల ద్విజులకే చేయబడును బ్రతిగ్రహము శూద్రునివల్లనున్న గాగలదు గావుననిది నికృష్టము॥ ౧౧౦॥

మూ॥ జపహూతైరపి త్యేనో యాజనాధ్యాపనేః కృతః॥

ప్రతిగ్రహానిమిత్రంతు త్యాగేన తపసైవచ॥ ౧౧౧॥

అసదభ్యయన యాజనములవలనబుట్టిన పాపము ప్రాయశ్చిత్తప్రకరణోక్తకమముచే జపహూతాదులవలన నశించును ప్రతిగ్రహాజనితదోషమా వుచ్చుకొనబడినద్రవ్యమువిడుచుటచేతనున్నట్లే॥ “మాసంగోష్ఠే పయఃపీత్వా” యన నది మోదలుగా జెప్పబడినకమమున జెప్పబోయెడితపస్సుచేబోవును॥ ౧౧౧॥

మూ॥ శిలోంఘమప్యా దదీత విప్రోజీవక్ యత స్తతః॥

ప్రతిగ్రహ చ్చలశ్చేయాం స్తతోవ్యుంఘః ప్రశస్యతే॥ ౧౧౨॥

బ్రాహ్మణునకు స్వవృత్తిచే జీవనముజరగనప్పు డచ్చలశిలోంఘవృత్తిచే బ్రతుకవలెనుగాని ప్రతిగ్రహముతగాదు ప్రతిగ్రహముకంటె శిలవృత్తియనగా వెన్నులేరుకొనుట యంతకంటె సంధవృత్తిమంచిది యొక్కొకగింజచూపున నేరుకొనుట॥

మూ॥ సీదన్ధిః కుప్యమిచ్ఛన్ధి ధానంశా పృథివీపతిః॥

వాచ్యస్యాస్య త్నైలైకై ర్విప్రై రదిత్యంస్త్రాగ మహాత్మి॥ ౧౧౩॥

స్నాతకులగు బ్రాహ్మణులు ధనాధావముచేకటుంబభరణాశక్తులై యాగా

ద్యుపయోగాధామై కుప్యమనగా కృతాకృతహేమ రాశ్యవ్యతిరిక్తమగు ధాన్య
వస్త్రాదికము రాజు నడగవలెను తాభ్యముచేసిచ్చే బుద్ధితేకుండైనది యారాజును
విడువవలెను ఇచ్చట హేధాతిథి గోవిందరాజులు రాజీవ్యోన్మలేని వాడైనప్పుడికి
త్యాగముచేయవలయును అవశ్యమివలెనని వ్యాఖ్యానిమునచిరం॥ ౧౦౩॥

మూ॥ ఆకృతంచ కృతాత్మైత్యాత్ గౌరజావిక మేవచ ।

హిరణ్యం ధాన్యచన్దుంచ పూర్వంపూర్వ మదోషవత్॥౧౦౪॥

సిద్ధముగా బాగుజేసినభూమికంటె కొనుకొనుమిప్రతిగ్రహిస్తేదోషములే
కంటె గోవు మేక గొర్రెహిరణ్యముధాన్యము అన్నము నీవస్తువులు ప్రతిగ్రహిం
చుటకు పూర్వపూర్వములు దోషకరములుగావు పూర్వ పూర్వసంభవమందున్న
రోత్రము గ్రహించవలెను॥ ౧౦౪॥

మూ॥ సప్తవిత్తాగమాధమ్యా దాయోలాభః కర్యోజయః ।

ప్రయోగః కమయోగశ్చ సత్ప్రతిగ్రహ ఏవచ॥౧౦౫॥

ధనాగమమునకు మార్గములేడువిధములు దాయము మొదలగునవియందు
దాయమనగా కలాగతధనము లాభమనగా నిధ్యాదులును మైత్యాదిలభ్యమున్ను
క్రయమనగా ప్రసిద్ధము యీయాదున్ను నాలుగువర్ణములవారికిన్ని ధర్మము
లు జయప్రాప్తము త్తతియునకుమాత్రమే ప్రయోగమనగా నృధ్యానిప్రాప్తము
కమయోగమనగా కృష్యాదిలభ్యము క్షత్వనకీరెండూ నుచితములు సత్ప్రతిగ్రహ
ము బ్రాహ్మణునకర్హము ఇల్లువీరికివి ధన్యములని చెప్పటవలననే తదభావ
మందరాపద్వీషయవృత్తుల నవలంబించవలె ననిసంభవించని యుష్మేడాపద్ధమము
లచే జీవించదగునని కృతమునకుప్రయోగముగ నిచ్చటచెప్పబడెను॥ ౧౦౫॥

మూ॥ విద్యాశిల్పం భృతిస్సేవా గౌరత్నం వివణిక్యపిః ।

ధ్యోతైత్వైత్నం కనీదంచ దశజీవన హేతవః॥౧౦౬॥

ఇది ఆపవృత్తికరణముగావున “జీవన హేతవః”యనచెప్పటవలన నీవృత్తులలో
నగాపదయందు నెవనికేవృత్తిచే జీవనము బ్రాహ్మణునకుసేవాదికమువలెను నిషి
ద్ధమో యాపదయందు వానికావృత్తిపయమై యభ్యసజ్జేయబడుచున్నది-ఇట్లు

శిశ్నాదికమంశును నశియే గుండును విశ్వగుండుగా చేరవిశ్వాభ్యుదీక్షక గు నైద్య
 తపకవిహాసన మనాదివిద్య శిష్టానగా గంధచాదికమును గూడెడి శేఖర భృ
 తి యనగా జీవమునకు కుండలము సేవయనగా పరాజ్ఞాకరణము గోరక్షణమువ
 ర్తకము స్వయంకృషి ధృతియనగా నల్పసంతుష్టి భిక్ష మెత్తు కోవడము షడ్విధేరము
 ఈపదివృత్తులచేయు నాపదయందుజీవించుగును॥ ౧౧౬॥

మూ॥ బ్రాహ్మణికుత్ర యోవాపి వృద్ధింనై వప్రయోజయేత్ ।

కానుంతుఖిలు ధర్మాధికం దహ్యతాస్వియసేచ్ఛికాం॥ ౧౧౭॥

బ్రాహ్మణుడైనను తక్షియుడైనను వృద్ధ్యాదిధనము నాపదయందును గూ
 చకారదు ధర్మార్థమై యనుకల్పముగా జెప్పబడిన నిక్కష్టకర్మముచేసిన ధనమా
 జికంచవలెను ఇప్పుడురాజులకాపద్ధమునుజెప్పచున్నాము॥ ౧౧౭॥

మూ॥ చతుర్థమా దదానోపి తుత్తియో భాగమాపది ।

ప్రజారక్షక పరంశక్త్యా కల్పిషాత్ప్రీతిముచ్యతే॥ ౧౧౮॥

రాజుకు ధాన్యాదులలో నెనిమిదవసాలుజెప్పబడెను అపదయందు నాలవపా
 లంపుచ్చుకొనియైన నధికమగుశక్తితో ప్రజలయరక్షించుచు నధికకరగ్రహపాపము
 తోకూడుకొనకుండును అపదయందుకూడా ప్రజారక్షణము రాజుకు నెందువల్ల
 నుండే చెప్పబడుచున్నది॥ ౧౧౮॥

మూ॥ సధర్మో విజయస్తస్య నాహవేస్యా శ్చపాజ్ఞుభిః ।

శస్త్రైశ్చైత్యాక్ రక్షిత్యాధమకమాపరయేచ్ఛలిం॥౧౧౯॥

ధాన్యగువిజయము సుధర్మకము విజయఫలము యుద్ధమనియథకము ప్రజారక్ష
 ణమునైపుత్తుడై యెందువల్ల నయిన భయముత్పన్నమయ్యెనేని యిపుడు యుద్ధప
 రాహ్మణుడుకారాదు యిట్లుశస్త్రముచే దస్యులవలన వైశ్యులనరక్షించి వారలవ
 లన కాస్త్రీయమగుపన్ను నధికారపురుషులచే నాకషించవలెను అపన్నేదన॥

మూ॥ ధాన్యేష్ట మం విశాంశులం విశకాషా పణంవరం ।

కమాపకరణా శ్చూద్యాః కారవ శ్శిష్టినస్తథా॥౧౨౦॥

ధాన్యసమూహమందు వైశ్యునివలన నష్టమూలకము శులం మాకషించవలె

ను ధాన్యములలో వ్యావశభాగమునెప్పబడెను-యీ ముష్టిమాంశ మాపదయందు నభ్యంతాపవచుండు క్త చతుర్థాంశమునకు కెడిది-ఇగును యింకియవిభా గము గ్రాహ్యమనియు క్తవే బల్యములలో కాషాఁపని స్థానముల క్కు మిశతీతిమిమగు భాగమునుగ్రహించవలెనుఅందున్ను “సంకాశచ్ఛాగతివయో రాజ్ఞాపశుపీరణ్యయా” ర్నిబుచే నహించుండు పంచాశచ్ఛాగముచేప్పబడెను యీమిశతీతిమిభాగ మాపదయందు చేప్పబడెను శూగ్రీలరగా సూపకాగాదు లు శబ్దాలరగా చేకూడపుపరివాళ్ళు చుదలగువచ్చినే ఎనుబెట్టిగా శేయించు కోవడముకుతప్ప పన్ను గ్రాహ్యముకాదు॥ ౧౨౦॥

మూ॥ శూద్రస్తు వృత్తి మాకాంతేత్ తత్ర మాంశేచ్యసి ।
ధనివంవా ప్యుపారాధ్యై వై శ్యంశూద్ర్యై వచివిషేత్ ॥౧౨౧॥

శూద్రుడు బ్రాహ్మణశూద్రుడనే జీవనము జరగఁజ్వును తత్రయనుయినధన వంతుడగు వైశ్యునయిన నాశ్రయించి జీవించువచ్చుననివలెను ద్విజశుశూద్రుడనే జరగకుండునప్పుడు మున్నుశెప్పబడిన పనులచే బ్రతుకవలెను॥ ౧౨౧॥

మూ॥ స్వగౌరథః ముఖయాథంవా విప్రీనారాధయేత్తునః ।
జాతిబ్రాహ్మణా శబ్దస్య సాహ్యస్య కృతకృత్యతా॥౧౨౨॥

ఆశూద్రుడుస్వగౌరథా ప్తికిగాని ఇహపరములకు కెంటికిగానీ బ్రాహ్మణునినా శ్రయించెనేని బ్రాహ్మణాశ్రయమున శబ్దముచే చేప్పబడుననియే వాసికృతాథంత బ్రాహ్మణ సంబంధమగుజీవముచే ధన్యడగును॥ ౧౨౨॥

మూ॥ విప్రసేవై వశూద్రస్య విశిష్టం కర్మకీర్త్యతే ।
యదతోన్యధి కురుతేకర్మనిశ్శస్య నిఫలం॥ ౧౨౩॥

శూద్రున కితరకర్మముకంటె బ్రాహ్మణ సేవశక్యమని కర్మశాస్త్రమందుశెప్పబడెను దీనికంటె నన్యమేమిశేసినను వినికొనిపలముగనని పూర్వోక్తమగు దాని కిస్తుతి పాకయజ్ఞాదులున్ను వానికివిహితముగావున॥ ౧౨౩॥

మూ॥ ప్రకల్ప్యాశస్యతై ర్నై త్తస్య కుంటుంబా ధ్యథార్హః ।
శక్తింబావేక్య దాశ్యోదభృత్యరాంచ హిగ్రహం॥ ౧౨౪॥

అశూద్రులు చే సెడిపనియందగు సామన్యము ననుసరించి వాని దారపుత్రాదులకు సరిపడునట్లు బ్రాహ్మణుల చే వానివృత్తిహాసగవలెను॥ ౧౨౪॥

మూ॥ ఉచ్చిష్టమన్నం దాత్యం జీవానివసనాఃచ॥

పులకః శ్చైవ ధాన్యం జీవాశ్చైవ పరిచ్ఛదాః॥ ౧౨౫॥

ప్రకృత స్వజాత్యాశ్రయశూన్యమగు ఉచ్చిష్టమన్నమును జీవాములగుతమరుకట్టుకొని ముక్తములగు వస్త్రముల కేవలము చిగిచునివి పరిచ్ఛదము గావలెను॥ “శా” నశూద్రాదులు శివద్రావ్య వ్యోచ్ఛిష్ట మనునది యరాత్రయశూద్రవిషయము ధాన్యములలో పులకాలన గా నాశ్మహాశ్మ మొదలగునవి వానికీవలెను॥ ౧౨౫॥

మూ॥ నశూద్రే పాతకం కించి న్నవసంసారమహాతి॥

నాస్యాధికారో ధర్మే స్తీ నధర్మాత్ప్రతీషేధసం॥ ౧౨౬॥

శూద్రునకులకు రాదిభక్ష్యముచే నించుకైన పాపములేదు “అహింసాసత్యమస్తైగు” మయినా లగువర్ణముల వారికిహింసకూడదని చెప్పబడుటవలన బ్రాహ్మణవధాదికమువలన పాపములేదని గాదు వీనికి విహితములగు పాకయజ్ఞాదులు దక్కనగ్నిహోత్రాదిధర్మకర్మమందధికారములే దుపనయనాదిసంసారములున్నలేవు విహితములుగాన॥ ౧౨౬॥

మూ॥ ధర్మేష్వవస్తు ధర్మజ్ఞా స్మతాం వృత్తమనుష్ఠితాః॥

మంత్రవజ్రం నదుష్కంతి శ్రవంసాం ప్రాప్నువంతిచ॥ ౧౨౭॥

ఏశూద్రులు స్వధర్మము నెరిగినవాళ్ళే ధర్మపాప్తిగోరుచు పై మూడు వర్ణములవారియొక్క యుష్కర్థమగు నాచారము నవలంబించినవాలైచ్చి “శ్లో” ననుసారము మంత్రేణ పంచయజ్ఞాన్నహాపయే” దని యజ్ఞ వలంబువనమువలన ననుసారమంత్రముచే తంత్రాంతరహితమగునట్లు పంచయజ్ఞాది ధర్మముల నుజేయుచున్నవారై ప్రత్యవాయమునొందరు లోకమందు ఖ్యాతిని బొందుదురు॥

మూ॥ యథాయథాహి నద్యత్త మాత్మిత్యనసూయకః॥

తథాశి ధేయచాముంచ లోకం ప్రాప్నోత్యనిందితః॥ ౧౨౮॥

ఒకరిని నిందజేయక ద్విజాత్యవమనమును నకనిషిద్ధిమగు దానినెట్లువలంబించి

చునో యట్లట్టిహపరలోకములందహుఁడగును నిందితుడను గాఁడనిస్మృతిచేజెప్పబడినది॥ ౧౨౫॥

మూ॥ శక్తేనాపిహి శూద్రేణనకార్యోధనసంచయః।

శూద్రోహి ధనమాసాద్యబ్రాహ్మణానవబాధతే॥ ౧౨౬॥

ధనసంచయము నాజింఁచుటకు సమర్థుఁడయ్యును శూద్రుడుదార పుత్రుడి పోష్యవర్గఁపంచయజ్ఞోపయోగమాత్రముకంటె నధికముగాధనమునుజేర్చరాదుధనమధికముగనుండుటవలననున్న శాస్త్రమెరుగకుండుటవలననున్నబ్రాహ్మణులనే బాధించును శుశ్రూషచెయ్యనేచేయడని పూర్వోక్తమునకనువాదము॥ ౧౨౭॥

మూ॥ ఏతేచతుర్థాం వణానా మాపద్ధర్మాః ప్రకీర్తితాః।

యాన్ సమ్యగనుతిష్ఠంతో వ్రజంతి పరమాఽగతిః॥ ౧౨౮॥

ఇవి నాలుగువర్ణములవారికిని యాపథయందు శేయందగినధర్మములు చెప్పబడినవి వీటిని లెస్సగా నాచరించినవారగుచు వివితానస్థానివిధ్ధానాచరణములవలన పాపమునశింపజేసుకొని బ్రహ్మజ్ఞానసంపన్నులై మోక్షమునొందుదురు॥

మూ॥ ఏవధర్మవిధిః కృత్స్న శ్చైత్యుర్వ్యుత్సృ కీర్తితః।

అతఃపరం ప్రవత్యేమి ప్రాయశ్చిత్తవిధింశుభం॥ ౧౩౦॥

ఇతిశ్రీమానవేధర్మశాస్త్రే భృగుప్రోక్తాయాం సంహితాయాం

దశమోధ్యాయః.

ఇది నాలుగువర్ణములవారి యాచారము సమగ్రముగజెప్పబడె నీపైని ప్రాయశ్చిత్తానుష్ఠానమునతిశుభకరముగు దానిజెప్పెదను॥ ౧౩౧

ఇది శ్రీమద్మహామహీబిడౌజ శ్రీమదానందగజపతి రాజ

మహారాజ దయావాత్ర భారద్వాజసగోత్రపవిత్ర

సుకవిజనవిధేయ మండకామేశ్వర నామధేయ

వिरचि तांధ్రమన్వధాదీపికాఖ్యయగు

వ్యాఖ్యయందుదశమాధ్యాయము.



శ్రీరస్తు.

అంధ్రమన్వథః దీపికా సహితము

మనుస్మృతి * ఏకాదశాధ్యాయ ప్రారంభము.

మూ॥ సాంతానికం యత్యమాణ మధ్వగం స్వవేదసం ।

గుర్వథః పితృమాత్రథః స్వాధ్యాయార్థ్యపతాపినః॥౧॥

నవైతాన్నాతకాన్ విద్యాప్రాప్నోతాన్ ధర్మభితుకాన్ ।

నిస్వేభ్యోదేయమేతేభ్యో దానంవిద్యా విశేషతః॥౨॥

“అతఃపరంప్రవత్స్యేమి ప్రాయశ్చిత్త విధిమని॥” ప్రాయశ్చిత్తవిధానము శైష్ట్యమునకు బ్రతిజ్ఞ శేరుబడెను గాన సాంతానికాదులకు దానమీవలెనని ప్రస్తావము “దానేనాకార్యకారిణి॥” యని పైనిజెప్పబడుటవల్లనున్న “దానేనవధనిజేకం సర్వాదీనామశక్తునః॥” అనివత్స్యమాణమువల్లనున్న గొప్ప ప్రాయశ్చిత్తమునకు దానపాత్రమునుపన్యసించుట ప్రకృతమునకుపయోగము వ కాశ్రమధర్మాదివ్యతిరేకప్రాయశ్చిత్తాదినైమిత్తికధర్మకధనమీయధ్యాయమందగును గావున నన్యమగునైమిత్తికధర్మమోపచారమున్ను నిచ్చట గాదగును వివాహముసంతానము ప్రియోజనముగాగలదిగావున సాంతానికుడని గా వివాహాథియు నవశ్యకతవ్యములగు నగ్నిహోమాదులనుజేయ నిచ్చగలవాడున్ను పాండునున్ను స్వవేదసమనగా శ్వస్వదక్షిణగల విశ్వజిద్యాగము దానిజేసినవాడును విద్యాగురువుకుగ్రాహ్యుడైనాదికమునుగోరెడువాడు తలిదండ్రులనుబోపించుటః ధర్మముగోరువాడున్ను వేదమును జపివెడికాలమందు వస్త్రాదికమునుగోరెడి బ్రహ్మచారియు రోగియు నీ తొమ్మిండును ధర్మాధర్మముభిక్షుగోరెడు బాహ్యులునుగా దెలియవలెను నిధానులగువీరికి గోహింశ్చోదానము విద్యావిశేషానురూపముగనివలెను॥ ౧॥౨॥

మూ॥ ఎతేభ్యోహి ద్విజాగ్ర్యేభ్యో దేయమన్నం సదక్షిణం ।

ఇతరేభ్యో బహిర్వేది కృతాన్నం కాయ ముచ్యతే॥

ఈతోహ్యంధ్రగు బ్రాహ్మణశ్రేణులకంతర్వేదియగు సదశీతాన్నమును జెట్టకలె
ను ఏతద్వ్యక్తిక్షులగు బ్రాహ్మణులకు బహిర్వేదిసిద్ధమగునన్నును నీవలెని చెప్ప
బడెను ధనమిచ్చేహానినియమములేదు॥

31

మూ॥ సర్వరత్నానిరాజాతు యథాహాం ప్రోవాంయేత్ ।

బ్రాహ్మణాన్వేదవిదుషో యజ్ఞాథాం చైవవశీతాం॥౪॥

రాజు సకలరత్నములనున్న యాగోపయోగ్యులగు మణిముక్తాదులనున్న ద
క్షిణాంశముగు ధనమును విద్యానురూపముగ వేదవేత్తలగు బ్రాహ్మణులకివలెను॥

మూ॥ కృతదారోపరాక్ దారాక్ భిక్షిత్వా యోధిగచ్ఛతి ।

రతిమాత్రం ఫలం తస్య ద్రవ్యదాతుస్తు సంతతిః॥ ౫॥

వివాహితుడైయుండియును మరల వివాహము జేసికొనుటకు ధనమును యా
చించి తేచ్చి పెళ్లి జేసికొనెనేని వానికాస్త్రీయురు రతిమాత్రమే ఫలము సంతా
నమాధనదాతకేయగును ఇట్లు జెప్పటచే భార్యయున్నవానికి మరలవివాహార్థము
ధనమీరాదనియును యట్లు చేయరాదనియు నిషేధార్థమిది॥

౫॥

మూ॥ ధనానితు యథా శక్తి విప్రేషు ప్రతిపాదయేత్ ।

వేదవిత్స్య విప్రేషు ప్రేత్యస్వగం సమత్నశ్శే॥౬॥

గోభూరూరద్యౌదిధనమును కుటుంబవంశులను వేదవేత్తలగు బ్రాహ్మణు
లకివలె నందుచే పరలోకమందు స్వగంసుఖము ననభవించును॥

౬॥

మూ॥ యస్య తైత్రివాపికం భక్తం పర్యాప్తం భృత్యవృత్తయే ।

అధికంవాపి విద్యోత ససోమం పాతుమహాతి॥౭॥

ఎవనికి యవశ్యభరణీయులగు వారికి జీవనార్థము మూడుసంవత్సరముల ద
నుక పూర్ణిగాగాని యెక్కువగాగాని ధనమంతవనో వాడు కావ్యయాగములు
జేయునుద్యోగించవలెను శిష్యులగు నగ్నిష్టోమాదులనొసఁచుట కినిషేధము లే
దని యెట్లై నది జేయదగును గావుననే “సమాంత్రేసామికై మకై”రని నిత్యవి
షయమై ద్రిసంస్కారంతమందును సోమయాగమును జేయువని నిధించెను॥

౭॥

మూ॥ అతస్సప్తీయసి ద్రవ్యే యస్సామంః బలిత్విజః ।

సపీత సోమపూర్వోపి నతస్యాప్సృతి తత్ఫలం॥౮॥

మూడుసంవత్సరములకు చాలని సోమ్యగలవాడు మున్ను సోమయాగమును జేసినవాడు మరలజేసేనేని దానిఫలమునొందును యాగ మొకమారుజేసిన వానికి రెండవయాగము తప్పకకామ్యమగుచున్నది॥ ౮॥

మూ॥ శక్తః పరజనేదాతా స్వజనే దుఃఖజీవిని ।

మధ్వాపాదో విషాస్వాద స్సధమః ప్రతిరూపకః॥౯॥

ధనమాజింబ శక్తుడగువాడు తలిదండులు మొదలగు స్వజనమన్నములేక నీ రసించుచుండగా యశస్సునకునై యున్యులకు వితరణమొనరుచువాడు మొదట తే నెవలె దోచినం ద్రావినపరిణామమందు విషమగును కీతిఁకొరకుబోయినరకమం దుబడును॥ ౯॥

మూ॥ భృత్యానా ముపరోధేన యఃకరోత్యై ధ్వంఽదైహికం ।

తద్భవత్యనుభోదకం జీవతశ్చ మృతస్యచ॥౧౦॥

భుత్రదారాదులకు పీడగలుగునట్లుగా పరలోకసుఖార్థమై దానాదీకము నొన రుచువాని కిహమందును పరమందును దుఃఖమెయ్యగును పైశ్లోకములో లోకమంద గురుశస్సునకు నీతిగలవాడును నీశ్లోకమందు పరలోకసుఖార్థమివిగలవాడు నని నిషేధమునకై జెప్పను॥ ౧౦॥

మూ॥ యజ్ఞశ్చేత్ప్రతిరుద్ధస్యా దేవేనాంగేన యజ్ఞనః ।

బ్రాహ్మణస్య విశేషేణ ధామకే సతిరాజని॥౧౧॥

యోవై శ్లోస్యై దృఢపశుపశుహీనాన శ్రతురసోమపః ।

కుటుంబాత్తస్య తద్ద్రవ్య మాహరేద్యజ్ఞ సిద్ధయే॥౧౨॥

క్షత్రియునియొక్కగాని విశేషించి బ్రాహ్మణునియొక్కగాని యజ్ఞ మన్నియం గములును గలిగిన నొక్కయంగముమాత్రము సమకూడనందుననాయజ్ఞ మునిలచి పోయెట్టప్పై తే చాలాపశుధనాదులు గలిగి సోమయాజిగాని వైశ్యునియొక్కగా ధ నము నేరీతివై నందెచ్చి యాయజ్ఞ మును బూతిఁ జేయవలెను రాజు ధన్యుఁడగు

పాదై యిట్లానచవలెను గానికాస్త్రార్థమునెరిగి నిగ్రహించరాదు॥ ౧౧॥౧౨॥

మూ॥ ఆహారేత్రీణివా ద్వేవా కామం శూద్రస్య వేశ్యనః।

నహీశూద్రస్య యజ్ఞేషు కశ్చిదస్తీపరిగ్రహః॥ ౧౩॥

యజ్ఞమునకు రెండంగములుగాని మూడంగములుగాని సందర్భించని యష్టు డు శూద్రగృహమునుంచి బలాతారుముగా గాని చౌర్యముచేగాని సేవమునా యంగముల పూర్తికై తేవలెను గానియజ్ఞార్థమై శూద్రునియించరాదు॥ ౧౨॥ నయజ్ఞార్థంధనంశూద్రునిబ్రోభిత్తేతేతి"యనవచనముచే వివేచన యించ గూడదు హరించవచ్చును త్సత్రియుడైతే బలాతారుంచితిసుకొవలెను॥ ౧౩॥

మూ॥ యోనాహితాగ్నిశ్శతగు రయజ్ఞాచనహాసగుః ।

తయోరపికుటుంబాభ్యా మహామరేదవిచారయన్॥౧౪॥

దోషాననాగ్నిగల వై శ్శుడు మారుగోవులంతధనికుడైనా యజ్ఞముచేసినవే శ్శుడు వేయు గోవులంతధనికుడైనా నట్టికుటుంబవ్యయమువల్ల నున్న యజ్ఞార్థమై రెండుమూడంగములలోపముదీరుటకు తగినసొమ్ము బ్రాహ్మణుడు తనకున్న త్సత్రియునకున్న యజ్ఞ పూజాయగునట్లు యోచించిగాని బలాతారుంచిగాని చౌ ర్యముచేగాని హరించవచ్చునందువలన ఖ్యాతికిన్ని లోపములేదు యజ్ఞ సిద్ధియగును॥ ౧౪॥

మూ॥ ఆదాననిత్యాచ్చాచాతు రాహారేధప్రయచ్ఛతః।

తథాయశోస్యప్రథతే ధర్మశ్చైవ ప్రవధకతే॥ ౧౫॥

యాచనాదికముచే ధనాదానము నిత్యముగా గలవాడాదాననిత్యుడు బ్రాహ్మ ణుడేతద్విష్టాపూతారహితుడయ్యెనేని యట్టిబ్రాహ్మణునివలననున్న యజ్ఞము కొ రతగానున్న రెండుమూడంగముల భోజికేదగినవ్రత్యము నడిగి గానిబలాతారుము గాగాని చౌర్యముచేగాని తెచ్చి యజ్ఞ పూజింపజేయుటచే సిపైనికీతికిన్ని పుట్టును ధర్మమున్న వృద్ధివొందును॥ ౧౫॥

మూ॥ తథైవసప్తమే భక్తై భక్తానిపదనశ్చతా।

అశ్వప్రసవిధానేన హతావ్యం హీనకర్మణః॥ ౧౬॥

దినమునకు శెండుభోజనములు శాస్త్రీయమల్లు మూడుదినములకారుభోజనములు లేక నాలవరాజగుచు పురులోజనార్థము దానధర్మశూన్యుని యనమీనోక దినమునకు జాలినంత చొక్కాదికముచేసైన హరించవచ్చును॥ ౧౬॥

మూ॥ ఖలాత్ తే తాద గారాద్వా యతో వాప్యపలభ్యతే॥

అఖ్యాతవ్యంతు తత్తస్యై పృచ్ఛతే యదిపృచ్ఛతే॥ ౧౭॥

కశ్యములోనించి గాని మఱిలోనించి గాని గృహమునుంచి గాని కర్మశ్రీనుని ధనము నెచ్చట దొంగిలించుటకు తటస్థమైన నచ్చటినుంచి హరించవలెను ధనస్వామియ టిగనేని చొప్పుమునకు నిమిత్తమును వానికి శెప్పవలెను॥ ౧౮॥

మూ॥ బ్రాహ్మణస్వంసహతకవ్యం ఊత్రియేణకదాచన॥

దన్యునిషిగ్రామయోస్తుస్వ మజీవక్ హతుః మహాతీ॥ ౧౯॥

పైఁజెన్నబడిన నిమిత్తములయందునైనను బ్రాహ్మణద్రవ్యమును ఊత్రియుడు హరించరాదు బ్రాహ్మణునికంటే నికృష్టుడుగావున నన్యాయసాదృశ్యముచే నైశ్యకూసులున్న పైపైజాతులధనమును హరించరాదు నిషిద్ధకర్మము లానచుకానియొక్క గాని విహితకర్మములను జేయనివానియొక్క గాని బ్రాహ్మణఊత్రియులలో నెవ్వనిధనమునైనను బ్రతుకు తెరపులేనప్పుడు ఊత్రియుడు హరించవచ్చును॥ ౨౦॥

మూ॥ యో సాధుభ్యోర్థా మదాయ సాధుభ్యస్సంప్రయచ్చతి॥

సకృత్వా స్థవమాత్మానం సుతారయతి తావత్॥ ౨౧॥

ఎవడు హీనకర్మలగు ధనవంతులవలన ధనము దెచ్చి పైనిచేప్పిన నిమిత్తములందు సజ్జనులకిచ్చుచో బాదు తనను పడవనుగాజేసి యెవనివలనసొమ్ముతెచ్చెవో వా ముబుద్ధుడు గావున వానిధనము ధర్మమునకు వినియోగపడుటవలన వాడు కృతార్థుడాయెను ఎవరికిచ్చెనో వాళ్ళచారిద్ర్యముతోయి ధర్మము లానచిరిగావున నివరిని దుఃఖసముద్రమును దాటించుచున్నాడు॥ ౨౨॥

మూ॥ యద్ధనం యజ్ఞశీలానాం దేవస్వంతద్విదుర్బుధాః॥

అయజ్ఞనాంతు యద్విత్త మాసురస్వంతదుచ్ఛతే॥ ౨౩॥

యజ్ఞ శీలుడుగువారిధనము ధర్మవినియోగమున కహాము గావున నదిదేవశా

మనుస్మృతిః ఏకాదశాధ్యాయము.

653

మని పెద్దలందురు యజ్ఞాదులు జేయనివారిధనము ధర్మమునకు కానిదిగావుననా శుశ్రమనబడును రాజు దానిదేవస్వముగా జేయవలెను॥ ౨౦॥

మూ॥ సతస్మిక్ ధారయేద్దండం ధామికః సృథివిపతిః।

క్షత్రియస్యహి బాలిశ్యా ద్రాష్టృణస్సేదతేక్షుధా॥ ౨౧॥

పైనిచెప్పబడిన నిమి త్తములవిషయమై చెప్పిన చోర్యబలాతా-రాదులొనఁచు చారియందు ధామికకుడగురాజు దండమును విధించరాదు రాజయొక్క మాధ్యముచేతనేగదా బ్రాహ్మణుడాకలిచే పీఠితుడుగావడము అందువలన॥ ౨౧॥

మూ॥ తస్య భృత్యజనం క్షాత్వా స్వకుటుంబాన్తహీపతిః।

శ్రుతశీలేవ విజ్ఞాయ వృత్తిం ధర్మ్యాం ప్రకల్పయేత్॥ ౨౨॥

బ్రాహ్మణుని పుత్రదారాదిపోష్యవర్గమును గణించి శ్రుతశీలాను సారముగా వృత్తిని కల్పించవలెను॥ ౨౨॥

మూ॥ కల్పయిత్వావ వృత్తిం చ రక్షేదనం సమంతతః।

రాజాహి ధర్మవద్యాగం తస్మాత్ప్రొప్పీతి రక్షితాత్॥ ౨౩॥

అట్లువృత్తినికల్పించి చోరాదిబాధలురాకుండ నాబ్రాహ్మణుని రక్షించవలె ను రాజువానివలన ధర్మవద్యాగమును బుచ్చుకొనుచున్నాను॥ ౨౩॥

మూ॥ నయజ్ఞార్థం ధనం శూద్రా ద్విప్రోభిక్షేత కర్మిచిత్।

యజమానోహి భిక్షిత్వా చండాలః ప్రేత్యకాయతే॥ ౨౪॥

బ్రాహ్మణుడు యజ్ఞార్థమై శూద్రునియెప్పుడున్న యాచించరాదు యాచించితెచ్చిన శూద్రధనముచే యజ్ఞముజేసినవాడు చచ్చి చండాలుడై బుట్టాను గావు న నీయాచూనిషేధమువలన నయాచితోపస్థిత శూద్రద్రవ్యమగపిధము॥ ౨౪॥

మూ॥ యజ్ఞార్థమథం భిక్షిత్వా యోనసర్వం ప్రయచ్ఛతి।

సయాతి భాసతాం విప్రః కాకతాం వాశలంసమాః॥ ౨౫॥

యజ్ఞార్థమై యాచించితెచ్చిన ధనమంతయును యజ్ఞమందు వినియోగంపజేయుకుండనేని వాడునూ కేళ్ళు భాసమనెపక్షిజన్మమై నాకాక జన్మమైనాబోయెను॥

మూ॥ దేవస్వం బ్రాహ్మణస్వం చా లాభేనోప హి న స్తియః |

సపాపాత్మా పరేలోకే గృహోచ్చిష్టేన జీవతీ॥ ౨౬॥

ప్రతిహరి దేవతలకున్న వాఢకము తృప్తమగు సొమ్మునున్న బ్రాహ్మణుడ్రవ్యమునున్న లోభముచే నెవడు హరించునో వాడు పరలోకమందనగా జన్మాంతరమందు గృహోచ్చిష్టమునుచిని బ్రతుకును॥ ౨౬॥

మూ॥ ఇష్టిం వై శ్వా నరీం నిత్యం నిర్వపె దబ్ధపర్యయే |

క్లప్తానాం పశుసోమానాం నిష్కృత్యథా మసంభవే॥ ౨౭॥

పాతసంవత్సరముబోయి కొత్తసంవత్సరాదియందు విహితమగు సోమయాగానంభవమందు తదకరణవోషముబోవుటకై వైశ్వానరేష్టిని జేయవలయును॥

మూ॥ ఆపత్యాలేన యోధమం కరుతే నాపదిద్విజః |

సనాహ్నోతి ఫలంతస్య పరతేష్ఠి విచారితం॥ ౨౮॥

ఆపత్యాలమందు విహితమగు ధర్మముననాపదయందాచరించినవానికి దీ పరలోకమందు నిష్ఫలమగుచున్నది॥ ౨౮॥

మూ॥ విశ్వేత్స దేవై సాన్విద్యేత్స బ్రాహ్మణైశ్చ మహర్షిభిః |

ఆపత్స్య మరణాద్భీతై ర్విధేః ప్రతినిధిః కృతః॥ ౨౯॥

విశ్వనామకులగు దేవతలచేతనున్న సాధ్యులచేతనున్న మహర్షులగు బ్రాహ్మణులచేతనున్న మరణభీతిచే నాపదయందు ముఖ్యవిధియగు సోమయాగాదికమునకు వైశ్వానర్యోధి ప్రతినిధిచేయబడెను ఇరిముఖ్యసంభవమందు జేయదగునుగాని ముఖ్యముసంభవించుచుండగా జేయగూడదు॥ ౨౯॥

మూ॥ ప్రభుః ప్రథమకల్పస్య యోఽనుకల్పేన వతతే |

ససాంపరాయీకం తస్య దుమతే విద్యతే ఫలం॥ ౩౦॥

ఎవడు ముఖ్యమగు విధినిజేయుటకు సంపన్నుడై యాపద్విధియగు బ్రతినిధిచే ననుష్ఠానమునుజేయునో యాదుర్బుధి పారలౌకికాభ్యుదయరూపమై ప్రత్యవాయపరిహారార్థమగు ఫలముకాదు-“ఆపత్యాలేనయోధర్మ”మనుజ్ఞోకముచే జెప్పబడిన యిది శాస్త్రాద్రాధికమయి మరలజెప్పబడెను॥ ౩౦॥

మూ॥ సబ్రాహ్మణో నివేదయే తిలంచిద్రాజని ధర్మకవిత్ ।

• • స్వవీర్యేనైవతాం చ్చిష్యా న్నానవా నపకారిణః॥ 3౧॥

కర్మజుడగు బ్రాహ్మణుడు తన కెవ్వరైనంజేసిన యపకారమును రాజుకు జరియజేయరాదు మరేమంటే స్వశక్తిచేతనే వక్ష్యమాణాభిరాదికముచే నపకారులను శిక్షించవలెను అందువలన స్వకీయధర్మకవిరోధముంటే నపక్ష్యప్రమగు నపరాధకరణము గలుగుచుండగా సభిచారాదికము దోషమునకు గాదనునది పరమతము ఇదియభిచారమును విధించదు రాజనివేదనము నయినను నిషేధించదు॥ 3౧॥

మూ॥ స్వవీర్యా ద్రాజవీర్యాద్వా స్వవీర్యం బలవత్తరం ।

తస్మాత్స్వేనైవ వీర్యేణ సగృహ్ణీయా దరీక్షద్విజః॥ 3౨॥

స్వసామర్థ్యముకంటె రాజసామర్థ్యము పరాధీనముగనుక స్వశక్తి బలవత్తరమయినదిగావున స్వశక్తిచేతనే బ్రాహ్మణుడు శత్రువులను నిగ్రహించవలెను ఆస్వవీర్యమనగా నేమంటే॥ 3౨॥

మూ॥ శుగ్రీరథధర్వాంగిరఃకుర్యాదిత్య విచారయత్ ।

వాక్యస్త్రంవై బ్రాహ్మణస్య తేనహన్యా దరీక్షద్విజః॥ 3౩॥

అధర్వవేదమందు నంగరస్సులను దుష్టాభిచారశ్రతులను బట్టి విచారించకుండ శత్రుజయార్థమయి యాభిచారికమును జేయవలయును అభిచారమంత్రోచ్ఛారణరూపమగు వాక్కు బ్రాహ్మణునకు శస్త్రము గావున దానిచే విచూరుల శత్రువులను జంపవలెను॥ 3౩॥

మూ॥ త్పత్రియో బాహు వీర్యేణ తరేదాపద మాత్మనః ।

ధనేన వై శ్య శూద్రాతు జపహేమై ద్విజోత్తమః॥ 3౪॥

త్పత్రియు మాత్మకార్యముచే శత్రుకృతపరాభవరూపమగు నాపదనుదరించవలెను వై శ్యశూద్రులు ప్రతీకారముజేయువానికి ధనమిచ్చిన్ని బ్రాహ్మణు డభిచారముచేతనున్న శత్రులను జయించవలెను॥ 3౪॥

మూ॥ విధాతా శాసితావక్తా మైత్రో బ్రాహ్మణ ఉచ్యతే ।

తస్మైవా కుశలం బ్రూయా న్మశుపాంగిర మిరయేత్॥ 3౫॥

విహితకమానుషాన మొనచువాడును శిష్యపుత్రాదులకు శిక్షకుడును ప్రా
యశ్చిత్రాదులను జెప్పెడువాడున్న సకలభూత మైత్రిగలవాడున్న బ్రాహ్మణుడన
బడును వానికనిష్ఠమగునట్టి వాగ్దండధిగ్దండరూపమగు వాకునుబలుకరాదు॥ ౩౫॥

మూ॥ నవైకన్యా నయవతి నాల్పవిద్యో నచాలిశః ।

హేతాతాస్యా దగ్నిహోత్రస్య నాతోనా సంస్కృత స్తథా॥ ౩౬॥

పెళ్లి కానియాడదిన్ని పడుచుదిన్ని కొంచమధ్యయనము గలవాడున్నచూఱుక
డున్న వ్యాధ్యావిపీడితుడు ననుపనీతుడున్న శ్రోతసంబంధములగు సాయంప్రా
త హోమములు చేయగూడదు చేయించుట తటస్థించునపుడు కన్యాదులకు నిషే
ధము॥ ౩౬॥

మూ॥ నరకే నిపతంత్యేతే జుహ్వత స్సచయస్యతత్ ।

తస్మా దైవతానకుశలో హేతాతాస్యా ద్వేదపారగః॥ ౩౭॥

ఈకన్యాదులు హేమమునుజేసిరేని నరకమునం బడుదురు ఎవనియొక్కయా
యగ్నిహోత్రమును బ్రతినిధిరూపముగా జేతురో వాడున్న నరకమునంబడును
గావున శ్వాతకమప్రవీణుడును స్వాధ్యాయసంపన్నుడునగు బ్రాహ్మణుడు హే
తగాజేయదగును॥ ౩౭॥

మూ॥ ప్రాజాపత్య మదత్వాశ్వ మగ్న్యైధేయస్య దక్షిణం ।

అనాహితాగ్ని భానతి బ్రాహ్మణో విభ వేనతి॥ ౩౮॥

అధానమనక సంపన్నుడయిన్ని బ్రజా తిదేవ తదేవ తాకవైన యశ్వమును
దక్షిణగా నివ్వని బ్రాహ్మణుడనాహితాగ్నియే యగుచున్నాడు అధానఫలమును
బొందడు గావున నాధానమందశ్వమును దక్షిణగా నీవలెను॥ ౩౮॥

మూ॥ పుణ్యాస్యచ్యానికుగ్వీత శ్రద్ధధానో జితేంద్రియః ।

నత్యల్పదక్షిణై ర్యజ్ఞజై ర్యజేతేహ కథంచన॥ ౩౯॥

శ్రద్ధావంతుడును జితేంద్రియుండునువై యజ్ఞ వ్యక్తి క్తములగు తీర్థయాత్రా
దిపుణ్యములను జేయవలెనుగాని శాస్త్రోక్తమగు దక్షిణలేనియజ్ఞ మునుజేయరాదు
దక్షిణయజ్ఞమున కుపకారకము గావున నీవచనము స్వల్పదక్షిణమైతే భయము

ఘృటకు గాదు॥

౩౯

మూ॥ ఇంద్రియాణి యశస్వినా మా యోః కీర్తిః ప్రజాః పశూన్ ।

హంత్యల్ప దక్షిణో యజ్ఞ స్రస్యా న్నాల్పశనో యజేత్ ॥౪౦॥

చక్షురౌషింద్రియములనున్న బ్రతికియుండగా వచ్చినభ్యాతియశస్సుదానినిస్వస్వ
గః మనున్న అయ్యమునున్న దేహత్యాగానంతరిమందగు భ్యాతికీర్తి యనబ
డునదిన్ని సంతానమునున్న పశువులనున్న స్వల్పదక్షిణమగు యజ్ఞ మునశింప జే
యును గావున పూజదక్షిణ నివ్వలేనివాడు యజ్ఞమును జేయరాదు॥ ౪౦॥

మూ॥ అగ్నిహోత్ర్య పవిధ్యాగ్నీ చాప్తాః కామకారతః ।

చాంద్రదాయణం చరేన్యాసం వీరహత్యా సమంహితత్ ॥౪౧॥

అగ్నిహోత్ర ఇచ్చచేసాయంప్రాలేకాలమందు హోమమును మానెనేనియొ
కమాసము చాంద్రదాయణముజేయవలెను అయగ్నిహోత్రత్యాగము వీరుడనగా
పుత్రుడు వానిజన్మన పాపముబొందును॥ “శుక్ర॥ వీరహత్యావషణేవానాంభవతి యో
గ్నిముద్వాసయతే” ఎవడగ్నుల నుద్వాసనము జేసునో వాడుదేవతలకు వీరహత్య
జేసినవాడగుచున్నాడని కొందరు మాసమగ్నిహోత్రము జేయనివాడనిసవరించిరి॥

మూ॥ యేశూద్రాధీగమ్యాథ్ మగ్నిహోత్ర ముపాసతే ।

ఋగ్వీజస్తైహి శూద్రాణాం బ్రహ్మవాదిషుగహితాః ॥ ౪౨॥

ఏప్రహ్మజులు శూద్రనివలన ధనముపెచ్చి యనగాసామాన్యులనుయించి
యైనను దెచ్చినధనముతో॥ “శ్లో॥ వృషలాగ్న్యపసేవివా॥” మనివత్సమాణ లిం
గముచే నాధానపూర్వకముగ నిగ్నిహోత్రముజేయవలెవారు శూద్రునకు యాజ
కులగుచున్నారు గాని వారికాఫలములేదు గావున వారు వేదవాదులందు నిందితుల
గుచున్నారు॥ ౪౨॥

మూ॥ తేహంసతతయజ్ఞానాం వృషలాగ్న్యప సేవివాం ।

పదామస్తకమాక్రవ్య దాతాదు గాణి సంతరేత్ ॥౪౩॥

ఆశూద్రధనముచే యజ్ఞ మొనచి యగ్నులను సేవించిన వారియొక్క శిరస్సు
మీదను పాదమునుఁబ్బి శూద్రుడాదానముచే దుగఁములగుపాపములనుదాటిపర

లోకమునుబొందును గాని యజమానులకాయజ్ఞ ఫలములేదు॥

౪౩

మూ॥ అకుర్వ విహితంకమః సిందితంచాసమాచరక॥

ప్రసక్తశ్చేంద్రియాథేమ ప్రాయశ్చిత్తీయతేనరః॥ ౪౪॥

శాస్త్రవిహితసంధ్యోపాసనాదినిత్యకమమునున్న అస్పృశ్యస్పర్శ మేనచికా
స్నానమునచుట మొదలగు నైమిత్తికములనున్న శేయకుండినను శాస్త్రనిషిద్ధమ
గు హింసాదికమమును జేయుచుండినను శాస్త్రముచేవిహితమయినను నిషిద్ధము
లునగు కమములందాసక్తుడైయుండినను మనుష్యజాతిమాత్రుడు ప్రాయశ్చిత్త
మునకహుడగుచున్నాడు॥ “ఇంద్రియాథేమసర్వేషునప్రసజ్యేత కామతః॥”య
నిమున్నుపిషేధించుటవలన నిష్లోకమందున్నదితపదముచేతనే “ప్రసక్తశ్చేంద్రియా
థేమ॥” యనునదిసంగృహీతమగుచు మరల నెందుకిదిజెప్పవలెనని శంకరాగా
నాశ్లోకమున్నాతకప్రతిపదయమయినదిగావున “వ్రతానిమానిధారయే॥” దనియు
పక్రమించుటవలననిది ప్రతిషేధముగాదు మరేమంటే వ్రతవిధిలైనైతే “అకుర్వ
విహితంకమః॥” యనుదానిచేతనే ప్రాప్తమామెనుగదా వేరేచెప్పనక్కరలేదం
టే ఇదిన్నాతకేతరవిషయముగనుకనిచ్చటిది సవిషయమే॥ ౪౪॥

మూ॥ అకామతః కృతేపాపే ప్రాయశ్చిత్తంవిదుర్బుధాః॥

కామకారకృతేప్యాహురేకే శ్రుతినిదశః నాత్॥ ౪౫॥

అబుద్ధిపూర్వకముగజేసిన పాపమునకే ప్రాయశ్చిత్తమని కొందరు పెద్దలు చె
ప్పిరి కొందరుబుద్ధిపూర్వకతమునకున్న ప్రాయశ్చిత్తముకలదనిచెప్పిరి వేదినిదశః
నమువలన ఇట్లువేరుగా జెప్పట ప్రాయశ్చిత్తగౌరవాధము॥ “శ్రు”॥ ఇంద్రోయ
తీక సాలావృకేభ్యః ప్రాయశ్చిత్తమస్తిలావాగత్యవదిత్ సప్రజాపతి ముపాధావ
త్ తస్మాత్తముపహవ్యం ప్రాయశ్చిదితి॥ దీనియర్థము ఇంద్రుడుయతులనుబుద్ధి
పూర్వకముగ శునకములకిచ్చెను అతడు ప్రాయశ్చిత్తార్థము ప్రజాపతివద్దికి బో
యెను అతనికాప్రజాపతియుపహవ్యాఖ్యమగు కమమును బ్రాయశ్చిత్తమునుగా
జెప్పెను ఇట్లుండుటవలన గామముచేజేసిన దానికిన్ని ప్రాయశ్చిత్తముగలదు॥ ౪౫॥

మూ॥ అకామతః కృతంపాపం వేదాభ్యాసేనశుద్ధతి॥

కామతస్తు కృతంమోహః త్వాయశ్చిత్తైః పృథగ్విధైః॥ ౪౬॥

అకామముగాజేసినపాపము వేదాధ్యాసముచే నశించును ఇట్లునుట లఘుప్రా
యశ్చ త్రజ్ఞాపనాథఃము ప్రాయశ్చిత్తాంతరములను జెప్పటవలన నబుద్ధిపూర్వకృ
తపాపములుగలవాడు లఘుప్రాయశ్చిత్తాధికారియు బుద్ధిపూర్వకృతపాపముగల
వాడు గురుప్రాయశ్చిత్తాధికారియుననియధికారి రూపముమాత్రమేనుడువలన
దలచియదగు నన్నిపాపములకు వేర్వేరప్రాయశ్చిత్తములుజెప్పబడును॥ ౪౬॥

మూ॥ ప్రాయశ్చిత్తీయతాం ప్రాప్య దైవాత్పూర్వకృతేనవా।
నసంసగః॥ ప్రజేత్సస్మిః ప్రాయశ్చిత్తైః॥౪౭॥

ఈజన్మమందు ప్రమాదముచేపాపములుజేసిగాని జన్మాంతరకర్మముతయనా
దిరోగములచే సూచించబడునుగాన వాటిచే గాని ద్విజుడు ప్రాయశ్చిత్తపూర్వ
దగుచున్నాడు వాడుప్రాయశ్చిత్తమునుజేయక నజ్జులతో యాజనాధ్యాపనాదు
లలో కలియరాదు॥ ౪౭॥

మూ॥ ఇహదుశ్చరితైః కేచి తేచిత్పూర్వకృతైస్తథా।
ప్రాప్నువంతి దురాత్మానో నరారూప విపర్యయం॥౪౮॥

కొందరిజన్మమందుజేసిన పాపముచేతనున్న కొందరు జన్మాంతరకృతముచేత
నున్న పుష్టిగోళ్యమువలననరూపవ్యత్యాసమును బొందుదురు॥ ౪౮॥

మూ॥ సువచఃచోరః కొనఖ్యం సురాపశ్శ్యావదంతతాం।
బ్రహ్మహత్యయరోగిత్వం డౌశ్చవ్యః॥గురుతప్తః॥౪౯॥
పితునః పౌత్రినాసిక్యం సూదకః ఘాతవక్త్రతాం।
ధాన్యహారోగ వీనత్వ మాతిరైక్యంతు మ్మిశ్రకః॥౫౦॥
అన్నహతా మయావిత్వం మూక్యంవాగపహరకః।
వస్త్రాపహరక శైవ్రీతం పంగుతా మశ్వహరకః॥౫౧॥
వీచకమ౯ విశేషేణ జాయంతే సర్విగర్హితాః।
జడమూకాంధ బధిరా విక్యతా కృతయస్తథా॥ ౫౨॥

సువచఃచోరుడు పుష్టిగోళ్యవాడయిన్ని సురాపానమునచిఁనవాడు మురుగు
శ్శవాడయిన్ని బ్రహ్మహత్యగాడు తయరోగయిన్ని గురుభార్యనుబొందినవాడు

దుశ్చరణగోగము గలవాడయిన్ని కొంగరు లింగవృక్షహీనుడయిన్ని ఉన్నదోష మునుబకటించినవాడు పశుచుడు వాడుకంపుననరోగిన్ని దోషముకల్పించి త్రాక టించినవాడు సూదకుడు పిడుకంపునోరుగలవాడయిన్ని ధాన్యబోరుడంగహీను డయిన్ని ధాన్యముల చెడ్డగంజలు బుగ్గికలిపినవాడధికాంగుడున్ను అన్నబోరుడ. గ్నిహంద్యుగలవాడయిన్ని గురువుయొక్క యనుమతిలేనిది వదిలినవాడుమూగి వాడయిన్ని వస్త్రబోరుడు బొల్లివాడయిన్ని గుర్రమునుదొంగిలించినవాడు మరు గ్జువాడయిన్ని ఇట్లు కమకవిశేషములచే బుద్ధిజాడ్యము నంధత్వము బాధిర్యము నొంది సాధునిందితులై బుట్టి వికృతాకారులగుదురు॥ ౪౯॥౫౦॥౫౧॥౫౨॥

మూ॥ చరితశ్చ మతోనిత్యం ప్రాయశ్చిత్తం విశుద్ధయే॥

నిండ్రైహిక లక్షణైర్యుక్త జాయంతే నిష్కృతైనసః॥౫౩॥

“అనిష్కృతైనసః” యనగా జన్మాంతరమందు ప్రాయశ్చిత్తముచే నశింపజేయ బడనిపాపములుగలవారు నరకదుఃఖానుభవముకాగా తచ్చేషముచే పుష్టిగోళ్లు మొదలగుపాపచిహ్నములు గలవారలై పుట్టుచున్నారగావున సర్వదా శుద్ధికొ రకు ప్రాయశ్చిత్తమునుజేసుకొనవలెనుగాన ప్రాయశ్చిత్తము నై మిత్తికమాత్ర మేకాదు మనేమంటే యనిష్కృతైనసః యనిచెప్పటవలన ప్రాయశ్చిత్తమును జే సుకొనవలెనని యుపదేశమువలన పాపక్షయార్థిక యధికారము అదియు క్తమే గదా ప్రాయశ్చిత్తముజేయవలెను విధియందధికారిగా వలెనుగావున స్లోకమందు జెప్పబడిన విశుద్ధయేయనుటచే పాపక్షయరూపమును ఫలముగోరెడువాడధికారి యనుటయు క్తము ఈయథామునే యజ్ఞవల్క్యులు స్ఫుటపరిచిరి॥ “విహిత స్యాననుష్ఠానాన్నిందితస్యవసేవనాత్ అనిగ్రహిచ్చేంద్రియాణాం నరకపతనమృచ్ఛ తి” విహితములనుజేయకనున్ను నిందితములనుజేసిన్ని ఇంద్రియవశుడయిన్ని నరుడు పాపమునుబొందునః॥ “తస్మాత్తైవేహకర్తవ్యం ప్రాయశ్చిత్తం విశుద్ధయే” కావుననట్టివానిచే ప్రాయశ్చిత్తము శుద్ధికొరకుజేయందగునని॥ “బహుాన్వ షణ్గణాః ఘోరాః సరకాః ప్రాచ్యతత్క్షయాలీ సుసారాః ప్రతిపద్యంతేమ హాపాతకైరస్త్రిమాక” అనేకవషణ్గణములు ఘోరనరకములంబడి మహాపాతకు లు యాతనాంతమందు నీసంసారములనుబొందుచున్నాని వక్ష్యమాణమువలనమ హాపాతకులకు నరకప్రాప్తిజెప్పబడుటవలన ప్రాయశ్చిత్తము నై మిత్తికమాత్రము

న కేయసి సంవత్సరము లేదు గావున బ్రహ్మచర్యాదిజనిత పాపక్షయార్థములు ప్రా
యశ్చిత్తవిధిక్రియలు తెలియదగును॥

౫౩॥

మూ॥ బ్రహ్మహత్యా సురాపానం స్త్రైయంగుర్వం గరాగమః॥

మహంతి పాతకాన్యాయం స్సంసకా శ్చపి త్రైస్సహృదః॥

బ్రహ్మహత్యయనగా బ్రాహ్మణపాని వియోగానుకూలవ్యాపారాశ్చ యుడనగాడ
శమంటే బాహ్యద్వాయుధములను జేసినవాడును బ్రహ్మహంతగావలెను గావునగో
భూహిరణ్యవిహరణాఢము స్త్రీపసక్తిచేతను స్త్రీహింసలు గలిగి స్వయము
గాగాని యన్యచేగాని బ్రాహ్మణుడు జన్మేలాగుచేస్తే గుడి. బ్రహ్మహత్యో "క్షో॥
గోభూహిరణ్యగోహణే స్త్రీసంబంధక్యతేపివా । యమధిక్య త్వజ్జేత్సాక్షాత్ త
మాహుర్చక్రహూతకం॥" గోహిరణ్యస్త్రీసంబంధములనుబట్టి యెవనినుక్షో, చి
చి ప్రాణములను బ్రాహ్మణుడు విషమహా వానిబ్రహ్మహంతకునిగా నందురని శా
తాతవును మర్సి శాస్త్రీయములగు బ్రహ్మచర్యనిమిత్తములు గలవు తెలియవలె
ను॥ "క్షో॥ రాగాద్వేషాత్ప్రమాదాద్వా స్వతఃపరతపేషవా బ్రాహ్మణంఘాతయే
ద్యస్తు తమాహుర్చక్రహూతకం॥" దీనిచే చేయించినవాడున్ను బ్రహ్మహంతయ
గునని నిషిద్ధసురాపానమున్ను బ్రాహ్మణ స్వగౌరవార్థమున్ను గురుభార్యగమన
మున్ను వీరితో సంవత్సరముగలసియుండడమున్ను ఏమి మహాపాతకములని చెప్పు
చున్నారు ఈమహాపాతకసంజ్ఞ ముందుపపాతకములని నెప్పునువాటిలాఘవార్థము॥

మూ॥ అన్యతరం సముత్కషే రాజగమిత మైశునం ।

గురోశ్చపి త నిర్బంధ స్సమాని బ్రహ్మహత్యయా॥౫౪॥

జాత్యుత్కషణముకొరకు నేను బ్రాహ్మణుడనియన్యతమేబలుకడము రాజునా
ర్థవంగలు మొదలగు పరులకు మరణమయ్యేటట్లు పైశున్యమును జెప్పట గురు న
డలమిధ్యబలుకడము నివి బ్రహ్మహత్యాతుల్యములు॥

౫౪॥

మూ॥ బ్రహ్మజ్ఞ తా వేదసింధా కాటసాత్వ్యం సుహృద్వధః ।

గహీతా న్నాద్యయోజన్తి స్సురాపానసమానిషట్॥౫౫॥

చదివిన వేదమును మరువడమున్ను అసత్ శాస్త్రముల నాశ్రయించి వేదమును
నిరవచడము కూటసాత్వ్యమును బలుకడము మిత్రుడగు బ్రాహ్మణునిపిండుటయు

ల్లి మొదలగు నిషిద్ధవస్తువులను దినడము భక్షణౌహముగాని పురీషాదులనుభక్షించడము ఇక్కడ మెఱుఁగెడి భుజించనని సంకల్పించిన అస్తువును దినడమనిచొర్రేను ఇవి సురాపానసములు॥ ౫౬॥

మూ॥ సితేపస్యాప హరణం స రాశ్వ రజతస్యచ ।

ధూమిచఙ్గి మణీనాంచ రుక్మస్థైయ సమంస్త్యైతం॥౫౭॥

బ్రాహ్మణుడగువ్యతిరిక్తమగు సితేపమును హరించుట మనువ్యతురగరజత ధూమి హీరమణులను దొంగిలించుట ఇవిస్వర్ణస్తేయత్యైతములు॥ ౫౮॥

మూ॥ రేతస్సేక స్వయోనీషు కుమారీ వ్యంత్యజానుచ ।

సఖ్యైః పుత్రస్యచస్త్రీషు గురుతల్ప సమవిదుః॥౫౯॥

సోదర్యభగినీ చండాళి సఖిభార్య పుత్రభార్యలందు రేతస్సేక మొనఁచుట గురుభార్యగమనము సమానమనిరి- ఇట్టిపాపములతో దేనిని సమమని చెప్పినో వాటికి సమప్రాయశ్చిత్తమునకుగాదు రాజతుల్యుడు రాజుకు తక్కువగావునను సమానమునకు జెప్పిన ప్రాయశ్చిత్తము సుపమేయమునకు తన్నూన ప్రాయశ్చిత్తమని॥ ౬౦॥

మూ॥ గోవధోఽయాజ్యసంయాజ్యం పారదార్యాశ్చ విక్రయం ।

గురుమాతృ పితృత్యాగః గురుతల్ప సమవిదుః॥౬౧॥

పరివిత్రితానుజేన పరివేదన మేవచ ।

తయోదానంచ కన్యానా స్తయోరేవచ యాజనం॥౬౨॥

కన్యాయాదూషణంనైవ వాధుఃప్యం ప్రతలోపనం ।

తటాకా రామదారాణా మపత్యస్యచ విక్రయః॥౬౩॥

వ్రాత్యతాబంధవ త్యాగో భృత్యాధ్యాపన మేవచ ।

భృతాచ్చాచ్యయచాదాన మపత్యానాంచ విక్రయః॥౬౪॥

సర్వాకరేవ్యధీ కారో మహాయంత్ర ప్రవతానం ।

హింసావధీరాంస్త్యాజీవోఽభిచారౌ మూలకమేవ॥ ౬౫॥

ఇంధనార్థ మశురార్థం ద్రుమాశామపపాతనం ।

అత్తాభిరంబ క్రియారంభో నిందితాన్నాదనంతథా॥ ౬౪॥

అనాహితాగ్ని తాస్తేయ మృశానావనపక్రియా।

అసన్ధ్యాస్త్రాధిగమనం కౌశీల వ్యవ్యవక్రియా॥ ౬౫॥

ధాన్యకుశ్యపశుదైయం షడ్వపశ్రీనిషేవణం ।

స్త్రీశూద్రపటక్షతవధోనాస్త్రీక్యం చోపపాతకం॥ ౬౬॥

ఇటుపై నుపపాతకములను జెప్పచున్నాడు గోవధ జాతిచేతనున్న కమక ముచేతనున్న దుష్టలగువానికి యాజనమున్న పరవాగమనము నాశ్మవిక్రియ ము తదిదండ్రులకు శుశ్రూష చేయకపోవడము నివృట స్వాధ్యాయమనగా స ర్వదాబ్రహ్మయజ్ఞ త్యాగము బ్రహ్మగ్నుతాయనుచో వేదవిస్మరణముచేపైనుగా వునస్తాతాగ్నిత్యాగము అపవిధ్యాగ్నినిచోట క్రౌతాగ్నిత్యాగము జెప్ప బడె ను గావున పుత్రున గుపయవాసంపాదరములను పోషణమున్న మానడము ముందుగా తమ్మునకు పెల్లియైతే వానియన్నిగావడమున్న “దారాగ్నిపెహిత్ర సంయోగః” యనుచోట జెప్పబడిన యన్నకంటె మున్న దారాగ్నిసంయోగ ము గలవాడు పరివేత్ర యీశరివిత్రిని పరివేత్రకున్న కన్యల నివ్వడమున్న వా శ్మకు వివాహాదికము జేయించడమున్న కన్యను మైథునాంగులవిప్రక్షేపాదులచే జెడ గొట్టడమున్న సిద్ధిధన్వద్ధి జీవనమున్న బ్రహ్మచారి మైథునమున్న కోనేశ్వ ను తోటలను భార్యను సుతానమును నమ్మకోవడమున్న కాలమందునయ ననులేకుండుటయును పినతండ్రులు మొదలగు బంధువులననుసరించకుండుట నియ తముగా జీతమిచ్చి వేదమును జదువుటయు నట్లుజెప్పబయును అప్పురాని నువ్వు లుమొదలగువాటి నమ్మబయును బంగారుగనులుమొదలగువాటిపైని రాజాజ్ఞ చేన ధికారమును పెద్దప్రవాహముల కడ్డుగాగట్టుకట్టడమున్న జాతిమాత్రములగు నో వధులనభ్యాసముచే జంపడమున్న తనభార్య మొదలగుస్త్రీలను వేశ్యలనుగా జేసి యందువలన బ్రతుకుటయును శ్వేనారియజ్ఞములచే నికపపాదలను జంపుటయు నుంతవశ్యము నోవధివశ్యమును జేయుటయును వంటచెరుకునిమి త్రిమాత్రము బ్రతికెడిచెల్లను జంపుటయును తానరోగియయ్యును దేవాద్యుడైశములేనిదితని కి య్వుని వంటజేసుకొని తినడమున్న నిందితలకునాదలననచ్చుచే సకృద్భక్షణమున్న ఇచ్చుచేనసకృద్భక్షణముతో “గహితాన్నామోద్యోధి” యనుష్టాకముచేజెప్పబ

దేను గావున తానధికారి యయ్యనాధానము జేయకుండుటనువణి వ్యతిరిక్తసా
రద్రవ్యములను హరించుట ఋణాత్రయవిముక్తును గాకుండుట శ్రుతిస్మృతి విరుద్ధ
శాస్త్రములను జయవడమున్న నృత్యగీతవాద్యుల నభ్యసించడమున్న ధాన్యము
నున్న రాగి మొదలగులోహములనున్న దొంగిలించుటయును తాను ద్విజుడయ్య
ను మధ్యముదావెడుస్త్రీని బొందడమున్న స్త్రీసూద్రవై శ్వశ్శత్రుయులను జంపుట
యున్న పరలోకోపయోగకర్మములను మానడము నివియును బ్రత్యేకముగాను
పపాతకములనబడెను॥ ౫౯॥ ౬౦॥ ౬౧॥ ౬౨॥ ౬౩॥ ౬౪॥ ౬౫॥ ౬౬॥

మూ॥ బ్రాహ్మణస్య రుజఃకృత్వా ఘ్నాతిరఘ్నోయషద్యయోః॥

జైహ్యంబ మైధునంబునె జాతిభృశకరంస్సృతం॥ ౬౭॥

బ్రాహ్మణునికర్తవేగాని చేతగాని వీడించుటయును అశిరుగంధివ్యముచేఁఁబ్బి
యములుగాన లకునపురీషాదులనాఘ్నాణించుటయును వక్రముగా వ్యవహరించు
టయును పురుషులతో పురుషులు మైధునమున్న ఇవి ప్రత్యేకమున్న జాతిభృశక
రములనబడును॥ ౬౭॥

మూ॥ ఖరాశ్వోష్ణమృగేభానా మజావికవధస్తథా॥

సంకరీకరణం జ్ఞేయం మీనాహి మహిషస్యచ॥ ౬౮॥

గాడిద యెంబె గుర్రము లేడి యేనుగ మేక గొర్రె మత్స్యము సపకము
యేనుపశు వీటిని బ్రత్యేకముగా జంపుట సంకరీకరణము॥ ౬౮॥

మూ॥ నిందితేభ్యా ధనాదానం చాణిజ్యం శూద్రసేవనం॥

అపాత్రీకరణం జ్ఞేయం మనత్యస్యచ భాషణం॥ ౬౯॥

నిందితులవలన ధనమునుపుచ్చుకోవడమున్న వ్యభిచారమున్న శూద్రులకుపరిచ
ర్యజేయడమున్న అనత్యముబలుకడమున్న ఇవి ప్రత్యేకముగానపాత్రీకరణములన
బడును॥ ౬౯॥

మూ॥ క్రిమికీటవయోహత్యా మద్యానుగతభోజనం॥

ఫలైధః కసుమస్తేయశ్చైర్మంచ ఘజావహం॥ ౭౦॥

క్రిములనగా చిన్నపురుగులు కీటములంతకంటెపెద్దవి వీటినిన్ని పక్షులనున్నుజిం

భటయన్తు మద్యముతో గూడ లేబడినదనినచింతమున్న కచ్చట మద్యస్పృహ మై నకునిపే ధానిధివ్రాసెను గాని యదిగాదు దానికి ప్రాయశ్చిత్తమెకరవ యగును గాన నని కలూకభట్టువ్రాసెను పళ్లు కర్కలు పుష్పములును విటిని దొంగలించడ ము కొంచపుక్షుడదశలనున్న దైన్యమనొందడును ఇవిన్నియున్న బ్రత్యేక ముగా మిలి కరణములగుటను॥ ౭౦

మూ॥ ఏతాన్యేనాంసి సర్వాణి యథోక్తాని పృథ క్కృథక్॥

యై రై ర్యవ్యత్రైరపోహ్యంతే తానిసప్రజ్ఞ బోధత॥౭౧॥

ఈ వేరువేరజెప్పబడిన బ్రహ్మహత్యాదిపాపములేయే ప్రాయశ్చిత్తములచే నశించునవిగాను వాటినితెస్స గాజెప్పెదనువినుండు॥ ౭౧॥

మూ॥ బ్రహ్మహా ద్వాదశసమాః కుటింకృ త్వావసేవసేత్॥

భై యై శ్యాన్యేవిశుద్ధ్యైకం కృ త్వశవశోధ్యజః॥ ౭౨॥

బ్రహ్మహత్యశేసినవాడు ఐనమందుకుటిరమును వేసుకుని తనచేజంపబడిన వాని కపాలమునైన నదిసంభవించుటానన్యనిదైన కపాలమును చిహ్నముగాధరించి భిక్షున్న మనుతింటునాళ్లుపాపహరణార్థకమై పదిరెండబ్రతులునివసించి వ్రతము నుజేయవలెను ఇచ్చటనున్న త్కొరమునుజేయించుకొనియుండవలెనని చెప్పగలదు ఆపై జెప్పబడినవిశేషములు గ్రహించవలెను అందుకా యమస్మృతి॥ “క్లో॥ సప్తా గార్యపూ ర్యజాయాన్య సంకర్షితానిచ । సంవిశేత్తానిశనక్తైః విధూమే భుక్త వజ్జనైః । ధూక్ర ఘ్ను శేషామేతై మేనోవిఖ్యాప్యసంచరేత్ । ఏక కాలం చరేద్భై తుం తదలభ్యోదకం పీబేత్॥ పూర్వడినములందు భిక్షకువెళ్ళకుండునట్టియుమనస్సు లానీయుళ్ళకుబోతే భిక్షుబాగుగాదొరుకునని సంకల్పించబడనట్టియుతలస్థమైన యే డిళ్ళకు నందరును భుజించి దొంగక బడకుండునట్టి వేళనబోయి యీహూహత్య శేసిన నాకుభిక్షుజెట్టుడని తనపాపమును బ్రకటించుచు నొకటపూటనే భిక్షుకుబో వలెను దొరకనివాడువకమునుద్రావియుండవలె నీద్వాదశవాషకవిధియజ్ఞానము చే జేయబడిన బ్రాహ్మణావధగల బ్రాహ్మణునకే॥ “క్లో ॥ ఇయంవిశుద్ధిరుదితా ప్ర మాప్యాకామతోద్విజ॥ ” యని ఈశుద్ధియకామముచే ద్విజుఃజంపినవానికి జెప్పబ డెవనిచెప్పగలదు గావున నీపదరెండుసమామల విధిపిత్రయులకు ద్వగుణము వై

శ్యులకుఁ త్రిగుణము శూద్రులకు చతుగుణము గావలెనని చూడతగ్గది ఇందుకు భవి
వ్యక్తు రాణము॥ “ద్విగుణాంక్షత్రియాణాంతు వైశ్యానాంత్రిగుణాస్సస్పృతాః? చ
తుగుణాస్తు శూద్రాణాం పఞ్చదుక్తాపహత్యనాం । పఞ్చదుక్తవతంత్రోక్తం
శుద్ధయేపాపకమణాం॥” బ్రాహ్మణులకు బ్రాహ్మ్యత్వవిధి కేందరు బ్రాహ్మణులు
సభగావలెనో ఊత్రియులకు ద్విగుణముగా బ్రాహ్మణులును ఊత్రియులును సభ
గూడవలెను వైశ్యులకువైశ్యులతో త్రిగుణముగానున్న శూద్రులకుశూద్రులతోగూ
డవలెను గూడవలెను సజ్జన సభగావలెను ఈమూడుజాతులకున్న వ్రతము
స్పృష్టగుత్రిగుణచతుగుణముగావలెనని ఈబ్రాహ్మణ త్యాప్రాయశ్చిత్తమునకు
మనూక్తవచనములు గుణవంతునిచే నిగుణబ్రాహ్మణును చంపబడెనేని తద్విష
యములని భవివ్యక్తు రాణముచే వ్యాఖ్యచేయబడెను॥ “శ్లో॥ హరితాచేద్గుణవా
న్వీర అకామాన్నిగుణాహతః । కథవ్యానిమనూక్తాని కృత్వావై విశ్వమేధికం
బ్రహ్మహద్వాదశాబ్దాని కుటీంకృత్వావనేవనేత్ । గచ్ఛేదవభృథంవాపి అకామే
నిగుణేహతే । జాతశక్తిగుణాపేక్షం సకృద్భృద్ధిక్రమం తథా॥” అనుబంధాదివి
జ్ఞాయ ప్రాయశ్చిత్తం ప్రకల్పయేత్” అకామమువలననిగుణబ్రాహ్మణునిగుణవం
తుడుచంపెనేని యీమనూక్తప్రాయశ్చిత్తమువనవాసాదికముజేయవలెను ఆశ్వ
మేధికావభృథమైన గావలెనుజాతిగుణశక్తిసహితాద్యనుబంధములను విచారించి
ప్రాయశ్చిత్తముజేయవలెననివిశ్వామిత్రవచనమువలనబ్రాయశ్చిత్తాధిక్యమూహిం
జదగును కోరికచేబ్రాహ్మణునిచంపెనేనిద్విగుణమాత్రీప్రాయశ్చిత్తముజేయవలెను
అనగానిరువదివాలలుగేదులు ఇందుకాంగీకరవచనము॥ “శ్లో॥ అకామతః కృతేపా
పేప్రాయశ్చిత్తంనకామతః । స్యాజ్జీవామకృతేయన్తద్విగుణం బుద్ధిపూర్వకే ।
అకామకృత పాపమనకే ప్రాయశ్చిత్తము కామకృతమునకు లేదు అకామకృత
మునకే ప్రాయశ్చిత్తమోయదికామకృతమునకు ద్విగుణముగావలెను॥ ౭౨॥

మూ॥ లక్యంత్రు భృతాఽవాన్య ద్విదురామిచ్చయాశ్చనః ।

ప్రాస్యేదాత్మానమగ్నవా సమిధైత్రరవాక్ఫరాః॥ ౭౩॥

ధనురాద్యాయుధధారులేయువాణాదులకు లక్యభూతుడయ్యేనేని బ్రహ్మహ
త్యాప్రాయశ్చిత్తార్థమై యిట్లులక్యమయ్యెనని యెంగిగాని యెరుగక గానిగొట్టిన
దెబ్బచే జచ్చినను మృతకల్పడై బ్రదికియుండినను శుద్ధుడగును ఇందుకు యజ్ఞవ
ల్క్యవచనము॥ “శ్లో॥ సంగ్రామేవాహతో లక్యభూతశ్శుద్ధిమవాప్నుయాత్ । మృత

కల్పః ప్రసారాలో జీవన్ముపి విశుభ్యతే॥ యథామయబ్రహ్మహాత్యేవాపాపవో
రాశిః మై లక్ష్మీభూతుడై కొట్టబడిచచ్చిరా లేకనాదెబ్బచేసాడుడై బ్రహ్మహా
తుడగును లేరాద్రజ్జ్వలితాగ్ని గండభోముఖముగా మునుగొనుచుచచ్చె నని శు
భ్యుడగును॥ “సూ॥ యథామిత్రేయే తేతి॥ ఏలాగుచచ్చిపోయి గుండవత్తెనియీ
పస్త్రబంధము నెలన నట్లగ్నిలో బడవలెను ఈ రెండూ పాపములైనవి॥
“స్లో॥ యజేతవాక్ష్వమేధేన॥ అశ్వమేధముపై నను జేయవలయును దానితోపాటు
దు పాయశ్చిత్రములున్న బుద్ధిలూర్వికముగ బ్రాహ్మణవధినిగ నెవ్వ ట్త్రయ్యునన
ని మనుశ్లోకమెవ్విసి వ్యాఖ్యానముగా భవిష్యత్పురాణము లు చెప్పబడెను॥ “స్లో॥
లక్ష్మ్యంత్రస్త్రభృతాంవాస్యా ద్విదుషామిచ్చయాశ్చనః॥ ప్రావ్యేదాల్లసంమిగ్న
వా సమధైతిరవాప్యీరాః॥ యజేతవాక్ష్వమేధేన క్షత్రియోవిషణువతః॥ ప్రాయ
శ్చిత్రప్రయంహ్యోతే క్షత్రియస్య ప్రకీర్తితం॥ తత్రామోనిగుణోధరం బ్రాహ్మ
ణో వేదపారగః॥ నిహత్య కామతోపిర లక్ష్మ్యక్షిభృతా భవేత్॥ చతుర్వేదవిదం
ధీరం బ్రాహ్మణంచాగ్నిహోత్రీణం॥ నిహత్యకామాదాత్మ్యం క్షేపేతగ్నవవాప్య
రాః॥ నిగుణం బ్రాహ్మణం హత్వా కామతోగుణవాగ్నిగుణ॥ యస్త్యావాహ్మ్యశ్చ
మేధేన క్షత్రియోయో మహీపతిః॥ ఈశ్లోకముల యథామత్యైవి యుచితం॥

సూ॥ యజేతవాక్ష్వమేధేన స్వకోతా గోనవేనవా॥

అభిజిద్విత్వజిద్భ్యంనా త్రివృత్తాగ్నిస్తుతాపివా॥ 28॥

“యజేతవాక్ష్వమేధేనేతి॥” యథాదాగ్నికసంసిరిమువ్యాఖ్యచేయబడెనుస్వకోత్తు
గోమేధము అభిజిత్తు విత్వజిత్తు త్రివృత్తు అగ్నిహుత్తు ఈయజ్ఞములలోదేనియనం
జేయఁలయును॥ “స్లో॥ స్వజీతాచక్ష్య యద్వీర కిగ్నకాం పుతనాపతే॥ అనసా
నాం ద్విజాతీరాం వధేహ్యమతిపూర్వకే॥

. 28॥

సూ॥ జపక వాన్యశమంవేదం రోజువానాం శతంప్రశేత్॥

బ్రహ్మహత్యాపనోదాయ మితభుక్షియతేంద్రియః॥ 29॥

వేదములలో నొక వేదమును బఠించుచు స్వల్పశనుడును నియతేంద్రియుడైనై
బ్రహ్మహత్యాదిపాపములను బోగొట్టుకొనుటకు నూరామడ మేరదిరుగవలయు॥
“స్లో॥ జాతిమాత్రం యదావిప్రం హన్యానమతిపూర్వకం॥ వేదవిచ్చాగ్నిహోత్రీవ

తదాశస్య భవేచ్ఛం॥ అనుభవిష్యత్పురాణవచనము మనువచన వ్యాఖ్యానరూపే
నుగునుండుటచే నీ ప్రాయశ్చిత్తముజ్ఞానకృతజాతిమాత్ర బ్రాహ్మణహాసనమైనచో
న వేదాగ్నినుద్ధిష్ఠానకర్తృకలియవలెను॥ 2౫॥

మూ॥ సర్వస్యం నే వినుషే బ్రాహ్మణాయోపపాదయేత్॥

ధనంవా జీవనాయాలం గృహంవా సపరిచ్ఛదం॥ 2౬॥

సర్వధనమును వేదవేత్తకును బ్రాహ్మణునికీవలెను జీవనసర్వాప్రమగు ధన
మనయినను గృహం కరణయు క్తగృహమనయిన నీవలెను॥ “శ్లో॥ జాతిమాత్రం
యదాహార్యా ద్రాహ్మణ్యం బ్రాహ్మణోగుహా వేదాభ్యాసవిహీనోవై ధనవానగ్ని
వజ్జితః॥ ప్రాయశ్చిత్తం తదాకుర్యా దిదం పాపవిశుద్ధయే॥ ధనంవాజీవనాయా
లం గృహంవాసపరిచ్ఛదం॥” అను భవిష్యత్పురాణవచనముమనువచనవ్యాఖ్యారూ
పము నీప్రాయశ్చిత్తమును జెలియజేసెను గావున జాతిమాత్రబ్రాహ్మణవధ నో
నచీన బ్రాహ్మణునకని తెలియవలెను॥ 2౬॥

మూ॥ హవిష్యనుగ్వానుసరే తృప్తిస్తోతస్సరస్వతీం॥

జపేద్వానియతాహార స్త్రీరై వేదస్యసంహితాం॥ 2౭॥

నీవారాదిహవిష్యాన్నమునుడింటున్న సరస్వతీనదికెదురుగా నడువవలెను ని
యతాహారుడై వేదసంహితను ముమ్మారుఁచుటయైనన జేయవలయును॥ “శ్లో॥
జాతిమాత్రహాసేనిపై నేవేంద్ర మశిశూర్వకం॥ హంతాయదాచెదహీనో ధనాన
వభ వేచ్ఛతః॥ తథైతత్కర్వయైస్త్య ప్రాయశ్చిత్తం నిబోధమే॥ హవిష్యనుకృతే
ద్వాదశస్తోత్రస్తోతస్సరస్వతీం॥ యద్వాపరిమితాహార స్త్రీర్వా గా న్వేదసంహితాం॥
ఋషోయజాంషి నామాని త్రైవిద్యాఖ్యం సుకో త్తమం॥” యనుమనువచనవ్యా
ఖ్యారూపభవిష్యత్పురాణవచనములచే నీప్రాయశ్చిత్తము జాతిమాత్రబ్రాహ్మణ
వధజ్ఞానపూర్వముగ జేసెనెం ప్రతిసరస్వతీగమనమున్న అజ్ఞానముచే వధజరిగి
నే వేదస్థయసంహితామాత్రపారాయణ మనిన్ని విశేషము॥ 2౭॥

మూ॥ కృణవాపనోనివసే ద్ద్రామాంతే గోవ్రజేషివా॥

అగ్రమి వృక్షమూలెవా గోబ్రాహ్మణః హితైతః॥ 2౮॥

“సమాప్తైద్వాదశేషపక్షే” యని యుపదేశము వలన నిప్పుడు ద్వాదశవాక్యక

మునకు విశేషమును జెప్పచున్నాడు॥“అథ॥ యానకేషుభ్రాహ్మణాః గోత్రాహ్మణాః తేరతః” యని గోత్రాహ్మణుల కుపకారము జేయుచు “గ్రామసమీపమున గోన మందు నై సప్రభ్య పదేశవృత్తిమూలముననై నివసించి చల్లగా వనమందు కుబేరమును చేసుకొనియుండవలెను దానికిది వికల్పము॥

౧౧౨॥

మూ॥ బ్రాహ్మణాథేక గవాధేకవా సర్వభృతాణాం సరిత్యశేతే ।

మువ్యతే బ్రహ్మహత్యానా గోప్తాగోబ్రాహ్మణస్యచ॥౧౧౩॥

బ్రహ్మహత్యాప్రాయశ్చిత్తార్థముండెను చాహ్మణ్యముల వ్యవస్థను జలన వ గ్ని ఘాతకజంతువులు వీటి వలన ప్రమాదము గోత్రాహ్మణులకు దప్పుకొబోయి వచ్చెనేనియు సాప్రమాదముదప్పింపబోయి బ్రహ్మహత్యయు బ్రహ్మహత్యవలన వి ముక్తుడగును॥

౧౧౪॥

మూ॥ త్రివారం ప్రతిరోధ్ధావా సర్వస్వసువజిత్యనా ।

విప్రస్య తన్నిమి త్రైవా ప్రాణాల్లాభేపి మువ్యతే॥౧౧౫॥

బ్రాహ్మణుడు సర్వమున్ను చోరాపహృశమగుచుండనదిబోకుంక బట్టికొనుట కు నిర్వ్యాజముగా బ్రవతించి యాసొమ్ముదొరకకు. తినునరే యిట్లుమున్ను రుయావచ్చుక్తినియోగపరచెనేని బ్రహ్మహత్యవలన విముక్తుడగును ఇదియితరప్ర కారముచే గోత్రాహ్మణులను రక్షించడము“గోప్తాగోబ్రాహ్మణస్యచ”యను వచ నమునకు పునరుక్తిగాదు॥

౧౧౬॥

మూ॥ ఏవం దృఢవ్రతో నిత్యం బ్రహ్మచారి సమాహితః ।

సమాప్తై ర్వాదశేవషేక బ్రహ్మహత్యాం వ్యభోహతి॥౧౧౭॥

ఈచెప్పబడిన ప్రకారముచే సర్వధాస్త్రీసంగాదిహింసజ్ఞానయతచిత్తుడగు నై పదిరెండేళ్లునైన పైనిబ్రహ్మహత్యాపాపము వలన విముక్తుడగును ఏవవనుట చేబ్రాహ్మణాథేయనునది మొదలుగ వ్యాదశవాషికవ్రతము జెలియందగును॥

మూ॥ శిష్యావా భూమిదేవానాం నరదేవససా సమే ।

స్వతోవోవ భృథస్నాతో హయమేధ పిను చ్యతే॥౧౧౮॥

రాజును ఋత్విజులగు బ్రాహ్మణులను గురించియున్నచో శనపాపమును వా.

రితోచైస్య యశ్వమేధముంచిన యాయవభృథమంను స్నానంబుజేసిబ్రహ్మహత్య
వలన ను కుడగును ద్వాదశవాషికకమునకు నశ్వమేధమనకును తంత్రముగోను॥
“శ్లో॥ యదాతుగుణవాక్విద్రోహ త్యావిప్రంతునిగుణం । అకామితిస్తదాగచ్ఛే
త్సంక్షిప్తచైవాశ్వపిథికం॥” గుణవంతుడగు విప్రుడు నిగుణబ్రాహ్మణునిమాట
రణముగజంపెనేని యశ్వమేధావభృథమందు స్నానంబునచిన శుద్ధుండగునని
భావ్యశ్చాపము గోలందరాజిచ్చట ద్వాదశవాషికవ్రతమధ్యమంశ్వమేధా
వభృథస్నానముజేసెనేని దానితో శుద్ధుడగునని వ్యాఖ్యానము నొనర్చెనుగాని భ.
పిష్యత్పురణవచనమునకు విరుద్ధము॥ ౮౨॥

మూ॥ ధర్మకగ్య బ్రాహ్మణోమూల మగ్రం రాజన్యఉచ్యతే ।

తస్మా త్సమాగమే తేషా మేనో విఖ్యాప్యశుద్ధ్యతి ౮౩॥

బ్రాహ్మణులు ధర్మముపదేశించువారు గావున ధర్మతరువునకుమూలమురా
జాధర్మమునుజేసి ఫలముగు పర్చునుగనుక నావ్యక్తమున కగ్రము ఈయిభయము
యెదుటనున్న దనిపాపమును జెప్పెనేని యాయశ్వమేధావభృథస్నానముచే శు
ద్ధుడగునని పూర్వమునకే విశేషము॥ ౮౩॥

మూ॥ బ్రాహ్మణ స్సంభవేనైవ దేవానామపి దైవతం ।

ప్రమాణంధైవ లోకస్య బ్రహ్మత్రైవిహి కారణం॥౮౪॥

బ్రాహ్మణుడు జన్మమాత్రముచేతనే దేవతలకున్న పూజ్యుడు శ్రుతాదిసంప
న్నుడైతే జెప్పనేల లోకముందు ప్రత్యక్షమగు ప్రమాణము బ్రాహ్మణుడతనియుప
దేశము ప్రమాణము గావున అట్టిదికని వేదము ప్రమాణము దానిమూలమిబ్రా
హ్మణులు గావున నీయర్థము॥ ౮౪॥

మూ॥ తేషాం వేదవిదోబూరియ ప్రయోక్త్యేన స్సనివర్త్యః ।

సా తేషాం సావనాయస్యా త్పవిత్రా విదుషాంహివాక్ ౮౫॥

విద్వాంసులగు నాబ్రాహ్మణులలో వేదజ్ఞులు ముగ్గురు నధికలని యేమిజెప్పద
గ్గది నేదికారణముచే విద్వాంసులయొక్కొకొకరి పనిత్రులనుగా జేయునో యది
హేతువచే వారెట్టిప్రాయశ్చిత్తమును జెప్పుదురో యదిపాపపరిహారమున కగు
చున్నది గావున ప్రకాశ ప్రాయశ్చిత్తమునకు విద్వాంసులయొక్కొక సభజేయదగ్గది

రవాన్యపానియశ్చ త్తమునకా సభలేదు రహస్యత్వము వికోధియును గావున॥౮౫॥

మూ॥ “తోష్ణత మహాప్తాయ విధింవిప్ర స్సమాహితః ।

బ్రహ్మహత్యాకృణిం పాపం వ్యప్తోహత్యాశ్చ వత్తయా॥౮౬॥

ఈ చెప్పబడిన ప్రాయశ్చిత్తగణములూ జేసియున సమాహితమయై యవ
లంబించి బ్రాహ్మణుడు బ్రహ్మహత్యాపాతకమునబోగొట్టుకొనును ఈప్రాయశ్చిత్త
మొకటమారు జేసిచవాపముచే మరలమరలజేసెనేని ప్రాయశ్చిత్తావృత్తియును
గావతెను॥మూ॥ “ఎవనిగురుణిగురుణి లఘునిలఘునీత” పాపమొకటవజేసెనేనిగురు
ప్రాయశ్చిత్తమును దకటవజేసెనేని లఘుప్రాయశ్చిత్తమును గావలెనని గౌత
మవచనమువలన॥ “బ్రాహ్మణో బ్రాహ్మణం నర్హంత్య శూద్రహత్యా వ్రతంచరేత్”
ఎనుకలులేని నల్లల మొదలగుదలగులను బంజెడపెనేని శూద్రహత్యావ్రత
మునుజేయవలయునని వత్సనాగనువలన బహుమారగమందధిక ప్రాయశ్చిత్త
ముజెప్పబడెనుగావున॥ “విధే తాన్వమికాదస్మా ద్విధియే ద్విగుణంస్యంత్త
తీయేత్రగుణంప్రోక్తయిత్” ఈసక్యతకృతపాపప్రాయశ్చిత్తవిధి రెండుమారులుపా
పమునుజేసెనేని రెండుప్రాయశ్చిత్తములును ముమ్మారుపాపమునచేసెనేని మూ
డుప్రాయశ్చిత్తములును జేయవలెనని గౌతమస్మృతివల్లనును ఇళ్ళుకాల్పడం
మొదలగువాటిచే ననేక బ్రహ్మహత్యలొకమారు జరిగెనేని భవిష్యత్పురాగమం
దుజెప్పబడెను॥ “బ్రాహ్మణో బ్రాహ్మణంవీర బ్రాహ్మణోవా బహున్ గుహని
హత్యాయుగపక్ష్య ఏకంప్రాణాంతకంచరేత్” బ్రాహ్మణుడు బ్రాహ్మణునికనిగా
ని యిద్దరిగాని బహుమందినిగాని యొకటమారుజంపెనేని ప్రాణాంతిక ప్రాయ
శ్చిత్తమొకటియే జేసుకొనవలెనని ఇదంతయును జ్ఞానవిషయము॥ “కామత
స్తుయదాహన్య ద్భ్రాహ్మణాకోసురసత్తమ తదాత్మనం దహేదగ్నా విధినా
యేనతచ్ఛ్రుణు” కామపూర్వకముగ బ్రాహ్మణులనుజంపెనేని తననుదహ్మిలోకా
చ్చివేసుకొనవలెను దానివిధానమునుజెప్పెదననిగావున॥ “అకామతో యదాహ
న్య ద్భ్రాహ్మణాకో బ్రాహ్మణోగుహవరెద్వనేయదాహారే యావత్ప్రీతిపరిక్ష
యఃకోరికలేకుండ ననేకబ్రాహ్మణవధను బ్రాహ్మణుడొనచేసెనేని ఘోరారణ్య
మందు తనయావస్థరణముగా జరిగించవలెనని యొకపదనేక బ్రాహ్మణవధనకామ
ముచేజేసినవానికిని క్రమముగాననేక బ్రాహ్మణవధకు ప్రాయశ్చిత్తావృత్తియునుం
జెప్పబడెను॥

మూ॥ హత్వాగభా మవిక్షాత మేతదేవ వ్రశంచరేత్ |

రాజస్యవైశ్య చైజానా వాత్రేయీమేవచ స్త్రీయం॥౮౭॥

ప్రకృతముగావున బ్రాహ్మణగభావిపయమిది స్త్రీపుంభేః ను తెలియదుగా. వున బ్రాహ్మణగభామునున్న యే తియునిచ్చి వైశ్యునిచ్చి యాగమొనఁగఁ దలచిన వానిన్ని ఆత్రేయిననగా ఋతుస్నానయగు బ్రాహ్మణస్త్రీని జంపినవాడు బ్రహ్మహత్యా పాపియై శ్రేయముజేయవలెను॥ తథాత్రేయించబ్రాహ్మణే మని యపస్య॥శ్లో॥ 'రజస్వలామృతుస్నాతా మాత్రేయీ' మనివస్తిస్మృతి అనాత్రేయి బ్రాహ్మణేవధచేసేనేని త్రైవాపికోపపాతక వత్సమాణ పాపియై శ్రేయము యదియనాహితాగ్ని బ్రాహ్మణబ్రాహ్మణేవిషయము॥శ్లో॥ 'అహితాగ్ని బ్రాహ్మణస్యహత్యా పక్ష్యమసిందితాం | బ్రహ్మహత్యావ్రతంకుర్యా'దనియూహితాగ్నిబ్రాహ్మణబ్రాహ్మణి జంపెనేని బ్రహ్మహత్యా పాపియై శ్రేయమువలయునని ౮౭॥

మూ॥ ఉక్త్వాచైవానృతం సాక్ష్యే ప్రతిరుక్ష్మ గురుంతథా |

అపహృత్యచ నీక్షేపం కృత్వాచ స్త్రీసుహృద్వధం॥౮౮॥

హిరణ్యభూమ్యాదిసాత్యమందుఅనృతమాడిగిగురువును మిశ్రగానిందిచ్చినిక్షేపముగాజేయబడిన సువణఁవ్యతిక్రమబ్రాహ్మణరజతాదికమున్న యేత్రియాదులస్వణఁమునున్న హరించిన్ని ధైనివ్రాసినవ్యాఖ్యానప్రకారము స్త్రీవధనొనర్చినిక్షేపబ్రాహ్మణుడు గానిమిత్రునిజంపిన్ని బ్రహ్మహత్యాప్రాపియై శ్రేయముజేయవలెను॥ ౮౮॥

మూ॥ ఇయంవిశుద్ధిరుదితాప్రమాప్య కామశోద్విజం

కామతోబ్రాహ్మణ వధేషుగృతినఁ విధీయతే॥ ౮౯॥

ఈచేష్టబడిన ప్రాయశ్చిత్తమకామముచేనైన బ్రాహ్మణవధకుజెప్పబడెను కామముచేబ్రాహ్మణవధజేసేసేనియాపాపియై శ్రేయము గాదుదీక్షియగునుమరకాదికమున్న సాప్రాయశ్చిత్తగౌరవాభిముఖునిప్రాయశ్చిత్తములేనికాదు॥శ్లో॥ కామతస్తుకృతమోహతప్రియశ్చిత్రైః పృథగ్విధైః॥ యనుదానివిరోధముగావున॥ ౮౯॥

మూ॥ సురాంపీత్వాద్విశో మోహాదగ్నివణాంసురాంపిచేత్ |

తయాసకాయే నిదాగ్నే నుచ్యతే కల్పిషా తతః॥౯౦॥

ఇచ్చట సుయనగా పిండిచేసిన సారాయమాత్రమే గాని గోడీమాధ్యయను నవిగావు॥ “గ్లా॥ సురాచక్రైష్టిమభ్యో కా నతిస్యాస్త్రీయోశేసమ । కైష్ట్యోపా నేనవైవాసాం ప్రియశ్చ త్తనిహోధా॥” కైష్టి గోడి మాధ్య యాయాక్రైష్టిలోను కైష్టిమభ్యము మిలి రెండున్నదీః కేసరిగావు విట్లలోకైష్టి పానమునకు ప్రియ శ్చ త్తయచప్పెదనని భవిష్యోప్పరాణమునందు నియమోక్తివలన “పనూక్తిఃప్రాయ శ్చ త్తమకైష్టికే॥” ద్విజుడు మోహముచేసినగా నభిరుచిత కైష్టిసురులు దావేసేని యుకాచి యగ్నివలెముందుచున్న దానిద్రావించచ్చి శుద్ధుడగును ఇది గురుప్రాయ శ్చ త్తము గావున కామకృతమునకని దెలియవలెను॥ “సురాపానైకామకృతే జ్వలం తీంతాంపినిహేత్ ॥ మఖేతయా సర్విగ్ధో మృతశ్చుద్ధి మవాప్నుయత్॥” కా మకృతసురాపానమునకు యర్రగా కాచినకల్లునోటిలోబోసినం దనిచేవాడు కాలి చచ్చి శుద్ధుడగునని బృహస్పతివచనము॥

౯౦॥

మూ॥ గోమూతమగ్నివర్ణంవా పిబేషదకమేవవా॥

పయోఘృతంవామరణాద్గోశ కృద్రసమేవవా॥ ౯౧॥

గోమూత జల గోఘృత గోక్షీర గోమయరసములలో చేసినైవ నగ్నివలె గా చి ద్రావించచ్చునని శుద్ధుడగును॥

౯౧॥

మూ॥ కణాన్యా భక్షయేదబ్ధం పిప్ర్యాకం వాసక్పిపిశి॥

సురాపానాపసుత్యక్తం వాలవాసాజటిధ్వజీ॥౯౨॥

ఇట్లుగా కన్న పిత్తరసములగుగ్ధలనుగట్టుకుని జటలనుకరించి సురాపాత్రముచి హ్నముగాగలవాడై నూకగింజలనేయకొనివాటినైనయక్కష్టపచ్చ్యోలపిప్ర్యాకమునై న నాకగింజలరాత్రులందొకసంవత్సరము ద్రావేసేని సురాపానదోషముబోవు నిదియబుద్ధిపూర్వకసురాపానప్రియశ్చ త్తము లఘుచైనదిగావున॥

౯౨

మూ॥ సురావై మలమన్నానాం పాక్లవ మలముచ్చతే॥

తస్మాద్బ్రహ్మ రాజన్యో వైశ్యశ్చనసురాంపిబేత్॥౯౩॥

బియ్యపుపిండిచే సురచెయ్యబడును గనుక నన్నమలవని శిష్టబడెను మలమన గాపాపము గావున బ్రాహ్మణక్షత్రయవైశ్యులు సురస్వద్రావరాదు ఇట్లు సేషేధ ముగలుగుదుండుటచే నన్నమలమని శిష్టబడవలస॥ “గ్లా॥ సురాంపీత్వా” యనుశ్లో

కముచే శిష్టబహిని వ్రాయచ్చిస్తముపైట్టి కయమనిమనువుచే త్రైవణికలకుశిష్ట
బడెం॥

మూ॥ గోడీకైష్టిచ మాధ్వీచ విజ్ఞేయా శివిధానురా॥

యదైవైకా తథాసర్వా సపాతవ్యాద్విజో త్తమైః॥ ౯౪॥

బెల్లముచేశేసినిదికొడి పిండిచేశేసినిదికైష్టి ఇప్పుడువ్యతోచేసినిదిమాధ్వీ యీ
మూడున్న సురాశబ్దవాచ్యములె ముఖ్యమగుకైష్టిచెట్టివోమిగిలినవిరెండన్నట్టి
చేగావున బ్రాహ్మణాదిమూడువర్ణములవారున్ను వీటినిఁబిని ద్రావరాదు॥ ౯౪

మూ॥ యక్షరతుః పికాచాన్నం మద్యంమాంసం సురాసవం .

తద్భాగ్రహణేనాస్తవ్యంచేవానామశ్చతాహవిః॥ ౯౫॥

ఈశ్లోకమందగు మద్యశబ్దము త్రివిధసురావ్యతిరిక్తనవవిధమనిచెలియవలెను అ
వేవియంటె॥ “స్లో॥ పానసద్రాక్షమాధ్వీకంఖజూరం తాలమైక్షవం మాద్వీక
కం టంకమాధ్వీకమైరె యంనారికేశం సామాన్యానిద్వి జాతీనాం మద్యాన్యేకా
దశైవచ” ద్వాదశంతును రామద్యం సర్వేషామధమంస్సృతం” పనసచెట్టువలనను
న్న ద్రాక్షమనగా సామాన్యముకదంచాచినృత్యములవలననున్న తేయ వలనను
న్న ఖజూరచెట్టువలననున్న తాటిచెట్టువలననున్న చెరుకువలననున్న ద్రాక్ష
వలననున్న టంకమనగా జీబుగుచెట్టువలననున్న ఇప్పుడుపువ్వు వలననున్న మీరా
యనువృక్షమువలననున్న కొబ్బరి చెట్టువలననున్న పుట్టినివి పదకొండున్న ద్వి
జులకుసమానములేను పండ్లెండవదిపైట్టియగునుర యాయన్నింటిలోను నధమము
నిషిద్ధమాంసమేన్ను సురాసవగా ప్రేరవాసిన పండ్లెండింటిలోనున్న తొమ్మిదిగా
క త్రివిధమగునురయున్న వస్తుమేళనముచే నప్పటికప్పుడు మద్యగుణముగలది యా
సవము ఇట్లగు త్రివిధసురాసవ విధమద్యమాంసాసవములు యక్షరతుః పికాచాభ
త్యముగావున దేవతాహవిస్సలగు పురోదాశాదులను భక్షించెడు బ్రాహ్మణున
కుశతాహామలుగావు ఇచ్చటనునుచెప్పకము యక్షరతుఃపికాచాహామనినిం
దాథకమాసవములవిషయమై॥ స్లో॥ “ద్రాక్షేక్షుటంకంఖజూరం పనసాశశ్చయో
రసః సర్వాహితంతు పీత్యాతు త్యగ్రహణ్యుద్ధోద్విజోస్తమః॥” అప్పుడుబుట్టనపన
సాచిమేళనముచేసగు నాసవమును ద్విజోత్తముడుదాగినేని మూడుపవాసముల
చే శుద్ధుడగునని పులస్త్యుడు ఇందుకొందరు దేవాన్నాన్యశ్చతాయని పుల్లింగని

వధేన శుభ్యః ప్రేతో బ్రాహ్మణస్తపనైవశు|| ౧౦౦||

“శ్లో|| సురంధెరాదాయ ముసల” మని జెప్పబడుటవలన నాచోరుడు తెచ్చియుచ్చిన రొక్కకిచ్చూచి యొకకెట్టరాజాచోరుని గొట్టవలెను దానిచేవాడువచ్చి శుద్ధుడగును|| “శ్లో|| హతో మిక్తోపివాశుచిః” యని యజ్ఞవల్క్యవచనముచే మృతకల్పిడై బ్రతికినను శుద్ధుడగును బ్రాహ్మణుడైతే తపముచేతనే శుద్ధుడగుననెడి ఏచకారముచె|| “శ్లో|| సజాతుబ్రాహ్మణంహన్యా త్వర్వపాపేవ్యవస్థిత” మను వచనముచే బ్రాహ్మణునకు తపముచేతనే శుద్ధియగును మనుస్మృతివ్యాఖ్యారూపమగు భవిష్యత్పురాణమందు|| “శ్లో|| యజేతద్వితనంపీర బ్రాహ్మణస్తపనైవవా తత్రైవకారణాద్వివక్షా బ్రాహ్మణస్య సురాధిప తపనైవేవ్యవస్థితా ప్రతిషేధోవశస్యతు||” ఇందుగలివాకట్టచు త్మత్రియాదులకు తపస్సుచేతనున్న వికల్పభేదము బ్రాహ్మణునకు తపస్సుచేతనేయగుని బ్రాహ్మణుని కేతపస్సు చేసని నియమముగాదు|| “శ్లో|| ఇతి రేషా మపివిథో తపోనప్రతిషిధ్యతే” యని బ్రాహ్మణేతరులకున్న తపస్సునిషేధించబడలేదని భవిష్యత్పురాణమువలన ఆతపస్సునుచేపడుచున్నాడు|| ౧౦౦||

మూ|| తపసాపనునుత్పన్న సువణాస్త్రైయజంతులం

చీరవాసాద్వజోరీణ్యే చరేద్భ్రహ్మహణోవతం|| ౧౦౧||

తపస్సుచే స్వణాస్త్రైయపాపమును బోగొట్టుకొని నిచ్చగలడని వైనిజెప్పినట్టు బ్రహ్మహత్యాప్రాచయశ్చిత్రవ్రతము నరణ్యమందుండి నారచీరగట్టిజేయవలెనుఇది పరిరెండేళ్ళప్రాచయశ్చిత్రవ్రతకక్షేత్రము గలదిగావున త్మత్రియాదులకు మరగమనందని తెలియవలెను|| “శ్లో|| పంచకృష్ణలకోమావస్త్రైవవణాస్త్రైవోడశ” యనైనందు కృష్ణలములొకమావమనివదారై తే సువణామని సువణాపరిమాణమెరుగవలెను ఇంతకు తక్కువ పరిమాణమునకు ప్రాచయశ్చిత్రములేదు న్యూనముగావున మనూక్తపరిమాణమే న్యాయముగావున అధికపరిమాణమునకధికప్రాచయశ్చిత్రము భవిష్యత్పురాణమందు జెప్పబడెను|| “శ్లో|| త్మత్రియాద్యాస్త్రయోవణో నిగుణౌ హ్మణశత్రురాః గుణౌఽధ్యన్యతు విప్రస్య పంచనిషాంక హరంతిచేత్ నిషాంశే కాదశతథా దద్వాత్మానంతపావకే శుద్ధాయుషరణాద్వీర చరేద్భ్రహ్మహణశుద్ధయే||” త్మత్రియాదిమూఢవణములవారు నశుతస్పరులను గుణహీనులు నగువారు గావున గుణవంతుడగు బ్రాహ్మణుని సువణమునై దునివరములు మొదలు ప

దినో - సునిష్కరములు దనుకనపహరించెనేని యగ్నిలోఁబడి కాల్చవచ్చినను శుద్ధుల గుమరు లేదాబ్రహ్మచర్యమైన మైరిజెప్పినట్లు జేయవలయును॥ ౧౦౦॥

మూ॥ ఏతైర్వ్యతైరపాహేత పాపంస్తైయకృతంవ్యజిః।
గురుశ్రీగమనీయంతు వృతైరేభిరపానుజేతః॥ ౧౦౧॥

బ్రాహ్మణుడు సువణఁ సైయపాపమును తపోవృతములచేతను ఈసూక్ష్మ క్ష ప్రికారముగ బోగొట్టుకొనవలెను గురుశ్రీగమన జనిత పాపము వక్ష్యమాణముల గుప్తాయస్మితములచే బోగొట్టుకొనవలెను॥ ౧౦౨॥

మూ॥ గురుతల్ప్యభిభాష్యేన స్తప్యేస్వప్యాదయోమయే।
సూర్యం జ్వలంతీం సాక్షిష్యే స్మృత్యువాసవిశుద్ధ్యతి॥ ౧౦౩॥

నిషేకాదికములను జేయించినవాడు గురువుతండ్రివంటివాడు తల్పమున గాభా ర్య గురుభార్యగమనజనిత దోషమును బ్రకటించిన కాల్చినలోహమయ శయ్య యందు బరుండవలెను మరిన్ని లోహమయమగునాడబొమ్మ నెర్రగా గాల్పించిచా నికొగలించుకొనిచచ్చేనేని శుద్ధుడగును॥ ౧౦౩॥

మూ॥ స్వయంవా శిశ్నవృషణౌ వృత్యుత్యధాయచాం జతో।
నైఋతిం దిశమాతిష్ఠే దానిపాతాద జిహ్వాగః॥ ౧౦౪॥

స్వయముగా శిశ్నవృషణములనుగోసే యంజలియందుంచుకొని వక్రగతిలేకుం జ నైఋతిదిక్కుగా పడిపొయ్యేపర్యంతమునడిచి పడిచచ్చేనేని శుద్ధుడగును ఈ ప్రాచీనశ్చిత్రద్వయమున్ను తనివముగావున జ్ఞానపూర్వకనవణఁ గురుభార్యవి వయమున్ను రెతస్సేచనపర్యంత మైధునవిషయమయిన్ని జెలియవలెను॥ ౧౦౪॥

మూ॥ ఖట్వాంగీ చీరవాస్తావా శ్శశ్రులో విజనైవనె।
ప్రాజాపత్యం చరైత్రాఘ్నీ మబ్ధమేకం సమాహితః॥ ౧౦౫॥

మంచముతోడును ధరించి నారచీరగట్టి గోశ్శుముఖలోమములున్న జటలను న్ను ధరించి నిజనవనమందు బ్రాజాపత్యకృహ్మణేమేడునలవి శుద్ధుడగును ప్రా యశ్చిత్రమిది యికవక్ష్యమాణమును స్వల్పముగావన స్వభాగ్యాదిభ్యమనే గురు భార్యగమనవిషయ మజ్ఞానకృతమునకని జెలియవలెను॥ ౧౦౫॥

మూ॥ చాంద్రాయణంవా త్రిన్వాసా స్మభ్యసే నియతేంద్రియః

హవిష్యో యవాగ్వవా గురుతల్పపను త్తయే॥౧౦౬॥

గుఱ్ఱశ్చ గామిత్వ హోషమహోపుటకు నియతేంద్రియజై కందబూలాది హవి.
స్సులచే గాని నీవారాదివృతమగు గుజిచే గాని మూడుమాసములు చాంద్రాయణ
ముశేయవలయును ఇది పూర్వోక్తముకంటే లఘుప్రాయస్థితము గావున గురువు
యొక్క విజాతిభార్యతో గాని యదివ్యభిచారణిగాని అయినట్టిదానితో బోయినవా
నికని యూహించవలెను॥ ౧౦౬॥

మూ ఏతైర్వృక్షై రహోహేయు ర్గహాపాతకనో మలం॥

ఉపపాతకన స్త్యైవ మభివాహాః ధై ర్యైః॥౧౦౭॥

ఉక్తకారములగు నియమములచే బ్రహ్మహత్యాది మహాపాతకులు పాపము
లుహోగొట్టుకొనవలెను ఇంకగోహత్యా ద్యుపపాతకులు వక్ష్యమాణవృతములచే
నిష్కాపులుగావలెను॥ ౧౦౭॥

మూ॥ ఉపపాతక సంయుక్తో గోఘ్నమాసంయవాక్ పితేత్ ।

కృతదాసో వసెద్గోష్ఠే చమణా తేనసంవృతః॥౧౦౮॥

చతుర్థఃకాల మగ్నీయా దతౌర లవణంవితం॥

గోమూత్రేణాచరే త్స్నానం ద్వైమాసౌ నియతేంద్రియః॥ ౧౦౮॥

దివానుగచ్ఛే ద్దాస్తాసాం తిష్ఠన్నూర్వకం రజఃపితేత్ ।

శుశ్రూషి త్వా నమస్కృత్య రాత్రౌ విరాసనంవసేత్॥౧౦౯॥

తీవ్రంతి వ్యసుతిష్ఠేత్తు వ్రజంతీ వ్యప్యనువ్రజేత్ ।

ఆసీనాసుతథాసీనో నియతో వీరమత్సరః॥ ౧౧౦॥

అతురా మభిశస్తాంతాం చోరవ్యామోదిభి భక్తయైః ।

పశితాం శంకలగ్నాంవా సహోపాయ్యై విమోచయేత్॥౧౧౧॥

ఉష్ణే కషకతివాశీతేమారుతే వాతివాభృశం

నకుష్ఠౌతాశ్మనస్త్రాగం గోరకృత్వాతుక క్షీకః॥౧౧౨॥

అగ్నిహోయదీవాన్యేషాం గృహేక్షేత్యేకవాఖిలే ।

భక్షయంతీ నాథయే క్షృబం తంచైవవత్సకం॥౧౧౩॥

అనేనవిధినాయస్తు గోఘ్నాగామను గచ్ఛతి

సగోహత్యాకృతంపాపం శ్రీభిర్భాన్వైష్వర్యపోహతి॥౧౦౫॥

“ఉపపాతక” యనునది మొదలుకొని “అనేనవిధినా” యనుశ్లోకముదనుక కలకము గోహత్యా రూపోపపాదికయుక్తుడు నలగగొట్టిన యవలతో గా చినగంజి ప్రభవమాసముందు ద్రాగవలెను॥శిఖితో గూడబాడగా శరస్సునున్న ముఖలోమములున్న గొరిగించుకొని తనచేజంపబడిన గోవుయొక్కచర్మమును గ ప్పకొనిమూడుమాసములు గోవులశాలలోనుండవలెను గోమూతముచేతన్నాన మును జేయుచు నియతేంద్రియుడై కృత్రిమలవగావజీవతమగునన్నమునొక్క పగలు భక్షించుచు రెండవరోజున కాయంకాలమందు ద్విధీయన్మోక్షయమాసములందు దిన వలెను రెండుమాసములందును పగలు ప్రాతస్సాన్నిన మొనచోవలెను ప్రొద్దుటనే యాగోవులవెంటనే బోవలెను వాటిఁడెక్కలవలన దూలినధూళినిమ్రుంగుచు వాటి నిగోకడముమొదలగువాటిచే సేవించుచు మ్రొక్కచు రాత్రియందు వాటిని దొడ్డి పెట్టి తానచ్చటనేయుండవలెను తానుశుచియు సక్రోధుడునగుచున్నిండి యపలే చినప్పుడు లేవవలెను వనమందలితిరుగునప్పుడు వాటివెనుక నేనుడుచుచుదిరుగవలెను యీగోవులు పసుండినప్పుడు తానునుంగూచుండవలెను చోరవ్యాఘ్రాదులభయ ముచేగాని రోగముచేగాని బడి యుండిననుబుద్ధలలోకూరుకొనిపోయినను ధానయ థాశక్తిగా నాపీడనుదోరింపవలెను మిక్కిలియెండగా యున్నప్పుడును వషిం చుచున్నప్పుడును చలిగాలిమొదలగుపీడలుగలుగునప్పుడు చేతనైనంతతప్పించి తాను దప్పించుకొనవలెను తనయొక్కగానియితరులయొక్కగాని గృహమందు సస్యమం దును కళ్యణమందును గోవులుబడి పీయనప్పుడును వాటివత్సలుగుడుచుకబోవునప్పు డునునొరులతోజేవురాదు ఇట్లుజేప్పినప్రకారముమూడుమాసములు గోసేవనొన చెడనేనియు గోహత్యాజనితపాపముబోవును॥౧౦౫॥౧౦౬॥ ౧౦౭॥ ౧౦౮॥ ౧౦౯॥ ౧౧౦॥ ౧౧౧॥ ౧౧౨॥ ౧౧౩॥ ౧౧౪॥ ౧౧౫॥

మూ॥ వృషభైకాదశాగాశ్చ దద్యాత్సు చరితవ్రతః॥

అవిద్యమానై సర్వస్వై వేదవిద్యోవివేదయేత్॥ ౧౧౬॥

ఇట్లు గోహత్యావ్రాత్యుక్తిముజేసిన బిమ్మట పదిగోవులు నొకవృషభము న్ను దానమీవలెను ఇంక కుతగినసొమ్ములేకుండనేని తనసర్వస్వమును వేదవేత్త లకివలెను॥

మూ॥ ఏతదేవవ్రతంకుర్య రుపపాతకేనో ద్విజాః।

అవకీర్ణేవజ్ఞేం శుద్ధ్యభేం చాంధ్రాయామధాపివా॥౧౧౭॥

వత్సమాణుడగు నవకీర్ణేగాక మిగిలినయింపపాతకులందరు నీగోవధపాఠ్య శ్రీతమైనను చాంద్రాయణమైనను లఘుపాఠ్యశ్రీతముజేయవలెను లఘువగు నీ చాంద్రాయణములఘూపపాతకమందుజాతికక్త్యాద్యపేక్షయిగానూహించదగును

మూ॥ అవకీర్ణేతుకాజేన గదభేన చతుష్పథః।

పాకయజ్ఞవిధానేన యజేత నిఘ్నంతినిశి॥౧౧౮॥

వత్సమాణుడగునవకీర్ణయొక్కకన్నుబోయిన గాడిదెను పశువుగా చతుష్పథ మందుపాకయజ్ఞవిధానముచే రాత్రియందునిఘ్నంతి దేవతాయాగమొనర్చవలెను॥

మూ॥ హుత్వాగ్నౌవిధివర్థోమా సంతతశ్చనమేత్యుచా।

వాతేంద్రగురువహ్నిచాం జుహుయాత్సపిహాహుంతి॥౧౧౯॥

గదభవచేదీధ్యక్తముగ చతుష్పథమందునిఘ్నంత్యుద్దేశపూమమునకనంతరమందు॥ “శ్రీ॥ సమ్నాసించంతుమరుత స్సమింద్రస్సంబృహస్పతిరితి॥” యీమంత్రముచే వాయువునకు సింద్రునకు బృహస్పతికి నగ్నికిని ఘృతాహుతులనుప్రేల్పవలెను అప్రసిద్ధముగాననవకీర్ణవ్రతలక్షణమును జెప్పబున్నాడు॥ ౧౧౯॥

మూ॥ కామతోరేతసస్సేకం వ్రతస్థస్య ద్విజన్యనః।

అతిక్రమంవ్రతస్యాహు ధక్మణ్ణాబ్రహ్మవాదినః॥౧౨౦॥

“శ్లో॥ అవకీర్ణేభవేగ్గత్వా బ్రహ్మహారీవయోపితం॥” ఇచ్చచేబ్రహ్మచర్యవ్రత స్థుడు శ్రీనిబాందిరేతస్సేకమైనచేనేని యవకీర్ణేయనబడునని బ్రహ్మచేత్తలు చెప్పిరి॥ ౧౨౦॥

మూ॥ మారుతం పురుహూతంచ గురుంపావకమేవచ ।

చతురోవ్రతినోభ్యేతి బ్రాహ్మం తేజోవకీర్ణేనశి॥ ౧౨౧॥

బ్రహ్మచర్యవ్రతస్థుని వేదాధ్యయననియమానుష్ఠానజన్యమగు బ్రహ్మతేజస్సువాదవకీర్ణేయైసట్టయితేనానిపించి మరుదింద్ర బృహస్పత్య గ్నూలనుజేయనుగావుననారికనాజ్యాహుతులను ప్రేల్పవలెను ఇదిపూర్వాజ్ఞా హుతేవిధికునువాదము ౧౨౧॥

చూ॥ ఏకస్మిన్నేనసిపాగ్రై వసిత్వా గర్హభాజనం ।

• • సప్తాగారాంశ్చ రేచై భుంక్ష్వకర్మపరికిర్తయన్॥ ౧౨౨॥

ఇట్లు శూద్రాదులు నొసచి గాడిదతోలుకప్పుకొని తానవకిణికినని పాపము నీ బ్రకటించుచు నేడెల్లను భిక్షమెక్కిలబ్ధిమగ దానిచే జీవించుచు నేక కాలమండేది నుచునుండవలెను॥ ౧౨౨॥

చూ॥ తేభ్యో లభ్యేన భే షేణ వతాయేక్షక కాలికమ్ ।

ఉపస్పృశం స్త్రీపవణం త్వదైవ పరిశుద్ధతి॥ ౧౨౩॥

ఆయేడు గృహములయందు చొరికిన మాత్రమగు భిక్షాన్నమునొకకాలమం దే భక్షించుచు మూడువేలనున్ను స్నానమాడుచు నొకసంవత్సరమునకు శుద్ధుడగును॥ ౧౨౩॥

చూ॥ జాతిభ్రంశకరం కర్మ కృత్వా న్యగమవిచ్ఛయా ।

చరే త్సాంతపనం కృచ్ఛం పాజాపత్య మనిచ్ఛయా॥ ౧౨౪॥

“శ్లో॥ బాహ్యస్వరూపకృత్వా” యని మున్నుజెప్పబడిన జాతిభ్రంశకర పాపములలో నొకదాని విచ్ఛయే జేసెనేని యేదురోజులు నిరణయముగల వత్సరమున మగు సాంతపనకృచ్ఛమునున్ను సనిచ్ఛయే జేసెనేని పాజాపత్యమునున్ను జేయవలెను॥ ౧౨౪॥

చూ॥ సుకరాపాత్ర కృత్వాను మాసంహోషణ మైందవమ్ ।

మలిని కరణీయేషు తప్తస్నాన్ గర్హవకత్ర్యహమ్॥ ౧౨౫॥

“శ్లో॥ విరాశోష్ణాగ్ని” యనుష్లాకముచేజెప్పబడిన సంకీర్ణకరణములనున్న “సం చితేభ్యోధనాదాన” మిత్యాద్యక్రమములగునపాత్రీకరణములనున్న జేసెనేని యొక మాసముచాంత్రాయణమును జేసి క్రిమికింపయోహత్వే” త్యాద్యక్రమములగు మలిని కరణమును జేసెనేని మరిగించిన గంజి మూడు దినములు ద్రావుచునుండి శుద్ధుడగును॥ ౧౨౫॥

చూ॥ తురీయో బ్రహ్మహత్యాయాః శత్రేయస్య వధే స్ఫుటః ।

వై శ్శ్రేష్ఠమాంశో వృత్తస్థే శూ ద్రేజ్ఞేయస్తు పోడశః॥ ౧౨౬॥

“శ్లో॥ ప్రీతిష్ఠి ప్రవధః” యసురాణే డ్మత్రియపథ యుపపాతకములూచే
 పుబడెను వానికీష్టాకమందు చేపుబడెన ప్త్రాయశ్చ త్రము బ్రహ్మహత్యాప్త్రాయశ్చ
 త్రములూ నాలవధాగము మూడుసంవత్సరములు చేయవలసివచ్చెను గాన సరిక
 ముగావున వృత్తసంపన్నుడగు త్మత్రియు నిచ్చచే జంపెనేని దీనిజేయదగుననియూ
 పించవలెను మంచివైశ్యజంపి సాధకవషకమున్న సచ్చాద్రునిజంపి తొమ్మిది
 నెలలును జేయవలెను॥ ౧౨౬॥

మూ॥ అకామతస్తు రాజన్యం వినిపాశ్య ద్విజో త్రమః ।

వృషభైక సహస్రాగ్రా దద్యాత్సు చరితప్రతః॥ ౧౨౭॥

అబుద్ధిపూర్వకముగ త్మత్రియుని ద్విజుడు జంపెనేని తచ్చుద్ధితై వేయుమొదవు
 లను నొకయెద్దును నుత్తమబ్రాహ్మణున కీవలెను॥ ౧౨౭॥

మూ॥ త్య్రిబం చరేద్వా నియతో జటీబ్రహ్మ హణోప్రతమ్ ।

వన౯ దూరతరే గ్రామా ద్విత్తములనికేతనః॥ ౧౨౮॥

ఇట్లు గాకున్న జటలను ధరించి గ్రామమునకు దూరముగా నొకవృక్షముల
 మందుండి బ్రహ్మహత్యాప్త్రాయశ్చ త్రవ్రతమును మూడుసంవత్సరములునడిపినను
 శుద్ధుడగును “తురియోబ్రహ్మహత్యాయాః” యనుశ్లోకోక్తమునకది పునరుక్తిగాదు
 “వన౯ దూరతరే గ్రామా ద్విత్తములే” యనిచెప్పటచే బ్రహ్మహత్యాప్త్రాయశ్చ
 త్రచిహ్నుములగు కపాలధారణాదులు లేవు గావున॥ ౧౨౮॥

మూ॥ ఏతజేవచరే దబంప్రాయశ్చైశ్చం ద్విజో త్రమః ।

ప్రమాప్యైశ్చైశ్చంవృత్తస్థం దద్యాచ్చైకశతం గపాం॥ ౧౨౯॥

ఈబ్రహ్మహత్యాప్రతమునే మరిచివైశ్య నిచ్చచే జంపెనేని యొకవత్సరము
 జేయవలెను లేదా నూరునొకగోవులనయిన నీపిలెను॥ ౧౨౯॥

మూ॥ ఏతదేవ వ్రతం కృత్స్నం వణ్మసాం చ్చాద్రీహంబరేత్ ।

వృషభైకా దశావాపి దద్యాద్విప్రాయగా స్నితాః॥ ౧౩౦॥

అనిచ్చచే శూద్రునిజంపెనేని ద్విజుడా బ్రహ్మహత్యావ్రతము నారుమాసము

లావరించవలెను లేదా పదితెల్లఁగోవులను నొకడే ద్రుణును బ్రాహ్మణున కేర
తెను॥ ౧౩౦॥

మూ॥ మాజూర నకులౌహత్యా చాపం మంత్రాకరణం॥

స్వగోభౌలాకనాకాంశ్చ శూద్రహత్యా వ్యసం చరేత్ ॥౧౩౧॥

పిల్లి ముంగి చెయరకాకై కప్పు కుక్క యుడిము గడ్డనుబ కాక లోగని
నింపినా శూద్రహత్యావ్యసమునుజేయవలెను “స్త్రీశూద్రహత్యా” మొదలుపెట్టియు
పపాతకములలో నెప్పటికైన దానికారునెలలు బ్రహ్మహత్యా వ్యసమునైనట్లుబడెనె
చ్చటచరిగాదు గోవిధప్రాసత్విత్తము చాంద్రాహుని విధించెను యీవి
ధము స్వల్పముగావున నదిన్ని కామముచే ననేకమారు లొనివినని విధించ
తెను॥ ౧౩౧॥

మూ॥ పయఃపిబే త్త్రిరాత్రంవా యోజనంవాధ్యవోవ్రజేత్॥

ఉపస్థృశేత్ స్రవంత్యాంవా సూక్తంవాద్వైవలిం ఒపేత్ ॥౧౩౨॥

అబద్ధిహూర్వక మాజూరాదివధకు తిగ్దాత్రము పాణత్యాగవలెను అగ్ని
మాంసముచే నట్లుద్రావలేనప్పుడు నాలుగు గోమమునడవలెను దానికక క్షుడి
ని నదీచ్ఛానమయిసంజేయవలెను అద్వియసాధ్యకేని “అపొహిషాను యా”యనా
సూక్తమును జపించవలెనుఉత్తరము లఘువుగానప్రావృతాంభవము
దుత్తరము కతావ్యముగాని వికల్పములు గావు॥ ౧౩౨॥

మూ॥ అభిం కాణ్డోయసీం దగ్యాత్సప్తకంహస్త్యా ద్యితోస్తమః॥

పలాలభారకం పండే సైసకం చైమాషకం॥౧౩౩॥

బ్రాహ్మణుడు సహమనుజుపెనేని కొననుసూదిగానున్న యనుపదండమును
న్ను నపుంసకునిజంపెనేని పొల్లి మనిషి మోతబలుపుగలది మాషపరిమితసమును
దానముజేయవలెను॥ ౧౩౩॥

మూ॥ ఘృతకుంభం వరాహేతు నిలకోంతు త్త్రిరా॥

శుక్తిహోయనం వత్సం కౌంబం హత్వా త్రహోయనం॥౧౩౪॥

వరాహమునుజంపి ఘృతకుంభమునున్న త్త్రినిజంపి కుంచెడు నువ్వులనున్ను

చింతింపజూపి రెండేళ్ళగోవత్సమునున్ను క్రాంతిమను జంపి మూడేళ్ళవత్సమును
నానగవలెను॥ ౧౩౩॥

మూ॥ హత్యాహంసం వలాకాంచ బకం బహిణమేవచ ।

వాచరంశ్యేనభాసౌచ స్పృశయే ద్భ్రాన్తాదాయగా॥ ౧౩౪॥

హంస జెగ్గారై మేక నెమలి వాచరము డేగ భాసమనెమపక్షి వీట్లునుజంపిన
నొకగోవును బ్రాహ్మణునకివ్వవలెను॥ ౧౩౪॥

మూ॥ వాసోదర్యా ధ్యయంహత్యా పంచనీలాక్ పృషాక్ గజం ।

అజమేనా వనద్వాహం ఖరంహత్యైక్ హయనం॥ ౧౩౬॥

గుర్రమునుజంపి వస్త్రమునున్ను గజమునుజంపి నీలవణముగల అయిదువృష
భములనున్ను గొర్రెనుగాని మేకనుగానిజంపి యొకవృషభమునున్ను గాడిదెనుజం
పి యొకవత్సరము వయస్సుగలగోవత్సమునుబ్రాహ్మణునకివ్వవలెను॥ ౧౩౬॥

మూ॥ క్రవ్యాదాంస్తు మృగాః హత్యా ధేనుందర్యా త్పయస్యినీం ।

అక్రవ్యాదా న్వస్యతరీ ముష్టాంహత్వాతు కృష్ణలం॥ ౧౩౭॥

పచ్చిమాంసమునుదినెడి మృగములననగా వ్యాఘ్రాదులనుజంపెనేని పాలిచ్చె
డియావునున్ను మాంసమునుదినెని మృగముల హరిదాదులనుజంపెనేని పౌరీధవత్సను
న్ను ఉష్ణమునుజంపెనేని కృష్ణలపరిమితి సువణమునునీవలెను॥ ౧౩౭॥

మూ॥ జీనకార్ము కబస్తావీకృత ద్దద్యాద్విశుద్ధయే ।

చతుఃపా మపివదానాం నారీర్హ త్వానవస్థితాః॥ ౧౩౮॥

ఉత్తరప్రాపకృష్టపురుషులతో వ్యభిచరించి చెడిననాలుగుజాతుఁ (స్త్రీ)లను
జంపెనేని క్రమముగా వేరువేర చర్మపుటకమున స్పృశనున్నునున్న మేకనున్నుగో
ర్రెనున్ను దానమిచ్చి యాపాపమును బోగొట్టుకొనవలెను॥ ౧౩౮॥

మూ॥ దానేన వధనిదేకం సర్వాదీనామశక్కునక్ ।

ఎకైకశశ్చరేతక్రూర్యం ద్విజఃపాపాపను త్తయే॥ ౧౩౯॥

సర్వాదివధకభీయనగా తీర్తా గ్రాయసదండదానాదులకశక్తుడయ్యెనేని ఆస

ర్షవధాదిపాపములకు ప్రత్యేక మొకొక కృత్యము చేసి శుద్ధుడగును॥ ౧౩౯॥

మూ॥ అస్థిమతాంతు సత్వానాం సహస్రస్య ప్రమాపణే॥

పూణేచానన్యనస్థాంచ శూద్రహత్యావ్రతంచ శేత॥ ౧౪౦॥

ఎముకలుగల తొండలు మొదలగుజంతువులను చేయింటిని జంపినను నెముకలులేనిసల్లులు మొదలగుజంతువులను బండెడుజంపిన నొకకూద్రహత్యాప్రాయశ్చిత్తమును జేయవలెను॥ ౧౪౦॥

మూ॥ కించిదేవతు విప్రాయ దద్యాదస్థిమతాంవధే॥

అనస్థాంచైవహింసాయాం ప్రాణాయామేనశుక్లితి॥ ౧౪౧॥

ఎముకలుగలజంతువులను జంపికించిదనగా పణమాత్రీ సువణదానముచేతనున్న ఎముకలులేని జంతువులను జంపెనేని ప్రాణాయామముచేతనున్న శుద్ధుడగును ప్రాణాయామమనగా॥ “శ్లో॥ సవ్యాహృతిం సప్రణవాం గాయత్రీం శా సా సహా॥ త్రిపరేదాయత॥ పాణిః ప్రాణాయామస్పృశవ్యతే॥” వ్యాహృతిప్రణవములతో గూడ గాయత్రిని శిరస్సుతో ముమ్మారుప్రాణవాయువుని నిలిపి యుచ్చరించిన నది ప్రాణాయామమనబడుననివసిస్తో క్తి॥ ౧౪౧॥

మూ॥ ఘృదానాంచ వృక్షాణాం ఛేదనెజవ్యమృక్చ॥

గుల్మవల్లీలతానాంచ పుష్పితానాంచపీరుధాం॥ ౧౪౨॥

మావికిమొదలగు ఫలవృక్షములనునుంతువులనున్న పుష్పించెడి గుల్మములనగాతుప్పలు వల్లులనగా బిడ్లుగాబలిసెడి తిప్పతీవమొదలగునవి లతలనగాకొమ్మలును చుట్టికొనేవి వీరుత్తులనగా మల్లెలు మొదలగునవివీటికి నరికెనేని సావిత్ర్యాది ఋశ్వశమును జపించవలెను ఇవి- “శ్లో॥ ఇంధనార్థమశుషాకాణా” మనను శ్లోకముచే సుపపాతకములందు గణించబడినవి యుచ్చట గురుప్రాయశ్చిత్తార్థమిచ్చట ఫలవృక్షాదల యబుధిపూర్వకహరియందు లఘుప్రాయశ్చిత్తార్థము॥ ౧౪౨॥

మూ॥ అన్యైశ్చజానాం సత్వానాం రసజానాంచ సర్వశః॥

ఫలప్రవృద్ధవానాంచ ఘృతప్రాశోవిశోధనం॥ ౧౪౩॥

అన్యమందును గుడాదిరసములందును బొడ్డుశుక్లముదలగుశాటియందును ఇష్ట

పుష్పమొదలగు పుష్పలందును బుట్టిని జంతువధదోషము పుష్పప్రాశనముచే బో
వును॥ ౧౪౩॥

మూ॥ కృష్ణజానామోషధీరాం జాతానాంచ స్వయంవనే॥

వృధాలంభేనుగచ్ఛేద్ధాం దినమేకంపయోవ్రతం॥ ౧౪౪॥

దన్నబడిన భూమియందగు శాల్యాద్యోషధులనున్న వనమన స్వయముగాబు
ట్టిన పుష్పాదులనున్న సింహముజనముగా నశంకజేసినే ధీరాహంతులవా
డై యొకపగల్గెగోవుననుసరించి శుద్ధుడగును॥ ౧౪౪॥

మూ॥ ఏతై ర్వృత్తై రహోహ్యంస్యా దేవోహింసా సముద్భవమ్ ।

జ్ఞానాజ్ఞాన కృతం సర్వం శృణుతా నన్య భక్షణే॥ ౧౪౫॥

ఈచెప్పబడిన పాపియశ్చ త్తమలచే జ్ఞానాజ్ఞానకృతహింసా అసితదోషముప
రిహరించ దగిన దింకనభక్ష్యభక్షణ ప్రాయశ్చిత్తములను వినిండు॥ ౧౪౫॥

మూ॥ అజ్ఞానాద్వారణీ పీత్యా సంసారేతైత కుద్యతి ।

మఃపూర్వ మనివేశ్యం ప్రాణాంతిక మితీధీతః॥ ౧౪౬॥

ఈకిచనము మహాపాతకములకు దూరముగా జెప్పటవలన ముఖ్యతైష్ఠీ విష
యముగాను మరేమంటె తదిదిరవిషయము నున్నచట॥“శ్లో॥ యథాచైత త్రథా
సర్వాః”యని గొడిమాధ్యాయా రెండున్న మీతరమగువాటికంటే తైష్ఠీసామ్యమం
దు ముఖ్యము లగు బ్రాహ్మణులను ప్రాయశ్చిత్తగారపాథకమని చెప్పబడిన గొడిని
మాధ్యమిద్రావి గాం మా క్త ప్రకృభీమునని పునస్సంసారముచే శుద్ధుడగునని
చెప్పబడిన॥“సూ॥ అమిత్యేమద్యహా నేపయో పుష్పమదకలవాయు ప్రత్యహం
త ప్రకృభింతోన్యసంసారి॥”అని ధర్మపూర్వకవిద్యపానమున కొకవాడుపాలు
నొకననున నేయి నొకవాడుదకము నొకనాడు వాయువును భక్షించిన తప్త
కృచ్ఛమిదిజేసి యటపైని సంసారమని గొతముడు దీనికి వ్యాఖ్యానముగాభ
విష్యమృదానము॥“శ్లో॥ అకామతః కృతేవానే గొడిమాధ్యోన్య నారాధిప । తప్త
కృచ్ఛ విధాన్య ద్దాతమేనయథోదితం॥”దీని యర్థము వివరించబడినది బుద్ధి
పూర్వకతైష్ఠీరమద్యహా విధిని ప్రాణాంతికమునివేశించి రాదనిశాస్త్రమర్థము

ద గాడిమాధ్యులను బుద్ధిపూర్వకముగ ద్రావిం మరణనిషేధము వలననితరమద్యా
 పేక్షచే వీటికి ప్రాయశ్చిత్తగారవము॥“శ్లో॥ కణాన్యాభక్షయే దబ్ధమని మనుచే
 చెప్పెను గావుననే గాడిమాధ్యులకు కామముచే పానానువృత్తిగలుగుచుండెనేని
 భవిష్యపు రామండు॥“శ్లో॥ యద్వాన్మేషవిషయే మానవీయు ప్రకల్పయేత్ ।
 కణాన్యా భక్షయేదబ్ధం పిత్తైకంవాసక్సన్నిశీ సుగాపానానను త్యైకంవాలపా
 నాజటీస్వజే॥” యని ఈశ్లోకములకథకమున్ను ప్రాచీనములైన వైష్ణిగాడిమాధ్య
 వ్యక్తి క్షులస్యోక్త పానసాదినవవిధమద్యములలూ జేద్రావింను లఘుప్రాయశ్చి
 త్తము సంహారమాత్రమేకాని మరయొకటిగాని బ్రాహ్మణుని కుచిముబద్ధిపూ
 ర్యముగ పానసాదులను ద్రావనే॥“శ్లో॥ మ'పూర్వం సుధాపానే కృతేన్ద్రాన
 తోగుహ । కృత్వాతికృత్వాభవతేపునస్సంసారోవహి॥”యనుభవివ్యత ప్రరాణీ
 యమంతయు నితరమనూక్తము॥

౧౮౬॥

మూ॥ అపస్మరాభాజనస్థామద్య భాండస్థితాస్తథా ।

పంచరాత్రం పితే తృత్వా శంఖపుష్పీ శ్రీతంపయః॥౧౮౭॥

వైష్ణిపులిరి క్తమద్యభాండస్థితములగు నీళ్లు మద్యరసగంధవజీతములైనందా
 వనేని శంఖపుష్పీయసక్తిమోషధిని వేసి కాచినపాల నముదుదినములు ద్రావినకు
 ధ్దుఃగురు ఇచ్చట పయస్కర్మమునకథకము పాలెగాని నీళ్లుగావు॥“సూ॥శంఖపుష్పీ
 విషశ్వేరక్షీరేణవతేనోదం బోధాయనస్మృతిలూ షీరమని చెప్పటవలన సు
 రాపానమనునపుడు గురుప్రాయశ్చిత్తము మద్యమనునపుడు లఘుప్రాయశ్చిత్తమ
 ని చెప్పట వలన నిచ్చట జ్ఞానాజ్ఞానప్రకారభేదముచే విషయసమీకరణము గావ
 తెను॥

౧౮౭॥

మూ॥ స్పృష్టా దత్వాద మదిరాం విధివ త్పానిగృహ్యత ।

శూక్రో చ్చిష్టాశ్చ పితృపః కుశవారి పితే త్యృహమ్॥౧౮౮॥

మద్యము నొకరికి తానిచ్చినను తచ్చుకున్నను స్పృశించినను శూక్రోచ్ఛిష్టోద
 కమునుద్రావినను కుశతోమగినజలమాత్రము ద్రావియుండిన శుద్ధుడగును॥౧౮౮॥

మూ॥ బ్రాహ్మస్తు సురాపస్య గంధమాఘ్రాయ సోమపః ।

ప్రాణానల్పత్రై రాయచ్యమృతంపాశ్యవిశుద్ధతి॥ ౧౮౯

సోమపానమైనచివన బ్రాహ్మణుడు మధ్యపాయయొక్క ముఖగంధమునా
ఘ్రాణించెనేని జలమందుండి మూడు పాత్రాదాయములు జేసి ఘృతపాశ్రసము
జేసిననుశుద్ధుడగును॥ ౧౪౯॥

మూ॥ అజ్ఞానాత్పాశ్రయ విజ్ఞానం సురాసంస్పృష్టమేవచ।
పునస్సంసారమహాంతి త్రయోవ వేద ద్విజాతయః॥ ౧౫౦॥

మనుష్యసంబంధిమూత్రపురీషములనున్ను సురామధ్యసంస్పృష్టవస్తువునున్నవి
జాతులగు మూడువర్ణములవారును భక్షించిరేని పునరుపనయనముచే శుద్ధుల
గుదురు॥ ౧౫౦॥

మూ॥ వపనం మేఖలాదండా భైక్షచర్యా వృతానిచ।
నివతంతే ద్విజాతీనాం పునస్సంసార కమణి॥ ౧౫౧॥

మూ॥ అభోజ్యానంచ భుక్త్వాన్నం శ్రీశూద్రోచ్ఛిష్టమేవచ।
జన్మామాంసమభివ్యంజన సప్తరాత్రం యవాకపితే॥ ౧౫౨॥

“శ్లో॥ నాశ్రోత్రయకృతేయజ్ఞైః” యనునది మొదలుకొని జెప్పబడిన యభోజ్యముల
యొక్కయన్నమును దినియవపిడితో కాచియొకగలపియొకజలము నేడునములు వ్రా
వవలెను ఈవిషయమయ్యే “శ్లో॥ మత్స్యాభుక్త్వాచరే తర్హచ” మనెడివస్తుధాక
ధ్యాయమందు ప్రాయశ్చిత్తము దీనికి వికల్పము కతకయొక్క శక్తిని సరించి వైకల్ప
కము ద్విజాతిస్త్రీలయొక్కయు శూద్రులయొక్కయు సుచ్ఛిష్టమును దీనినచే ప్రా
యశ్చిత్తము క్రవ్యాదనూకరోష్ఠాదాయమునచనముచే నేవిశేష ప్రాయశ్చిత్తము
జెప్పబడినో తన్నిపిద్ధమగుమాంసమును దీనినచే ప్రాయశ్చిత్తము జేయవలెను॥

మూ॥ శుక్రానిచకషాయాంశ్చ పీత్యాపేధ్యాన్యపిద్విజః।
తావద్భవన్య ప్రయతో యావత్తన్నవజత్సృగః॥ ౧౫౩॥

స్వభావముచే మధురములైనను నీళ్లుకలిసికొనినా శ్మకపులిసినవిగవ్యమువిना
గా శుక్తములనబడును కషాయములనగా విభీతకాదికర్షధితుములు నప్రస్థములును
ద్రావణేని యవియెంతవర్యంతముజీర్ణములుగాకుండునంతదాక నశుచియగును॥

మూ॥ విశ్వరాహఖరోష్ఠాగ్రాం గోమామోకపికయోః ।

[ప్రాశ్నయాత్రపురీషాణి ద్విజశ్చాంధ్రాయణంచలేత్॥ ౧౫౪॥

ఊరబంది గాడిదె లూటిపిట నకర కోతి కాకి పిటియొకర మూత్రపురీషము
లను ద్రావెనేని ద్విజుడు చాంద్రాయణముజేయవలెను “ఘతాకంవిద్యుత్ప్రాపంచ”
యనువచనముచే బంచమాధ్యాయమందు జెప్పినప్రాయశ్చిత్తము జ్ఞానకృతిమున
కిచ్చటనజ్ఞానకృతమునకుగాన విరోధములేదు॥ ౧౫౪॥

మూ॥ శుపారణి ఘక్తా వ మాంసాని భౌమానికవకానిచ॥

అజ్ఞాతంచైవసూనాస్థ మేతదేవవృతంచలేత్॥

ఎండలెట్టిరమాంసమునున్న భూమియందున్న వృక్షమండను బుట్టిన పుట్టకొ
కరనున్ను “శ్లో॥ భూమిజంవా వృక్షజంవా ఛత్రాకం భక్షయంతియే । బ్రహ్మ
ఘ్నంతస్తాన్విజానీయాత్॥” యనియమవచనమువలన భౌమవాత్సలకవకములురెం
డున్ను నిషిద్ధములే గావున కటికవానిదుకాణము మీదకొనినదిన్ని యేమాంసమో
తెలియనిదిన్ని దినినచాంద్రాయణము జేయవలెను॥ ౧౫౫॥

మూ॥ కవ్యాదసూకరోష్ఠాదాం శుకరటానాంచ భక్షజే॥

సరకాక ఖరాణాంచ తప్తకృచ్ఛం విశోధనం॥ ౧౫౬॥

పచ్చినాంసమునుదినువాటియొకరయు ఊరబందియొంటె కోడి నరుడు కాకి
గాడిదె పిటియొకర మాంసమునెరిగితినేని తప్తకృచ్ఛమును జేయవలెను॥ ౧౫౬॥

మూ॥ మాసికాన్నంతయోగ్నీయా దపమావతేకోద్విజః॥

సత్ప్ర్యాహస్యపవసే దేకాహం చోదకేవసేత్॥ ౧౫౭॥

సపిండికరణముకాకమునుపటి ఏకోద్దిష్టవిధిచేజేయబడిన మాసికాన్నమును (అ
హ్నాచారిదినేని మూడుదినములు పవసించవలెనందులోనొకరదినమెల్లా నీళ్లలో
నుండవలెను॥ ౧౫౭॥

మూ॥ బ్రహ్మచారితుర్యోగ్నీయా స్థభుమాంసం కథంజన॥

సకృత్వా ప్రాశ్నతం కృచ్ఛం ద్రతశేషం సమాపయేత్॥ ౧౫౮॥

బ్రహ్మచారియనిచ్చదేవైనను లేనియనున్ను మాంసమునున్ను దినేని ప్రాణా

పత్యకృచ్ఛమౌచచి మర్రిన్ని బ్రహ్మచర్యవ్రతమును కొనమట్టింపవలెను॥ ౧౫౯॥

మూ॥ బిడాలకాకాఘాచ్ఛిష్టం జగ్ధావ్యవసరస్యచ॥

.. కేశకీటావపన్నంచ పితే ద్బ్రహ్మనువచలాం॥ ౧౬౦॥

పిల్లి కాకి యెలుక కుక్క ముంగి పీటియుచ్చిష్టమునున్ను కేశములు పురుగులు
నుగలసింపిన్ని యెరిగింపనేని మరిగించిన సీట్లుద్రావవలెను॥ ౧౬౧॥

మూ॥ అభోజ్యపన్నం నా త్రవ్య మాత్యనశ్శుద్ధిమిచ్ఛతా॥

అజ్ఞానఘక్తం తూత్రార్యం శోధ్యంహిప్యాశుశోః॥ ౧౬౨॥

తినరాని యన్నముల నజ్ఞానముచే దిసేసేని వమనము జేసుకొనవలెను గాకు
న్న ప్రాయశ్చిత్తమును జేయవలెను వమనము జేసినను లఘుప్రాయశ్చిత్తము గా
వలెను యెరిగింపనేని పూర్వోక్తప్రాయశ్చిత్తమునే జేయవలెను॥ ౧౬౩॥

మూ॥ ఏషోనన్యాదనస్కోక్తో వ్రతానాం వివిధోవిధిః॥

స్త్రీయదోషాపహత్యూతాం వ్రతానాం శ్రూయతాం విధిః॥ ౧౬౪॥

అభిక్ష్యభక్షణవిషయమయిన ప్రాయశ్చిత్తవిధులు వానావిధములుగ జెప్పబడె
ను దొంగతనముచేవచ్చిన పాపములకు వ్రతములనువినుండు॥ ౧౬౫॥

మూ॥ ధాన్యాన్నధవచార్యాణి కృత్వా కామాద్ధివ్జోత్తమః॥

స్వజాతీయగృహోదేవ కృచ్ఛాగ్ధైవ విశుభ్యతి॥ ౧౬౬॥

బ్రాహ్మణులు బ్రాహ్మణగృహమువలన ధాన్యమునన్నును ధనమును యెరిగి
చార్యమైనచేసేనినాక సంవత్సరము ప్రజాపత్యవ్రతమొనరించుదుడగును॥ ౧౬౭॥

మూ॥ మనుష్యాణాంతు హరణే స్త్రీణాం క్షేత్రగృహస్యచ॥

కూపవాపీజలానాంచ శుద్ధిశ్చంద్రాయణంస్మృతం॥ ౧౬౮॥

పురుషస్త్రీ క్షేత్ర గృహములలో జేసిన హరించినను వాపీకూపములను గాని
హరించేసేవాంద్రాయణమును జేయవలయుననిమన్వాదులచేజెప్పబడెనుఇదిన్నిశే
శకాల ద్రవ్యపరిమాణ స్వామిగుడొద్య పేక్షచేలఘ త్వమహస్త్య ములనుసర్వత్ర
విచారించవలెను॥ ౧౬౯॥

మూ॥ క్రవ్యాశా మల్పసారాణాం సైయంకృత్యాన్యకేశ్వరః ।

చరేత్సంతపనక్పభృం లన్నిర్యాశ్యత్త శుద్ధయే॥ ౧౬౪

కొంచవప్రవిలువగలసత్తు సేసము మొదలు గు వాటినిబొంగలింకెనేని ప్రియస్థి
త్తవిశేషములేని విగాఘం నాద్రవ్యమును స్వామికిచ్చివేసి నాంశపనక్పభృ)మున
చిఁ శుద్ధుడగును పక్షిచార్యమందు నపహృతద్యమును స్వామికిచ్చించుటయును
(వాయుస్థిప్తివిశేషము॥ ౧౬౪॥

మూ॥ భత్యభోజ్యాపహరితే యానశయ్యాసంస్యవ ।

పుష్పమూలఫలావాంచ పంచగవ్యం విశోకసం॥ ౧౬౫॥

ఆపూపాదిభత్యములు పాయసాది భోజ్యములు శకటాది యానములు శయ్య
లువాసనములు పుష్పమూలఫలములు నెత్తుకొనిపోయేసేనిపంచగవ్యమును దాని
టబా)య్యిత్తము॥ ౧౬౫॥

మూ॥ త్యగాకాష్ఠాద్రుమాణాంచ శుషాగన్నస్య గుడస్యచ ।

శేలవర్ష్యామిషాణాంచ తిరాతంస్యాదభోజనం॥ ౧౬౬॥

గడ్డి కర్రలు శెట్లు శుషాగన్నచనగా దండలాదులు వస్త్రములు ద్వారముమాం
సము వీటిలో దేనినపహరించినను చూడుదినములుపవన చి శుద్ధుడగును॥ ౧౬౬॥

మూ॥ నుణిమక్తాప్రవాళానాం తామ్రస్య రజతస్యచ ।

అయఃకాంసోఽపలానాంచ ద్వావశాహుకణాన్మతా॥ ౧౬౭॥

నుణి ముక్తాప్రవాళ తామ్ర రూప్యకాంస్యాయః పాషాణములలో దేనిని బొం
గించిననుతంతులకగములుభక్షించుచు పండ్రెండురోజులుపవనించినశుద్ధుడగును
అన్నిటియందును సకృదభ్యాస శేషకాలదవ్యస్వామి గుణశక్తులనుబట్టి (వాయుస్థి
త్తగౌరవలాఘవములను కల్పించవలెను॥ ౧౬౭॥

మూ॥ కార్పసకీటజోణాకాం ద్వినఘైక శభస్యచ ।

పక్షిగుంధౌషధీవాంచ రజ్జ్వత్తైవ త్ర్యహంపయః॥ ౧౬౮॥

ప్రత్తిపాత్తి పట్టు స్వికఫములు రెండు డెక్కలుగలవాదులు ఒంటె డెక్కల

హామూదులు చిలుక మొదలగు పక్షులు చంచనాదికము త్రాళ్ళు వీటిలో జేసినవారిఁ
చినను బాలను ద్రావును మూడుదినములు పవసించి శుద్ధుడగును॥ ౧౬౮॥

మూ॥ ఏతైర్వీతై రపోహేత పాపం నైయ కృతం ద్విజః॥

అగమ్యా గవనీయంతు వృతైరేభి ర్హసాను జేత్॥ ౧౬౯॥

ఇచ్చటనున్న పూర్వమువలె విషయసమీకరణాదికము నూహించనలెను ఈచే
పుబడినవాటిచే చార్యజనితపాపమును బోగొట్టుకొనవలెను ఇంక నగమ్యాగమన
సమిస్తమగు పాపము నివర్త్యమాణవృత్తులచే బోగొట్టుకొనవలెను॥ ౧౬౯॥

మూ॥ గురుశ్రోత్రవ్రతం కుర్యా దేతస్సిక్త్యా స్వయోనిః॥

గమ్యోపు తస్యచ శ్రీమ కుమారీ వ్యంత్యజానుచ॥ ౧౭౦॥

ఏకోదరభగినులయందును మిత్రులయొక్కయు పుత్రులయొక్కయు భార్యలం
దును పుత్రికలందును చండాలశ్రీలయందును శతశ్రేణీకము బ్రత్యేకముగ జేసెనని
గురుదారగమన ప్రాయశ్చిత్తమొనర్చవలెను ఇచ్చట పెరుగకనేని యభ్యాసముచే
సెనియిట్లును బ ధవిచారముగావలెను యభ్యాసముచే జేసిన మరణాంతికమను గా
పునశ్శిష్టా “రతస్సిక్త్యా కుమారీషు చండాలీవ్యంత్యజానుచ॥ సపిండావత్యే దారే
షు ప్రాగ్త్యాగో విధీయతే” యనియమస్మృతి ఈకుమార్యాదులందు జ్ఞానగమన
మునకుమరణము నజ్ఞానకృతమునకు వ్రతమునుం గావలెను॥ ౧౭౦॥

మూ॥ ధైర్యవ్యసేయాం భగినీం స్వస్రీయాం మాతుశేవచ॥

మాతుశ్చ భ్రాతృతనయాం గత్వా చాంద్రాయణంచరేత్॥ ౧౭౧॥

తల్లి దండ్రుల సోదరీలపుత్రికలనున్న తనసోదరీలనున్న మేనమామకూతురిని
న్ని బాంజెనేని చాంద్రాయణముజేయవలెను॥ ౧౭౧॥

మూ॥ ఏతాస్తి స్రీస్తు భార్యాభో నోపయచ్ఛత్తు బుద్ధిమాణ॥

జ్ఞాతిశ్చేనాను పేయాస్తాః పతతి హ్యపయన్తధః॥ ౧౭౨॥

మేన తక్కువారు పినతల్లి కూతురు మేనమామకూతురు వీరు భగినివంటివారే
గావున వీరినిముట్లరింపి భార్యభోము బుద్ధిగలవాడు వివాహముగారాదు జ్ఞాతి
బంధుత్వముజేవారు బాంబడగరు బాంజెనేని యథాపాతమునొందును॥ ౧౭౨॥ “అస

ఘోషాచ మామాశ్చ" రిత్వాదివచనముచే నిషేధముచెప్పబడినప్పటికిని దాక్షిణ్య త్యాగచందకనముచేతన్నిషేధ దాధ్యాయభవవచనము॥ ౧౭౨॥

మూ॥ అమానుషీషు పురుష ఉదక్యామా మయోనిషు।
తేతస్సిక్తాజలేదైవ కృచ్ఛంనాంతపనం చ రేతే॥ ౧౭౩॥

అమానుషీషుయనగా గోవునివాజంతువులందును గోవుయంతైతెసంవత్సరము పాత్రాపత్యము నచవలెనుగావున స్త్రీయొన్నిద్రదేశమందును జలమందును తే తస్సిక్తమైనచి సాంతపనకృచ్ఛమాచరించి పురుషుడుకడువగును॥ ౧౭౩॥

మూ॥ మైథునంతు సమాసేవ్య పుంసియోషిటివాద్విజః।
గోయానేపుదివాదైవసవాసాస్నాన మాచరేతే॥ ౧౭౪॥

పురుషునితోగాని స్త్రీతోగాని మైథునమొనచియు యుద్గబంధింపదనన్న జల మందున్నపగలున్న మైథున మొనచిన ద్విజుడుసచేలస్నానముజేయవలెను॥ ౧౭౪॥

మూ॥ చండాలాంత్య స్త్రీయోగ త్యాగుక్తావ పఠగృహ్యచ।
పఠత్యక్షానతోవిప్రో జ్ఞానాత్సామ్యంతు గచ్ఛతి॥ ౧౭౫॥

చండాలస్త్రీని యవనకబరాద్యంత్యజాతిస్త్రీనిన్నియజ్ఞానముచేబాండ్లు వాళ్లు యన్నమునుకొన్నివాళ్లుపల్లబ్రతిగ్రహించిన్ని పతితుడగునగా పఠితప్రాయశ్చిత్త ముజేసుకొనవలెను జ్ఞానముచేవిప్రుడువాళ్లుయొక్కమైథునాన్న భక్ష్యప్రతిగ్రహ ములానిచి తత్సముడగును ప్రాయశ్చిత్తశౌరవమొదల జెలియవగును॥ ౧౭౫॥

మూ॥ విప్రదుష్టాం స్త్రీయం భర్తా నిరుంధ్యాదేకవేక్సని।
యత్పుంసః పరచారేషు తచ్చైనాం కారయేవ్యౌతం॥ ౧౭౬॥

విశేషించి ప్రదుష్టరాలనగా నిచ్చచే వ్యభిచరించినస్త్రీనిభర్తా నిరంధించవలె ననగా పక్షిక్రత్యములందు దప్పించి యొకగృహమందరిట్టవలెను దానిచేతసజాత యపరస్త్రీతో వ్యభిచరించిన పురుషునకేప్రాయశ్చిత్తమో యదీత్యుంచవలెను॥ "క్షో" స్త్రీదాసుధాంప్రదాతవ్య" మను వసిష్ఠావచనముచచ్చచే వ్యభిచరించినదా నికి చేయదగును॥ ౧౭౬॥

మూ॥ సానేత్తునః ప్రదుష్టేతు క్షోదోమముత్యతాః।

కృష్ణః చాంద్రాయణంచైవ తదస్యః పావనం స్మృతం ॥ ౧౭౭ ॥

అస్త్రీకృతప్రాయశ్చిత్తురాలయనప్పటికి సజాణీయునిచే ప్రాథికంచబడినదై
తిరిగి వ్యభిచరించెనేని దానికి బ్రాహ్మపక్షకృతచాంద్రాయణములు చేయదగునని.
మన్వయలచే జెప్పబడెను ॥ ౧౭౭ ॥

మూ॥ యతఃకోల్లేక రాత్రేణ వృషతీసేవనంప్విజః॥

తదైచ్ఛిశ్చ భుక్తవస్త్రిశ్యం త్రిధిర్వక్షేర్వ్యవహృతి ॥ ౧౭౮ ॥

ప్రాయశ్చిత్తగోపవముచలన నిచ్చట వృషతియనగా చండాలస్త్రీగావలెనుచు
దాలస్త్రీగో నొక రాత్రిభోగించి యేహము నాజింఁచెనో బ్రాహ్మణుడాపా
పముచిత్తున్నముడిటూ రావీ త్యాదిమంత్రజపమునచుచుమాడుసంవత్సరము
లం నీయఁగానుండెనేని బోగొట్టుకొనును॥ ఇందుకు ఆపస్తంబవచనము “క్షో॥ య
తేక రాత్రేణ కోతిపాపం కృష్టంవగణం బ్రాహ్మణస్సేవమానిః॥ చతుర్థక కాలాది
దకాత్కృతాపీ త్రిధిర్వక్షేర్వ్యవహృతిపాపం॥” బ్రాహ్మణుడు నికృష్టజాతిస్త్రీ
నొక రాత్రియందు భూదిశేసింపాపమును జతుర్థక కాలయందుదకమును ద్రావచు
ననగా నొకదినమందుపవాసమొనరిక రెండవదినము సాయంత్రమందు నాహార
ముగొనుచు నాగ్నే సకాశకచుంఁతమును జపించుచు మూడుసంవత్సరములకాపా
పమును బోగొట్టుకొనునని యాపస్తంబులు మేధాశిష్యా యాపస్తంబవచనాథ్వా
మునే వ్యాఖ్యగాజేసెను గోవిందరాజు దీనికి నక్రమపరిశీత శూద్రాగమనప్రాయ
శ్చిత్తముగావ్రాసెను॥ ౧౭౮ ॥

మూ॥ ఏషాం పాపకృతాయుక్తా చతుర్థాకమపినిష్కృతిః॥

పశ్యతైస్సంప్రయుక్తానాం ముమాశ్చ్యణతనిష్కృతిః॥ ౧౭౯ ॥

హిస అభిక్షుభతాము చౌర్యము నగమ్యాగమనములు జేసిన నల్వరికినిం
బ్రాయశ్చిత్తము జెప్పబడెను వితా సంసరకామనిచిఁనవానికి బ్రాయశ్చిత్తము
ఁబునుండును॥ ౧౭౯ ॥

మూ॥ సువశ్యశ్చ పతతి పశ్యతేన సహవిరిక॥

యద్యుధ్యాయాద్యౌన న్నతుయానాసనాశనాత్ ॥ ౧౮౦ ॥

పతితునిలో నేకశయ్యాసనము నేకాసనోపవేశనము నేకపక్షిభోజనమునా కసంపత్సరముజేసినం బతితుడగును యజ్ఞము జేయుచుండము వేదముపనయనాది గాజెప్పుడము పిల్లనిచ్చి పుచ్చుకొనే సంబంధము వీటచేతను సంవత్సరము పతితు నితోజరిగిన పతితుడగుననిగాదు మరెనుంటే యాజురాది సంసర్గము కుతితునితో నెప్పుడుజరుగునో యప్పుడేపతితుడగును॥ “శ్లో॥ యాజనం యోనిసంబంధం స్వా ధ్యాయం సహభోజనం కృత్వాసత్యః పతిం త్యేతే పతితేన సంసర్గయః॥” పతితుని తో యాజనాధ్యయనయోనిసంబంధసహభోజనములొనడి సద్యఃకాలమందేపతి తుడగునని దేవలుడు॥ “శ్లో॥ ఆపవత్సరాత్పతతి పతితేన సంసర్గక॥ సహయా నాసనాభ్యాసం యానాస్త్యవహి॥” పతితునితో సహయానాదులు జరిగినే ని సంవత్సరమునకున్ను యోనిసంబంధముచే సద్యఃకాలమందున్ను పతితు డగునని విష్ణువచనము “శ్లో॥ సంవత్సరేపతతి పతితేన సంసర్గక॥ యాజనాధ్యాపరా ద్యోవా త్యక్త్యోవశయూచాసరాదితి॥” యుబోధాయనులున్ను జెప్పిరి॥ గోవిందరాజై తే యాజరాదిత్రయమును సంవత్సరమొనచిన బతితుడగుననియు నేకాసనాదు లు లఘురూపములు గావున సంవత్సరమునకంటే నధికకాలసంసర్గము గావలెనని వ్యాఖ్యానమొనచేతును గానిమునులమతమునకువిరుద్ధముగావునననియోదరణీయము గాదనికల్లాభట్టువ్రాసెను॥

౧౮౦॥

మూ॥ యోయేన పతితేనైపాం సంసర్గంయాతిమానవః ।

సతత్యైవ వ్రతంకుర్యాత్తత్సంసర్గ విశుద్ధయే॥ ౧౮౧॥

ఈపతితశబ్దము పాపకారివాచకముయేపతితునితో సంసర్గమొనడుచేసెనో వాడాపతితునకు జెప్పిన ప్రాయశ్చిత్తముజేసిన తుడ్డుడగును గాని మరదాంతికము లేదు బహుమాత్యకు జెప్పిన ద్వాదశవాషికః ప్రాయశ్చిత్తములో పాదహీనముగా ననగా తొమ్మిదేమలు జేయవలెను- ఇందుకు వ్యాసవచనము॥ “శ్లో॥ యోయేనసం పృజేవ్యవం సోపిత్యమతామియోత్ । పాదన్యూనంచరే తస్యపి తస్యతస్యక్రతం ద్విజః॥” ఎవడేపాపకమునతో సంవత్సరమొడనుక సంసర్గమొనచునో యతం దు తప్పుబుద్ధిడగును గావున నాద్విజుడా యీపాపవ్రతము పాదన్యూనముగజేయ వలెను॥

౧౮౧॥

మూ॥ పతితస్యోదకం కార్యం సప్తితై చాధవై బహిః ।

నిందితే పానిసాయాహ్వాజ్ఞాత్యైవో గురుసన్నిధౌ॥ ౧౮౨॥

మహాపాతకి బ్రతికియుండగానే వత్సమాగ్రప్రకారముగ ప్రేతకర్మము సరిం.
డనమానోదకులతోగూడ సాయాహ్వామందు గ్రామమునకు వైదియుత్వగురుసన్ని.
ధానమందు రిక్తతథియుగునవమిరాడుశేయువలెను॥ ౧౮౨॥

మూ॥ దాసీ ఘటమపాంపూణం పర్యస్త్యే త్రేతవత్పదా ।

అపూరాత్ర ముపాసీర స్మశానం బాంధవై స్సహ॥ ౧౮౩॥

సపిండసమానోదకులతోగూడ దాసీ మినిషి జలపూణః ఘటమును దెచ్చి యి.
దిప్రేతతుల్యమని పాపముచే చిమ్మివేయవలెను అదిమొదలుగా జ్ఞాతులందరు నొ
కయపూరాత్రమాశౌచము బట్టవలెను॥ ౧౮౩॥

మూ॥ నివతేరంశ్చ తస్మాత్తు సంభావణ సహసనే ।

దాయాద్యస్య ప్రదానం చ యత్రాచైవహి తాకికీ॥ ౧౮౪॥

అదిమొదలుగా వానితో సంభావణము నొకచో గూఢుకండుటయు దాయ.
మిచ్చుటయు తాకికవ్యవహారమున్ను ననగా నెప్పుడైన భోజనము పెట్టుటమొద
లగునవి మానవలెను॥ ౧౮౪॥

మూ॥ శ్రేష్ఠతాచ నివతేత శ్రేష్ఠావాప్యంచ యద్ధనమ్ ।

శ్రేష్ఠాంశం ప్రాప్నుయాచ్ఛాస్య యవీయా గుణతోధికః ॥ ౧౮౫॥

శ్రేష్ఠునకొనచేడి ప్రత్యుద్ధానాదికము వీనికి జేయరాదు శ్రేష్ఠులకులభ్యమగు
విశత్యుద్ధారాదికమున్నులేదు దాయమేలేదుగదా శ్రేష్ఠాంశములేదని నెప్పడమీ
లనంటె వానితమ్మనకా శ్రేష్ఠాంశము లభ్యమని జెప్పుట కిది యనువాదము ఆశ్రే
ష్ఠాంశము వానితమ్మడు గురూధికుడు బొందవలెను॥ ౧౮౫॥

మూ॥ ప్రాయశ్చిత్తేతు చరితే పూణఃకుంభ మసాంనవం ।

త్రైవైవసార్థం ప్రాస్యేయ స్నాంత్యా పుణ్యే జలాశయే॥ ౧౮౬॥

పతితుడు ప్రాయశ్చిత్తమును జేసిన పిమ్మట వానిసపిండసమానోదకులు పుణ్య
జలాశయమందు స్నానమునఁబడి జలపూణఃమగు నూతనఘటమును చెరువునా
వానిచే పారవేయింపవలెను॥ ౧౮౬॥

మూ॥ సత్వత్వతం ఘటం ప్రాప్య ప్రవిశ్య భవనంస్వకం ।

• • సర్వాణి జ్ఞాతికార్యాణి యథా చూర్వం సమావరేత్॥౧౮౭॥

ప్రాయశ్చిత్తముననుకొనినవాడు ఘటమునట్లు బారవేసి తన గృహమునకు
• బోయి యెప్పటివలె జ్ఞాతికర్మములను జేయవలెను॥ ౧౮౭॥

మూ॥ ఏత మేవ వ్రతం కార్య ద్యోషితస్య పతితానుచ ।

వస్త్రాన్ని పానం దేయంతం వసేయుశ్చ గృహంతికే॥౧౮౮॥

స్త్రీలుపతితలై తే పైనిచేప్పినట్టై పేతోదక వాచాదికమునుభూతాదినఁజూచక
లొనచు వలెను ఈ స్త్రీలకు తమయింటికి నమిపమందు కుటీరము చేయించి
గ్రాసనాసస్సులించి పోషించవలెను॥ ౧౮౮॥

మూ॥ ఏనస్యిధి రసిణిక్తే స్నాధం కించి త్సహవరేత్ ।

బృతసిణే జనాంత్యైవ నజుగుప్సేత కహిచిత్॥౧౮౯॥

ప్రాయశ్చిత్తమును జేసుకొని పాపకర్మలతో దానప్రతిగ్రహాదికర్మములను
జేయరాదు ప్రాయశ్చిత్తమును జేసుకొనినవాని నిండుకైన నిందజేయరాదు పూ
ర్వమందునువలె వ్యవహరింపరాదు జేయకొనవలెను॥ ౧౮౯॥

మూ॥ బాలఘ్నాశ్చ కృష్ణాశ్చ విశుద్ధానపి ధర్మతః ।

ఇతరౌగత హంత్యాంశ్చ స్త్రీహంత్యాంశ్చ నసంవసేత్॥౧౯౦॥

నిశుగుణ్యము నుపకారిక ప్రకారమున్న శరణమునువాని జుఘటయు స్త్రీహత్య
జేసినవాళ్ళు ప్రాయశ్చిత్తమును యధావిధిగాజేసి కొనినను వీరితో సంసర్గము
జేయరాదు॥ ౧౯౦॥

మూ॥ ఏహం ద్విజాహం సావిత్రిం నానుశ్చేత యధావిధి ।

తాతశారయి త్వత్రిక కృభ్రాక్ యధావిధ్యపనాయయేత్॥౧౯౧॥

ఏబ్రాహ్మణత్వత్రయ వైశ్యులకు క్షకాలమందుపనయనముగాకుండిన నందుకు
మూడుకృభ్రములుజేయించి పైనియధావిధిగానుపనయనముజేయవలెను యాజ్ఞ
వల్క్యుదులు వ్రాత్యస్తోమాదిప్రాయశ్చిత్తమునుజేప్పడి నీరెండు ప్రకారములను
జాతికాలగుఱొందులనుబట్టి గురులఘ్నవికల్పముగాజేయవలెను॥ ౧౯౧॥

మూ॥ ప్రాచ్యుచ్చి త్తంచీకీవకంతి వికమకస్థాస్తు మేష్విజాః।

అహ్మణాపి పరిత్యక్తాస్తేషామప్యేతదాది శేత్॥ ౧౯౨॥

ఏవ్విజులు శూద్రసేవాదివికముండులై వేదమునుజరువక ప్రాయశ్చిత్తము గో
రినమూడుప్రాజాపత్యములను జేసికొనవలెననిచెప్పిరి॥ ౧౯౨॥

మూ॥ యగ్గహితే నాజకయంతి కమకా బ్రహ్మణాధనం।

తస్యోత్సగేణ శుభ్యంతి జప్యేన తపసైవచ॥ ౧౯౩॥

నిందితవృత్తిచే దుష్ప్రతిగ్రహదులవలన ధనమునాజికంచినదానికి ప్రాయశ్చి
త్తమాధనమువిడువదుగాని వక్ష్యమాణజపతపస్సులుగాని జేయవలెను ద్రవ్య
త్యాగమున్ను ప్రాయశ్చిత్తముగాజెప్పబడెను గావున అప్పుడగని వాటినబ్బిన ని
చేప్రాయశ్చిత్తము॥ ౧౯౩॥

మూ॥ జపిత్యాతీణసావిత్యా స్సహస్రాణి సమాహితః।

మాసంగోష్ఠేపయఃపీత్వా ముచ్యతే సత్ప్రతిగ్రహతే॥ ౧౯౪॥

మూడువేలగాయత్రీజపించిన యొకమాసము గోష్ఠమందు క్షీరాహారమునుజే
యుచునుండిన ససత్ప్రతిగ్రహజరితకోషమువలన ముక్తుకగును శూద్రాదిదాతృ
దోషమున్ను చోర్యాద్యాగతధనదోషమున్ను ప్రతిగ్రహించిన వానికిందు వలననే
బోవును॥ ౧౯౪॥

మూ॥ ఉపవాసకృశంశంతు గోప్రిజాత్పున రాగతం।

ప్రణతంపరిపృచ్ఛేయం సామ్యాంసౌష్యిచ్చసీతీకిం॥ ౧౯౫॥

శవలక్షీరాహారముచే కృశించి గోష్ఠమువలనతిరిగివచ్చి నమసురించియున్న
వానినియోసౌమ్యుడా మాతోసౌమ్యమును కోరుచుంటివాటుమైన సత్ప్రతి గ్ర
హముచేయకుమని బ్రాహ్మణులనలయెను॥ ౧౯౫॥

మూ॥ సత్కముక్తాస్తు విప్రేషు వికరేద్యవనంగవాం।

గోభిః ప్రవతిక తేకథే కుర్యుస్తస్య పరిగ్రహం॥ ౧౯౬॥

అబ్రాహ్మణులయదుట ప్రాయశ్చిత్తముజేసుకొన్నవాడు సత్యముగానసత్ప్ర
తిగ్రహముజేయననిపలికి గోవులకుగడ్డివేసి యవి మేసికవిమ్మటనాగోవులుబ్రవతికం

చిన పుత్రుడేకమందు వానినా బ్రాహ్మణులు తమలో చేరుకొనవలెను॥ ౧౯౬॥

మూ॥ వ్రాత్యానాం యాజనంకృత్వా పరేషామంత్యకర్మణః॥

అభిచారమహీనంచ త్రిభిక్తిచైర్భిర్వ్యభిహతి॥ ౧౯౭॥

వ్రాత్యులనగా॥ “శ్లో॥ అతఃకోర్ధ్వం త్రయోశ్యతే” యునున్నాకముచే శివు బడినవారికి యజ్ఞమును జేయించిన్ని తండ్రిగురువుదక్కనితరులకు ప్రేతదాహాది కర్మమునచిహ్ని అభిచారమునకనహుకడగువాని పైశ్చేనయా గాదికముజేసిన్ని అహీనమానెడియాగవిశేషము తండ్రాదికము దానిజేసిన్ని మూడుకృత్యములచే ఈ ధ్మగును॥ ౧౯౭॥

మూ॥ శరణాగతంపరిత్యజ్య వేదంవిస్తావ్యచర్విజః॥

సంవత్సరం యవాహారః తత్త్వాపమవసేధతి॥ ౧౯౮॥

శరణాగతునిగావదాను శక్తుకయిన్ని విడిచిపెట్టి నాలినహుకనకు వేదమును జెప్పినానాద్విజుహికసంవత్సరము యవాహారమునచిహ్ని యాపాపమునుతో గొట్టుకొనును॥ ౧౯౮॥

మూ॥ శ్వపుగాల ఖరైశ్చాప్తో గ్రామైశ్చిక్రవ్యాద్భి రేవచ॥

నరాశ్చోష్ఠ్యైవరామౌశ్చ పౌరాణాయామేనశుభ్యతి॥ ౧౯౯॥

కుక్క-నక్క-గాడిదె-నరుడు-గుర్రము-పంది-పచ్చిహంసముదినెడి గ్రామ్యజంతువులు పిల్లులుమొదలగునవి ఇవియే వికరిచినను పౌరాణాయామముచే శుభ్యజగును॥ ౧౯౯॥

మూ॥ వస్తాన్నకాలతామాంసం సహితాజపవచవా ।

హేమాశ్చ సాకలానిత్య మపాఙ్గ్యానాం విశోధనం ॥ ౨౦౦॥

చోరక్లిబాద్య పాశ్చేయులలా నెవళ్లకువిశేషముగ ప్రాయశ్చిత్తమునిరేక్షిం చిమాడవదినము రాత్రిభోజన మిట్లాకమాన మొనచిహ్నియైనను వేదసంహితాజపమైనను ॥ “శు”॥ దెవకృతస్త్రినసోవయ జనమసి”యనునది మొదలుగా నెనిమిది హంత్రములచేబ్రత్యేకముగనుద్ధాతచేయవలెను ఇదియైనను తత్త్వాపశుధ్ధికి జెప్పబడెను॥ ౨౦౦॥

మూ॥ ఉష్ణియానం సమారుహ్య ఖరయానంతుకామతః ।

స్నాత్వాతువిప్రో దిగ్వాసాః ప్రాణాయామేనశుద్ధయః॥ ౨౦౧॥

లాట్టిపిట్టలను గాడిదెలను బూన్చినబండిమీదనెక్కిన నగ్నుడైనానమొనచికినను
ప్రాణాయామముచే శుద్ధుడగును ఖరోష్ఠ్విములమీదనెక్కినేని బహుప్రాణాయామములుకావలెననియూహించవలెను॥ ౨౦౧॥

మూ॥ వినాస్థిరపున వాప్యాద్రక్ శారీరం సన్నివేద్యత ।

సచేలాబహిరాష్టత్య గామాలభ్యవిశుద్ధయః॥ ౨౦౨॥

జలమునన్నిచినుండకుండగా గానియుదకమందు గాని మూసైమైన పురిషమైన విడిచెనేని గ్రామమునకుపైనిన ద్యాదులందు సచేలస్నానమొనచికి గోవును స్పృశించి శుద్ధుడగును॥ ౨౦౨॥

మూ॥ చేదోదితానాం నిత్యానాం కర్తృణాం సమనిక్రమః ।

స్నాతకవ్రతలోపేద ప్రాయశ్చిత్త మభోజనం॥ ౨౦౩॥

ప్రాయశ్చిత్తవిశేషములేని వేదవిహితములగునగ్ని హోతాదీనిత్యకర్మములయొక్కరయించుటకు భాగ్యయోక్తస్నాతకవ్రతములయొక్కరయనంతకృమమునందుచి కాపశూపవాసము ప్రాయశ్చిత్తముగా జేయవలెను॥ ౨౦౩॥

మూ॥ హుంకారం బ్రాహ్మణస్యోక్త్యా త్వంకారంచ గరియసః ।

స్నాత్వానశ్చన్నపాశ్చైవ మభివాద్య ప్రసాదయేత్॥ ౨౦౪॥

విద్యాదిగుహసంపన్నుడగు బ్రాహ్మణునిధికిరొందిచి హుంకారమైనను నీవు నీవని స్మంకారమైననుజేసి యుతని పాదములుబట్టుకొని బ్రసన్నునిజేసికొనియూపైనున్న పగటియందు భుజించకుండనశుద్ధుడగును॥ ౨౦౪॥

మూ॥ తాడంబుత్వాత్మజేనాపి కంఠేవాబధ్యవాససా ।

నివాజేనానిజికత్వ ప్రణిపత్యప్రసాదయేత్॥ ౨౦౫॥

ప్రకృతమగు బ్రాహ్మణుని తృణముచేసైన నొట్టియైన బట్టమెడకుదగిలించిలాగియైనవాకరాలహముచేజయించియైనపాదములపైనిబడి ప్రసన్నునిగాజేయవలెను॥

మూ॥ అవగూర్యశ్చబ్రహ్మచరం సహస్ర మఖిహత్యచ ।

బ్రహ్మసంయాబ్రాహ్మణస్య నరకం ప్రతిపద్యతే॥ ౨౦౬॥

[బ్రాహ్మణునిజంపి నిచ్చచే కర్రయెత్తి కొట్టబోతె నూరేడులున్న కొట్టివేయు
పక్షములున్న నరకమునంబడును॥ ౨౦౬॥

మూ॥ శోణితం యావతః పాంసూన్ సంగృహ్యతి మహీతలే ।

తావంత్యబ్రహ్మసహస్రాణి శతకర్తా నరకేవసేత్॥ ౨౦౭॥

బ్రాహ్మణశరీరమువలన నెవడుగొట్టిన చెబ్బచేబడినర క్తము భూమియందెన్ని
పరాగరేణువులకడుపునో వాడన్నిచేలబ్బములు నరకమందుండును॥ ౨౦౭॥

మూ॥ అవగూర్య చరే త్కృచ్ఛ మితికృచ్ఛం నిపాతనే ।

కృచ్ఛాతికృచ్ఛా కుర్వీత విప్రస్యో త్వాద్యశోణితమ్॥ ౨౦౮॥

[బ్రాహ్మణుని కొట్టుటకు దండమెత్తి కృచ్ఛమునుకొట్టి అతికృచ్ఛమును నెత్తురు
కలుగచేసి కృచ్ఛాతికృచ్ఛములునాచరించవలెను॥ ౨౦౮॥

మూ॥ అను క్తవిష్కృతినాంతు పాపానామపనుత్తయే ।

శక్తిం చావేత్య పాపంచ ప్రాయశ్చిత్తం ప్రకల్పయేత్॥ ౨౦౯॥

వేటిప్రాయశ్చిత్తములు చెప్పలేదో అట్టి ప్రతిఘోషవధాదులవలననైన పా
పములనివారణార్థముకర్త యొకరిశరీరనాది సామర్థ్యమునున్న పాపముల
నున్నచొచ్చి జ్ఞానాజ్ఞాన సక్యదావృశ్యనుబంధముల కనురూపమగు ప్రాయశ్చిత్త
మును గల్పించవలెను॥ ౨౦౯॥

మూ॥ యైరభ్యపాయైరేనాంసి ష్ఠానవోవ్యపక్షైః ।

తావోభ్యపాయా వత్సౌమి దేవర్షి పితృసేవితాన్॥ ౨౧౦॥

ఏయేయుపాయములచే మనుష్యుడు పాపములను బోగొట్టుకొనునో పాప
నాశ హేతువులగు దేవర్షి పిత్రాచరితములగు సమ్యోయుపాయములనుజెప్పెదన్బ॥
౨౧౦॥ ఈసరికిజెప్పబడిన ప్రాయశ్చిత్తములనుజేయనశక్తులగువారికి పాపాపనో
దనోపాయములు॥

మూ॥ త్ర్యహం ప్రాతస్త్ర్యహంసాయం త్ర్యహమద్యావయాచితం ।

త్ర్యహం పరంచనాశ్నియా త్రాజాపత్యం చరక్ ద్విజః॥ ౨౧౧॥

ద్విజుడుప్రాజాపత్యా ఖ్యమగువ్రతేమాచరించుచు మూడుదినములుప్రాతః కా
మందును అనగాబ్రాహ్మణభోజనోచితకాలమందనియఃఫలముమూడుదినములురా
త్రిండును మూడుదినములయొకతమునుంభుజించి మూడుదినములుపవాసము

మంశేయవలయును ఇందుకువసిష్ఠుడు ! సూ॥ త్ర్యహంబివాభు తైన్ కమ త్తేద త్ర్యహంత్ర్యహమ సూచితప్రతంత్ర్యహంభు తైశ్చ అపస్తంబములు॥ “క్లో” స్త్ర్య హమన్త్ర్య తాశీచితతస్త్ర్యహంత్ర్యహమయాచిత ప్రతస్త్ర్యహంనాశ్చాతి కించన॥ ఇతకృత్ర ద్వదశరాత్రస్యవిధిః॥ అపరంచ-దివాచిత్రణం సాయంసంధ్యా యామతి తాయాందినత్రయంఘంజ తాన్యద్దినత్రయమయాచితం తావదన్నం భుంజీ తశ్చేచం దినత్రయంవకంచదస్త్రీయాత్” ఈస్మృతులకున్నిటికి నొకటే మొదటనా సినదేయభకము-ఇందుకు కబళములసంఖ్యయు పరిమాణమును పరాశరునిదేశేష్ట బడెను॥ “సాయం ద్వ్యశ్రింశతి గ్రాసాః పాత్రీతక్షద్యంశతిస్తథా॥ అయాచితేచతు వింశతే పరంచానశనంస్సృతం॥ కుకురూటాంజ, ప్రమాణంచ యావాంశ్చప్రవిశేన్య ఖంపితం గ్రాసంజానీయాత్ శుద్ధ్యంతం గ్రాసశోధనం॥ హవిష్యంచాన్న మశ్నీ యా ద్యథారాత్రా తిథాదివాత్రింస్త్ర్యగ్రహాని శాస్త్రీయాన్ గ్రాసాన్ సంఖ్యా కృతాన్యథా॥ అయాచితం తథైవాద్యా దుపవానస్త్ర్యహంభవేత్” రాత్రయందు మున్నదిలెందును పగటియందెరువదియారును నయాచి-మరుచదినాలుగును కబళ ములనుదినవలెను మూడుదినములుపవసింపవలెను నోరుపట్టినంతకబళమదియు కు కురూటాంజప్రమాణమునిదేలియవలెను ఈ గ్రాసశోధశుద్ధిగను ఇదిహవిష్యాన్న ము రాత్రయెటులూ పగలనట్టివేదినవలెను మూడురాత్రులను మూడుపగళ్ళనున్న మూడుదినములయాచితమునున్న శాస్త్రీయమగుపరిమాణముసంఖ్యయును గావ లెను మూడుదినములుపవసింపవలెను॥

౨౧౧॥

మూ॥ గోమూత్రం గోమయంక్షీరంధధిసపిః కుశోదకం॥

ఏకరాత్రోపవానశ్చ కృత్రం సాంతపనంస్సృతం॥ ౨౧౨॥

అభయోకర-పంచిత్రము పేషయు పాలును పెరుగున్న నెయ్యిన్ని కుశోదకము న్నుకలిపి యొకదినమందుద్రావి మరునాడుపవసించేసేని సాంతపనమనిచెప్పబడెను మరియుసియారు నొకొక-కదినమందొకొకటి ద్రావుచునుండి యేడవదినమందు పవసించేసేని మహాసాంతపనమని చెప్పబడెను॥ “కుశోదకంచ గోక్షీరందధిమూ త్ర్యంశకృష్ణుతం । జగ్ధావసరేహ్నుశ్చపవసె త్ర్యంశ్రంసాంతపనంచరత్ ॥ పృథ క్నాంతపనంద్రవై వ్విడహస్సోపవాసికః । సప్తాహేనతు కృత్రాయం మహాసాంతపనంస్సృతం” గవ్యపంచకమును కుశోదకమునునారింజినింగలిపి యొకదినమందు ద్రావి మరునాడుపవసించేసేని సాంతపనమనియారు దినములనుద్రావి మరు

వాడుపవసించిన మహాసాంతపనమని పథాశరులుజెప్పిరి॥

౨౧౨॥

మూ॥ ఏకైకం గ్రాసమగ్నీయాత్ త్ర్యసంజి పీఠిపూర్వవత్ ।

త్ర్యహంహోప వసేదంశ్య మతికృచ్ఛం చరణ్ ద్విజః॥౨౧౩॥

అతికృచ్ఛమును జేయుచునుండెనేని సాయంప్రాతఃకాలములందు నయాచి
తాడిప్రాప్తముగనన్నమునుదినమునకొకరకకబళముచూపునదొమ్మిదిదినములుకా
స్త్రీయప్రకారముగ దిని చూడుదినములు పవసించవలెను॥

౨౧౩॥

మూ॥ తప్తకృచ్ఛం చరణ్ విప్రో జలక్షీర ఘృతానిలాః ।

శ్చృతిత్య్రహం పిబేదష్టాన్ సకృత్సన్న్యా సమాహితః॥౨౧౪॥

తప్తకృచ్ఛమునావరించిన విఘ్నాదనమాహితుడై చేడిగల జలక్షీర ఘృదానిల
ములనుప్రత్యేకముగ చూడేసినచులు దావవలెను దినమునకొకర మారెన్నాన
చూడవలెను దీనికిపరాశరుడువిశేషముజెప్పెను॥ “శ్లో॥ పట్టలంతుపిబేదంభ స్త్రి
పలంతుపయఃపిబేత్ । పలమేకంపిబేత్సర్వస్త త్తప్తకృచ్ఛంవిధీయతే” యనిజలమారుపల
ములును పాలుచూడుపలములు నేయొకపలముద్రావిన తప్తకృచ్ఛమగునని॥౨౧౪॥

మూ॥ యతాత్మనో ప్రమ తస్యద్వాపశాహమభోజనం ।

పరాకోనామకృచ్ఛోయం సర్వపాపాపనోదనః॥ ౨౧౫॥

నియతచిత్తుడునప్రమత్తుడునై పదిరెండుదినములుపవసించిన పరాకమనెడికృ
చ్ఛమగునది గురిలఘుతారతమ్యముచే స్పృహసకృత్తారతమ్య మూహించవలెనుఇ
దిసర్వపాపములనున్న బోగొట్టును॥

౨౧౫॥

మూ॥ ఏకైకంగ్రాసయేత్పిండం కృష్ణేశుక్షేచవధన్యైః ।

ఉపస్థృశంస్త్రీ పవణమేతచ్ఛాం ద్రాయణంస్మృతం॥౨౧౬॥

సాయంప్రాతర్తర్వా హ్నకాలమందు స్నానమునచుచు పూజితమనాడు
పదేనుకబళములుని కృష్ణప్రతిపదమొదలుగదినమొకొకగ్రాసముతరగతిని కృష్ణ
జతురదశి యందొక కబళముదినియమావాస్యనాడుపవసించి శుద్ధప్రతిపదమొద
లాకటి విదియనాడు రెండునీరీతిని పూజితమనాడు పదేను కబళములు దినవలెన
దిగిపీఠికామధ్యాభ్యాసాద్రాయణము॥

౨౧౬॥

మూ॥ ఏవ మేవసిధిం కృత్స్న మాదరే ద్యవమధ్యమే ।

శుక్ల పక్షాది నియత శ్చరంశ్చాంద్రాయణం స్మృతం॥౨౦౭॥

ఈ యైహికైష్ఠిం ప్రకారమే త్రివవణస్థానగ్రాసహాసవృధ్యాద్యాన్యకమగు నిధి, యవమధ్యశాంధ్రాయణము శుక్లప్రతిపదాదిగ జేయవలెను శుక్లప్రతిపదనాథాక గ్రాసమిట్లాకొకటివృద్ధి గాపూణికమనాడు పడేను గ్రాసములు దిని కృష్ణప్రతిపదాదిగా నొకొకటి తగ్గించిన నమావాస్యనాడుపవాసమగుచున్నది॥ ౨౦౭॥

మూ॥ అష్టావష్టాసమశ్చీయా త్పిందాన్యశ్యందిశ్శేన్ధితే ।

నియతాత్మా హవిష్యాశీ యతిచాంద్రాయణం చరణ్॥౨౦౮॥

యతిచాంద్రాయణమాచరించువాడు శుక్ల పక్షమందైన కృష్ణ పక్షమందైన ప్రారంభించి ప్రతిదినమును మధ్యాహ్నమందెనిమిదికబళములు నియతచిత్తుడై హవిస్సుభ, త్రించవలెను మధ్యందినమని చెప్పడము గృహస్థబ్రహ్మచారులకు రాత్రిభోజననిషేధాథకము॥

౨౦౮॥

మూ॥ చతురః ప్రాతరశ్చీయా త్పిండాక్ విప్ర స్సమాహితః ।

చతురో స్తమితే సూర్యే శిశుచాంద్రాయణం స్మృతం॥౨౦౯॥

ప్రాత్ర్దుటసేనాలుగు కబళములును సూర్యుడ స్తమించిన నాలుగు కబళములును దినిన శిశుచాంద్రాయణమని మునులచే జెప్పబడెను॥

౨౦౯॥

మూ॥ యథా కథంచి త్పిందానాం తిసోశీతి స్సమాహితః ।

మాసేనాశ్చక్ హవిష్యస్య చంద్రస్యైతి సలొకతాం॥౨౧౦॥

నీహారాదిహవిష్యాన్నము మాసమున కిమ్ముటనలుబడికబళము లేదినమందెన్ని దినిన ముపవసించినను నెలనాటికెన్ని కబళములు మోత్రము దిని యుండిన చంద్ర సాలొక్కము గలుగును॥

౨౧౦॥

మూ॥ ఎతద్రుద్రా స్తథాదిత్యా వసవశ్చా చరణ్ వ్రతం ।

సర్వా కుశల మోక్షాయ మరుతశ్చ మహషికః॥౨౧౧॥

ఈచాంద్రాయణవ్రతము వసురుద్రాదిత్యులును మరుత్తులును మహామకలతో

- గూడ సర్వపాపనాశార్థము గురులఘుపాపాపేక్షచే సకృదావృత్తిప్రకారము గాజేసిరి॥ ౨౧॥

చూ॥ మహావ్యాహృతిః భి ర్హోమః కర్తవ్య స్సర్వమన్యవం ।

అహింసాం సత్యమక్రోధ మాజ్ఞవంత సమాచరేత్॥౨౨॥

“హింసఃసత్యః” ఈమంత్రములచేత “శుక్రి” ఆజ్యంవిరనాదేశే జుహోతిమ విధీయతే” యనుపరిశిష్టవచనముచే నేయిప్రత్యహమున్ను హోమముజేయవలెను అహింసయు సత్యము సక్రోధము సకౌటిల్యమును గావలెను- ఇవిపురుషార్థము లుగా జెప్పబడినవే యైనను వ్రతాంగములుగా నుపదేశించబడెను॥ ౨౨॥

చూ॥ త్రిరహస్త్రి నిశానాశ్చ సవాసా జలమావిశేత్ !

స్త్రీశూద్ర పతితాంశ్చైవ నాభిభాషేతకహ్నిచిత్॥౨౩॥

రాత్రియందైనను పగటియందైనను ఆదిమధ్యాంతములయందు సచేలస్నాన ముకావలెను ఇదిపిరిలికామధ్యయవధ్యచాంద్రాయణేశేతరచాంద్రాయణ విషయ మువారితో వ్రతసమాప్తిపర్యంతమును సంభాషించరాదు॥ ౨౩॥

చూ॥ స్థానాసనాభ్యాం విహరే దశక్తోధశ్శయితదా ।

బ్రహ్మచారీ వ్రతీవస్యా ధ్వరుభాషేత కహ్నిచిత్॥౨౪॥

అశూనారాత్రములు కూచుండునయిండ్లవలెను బరుండరాదు కూచుండుటకు శక్తిలేకుండనేని స్థండీలయందు బరుండవలెను గాని మంచము మొదలగువాటియందు గూడదు (స్త్రీ)సంగరహితుడును॥ “శ్లో॥” పాలాశంధారయే ద్దండం శుచిమాం తీవ మేఖలా” మనియమవచనముచేమాంజీపాలాశదండములనుధరించవలెనుగురు దేవబ్రాహ్మణులను బూజించవలెను॥ ౨౪॥

చూ॥ సావిత్రించ జపేన్నిత్యం పవిత్రాణిచక్రైః ।

సర్వేష్యేవ వ్రతేష్యేవం ప్రాయశ్చిత్తార్థమాద్యతః॥ ౨౫॥

గాయత్రీజపమున్ను పవిత్రములగు నఘమజ్ఞాదిమంత్రముల జపమునుజేయ వలెను- అదిన్ని చాంద్రాయణమందునుబలె (ప్రాజాపత్యాదులందునున్న) బ్రాయ శ్చిత్తార్థముగా జేయవలెను॥ ౨౫॥

మూ॥ పతై ర్ద్విజాతయశ్శ్చాన్య వృతైరావిపక్వతై నసః ।

అనావిషకృతపాపాంస్తు మంత్రైః ॥ రోమేస్తు శోధయేత్ ॥ ౨౬౬ ॥

రోగాధికముచే పోల్చబడిన పాపముగలవారికిని చెప్పబడిన పాపములను పరివృత్తిలు శుద్ధులనుగా జేయవలెను బ్రకటించబడని పాపములుగలవారిని మంత్రములచేతనున్న హామములచేతనున్న పరివృత్తిగలవారిని పరివృత్తిచేసిన పాపమును చెప్పినంగదపరివృత్తిశుద్ధిని ముగించునట్లునుండు లియియకుండిన నెట్లుగునని సామాన్యమగుకంకతో వివరించుచున్నది॥

୧୭୯୩

మూ॥ ఖ్యాపనెనానుతాపేన తపసార్థ్యయజ్ఞనచ॥

పాపకృన్ముచ్యతేపాపా త్తథాదానై నచాపది॥ ౨౨౫॥

ఈ సాపమును జేసిన సాపకముఁడనని సాపమును బ్రకటించుట చేతనున్న పశ్చి
త్రాపము చేతనున్న ముగ్ధమగు తపస్సు చేతనున్న సావిత్రి త్రాగి మంత్రపము చేతను
న్న తపంబునకక క్తుడని దానము చేతనున్న సాపనిము క్తుడగును భాగవదము ప్రకా
శప్రాయశ్చిత్త్రాంగము అనుతాపము ప్రకాశకరహస్యములకు రెండింటికి నంగము॥

మూ॥ యథాయథానరోధమ౯॥ స్వయంకృత్వానుభాషతే॥

తథాతథాత్వచేవాహి నైనాధమేణ ముచ్యతే॥ ౨౨॥

ఏయేప్రకారముగ నరుడుపాపము నొనర్చి ప్రకటించునో ఆయాప్రకారముగ పాపము పూర్వలన పామువలెను పాపమువలన విముక్తుడగును ఇదిభ్యాసపక్షమువాదము॥

మూ॥ యథాయథామన సస్య దుష్కృతం కమగహతి॥

తథా తథా శరీరం తై నాథ మేకాణముచ్యతే॥ ౨౨౯॥

అపాపకము నిమిషస్మనకు పాపమునందు నిండతోచిన కొద్దియు నాజీవాత్ము
 జాయధమకమువలన గ్రమముగ ముక్తుడగును ఇదిరహస్యకృతపాపపారియశ్చిత్త
 సుతాపానువాదము॥ ౨౯॥

১৫৫

మూ॥ కృత్వాపాపంహి సంశయ తస్మాత్పాపాశ్చ నిమిచ్చతే॥

నై వంతుర్యాం పునరితి నివృత్త్యాపూయతేతుసః॥౨౩౦॥

పాపమొనచీకనవాడు పశ్చాత్తాపమునుపొందెనేని వానిపాపముబోవును

మరియేప్పుడు నిటులుజేయనియనుదపించెనేని మికిగఁగఁగఁగును॥ ౨౩౨॥

మూ॥ ఏవంసంఛింత్య వనసా ప్రేక్ష్యేమకఫలోదయం॥

మనోవాద్యాంకాభినిశ్యం శుభంకమక సమాచరేత్ ॥౨౩౩॥

ఇట్లు కమకఫలమిష్టానిష్టయాపమిచ్చట నేమి పరచుకొనుటచేపదని మనస్సులలోవి
ఘోరించి శుభకమకమునజేయవలెను శుభఫలమగునుగావున నరికొండపేరెవగు
సనతరమకమును జేయరాదు॥ ౨౩౪॥

మూ॥ అజ్ఞానాద్యదివిజ్ఞానా త్యక్త్యాకమకవిగహితం॥

తస్మాద్విముక్తిమన్విచ్చక్ ద్వితియంససమాచరేత్ ॥౨౩౫॥

తెలిసియైన దెలియకనైనంబాపకమకమునొనచిం యాపాపము బోగొట్టును
పాయముదలచుచు మరలజేయరాదు మరలజేసినం బ్రాయశ్చిత్తగౌరవాథక మి
వచనము॥“స్లో”విధేఃప్రాథమికాదస్మాద్దివ్యతీయేద్విగుణంభవే”దితి జేవలుడు॥ ౨౩౬

మూ॥ యస్మిక్ కమకజ్యస్య కృతేమనస్సాన్యదలాభవం॥

తస్మిక్ తావత్తపకుర్యా ద్యావత్తుష్టికరంభవేత్ ॥ ౨౩౭॥

ఎవడేపాపమునకు ప్రాయశ్చిత్తముజేసునో దానిచే మనస్సంతుష్టియైన దను
కంజేసినచిత్తప్రసాదముచేశుద్ధుడగును॥ ౨౩౮॥

మూ॥ తపోమూల మిదంసర్వం దైవమానుషకముఖం॥

తపోమధ్యంబుధైః ప్రోక్తం తపోంతం వేదదశఃభిః ॥౨౩౯॥

దేవతలయొక్కరాయ మనుష్యులయొక్కరాయ సుఖమేదిగలదో యదీయెల్లను త
పంబుమూలముగా బ్రాప్తమయినదే యాసుఖముయొక్కస్థితిని తపోస్సే హేతువ
నిప్రీతినియతజేవాదిజన్మములకు ఘోరము తపోస్సేయనివేదవేత్తలచే జెప్పబడెను
కృచ్ఛరాం ద్రాయణాదికముతపస్సుదీనిశంసాథకమీవచనము॥ ౨౪౦॥

మూ॥ బ్రాహ్మణస్య తపోజ్ఞానం తపఃక్షత్రస్య రక్షణం॥

వైశ్యస్యతు తపోవాతా తపశ్శూద్రస్య సేవనం॥౨౪౧॥

బ్రాహ్మణునకు బ్రహ్మచర్యాస్తకచేదాంతజ్ఞానమున్ను త్రిత్రియునకు బ్రహారక్ష
(83)

ఋషున్ను వై శ్యవనకు కృషివాణిజ్యపాశుపాల్యములున్ను శూద్రునకు బాహ్యము
సేవయున్ను తపస్సులవలన భేదములచే తపోవిశేషముజెప్పబడెను॥ ౨౩౫॥

మహా॥ ఋషయ స్సంయతాత్మానః ఫలమాలానిలాశనాః।

తపసైవ ప్రపశ్యంతి త్రైలోక్యం సువిరాచరం॥ ౨౩౬॥

ఋషులు త్రికలిగతుద్ధిగా ఫలమాలవాయుభక్షణాదులచే నియుతులై జంగమ
స్థావరాత్మకములగు లోకత్రయమునొకటొకటినుండియే సువిశేషముగ జూచుచు
న్నారు నిహపాంతఃకరణులుగావున॥ ౨౩౬॥

మూ॥ ఔషధాన్య గదోవిద్యా వైవీత వివిధాస్థినిః।

తపసైవ ప్రసిన్ధంతి తపస్తైషాంహి సాధనం॥ ౨౩౭॥

మందులున్ను నారోగ్యమున్ను బ్రహ్మజ్ఞానమున్ను దేవతారూపముచే నానా
పుణ్యలోకములందునికియుపిటికన్నింటికిని తపస్సే సాధనము॥ ౨౩౭॥

మూ॥ యద్వస్తరం యద్దురాపం యద్దుగళం యశ్చతుఃగళమం।

సర్వంహి తపసాసాధ్యం తపోహి దురతిక్రమం॥ ౨౩౮॥

గ్రహచారాదిసూచితమగు నాపత్తి యేదికష్టముచేనయినం దాటశక్యముగా
నిదో యదిదుస్తరము యదిదుఃఖముచేనయిన బొందశక్యము గానిదో త్పత్రియాదుల
శరీరముచేతనే బ్రాహ్మణత్వాదికము దురాపము యేదిదుఃఖముచేనయిన బొంద
రానిదో మేరుపర్వతాగ్రాదికమిది దుఃఖము యేదిదుఃఖముచేనయిన జేయశక్య
ముగానిదో బహుగోచ్రదానాదికమిది యంతయుగావడమునకు సాధనముతపస్సే
తపంబుననివియ్యస్థియు సాధ్యములగుచున్నవి ఇదితపోమహిమానువణనము॥

మూ॥ మహా పాతకేన శ్చైవ శేషాశ్చ కార్యకారిణః।

తపసైవనుతపైన ముత్యంతే కిల్బిషా త్రతః॥ ౨౩౯॥

బ్రహ్మహండులగు మహాపాతకులున్ను గోహత్యాద్యుపపాతక వంతులునునిక
నకార్యకతకాలుగు తపస్సుచేతనే తత్తత్పాపములవలన విముక్తులగుచున్నారు ఇది
పూర్వోక్తమైనను గ్రామిన్బిత్తులగుత్యుక్తము॥ ౨౩౯॥

మూ॥ కీటాశ్చపి పతంగాశ్చ పశవశ్చ వయోధిచ।

స్థావరాణిచ భూతాని దివంయాంతి తపోబలాత్॥౨౪౦॥

పావులు పురుగులు మిడతలు పశువులు పక్షులు తరుగుల్గులతాడులు బద్ధము లగునీధూతములన్నియునుం దపోమహిమంజేసి స్వగంబునొందును కేపోతోపా ఖ్యారాదులగు నితిహాసాదులందు పక్షులకగ్నిప్రవేశమును కీటాదులకు తత్తజ్జాతీ యమఃఖనమానము నివేతపస్సులనిజెప్పబడెను వీటిచే పాపముక్షీణించిన జన్మాంత రనుకృతముచే పుణ్యలోకములనొందును॥ ౨౪౦॥

మూ॥ యతిరంచితేనః కుర్వంతి మనోవాఙ్మూలకభిజ్ఞానాః।

తత్సర్వం నిదాహంత్యాశు తపనైవ తపోధనాః॥౨౪౧॥

తపస్సునే ధనమునుంబలె రక్షించువారు తపోధనులు మనోవాక్యాదులకమకములు నించుకై సంజేయబడి పాపమును తపంబుచేతనె నశింపజేయుదురు॥ ౨౪౧॥

మూ॥ తపనైవ విశుద్ధస్య బ్రాహ్మణస్య దివౌకసః।

ఇజ్యాశ్చ ప్రతిగృహ్లాంతి కామాన్ సంవధాయంతిచ॥౨౪౨॥

ప్రాయశ్చిత్తముచే ఊపాపుడగు బ్రాహ్మణునినచికాన యాగమండే హవి స్సులను దేవతలుస్వీకరింతురు కోరికలనుం గురిపెంతురు॥ ౨౪౨॥

మూ॥ ప్రజాపతిరిదం శాస్త్రం తపనైవా సృజన్మఘః।

తత్తైవచేదాన్ ఋషయః శ్రవనైవ ప్రపేదిరె॥౨౪౩॥

మిరణ్యగభూడు సృష్ట్యాదులప్రభువై తపస్సుచేతనే ఈగ్రంథమును రచించె ను వసిష్ఠాదులును తపస్సుచేతనే మంత్రజ్ఞులై వేదమునుగూతొరిగిరి॥ ౨౪౩॥

మూ॥ ఇత్యేత త్తపసోదేహ మహాభాగ్యం ప్రచక్షతే।

సర్వస్యాస్య ప్రపశ్యంత స్తపసః పుణ్యము త్తమం॥౨౪౪॥

సకలభూతకోటిన్ని దులభమగు నీజన్మము తపస్సుయొక్క ప్రకాశము చేతనే యని దేవతలు తపస్సు మహాభాగ్యమనిన్ని యెక్కించెనుపలుకుదురు॥ ౨౪౪॥

మూ॥ వేదాభ్యాసోన్వహం శక్త్యా మహాయజ్ఞక్రియాక్షమా।

నాశయంత్యాశుపాపాని మహాపాపకజాన్యపి॥ ౨౪౫॥

నిత్యమున్న యథాశక్తిగావేదాధ్యయనమున్న పంచయజ్ఞములున్న సవరాధము సత్సంగచుటయు నివిమహాపాతకములనయినబోధోద్యు నింక నన్యములన్న శిష్టసేల॥ ౨౪౬॥

మూ॥ యథైథస్తేజసావహ్నిం ప్రాప్తం నిదఃహతి త్తనాత్॥

తథాజ్ఞానాదినాపాపం స్వం దహతివేదవితే॥ ౨౪౭॥

అగ్నితనయందుబడిన కర్మలను స్వతేజస్సుచే తత్త్వజమె యెట్లునిశ్చేషముగాదహించునో యట్లు వేదాంతాథజ్ఞానసంపన్నుడు జ్ఞానముచే నిఖిలపాపములను న్ను నిర్మూలముగ శేయును యిది పరమాథజ్ఞానముచే పాపక్షయమగునజ్ఞాపనాథకము॥ ౨౪౮॥

మూ॥ ఇత్యేత శేనసాముక్తం ప్రాయశ్చిత్తం యథావిధి॥

అతఃఉద్ధృం రహన్యానాం ప్రాయశ్చిత్తం నిబోధతే॥ ౨౪౯॥

ఈప్రకాశకృతములగు బ్రహ్మహత్యాదిపాపములకు యథావిధిగా ప్రాయశ్చిత్తము శిష్టబుడైన రహస్యకృతములగు పాపములకు ప్రాయశ్చిత్తము చెప్పబడును ఈశ్లోకము మేధావిధి ప్రభృతులు వ్రాసిరిగాని గోవిందరాజువ్రాయలేదు॥

మూ॥ సవ్యాహృతిప్రణవకాః ప్రాణాయామస్తు మోక్షక॥

అపిభ్రాణహణంమాసా త్పునంత్యహరహఃకృతాః॥ ౨౫౦॥

సృజవవ్యాహృతియు క్తమగ గాయత్రీమంత్రము శిరస్సుతోగూడదీనిచే పదాగుప్రాణాయామము ప్రతిదినము నిట్లొక నెలశేసిన బ్రహ్మహత్యాసమపాపములును నశించును దీవిజలకె యీప్రాయశ్చిత్తము॥ ౨౫౧॥

మూ॥ కౌత్సంజప్త్యాపశ్చత్యేత ద్వాసిత్తంచ ప్రతీత్యైవం॥

మాసాశ్శం శుద్ధవత్యశ్చ సురాపిపిశుధ్యతి॥ ౨౫౨॥

శు॥ “అపశ్చిశుచదఘ”మనాడి సూక్తమున్ను “శ్రు॥ ప్రశస్తోమేతిరుష మనుశి పర్షణునాముగ్రాన్న” ఏ పోత్రీణామఘో” ద్త్యనుసూక్తమున్ను “శుద్ధవ”త్యయను మూడుముగ్రాలనున్న మాసము ప్రశోనమందున్న పదారుమారులజపించి సు

ర్థాప్తాయై న శుద్ధుడగును॥

౨౪౯॥

మూ॥ సకృజ్జప్త్యాస్యవామీయం శివసంకల్పమేవచ॥

అపహృష్యసువగాంతం క్షణాద్భవతినీరకలః॥ ౨౫౦॥

“శు॥ అస్యవామీయప్రణీతస్య” యను సూక్తమున్ను శివసంకల్పమున్ను “యజ్ఞాగ్రతోదూర” మనెడివాజసనేయకమందు బరించబడిన మంత్రమునున్ననొకమాసమునుదినము నొకకవారమేగతించి స్వర్గానైయదోషమువలన నప్పుడే శుద్ధుడగును॥ ౨౫౦॥

మూ॥ హవిష్యంతీయమభ్యస్య నతమంహ ఇతీతిచ॥

జపిత్యా పౌరుషం సూక్తం ముచ్యతే గురుతల్పగః॥ ౨౫౧॥

“శు॥ హవిష్యాంగమజర” మనుయుక్తులన్ను నతమంహాదురిత” మనుశివసంకల్పసూక్తమునున్ను “సహస్రశ్చిర్నాచురుష” యనుచురుషసూక్తమునున్ను ప్రత్యహమును పదారుమారులుచూపున నెలజపించి గురుతల్పగత్వపాపమువలన శుద్ధుడగును॥

మూ॥ ఏనసాం స్థూలసూక్ష్మకాం చికిషన్మనోదనం॥

అనేత్యవం జపేదబ్ధం యతిగం చేదమితీతివా॥ ౨౫౨॥

మహాపాతకోపపాతకాదులను బోద్యోయందలచెనేని॥ “శు॥ అపహేలోవగాయో” రనుయుక్తులన్ను “యతిగంచీదిదం వరుణదేవోజలఇతి” యను యుక్తులన్ను “ఇతిమేమనః” యను సూక్తమున్ను నొక సంవత్సరము ప్రత్యహమును జపించవలెను॥ ౨౫౨॥

మూ॥ ప్రతిగృహ్యే ప్రతిగ్రాహ్యం భుక్త్వాచాన్నం విగ్రహేతం॥

జపంస్తరత్సమందీక్షాం పూయతే మానవస్త్ర్యహతో॥ ౨౫౩॥

మహాపాతకీత్యాదికముచే నప్రతిగ్రాహ్యధనులగు వారివలన ప్రతిగ్రహించిన్ని స్వభావకాల పృతిగ్రహ సంసర్గాది దుష్టమగు నష్టమును భక్షించిన్ని॥ “శు॥ తరత్సమందీధావతి” యను నాలుగు యుక్తులను చూడుకోజులు జపించిన్ని స్నానమర్యచూమను చూడుయుక్తులైన జపించి శుద్ధుడగును॥ ౨౫౩॥

మూ॥ సోమరొద్రంతు బహ్వేనా మాసమభ్యస్య శుద్ధతి॥

సప్రవంత్యా మాచరణ్ సన్నన మర్హమమితిచ త్యచం॥౨౫౮॥ .

“శ్రు॥ సోమారుద్రాధారయోక్త్యామస్య”యనునాబుగు ఋకులాలనున్న “అర్హ మావరుగిరిమిత్ర”మను రెండుఋకులను నదీస్నానము జేయఁచు నొక మాసము. ప్రత్యేకమభ్యసించి బహుపాపకర్ముడైనను శుద్ధుడగుచు అనేకపాపములకు తం తముచే నీప్రాచ్యుత్తమగునని జ్ఞాపకార్థమీవచనము॥ ౨౫౮॥

మూ॥ అబ్ధాధేమింద్ర మిత్యేత దేనస్వీసప్తకం జపేత్ ।

అప్రశస్తంతు కృత్వాప్ను మాసమాసీత జ్ఞా త్మనుః॥౨౫౯॥

ఏపపాము జేసినవాడున్ను “శ్రు॥ ఇంద్రంమిత్రం వరుః”మను ఋకులాలనేడిం టిని యారుమాసములు జపించెనేని జలమందు మాత్రపురియోత్సజణనము జేసిన పాపము వలన శుద్ధుడగునొకమాసము భిక్షాన్నము దినవలయును॥ ౨౫౯॥

మూ॥ మంత్రైశ్చ కలహామీయై రబ్దం హుత్వా ఘృతం ద్విజః ।

సుగుర్వప్యపహంత్యేనో జప్త్వావామన ఇత్యచం॥౨౬౦॥

“శ్రు॥ దేవకృతస్య”యనునది మొదలగు మంత్రముచే నొకసంవత్సర మన్వహ మను ఘృతహామమైనన్నియైనను “నమఇంద్రశ్చ”యనుఋకుల నొకయేడు జ పించియైనను ద్విజుడు మహాపాతకమునైనను బోద్రోయును॥ ౨౬౦॥

మూ॥ మహాపాతక సంయుక్తో సుగచ్ఛేదా స్సమాహితః ।

అభ్యస్యాబ్దం పావమానీ రై భిక్షాహారో విశుద్ధతి॥౨౬౧॥

.బ్రహ్మహత్యాదిమహాపాతకయుక్తుడైనను భిక్షాన్నము దింటు నొకసంవత్సర ము జితేంద్రియుడై గోవులను సంవరించుచు పావమానిఋకులను నిత్యాభ్యాస మునర్చె నేని శుద్ధుడగును॥ ౨౬౧॥

మూ॥ అరణ్యేనా త్రిరభ్యస్య ప్రయతో వేదసంహితాం ।

మవ్యతే పాతకై స్సరై వః పరాకై శ్శీధితస్త్రైభిః॥౨౬౨॥

మూడుపరాకములచే ఫలిత్రుడై మంత్రబ్రాహ్మణాత్మికయగు సంహితను చా

శకములనై న నశింపజేయును॥

౨౫౮॥

మూ॥ త్యోహంతూపవసే ద్యుక్త స్త్రిరహ్నో భ్యపయన్నపః ।

మువ్యతే పాతకై స్సర్వై స్త్రిజపిత్యాసు మషణమ్॥ ౨౫౯॥

మూడురాత్రులుపవసించి నియతచిత్తుడై త్రిషవణస్నానమొనఁచుచు “ఋతం చసంశ్యంచ” యనునట్టి యథుమషణమంత్రము నుదకమందుమునింగియుండి ముమ్మారు జపించిన సర్వపాపములు వలనను విముక్తుడగును॥ ౨౫౯॥

మూ॥ యథాశ్వషేధః క్రతురా ట్సర్వపాపాపతోదనః ।

తథాఘమషణం సూక్తం సర్వపాపాప నోద్దనం॥ ౨౬౦॥

ఎట్లు క్రతురాట్టగు నశ్వషేధమఖిలపాపములను నశింపజేయునో యట్లుఘమ షణము మంత్రములలో రాజు సకల పాపములనున్ను నశింపజేయును॥ ౨౬౦॥

మూ॥ హత్యా లోకాన పీమాంస్త్రీ నశ్చన్నపి యత స్తతః ।

ఋగ్వేదం ధారయత్ విప్రో నై నః ప్రాప్నోతి కేచన॥ ౨౬౧॥

భూరాది లోకత్రయమును నశింపజేసెయైనను మహాపాతకాది దూషితాదుల యన్నమును దినియైనను ఋగ్వేదము నభ్యసించిన ద్విజుడొకించుకై నను పాపము నొందడు ఋగ్వేదము రహస్యపాఠ్యుచ్చితార్థము జెప్పబడెను రహస్యపాపహారణార్థము ఋగ్వేదాంతబ్రాహ్మణము లభ్యసించవలెనని జెప్పచున్నాడు॥ ౨౬౧॥

మూ॥ ఋక్సంహితాత్రిరభ్యస్య యజమాంవా సమాహితః ।

సామాంవా సంహస్యావాం సర్వపాపైః ప్రమువ్యతే॥ ౨౬౨॥

మంత్రబ్రాహ్మణాత్కమగు ఋగ్వేదమునైనను ఆటలే యజుర్వేదమునైనను మంత్రోపనిషత్సహితమగు సామవేదమునైనను ముమ్మారుబరించిన సర్వపాపము క్షుడగును॥ ౨౬౨॥

మూ॥ యథా మహాహృదం ప్రాశ్న త్తే వ్రం లోష్ఠంవిసశ్యతి ।

తథా దుశ్చరితం సర్వం వేదేత్రివృతి మజ్జతి॥ ౨౬౩॥

ఋగాదిస్వరూపముచే ముమ్మూరావతింతునుగాన త్రివృతయనబడునట్టి వే

దమందు నిఖిలపాపములును హస్తమందుబడిన జెడ్డనశించినట్లు నశించును త్రేవ్య
ల్లక్షణమును జెప్పచున్నాడు॥ ౨౬౪

మూ॥ ఋషోయజ్ఞాంషి చాన్యాసి సామాని వివిధానిచ॥

ః ఏషజ్ఞేయ స్త్రివృద్ధ్వోయోచైద్రసంసవేదవితే॥ ౨౬౪॥

ఋజ్యంత్రములున్న యజుర్వేదమంత్రములున్న బృహద్రథంత్రము మొదల
గు నానాప్రకారములగు సామములున్న యింకనిత్రములున్న యామూడువేద
ములయొక్క వేరువేరుగుమంత్రబ్రాహ్మణములున్న త్రివృద్ధ్వములని తెలియవల
యును యిట్టిదీని నెవ్వడు తెలుసుకొనునో వాడువేదవేత్తయగుచున్నాడు॥ ౨౬౪॥

మూ॥ ఆద్యంత్యైశ్చరంబహ్నా త్రయాయస్మిక్ ప్రతిష్ఠితా॥

సగుహ్యస్యత్రివృద్ధ్వో యస్తంసేదసవేదవితే॥

ఇతిమానవే ధర్మకాస్త్రై భృగుప్రోక్తాయాంసంహితాయాం

ఏకాదశాధ్యాయః.

సకలవేదములకు నాదిభూతమైనదిగనుకనే వేదసారమున్ను అకారోకార మ
కారాత్మకమై వేదత్రయాస్తదమైన బ్రహ్మప్రతిపాదకమగు ప్రణవమేదో యదిన్ని
త్రీవృత్సంజ్ఞికము పరమాధానిధిధాయకమగుటవలన ధారణజపములచే దీనినవ
డుగుతెలుగునోయతడే వేదవేత్తయగుచున్నాడు॥ ౨౬౫

ఇచ్చట కుల్లూకభట్టాక్షోకమును లిఖించెను॥ “శ్లో॥ ప్రియశ్చితై బహు ము
నిమతాలోచనాద్యన్మయోక్తం సద్వ్యాఖ్యానంఖలుమునిగిరాం తద్భజధ్వం గుణ
జ్ఞాః । నైతం మేధాతిధిరభిదధేనాపి గోవిండురాజోవ్యాఖ్యాతారోనజగురపరేవ్య
న్యతోదుర్లభంవః॥” ప్రియశ్చితైవషయేమై బహుమునిమతములనాలోచించినా
చేజేయబడిన వ్యాఖ్యానమేదోమునిమతసమ్మతమగు దానిని గుణజ్ఞులుజటివ్యాఖ్యా
నమునుమేధాతిధిగోవిందరాజాదులగు వ్యాఖ్యాతలుచెప్పలేదు గావున నిట్టిజ్ఞానమి
తరవ్యాఖ్యానములవలనమీకు దుర్లభమని॥

ఇది శ్రీమహామహీవిదౌజ శ్రీమదానందగజపతిరాజ మహారాజ

దయాపాత్రభారద్వాజ సగోత్ర పవిత్రసుకవిజనవిధేయ

మండకామేశ్వర నామధేయ విరచితాంధ్ర

మన్వథదీపికాఖ్యయగువ్యాఖ్యయందు

ఏకాదశాధ్యాయము.



శ్రీరస్తు.

ఆంధ్రమన్వథాచీపికాసహితము.

మనుస్మృతి * ద్వాదశాధ్యాయప్రారంభము.

మూ॥ చాతుర్వణ్యస్య కృతోన్వియముక్తోఽర్హ స్త్వయానఘ!

కర్మణాంఘనిర్వృత్తింశంసన స్తత్సతఃపరాం॥ ౧॥

ఓహపరహితుడా బ్రాహ్మణాదినాలుగు వణములనారి యొక్కయు సంకర జాతులయొక్కయు ధర్మమంతయు నీచేశేప్పబడె నికజన్మాంతరీయ శుభాశుభకర్మఫలప్రాప్తిని యదాభావముగ మాకానతిమ్యని మహర్షులు భృగుమహా మునిన క్షేరి॥ ౧॥

మూ॥ సతానువాద ధర్మాత్మా మహాపీన్యానవోభృగుః ।

అస్యసర్వస్యశృణోతి కర్మయోగస్య నిణాయం॥ ౨॥

ధర్మప్రధానుండు మనుసంతా నాశ్శకుండునగు భృగుమహాముని యీసర్వ ముయొక్క కర్మములను శేషైదవినుండుని శేషుండొడంగె॥ ౨॥

మూ॥ శుభాశుభఫలంకర్మ మనోవాగ్దైహసంభవం ।

కర్మజాగతయోన్మాదా న్ముత్తమాధమమధ్యమాః॥ ౩॥

మనోవాక్చాయములు హేతువులు గాగలకర్మము విహితసిద్ధరూపమై శుభ దుఃఖఫలముల నిచ్చునది ఆకర్మములవలననే మనువ్యతిర్యగాది భావముచే నుత్తమ మధ్యమాధమ జన్మాంతర సంప్రాప్తిమనుష్యున కగును ఇట్లు కర్మమనగా శరీర కృతమేగాదు సదసత్సంకల్పరూపకమగు మానసికమున్ను గలదు॥ ౩॥

మూ॥ తస్యహత్రివిధ స్యాపిత్యధిష్ఠానశ్చదహిణః ।

దశలక్షణాయ క్త్యై వనోవిద్యా ప్రవర్తకం॥ ౪॥

ఆదేహిసంబంధమైన యుష్మదాధమ మధ్యమప్రసంగరూపమై మనోవాక్చా

యముల వాగ్రయించునట్టిదై వశ్యమాగునశ లతుణోపేతమగు కర్మమునకు మనసే
 ప్రప ర్తకమనిదెలియవలెను మనస్సుచే సంకల్పితమగు నజేపలకబడునుజేయబడును
 “శుతస్సాద్యత్పరుమోమన సాభిగచ్ఛతి తద్వాచావదతి తత్రోర్మణాకరాత్” య
 యితై శ్చీర్యోపనిషత్తు దీనిమొదటమవ్రాయబడెను అదశలక్షణములగు కర్మములను
 గనపరుచుచున్నాడు॥

• ౪॥

మూ॥ పరద్రవ్యేవ్యభిధ్యానం మనసానివృత్యం ।

వితధాభివేశశ్చ త్రివిధం కర్మమానసం॥ ౫॥

పరధనమునన్యాయముగా నెట్లైన నపహరింతుననెడి చింతయు మనస్సుచే
 గ్రాహ్యమధాదికములుజేయదలచుట పరలోకమన్నదిలేదు దేహమేయాశ్చ య
 మట్టియనద్దగ్రహమిమూమప్రకారములగునశుభఫలకమగుమానసకర్మమున్ను
 మూడింటికిని విపరీతమగు బుద్ధి శుభఫలకమగు మానసకర్మమున్ను శుభాశుభఫల
 కర్మమని రెండురూపములై ప్రకృంతమగుటవలన త్రివిధమగు నిదిమానసిక కర్మ
 ము॥

౫॥

మూ॥ పారుష్య మన్వతంచైవ శైశున్యం చాపిసర్వకః ।

అనంబద్ధ ప్రూపశ్చ వాఙ్మయం స్యాచ్చరుర్విధిం॥ ౬॥

అత్రియముగ బలుకుట యసత్యమాడుట పరోక్షమందు పరదూషణము సత్య
 మైనదైనను రాజ దేశవారాదికము నిష్ప్రయోజనముగ జెప్పడము ఇదివఱకుఃప్ర
 కారమగు శుభఫలకమగు వాచికమగును ఏతద్విపరీతమగు ప్రియ సత్యపరగుణాభి
 ధానమున్ను పురాణాదులందగురాజాదివరిత్రవణానమున్ను శుభఫలకమగువాచ
 నిక కర్మములునాల్గు విధములు॥

౬॥

మూ॥ అదత్తానా ముపాదానం హింసాచైవా విధానతః ॥

పరదారోప సేవాచ శారీరంత్ర విధంస్మృతం॥ ౭॥

అన్యాయముగాపరద్రవ్యమును బుచ్చుకొనుటయు నశాస్త్రీయమగుహింసయు
 పరదారగమనము నీమూడుప్రకారములుగల యశుభఫలకమగు శారీరకర్మము ఏ
 తద్విపరీతమగు శుభఫలకమైనద్రవిధశారీరకర్మము॥

౭॥

మూ॥ మానసంమనసైవాయ ముపాభుక్తైశుభాశుభం ।

వాచావాచా కృతంకర్మ కామైవైవచకాయకం॥౮॥

మనస్సుచే జేయబడిన సుకృతదుష్కృతకర్మయల ఫలములగు శుభాశుభముల ను మనస్సు చేతనే యిచ్చటగాని పరజన్మమందుగాని వాడనుభవించును ఇట్లువా కులచే జేయబడినకర్మయల శుభాశుభఫలయూపమగు మధురగర్భదభాషితేత్వాదిక ముచేతనున్నశాశీరమగు శుభాశుభములు శరీరముచేతనే స్రష్టదనాది ప్రియ భోగవ్యాధిరూపమునున్న ననుభవించును గావునకరణత్రయముచేతనున్న జైష్ఠ్య కర్మయలజేయరాదు॥ ౮॥

మూ॥ శరీరజైః కర్మవోష్టే ర్యాతిస్థావరతాంసరః॥

వాచికైః పక్షివృగతాం మానసైరంత్యజాతితాం॥ ౯॥

శాశీరమగుపాపమధికమై శుభముస్వల్పమేని మనుష్యుడు జన్మాంతరమందుస్థా వరత్వమునున్నవాచికముమట్టిలేని పక్షివృగత్వమున్నయట్లేమానసికపాపముచే నంత్యజాతిత్వమునున్న బొందును॥ ౯॥

మూ॥ వాగ్దండోభమనోదండః కాయదండస్తదైవచ॥

యస్యైతేనిహితాబుద్ధౌ త్రిదండితినడవ్యతే॥ ౧౦॥

దండమనగా దమనము అనిగా మల్లించుట వాఙ్మనః కాయములయొక్కదండ మనగా నిషిద్ధములు పలుకుటయు నసశ్శంకల్పము చెడ్డవ్యాపారము వీటిని మాను టబుద్ధియందుగలవాడు త్రిదండియనబడును మూడువెదురుకర్మలు బట్టుకొనినమా త్రముచే గాడని యిదియాంతరత్రిదండప్రశంస॥ ౧౦॥

మూ॥ త్రిదండమేతస్మిత్త్యై సర్వభూతేషుమానవః॥

కామక్రోధాతు సంయమ్య తతస్సిద్ధిం నియచ్ఛతి॥ ౧౧॥

ఈప్రకారముగా నిషిద్ధవాకులమొదలగువాటిని పరులయందు గాకుండమల్లిం చి యీరూపమేయగు కామక్రోధనిరాసమొనచి మోక్షావాప్తిరూపమగు సిద్ధి ని మనుష్యుడొందును ఈసిద్ధినిొందువాడెవడనిన జెప్పచున్నాడు॥ ౧౧॥

మూ॥ యోస్యాత్మనః కారయితా తంక్షేత్రజ్ఞం ప్రచక్షతే॥

యకరోతితు కర్మాణి సభూతాత్మోచ్యతే బుద్ధైః॥ ౧౨॥

లోకస్థితై సేనసా వ్యవహరించబడెడి యాశ్వులుగు శరీరమును కర్మములయందు బ్రవేశింపజేయునతని తేత్రజ్ఞుడనియి యాకమకములను జేయుశరీరము భూత సంఘాతయాపముగావున భూతాత్మముని మడితులు జెప్పచున్నారు॥ ౧౨॥

మూ॥ జీవసంజ్ఞాంతరాత్మావ్యుత్సహజస్వర్వచేహినాం॥

యేన జేయతే సర్వం సుఖమఖంచ జన్మసు॥ ౧౩॥

ఈజీవశబ్దము మహత్పరము యేనయనికరణవిభక్తినిజేశమువలన నుత్పన్నై కమందున్ను॥ “స్థా॥ తావ్రభౌభూతసంపృక్తా మహాక తేత్రజ్ఞ ఏవచ” యని తచ్చబ్దముచే పూర్వమున్న పరామశిలించి మహానని జెప్పటవలన శరీరతేత్రజ్ఞాతిరిక్తుడు శరీరమందు నాత్మయని పేరుగలవాడగుటవలన జీవాభ్యుదయ సర్వతేత్రజ్ఞులకున్న సహజుడాశ్వు ఆయాశ్వుపాప్తి యాతేత్రజ్ఞులకు వినియోగించుటవలన అహంకారేంద్రియరూపముగ పరిణమించి కారణభూతమయ్యే మహత్తుచే ప్రతిజన్మమందున్న తేత్రజ్ఞుడు సుఖమునున్ను దుఃఖమునున్ను చనుభవించునో యతండే జీవుడు॥ ౧౩॥

మూ॥ తావ్రభౌ భూతసంపృక్తా మహాక తేత్రజ్ఞ ఏవచ॥

ఉచ్చావచేష భూతేషు స్థితంతం వ్యాప్యకృతః॥ ౧౪॥

అనుహ త్తత్వతేత్రజ్ఞులిద్దరును పృథివ్యావిపందభూతములతో గలసినవారై సర్వభూతస్థుడను సర్వవేదపురాణాదులందు బ్రసిద్ధుడును గావున నాపరమాత్ముని నాశ్రయించి యుంటున్నారు॥ ౧౪॥

మూ॥ అసంఖ్యామూతేయ స్రస్య నిష్పకగతి శరీరతః॥

ఉచ్చావచాని భూతాని సతతం చేష్టయంతియాః॥ ౧౫॥

ఈపరమాత్ముని శరీరమువలన ససంఖ్యాతమూతులనగా జీవులు తేత్రజ్ఞశబ్దముచే నుత్పన్నుక్తులను లింగశరీరావచ్చిన్నులై వేదాంతములందు జెప్పబడిన ప్రకారముచే నగ్నివలన విణుగురులుంబలెను బయలు దేరుచున్నారు యేమూతులు వ్యాచచభూతములను కర్మములవిషయమై ప్రేరణమునడుచున్నారో॥ ౧౫॥

మూ॥ పంచభ్యవేషమాత్రాభ్యః ప్రేష్యదుష్కృతినాన్మణాం॥

శరీరం యాతనాథీయ మన్యముత్పద్యతేధ్రువం॥ ౧౬॥

అయిదగుపృథివ్యాదిభూతములవలననే పాపకర్మలగు మనుష్యులకు పీడనసుభ
వింపజేయు జరాయుజాదిదేహవ్యతిరిక్తమగుదుఃఖమును సహించే స్వభావముగ
లశరీరము పరలోకమందు బుట్టుచున్నది॥ ౧౬॥

మూ॥ తేనానుభూయతాయామీ శ్వరీరేణేహయాతనాః।

తాస్వేవభూతమాత్రాసుప్రీయంతే విభాగశః॥ ౧౭॥

అబలులుదేరినశరీరముచే నాయమయాతనలచనుభవించి యానుపర్యతిజీవులు
సూక్ష్మశరీరముచే ననుభూతమగు స్థూలశరీరము నశించగా నాయాయుశరీరారం
భకభూతమాత్రలయందు స్వస్వాంతములందప్పకుండ లీనులై యుందురు॥ ౧౭॥

మూ॥ సోనుభూయా సుఖోదరాక దోషాక విషయసంగజాక।

వ్యపేత కల్మషోభ్యేతి తామేవో ఛామహకాజసా॥ ౧౮॥

భూతసూక్ష్మాదింగ శరీరావచ్ఛిన్నుడగువాడు శబ్దస్పృశాఽదిషిద్ధ విషయోప
భోగముచేనగు యమలోకమందగు దుఃఖాదులననుభవించి యాభోగముచే నపగ
తపాపుడగుచు భావముచేనాగొప్పతేజముగలమహతత్వపరమాత్మునిద్దరినాశ్రే
యించును॥ ౧౮॥

మూ॥ తౌధర్మం పశ్యతస్తస్యపాపంచా తంద్రిశానహ।

యాధ్యాంప్రాప్నోతి సంస్కృతః ప్రత్యేహవ సుఖాసుఖం॥ ౧౯॥

అనలసులగు నాపరమాత్ములా జీవునియొక్కధర్మమునున్న భుక్తశేషమగు
పాపమునున్న దెలియుచున్నారు యేధర్మాధర్మములతోగూడ గలసి జీవుడు పర
లోకమందు నీలోకమందును సుఖదుఃఖములనుబొందుచున్నాడు॥ ౧౯॥

మూ॥ యద్యావరతి ధర్మశాస ప్రాయశో ధర్మశుల్పశః।

తైరేవచావృతో భూతై స్స్వగే సుఖముపాశ్చుతే॥ ౨౦॥

అజీవుడు మనుష్యలోకమందు ధర్మశాసముగానున్న పాపము స్వల్పముగా
నున్నజేసేను స్థూలశరీరరూపముచే పరిణీతములగు నాభూతములతోటేగూడి
స్వగేశుఖముననుభవింపును॥ ౨౦॥

మూ॥ యదితు ప్రాయశోధర్మం సేవతే ధర్మశుల్పశః।

తైర్భూతైస్సపరిత్యక్తో యామీః పాప్రహ్నితి యాతనాః॥ ౨౦॥

అజీప్రదుమానుషదశయందు పాపమున ధికముగానున్న పుణ్యమునుస్వల్పముగానున్న శేసేసేని మానుషదేహరూపముగా పరిణమించినభూతములచే త్యక్తుడగుచు ననగామృతుడగుచు నటమైనయెడగు తన్మాత్రలచే సంపాదితమునుయాతనననుభవించుటకుచితమగు కారిత్యముగ దేహముగలవాడై యమసంబంధమగుపీడలననుభవించును॥ ౨౦॥

మూ॥ యామీస్తాయాతనాః పాప్ర సజీవో వీతకల్మషః॥

తాన్యేవ పంచభూతాని పునరభ్యతి భాగశః॥ ౨౧॥

అజీప్రదుమయమయాతనల నాకరినమగు దేహముచేసనుభవించి యందువలనని మగల్గుచుండెడరాయుజాది శరీరారంభకములగు నాయెడగు భూతభాగములను బొందుననగా మానుషశరీరము గలవాడగున॥ ౨౧॥

మూ॥ ఏతాదృష్ట్యాస్య జీవస్య గతిస్స్వీకృతైవ చేతసా॥

ధర్మతో ధర్మతత్రైవ ధర్మైదద్భ్యా త్సదామనః॥ ౨౨॥

ఈజీప్రనియొక్కధర్మా ధర్మగతులను దనమనస్సుచేనెరిగి కొని యనగాస్వగతనరకాద్యనుభవములకు దగినశరీరములను బొందుటదెలిసిధర్మము నాచరించుటయందు జేమనస్సునను పక్షముగాజేయవలెను॥ ౨౨॥

మూ॥ సత్త్వం రజస్తమత్రైవ త్రిన్విద్యా దాత్మనో గుణాః॥

యైర్భూతైస్సహా స్థితో భావాః మహాః సర్వానశేషతః॥ ౨౩॥

సత్త్వరజస్తమస్సులనెడి వత్స్యమాణములగు గుణములతత్తము లాత్మోపకారకములగుటవలన నాత్మయనగా మహత్తత్త్వముయొక్క గుణములుగాదెలియవలెను వీటిచేవ్యాప్తమై మహత్తుస్థావరజంగమరూపములగు నీపదార్థకములను నిశ్చేషముగావ్యాపించియుండెనో॥ ౨౩॥

మూ॥ యోయదైషాం గుణోదేహే సాంకార్యే నాతిరిచ్యతే॥

సతదా తద్గుణప్రాయం తం కరోతి శరీరిణం॥ ౨౪॥

విచారింప గాయాసర్వమున్నుత్రిగుణాత్మకమైన సదేహమందు గుణమెప్పు

చుస్సంపూర్ణముగ నధికమగుచుండునో యప్పుడాగులక్షణ బాహుళ్యవంతునిగా నాగుణమా దేహిని జేయుచున్నదియిప్పుడు సత్వాదులలక్షణము లనుచెప్పచున్నాడు॥

మూ॥ సత్వం జ్ఞానం తమో జ్ఞానం రాగద్వేషో రజస్తన్వితం ।

ఏతద్వ్యాప్తి మదేతేషాం సర్వభూతా శ్రితంవపుః॥ ౨౬॥

యథార్థకముగ తెలియడము జ్ఞానమదితత్వమునకులక్షణము దీనికవిపరీతమజ్ఞానమదితమోలక్షణము విషాదము సఖిలాషయుననుమానసకార్యము రజోలబ్ధియు యీ సత్వరజస్తమోగుణములయొక్క స్వరూపమైతే ప్రీతియువిషాదము నప్రీతియు సగుచున్నవి ప్రీత్యప్రీతివిషాదాత్మకములను ప్రకాశవృద్ధియిమాధానములు ననోగ్య న్యాభిభవజననమిధునవృత్తులగుచున్నవి గుణములు॥ ఏటియొక్క స్వరూపమనంతర క్షోకత్రయమందు జెప్పగలదు యీ సత్వాదిగుణములయొక్క యాజ్ఞానాధిక్యమున ర్వప్రాణివ్యాపకలక్షణము॥

మూ॥ తత్రయత్ప్రీతి సంయుక్తం కించిదాత్మని లక్షయేత్ ।

ప్రశాంతమివశుద్ధాభం సత్వం తదుపధారయేత్॥ ౨౭॥

ఆయాశ్చయందు ప్రీతియుక్తమగుజ్ఞానమనగా క్లేశశూన్యమై ప్రకాశరూపమై యేదిలోపలనగుచున్నదో దానిని సత్వమని జెలియవలెను॥

మూ॥ యత్తదుఃఖ సమాయుక్త మప్రీతి కరమాశ్శనః ।

తద్రజో ప్రతిఘంవిద్యా తేతతథం హరిదేహీనాః॥ ౨౮॥

ఏజ్ఞానముదుఃఖయుక్తమైనది గావుననే సత్వశుద్ధాత్మప్రీతిని బుట్టించినదై యెల్లప్పుడు శరీరములకువిషయస్పృహను పుట్టించుచు యథార్థకమును నివారించునుగావున శత్రురూపమైన రజోగుణమని దానిని జెలియవలయును॥

మూ॥ యత్తుస్యాన్యోహనంయుక్త మవ్యక్తంవిషయాత్మకం ।

అప్రతక్యా మవిజ్ఞేయం తమస్తదుపధారయేత్॥ ౨౯॥

ఏజ్ఞానము సదసద్వివేకశూన్యమై స్ఫుటముగాని విషయాకారస్వభావముగల కృత్యస్వరూపము గలదియై యంతరికరణబహిరకరణములచే జెలియరానిది యగుచున్నదో దానినితమోగుణమని జెలియవలయును॥

మూ॥ శ్రయాశామపి నైతేషాం గుణానాంయః ఫలాదయః ।

ఆగ్ర్యోమధ్యోజఘన్యశ్చ తంప్రవక్ష్యామ్యశేషతః॥ ౩౦॥

ఈసత్వాదిగుణములచూడింట్టికి యథాక్రమముగను త్రమమధ్యమాధమరూప
మైనఫలాత్మానకమేదో దానినిచెప్పగలను॥ ౩౦॥

మూ॥ వేదాభ్యాస స్తపోజ్ఞానం శౌచమింద్రియనిగ్రహః ।

ధర్మప్రియాత్మ చింతాచ సాత్త్వికం గుణలక్షణం॥ ౩౧॥

వేదాభ్యాసము తపస్సు శాస్త్రార్థజ్ఞానము మృద్వాప్యదులచే శౌచము
నింద్రియనిగ్రహము దానాదిధర్మానుష్ఠానము నాత్మధ్యాన పరతయః నివసత్వగు
ణములయొక్కకార్యములు॥ ౩౧॥

మూ॥ ఆరంభ రుచితా ధైర్య మసత్కార్య పరిగ్రహః॥

విషయోపసేవా చాజస్రం రాజసం గుణలక్షణం॥ ౩౨॥

ఫలాభామై కర్మానుష్ఠాన శీలతయు కొంచవుకార్యమందును ధైర్యమునోందు
ట నిషిద్ధకర్మావరణము సంతతముశబ్దాదివిషయభోగము నిదియంతయురజోగుణ
కార్యము॥ ౩౨॥

మూ॥ లోభస్వప్నోద్ధి ధృతిఃకార్యం ఆస్తీక్యం భిన్నవృత్తితా ।

యాచిష్టతా ప్రమాదశ్చ తాఘనం గుణలక్షణం॥ ౩౩॥

ధనమధికముగా గావతేనని యిచ్చయు నిద్రయు కార్యము మైశున్యము ప
రలోకములేదనేడి బుద్ధియు నాచారలోపము యాచనాశీలత్వము ధర్మాదులయం
దజాగరూకతయు నిందీతయు తమోగుణలక్షణము॥ ౩౩॥

మూ॥ శ్రయాశామపి నైతేషాం గుణానాంత్రిపు తిష్ఠతాం ।

ఇదం సామాసికం జ్ఞేయం క్రమశో గుణలక్షణం॥ ౩౪॥

ఈసత్వాదిగుణత్రయము భూతభవిష్యద్వర్తమాన కాలములయందుండును
గావున దీనికి క్రమముగా సంక్షేపగుణలక్షణమీపత్యమాణ ప్రకారముగా చెలి
యందగును॥ ౩౪॥

మూ॥ యతగ్రామః కృత్వా కుర్వంశ్చ కరిష్యంతైవలజ్జతి ।

తజ్జేయం విదుషా సర్వం తామసం గుణలక్షణమ్॥ 3౫॥

ఏకమకమును జేసి జేయుచు జేయగలవాడై లజ్జనుబొందునో యీ కాలత్రయ కృత్యములలో నొక హానియందు గాని రెండిటి యందుగాని జరగబడిన దంతయు తమఃకార్యము గావున తమోద్ధిధానమును గుణలక్షణముని శాస్త్రవేత్తచే చెలియం దగును॥ 3౫॥

మూ॥ ఏనాస్మిక్ కమకాతాకే ఘాతిమిచ్ఛతి పుష్కలామ్।

నచకోచ త్యసంపత్తౌ తద్విజ్ఞేయంతు రాజసం॥ 3౬॥

ఈలోకమందిధికమును సంపత్తిని నొందుటకు గా నెవడేకమకము నొనచున సంపత్తియందు దుఃఖింపకుండునది రజోగుణకార్యము గావున నది రజోగుణలక్షణమని చెలియవలెను॥ 3౬॥

మూ॥ యత్సర్వేణేచ్ఛతి జ్ఞాతుం యన్నలజ్జతి చాచరక్।

ఏనతుష్యతి చాత్మాస్య తత్సత్వ గుణలక్షణమ్॥ 37॥

ఏకర్కమయినను వేదాభిజ్ఞానాభిమిచ్ఛయించునో యే పనిచేసి కాలత్రయ మందును లజ్జనొందడో యేయే పనిచేసిననాత్మకు సంతుష్టియగునో యది సత్వగుణలక్షణమని చెలియవలెను॥ 37॥

మూ॥ తమసో లక్షణం కామో రజస స్త్వసోడవ్యతే।

శుశ్చ్య లక్షణం భగ్నై శ్చైష్ట్యమేవాం యథో చ్ఛరం॥ 3౮॥

కామప్రధానతత మోలక్షణము భనప్రధానతత జోలక్షణము ధగ్నపధానత సత్వలక్షణము కామమభిజ్ఞానము గావుననున్న కామాభిజ్ఞానములు ధర్మమూలములుగావుననున్న కామాదులగు వీటిలో నుత్తరోత్తరము శేష్ఠము॥ 3౮॥

మూ॥ యేనయాంస్తు గుణేశైషాం సంసారాక్ ప్రతిపద్యతే।

తాక్ సమశేన పత్యాయ సర్వస్యాస్య యథాక్రమం॥ 3౯॥

ఈసత్వాదిగుణములలో నేగుణముచేసగు నేవార్కముచే జీవుడేగతులనొందు సోగతులవిజగత్తునకు ప్రయముగా జన్మకలము॥ 3౯॥

మూ॥ దేవత్వం సాన్వికాయాఽపి మనుష్వత్వంచ రాజసాః।

తిర్యక్త్వం తామసాన్యో మిత్యేషా త్రివిధాగతిః॥ ౪౦॥

ఎవర్లు సత్వవ్యాపారవంతులో వారు దేవత్వమునున్న రజోవృత్తులుగలవారు
మనుష్యత్వమునున్న తమోవృత్తియులు తిర్యక్త్వమునున్న బొందుదురిట్లు జన్మ
ప్రాప్తివిధము॥ ౪౦॥

మూ॥ త్రివిధాత్రివిధైషాంతు విజ్ఞేయా గౌణికీగతిః।

అథనా మధ్యమాగ్ర్యావ కర్మవిద్యావిశేషతః॥ ౪౧॥

సత్వాదిగుణనిమిత్తమై త్రివిధజన్మాంతరప్రాప్తియేదిశెప్పబడెనో యది దేశ
కాలాదిభేదముచేతనున్న సంసారమందగు భూతముల కర్మభేదమువల్లనున్న అ
థనా మధ్యమోత్తమభేదములచే మూడుప్రకారములగుచున్నది॥ ౪౧॥

మూ॥ స్థావరాః క్రిమికీటాశ్చ మత్స్యైస్సర్పైస్సకచ్ఛపాః।

పశవశ్చ మృగాశ్చైవ జఘన్యాతామసీగతిః॥ ౪౨॥

వృక్షములు చిన్నపురుగులు పెద్దపురుగులు చేపలు పాములు తాబేళ్లు మృగ
ములు తమోగతిలోజఘన్యములు॥ ౪౨॥

మూ॥ హస్తినశ్చ తురంగాశ్చ శూద్రాః క్షేచ్ఛాశ్చ గహికాః।

సింహవ్యాఘ్రైవరాహాశ్చ మధ్యమా తామసీగతిః॥ ౪౩॥

గుర్రములు నేనుగులు శూద్రులు తురుష్టులు సింహవ్యాఘ్రైవరాహాదులు తామ
సగతిలో మధ్యమములు॥ ౪౩॥

మూ॥ చారణాశ్చ సుపకాశ్చ పురుషాశ్చైవ దాంభికాః।

రక్షాంసివ పిశాచాశ్చ తామసీమా త్తమాగతిః॥ ౪౪॥

నటాదులు పక్షులు మాయాధర్మకతలగు పురుషులు రాక్షసులు పిశాచములు
సింహియం దమోగతిలో నుత్తమములు॥ ౪౪॥

మూ॥ ఝల్లానుల్లా నటాశ్చైవ పురుషాశ్చత్రప్రప్తయః।

ద్యూతపానప్రసక్తాశ్చ జఘన్యారాజసీ గతిః॥ ౪౫॥

ఋణులనగా వ్రాత్యక్షత్రియునివలన సవణయందు బుట్టినవారు దండయోధు
లీ ఋణులనగా బాహుయోధులు రంగావతారకులగునటులున్న శస్త్రజీవులున్న
మ్యూతమద్యపానప్రసక్తులగు నరులున్న రక్షోగతిలో నధములు॥ ౪౫॥

మూ॥ రాజానః క్షత్రియాశ్చైవ రాజ్ఞాశ్చైవ శ్రోహితాః
వాదయుద్ధప్రధానాశ్చ మధ్యమారాజసీగతిః॥ ౪౬॥

మూ॥ ధాన్యభిక్షుక్తులును జాతిక్షత్రియులును శాస్త్రార్థముగాని వాదయుద్ధప్ర
ధులును రక్షోగతిలో మధ్యములు॥ ౪౬॥

మూ॥ గంధర్వా గుహ్యకాయతా విబుధానుచరాశ్చతే
తద్దైవాప్సరసస్సర్వా రాజసీమాత్తమాగతిః॥ ౪౭॥

గంధర్వులు గుహ్యకులు యక్షులు నగ్నరసస్త్రీలును దేవతల ననుసరించియుం
డువిద్యార్థరాదులున్న రక్షోగతిలోను త్తములు॥ ౪౭॥

మూ॥ తాపసాయతయోవిప్రా యేచవై మానికాగతాః
నక్షత్రాణిచ సాధ్యాశ్చ ప్రథమ సాత్వికీగతిః॥ ౪౮॥

వానప్రస్థులు యతులు విప్రులు సాధ్యులు నక్షత్రములు పుష్పకాచివిహ్నానముతే
కై దిరుగువారును అధమసాత్వికగతిగలవారు॥ ౪౮॥

మూ॥ యజ్ఞానఋషయోదేవా వేదాద్యోతీంషితత్పరాః
పితరశ్చైవ సాధ్యాశ్చ ద్వితీయా సాత్వికీగతిః॥ ౪౯॥

యజ్ఞ శీలురును ఋషులును వేదాధిష్ఠానదేవతలును ధర్మవాదులును పురాణప్ర
సిద్ధవిగ్రహవంతులగు సంవత్సరములు పితృదేవతలును సాధ్యులును వీరుసాత్వికగ
తిలో మధ్యములు॥ ౪౯॥

మూ॥ బ్రహ్మవిశ్వస్సతో ధర్మో మహానవ్యక్తమేవచ ।
ఉత్తమాం సాత్వికీ మేతాం గతిమాహు మకసీమణి॥ ౫౦॥

చతుర్ముఖుడును మరీచ్యాదులగు ప్రజాపతులును విగ్రహాయుక్తమగు ధర్మ
మున్న నవ్యక్తమనగా సాంఖ్యప్రసిద్ధదేవతాద్వయము అవ్యక్తార్థిహ్యదేవతల కి

చృట వివక్ష అచేతనమగుచునత్రయమాత్రమునకు త్తమసాత్వికత్వముపపన్నము
గాదు వీరుసాత్వికగతిలోను త్తములుగాబండితులచే జెప్పబడిరి॥ ౫౧॥

మూ॥ ఏవసర్వస్య ముద్దిష్టస్త్రిప్రకారస్య కర్మణః।

త్రివిధస్త్రివిధః కృత్సంస్సంసారస్సార్వ భౌతికః॥౫౧॥

ఇది మనోవాకాయ రూపభేదముచే త్రిప్రకారమగు కర్మమునకు సర్వరజ
స్సమోభేదముచేత్రై విధ్యమును వాటికిన్ని ప్రధమమధ్యమోత్తమభేదముచేమరల
త్రైవిధ్యమున్నుగలస్వప్రాణిగతమగు గతివిశేషమున్న నిశ్శేషముగ జెప్పబడెను
సార్వభౌతికః యనుబట్టలన నచ క్తములగువాటినిన్ని యూహించవలెను గతులు
కొన్నిప్రదర్శనార్థము చెప్పబడెను॥ ౫౧॥

మూ॥ ఇంద్రియాణాం ప్రసంగనధర్మస్యాసేవ నైవచ।

పాపాన్ సంయాతి సంసారానవిద్యాం సోనరాధమా॥౫౨॥

ఇంద్రియములకు విషయములందు బ్రసక్తివలననున్న నిష్పిఠాచరణము వల్లను
న్న ప్రాయశ్చిత్తాదిధర్మములను జేయకుండుట వలననున్న మూఢులగు మను
ష్యాధములు కుత్సితగతులను బొందుచున్నారు॥ ౫౨॥

మూ॥ యాయాంయోనింతు జీవోయం యేనయేనేహ కషణాః ।

క్రమతో యాంతి లోకేస్థిక్ తత్తత్సర్వం నిబోధత॥౫౩॥

ఈ జీవజీవోకమం దేయేపాపమునచ్చిన నేయేజన్మము నొందునో యవి యె
ల్ల నువినుండు॥ ౫౩॥

మూ॥ బహూ స్వప్నేగతాః ఘోరా న్నరకా న్నాస్త్రిపృథక్ యాతః ।

సంసారాన్ ప్రతిపద్యంతే మహాపాతక్షిప్తి మహా॥౫౪॥

బ్రహ్మహత్యాదిపాపముల నొనర్చినవార నేకసహస్రవర్షములు ఘోరనరక
ములనొంది భుక్తశేషమగు పాపముచే మరల నిచ్చట నేయేజన్మముల నొందుదు
రో యవన్నియును జెప్పెదను॥ ౫౪॥

మూ॥ శ్వసూకర ఖరోష్ట్రాకాం గోజావిమృగపక్షిణామ్ ।

చండాలుపులకాసానాంచ బ్రహ్మహుని మృచ్ఛతి॥ ౫౫॥

కుక్క పండి గాడిదె లాటిపిట్ట గోవు మేక గొర్రెయలేడి పక్షి చండాలుడు
పులకాసుడనగా నిషాదునీ వలన కూద్రస్త్రీయందు బుట్టినజాతి బ్రహ్మహత్య శేష
ముచే నీజన్మములనొందును పాపలేశగౌరవములను బట్టి క్రమముగా నన్నిజన్మము
లనొందును ఉత్తరమందు నిట్లుతెజాడవలెను॥ ౫౫॥

మూ॥ క్రిమికీట పతంగానాం విహ్వజాంచైవ పక్షిణామ్ ।

హింస్రాణాం చైవసత్యానాం సురాపో బ్రాహ్మణో వ్రజేత్॥ ౫౬॥

క్రములు క్షీములు శలభములు పురీషమును దినేడిపక్షులు ఘాతుకజంతువులు
వ్యాఘ్రాదులు యాజన్తను సురాపానమనచిన బ్రాహ్మణుడా పాపవిశేషము
చే బుట్టును॥ ౫౬॥

మూ॥ లూతాహి సరటానాంచ తిరశ్చాంచాంబుచారిణామ్ ।

హింస్రాణాంచ పిశాచానాం స్తేనో విప్రస్సహస్రశః॥ ౫౭॥

సాలెపురుగు సహము తొండ జలచరములు బాధించెడివిషసర్పాదులు పిశా
చములు వీటియొనుల ననేకసహస్రవారంబులు స్వణస్తేయంబునచిన నిపురీష
బుట్టును॥ ౫౭॥

మూ॥ తృణగుల్మలతానాంచ క్రవ్యాదాం దంష్ఠ్రిణామపి ।

కూరకముక కృతాంచైవ శతశో గురుశల్పకః॥ ౫౮॥

గడ్డి తుప్పలు తీగెలు పచ్చిచూంసమును దిను గ్రద్దలు మొదలగునవి నోరలు
గల సింహాదులు కూరకముకలు యాజాతులందు మూలకొలది గురుదారగామి
జన్మములనొందును॥ ౫౮॥

మూ॥ హింస్రాభవంతి క్రవ్యాదా క్రమయో భత్యభక్షిణః ।

పరస్పరాదినస్తేనాః ప్రేతాంత్య శ్రీనిషేణిణః॥ ౫౯॥

ఎవరుహింసాకర్మశీలునో వారుపచ్చిచూంసముదినుమాజ్ఞాలాదిజన్మమునొం
దుదురు అభత్యభక్షణముచేక్రిమిజన్మము నొందుదురు మహాపాతకవృత్తిరి క్తచో

రులు పరస్పరమాంసము దినెడి జంతుజన్మము నొందుదురు చండాలాదిస్త్రీలను
చూచినవారు ప్రేతలగుదురు ప్రేతాంత్యస్త్రీనిపేవకొదనుచో విసగలోపము
స్మృతిభండస్సమాంసముగావున సవణోదీక్షమామెను॥

౫౯॥

మూ॥ సంయోగం పతితైగ్త్యా పరస్యైవచ యోషితం

అపహృత్యచ విప్రస్వం భవతి బ్రహ్మరాక్షసః॥౬౦॥

మహాపాతకులతో నెంతకాలముగలసియుండినం దత్సముడగునో యట్లుసంస
గమొనచివనవాడున్న పరస్త్రీతో జోయినవాడున్న బ్రాహ్మణధనము నపహ
రించినవాడున్న బ్రహ్మరాక్షసుడగును॥

౬౦॥

మూ॥ మణిముక్తా ప్రవాళాని హృత్వాభేన మానవః

వివిధానిచ రత్నాని జాయతే హేమకర్తృః॥౬౧॥

మాణిక్యములు ముత్రైములు పగడములు నింకవజ్జీదులగురత్నములను స్వీయ
భ్రామచేగాకహరించెనేని బంగారుపనిచేసెడి కమసాలియైబుట్టును కొందరుస్వణ
కారియను పక్షిజన్మమొందునని యుండును॥

౬౧॥

మూ॥ ధాన్యంహృత్వా భవత్యాఖుః కాన్యం హంసోజలంపుతః

మధుదంశః పయఃకాకో రసంశ్వా నకులోఘృతం॥౬౨॥

ధాన్యముహరించి యెలుక కంఠముహరించి హంసయు జలమునుహరించి ప్లవ
మనుపక్షి తేనెహరించి దోమ పాలుహరించి కాకియైదైనరసమునుహరించి కుక్క
నేయిహరించి ముంగియునై బుట్టును॥

౬౨॥

మూ॥ మాంసం గృధ్రోవపాంమగ్న సైలంతైల పయఃఖగః

చీరీవాకస్తు లవణం బలాకా శకునిదోధి॥౬౩॥

మాంసహరిగృద్ధయగును వపయనుమాంసవిశేషమును దొంగిలించి మగ్నయనై
డినిటిపక్షియగును నూనెనెత్తకపోయి తైలపాయును పక్షియైబుట్టును లవణ
హరిమక్షిమరాయియనుపురుగుగును పెరుగునుహరించి బెగ్గారైయనుపక్షియగును॥

మూ॥ కౌశేయం తిత్తిరీహృత్వా క్షౌమంహృత్వా త్మదదుకర్తృః

కార్పసతాంతవం క్రాంతి గోధాక్షి గుహాగృహం॥౬౪॥

పొత్తిపంచనుహరించి తీతువపిట్టియగును పట్టుబట్టునుహరించి కప్పయగును పత్తినులుబట్ట నెత్తుకపోయి కొంగయగును మాటనుహరించియుదుమగును బెల్లపు చోరుడై వాగుదమనుపక్షియగును॥ ౬౪॥

మూ॥ చుచుండరి శృభాక గంధాక పుత్రశాకంతు బహీకాణి॥

శ్వావితక్రతాన్నం వివిధ మకృతాన్నంతు శల్మకః॥౬౫॥

పరిమళద్రవ్యములను హరించువాడు చుంచెలుకయగునుతోటకూర మొదలగు వాటినిదొంగిలించి నెమలియగును సద్ధాన్నాదికమునుహరించి యూలుగగును బియ్యము మొదలగువాటినిత్రొక్కినిపోయి యేదుబందియగును॥ ౬౫॥

మూ॥ బకోభవతి హృత్వాగ్నిం గృహకారీ హ్యుపసరం॥

రక్తానిహృత్వా వాసాంసి జాయతే జీవజీవకః॥౬౬॥

అగ్నినపహరించి గుడ్డికొంగయగును చాటలుచీపురు రోకలిమొదలగుగృహాల పకరణములనపహరించి గోడలందు మట్టిగూడుబెట్టేది తుమ్మిదవంటి పురుగగును యెర్రరంగుబట్టలను దొంగిలించి చకోరమగును॥ ౬౬॥

మూ॥ వృకోమృగేభం వ్యాఘ్రాశ్వం ఫలమూలంతు మకటః॥

శ్రీమృక్ష స్తోకకోవారి యానాన్యుష్టః పశూనజః॥౬౭॥

లేడినిగాని గజమునుగానిహరించి తోడేలగును గుర్రమునుహరించి పులియగును పశ్చిమముననుభొంగిలించి కోతియగును శ్రీనిహరించి భల్లూకమగును త్రాగెడిసేళ్ళు దొంగిలించి చాతకమగును బళ్ళముదలగు యానములను హరించు యుష్టమగును మిగిలినపశువులను తొంగిలించి మేకయగును॥ ౬౭॥

మూ॥ యద్వాతద్వా పరద్రవ్య మపహృత్యబలాన్మరః॥

అవశ్యంయాతి తిర్యక్త్వం జగ్ధ్వచైవాహుతఃపావిః॥౬౮॥

నిస్సారమైనదైనాయేద్రవ్యమైన నిచ్చచేహరించును మహామముచేయకనే పురోజాశమునుదినిన్ని తప్పకుండ తిర్యక్త్వమును బొందును॥ ౬౮॥

మూ॥ స్త్రియోఽప్యేతేన కత్వేనహృత్వావోషమవాత్సుయుః ।

ఏతేషామేవజంతూనాం భార్యాత్వముపయాంతి తాః॥ ౬౯

ఈచైప్పబడిన ప్రకారముగ పరద్రవ్యమును స్త్రీలుహరించి రేనిపాపమునుబొంది యాయజంతువులభార్యలై బుట్టుదురు ఇట్లునిశ్చితచరణఫలముజెప్పివిహితానను మీనకోషగతినిజెప్పుచున్నాడు॥ ౬౯॥

మూ॥ స్వేభ్యోస్వేభ్యస్తుకర్మభ్యో శ్చ్యతావతాః॥ హ్యనాపది ।

పాపాః సంస్మత్యసంసారాన్ ప్రవృత్తాంయాంతి శత్రుషు॥ ౭౦॥

బ్రాహ్మణాదుః నాలుగువర్ణమువారు సనాపదయందు స్వస్వనియతములగు పంచయజ్ఞాదికర్మములను విడిచిరేని యాపాపమువలన నీచయోగులంబుట్టి జన్మాంతరంబున శత్రువులకు దాసులగుదురు॥ ౭౦॥

మూ॥ వాంతాశ్యలాః॥ మఖః పేతో విప్రోధర్మాత్స్వకాచ్చ్యుతః॥

అషేధ్యకుః॥ పాశీచ త్త్రయః కటపూతనః॥ ౭౧॥

బ్రాహ్మణుడు స్వకర్మభ్రష్టుడయ్యేనేని వాంతాశియు జ్వాలాముఖనామకప్రేతవిశేషుడగును త్త్రయిడు కర్మభ్రష్టుడయ్యేనేనిపురీషమును శవములనుభక్షించు కటపూతనామక ప్రేతవిశేషుడై బుట్టును॥ ౭౧॥

మూ॥ వైత్రాక్షద్యోతికః పేతో వైశ్యోభవతిపూయాభుక్ ।

వైలాశకశ్చభవతి శూద్రో ధర్మాత్స్వకాచ్చ్యుతః॥ ౭౨॥

వైశ్యుడు స్వకర్మభ్రష్టుడయ్యేనేని వైత్రాక్షద్యోతి నామకప్రేతయై చీమును దీనుఘనూదును మైత్రమనగా మిత్రదేవతాకమగు నక్షమశగా కర్మేంద్రియముగు దష్టాన మపుట జ్యోతిగలది పృషోదరాదులలోదిక్పాన వత్సలోపము మైత్రాక్ష జ్యోతికమనివృత్పత్తి శూద్రుడు కర్మభ్రష్టుడయ్యేనేని వైలాశకనామకప్రేత విశేషుడగును చేలసంబంధముగు యూకాదులనుదిశెడు వాడగునని యథాముగోవిందరాజు చేలాశకమని పఠించిబట్టలను దినెడు పురుగునునని వ్రాసెను మైని ప్రేతప్రకరణము గావున నదియుక్తము కాదని కల్లూభట్టువాసెను॥ ౭౨॥

మూ॥ యథాయథానిషేవంతే విషయాన్విషయాత్మకాః॥

తథాతథాక్షలతా తేషాం తేషాంజాయతే॥ ౭౩॥

ఏయేప్రకారముగ విషయాసక్తులై విషయములను సేవింతురో యాయాప్రకారముగవిషయములందు ప్రవీణులగుదురు॥ ౭౩॥

మూ॥ తేఽభ్యాసా త్కర్మణాం తేషాం పాపానానుబుద్ధయః |
సంప్రాప్తువంతి దుఃఖాని తానుతాన్వీహయోనిషు॥ ౭౪॥

అల్పబుద్ధులు విషయానుభవాభ్యాసమువలన విషయలోబుద్ధులై తత్తత్కర్మానంతరతమ్యములచే గర్హితగహితతర గహితతమయోనులందుబుట్టి దుఃఖము ననుభవింతురు॥ ౭౪॥

మూ॥ తామిస్రాదిషుచోగ్రేషు సరకేషువివర్తనం |
అసిపత్రవనాదీని బంధనచ్ఛేదనానిచ॥ ౭౫॥

చతుర్థాధ్యాయోక్త తామిస్రాదులసిప్రత్రాదులు నగు సరకములందు బడి బంధనచ్ఛేదనాది పీడల నొందుదురు॥ ౭౫॥

మూ॥ వివిధాశ్చైవసంపీడాః కాకోలూకైశ్చ భక్షణం |
కరంభవాలుకాతాపాణ సంభీపాకాంశ్చ దారుణాన్॥ ౭౬॥

నానావిధములగు పీడలనున్న కాకాది పక్షులచే భక్షణమునున్న తప్తవాలు కాదులందున్న దారుణయూతనలనొందుదురు॥ ౭౬॥

మూ॥ సంభవాంశ్చ వియోనీషు దుఃఖప్రాయాసునిశ్చయః |
శీతాతపాభిమాతాంశ్చ వివిధాని భయోనిచ॥ ౭౭॥

తెర్యగాది దుఃఖబహుయోనులందు బుట్టుదురు శీతాతపాది నానావిధపీడలను భయమునున్న బొందుదురు॥ ౭౭॥

మూ॥ అసక్యధర్మవాసైషు వాసం జన్మచదారుణం |
బంధనానివకష్టాని పరప్రేష్యత్వమేవచ॥ ౭౮॥

మాటిమాటికి గర్భవాస మందుండుటయు యోని యంత్రాదులచే దుఃఖ యుక్తమగు జన్మమున్నుప్రట్టి విశృంఖలాదిబంధనము లొందుదురు పరదానత్వాది పీడలనొందుదురు॥ ౭౮॥

మూ॥ బంధునియనియోగాంశ్య సంవాసంచైవదుజ్జనైః॥

త్రవ్యాజ్జనంచ నాశంచ మిత్రామిత్రస్య చాజ్జనం॥ ౭౯॥

బంధుమిత్రాదులవియోగమున్న దుజ్జనులతో నొకర చొనునీయు ధనాజ్ఞానప్రయాసమున్న ధననాశమందు దుఃఖమున్న మిత్రులనాజ్ఞించుటకు ప్రయాసమున్న శత్రులక భ్యవచుముననగు దుఃఖము ననుభవించురు॥ ౭౯॥

మూ॥ జరాంచైవాప్రతీకారాం వ్యాధీభిశ్చపపీడనం॥

క్లేశాంశ్చ వివిధాంతాంస్తా స్మృత్యుపేవచదుజ్జనయం॥ ౮౦॥

మల్లించరాని ముడిమినిన్ని రోగాదిపీడయున్న తుష్టిపాపాదిసానాప్రకారక్లేశములనున్న దుర్వారమగు పురణమునున్న బాంధుదురు॥ ౮౦॥

మూ॥ యాదృశేనతు భావేన యద్యతేర్చనిషేవతే॥

తాదృశేన శరీరేణ తత్తత్ఫలముపాశ్నుతే॥ ౮౧॥

సాత్వికరాజసతామసమగు మనస్సులో నెద్దానిచే న్నానవాన యోగాద్యసమ్మానమునచుఁ నో తాదృశమగు శరీరముచే తత్తత్ఫలము ననుభవించును॥ ౮౧॥

మూ॥ ఏషసర్వస్యనుద్దిప్తః కర్మణాంవః ఫలోదయః॥

నైశ్చేయసం కర్మవిధిం విప్రస్యేమం నిబోధత॥ ౮౨॥

ఇది విహితప్రతిష్ఠములగు సర్వకర్మములఫలోదయము మీకు జెప్పజెనిప్పుడు బ్రాహ్మణునకు నిశ్చేయసప్రాప్తికూపాయమగు కర్మానుష్ఠానమును జెప్పగలను డెలియుడు॥ ౮౨॥

మూ॥ పేదాభ్యాస స్తపోజ్ఞాన మింద్రియాణాంచ సంయమః॥

అహింసాగురుసేవాచ నిశ్చేయసంధంపరం॥ ౮౩॥

ఉపనిషదభ్యాసము కృత్యచాంద్రాయణాదితపస్సు బ్రహ్మవిషయమైన జ్ఞానము నింద్రియజయము పేదవిహితముగాని హింసనువర్జించుట గురుశుశ్రూషయను నిదియంతయు మోక్షమునకుతర్కవ్యమగు సాధనము॥ ౮౩॥

మూ॥ సర్వేషామపిచైతేసాం శుభానామిహకర్మణాం॥

కించిచ్ఛేయసూరతరం కర్మాక్షం పురుషంప్రతి॥ ౮౪॥

ఈచెప్పబడిన వేదాభ్యాసాదిసకలశుభకర్మములలోను నొకటియిది-విమోక్షా-
సాధనమని యూహించి జెప్పబడిన ఋషులయొక్క జిజ్ఞాసావిశేషమువలన ను-
త్తరలోకముచే దీనినిగ్రహమును జెప్పుచున్నాడు॥ ౮౪॥

మూ॥ సర్వేషామపి వైతేషా మాత్మజ్ఞానం పరం స్మృతం॥

తద్ధ్యక్తిం సర్వవిద్యానాం ప్రాప్యతేష్యమృతం తతః॥ ౮౫॥

ఈ వేదాభ్యాసాదులందుపనిషదు క్తపరమార్థజ్ఞానము ప్రకృష్టమని జెప్పబడె-
ను గావున జ్ఞానము సర్వవిద్యలకును బ్రధానము యేమనినయట్టి జ్ఞానమువలన
మోక్షము బ్రాప్తించును॥ ౮౫॥

మూ॥ షణ్ణామేషాంతు సర్వేషాం కర్మణాం ప్రేత్యచేపద!

శ్రేయసూరతరం జ్ఞేయం సర్వదా కర్మవై దికం॥ ౮౬॥

ఈపూర్వోక్తములగు వేదాభ్యాసాది షట్కర్మములలోను పరమార్థజ్ఞాన-
పూర్వకమగు వై దికకర్మమైహికాముష్మిక శ్రేయసూరమని తెలియతగినది పూ-
ర్వజ్ఞానమందు అవిమోక్షహేతువనియు నిచ్చట నిహపరసాధనమనియు జెప్పట-
వలన పునరుక్తిలేదు గోవింద రాజు ఇచ్చట స్మృతకర్మకర్మముకంటే వై దికకర్మ-
మహాపరసాధనమని వాగ్దేను వేదాభ్యాసాదికర్మములు స్మృతివిహితములగుట
చేత నందువై దికముగానది స్మృతకర్మమనిలేదు గావున నిర్ధారణవృత్తి సంభ-
వించదని కుల్లూకభట్టవాగ్దేను॥ ౮౬॥

మూ॥ వై దిక కర్మయోగేతు సర్వాజ్యేతాన్యశ్చతః॥

అంతర్భవంతి క్రమశః స్తస్మిం స్తస్మిన్ క్రియావిధౌ॥ ౮౭॥

పరమాత్మోపాసనారూపమగు వై దికకర్మ యోగమందు పూర్వోక్తములగు
వై హికాముష్మిక శ్రేయస్సలాయా యుపాసనవిధియందు సంభవించుచున్నవి ఇ-
ట్లుగాకున్న “సర్వాజ్యేతాని”యనుటచే నావేదాభ్యాసాదులే పరామర్శించబడు-
నుగాన నివిపరమాత్మ జ్ఞానవిషయమయి యుపయోగించును॥ ౮౭॥ “తమేతంపదా-
నువచనేనబ్రాహ్మణావివిదిషంతి॥ యజ్ఞేనిదానైశ తపసానాశికేన” యనుశ్లోకవలన
యజ్ఞాదులు విహితాంగములుగా నంతర్భవమునుపొందుచున్నది॥ ౮౭॥

యో॥ సుఖాభ్యుదయికం చైవ నైశ్చేయనికమేవవ॥

ప్రవృత్తంచ నివృత్తంచ వివిధం కమఃవై దికం॥౮౮॥

ఇచ్చట వై దికకమఃమనగా జ్యోతిష్టోమాదికమున్న ప్రతీకోపాసనాదికము. ను గ్రహించబడుచున్నది స్వగౌఁదిసుఖప్రాప్తికరమగునని సంసారపశ్చత్తిహేతువాటవలన ప్రవృత్తమనిన్ని మోక్షార్థకమగుకమఃము సంసారనివృత్తి హేతువుగావున నివృత్తమనిన్ని వై దికకమఃము ద్విప్రకారకమని తెలియదగునుదీనినే స్వప్రపరచుచున్నాడు॥

౮౮॥

మూ॥ ఇహచాన్ముత్రవాకామ్యం ప్రవృత్తం కమఃకీర్త్యతే॥

నిమోఁమం జ్ఞానపూర్వంతు నివృత్తముపదిత్యతే॥౮౯॥

ఇహలోకఫలకమగు కారీరాదికము స్వగౌఁసాధనమగు జ్యోతిష్టోమాదికము ను దృష్టాదృష్టఫలకమగునది కామ్యము ప్రవృత్తమనియు నిష్టుకామ్యముగాని కేవలమోక్షసాధనమయిన కమఃమునివృత్తమనిశెప్పబడెను॥

౮౯॥

మూ॥ ప్రవృత్తం కమఃసంసేవ్య దేవానామేతి సామ్యతాం॥

నివృత్తం సేవమానస్తు ధూతాన్యశ్యేతి పంచవై॥౯౦॥

ప్రవృత్తకర్మాభ్యాసముచే దేవసమానత్వము నొందుననగా సుపలక్షణముచే తత్తత్ఫలమునొందును నివృత్తకర్మాభ్యాసముచే మరల శరీరారంభకములగు భూతములనతిక్రమించుననగా మోక్షమునొందును॥

౯౦॥

మూ॥ సర్వభూతేషు చాత్మానం సర్వభూతేషు చాత్మని॥

సమంపశ్యన్నాస్మియాజీ స్వారాజ్య మధిగచ్ఛతి॥౯౧॥

స్థావరజంగమాది సర్వభూతములందు నాత్మభూషణముగానుండున్నాను సర్వభూతములను పరమాణురూపములై నాయందుండున్నవని యావజ్జీవముబ్రహ్మపరాన్యాయముచే యజ్ఞాదులొనరుచు స్వయముగా బ్రకాశించువానిధమము స్వారాజ్యము బ్రహ్మస్వమునొందును॥ శ్లో॥ “సర్వంభవిదంబ్రహ్మ” యజనాదిభిశ్చాంతముపాసీత”యనియును యజుర్మంత్రము “యస్తుసర్వాణిభూతాని చాత్మస్యైవానుపశ్యతి”సర్వభూతేషుచాత్మానం తతోనవిజగుష్పతి”యనియు వీటియర్థః

మూ॥ యథోక్తాన్యపి కర్మాణి పరిహర్య ద్విజోన్తమః |

౯౦॥

అశ్వజ్ఞానై శమేవస్యా ద్వైదాభ్యాసేన యత్సవాః ౯౧॥

శాస్త్రోక్తములయినప్పటికిని యగ్న హోత్రాదులకర్మములను విడిచి బ్రహ్మధ్యానేంద్రియజయప్రణవోపనిషదాది వేదాభ్యాసమందు యత్నముగలవాడు బ్రాహ్మణుడు గావలెను ఇదిగ్ని మోక్షోపాయములలో నంతరంగోపాయమని చెలియుటకు గాని యగ్నిహోత్రాదులకర్మములను విడుచుటకు గాదు ౯౨॥

మూ॥ ఏతద్ధిజన్మసాఫల్యం బ్రాహ్మణ్య విశేషః |

ప్రాప్త్యేత త్కృతకృత్యేవా ద్విజోభవతి నాన్యథా ౯౩॥

ఈయాత్మజ్ఞానవేదాభ్యాసాదికము బ్రాహ్మణునకు జన్మసాఫల్య కరము ద్విజుడు దీనిబొంది కృతకృత్యుడగును గావున మరొక ప్రకారముచేగాదు వేదమువలననే బ్రాహ్మణునిరుగవలెనని వేదమును బ్రశంసించుచున్నాడు ౯౩॥

మూ॥ పితృదేవమనుష్యాణాం వేదశ్చతుస్సనాతనం |

అశక్యంచాప్రమేయంచ వేదశాస్త్రం మితిస్థితిః ౯౪॥

పితృదేవమనుష్యులకు హవ్యకవ్యాన్నదానములు శేయుటవిషయమై వేదమే నాశమలైననేమియు వంటిది ప్రమాణాంతర మకరణేని ప్రమాణముగావున నిదియొకరన్యథా శేయుట శక్యమైనదియనగాన పౌరుషేయమనుట మహంసాదిన్యాయనిరపేక్షముగా చెలియశక్యము గానిది గాన నప్రమేయము గావుననే మహంస చేతనున్న వ్యాకరణాద్యంగములతో నర్వమున్ను బ్రహ్మపుత్రసాదకమగు వేదాధికము చెలియందగునని వ్యవస్థితమాయెను ౯౪॥

మూ॥ యావేదబాహ్య స్స్మృత్యోయో యాశ్చ కాశ్చ కుద్యుక్షయః |

సర్వాస్తానిష్ఫలాః ప్రేత్య తమోనిష్ఠాహితాస్సన్ధితాః ౯౫॥

ఏస్మృతులు వేదమూలములు గావో చైత్యవందనమువలన స్వగతప్రాప్తి యగు ననెడిది మొదలగు నాద్యష్టాశ్వాక్యములును యేవిసత్సమములములును దేవాదినిరాకరణాత్మకములును వేదవిరుద్ధములగు చార్వాకాదిశాస్త్రములు నివియ

న్నియుంబరలోకమందు నిష్ఫలములు సరకఫలములు గావుననని మన్వాదులచే జెప్పబడెను దీనినేసృష్టపరచుచున్నాడు॥

మూ॥ ఉత్పద్యంతేవ్యవంతేద యన్యతోన్యానికానిచిత్ ।

తాన్యర్వాకాలికతయా నిష్ఫలాన్య స్మతానిచ॥ ౯౬॥

వేదేతరమూలములగు కొన్నితాస్త్రములు పౌరుషేయములుగావున పుట్టించుచున్నవి సశించుచున్నవి యాధునికములుగావున నవినిష్ఫలములుసన్పతములునుస్మృత్యాదులు వేదమూలములుగావుననే ప్రమాణములగుచున్నవి॥

మూ॥ చాతుర్వర్ణ్యం త్రయోలోకా శ్చత్వారశ్చాశ్రమాఃపుథక్ ।

భూతంభవద్భవిష్యత్ సర్వంవేదా త్ప్రసిద్ధతి॥౯౭॥

“శు॥బ్రాహ్మణోస్యముఖమాసీ”దనునది మొదలుగాగలవేదముచేతనే నాలుగువర్ణములును సిద్ధములాయెను॥ “బ్రాహ్మణేభూతమాతా పితృజనితత్వః”యనితదుపజీవిగా స్వర్గాదిప్రాప్తిని సిద్ధమాయెను నాలుగాశ్రమములున్ను వేదమూలములయ్యేవేసిద్ధములాయెను అనేకముజెప్పనేల అయినదియు నగుచున్నదియు కానున్నయునగు సిద్ధము “అగ్నేపాగ్నిప్రాహుతిస్సమ్య”గనుదానిచేభేదమువలననే సిద్ధించుచున్నది॥

మూ॥ శబ్దస్పృశ్య రూపశ్చ రసోగంధశ్చ సంచమః ।

వేదాదేవప్రసూయంతే ప్రసూతిగుణకమ౯దః॥ ౯౮॥

ఈలోకమందును పరలోకమందున్ను యేకబాదివిషయములు పుట్టింపజేసే గుణత్రయవ్యాపారములుగలవగుటవలన తన్నిబంధనవై దికకమ౯ము హేతువుగాగలవిగావున వేదమువలననే సిద్ధించుచున్నవి॥

మూ॥ విభౌతి సర్వభూతాని వేదశాస్త్రం సనాతనం ।

తస్మాదేతత్పరం మన్యే తజ్జంతోరన్యసాధనం॥ ౯౯॥

నిత్యమగువేదశాస్త్రము సర్వభూతములను భరించుచున్నది యదియెట్లన్న “శు॥ హవిరగ్నో హూయతేసోగ్నిరాదిత్యముపసర్పతి వేదస్తత్సూర్యో రశ్మభిర్వ౯తి తెనాన్నంభవతి అధోఽధూతానామత్పత్తితిశ్చైతిహవిజాయతే”

